UT AUSTIN - GEN LIBS WAREHOUSE
00783917

2114995349
054.85 N129 1871 PALM MAIN

CLASS
BOOK
THE PALM LIBRARY
DONATED TO THE
UNIVERSITY OF TEXAS
BY
SIR SWANTE PALM,
1897.
054.85
N129
1871
95-5-6

Johan Hellqvist
BOKBINDARE
Stockholm.

Simon Palme

054.85
N129
1871

Svante Palm

NÄR och FJERRAN
1871.
C. ÖDDLING
H. HANSEN SC

NÄR OCH FJERRAN

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

TREDJE ÅRGÅNGEN.

Med bidrag af

Fr. Hedberg, Axel Krook, Lea, Cl. Lundin, Otto v. Schantz,
Elias Sehlstedt, Wilhelmina m. fl.

samt

158 illustrationer.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI, 1871.

Innehåll.

Text.

Lefnadsteckningar.

Sid.
Topelius, Z., af *C. Lundin* 1.
Kryger, H. A. 9.
Ahlmann, N. 9.
Molin, J. P., af *F. Hedberg* 25.
Reuter, Fr., af *A. Krook* 33.
Bremer, Fr., af *Cabiro* 49.
Garibaldi, Guis., af *F. Hedberg* 58.
Nilsson, S. 73.
Favre, Jules, af *C. Lundin* 88.
Thomander, J. H. 97.
Mazzini, Guis., af *A. Krook* 114.
Rothschild, huset, af *Cabiro* 121.
Worsaae, J. J. A. 137.
Hierta, L. J., af *A. Krook* 145.
Doré, G. 159.
Wetterbergh, K. A. 169.
Vámbéry, H. 188.
Böttiger, K. V. 193.
Blanche, Aug., af *A. Krook* 217.
Wagner, R. 232.
Beskow, B., af *A. Krook* 241.
Björnstjerne Björnson 261.
Ibsen, Henrik 262.

Noveller, historiska skildringar och sagor.

Den okände, af *Lea* 6, 28.
Ett ovanligt frieri, af *Pehr Thomasson* 85.
Ask-ungen, af *C. Andersen* 112.
Ur en läkares minnen 118.
Brudkronan, af *Elis Emil* 134, 154.
Ett äfventyrligt lif 166.
En episod ur Karl IX:s ungdom, af *Vilhelmina* 175.
Stormningen af Fredriksodde, af *O. v. Schantz* 208, 223, 258.
Petter Svenssons syn, af *A—st* 251.

Poemer.

Kälkåkningen, af *A.* 4.
Dagbräckningen, af *E. Sehlstedt* 18.
Min första flamma, af *Freja* 48.
Den första lärkan, af *Vilhelmina* 92.
Marknadsfärden, af *A—st* 100.
Den förtrollade källan, af *Vilhelmina* 110.
Ved dronningens död, af *Björnstjerne Björnson* 131.
Kantat vid drottning Lovisas begrafning, af *K. V. A. Strandberg* 131.
Hallingen, af *A—st* 159.
Dit bort, af *Vilhelmina* 162.
Flykten till Amerika, af *Kristian Winther* 191.
En Stockholmsbild, af *A—st* 195.
Lördagsqvällen, af *Freja* 210.
Ut i verlden, af *Mortimer* 214.
Det misslyckade frieriet, af *A—st* 222.
Friaredansen, af *A—st* 230.
Stjerngossarne, af *A—st* 251.
En Upsalabild, af *A—st* 263.
Bekännelsen, af *Aslög* 271.

Smärre uppsatser om berömda taflor.

Sidd. 36, 92, 118, 165, 191, 236, 256, 281, 283.

Reseskildringar och topografiska uppsatser.

Sid.
Dalfolket 6.
Folklif, seder och bruk i Littauen, af *O. Glagau* 10, 60.
Rysslands jernvägar och deras betydelse, ur *Globus* 19, 42.
Sigenarne, af *R. Müller* 75.
Gauchon och hans lefnadssätt, efter *Munthe-Morgenstjerne* 102.
Das Kuhrische Haff, af *G. Müller* 138.
Diamantfälten i södra Afrika, ur *Globus* 143.
Louvren i Paris 152.
Lifvet på Petersburgs gator, efter *J. G. Kohl* 171.
Den nya musikföreningsbyggnaden i Wien 183.
Lyon 183.
Skógafoss och Almannagjá på Island 184.
Sammanbindningsbanan genom Stockholm 206.
Suckarnes bro i Venedig 222.
En kinesisk teater 231.
En rysk lappby, af *M. A. Castrén* 237.
Svenska nordpolsexpeditioner af *G. N.* 244.
En svensk sjöofficers reseminnen 271.
Laterankyrkan i Rom 282.

Naturhistoriska uppsatser.

St Bernhardshunden, efter *Harpers Weekly* 17.
Om resor upp i luften, efter *R. Watt* 38.
Valrossen, ur *Fra Alle Lande* 53.
Vattnets färg, af *V. Baer* 106.
Om de första spåren af hästen och åsnan såsom husdjur 110.
Lysande djur, af *K. E. Klotz* 126.
Om getingarne, efter *J. G. Wood* 156.
Forntidens jätteödlor 240.
Jordskalfsböljor i Stilla hafvet, af *Proctor* 268.

Kulturhistoriska uppsatser.

Typer från Roms och Wiens karnevaler, efter *R. Waldmüller* 56.
Om klädedrägten i slutet af förra århundradet 81.
"Gud hjelp!" af *V. Baer* 186.
Andreas Ehrensand, af *N. Lilja* 198.
Mans- och qvinnohufvudbonader i 14, 15 och 16 årh. 211.
En blick i turkiska sultanens harem 213.

Historiska uppsatser.

Drottning Kristina och Monaldeschi 265.
Kriget 1870-1871. Kronologisk öfversigt under Nov.-Dec. 1870 till början af Mars 1871 66, 94.
Förklarande text till "Bilder fr. kriget" 18, 47, 72.
Charlotte Corday, af *Sophie Bolander* 275.

Logogryfer, gåtor, charader m. m.

Tankar och reflexioner af olika förf., samlade af *E. Sehlstedt* 24, 96, 216.
Charader 72, 120, 144.
Logogryfer 24, 96, 168, 192, 216.
Gamla ordspråk och gåtor 16, 48, 240.
Litet tidsfördrif 207.

Illustrationer.

Porträtter.

Ahlmann, N. 9.
v. Beskow, B. 241.
Björnstjerne Björnson 260.
Blanche, Aug. 217.
Bremer, Fr. 49.
Böttiger, K, V. 193.

Sid.
Delescluze, L. Ch. 164.
Doré, G. 160.
Favre, Jules 89.
Garibaldi, Guis. 60.
Garibaldi, Menotti 61.
Grousset, Paschal 164.
Hierta, L. J. 145.
Ibsen, H. 262.
Kryger, H. A. 8.
Mazzini, Guis. 116.
Molin, J. P. 25.
Nilsson, S. 73.
Nordenskiöld A. E. 245.
Pyat, F. 164.
Rothschild, James 121.
Thomander, J. H. 97.
Torell, Otto 244.
Vámbéry, H. 188.
Wagner, R. 232.
Wetterbergh, K. A. 169.
Worsaae, J. J. A. 137.

Reseskizzer, vyer och byggnader.

Littauiskt bondbröllop 12, 13.
Sigenargosse i en ungersk bykrog 76.
Sigenarhöfding 76.
Sigenare på steppen 77.
Sigenarläger 77.
Gaucho och hans tjensteflicka 104.
„ till häst 105.
Segelsläde på *Das Kuhrische Haff* 140.
Bilder från gatlifvet i St Petersburg 172, 173.
Ryska lappar 233.
Kronstadts hamn 23.
Odessa 41.
Riga 41.
Lyon 181.
Vattenfallet Skógafoss på Island 184.
Allmannagjá på d:o 185.
Hörnpaviljong af Louvren 153.
Den nya musikföreningsbyggnaden i Wien 180.
Sammanbindningsbanan genom Stockholm 204, 205.
Suckarnes bro i Venedig 225.
En kinesisk teater 229.
Kronoångfartyget Sofia vid polcirkeln 246.
Vinterdrägt på Spetsbergen 246.
Norskön vid Spetsbergen 248.
Nyårsfest i Japan 272.
Infödingar på Nya Kaledonien 273.
Malajqvinna på Manilla 276.
Buddhistiskt tempel i Japan 276.
Det inre af ett dito 277.
Musicerande malgasch 277.
Det inre af Laterankyrkan i Rom 280.

Naturhistoriska bilder.

St Bernhardshundar 17.
Fyllning af en luftballong med vätgas 40.
Gondol med fallskärm 40.
Valrossjagt 53.
Hafsskenet 124.
Stenborren 125.
Sydamerikanska lyktmasken 125.
Kukujo 128.
Hafspenna 128.
Vanliga lysmasken 128.
Nattljus 128.
Sid.
Ormstjerna 128.
Melonmaneten 129.
Öronmedusan 129.
Bidevindseglaren 136.
Pappgetingens bo 152.
Jätteödlor i fornverlden 240.
Jordskalfsböljor i Stilla hafvet (karta) 270.

Skön konst.

Kälkåkningen 4.
Dalfolk, af *C. F. Lund* 5.
Molins fontän:
 1 Necken. 2 Duva, Himingläfa, Unn. 3 Bylgia, Blodughadda, Boara, Ägir. 4 Ägir, Ran 28.
 5 Fontänen spelande 29.
Molin i sin atelier arbetande på Karl XII:s byst 29.
Fanatikerna, af *A. Tidemand* 36, 37.
Madonna della Sedia, af *Raphael* 93.
På väg till marknaden 101.
Herodias' dotter, af *Guido Reni* 117.
De passlöse, af *C. d'Uncker* 148.
Lillans sista bädd, af *A. Lindegren* 149.
Daniel och konung David, af *Raphael* 165.
Loke och Sigyn, af *M. E. Winge* 176.
Erik XIV i fängelset, af *E. Perséus* 177.
Kristus i Gethsemane, af *Carlo Dolci* 189.
Vedåkare vid Blasieholmen, af *G. Broling* 196.
Två trötta, af *S. Simonsen* 197.
Frieriet, af *F. Fagerlin* 200.
Hervors död, af *J. V. Wallander* 201.
Tiggare och tjufvar, af *J. A. Malmström* 220.
Badande sotargossar, af *J. Z. Blackstadius* 221.
Det misslyckade frieriet, af *C. Bloch* 224.
Friaredans, af *J. V. Wallander* 228.
Den heliga nattvarden, af *L. da Vinci* 236, 237.
Stjerngossarne 249.
Madonna d'Alba, af *Raphael* 256.
Kristi förklaring (transfiguration) af *Raphael* 257.
"Sakta hon slumrar redan" 264.
Vid skogsbrynet, af *G. Closs* 268.
Springande räf, af *C. F. Kiörboe* 269.
St Johannes, af *Correggio* 281.
Kristus på korset, af *van Dyk* 283.

Historiska bilder.

Garibaldis ankomst till Tours 64.
Monaldeschis mord 265.
Bilder från kriget 1870-1871:
 Strid i en elsassisk bondgård 20.
 Franska frivilliga svärja fanan 21.
 Köttutdelning i Paris 44.
 Torget och rådhuset i Orléans 45.
 Proviantering af en fransk fästning 68.
 En nutidens belägringskanon 69.

Illustrationer af blandadt innehåll.

Typer från Roms karnevaler 56, 57.
Karnevalsscen från Wien 65.
Biscuit-vas från Gustafsbergs porslinsfabrik 80.
Sju afbildningar af manliga och qvinliga drägter från 1778-1795 81, 84, 85.
Nio illustr. till Andersens Ask-ungen 108, 109, 112, 113.
Drottn. Lovisas likbegängelse d. 21 April 1871 132, 133.
Hallinge-dansen 156, 157.
Sex illustr. till Litet tidsfördrif 208, 209.
Manliga hufvudbonader under 14, 15 och 16 århundr. 212.
Qvinliga d:o d:o d:o 213.
Fyra illustr. till Petter Svenssons resa 252, 253.

245

Swante Palm

1:sta häftet. Tredje årgången. Januari 1871.

GÖRLING
W. HANSEN SC.
1871.

NÄR OCH FJERRAN

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Första häftets innehåll:

Text:

Zacharias Topelius af *Cl. Lundin* .... 1.
Kälkåkningen, poem af *A.* .... 4.
Dalfolket .... 6.
Den okände, novellskizz af *Lea.* I. .... 6.
Nordslesvigs behjertade målsmän (Kryger och Ahlmann) .... 9.
Folklif, seder och bruk i Littauen af *Otto Glagau* 10.
Gamla ordspråk .... 16.
S:t Bernhardshunden (efter "Harpers Weekly") ..... 17.
Dagbräckningen, poem af *E. S—dt* .... 18.
Bilder från kriget .... 18.
Rysslands jernvägar och deras betydelse (ur "Globus") I. .... 19.
Tankar och reflexioner af olika författare, samlade af *Elias Sehlstedt* .... 24.
Logogryf af *A—st* .... 24.

På omslagets innansidor:

Det preussiska stora högqvarteret i Versailles.
Några af de största och minsta, tyngsta och äldsta menniskor.
Korrespondenskort.
Samuel Bakers stora expedition till det inre af Afrika.
Ett flyttbart tabernakel.
Märkvärdiga käppar.
En gratispremie för prenumeranter.
Biblioteket i Strasbourg.
Tunneln genom Mont-Cenis.

Illustrationer:

Z. Topelius .... 1.
Kälkåkningen .... 4.
Dalfolk, efter en tafla af *F. C. Lund* .... 5.
Hans Kryger .... 8.
Nikolai Ahlmann .... 9.
Littauiskt bondbröllop .... 12, 13.
S:t Bernhardshundar .... 17.
Strid i en elsassisk bondgård mellan franska bönder och tyskar .... 20.
Franska frivilliga (franc-tireurs) svärja fanan ...... 21.
Kronstadts hamn .... 31.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.

Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

Det preussiska stora högqvartaret i Versailles.

Då det möjligen kan intressera våra läsare att erhålla några detaljer härom, återgifva vi i sammandrag hvad *Gartenlaube* derom meddelar:

Konung Vilhelm, hvilken bor i prefektur-hotellet vid *Avenue de Paris*, för här samma enkla lefnadssätt som i Berlin och utvecklar, trots sina sjuttiotre år, en förvånande raskhet och verksamhet. Kl. 7 stiger han upp från sin simpla fältsäng, hvarefter han rakar sig sjelf. Under det konungen gör sin toalett, dervid biträdd af sin ene kammartjenare och garderobsföreståndare mottager han ingen. Af ordnar bär han endast Jernkorset och ryska St Georgsordens dekoration af tredje klassen samt omkring halsen *pour le mérite*, likväl icke dess storkors. Detta pryder endast då konungens bröst. när ett större antal officerare erhålla företräde och han vill visa dem en särskild uppmärksamhet.

Då konung Vilhelm begifvit sig till sitt arbetsrum, serverar den tjenstgörande lifjägaren eller liflakejen kaffet. I Berlin dricker han detta alltid ensam, men här har geheimerådet Schneider, på samma gång militärförfattare och historieskrifvare, alltid företräde vid detta tillfälle. Schneider, hvilken infinner sig hos konungen på slaget 7 hvarje morgon, meddelar under frukosten sin herre de ingångna telegrammernas innehåll samt underrättar honom om stämningen inom den europeiska pressen, hvars förnämsta artiklar han föreläser för monarken. Sedan kaffet druckits, sätter sig konungen vid sitt skrifbord och genomgår de derpå liggande, förut ordnade bref och depescher, gör anteckningar i marginalen på dem och ordnar dem i olika fack: civilkabinettet, militärkabinettet, statsministeriet, böneskrifter o. s. v. Åt dessa senare egna konungen och geheimerådet Bork ¼ timme. Nu erhålla de båda hofmarskalkarne Pückler och Perponcher företräde för att mottaga befallningar rörande de utflykter, ridturer, audienser o. s. v. som under dagens lopp skola ega rum. Derefter mottager konungen vanligtvis sina generaler: Moltke, Roon, Boyer, Podbielski och Treskow.

På slaget nio inställer sig den för dagen tjenstgörande flygeladjutanten, genom hvilken alla konungens befallningar meddelas, som följer honom öfverallt och för dagbok öfver hvad hans herre gör. Nu föredragas civila eller militära ärenden, eller rådslår konungen med grefve Bismarck, hvartill vanligtvis åtgå 2-3 timmar. Under tiden gifvas audienser, mottagas depescher, hvilka hänvisas till vederbörande, och hållas revyer med de olika truppkårerna. Derefter mottager monarken uppvaktningar af furstliga personer eller gör han en kort påhelsning hos dem, besöker lasaretterna eller beser stadens märkvärdigheter. Vid dessa utflykter åtföljes han endast af en adjutant och, då de äro längre, af sin stabsvakt.

Monarken för ett mycket måttligt lefnadssätt och äter en anspråkslös middag omkring kl. 4, hvarvid drickas blott en vinsort och aldrig champagne, utom då det är någon medlems af den kungliga familjen eller någon furstlig persons födelsedag. Blott en gång under fälttåget serverades champagne, och det var på aftonen efter slaget vid Sedan den 1 Sept. 1870. Sedan konungen efter måltidens slut en halftimme samtalat med de inbjudna officerarne, drager han sig tillbaka till sitt arbetsrum, der han bryter och läser de ankomna brefven, depescherna och böneskrifterna.

Då teet drickes, hvilket sker kl. 9 och hvartill några personer äro inbjudna, är samtalet mycket lifligt. Konung Vilhelm röker vanligtvis icke, men tillåter att hans gäster följa sin smak i detta afseende. Mot kl. 11 drager han sig tillbaka till sitt arbetsrum och arbetar der till närmare kl. 1 på natten.

På bataljdagar lemnar konungen tidigt på morgonen i vagn sitt högqvarter och stiger vid ett förut bestämdt ställe till häst.

Grefve Bismarck är betydligt yngre än konungen och general Moltke, då han räknar endast femtiofem år, och för äfven ett högst anspråkslöst lefnadssätt. Under det nu pågående fälttåget lefver han ännu mera tillbakadraget än i Berlin. Vid det versaillesska högqvarteret bor han i en afsides liggande sommarbostad vid Provencegatan. Grefven stiger vanligtvis upp kl. 9, hvarefter han förtär te och två ägg och sedan arbetar oafbrutet till kl. 3. Om anledning dertill förefinnes, åker han omkring kl. 12 på en halftimme till konungen. Vid fyratiden företager han tillsammans med sin kurir, legationsrådet grefve Bismarck-Bohlen, en promenad i Versailles' omgifningar. Då grefven är hemma hos sig, är han vanligtvis klädd i en simpel brun nattrock, men då han mottager besök eller begifver sig ut, sitt regementes gula kyrassieruniform. Omkring kl. ½6 äter ministern middag med alla sina underlydande, hvarefter han språkar en stund med dem vid eldbrasan.

Det är naturligt att han hela dagen igenom, utan afseende på någon bestämd tid, mottager besök af sina underordnade, diplomater, höga civilpersoner och militärer. Depesch- och brefvexlingen fortgår oafbrutet dag och natt. I hvarje ögonblick anlända och spränga bort fältjägare, post- och telegrafbud. Ministern röker endast obetydligt och vill ha mycket varmt i sina rum, då han besväras af en envis reumatism. Dessa rum äro endast två, det ena sängkammaren och det andra ett slags salong, der han mottager främmande makters sändebud.

Den embetsmannapersonal som omgifver hr v. Bismarck bor till största delen i samma hus och för ett lika enkelt och arbetsamt lif som sin förman. Den utgöres vanligtvis af verkliga geheime-legationsrådena Abeken och baron von Keudell, verkliga legationsrådena grefve Hatzfeld och Bucher, legationsrådet Bismarck-Bohlen, chifferuttolkarne St Blancard och Wiehr, sekreterarne Bölfing, Willisch och dr Busch.

Grefve Helmuth von Moltke, infanterigeneral och chef för arméns generalstab, bor i huset nr 39 vid *Rue neuve*, hvarest äfven befinna sig generalstabens byråer. Den gamle sjuttioårige taktikern lefver likaledes mycket enkelt och är i verksamhet från tidigt på morgonen till sent på natten. Han stiger upp mellan kl. 5-6 och arbetar sedan han druckit kaffe från 6-8, hvarefter generalqvartermästaren, generallöjtnant von Podbielski infinner sig hos honom till öfverläggning, och vid 10-tiden begifva de sig till konungen. Omkring kl. 12 återvänder Moltke, hvarpå han efter frukosten med sina två adjutanter gör en utfärd i vagn. Dessa utflykter, hvartill anslås två till tre timmar, ha till ändamål att rekognoscera den omgifvande trakten. Återkommen hem, expedierar generalen de under hans frånvaro ingångna depescher samt äter kl. 5 middag med hela sin, af tjugo officerare bestående stab. Sedan man stigit upp från bordet, arbetar Moltke, såvida han ej är bjuden på te till konungen, och går derpå till sängs omkring kl. 11, senast 12. Söker någon Moltke under pågående strid, finner han honom nästan alltid i de främsta linierna. Generalen är mycket fåordig, lägger märke till allt hvad som säges men talar litet. Deremot är han mycket vänlig mot soldaterna och de yngre officerarne.

Några af de största och minsta, tyngsta och äldsta menniskor.

Hvem är den största, den minsta, den tyngsta och slutligen äldsta menniskan? — är en ganska intressant fråga, som likväl ej kan besvaras fullständigt. Vi vilja likväl här sammanföra något af hvad man i detta afseende känner såsom säkert. Den största menniska som någonsin lefvat har utan tvifvel varit *Andreas Theret*, kosmograf vid Henrik III:s af Frankrike hof och som dog år 1559. Hans skelett var 11 fot 5 tum långt. Plinius berätter om en arab vid namn *Gabarra*, som lefde under kejsar Claudius och uppnådde en längd af 9 fot 9 tum. Den holländske jätten *Schoonhaevn* mätte 8 fot 6 tum, irländarne *Byrne* 8 fot 4 tum och *O'Brien* 8 fot 10 tum, flygelmannen vid Fredrik den Stores garde 8 fot 3 tum, finnen *Cajanus* 8 fot 3 tum samt lappflickan *Anna Cajsa Larsdotter*, vid aderton års ålder, 6 fot 8⅓ tum.

Bland de minsta menniskor som lefvat må nämnas *G. Stratton*, känd under namnet *Petit Poucé*, hvilken ännu lär lefva och vara endast 22 tum hög. Dvergen *Bébé* vid polska hofvet hade vid sin födelse en träsko till vagga och var då han dog 1764 27½ tum lång. Äfven minnas vi general *Thumb* och amiral *Piccolomini*. Suetonius berättar om en dverg som lefde under kejsar Augustus och var mindre än 2 fot, vägde 24 skålpund, men likväl hade en väldig stämma. Den berömde filosofen Cardanus såg i Italien en dverg hvilken ej var längre än 2¼ tum och som bars i en papegojbur. Har denne dverg verkligen varit så liten, åtnjuter han äran af att kunna kallas dvergen bland alla dvergar.

Af tjocka personer inskränka vi oss till att nämna engelsmannen *Bright*, som då han dog 1750 vägde 620 skålpund, samt sångaren *Nicolini* i Dresden, hvilken hade en vigt af 560 skålpund, och bland företeelser i nutiden af detta slag bedja vi få i läsarens minne återkalla hvad vi i föregående årgångs första häfte (omslaget) meddelat om «De feta männens förening». Af dess medlemmar förtärde vid en middag år 1869 en hr *Frick* 368 och en hr *Stout* 398 skålpund af hvad som serverades. Priset togs likväl af en tysk, hr *Busch* från Hoboken, som kände sig belåten med 410 skålpund.

Blir det fråga om hvem som bland alla menniskor uppnått den högsta åldern, så faller det af sig sjelf att bibelns patriarker härvidlag ej behöfva befara någon konkurrens. Lemnande således Methusalahs 969 år och de andra bibliska männens apokryfiska lefnadslängd i sitt värde och nöjande oss med att antaga den högsta åldern en menniska vanligtvis kan uppnå vara 80-90 år, vilja vi här omnämna endast några som lefvat längre än ett sekel, såsom t. ex. den utanför Stockholm år 1836 aflidna torpareenkan *Greta Jakobsdotter* (108 år) och östgöten *Anders Olsson* (120 år). Den äldsta svenske man har varit östgöten *Jon Andersson*, som dog i en ålder af 147 år och två månader. Äldst af alla hvilkas ålder man med säkerhet känner ha varit engelsmannen *Jenkins* († 1690) och ungraren *Peter Czartom* († 1724), den förre 169, den senare 185 år gammal. Engelsmannen *Parre* dog 1635, efter att ha lefvat 152 år och 9 månader. I Förenta Staterna dog för några år sedan en fru i en ålder af 155 år. Det berättas, att då kejsar Alexander I af Ryssland en gång var i Östersjöprovinserna, till honom fördes en gubbe som kommit öfver dit såsom stallknekt åt Gustaf Adolf och således måste varit inemot 200 år gammal(?).

Till slut må anmärkas att enligt de tillförlitligaste statistiska uppgifter af 100,000 menniskor endast 1 upplefver 100 år.

Zacharias Topelius.

Den skald hvars bild vi här framställa tillhör icke vårt fädernesland hvarken genom sin födelse eller sin borgerliga verksamhet, men främling är han dock icke för oss. Född bland ett folk hvilket vi betrakta såsom ett brödrafolk, i ett land hvilket vi, utan alla politiska eröfringsdrömmar, ännu så gerna tänka oss såsom en del af vårt eget, har han diktat sina sköna sånger på det språk som är vårt, och så länge svensk litteratur finnes, skall hans namn nämnas såsom en af denna litteraturs prydnader. Sverige kan icke vilja beröfva Finland äran af att hafva frambragt denne man, men det vill med Finland dela glädjen öfver ett författarskap som är lika kändt och älskadt på denna som på andra sidan Bottniska viken. Näst Runeberg, “vår epoks mest fulländade vittre konstnär“, såsom B. E. Malmström kallade honom, är Topelius onekligen den mest framstående af Finlands svenskskrifvande författare. Det har blifvit sagdt att den sistnämnde är mera absolut finsk än den förre, hvars poesi skulle vara mera beslägtad med den svenska karakteren, och det må ligga någon sanning häruti — Runeberg har, såsom äldre, ock stått närmare den svenska tiden i Finland — men finskheten hos Topelius har icke hindrat att hans författarskap vunnit talrika vänner i vårt land, kanske till en del äfven derför att man ser, det han, oaktadt sin varma kärlek till det egentliga fäderneslandet, hyser vänskap och välvilja äfven för Sverige, som dels omedelbart, dels genom Runeberg, hans mästare, utöfvat ett stort inflytande på honom.

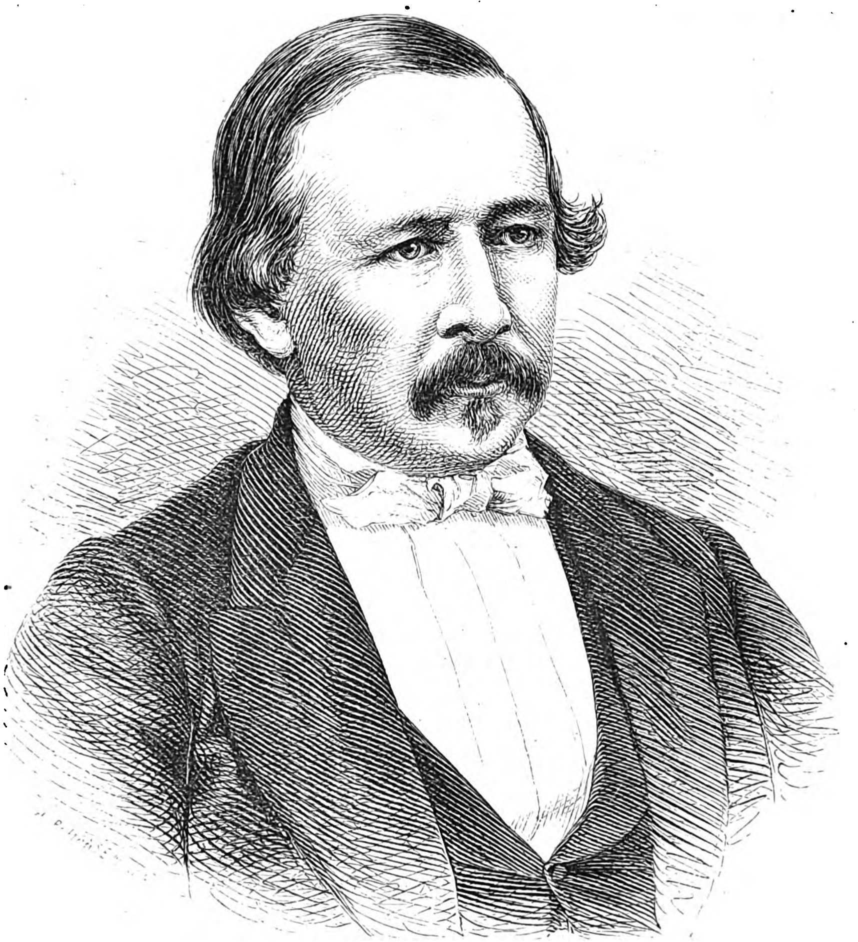

Z. Topelius

Zacharias Topelius föddes på Kuddnäs gård i grannskapet af Ny-Karleby den 14 Januari 1818. Hans fader var provinsialläkaren, doktor Zacharias Topelius och hans moder Katarina Sofia Calamnius*). Sedan den unge Zacharias erhållit sin första undervisning i föräldrahemmet, skickades han till Helsingfors för att ytterligare utbildas. Hans fader dog redan tidigt, men modern lefde ända till år 1868, och vid hennes graf qvad den mognade skalden den vackra sång som under rubriken “På grafvarne“ finnes intagen i den nu utkomna andra delen af Topelii “Sånger“.

I Helsingfors kom gossen i Runebergs hus och under dennes vård, hvilket otvifvelaktigt blef bestämmande för hans framtida bana. Han blef student redan i Juni 1833, alltså vid knappt femton och ett halft års ålder. Men filosofie magistergraden tog han icke förrän sju år derefter. Den filosofiska fakulteten i Helsingfors utdelar två olika grader, efter olika lärdomsmått, och Topelius erhöll äfven den högre graden, licentiaten, år 1844 samt promoverades till filosofie doktor år 1847. Ständigt verksam för upplysning och undervisning, blef han e. o. amanuens vid universitets-biblioteket år 1846 och samma år lärare i historia, svenska språket och statistik vid Lyceum i Helsingfors, i hvilken befattning han fortfor till år 1850. År 1852 utnämndes han till lektor i historien vid Wasa gymnasium, men tillträdde aldrig tjensten. Utan ansökning utnämndes han till e. o. professor i *Finlands historia* år 1854 samt blef, likaledes utan ansökning, utnämnd till förste ordinarie professor i *finsk, rysk och nordisk historia* år 1863, hvilken professur han ännu innehar.

---

*) De biografiska notiserna äro till större delen hemtade ur “Biografiska anteckningar öfver det finska universitetets lärare, embets- och tjenstemän“, af Robert A. Renvall. Helsingfors 1869.

Förutom dessa befattningar, som han successivt bestridt inom den offentliga undervisningen, har Topelius haft en mängd uppdrag i det allmännas tjenst. Han har varit ledamot i komitén för utarbetande af nytt reglemente för finska brandstodsbolaget, i komitén för utarbetande af svensk psalmbok för Finland, af finska litteratursällskapet, af akademiska läseföreningens direktion, af folkbibliotekets i Helsingfors direktion o. s. v. Han var i tretton år också fruntimmersföreningens i Helsingfors sekreterare. Man finner således att skalden haft tid och håg öfrig ej blott för en ansträngande lärareverksamhet, utan ock för många andra grenar af ganska maktpåliggande samhälleligt arbete.

Att en man med Topelii kärlek till det sköna och hans nit i dettas tjenst också skulle vilja gagna konsten inom Finland kan lätt inses. Han har mycket verkat inom finska konstföreningens direktion och varit hennes sekreterare från år 1847 allt intill närvararde tid, liksom han ännu är ordförande i Helsingfors' konstnärsgille. Det andliga lifvet i Finland synes numera vara ganska rikt, och det är anledning att hoppas, det detta lif skall tillväxa i en för nordens kultur glädjande fägring, så länge det har att påräkna tjenster af sådana personer som Zacharias Topelius.

Topelius har ej alltid stannat i fäderneslandet: han har vidgat sina andliga utsigter och utbildat sin smak genom resor i främmande länder. År 1856 gjorde han en resa till Tyskland, Frankrike, Belgien, Danmark och Sverige; år 1862 besökte han åter sistnämnde land och England; år 1868 var han finska universitetets representant vid universitetets i Lund tvåhundraåriga jubelfest.

Liksom hans verksamhet för öfrigt, så har äfven hans författarskap varit mångsidigt. Såsom lyriker har han skrifvit en mängd sånger, och dessutom är han produktiv novellist, dramatiker, skriftställare i pedagogiska ämnen, författare för barn, psalmförfattare, bearbetare och öfversättare samt har i ej mindre än 20 år redigerat "Helsingfors Tidningar" och i det bladet skrifvit ett stort antal artiklar, förutom alla de bidrag han lemnat till andra tidningar, tidskrifter och kalendrar. Många föredrag har han hållit äfven utom sin kateder och aldrig tvekat att genom sin talang bidraga till allmännyttiga ändamål.

Det första tryckta skaldestycke af Zacharias Topelius är, skulle vi tro, den sång som han tillegnade de år 1844 i Helsingfors promoverade magistrarne. Året derpå utkom första samlingen af hans "Ljungblommor". Ett fjerdedels sekel derefter, i November innevarande år, sjunger skalden om denna första samling:

"Långa vintrar ha förflutit,
Sedan jag i vårens dagar
Hedens ljung har sammanknutit."

"Ej för ära, ej för vinning,
Blott för hjertats morgondrömmar,
Knöt jag dem kring ungmöns tinning."

Och sann är den bekännelsen: för hjertats morgondrömmar sjöng den unge lyrikern, men poesiens vänner förstodo drömmarne och fröjdade sig åt dem. Topelius framträdde företrädesvis elegisk, men af det äkta slaget, ej af det pjunkiga och falskt sentimentala. Det var det sorgbundna i det finska lynnet, under intryck af en ofta vacker, men på skördar fattig natur. När hans sångmö visar sig glad, är hon dock aldrig yr, ej ens liflig; det är mera en inre glädje som icke brister ut i yttre åthäfvor; men det är något som nästan alltid går till hjertat, sannt, enkelt, värmande, uppmuntrande.

År 1850 utkom andra samlingen af "Ljungblommor", och den tredje lemnades i allmänhetens händer fyra år senare. För hvar och en af dem steg författaren i allmänhetens aktning och ynnest. Han var nu en populär skald. År 1860 utgafs en reviderad upplaga af dessa "Ljungblommor", såsom första delen af "Sånger". Denna upplaga utkom i Stockholm, på Albert Bonniers förlag, under det den första utgifvits i Helsingfors. I dessa dagar har andra delen af "Sånger" utkommit och kallas "Nya Blad". De äro hållna i samma tonart som de förra sångerna och utmärka sig för samma träffande natursanning, samma okonstlade och innerliga poetiska stämning, denna "blyga doft af ödemarken", hvilken, såsom skalden sjelf tilltalar den,

"Alltför vek för lifvets fröjder,
Har i dalens dagg du speglat
Ofta sorg och sällan fröjder."

Han delar dessa "Nya Blad" i sånger till "Fäderneslandet", "Hågkomster", "Lifvet och Naturen" samt "Visor och Romanser". Här är ej tillfälle att ingå i någon kritik af dem, men de skola otvifvelaktigt finna ett lika stort, om icke kanske ett ännu större antal tillfredsstälda läsare, än som de första "Ljungblommorna" samlade omkring sig.

Då Topelius onekligen i främsta rummet är lyriker och just såsom sådan eger sin stora betydelse, förundrar det icke att han såsom dramatisk författare ej lyckats intaga ett lika högt rum. Han har dock skrifvit teaterstycken som vunnit publikens stora bifall och hvilka alltid komma att nämnas med aktning. Främst bland dessa står sannolikt "Efter femtio år", skådespel i tre akter med prolog och epilog, som lemnade den utmärkte skådespelaren Pierre Deland tillfälle att ådagalägga sin stora talang i karaktersroller af det finare slaget. Pjesen stod ständigt på den stockholmska Djurgårdsteaterns repertoar från våren 1851 till hösten 1858, och publiken tröttnade icke att se den. Samma lycka gjorde den äfven på den kungliga Stora teatern, der stycket uppfördes under vintern 1861-62, och för öfrigt allestädes der Pierre Deland uppträdde såsom Magnus Drakenhjelm. Om mycket af denna framgång måste tillräknas framställarens sceniska förmåga, torde dock väl hufvudsaken böra sökas i författarens snillrika karaktersteckning, hvilken också öfverskyler de brister som stycket måhända i rent dramatiskt afseende eger. Detta skådespel har af m:lle Du Puget blifvit öfversatt på franska och kom år 1861 ut i Paris under namn af *Cinquante ans après*.

Bland öfriga dramatiska arbeten af Topelius må nämnas "Regina von Emmeritz", skådespel i fem akter, "Ett skärgårdsäfventyr", lustspel i två akter med sång, "Prinsessan af Cypern", ett sagolustspel, texten till operan "Kung Carls jagt" och "Brita Skrifvars", skådespel i en akt, hvilka alla blifvit uppförda på scenen och alla, med undantag af det sistnämnda, äro tryckta, dels i Helsingfors, dels i Stockholm.

Skaldens ädla tankar äro alltid klädda i ett vackert språk, och om någon gång ett formelt fel kan upptäckas i versen, är den dock i allmänhet utmärkt för sitt välljud. Topelius sträfvar att, liksom de stora mästarne, sammansmälta innehållet och formen till ett fullständigt helt. Det är också häruti han visar sig såsom den verklige konstnären. Och detta gäller ej blott om hans poesi, utan ock om hans prosa, i hvilken han ådagalagt en stor stilistisk talang.

Det är kanske förnämligast såsom prosadiktare och novellist Topelius fått sitt anseende bland den *stora* allmänheten. "Fältskärns berättelser" hafva fört hans namn ej blott öfver de landsdelar der svenska språket talas, utan äfven till Danmark och Tyskland, der de blifvit öfversatta, lästa och omtyckta. Det var år 1853 som första cykeln af dessa "Berättelser" utkom. Den trycktes i Helsingfors. De öfriga cyklerne, inalles fem hittills, hafva tryckts i Stockholm, der den femte utkom år 1867. Det är en lång kedja af sinsemellan sammanhängande och likväl hvar för sig sjelfständiga och fullt afslutade berättelser, i hvilka författaren sammanväft historia och roman på ett lyckligare sätt än de flesta andra författare af "historiska romaner" förmått. *Skalden* har icke här trädt tillbaka för den historiske skildraren. Utgångspunkten för skildringarne är Finlands deltagande i Sveriges stora tid, och från Sverige eller det svenska Finland utspinna sig de scener hvilka sedan förläggas så vidt omkring som de svenska vapnen nådde under Sveriges stormaktsperiod. Två familjer följas genom århundraden, och bredvid deras medlemmar införas märkvärdiga historiska personer i berättelsen, men dessa senare hafva dock icke gjorts till hufvudpersoner. Om författaren handlat på annat sätt, hade han icke visat sig vara den med fin takt begåfvade konstnären. Det historiska materialet är på ett mästerligt sätt behandladt. De många karakteristiska dragen från förflutna tider äro åskådligt skildrade i klart framstående situationer och lifliga konflikter, hvilka på ett fullt motiveradt sätt inflätats i de raskt framåtskridande händelserna. Såsom representant för den moraliska sanning hvilken är konstverkets ledande grundtanke har författaren användt en symbolisk ring, hvilken kommer och försvinner på ett underbart sätt och är det yttre sammanhållande elementet i alla cyklerne. Den första cykeln behandlar Gustaf II Adolfs och trettioåriga krigets period; den andra Kristinas, Carl X:s och Carl XI:s tid; den tredje är en skildring från Carl XII:s tid; den fjerde behandlar frihetstiden och den femte låter handlingen försiggå under Gustaf III:s första regeringsår.

Nekas kan ej att intresset något mattas under berättelsens fortgång och i den sist utkomna delen ej förmår hålla sig uppe på samma friska höjd som dittills. Diktens frihet, hvilken i de föregående, åtminstone i de tre första, delarne rört sig med en på läsaren mäktigt verkande sjelfständighet, kommer nu i strid med den historiska sanningen, och intrycket lider deraf. Detta har dock måhända sin förnämsta orsak i den större svårigheten att romantiskt skildra de perioder af historien som ligga närmare vår tid. Men vi tro att författaren dessutom något mattats i den konstnärliga behandlingen, hvilket visar sig i synnerhet uti karaktersteckningen, som i den sist utkomna delen icke är genomförd med samma mästerliga konseqvens som utmärkte den i de föregående afdelningarne. Likväl finnes äfven i denna femte afdelning af det stora arbetet så mycken talang i kompositionen, så mycken sann storhet i innehållet och så mycken poetisk känsla i framställningen, att bristerna öfverskylas och att man, efter bokens genomläsning, måste erkänna, det Topelius i det väsentligaste lyckats att i "Fältskärns Berättelser" lemna ett fosterländskt verk som gör heder både åt patrioten och skriftställaren och hvilket otvifvelaktigt alltid skall kunna bevara den stora popularitet det nu åtnjuter, alltid läsas med nöje både af den som endast söker en roande och bildande läsning som af den hvilken derjemte vill tillfredsställas af ett litterärt konstverk. Om den förstnämnde icke förmår klart uppfatta arbetets djupare grundtanke, skall hans fosterlandskärlek dock lifvas af de utaf den renaste nordiska stämning genomandade skildringarne. Såsom trofast finne har Topelius ytterligare i dessa berättelser visat sig, men han tillhör i dem dock icke blott Finland, utan hela den skandinaviska norden.

Vi hafva här, tyvärr med den ofullständighet hvartill det oss tillmätta utrymmet tvingar, framstält Topelius såsom lyrisk skald, dramatisk skriftställare och romanförfattare, men man känner honom icke fullständigt, om man icke också gjort hans bekantskap såsom författare för barn. Hans "Läsning för barn", hvaraf tredje boken, med illustrationer af J. A. Malmström, utkom år 1867, visar huru stor förmåga han besitter att sätta sig in i barnens tankegång och framställa huru de se sakerna. Detta arbete skulle utan tvifvel hafva vunnit på att innehålla litet mindre *påpekad* moral, då i sjelfva berättelsens beskaffenhet ligger just det moraliska element som barnen sjelfva kunna fatta, men en barnsligt intagande och i synnerhet undervisande läsning är det dock, som flätar ännu ett friskt blad i den grönskande krans hvilken tillkommer skalden och menniskovännen Zacharias Topelius, samme man som också nitälskat så mycket för undervisningen i allmänhet och folkundervisningen i synnerhet.

Till sina öfriga förtjenster kan Topelius äfven räkna den, att alltid hafva uppfattat qvinnans ställning i samhället från rättvisans synpunkt och att vid många tillfällen hafva fört hennes talan mot sociala fördomar. Det var också han som vid finska konstnärsgillets årsfest 1866, då han besjöng minnet af Fredrika Bremer, utropade:

"Hur länge bar ej qvinnan utan klagan
Sin ärfda lott, att, skonlöst kysst ihjäl,
För mannens blick, som elfvorna i sagan,
Ha tusende behag — men ingen själ!
Än smickrad, firad, än förtrampad, bruten,
Än veklös, sysslolös i glitter glömd,
Än släpande sitt ok, till tanklös möda dömd,
Var hon från handlingen, från tanken utesluten."

Vi hafva redan nämnt att Topelius i många år var fruntimmersföreningens i Helsingfors sekreterare. Bland hans föredrag må ej heller glömmas det han för tjugo år sedan höll om qvinnan hos de skandinaviska och finska folken i forntiden.

Topelius fortfar att lefva och verka i Helsingfors, aktad och älskad af sina medborgare samt njutande ett lyckligt familjelif. Han är sedan 1845 gift med Maria Emilia Lindqvist, dotter till en handlande i Ny-Karleby.

Måtte Topelius ännu i många år glädja norden med sin sång! Hans toner skola finna tacksam återklang på bägge sidor om Bottenhafvet, ja, långt ned till Sundet och Belterne. Man kan på honom sjelf tillämpa hvad han en gång skref om en annan framstående man i Finland:

"— — hans hjerta är ungt och kan älska ännu
Sina strängar och sånger och oss.
Må han lefva för dem
I ett blomstrande hem,
Må hans dagar förflyta så lugnt
Som det stora han tänkt.
Och det sköna han skänkt
Skall förblifva evinnerligt ungt."

C. L.

Kälkåkningen.

Hui! hvad det går!
Så käck och så glad,
Med fladdrande hår
Han ilar åstad
Den lille, och ögonen tindra af fröjd
Och "Moppe" han skäller förnöjd.

Han synes väl arm
Och tröjan är trång,
Men hågen är varm
Och backen så lång;
Der har han en verld, han är rik, må ni tro,
Fast kälken är hela hans bo.

Magistern har sagt
— Han vet det nog, han —
Att rikemans prakt
Är tomhet ibland,
Men skogen är icke blott fattigmans rock,
Den är ju hans glädje ock.

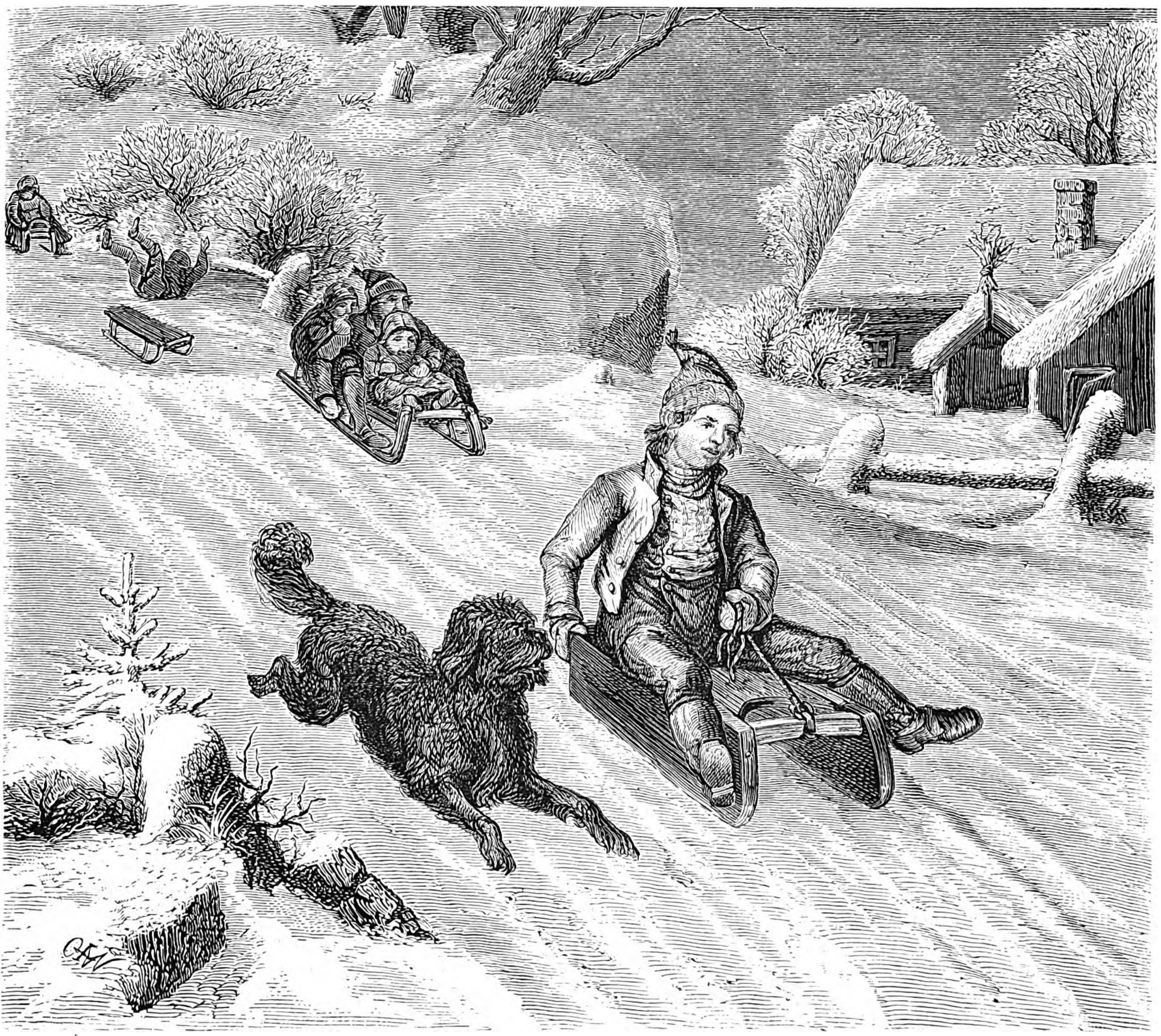

Så hurtigt det går.
Jo jo, det var klart!
Här finns inga snår
Som hindra hans fart,
Nu flög han så stolt förbi sjelfvaste far,
Men också han styr som en karl.

Och pilten, han tror
Och glädes deråt;
Han tycker sig stor
I vadmalens ståt.
Han älskar sin skog, och munter och fri
Han tumlar omkring deruti.

A.

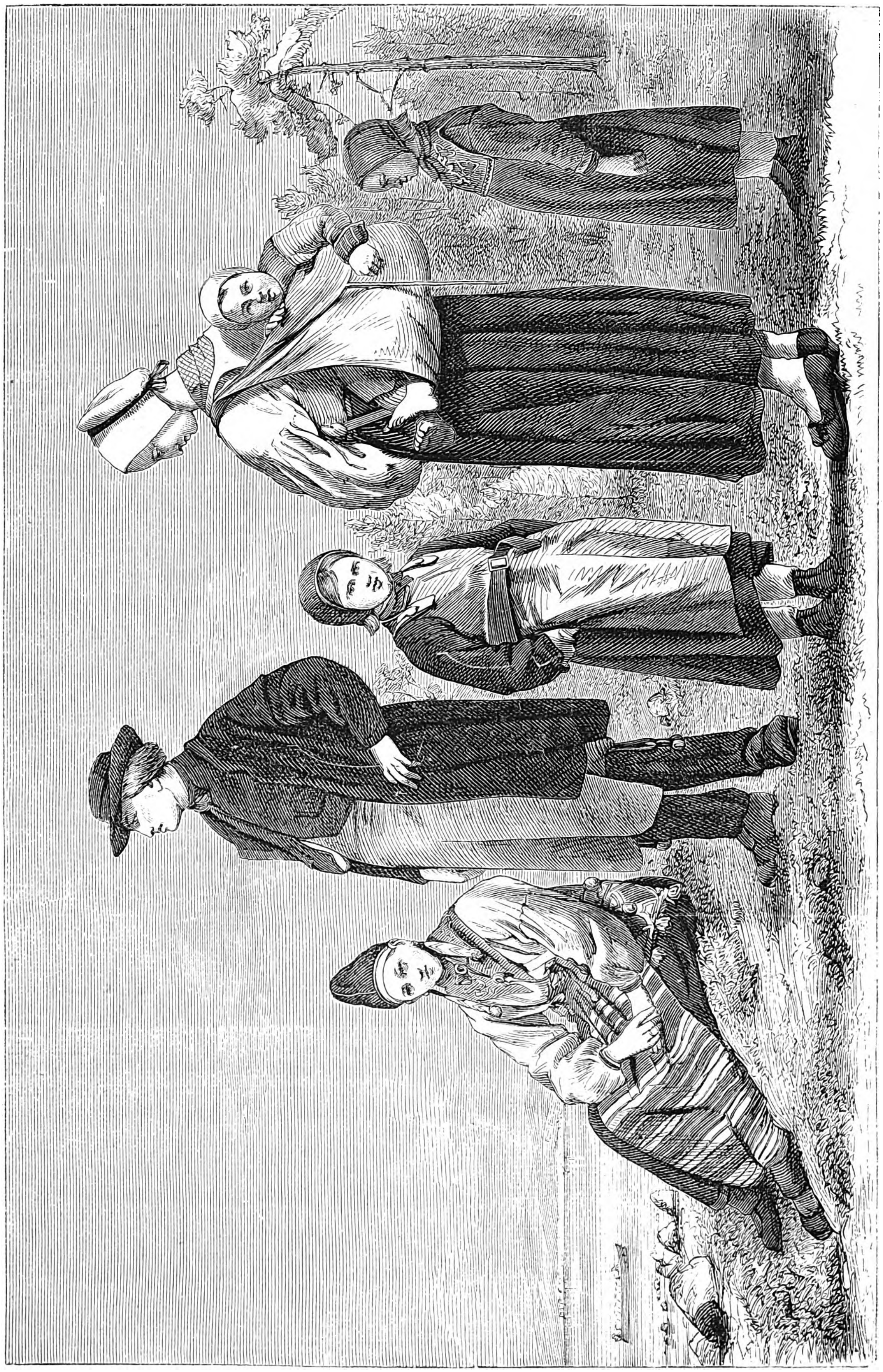

Dalfolk; efter en tafla af C. F. Lund.

Dalfolket.

Ej utan skäl har vårt fädernesland kallats ett Europa i smått, då man der tyckt sig återfinna åtskilligt af hvad som är karakteristiskt för de flesta europeiska länder. Sålunda har man döpt Sulitelma till Sveriges Montblanc, i Östergötland har man tyckt sig igenkänna det sachsiska Schweiz, Skåne har man gifvit benämningen Sveriges Apulien, Mälarens ösamling Nordens arkipelag, i Trollhättan har man återfunnit Rhenfallet vid Laufen, Vettern har man kallat Sveriges Bodensjö o. s. v. Dalarne skulle vara vårt Schweiz och Tyrolen i följd af sin storartade alpnatur med dess höga berg, djupa dalgångar och skummande vattenfall, sina inbyggares egendomliga drägter och de vandringar hembygdens karghet tvingar dalfolket att vid vårens inbrott, i likhet med Savojens fattiga befolkning, som i ungdomen lemnar hemmet för att i Frankrikes stora städer söka sin utkomst och sedan återvända med sina gjorda besparingar, företaga till mera lyckligt lottade landskap inom riket. Dessa vandringar utsträckas ofta öfver Sveriges gränser, så att man sett dalkullor utbjuda sina hårarbeten ej blott i Köpenhamn och Hamburg utan äfven i Berlin, Paris och Petersburg. De socknar inom Dalarne som lemna den största kontingenten till dessa utvandringar äro Gagnef, Rättvik och Leksand, och orsaken dertill anses vara icke så mycket de ogynsamma naturförhållandena och en för stor tillväxt i befolkningen som de tidiga äktenskapen, i följd hvaraf hemmanen sönderstyckas i så små lotter, att deras egare ej kunna hemta sin bergning deraf.

Öfverallt dit dalfolket kommer är det omtyckt för sitt rättframma väsende, sin arbetsamhet, sparsamhet, ärlighet, sitt beräknande förstånd, sin uppfinningsrikhet och qvickhet, som ofta är bitande och hvilken förnämligast framträder i Svärdsjö socken. Inom de olika socknarne företeende åtskilliga olikheter i utseende, klädedrägt, språk och sinnesriktning, skiljer sig dalfolket i väsentlig mån från de andra landskapens befolkning. Den omgifvande naturen och kampen mot det oblida klimatet göra dalkarlen till lynnet något tungsint, trumpen och grubblande. Lidelsefullt älskar han dock sin magra torfva, dit han återvänder då hösten eller vintern inbryter, efter att i hufvudstaden, rikets andra landskap och städer hafva genom arbete och sparsamhet samlat litet penningar, och vår historia vittnar vältaligt om hans lågande kärlek till friheten och oberoendet. Vår tids nivellerande anda har ej lyckats i någon nämnvärd mån inverka på dalfolkets seder, bruk och klädedrägt, dem det troget, kärleksfullt och med stolthet bevarat genom århundraden. Ännu i dag som i Gustaf Vasas tid få herremannen och ädlingen, ja, äfven Sveriges regent, finna sig vid att af dalkarlen tilltalas helt enkelt med det rättframma “du“.

I följd af de goda egenskaper dalfolket besitter öfverser man gerna med de mindre vackra sidorna hos dess karakter, och torde dessa fel finna sin ursäkt i de vidriga naturförhållanden under hvilka dalkarlen lefver. Man förebrår honom sålunda att vara stolt, högmodig, envis och skräflande samt att gerna vilja lefva för dagen och, då han har litet mer än han behöfver, slå på stort — allt fel hvilka i större eller mindre mån återfinnas hos den svenske bonden i allmänhet och som hafva sin rot i den svenska fåfängan.

* * *

Den okände.

Novellskizz af Lea.

I.

I en af det täcka Blekinges allra täckaste nejder låg för några år sedan en liten egendom, som hette Bo. Namnet är icke nytt, det är tvärtom gammalt, och en gammal knarr bodde der också, en ledsam figur, som kallade sig sekter Höök, hvadan också gården man och man emellan på skämt benämndes “hökbo’t“.

När vi säga man och man emellan, har detta yttrande egentligen afseende på bönderna i orten; de få ungherrar der funnos tilldelade Bo ett annat, mera klingande, mera poetiskt namn och af alldeles motsatt natur, nämligen “dufslaget“, men det var en artighet som ej var ämnad sekter Höök. Bo hade nämligen sekterns pupill, den vackra fröken Emy Stråhle, att tacka för detta sitt andra eller, rättare sagdt, tredje namn.

Gamle Hööken hade verkligen under sina vingars skugga en dufva, och dertill, om man fick tro hans egna ord, en verklig “vilddufva“. Sekterns syster, mamsell Perpetua, eller, som hon hvardagsvis benämndes, “mamsell Tua“, hjelpte också till att öfverskygga den arma varelsen, som på detta sätt befann sig i en sorts klosterlik belägenhet, hvilken för hvarje dag blef henne odrägligare.

Hur hade hon kommit i “hökbo’t“? undrar läsaren.

Händelsen är i korthet denna. (Hade vi egt mera utrymme — förmågan hoppas vi ingen sätter i fråga — skulle vi af “händelsen i korthet“ tillverkat en roman, en utomordentligt intressant och på sina ställen “rysligt skön“ roman i elfva delar, men nu hinna vi ej mera än lemna ett torrt skelett, förlitande oss på våra läsares egen rika fantasi.) Alltså — händelsen är i korthet denna:

Sekter Höök och baron Stråhle hade i ungdomen varit akademikamrater och haft temligen lika åsigter om mycket här i verlden, hvadan de också trifdes särdeles väl tillsammans. För öfrigt voro de knappast tålda af studentkåren, lika litet som de å sin sida hyste ringaste sympati för denna, hvilken i sitt sköte inneslöt sådana ogudaktiga medlemmar som kunde tillbringa en half natt vid punschbålen och lättsinnigt sjunga bort både examens- och penningebekymmer. Det var för de båda ledsamme unge männen omöjligt att få i sitt hufvud, det framtiden kunde hafva något att hoppas af sådana vildhjernor. För sin egen del studerade de den tiden praktisk filosofi, räknade kaffebönorna åt städerskan, åto aftonvard ur skåp samt nyttjade löskragarne först på ena och så på andra sidan, och detta oaktadt båda egde en ganska ansenlig förmögenhet. Höökens föräldrar lefde på den tiden, och det begaf sig att denne bjöd sin vän att tillbringa en mellantermin ute på Getinge, så hette gamle kommissariens egendom.

Stråhle kom — utom nöjet att vistas hos vännen var det ju alltid en kassabesparing — alltså: Stråhle kom och Tua Höök, den tiden sjutton år, rodnade som en tulpan för Majsolen — baron var en utmärkt vacker ung man och Tua kunde sett sämre ut än hvad hon gjorde. Unge baron ordentligt rördes, då han såg med hvilket husligt behag mamsell Tua utportionerade åt både folk och fä deras beskärda del, och märkte huru drällsväfvar, kalkoner, kalfvar och kycklingar tillväxte och trifdes under hennes vårdande hand.

Då tänkte han underliga tankar i sin själ, framtidstankar deri både kalkoner och drällsväfvar spökade, och så suckade han och såg på lilla Tua. Men han sade ingenting, ty han ansåg, och detta med rätta, att han borde ha ett hem först innan han skaffade sig en fru.

Men då han skulle resa, lemnade han henne ett blad att sätta i hennes album af följande lydelse:

Farväl, o flicka! blyga ros i dalen,
Som några stunder doftat ock för mig;
Ack, från din lefnadsstig försvinne qvalen,
Det önskar vännen *Henrik Stråhle* dig!

Baron var, som läsaren finner, ingen poet af högre ordning, men ändå har kanske ej det skönaste poem af en sådan förskaffat någon dödlig en högre fröjd än dessa fyra rader skänkte mamsell Tua. Hon läste dem vakande och sofvande, hon bar dem på sitt hjerta och stafvade på dem i månskenet — med ett ord, hon var förälskad, drällsväfven och småkräken till förfång — ingen kan tjena två herrar, poesin och prosan.

Med den förra hade hon aldrig förr haft ringaste befattning; och dock skulle hon nu i vännens album rista några odödliga rader. Det var så när hon tagit skolmästarn till råds, i djupaste hemlighet förstås, men blygheten besegrade detta beslut, och hon insåg att hon borde hjelpa sig sjelf — se här hennes första och sista bekantskap med sånggudinnorna:

Gif ej ått glymskan dessa rader:
som enfalld dicktat däm, ock skrifvet har!
jag er så lessen och endåck så gladder;
tenk yngling på dän veu! som tårstenkt här är qvar.
Perpetua Höök.

Och så skildes de åt.

Denna termin var solstrålen i Tuas lif. Då baron Stråhle blef man, glömde han otacksamt nog den “tårstenkta vennen“ och gifte sig med en ung fröken af en inflytelserik slägt.

Tua gick ned till ankdammen och gret strida tårar; hon tänkte nästan hoppa i, så förtviflad var hon, och hade redan satt ned ena foten, men då sågo alla ankorna så bedjande på henne, att hon drog upp den igen — hvad skulle blifvit af dem, om hon öfvergifvit dem? Hon beslöt således att lefva och att hämnas på det otacksamma mankönet genom att desslikes lefva ogift, och vi ha sett att hon hållit ord.

Baron Stråhle å sin sida fick emellertid icke alla de förmåner af sitt giftermål som han önskat och hoppats. Hans fru dog då dottern Emy såg lifvet och den inflytelserika slägten, som alltid varit mot partiet, lemnade enkemannen åt sitt öde, sedan de likvisst erbjudit sig att mottaga dottern för att lemna henne en efter hennes stånd passande uppfostran; men då baron förnam att detta var allt hvad han hädanefter hade att hoppas, föredrog han att, då hans dotter var fem år gammal, inackordera henne i en större pension, der hon qvarstannade tills hon fylt sexton år. Då insjuknade fadern plötsligt och skickade i yttersta stunden efter sin gamle vän Höök, som genast hörsammade kallelsen. — Deras vänskapsband hade aldrig af tiden blifvit upplöst, så mycket mindre som sektern aldrig anat till systerns förhoppningar och tysta tårar.

Baron Stråhle anförtrodde nu sin dotter och hennes förmögenhet i sin väns händer samt anhöll att hon hos denne skulle finna ett hem till dess en ung, ordentlig man begärde henne till maka. Han sade sig vara öfvertygad, det hans dotter i mamsell Tua skulle finna en mor som kunde och ville bilda henne för det husliga lifvet och ansåg dessutom att hon nu länge nog varit i pension för att kunna i dessa ämnen reda sig på egen hand. Slutligen bestämdes hvad baron årligen skulle betala för det Emy vistades i sekterns hem, och sedan allt detta var undangjordt, hade baronen högst få ögonblick att lefva.

“Blif qvar och styr om min begrafning, gamle vän,“ hviskade han, “annars skinna de mig totalt; ingen supé på qvällen, hör du det, Höök, ingen supé och helt litet dryckesvaror — tag konfekt i påsar — ¼ ℔ i hvardera ... annars gripa de för sig som humrar ... jag känner dem ... jag ... hushållerskan är en markatta ... får inga presenter ... hör du det . . . inte så mycke som en näsduk en gång ... hon lär ändå inte gråta, den otäckan ... jag känner det är snart . . . slut ... tag nycklar . . . na . . . läs in ... allt ... allt ... far ... väl ... gam ... le vän! hel ... sa ... E ... my! läs ... väl ... sig ... nel .. sen ...

Detta var barons sista ord. Döden läste igen både hans läppar och ögon och sektern hans kistor och skåp. Då begrafningen var förbi, reste sektern till pensionen och afhemtade Emy, som just ej med de blidaste blickar betraktade “farbror Höök“. Det var som hade hon från första stund känt med sig att de aldrig skulle komma öfverens.

Af ofvanstående lilla intermezzo ser emellertid läsaren huruledes vilddufvan “mot sin vilja och mot sitt ja“ kommit i hökbo’t.

Att hon fann sig olycklig der, ha vi redan förut berättat, och detta var också helt naturligt: sexton år, lefnadsfrisk och glad, vacker som en vårdag och gifmild som den, var hon dock inspärrad i detta glädjelösa, andefattiga hem, der man ej visste af annat nöje än en till gnideri uppdrifven sparsamhet. Förgäfves anhöll hon att få besöka de få grannar der funnos; farbror Höök förklarade att hans hederskänsla förbjöd honom att gå till menniskor dem han ej kunde se igen.

— Men så bjud dem då en gång! invände Emy otåligt; farbror kan väl aldrig begära att jag i all min tid skall sitta inspärrad här och aldrig se någon menniska.

— Himlen bevare dig, barn, så hädiskt du talar! Hvad är väl jag, hvad är väl syster Tua annat än menniskor, visserligen fattiga, syndiga menniskor, men dock...

— Åh, tala aldrig om fattigdom, farbror, det vill jag icke höra, men hvad synden beträffar, det är en annan sak, och syndigt är det inför Gud och menniskor att hålla mig som en fånge, men en gång, farbror, det säger jag på förhand, flyger jag ut på egen hand, om du alltjemt säger nej till mina önskningar.

— Hvad är det då du vill egentligen? frågade sektern vresigt.

— Jag vill se litet af verlden, goda farbror, förklarade Emy nu i den mest bedjande ton och lutade sitt lilla täcka hufvud åt sidan samt såg på Hööken med en blick som kunnat röra en sten. Jag begär ju intet annat än att du skall taga af *mina egna* penningar till både din och min resa, ty naturligtvis skulle du följa med.

— Som förkläde, ja, tackar ödmjukast, inföll sektern hånleende, och kasta ut hundratals riksdaler för att se en hop skräp som inte är värdt två styfver. Nej, barn, så länge jag är din förmyndare, skall åtminstone din förmögenhet inte förskingras.

— Och således inte min ledsnad heller, inföll Emy och såg helt förtretad ut, men kom ihåg, farbror Höök, att jag varnat dig!

Sektern tillät sig ett afskyvärdt segergrin då Emy lemnat honom. Han visste att Emy ej egde ett öre att efter behag använda och trodde således att hennes hotelser voro tomma ord.

Men annat skulle han få erfara.

Om aftonen, sedan alla i huset gått till hvila, satt Emy ensam uppe och betraktade från sitt lilla gafvelfönster huru insjöns små böljor jagade hvarandra mellan grönklädda stränder.

Man såg på hennes sköna ansigte att hon fattat ett afgörande beslut.

Ja, yttrade hon för sig sjelf, så måste det bli; Gud, som ser i mitt hjerta, vet att mitt uppsåt är oskyldigt och rent. Jag uthärdar inte längre i detta näste; jag måste ha frisk luft och se andra menniskor än dessa mullvadsnaturer, om jag skall kunna lefva, och jag känner mig ej hågad att dö. När man som jag är aderton år, rik och — jag måste väl medge det så här för mig sjelf — temligen vacker, är det naturligt att man vill *lefva;* vid faster Tuas år kan man ha nog af att vegetera.

Sakta steg Emy upp, kastade en dröjande afskedsblick öfver sjön och den lilla alskogen vid dess stränder samt nickade välbekant åt en liten klar stjerna, som lyste in i hennes jungfrubur. Derefter gick hon till sin byrå, framtog derur ett dyrbart smycke, som glittrade mot månljuset, samt smög sig med detsamma nedför trappan och in i farbror Hööks sängkammare.

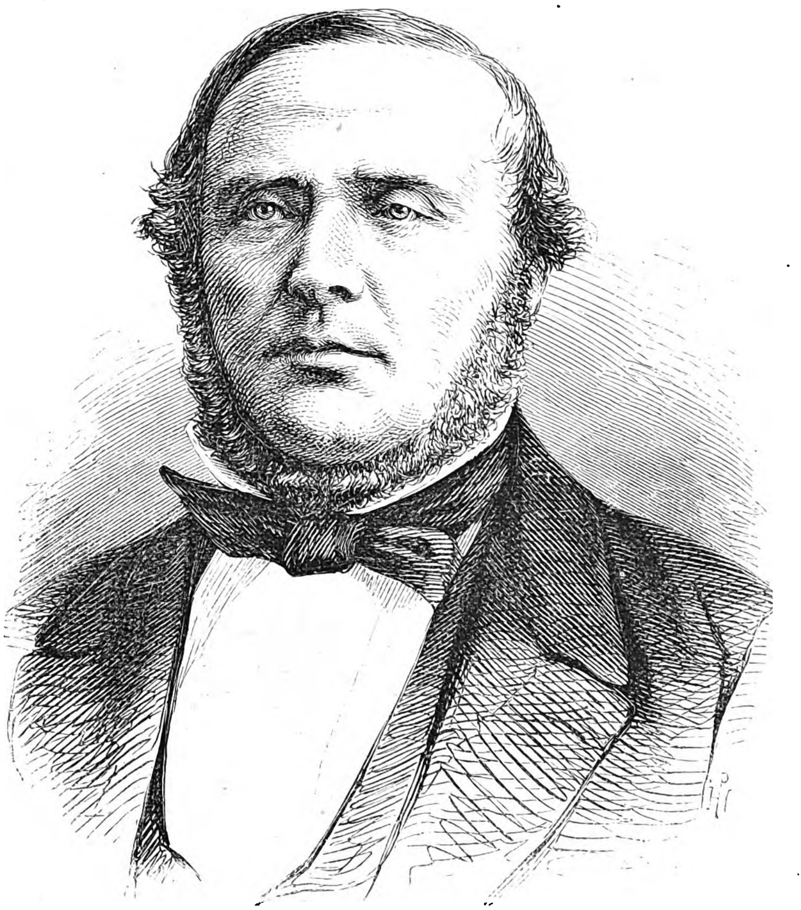

HANS KRYGER.

Tyst som en ande, gick hon till gubbens hufvudgärd, smög sin fina hand ned mellan kuddarne deri och — riktigt! — der låg nyckelknippan. Lika tyst som hon kommit, vände hon tillbaka till det hörn der chiffoniern stod och uppläste denna. Gubben vände på sig och mumlade några otydliga ord i sömnen, men snart blef allt stilla.

Emy drog ut den låda der hon visste farbror Höök hade sin handkassa och tog deraf en bundt samt qvarlemnade i stället det dyrbara smycke hon medhaft. Derefter läste hon omsorgsfullt igen chiffoniern och lade nycklarne tillbaka på deras plats, ehuru med klappande hjerta. Men hennes oro var öfverflödig. Farbror Höök sof som på beställning. Slutligen nedlade hon på chiffoniern ett bref, som hon upptog ur fickan, hvarefter hon gick ut i tamburn, satte på sig hatt och sjal, öppnade fönstret åt gården och — hoppade ut. Då hon befann sig på fast botten, vände hon sig om, förde säkert till fönstret, gjorde en komisk nigning mot “hökbo't“ och försvann med en gazells lätthet bortåt den välbekanta lilla gångstig som ledde till stora vägen, hvilken åter i sin tur borde föra henne till närmaste stad.

Fåfängt vore att skildra gubben Hööks harm och förvåning, då han om morgonen, efter att med undran hafva igenkänt Emys stil på det qvarlemnade brefvet, bröt det och läste följande:

“Jag sade ju farbror att det en gång skulle gå på det här sättet! Nu har jag rymt på en månads tid eller par; beror allt på hur pass rolig resan blir. Penningar har jag lånat af farbror, naturligtvis ej utan att lemna pant — jag vet hur ordentlig farbror alltid är i den vägen mot andra och har dragit nytta af lärdomen ... Jag hoppas min mors juvelsmycke är tjugo gånger värdt den lilla summa jag — sparsamheten sjelf — anser mig behöfva till min utflykt. Ursäkta surprisen, lilla farbror och — framför allt — försök ej att resa efter mig; det blefve för det första bara en onyttig kostnad och för det andra kommer jag bestämdt igen, då jag sett mig om så mycket jag önskar och så långt som kassan tillåter. Det skall bli angenämt för farbror sedermera att gratis få höra min resebeskrifning. Var lugn för stråhleska namnet — det är mitt dyrbaraste arf — och farbror kan lita på att det är i goda händer. Slutligen vill jag uppriktigt säga farbror — för framtiden — att jag aldrig tagit detta steg, om farbror genom vänlighet och hjertlighet förstått tillvinna sig min barnsliga kärlek. Jag är så ung, så liflig och varm och begär ingenting bättre än att ha någon att älska; när detta nekas mig, måste jag utom hemmet finna något som kan fylla tomheten i min själ. — Jag räknar härvidlag på de omvexlande föremål en resa enligt min tanke måste erbjuda. Farväl, bästa farbror! Hade faster Tua hållit af mig, skulle jag sagt: försök att trösta henne! — Nu säger jag i stället: försök att lugna henne. Senast om två månader återser ni

Emy.“

Sektern trätte på faster Tua, och denna på sektern för att ej Emy blifvit bättre uppfostrad i hemmet sedan hon lemnade pensionen. Men båda kommo de öfverens om att, när “vilddufvan“ återkom, bättre stäcka hennes vingar för framtiden. Särskildt lefvande var denna tanke hos mamsell Tua, som i Emy såg ett dagligt bevis på hennes fars “trolöshet“ och som aldrig kunde upphöra att nära den tanken, att hon dock *kunde* och *borde* varit “vilddufvans“ mor.

Sektern funderade verkligen ett slag på att resa efter den vackra rymlingen, men då han tog i betraktande i främsta rummet kostnaden och i andra den fullkomliga ovissheten om den väg hon tagit, lät han saken bero, synnerligast som han var öfvertygad om att hon skulle hålla sitt löfte och återkomma efter utsatt tid. Han fann ej skäl att tvifla derpå, då han så nyligen haft det mest slående bevis på hennes ordhållighet.

(Forts.)

* * *

Nordslesvigs behjertade målsmän.

Främst i ledet bland dem som med ordets makt kämpa för Slesvigs bevarande åt Danmark finna vi Hans Andersen Kryger och Nikolai Ahlmann, och för detta mål ha de städse arbetat med en oböjlig viljekraft och en aldrig svigtande hängifvenhet, hvilka måste tillvinna sig icke blott deras landsmäns sympatier utan äfven alla deras som älska det rätta i hvad sak det än vara må och som önska seger åt vårt danska brödrafolks sträfvanden att bevara sitt områdes integritet gentemot Preussens utvidgningslystnad mot norden.

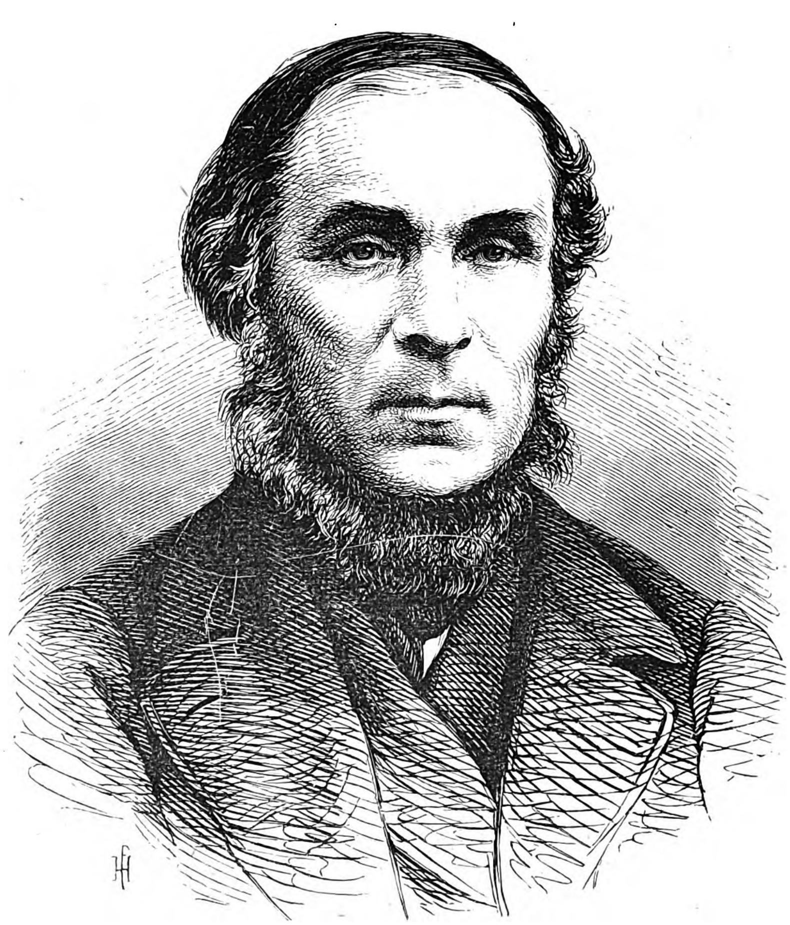

NIKOLAI AHLMANN.

Kryger är född i Beftoft den 16 April 1816 och tillhör en nordslesvigsk landtbrukareslägt. Hans namn var ej kändt utom den socken der han bodde förrän plötsligen öfver hela Danmark flög ryktet, att han och en annan dansk man, handlanden Schmidt från Flensborg, uppträdt på det upproriska slesvig-holsteinska möte som egde rum i Rendsborg den 18 Mars 1848 i afsigt att skilja Sönderjylland från Danmark. De två männen protesterade på det bestämdaste mot slesvig-holsteinarnes beslut, utan att afskräckas genom sina motståndares hån och förbittring. Äfven en del af den danska pressen gjorde Kryger till föremål för sitt hån, då han i Köpenhamn förfäktade samma åsigter som han förut sökt göra gällande i Rendsborg. Ett likadant bemötande kom honom äfven till del, då han nära tjugo år efteråt sedan Preussen annekterat hans hembygd uppträdde i den preussiska landtdagen och i nordtyska riksförsamlingen, dit de trogne nordslesvigarne skicka honom och Nikolai Ahlmann såsom lefvande protester mot Preussens kränkning af Pragfredens femte artikel. Djerft och energiskt uppträdde han och hans medbroder vid riksdagen i Berlin den 15 April 1867 för att häfda Nordslesvigs rätt att genom en folkomröstning afgöra huruvida det fortfarande ville tillhöra Danmark, och efter debattens slut tillstälde de församlingens medlemmar en förklaring, slutande med dessa Krygers ord vid hans uppträdande i Rendsborg hvilka aldrig skola glömmas af hans landsmän: “Vi känna oss vara danskar, vi vilja förblifva danskar och enligt folkrättens lagar skola vi behandlas såsom danskar.“ Det är gifvet att preussiska regeringens styresman, hr v. Bismarck, i medvetande af sitt trolösa handlingssätt mot Nordslesvigs befolkning, egde goda grunder att befara några obehagliga följder deraf då på sommaren 1870 kriget plötsligen utbröt mellan Frankrike och Preussen. För att sätta sig i säkerhet mot befarade oroligheter i Nordslesvig vidtog han derför en ny skamlös våldsåtgärd, då han nämligen utan någon annan tillstötande orsak lät fängsla och bortföra Kryger, de dansksinnades oförskräckte målsman. Kryger fördes först till Flensborg, der han satt fången en vecka, hvarifrån han, jemte fyra andra behjertade sönderjyder: jordbrukaren A. Beck, kandidaten S. Ley, presten Schmidt i Visby och redaktör Willemoes, flyttades till staden Hannover. Derifrån fördes de till Königsberg och sedan till fästet Boyen vid Lötzen i regeringskretsen Gumbinnen i närheten af ryska gränsen. Först i medlet af November 1870 blefvo de frigifna, hvarefter Kryger återvände till sin hembygd, ännu bekännande de ofvan citerade ord hvarmed han och Ahlmann afslöto sin förklaring till nordtyska riksdagens medlemmar den 15 April 1867.

Nikolai Ahlmann har troget stått vid Krygers sida, af innersta hjerta hyllande samma åsigter som denne. Han är född den 17 November 1809 i Sönderborg, der hans fader var sjökapten, ett yrke hvaråt de fleste manliga medlemmarne af denna slägt egnat sig. År 1814 flyttade Ahlmanns far till Köpenhamn, der han dog efter några år. Sonen sattes emellertid i en realskola och lärde sig sedan landtbruket hos en morbroder. Efter att under någon tid hafva varit arrendator, köpte han den i Skåne belägna gården Fogdarp, hvilken han brukade till 1856, då han sålde densamma och åter begaf sig till Köpenhamn. Sedan lemnade han likväl hufvudstaden och öfvertog efter 1868 sin aflidne svärsons gård.

Det är först efter 1866 vi se Ahlmann uppträda i det politiska lifvet, och då den 30 Augusti samma år till Berlin afsändes en deputation af 47 nordslesvigare som skulle till konung Vilhelm öfverlemna en adress med 17,100 underskrifter samt bedja att den i Pragfreden utlofvade omröstningen skulle få ega rum i så stor utsträckning som möjligt, var han dess ordförande. Sedan valdes han till medlem af den preussiska landtdagens underhus och den 12 Febr. 1867 utsåg honom Nordslesvigs andra valkrets (Als, Sundeved och Flensborgstrakten) till sin representant vid den nordtyska riksdagen, der han, såsom vi förut nämnt, kraftigt samverkade med Kryger. Då man fordrade att de skulle besvärja den preussiska grundlagen och de hvarken kunde eller ville detta utan förbehåll, aflägsnades de. Efter att hafva mottagit upprepade bevis på sina kommittenters aktning och förtroende, omvaldes de den 1 Okt. 1868 till landtdagen, hvarvid de likaledes förklarade sig ej kunna aflägga ed på den preussiska grundlagen utan förbehåll. Då landtdagen ej ville låta dem intaga sina platser förrän de aflagt eden, nedlade de sjelfva sina valbref och lemnade Berlin. Den 15 Sept. 1869 omvaldes de med ännu större röstetal än förut. Man har med rätta yttrat att nordslesvigarne sjelfva genom dessa upprepade återval af de två danska deputerade faktiskt anstält den omröstning som preussiska regeringen gång efter annan hindrat dem att verkställa, och att just resultatet af dessa mäns ständigt förnyade val visar att befolkningen i Nordslesvig är dansk och vill förblifva dansk. Preussiska kammarens hånfulla uppförande mot dessa patriotiska män skall äfven evigt qvarstå som en skamfläck på densamma. Hösten 1869 voro de med bland inbjudarne till en ny adress till konung Vilhelm, men då de den 26 Okt. anhöllo om företräde i Berlin, blefvo de ej mottagna trots adressens 27,470 underskrifter. Att de ännu pågående stora krigshändelserna måtte medföra det resultat för hvilket dessa behjertade män stridt, och åt Danmark återgifva det detsamma frånryckta Nordslesvig är en önskan som hvarje tänkande man i norden delar; men skulle denna önskan äfven icke gå i fullbordan, så skola likväl namnen Kryger och Ahlmann aldrig glömmas.

Folklif, seder och bruk i Littauen

af

Otto Glagau.

Det preussiska Littauen utgör en del af provinsen Ostpreussen och består såväl mot söder (det s. k. Höglandet) som mot norr af en fullkomligt jemn slätt. Namnet högland är berättigadt endast i motsats till de något lägre liggande trakterna mot norr. Landets höjd är i och för sig sjelf obetydlig; hela provinsen Preussen hör nämligen till den norr om mellersta Europas berg befintliga nyare landbildning som småningom dykt upp ur hafvet. Der finnas endast några oansenliga åsar, som gå i olika riktningar, och af sådana eger Littauen endast en, 1 mil ofvanom Tilsit, vid stranden af Memel.

Den som sett denna flod i det ryska Littauen, i synnerhet dess branta, med vacker löfskog beklädda stränder mellan Kovno och Georgenburg, torde svårligen igenkänna den vid dess inträde på det preussiska området, der den i nästan rak linie flyter fram genom vidsträckta slätter och har endast enformiga, låga stränder att uppvisa. Blott en gång till närma sig dessa hvarandra och höja sig åter, på venstra sidan från Ober-Eisseln till närmare Tilsit, på högra från Schreitlaugken till berget Rombinus, för att sedan ånyo förlora sig i det flacka låglandet. Denna trakt är den mest pittoreska i hela Littauen och derför mycket beryktad; från aflägsna orter valfärdar befolkningen till det littauiska Schweiz, och man fäster genast främlingens uppmärksamhet på denna trakt, som enligt littauernas åsigt ej har sitt motstycke i romantisk skönhet.

Rombinus har en höjd af endast 150 fot, men anses likväl vara den högsta punkten i detta lågland samt ett högt och heligt berg, hvarvid äro fästade littauernas äldsta historia, talrika sägner och många slags bruk och järtecken.

Först och främst är det en väderleksspåman. I följd af sina ler- och kalkhaltiga beståndsdelar, hvilka lätt draga åt sig all slags fuktighet, byta bergets sidor ofta om färg. Den ljusa blekgula, som visar sig i klart väder, öfvergår vid mulen väderlek, då berget liksom insveper sig i en lätt dimma, till mörkröd, hvilken förändring temligen säkert förebådar regn. Äfven på ovädrens gång synes det inverka, ty de flesta längs Memel i vester uppstigande oväder stanna eller fördela sig här. Skildt från floden endast genom en smal landremsa, reser sig Rombinus brant och naket, och från dess spets har man en vacker och vidsträckt utsigt åt alla håll. Nedanför brusar strömmen, som i djerfva bågar omsluter den vidsträckta gröna Engdalen. Till höger ligger Tilsit med Slottsbacken och sina torn, till venster varsnar man de storartade trädgårdarne vid Ragnit, Tusseinen och Ober-Eisseln, och vänder man sig om, utbreder sig för ögat en ofantlig slätt, som i det blå fjerran sammansmälter med horisonten.

Hit var det de gamle littauerna förlade sina gudars bostäder. En gång i tiden omgärdades det heliga berget af en ogenomtränglig löfskog; från der uppe befintliga källor nedströmmade floder och bäckar, hvilkas vatten egde en förstenande kraft, och ett väldigt granitblock krönte dess topp. Ännu finner man häruppe spår af de dubbla vallar som bildade en sammanhängande fyrkant, hvilken ännu kallas Pillis eller Pillatis (Slottet); man ser offerstället mot söder, och på den östra sidan skola presternas bostäder och tempelbyggnaderna hafva varit belägna.

Här tillbad man krigets gud, Potrimpos, här meddelade presterna hans orakelsvar. Ända från Smolensk och Moskva kommo furstar och konungar med offerskänker, som de lade på den heliga stenen; äfven sjuka valfärdade hit för att beröra den och återvända hem helbregda. Hvarje år samlades här nästan hela Littauen till en religiös fest, som firades under sång och dans till den högste gudens ära. Här residerade äfven öfverstepresten, hvilken tillika var landets högste domare. Såsom det i stenen uthuggna svärdet antydde, satt man häruppe till doms öfver lif och död. Utom Potrimpos dyrkades äfven Laima på detta berg såsom ödets gudinna och hjelparinna vid förlossningar. Hennes prestinnor kallades laumer, och endast i rena kläder och festligt smyckade fingo qvinnorna nalkas hennes altare. Nygifta begåfvo sig hitupp för att anropa gudinnan om ett lyckligt äktenskap, barnsängsqvinnor tackade här för återvunna krafter och nedkallade himlens välsignelse öfver de nyfödde.

Rundtomkring voro till helgedomens skyddande uppförda talrika borgar, på sjelfva berget låg Ramige och på motsatta sidan Ragaina, hvarefter den nuvarande staden Ragnit uppkallats. De höjder hvarpå dessa borgar lågo kallades slottsberg och igenkännas ännu i dag på sin stympade kägelform och sadellikt urhålkade spets. Ofta påträffar man deruppe lemningar af vallar och grafvar, och spaden bringar ej sällan gamla vapen i dagsljuset. Bönderna se likväl ogerna att deras åkerfält och gräsvallar genomgräfvas; de tro fornforskarne vara skattgräfvare och hafva redan handgripligt tillrättavisat en och annan antiqvarie för hans närgångna forskningsifver.

Då Tyska ordens här bröt in i Littauen och förstörde borgarne, flydde Potrimpos' prester, efterlemnande sina stora skatter. Ännu för femtio år sedan uppgräfde man på Rombinus en mängd kedjor, bälten och armringar af guld samt stora fat och skålar af silfver, hvilka sannolikt af presterna användts såsom prydnader och offerkärl. Ännu berättar man om det Rombinus-tenn som då säcktals såldes till Tilsit för mindre än 66 öre säcken; det var ej tenn utan rent silfver, och den listige köparen blef en stenrik man på affären. Likväl ligga enligt sägnen de flesta och dyrbaraste skatterna fördolda i bergets innandömen.

Potrimpos' prester hade flytt, men laumerna stannade likväl qvar och befolkningen slöt sig hemligen till dem, äfven sedan den med eld och svärd blifvit tvungen att antaga den nya läran. Visserligen tordes laumerna ej längre visa sig om dagen, men efter solnedgången kommo de fram ur berget för att plaska i vattnet och der klappa sina kläder, hvarvid man ofta hörde dem skratta och qväda herrliga sånger. Mot de goda och fromma menniskorna visade de sig hulda och vänliga, gåfvo de fattiga skänker och spelade de enfaldiga oskyldiga spratt, i det de behändigt tillegnade sig ett och annat af deras tillhörigheter samt förde dem på villospår i skogarne; men onaturliga föräldrar fråntogo de deras barn, som de utbytte mot dvergar och missfoster. Ännu i början af detta århundrade passerade intet bröllopståg berget utan att läsa böner vid offerstenen; dervid plägade bruden på densamma nedlägga ett fint lintyg, vackert broderade strumpeband och andra skänker. Ännu i dag rådfrågar den vidskepliga befolkningen laumerna i alla vigtiga angelägenheter, och dessa svara då med fyndiga ord och begripliga tecken.

Offerstenen var ett ovalt klippblock med en jemn, sluttande yta; den höll 15 alnar i omkrets, var vid öfre ändan 5 och vid den nedra 9 fot hög samt gick dessutom djupt ned i marken. Dess lägsta ända vette åt söder, så att solstrålarne alltid träffade densamma, hvarför också den glatta öfre ytan vid solens upp- och nedgång strålade af ett egendomligt skimmer i följd af återskenet från de snedt mot stenen fallande strålarne. Stenen bestod af svartröd granit med insprängd hornblende, och i densamma var i nästan diagonal riktning inristadt ett svärd, och längre ned sågos ett tempel samt en mängd klor af åtskilliga offerfåglar.

Först då man för sextio år sedan beslöt att sönderspränga den heliga stenen, begåfvo sig äfven laumerna derifrån. Förgäfves hade de varnat mot detta helgerån samt hotat att dess utförande skulle åtföljas af stränga straff, men man brydde sig ej derom. Med kronor på hufvudet och högtidsklädda stående omkring de i en hög sammanförda skatterna, togo de i långa klagosånger farväl af berget. De ropade an en liten båt, och efter att ha stigit i densamma, foro de öfver till motsatta stranden, dervid förkunnande för den gamle roddaren att det heliga bergets topp skulle störta ned i böljorna samt att en straffande hämd drabba alla dem som buro brottslig hand på den heliga stenen. Och så skedde äfven. Redan vid stenens sprängning skadades arbetarnes händer och ögon illa, alla som deltagit i arbetet aftynade dag för dag och förslagets upphofsmän dogo. Sålunda gick det t. ex. med den närbelägna köpingen Bardens mjölnare, hvilken af det största stycket af klippblocket hade låtit göra sig en qvarnsten, som han lät insätta i sin qvarn. Han försjönk i armod och anträffades en dag jämmerligen lemlästad mellan qvarnhjulen. Först sedermera upphörde hemsökelserna, och nu användes de öfriga styckena dels till grundstenar i kyrkor, dels förvarades de omsorgsfullt såsom amuletter af hvar och en som kunde förskaffa sig dem.

Af den grund hvarpå offerstenen legat finnes nu qvar endast den mindre hälften; den större har redan störtat ned i djupet, och snart torde äfven den återstående följa efter. Men då skola också de öfriga skatterna komma i dagen: vaggan, hackan, harfven, plogjernet och bordskärlen, allt af guld och silfver.

På Rombinus bo nu apmaineerna, som om natten locka vandraren vilse. Derför sjunger också ynglingen, då han i nattens mörker smyger sig till sin käresta, en sång som i öfversättning lyder sålunda:

> Mörk täcker natten skog och äng,
> Intet spår af väg jag finner,
> Bleka månen skiner matt,
> Andar susa mellan löfven.
> Ack, hur skall jag finna
> Vägen till min brud,
> Stigen grön till henne.

Ännu i dag är Rombinus ett heligt berg, som gamla och unga betrakta med vördnad och ängsligt undvika om natten; men äfven Laima lefver ännu i littauernas hjertan, Visserligen breder hon ej mera såsom förr vid ett barns födelse ut lakanet under detsamma, visserligen höres ej mer, när någon fara hotar, hennes stämma från Rombinus:

> Laima ropte,
> Laima skrek,
> Sprang med bara
> Ben på berget;

men hon anses fortfarande såsom ödets och lyckans gudinna. Vid oförmodade tilldragelser säga littauerna, hvilka äro inbitna fatalister: *Taip Laima leme* (Så har Laima förordnat det) och vid vissa företag: *Su Laima laimesu* (Med Laima har jag lyckan med mig). Äfven hennes lind vid köpingen Bardehnen vid Rombinus' fot, ett mer än sexhundra år gammalt träd, hvars rot uppbär tre stammar, står ännu i dag i högt anseende hos allmogen. Fordom voro alla lindar helgade åt Laima, och hennes fest firades i Juli, då linden blommar.

Fastän laumerna tagit till flykten, finnas likväl öfverallt spår efter deras verksamhet och inflytande. Bygdens flickor likna, både hvad gestalten och ansigtet beträffar, de sköna prestinnorna; bland dem finner man hufvuden med ren, ädel profil och den af målarne så högt prisade våglinien, jemte en smärt växt och ädel hållning. De kläda sig och lägga upp håret på samma sätt som laumerna, af hvilka de lärt sig sy och väfva, sjunga och dansa samt mycket annat.

I synnerhet utmärka sig qvinnorna i trakten omkring Ragnit genom sin pittoreska drägt och den färdighet hvarmed de fläta håret. I två breda, af 10-18 delar bestående flätor upplägges detta såsom en ring fast omkring hufvudet; på båda sidor bilda flätorna en buckla och innesluta på detta sätt det öfriga slätkammade håret, hvilket är benadt i midten. Härtill åtgå ej så litet tid och besvär, ja det behöfves äfven andra personers hjelp, hvarför också flickorna endast hvar åttonde dag fläta sitt hår, och för detta ändamål besöka de hvarandra tidigt om söndagsmorgnarne och hjelpa till vid toaletten. De förstå likväl att under hela veckan hålla flätorna i bästa ordning, i det de under arbetet öfver pannan binda en näsduk eller ett band omkring hufvudet. Det egendomliga men vackra sätt hvarpå qvinnorna omkring Ragnit fläta håret är en konst som de hemlighålla för de öfriga littauiskorna, hvilka ofta förgäfves anstränga sig att utfundera densamma. Den qvinliga befolkningen omkring Tilsit kan ej mäta sig med dem i denna konst och söker derför i stället pryda sig med långa, breda och brokiga sidenband, som hänga ned öfver skuldrorna. De gifta qvinnorna fläta icke sitt hår utan skyla det med en sjalett.

Liksom den littauiska munarten, så är äfven qvinnornas klädedrägt olika i nästan hvarenda socken. Det är endast ett plagg som begagnas öfverallt der den nationella drägten ej blifvit aflagd, nämligen *marginne*, ett ord som härledes antingen från *merga* (jungfru), då den begagnas företrädesvis af flickorna, eller också från *margas* (brokig), emedan den brukar vara än rödstrimmig, än tecknad i mångfärgade rutor. Ursprungligen var detta plagg ett slags sjal, omkr. 4 alnar lång och åtminstone 1 aln bred, som från venstra skuldran hängde ned till fötterna, lemnande den högra armen obetäckt, och som sammanhölls omkring höfterna af ett bälte. Nu har detta luftiga plagg blifvit mera sällsynt, och i dess ställe begagnar man en kokett kjol, som räcker endast ned till knäet. Äfven den kallas *marginne*, är gjord efter samma mönster, har likadan färg, är vanligtvis af ylle och stundom af siden. Den fina, ända upp under hakan gående lärftströjan tager sig väl ut mot denna *marginne*, och vid skuldran och omkring handleden är den broderad med arabesker af svart färg, hvilket äfven är fallet med de eld- eller blodröda, stundom äfven blå strumporna, hvartill höra skor med höga klackar. Äfven lifstycket är af ljus, vanligtvis röd eller grön, färg och öfver *marginnen* bindes ytterligare ett halft dussin tunna tröjor, af hvilka den öfversta är rikt broderad. Nästan alla den skönas fingrar prunka med ringar af silfver, tenn och messing, hvari stundom äro infattade böhmiska stenar. Från hufvudet fladdrar en med hemväfda spetsar kantad lärftslöja, kallad *slepeta*, hvilken likväl icke betäcker ansigtet. Af denna liksom af hårklädseln kan man se om en qvinna är ogift eller ej. I förra fallet hänger nämligen den mellersta fliken ned öfver hårknuten, då den deremot af de gifta qvinnorna fastbindes. Om vintern begagna littauiskorna en pels, som räcker ned till knäet och hvilken de kalla *pamusztinnis*. Den är till färgen mörkblå, besatt med guldtrensar, gula och gröna snören, vanligtvis fodrad med lamskinn och kantad med fiskutterskinn. Sammanhållen af ett bredt, brokigt bälte, vid hvars långa ändar hänga stora fransar, omsluter den kroppen i djupa veck, medan en i vackra mönster väfd lärftssjal faller ned från skuldrorna.

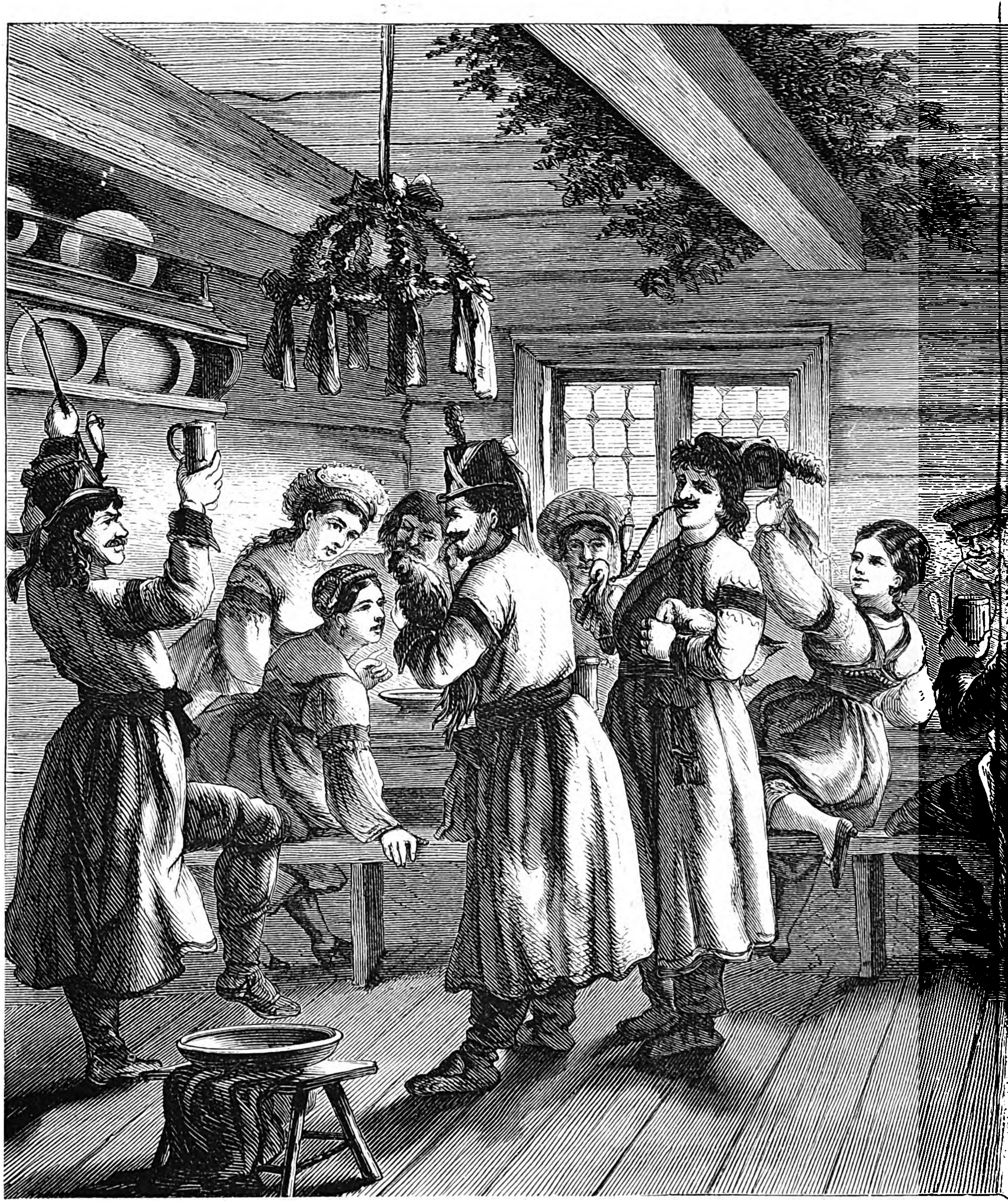

Littauiskt b

I allmänhet, men i synnerhet på denna sidan Memel, är drägten för öfverlastad, brokig och till färgen skrikande, att den skulle kunna kallas smakfull; den gör likväl ett lifligt och varaktigt intryck, emedan den ser egendomlig ut och har en viss orientalisk anstrykning.

Laumerna ha lärt littauiskorna sticka och sy, väfva och brodera, hvarför dessa senare ega stor färdighet häruti. I de simplaste hyddor ser man flickorna sitta vid brodérbågen och med iakttagande af den största renlighet sy i det utspända lärftet, hvarpå de teckna de smakfullaste mönster, dervid endast ledda af egen uppfinningsförmåga och smak. De väfva det vackraste linne, knyppla de finaste spetsar, hvarmed de kanta sina lintyg, kjolar och näsdukar, hvarjemte de i sina älsklingsfärger, rödt, blått och grönt, sticka visserligen bondgranna men likväl nätta och varma vantar. De göra små vackra sidenbälten och strumpor, genomvirkade med blommor samt guld- och silfverbokstäfver, som de skänka sina fästmän och skriftfäder samt ibland äfven genomresande främlingar, men de mottaga äfven beställningar derå. Högst öfverraskande är det att ofta finna i dessa band invirkade engelska och franska tänkespråk, hvilkas betydelse bondflickorna naturligtvis icke kunna förstå, men som inom slägten blifvit eftergjorda i kanhända flere århundraden. De littauiskor som ännu ej bortlagt nationaldrägten göra sjelfva alla de dertill hörande plaggen, hvarvid de ej blott väfva tygerna utan äfven sy kläderna. Det oaktadt blifva dessa dem likväl icke billigare utan snarare dyrare. Det tyg som åtgår till en *marginne* kostar sålunda inemot 20 preussiska thaler, men å andra sidan äro dessa hemgjorda kläder äfven varaktigare, och man lägger särskild vigt på att de ej äro köpta. De bästa, dyrbaraste och grannaste plaggen begagnas naturligtvis endast på sön- och festdagarne.

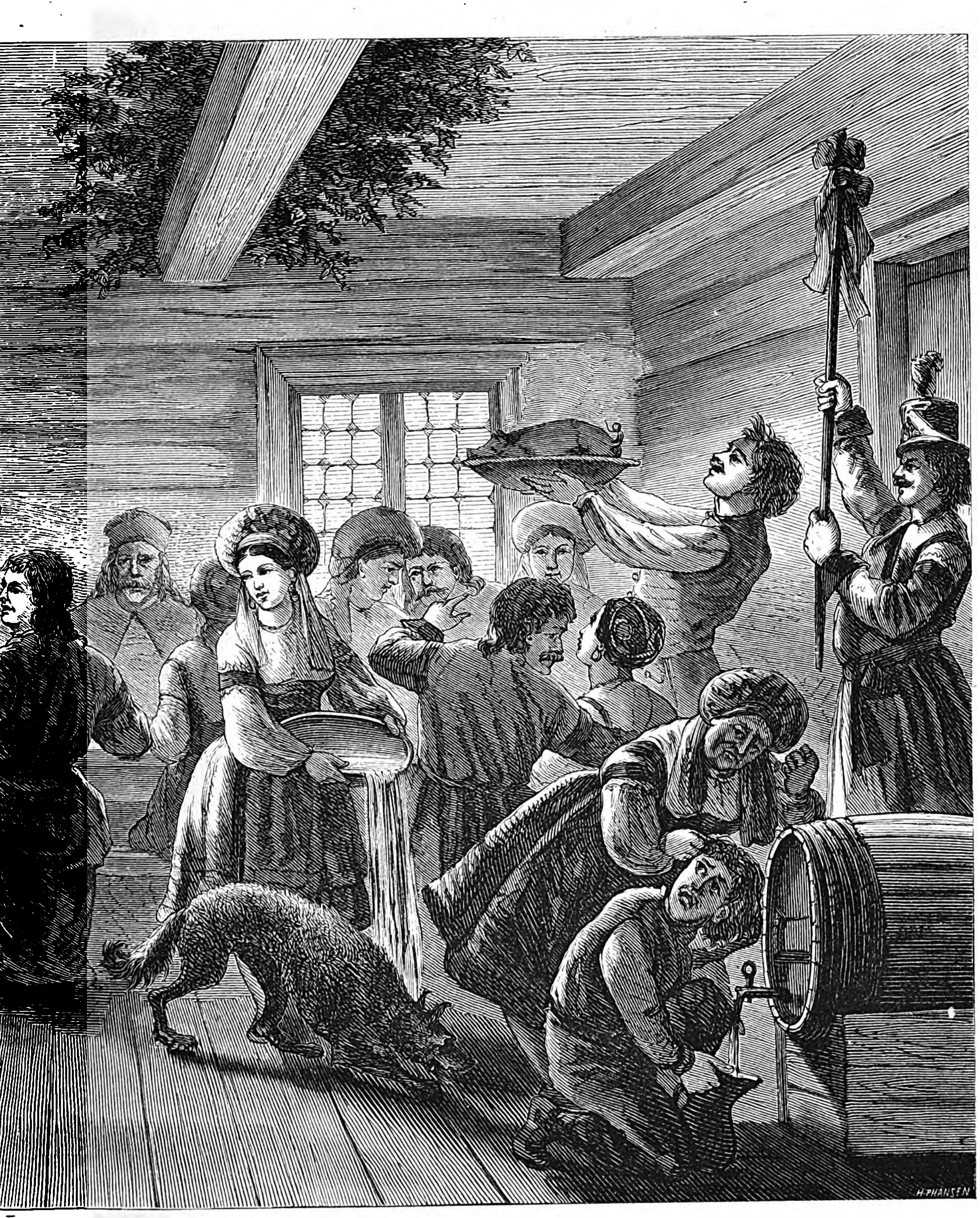

dbröllop *).

Men liksom språket, så är äfven qvinnornas nationaldrägt på väg att försvinna. I kretsarne Insterburg, Gumbinnen, Darkehmen och Stallupönen ser man den nästan aldrig; men äfven i låglandet, i trakten omkring Tilsit, Ragnit och Memel, der national-littauerna ännu bo tätast samt ha öfvervigten öfver tyskarne, gör sig det tyska inflytandet alltmer gällande, och redan finna många littauiskor det vara vigare och billigare att kläda sig som sina tyska grannsystrar och såsom dessa köpa tygerna till sina kläder i staden.

Samtidigt med att nationaldrägten blir alltmer sällsynt, hafva nationaldanserna redan nästan helt och hållet kommit ur bruk. Liksom tyskarne dansar man vals, galopp, *Zweitritt* och *Schotish* med samma rörelser som dessa, men tungt och klumpigt. Karlarne sjunga ej mer under det de dansa, endast flickorna åstadkomma någon omvexling i denna enformighet, i det de med de höga toffel- och skoklackarne ackompagnera musiken med ett kastagnettlikt angifvande af takten. Stundom utföres ännu vid ett *jaunimmis* (dansnöje) *keppurinnis*, eller hattdansen; då först blir det lif i de vandrande bildstoderna, då utveckla de i dansen deltagande qvinnorna sin medfödda grace och värdighet. *Keppurinnis* är ett slags kontredans som utföres endast af flickor. Fyra par, hvaraf hälften är försedd med hattar, dansa i nätta steg de mest olikartade turer, hvarvid de röra sig mot och mellan hvarandra, derunder än sättande händerna i sidorna, än helsande hvarandra med hattarne. *Keppurinnis* dansas i ¾ takt samt utgör för betraktaren ett naivt och vackert skådespel.

Ha de dansande flickorna ej någon musik att tillgå, stanna de derför icke i förlägenhet utan sjunga sjelfva till dansen. Littauerna äro kända för att vara både natursångare och diktare. Den littauiska ungdomen öfverträffar sina tyska jemnåriga i att hastigt lära sig de svåraste melodier, vare sig andliga eller verldsliga, och man kan ej höra dess välklingande, taktfasta sång utan att lifligt tilltalas deraf. När flickorna sjunga sina dels inlärda dels för tillfället diktade kärlekssånger, försmälter stämman i mjuka, smekande toner, medan ett sympatiskt uttryck lägger sig öfver mun och ögon, så att främlingen, äfven om han ej förstår orden, likväl utan svårighet gissar till sångernas innehåll. Det är ej alltid dessa qväden äro `kärlekssånger; vid fester och gillen, hvari qvinnorna deltaga på ett värdigt och passande sätt, hör man både dryckesvisor och sånger af skämtsamt innehåll. Man erfar ett förunderligt intryck af att vid ett bröllop eller någon annan högtidlighet höra de unga flickorna stämma upp dryckesvisor som eljest sjungas endast af studenter och uppsluppna källarkunder.

---

*) Denna illustration återgifver det moment af ett littauiskt bondbröllop, då brudförarne återvända från en razzia i byn med röfvadt fjäderfä och mottagas af "platsmästaren".

Under den långa slutfermaten på dominanten drickes grundligt och efter takten. "Nagelprofvet", *pro poena-* och tilldrickningen försiggår som om här vore samladt ett sällskap glada ungkarlar. Sedan sången tystnat, höras ropen: *Sweiks!* (Din välgång!) *Gerksweiks!* (Drick, med helsan!) eller *Ant Sweikatos!* (Din skål!), hvilka utrop då gälla antingen alla de närvarande eller någon hvars namn med detsamma nämnes. Män och qvinnor dricka *allaus* (littauiskt öl) eller sött körbärsvin, hvarunder de skaka hand sinsemellan, omfamna och kyssa hvarandra.

Ännu besynnerligare är det att alla dessa dryckesvisor gå i moll och likna sorgesånger eller högtidliga koraler. Såsom inledning till *allaus*-drickningen sjunges t. ex. en text, hvilken i öfversättning lyder sålunda:

Låt oss dricka, låt oss sjunga,
Vara glada, kyssas, skalkas!
Godt är *allaus* åt oss brygdt,
Gäster har jag bjudit till mig,
Tager hjertligt dem emot.

Men denna uppmaning att dricka ljuder vemodig och tungsint som en liksång. Moderato är det förherrskande tempot i littauernas alla sånger liksom i deras umgänge med hvarandra. Deras medfödda flegma och saktmodighet göra att det sällan kommer till tumultuariska uppträden dem emellan, äfven om de ej äro så alldeles nykta. Grunddraget i qvinnornas väsen är allvar och stillsamhet; äfven hos de unga flickorna förmärkes såväl i sorg som i glädje en viss melankoli, hvilken ännu mer förökar det intagande i deras uppträdande.

Äfven i en annan färdighet utmärka sig littauiskorna; de rida nämligen förträffligt och sitta dervid till häst på samma sätt som männen. Littauern födes, såsom ordspråket säger, med tömmen i hand. Man ser till och med små gossar på 4-6 år tumla om på sina hästar utan sadel och betsel, hvarvid de endast hålla sig fast i djurets man och sålunda styra detsamma. Littauern går och åker mindre än han rider; han är ej så rädd om hästen som den tyske bonden; äfven den kortaste väg tillryggalägger han helst till häst. Ridande begifver han sig äfven ut på åkern, till kyrkan och när han har något ärende in till staden. Äfven qvinnorna, i synnerhet de på andra sidan Memel, svinga sig upp i sadeln så ofta ett tillfälle erbjuder sig. På torgdagarne ser man unga och gamla qvinnor skarvis rida till staden med de produkter de der skola afyttra bundna på hästländen, och med lika stor packning af alla slags varor rida de åter hem.

Ehuru littauiskorna besitta så många färdigheter, försumma de likväl icke sina egentliga pligter. De arbeta mera än och lika ihärdigt som karlarne samt inskränka sig icke till de inre hushållsbestyren, utan hjelpa äfven till på fältet och i ladan; de ro och fiska, plöja och tröska, köra in veden och hugga den. Man ser dem aldrig sitta med händerna i kors; äfven när de hålla sin middagsrast ute på fältet, taga de fram stickstrumpan eller något broderi, och de kunna icke sluta den ansträngande dagen på ett bättre sätt än att gemensamt uppstämma en *daina* (folkvisa). Då de sjelfva äro nästan alldeles oemottagliga för köld och värme, vänja de äfven redan tidigt sina barn vid det hårdaste lefnadssätt. När dessa äro tre dagar gamla, gifva de dem bränvin att dricka och låta dem sedan springa ut i hvad slags väder som helst med nakna ben och i bara skjortan.

Huruvida deremot de littauiska qvinnorna äfven äro hushållsaktiga, ordentliga och renliga är ej lätt att säga. Omdömena derom både i äldre och nyare tider äro mycket olika, och hvad jag sjelf iakttagit talar både för och mot. Jag såg osnygga, illaluktande bostäder, der menniskor och djur bodde endrägtigt tillsammans, der de i vaggan liggande barnen nästan uppåtos af flugor och de fullvuxna af båda könen voro vanstälda genom smuts och trasor. Sannolikt är att littauerna i detta hänseende stå midtemellan tyskarne och slaverna; de äro icke så osnygga och oordentliga som masurerna, men ej heller så renliga och hushållsaktiga som tyskarne, men liksom tyskt föredöme och tyskt inflytande mer och mer göra sig gällande i alla riktningar, så tyckas de äfven bland littauerna framkalla större ordning och renlighet.

Vända vi oss nu till mankönet, så utmärker sig detta i främsta rummet genom smärt, muskulös kroppsbyggnad samt regelbunden ansigtsform. Littauerna äro snarare storän småväxta, och i följd af sin raka hållning tyckas de vara större än de verkligen äro. Vanligtvis hafva de mörkbrunt hår, ljusa ögon och frisk hy. Fysionomien är uttrycksfull, dragen ofta något listiga, men på det hela taget behagliga. De begagna gerna musfascher och låta håret gå ned på skuldrorna; endast de yngre och de som tjenat i armén hafva det kortklippt. Ehuru deras gång och rörelser i allmänhet förefalla långsamma och släpande, ådagalägga de, om så behöfves, en förvånande rörlighet och snabbhet.

Numera kan det ej blifva tal om någon egentlig littauisk nationaldrägt bland männen, ehuru qvinnorna både väfva tyget till deras kläder och sy dessa. Om sommaren begagna de en lång lärftsrock af hvit, grå eller mörkblå färg, utan knappar, endast försedd med hyskor och hakar samt med små uppslag på ärmarne. Ett bälte af gult läder, ljusblått eller grönt tyg håller denna rock intill kroppen; om vintern utbytes den mot en ytterrock af samma färg, men af tjockt, groft hemmaväfdt tyg och mestadels med kulört krage och kulörta uppslag. Hufvudbonaden utgöres den vackra årstiden af en låg, smalskyggig filthatt och om vintern af en blå tyghätta, liknande en stormhufva, hvilken kan dragas ned, så att den betäcker nacken och ansigtet och lemnar endast munnen och ögonen fria, men då den är uppslagen, liknar den de hättor som man ser på afbildningar af de schweiziska bönderna i fordna dagar. I snö- och stormväder är den littauiska *kabus* ett i högsta grad praktiskt klädesplagg.

I städerna ser man utanför många bodar uthängd en skylt, föreställande en littauisk bonde i denna drägt; den är visserligen målad i skrikande färger, men likheten är stor och skylten uppfyller sitt ändamål bättre än hvarje inskrift, ty den lockar in det på gatan vandrande originalet, som väl vet att han här kan läska sin evigt törstande strupe och fylla sin öfver hans skuldror på ett snöre hängande *lischke* (en flätad bastkorg) med ljus, såpa och andra i hushållet behöfliga saker.

Littauerns åtsittande, enformiga drägt gifver honom en militärisk anstrykning, och då bönderna gå hem från kyrkan eller någonstädes komma tillsammans i större mängd, skulle man kunna tro sig se en afdelning soldater. I sjelfva verket är littauern också en lika lojal undersåte som lätt inöfvad soldat. Foglig, lydig och nästan utan någon egen vilja, passar han förträffligt för krigaryrket; littauerna ha äfven kämpat med tapperhet och oförskräckthet i alla strider, och hvar och en af dem som varit soldat bibehåller under hela sitt lif såsom ett arf från den tiden en stolthet och sjelfkänsla, hvaråt han vid hvarje tillfälle, både i tid och otid, gifver muntligt uttryck och handgripligt eftertryck.

Littauern skaffar ej skomakaren synnerlig förtjenst. Skor och stöflar begagnar han sällan, och sin vanliga fotbeklädnad lagar han sjelf, hvarför det också förut hette: "Kungen af Preussen har en provins der det bor idel skomakare". Då männen äro i arbete, begagna de ett slags träskor, *parresker* (skor af lindbast) och qvinnorna *schlorrer* (trätofflor med läderkappor). Förut nyttjade hvarken män eller qvinnor strumpor, utan omlindade fötterna och vadorna med linnetrasor, såsom det ännu är brukligt bland de fattigare; deremot användas ännu parreskerna af lindbast allmänt i många trakter. De bindas med smala läderremmar ända upp på vadorna, hålla fötterna varma samt äro beqväma och starka.

Många littauer bygga ännu i dag sjelfva sina hus, en plägsed som råder företrädesvis bland dem som bo i afsides belägna trakter. Husen äro smala och låga, hafva dåliga små fönster och sakna icke sällan skorsten. I den stora, salslika förstugan befinner sig ofta eldstaden på den släta, ej stenlagda marken och är vanligtvis uppförd af tegelsten. Röken stryker utefter taket och ut genom dörrarne, af hvilka den ena vetter åt landsvägen, den andra, midtemot befintliga, åt gården. Rökmolnen uppfylla rummet såsom en tjock dimma, kämpa med draget från den vanligtvis öppna dörren, lägger sig på väggar och tak såsom ett glänsande svart sot och röker under tiden de i taket hängande skinkorna, fisken och korfven. Likväl brukar familjen om sommaren vistas i förstugan; här arbetar och äter hon, och har man blifvit våt, slår man sig ned omkring eldstaden för att låta kläderna torka.

Endast om vintern bor littauern i *stubba*, såsom äfven hela det egentliga huset benämnes med ett från tyskan lånadt ord. Här står hans förnämsta bohagsartikel, en ofantlig kakelugn af rå tegelsten, och hos de förmögnare af grönglaceradt tegel. Efter mörkrets inbrott upplyses den trånga, heta bostaden af en tranlampa eller en brinnande furusticka. Midti rummet gungas yngsta barnet fram och tillbaka i vaggan, hvilken hänger på två i taket fästade rep. Bord, stolar, bänkar samt alla andra husgeråd och redskap, såsom vagnar, slädar, plogar, rep, betsel m. m., förfärdigar den littauiske bonden vanligtvis sjelf. Littauern är, öfverhufvud taget, en tusenkonstnär: han gör efter allt hvad han ser, ehuru han dervid har till sitt förfogande endast de simplaste verktyg, såsom yxa, såg, knif och borr. I hans vagn och släde söker man ofta förgäfves efter den minsta jernbit. Derför säger också ett ordspråk: "Littauern rider ut i skogen och kommer hem åkande" — d. v. s. han har der gjort sig en vagn eller en släde.

Likväl ser man äfven i låglandet och af naturen mera gynnade trakter stora och ståtliga gårdar, der bonings- och uthusen stundom äro uppförda på en grundval af sten och försedda med tegeltak. Vissa slags uthus, såsom tvätt-, bak- och bryggstugorna, finnas äfven hos de fattigare bönderna, som ej blott sjelfva baka sitt bröd, utan äfven mala mjölet dertill på små handqvarnar af en högst enkel konstruktion.

Förr hade hvarje littauisk bondfamilj en särskild badstuga, den s. k. *pirt*. Den utgjordes af ett mörkt rum, der man jemt och nätt kunde stå rak och i hvars midt låg en stenhög, omkring hvilken stodo träbänkar. Medelst en under golfvet inrättad eldstad upphettades stenarne, och sedan man slagit vatten öfver dem, uppfyldes hela rummet med het ånga. Nu gingo de badande nakna in dit, sträckte ut sig på bänkarne, hvarefter de piskade hvarandra med björkris tills blodet var nära att framsippra och svetten i följd af den starka hettan rann i strömmar. I detta nästan kokande tillstånd sprungo de sedan ut och kastade sig i en närbelägen dam eller rullade sig i snön. Ett sådant bad, hvarför till och med en spartansk yngling skulle ryggat tillbaka, togo sig, utom männen, äfven de unga flickorna och de gifta qvinnorna nästan hvar fjortonde dag. Voro kläderna fulla af ohyra, hvilket ej sällan inträffade, hängde man blott in dem i badstugan, der den brännande hettan snart tog lifvet af de besvärliga gästerna. Dessutom begagnades *pirten* äfven till torkning af korn och malt. Tyvärr ha detta slags ångbad, hvilka ännu i dag användas af de ryska bönderna, kommit ur bruk bland littauerna.

Deremot hör till hvarje littauisk bondgård ett annat uthus, som kallas *kletis*, motsvarande våra magasiner, endast med den skilnaden att det har en vidsträcktare användning. Vanligtvis är det ett litet trähus med en verandalik utbyggnad, der mormor sitter och spinner om sommaren; i stället för fönster finnas der endast några luckor eller fyrkantiga öppningar, som stängas med bommar. I *kletis* har familjen sitt linne, sina säng- och gångkläder, de fattiga äfven spanmålen och andra lifsmedel, till hvilkas förvarande de mera välmående uppföra särskilda byggnader, och då sålunda der finnes samladt det värdefullaste huset eger, bruka några af dettas invånare sofva här för att förekomma stölder. Likaledes brukar man inhysa sina gäster i *kletis*, hvadan också för deras räkning der ofta finnes ett gästrum. Slutligen är denna byggnad äfven af stor betydelse för äktenskapet och familjlifvet, för ett redan gammalt liksom för ett nytt hushåll. Här försiggår nämligen den vigtiga ceremoni då kransen tages af *nutaka* (ungmor).

På morgonen efter bröllopsdagen begifva sig de nygifta, alla deras slägtingar och öfriga bröllopsgäster ut i byn. Här bildas en vid krets, inom hvilken brudgummen dansar hedersdansen med bruden, som sedan svänger om med alla karlarne, den ena efter den andra. Två gifta qvinnor, af hvilka den ena håller en halsduk i beredskap, vänta endast på att bruden skall dansa med *devirs*, d. v. s. hennes makes broder eller närmaste slägting. Då hon gör detta, skynda de efter och söka taga fatt henne. Bruden flyr nu undan och flickorna dansa omkring henne, hållande hvarandra i händerna; den förföljda bemödar sig att komma ut ur ringen, men öfverallt motar man henne, hvarför hon slutligen måste afstå från försöket. Nu föres hon af de gifta qvinnorna, som genast kasta halsduken öfver hennes hufvud, in i *kletis*, hvarest svärmodern sitter på en stol, hvarå ligger en dyna, och först efter många föreställningar låter svärmdern förmå sig att afstå platsen åt *nutaka*. Sedan ungmor satt sig, framträda två af mannens bröder eller slägtingar, taga kransen af hennes hufvud, lösa af pannbandet och skilja hårflätorna från hvarandra, medan hennes systrar, qvinliga slägtingar och väninnor uppstämma en sång, hvarunder flickorna dansa omkring henne och med gröna qvistar slå karlarne öfver fingrarne, då desse lösa upp flätorna. Sedan männen fullbordat förstörelseverket, ordna qvinnorna ungmors hår ånyo samt lägga deröfver en halsduk, som flickorna strax rycka bort, hvilket upprepas tre gånger. Först derefter påsätter man ungmor *moteris*, den nationella halsduken af hvitt lärft med broderade kanter, hvarefter mannen böjer sig ned öfver den unga qvinnan och gifver henne en kyss samt föreställer henne för de närvarande med orden: "Se här är min hustru!" Nu framträder svärfadern samt lyfter från stolen upp sonhustrun, hvilken hjertligt helsar sina nya föräldrar samt gifver dem de medförda gåfvorna. Svärfadern får en bundt lärft, svärmodern en fullständig klädning, svägerskorna broderade lintyg och alla de flickor som deltagit i sången vackra, med spetsar kantade näsdukar. Efter gåfvornas utdelning bjuder man de omkringstående “brudens tårar“ d. v. s. en med honing och bränvin fyld skål, derur hvar och en tager några klunkar tills den är tömd. Derefter för brudgummen sin maka in i huset, dit de andra följa dem.

Genom denna ceremoni har den unga hustrun blifvit upptagen i mannens familj, men derför släpper likväl icke svärmodern de husliga regeringstömmarne från sig, utan behåller dem länge, ja, ibland ända till sin död, och i sådant fall är svärdottern ej annat än tjenstepigan numro ett i huset, liksom hennes man endast är svärfaderns dräng så länge denne sjelf sköter jordbruket. Stundom inträffar att på en bondgård sitta flere gifta söner och döttrar med sina hustrur, män och barn, och dessa bruka då gården gemensamt eller städslas af föräldrarne såsom drängar och pigor. En gammal författare, Teodor Lepner, hvilken just icke är någon särdeles varm beundrare af littauerna, meddelar härom följande: “Littauerna försörja sina döttrar på ett ganska egendomligt sätt, ty när familjfadern behöfver ett par armar till för jordbruket eller när hans dotter ej fått så särdeles många friare, söker han genom ett ombud skaffa sig en måg från någon af de närbelägna bondgårdarne; får ombudet nej, hvilket ej bekommer honom det minsta eller anses för någon skam, skickar han det vidare. Ibland skaffar han äfven sin yngre dotter en make, och då får han naturligtvis ännu lugnare dagar, ty mågen måste arbeta såsom sin svärfars dräng och erhåller derför ingen annan lön än kläderna och några jordlappar att så hafre och lin på. Ofta behåller en far sina söner hemma hos sig och skaffar dem hustrur, och då hvimlar hela huset af dessas barn. Svärdottern måste arbeta som piga och får derför endast en liten jordlapp att så lin på, hvaraf hon spinner tyg till kläder åt mannen och barnen. Ju flere arbetare littauerna ha omkring sig, desto bättre stå de sig, och märkvärdigt är det att se hvilken enighet som råder mellan dessa menniskor. Bland de tyska bönderna skulle denna vara en omöjlighet; der kunna far och son sällan lefva under samma tak, och händer det ibland att den senare hjelper den förre i ett och annat, så är detta likväl icke fallet med svärdottern.“

Denna skildring, som erinrar om lifvet i patriarkernas tid, gäller ännu. Liksom Jakob tjenade i sju år för Rachel, så tjenar den littauiske bondgossen för sin käresta hos hennes fader, och flera folkvisor prisa den ungersven som kärleken förmår att underkasta sig en lång pröfvotid, ty fastän detta bruk förskrifver sig från de gamla preussarnes dagar, då bruden måste köpas för en lösepenning, så är likväl det egentliga ändamålet dermed att lära närmare känna den blifvande svärsonen, och af samma orsak upptages äfven, ehuru nu för tiden mera sällan, sonens käresta af hans föräldrar i huset. Emellertid är det mindre af kärlek än derför att han väntar sig hemgift eller arf som bonden tjenar för sin käresta. I likhet med hvad förhållandet är bland andra länders allmoge, anses äfven i Littauen frieri och giftermål såsom en affär, hvilken af bägge parterna uppgöres med stor varsamhet och efter långvariga öfverläggningar om hur mycket kontrahenterna skola medföra i boet. Förlofningen firas ej förrän bruden eller brudgummen fått det öfverenskomna jordstycket, och att förlofningar slås upp inträffar icke sällan, när den ena eller andra parten finner sina förhoppningar besvikna.

Förlofningen sker både i kyrkan och på krogen. Efter att ha anammat sakramentet, träder brudparet jemte sina föräldrar och vänner fram för altaret, presten håller ett kort tal till de unga tu, och räckande honom handen, lofva de hvarandra trohet i äktenskapet, men vexla icke ringar. Härefter föras de närvarande af brudens föräldrar in på krogen, der de af dem trakteras med bränvin och ett slags tunna hembakade tårtor. Derför och emedan bränvinet spelar hufvudrollen vid den sista delen af festen, heter det: “Paret har druckits ihop.“

Bjudningar till bröllop ske vanligtvis genom brudgummens närmaste slägting eller bäste vän. “Platsmästaren“, såsom denne kallas i hela Ostpreussen och åt hvilken är anförtrodd den hufvudsakliga ledningen af hela festen, sitter alltid till häst, och såväl han sjelf som hans häst äro utstyrda med långa, brokiga band. Hvart han kommer väntar han ej tills man öppnar grinden, utan sätter med hästen deröfver, hvarefter han rider rakt in i stugan, der hela familjen och tjenstfolket leende och väntansfullt samla sig omkring honom, och sittande qvar i sadeln, håller han nu till dem ungefär följande tal:

— God dag, god dag, mina kära vänner! Tagen ej illa upp att jag så här dristigt ridit in i gården, och det ända hit in i stugan, jag, unge platsmästare, och min unge häst; hästen har fyra ben och snafvar, och min enda tunga sladdrar litet bredvid, men kommer nog tillrätta igen. Jag helsar er från brud och brudgum och bjuder er alla till bröllop om fredag, Martin till förare, Anna till brudpiga, och till qvällen alla som kunna sköta sked och gaffel och dricka ett krus *allaus*. Från bröllopsgården bege vi oss till Guds hus, från Guds hus till “kungens målade krog“ (värdshuset); der skola vi dansa och lefva lusteliga hvar och en för sina styfrar. Men då vi komma hem till bröllopsgården, ha vi der hvita bord, brokiga krus, omvirade, utpyntade och fylda med *allaus*. Der få vi kokt och stekt, mat och dryck och åt våra hästar spiltor af ask och krubbor af ek, fulla med hafre. Ej långt har jag färdats, ej mycket har jag lärt, men om jag reser vidare, skall jag lära mig mera. Gif mig, unge platsmästare, en skjorta, om icke en skjorta en handduk, om icke en handduk ett par byxor, om icke ett par byxor ett strumpeband, om icke ett strumpeband åtminstone en ung flicka, om icke en ung flicka så åtminstone en blomma i hatten.

Den bjudande platsmästaren undfägnas nämligen icke blott i hvarje gård med mat och dryck, utan erhåller dessutom skänker, vanligtvis ett stycke lärft och stora handdukar, som han strax lindar omkring hästens buk och hals. Han lemnar icke hästryggen, utan äter och dricker i sadeln, mottager äfven der de gåfvor man ger honom samt spränger sedan sjungande bort på samma sätt som han kommit.

(Forts.)

Gamla ordspråk.

Af tistlar plockar man inga vindrufvor.
Alla tillbedja den uppgående, ingen den nedgående solen.
Andras fel göra ingen lag.
Barnen äro aldrig så många att ej fadern är äldst.
Bygger du ett hus, så glöm icke taket.
Kristna kriga mot kristna, men den ena djefvuln ej mot den andra.
De hundar som skälla mest, bita minst.
Den som föder hönan, bör också hafva ägget.
Den gör ondt nog, som ej gör godt.
Den som icke kan som han vill, skall vilja som han kan.
Egen nytta gör vänskapen trög.
En uppenbar fiende är bättre än en otrogen vän.
Fattig man bör ej hafva vacker hustru.
Friare-ed är rund och bred.
Goda varor behöfva ingen skylt.
Han duger ej till skogs, som räds för hvarje buske.

S:t Bernhardshunden.

(Efter "Harpers Weekly".)

Det är hufvudsakligen under den 8-9 månader långa vintern som hundarne vid S:t Bernhard-hospitalet få tillfälle att lägga i dagen sina af hela verlden kända egenskaper. De tjena då såsom vägvisare åt de små karavaner af resande som färdas till eller från klostret och uppspåra äfven sådana som hafva förirrat sig bland den djupa snön eller blifvit begrafna under lavinerna, och i detta fall är deras biträde alldeles oumbärligt. Man får naturligtvis ej tro att det finnes några banade vägar öfver dessa ödsliga fält, der snön ofta ligger 40 fot hög, och ehuru munkarne i klostret äro fullkomligt hemmastadda i den omgifvande trakten, skulle de likväl ej kunna hitta der i storm och dimma, om de ej åtföljdes af dessa hundar, som hafva ett i högsta grad utveckladt och skärpt luktsinne. Vanligtvis ledsagas hundarne på sina ströftåg af en klosterbroder, men vid ovanliga tillfällen, i tjock dimma, då åskan går och i storm, åtföljas de af klostrets samtliga invånare, hvilka försett sig med bårar, bränvin och hvad som för öfrigt behöfves till de förolyckades räddning.

Man utskickar aldrig mindre än två hundar, af hvilka alltid den ene är ett gammalt, väl dresseradt djur, som kan vara sin yngre kamrats lärmästare. Skulle en olycka träffa den ene af hundarne, återvänder den andre hem till klostret efter hjelp.

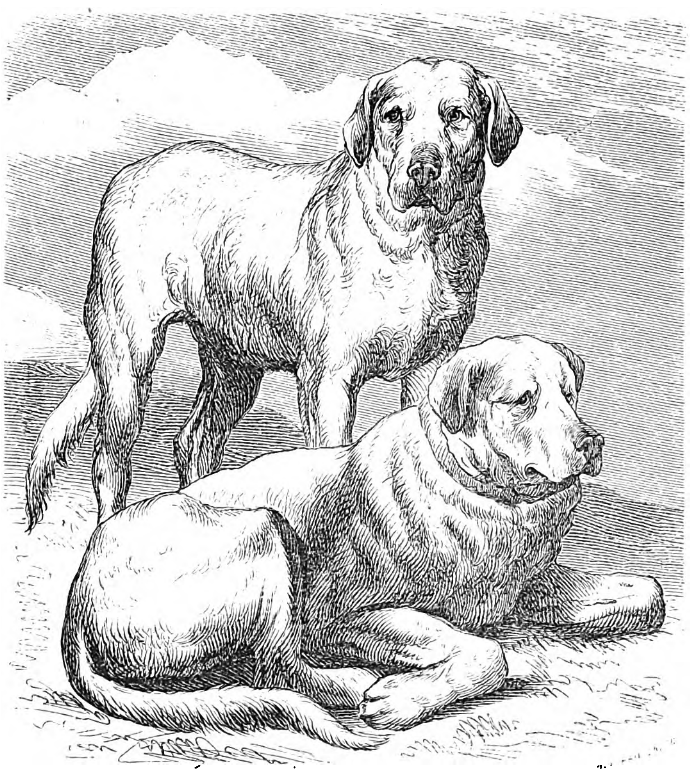
S:t Bernhardshundar.

Det barmhertighetsverk hvaråt munkarne på Stora S:t Bernhard invigt sitt lif är förenadt med stora faror. Många duka under för de vedermödor hvarmed de måste kämpa, och mer än en af dessa ädla män har ljutit döden under snörasen eller i de djupa drifvorna.

Då man hör omtalas huru tusentals menniskor ha S:t Bernhardshundarne att tacka för sitt lifs räddning, får man likväl icke uppfatta detta så som skulle alla dessa personer ha blifvit af dem framdragna ur snön. Hundarne endast uppspåra de olyckliga vandrare som, efter att ha kommit på villospår, i följd af kölden ligga nästan sanslösa i snön; genom sitt häftiga skällande uppmuntra de den stackars vilsekomne som, öfverväldigad af trötthet eller förtviflan, lagt sig ned att sofva den sista sömnen, och påkalla hjelp när deras egna krafter ej förslå att rädda honom. De djupa spår hundarne lemna efter sig i snön ha ledt mången resande till klostret. Deras starka, ihållande skall har blifvit hördt af mer än en vilsekommen vandrare, hvilken sålunda upplysts om att i närheten funnits menniskor som kunnat höra hans förtviflade rop.

Stora S:t Bernhards luftstreck är utomordentligt strängt: äfven midti sommaren utvisar termometern aldrig öfver + 16° Réaumur; om vintern sjunker qvicksilfverpelaren ofta till 27° under fryspunkten. Hela året om är det endast sällan himmelen är molnfri. Nätterna äro alltid kalla, ja, en liten alpsjö, söder om hospitalet, är ofta isbelagd flere år å rad. Enligt noggranna meteorologiska observationer är medeltemperaturen densamma som på södra delen af Spetsbergen.

Under sådana förhållanden är det helt naturligt att endast få djur kunna fördraga det hårda luftstrecket i dessa bergstrakter, och vi kunna ej annat än på det högsta loforda den omsorg och kärlek hvarmed munkarne dressera och vårda dessa ädla, märkvärdigt begåfvade djur.

Den mest beryktade af alla S:t Bernhards hundar var Barry. Dess förtjenster öfverträffade hvarje annan hunds af samma ras; den tycktes af naturen hafva blifvit begåfvad med mensklig klokhet och ömhet. Under sin föga mer än tolfåriga lifstid räddade Barry 48 (några säga 70) resandes lif. Ingenting skall ha kunnat jemföras med hans glädje, då han lyckats rädda en menniska från att omkomma i snön. Vid dylika tillfällen visade han sin glädje genom glada språng, skällande och viftande med svansen, kort sagdt, på allt upptänkligt sätt. Då han påträffade en vilsekommen resande som var stel af köld, sökte han uppvärma honom med sin andedrägt eller genom att i hela sin längd lägga sig öfver den olyckliges kropp tills den andra hunden hunnit skaffa hjelp från klostret. När Barry en gång återkallat ett barn till lifvet, lyckades han genom upprepade smekningar förmå det att sätta sig upp på hans rygg, och på detta sätt förde han den lille stackaren till klostret.

Många af dessa hundar dö, såsom ofvan nämnts, under utöfningen af sitt kall, och särdeles tragiskt var det öde som träffade Barry för öfver 50 år sedan. En dag fann han en desertör från österrikiska armén nästan ihjälfrusen i snön, men genom sina outtröttliga bemödanden lyckades omsider det ädla djuret att återkalla honom till lifvet. Soldaten, som ej kunde tro att en hund lefde i denna ödemark, blef rädd för Barrys ihållande tjut, och fruktande att hunden blifvit utsänd af hans förföljare för att uppspåra honom, drog han sin sabel och stötte den i räddarens hjerta. Så dog den ädlaste hund som någonsin lefvat. Den uppstoppades omsorgsfullt och finnes nu i museet i Bern. Detta förträffliga djur har ansetts såsom den mest fulländade typen af den rena S:t Bernhardsrasen.

I Halligen, omkr. 1 mil från Bern, har en hr Schumacher för dressering af dessa hundar upprättat en anstalt, som han med stolthet visar alla besökande. Den utgör ett område af ¼ tunnland i form af en parallelogram, inhägnad med jerntråd. Här hafva djuren tillräckligt utrymme och i hörnen stå hundkojor. Der finnas ständigt 12-15 hundar. Dessa ståtliga djur äro en vacker syn, icke allenast för hundvänner, utan äfven för hvar och en som älskar det fullkomliga i naturen. De äro nästan alla hvita, ha stora, barkfärgade fläckar på öronen, pannan, ryggen och svansen och äro i medeltal omkring 3 fot höga. De utmärkas i synnerhet genom sitt stora hufvud, den särdeles kraftigt formade halsen, det breda bröstet och de starka benen. Hvar och en som ser dem måste känna sig träffad af det lugna, intelligenta uttrycket i deras ögon och af den stolta hållningen. Med skäl kunna de kallas adeln bland hundarne, och ädla hundar äro de också samt storsinta djur som stå högt öfver de vanliga plebejska raserna. De jaga hvarken fåglar eller andra djur och vilja ej vara behjelpliga vid något lefvande väsendes utrotande, men man kan vara öfvertygad om att hvarhelst det gäller mod och uthållighet, der skola de icke vika tillbaka för någon fara, de skola antingen segra eller dö. Derför böra de också endast användas för att rädda och skydda menniskors lif. De äro trofasta mot sina husbönder men likgiltiga för smekningar af personer som de ej känna.

Det var en af hr Schumachers hundar, kallad Sultan, som på verldsutställningen i Paris vann det första af de för hundar utfästa prisen. Tyvärr dog han sommaren 1869. Största delen af hr Schumachers hundar äro emellertid af lika rent blod som Sultan, några af dem till och med likna Barry i färg och teckning. Alla hundarne af den äkta rasen ha hår af omkr. 1½ tums längd. Naturen har likväl understundom sina nycker: sålunda ha då och då framfödts valpar med 2-3 tums långt silkeslent hår, ofta åter andra med kort hår, och detta fastän de alla tillhört samma kull som de de erkändt äkta valparne d. v. s. de som ha hår af medellängd. Orsaken härtill är att rasen, hvilken man kan följa ända tillbaka i fjortonde århundradet, härstammar från en dansk korthårig bulldogg och en långhårig herdehund från Pyreneerna. Naturligtvis utväljas endast sådana djur till dressyr som äro af den rena Barry-rasen, men naturen går ofta sina egna vägar och återvänder stundom till de ursprungliga formerna. Orsaken till att de vackra, långhåriga exemplaren ej betraktats såsom fullkomligt lämpliga är den att snön fastnar i deras pels, hvarigenom de hindras i utöfningen af sina pligter. Men fastän de visa sig oanvändbara såsom hospitalhundar, stå de för öfrigt i intet hänseende tillbaka för de äkta. På samma sätt äro de mycket korthåriga icke heller lämpliga att företaga ströftåg bland bergen, då deras pels ej ger dem tillräckligt skydd mot det stränga klimatet. Alla de äkta Barry-hundarne ha under sin yttre hårbetäckning ett lager af kort, ull-likt hår, sådant man finner hos många djur i norra zonen. Vidare utmärkas de äkta hundarne genom ett slags dubbla sporrar på bakbenen och genom en lång svans i form af ett S, krusig i spetsen och, besynnerligt nog, nästan alltid vriden åt venster.

Under flere år har den åsigten varit allmänt gängse att den äkta S:t Bernhardsrasen vore utdöd; så är likväl icke förhållandet, men det är ett faktum att den i följd af vederbörandes okunnighet och liknöjdhet varit på väg att försämras, ja, nästan dö ut. Det är hr Schumachers förtjenst att den äkta rasen nu åter är stadd i tillväxt. Genom ett omsorgsfullt val af dresseringsdjur har det omsider lyckats honom att erhålla hundar som i alla afseenden kunna ställas vid sidan af deras berömde stamfader Barry. För några år sedan skänkte han klostret ett par af dessa utmärkta djur. En gammal klosterbroder, som i yngre år känt den gamle Barry, blef vid åsynen af dem så rörd, att han brast i tårar och utropade: “Store Gud, der står ju gamle Barry lifslefvande!“ — Priorn lät uppsätta ett dokument hvari han bekräftade rasens äkthet, och till en del var det äfven detta dokument som på Parisutställningen förskaffade hr Schumachers hundar första priset, en guldmedalj.

Dagbräckningen.

Och vinden han far öfver böljans skum
Och ropar åt dimman: “ge rum, ge rum!“

Och skeppen han helsar på böljans bryn:
“Till segels, kamrater! Det bräcker i skyn!“

Han susande far inåt landet se'n,
Och ropar: “Vak upp, det är dag alltre'n!“

Han ropar till skogen med vänligt sus:
“Häng ut dina fanor i solens ljus!“

I fåglarnes nästen bland löf och ljung
Han ropar: “O fågel, vak upp och sjung!“

Till tuppen han far under bondens ås:
“Det dagas, vak upp, tag trumpeten och blås!“

Han hviskar till åkern, af kornax tung:
“Vak upp och dig buga för dagens kung!“

Till bykyrkans torn han ställer sin väg:
“Vak upp, o klocka, och tiden säg!“

Men kyrkogården han nalkas intill
Och hviskar: “Ej än: ligg still, ligg still!“

E. S—dt.

Bilder från kriget.

Då man förnimmer de upprörande skildringarne om hur kriget föres från tyskarnes sida, hur menniskor, blindt lydande de djuriska lidelsernas röst och förnedrande sig under de osjäliga kreaturen, slagta sina medmenniskor, utplundra, sköfla och bränna deras bostäder och öfriga tillhörigheter, är det väl då underligt att man, stum af fasa, tvekande framkastar den frågan: månne icke det nittonde seklets omskrutna civilisation endast är en grann fernissa, bildande ett tunnt skal omkring samma råhet och blodtörst som uppenbarade sig hos hunnernas horder, i vildarnes behandling af sina fiender och vid Jerusalems förstöring?

Det sätt hvarpå tyskarne under senaste tiden fört kriget mot det olyckliga Frankrikes befolkning; den nya af dem påhittade grundsatsen: att fosterlandskärleken är ett brott, som skall bestraffas äfven mot icke skyldiga personer och deras egendom; deras skamlösa framfart mot de ockuperade landskapens ädlaste och mest ansedda män, hvilka häktas och bortföras som gisslan; deras brandskattningar, åtföljda af de gemenaste plundringar och stölder af allt värdefullt de kunna öfverkomma — alla dessa gräsligheter skola inför en opartisk efterverld blifva en svart fläck på den civilisation hvaröfver det tyska folket med stora åthäfvor stoltserar. Och dagligen framgår det tydligare att detta upprörande förfaringssätt icke alltid må tillskrifvas allenast de tyska soldaternas uppretade sinnesstämning, utan att detsamma systematiskt anordnas och anbefalles af deras högste chefer, hvilka bland sig räkna dem som borde vara en föresyn för nationen — dess suveräner och regenter. Och huru många grymma handlingar och nedriga brott äro icke begångna, hvilka de arma lidande icke våga omtala, så länge de ännu äro i förtryckarnes våld — om hvilka vi först framdeles kunna hafva att motse berättelser.

Vår ena bild visar oss ett dylikt upprörande uppträde, till hvilket en engelsk tecknare varit vittne genom en tillfällighet. Men lika mycket vi med afsky måste vända oss bort från de tyska inkräktarne, lika mycket måste vi egna våra sympatier åt det franska folket, som nu, sedan kriget förvandlats från ett listigt framkalladt anfalls- till ett entusiastiskt försvarskrig, med förnyad kraft resande sig efter de olycksslag hvaraf det drabbats genom den störtade despotens svaghet och hans kreaturs förräderi, med sitt blod försvarar fäderneslandets heliga jord.

Vår andra bild visar en afdelning i Paris af dessa frivilliga som, lydande det hårdt pröfvade fosterlandets maning, öfverallt i Frankrike gripit till vapen för att segra eller dö under republikens baner, alla besjälade af endast den tanken att fördrifva fienden och rädda sina fäders jord.

Rysslands jernvägar och deras betydelse.

(Ur "Globus".)

I.

Af alla Europas länder är Ryssland det som i förhållande till sitt omfång har den minsta kuststräckan och det minsta antalet af för större fartyg tillgängliga hamnar. Ett så hamnfattigt rikes regering måste framför allt vara betänkt på att gifva de inre kommunikationsvägarne den högsta möjliga fulländning för att åt de olika orternas alster bereda en lättad förbindelse med hafvet och åt de utländska varorna en beqväm transport till det inre af landet.

Denna nödvändighet hade förmått de ryska herrskarne att förbättra de kommunikationsleder hvilka förut voro afsedda hufvudsakligen för den inhemska handeln, nämligen vattenvägarne, genom att förena några vigtiga floder medelst ett antal kanaler. Det var desto lättare att åstadkomma dessa konstgjorda vattenvägar som inga större bergsträckningar skilja de olika flodområdena från hvarandra. Emedan det ryska folket, hvaraf större delen ända in i sjette årtiondet af vårt sekel suckade under lifegenskapens bojor, hade endast små behofver, voro dessa kommunikationsleder länge fullt tillräckliga att tillfredsställa handelns fordringar. Men då vid denna tid det vestra Europa, som genom ångkraftens användande vid kommunikationsmedlen och inom industrien redan gjort stora framsteg på handelns och samfärdselns område, började klappa på det ännu sig envist från den öfriga kontinenten skiljande Rysslands port, då ryssarne började inse de välsignelser den nya uppfinningen tillskyndat de länder som hade tillegnat sig densamma, då kunde man ej längre tillsluta ögonen för det faktum att Ryssland, såvida det ej i sin utveckling skulle blifva alltför långt efter de öfriga europeiska folken, ovilkorligen måste bemöda sig att genom jernvägar fullständiga de gamla, nutidens fordringar ej längre tillfredsställande vattenkommunikationerna.

Vid den tiden satt på Rysslands tron kejsar Nikolaus, en sträng sjelfherrskare hvilken af innersta hjerta hatade de nya ideer som börjat bryta sig väg i vestra Europa, emedan han — häri hade han också fullkomligt rätt — ansåg dem oförenliga med sina grundsatser. Derför ville han äfven från sitt rike utestänga de af samfärdseln folken emellan framkallade kultur-ideerna, och fullkomligt misskännande jernvägarnes betydelse för en nations odling och det nationella välståndets tillväxt, denna grundval för ett folks makt, inbillade han sig bättre kunna betrygga Rysslands välfärd genom en stor armé, hvilken institution äfven erhöll en öfvervägande betydelse inom statsorganismen.

Under det i de flesta europeiska stater jernvägar då byggdes genom regeringarne eller aktiebolag, gjorde man i Ryssland i detta hänseende nästan ingenting, emedan regenten var afvogt sinnad mot detta s. k. nyhetsmakeri. Men sjelf skulle han likväl blifva den som känbarast fick erfara de olyckliga följderna af sin kortsynthet. Intagen af ärelystnad och öfverskattande sitt lands krafter, framkallade Nikolaus det s. k. orientaliska kriget. Trots alla de medel som stodo det ofantliga kejsardömets envåldsherrskare till buds voro likväl hans stridskrafter vid Donau för svaga att tillbakatränga den turkiska armén liksom att behålla och undsätta det af engelsmännen och fransmännen belägrade Sevastopol. På soldater och krigsmateriel var ingen brist, men väl på slagfält der tillräckligt spelrum erbjöds kanonernas ödesdigra jernklot. På den långa vägen från det inre af Ryssland till Krim decimerades rekryterna genom öfveransträngning och sjukdomar, hela bataljoner funno sin död på stepperna i följd af de förfärliga snöstormarne, och då trupperna slutligen ankommo, voro de utmattade, odugliga till strid och kunde ej hemta nya krafter, emedan provianterandet af en så stor armé i det ouppodlade stepplandet var förenadt med de största svårigheter. Kejsar Nikolaus upplefde ej krigets slut; med grämelse i sitt hjerta dog han, seende sina högtflygande förhoppningar och planer tillintetgjorda.

Hans son och efterträdare Alexander insåg att orsaken till Rysslands genom orientaliska kriget blottade militära svaghet var de stora afstånden inom det ofantliga riket. Efter fredsslutet blef det hans förnämsta ögnamärke att afhjelpa denna svaghet genom byggandet af jernvägar, och med hvilken energi han tog igen den försummade tiden visa följande uppgifter.

År 1855, då kejsar Alexander besteg tronen, hade de ryska jernvägarne en längd af 2,145 verst (10 v. = 1 sv. mil) men den 1 Januari 1869 funnos 6,569 verst som redan voro upplåtna åt trafiken samt 4,538 verst under byggnad och delvis fullbordade. Samtidigt med denna ytterst snabba utvidgning af det ryska jernvägsnätet företogs inom statsorganismen en mängd reformer, bland hvilka den vigtigaste var bondeemancipationen; några af dem ha ej förfelat att utöfva ett välgörande inflytande på det i jemförelse med de öfriga europeiska nationerna i sin utveckling så föga försigkomna ryska folket. Genom jernvägarne öppnas denna stora sammangyttring af länder för verldshandeln; bonden i det inre af landet, för hvars åkerbruksalster förut fanns blott ett ytterst inskränkt afsättningsområde, kan nu, allt efter konjunkturerna, sälja dem till mer eller mindre höga priser och sedan tillbyta sig sådana varor som för honom äro nödvändighetsartiklar. Det materiella välståndet är en af de vigtigaste faktorerna i fol-

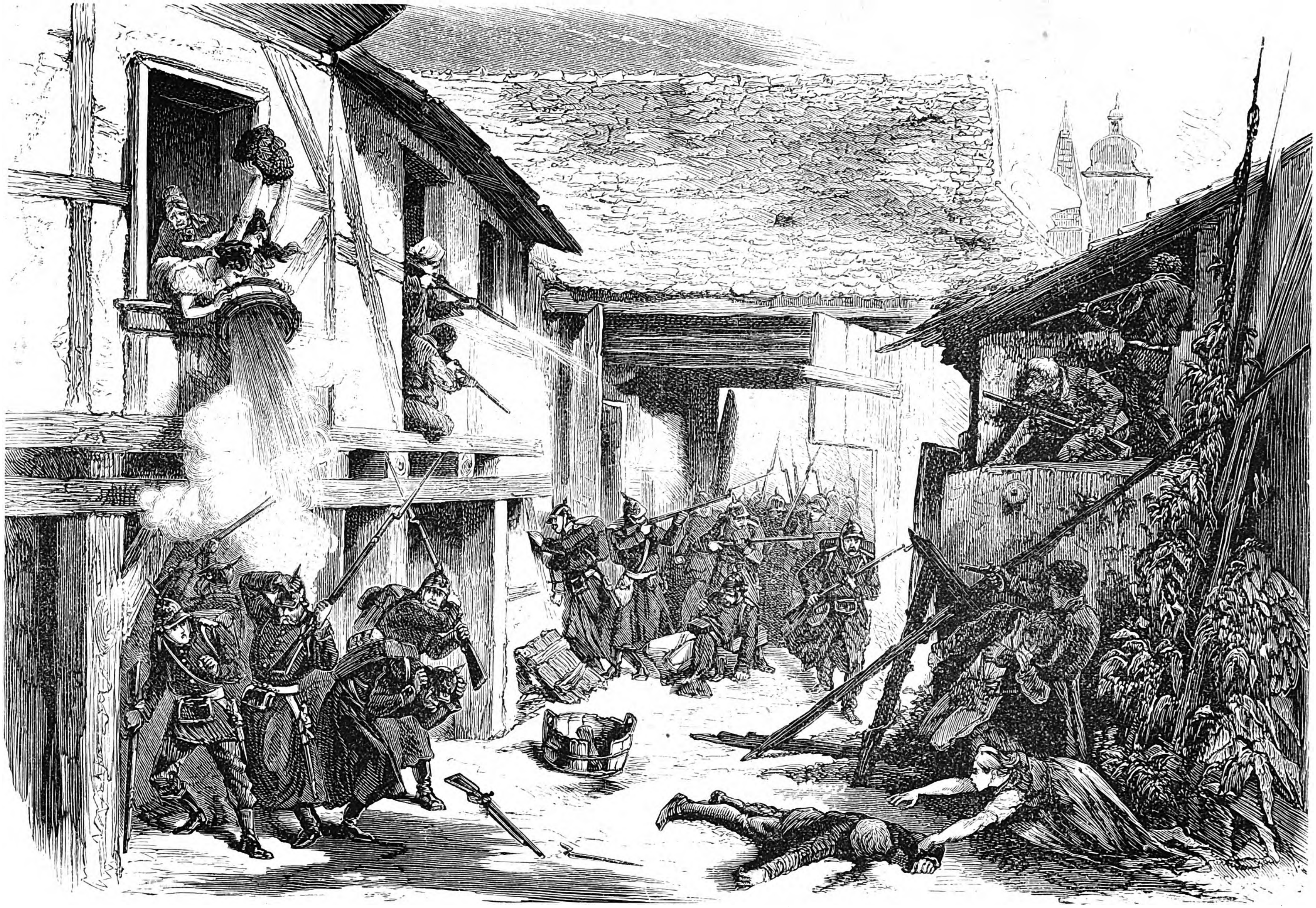

Strid i en elsassisk bondgård mellan franska bönder och tyskar.

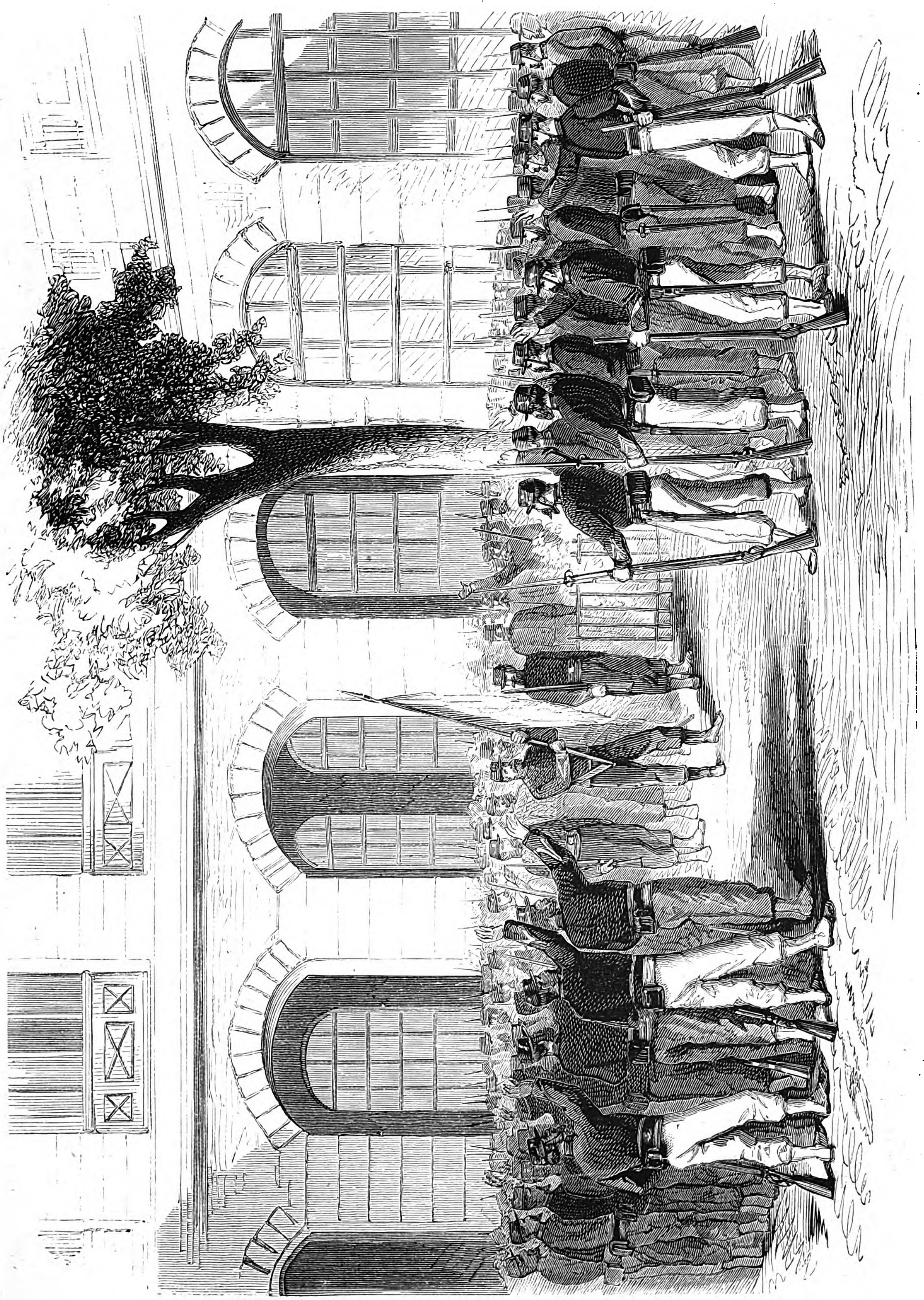

Franska frivilliga (franc-tireurs) svärja fanan.

kens utvecklingsprocess, och det utgör en bland jernvägarnes förnämsta uppgifter att genom detta välstånds stegrande bevisa sin civilisatoriska mission. I följd af denna jernvägarnes stora betydelse för ett folks utveckling måste de intaga en vigtig ställning i folkens lif, och häraf blir åter en följd att såväl i deras byggande som drift afspeglar sig hvarje folks nationella egendomlighet. Så finna vi att de engelska jernvägarne blifvit byggda uteslutande för att tillfredsställa handelns och samfärdselns behof; befriade från all slags tryckande polismässig inskränkning, veta de ej af några andra gränser än dem konkurrensen uppdrager. — I Frankrike, i hvars statsmaskineri den stränga centralisationen spelat hufvudrollen, är residenset Paris äfven jernvägsnätets medelpunkt, hvarifrån radiera de olika linierna. — Tyskland har i följd af sin politiska söndring ej kunnat följa någon ledande grundsats vid anläggandet af sina jernvägar. Vid de flesta liniernas byggande har ändamålet varit att upprätta kommunikationsleder mellan de större städerna, då naturligtvis de små, mindre och minsta furstarnes residenser i främsta rummet omhuldats; derför har man äfven på senare tiden, sedan de små staterna upphört att vara till i norden, börjat bygga endast raka linier och öfvergifvit den båg- och vinkelformiga riktningen.

Vid det ryska jernvägsnätets byggande ha hufvudsakligen tre faktorer varit bestämmande: i första rummet regentens personliga önskan, i andra strategiska synpunkter och först i sista handelns och samfärdselns behof. Hvilken betydelse man tillägger de strategiska synpunkterna framgår tydligast deraf att ännu för någon tid sedan, då det var fråga om uppgörandet af en omfattande plan för tillämnade nybyggnader, kejsaren förordnade att för hvarje år skulle byggas omkring 500 verst strategiska jernvägar samt att dessa skulle fullbordas framför alla de öfriga.

Den första jernväg som i Rysland öfverlemnades åt trafiken var den tjugofem verst långa linien från S:t Petersburg till det kejserliga lustslottet Tsarskoj Selo, hvilken invigdes år 1838. Den var afsedd endast för den kejserliga familjens beqvämlighet och ej att befrämja några kommersiella ändamål. Den första längre linie af större betydelse var den år 1848 öppnade jernvägen från Varsjav till Granika, anknytningsstationen till Kaiser-Ferdinand-Nordbahn, känd under namn af Warschau-Wiener-Bahn, som förenar Polens hufvudstad med Wien.

År 1851 fullbordades Nikolaijernvägen, föreningslinien mellan det ryska rikets båda hufvudstäder, S:t Petersburg och Moskva, hvilken är 604 verst lång och byggdes af staten på en tid af omkr. 4 år.

Den redan i och för sig ringa verksamhet som utvecklades med afseende på de ryska jernvägsbyggnaderna förlamades småningom under de följande åren, och endast en obetydlig del af S:t Petersburg-Varsjav-linien upplåts åt trafiken. Det år 1854 utbrutna orientaliska kriget, som i alla afseenden utöfvade ett hämmande inflytande på det ryska folkets utveckling, och de stora finansiella bekymmer som förorsakades af detsamma gjorde alldeles slut på jernvägsbyggandet. Först år 1862 öfverlemnades linien S:t Petersburg-Varsjav med sina två bibanor från Dünaburg till Riga och från Kovno till preussiska gränsen i sin helhet åt trafiken, sedan året förut den vigtigaste anslutningen till de preussiska jernvägarne var fullbordad. Samma år öppnades äfven den korta linien Kalatsch-Tsaryzin, som förenar Volga med Don på den punkt der dessa floder mest närma sig hvarandra, eller norr om staden Sarepta.

Vi vilja ej längre uppräkna de särskilda linierna i den ordning de öppnats för samfärdseln, emedan, då det ryska jernvägsnätet raskt utvidgar sig, den totalbild vi ha för afsigt att gifva våra läsare derigenom skulle förlora i klarhet och öfverskådlighet; i stället må det derför tillåtas oss att säga några ord om de vigtigaste linierna och deras betydelse efter den utsträckning de nu ega.

Rysslands tre vigtigaste handelsplatser, S:t Petersburg, Moskva och Odessa, äro utgångspunkterna för det ryska jernvägsnätet, hvarjemte man torde observera att S:t Petersburg och Moskva äro den kejserliga familjens residenser. Af dessa tre städer har S:t Petersburg varit den mest gynnade, då detsamma först sattes i förbindelse med det stora europeiska jernvägsnätet. Kronstadt *), som är Petersburgs uthamn, då endast smärre fartyg kunna gå upp till Nevas mynning, har vunnit ofantligt i betydelse och liflighet genom denna jernväg, som dessutom för detsamma är af stor militärisk vigt, då det på densamma kan få sig tillsända trupper från det inre af landet. Under de sista sju åren har byggnadsifvern långt mer koncentrerat sig på de från Moskva utstrålande linierna, så att för närvarande tsarrikets gamla metropol redan, hvad beträffar de derifrån utgående jernvägarne, har tagit försteget framför sin yngre rival.

Låtom oss kasta en blick på de från Moskva såsom medelpunkt radierande jernvägarne. Mot söder finna vi en linie gående från Moskva öfver Tula, Orel, Kursk, Harkof till Taganrog, Asovska sjöns vigtigaste hamn, och derifrån till Rostof, hamnen vid Dons mynning. Den första delen af denna långa jernväg öfverlemnades år 1866 åt trafiken, det sista stycket först för någon tid sedan. Genom denna linie sättes Moskva i omedelbar förbindelse med Asovska sjön; vidare genomskär denna jernväg de ytterst vigtiga, söder om Moskva liggande industridistriktena, såsom hvilkas medelpunkt städerna Tula och Kaluga kunna betraktas. Då den ryska industrien ännu ej tagit någon lifligare fart och utländska varor äro belagda med höga införseltullar, äro dessa trakter af stor betydelse för det vidsträckta ryska riket. Genom öppnandet af denna jernväg blir det en möjlighet att fortare, regelmässigare och billigare än hittills forsla de för fabrikerna erforderliga råmaterialierna, både de inhemska och utländska, hvarigenom sjelfva fabrikatet naturligtvis kan säljas till billigare pris.

I sydlig riktning, dock något längre mot öster, ha vi en annan lång linie, hvaraf visserligen för ögonblicket endast hälften är öfverlemnad åt trafiken, men hvars fullbordande torde kunna väntas inom kort, då de ryska jernvägsbyggnaderna nu bedrifvas med stor ifver. Denna jernväg är den från Moskva öfver Rjäsan, Koslov, Griasi till Voronesch gående linien, som vidare skall utsträckas från Voronesch till Gruschevska, den lilla Gruschevska-Rostof-liniens slutstation och belägen norr om Novo-Tjerkask. Vidare skola till denna hufvudlinie två, likaledes för handeln mycket vigtiga bibanor byggas, nämligen linien från Koslov öfver Tambov (dit den redan är färdig) till Saratof vid Volga, och vidare linien från Griasi öfver Borrissogljebsk — redan öppnad — till Tsaritsin vid Volga, utgångspunkten för den

---

*) Kronstadt, af hvars hamn vi på nästa sida meddela en afbildning, är på samma gång ryska östersjöflottans station, ett genom sina starka fästningsverk afsedt skydd för Petersburg och derjemte Petersburgs egentliga hamn, dess vattenport, såsom man kallat det. Alla till Petersburg ämnade fartyg, endast med undantag af passagerarebåtar i regulier fart, måste der lägga till och alla som äro djupare gående än 10 à 12 fot måste antingen lossa sin last helt och hållet eller ock lätta så mycket, att de kunna flyta igenom den trånga, med bojar tätt utprickade segelränna som leder upp till Petersburg.

Kronstadts hamn, skyddad mot sjön af ofantliga vågbrytare af granit, är af ett betydligt omfång. Utom örlogshamnens afdelningar, intager redan den egentliga kofferdihamnen ett vidsträckt område af stora bassiner, hvarifrån en skog af master och en massa af ångskorstenar höja sig. Från kofferdihamnen intränga djupt i staden kanaler som äro omgifna af ofantliga varumagasiner, afsedda att lätta lastning och lossning af fartygen. Allt det lif och all den stora rörlighet som herrska här under sommartiden äro dock alldeles försvunna så snart vintern med sitt istäcke fastbundit såväl Nevas ström som Finska vikens böljor.

linie som, norr om Sarepta, förenar Don och Volga. Denna hufvudlinie med dess bibanor förbinder likaledes Moskva med Asovska sjön samt dessutom med Volgas nedre och mellersta lopp. De guvernementer den genomgår hafva en föga idog befolkning, men desto rikare äro de på åkerbrukets och boskapsskötselns alster. Denna jernvägs förnämsta betydelse beror derpå att den berör Rysslands enda större åtkomliga kollager, det vid Donetz, norr om Gruschevska, samt derigenom öppnar en väg för kolen in i det vidsträckta kejsarriket. Ryssland lider alls icke brist på stenkol, men för deras transport äro jernvägar oundgängliga. Stenkol finnas flerstädes på Urals vestra sluttning, likaså på Kaukasus' norra, i dalen Kuban, men i dessa lager brytes endast obetydligt eller nästan inga kol, emedan de äro svåra att afsätta. Stenkolen äro den vigtigaste faktorn i den moderna industrien; öfverallt der de finnas blomstrar densamma, men just på denna den oundgängligaste naturprodukt har den ryska industrien hittills lidit en känbar brist, och häri får man till en del söka orsaken till dess ringa utveckling. Genom tillkomsten af denna jernvägslinie skola följaktligen stenkol kunna utan för stora kostnader transporteras från Donetzlagret till Tula, Kaluga och Moskva, och vi tro oss ej öfverdrifva, om vi påstå att jernindustrien i Tula inträdt i ett nytt stadium genom den billiga tillförseln af detta bränmaterial.

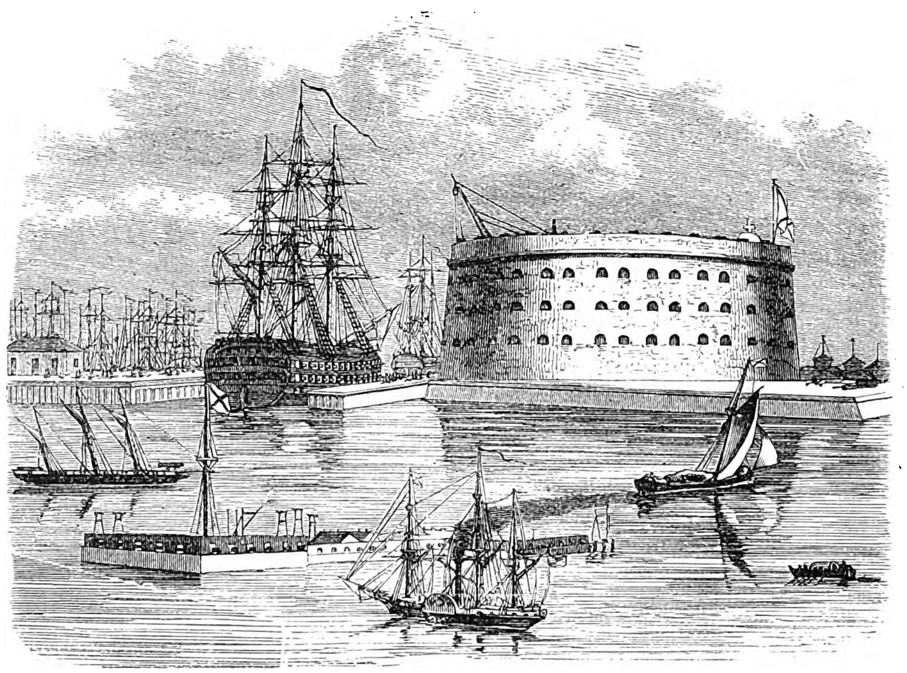

Kronstadts hamn.

Enligt hvad tyska bergsmän påstå, skall kolbrytningen i Donetz-revieret hittills bedrifvits på ett mycket bristfälligt sätt; en stegrad efterfrågan torde dock komma att hafva till följd en rationellare arbetsmetod. För ögonblicket är sydryska kolens marknad ännu mycket inskränkt, då den först år 1868 öppnade Graschevska-Rostof-jernvägen banat dem väg till hafvet, men likväl utskeppas de redan från Asovska sjöns och Krims hamnar.

Den kommersiella betydelsen af de båda ofvannämnda, under byggnad varande bibanorna Koslov, Tambof, Saratof och Griasi, Borrissogljebsk, Tsaritsin, hvilka, såsom vi sett, sätta Volgas mellersta och nedre lopp i direkt förbindelse med Moskva, får likaledes ej underskattas. Volga, för närvarande östra Rysslands vigtigaste kommunikationsled, står genom sina bifloder och kanaler i förbindelse med S:t Petersburg, men seglationen på densamma är ytterst långsam och besvärlig. Dertill kommer vidare att Rysslands vattenkommunikationer under en stor del af året äro afbrutna genom is, så att de den långa omvägen öfver Kasan och Simbirsk afkortande jernvägarne genom denna omständighet erhålla en för handeln ökad betydelse. Den vigtiga hamnen vid Volgas mynning, Astrahan, skall, sedan linien Borrissogljebsk-Tsaritsin blifvit färdig, på några få dagar kunna uppnås från Moskva, hvarigenom det för den asiatiska inlandshandeln vigtiga Kaspiska hafvet göres tillgängligare för verldshandeln. Redan har bildat sig ett bolag af ryska jernvägsbyggnadsentrepenörer som ämnar anlägga en jernväg mellan Kaspiska hafvet och Aralsjön och som regeringen lofvat på allt sätt understödja, så att de erforderliga förarbetena må kunna fortgå raskt.

Genom dessa jernvägslinier öppnas för handeln med det inre Asien alldeles nya banor, och kommer i synnerhet Ryssland att häraf draga stora fördelar.

I östlig riktning utgår från Moskva blott en kort linie, som ej kommer att fortsättas förr än om några år. Denna är den öfver Vladimir till Nisjnij Novgorod gående jernvägen med en bibana till Ivanovo. Vigtig är denna linie, emedan den sätter Moskva i förbindelse med den vigtiga marknadsplatsen Nisjnij Novgorod, som derigenom drages närmare verldshandeln. Värdet af de på denna stora marknad omsatta varor uppgår årligen till ett belopp af omkr. 100 millioner rubel, och en stor del af den ostryska befolkningen liksom det inre Asiens nomader tillbyta sig der den europeiska industriens alster. Det är föreslaget att fullfölja Moskva-Nisjnij-Novgorod-linien i östlig riktning öfver Kasan till Jekaterinenburg; dock torde det förgå många år innan denna långa jernväg öppnas för trafiken. Dess betydelse är mycket stor, i det den för de i Urals vestra sluttning befintliga stenkolen öppnar en väg till de rika bergverksdistrikten i inre och östra Ural samt derigenom skaffar dem det felande bränmaterialet.

I nordlig riktning utlöper från Moskva en kort linie, nämligen den som förenar denna stad med Jaroslaf vid Volga, men hvilken likväl i anseende till dess ringa längd är af underordnad vigt.

Dessa äro de från Moskva utgående linier hvilka äro antingen helt och hållet eller till en del fullbordade, hvartill kommer den under byggnad varande linien Moskva-Smolensk, som det varit meningen att få färdig till 1871.

Moskvas förbindelse med S:t Petersburg, kejserliga familjens vanliga residens, ryska regeringens säte och tsarrikets förnämsta hamn, åstadkommes genom den redan omtalade Nikolai-jernvägen. Ehuru de landsträckor hvarigenom den framgår ej äro särdeles bördiga och endast glest befolkade, är likväl denna linie den som bär sig bäst af alla ryska, emedan transitotrafiken är särdeles jemn och liflig. Alla de varor Moskva införskrifver från utlandet för att afyttra dem till provinserna forslas på denna jernväg, och å andra sidan tager en stor del af de ryska utförselvarorna likaledes denna väg till utlandet.

Af hvilken vigt t. ex. denna jernväg är för S:t Petersburgs förseende med lifsmedel visar den i slutet af förra året inträffade vådeld som förstörde den af trä byggda Mesta-(Msta-)bron. Somliga varor måste i båtar forslas öfver floden och sedermera då vintern inbröt öfver isen. De härigenom förorsakade kostnaderna voro så stora, att köttpriset i början steg betydligt i S:t Petersburg.

Värd att omnämna är äfven linien Rybinsk-Bologoi, som nu torde vara nästan färdig. Denna jernväg förbinder den för spanmålsutskeppning från Volga till S:t Petersburg så tillvida vigtiga staden Rybinsk, att de stora Volga-fartygen tvingas att omlasta sina laddningar i mindre för skeppsfarten på kanalerna lämpliga båtar, med stationen Bologoi vid Nikolai-jernvägen. I synnerhet i början af vintern och våren har den att förmedla stora spanmålssändningar, emedan kanalerna långt förr än den på många ställen häftigt strömmande Volga öfverdragas med ett istäcke.

Betrakta vi linien S:t Petersburg-Moskva såsom en, så att säga, neutral jernväg d. v. s. såsom tillhörande både förgreningspunkten Moskva och S:t Petersburg, så utgå från sistnämnda stad blott två färdigbyggda linier och en under byggnad varande, nämligen S:t Petersburg-Varsjav, med bibana till preussiska Ostbanan, och S:t Petersburg-Rikhimiaki samt slutligen den i början af November 1870 fullbordade banan S:t Petersburg-Baltischport och den i Sept. samma år öppnade banan Petersburg-Helsingfors. (Forts.)

* * *

Tankar och reflexioner

af olika författare,

samlade af Elias Sehlstedt.

Det är i ungdomen som man måste lära att *se*, om man ej hela lifvet igenom skall blifva blind; och det är konsten att se som för den praktiske mannen är af oändligt större vigt än till och med alla studier.

Vill någon lära sig att se det sköna i konsten, så måste han flitigt se sköna bilder för att vänja och skärpa ögat till en rätt uppfattning af skönhetsdragen.

Passionerade naturer löpa framför andra fara att fästa sig vid varelser som icke passa för dem. Hvad ögonen syndat genom att göra ett falskt val, det måste hjerta och samvete sedan sota för.

Så länge en menniska älskar ända till svärmeri, är hon i sanning bättre, mildare och dygdigare än eljest. Kärleken förskönar det inre såväl som det yttre.

Brottet liknar roffågelns flygt. Långsamt och försigtigt svingar han sig ur sin förborgade klyfta fram öfver jorden. Men sedan han uppnått en viss höjd, skjuter han allt högre, snabb som pilen, och vår blick förirrar sig, då den vill följa hans susande vingar.

Hos ett folk hvars hela sträfvan består i det dagliga brödets mödosamma förvärfvande kan en glad sinnesstämning icke så lätt utveckla sig som hos folk i fruktbara länders mildare klimat, der naturen sjelf förekommer deras omsorger.

Det är ett brott mot de unga att göra dem ålderdomen afskräckande genom att framställa den ur synpunkten af ömklighet eller löjlighet; ömklighet, då dess yttre brister icke ersättas inifrån, då den inneboende gästen lemnas till pris med hyddan; löjlighet, då den i en konstgjord kostym af ungdomlighet sträfvar mot tidens ström. Det är detta brott som de unga bestraffa med sin vägrade vördnad.

Framstå de äldre med tankens ljus i sin blick, fridens leende på sitt anlete, erfarenhetens kloka lugn i sitt väsende och sinnets värma i tal och handling för hvad som är godt, sannt och skönt, så skola de finna många beröringspunkter med de ungas intressen.

De flesta försummelser och fel i verlden begås icke af okunnighet utan af bekymmerslöshet och glömska. En påminnelse är ofta lika vigtig för menniskorna som en upplysning, och ingen bör tröttna att oupphörligt erinra om hvad som är rätt och nyttigt. Vi veta mycket väl hvad vi böra göra, men vi måste ständigt påminnas om våra pligter.

Försynen hjelper inga andra än dem som icke lägga armarne i kors och som sjelfva begagna tjenliga utvägar till ändamålets vinnande.

* * *

Logogryf.

Af *sex* bokstäfver i *mitt hela*
vi kunna till en början här,
om ni vill göra er besvär,
vårt ord i *tvänne hälfter* dela:

Mitt första hör till vår nation,
såvida det skall hålla färgen;
ren är för mig, som svensk, dess »ton»,
helst i min lilla vrå bland bergen.
Mitt andra med ett »r» förlängdt
är »allrahögast under solen»,
med kronan, såsom jag har tänkt,
förlagd deruppe, längst vid polen.
Mitt hela skall — naturligtvis! —
ju gifvas »häcklarne» till pris:
Nåväl! Hvad hindrar att *mitt hela*,
som alltid häcklas, äfven vi,
om än blott uppå raljeri,
med kritisk blick här sönderdela!

Låt se, hvad få vi derutaf?
Jo: först, hvad etern är, och sedan,
hvad vi till sist få i vår graf;
hvad då vi derför lagts på redan;
en »humorns källa» här och der,
hvarkring man skåla plär och sjunga
och glömma lifvets små besvär,
som föda jordens sorger tunga;
hvad ofta nog är svårt att få
för och *utaf* en fattig sate;
hvad ingen felfrihet ändå,
hur vi om »ofelbarhet» prate;
ett vattendrag; ett antal dar;
hvad man kan lefva här i tiden;
och hvad man gerna eget har
för lugnet, trefnaden och friden;
ett »vapen» i den skönas hand,
hvarmed hon lätt kan tiden döda;
hvad lusten gör hos oss ibland
till synd i »thenna verlden snöda»;
hvad den brutale ofta här
sig visar vara mot sin nästa,
men ock, hvad månget fartyg bär,
ja, sannolikt de allraflesta;
en gynnare så hal och smal,
den mången köksa vållat plåga;
ett utrop, liksom svar på tal,
som ock kan låta som en fråga;
hvad lagen rättvist straffa plär,
fast vi det äfven stundom spisa;
hvad ofta öfver ån oss bär;
ett litet djur — jag kan bevisa,
att det är slägt med »slägtet katt» —
som är rätt svårt att taga fatt.
Och nu, till sist, en sak står åter,
som man för sopor tjena låter
just som ett slags förvaringsrum,
men ock en lem ... Silentium!
Jag skulle säkert blott genera
de damer uti Filipstad,
om här jag äfven sade hvad
det kunde sägas vara mera:
Seså, jag ber, ta'n saken lugnt;
Jag tiger jag, och dermed punkt.

A—st.

Uttydning i nästa häfte.

* * *

Korrespondenskort. Tidningarne hafva redan berättat om denna nya uppfinning, hvilken sedan den 1 Oktober 1869 varit införd i Österrike och sedan funnit väg till en stor del öfriga europeiska länder. Denna uppfinning kom isynnerhet särdeles lägligt för de i kriget varande tyska soldater — ty just nu under dylika omständigheter är det en fördel att, utan att behöfva hvarken penna eller bläck, kuvert eller lack, kunna sända en helsning till sina kära i hemmet, nedskrifven med en blyertspenna i tältet eller vid bivuaken, mot en stubbe eller lutad mot en kanon. Antalet af förbrukade korrespondenskort uppgifves äfven för månaderna Juli—September ha varit 15 millioner ensamt genom tyska fältpostbefordringen Uppfinnaren till dessa kort heter Emanuel Herrmann och är professor vid Handels-akademien i Graz (Österrike). Sysselsatt med utarbetandet af en lärobok i statshushållningsläran, kom han på denna idé genom att efterforska bevis för en framställning af lagarne för specialisering i statshushållningen. Det föll honom in att ett stort antal bref dagligen skrifves, som med hänseende till sitt innehåll icke behöfva hvarken förseglas, eller kuverteras, och der vidlyftiga titlar och andra formaliteter utan skada kunde vara borta och att man alltså ännu saknade ett beqvämt hjelpmedel för dylika slags bref. Som en blixt slog honom då tanken på *brefkort*, som kunde utlemnas af postverket, försedda med frimärke och endast behöfva ifyllas med bläck eller blyerts. Han meddelade sin unga hustru sina tankar och hon intogs genast lifligt af denna idé. Han skref då genast en artikel i en Wientidning derom och reste sjelf några dagar derefter till Wien och meddelade sig med postdirektören Baron v. Maly om saken — som kort tid derefter förverkligade- och troligen har en stor framtid. I de flesta länder der dessa kort blifvit införda få de afsändas med posterna mot hälften af det vanliga brefportot, och onekligen bidrager detta i hög grad att göra saken riktigt praktisk och nyttig. — Vi vilja hoppas att äfven vi här i landet snart må blifva delaktiga af denna nyttiga nya inrättning

---

Angående Samuel Bakers stora expedition till det inre af Afrika offentliggör presidenten i Geografiska sällskapet i London, hr Roderick Murchison, ett bref som Baker den 15 Juni förlidet år skrifvit till honom från Tovfikenya beläget under 9° 26′ n. br. vid Hvita Nilens strand. I det dervarande Schillok-landet har han åt sig inrättat ett vinterläger samt uppfört magasiner af galvaniseradt jern för att kunna skydda sina förråd. Hans af femtiotre mindre fartyg bestående flotta har lagt sig för ankar, och hans trupper liksom de medföljande europeerna befinna sig under tak och äro alla friska. De i expeditionen deltagande ha slutit sig till honom öfver Khartum. Hans förste ingeniör, engelsmannen Higginbottom, har på mer än 1,800 kameler genom öknen forslat de söndertagna fartygen och förråden, men det genom Suez-kanalens öppnande förorsakade dröjsmålet med transporterna och den omständigheten att man i Khartum ej utfört de nödiga förberedelser som Baker der anordnat hade till följd att han ej kunde företaga resan uppför Hvita Nilen under den derför lämpligaste årstiden.

Hr Murchison tillägger: «Då vår resande år 1865 befann sig på samma ställe, var Hvita Nilens lopp spärradt genom en stor fördämning af ofantliga gräsmassor som drefvo utför floden Då upptäckte slafhandlarne, hvilkas vanliga route spärrades genom detta hinder, en väg från Gondokoro, nämligen floden Bahr-Giraff, som ej är en biflod åt, utan en arm af Nilen. Baker försökte begifva sig uppför denna arm och kom, efter att ha kämpat mot stora svårigheter, till 7° 47′ 46″ n. br., men fann likväl vägen spärrad för sig af stora sträckor träskväxter, genom hvilka han måste öppna genomfart för fartygen, och slutligen tvang honom det låga vattenståndet att vända om, emedan denna flodarm kan befaras endast under regntiden. Då Baker nu har slagit läger vid sjelfva Nilen, kan han använda sina 1,500 man till odling af säd för anskaffande af hvad han deraf behöfver för sin fortsatta färd till Gondokoro i November månad detta år. Vid sitt läger har han anhållit ett fartyg som var lastadt med 150 slafvar, hvilka lågo tätt sammanpackade såsom sillar. Inberäknadt en annan slafladdning, som han återgifvit friheten, har han undanryckt de obarmhertiga menniskohandlarne omkr. 300 olyckliga slafvar, hvilka till största delen voro qvinnor, unga flickor och barn; och skrifver Baker att det var med outsäglig glädje han lät sin smed krossa de kedjor hvarmed de stackars menniskorna voro hoplänkade. Baker och hans hustru liksom alla de andra må väl.»

Ett flyttbart tabernakel. I yankee-landet gör man allt till föremål för spekulation, och några uppfinningsrika hufvuden ha i mediet af fjolåret fallit på den makalösa idén att förtjena pengar genom att införa bruket af flyttbara kyrkor. I den aflägsna vestern gifves det många nya distrikter som ej ännu fått några för religiösa ändamål afsedda byggnader och der man gerna betalar en viss afgift för att få sitta under tak medan man hör en predikant Det är ju det enda tidsfördrif som tillåtes på söndagarne. Då predikanten infinner sig med sitt tabernakel, kommer man öfverens med honom om hur mycket han skall ha för en så och så lång predikan. Spekulanterna Hubbard & komp. ha i Chicago gjort ett stort flyttbart tabernakel eller tält och låtit inviga det i Juli månad förlidet år. Detsamma är 30 fot högt, håller 70 fot i diameter, har amfiteatraliskt ordnade sittplatser och rymmer 1500 åhörare. Då det är fullt, ger det en ganska vacker recett. Med det stora tabernaklet äro förenade två mindre tält hvaraf det ena tjenstgör såsom kök, det andra såsom öfverläggningsrum. Detta tabernakel forslas till de distrikter i Kansas som ännu ej fått sig några *meeting-houses* och der man hungrar efter andlig spis. Två väldiga predikanter, rev. Stinson och rev. Scott. ha tagit denna religiösa industri om hand, och det påstås att affären lönar sig förträffligt.

Märkvärdiga käppar. I Förö prestgård på Gotland förvaras en käpp af ebenholts, benämnd Brunte efter en för öfver hundra år sedan afliden pastor derstädes, Pher Klingvall, som hade många äfventyr. Mannen, som var af en temligen grofhyflad natur och begåfvad med ovanlig kroppsstyrka, begagnade sin Brunte mot sina sockenbor på ett känbart sätt. Herdastafven förvaras ännu i prestgården som ett minne af hans omensklighet mot sina får. — Linnés käpp, som utgjorde den store mannens ständiga sällskap på hans botaniska exkursioner, kom sedermera i domprosten Winboms ego och räddade en gång hans lif, då han en gång under sina hundramila vandringar halkade och blef hängande öfver ett bråddjup, hvarvid han hjelpte sig upp med tillhjelp af käppkryckan. — En käpp, skänkt af Lidner till Thorild, stannade icke hos den nye egaren, liksom den aldrig tillhört Lidner sjelf. Palmblad berättar härom följande: En dag, då Lidner, Bellman, Kexell, Hallman, Haeffner och några andra voro tillsammans jemte Thorild, hade den sistnämnde med sitt blixtrande snille försatt hela sällskapet och i synnerhet Lidner, i den största förtjusning. Hastigt störtade den senare på dörren men återkom snart högst belåten hållande i handen en käpp med guldknapp, och räckte den åt Thorild, i det han högtidligt deklamerade följande impromptu:

«Så oordentlig som mitt snille,
Så krokig som min rygg, jag denna käpp dig ger,
Och är det ödets fel, om jag ej skänker mer
Åt den jag Peru skänka ville;
Men all den rikedom det stolta Peru har
Kan ej belöna Thorilds snille.»

Man såg tydligt att käppen ej kunnat tillhöra Lidner, hvarför en af sällskapet skyndade sig ned i källar-rummet, der en hedersam borgare otåligt sökte den i alla vrår.

Skalden Vilh. von Brauns promenadkäpp, som utmärktes af ofantliga utväxter och knölar, blef 1868 öfverlemnad till läroverket i Uddevalla. En inskrift på vers har genom hans broder, kaptenen Th. v. Braun; blifvit derå inristad. Till Upsala universitets historiska samlingar öfverlemnades år 1870 från friherre Bernhard v. Beskows sterbhus, bland andra historiska reliker af namnkunniga män, äfven erkebiskop J. O. Wallins käpp med guldkrycka vägande 22 dukater, samt äfven biskop Franzéns käpp.

(MEDBORGAREN.)

En gratispremie för prenumeranter af allra nyaste uppfinning erbjuder en tidning i Boston (Nord-Amerika) med följande ord: «Till hvarje förening af minst 13 prenumeranter på vårt blad uti en stad eller dess närhet erbjuda vi oss att kostnadsfritt öfversända en *nykterhets-predikant* från vår officin!»

Tunneln genom Mont-Cenis. Häraf återstod den 15 sistl Oktober endast ett stycke af ungefär 1200 fot att genomborra, och enligt senare underrättelser hade man redan hunnit så långt att arbetarne från södra sidan tydligen kunde höra sprängskotten af de på andra sidan sysselsatte arbetarne. Som bergets innersta delar lära utgöras af en lösare kalkartad massa, kan man med visshet motse att hela detta jättearbete är fullbordadt inom kort.

Biblioteket i Strasbourg. Som bekant blef detta dyrbara och genom sina talrika handskrifter och andra märkvärdiga litterära skatter ovärderliga bibliotek förstördt och uppbrändt genom tyskarnes bombardement Sedan dess har i åtskilliga tyska blad pågått en agitation med uppmaning till tyska bokhandlare och biblioteksföreståndare att medelst gåfvor af böcker åter upprätta detta bibliotek i denna *«nu åter tysk vordna stad»*. Sedan man i många och långa spalter fröjdat sig åt denna herrliga plan, har man dock slutligen nu kommit till det ganska kloka beslutet att först afvakta utgången och se huruvida Strasbourg verkligen blifver en tysk stad eller ej

ANMÄLAN.

Det stora bifall, hvarmed denna tidskrift blifvit emottagen och hvaraf den haft att glädja sig under dess tvååriga tillvaro, gör det till en kär pligt för oss, då vi nu börja den tredje årgången, att uppbjuda all vår förmåga att söka bibehålla den oss visade välvilja och förvärfva oss nya läsare och vänner.

Likasom hittills skall vår tidskrift äfven framgent erbjuda sina läsare en lärorik och underhållande lektyr, med omsorg vald inom alla de områden, som tillhöra vår tids bildning, och skola vi vid valet alltid ha för ögat att bereda våra läsare nyttan af utvidgade kunskaper och nöjet af angenäm förströelse.

Skildringar af upptäcktsfärder och besök i främmande länder, bilder ur aflägsna folkslags lif, seder och bruk, intressanta företeelser inom **naturens område,** framstälda på ett lättfattligt och populärt språk, skola omvexla med **historiska skildringar, lefnadsteckningar** utaf ryktbara personligheter från så väl äldre som nyare tider.

Men derjemte ämna vi nu äfven upptaga alster från **skönliteraturens område, noveller** och **berättelser,** samt framställningar af **skön konst, historiska skizzer,** och dertill hafva vi från början af 1871 års årgång att påräkna bidrag af

svenska författare och författarinnor,

hvaribland vi tillåta oss nämna

Fr. Hedberg, Lea, Cl. Lundin, Elias Sehlstedt, Sylvia,

fru M. S. Schwartz, Pehr Thomasson, Wilhelmina m. fl.

Innehållet af vår tidskrift skall derigenom erhålla en ytterligare omvexling och göra densamma till en ännu mera välkommen gäst inom familjen och vid den husliga härden. Illustrationerna komma framgent att få sin plats inuti texten och skola i prydlighet och tryck fortfarande blifva af den beskaffenhet, att vår tidskrift skall uthärda jemförelse med det bästa af hvad den svenska pressen i detta hänseende erbjuder, hvarpå de här aftryckta torde lemna bevis. **Till antalet blifva illustrationerna ännu flera än uti den nyss afslutade årgången.**

Derjemte skola våra prenumeranter erhålla en **extra premie,** bestående af

en större färgtrycksplansch,

21 tum bred och 16 tum hög,

hvarvid vi öfverlemna åt dem att sjelfva välja mellan 2:ne utmärkt lyckade, **hittills outgifna**

taflor ur folklifvet i Sverige,

efter originalteckningar af Professor J. W. WALLANDER,

nämligen antingen

Bröllopsdans i Österåker

eller

Marknad i Wingåker.

Prof på dessa planscher är tillgängligt hos alla bokhandelskommissionärer i riket.

Så väl genom det förtjenstfulla uti originaltaflans behandling som genom det sorgfälliga litografiska färgtrycket är denna gratispremie **en tafla som väl är förtjent af att under glas och ram förvaras i hvarje hem,** och torde utgöra **en vacker väggprydnad.**

Oaktadt de härigenom betydligt ökade förlagskostnaderna för denna tidskrift, vilja vi dock **icke öka** det hittillsvarande priset, utan kommer detsamma att fortfarande blifva

6 Rdr Rmt för hela årgången,

innefattande 12 häften med tillsammans 620 spalter text, och hoppas vi att genom detta ofantligt billiga pris bereda företaget en ständigt ökad spridning inom alla klasser af landets befolkning.

Prenumeration mottages i alla boklådor samt på alla postkontor i riket.

Uti bokhandeln i Stockholm och landsorten kan äfven subskriberas på tidskriften med **60** öre för hvarje häfte (52 spalter text och ett stort antal illustrationer), och i så fall erhålla alla de subskribenter, som uttagit de 10 första häftena, 11 & 12 häft. **gratis.**

Tidskriften utkommer regelmessigt med ett häfte i hvarje månad.

Bland de artiklar och illustrationer, som komma att införas i de följande häftena, tillåta vi oss att här anföra följande:

Bildhuggaren Molin och hans verk, med porträtt och flera illustrationer.
Svensk bildande konst, taflor af nyare svenska konstnärer, Höckert, Fagerlin, Wallander, Winge m. fl.
Studentens glada lif, med illustration.
Brudkronan, berättelse af Elis Emil.
Ett oroligt hufvud, skizz från 1848 af Alfr. Andersson.
Karnevalen i Rom, med illustration.
Stormningen af Fredriksodde, historisk skildring af Otto v. Schantz.
Nya Sagor af H. C. Andersen.
Vattnets färg.
Bernhard v. Beskow, lefnadsteckning af C. L. med porträtt.
Sven Nilsson,
Joh. Henr. Thomander,
Fredrika Bremer, lefnadsteckningar med porträtter.
Richard Wagner,
Fritz Reuter,
Ur svenska folklifvet, med illustration.
Bildande konst, taflor af Raphael, Corregio, Guido Reni, Leonardo da Vinci m. fl. af de äldre mästarne.

Stockholm i December 1870.

Albert Bonnier.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1870.

2:dra häftet. Tredje årgången. Februari 1871.

NÄR och FJERRAN

1871.

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Andra häftets innehåll:

Text:

Johan Petter Molin och hans arbeten, af *Fr. Hedberg.* 25.
Den okände, novellskizz af *Lea.* II. (forts. o. slut.) 28.
Fritz Reuter. Utkast till en lefnadsteckning af *Axel Krook* 33.
"Fanatikerna" af Ad. Tidemand 36.
Om resor upp i luften efter *Robert Watt* 38.
Rysslands jernvägar och deras betydelse (ur "Globus") II. (forts. o. slut.) 42.
Bilder från kriget:
  Köttutdelning i Paris 47.
  Orléans 47.
Min första flamma, poem af *Freja* 48.
Gåta 48.

På omslagets innansidor:

Märkligare dödsfall.
Boren.
Dajak-sägen om salangan-svalan.
Siffrorna ha också en tunga.
Lykthattar.
Förlåtligt misstag.
Nytt belysningssätt.
Strid mellan fåglar.
Praktiskt för gasbelysning.
Tidningspressen i Rom.

Illustrationer:

Johan Petter Molin 25.
  1. Necken 28.
  2. Duva. Himingläfa. Unn 28.
  3. Bylgia. Blodughadda. Boara. Ägir 28.
  4. Ägir. Ran 28.
  Molinska Fontänen 29.
  Molin i sin atelier, arbetande på Karl XII:s stod. 29.
Fritz Reuter 33.
"Fanatikerna", tafla af *A. Tidemand* 36, 37.
Fyllning af en luftballong med vätgas 40.
Luftballong med gondol och fallskärm 40.
Odessa 41.
Riga 41.
Köttutdelning i Paris 44.
Torget och Rådhuset i Orléans 45.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.

Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

Märkligare dödsfall.

Patrick Macdowell, engelsk bildhuggare af stort rykte, sedan 1846 medlem af Konstakademien i London, afled i medlet af December i nämnde stad, 71 år gammal.

Professor Feodor Dietz. storhertiglig badensisk hofmålare och föreståndare för konstskolan i Karlsruhe, berömd historie- och bataljmålare, född 1813, afled den 18 December 1870 i Grasse i Frankrike, der han under kriget med uppoffrande nit egnat sig åt vården af sårade.

Saverio Mercadante, en af den nyare tidens mest produktive italienska kompouister, direktör vid konservatorium i Neapel, afled derstädes den 13 sistlidne December i den höga åldern af 81 år.

Agnese Schebest, den firade sångerskan och sedermera, efter sitt giftermål med dr D. F. Strauss, bekant äfven såsom författarinna, dog i Stuttgart den 22 December, 56 år gammal.

General Don Juan Prim, Spaniens premierminister, afled den 31 December af följderna af ett mot honom föröfvadt mord-attentat den 28 s. m. i en ålder af 56 år. Prims porträtt och lefnadsteckning hafva vi meddelat våra läsare i 2:dra bandet af När och Fjerran, sid. 25.

Dr Niels Kjärbölling, en af Danmarks skickligaste ornitologer, som utgifvit ett mycket fullständigt verk öfver Danmarks fåglar, dog den 2 Januari 1871. Kjärbölling har inlagt sig mycken förtjenst såsom grundläggare af en Zoologisk trädgård i en afdelning af slottsparken vid Frederiksbergs lustslott. straxt utanför Köpenhamn, der synnerligast nordiska djurslag äro talrikt representerade.

General Govone, f. d. italiensk krigsminister, stiftaren af alliansen 1866 mellan Italien och Preussen, kastade sig för några veckor sedan i ett anfall af vansinne ut genom fönstret och dog i början af Januari i Florens.

Philipp Hardwick, engelsk arkitekt, medlem af Konst- och Vetenskapsakademien i London, har i dessa dagar aflidit derstädes H. hade bland annat byggt den stora St Catharina-dockan i London.

Alexis Lvoff, komponist af den ryska nationalhymnen, afled den 28 sistlidne December på sitt gods i guvernementet Kovno.

M. P. van Schendel, utmärkt målare, bekant isynnerhet genom sina månskenstaflor och återgifvande på duken af scener från fisktorgen, dog den 29 December 1870, 64 år gammal.

Boren.

Detta indiska namn har man gifvit åt en stor våg som visar sig i Ostindien, i bugten vid Fundy, i Amasonflodens mynning och på andra ställen, i synnerhet vid utloppet af stora floder. På bestämda tider kommer den från hafvet rullande in mot land och hotar att öfverspola och uppsluka allt som finnes på kusten. Vid mynningen af Severn, der den nästan dagligen visar sig, är den stundom 9 fot hög, men mest storartad uppträder den i Fundybugten på Nya Skotlands kust och säges der understundom vara 70 fot hög; många djur som beta vid stranden blifva begrafna och bortsköljda deraf; man påstår att svinen kunna märka när den närmar sig och att de då i största hast fly upp mellan klipporna. Dess hastighet är mycket stor, i Hoogly vid Calcutta har man observerat densamma, hvilken befunnits utgöra 17 engelska mil i timmen.

Boren i Tsien-Tangfloden kallas af engelsmännen *eagre*. Dr Macgowan, som observerat densamma, lemnar derom följande intressanta beskrifning:

«Vid flodens mynning och i öfversta delen af bugten märkas inga spår af sjelfva *eagren*, hvaremot ebb och flod i följd af den långt utskjutande uppgrundade stranden och tidvattnets hastighet visa sig på ett ganska märkligt sätt. Fartyg som ett ögonblick förut varit flott befinna sig plötsligt liggande på en torr strand af en half mils bredd, och i nästa stund har vattnet åter vändt tillbaka. Det är först när tidvattnet passerat förbi flodens mynning som det samlar sig i en mäktig bölja, hvilken uppnår sin största höjd utanför Hong-kong. I allmänhet företer denna bölja ingenting ovanligt, men på tredje dagen i andra månaden eller på den åttonde i den åttonde, eller vid vårdagsjemningstiderna, i synnerhet om hösten, är den stor och imponerande. Jag har varit nog lycklig att få observera den vid ett af dessa ovanliga tillfällen Det var i December månad för några år sedan, omkring kl. 2 e. m.

På en yta af omkring ¼ mil befinna sig längs flodens stränder mellan vattnet och stadsmurarne tätt bebyggda förstäder. Då flodtiden stundade, samlades på något afstånd från floden skaror af menniskor i de gator som bilda en rät vinkel mot floden. Jag stod på en terrass framför «Tre böljors tempel» och kunde derifrån öfverse det hela. Plötsligen afstannade allt lif och rörelse på gatorna, der menniskorna trängdes om hvarandra, alla flyttbara föremål som befunno sig i flodens närhet undanskaffades, all lossning och lastning af varor upphörde och fartygen lade ut midt på floden, hvilket hade till följd att den idogaste delen af en bland de idogaste städer i Asien inom några ögonblick såg ut som om den varit öfvergifven af sina invånare. Midt ute på floden hvimlade det af fartyg, små båtar och stora pråmar, dervid ej förglömmandes de nätta och snabbgående blomsterbåtarne. Högljudda rop förkunnade att böljan var i annalkande, och i fjerran visade den sig som ett glänsande hvitt, öfver floden draget band. Den närmade sig med ett dån, hvilket af de kinesiska skalderna liknas vid tordönets och som snart öfverröstade de i båtarne befintliga menniskornas skri. I det den vältade fram med en hastighet som jag skulle vilja anslå till sex mil i timman, antog den utseendet af en alabastermur eller snarare af ett omkring 1 mil bredt och 30 fot högt vattenfall. Snabbt vältade den framåt och uppnådde snart förposterna af den ofantliga flottilj som afvaktade dess ankomst. Emedan jag visste att *boren* i Hoogly, som måste kallas en obetydlighet vid sidan af denna, alltid kastar båtarne öfver ända, så vida de ej manövreras med stor skicklighet, kunde jag ej annat än bäfva för de många ute på floden liggande farkosternas öde. Då den skummande vattenmuren framstörtade, uppstod en allmän tystnad derute, och hvar och en sökte hålla förstäfven af sin båt rakt mot böljan som hotade att uppsluka den. Till min öfverraskning liksom sprungo alla båtarne upp på böljans rygg, dit de kommo utan att lida någon skada. Då böljan befann sig omkring halfvägs mellan fartygen, var scenen högst intressant. På ena sidan om den lågo båtarne lugnt på den glatta vattenytan, på den andra deremot gungade de i det upprörda svallet, och i midten sprungo de med laxens vighet upp på vattenmurens rygg. Detta storartade skådespel varade endast ett ögonblick; böljan fortsatte sin väg, hvarunder likväl småningom minskades dess storlek, styrka och hastighet; enligt kinesernas utsago skall den ej kunna urskiljas tjugo mil längre upp. Öfvergången från ebb till flod var nästan ögonblicklig; en svag flod varade en kort stund, men snart inträdde ebben åter. Jag skulle vara böjd för att anslå stigningen till tjugo fot; kineserna påstå att den stundom är fyrtio fot. Det största stigandet och fallandet eger sannolikt rum vid flodmynningen eller i öfre delen af bugten, der *eagren* knappt kan spåras.

Nästan omedelbart efter det böljan gått förbi, började åter handeln och trafiken; fartygen lade in till stranden, och barn och qvinnor hopsamlade nu de föremål som de i brådskan kastat åt sidan. Gatorna voro genomblötta och en betydlig vattenmassa var öfver stränderna sköljd in i den stora kanalen. som ligger några fot längre bort.

Kineserna beskrifva *eagren* i Tsien-Tang såsom en stor bölja, hvilken plötsligt störtar in mot land och snart efterföljes af en ännu större; andra berättelser säga att tre böljor visa sig efter hvarandra, och denna omständighet är upphofvet till det ofvannämnda namnet «Tre böljors tempel». Jag kunde likväl lika litet här som i Hoogly se mer än en bölja.«

Dajak-sägen om salangan-svalan.

I första årgången af denna tidskrift (sid. 239) ha vi lemnat våra läsare en skildring om hur javanarne insamla salangan-svalans ätliga bon. Invånarne på Borneo och Java med flera ställen der dessa fåglar finnas berätta åtskilliga besynnerliga sägner om dem, och i synnerhet är detta fallet på Borneo. Denna ös egentliga inbyggare, de s. k. dajakerna, anse alla fåglar heliga, emedan de tro att dessa djurs förfäder blifvit födda af en dajak-qvinna i äktenskap med en ande. En hr le Grant har samlat några af dessa sägner, och vi meddela här såsom prof följande:

För många, många år sedan ankom en dajak från Semabang (i Sadong) med sin unge son till en köping vid namn Si-Lebor, efter att ha företagit en lång vandring genom de täta skogarne. Köpingen var stor och de der boende dajakerna voro mycket talrika. Stammens höfding framsatte mat åt fadern, men sonen bjöd han ingenting, hvarför den stackars gossen, som var mycket hungrig efter färden, blef ond och började gråta.

«Min fader,» sade han, «hafven I gifvit mat, åt honom har den feta grisen blifvit slagtad — honom fattas intet. Hvarför får jag ingenting?»

Barnets böner tjenade likväl till ingenting. Dajakernas hjertan voro stenhårda: de ville ej gifva den hungrige och utmattade gossen en enda bit. Han fortfor derför att gråta förgäfves.

Efter en stund såg likväl gossen gladare ut; han hade aftorkat sina tårar och höll på att fånga en katt och en hund. Sedan han fått djuren i sitt våld, satte han dem på en matta, rundtomkring hvilken alla dajakerna togo plats. Katten och hunden lekte tillsammans eller slogos, såsom vanligtvis brukar vara fallet med dessa djur; men att se huru gossen tussade ihop de två djuren var likväl ett så

Johan Petter Molin.

Bildhuggaren är kanske ibland alla konstnärer den lyckligaste: ty åt honom är förbehållet att gifva lif åt skapelser som blifva hela folkets gemensamma egendom, i det de återkalla bilden af en stor man, en nationalhjelte, som det aldrig glömmer. Det finnes heller intet af de sköna konsternas verk som mera oemotståndligt talar till äfven den minst bildade, än det formens och andens gemensamma foster som kallas skulpturverket. För att rätt uppskatta målarens skapelse behöfves färgsinne, för poetens en lefvande fantasi, för musikerns ett fint öra, för arkitektens ett omfattande öga för det helas verkan genom och med detaljerna — för uppfattandet af plastikens verk, i synnerhet då det gäller den monumentala bilden, behöfves knappast mer än beundran och kärlek för originalet och den bekantskap med den menskliga formskönheten som sjelfva naturen gifvit oss.

Lägger man härtill den visserligen ringare men derför alls icke förkastliga förmånen att förevigas med den hvars bild man återgifvit åt ett tacksamt folk, så lär det svårligen kunna bestridas att bildhuggaren är bland alla konstnärer den lyckligaste.

Sverige har haft många sådana lyckans män, och alla hafva de på något dylikt verk inskrifvit sina namn för odödligheten. Sergell, Byström, Fogelberg och Qvarnström äro namn som icke glömmas i vårt land, lika litet som Gustaf den tredje, Karl Johan, Birger Jarl, Gustaf Adolf, Engelbrekt, Tegnér och Berzelius, med hvilka de sammanbundit dem.

Den femte af våra stora bildhuggare lefver ännu midt ibland oss, visserligen med något bruten helsa, men dock ännu tillräckligt spänstig i andligt hänseende, för att vi må kunna hoppas att han ännu icke talat sitt sista ord med våra stora minnen.

Det är *Johan Petter Molin*, Bältespännarnes, Karl den tolftes och Fontänens skulptör, hvars bild vi härmed öfverlemna åt våra läsare.

Säkert skall det för mången hafva sitt stora intresse att kasta en blick tillbaka på konstnärens ungdom, för att se det äfven han kämpat sin strid med förhållanden som under andra omständigheter kunnat blifva störande för hans framtida uppgift, men som nu i stället tilläto honom att, om också senare än de fleste, dock med mera koncentrerad kraft egna sig åt sitt lifs konstnärliga uppgift. Molin var nämligen nära trettioårig, innan han fick följa den böjelse som under ett sträfsamt lif, egnadt åt helt andra uppgifter än de konstnärliga, allt mer och mer bröt sig fram genom molnen i hans sinne och visade honom det mål till hvilket han ville sträfva.

Född den 17 Mars 1814 i Göteborg af borgerliga föräldrar, var han ett af dessa tidiga barn som gå nästan direkte ur barnkammaren och i skolan. Molin kom dit redan vid knappa fyra års ålder, och när han nyss fylt sitt femte år, satte man redan i hans hand det klassiska romarspråkets krångliga grammatika. Denna tidigt påtvingade tankeansträngning kunde blifvit olycklig för hela hans framtid, om icke lyckligtvis ett tvåårigt vistande på landet hos en slägtinge, prosten Frykner nära Borås, hade räddat den unge latinaren från att glömma bort både naturen och sitt eget barnalif. Här, ute i Guds fria

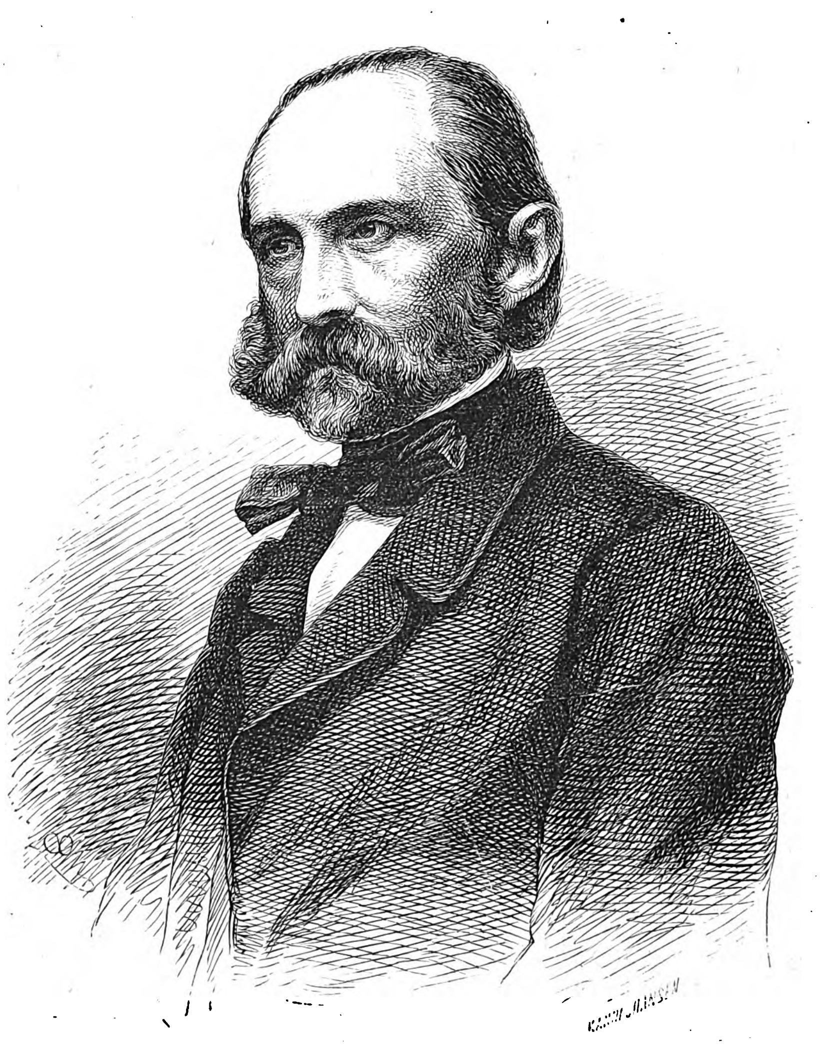

JOHAN PETTER MOLIN.

natur, omgifven af vallåtar och bygdesagor, lefde han ett för hans inre utveckling bestämmande lif, under hvilket han lärde sig att älska och uppfatta den skära poesi som ligger i dessa romantiska äfventyr med sina troll och tomtar, sina tappra riddare och drakehotade prinsessor. Han glömde den latinska grammatikan och mindes i stället så mycket klarare de poetiska folksagorna, och följden deraf blef att han vid tolf års ålder icke ansågs hafva håg för den lärda vägen utan i stället af sina föräldrar bestämdes “för handeln“. Det var naturligtvis icke det ringaste fråga om huruvida han hade någon håg för den lifsuppgiften — något skulle han ju blifva, och i en handelsstad hade man troligen svårt att hitta på något bättre.

Jakob tjenade sju år för Rachel, och så fick han Lea; — Molin var lyckligare än så. Han tjenade nio långa år för att lära sig umgås med Merkurius, köpmännens gamla gudomlighet, som också delade sin tid — och vann derigenom den öfvertygelsen att, hvad han dugde till, men icke var det köpman.

Missnöjd med sitt yrke och med det tvång som detta af andra valda lif medförde, föll han slutligen vid tjugo års ålder i en svår sjukdom, och den blef hans frälsande engel, i det den gjorde ett tvärt slut på köpmannen och öppnade en visserligen mycket smal och mycket oländig men dock till målet förande väg för konstnären.

Redan under det påtvungna arbetets mödosamma timmar hade Molin försökt sig på och känt sig dragen till en friare, andlig verksamhet. Man påstår till och med, att då han som yngre hjelpt sin fader, som var bagare, i hans yrke, hade den mjuka degen under hans händer antagit mera konstnärliga former än man i allmänhet brukar bestå åt bullar och limpor i vår praktiska verld. Och hvarför icke? Nog kan en börjande skulptör hafva ett sämre material än så för sina förstlingsförsök. Med hjelp af det materialet ha mången Venus Anadyomene och mången Apollo Musagetes uppstått ur sitt embryo, om också den omgestaltningen mera varit en inre än en yttre; ty nekas kan icke att det är brödet man lefver af här i verlden.

När nu sjukdomen kom till och lade hinder i vägen för köpmannens verksamhet, uppmanades han af flera sina vänner att ge kontoret och boden på båten och i stället egna sig åt det hvartill han kände en så brinnande håg, den konstnärliga verksamheten. Han lydde rådet, om han också både nu och länge sedan var oviss om hvilken väg han skulle vandra. Han kastade sig med samma ifver på mekanik, målning, galvanoplastik och poesi, till stor förvåning för en hel mängd beskedliga menniskor bland sin omgifning, som inte visste huru de skulle förklara en sådan mångsidighet. Slutligen en dag skulle han för sina galvanoplastiska försök modellera en figur och den skulle vara af lera, och nu fick Molin ögonen öppna för sin egentliga kallelse.

År 1843 lemnade Molin sin fädernestad och begaf sig af ned till Köpenhamn. Konungen i plastikens verld, Bertel Thorvaldsen, lefde ännu, och om Molin också icke fick arbeta i dennes atelier, så fick han dock mottaga hans råd och lärdomar under den korta tid af ett halft år som den store mästaren ännu hade qvar af sin jordiska vandring. I medaljören Christensens atelier blef Molin elev, och under tiden besökte han flitigt akademien. Han vann här det ena priset efter det andra, men redan 1845, sedan Christensen dött, lemnade han Köpenhamn, och efter en månads vistelse i Paris hamnade han slutligen i Rom, i konstens och minnenas hufvudstad.

Nu var den blifvande mästaren inne på den rätta stråten. År 1845 kom han till Rom; redan 1847 kunde han hemsända sin *Amor*, som köptes af vår nuvarande konung och som på 1848 års konstexposition gjorde den stora publiken bekant med och uppmärksam på hans namn. *Amor* gjorde sin fader till agrée vid Fria konsternas akademi, och sedan han 1850 hemskickat den i bränd lera utförda modellen till sin *Sofvande bacchant*, blef han dess resepensionär.

Molin upplefde året 1848 i Rom, och medan Garibaldi och fransmännen som bäst stredo om besittningen af verldsstaden, utförde han sin *Ingeborg*, hvilken nu eges af hr Hiller i Göteborg. Hans födelsestad har vetat tillegna sig ännu flere af hans verk: två *Amoriner* egas af hrr Magnus och Jacobson, *Neapolitanske fiskaren* af James Dickson, *Karl XV:s* och *drottning Lovisas* byster af dr Ch. Dickson, och *konung Oscars* byst är uppstäld på Göteborgs börs.

Molin vistades i Rom till år 1853, utförande der alla de ofvan uppräknade arbetena (utom konungaparets byster) samt dessutom sin *David*, till hvilken konungen är egare. Detta år återkallades han till fäderneslandet, utnämndes till vice professor vid akademien samt fick titel af kungl. hof- och statybildhuggare. År 1855 blef han ordinarie professor och riddare af Vasaorden.

Sedan han hemkommit till Stockholm, fulländade han sin nu i Nationalmuseum varande *Bacchant* i marmor samt smyckade dessutom museets fasad med en byst af *Tessin* och med *trenne genier.*

Under dessa arbeten hade Molin fattats af en tanke, som troligen länge legat groende och fruktbar i hans själ och som kanske leder sitt yttersta ursprung från hans barndoms minnen af fäderneslandets folksägner och naturlif, sådant han mottog det från sagans och visans mun — och nu utförde han den tanken i sitt kanske berömdaste och snillrikaste verk: *Bältespännarne.* Det visades första gången för allmänheten på konstakademiens utställning 1860. Men, som så ofta hos oss varit händelsen, det utmärkta konstverkets rykte skulle icke födas hemma, det behöfde utlandets hallstämpel, innan konstnärens landsmän förmådde uppfatta dess skönhet. Det fick den också och det i amplaste mått, och det är detta verk som nu ställt Molins namn i jemnbredd med de största konstnärers i vår och i alla tider. Vi ega det nu i tvänne exemplar, ett invid nationalmuseum i Stockholm och ett framför Göteborgs nya teater, och nu finns det ingen som icke ser det med stolthet och beundran, sedan en hel verld skänkt det sin rättmätiga hyllning på den stora utställningen i London. Man må just undra, i förbigående sagdt, när vi svenskar skola upphöra att vara så blygsamma, att vi icke våga beundra det goda och stora som vi ega, förrän utlänningen underrättat oss om att det går an? Ännu tvänne andra monumentala verk ega vi af Molins hand, och dessa stå sannerligen icke efter det nu nämnda. Det ena är *Karl den tolftes-stoden*, det andra *Fontänen* med Necken, Ägir och hans döttrar. Det första af dem hafva vi redan i öfver tvänne år sett pryda en af våra vackraste platser; det andra skall snart utgöra ännu en prydnad till för samma plats, i det det kommer att åtskilja de båda Karlar som voro så vidt skilda i lifvet icke allenast af tiden utan ock af egenskaperna. Hjeltekonungens ungdomliga, kraftiga och enkla gestalt har för svenska nationen på ett lyckligt sätt försinligat idealet af dess egna både fel och förtjenster, och fritt torde man kunna säga att intet af våra monumenter är så populärt som detta, liksom kanske icke något erbjudit för konstnären så många svårigheter att öfvervinna. Utan draperier, som kunna understödja effekten, står han der som han stod i skaldens fantasi, som han alltid stått i folkets föreställning:

»Lugn — mot Europa,
En skägglös dundergud!»

Fontänen har redan varit uppstäld som medelpunkt i det tempel hvilket 1866 i Stockholm restes åt den nordiska industrien och som numera är endast ett minne. Den har sedan varit uppsatt “in effigie“ på den plats som den snart skall komma att pryda, och i båda dessa sina hägringar har den väckt beundran och glädje. Snart skall den i brons stå upp för långa tider, lika rik i poetisk uppfattning som värdig och skön i det konstnärliga utförandet, och alla de mer eller mindre berättigade farhågor som man hyst om dess lämplighet som monument skola vara bortblåsta.

Då vi här meddela afbildningar af den molinska fontänen, torde det vara på sin plats att något närmare redogöra för den idé som ligger till grund för detta konstnärens med så mycket bifall mötta verk. Dess första plats i industribyggnaden var, liksom dess tillämnade i Kungsträdgården kommer att blifva, helt nära den punkt der förr Neckströmmen utföll i Norrström, och det är om denna det söta vattnets förening med det salta som fontänen talar sitt konstnärliga bilderspråk.

Det är Necken vid Ägirs gästabud, som, spelande sin harpa, tvingar Ägirs oroliga döttrar, hafvets böljor, att lyssna till sitt strängaspel. Det sätt hvarpå konstnären vetat att gruppera dessa sagans och folkpoesiens rika gestalter, vittnar på samma gång om hans förtrogenhet med våra sägner och myter och om hans rika konstnärbegåfning. I motsats mot alla andra bland våra konstnärer som behandlat myten om Necken, har han framstält denne som en blomstrande, om ock vemodsfull yngling, och i motsats till honom den väldige hafsguden som en gubbe med sidt skägg och kraftig gestalt. Grupperingen af Ägirs döttrar är utmärkt vacker, och de ungdomligt formsköna gestalterna bilda tillsammans en helhet så genomandad af sann poesi och friskhet, att få monumenter af denna art torde kunna mäta sig med detta.

Öfver hela denna rika bildgrupp reser sig den som en snäcka formade skålen, ur hvilken vattenstrålen kommer att stiga mot höjden. Vid fontänens första framträdande var skålens fot kanske något för låg, hvilket gaf det hela ett tryckt utseende, men vid den afbildning af konstverket som nyligen uppstäldes på platsen till allmänhetens skärskådande var denna missproportion afhjelpt, och hela monumentet hade genom den omgifvande bassinen med sina svanor i hörnen fått en helgjutenhet och afrundning som icke kunde annat än högst fördelaktigt inverka på det hela.

Också hörde man vid detta tillfälle flera af dem som förut hyst tvifvelsmål om huruvida fontänen skulle taga sig fördelaktigt ut på en så öppen plats och utan hjelp af omgifvande arkitektur nu med glädje medgifva att den, på detta sätt och på denna plats anordnad, skulle blifva en verklig stolthet för vår hufvudstad. Vår kommunalrepresentation har också skyndat att anslå medel till fontänens uppställande, och äro vi nu endast så lyckliga att man genom någon sinrik anstalt skaffar vatten i skålen, så kan hufvudstaden med skäl lyckönska sig till den första prydnad af detta slag som kommer att finnas till inom dess område.

Skulle också stadsfullmäktiges förslag om endast en timmes vattentillgång om dagen för fontänen antagas till en början, så hoppas vi att någon både på kassans och skönhetssinnets vägnar begåfvad man snart måtte till förmån för molinska fontänen stifta en donation som skänker den vatten för alla timmar på dagen. Och då skall molinska fontänen, omgifven af sina raskt uppspirande pil- och sälgbuskar, blifva icke allenast en värderik och konstnärlig prydnad utan äfven en svalkande och angenäm helsokälla för vår vackra hufvudstad, och vi skola hafva mera än vår herrliga natur att erbjuda den främling som besöker oss.

Mellan dessa större verk har Molin haft tid öfrig för ännu andra som lika högt vittna om hans begåfning. Vi nämna endast brudgåfvan till Danmarks kronprinsessa, *De tre nornorna* på sin piedestal, omgifven af Vallhalls gudar, och nu senast, vid Thorvaldsensfesten, den kolossala byst af bildhuggarnes konung som prydde festsalen.

Vi hoppas också varmt att det skall vara konstnären förunnadt att icke allenast få se sin vackra fontän fullbordad och upprest på dess plats, utan att ännu många andra nationella minnen skola af honom på nytt väckas till lif.

I synnerhet finnes det *ett* af dessa minnen som vi gerna skulle se förevigadt af Molins hand, och det är om det minnet vi nu skulle vilja yttra några ord, lyckliga om vi kunde med dessa ord gifva ett nytt uppslag åt en tanke som redan förut är väckt och hvars utförande äfven diskuterats, fastän saken nu synes undanträngd af så många andra tankar som uppröra vår tid.

Den 14 Oktober 1871 infaller fyrahundrade årsdagen af slaget på Brunkeberg, det slag i hvilket Sten Sture den äldre så grundligt krossade det danska väldet i Sverige, att det behöfde många och långa år innan det kunde göra sin sista kraftansträngning för Sveriges underkufvande, hvilken kraftansträngning öfverbjöd sig sjelf i Kristian Tyranns blodiga framfart samt straffades med unionens upplösning och Sveriges befrielse under Gustaf Vasa.

Månne icke Sveriges hufvudstad och Sveriges folk hafva en obetald tacksamhetsskuld till Sten Sture, den gamle riddaren *sans peur et sans reproche*, för denna seger öfver förtrycket och för det nära trettioåriga lugn som derpå följde? Månne det icke skulle kläda detta folk väl att till åtanka för kommande slägten uppsätta hans bildstod på den öppna plats som ännu bär namn efter åsen på hvilken slaget stod — en bildstod fullt lika, om icke mera berättigad än många andra af dem som pryda våra torg?

Sten Sture den äldre, sådan han uppträdde som sitt lands räddare i slaget på Brunkeberg, med “starke Björn“ plöjande väg framför sig genom det danska ridderskapets leder — se der ett monument, värdigt svenska folket och värdigt Molins allvarliga och enkla konstnärskap. Det är visserligen sannt att på den korta tid som återstår till årsdagen för slaget hvarken insamling eller monument kunna blifva färdiga, men en subskription kan sättas i gång på den dagen, med en nationell minnesfest till utgångspunkt, och en eskiss kan utföras, om några fosterländskt sinnade och inflytelserika män ville ställa sig i spetsen för företaget.

På det sättet skulle vi vinna två ting, båda lika goda: vi skulle få betala vår länge försummade hedersskuld till en af vår medeltids renaste och ståtligaste hjelteskepnader, och vi skulle gifva Johan Petter Molin tillfälle att på ännu ett mästerverk inskrifva sitt namn för kommande tider.

Må man icke invända att ett sådant förherrligande af Brunkebergsslagets hjelte skulle innebära något förolämpande för våra danska bröder eller att det på nytt skulle tända eld i det redan släckta hatet mellan de två folken. Det kan lika litet grumla den skandinaviska tankens sanning och den endrägt som numera uppstått mellan de nordiska folken, om vi fira Brunkebergsslagets hjelte, som det kan störa den, att danskarne fira Köpenhamns befrielse från Karl Gustafs hotande svärd.

Folken hafva vuxit från dylika barnsligheter . . . de kunna nu för tiden mer än väl skatta andras vänskap, fast de taga vara på sina egna minnen.

Måtte således tanken bära frukt äfven för konstnärens skull, fastän det namn vi här velat fira nog ändå går till odödligheten genom de verk vid hvilka det redan är fästadt med snillets och den konstnärliga ingifvelsens oupplösliga band!

F. H.

* * *

Den okände.

Novellskizz af Lea.

(Forts. och slut fr. sid. 8.)

II.

“Främmande från bord!“ ljöd kaptenens kraftiga stämma från däcket på en af de snabba ångbåtar som gå från C. till Stockholm, att ej räkna mellanliggande städer, hvilka få en fransysk visit i förbifarten.

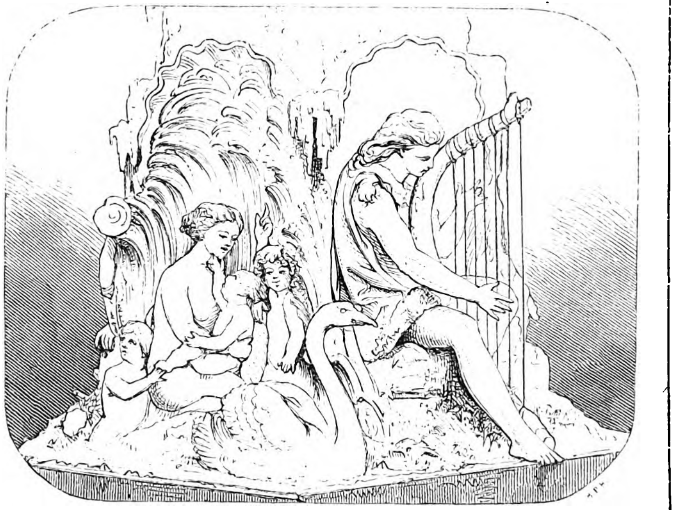

1. Necken.

Vädret var herrligt och passagerarne talrika. Ovilkorligt fästades blicken vid en ung dam som, enkelt men smakfullt klädd och med det lifligaste intresse måladt i de själfulla dragen, betraktade den rörliga scenen. Hon tycktes finna ett barnsligt nöje i att åskåda den hvirflande röken, sjömännens lätta rörelser samt dessa från hvarje afgående ångbåt oskiljaktiga “vänner på stranden som hvifta med handen“, ehuru det synbarligen icke var henne dessa hviftningar gälde.

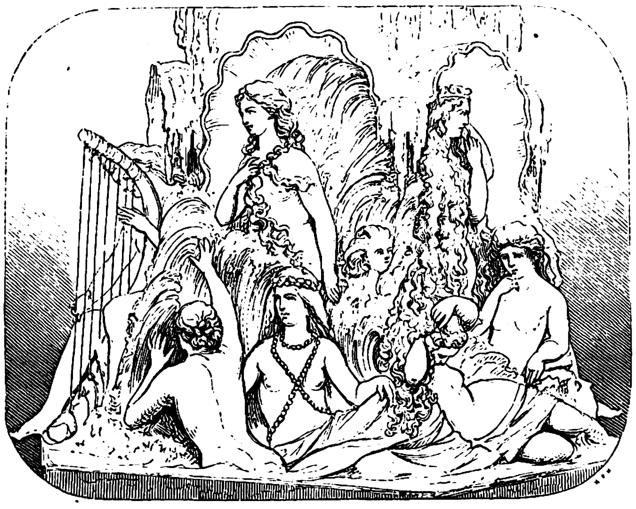

2. Duva. Himingläfa. Unn.

Men snart aflägsnade sig landet mer och mer, och den vanliga granskningen passagerarne emellan började.

Man kunde tydligt se att den omnämnda unga damen såg betydligt blyg ut; hon satte sig stilla i ett soffhörn, och efter att länge ha betraktat de lustigt lekande böljorna samt helt flyktigt medpassagerarne, tog hon fram en bok och började läsa.

Tvänne unga löjtnanter spatserade upp och ned på däck med ett utseende af innerlig sjelfbelåtenhet; lorgnetten i ögat och fjunet på läppen — allt var som det skulle vara.

— F-n till sötunge, den der i soffhörnet! yttrade den ene halfhögt. Ett ansigte som ett törnrosblad och ögon som en majhimmel.

— Och fötter, förtjusande som en liten elfvas, ifylde den andre; jag såg henne ila uppför trappan. Ensam är hon dessutom som månen — jag tror jag skall göra henne min kur.

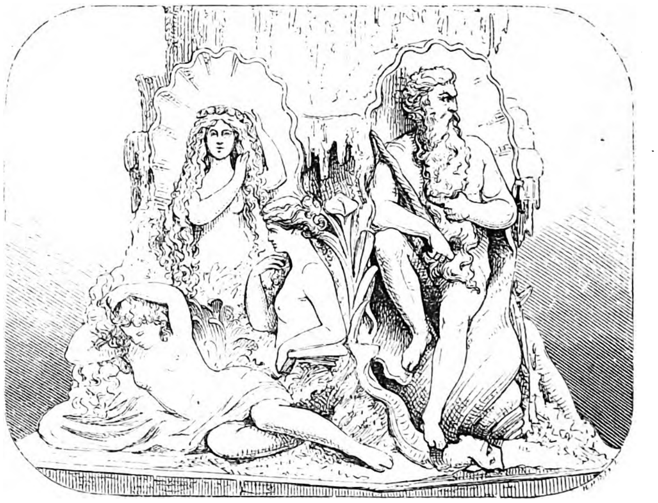

3. Bylgia. Blodughadda. Boara. Ägir.

— Du tar ordet ur munnen på mig, förklarade kamraten. Men nu föreslår jag emellertid att vi kura båda två och hvar för sig upphemta de solglimtar som kunna falla på vår lott.

— Ska vi låta kaptenen presentera oss för “Hennes ljuflighet“.

— Nej f-n! det tar bara tid. På en ångbåt är det inte så noga, allraminst när man, som skönheten, reser utan all slags konvoj. Dessutom, när man är så vacker, har man sig sjelf att skylla.

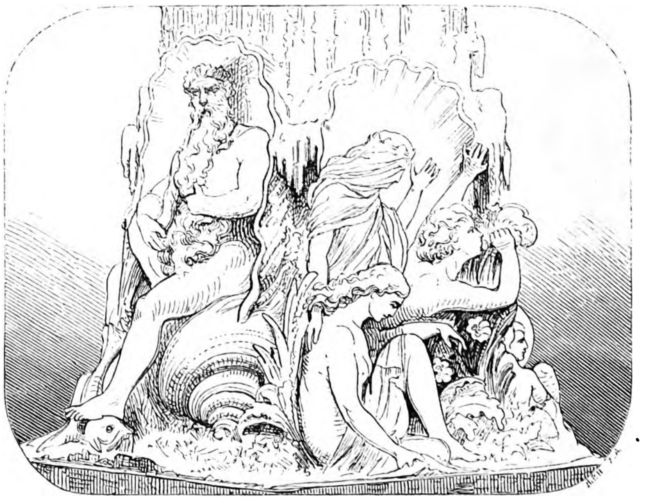

4. Ägir. Ran.

Den unga damen, som såg de båda martissönerna närma sig, afdrog med en hastig rörelse sin venstra handske. Tvänne breda guldringar glänste mot solljuset. Hon var således gift.

Men denna upptäckt — ty löjtnanterna märkte verkligen ringarne — hindrade dem ej i deras föresats. De stälde sig framför henne och började en konversation om väder och vind, om baler och moder, spektakler och ridpartier, om målet för hennes resa, om de nöjen hufvudstaden hade att erbjuda en främling, samt anhöllo som en nåd att, alldenstund äfven de ämnade sig dit, få vara hennes ciceroner på de utflykter hon ämnade företaga, såvida icke någon kär person deruppe — en bror eller möjligtvis en *man* — väntade henne och hade förbehållit sig denna lycka.

— Jag tackar för herrarnes anbud, svarade damen något förlägen, men vet ej om jag bör antaga det... min man var hindrad att följa mig upp nu, men kommer visst efter om några dagar ... jag ...

— Nå, min Gud, hur kan man vara hindrad att åtfölja en *sådan* fru? utbrast ene löjtnanten oskuldsfullt, höjande mot himlen ett glasinfattadt öga; — om det ej vore *er* man, eller rättare sagdt: just för det han *är* er man, känner jag mig frestad att utmana honom på duell.

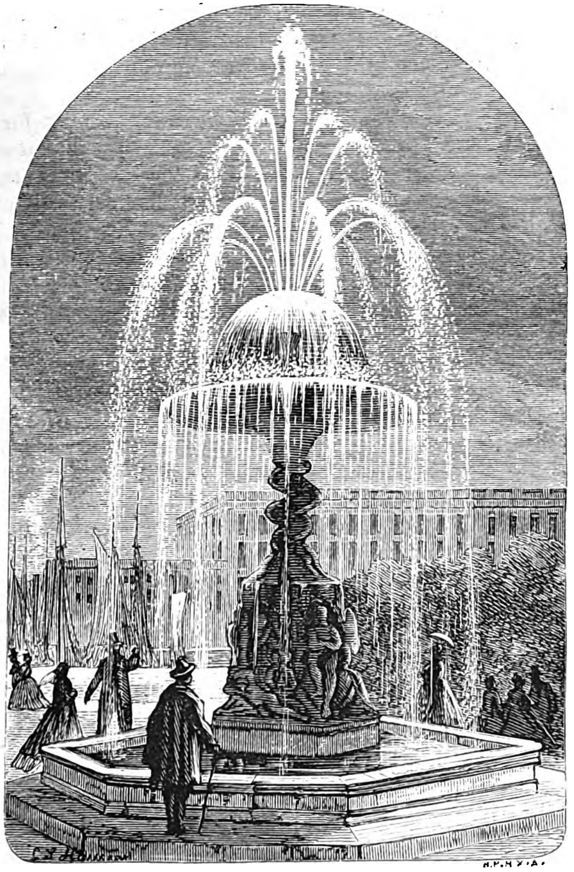
Molinska fontänen.

— Och jag skall med nöje sekundera, inföll vännen, leende med den faddaste min i verlden.

Samtalet hade varat länge och blef å de unge männens sida allt lifligare; med högljudda skrattsalfvor beledsagade de sjelfva de qvickheter de mäktade prestera. Den unga damen — läsaren har nog gissat att hon är ingen annan än vår rymmerska — började finna sig illa till mods. I detta ögonblick hade hon nästan önskat sig tillbaka i hökbo't, ty, ehuru hon aldrig förr varit ute i verlden, sade henne hennes känsla att i dessa dumma artigheter, dessa flatskratt låg något för henne sårande. Det var nära på att en tår banat sig väg nedför hennes rosiga kind, då en herre med mörk hy, mörkt hår och dito polisonger, men med ett bottenärligt uttryck i sitt vackra ansigte närmade sig den muntra gruppen.

— Tillåt mig anmärka, yttrade han, artigt lyftande på hatten, att med den friska bris vi nu ha fruntimret alltför mycket utsätter sig för kylan genom att bibehålla den här platsen. Om jag finge erbjuda min arm — den här båten rullar allt betydligt — skulle jag utvälja en mera passande plats — den der t. ex. fortfor han, visande med handen åt motsatta sidan, i det han åt Emy framräckte sin arm.

Med förtjusning fattade Emy den. Främlingens utseende bar också en prägel af trovärdighet, som gjorde att hon vid hans åsyn kände sig trygg. De båda löjtnanterna sågo något försagda ut och fortsatte sin promenad på däck utan att vidare våga falla henne besvärlig.

Med den aktningsfullaste ton förde den okände — så kallade Emy honom i sitt hjerta — samtalet på resor i allmänhet och på den nytta och det nöje dessa borde skänka ett för sköna och goda intryck mottagligt sinne. Vidare talade han om konst och litteratur, dem Emy båda älskade med passion, fast ödet hittills — vidrigt nog — så föga gifvit henne tillfälle att sysselsätta sig med dem.

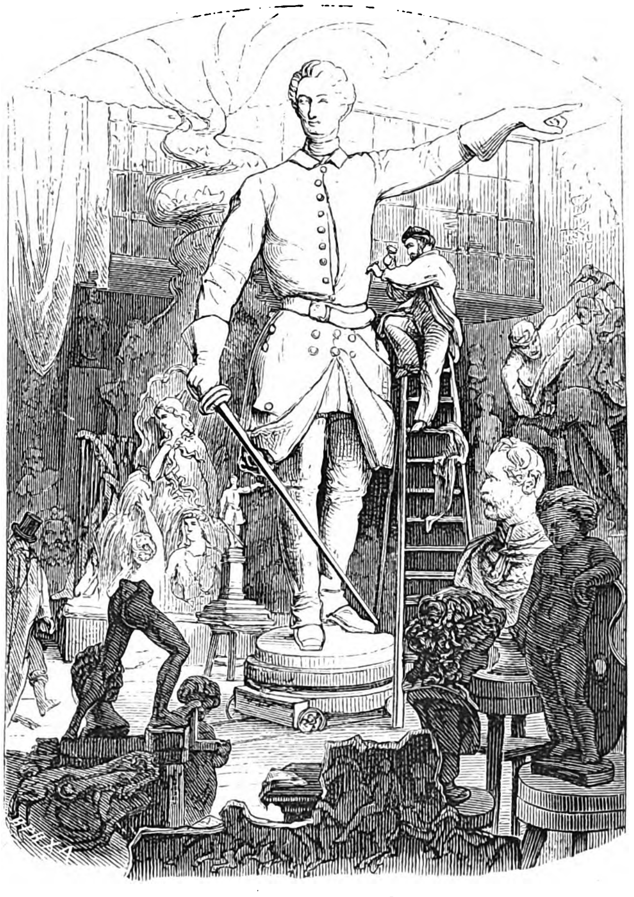
Molin i sin atelier, arbetande på Karl XII:s stod.

Och hvad som mest förtjuste Emy var att den okände så stälde sina ord, att hon slapp den tafatta rollen af stum åhörarinna; han förstod alldeles mästerligt att aflocka henne åtskilliga små omdömen, dem han alltid med välvilja, ofta med gillande upptog. Emys ögon strålade; nu först hade hon riktigt roligt. Hon var sjelfständig, men icke det ringaste stolt; tvärtom skulle en person för hvilken hon fattat tillgifvenhet af henne kunnat bilda den älskligaste, mest qvinliga och ljufva varelse i verlden. För ett anspråkslöst sinne, som tror sig nära nog veta *intet* och som blir upplyst om att det dock duger till *något*, är ett vidt fält öppnadt till sträfvan och verksamhet. Också önskade Emy i detta ögonblick ingenting högre än att med ifver få fortsätta de studier hon i pensionen nätt och jemnt hunnit påbörja. Men vid tanken på de många hinder som uppreste sig deremot kunde hon ej undertrycka en suck.

— Min herre, yttrade hon med ett barns oskuld och hängifvenhet, i det hon blickade upp till den okände, ni är säkert mycket lycklig!

— Hvaraf dömer ni det? frågade denne leende.

— Emedan ni vet så mycket.

— Om ni sagt: er åtrå att inhemta kunskaper är stor, skulle jag gifvit er rätt, svarade den okände godmodigt, ty liksom den romerske kejsaren Titus — liknelsen för öfrigt i all anspråkslöshet anförd — ansåg den dag förlorad på hvilken han ej uträttat något godt, anser jag den dag tillspillogifven då jag ej inhemtat något nyttigt, och jag tror det är vår pligt att tänka så. Mig gör denna sträfvan dessutom ett nöje.

— Och så tror jag dessutom att ni är mycket god! fortfor Emy, fullföljande sin tankegång och utan att besvara den okändes yttrande.

— Ni gör allt för att uppväcka min egenkärlek och är således verkligen en farlig reskamrat, log den okände och sände Emy en vacker blick. Jag kan emellertid ej neka till — äfven med fara att ni finner mig frågvis — det jag bra gerna ville veta orsaken till äfven denna er älskvärda förmodan.

— Orsaken är den, svarade Emy enkelt, att ni sysselsätter er med en så olärd och obetydlig varelse som mig, då det säkert här finnes många hvilkas samtal skulle kunna skänka er vida större nöje. Så mycket är också säkert, log Emy, till hälften skälmskt, till hälften vemodigt, att den som har sådana grundsatser som ni och dock sällskapar en hel dag med mig har förspilt den, ty af mig kan han ej lära något nyttigt.

— Och om jag vågar vara af motsatt tanke, invände den okände, hvars blickar allt oftare hvilade på det barnsligt ljufva anletet bredvid honom, hvad skulle ni då säga?

— Då skulle jag säga att det vore *er* tur att skämma bort *mig*; men det gör ni icke, emedan ni är för redbar. Ni finner således sjelf att ni i detta fall har intet att säga.

— Det tyckes i dag vara bestämdt att ni skall begå idel misstag. Vill ni höra hvad jag lärt af ert sällskap?

Oförliknelig var den min hvarmed Emy såg upp till den okände. Denna min innefattade tvifvel, hopp, fruktan och framför allt en barnslig nyfikenhet.

— Jag har lärt, fortfor den okände med en solvarm blick, att enkelhet och oskuld hos en ung qvinna äro de egenskaper genom hvilka hon vinner de flesta sympatierna. Beläsenhet och verldsvana komma blott i andra rummet. Men jag hör stewardens röst förkunna att middagen är serverad; tillåter ni att jag blifver er granne vid bordet, såvida, fortfor den okände skälmaktigt, ni ej föredrager de båda löjtnanternas sällskap?

— O, för all del, öfvergif mig icke! log Emy och reste sig upp för att åtfölja sin beskyddare, hvars arm hon äfven nu mottog.

Om — hvilket är otvifvelaktigt — löjtnanterna hade observerat Emys båda breda guldringar (det enda "förkläde" hon begagnat sig af för resan), hade deremot den okände bestämdt ej varseblifvit dem, hvilket tydligen märktes af den förvåning hans ansigte uttryckte, då Emy vid middagsbordet ur hans hand mottog en karott. (En vensterhändt hjeltinna! tänker läsaren — hvartill vi svara att detta hennes sjelftagna lyte var ämnadt att taga slut med resan.)

Den okändes sätt förändrades emellertid högst omärkbart efter den upptäckt han gjort. Han var lika förbindlig, lika omsorgsfull — kanske något mindre hjertlig, men i alla fall det intressantaste ressällskap man kunde önska.

På eftermiddagen presenterade han för henne ett äldre fruntimmer, en tant till honom, fru Örne, som äfven ämnade sig till Stockholm.

Fru Örne var ett lifligt och intelligent fruntimmer och tycktes med synnerlig förkärlek sluta sig till Emy.

Vid framkomsten till Stockholm frågade den förra om Emy hade några slägtingar eller bekanta deruppe eller hvar hon i motsatt fall ämnade taga in.

Med en lätt rodnad svarade Emy att hon i hufvudstaden hvarken egde slägt eller vänner och att hon ännu ej bestämt sig för något visst hotell.

— Då taga vi in på Rydberg, förklarade fru Örne; man mår ganska väl der, det kan jag af erfarenhet försäkra. För öfrigt, fortfor den goda damen, är jag sannerligen nog egoistisk att glädja mig öfver det att fru — fru — hur får jag säga?

— Stråhle, upplyste Emy med en stark rodnad.

— ... att fru Stråhle är ensam i hufvudstaden — det gör att jag kan påräkna ett särdeles angenämt sällskap på mina små utflygter, i all synnerhet som jag annars nu några dagar blefve dömd till ensamhet, emedan Henning måste resa vidare i affärer.

Emy å sin sida visade den största tacksamhet för lyckan att tillsammans med fru Örne få bese Stockholms märkvärdigheter. — Derjemte kände hon stor lust att veta den okändes *familjenamn*, men det föreföll henne omöjligt att fråga derefter. Hette han månhända Örne, äfven han? — Ja, det fick bli oafgjordt tills vidare. — Henning var emellertid alltid ett vackert namn och det förorsakade Emy ett nöje att *inom sig* upprepa det, liksom det gjorde henne ledsen att dess egare skulle "resa vidare".

Följande morgon anlände man till Stockholm, hvars sköna läge alldeles hänryckte Emy. Den okände tycktes njuta af hennes glädje.

Man tog in på Rydberg och frukosterade tillsammans under det gladaste samspråk, hvarefter den okände tog farväl och aflägsnade sig för att "resa vidare".

Då blef det Emy helt trångt om hjertat och en suck af vemod stal sig ur hennes bröst.

Men fru Örne, som ej tycktes vara fallen för vemodiga känslor, föreslog att man borde begagna sig af det sköna vädret och göra ett besök på Djurgården, hvilken just nu stod i sin fulla fägring.

Emy såg Djurgården, drack choklad på det förtjusande Novilla och åt — för att hafva rest efter alla konstens reglor — abborrar på Blå Porten, men märkte, till sin gränslösa förvåning, att de smakade alldeles som andra aborrar. Eftermiddagen tillbringades med ytterligare utflykter i den sköna naturen, och då Emy om aftonen kom hem, medförde hon en bukett af friska, lifliga minnen. Hon kunde ej underlåta att tänka det denna dag var *näst* den angenämaste hon ännu upplefvat (gårdagen på ångbåten i den okändes sällskap hade dock företrädet).

Några dagar förgingo, under hvilka Emy i fru Örnes sällskap beundrade allt hvad Stockholm hade beundransvärdt. Men som vi ej hafva för afsigt att lemna någon resebeskrifning, fortsätta vi vidare denna lilla berättelse.

Det var söndag — och ännu syntes den okände icke till. Emy kunde ej sjelf förklara hvarför hennes första tanke då hon vaknade om mornarne var denna: månne han kommer i dag? och hennes sista om aftnarne: månne han kommer i morgon? Icke hade heller fru Örne talat om Hennings återkomst — hon såg ut att kunna lefva utan denna.

Det var söndag, hafva vi sagt, och nu tillägga vi att våra båda resande damer beslutit sig för en lustfärd till Gripsholm.

Emy, som med förkärlek studerat fäderneslandets historia och som hyste en djup vördnad för forntidens minnen, motsåg denna dag med glad bäfvan.

Med en brudgums värma blickade solen ned på den grönskande jorden. Blommorna nego för vinden, böljorna glittrade och ångbåtarne rökte sin morgonpipa, nämligen *de* ångbåtar som hade någon lusttur i sinnet.

Fruntimren gingo ombord; endast några få passagerare funnos der förut, men detta minskade ej deras glädje. De intogo sitt doftande kaffe på däck och beundrade under färden de leende stränderna, invid hvilka luftiga sommarboningar skimrade likt hvita liljor. Emy undrade på fullt allvar om det kunnat vara skönare i Eden än här, och fru Örne beklagade leende att det var en fråga som tyvärr måste bli oafgjord.

Under lifliga samtal, ofta afbrutna af de utrop af förtjusning Emy ofrivilligt lät höra, nalkades man resans mål utan ringaste äfventyr. Inga löjtnanter, dess bättre! — ingen "okänd" — tyvärr!

Snart framskymtade den stolta riddarborgen och Emys glada leende förstummades. Allvarlig och majestätisk framstod den för hennes blick, och de högstammiga hängbjörkarnes hviftande grenar förefölle henne som svajande sorgefanor. Det var med verklig rörelse hon satte foten i land, då ångbåten hunnit Mariefreds brygga.

Blott en fem, sex passagerare utom fru Örne och Emy ämnade bese slottet.

Med hemlig bäfvan hade Emy redan genomvandrat en mängd höga, mörka salar, fullhängda med porträtter af alla möjliga historiska personligheter, halshuggna och icke halshuggna, då hon äfven kom till "Svenska galleriet", i hvars midt tronar ett bord och deruppå en stor bok, hvari de besökande bruka skrifva sina namn.

Det är det minsta man kan skänka efterverlden! log fru Örne och nedskref på stående fot: Gabriella Örne, hvarefter hon räckte pennan åt Emy, som med darrande drag ditristade sitt namn.

Slutligen kom man till det tornrum der Erik XIV satt fängslad och der, enligt historiens ord och åsyna vittnens intyg, man ännu i golfvet spårar en fördjupning efter de tunga steg den kunglige fången tagit under långa, ensliga dagar och nätter, äfvensom man i fönsterkarmen — eller rättare sagdt i karmen till den glugg genom hvilken den olycklige kunde kasta en blick till en liten byggnad midtöfver i skogsdungen, dit hans trogna maka tidtals förvisades — tycker sig se märke efter hans arm, som så ofta hvilat der.

Fru Örne förklarade att hon på inga vilkor ville gå dit in; hon hade en gång för flera år sedan varit der och blifvit så uppskakad, att hon mått illa länge efteråt.

Emy åter önskade ingenting högre än att komma in — ensam. Hon väntade derför tills de besökande gått ut och anhöll hos förevisaren att få stanna qvar medan de öfriga resande togo teatern i ögonsigte, teatern som, eget nog, befinner sig helt nära detta sorgligt ryktbara tornrum.

Med djup rörelse såg sig Emy omkring i detta rum, eller rättare, detta kyffe, sparsamt upplyst af dagsljuset och totalt saknande möbler. Hon stirrade på fördjupningen i golfvet och tår efter tår droppade ned deri. Med bleknad kind såg hon derefter ut genom den lilla gluggen, genom hvilken Eriks blickar så ofta sökt den älskade makan, och det var som om en osynlig makt fjettrat henne vid denna plats. Hon lade, äfven hon, sin arm på fönsterbrädet och, öfverväldigad af sitt unga hjertas medlidsamma känslor samt i medvetandet af att vara fullkomligt ensam, lutade hon hufvudet mot armen och utbrast i halfqväfda snyftningar.

Hon tänkte inom sig, att om hon lefvat på den tiden och kunnat, genom att offra hela sitt unga hjertas glädje, göra ett slut på den olyckliges lidande, hon icke ett ögonblick skulle betänkt sig.

Sakta lades en hand på hennes skuldra och en röst — o, så välkänd och så efterlängtad! — yttrade: Min Gud, hvad fattas er och hvarför står ni ensam här?

Emy vände sitt tårdränkta ansigte mot vännen vid hennes sida och ett outsägligt godt och ljuft leende strålade mot den okände, som med en hemlig suck åsåg denna nya uppenbarelse af hennes skönhet.

— Så välkommen ni är! utropade Emy hjertligt, räckande honom sin lilla hand, den han broderligt slöt i sin. Vet ni, jag blef så bedröfvad vid tanken på alla de lidanden här utkämpats inom dessa dystra väggar, alla de qväfda suckar här höjts, att jag ... att jag ... ja, ni ser sjelf hur jag ser ut, och skulle någon *främmande* kommit, hade jag nästan blygts, men för *er* gör jag det ej — ni skall ej le åt mina tårar...

— Ni är ett godt, ett älskligt barn, yttrade den okände och såg mildt på Emys ansigte, som liknade ett rosigt landskap, der solen efter ett stilla vårregn frambryter och tusenfaldigt förskönar allt. Men just derför att ni är ett barn, måste ni lyda äldre personer och bege er härifrån; jag fruktar att ni redan alltför länge stått här i denna fuktiga luft — se så, gif mig er arm och låt oss lemna detta sorgliga ställe!

Förtroendefullt lade Emy sin arm i den okändes, och efter att ha kastat ännu en blick af saknad och smärta kring det dystra rummet, följde hon sin beskyddare.

— Jag vet ej hur det kommer sig, yttrade hon leende, att jag lyder er så här. — Undergifvenhet är annars ej min svaga sida.

— Så-å, svarade den okände i dröjande ton. Ni måste verkligen sjelf säga det, för att man skall kunna tro det; ni ser annars så mild och foglig ut.

— Verkligen — vet ni, min herre, det har ingen sagt mig förut!

— Hvad! Icke en gång er man?

Frågan kom så oväntadt, att Emy totalt föll ur sin roll. Hon teg och rodnade djupt.

Äfven den okände teg — vare sig att han i anledning af hennes tystnad trodde sig på något sätt ha uppväckt obehagliga minnen eller till följd af sina tankar.

Då de gått en stund vid hvarandras sida, vågade Emy en half blick i vännens mörka öga och frågade blygt:

— Är ni missnöjd med mig?

Den okände såg på henne — men det borde han aldrig ha gjort, ty hon var i detta ögonblick farligt skön — också var hans blick under ett par sekunder fasttrollad vid hennes.

— Missnöjd med er? eftersade han vemodigt; jag förstår ej hur man skulle kunna bli det.

— Ack, säg icke det! Jag har så många fel, är så ofta obetänksam och barnslig och sårar mången gång mina vänner utan att vilja det och — fortfor Emy, alltmera lifvad — just nu känner jag mig böjd att bikta för er en obetänksamhet som jag begått ... hon böjde hufvudet och såg helt förlägen ut — jag antar att ni t. ex. vore min bror...

— Det kan ni tryggt göra; er vänskap gör mig lycklig!

— Så god ni är! — nu är det så, ser ni, att man ej vill ha några hemligheter för sin bror — det tynger på samvetet, och derför...

— Derför? upprepade den okände intresserad och stannade midt för Emy, som ej vågade blicka upp till honom.

— Ja, utropade hon ifrigt, jag måste bikta mig, ty om ni genom någon annan skulle få reda på hvad jag nu ämnar säga, skulle ni aldrig sätta värde på mig mera, och det vore grufligt svårt ... tänk er alltså att...

— Nå, se Henning! Det var då en angenäm öfverraskning! utropade tant Örne, som i detsamma återkom i spetsen för beskådarne.

Ovisst är hvart den okände i detta ögonblick önskade sin goda tant; men visst är att hon nu kom synnerligen olägligt. Han helsade henne emellertid på det vänligaste och omtalade att han just ett par dagar uppehållit sig i närheten af Mariefred på ett landtställe, med hvars egare han haft affärer, och att han beräknat att resa till Stockholm med lustbåten. För att nu fördrifva tiden till afresan hade han, då han sett slottsportarne öppna, begifvit sig ditin, ehuruväl han förut sett slottet. Detta hans infall hade emellertid, som han artigt uttryckte sig, haft de lyckligaste följder, alldenstund han här träffade slägt och vänner, i hvilkas sällskap återresan till staden skulle bli honom dubbelt angenäm.

Och angenäm blef den för både honom och damerna. Men Emys bikt fick han emellertid ej höra. Fru Örne fann sällskapet alltför trefligt, att hon ens ett ögonblick skulle velat aflägsna sig; hon stannade qvar, “trogen som böljan“.

Då hvar och en af våra trenne resande om aftonen gått till hvila, hade hvar och en sina egna tankar. Fru Örne tänkte: Hon är för söt och älsklig, den lilla frun, frisk i lynne och åsigter, har i mina ögon endast *ett* fel — men, tyvärr ett ohjelpligt — det att vara gift. Det hade annars varit något för Henning. — Men en underlig och lugn man måtte hon ha, som låter sin 18-åriga fru så här reda sig på egen hand flera dagar — och inte nämner hon honom heller; nå nå, hon tänker kanske dessmera på honom!

Henning åter höll i tankarne en sjelfmoraliserande afhandling af ungefär följande innehåll: Det var kanske väl, på det hela taget, att tant Gabriella kom och hindrade Emys bikt. Jag begriper mig inte sjelf ... denna unga qvinna har öfver hjerta och sinne en makt, för hvilken jag bäfvar, emedan — emedan hon är gift ... afskyvärda ord! Vid Gud, är jag icke på väg att förälska mig — hon är också genom sin oskuld och sin förtrollande barnslighet farligare än den mest slipade kokett. Nåväl, Henning! Du har hunnit trettiotvå år utan att begå en låg handling — bed Gud bevara dig nu — ty högre har du aldrig varit frestad — och tag en skyndsam och hederlig reträtt.

Lugnad af denna goda föresats, tänkte Henning insomna, men fick ytterligare skäl att harmas på sig sjelf, derför att detta först mot morgonen lyckades honom.

— Det är besynnerligt, tänkte Emy, att jag så obeskrifligt kan hålla af honom, mera, ja tusen gånger mera än alla mina pensionskamrater och alldeles på annat sätt. Om jag ändå vågade tro att han hölle af mig tillbaka! Men kanhända han inte vågar, derför att han tror mig vara gift — det förefaller mig ibland alldeles som om han tänkte något ditåt ... Ack, om jag ändå redan hade berättat honom mitt djerfva steg att fly från hemmet! Jag har en dunkel aning om att han ej skall tycka om det och likväl — likväl *tvingar* mig mitt hjerta att säga honom allt ... Hans ogillande, ja, hans missnöje skulle jag kunna bära, men hans tanke att jag genom ett falskt föregifvande ville bedraga honom — aldrig! O, min Gud, måtte jag ej förlora hans vänskap, ty då först blir jag riktigt olycklig ... jag skall kunna uthärda, *tror jag*, att aldrig mera se honom, men — att aldrig mera få vara i hans tankar — omöjligt!

Åter förflöto trenne dagar, under hvilkas lopp Emy tyckte sig märka en väsentlig förändring hos “sin vän“. Han hade dagen efter ångbåtsfärden från Gripsholm anhållit om tillgift för sin uraktlåtenhet att presentera sig sjelf för Emy och upplyste henne nu om sitt namn och sitt stånd: Henning Edelbaum, possessionat. Men med uttalandet af denna upplysning, efter hvilken Emy dock så mycket längtat, tycktes också den fordna glada förtroligheten till en stor del flydd. Henning var numera endast artig och tycktes med flit undvika hvarje enskildt sammanträffande med Emy. De besökte spektakler och konserter, museer och samlingar af alla slag, men för henne var han mer än någonsin den okände.

Emy var förtviflad i sitt hjerta och beslöt att resa hem. Numera hade hon förlorat all håg att “resa vidare“. Henning och hans tant skulle ännu qvarstanna en åtta dagar, men Emy tillkännagaf sitt beslut att resa följande dagen.

Fru Örne, som förgäfves försökt att få Emy med sig ut att handla, lemnade henne alltså ensam på hennes rum, ett rof för föregifven hufvudvärk och qvalfulla tankar.

(Inom parentes sagdt, vete Gud hur vi fruntimmer skulle bära oss åt ibland, om ingen hufvudvärk funnes att “efter behag använda“ ...) Henning var äfven utgången, men återvände efter en timmes förlopp och såg då uppasserskan med ett högst deltagande utseende lemna Emys rum.

— Är frun sjuk derinne? frågade Henning, under det hans hjerta slog dubbla slag.

— Ja, det står aldrig rätt till, pratade denna. Hon är blek som ett lärft och gråtit har hon, det är bestämdt, fast hon för att dölja det vände sig mot fönstret när jag kom in, och så för hon oupphörligt handen mot bröstet så här ... Kanske hon har fått hjertesorg. — Herre Gud, det är bra synd om en så god och söt menniska, och inte vill hon ha nervdroppar heller. — Jungfrun försvann nedför trappan.

— Icke är det något orätt i att söka förströ henne en stund, om hon är sjuk, resonnerade Henning och klappade sakta på dörrn. Ett matt: “stig in!“ ljöd mot honom.

— Ah, är det ni! utropade Emy, då Henning inkommit och af förvåning öfver hennes förstörda utseende ej fick fram ett ord.

— O! utropade Emy, i det hon skyndade mot honom, räckande honom den ena handen, medan hon med den andra betäckte sina ögon, jag förstår nu att ni vet allt ...

— *Allt* ... stammade Henning förskräckt och förvånad.

— Ja, ja, allt! snyftade Emy. Ni vet att jag icke är gift, att jag — o, min Gud, hvad jag är olycklig!

— Ni är således icke gift! var allt hvad Henning med ett djupt andedrag af lättnad förmådde yttra.

— Ack, låtsa ingen okunnighet derom! Ni vet det säkert, det har jag nog sett, äfvensom hur djupt ni ogillar min obetänksamhet — men hör åtminstone, innan ni fördömer mig, de skäl som förmådde mig till detta steg.

Och nu följde en fullständig, sanningsenlig skildring af Emys hela barndom, de tvänne evighetslånga åren i “hökbo't“, flykten och det lilla bedrägeriet med guldringarne, allt, allt berättade hon för Henning, som förmått henne att sätta sig vid hans sida i den lilla soffan för blott tvänne personer.

Och nu hade hon slutat; af blygsel vågade hon ej upplyfta hufvudet; hennes tårar föllo på de sammanknäppta händerna.

— Emy! hviskade en ljuf röst vid hennes sida.

Emy såg upp. I Hennings blickar strålade den varmaste kärlek; hans armar sträcktes mot henne.

Med ett utrop af outsäglig fröjd kastade sig Emy till hans bröst.

— Ni fördömer mig således icke, jublade hon.

— Jag *älskar* dig, ljufva barn! bekände han och kysste det gullockiga hufvud som hvilade vid hans barm; men säg mig, Emy, kan väl äfven *du* älska *mig*?

— Alltid! hviskade hon och tillät att den lugne, den sansade Henning röfvade kyss på kyss från läpparnes friska rosor.

I detta ögonblick inträdde fru Örne utan att bli bemärkt af de älskande. “De lycklige, om verlden all“ o. s. v.

— Himmelens Gud, Henning, är du vansinnig! skrek fru Örne helt upprörd, släppande i golfvet det stora paket hon medfört. Och ni, min fru, sannerligen om jag begriper ...

— Tant har en egen talang att öfverraska, log Henning, men nu ändtligen är turen också en gång kommen till mig att kunna betala med samma mynt: jag har den äran att för tant presentera min lilla fästmö.

— Men, min Gud, mannen då, *mannen?* ropade tanten i obeskriflig ångest och nedsjönk på första stol.

— Ja, han får se sig om, skrattade Henning och slöt sin unga fästmö närmare intill sig. Men, allvar taladt, efter tant alltid varit mig kär, är det billigt att tant inviges i hemligheten.

Och nu var det Henning som för tant Örne omtalade Emys historia.

— Äfventyrerska! utbrast tant, till hälften skämtande, till hälften allvarligt, men slöt med hjertlighet den unga fästmön i sin famn.

III.

Sekter Höök såg sig tvungen att ge sin välsignelse till de ungas förening, alldenstund ingenting kunde anmärkas mot friarens frejd eller förmåga att försörja hustru, hvilket annars skulle varit sektern kärt, emedan han i så fall längre kunde dragit fördel af Emys kapitaler. Men han mumlade åtskilligt i skägget om landstrykerskor som ställa till rumor i en hederlig mans hus och lefde i ständig ångest att exemplet skulle smitta. Han påstod sig nämligen ingen dag säker att icke syster Tua, tillika med båda pigorna, härnäst skulle få det infallet att göra lustresor och till dessa anlita hans kassa, kanske utan att ens vara så artiga att lemna pant. Chiffoniernycklarne band han numera om halsen i ett långt snöre och hade alltid på sitt nattduksbord två laddade pistoler.

Om aftonen på Emys och Hennings bröllopsdag stodo de båda makarne på balkongen till deras täcka landtgård, Henning med hänryckning betraktande sin unga, hvitklädda brud.

— Ack, Henning, hviskade Emy och blickade djupt in i hans trofasta öga, att min lustresa skulle få ett så lyckligt slut, derom hade jag väl aldrig kunnat drömma!

— Utan egenkärlek sagdt, var detta en särskild gunst af ödet, svarade Henning. Den hade kunnat sluta annorlunda, dyra Emy, och — utan anspelning på din obetänksamhet dervidlag — önskar jag allt att vår dotter icke må göra en dylik resa.

— Var lugn, älskade Henning, log Emy rodnande, om Gud skänker oss en dotter, skall hennes mor veta att med kärlekens band qvarhålla henne i hemmet!

◆

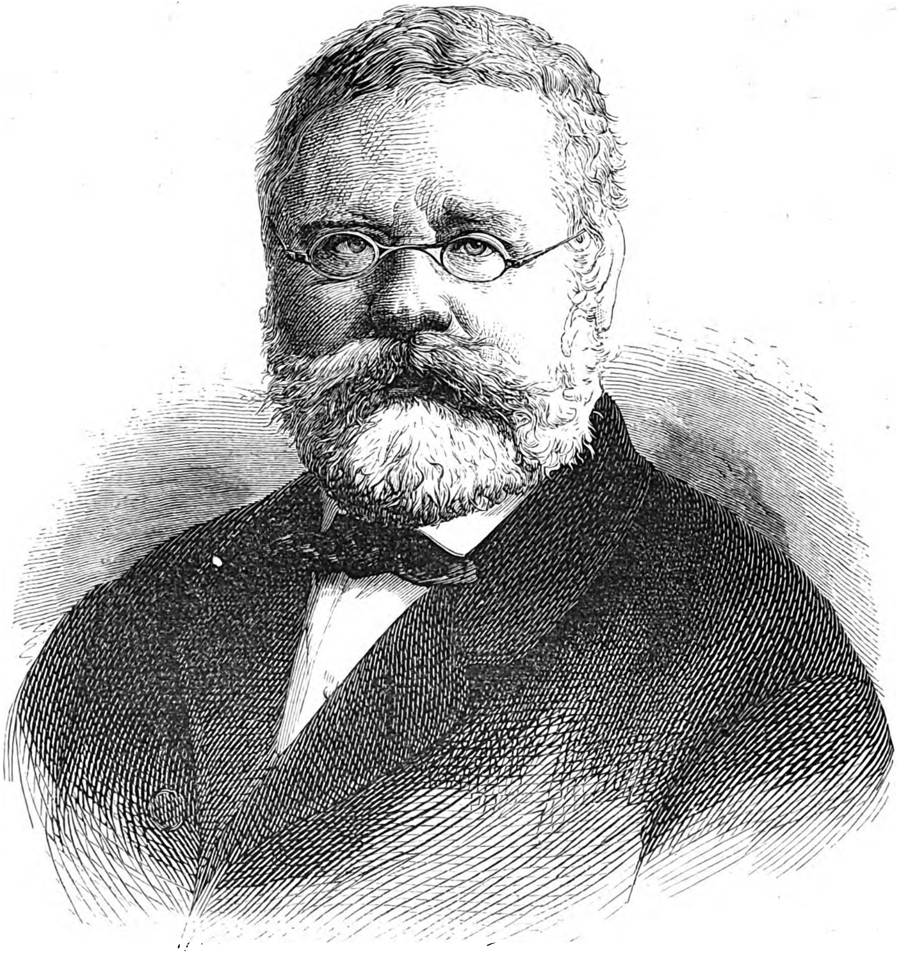

FRITZ REUTER.

Fritz Reuter.

Utkast till en lefnadsteckning.

I det östliga Mecklenburg ligger en liten stad som heter Stavenhagen. Jag vet knappast om den finnes uti någon lärobok i geografien. Den har väl nu sina 2-3,000 invånare, men år 1810 hade den ännu färre. Sin borgmästare hade likväl den lilla staden, och vederbörligen utsedd af storhertigen var han. Huru skulle väl en stad kunna vara en stad, om den icke hade en borgmästare med högsta fullmakt . . . vore det än möjligt annorstädes, i Mecklenburg, den patriarkaliska feodalismens och det storhertigliga småtyranniets Elysium tills senare tider, då det uppslukats af det appetithafvande Borussia — der var det dock omöjligt.

På denna lilla plats gaf borgmästarinnan, i sin ifver att öka folkstocken, år 1810 lifvet åt en liten ful unge, som efter dopet bar namnet Fritz Reuter. Den krets i hvilken denne Fritz uppväxte har han sjelf sedan bäst tecknat i några af sina skrifter, genomandade af denna omedelbarhet och qvickhet som, i förening med sanningens skärpa i teckningen, göra dem ej blott njutbara utan äfven njutningsrika.

Borgmästaren hade bredvid sitt vigtiga kall som *homo juris* ett landtbruk, hvilket han sjelf skötte utan men för lagskipningen på platsen. Han var en verksam, punktlig och sträng man, så att pojken, skrämd, anslöt sig mera till modern, som af ett kroppsligt lidande fasthölls på sitt rum och kanske derför med så mycket större kärlek omfattade de sina. Hon satt bunden och stickade eller läste, då hon ej ingjöt det andliga elementet i barnens själ. Hon började

Fritz' uppfostran, hvars mottagliga ande hon härvid, vexlande med de allvarsamma lexorna, fylde med fantastiska bilder ur “historier“ och sagor, hvilka hon sjelf för tillfället diktade.

Han förblef ända till sitt fjortonde år under denna ledning, och han har i sin bok “Anno Tretton“ utkastat förträffliga porträtter af de personer som omgåfvo hans barndom och voro nära umgängesvänner till hans mor, hvadan de, för att yttermera vinna henne, togo sig det orådet före att äfven skämma bort hennes Fritz.

Det var en krets af enkla och naturliga varelser, hvilkas egenheter ej utnötts af den kosmopolitiska polityr som gör våra dagars menniskor så likstöpta och nästan förjagat originalerna. Men Fritz Reuter hade i sin barndom originalerna omkring sig, och luften var ren, så att han med oförderfvadt sinne och godt hjerta omsider lemnade fädernehemmet för att bli någonting annat än mammas gosse och borgmästarens son.

Han begaf sig först till gymnasiet i Friedland, der han stannade ett år, hvarunder han förlorade sin mor. Han kände sig ej ega några egentliga särskilda anlag men egnade sig helst åt matematik och målning. En vacker dag förklarade han också att han ville bli målare; men fadern, som hade fått i sitt sinne att han skulle bli jurist, ville icke höra på det örat. Han gjorde slut på ritlektionerna och skickade pojken till Parchim. Der stannade han till 1831, då han för sina juridiska studier begaf sig till universitetet i Rostock, hvilket han dock snart lemnade för Jena.

Fritz var då knappast tjugotvå år; han hade en på samma gång lätt hänförd och naiv natur, och han egde ingen erfarenhet af lifvet men väl en liflig inbillning och ett poetiskt sinne. Utan ledare och stadga kunde han således bli ett rof för *die demagogischen Umtriebe*, som vid denna tid drefvo sitt spel i det febersjuka blodet hos universitetsungdomen. Man började tala och sjunga om en sak som nu är helig men då var syndig, om Tysklands enhet, men man talade och sjöng äfven om de menskliga rättigheterna och den borgerliga friheten, och Gud vet om icke detta ännu är syndigt. Dessa tal och dessa sånger voro dimmiga utbrott af en ungdom som i sin *Sturm- und Drangperiode* famlade efter idealerna för att i enlighet med dem omkonstruera verlden och först Tyskland. Hvem har ej sjelf upplefvat en dylik tid, då man med lätt ungdomsmod aldrig bar annat än röd halsduk för att beteckna sin beundran för jakobinernas samhällsläror och i *schwunghaftigen* tal och poemer ropade sitt korsfäst mot hvarje landsfaderlig styrelse, på hvars ruiner man skulle upprätta republiken, i hvilken man skulle spela St Justs roll, i fall man tvekade att göra sig till en Robespierre?

I stället för att låta denna ungdomsmodets kolsyra moussera och dränka sig sjelf i ölets floder eller bedöfva sig i väldiga *hoch* för Tysklands frihet och enhet, fattade de landsfaderliga regeringarne humör häröfver och beslöto att krossa de vådliga stämplingarne, hvilka tycktes dem antaga en allt farligare revolutionär karakter. I Januari 1833 installerades ett militärkommando i Jena; man verkstälde flera häktningar, och det politiska sällskapet “Germania“, af hvilket Reuter var medlem, ansåg det för klokast att upplösa sig. Reuter lemnade Jena och återvände hem till Mecklenburg. Han hade uppehållit sig der någon tid, då händelserna i Frankfurt, i hvilka flera fordna medlemmar af “Germania“ funno sig inblandade, återuppväckte förföljelserna, hvilka då blefvo ganska allvarsamma. De konservativa, junkerismens och ortodoxiens sköldbärare och alla den preussiska byråkratiens uppåtsträfvande embetsjägare fordrade att de strängaste åtgärder skulle vidtagas mot dessa “demagoger“, hvilka annars skulle förpesta landet med sina sjukliga irrläror och göra en pannkaka af alla på “korset“ och den furstliga gudsnådligheten stödda emblemer. I de olika städerna, der man trodde dessa farliga landsfadermördare ha sitt tillhåll, nedsattes ransakningskommissioner, och häktningarne mångdubblades. Reuter, som i tid dragit sig tillbaka, kunde lugnt setat i Mecklenburg och väntat tills stormen gått öfver. Men han gjorde det icke, oaktadt alla de råd man gaf honom, utan for öppet till Berlin i November månad 1833. Han räknade på sin egenskap af mecklenburgare och således ej lydande under preussisk lag; men han missräknade sig. Preussen eftersträfvade redan då sin i våra dagar verkligen uppnådda makt i Tyskland och gjorde så der litet smått hvad det ville. Reuter blef häktad och, i trots af den mecklenburgska regeringens reklamationer, fastän han var mecklenburgsk undersåte, dragen inför preussisk domstol samt invecklad i den process som anstälts mot flera af hans kamrater.

Denna process varade i ett helt år, af hvilken tid Reuter måste tillbringa de sex månaderna i Berlins *Hausvogtei* eller ransakningshäkte, utsatt för alla de lidanden som tyranniska småembetsmän och fängelsedirektörer med deras anhang kunna tillfoga en stackars fånge.

Omsider blef han dock dömd till döden för sina himmelskriande politiska synder (i November 1834) men fick domen mildrad till 30 års fängelse. Nu måste han, såsom Farinelli sjunger, draga från slott till slott men ingalunda som en högaktad gäst vid riddarnes taffelrund utan som ett ting, ett kolli, hvilket forslades viljelöst omkring.

“Till hvilket pris hade han räddat sitt lif!“ säger Albert Sorel i en minnesteckning. “Må man blott föreställa sig honom sålunda seqvestrerad vid 24 års ålder, ensam med sig sjelf och utan något annat perspektiv än 30 års fängelse. I hvilket tillstånd skulle han utträda derur, om han ej dukade under? Det fanns mellan honom och verlden en halföppen afgrund, hvars djup han ej vågade pejla: hans öfverretade inbillning förstorade ännu mera spökena och skuggorna. Smärtan förenade sig med sorgsna tankar tillbaka på barndomen och alla dem som han älskade och hvilkas sorg han nu var. Det vill emellertid synas som om han i dessa drömmar fann den enda mildringen i sin bedröfvelse: han fann ett nöje i att inför sin själs ögon återkalla bilderna från sitt fosterland och älskade personers drag. Sedda från djupet af denna natt, visade sig dessa taflor för honom i ett mäktigare och sannare ljus, han inristade dem för alltid i sin själ. Hvem vet om icke dessa bemödanden att gruppera minnena, återtaga och återupplifva det förflutna voro just det som hos honom utvecklade denna talang att måla och återgifva lifvet som utgör det stora behaget i hans böcker?“

I en följd af lifliga taflor der det pikanta leker i genialiska pojkaktigheter på en botten af verklig humor har Reuter skildrat sitt sjuåriga fängelselif. Detta arbete, som på originalspråket heter “Ut mine Festungstid“, finnes på svenska återgifvet med titeln “Under lås och bom“.

Tiden förrinner för fången såväl som för hvarje annan menniska, och en dag randades då äfven Fritz Reuter återfick friheten, efter det han genomgått ett sjuårigt fängelselif, hvilket gifvit honom ypperliga tillfällen att på nära håll se en del af den uselhet som kan finnas i en statsorganisation, huru fulländad denna än må synas. Han tog farväl af sina fångvaktare och begaf sig till fots genom landet mot sitt hem. Den nu ur buren lössläppta fågeln ville riktigt njuta af sin nyvunna frihet och i skog och mark inandas det verkliga lifvets luft. I den första skog han uppnådde doftade det så skönt. Han drog djupa andedrag. Hans bröst vidgades, insekterna dansade kring i solskenet. Han blef i glädjen barn på nytt, och han kastade sig ned på dikeskanten och började gråta. Men då han kom hem och återseendets första fröjder lagt sig i frändekretsen, möttes han af faderns: “Hvad nu?“ Ja, hvad skulle han nu taga sig till? Han var trettio år, och den preussiska regeringen hade ju plundrat honom på den tid han behöft för att grundlägga sin framtid.

Den envise fadern ville först att sonen skulle återupptaga sina juridiska studier, och han skickades för detta ändamål till Heidelberg; men det ville sig icke, hvarför Fritz blef återkallad till Stavenhagen, der han fick öfvertaga skötseln af faderns jordbruk. Men det var naturligtvis ej någonting lofvande för framtiden, hvarför de goda borgarena i den mecklenburgska staden också runkade på sina välvisa hufvuden öfver borgmästarens hr odåga till son och med ett tonfall af djup öfverläggning förklarade: “Af honom blir det aldrig något!“ Man har i småstäder alltid så väl besked derpå. Lifvets hjuldon rulla der i gamla spår och äro sällan smorda; det går den gamla lunken. Men skulle en gång ett hjul komma ur spåret och börja plöja sig ett nytt sådant, då stå alla de hedervärda farbröderna och tanterna der med sina snusförnuftiga miner, förkorsa sig och mena: “Det går på tok med honom! Han kör ner i diket och stjelper så vackert. Derpå har man sett så många exempel, och verlden är gudnås af ondska full!“ Ja, fadern sjelf ristade på sitt borgmästarehufvud, hans panna lade sig i djupa veck, då han tänkte på huru det skulle komma att gå med sonen. “Han hade“, säger Reuter, “alltjemt samma godhet för mig, men de sju fängelseåren, som bortryckt mina förhoppningar, hade äfven krossat hans; han hade vant sig vid att betrakta mig, såsom jag ock gjorde sjelf, som en olycka. Han hade bildat sig en annan föreställning om framtiden: någonting skilde oss åt; felet var snarare mitt än hans.“

Fem år förgingo på detta sätt, och år 1845 dog fadern, utan att Fritz kommit vidare i lifvet. Han måste lemna faderns jord och tillbragte nu ytterligare fem år som en glad sällskapsmenniska hos vänner och bekanta, hvilka hade sitt nöje af att höra hans qvickheter och locka fram hans infall men derför icke underläto att bakom hans rygg hviska: “Af honom blir det intet.“

Då öppnades hans hjerta för en af dessa strålar som komma från ett qvinnoöga men ha sitt ursprung — hvem kan säga hvar? — i dessa dunkla gömslen der Försynen hemlighetsfullt håller de trådar samlade med hvilka hon leder vår vandring på jorden. Den fyratioårige odågan Fritz Reuter blef kär i en prestdotter. Det var som om ungdomsvåren åter väcktes inom honom, som om dess sol spred värme och ljus, lockande fram alla andens blommor, hvilka hittills tvinat under misströstans ogunstiga temperatur.

Mannakraften uppenbarade sig i honom. Han ville vinna den han älskade, och om han än icke behöfde besegra som Ragnar Lodbrok en lindorm hvilken lagt sig kring hans Toras jungfrubur, så hade han dock att besegra förhållandena och att böja dessa efter sitt sinne. Det är den modige och starke mannen som öfvervinner svårigheterna, det är den fege som låter dem öfverväldiga sig och ryckes med af dem. Kärleken manade hos Fritz fram det i fängelserna väckta mannagryet ... det gälde nu blott att gifva detta ett mål. Kortligen: han måste skaffa sig ett “lefvebröd“ för att en dag kunna hemföra den älskade till sitt tjäll.

Han slog sig ned i en liten stad i det nordvestra Pommern, Treptow an der Tollense, der han försörjde sig och sin hustru såsom skollärare samt med att porträttera treptowarne i pastellfärg — han hade, såsom vi nämnt, alltifrån barndomen visat lust för att teckna och måla, och han hade äfven velat bli artist på duken, fastän fadern motsatte sig det, för att han skulle bli jurist och borgmästare och allt det der. Protokollsmenniskorna hyste åtminstone förr i verlden sällan någon synnerlig aktning för konstens gudagnista — hvad är väl en Rafaels madonna mot en riktigt väl hopkommen lagparagraf, som kan vederbörligen tolkas på hundrade olika sätt?

För Fritz Reuter förrunno emellertid ett par år. Det var kargt med rätterna på bordet, och det var tarfligt i det anspråkslösa hemmet; men arbete och förnöjsamhet bodde derinne, och han kände sig lyckligare än en furste i sitt slott. Den friska ande som sålunda började nu genomströmma hans ådror och åter lagom syrsatte blodet derinom, blåste äfven på en annan gnista som legat gömd hos honom och nu började flamma upp: skriftställarskapet. För sitt nöjes skull och utan annan önskan än att roa de vänner som omgåfvo honom, nedskref han på plattysk dialekt några små poetiska teckningar ur hvardagslifvet, riktiga små mönster af godt humör och glädtigt lynne. Plötsligt fann han sig ega en hel samling af dylika *genres*, der korrektheten och lättheten i teckningen af figurerna täflade med koloriten i naturtrohet och harmoni. Han uppmanades af sina vänner att utgifva diktsamlingen, men han tvekade. Slutligen lät han öfvertala sig och vände sig nu till den ene förläggaren efter den andre. Men förläggarne vilja helst ha att göra med kända namn: de äro den lockande etiketten på den litterära varan. Och Fritz Reuter vände sig fåfängt till dessa författarnes bankirer. Han var ju okänd.

Fritz Reuter var dock en man. Han hade en bred och fast rygg, och hans karakter var derefter. Det var med honom som det är med smålänningen: motigheterna stärkte hans håg och drefvo honom ytterligare fram. Just derför att man stälde sig i vägen för honom, skulle han vägen fram. Det är på det sättet den kraftiga karakteren beter sig: motigheterna öka qvadratiskt genombrytningskraften. Det är blott snömos-karaktererna som falla tillbaka och lösa upp sig vid första vindpust de få i ansigtet.

Reuter vände sig till sina vänner och lyckades verkligen finna en som lånade honom penningar, och på författarens eget förlag utkom år 1853 “Läuschen un Rimels“, det är på svenska ungefärligen: “Hvad jag hört och satt på vers“. Den fattige skolläraren, hans hustru, hans liberale vän och äfven andra umgängesbekanta sutto i Treptow ängsliga öfver huru verlden skulle mottaga den plattyska ängslärkan, som vågade sjunga sina landtliga melodier med äkta mecklenburgsk och pommersk strupe. Skulle hon som en brefdufva föra tillbaka hem ära, guld och ljus, eller skulle hon komma med vingen bräckt af kritikens hårda näfve och bringa ruin öfver skollärartjället? Man kan lätt tänka sig denna ängslan. En hel lefnads framtid berodde af det väntade utslaget ... en familjs väl eller ve hängde på den ögonblickets tråd hvari slumpens hjul drogs.

Så kom der en vacker dag ett bref från en bokhandlare, hvilken i kommission erhållit några få exemplar af boken; han underrättade författaren-förläggaren om att han sålt ut dem allihop och reqvirerade flera. Och der kom bref på bref; det var en hisklig korrespondens Reuter plötsligt fick, och han gick i detta fall snart utanpå den värste grosshandlare i Treptow, och postmästaren nickade äfven vänligare åt honom än förr. Hela upplagan var snart utsåld, en ny måste uppläggas, äfven den strök friskt undan, och Reuter var lyckligare än någonsin och äfven rik: han hade ju en stor publik, han var frisk och förnöjsam, och han egde i sitt snille och sitt goda lynne löftet om en lugn framtid.

Med gladt sinne beslöt han nu att vandra vidare på den inslagna vägen. Han utgaf ett andra band “Läuschen un Rimels“ och “Reis’ nah Belligen“, med hvarje ny bok mera varmt omfattad af sin publik, hvars krets växte och vidgade sig. Hans inkomster växte härmed äfven, så att

(Forts. å sid. 38.)

"Fanatikerna"

af

A. Tidemand.

Man förebrår vår tid för dess flärd, ytlighet och lättsinne samt ej minst för att den i religiösa frågor ej längre vill obetingadt såsom sanning erkänna allt hvad under föregående sekel, mindre upplysta än vårt, tillfredsstält menniskans andliga kraf. Ser man något närmare till huru härmed förhåller sig, skall man finna att genom detta reformatoriska andliga sträfvande, som är karakteristiskt för vårt århundrade och som vid första ögonkastet tyckes hafva en förstörande syftning, löper såsom en röd tråd ett bemödande att rentvå den gudomliga sanningen från de tillsatser som blifvit af menniskohand gjorda i tidernas längd. En sorglig sida af detta vår tids religiösa arbete är läseriet, ej det lidelsefria, fromma betraktandet af Guds ord, utan den religiösa fanatismen med dess förkärlek för det uppskakande i religionen, dess andliga högmod, dess sjelfberömmelse och ofördragsamhet mot medmenniskor som ej hylla samma åsigter. Det förefaller som om invånare i bergstrakter vore i större mån än slättbon fallna för religiösa grubblerier,

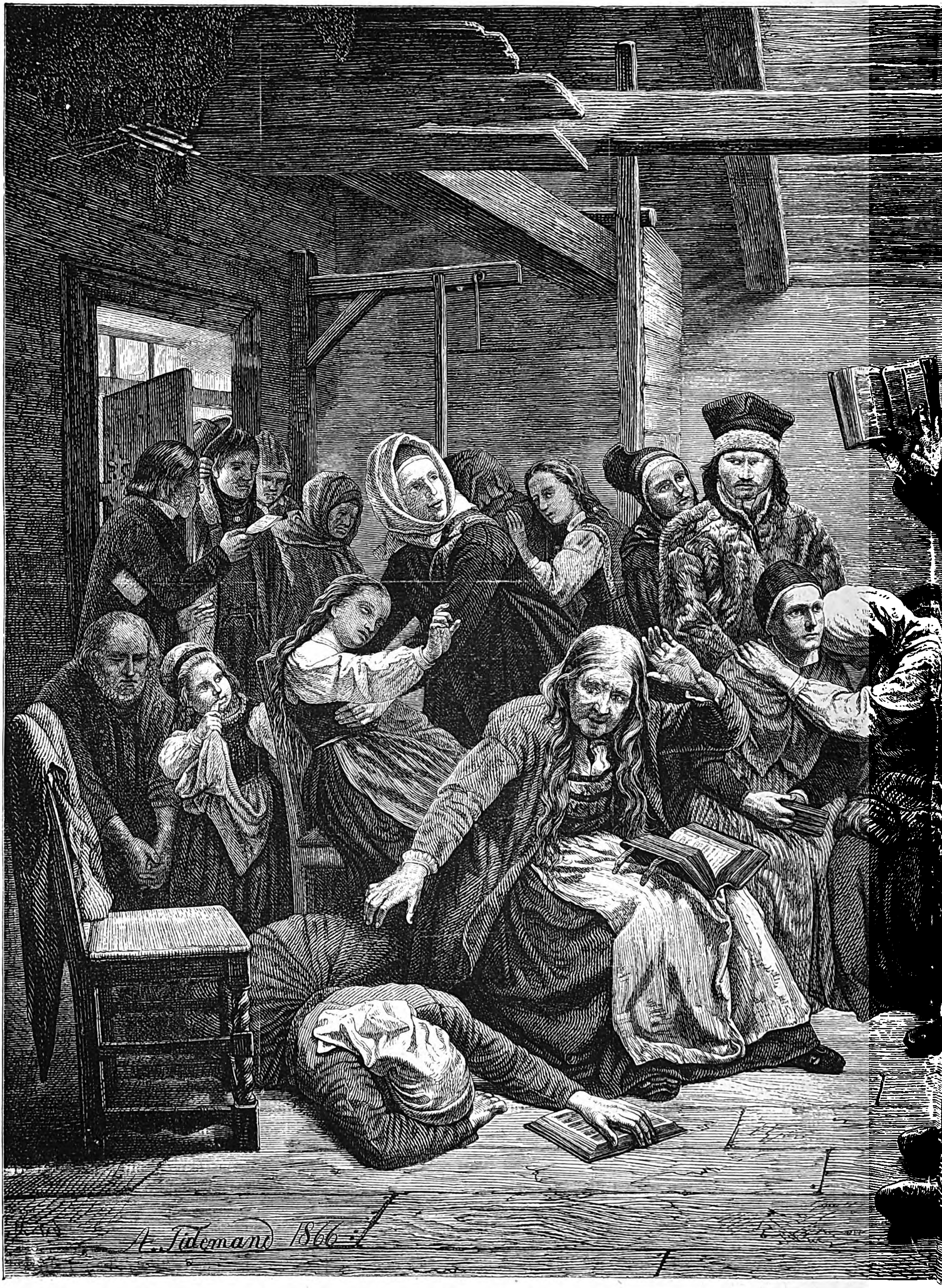

»Fanatikerna»;

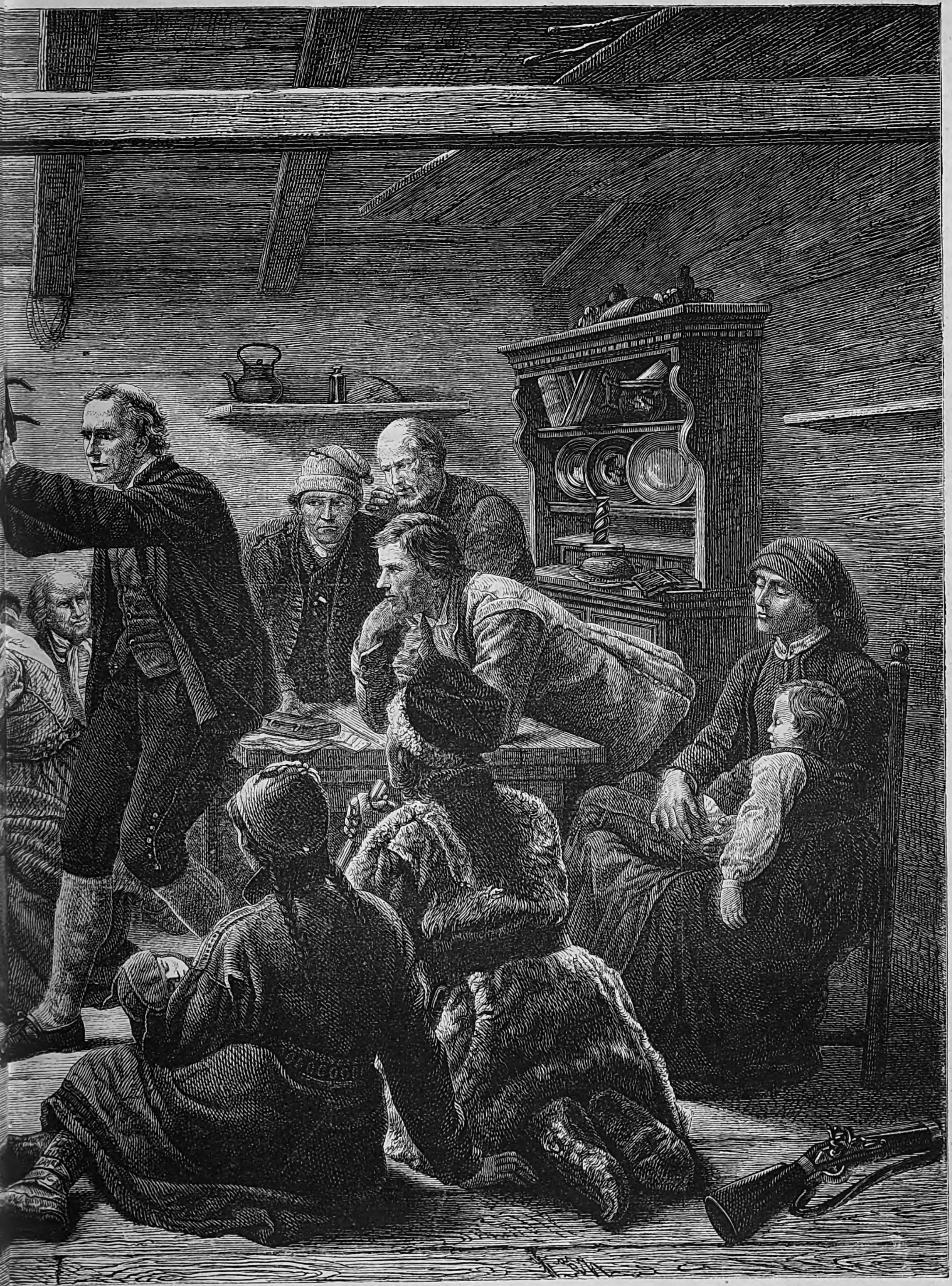

afla af A. Tidemand.

till stöd hvarför vi hänvisa på befolkningen i vårt lands norra provinser, der läseriet funnit den fruktbaraste jordmånen, liksom äfven hos norrmännen.

Det var de hos det norska folket omkring sig gripande andliga rörelserna som dref Adolf Tidemand att, sedan han i "Katekisation i en landsortskyrka", "Husandakt" med flere andra taflor framstält sina landsmäns kyrkliga lif, måla "Haugianerna", helt säkert det mest kända af hans arbeten, och "Fanatikerna", hvilket senare konstverk exponerades på den första nordiska konstutställningen i Stockholm sommaren 1866 och som eges af en privatman i Göteborg. Dessa bägge berömda taflor stå i skarp kontrast till hvarandra: i "Haugianerna" andas allt frid och en stilla religiös kontemplation; i "Fanatikerna" har deremot Tidemand visat sig äfven vara mäktig att i färg och bild gifva ett karakteristiskt uttryck åt det religiösa lifvets skuggsidor; och detta har han gjort med en sådan åskådlighet och klarhet, att det förtydligande ordet blir öfverflödigt för att närmare angifva de olika affekterna hos de till den fanatiske predikanten lyssnande åhörarne.

han såg sig njuta af en viss välmåga och kunde uteslutande egna sig åt litteraturen, af hvars guldgossar han således blef i dubbel mening en.

Under åren 1857-1864 utgaf han sina mest framstående verk, en följd af böcker i omvexlande form, men alla med rikt poetiskt innehåll. Han kallade flere af dem med ett gemensamt namn "Olle Kamellen" (Gamla kamomillblommor), hvilka äro ett slags husmedicin som förjagar vapörerna och bringar sinnena i jemvigt. Andra delen innehåller just "Ut mine Festungstid", hvilken utkom år 1862. Denna skildring är det bästa profstycket af alla på Reuters författarnaturel. Med försigtig hand undviker han att låta sin penna löpa ut i klagan och suckar: han låter henne dansa kring i humorns lek, spetsig men icke bitter, kittlande men ej sårande — och då någon gång en suck tränger sig genom det starka galler hans konstsinne reser för honom sjelf, då känner man att det är en suck från ett fängelse, ett såradt hjertas qväfda klagoskri, och verkningen blir så mycket större. Han sysselsätter sig mindre med sig sjelf än med sina hjeltar, hvilka äro framstälda med säkerhet i teckningen, så att de träda lefvande framför oss. "Om spegeln," säger han i ett bref till en af fångkamraterna om denna bok, "icke erbjuder dig en fullt trogen bild, om det ljus som spelar deri synes dig alltför gladt, så betänk att såret är läkt och att åratal skilja oss från dessa bedröfliga tider... Visserligen gripes jag af sorgsenhet, då jag betänker att just denna storm skulle inträffa i min lefnads vår; men det är icke någon bitter sorg, ty Gud har gifvit mig en vacker afton, under hvilken jag åter kan värma upp mig..." Sådan är Reuter.

Första delen af "Olle Kamellen" innehåller den under titeln "Anno Tretton" i svensk drägt bekanta och berömda teckningen "Ut de Franzosentid", hvilken anses för ett af Reuters mest fulländade verk. Alldenstund det är kändt hos oss, anse vi oss icke behöfva här lemna någon analys deraf.

Tredje, fjerde och femte delarne utgöra en roman "Ut mine Stromtid" ("Från min förvaltartid") hvilken äfvenledes finnes i svensk drägt öfversatt af C. J. Backman och är Reuters bästa verk. Den stadgade hans rykte såsom en af Tysklands lyckligaste skriftställare. De tvänne sista delarne af "Olle Kamellen" innehålla: "Dörchläuchting" och "De meckelnbörgschen Montecchi un Capuletti oder De Reis' nah Konstantinopel."

Men Reuter har äfven skapat tvänne episka dikter af stort värde: "Hanne Hüte" och "Kein Hüsung", egentligen dramatiska pastoraler, rika på behagfulla episoder ur naturen, hvars famn omsluter sångaren med himmelens blå derofvan, vårens grönska och blomsterskrud dernedan och fågelsångens rika toner omkring honom. Och folkspråket, som är hans mål, böjer sig så mjukt och ledigt under hans diktarmejsel i melodiska stanser, alla rika på detta *Gemüth* som gjort diktaren till sitt folks gunstling, och detta folk är småborgarne och bönderna. Den förnämt litterära högtyska verlden betraktar honom med en viss nedlåten surmulenhet, och den mecklenburgska aristokratien tål honom ej synnerligt, derför att han djerfts taga under armarne det hittills så betryckta folket, hvilket i hans skrifter ser sig sjelft och sitt lif återspegladt. Allmogen deremot nästan dyrkar den gamle skriftställaren och betraktar honom såsom sin målsman. Den skulle vilja bära honom på sina händer och skrattar af hjertans grund, homeriskt, såsom det heter vid de klassiska universiteten, då han skjuter upp glasögonen från den platta näsan och med oemotståndligt godmodig humor berättar någon anekdot eller ger luft åt ett infall.

År 1863 lemnade dock Reuter det mecklenburgska landet och flyttade in i ett vackert, hvitmåladt hus, bygdt på sluttningen af ett Thüringerberg med utsigt öfver en leende dal bort mot det minnesrika Wartburg. Här mottager den af universitetet i Rostock till doktor kreerade Reuter sina talrika vänner om *eftermiddagarne*, på förmiddagarne är han hemma blott för sig sjelf, sina blommor, sin "leiwe Louising" (hans hustru sedan tjugo år) och sitt snilles genier, hvilka ännu älska den gamle, som väl är grå af ålder, men likväl har ungdomens värme i blicken och lynnets friska leende på läpparne. Må de ännu länge vara omkring honom och för hans fantasi och hans minne upprulla många af dessa bilder af hvilka hans konstnärsskap sedan skapar sådana liffulla taflor som dem hvilka innehållas i de böcker han erbjudit sina landsmän och af hvilka flere sedan återgifvits i svenskt mål och beundrats af svensk allmänhet.

Axel Krook.

◆

Om resor upp i luften

af

R. Watt.

Då tidningarne på hösten förlidet år meddelade sina läsare underrättelser från Paris, utgjordes dessa icke sällan af bref med öfverskrift *par ballon* eller *par ballon monté*. Belägringen af Frankrikes hufvudstad har haft till följd att luftballongen, i likhet med ångbåten, lokomotivet och diligensen, inträdt i postverkets tjenst. Till en början uppsläppte man små pappersballonger, som kunde bära ända till 50,000 korrespondenskort eller tunna bref, men litade för öfrigt på att de skulle bli påträffade, när de en gång föllo ned. Sedermera lyckades man göra ballongerna solidare och så stora, att i deras gondoler kunde medfölja luftseglare, och verlden, som under det nu pågående kriget blifvit van att höra den ena öfverraskande nyheten efterfölja den andra, har äfven fått läsa om huru franska ministrar företagit utflykter i luftballonger alldeles som om det endast varit fråga om att göra en tur på någon jernväg.

Att under dessa omständigheter personer som förut sysselsatt sig med luftseglingsföretag ifrigt skulle kasta sig öfver sina förra studier på detta område faller af sig sjelf, och bröderna Godard, men i synnerhet den excentriske Nadar, hvilken efter hvartannat varit följetonist, fotograf och luftseglare och som just vistades i Paris då detta blef cerneradt af tyskarne, kommo plötsligen åter på modet. De som voro i Paris vid den stora verldsutställningen 1867 skola helt säkert erinra sig Nadars jätteballong, *le ballon captiv*, hvari man för ett bestämdt pris hade tillfälle att företaga mindre utflykter upp i verldsrymden. Gondolen rymde fyra personer, men då en styrman måste vara med, fanns således plats för endast tre andra passagerare. Man fördes upp till en höjd af flere hundra fot och hade deruppe en herrlig*) utsigt öfver Paris och dess omgifningar; men turen var ej särdeles behaglig, ty gondolen svajade vanligtvis fram och tillbaka, äfven då det var temligen lugnt. När den tid hvarunder man hade rättighet att sväfva uppe i rymden var tilländalupen, nedhalades ballongen med tillhjelp af en liten ångmaskin, och nya passagerare fingo nu fara så högt upp som linan medgaf. I det vid denna tidpunkt mer än vanligt lifliga Paris kunde väl ingen då falla på den tanken att Nadars ballong tre år senare skulle uppsläppas från höjderna af Montmartre, så att parisarne från dess gondol skulle kunna bespeja de belägrande tyska armeernas rörelser. Möjligt är att dessa under nu pågående krig företagna luftfärder och den nytta ballongposten obestridligen gjort fransmännen skola hafva till följd att systemet fullkomnas och man i framtiden skall försöka undanröja några af de svårigheter som äro förbundna med resor upp i rymden och hvarpå alla försök i detta hänseende hittills strandat.

---

*) Aëronavterna hafva ofta med hänryckning beskrifvit huruledes de vid sina färder högt uppe i luften sett allt större och större landsträckor utbreda sig för ögat såsom en färglagd karta och med en

I en artikel i *Harpers Magazine* äro sammanförda några anteckningar om äldre och senare försök till luftresor, hvilka jag här framlägger för läsaren.

Början skedde derigenom att menniskan försökte härma fåglarnes flygt, men svårigheten låg ej i att förfärdiga lämpliga vingar, utan deri att man ej kunde åstadkomma en kraft tillräckligt stor att sätta dem i rörelse. Fåglarne besitta en i förhållande till deras storlek ofantlig muskelkraft, hvarigenom de sätta sina vingar i rörelse, och kunde man tänka sig en menniskas armar utrustade med lika stor styrka, så skulle det för en skicklig mekaniker vara en lätt sak att göra det för deras egare möjligt att flyga genom att förfärdiga skärmar eller dylikt som fästades vid den flygandes armar.

Den säkerligen snillrikaste idén att förse en menniska med vingar har framfödts af Besnier, en smed som lefde i Frankrike för omkr. 100 sedan och var känd för sin skicklighet såsom mekaniker. Hans uppfinning bestod i ett par dubbelvingar hvilka sattes i rörelse genom samverkan af den flygandes händer och fötter. Parvis voro dessa vingar fästade vid två starka men likväl lätta stänger, hvilkas midt medelst en inrättning af läder voro fästade vid den flygandes skuldror och så, att de två ändarne med vingarne trycktes skiftesvis nedåt genom en omvexlande rörelse af händerna och fötterna; de sistnämnda voro nämligen förenade vid stängerna medelst korta rep. Hvarjd vinge utgjordes af två blad som sutto fast vid stängerna på sådant sätt, att de öppnade sig när ändan af stången trycktes nedåt och åter slöto sig tillsammans när samma ända fördes uppåt. Uppfinningen skulle ha kunnat blifva af stor nytta, om en menniska funnits med tillräcklig styrka i armar och ben att med erforderlig hastighet sätta stängerna i rörelse. För öfrigt må tilläggas att Besnier icke hade åsyftat att kunna höja sig upp i luften medelst sin apparat utan endast att långsamt sänka sig till marken från en större höjd. Detta var också det enda resultat han dermed uppnådde.

Den berömde luftseglaren Blanchard, hvars namn spelar en så framstående roll i aëronavtikens historia, sökte likaledes en lång tid förgäfves konstruera ändamålsenliga vingar och kastade sig slutligen öfver användandet af ett slags fallskärmar och dermed förenade motvigter. Med tillhjelp af en hög, i lodrät riktning anbragt stång och en apparat af trissor, tåg och skärmar, som han satte i rörelse med händer och fötter, lyckades det honom att genom begagnandet af en motvigt på 20 skålp. stiga upp i luften till en höjd af 80 fot, men han förmådde likväl icke fullkomna sin apparat. Då luftballongerna uppfunnos 1783, trodde han att problemet vara löst, men fann snart att ännu felades den styrande kraften och att det tjenade till ingenting att han försökte åstadkomma densamma medelst vingar, skärmar och dylikt.

Såsom den hvilken bragt användningen af fallskärmar mycket långt nämnes Sebastian Lenormand, som lefde i Montpellier straxt efter den första stora franska revolutionen och således just i en tid, då hela Frankrike sträfvade efter att på alla områden göra nya uppfinningar. Lenormand hade i resebeskrifningar läst om trakter af verlden der menniskorna för att roa sina furstar ibland störtade sig ned från högt belägna punkter, hvarvid de för att minska fallhastigheten öfver hufvudet höllo något som liknade ett paraply. Han beslöt att anställa några försök i detta afseende. Han utförde sitt första med två paraplyer, ett i hvarje hand. Han hade gjort dem solidare än de vanliga och invändigt anbragt snören och spröten, hvarefter han hoppade ut från andra våningen af ett hus i Montpellier och oskadd nådde marken. Sedermera förskaffade han sig ett stort paraply, som höll omkr. 30 tum i genomskärning, och gjorde med större och mindre djur en mängd försök, hvilka alla utföllo lyckligt. Lenormand anstälde derefter beräkningar efter dessa djurs och sin egen tyngd och kom till det resultatet, att ett paraply som höll 14 fot i diameter skulle kunna bära honom genom luften och han sjelf oskadd nå marken. Han skaffade sig ett sådant, och i närvaro af en ofantlig menniskomassa kastade han sig med detsamma i handen ned från observatoriitornet i sin födelsestad, och till allas öfverraskning lyckades vågstycket.

Bland åskådarne befann sig äfven den ene af bröderna Montgolfier*), uppfinnarne af ballongerna med uppvärmd luft,

---

sådan finhet i detaljerna, att ingen konstnär skulle kunna åstadkomma någonting sådant. När ballongen, innan den stigit temligen högt, i horisontel riktning föres fram öfver jordytan, förändras naturligtvis sceneriet beständigt, i det den ena landsträckan efter den andra dyker upp vid horisonten, medan andra försvinna. Ett annat fenomen aëronavten plägar omtala äro ljudförhållandena uppe i verldsrymden. Glaisher, direktör för observatoriet i Greenwich, berättar huru, då han sväfvade i en ballongs gondol öfver London, de många olikartade ljud som frambringas i den stora staden sammansmälte till ett doft susande eller brummande, hvarom den som besökt Hamburgs börs vid börstimman kan göra sig en ganska god föreställning. Man har derjemte lagt märke till att detta dofva ljud höres ända till en höjd af 6,000 fot. Enstaka ljud förnimmas emellertid vid en ännu anseligare höjd. Sålunda urskiljas hundskall ända till en höjd af 9,000 fot och lokomotivets hvissling äfven vid 19,000 fots. Hurrarop af flere tusen menniskor kunna deremot ej höras högre än till 4,500 fot. Har luftseglaren kommit så högt upp, att intet ljud från jorden kan nå upp till honom, framträder den omgifvande tystnaden som ett särskildt fenomen, då man svårligen ingenstädes på jorden är fri från ljudförnimmelser. Endast ljud som utgå från ballongen eller de resande sjelfva höras, men äfven de aftaga i styrka, då höjden blir mycket stor, och orden förnimmas då endast som en sakta hviskning. Orsaken härtill är att luften här uppe är så utomordentligt förtunnad.

Red.

*) Pappersfabrikanterna, bröderna Josef och Stefan Montgolfier, anses vanligen såsom de hvilka först uppfunnit luftballongen (1782). En jesuitermunk vid namn Peter Gusman i Portugal hade likväl redan i slutet af 1600-talet konstruerat en ballong, hvarmed han steg upp i luften. Detta försök utfördes framför det kungliga slottet i Lissabon samt åskådades af konung Johan V och den kungliga familjen. Företaget misslyckades derigenom att ballongen fastnade vid takgesimsen, der den förblef hängande och gick sönder. Gusman öfverhopades nu af pöbelns hån och smädelser samt blef ett föremål för inqvisitionens förföljelser, så att han måste fly ur landet. Han dog i landsflykt utan att hafva meddelat någon sin uppfinning. Den andel professor Charles fick i denna uppfinning är närmast att tillskrifva det oerhörda uppseende som uppväcktes i Paris vid ryktet om bröderna Montgolfiers i Annonay verkstälda lyckliga försök. Ingen visste då hvarmed de fylt sin ballong; ja, de visste det ej ens sjelfve! De hade nämligen först sökt använda den af Cavendish kort förut upptäckta och af alla gasarter lättaste, vätgasen, till att fylla en ballong, men deras försök misslyckades, emedan ballongen ej var tillräckligt tät eller derför att de ej kunde åstadkomma vätgas i tillräcklig mängd. Då föllo de på den tanken att elektriciteten spelade en väsentlig roll vid molnens stigning, och de ville nu utveckla en på elektricitet rik gas! Ledde af denna tanke, fylde de ballongen med de luftarter som uppstå vid förbränning af hackad ull och fuktig halm. Denna luftblandning, som sedermera fick namn af ballong-gas eller montgolfiergas, införde de i ballongen genom en stor öppning på dess nedåtvända del. Att det

och såväl han som Blanchard sökte bevisa fallskärmarnes användbarhet genom att på sina luftresor låta olika slags djur, fästade vid dessa apparater, nedfalla från en betydlig höjd. I Paris hade dessa ballongrepresentationer blifvit mycket allmänna, och man hoppades ständigt att de skulle medföra några gynsamma resultater. Två af den tidens förnämsta politiska personer närvoro flitigt vid dessa experimenter. Sedan blefvo de af republiken på olika tider skickade till norra delen af landet med budskap från Konventet och bägge tillfångatagna af de allierades armeer. Vid detta tillfälle föllo de på den tanken att draga nytta af hvad de sett för att kunna fly. Den ene af dem, Jacques Garnerin, skickades till Ungern men blef der förrådd af de personer som skaffat honom de till en fallskärm erforderliga materialierna. Den andre, som hette Drouet, fördes till fästningen Spielberg i Mähren. Han gjorde der ett slags fallskärm af sina sänggardiner och störtade sig ut från en betydlig höjd, men bröt af sitt ena ben i fallet, ertappades och återfördes i fångenskap. Sedan blefvo de emellertid bägge frigifna, och Garnerin utmärkte sig derefter genom några märkvärdiga försök med fallskärmen. Han försattes på fri fot 1797, och då den apparat han på sin tid haft för afsigt att använda beständigt spökade i hufvudet på honom, fullföljde han vidare sin idé och anstälde samma år ett storartadt försök med en jättefallskärm. Han gjorde en ballong och fästade så dervid en fallskärm, att den kunde utveckla sig, då den blifvit skild från ballongen. Garnerin skulle släppa upp ballongen från en plats i närheten af Paris, och folk tillströmmade i stor mängd för att beskåda den man som hade i sinnet att låta sig falla ned från molnen i något som liknade en itusågad tunna och endast uppbars af ett jätteparaply. Ballongen fyldes, den hoplagda fallskärmen fastgjordes med ett rep så dervid, att man genom att afskära repet kunde låta den förre taga hvilken kosa den ville, och den var äfven så konstruerad, att man samtidigt kunde släppa ut gasen derur och sålunda möjligtvis få ballongen att sänka sig.

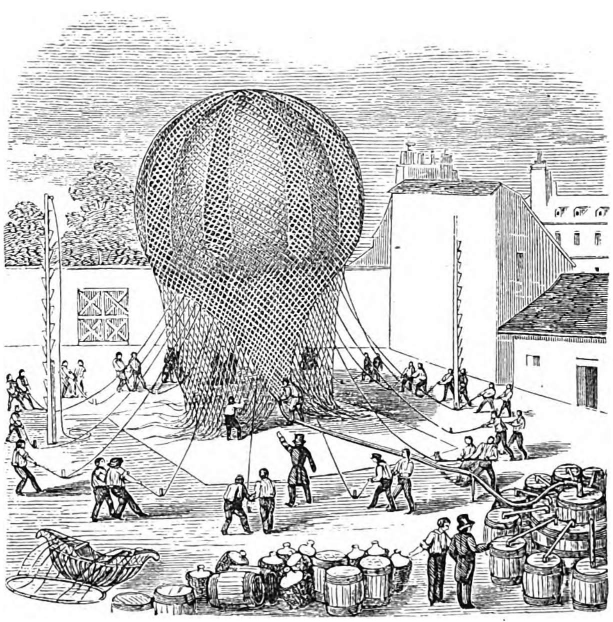

Fyllning af en luftballong med vätgas.

Den modige mannen satte sig, under det mängden iakttog en ängslig tystnad, i den lilla gondolen och lät ballongen stiga till en höjd af 3,000 fot. De församlade följde honom med oafvänd uppmärksamhet och sågo slutligen hur fallskärmen skildes från ballongen och började sänka sig. Då den utvecklat sig, svängde den häftigt från den ena sidan till den andra, och när den kommit närmare jorden, såg man hur den lilla gondolen kastades än hit, än dit; det måste ha varit endast med största svårighet Garnerin kunde hålla sig qvar i den. Samtidigt sänkte sig äfven sjelfva ballongen. En tid bortåt drefs såväl den som fallskärmen åstad för vinden, alltjemt dalande nedåt, tills de nådde jordytan. Gondolen slog häftigt mot marken, men Garnerin skadades likväl icke. Då man tager i betraktande alla de omständigheter som voro förknippade med denna nedstigning, kan den måhända anses såsom det farligaste experiment någon luftseglare företagit.

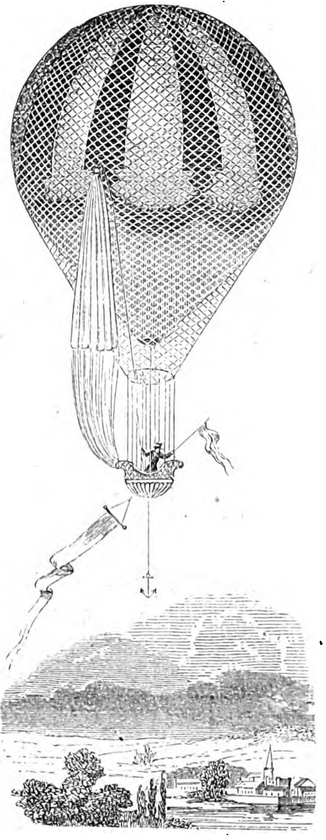

Luftballong med gondol och fallskärm.

Garnerin vann stort rykte genom denna och många andra luftresor, och då ballongrepresentationer af allmänheten omfattades med så allmänt intresse, att en uppstigning i ballong ej fick saknas vid någon folkfest, inrättade regeringen ett särskildt embete som skulle anordna dylika folknöjen. Garnerin erhöll denna befattning och skyldrade under många år såsom regeringens luftseglare.

De följande åren företogos flera luftresor utan att några olyckshändelser inträffade, men sedan egde flera sådana rum. En af de förfärligaste var den som förorsakade fru Blanchards död 1819. Hennes man hade varit en af den tidens djerfvaste och lyckligaste luftseglare samt derpå samlat en stor förmögenhet. Öfverhufvud taget företog han mer än sextio uppstigningar samt erhöll flere gånger belöningar af regeringen för åtskilliga uppfinningar och förbättringar i luftseglingskonsten. I följd af politiska intriger förlorade han allt hvad han egde och råkade slutligen i så stort elände, att han på sin dödsbädd sade till sin hustru att det bästa hon kunde göra var att hänga eller dränka sig, ty han såg ej någon utväg för henne att taga sig fram. Efter hans död fann hon det likväl vara förnuftigast att ej följa mannens råd. Skulle hon dö, ville hon åtminstone icke med berådt mod göra slut på sitt lif och valde derför sin mans farliga födkrok. Lyckan tycktes le mot henne. Hon företog en mängd uppstigningar i ballong, förvärfvade sig stor skicklighet i luftseglingskonsten och blef slutligen så oförvä-

---

härvid icke var någon särskild genom denna förbränning utvecklad luftart utan endast uppvärmningen af den i ballongen inneslutna luften som förorsakade ballongens stigning upplystes först sedermera af Saussure. Då ryktet om det lyckliga försök Montgolfier offentligen gjort i Annonay den 5 Juni 1783 kom till Paris, föranleddes prof. Charles att anställa samma försök. Äfven han tänkte genast på vätgasen, och då han kunde utveckla denna bättre än bröderna Montgolfier samt den af honom konstruerade ballongen var lufttätare än deras, lyckades detta försök för honom (den 27 Aug. 1783), sedan det slagit felt för luftballongens egentlige uppfinnare. Charles förbättrade sedermera luftballongen i väsentlig mån, i det han försåg den med en ventil och med barlast af sand. *Red.*

gen, att hon uppväckte allmän beundran och, hvad som ej var att förakta, förtjenade mycket penningar på sina luftresor. Dessa uppgingo till ett antal af 50-60, och stundom var det endast med knapp nöd hon kom helskinnad undan. För att ännu mer stegra allmänhetens intresse för sina djerfva färder föll hon år 1819 i Paris på den idén att uppe i luften afbränna ett fyrverkeri samt använde dervid s. k. bengaliska eldar. Dessa voro på sådant sätt fästade vid ballongen, att fru Blanchard kunde från gondolen antända dem med tillhjelp af en lång stång, ytterst på hvilken satt en fackla, hvarefter hon lät dem nedfalla till åskådarnes stora förnöjelse. Att någon kunde falla på den idén att stiga flere tusen fot upp i luften med tillhjelp af en ofantlig ballong, fyld med det mest bränbara ämne man kunde tänka sig, och att denna person till på köpet var en qvinna, det måste naturligtvis förvåna alla menniskor såsom en af de vildaste ideer som någonsin upprunnit i en menniskohjerna.

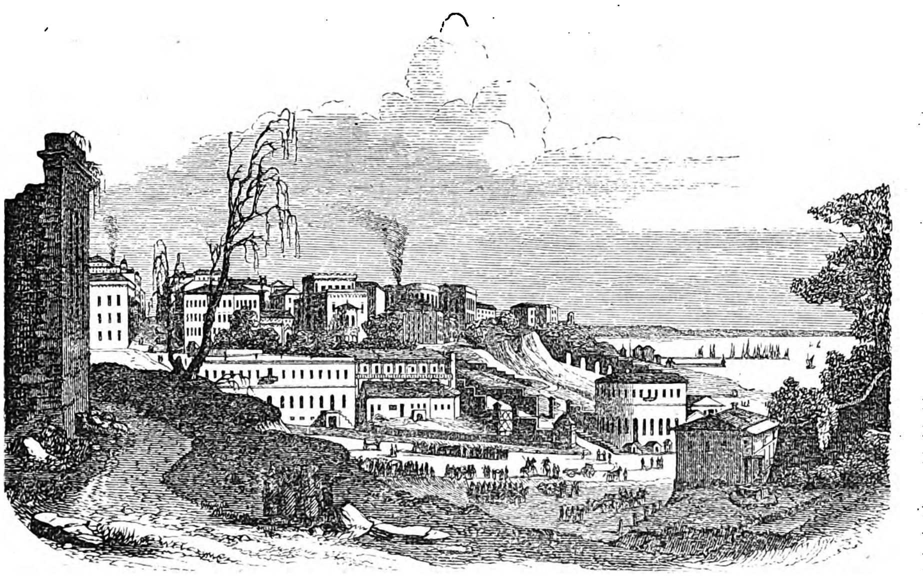

Odessa (se sid. 43).

Såsom man kan föreställa sig, fick denna vanvettiga luftfärd ett olyckligt slut. Man förmodar att facklan eller någon af de bengaliska eldarne antändt gasen antingen derigenom att fru Blanchard ej egde tillräcklig kraft att rikta stången hvarvid facklan var fästad eller i följd af en plötslig svängning af ballongen — så mycket är i alla fall visst att ballongens nedersta del insveptes i ett eldhaf och man såg den sänka sig med stor hastighet. Tågen hvarmed gondolen var fästad vid ballongen fattade eld, och fru Blanchard nedstörtade på ett tak, hvarifrån hennes lemlästade kropp föll till marken.

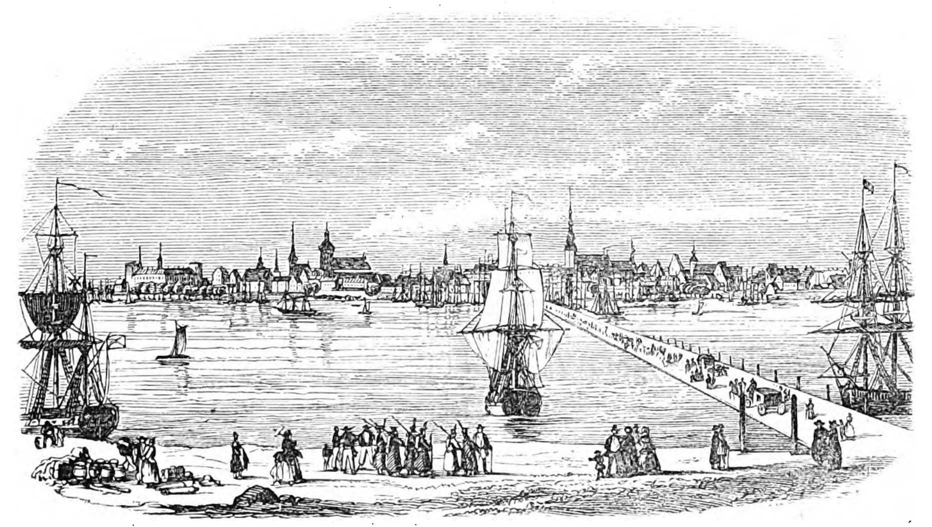

Riga (se sid. 46).

Den märkvärdigaste ballongfärd som någonsin företagits egde rum i Paris och utfördes af en tolfårig lärling vid namn Guerin, till en stor del mot hans egen vilja. Ballongen var en s. k. montgolfier, och dervid skulle gondolen fastgöras med tåg fästade vid den lilla båtens båda ändar; från dess botten nedhängde derjemte ett ankare, afsedt att gripa fast på ett eller annat ställe när ballongen åter sänkte sig till jordytan. Då densamma var tillräckligt fyld med luft och färdig att släppas upp, fasthölls den medelst tågen af några bland luftseglarens medhjelpare, medan de andra fastbundo gondolen dervid. Den ena ändan af båten hade redan blifvit fastgjord, då plötsligen ballongen slet sig lös från dem som höllo fast den och af vinden bortfördes, under det gondolen och ankaret släpade utefter marken. Vår hjelte satt jemte några andra gossar på en i närheten befintlig kulle och såg på, föga anande hvilken roll han skulle komma att spela vid denna ballongrepresentation. Men då ballongen kommit till det ställe der han satt, började den stiga och ankaret fattade genom en besynnerlig slumpens lek i gossens byxlinning, så att den olycklige drogs upp med i luften. Han uppgaf de mest hjertslitande nödrop, derunder likväl med händerna hållande sig fast vid det fatala tåget öfver sitt hufvud, men då ingen hjelp kunde gifvas den lille stackarn, nöjde man sig att ropa till honom att han ej skulle släppa sitt tag. Han lydde, och detta desto mer som han märkte att byxlinningen började gifva efter. Det var för gossen en lycka att han bortfördes af en montgolfierballong och icke af en som fylles med gas, ty i detta fall skulle gasen ha fortfarit att utvidga ballongen i samma mån den stigit uppåt samt derigenom förminskat det yttre trycket på den. Den olycklige luftseglaren skulle nämligen ha varit ur stånd att öppna ventilen så som detta eljest sker, och ballongen skulle ha fortfarit att stiga ända tills den gått sönder. Sådant förhållandet nu var, minskades dess utvidgningsförmåga i samma mån luften afkyldes, och ballongen började snart sänka sig. Alltefter som den närmade sig jorden, begynte repet hvari Guerin höll sig fast snurra omkring, och detta med ökad hastighet. Då den som af en ballong föres upp i luften ej kan beräkna den rörelse hvari han sjelf befinner sig, förefaller det honom alltid som vore det jorden under honom och icke han sjelf som svänger omkring, af hvilken orsak äfven den stackars gossen till sin förskräckelse trodde sig se jordklotet i ursinnig fart snurra rundtom sin axel. Ju längre ned han kom desto förskräcktare blef han, och då det tycktes honom att jorden och alla åskådarne dernere kommo snurrande upp till honom, ropade han åter på hjelp. Ännu en gång skrek man åt honom att hålla sig fast, hvilket han äfven gjorde tills han fattades af en mängd armar och sålunda befriades ur sitt högst obehagliga läge.

Denna händelse väckte ett obehagligt uppseende och kommer alltid att intaga ett framstående rum i luftseglingens annaler. Guerin vann ryktbarhet inom mycket kort tid; enligt berättelser om tilldragelsen var han knappt femton minuter uppe i rymden; men hans namn flög icke desto mindre snart öfver verlden.

En uppstigning, lika hemsk som fru Blanchards, egde rum i London år 1824. Den företogs af engelsmannen Harris, och för att göra den ännu mera pikant öfvertalade han en ung vacker flicka, med hvilken han var förlofvad, att göra honom sällskap på den farliga färden. Sjelfva uppstigningen försiggick utan att någon olycka inträffade, men då ballongen hunnit en betydlig höjd, kom snöret som stod i förbindelse med ballongens öfversta del i olag. Harris lyckades nämligen öppna ventilen, så att den öfverflödiga gasen utströmmade och ballongen ej steg högre, men då han åter ville tillsluta ventilen, märkte han till sin förskräckelse att detta ej lyckades honom, och ballongen sänkte sig nu med ökad hastighet. Harris kastade hela barlasten, ja allt hvad han kunde få fatt i ur gondolen; han tog äfven sina egna och sin följeslagerskas öfverplagg samt lät dem gå samma väg, men allt var förgäfves. Då fattade han det hjeltemodiga beslutet att sjelf störta sig ut i rymden för att derigenom lätta ballongen; han tryckte en afskedskyss på sin fästmös läppar och försvann för hennes blickar, hvarvid hon maktlös sjönk ned i gondolen. När hon återfick medvetandet, såg hon sig omgifven af en krets nyfikna åskådare, hvilka gjorde allt hvad i deras förmåga stod att hjelpa henne. Hon hemtade sig snart så pass, att hon kunde föras hem till sig, och hade för öfrigt ej lidit någon skada. Hur det gick med hennes uppoffrande älskare kan läsaren lätt föreställa sig *).

Då ballongerna uppfunnos och sedan dess åtskilliga luftresor egt rum, fästade man vid dem stora förhoppningar, hvilka likväl blefvo gäckade. Man lyckades ej utveckla systemet, och ända till på allra sista tiden hafva luftballongerna i sjelfva verket varit endast ett slags leksaker. Af praktisk nytta blef likväl snart användandet af luftballongen för vetenskapliga ändamål. Två bekante franske vetenskapsmän, Gay Lussac och Biot, företogo sålunda gemensamt den 20 Aug. 1804 en uppstigning som gaf de intressantaste resultater och hvarvid de uppnådde en höjd af 23,000 Parisfot; egentliga afsigten med denna expedition var att söka lösa vissa frågor angående några elektriska och magnetiska fenomener, framkallade genom afståndet från jordytan. Resultaterna voro något oväntade men af stort intresse, och denna luftsegling utgör en vigtig episod i vetenskapens historia. Sedan dess har man företagit flere dylika uppstigningar.

Tanken att begagna sig af ballonger under krig realiserades första gången under den första franska republiken. Då inrättades en ständig luftseglarekår, signaler bestämdes och flere åtgärder vidtogos att företaga rekognosceringar från verldsrymden. Systemet stötte emellertid på så många svårigheter och resultaterna visade sig vara så osäkra, att idén snart uppgafs.

Under det nu pågående fransk-tyska kriget hafva emellertid luftballongerna visat sig vara af stor nytta, icke blott vid företagande af rekognosceringar utan äfven för att fortskaffa både vigtiga dokumenter och framstående personligheter från belägrade platser.

---

*) Vi omnämna här ytterligare några luftseglare som tillsatt lifvet på sina luftfärder: Sålunda företogo sig år 1785 Pilâtre des Rosiers och Romain att förena en ballong som var fyld med vätgas, med en annan hvilken drefs uppåt medelst eld som uppvärmde den i ballongen inneslutna luften. Det var klart att en gnista från den undre ballongen lätt kunde förorsaka den öfres explosion, hvilket också inträffade. — Grefve François Zambeccari blef ett offer för sitt infall att begagna en spritlampa till den i ballongen befintliga luftens uppvärmning, hvarigenom han ville reglera dess stigande och fallande. Efter två äfventyrliga uppstigningar nedstörtade han och slog ihjäl sig år 1812. — Olivari (1802) och Dittdorf (1812) omkommo derigenom att deras ballonger antändes. — Mosment (1806) nedstörtade, emedan han i stället för gondol begagnade ett tunnt bräde, hvarpå han förlorade balansen. — Sadler, som dog 1824 i Boston, efter att ha lyckligt utfört 60 resor, nedstörtade från sin illa konstruerade gondol, emedan den saknade barlast. — Engelsmannen Cocking tillsatte lifvet år 1836 genom att låta sig falla ned från en ballong för att pröfva en mycket illa gjord fallskärm. — Gale, en engelsk marinlöjtnant som omkom vid Bordeaux, använde en lefvande häst i stället för gondol; han hade dessutom druckit för mycket, och det var sålunda ej underligt att han föll af hästen och krossades i fallet (1850). — Tardini drunknade i Kallebostrand utanför Köpenhamn 1852.

Man ser sålunda att de personer som förolyckats vid dylika ballongfärder varit vållande dertill genom egen oförvägenhet och oförsigtighet, då deremot de som på ett förnuftigt sätt begagnat sig af de hjelpmedel vetenskapen och industrien erbjuda och som ej skytt uppoffringen af penningar endast högst sällan skadats vid de många luftseglingsföretag som haft ett vetenskapligt ändamål.

Rysslands jernvägar och deras betydelse.

(Ur "Globus".)

(Forts. och slut fr. sid. 24.)

II.

Linien S:t Petersburg-Varsjav genomskär mindre bördiga och glest befolkade landsträckor samt är hufvudsakligen afsedd för transitotrafiken, hvilken redan vuxit ganska betydligt, då denna linie är den enda som står i förbindelse med det europeiska jernvägsnätet. Alla passagerare och allt gods som på jernväg befordras till Ryssland, till och med till dess mellersta och södra delar, hvilka egentligen icke höra till denna kommunikationsleds område, måste begagna sig af densamma antingen i hela dess längd eller till en stor del. Detta för transitotrafiken vigtiga förhållande kommer att bestå så länge tills det ryska jernvägsnätet blifvit på flera punkter satt i förbindelse med det öfriga Europas, hvilket efter all anledning kommer att ske detta år. Mycket betecknande för rörelsens utveckling på S:t Petersburg-Varsjav-linien i förhållande till den på de öfriga ryska jernvägarne är följande:

Inkomsterna mellan den 1 Januari—1 Oktober 1869 stego, jemförda med dem under samma tid 1868, på Koslov-Voronesch-linien med 68 %, på linien S:t Petersburg-Moskva med 21¾ % och på linien S:t Petersburg-Varsjav jemte bibanan till preussiska gränsen med endast 2,18 %. Den höga procenten för den förlidet år fullbordade Koslov-Voronesch-linien bör ej väcka vår förvåning, emedan, enligt erfarenhetens vittnesbörd, hvarje jernväg, och i synnerhet en för godstrafik afsedd, såsom denna ännu är, först måste skaffa sig trafik, och derför är under detta öfvergångsstadium stegringen mycket betydlig. Nikolai-jernvägen är äldre än den mellan S:t Petersburg och Varsjav, alltså trafiken på båda väl i lika grad utvecklad, och dock uppgår tillökningen på den senare till endast $^1/_{10}$ af den på Nikolai-linien inträdda.

Den andra från S:t Petersburg utgående fullbordade jernväg är den som, gående öfver Viborg vid sammanbindningsstationen Rikhimaki, delar sig åt tvänne håll och leder mot norr till Tavastehus, mot söder till Helsingfors. Sedan några af denna banas mindre delar redan förut efterhand trafikerats, egde det fullständiga öppnandet af banan Petersburg-Helsingfors rum i September förra året.

Denna linie förenar nu S:t Petersburg med den vigtiga platsen Helsingfors, vigtig icke blott som Finlands hufvudstad utan äfven som betydlig hamn, hvarigenom denna jernvägslinie nu erhåller en ganska stor kommersiel betydelse. Helsingfors är dessutom station för en del af den ryska flottan, och denna omständighet torde i väsentlig mån ha föranledt den ryska regeringen att bygga denna jernväg. Den äfvenledes nyss öppnade linien S:t Petersburg-Baltischport är en jemnsides med Finska vikens södra kust löpande bana, som genomskär en del af Ingermanland och Estland samt berör hamnplatserna Narova och Reval. Dess förnämsta uppgift är att sätta Baltischport, hvars hamn bland alla sådana vid Finska viken är längst isfri, i förbindelse med S:t Petersburg och derigenom underlätta de öfver hafvet kommande varornas transport dit om våren och hösten, då fartygen ej kunna segla ända upp till den ryska hufvudstaden *).

Vi komma nu till den jernväg som utgår från Odessa, Rysslands vigtigaste hamn vid Svarta hafvet.

Odessa är amfiteatraliskt beläget på en högslätt högt öfver hafvet och sålunda blottstäldt för alla himmelens vindar; af dess befolkning, som uppgår till öfver 100,000 inv., utgöra de egentliga ryssarne minsta antalet; talrikast äro greker, italienare och tyskar. Då man nalkas Odessa från steppen, öfverraskas man angenämt vid åsynen af en mängd präktiga hus, och storartade palatser i italiensk stil, men sedan man kommit inom stadsportarne, häpnar man öfver gatornas usla tillstånd, en olägenhet som uppenbarar sig nästan öfverallt i Orientens städer. Butikerna af första rangen vid dessa gator äro inredda efter fransyskt mönster men stå likväl långt efter de parisiska hvad smak och prydlighet beträffar. Om vintrarne råder här sträng köld, men somrarne äro deremot mycket varma. Husen äro byggda af ett slags temligen fast sten, bestående af steppkalk (milliarder små snäckor). Det fina dammet från denna kalk, hvarpå äfven staden är anlagd, är i högsta grad besvärligt och ger upphof till farliga ögonsjukdomar, i synnerhet bland främlingar. Härtill kommer att Odessa lider brist på godt dricksvatten och bränsle, ty rundtomkring staden utbreder sig ända till Kiev den ödsliga, träd och vatten saknande steppen. Odessas förnämsta prydnad är den s. k. Bulevarden, en halfmånformig, bred promenadplats, som löper mellan en sträcka af storartade byggnader och platåns rand, hvarifrån man har tillfälle att njuta af den uppfriskande hafsluften samt erbjudes en herrlig utsigt öfver hamnen och Svarta hafvet. En jättetrappa, hvars make svårligen torde finnas i någon annan stad, leder från bergsplatån ned till hamnen. Då dess bredd är 200 och höjden endast 80 fot, inverkar denna omständighet menligt på det helas utseende. Ofantliga hvalf uppbära trappans stenmassor och bereda utrymme för trafiken, som här är ovanligt liflig, i jemförelse med hvad fallet är i andra delar af staden. Odessas hamn har visserligen ett beqvämt inlopp och en god ankargrund, men är likväl ej tillräckligt djup för stora skepp samt dessutom blottstäld för syd- och sydostvindens raseri. Denna olägenhet har ryska regeringen sökt förminska genom uppförandet af två med bröstvärn och batterier försedda molos, som dela hamnen i tre delar: sjelfva redden i midten, karantänshamnen till höger och Örlogs- eller Praktikahamnen till venster om staden. Odessas export utgöres hufvudsakligen af spanmål, linfrö, läder, talg, repslagerivaror, smör och kaviar. Grosshandeln bedrifves nästan uteslutande af utländska handelshus; ryssarne äro minuthandlare, handtverkare och tjenstemän. De fartyg Odessa utskickar uppgå i medeltal till 1,500 om året, och värdet af dess export utgjorde 1869 omkr. 40 millioner silfverrubel.

Förnämsta olägenheten för denna stads handel var förut den otillfredsställande kommunikationen med det inre landet, och i synnerhet voro vägarne genom stepperna nästan alldeles ofarbara under en del af året, i följd hvaraf all varutrafik med dessa trakter då omöjliggjordes. För att afhjelpa denna olägenhet förenades i främsta rummet Odessa genom en jernväg med den norr derom liggande staden Balta, hvarvid undveks den svåra, ofta omöjliga färden genom stepperna. Denna linie öppnades redan år 1865. Från Balta fortsattes den i östlig riktning öfver Olviopol och Elisabetgrad (öppnad till denna stad 1868) till Krementschug vid Dnjäpr, så att nu en stor del af det särdeles bördiga Ukraine, den förnämsta sädesboden för Odessas spanmålsexport, sättes i förbindelse med denna hamnplats. Den från Krementschug till Harkov öfver Poltava gående linien är nu under arbete, och genom dess fullbordande sättes Moskva i omedelbart samband med Odessa.

Odessa-Balta-jernvägen fortsattes sedermera i nordlig riktning till Schmerinka, hvarest den förgrenar sig i en östlig linie, som går öfver Kiev till Kursk, och öppnades i slutet af år 1869, och i en nordvestlig under byggnad varande, hvilken skall sättas i samband med de galiziska jernvägarne.

Genom dessa linier har Odessa blifvit förenadt med de delar af det stora tsarriket för hvilka det i följd af sitt läge är en hamn, men dessutom kunna redan nu varor på jernväg öfver Kursk befordras från Svarta hafvet till Moskva, och när väl förbindelsen med de galiziska jernvägarne kommit till stånd, skall man föredraga att skicka en stor del af de nu öfver Varsjav gående varorna den sydligare vägen öfver Kiev-Kursk framför att låta dem taga den kortare.

Ännu en andra linie som kommer att förbinda Odessa med det europeiska jernvägsnätet befinner sig under byggnad och är troligen nu färdig, nämligen den jernväg som från stationen Baddelnaja öfver Tiraspol, Bender och Kisjenev går till Jassy. Genom utsträckning af linien Lemberg-Tschernovitz öfver Suczava till Moldau står Jassy i förbindelse med de österrikiska jernvägarne.

Utom dessa tre stora jernvägsgrupper, ordnade efter de vigtiga handelsplatser hvarifrån de utgå, ha vi ännu att omnämna en tvärlinie, hvars vigt ej får underskattas, nämligen linien Riga-Dünaburg-Vitebsk-Smolensk-Orel med dess fortsättning öfver Jeletz till Griati. Genom sträckan Riga-Dünaburg, färdig redan 1861, förbindes den vigtiga handels-

---

*) Huruvida denna plan vill praktiskt lyckas skall framtiden visa. Försök dertill hafva redan denna vinter egt rum, då från svensk sida den såsom förträfflig isbåt ansedda kronoångaren Sofia, under befäl af en i vinterresor på Östersjön mycket erfaren kapten, satts i gång mellan Stockholm och Baltischport. Den tidigt inbrutna stränga vintern i år (1870-71) har dock beredt företaget större svårigheter än man väntat, då Sofia i nära en månads tid fåfängt sökt att inkomma till sin destinationsort eller någon annan plats vid Finska viken.

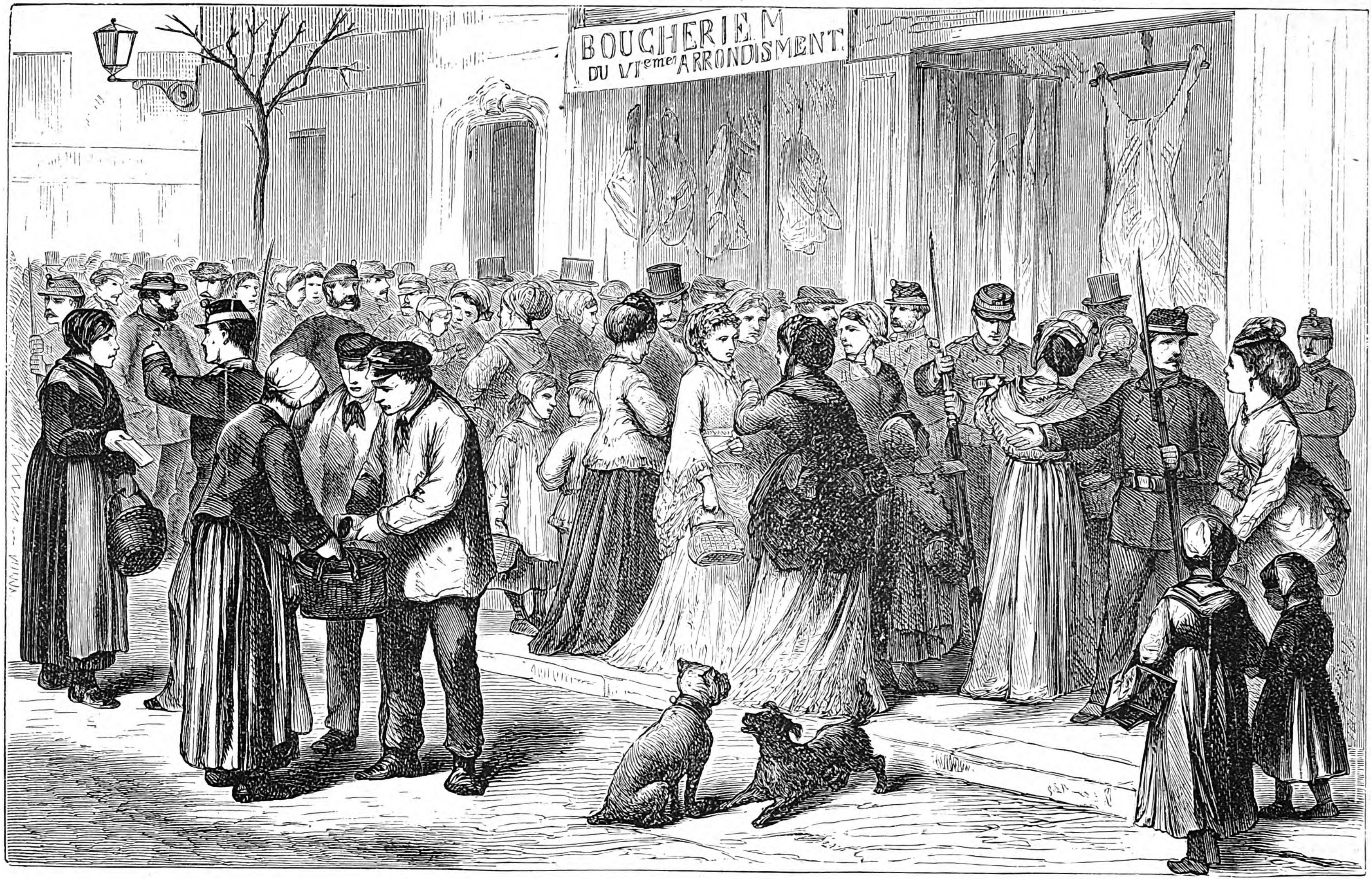
BOUCHERIE M
DU VIème ARRONDISMENT.

Köttutdelning i Paris.

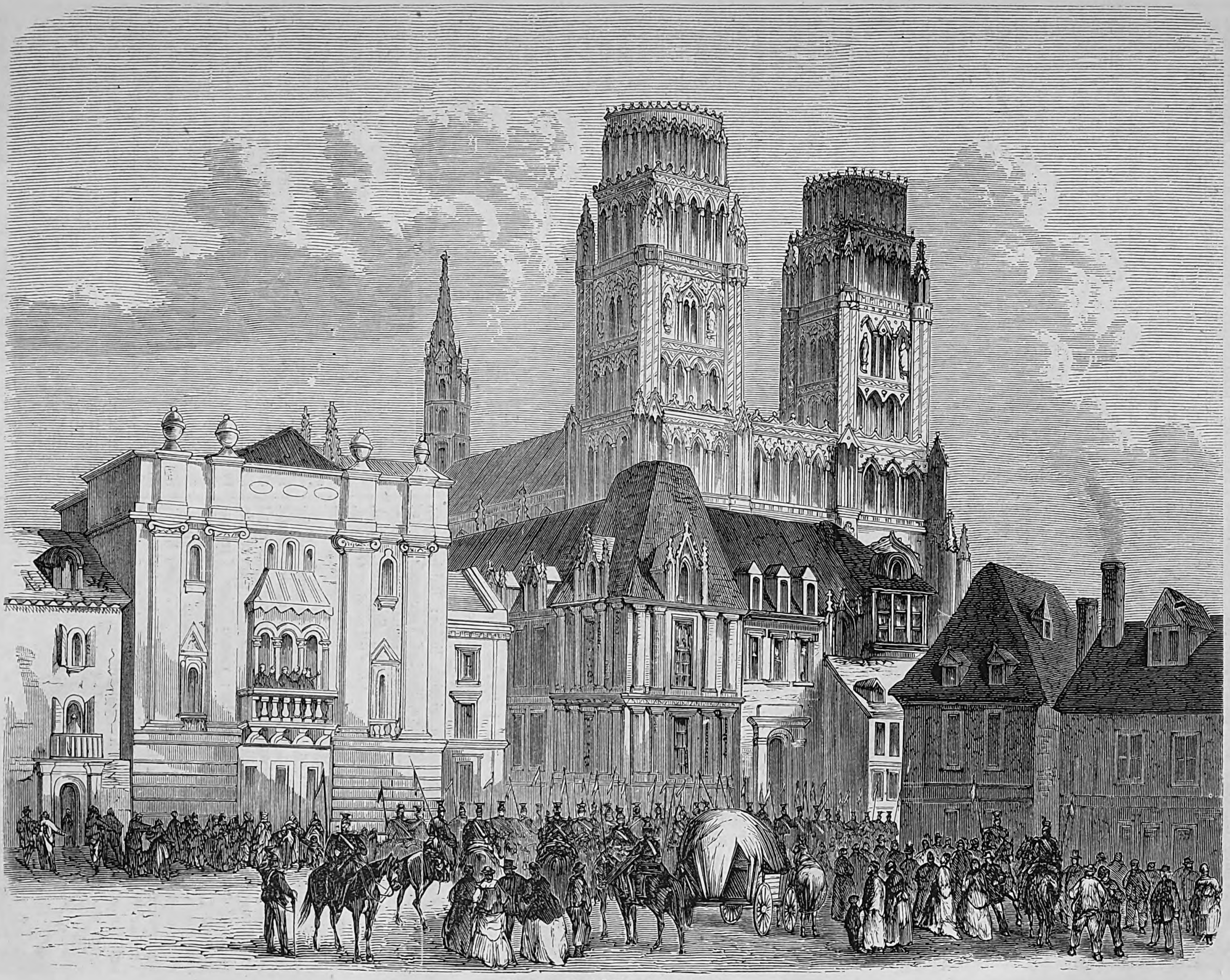

Torget och Rådhuset i Orléans.

platsen Riga med S:t Petersburg-Varsjav-linien, men genom dess fortsättning till Orel med de ryska industriorterna söder om Moskva vid Tula och Kaluga, och specielt har vägen från många städer t. ex. Orel, Jeletz, Kursk till Riga genom denna linie blifvit kortare än den till Peterburg. En ökad betydelse får denna linie vidare genom den förmodligen nu åt trafiken öfverlemnade jernvägen Moskva-Smolensk. Genom denna linie minskas betydligt afståndet mellan Riga och Moskva, liksom mellan Moskva och Tyskland; denna omständighet är af största vigt, då Tysklands hamnar i mycket mindre mån än de ryska genom is stängas för sjöfarten.

Den trakt af Livland hvari Riga ligger har en ödslig fysionomi, som upplifvas endast af de kurländska furuskogarne i söder, då deremot Rigavikens hela östra kust utgöres af en stor sandöken. Riga, som räknar öfver 100,000 inv., är den äldsta, rikaste och i politiskt hänseende friaste stad i de tre Östersjöprovinserna, har en äkta hanseatisk prägel samt ser mäkta förnämt och gammalt ut. Först för några år sedan raserades de vallar som omgåfvo den egentliga staden och förvandlades till promenader. Denna stadens medelpunkt bildar en egendomlig kontrast till de nyare stadsdelarne. Genom trånga, krokiga gator, hvarpå blicka ned talrika hus med spetsiga gaflar, väldiga magasiner och århundraden gamla kyrkotorn brusar fram ett rörligt affärslif. En oafbruten ström af öfverlastade transportvagnar vältar sig här fram mot den majestätiska, af talrika skepp betäckta Düna. På andra sidan ser man i den af trä byggda s. k. mitauiska förstaden judar, polackar, ryssar, kurländska och littauiska bönder ifrigt sysselsatta med att till fartygen utföra stora massor lin och spanmål. Den vackraste och äldsta byggnaden i staden är slottet, fordom residenset för Tyska ordens stormästare, och uppfördt af stormästaren Walter von Plettenberg. En intressant företeelse äro de ofantliga timmerpråmar som komma utför floden från Vitebsk och Desna; de likna timmerflottorna på Rhen och bebos af hela polska familjer, hvilka, sedan pråmarne blifvit söndertagna, till fots vandra hem igen.

Sammanfatta vi nu hvad ofvan sagts, så finna vi att den egentliga medelpunkten för det ryska jernvägsnätet är Moskva, hvilket, beläget midt i hjertat af det stora riket, står i förbindelse med Östersjön, Svarta hafvet och Asovska sjön samt snart äfven med Kaspiska hafvet. Vi anteckna följande stora, i kommersielt hänseende vigtiga linier: Baltischport, Helsingfors, S:t Petersburg, Moskva, Tambof, Voronesch, Rostof med bibanan Tambof, Borrissogljebsk, Tsaritsin vid nedre Volga; vidare Riga, Dünaburg, Vitebsk, Smolensk, Orel, Kursk, Harkof, Taganrog och från sydvest till nordost Granika, Varsjav, Vilna, Dünaburg, S:t Petersburg och i söder Odessa, Balta, Kiev, Kursk, Orel, Moskva.

Sedan vi uppräknat de stora vigtiga linierna, må för fullständighetens skull äfven omnämnas några mindre. Bland dem börja vi med godsbanan Varsjav-Terespol, som skall fortsättas öfver Mohilef till Smolensk, men för närvarande ej är af någon nämnvärd betydelse; vidare linien Varsjav-Bromberg, som förenar Polens hufvudstad med det preussiska norra jernvägsnätet och dessutom för den polska handeln utgör den kortaste vägen till hafvet. Vidare ha vi en mycket kort linie som förenar industristaden Lodz med Varsjav-Wienjernvägen och slutligen den endast några få mil långa Riga-Mitavlinien, hvilken, då den ej har någon utsigt att blifva fortsatt längre, endast är af rent lokal betydelse för staden Mitav.

Det för de ryska jernvägsbyggnaderna erforderliga kapitalet har endast till en ringa del anskaffats af ryska folket, och är det utlandet, i synnerhet England och Tyskland, som försträckt största delen deraf. Vanligtvis har regeringen genast vid en banas påbörjande anskaffat en stor del af det erforderliga kapitalet, merändels hälften, genom garanterade prioritetslån, hvilka i utlandet beredvilligt mottagits. Berlins kurslista upptager för närvarande fjorton olika prioritetslån och dessutom stam-aktier för fem ryska jernvägar, och då flera nya linier äro föreslagna, torde detta antal komma att ökas betydligt. Vidare bör observeras att ryska staten för jernvägsbyggnader upptagit lån i Tyskland. De tyska affärsmännens benägenhet att lemna dylika lån har föranledts af den statsgaranti hvarmed alla prioritetslån äro försedda och af den omständigheten att ryska statsverket städse punktligt fullgjort förbindelserna till sina fordringsegare. Härvidlag öfverser man med det mindre tillfredsställande tillstånd hvari befinna sig de ryska finanserna samt fäster sig ej så mycket vid det gifna hypotekets värde och rentabilitet, nämligen sjelfva jernvägarne.

Liksom man byggt de ryska jernvägarne företrädesvis med främmande kapitaler, så äro äfven skenorna och den rörliga materielen införskrifna från utlandet. Lokomotiver och vagnar hemtades förut hufvudsakligen från Tyskland, i synnerhet från de stora fabrikerna i Sachsen, hvilka ej skulle kunna bära sig utan de ryska beställningarne; på senare tider ha likväl engelska, belgiska och franska fabriker uppträdt såsom farliga konkurrenter. På allra sista tiden har äfven svensk jernvägsmateriel funnit ingång i Ryssland.

Det sätt hvarpå de ryska jernvägarne skötas lemnar mycket öfrigt att önska, hvartill orsaken bör sökas i bristen på dugliga tjenstemän. I anseende till jernvägsnätets stora omfång är det i synnerhet ondt om pålitliga lokomotivförare. Äfven vid varutransporterna ha på senare tiden förekommit beklagansvärda, handeln störande oordningar. Med undantag af några snälltåg gå tågen ej fort och göra långa uppehåll vid de särskilda stationerna, då satsen: “tid är pengar“ tyckes vara helt och hållet okänd för de ryska jernvägsstyrelserna. Mycket hämmande på samfärdseln med utlandet verkar vidare den omständigheten att alla ryska jernvägar, med undantag af den mellan Varsjav och Wien samt Varsjav och Bromberg, ha större spårvidd än de öfriga europeiska, så att samtliga varor måste omlastas vid gränsen. Orsaken härtill är förmodligen rent militärisk, då, i händelse att en fiende skulle infalla i landet, all den rörliga jernvägsmaterielen kan forslas till det inre af landet samt fienden derigenom fullständigt hindras att begagna sig af jernvägarne. Skulle man vilja använda den på de öfriga europeiska jernvägarne brukliga materielen, så måste lokomotiverna och vagnarne förses med längre axlar, hvartill likväl åtgår mycken tid.

Låtom oss slutligen taga i betraktande de ryska jernvägarnes inflytande på handeln.

Rysslands vigtigaste hamn är S:t Petersburg, närmast derefter komma Odessa och Riga. Taganrog är af underordnad betydelse. Arhangelsk, under en stor del af året spärradt genom is, omgifves af en fattig landsbygd, hvars invånare ha endast få behof samt äfven blott få alster af åkerbruket och skogsskötseln att exportera. Likaledes är Arhangelsk, då det ligger vid en insjö, blott af lokal betydelse samt förmedlar endast den handel som drifves på Kaspiska hafvets kuster. Rysslands förnämsta importvaror äro: träolja, te, kaffe, vin, salt, bomull, träsorter till färgning och förarbetadt jern; dess vigtigaste exportartiklar äro: spanmål, lin och hampa, talg, blår, ben, ull, linne- och hampväfnader samt trävaror. Linet odlas i synnerhet i Östersjöprovinserna och dertill angränsande trakter, hampa i de mellersta guvernementerna Vitebsk, Smolensk, Mohilev, Kursk, Orel, Kaluga, Tula och Rjäsan. Hela Ryssland har med sin jemförelsevis ej täta befolkning öfverflöd på säd, men de orter som i följd af sin bördighet exportera de största spanmålsqvantiteterna äro guvernementerna söder om Moskva, nämligen Orel, Kursk, Harkof, Poltava, Voronesch, Tambof likom de i öster belägna trakterna ända till Volga.

Af de statistiska uppgifterna angående Rysslands handel framgår att det är i synnerhet med Europas nordligare länder dess samfärdsel är liflig. Hela värdet af Rysslands ut- och införsel uppgick år 1867 till 451,313,967 rubel. Deraf kommo 362,259,492 rubel på handeln med England, Sverige-Norge, Tyskland, Danmark, Holland och Belgien, samt endast 89,054,475 rubel på den med Frankrike, Spanien, Portugal, Italien, Österrike, Malta, Grekland, Turkiet, Moldau, Vallackiet och de icke-europeiska länderna. Analogt med detta handelns förhållande, är äfven skeppsfarten i Östersjöhamnarne mycket lifligare än i de vid Svarta hafvet och Asovska sjön. Öfver Östersjön utgingo år 1867 5,034 lastade fartyg till ofvannämnda nordeuropeiska länder, medan endast 1,729 med samma destinationsorter lemnade Svarta hafvets och Asovska sjöns hamnar. Bland alla länder har England den största samfärdseln med Ryssland. År 1867 afgingo från de ryska Östersjöhamnarne 1,908 lastade fartyg till England; från de vid Svarta hafvet och Asovska sjön 1,612. Att England utöfvar ett så dominerande inflytande på den ryska handeln är lätt förklarligt. Englands industri är den största och vigtigaste i hela verlden; derför måste Ryssland, som i detta afseende intager en mycket låg ståndpunkt, derifrån hemta de industrialster det behöfver. Å andra sidan är England det land som i följd af sin stora folkmängd mest förbrukar utländsk spanmål, och denna hemtas till en del från Ryssland. Besinnar man vidare att Ryssland har endast obetydlig direkt förbindelse med de utom-europeiska länderna och således måste införskrifva deras produkter indirekt öfver England, så torde ej kunna bestrides att handelsförbindelserna med England äro de för Ryssland vigtigaste. Grundvilkoren för ett beqvämt varubyte äro billig och vig transport; men nu är vägen från Svarta hafvet och Asovska sjön mycket lång, från Östersjön deremot ojemförligt kortare, ty man har beräknat att ett seglande fartyg behöfver i medeltal 100 dagar för att komma från Taganrog till London, från Odessa till London 90 dagar, från S:t Petersburg till London 42 dagar, från Riga till London 30 dagar, och följaktligen skall en stor del af de sydryska hamnarnes trafik på England med begagnande af jernvägarne vända sig till Östersjöhamnarne. “Tid är pengar“, den långsamma sjöfarten belastar varorna med ränteförluster, hvartill ytterligare komma de för Svarta hafvet och Asovska sjön mycket höga försäkringspremierna. Då dessutom konkurrensen stegrats, är det af nöden att kunna lemna varorna fort och noga bestämma tiden för deras ankomst — allt omständigheter som gifva den dyrare forslingen på jernväg företrädet framför transporten till sjös. Af de ryska hamnarne blir det Riga som kommer att draga största fördelen af dessa förhållanden, liksom äfven i viss mån de preussiska, och Sverige tyckes omsider ha börjat tänka på att bevaka sina intressen i detta för detsammas jernindustri så ytterst vigtiga hänseende. Hvad vi sagt om den rysk-engelska handeln, gäller likaledes äfven om samfärdseln med Belgien och Holland från de sydryska hamnarne.

Om de ryska hamnarne vid Svarta hafvet och Asovska sjön måste afstå största delen af sin trafik med norra Europa åt Östersjöhamnarne, så komma de å andra sidan att draga till sig en stor del af handeln med södra och vestra Europa, som förut gick till Östersjön. Träolja, sydfrukter, sydfranska viner skola taga sin väg till det inre af Ryssland icke mer öfver S:t Petersburg utan öfver Odessa. Öfverhufvud skall S:t Petersburgs dominerande ställning för den ryska in- och utförseln, hvilken företrädesvis grundat sig på den gynsamma sjökommunikationen med det inre landet, upphöra samt hamnarne Riga och Odessa vinna betydligt.

Mest skall likväl Rysslands inre handel och samfärdsel ökas i liflighet genom det ryska jernvägsnätets utvidgning. Många orter hvilka för de höga transportkostnadernas skull ej kunna draga någon vinst af sitt stora öfverflöd på spanmål skola blifva i stånd att bringa det i verldsmarknaden samt utbyta detsamma mot andra produkter. Den ryska industrien, hittills värnad genom höga skyddstullar, skall erhålla billigt råmateriel och billiga kol samt derigenom höjas. Öfverhufvud taget skola alla de välsignelser som genom jernvägars byggande beskärts de flesta europeiska folk äfven komma Ryssland till del. Tsarrikets gamla hufvudstad, Moskva, det vidt utgrenade jernvägsnätets medelpunkt, skall blifva den inre handelns och samfärdselns hjerta. Ej längre såsom för tjugo år sedan hänvisadt på endast jernvägsförbindelsen med S:t Petersburg, kan denna stad nu från alla ryska hamnar erhålla främmande länders alster och derifrån utsända de ryska exportartiklarne.

Bilder från kriget.

Köttutdelning i Paris.

(Se illustr. å sid. 44).

En del bland våra läsare torde kanske redan ha sig bekant att åtskilliga tyska filosofer på fullt allvar förklarat att det utrotningskrig som Preussens konung nu håller på att föra i Frankrike är fullt berättigadt, emedan den latinska rasen i alla fall vore dömd till undergång, och att speciellt fransmännen vore ett lättsinnigt och förvekligadt folk med idel dåliga egenskaper som nu spelat ut sin roll i verlden.

Det kan anses djerft att våga hysa några tvifvel om dessa äkt-germaniska siares stora visdom — men det vissa är emellertid att franska folkets storhet kanske likväl aldrig trädt i dagen på ett så glänsande sätt som genom den uthållighet parisarne visat under den långvariga belägringen och inneslutningen af deras hufvudstad, som räckt ända från den 16 Sept. förra året och ännu pågår då dessa rader skrifvas. Denna befolkning, som af de tyska skribenterna aldrig benämnes annat än ytlig, lättsinnig och frivol har derunder visat sig i stånd till de otroligaste försakelser och uppoffringar.

Om man besinnar den kolossala dagliga förbrukning af lifsmedel som en befolkning af 2 millioner menniskor kräfver, så måste man i sanning förvånas att förråderna af de nödvändigaste artiklar ha kunnat vara så ofantliga, att de ännu fyra månader efter inneslutningens början äro tillräckliga — men man kan äfven derigenom ana till de inskränkningar och umbäranden som befolkningen ålagt sig och hjeltemodigt uthärdat. Att från de styrandes sida utdelandet af förråderna varit ypperligt ordnadt vet man, men beundransvärdt är dock mest den undergifvenhet och tålighet som befolkningens alla klasser, både rika och fattiga, visat under denna svåra pröfvotid. Skulle äfven Paris slutligen duka under för de tyska hordernas öfvermakt, så har det dock nu ytterligare visat sig vara “Verldens första stad“, och historien om dess belägring skall evigt qvarstå som ett af de mest lysande blad i Frankrikes häfder.

Staden Orléans,

hvarifrån vi lemna en bild (se sid. 45), är eller, kanske rättare, var en af Frankrikes mest blomstrande städer, med öfver 50,000 invånare, hufvudstad i departementet Loiret, den fordna provinsen Orléannais, biskopssäte och berömd som en liflig och idog fabriksort. Stadens historiska ryktbarhet härleder sig från det femtonde århundradet, då den var eröfrad af engelsmännen men befriades genom det hjeltemodiga uppträdandet af en ung landsflicka, Jeanne d'Arc, den s. k. Orléanska jungfrun, hvars romantiska öden blifvit besjungna af många skalder, hvaribland Voltaire och Schiller. I staden finnes äfven upprest en staty af Jeanne d'Arc, hvilken liksom dess gamla ryktbara götiska dôm är en bland dess förnämsta märkvärdigheter.

Orléans har liksom så många andra af det sköna Frankrikes städer i detta krig undergått stora hemsökelser. Ehuru staden är öppen och obefästad, har den dock blifvit bombarderad af den beryktade f. d. friskare-generalen, bajraren von der Tann, och undgick endast en fullständig förstöring genom att frivilligt underkasta sig den 13 Oktober 1870. Den hölls då under flera veckor besatt af tyskarne till dess Loire-armén efter segerrika strider den 8 och 9 November tvingade dem att utrymma staden. Likväl har den sedan ånyo fallit i tyskarnes händer. Det är naturligt att dessa fiendtliga ockupationer af staden varit ganska dyrbara för dess beklagansvärda befolkning. De brandskattningar som varit pålagda Orléans uppgingo redan i November till mellan 3 à 4 millioner francs, och staden var under nära hela första dygnet vid tyskarnes inmarsch prisgifven till allmän plundring. Det hette visserligen sedan att befolkningen skulle skyddas och att allt som af militären toges skulle betalas, men i handelsbodarne tillgick det sålunda att soldaterna kommo in, efterfrågade den eller den artikeln, stoppade den utan vidare hos sig och aflägsnade sig utan att betala, dervid bodegaren icke hade annat att göra än att tiga och svälja sin förargelse, af fruktan att genom reklamationer eller förebråelser ådraga sig våldsamheter. Också påträffade fransmännen, när de efter slaget vid Orléans lyckats fördrifva tyskarne från denna trakt, uti flera eröfrade tyska artillerivagnar ett innehåll af den mest brokiga beskaffenhet — af allt, utom kulor, granater och dylikt krigsredskap: der funnos nämligen huller om buller inpackade bordstudsare, speglar, tapeter, tvålar, parfymer, porslin, chignoner och andra löseffekter för fruntimmer, paraplyer, konfektyrer, kläder af alla slag m. m. som preussarne hade ämnat förära sina hustrur som krigstrofeer — allt plundradt ur både handelsbodar och privata hus.

Min första flamma.

En gång var jag sjutton år
— Det var sälla dagar —
Lydde då i lifvets vår
Endast hjertats lagar.

I min lagbok på hvart blad
»Älska» stod der skrifvet.
»Tro och hoppas», på hvar rad
Var det rådet gifvet.

Och jag lydde, som jag sagt,
Utan minsta fråga;
Snart i allrahögsta prakt
Hjertat stod i låga.

En student med fjun på mund
— Namnet gör detsamma —
Kom och i en lycklig stund
Blef min första flamma.

När mitt öga mötte hans,
Solblind blef jag genast,
Se'n på hela jorden fanns
Han, blott han allenast.

När han kom, mitt hjertas slag
Straxt en himmel födde,
När han gick, min sol, min dag,
Natt och sorg förödde.

Högt uti en gyllne char
I en rymd så brokig,
Foro vi, hur säll jag var,
Men jag fruktar — tokig.

Nånå, fröjden blef ej lång,
Flamman steg i kärran;
Att tentera än en gång,
Reste bort i fjerran.

Ej en rad han skref till mig,
Kom ej mer tillbaka,
Fast min gråt så bitterlig
Kunnat klippan skaka.

Ack, det var som hvar minut
Slet så hårdt ett stycke
Ur mitt hjerta, sådant slut
Fick mitt första tycke.

Dock jag lefvat år från år,
Ty det icke felar
Att ju slika onda sår
Tidens plåster helar.

Härom da'n på en supé,
Jag en smula häpen
Flamman min fick återse
Med sin fru så näpen.

Var det han? En blek och fin,
Putsad, iskall herre!
Och af ynglingen en min
Icke qvar, dessvärre.

Bildad, verldsman med behag,
Sjuklig och blaserad
Och utaf sitt höga jag
Storligt intresserad.

Tankfull, vemodsfull jag nu
I vårt fordom läste
Men spratt till, då han sin fru
Hvasst men bildadt snäste.

Då helt hastigt och med skäl
Slog det mig för pannan:
Ack, för mig så väl, så väl
Att du tog en annan!

Freja.

Gåta.

Ett åkdon utan hjul jag är,
Ett fartyg utan segel.
Min väg högt öfver skogen bär
Och öfver böljans spegel.
Jag från min sköna, stolta höjd
I miniatyr ser verlden;
Men mången är just icke böjd
Med mig att göra färden.

Uttydning af logogryfen i föreg. häfte sid. 24: **Blånor,** hvaraf fås: *blå, ro, bår, bål, lån, når, å, år, bon, bo, nål, bor, rå, ål, nå! rån, bro, lo* och *lår*.

löjligt skådespel, att alla der församlade utbrusto i skratt. Dessa misstänkte att gossen kunde trolla och att det ej var utan afsigt han företog sig detta. Kanhända stod han i förbindelse med onda andar eller var besatt af någon sådan. Säkert var emellertid att det hela förebådade någonting. Straxt derefter började stora molnmassor betäcka himlahvalfvet och slutligen brast en storm lös med otygladt raseri, blixt följde på blixt, åskskrällarne blefvo allt tätare och sjelfva jorden darrade — det var som om den yttersta dagen kommit.

Det dröjde icke länge förrän hela trakten undergick en förfärlig förändring. Under det åskan gick utan afbrott och de ljungande blixtarne oupphörligt upplyste det djupa mörkret, började köpingen och dess hus med allt hvad deri fanns sjunka tillhopa och liksom sammansmälta till en sjudande lavaström -- och med sina verk gick äfven menniskan sjelf under. Här såg man den gråhårige höfdingen störta bort i vild flykt med sitt barn på armen; men innan han nådde dörren var han förvandlad till sten. Der såg man mödrar fly med sina små för att undgå det öde som hotade dem — förgäfves. Här hängde sig den unga hjelplösa qvinnan fast vid den tappre krigaren; den arm som hittills värnat henne skulle säkert också nu skydda henne! Ack, ej heller hon undgick den förfärliga förvandlingen. Se, dessa strålande ögons lifsljus släckes, den varma handen är nu kall; kött och blod förvandlas till den hårda, känslolösa stenen. Hör, hur det skräller i skyn och husen brakande sjunka i spillror, medan luften uppfylles af mäns och qvinnors verop, klagan och jämmer! Icke en man, icke en qvinna, icke ett barn — ja, ej en gång en främling — skonades. Då stormens raseri lagt sig, voro alla förvandlade till sten. Den ende som öfverlefde denna förstörelse var gossen som man försmått och föraktat. Husen och allt hvad i dem fanns hade dukat under för de vreda elementernas makt och voro förvandlade, ej till en hop ruiner utan till rykande lavaströmmar.

En bergshöjd med branta afgrunder utmärker nu det ställe der denna katastrof inträffade; på höjden, hvilken — om man får sätta tro till hvad dajakerna berätta — just är den försvunna köpingen, visas ännu i dag spåren efter de förstenade husen. Man visar ett fritt liggande klippblock, hvilket skall vara en förstenad malaj som olyckligtvis besökte köpingen denna fruktansvärda dag. Der står han, med sin hand ännu omfattande svärdsfästet — en gång en lefvande menniska, nu en liflös sten. Hela trakten är ett oförgängligt vittnesbörd både om ogästfriheten och dess fruktansvärda straff. Då gossen sett sig mätt på hur förfärligt han blifvit hämnad, lemnade han den hemska skådeplatsen. Han återvände till sin fädernestad Semabang, tiden gick sin jemna gång, och innan han dog var han sin stams höfding, den gråhårige patriark som hyllades af det uppväxande slägtet. Så förflöto år, ja århundraden; fäder och mödrar försvunno och barnen intogo deras plats för att på samma sätt som de verka, blifva gamla och dö, och så gick det undan för undan: barnen lekte och dansade på samma jord som gömde deras förfäders stoft.

Slutligen — och det är icke så länge sedan — då Semabangstammen blifvit rik och mäktig, drömde en afkomling af den lille hungrige gossen att stora rikedomar väntade honom och hans stam, om de drogo till berget Si-Lebor, den förstenade köpingen. I följd deraf utrustades följande dagen en expedition som begaf sig ut på upptäcktsfärd. Efter åtskilliga ströftåg funno de slutligen en håla, som de undersökte vid skenet af facklor. Den var mycket stor och full af de sedan så beryktade ätbara svalboen.

— Sålunda, utbrusto de, tillfaller oss nu allt detta; hvad man nekade vår stamfader; det gifves oss nu; detta är vår *balas* (hämd)! De togo ut ur hålan tusen och åter tusen fågelbon och förtjenade mycket penningar derpå.

Si-Libor-hålorna skola vara de på ätliga svalbon rikaste bland alla Borneos, och den stam som eger dem (den unge gossens från Semabang afkomlingar) är nu den rikaste i Sadong.

Siffrorna ha också en tunga. Från apostelen Petrus till Pius IX ha på det stolta Roms påfvestol setat 297 påfvar, hvaribland varit 24 motpåfvar och en påfvinna; 19 påfvar ha lemnat Rom, 35 ha regerat i utlandet. Åtta herrskade ej längre än en månad, 40 ett år, 22 två år, 54 fem, 57 tio, 51 femton, 18 tjugo, och endast 9 påfvar längre än tjugo år. Af de 297 S:t Petri efterträdare förklarades 31 för usurpatorer och kättare. Af 282 laglige påfvar dogo 64 en våldsam död: 18 blefvo förgiftade, 4 strypta. 13 andra röjdes ur vägen på olika sätt: Stefan VI stryptes, Johan XVI stympades, Johan X qväfdes, Benedictus IV dog med en snara om halsen, och om Johan XIV berättas att han, liksom Gregorius XVI, svältes ihjäl. Gregorius VIII inspärrades i en jernbur. Påfvarne i Avignon ej inberäknade, afsattes, fördrefvos och bannlystes 26; 28 ha endast genom främmande makters hjelp kunnat hålla sig qvar på påfvestolen. Af samtlige påfvar hafva 153, således mer än hälften, vanhedrat S:t Petri stol. Pius II, Sixtus IV, Innocentius VIII, Alexander VI, Paul III hade barn. trots sitt löfte att lefva ogifta. Leo VI skall ha varit en qvinna, han eller hon dog i barnsäng: *peperit papissa papillam*, skrefvo samtida författare. Urban V bekände att han ej var ofelbar och underkastade sig den bot konciliet pålade honom; påfvarne Victor III och Hadrian VI erkände offentligt sin syndfullhet.

Lykthattar. En fransk tidning berättar följande: Som bekant torde vara, ha invånarne i Rheims för någon tid sedan blifvit af den preussiske guvernören tvingade att bära lyktor, närhelst de gå ut efter mörkrets inbrott. I följd af detta påbud voro kafeerna i staden hvarje afton på ett högst sorgligt sätt illuminerade af stora lyktor, som hängde på hattpinnarne under sina egares hattar. En hattmakare på platsen beslöt att förbättra systemet; han utstälde i sitt fönster kinesiska lyktor hvilkas nedra del innehöll en hufvudbonad af papp, så att lyktan kunde bäras på hufvudet och öfra delen af densamma var upplyst. I fönstret var uppfästadt ett plakat hvari dessa lykthattar utbjödos till salu under namn af «*Coiffures d'ordonnance*«. De preussiska myndigheterna ha dock fått nys om detta slags moderna lyktgubbar och lagt beslag på de olyckliga lykthattarne samt med vanlig mildhet underrättat hattmakaren att. ifall han upprepade denna förolämpning, skulle han genast bli transporterad till en preussisk fästning.

Förlåtligt misstag. En köpman i Hamburg, som skulle gifva sin för tillfället i London vistande kompanjon någon upplysning angående deras affär, erfor just då han var i begrepp att försegla sitt bref nyheten om staden Orléans' eröfring af de tyska trupperna. Han skyndade då att i ett postskriptum som hastigast tillägga orden: «Slut med Orléans!» — Mottagaren af brefvet telegraferade genast efter dess inhändigande tillbaka: «Sju balar orléans äro på väg«.

Nytt belysningssätt. Vid sista sammanträdet af *Society of Arts* i London uppläste hr Silber en afhandling om ett nytt sätt att upplysa städer, fabriker och boningshus medelst vegetabilisk eller mineralolja. Härvid tillgår sålunda att oljan från en på vinden befintlig reservoar genom rör ledes ned till alla rummen i huset. Tillflödet regleras genom små cisterner, som äro försedda med tappar af ny konstruktion, och cisternerna äro i möjligaste mån anbragta i jemnhöjd med sjelfva lågorna. Under sammanträdet voro tända på detta sätt brinnande lågor, hvilka rönte allmänt erkännande för sin lyskraft och jemnhet. Af den för mineraloljan egendomliga obehagliga lukten kunde vid detta tillfälle ingenting förmärkas.

Strid mellan fåglar. En skogvaktare i närheten af Köln råkade för någon tid sedan blifva vittne till en strid på lif och död mellan en sparfhök och en kråka. Sparfhöken stod just i begrepp att kasta sig öfver en kull rapphöns. De förskräckta djuren sökte skydd under några buskar, der de erhöllo hjelp af kråkan, som genast upptog striden med sparfhöken och slutligen besegrade denne. Ehuru skogvaktaren gick ända fram till de bägge kämparne, fortsatte de likväl striden, och detta med sådan förbittring att han kunde bemäktiga sig dem. Men ej ens nu afsvalnade deras stridslust: kråkan hade med sina klor gripit fast i sparfhökens ena öga och näsborr samt fasthöll hans tunga med sin näbb. I detta tillstånd hembar skogvaktaren de två kämparne.

Praktiskt för gasbelysning. En olägenhet vid gasens tändande i stora städer har hittills varit att någon tid åtgår innan alla lyktorna blifvit tända. En tysk professor, dr Klinkerfues, har nu tagit patent på en af honom gjord uppfinning hvarigenom alla gaslyktorna i en stad kunna i ett ögonblick tändas och på samma sätt släckas.

Tidningspressen i Rom. Före Roms besittningstagande på hösten 1870 af Victor Emanuel, existerade der endast 2:ne tidningar, nämligen «Osservatore romano», den påfliga officiella tidningen samt «Civitta catolica», ett jesuitiskt organ. Nu utkommer der 21 tidningar som dagligen utropas på gatorna af kolportörer. Så hastigt har förhållandet ändrat sig der.

☞ I följd af bristande utrymme ser sig Red. förhindrad att i detta häfte införa slutet på artikeln "Folklif, seder och bruk i Littauen", hvilket skall inflyta uti Marshäftet.

ANMÄLAN.

Det stora bifall, hvarmed denna tidskrift blifvit emottagen och hvaraf den haft att glädja sig under dess tvååriga tillvaro, gör det till en kär pligt för oss, då vi nu börja den tredje årgången, att uppbjuda all vår förmåga att söka bibehålla den oss visade välvilja och förvärfva oss nya läsare och vänner.

Likasom hittills skall vår tidskrift äfven framgent erbjuda sina läsare en lärorik och underhållande lektyr, med omsorg vald inom alla de områden, som tillhöra vår tids bildning, och skola vi vid valet alltid ha för ögat att bereda våra läsare nyttan af utvidgade kunskaper och nöjet af angenäm förströelse.

Skildringar af upptäcktsfärder och besök i främmande länder, bilder ur aflägsna folkslags lif, seder och bruk, intressanta företeelser inom **naturens område,** framstälda på ett lättfattligt och populärt språk, skola omvexla med **historiska skildringar, lefnadsteckningar** utaf ryktbara personligheter från så väl äldre som nyare tider.

Men derjemte ämna vi nu äfven upptaga alster från **skönliteraturens område, noveller** och **berättelser,** samt framställningar af **skön konst, historiska skizzer,** och dertill hafva vi från början af 1871 års årgång att påräkna bidrag af

svenska författare och författarinnor,

hvaribland vi tillåta oss nämna

Fr. Hedberg, Lea, Cl. Lundin, Elias Sehlstedt, Sylvia,
fru M. S. Schwartz, Pehr Thomasson, Wilhelmina m. fl.

Innehållet af vår tidskrift skall derigenom erhålla en ytterligare omvexling och göra densamma till en ännu mera välkommen gäst inom familjen och vid den husliga härden. Illustrationerna komma framgent att få sin plats inuti texten och skola i prydlighet och tryck fortfarande blifva af den beskaffenhet, att vår tidskrift skall uthärda jemförelse med det bästa af hvad den svenska pressen i detta hänseende erbjuder, hvarpå de här aftryckta torde lemna bevis. **Till antalet blifva illustrationerna ännu flera än uti den nyss afslutade årgången.**

Derjemte skola våra prenumeranter erhålla en **extra premie,** bestående af

en större färgtrycksplansch,

21 tum bred och 16 tum hög,

hvarvid vi öfverlemna åt dem att sjelfva välja mellan 2:ne utmärkt lyckade, **hittills outgifna**

taflor ur folklifvet i Sverige,

efter originalteckningar af Professor J. W. WALLANDER,

nämligen antingen

Bröllopsdans i Österåker

eller

Marknad i Wingåker.

Prof på dessa planscher är tillgängligt hos alla bokhandelskommissionärer i riket.

Så väl genom det förtjenstfulla uti originaltaflans behandling som genom det sorgfälliga litografiska färgtrycket är denna gratispremie **en tafla som väl är förtjent af att under glas och ram förvaras i hvarje hem,** och torde utgöra **en vacker väggprydnad.**

Oaktadt de härigenom betydligt ökade förlagskostnaderna för denna tidskrift, vilja vi dock **icke öka** det hittillsvarande priset, utan kommer detsamma att fortfarande blifva

6 Rdr Rmt för hela årgången,

innefattande 12 häften med tillsammans 620 spalter text, och hoppas vi att genom detta ofantligt billiga pris bereda företaget en ständigt ökad spridning inom alla klasser af landets befolkning.

Prenumeration mottages i alla boklådor samt på alla postkontor i riket.

Uti bokhandeln i Stockholm och landsorten kan äfven subskriberas på tidskriften med **60** öre för hvarje häfte (52 spalter text och ett stort antal illustrationer), och i så fall erhålla alla de subskribenter, som uttagit de 10 första häftena, 11 & 12 häft. **gratis.**

Tidskriften utkommer regelmessigt med ett häfte i hvarje månad.

Bland de artiklar och illustrationer, som komma att införas i de följande häftena, tillåta vi oss att här anföra följande:

Bilder från kriget.
Svensk bildande konst, taflor af nyare svenska konstnärer, Höckert, Fagerlin, Wallander, Winge m. fl.
Studentens glada lif, med illustration.
Brudkronan, berättelse af Elis Emil.
Ett oroligt hufvud, skizz från 1848 af Alfr. Andersson.
Karnevalen i Rom, med illustration.
Stormningen af Fredriksodde, historisk skildring af Otto v. Schantz.
Nya Sagor af H. C. Andersen.
Vattnets färg.
Bernhard v. Beskow, lefnadsteckning af C. L. med porträtt.
Sven Nilsson, Joh. Henr. Thomander, Fredrika Bremer, Richard Wagner, Josef Mazzini, } lefnadsteckningar med porträtter.
Ur svenska folklifvet, med illustration.
Bildande konst, taflor af Raphael, Corregio, Guido Reni, Leonardo da Vinci m. fl. af de äldre mästarne.

Stockholm i December 1870.

Albert Bonnier.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

3:dje häftet. Tredje årgången. Mars 1871.

NÄR och FJERRAN

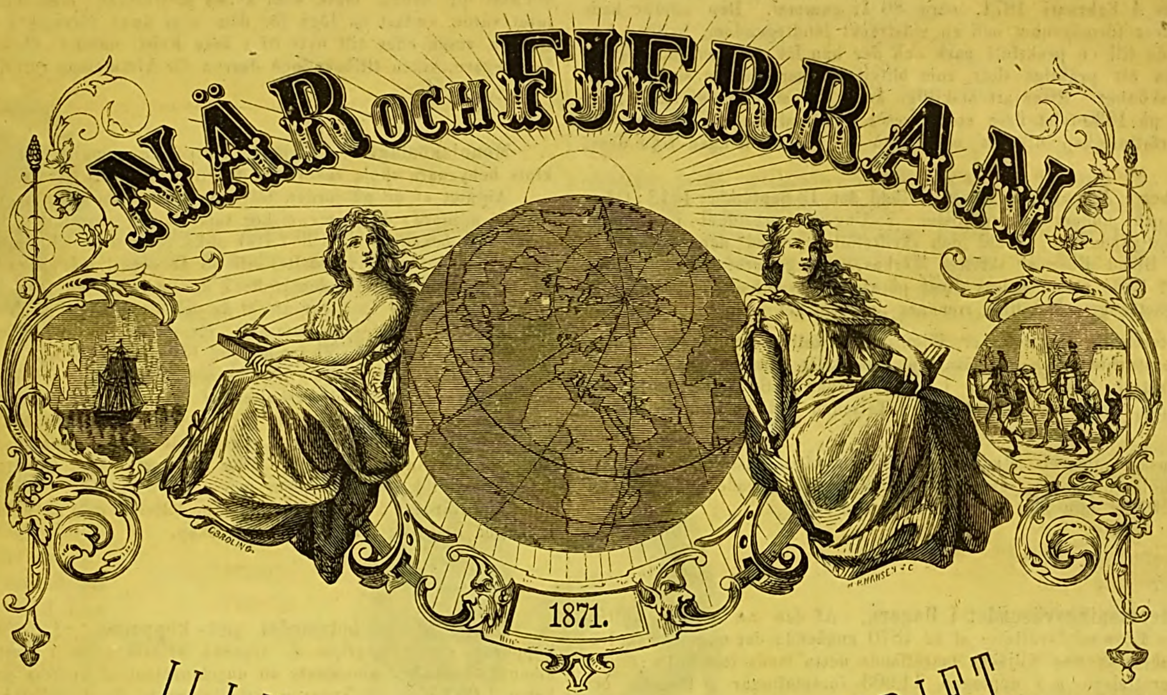

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Tredje häftets innehåll:

Text:

Fredrika Bremer af *Cabiro* .... 49.
Valrossen (ur "Fra Alle Lande".) .... 53.
Typer från Roms och Wiens karnevaler, efter *R. Waldmüller* .... 56.
Giuseppe Garibaldi, af *Frans Hedberg* .... 58.
Folklif, seder och bruk i Littauen, af *Otto Glagau* (slut fr. sid. 16) .... 60.
Kronologisk öfversigt af krigshändelserna under November-December 1870 samt Januari 1871. 66.
Bilder från kriget .... 72.
Charad .... 72.

På omslagets innansidor:

Märkligare dödsfall: Pückler-Muskau, Eötwös, Eckhardt, Regnault.
Undervisningsväsendet i Ungern.
Menniskoslägtet.
Dusch såsom botemedel mot kopporna.
Silkesodlingen och sildentillverkningen i Ryssland.
Liks förbränning på slagfältet.
Tyskarnes förluster i kriget, m. m.

Illustrationer:

Fredrika Bremer .... 49.
Valrossjagt .... 53.
Typer från Roms karnevaler .... 56, 57.
Giuseppe Garibaldi .... 60.
Menotti Garibaldi .... 61.
Garibaldis ankomst till Tours .... 64.
Karnevalsscen från Wien .... 65.
Proviantering af en fransk fästning .... 68.
En nutidens belägringskanon .... 69.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.
Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

Märkligare dödsfall.

Furst Pückler-Muskau, en rik godsegare i Schlesien, som för närmare 30 år sedan gjorde ett visst uppseende som författare till ett — äfven på svenska öfversatt — arbete *«En afliden furstes bref»* afled den 4 Februari 1871, nära 86 år gammal. Den aflidne hade ärft en stor förmögenhet och en vidsträckt landtegendom, hvilken han omskapade till en praktfull park och der han lät den berömde Schinkel bygga ett präktigt slott, som blifvit ryktbart genom sin arkitektoniska skönhet. Efter att åtskilliga år ha tjenat i ryska armén, företog han på 1830-talet flera större resor i Nordafrika och Asien, och hans författareskap utgöres egentligen af reseskildringar från dessa länder.

Friherre Joseph von Eötwös, född den 13 September 1813 i Ofen, kultus- och undervisningsminister i Ungern, president i ungerska vetenskaps-akademien, skald och skriftställare, afled den 3 Februari i Pest. Bland Eötwös' skrifter märkas: «Fängelsereformen», «Inflytandet af 19:de århundradets ideer på stat och samhälle», «Nationernas likställighet« samt åtskilliga romaner och lustspel.

Professor L. Eckhardt i Wien, skriftställare och bekant genom sina litteraturhistoriska föreläsningar, särskildt berömd såsom dramatisk författare, förut professor i Luzern, sedan 1864 hofbibliothekarie i Karlsruhe, afled den 1 Februari i Tetschen vid Bodenbach 43 år gammal.

Franske målaren Regnault, hvilken vid senaste expositionen i Paris erhöll guldmedalj såsom ovanligt skicklig, stupade den 19 Januari vid utfallet mot 5:te preussiska armékåren.

Undervisningsväsendet i Ungern. Af den nu aflidne kultusministern Eötwös' berättelse af år 1870 angående det ungerska skolväsendet inhemtar man följande beträffande detta lands folkskolor:

I berättelsen äro upptagna 11,903 församlingar i Ungern och Siebenbürgen med 2,284,741 skolpligtiga barn, af hvilka blott 1,152,115 verkligen besökt skolorna, hvaraf synes att nästan hälften ej åtnjutit någon undervisning. Dessutom erhåller af de skolbesökande barnen inemot en half million undervisning endast under vintermånaderna, och mer än 200,000 sakna läroböcker. Hvad beträffar skolorna — 1,712 församlingar ha inga sådana alls — så försäkrar ministern af egen erfarenhet att i de flesta lärorummen lida barnens helsa och kroppsliga utveckling en skada som är större än den nytta de i andligt hänseende draga af undervisningen. Ej sällan äro 150-200 barn samlade i dessa trånga, fuktiga, qvafva och osnygga lokaler. Äfven lärarekrafterna lemna mycket öfrigt att önska både med afseende på antal och bildning; i ett enda komitat finnas 17 lärare som ej en gång kunna skrifva. Såsom det största hindret för aflägsnandet af dessa missförhållanden uppger ministern nationens ringa intresse, ja, likgiltighet, då hufvudvilkoret för en reform i detta hänseende är ökandet af det för skolväsendet beviljade anslaget.

Ur Castelars i Cortes hållna tal mot slafveriet. «Det moderna slafveriet är långt förfärligare än det hos de gamla folken; ursprunget till det senare var kriget, men det moderna har sitt upphof i ett skändligt köpslagande. Forntidens slafveri hade sin rot i en viss metafysisk princip. Aristoteles jemför familjen med en triangel, hvars vinklar utgöras af föräldrarne, barnen och slafvarne. Hos antikens folk hade man åt en del af slafvarne anförtrott en mängd åligganden af högre art än de vanliga trälgöromålen, hvaraf blef en följd att bland denna samhällsklass funnos icke så få celebriteter; det moderna slafveriet har ej att uppvisa någon Terentius eller Epiktetes, då deremot under de gamla folkens tid kunde mogna en så storsinnad själ som Spartacus'? Blott genom sitt snille jembördig med en Jugurtha, en Mithridates, kunde han skapa en här af 40,000 man och mot patriciernas bröst rikta just samma svärd hvarmed slafvarne kort förut till sina herrars ögonfägnad afskurit hvarandras lifstrådar på arenans sand.

O, mine herrar, det moderna slafveriet är brutalt! Det förvandlar menniskan till en arbetande maskin. I de dagar då det gamla Rom låg i sin dödskamp, då det omsvärmades af Alariks horder, måste det se slafvarne, Spartacus' kamrater, liksom mordenglar stiga ned från de kors hvarpå det uppnaglat dem och försprida dess bloddränkta aska för alla himmelens vindar till straff för dess fräcka öfvermod.

Hvilket straff har verldshistorien förbehållit *oss*?

Och dessa prester som jag ser här — ha de kommit hit för något annat ändamål än att votera för religiös ofördragsamhet och monarkisk restauration?

Beklädde jag deras embete, skulle jag säga så här: «Gud, förbarma dig öfver oss! De händer som skapat verldsalltet voro genomborrade af slafveriets spikar, de läppar som bjudit universum att blifva vid lif slötos af dödens isande andedrägt. Den som befalde vattnet bära sig måste törsta, den som gaf solen dess eldhaf måste frysa, och dödskampen hos den som lyfte stenen af sin egen graf kunde ej röra hans tyranners hjertan. Upphöjda, namnlösa lidande, utståndet endast och allenast för denna mask som kallas menniskan; men du är likväl af intet värde, endast en lögn för dem som ännu försmäkta i slafveriet! Slafvar, resen eder till nytt lif i Jesu Kristi namn! Och I, I andra, I slafegare, viken tillbaka och darren för himmelens rättvisa!»

Menniskoslägtet. Följande statistiska uppgifter angående vårt klots bebyggare skola säkerligen tillvinna sig våra läsares intresse.

Antalet af de på jorden lefvande menniskor uppgår i rund summa till en milliard; dessa menniskor tala, såvidt man hittills känner, 3064 språk och bekänna sig till 1,100 olika religioner. En menniskas lefnadslängd beräknas i medeltal till 33 år och 6 månader. En fjerdedel af barnen dör innan den fylt 7 år, och hälften före 47. Af 100 personer uppnå 6 en ålder af 60 år och derutöfver; af 500 blir en 80 och af 1,000 en 100 år gammal. Hvarje år dö 33 millioner, således 96,000 på dagen, 3,730 i timmen, 60 i minuten och 1 i sekunden. Dessa 33 millioner ersättas af 42½ millioner födda, och det härigenom uppkommande årliga öfverskottet af 9½ millioner menniskor skulle medföra en lika stor tillväxt af vårt slägte, om icke tid efter annan krig och andra utom naturens regelbundna gång liggande tilldragelser hade en minskning till följd. Man har lagt märke till att det är mestadels nattetid som barn födas och dödsfall inträffa. Bland 120 individer af hvardera könet gifter sig i medeltal 1 och på hela jorden äro ingångna omkring 82,500,000 äktenskap.

Dusch såsom botemedel mot kopporna. I följd deraf att kopporna starkt angripit de franska krigsfångarne i Stettin har i en arsenal derstädes anordnats en duschinrättning, hvarest dagligen omkring 1,000 man af fångarne, erhålla varm dusch. Vattnet fås från stadens vattenledning, går genom långa rör och bibringas genom derunder anbragta Bunsenska gasbrännare den erforderliga värmegraden. Under det fångarne i afdelningar på sexton man föras under duscharne, bäras deras kläder till ett rum som är fyldt med varm, med karbolsyra mättad ånga. Der få de hänga en stund och bäras sedan in i ett annat ännu varmare rum, hvarest de torkas inom få minuter. Hela proceduren försiggår så fort, att, såsom ofvan nämndes, 1,000 man kunna duschas för hvarje dag Läkarne anse att denna åtgärd skall blifva af största vigt för fångarnes helsotillstånd.

Lemningar efter en gammal stad. Till tyska tidningen *Tagespost* skrifves den 15 Januari från Kairo: «Just nu hör jag af professor Brugsch att man vid den lilla staden Delb-el-Jahud (Judekullen), dit man anländer efter en timmes vandring från Kairo, funnit qvarlefvor efter en gammal stad, som sannolikt blifvit uppbyggd af judar. Man har påträffat lemningar efter ett tempel och brunnar bestående af utomordentligt väl slipad alabaster, vidare väl bibehållna inskrifter och längor af mycket vackra hus.»

Frankrikes kronjuveler förvarades till år 1791 i skatt- och mobiliekammaren. Ett detaljeradt inventarium uppgjordes af tre deputerade af den konstituerande nationalförsamligen, hvilka utnämndes till kommissarier. Detta inventarium trycktes på nationaltryckeriet och utdelades i två delar till församlingens medlemmar.

Första delen deraf innehåller under rubrik «Krondiamanterna» en förteckning på ädelstenarne samt uppgifver deras värde. Första kapitlet, «Diamanter,» har en summa på 16,730,403; det andra, «Perlor,» en på 996,700; det tredje, «Färgade stenar,« en på 360,604; det fjerde, «Klenoder,» en på 5,834,490 — således en slutsumma af 23 922,197 francs. «Regenten» (Pitt-diamanten) ensam figurerar med ett belopp af 12 millioner. Den köptes 1702 på Malacka för 97,000 francs, förvärfvades under Ludvig XV åt franska skattkammaren och Napoleon I satte den på sitt värjfäste.

Man kan antaga att dessa stenars värde nu är tredubbladt. De utgöras tillsammans af 9,547 diamanter, 513 perlor, 230 rubiner, 71 topaser, 150 smaragder, 134 safirer, 3 ametister, 8 syriska granater och 8 färgade stenar.

Inventariets andra del omfattar juveler, bergkristaller, graverade stenar, målningar samt andra konst- och vetenskapliga föremål. Dessa skatter flyttades sedan till franska nationalmuseet och bildade ett af de vackraste Louvregallerierna; då preussarne i fjol ryckte an mot Paris, fördes de till Tours.

Fredrika Bremer.

Just då vi ämnade till den aflidna oförgätliga författarinnans för hvarje svensk så kära porträtt foga en kort återblick på hennes lefnadslopp, erinrade vi oss en förlidet år i Köpenhamn utgifven bok, *Udvalgte Feuilletoner* af *Cabiro* (P. A. Hansen), hvari man äfven finner en *Feuilleton* som bär rubriken: Fredrika Bremer. Vi tro att läsaren gerna skall mottaga denna uppsats, hvari författaren behandlat sitt ämne med lika mycken sakkännedom som esprit och smak i framställningen, hvarvid vi dock anhålla att få fästa läsarens uppmärksamhet på att denna *Feuilleton* naturligtvis icke gör anspråk på att vara någon längre genomförd kritisk artikel.

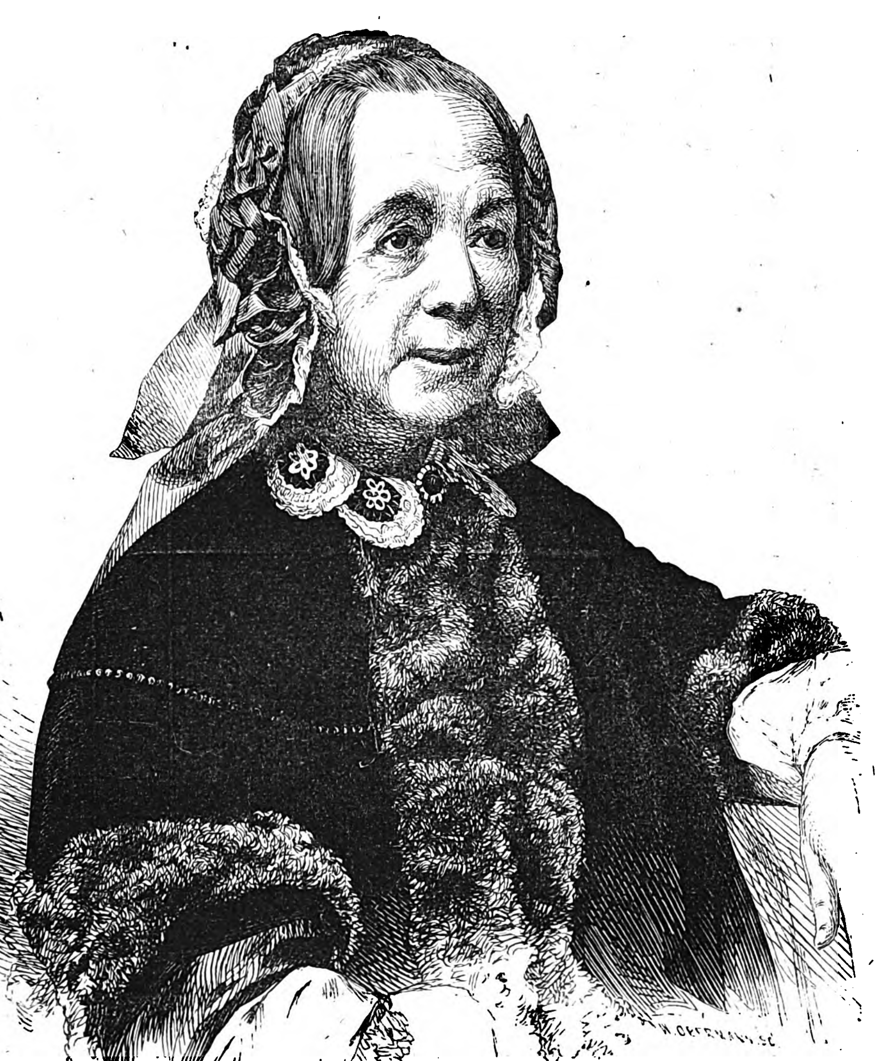

Fredr. Bremer

Åtminstone i ett afseende har qvinnans emancipation blifvit genomförd, och det är just en medelpunkt hvarifrån genom alla radierna kan verkas ut på lifvets periferi. Inom litteraturen har qvinnan tillkämpat sig en plats hvilken, långt ifrån att hafva blifvit henne bestridd, hon tvärtom intagit under bifall af både den läsande allmänheten och den kritiska kår som fått sig anförtrodd polistjensten inom det litterära samhället. De patrullerande konstaplarne blunda artigt med ena ögat, när en poetisk krämerska trots gällande författningar slagit upp sitt stånd i något af litteraturens mera trafikerade gathörn för att underlätta afsättningen af sitt kram, och de ha ej hjerta att från trottoaren genast visa ned en liten litteraturens pigsnärta, äfven om hennes korg är så stor, att den kan anses besvära de andra fotgängarne. Det bör likväl medgifvas att korgen sällan är större än en vanlig sykorg, och så stora dimensioner behöfver den ej heller ha, då den i de flesta fall ej innehåller annat än litet romanstickning — hvari en eller annan maska blifvit tappad — och ett litet novellbroderi, som oftast med rosor och liljor på ramsvart botten.

Och hur är det med publiken! Ja, här kunna ojäfaktiga siffror bevisa mitt påstående. I England, fruntimmersnovellens rätta hem, ha under loppet af förlidet år (detta skrefs den 13 Maj 1868) utkommit omkr. 400 romaner, och två tredjedelar af dem ha flutit ur fruntimmerspennor; dessa två tredjedelar ha gjort större lycka och haft bättre åtgång än den återstående anspråkslösa tredjedel som ej fabricerats på symaskin.

Det är mycket möjligt att denna åtgång skall beständigt ökas, om fruntimmerslitteraturen fullföljer den väg den kommit in på. Den har redan afvikit från sin naiva början inom hemmets fredliga väggar, och i de sensationsromaner med tvägifte och förgiftning hvarmed fröken Braddon anvisade det moderna epos en ny väg har tekökets puttrande långt för detta aflösts af de döendes rosslingar. Men äfven denna väg har man nu i det närmaste trampat ut och derför beträdt en ny som omsider kan leda till den rätta poesiens fält och på det hela taget är egnad att ådraga sig en uppmärksamhet som lofvar godt för produktionens rentabilitet. En anonym författarinna har nämligen väckt uppseende genom ett förstlingsarbete, “*Cometh up as a Flower*“, hvari man öfverraskas af att finna en qvinnas penna skildra en stormande, lidelsefull och hänsynslös kärlek utan att rygga tillbaka för traditionella fördomar. Denna roman utgör ett verkligt *événement* inom den engelska skönlitteraturen, som nästan alltid burit till torgs en puritansk tillgjordhet när det varit fråga om kärleken mellan man och qvinna, och den har gjort så stor lycka, att dess författarinna ej unnat sin sånggudinna någon ro förrän hon skrifvit en ny roman, “*Not wisely but too well*“. Såsom man kunde vänta, har hon deri upprepat sig sjelf och endast kunnat söka dölja denna upprepning genom att föra bokens Don Juan ännu några steg närmare helvetets mörka afgrund och måla dess hjeltinna i ännu starkare kärlekens brandrödt än som skett i det föregående arbetet.

Der sen I vägen utstakad, följen den, mina damer, antingen I nu hafven lättare för att skildra ett adertonårigt hjertas första vulkaniska utbrott eller tron er lyckas bättre i att gifva oss en kurs i erotisk geologi genom att framställa betydelsen af de olika lavalager som samlat sig omkring en för tretio år sedan utbrunnen krater.

Till verket, mina damer, ty vi äro öfvermätta på tevatten och vämjas vid det myckna sockerbrödet! Låtom oss komma öfverens om att betrakta den litteraturperiod, då en teologie kandidat med hvit halsduk, de bästa examensbetyg och personliga egenskaper var den sjelfskrifne hjelten i alla fruntimmersnoveller — låtom oss betrakta den perioden såsom lyckligen undanstökad och åt oss utkora en hjelte mindre teologisk men mera modig, ja, till och med ett litet stycke djefvul. Dragen slöjan för ert ansigte och ert hjerta, derest I viljen att vi skola känna oss tilltalade af det förras vackra drag och det senares intressanta känslor, och tagen exempel af den nämnda engelska författarinnan som framstår så fördelaktigt vid sidan af sina tillgjorda systrar i Apollo, hvilka gå nästan så långt i sitt pryderi att de låta sätta mamelucker på stolsbenen.

Men — *quo me, Musa, rapis?* kunde jag frestas utbrista med en latinsk klassiker eller med en dansk d:o: *Den Indgang var for lang*. Ty det var visst icke min mening att påtvinga damerna mina råd i en sak af så delikat natur, ej heller att utbreda mig vidt och bredt om novellen i allmänhet och fruntimmersnovellen i synnerhet; tvärtom var det alldeles specielt en särskild författarinna som skulle utgöra föremålet för dessa rader. Men så går det: gif damerna blott ett finger, och de taga snart hela handen, för att nu icke tala om hjertat. Dock vill jag ej stryka ut hvad jag här ofvan skrifvit, ty inledningen står i nära samband med det följande, lika säkert som den ofvannämnda nya genren af den engelska fruntimmerslitteraturen står i en absolut motsats till den rena och kyska atmosferen i de svenska noveller för hvilkas tillvaro vi ha att tacka den berömda och beundrade författarinnan Fredrika Bremer. Det är om henne jag önskade berätta något i denna följetong.

För kort tid utkom nämligen i hennes fädernesland ett band af hennes efterlemnade skrifter (mindre berättelser och dikter), bref och en skizzerad sjelfbiografi, supplerad af en utförligare, af hennes syster Charlotte gjord lefnadsteckning, hvilken låter läsaren kasta en blick in i en personlighet som ådragit sig både gamla och nya verldens uppmärksamhet. De som känna till Fredrika Bremers “Teckningar ur hvardagslifvet“ skola i hennes enskilda lif återfinna många drag från novellerna, och alla torde vid läsningen af hennes sjelfbiografi klart inse att denna författarinna uppfattade sitt författareskap såsom ett lifsarbete det der borde uppfyllas med allvar och kärlek samt att det ej fick vara endast ett tidsfördrif under de timmar då man har ledigt från köksbestyren och sybordet.

Hvad man ej heller kan undgå att märka är att Fredrika Bremers hela tankegång samt hennes uppfattning af samhället och qvinnans ställning deri med åren undergingo en förändring som gifvit sig tydligen tillkänna i hennes litterära verksamhet. Visserligen uppstod redan tidigt hos henne den tanken att qvinnan ej intog den ställning inom det sociala lifvet som hon med rätta kunde göra anspråk på; men vid sina första steg på författarebanan uttalade hon den bestämda öfvertygelsen, att hemmet utgör qvinnans rätta verkningskrets och att det för henne vore en betänklig sak att träda upp offentligt och taga del i det yttre samhällslifvet; till och med att vara författarinna är ett brott mot regeln och ålägger derför äfven qvinnan såsom en oafvislig pligt att, om hon fattar pennan, med allvar söka komma till klarhet med sig sjelf huruvida hon verkligen passar dertill. I ett bref till en väninna uttalar sig Fredrika Bremer ännu 1836 om sin kallelse på följande sätt: “För att verka något godt måste man fullkomna sig i någon viss kunskap och förmåga. För att kunna det måste man framför allt lära känna sitt verkliga pund. Jag tror mig nu hafva kommit underfund dermed och anser min litterära verksamhet böra inskränka sig till behandlande af familjen, som är statens och det eviga lifvets amma, samt af den enskilda menniskan. Att framställa hvad som gör familjebanden ljufva och säkra, hvad som i alla belägenheter gör den enstaka menniskan trygg och god — detta samt skildringen af originella karakterer och särskilda förhållanden anser jag vara min uppgift, det hvari jag bör söka fullkomna mig.“ Men faller denna uppgift inom poesiens råmärken, så kan ej detsamma sägas om den afväg Fredrika Bremers författareskap mer och mer kom in på, då hennes senare arbeten blefvo tendensskrifter, som hade sitt mycket aktningsvärda allmännyttiga emancipationsändamål utom poesien och sålunda gjorde sin författarinna till en social reformatris, hvars betydelse såsom sådan kunde stiga endast på det vilkoret att hennes betydelse såsom skaldinna sjönk.

Denna gradvis fortgående förändring af Fredrika Bremers ställning inom den svenska litteraturen sammanhänger nära med en motsvarande förändring af hennes personliga uppfattningssätt. Hon hade alltid varit mycket religiös, men med årens lopp fick det religiösa elementet alltmer öfvervigten i hennes sinne. Vi vilja ej här söka afgöra i hvad mån denna, såsom det synes, *öfvervigt* för henne sjelf varit en gagnelig och lyckobringande *jemnvigt* — hennes stilla, undergifna slut häntyder derpå — men i hennes senare skrifter uppenbarar den sig genom en något gnällande ton, som mycket skiljer sig från den intagande naiveteten och frimodigheten i hennes första arbeten.

Dessa tankar tränga sig på enhvar under läsningen af den korta sjelfbiografi hon lemnat efter sig. Att den är så kort — endast tretton sidor — kan endast beklagas, ty den är så lifligt skrifven, att man ej kan annat än önska det den blifvit fortsatt. Men fortsättningen torde näppeligen ha utmärkt sig genom samma tilltalande egenskap, ty så liflig och likväl så allvarlig Fredrika Bremers blick var i hennes tretionde år, då hon skref sjelfbiografien, så klar var den icke, när hon blifvit äldre och ögonen voro medtagna af den evinnerliga gråten.

“Det första ord som mina barnaläppar stammade på denna låga jord var *måne*,“ så börjar Fredrika Bremer berättelsen om sitt lifs öden, “och åtta år senare skref jag mina första verser *à la lune*. Mina första barndomskänslor, efter hvad jag nu kan påminna mig, voro omåttlig snålhet efter namnam och omåttligt begär att på något sätt utmärka mig och bli omtalad.“ Denna tidigt väckta åtrå efter beröm, hvilken sedermera var en af de starkaste driffjedrarne till hennes uppträdande som författarinna, dref henne redan såsom liten flicka att söka utfundera något sätt huru hon, förklädd till karl, skulle kunna deltaga i kriget mot Napoleon genom att fly till krigsskådeplatsen och till en början söka anställning såsom page hos Bernadotte. Härmed åsyftade hon äfven att komma bort från hemmet, der hon kände sig mycket olycklig.

I systerns anteckningar om barndomshemmet finner man angifven orsaken till den olyckliga ställning derinom som verkade så tryckande på den lilla Fredrikas sinne. Vid den tiden, i början af århundradet, var förhållandet mellan föräldrar och barn helt annorlunda än nu; då hyste barnet snarare fruktan än kärlek för sina föräldrar. När familjen om vintrarne bodde i Stockholm, voro hr och fru Bremer mycket ute i sällskapslifvet och barnen sågo dem så att säga på bestämda tider. Kl. 8 på morgonen skulle de vara klädda samt komma in och helsa god morgon, först på modern, som satt i sitt rum vid kaffebordet och noga betraktade dem då de gingo fram till henne. Fann hon något att anmärka mot deras sätt att gå, måste de vända om till dörren och göra om promenaden en gång till innan det tilläts dem att kyssa henne på handen, och var nigningen ej som den skulle, så måste äfven den göras om, hvilket mycket ofta hände Fredrika, som hvarken kunde gå, stå, sitta eller niga sin mor till lags. Derefter kom turen till fadern, som mottog sina barn i puderkappa och skänkte dem det dagliga nöjet att få åse hur han friserades. Sedan de nigit för honom, åto de frukost — en liten tallrick mjölk med litet knäckebröd till — och voro derefter inne hos sin guvernant till kl. 1. Kl. 2 åts middag, kl. på slaget 4 började läsningen åter och räckte till kl. 6; kl. 8 fick hvart och ett af barnen åter ett litet glas mjölk och ett stycke knäckebröd, kl. 9 nego de för pappa och mamma och togo godnatt, och så var det slut med den dagen.

Till moderns uppfostringsprinciper hörde också den satsen, att barn aldrig skulle äta sig mätta för att ej bli dumma eller, hvilket var än värre, stora och tjocka. Hon var mycket begifven på romanläsning och såg i de sefirlätta, nästan genomskinliga romanhjeltinnorna det ideal af qvinlig skönhet som hon ville söka förverkliga i sina döttrar. Ehuru man häraf liksom af flere andra drag hos henne finner att hon var en ganska oförståndig qvinna, var hon likväl mycket afhållen af sina barn, och Fredrika nästan afgudade henne. Men denna känsla fann ej något gensvar hos modern ty i följd af sin otymplighet och sitt oqvinliga väsen var och förblef Fredrika likväl Askungen; hon kände sig mycket olycklig öfver att blifva så tillbakasatt och uppgjorde förtviflade planer att taga lifvet af sig eller sticka ut sina ögon, så att modern skulle ångra sin stränghet mot henne; men med utförandet kom det likväl ej längre än att hon då och då stirrade ned i vattnet eller på försök satte knifspetsen framför ena ögat utan att dock ha mod nog att stöta till. Att Fredrika ej var något vackert barn var väl också en af orsakerna till moderns köld mot henne; i alla fall fick hon upprepade gånger höra att håret växte henne långt ner i pannan, hvilket hade till följd att hon en dag tog en sax och klippte af det vid roten ett godt stycke upp på hufvudet. Modern, som ej straxt märkte Fredrikas tilltag utan blott tyckte att en lycklig förändring försiggått med henne, sade under dagens lopp till dottern: “Din panna är ju ändå inte så låg“, och Fredrika var nu förtjust öfver den lyckliga idé hon fått. Men några dagar derefter började håret växa igen och sticka fram som borst; nu var det rent på tok, och Fredrika fick några dagar gå der med borst i pannan, tills dessa slutligen blefvo så långa, att de, det ena efter det andra, kunde dragas ut med en tång.

På det viset lyckades det Fredrika att få en hög panna, men detta tilltag och många andra drag ur hennes ungdomslif visa oss att hon stundom betedde sig så, att hennes omgifning förorsakades åtskilliga bekymmer för hennes skull. En tid bortåt kastade hon allt hvad hon kunde komma öfver i kakelugnen: näsdukar, handdukar, strumpor — allt föll ett offer för denna obetvingliga passion. Sedermera bytte den om föremål, och nu kunde hon ej låta bli att klippa sönder allt: sina kläder, stol- och sofföfverdrag, gardiner — med ett ord allt som befann sig inom hennes tillintetgörande sax' område; samtidigt beherrskades hon af ett okufligt begär att experimentera med allt slags glas och porslin samt undersöka om det tålde vid att kastas i golfvet.

Fadern var lika ovänlig mot Fredrika som modern, men beträffande honom låg orsaken härtill mera i hans temperament än i den omständigheten att han föredrog de andra systrarne framför henne. Han var mycket allvarsam och sluten till lynnet, sysselsatte sig endast föga med sina barn och visade sig blott då såsom herre i huset när en förseelse blifvit begången; men så skedde nästan alltid, och i synnerhet hade hans ända till pedanteri drifna punktlighet blifvit en sådan börda för hans omgifning, att den förtog hela nöjet af en resa som familjen gjorde till Tyskland, Schweiz och Frankrike. Då han kom till åren, började hans helsa vackla; när han då låg fängslad vid sjuksängen, var han ej så svår att göra till nöjes, men hans tillstånd fordrade då en vård som pålade döttrarne i huset ännu tyngre pligter än eljest.

I ett sådant hem uppväxte Fredrika Bremer och tillbragte der en glädjelös barndom. Hon kände inga andra vänner än sina syskon men fick ju ej heller i samma mån som de glädja sig åt föräldrarnes kärlek; hennes ovanliga sätt stötte alla, ingen kunde leda henne och ensam gick hon der med sitt rika hjerta fullt af kärlek utan att finna något föremål derför. “Jag fick ett slags förskräckelse och afsky för menniskors blickar,“ så lyda hennes ord om denna period af hennes lif, “jag stod till mig sjelf och dem i ett missförhållande som var mig odrägligt. Fruntimmers lott i allmänhet och min egen särskildt syntes mig ryslig. Jag såg dristighet och mod i männernas blickar, hörde dem gifva tankar och känslor luft, och jag var dömd till tystnad, till intet lif. Jag kände mig vara född med starka vingar men kände äfven att de voro stäckta.“ Det föreföll henne omöjligt att det kunde fortfara sålunda. Då hon såsom fullvuxen flicka fick lof att läsa romaner, uppfyldes hennes hufvud af ideer om enleveringar, och hon väntade på fullt allvar att på vägen till kyrkan skulle komma ridande en ryttare som lyfte henne ur vagnen och flydde bort med henne till fjerran länder. Men den ena söndagen efter den andra gick, och ingen ryttare syntes till. Då kom hon att tänka på en annan utväg. Under den ofvan omtalade resan hade hon haft tillfälle att i Paris se några barmhertighetssystrar utöfva sitt välsignelserika kall såsom sjuksköterskor; hon fattade den planen att äfven egna sig deråt och kunde endast genom sin systers enträgna föreställningar förmås att ej genast sätta den i verket, men fullkomligt uppgaf hon den aldrig.

Fragmenter af den dagbok Fredrika Bremer efterlemnat gifva oss tillfälle att blicka in i den unga flickans tankegång och känslor. Sålunda skrifver hon på ett ställe: “Jag är endast tjugotvå år gammal, och jag är likväl ofta så mätt på hela verlden och önskar mig hjertligt härifrån“. På ett annat ställe heter det: “Gift dig aldrig, Fredrika! Var ståndaktig; du kommer att bittert, bittert ångra dig, om ditt hjertas svaghet förleder dig till ett sådant steg. Vaka, bed, strid och hoppas!“ Ännu året derefter står hon fast vid detta beslut och anförtror dagboken följande bekännelse: “Huru kan det komma till att nästan alla gamla blifva med åren allt mer och mer egoister? Jag vill på det högsta akta mig för denna usla, låga känsla. Jag vill bli ogift för att ej uteslutande fästa mitt hjerta vid dem jag skulle kunna kalla de mina; men för Guds, den eviga kärlekens skull, vill jag älska alla mina medmenniskor, hjelpa och trösta alla så långt jag förmår, hvilket jag så mycket lättare bör kunna, då inga husliga bekymmer trycka sinnet. Det måste bli ett skönt, ett lyckligt lif.“

Nu må man icke tro att detta coelibatsbeslut var beslägtadt med räfvens högsinnade afstående från rönnbären han ej kunde nå. Fredrika Bremer har upprepade gånger, både i helt unga år och sedermera under den period då ryktet sjöng hennes lof, fått frierianbud, men hon afböjde dem alltid. En gång var hon kär — i fjorton dagar; det var hennes första fantasikärlek; vid samma tid anhöll en ung, rik man om hennes hand men måste vända om med en korg. Hon var då endast sjutton år gammal; hennes utseende var ingalunda vackert, ty, såsom hon sjelf berättar, “min näsa, som af naturen var stor, brukade i värme illuminera sig, blef snart sagdt dubbelt större, skymde min utsigt till nöje och till kurtisörer, hvilka den höll på afstånd.“ I två års tid fick hon vara i fred för dem, “och det var mycket lyckligt för min ordhållighet att under denna tid ingen friare satte den på prof,“ säger hon mycket uppriktigt. Hon hade emellertid allvarligt bemödat sig att bemästra sitt löjliga väsen, och det lyckades henne verkligen att blifva något mera lik andra menniskor i sitt sätt att vara. Då hon till och med gälde för att vara en rikt begåfvad flicka, började hon ådraga sig någon uppmärksamhet i de kretsar der hon umgicks, och när hon med sin moder besökte en helsobrunn i Sverige, gjordes kur för henne af en ung man, som hon beskrifver så fint och naivt, att vi här meddela hennes egna ord: “Han började sucka för mig, jag att känna mig litet varm för honom. Det var en idyllisk stund, då jag en gång i det gröna torkade och filade tjära af min ena sko och han med halfva ord och med suckar — ja, men mera blef det ej heller af. Vi afreste slutligen, han följde oss till närmaste stad. Jag minnes ej utan en behaglig känsla denna första, stilla, vänliga samklang af min själ med en annans. Vi skildes; han hade af mig en nejlika och en papiljott, jag af honom några qvistar lavendel. En hel natt efter skilsmessan gret jag, och länge suckade jag, men ganska lugnt, i mitt hjerta hans namn.“

Sedermera mottog Fredrika Bremer giftermålsanbud af två olika män, en äldre och en mycket ung; men hon var fullkomligt ense med sig sjelf att hon aldrig skulle inträda i äkta ståndet, icke derför att hon ej trodde sig kunna uppfylla en makas och moders pligter, utan emedan hon ansåg sig derigenom försumma sina skyldigheter såsom författarinna, “ty jag vet och känner,“ skrifver hon, “att dessa två bestämmelser icke kunna förenas utan att man misslyckas i båda, och genom att egna mig helt och hållet åt den senare tror jag mig blifva så nyttig som min kraft det tillåter.“

Hon hade nämligen nu uppträdt inför offentligheten i det kall hvarför hon ända från barndomen känt en obestämd förkärlek, då hon i sitt nionde år skref en dikt om “Verldens skapelse“ samt författade små komedier till familjfesterna. En för Fredrika Bremer mycket lycklig förändring hade egt rum i familjens lefnadssätt, i det hennes fader och moder i anseende till den förres brutna helsa måste vistas i hufvudstaden, medan Fredrika stannade qvar på landet för att vårda en sjuk syster som ej kunde uthärda resans besvärligheter. Under en lång tid lefde hon här i ostörd frid, och hennes verkliga väsen utvecklade sig nu som om det endast afvaktat de derför erforderliga vilkoren. Hon skötte sin sjuka syster, besökte ortens fattiga, bistod öfverallt med råd och dåd samt uppträdde till och med såsom läkare för de sjuka i trakten. “De mest motbjudande medicinska förrättningar underkastade jag mig med glädje,“ säger hon. “Min kroppsliga känsla var vämjelse, min själs var njutning af att lida för att lisa. Alla slags beqvämligheter som jag kunde beröfva mig för att dermed gagna någon fråntog jag mig. Jag var, med ett ord, i två års tid fullkomligt en katolsk svärmerska men blef derunder en bättre, renare, mera dygdig menniska än jag ännu varit.“ Beständigt hade hon fullt upp att göra med dessa barmhertighetsverk, som tillfredsställde hennes hjertas djupaste behof, men likväl fick hon tid öfrig att i denna landtliga ro skrifva sina “Teckningar ur hvardagslifvet“, hvarmed hon beträdde sin författarebana och straxt förskaffade sig ett namn såsom en af Sveriges mest omtyckta novellister. Tanken att sälja sitt manuskript föll henne i sinnet, då hon fann sig derigenom iståndsatt att lemna sina fattiga en kraftigare hjelp än förr, och hennes medfödda begär att utmärka sig aflägsnade snart de sista betänkligheterna.

Att fälla ett omdöme öfver eller ens angifva omfånget af Fredrika Bremers litterära verksamhet är ej vår afsigt att inlåta oss på, hvarken hvad angår de första vackra och sanna lefnadsbilderna eller de under hennes senare år skrifna, mera högtsträfvande tendensarbeten hvari hon, i synnerhet efter sin hemkomst från Amerika, ifrigt kämpar för sin älsklingsidé: qvinnans fullständiga emancipation och befrielse från de traditionella inskränkningarne i hennes ställning inom samhället. Så lockande det än kunde vara att återupptaga denna ännu icke utdebatterade fråga, är derför ej rätta platsen här, der det endast varit afsigten att samla några drag ur den berömda svenska författarinnans barn- och ungdomslif, så att man i dem må kunna se de frön som sedermera utvecklade sig i hennes verksamhet som skriftställarinna och filantrop — en verksamhet hvilken, såsom en svensk publicist säger, har gjort hennes namn ännu mera berömdt i verlden än Linnés*).

---

*) Vi bifoga här en kort öfversigt af Fredrika Bremers förnämsta arbeten. Hennes första försök i romanväg var den under loppet af föga mer än två dagar skrifna täcka novellen »Axel och Anna». Derpå följde de för sin rikedom på naivetet och behag utmärkta, i en frisk ton hållna »Teckningar ur hvardagslifvet» (1828-31). Härefter utgåfvos de af hela verlden lästa och beundrade romanerna »Familjen H.», »Presidentens döttrar», »Nina», »Hemmet», »Grannarne» (dramatiserad af fru Birch-Pfeiffer under titel *»Mutter und Sohn»*), »Strid och frid», »I Dalarne» samt »Syskonlif», samtliga under benämningen »Nya Teckningar ur hvardaglifvet». Dessa arbeten röra sig alla på familjelifvets område och förena med enkelhet och sanning i teckningen så mycket af känsla och hjerta, att man lätt kan förstå det ofantliga intryck de gjorde på hela den romanläsande verlden, synnerligast på ungdomen, så mycket mer som de stodo i en välgörande motsats till den antingen hjertuupna eller onaturliga och uppskrufvade romanlitteratur som samtidigt öfverflödade inom den europeiska litteraturen. Med minskadt bifall mottogos likväl hennes senare arbeten, uti hvilka hon utgick ur hemlifvets krets för att våga sig ut på större fält. Med den lilla skriften »Morgonväkter» uppträdde hon i striderna på det religiösa området, hvilka blifvit framkallade genom Strauss' ryktbara bok »Jesu lif», och senare företog hon sig att i romanen »Hertha», eller »En själs historia» samt i den derefter följande novellen »Far och son» förfäkta sina åsigter om det berättigade uti qvinnans emancipationssträfvanden. Intrycken af sina vidsträckta och fleråriga resor, först till Amerika och sedan till södra Europa och Orienten, har hon nedlagt i sina arbeten »Hemmen i nya verlden» (3 delar) samt »Lifvet i gamla verlden» (6 delar).

Den berömda författarinnans arbeten ha blifvit öfversatta på tyska, engelska, franska, holländska, danska och flere andra språk samt bokstafligen »slukade» af läsare och läsarinnor inom alla samhällsklasser i både hela Europa och Amerika, ty i senare hälften af 1840-talet talade ung och gammal i både gamla och nya verlden om henne med den största förtjusning; hon och Emelie Flygare-Carlén voro de qvinliga dioskurer som då öfverstrålade alla andra romanförfattare och författarinnor, och de skola städse vara en prydnad icke blott för den svenska utan äfven för verldslitteraturen. — Fredrika Bremer var född i Åbo 1801 och dog på Årsta nära Stockholm i December 1865.

Valrossen.

(Ur "Fra Alle Lande".)

Valrossen (*Trichechus rosmarus*) kan sägas utgöra föreningslänken mellan de i hafvet och på landet lefvande däggdjuren. Omkr. 12 fot lång och med ett nästan lika stort omfång omkring buken, med sitt jemförelsevis oansenliga hufvud, som utan fördjupning vid halsen skjuter fram ur den säcklika kroppen, och med sina ofullkomliga extremiteter, hvilka likt skinnlappar hänga vid kroppens sidor, framkallar den vid första ögonkastet intrycket af ett ännu ej fullständigt utveckladt djur. Den tjocka, ofta spruckna och såriga huden, hvilken vid djurets rörelser lägger sig i djupa veck omkring halsen, är mer eller mindre tätt beväxt med temligen korta hår af ljus- eller mörkbrun färg, varierande efter djurets ålder, så att valrossen blifver ljusare ju högre ålder den uppnår. Sedd framifrån, tager den sig likväl ej så illa ut. Hanens hvita, inåt böjda huggtänder, hvilka vid roten äro 2-3 tum tjocka och kunna vara ända till två fot långa, dess stora skäggbevuxna mun, af hvars hår hvart och ett är af nära två liniers tjocklek vid roten och två tums längd, dess glödande, uppspärrade ögon — allt detta gifver honom ett imponerande utseende, när han, liggande på isen, upplyftar sitt hufvud samt betraktar de sig närmande jägarne och deras fartyg.

Man inser lätt att detta djurs rörelser på landbacken äro högst inskränkta och mera bestå i ett framvältande af den oformliga kroppen än i en egentlig gång. Dess framben äro det härvid till endast ringa nytta. Valrossen begifver sig icke heller gerna långt upp på landet eller isen utan håller sig så nära vattnet som möjligt, så att den genom en obetydlig rörelse kan bringa sin kropp ur jemvigt och dyka ned i vattnet. När derför djuren i följd af sin vana om hösten i stora flockar begifva sig upp på de ej alltför höga stränderna samt stanna qvar der i flere veckor, trängas ofta de främsta af dem med hugg och slag af de efterföljande allt högre upp och äro, om de då anfallas, ur stånd att försvara sig.

Valrossarne simma helst i stora flockar och hålla vanligtvis hufvudet öfver vattenytan för att kunna hemta andan. På nästan samma sätt som delfinen låta de vid andhemtningen höra ett stönande läte, som förnimmes på långt afstånd och hvarvid framför hvar och en af dem bildas ett litet moln af andedrägten och vattenskum. Då man ser valrossen framifrån och på något afstånd, har dess ansigte, i synnerhet om djuret ej är gammalt, en viss likhet med menniskans, och det är derför icke osannolikt att den, såsom Scoresby anmärker, gifvit anledning till de många historier om hafstroll hvarmed den nordiska fantasien befolkade djupets regioner. Ofta sofver valrossen i vattnet liggande på rygg, och då öfverraskas den lätt af jägaren. Den uppehåller sig ej gerna långt från land och uppsöker helst grundt vatten, der den har lättare att med huggtänderna uppgräfva sin föda, ty dertill, och hufvudsakligen nästan endast för detta ändamål, begagnas dessa och icke, såsom man förut oriktigt antagit, till hjelp åt djurets ofullkomliga extremiteter, när det vill krypa på landbacken. Att de

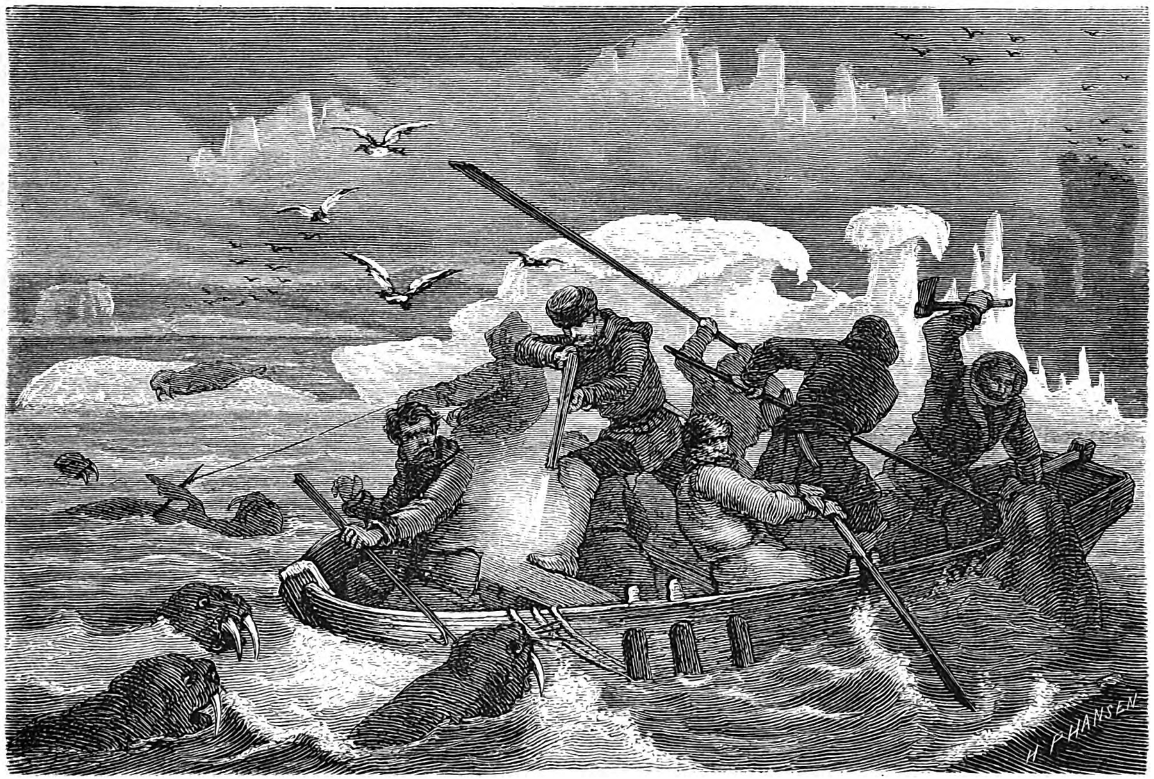

Valrossjagt.

nyttjas såsom vapen är säkert, och såsom sådana äro de fruktansvärda.

Valrossens föda utgöres hufvudsakligen af musslor. Vid Spetsbergen jagar den i synnerhet två arter, *Mya truncata* och *Saxicaxa rugosa*, som lefva nere i leran på hafsbotten till ett djup af 3-7 tum på 10-50 famnars vatten. Då djuret med huggtänderna gräft fram dem ur leran, skalar det dem mycket väl med tillhjelp af de andra tänderna och tungan samt sväljer dem sedan hela utan föregående tuggning.

Först när ungarne uppnått en ålder af två år ha deras huggtänder erhållit en längd af 3-4 tum, så att de kunna använda dem till musslornas framgräfvande, och först då upphöra de att dia. Häraf följer åter att valrosshonan ej föder ungar hvarje år. Så länge ungen är liten, håller modern sig afsides med den och lefver icke tillsammans med de andra djuren; har deremot ungen blifvit öfver ett år gammal, uppsöker den de andra jemnåriga kamraterna och deras mödrar, medan de fullvuxna hanarne uppehålla sig annorstädes, men hvar, det vet man icke. Valrossfångarne under Spetsbergen förmoda att de i stora flockar ströfva omkring "på banken", d. v. s. längre bort från land, medan honorna med sina ungar besöka fjordarne och i allmänhet vistas i närheten af land. De fullvuxna djuren af båda könen lefva alltid i skilda flockar, honorna för sig och hanarne för sig.

Valrossens käraste vistelseort om sommaren är drifisen, i synnerhet den släta, der den, helst under solskensdagar, gerna lägger sig att sofva. Här kan man stundom få tillfälle att noga betrakta djurens skapnad och rörelser. Ett ligger med hufvudet öfver iskanten och klappar isen med bakfötterna, ett annat reser sig på de korta frambenen och klår sig med ena bakfoten i hufvudet, en i högsta grad öfverraskande och komisk rörelse hos denna köttklump; men största delen af dem är försjunken i djup sömn. Ofta ligga djuren i så stor mängd på ett isstycke, att detta tryckes ned under vattenytan, hvarvid ej sällan uppstår slagsmål mellan dem; de hugga hvarandra med tänderna och bära länge märken efter dessa nappatag. Lyckas det harpuneraren att öfverrumpla en flock som sålunda slagit sig ned på isen, gör han i de flesta fall en god fångst, ty dessa djurs sällskaplighet och beredvillighet att bistå hvarandra draga som oftast flere än den först anfallne i förderfvet.

Båten nalkas så tyst och nära som möjligt. Harpuneraren jagar i ett af de lefvande djuren sin harpun, som mera liknar en båtshake än en pilspets och är försedd med ett löst skaft, hvilket skiljes från harpunen, då denne träffar djuret. Vid harpunen är fästad en smal men stark 10 famnar lång lina, som löper genom ett hål i båtrelingen. Den träffade valrossen kastar sig så fort som möjligt från isstycket ned i vattnet, och resten af flocken, som naturligtvis vaknar vid bullret, störtar sig likaledes hals öfver hufvud efter kamraten. Det sårade djuret skjuter i häftig fart ned mot hafsbotten, linan, hvars ena ända är fastgjord i båten, löper ut tills den stoppar med ett ryck, hvarvid fören drages ned i vattnet till relingen; och fastän tre man af alla krafter med årorna söka hålla qvar båten på samma punkt, drages den likväl åstad, bogserad af den väldiga maskinen af muskler och ben. Åter visar sig den breda ryggen öfver vattenytan, en blodig strimma synes der bakom och båtens kölvatten är rödfärgadt. Djuret lyfter upp hufvudet för att andas, vänder på det och stirrar på sina förföljare med de uppspärrade och som eldkol glödande ögonen. Derefter piskar det vattnet med bakbenen och försvinner för några ögonblick för att sedan åter visa sig. Dess kamrater, som i början äro något oroliga, skynda det till hjelp och samla sig rundtomkring båten i stora flockar på 10-30 stycken, hvarvid de högt skriande rikta sina oroliga blickar på fridstörarne. Nu tagas jägarens hela själsnärvaro och uppmärksamhet i anspråk. Är harpuneraren skicklig och väl utrustad, träffar han den ene efter den andre af de valrossar som äro samlade omkring båten, och mången gång händer det att han och hans kamrater måste kämpa mot tio eller ännu flere af dessa kolosser, af hvilka hvar och en drager båten åt sitt håll. Finnas ej flere harpuner att tillgå eller aflägsnar sig flocken, börjar man hala det ena djuret efter det andra in i båten, alltefter som de utmattas.

Harpuneraren fattar sin tväeggade lans, gifver valrossen ett slag öfver hufvudet, hvarvid den plägar vända sig något mot båten, och sänker sedan det dödande vapnet djupt i dess bröst. Det döende offret slår ursinnigt omkring sig; båten darrar i alla fogningar och vattnet färgas allt rödare af blodet. På samma sätt förfares med de andra fångarne. När djuren äro döda, halas de medelst en talja upp på ett isstycke, hvarefter huden med späcket aftages och delas i två delar, liksom äfven främsta delen af hufvudet afhugges för tändernas skull. Då en harpunerare fått ett djur af en flock fast vid båten, är det, enligt vedertaget jagtbruk, intet annat fartyg tillåtet att jaga samma flock, emedan denna i sådant fall skingrar sig. Att kränka denna öfverenskommelse är icke rådligt, och vid Spetsbergen skall det hafva händt att en harpunerare med sin lans dödat en annan som förderfvat jagten för honom. Harpunerarens yrke är farligt, och det är ej sällsynt att olyckshändelser inträffa vid dessa jagter.

Valrossen anfaller aldrig någon. Parry berättar att han på sin resa från Spetsbergen norrut påträffade stora flockar af dessa djur som från isen vältade sig ned i vattnet och följde efter båtarne men som, då de ej oroades, icke heller antastade de resande. Deremot var en båt från "Racehorse" (kommenderad af Phipps och år 1773 stadd på en upptäcktsresa norr om Spetsbergen) nära att duka under för ett anfall af valrossar, som manskapet sjelf lockat intill fartyget för att jaga dem, och räddades endast derigenom att en båt från skeppet "Carcass" skyndade den till hjelp. Detta senare fartyg kommenderades af den sedermera så berömde sjöhjelten Horatio Nelson.

En tysk resande, Friedrich Martens, hvilken år 1671 såsom läkare ombord på en hvalfångare från Hamburg företog en resa till Spetsbergen, anför ett dylikt exempel. Sedan nämligen en fartygsbesättning på isen dödat tio valrossar, anföllo dessas kamrater båten och slogo med sina huggtänder hål i dess sidor, så att den blef svårt läck, och då allt flere valrossar infunno sig, sågo sig jägarne slutligen nödsakade att gifva vika för öfvermakten. Från Franklins och Buchans expedition till Spetsbergen år 1818 berättas likaledes från en valrossjagt en farlig episod, som vi här vilja meddela: Ett utskickadt fartyg anträffade en på isen sofvande flock och anföll den, men djuren störtade med sådan fart ut i vattnet, att manskapet måste vika åt sidan och låta dem passera förbi. Då flocken kommit i vattnet, företog den ett så våldsamt och ihärdigt angrepp på båten, att man ej fick tid att ladda bössorna utan med lansar och yxor måste värja sig så godt man kunde, tills slutligen en af besättningen, hvilken lyckligtvis hade sin bössa laddad, afsköt denna i munnen på det djur som enligt allas åsigt var anfallets ledare. Detta upphörde då; djuren samlades omkring den sårade kamraten och simmade hastigt bort, hvarvid de med sina huggtänder bokstafligen höllo den sårade valrossen uppe öfver vattenytan — och endast en liten unge utan tänder fortsatte striden. Ursinnigt stötte den hufvudet mot båten och upphörde ej, trots flere lansstygn, förr dermed än den blifvit dödad.

"De äro modiga djur och bistå hvarandra ända in i döden," säger Martens, "och de norska jägarne, hvilka nu för tiden äro nästan de enda europeer som befatta sig med denna jagt, underskrifva fullkomligt detta omdöme. Ej sällan få dessa jägares båtar så många hål och läckor, att de måste afstå från fångsten och vara glada att kunna helskinnade komma tillbaka till sina fartyg. Den bästa försvarsmetoden skall bestå i att kasta sand i ögonen på djuren, då de lyfta hufvudet öfver vattnet.“

Såsom ofvan blifvit nämndt, hyser honan stor tillgifvenhet för sin unge. Då denne är utsatt för någon fara, ser man ofta modern taga den mellan sina framben, dyka ned under vattenytan och sedan åter visa sig med ungen på ryggen. Fångas ungen, söker hon återtaga den ur båten, och de norska valrossjägarne omtala ett fall, då hon tog harpuneraren i stället för ungen och flere gånger dykte med honom innan hon märkte sitt misstag.

Valrossen är liksom isbjörnen ett högnordiskt djur och förekommer i större eller mindre antal vid en stor del af polarhafvets kuster. Trakterna omkring Behringssundet, nordvestra och nordöstra Amerika, der den utgör eskimåernas förnämsta föda, Novaja-Zembla och Spetsbergen, äro säkerligen de ställen der den talrikast förekommer, ehuru menniskan gör allt för att utrota den. Mot öster är dess sydligaste gräns straxt norr om Aleuterna, eller mellan 56 och 57° n. b., och i vester gick den, åtminstone ännu i förra århundradet, ned till mynningen af St Lawrencefloden under 48:de breddgraden. Den förekommer äfven vid Hvita hafvets östra kust och jagas af der boende finnar. Vid den bebodda delen af grönländska kusten visar den sig sällan, och endast på ett enda ställe af vestkusten skall den i synnerhet hålla till om hösten och då gå i land men jagas dervid endast sällan. Vi veta likväl att de gamla nordborna drefvo betydlig valrossjagt på Grönlands kust, hvarom vittnar endast den omständigheten att de år 1227 gåfvo 127 lpd till den allmänna korstågstionden och 3 lpd till S:t Peters penning*). Möjligen hafva de just genom denna jagt förorsakat att djuret nu är så sällsynt här. På vestra sidan af Baffinsviken liksom norr om de danska kolonierna, vid Smiths sund och kap York, förekommer det deremot temligen allmänt.

På Björnön, söder om Spetsbergen, dödades förut en stor mängd valrossar; nu ser man dem nästan aldrig vid denna ö. Samma öde hvaraf de träffats här väntar dem äfven på Spetsbergen, hvarest sedan 1820 — då nordmännens nuvarande jagt i Ishafvet egentligen tog sin början, efter att många år hafva legat i dvala — 8-15 mindre fartyg från Hammerfest och Tromsö fortsätta andra nationers, i synnerhet ryssarnes, ödeläggande härtåg mot dessa hafvets stora djur. Vi sakna nöjaktiga upplysningar om antalet af de valrossar som blifvit dödade under de sista decennierna, men om perioden 1820-30 veta vi att de från Finmarken utrustade fartyg under intet år dödat färre djur än 340, men att jagten i medeltal årligen gaf 500 och år 1829 ända till 1,300 djur. Dessa siffror förefalla måhända låga men äro stora nog i förhållande till den inskränkta och förut hårdt anlitade jagtterrängen samt djurens långsamma fortplantningsförmåga. De förut rika jagtplatserna på öns vestkust äro nu nästan öfvergifna, och det är endast sällan der göres någon större fångst. Valrossarne hafva blifvit undanträngda till norra och östra kusten men förekomma äfven på förstnämnda ställe sparsammare än förut, och det är blott sällan man der ser större flockar än på 30-40 stycken. På sistnämnda ställe, som under största delen af året är spärradt af is, hvilken först på hösten skingras något, hafva de deremot ännu en någorlunda säker fristad, och här kan man måhända ännu påträffa dem i stora skaror.

De äldsta berättelser vi ega om valrossen äro från omkr. år 870. Den äldsta anglosaxiska benämningen på den var *horsvælum* (hästval), och i *Speculum regale* (“Kungaspegeln“) kallas den *rostungur*, såsom den säkerligen benämndes af de grönländska kolonisterna. Dess nuvarande namn är af holländskt ursprung och betecknar alldeles detsamma som det anglosaxiska. Det dröjde emellertid länge innan valrossens utseende och lefnadssätt blefvo någorlunda kända i Europa, och sjöelefanten, *Elephas marinus*, såsom den kallas af medeltidens lärde, gaf anledning till de äfventyrligaste beskrifningar och afbildningar. Sålunda talar den lärde polacken Mathias Mechovius (i medlet af sextonde århundradet) om en i Ishafvet förekommande fisk som kallades *mors* — den finska och slaviska benämningen, hvaraf fransmännens *morse* — och hvilken med tillhjelp af tänderna kunde klättra upp på bergen samt derifrån flygande kasta sig ned i hafvet; och Olaus Magnus i Rom vet att berätta om fiskar af elefantens storlek hvilka kallades *morsi* eller *rosmari* och som vid hafskusterna kastade sig öfver menniskor och söndersleto dem med tänderna. Först genom engelsmännens och holländarnes expeditioner till Ishafvet i sextonde århundradet erhöll man tillförlitliga underrättelser om valrossen, och först då det i början af sjuttonde århundradet lyckades att föra ett lefvande exemplar till London, lärde man närmare känna detta märkvärdiga djur.

I början af sjuttonde århundradet, då jagten och fångsten började, dödades valrossen mest för tändernas skull, som på den tiden uppskattades till 3 gyllen för ℔, således en medelstor tand på 3 ℔ till 9 gyllen. Var tanden större, betaltes mer för skålpundet, och en sådan på 5 ℔ betingade ända till 25 gyllen. Späcket af ett medelstort djur uppskattades till 18 gyllen, så att en valross i allmänhet betaltes med 36 gyllen. Detta pris varierade i allmänhet betydligt, alltefter fångstens afkastning: än betaltes 25, än 70 gyllen för stycket. Huden tillgodogjorde man sig då aldrig, undantagandes möjligen ombord på fartygen, hvaremot den nu är mycket eftersökt, emedan den, rå eller beredd, utgör det starkaste material till seltyg och maskinremmar, hvarför den också står högt i pris. Årligen utföras från Norge, hufvudsakligen till Ryssland, omkr. 100-130,000 ℔ råa valrosshudar. Från samma land exporteras årligen, hufvudsakligen till Hamburg och Altona, omkr. 500-1,500 ℔ valrosständer, hvilka, då de i hvithet och hårdhet täfla med, ja, måhända äfven öfverträffa elfenbenet, röna lika stor efterfrågan som detta. Späcklagret under huden är omkr. 3 tum tjockt, på buksidan något tunnare, och ett fullvuxet djur antages kunna gifva omkr. 1 tunna tran. Priset på en hel valross varierar på fångstplatsen mellan 40 och 80 rdr sv.

Då valrossen fångas såsom ung, kan den lätt tämjas, liksom skälhunden, men hittills har det ej lyckats att länge hålla den vid lif under europeiskt luftstreck. Dess kött är liksom skälhundens mycket mörkt till färgen och groft men smakar ej illa och låter derför, om ej bättre kost erbjudes, rätt väl äta sig. Grönländarne förtära gerna den feta, broskartade och fingertjocka huden.

* * *

---

*) I vatikanska arkivet i Rom finnes ett dokument, hvaraf må meddelas följande utdrag:

»Det grönländska biskopsdömets tionde har af mig, Bertrando de Ortolis, blifvit mottagen i valrosständer, dem jag erhållit i Bergen af erkebiskopen i Trondhjem Anno 1327, den 11 Aug., nämligen 127 lpd i norsk vigt. Den 6 Sept. sålde jag dessa tänder till en köpman i Flandern, Johannes de Pre. Likaledes har jag för *denario S:t Petri* af biskopsdömet Grönland uppburit 3 lpd valrosständer, hvilka jag äfven sålt.»

Typer från Roms och Wiens karnevaler.

Efter **R. Waldmüller.**

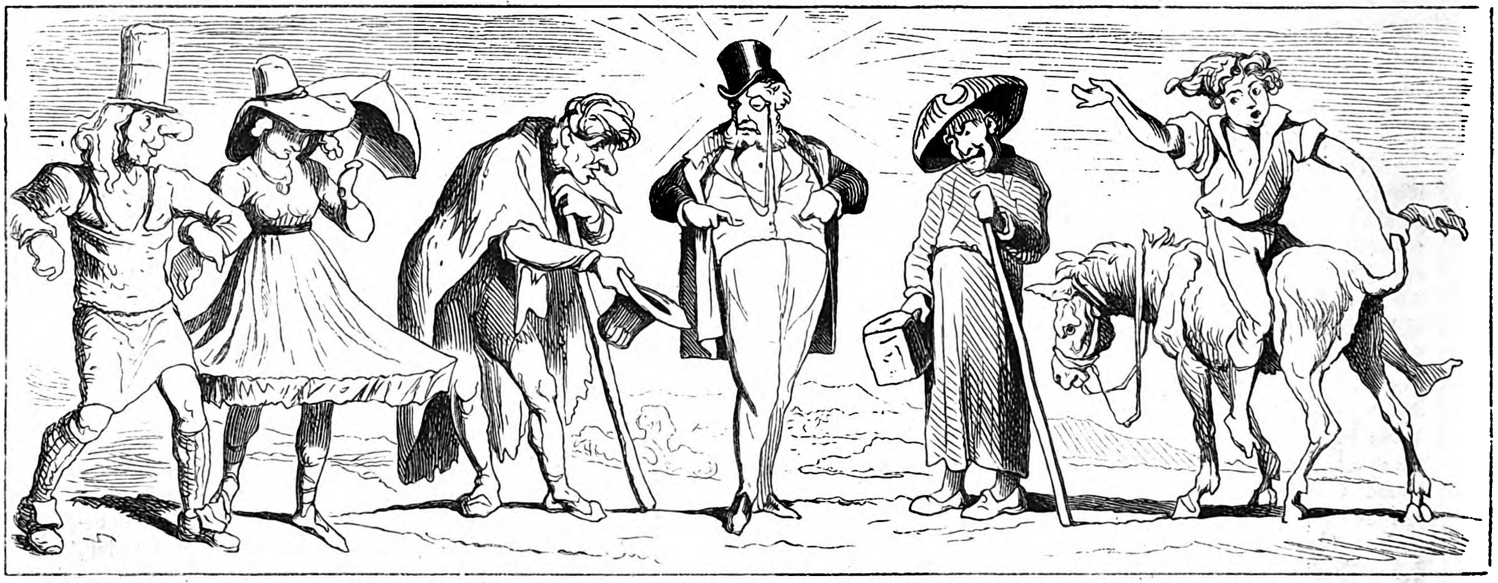

Nutidens karnevaler äro ej desamma som de förr voro. Vårt århundrades lynne stämmer ej rätt öfverens dermed, men ännu finnes mycket i dem som tilltalar oss. Rom utgör, som bekant, den förnämsta tummelplatsen för dessa yra lekar. Vi beledsaga de karnevalstyper våra illustrationer återgifva med en kort öfverblick af folkfestens gång.

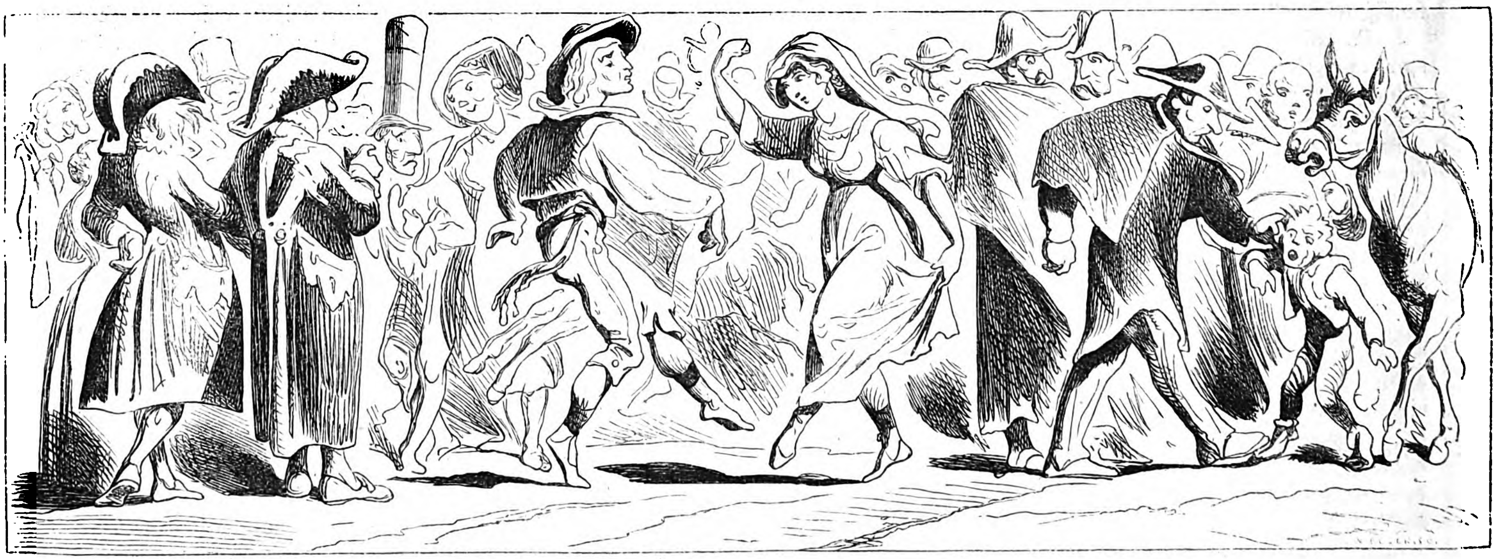

Den dag karnevalen i Rom tager sin begynnelse börja balkongerna fyllas straxt efter kl. 1. Sådana äro i oräknelig mängd för tillfället anbragta på ömse sidor om alla de större gatorna och uthyras till olika priser åt skåde- och stridslystne. Dessutom är naturligtvis hvarje fönster mer eller mindre elegant utsiradt och begagnas antingen af egaren sjelf eller uthyres; dessa fönster få dock ej befinna sig högre upp än i första våningen. I bottenvåningens fönster, i portarne och boddörrarne ser man nästan endast italienskor; men uti dem 1 tr. upp och på balkongerna befinna sig främlingar, den italienska adeln och personer som ha råd att betala hyran för dessa dyra platser. Medan från de lägre fönstren sällan kastas annat än blombuketter, är det företrädesvis från de öfre det regnar gipskulor, *confetti*. I synnerhet slösa engelsmännen härmed, och efter karnevalens slut ser man ofta under många fönster stora högar af hvitt stoft, som af flitiga händer uppsamlas till den följande dagens lekar. För att skydda sig mot dessa mindre behagliga projektiler, hålla vanligtvis de genom gatorna åkande ett slags ståltrådsmask för ansigtet. Dessutom användas mestadels små blombuketter, af hvilka man får en hel massa för några rdr sv. och som egentligen utgöra de enda kastvapen hvarmed det är tillåtet anfalla det täcka könet, ty *bonbons* och större blombuketter tillgripas endast sällan, och de enda som begagna dessa äro sådana förälskade hvilkas kassa tål vid dylika utgifter. Men då det är endast högst få projektiler som nå målet, drager en hel armé af pojkar och män, som svärma omkring mellan vagnarne och taga vara på allt som faller till marken, försorg om att ingen enda bukett längre än några minuter undandrages striden. Liksom man på balkongerna väl försett sig med ammunition, så äro äfven i hvarje vagn hopade förråd af confetti och buketter. Äfven i vagnarne ser man personer hvilka blott beväpnat sig med de senare, liksom åter andra hvilka i sitt anfalls- och försvarskrig använda endast de förra. Den åskådande massan utbrister i jubelrop, då vid sådana tillfällen de båda partiernas ifver stegras till verkligt raseri: liksom badande barn bruka öfverösa hvarandra med hela störtsjöar af vatten, så slungar man nu å ömse sidor hela floder af confetti öfver motståndaren, tills slutligen de bägge vagnarne eller vagnen och balkongen skiljas åt af det yra folkhvimlet.

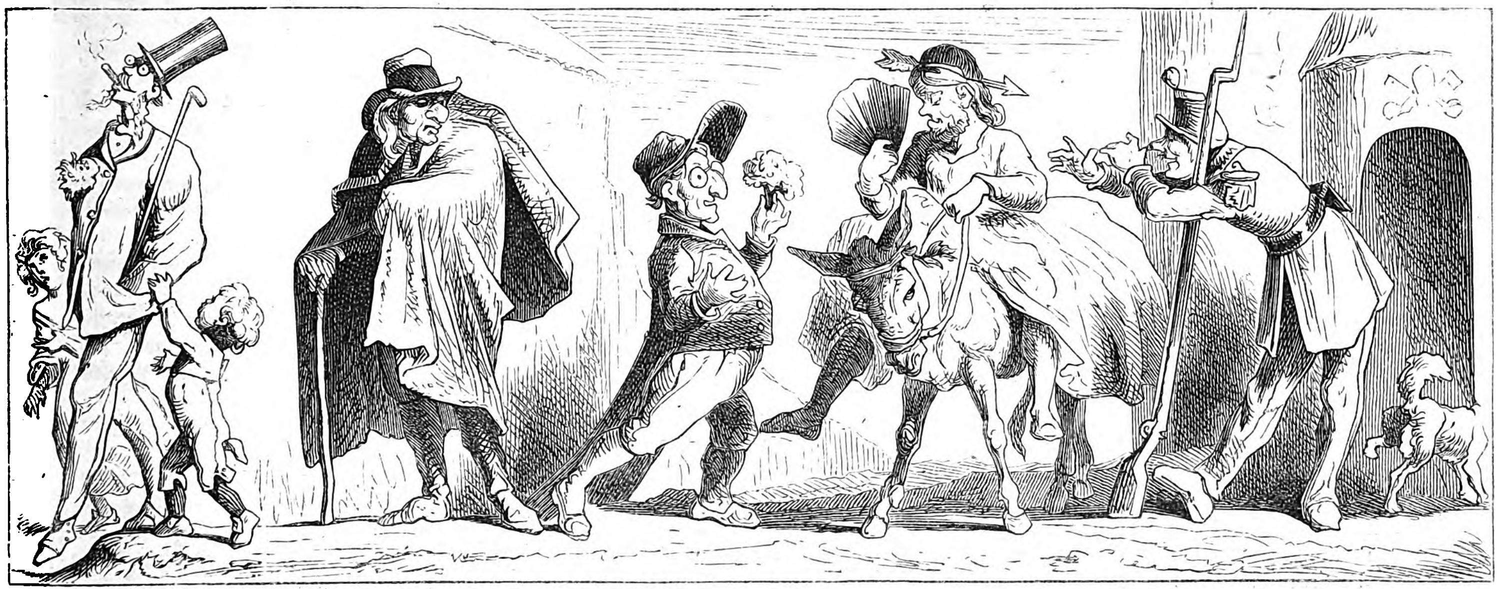

Den naiva uppsluppenhet och harmlöshet, denna frånvaro af otymplighet och råhet som utmärka söderns karneval kan nordens son aldrig eller endast högst sällan tillegna sig, och i synnerhet gäller detta om engelsmannen. Häruti ligger orsaken till att i karnevalsupptågen romarens älskvärdhet ännu bjertare sticker af mot främlingarnes sätt. Van att betrakta sitt hus såsom en fästning, tar Albions son denna uppfattning med sig öfver Kanalen och Alperna, och det är endast högst sällan han inser att denna sällskapliga fests egentliga karakter ligger just i raka motsatsen till det sjelfviska, inom sig slutna och defensiva. Kastar han gips, så sker det i förargelseväckande qvantiteter och från en säker höjd; kommer en blomma farande upp till honom, anser han tillständigt att svara med gipskulor eller tager på sig en min såsom ville han för angriparen hålla en föreläsning om sina anor, och många ladies som hylla puritanska åsigter inskränka sig till att med sina blombuketter anfalla endast barn och unga flickor.

Ofvanstående gäller ej andra nationer, utan endast briterna, hvilka, då de vid dessa fester infinna sig i mycket stort antal, mer än andra äro i tillfälle att lägga i dagen sina besynnerligheter.

Det vore att idealisera den romerska pöbeln, om man med tystnad förbiginge att dessa originaler alltid ha en stor publik som jublar åt deras beteende, men flertalet af de lägre klasserna önskar likväl se den i denna romerska folkfest inneboende humorn framträda på ett helt annat sätt.

Angående sjelfva dräggens af befolkningen deltagande i karnevalsupptågen må äfven sägas några ord. Somliga egna sig åt den förut omtalade blomsterindustrien: de uppsamla alla de till marken fallna blommorna för att sedan åter sälja dem, dervid de ej försmå att, om ett gynsamt tillfälle erbjuder sig, komplettera sina samlingar genom att ur vagnarne helt oförmärkt bortsnappa en eller annan mera sällsynt blombukett. Andra ströfva omkring i skaror såsom pierrots, harlekins, qvacksalfvare och dylika hedervärda figurer, tillåtande sig alla slags upptåg utan att likväl någonsin falla andra besvärliga.

Den i Rom eljest så sällsynta qvinliga nationaldrägten är under karnevalstiden den förherrskande, och då den kläder nästan hvartenda qvinnoansigte, får Corson en festlig prägel genom dess vackra och lysande färger. Liksom man öfverallt i Italien slösar med siden och guldnipper, så gör sig äfven denna smak gällande vid detta tillfälle och bland dessa folkklasser. Ingen vill utmärka sig genom enkelhet. Allt lyser af smycken och frasar af tjocka sidentyger, kosta hvad det vill.

Vi tro oss ha i det föregående gifvit läsaren en kortfattad öfverblick af det väsentliga i denna rörliga tafla: Corson med dess brokiga, af menniskor öfverfylda balkonger, raderna af vagnar som i motsatt riktning röra sig från promenadens ena ända till dess andra under ett oupphörligt gips- och blomsterkrig mellan fotgängarne och balkongernas innehafvare, deremellan ordningen öfvervakande karabinierer, en böljande folkmassa, alla möjliga slags masker, blomsterförsäljare som oafbrutet ropa: *Ecco fiori! Ecco fiori!* Och — slutligen — hvälfver sig öfver hela detta dammiga, sorlande och larmande kaos Roms milda vinterhimmel.

Plötsligt dåna de första kanonskotten; straxt derefter svara andra från Corsons sidogator. De tillkännagifva att man vidtager förberedelserna till kapplöpningen. Då vagnarne efter denna signal ej få stanna längre på Corson än 1½ timme, tilltager bombarderandet mellan dem och fönstren i liflighet — och de sista förråden bortskjutas. Ännu en gång dåna skotten och karabiniererna draga försorg om att Corson blir utrymd.

Derefter rycker militär med musik från Piazza del Popolo in på Corson, under marschen på bestämda mellanrum utplanterande poster som hindra fotgängarne att passera körbanan. Efter någon tids förlopp rider en afdelning karabinierer från Piazza del Popolo till promenadens andra ända, hvarunder fortsättes det lilla kriget mellan trottoarer och fönster. Ännu en gång rida karabiniererna öfver Corson.

Straxt derefter, omkr. kl. 6, lössläppas 7-8 hästar, hvilka utan ryttare spränga fram öfver Corson; nu är nöjet slut, och man skiljes åt för att den följande dagen mötas till samma upptåg.

Vid 7-tiden finner man karnevalen ha uppnått sin höjd i osterierna och trattorierna, der den öfvervakas af militär. Nu är stunden inne för *moccoli* eller *moccoletti*: små smala vaxljus, hvilka bäras i händerna och som man söker blåsa ut för hvarandra.

Alla åkande ha försett sig med sådana ljus: på husens trappor, i bottenvåningarne, öfverallt ser man gifta qvinnor, flickor och barn med dessa vaxljus, hvilka de än sträcka fram åt de förbigående att blåsa ut, än rädda undan dessa försök. Här, der aftondunklet lemnar uppsluppenheten ännu större spelrum och det brokiga, flammande ljushafvet genom sin trollska glans höjer stämningen och framkallar ett slags rus, här kastar italienarens naiva naturell af sig alla fjettrar, och det är omöjligt att undandraga sig den allmänna yrans smittande och berusande inflytande.

Från alla håll hör man de upprepade ropen *Senza moccoli!* hvarmed ljusbärarne utmana de utan sådana omkringströfvande till anfall och hvarmed dessa åter beledsaga hvarje försök att släcka deras ljus. Det är ett kaos af röster hvari alla stämma in, och efter de föregående dagarnes jemförelsevis lugna upptåg liksom känner man nu att en länge stum pantomim plötsligt fått en talande tunga.

Och här skiljas vi från den romerska karnevalen i det ögonblick då den, efter att liksom en raket ha stigit allt högre, i tusentals stjernor utvecklar sin högsta glans för våra ögon och sedan i samma minut besegras af den mörka natten för att endast lefva i vårt minne som en praktfull hägring.

Den sista af våra illustrationer återgifver en episod ur karnevalslifvet i Wien, den glada kejsarstaden vid Donau med dess rörliga folklif och lefnadslustiga befolkning, hvars qvinliga del med skäl blifvit kallad Tysklands parisiskor. I taflans förgrund skynda tre af den yrande karnevalsglädjens barn till en *Sperl* eller en annan ballokal för att dansa efter Strauss' sprittande musik; i bakgrunden dignar en utmattad moder med det späda barnet vid bröstet ned vid porten till “De barmhertiga brödernas kloster“ och griper förtviflad efter klocksträngen. — Hur många bland dessa nöjets döttrar som stråla af skönhet och ungdom komma ej slutligen i samma förtviflade belägenhet som den arma qvinnan i taflans bakgrund!

* * *

Giuseppe Garibaldi.

Man har ibland med, ibland utan skäl anklagat vår tid för att icke vara så särdeles poetisk utan snarare velat kalla den den nyktra spekulationens, den kalla sjelfviskhetens tid. Det är sannt att många symptomer visat sig som tyckas gifva tillkänna att den gamla ridderligheten i tänkesätt, både staterna och individerna emellan, icke längre får tagas med i beräkningen, när man vill ställa det kommandes horoskop. Det är sannt att sjelfviskheten ganska litet bekymrar sig om andras väl eller ve, endast den sjelf för tillfället tycker sig sitta i lugnet; men det är också sannt att från denna temligen allmänna regel gifves ett och annat lysande undantag som, midt i de egna intressenas och den trångbröstade vinningslystnadens tid, tröstar och upplyfter åskådaren af dagens äflan.

De som med en sådan svindlande brådska knuffas och äflas för att hinna till lyckans tempel eller till ärelystnadens höjder stanna ibland ett ögonblick, eller också vända de endast under farten på hufvudet och se med ett medlidsamt smålöje på ett sådant undantag; ordet “fantast“ eller “galning“ undslipper deras läppar, och så fortsätta de igen sin svindlande fart. Äfven de som hafva mindre brådtom deltaga i det löjeväckande ropet, och det är endast de mycket små och föraktade som stanna för att höra hvad fantasten har att förkunna; de gripas af hans ord, de eldas af hans handlingar, deras jubelskri höres först enstaka, liksom tviflande på sig sjelf — slutligen blir det en åska som rullar fram öfver de äflandes hufvuden, och innan de som skrattat veta ordet af, har fantasten utkastat en tanke eller utfört en bragd som sätter samtiden i förundran. Då förändras situationen: *det är en stor man!* utropar man nu, och det händer att alla de som hade så brådtom och som alltid vilja hafva något att afguda falla ner och tillbedja honom i förbifarten — ty nu har han lyckats! Men bladet vänder sig, den store mannen nöjer sig icke med ett steg allena, han vill taga ännu ett och ett större, han stapplar kanske, han faller ... och nu skriker man på nytt “fantast“ och “galning“, och de som nyss tillbådo honom äro nu färdiga att stena sin afgud.

Den historien är gammal som verlden, och hvarje tid har sett den upprepas ånyo.

Vi pryda i dag vår tidskrift med bilden af en sådan fantast, en sådan galning, en sådan stor man, den mest framstående af alla dem som vår egen tid frambragt; det mest lefvande vittnesbörd om att vår tid icke är mindre poetisk än någon annan, att menniskan i hvarje tid kan offra sig för stora och herrliga ideer, och att det midt i vinningslystnadens och svindelns tidehvarf kan finnas ett oegennyttigt, varmt och ädelt hjerta som sätter idén i första rummet och det egna jaget i det sista — vi pryda den med bilden af *Giuseppe Garibaldi.*

Och för att ännu klarare belysa mannen, visa vi honom sedan i sitt ädla hvärf som de förtrycktas försvarare, sedan han, nära sjuttioårig, lemnat sin lugna ö, der han hvilade ut efter mödorna och segrarne vid sitt eget fäderneslands befrielse, för att åter med samma okufliga jernmod som förr kasta sig midt in i den vilda strid som nu rasar i hjertat af Europa. Garibaldi, fantasten, galningen, har tagit till vapen för den franska republikens sak — det är ju himmelskriande! ropa de försigtiga i alla land — hvad har han med den att göra? ... Kunde inte han göra som England, som Österrike, som Italien, som Spanien, som hela verlden! Kunde inte han sitta i lugnet och skära pipor? Hvarför skall han utsätta sig för att bli arkebuserad af civilisationens banérförare i Europa? Kunde han inte så gerna vara hemma?

Nej, vare det sagdt till hans eviga ära, han kunde icke vara hemma! Hans lands krigsskepp bevakade hans lugna ö och honom sjelf. — I en simpel liten båt lyckades han en mörk natt smyga sig bort mellan dem, och inom kort se vi honom dyka upp på Frankrikes blodbestänkta jord, helsad af den nya republikens jubelrop. Han tar befälet öfver en ringa skara nybildade trupper; med sin gamla vana vid guerillakrigets vexlande och för fienden så tröttsamma uppträden, gör han lifvet surt för sina motståndare, sedan han kastat sig in i Juras och Vogesernas bergstrakter; sina båda söner för han med sig, och medan han bredvid dem på Frankrikes jord kämpar för dess oberoende, dör hans älskade dotter, hans Teresita, långt borta ifrån honom, och han får icke tillsluta dessa ögon hvilkas glans påminde honom om dem han så högt älskade och hvilka slocknade under det han stred sitt eget lands befrielsekrig, hans afgudade Anitas.

Men stoisk som en äkta romare, trycker han sönder tåren i sitt öga och gömmer smärtan i sitt hjerta, och framåt bär det med *“vive la république“* som stridsrop, framåt för frihet, ära och menniskorätt, framåt för *la belle France*, som en gång ryckte hans fädernestad Nizza bort från det gemensamma, italienska fosterlandet!

Sådan är Garibaldi, galningen, fantasten.

Han är född den 4 Juli 1807 på hafvet under en storm. Det var i granskapet af Nizza, der hans föräldrar voro bosatta och hvilken stad nyss blifvit af Piemont afträdd till Frankrike. Hans fader egde och förde sjelf ett fiskarfartyg, nästan alla hans förfäder hade varit sjömän och sjelf älskade han också redan från barndomen hafvet och ville omfatta sina fäders yrke. Han tog tjenst på sardinska flottan, sedan han först gjort sina första lärospån ombord på handelsfartyg. Han arbetade sig snart upp från de lägre graderna och hade godt hopp om befordran, då Julirevolutionen 1830 utbröt i Frankrike och medförde skickelsedigra följder för den oförskräckte sjömannen.

Ty hafvet hade en stark medtäflare i Garibaldis hjerta, och det var kärleken till friheten och fäderneslandet. Hans eldiga själ svälde af harm när han tänkte på de utländska förtryckarne, och han ville att Italien skulle afkasta sig det främmande oket. Han slöt sig nu till Mazzini, som bemödade sig att gifva enhet åt de revolutionära rörelserna, och deltog som carbonaro i sammansvärjningen i Genua, der han uppehöll sig. Men den blef upptäckt, och polisen inträngde i dess klubblokal samt fängslade de flesta af de sammansvurna. Endast några få lyckades komma undan, och bland dem var Garibaldi. Han flydde öfver till Frankrike, der han i Marseille erhöll en fristad. Men kort derefter fick han ånyo anledning att begifva sig till Italien, ty ett nytt uppror hade utbrutit mot österrikarne, och Garibaldi deltog deri som dess anförare. En öfverlägsen styrka tvang honom dock att fly, och ett pris sattes på hans hufvud. Han sökte skydd bland Piemonts berg, och jagad som ett vilddjur af österrikarne, förde han här ett envist guerillakrig mot dem, och detta med så mycken lycka och djerfhet, att sjelfva fienden intogs af häpnad och att hans landsmän nämnde honom med allt mera stigande beundran.

Under detta äfventyrliga lif intogs han af kärlek till en ung flicka af adlig börd, som också å sin sida fattade en häftig böjelse för den hjeltemodige och hemlighetsfulle partigängaren. Han förde henne bort under en eldsvåda, och sedan följde hon honom öfverallt och delade hans mödosamma och farliga lif. Men de ansträngningar som detta kringströfvande lefnadssätt medförde bröto hennes helsa och inom kort dog hon af en bröstsjukdom. Garibaldi begrof sin älskade vid foten af en klippa, som efter henne fått namnet Monte Margarita. Han intogs af den djupaste sorg, och för att döfva den kastade han sig i de vildaste företag: men slutligen tröttnade han dock vid dessa fruktlösa ansträngningar, och inseende att fäderneslandets befrielsedag ej ännu var inne, sammankallade han sin lilla skara, uppmuntrade den att med tålamod afvakta bättre tider och sade den sitt farväl med ett: vi se hvarandra åter!

Han återvände nu till Marseille men begaf sig snart derifrån öfver till Tunis, der han tog tjenst som officer vid beyens flotta. Men starkare medel behöfdes för att skingra sorgen öfver den älskades död och fäderneslandets förnedring — och han beslöt att fara till Amerika.

Der erbjöd han republiken Uruguay sin tjenst och hans anbud blef mottaget. Han tillbragte der öfver tio år af sitt lif under ständiga bragder och faror. Derifrån hemförde han sin maka, den ädla, hjeltemodiga kreolskan Anita, som med så mycken kärlek och sjelfuppoffring deltog uti hans senare mödor och strider för den italienska enheten. Ty Garibaldi tröttnade aldrig att arbeta för denna sitt lifs uppgift, och slutligen hade han den glädjen att se sina arbeten krönas med framgång. 1848 års revolution återförde honom till Europa, der han deltog i Karl Alberts misslyckade krig mot Österrike, hvilket slutade med dennes abdikation och kronans öfverflyttande till Victor Emanuel, som sedan af Garibaldi fått till skänks åtskilliga riken och provinser. Men ännu en gång skulle Garibaldi se sin framtidsdröms uppfyllande undanskjutas till en oviss framtid. Det var 1849 efter Roms fall och sedan den allmänna reaktionen, understödd af franska republikens dåvarande president, Louis Napoleon, hvilken just då förberedde sitt nu störtade kejsarvälde, åter allt mer och mer höjde sitt hufvud i Europa.

Ännu en gång den, 15 Januari 1850, måste han vandra landsflyktens tunga stig, och han lade äfven nu oceanen mellan sig och sina svikna förhoppningar; men det var nu till Nordamerika han begaf sig. Han upplefde der många och vexlande öden; än var han ljusfabrikant, än sjöfarande, tills slutligen den dag randades som återförde honom till Europa. Der hade under tiden förhållandena ändrat sig till fördel för Italien. Det hade fått en konung som förstod att göra folkets sak till sin, och en stor statsman som visste att ställa saken på dess rätta ståndpunkt. År 1854 kom Garibaldi som befälhafvare på ett genuesiskt fartyg tillbaka till Genua, satte sig sedan ned i sin födelsestad Nizza och innan kort på den mellan Corsica och Sardinien liggande lilla ön Caprera, på hvilken han köpte sig en mindre egendom, der han nu, biträdd af sina båda söner, Menotti, hvars bild vi här äfven meddela våra läsare, och Ricciotti, slog sig på landtbruk och boskapsskötsel. Det var här som underrättelsen om kriget 1859 hann honom, och det var härifrån som han begaf sig till Cavour för att deltaga i det krig som gjorde Lombardiet och Venetien fria. Härifrån var det som han i Maj 1860 på tvänne små ångbåtar och åtföljd af sin trogna friskara begaf sig till Marsala på Sicilien och dermed började det djerfva företag som skiljde Bourbonerna från Neapels tron och gaf den åt Victor Emanuel. Härifrån gjorde han senare (1862 och 1867) sina upprepade försök att eröfra Rom till Italiens hufvudstad, en välmening som inbringade honom kulan vid Aspromonte och smäleken vid Mentana — och slutligen var det härifrån som han, sedan 1870 års vilda krig mellan Tyskland och Frankrike utbrutit, måste smyga sig som en brottsling för att bistå den nödstälda franska republiken med sitt ärorika svärd. — Det är också dit han nu återvänder, sedan den af Frankrikes motgångar framtvungna vapenhvilan nödgat den tappre stridsmannen att för denna gången sticka sitt svärd i skidan — återvänder, följd af franska republikens tacksamhet och beundran, ty midtibland de olycksslag som drabbat det beklagansvärda landet hafva hans och hans söners ärofulla strider (vid Dijon den 21-23 Jan. 1871) varit de enda ljuspunkterna; återvänder, stor som alltid och försakande äran af att lyda den kallelse till den konstituerande församlingen som med hundratusen röster gifvits honom från det hårdt pröfvade Paris.

De småförståndiga må gerna le åt hans entusiasm och hans uppoffringar, de storkloka rycka på axlarne åt hans politiska utopier — det säkra är, att när historien en dag räknar vårt sekels stora män och gifver hvar och en den plats honom tillkommer, så skall hon tilldela en lysande sådan åt seklets oegennyttigaste och fläckfriaste offentliga och enskilda karakter, åt hjelten och fosterlandsbefriaren Giuseppe Garibaldi. *F. H.*

Folklif, seder och bruk i Littauen

af

Otto Glagau.

(Forts. och slut fr. sid. 16.)

Littauerna uppgöra alla sina angelägenheter vid glaset; ingen affär kan afslutas utan bränvin, och supen är inseglet på hvarje öfverenskommelse. Allt hvad man ber littauern om gör han hellre för bränvin än för pengar. Derför ha nykterhetsföreningar ingenstädes väckt så stor förbittring och funnit så få anhängare som här. “Skulle vi väl,“ frågar littauern, “ha kommit till Paris 1814, om vi ej haft bränvinet? Ha icke våra fäder derigenom blifvit lastgamla, och är det icke den bästa hjelpen mot förkylning, feber och otaliga andra sjukdomar. Det är syndigt och tyranniskt att man nu också vill beröfva de stackars menniskorna deras enda hjertestyrkare.“ Och han har i sanning icke så alldeles orätt häri. I följd af det råa luftstrecket, den dåliga födan och det hårda lefnadssättet är bränvinet en nästan oumbärlig nödvändighetsartikel för den ostpreussiske bonden, och måttligt begagnadt, gör det ingen skada. För öfrigt utöfvar det till vana öfvergångna förtärandet deraf sällan så förstörande verkningar på littauern som t. ex. på masurerna; sannt är väl att äfven littauern beger sig till krogen med en kappe korn eller hafre, ett tjog ägg eller en höna för att derför tillbyta sig bränvin, men sällan går han likväl så långt att han såsom masurern af begär efter bränvin säljer någon bohagsartikel eller suddar bort allt hvad han eger och har.

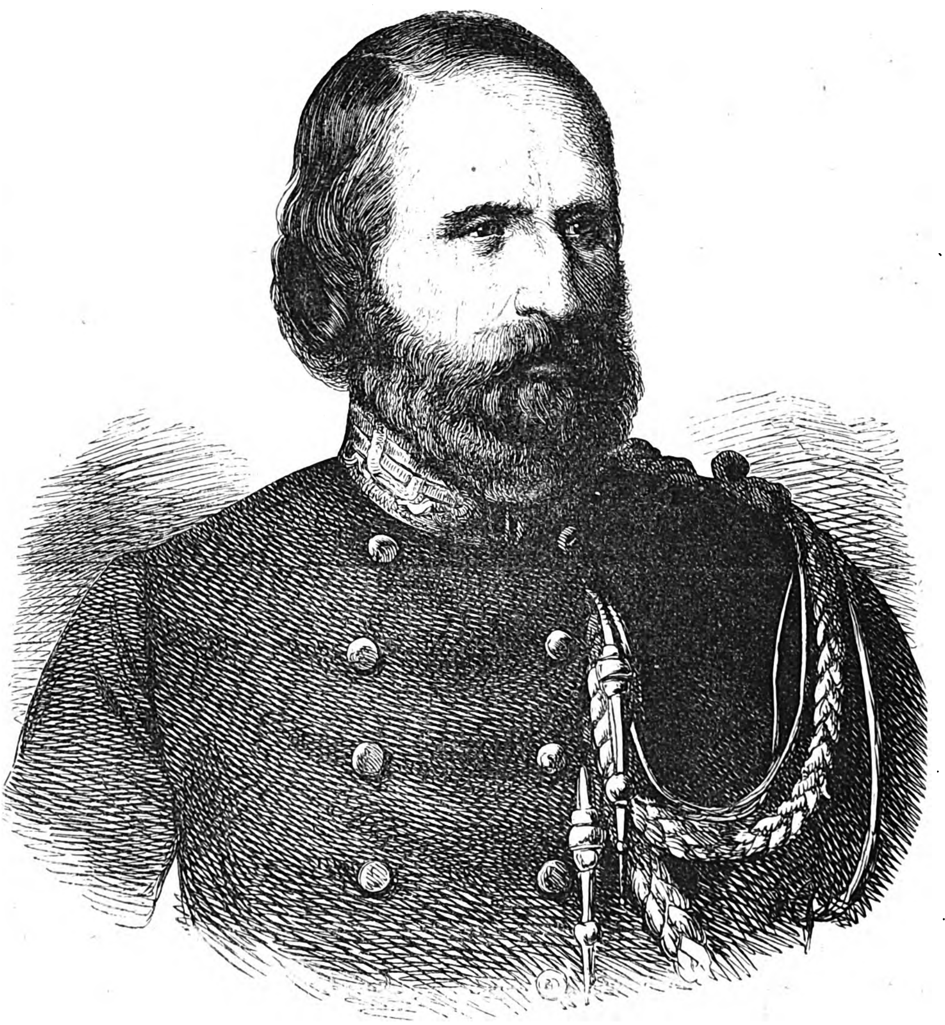

GIUSEPPE GARIBALDI (se sid. 58).

Näst efter bränvinet vet littauern ingenting bättre än *allus* eller *allaus*. Det är den ursprungliga nationaldrycken och skiljer sig derigenom från ölet att det ej brygges af korn utan af ett slags malt, hvilket till ena hälften består af humle och till den andra af korn och som ej blifvit så torkadt som det till öl begagnade maltet. Derför har *allaus* en blekgul eller nästan hvit färg samt är till smaken sliskigt och dessutom rusande. Littauerna ha i alla tider sjelfva beredt denna dryck, och äfven då förbud utfärdades deremot till skydd för städernas bryggare, beredde de den i hemlighet; ännu i dag saknas den aldrig vid bröllop och andra högtidligheter, och i hvarje hushåll finnes en särskild kammare att brygga *allaus* i. Ännu räcka bröllopen 3-5 dagar, och alla brudens och brudgummens många slägtingar och vänner deltaga deri; hvarje morgon infinner skaran af gäster och dricker långt in på natten utan att låta sig störas af att de nygifta eller värdfolket aflägsna sig på en stund; först när den sista droppen är urdrucken och en bål inbäres hvari ligger tappen till *allaus*-fatet såsom ett bevis på den fullständiga ebben, göres allmänt uppbrott. Ett sådant bröllop, der man tömmer ej blott fyra utan tio och ännu flera fat *allaus* samt dessutom alla de bjudna till skänks få ett stycke lärft eller fint linne, skulle göra bröllopsgården utfattig, om icke hvarje gäst måste lemna sin gåfva; dessutom medföra de närmaste slägtingarne och vännerna många fat *allaus* samt åtskilliga lifsförnödenheter. Såsom någonting märkvärdigt må nämnas att det förut var brukligt att brygga äfven graf-*allaus*. I samma rum der den sjuke låg gjordes en brygd, som familjen drack upp inför hans ögon. Kunde patienten komma sig upp ur sängen, hjelpte han till efter bästa förmåga, och en gammal gumma hade åtminstone tio gånger före sin hädanfärd hjelpt till att dricka sitt graf-*allaus*. Likaledes brukade man i kistan lägga ett krus *allaus*, så att den döde ej skulle försmäkta af törst på den långa färden.

För tvåhundra år sedan var bränvinet ännu okändt i Littauen; först då regeringen började lägga skatt på ölbryggningen tog man allmänt sin tillflykt till bränvinet och uppblandade *allaus* dermed. Dittills hade man äfven haft en annan nationaldryck, mjödet, som redan blifvit sällsynt i preussiska men ännu drickes allmänt i ryska Littauen. Man bereder det af honing och vatten, och det är starkt rusande. Får det ligga och blifva gammalt, öfverträffar det i godhet ungerskt vin och användes såsom ett stärkande läkemedel.

Littauern kan ej berömma sig af att vara tjenstaktig. Mot främlingar är han det endast då, när han tror sig kunna räkna på kontant belöning. Mot dem liksom i allmänhet mot tyskar visar han sig misstänksam och sluten, listig och intagen af öfverdrifven sjelftillit. "Så dum som en tysk", har för honom blifvit ett ordspråk och likaledes: "tyskarne bli snart lika kloka som littauerna". I fråga om affärer är han lika förslagen som en ryss och gör sig icke samvete af att lura andra och draga fördel af deras trångmål. Ej utan skäl anses han vara född hästtjuf, och vid dylika affärer lurar han med god smak till och med sin egen broder. I ögonen fallande är skilnaden mellan littauerna på denna och andra sidan Memel; ju närmare man kommer denna stad, desto mera förderfvade blifva sederna och, märkvärdigt nog, desto fulare qvinnorna.

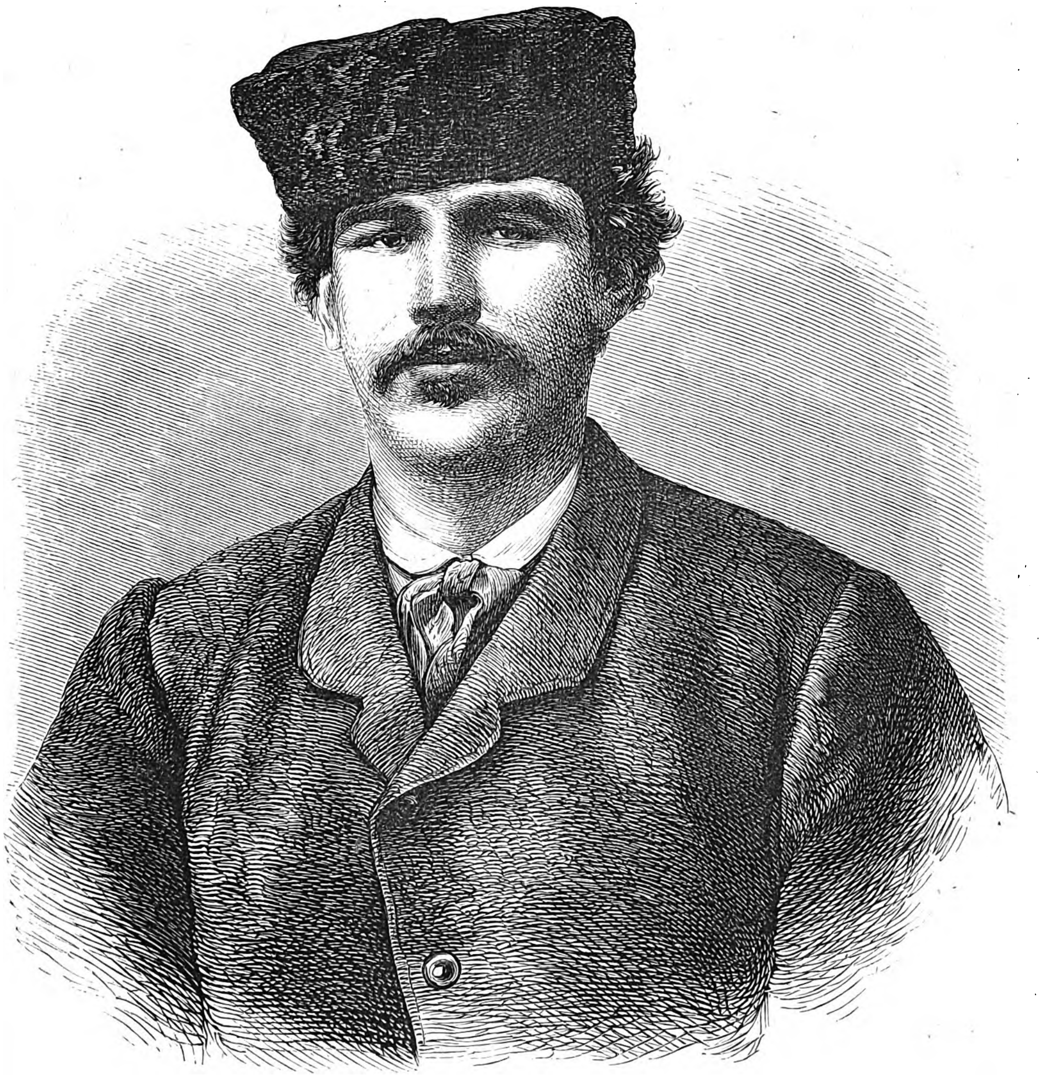

MENOTTI GARIBALDI (se sid. 59).

Men äfven der liksom öfverallt är littauern ytterst kyrksam af sig; han försummar ingen gudstjenst, vandrar ofta flere mil i det värsta väder för att höra en predikan eller infinna sig på en andlig sammankomst och går regelbundet till nattvarden. Då han efter dess anammande återvänder till sin plats, räcker han alla de bredvid och omkring honom sittande handen såsom ett tecken till försoning, och till lynnet är han äfven godmodig och fredlig; i sitt språk har han ej ens något ord för "att hata" utan säger i stället "ej kunna lida". Så snart flere samlat sig i kyrkan, begynna de straxt sjunga och hinna ofta med 3-4 psalmer innan gudstjensten börjar; de få aldrig nog af sång och bön. De följa predikan med den största uppmärksamhet, utbyta efter gudstjenstens slut sina tankar derom och gå ibland till presten för att få upplysning om ett och annat af hvad han sagt eller som de ej gilla. Vid särdeles rörande ställen i predikan börjar vanligtvis någon af de gamla sucka och pusta, dels för att visa sin egen andakt, dels för att föregå de andra med godt exempel; snart instämma de öfriga, suckarne och stånkningarne blifva allt ljudligare och tvinga ej sällan predikanten att för en stund afbryta sitt föredrag. Littauerna företaga sig ogerna något utan att först låta bedja derför från predikstolen, och går allt efter önskan, anmoda de Herrans tjenare att derför hålla tacksägelse. Ju kraftigare och längre presten gör dessa böner och tacksägelser, desto bättre är det, och härigenom förskaffa sig presterna rätt nätta biinkomster, i synnerhet i de trakter hvilkas befolkning är välmående. Man låter bedja icke blott för menniskor utan äfven för fänaden, om gynsam väderlek, god skörd samt skyddandet af förmögenhet och egendom.

Det är endast mot sin själasörjare littauern är gifmild. Presten och hans embete åtnjuta stort anseende bland församlingsborna, hvilka beredvilligt och rundligt gifva sin herde hvad honom tillkommer; processer mellan prest och församling, hvilka icke äro sällsynta i de tyska distrikterna, förekomma nästan aldrig i Littauen. En prestson väljer i allmänhet sin fars yrke och gifter sig vanligtvis äfven med en prestdotter; de flesta ha icke varit längre ut i verlden än till universitetet i Königsberg, och ofta har samma prestembete gått från far till son i flera generationer af en familj. Denna omständighet och det afskilda läget äro orsaken till att folket, dess seder och bruk ännu äro desamma som under reformationens dagar. Likväl börjar färdigheten att obehindradt tala littauiskan blifva alltmer sällsynt bland det yngre presterskapet, men detta är just hvad littauern i främsta rummet fordrar af sin själasörjare. Han umgås och språkar gerna med honom äfven om verldsliga ting, hvarvid mången ung prest bringas i icke ringa förlägenhet. “Hur kommer det sig,“ frågar bonden honom, “att du talar så vackert och flytande på predikstolen men förstår oss så illa och svarar så bakvändt?“ Orsaken dertill ligger för öppen dag. Den unge presten är tvungen att, då han skrifver sin predikan, begagna både grammatika och ordbok, hvarefter han läser upp konceptet på predikstolen eller lärer sig det utantill.

Då det kyrkliga ceremonielet är hufvudsaken för littauern, må man ej förundra sig öfver att han är mycket svag för den katolska kulten. Kommen in i kyrkan, bugar han sig alltid för altaret, bockar sig för hvarje krucifix och förrättar alla sina böner liggande på knäna. I några trakter är det till och med brukligt att tid efter annan låta presten för aflidna slägtingar hålla en predikan, kallad *lavonnisje*, hvilken tydligen erinrar om de hos katolikerna brukliga själamessorna. Men ej nog dermed, ty till yttermera säkerhet besöker den protestantiske littauern äfven de katolska kyrkorna och anmodar både sin egen själasörjare och några katolska andlige att läsa förböner och tacksägelser, låter af de sistnämnde gifva sig reliker och hostior samt sätter stort värde på invigda S:t Hans-örter, hvilka han tror vara i besittning af en viss öfvernaturlig kraft. Hvad under då att i de sista 10-15 åren längs gränsen uppstått en mängd katolska kyrkor och bönehus och att de från Polen hitkommande presterna gjort talrika proselyter!

Äfven af hednisk vidskepelse hänger ännu mycket qvar hos littauern, och öfvertron har en fruktbar jordmån i det stämnings- och fantasirika folklynnet. Ännu i denna dag ha littauerna sina husgudar, skydds- och plågoandar, åt hvilka de kasta salt på elden och dem de bringa dryckesoffer; de hafva ett öfverflöd på spöken, aningar och järtecken samt tro fullt och fast på goda och onda dagar; förtrollning är för dem en trosartikel, och ej sällan anställa de hexe- och djefvulsbesvärjningar. Men ännu betänkligare är att de s. k. Maldeningkernas sekt, som finnes öfverallt i hela Littauen, med hvarje dag vinner allt flere anhängare. Presterskapet vill likväl icke godkänna benämningen “sekt“, då dessa pietister ännu tillhöra den evangeliska kyrkan och bekänna dess trosläror; äfven besöka de ordentligt den allmänna gudstjensten, men denna är för dem icke nog; de hålla dessutom flitigt sina särskilda sammanträden (*surinkimmer*), der det aldrig vill taga slut på sjungandet, bedjandet och predikandet. Såsom talare uppträda inspirerade, hvilka uttolka bibeln på sitt sätt, resa omkring öfverallt i provinserna och sammankalla de fromma allestädes dit de komma. Dessa kringresande predikanter tillhöra vanligtvis de lägsta klasserna i samhället, äro fattiga handtverkare och daglönare, som nu hafva goda dagar, i det de öfverallt undfägnas på det bästa samt dessutom äfven erhålla gåfvor. Maldeningkerna äro uppfylda af andligt högmod, hvilket i synnerhet yttrar sig deri att de ej sällan vilja undervisa och korrigera presterskapet. Sålunda berättade mig en prest att maldeningkerna i hans församling hade uppmanat honom att der införa bruket af knäfall i kyrkan när man bad Fadervår; en annan prest förestälde de äfven att han för sitt embetes skull måste lägga bort tobaksrökning; under någon tid upphörde han verkligen dermed, tills han slutligen bemannade sig och åter tog den kära pipan till nåder. De inbjuda äfven presterna att bevista deras sammankomster och der uppbygga sig med dem. En prest som eftérkommit en sådan inbjudning måste härda ut under flere timmar men förstod att hämnas. Åtskilliga af Guds anda inspirerade hade hållit oändligt långa betraktelser och förmaningar, ett dussin sånger hade afsjungits och det var midnatt innan man tänkte på att skiljas åt; men nu bad presten om ordet, och utan att bry sig om de församlades slappa anletsdrag och trötta ögon, lät han dem sjunga ännu ett par psalmer, så att sammankomsten slutade först kl. 3 på morgonen. Maldeningkerna hafva ej mer inbjudit denne prest och ej hållit någon *surinkimme* i hans ort.

Det lider intet tvifvel att “de fromma“ och deras kringresande predikanter göra presterskapet åtskilligt afbräck och derför äro ogerna sedda af detsamma, men det vågar likväl ej låtsa derom utan måste behandla dem med största varsamhet, ty konsistoriet har tagit maldeningkerna under sina vingars skugga och uttryckligen befalt att man skall understöda deras sträfvanden.

I det preussiska Littauen äro språket och nationaliteten redan nu stadda i aftagande och nästan utan undantag inskränkta till de lägre folkklasserna. I synnerhet är detta förhållandet i söder; kretsarne Insterburg, Gumbinnen och Darkehmen, som vid slutet af förra århundradet nästan uteslutande voro littauiska, hafva nu blifvit helt och hållet förtyskade; i kretsarne Stallupönen, Pillkallin, Tilsit, Ragnit, låglandet och till en del äfven Labiau äro likaledes den mera bergade befolkningen och invånarne i kyrkbyarne redan till största delen tyska; men ännu äro likväl inbyggarne öfverhufvud taget littauiska; i kretsarne Heydekrug och i synnerhet Memel är det littauiska elementet starkast representeradt. Alla städerna äro tyska.

Att döma af de i Ryssland utkommande böcker och i synnerhet af den littauiska kalendern, måste littauiskan der ännu talas af den mera bergade och upplysta befolkningen. I det preussiska Littauen är det endast de allmänt förekommande religionsböckerna och uppbyggelseskrifterna som tryckas på littauiska språket, dessutom två veckoblad, nämligen det konservativa “*Keleiwis*“ (Pilgrimen), utgifvet i Königsberg, och sedan 1863 såsom en motvigt deremot det i frisinnad anda redigerade “*Lietuwininku Paslas*“ (Det littauiska sändebudet) i Heydekrug. Båda tidningarne äro mycket lästa, och i synnerhet den första åtnjuter stort anseende.

Med språket försvinna äfven littauernas drägt och plägseder. Antalet af dem som ännu förblifvit modersmålet trogna samt tala det uteslutande eller åtminstone hufvudsakligen uppgår för närvarande i det preussiska Littauen till inemot 150,000, men denna siffra hopsmälter år för år. Alltmer griper det tyska elementet omkring sig och vinner nya anhängare bland befolkningen. Orsakerna härtill äro flere. I skolorna meddelas endast religionsundervisningen på littauiska språket, alla barnen måste derjemte lära sig tyska, läsa och skrifva detta språk eller åtminstone tala och förstå detsamma. I lika hög grad som skolorna befordrar äfven värnepligten det tyska intresset. Hvarje till hären inkallad littauer återvänder hem med större eller mindre kännedom om tyska språket och de tyska plägsederna, skryter inför sina landsmän deröfver samt anser sig veta mer och vara något förmer än de. Äfven om littauern aldrig lemnar sin hembygd, kan han likväl icke värna sig mot det tyska inflytandet. Redan i närmaste stad der han gör sina inköp och försäljer sina produkter hör han vid hvarje steg tyska ord, och redan af fruktan för att blifva narrad i handel och vandel liksom inför rätta ser han sig tvungen att lära sig tyska språket. Äfven i hans by intränga tyska kolonister, det finnes ej längre en enda fläck som är uteslutande bebodd af äkta littauer, öfverallt hafva tyskarne innästlat sig, och i synnerhet af de större bondgårdarne öfvergår, till lycka för åkerbruket, den ena efter den andra i händerna på tyskarne, hvilka, förfogande öfver större kapitaler och egande mera omfattande insigter i åkerbruket, träda i stället för de förra skuldsatta invånarne, hvilka genom sin processlystnad, som förvandlats till ett ordspråk, gått tillbaka i välstånd. Äfven med sin prest och skollärare kan littauern ej alltid tala sitt modersmål, ty, såsom vi förut nämnt, är det nu mycket sällsynt att påträffa prester och lärare som äro fullkomligt hemmastadda i littauiskan och äfven kunna tala språket vid andra tillfällen än då det är fråga om embetsåligganden.

Det littauiska språket och folkets nationalitet gå med hvarje dag sin undergång tillmötes; littauerna inse detta, de veta sitt öde och finna sig deri. Det kan med skäl ifrågasättas om man hundra år härefter skall i preussiska Littauen kunna höra en predikan på littauiska språket, om barnen då ännu skola undervisas på sitt modersmål. Det är derför hög tid att studera folket och sammanföra allt som kan bidraga till att fullständiga kännedomen derom. Detta har också en man gjort till sin lefnads uppgift, nämligen öfverläraren Gisevius i Tilsit, och om honom vill jag nu säga några ord.

Redan innan jag kom till Tilsit hade man flerstädes fästat min uppmärksamhet på den der bosatte Gisevius, såsom den grundligaste kännaren af den littauiska folktypen, och såsom man lätt kan förstå, var jag ej sen att uppsöka honom.

Det var en eftermiddag i Augusti jag infann mig hos hr Gisevius. Han bor vid Memels strand i den gamla, förfallna anstalten för fattiga barn, der han är inspektor. Inrättningens föreståndarinna visade mig in i ett rum, som genast fängslade hela min uppmärksamhet. Stort och rymligt som det var, utgjordes dess förnämsta prydnader af ett gammalt klaver och en hel mängd färglagda teckningar, som voro uppsatta öfverallt på väggarne, från golf till tak, men hvaraf endast minsta antalet skyddades inom glas och ram. Äfven på bord och stolar, ja, till och med på golfvet låg en massa dylika afbildningar, och då jag genomsåg dem, upptäckte jag att de alla förestälde littauiska landskapsvyer eller scener ur det littauiska folklifvet.

Mina betraktelser afbrötos af de från skolan hemkommande barnen, och slutligen syntes äfven deras lärare och uppfostrare. Vid åsynen af hans lifliga sätt skulle jag aldrig kunnat gissa att han, såsom jag sedan fick veta af honom, redan var öfver hundra år gammal. Hans milda, blå ögon och hans originella rörelser vittnade om stor liflighet och kraft. Och nu hans öfverraskning och glädje, då jag upplyste honom om ändamålet med mitt besök!

— O, hur glad är jag icke! utbrast han, i det han väl för tjugonde gången fattade mina händer och hjertligt tryckte dem. Är det då sannt, är det möjligt att ni kommit hit endast för littauernas skull, att ni vill berätta något om dem, så att verlden må kunna intressera sig för *mina* littauer? Ack, de förtjena det, mina ädla littauer!

I sanning, hans ansigte strålade af glädje. Endast med svårighet kunde han röja plats åt mig i ett hörn af den lilla soffan, i det han makade undan de kringspridda böckerna och teckningarne. Sjelf satte han sig midtemot mig på kanten af en stol, gnuggade förnöjd sina händer och betraktade mig med de vänskapligaste blickar. Men det var ej länge han kunde sitta stilla; efter några ögonblick sprang han upp och gick med snabba steg fram och tillbaka i rummet för att gifva luft åt sin glädje. Sedan började han berätta och förevisa, och nu ville det aldrig taga slut, ty han talade ur sitt fulla hjerta.

— Allt hvad ni ser här, sade han, är mina händers verk. Jag har sjelf sett, upplefvat och ritat allt efter naturen. Under nära fyrtio år har jag användt alla mina lediga stunder till att genomströfva hela Littauen i alla riktningar. Jag har ätit och druckit med littauerna och deltagit i deras danser, lekar och fester. Jag har samlat deras sagor och sägner, sånger och ordstäf, seder och bruk; jag känner dem bättre än någon annan.

Härmed hade han ej sagt för mycket. Redan af de uppsatser han skrifvit i *Preussische Provinzial-Blätter*, dels under sitt verkliga namn, dels under den betecknande pseudonymen *Kielauninkas* (Vandraren), kände jag honom såsom en flitig forskare och samlare af Littauens sägner m. m. Nu såg jag hans bostad, som verkligen liknade ett littauiskt museum. Förutom teckningarne egde han af böcker i det närmaste allt som utgifvits om Littauen och dess invånare, vidare omsorgsfullt torkade herbarier, samlingar af inhemska mineralier, märkvärdiga fynd och petrifikater, uppgräfda vapen, prydnader och husgerådssaker, med ett ord, de talrikaste och mest olikartade bidrag till kännedomen om Littauen såväl i forntiden som nutiden.

Med lätt förklarlig stolthet visade han mig dessa skatter, som han ej ville sälja till något pris, då de ju utgjorde frukterna af hans fristunders arbete och voro hans ålderdoms glädje.

— Hade ni kommit blott några veckor tidigare, innan skolan började, sade han, skulle jag följt med er på er resa och sjelf fört er omkring. Jag är känd öfver hela Littauen, öfverallt har jag vänner som hemta mig då ferierna infalla och underrätta mig när det är någon fest hos dem. Jag vistas nämligen ingenstädes så gerna och känner mig ingenstädes så hemmastadd som bland mina littauer. Då jag är hos dem, förekommer det mig alltid som om jag flyttats tillbaka till de homeriska tiderna, som om den klassiska forntiden vändt åter. — Och det är verkligen, fortfor han allt ifrigare, ett klassiskt, högt begåfvadt, enstaka stående folk. Hvad än de lärde må invända, håller jag likväl fast vid att littauerna ej blott härstamma från Orienten utan till och med att de äfven varit i beröring med egyptierna, grekerna och romarne. När och huruledes, ja, det kan jag visserligen icke säga, men det är mig ett otvifvelaktigt faktum, då jag har för ögonen den littauiska nationaldrägten samt åtskilliga seder och bruk hos det gåtfulla folket. Och lefver icke ännu i denna dag sägnen om att de en gång blifvit fördrifna från Persien, att de ha utvandrat från det land der solen går upp och att gudomen befalt dem att vandra ända tills de kommo till ett haf. — Min bästa herre, hvad säger ni derom? frågade hr Gisevius och fingrade på en af mina rock-knappar.

Jag svarade icke men tänkte inom mig sjelf att den gamle herrn kunnat af sin obegränsade kärlek för littauerna låtit sig förledas till temligen vågade gissningar och hypoteser. Då jag alltjemt iakttog tystnad, fortfor han med tillförsigt:

— När jag är bland littauerna, komma alltid dessa tankar öfver mig och jag kan ej värja mig för dem. Ser jag qvinnorna i deras rika högtidsdrägt, tror jag mig vara vid konung Prusias' af Bithynien hof. Då jag för första gången bevistade ett bröllop och de unga flickorna såsom en gästvänskapens gåfva öfverräckte mig broderade näsdukar och skänkte mig ett bälte och strumpeband, inbillade jag mig vara på ett fornromerskt bröllop, och då man öppnade gårdsporten för den med sitt följe anländande *nutaka* (ungmor) och frågade henne hvem hon var och hvad hon ville, kom jag ovilkorligen att tänka på det bruk hos romarne hvarvid *caja* mottogs eller snarare afvisades på samma sätt. Är en sådan öfverensstämmelse i plägseder hos romarne och littauerna en ren tillfällighet, eller torde man icke snarare häraf få sluta till ett inre samband mellan de två folken? Men mer än allt annat bevisa littauernas musik, det sätt hvarpå de sjunga sina folkvisor och som har en fullkomligt

forngrekisk karakter, i det föredraget är mera recitativartadt och deklamatoriskt än melodiöst. Hör bara på!

Han satte sig till klaveret och sjöng en *daina* med sin gamla men af hänförelse darrande röst.

— Lägg märke till denna mörka tonart, den är alltigenom dorisk. — Och nu en lydisk, fortfor han efter några modulerande ackorder. — Här har ni en frygisk melodi, här en jonisk och här en æolisk. Hvad säger ni, är ej detta bevis nog, och det till och med öfvertygande, oemotståndliga bevis?

Jag svarade att jag tyvärr icke förstod mig på de gamla grekernas musik, och då jag nu varit hos honom i flere timmar, steg jag upp för att taga afsked. Men derom ville han ej höra talas utan bad mig enträget stanna qvar, emedan han ännu hade åtskilligt att säga mig och fann så stort nöje i dessa meddelanden, att jag ej kunde aflägsna mig utan att såra honom. Jag stannade derför och ångrar det icke.

En gammal tjenarinna bar in qvällsvarden, och sedan vi ätit, flyttade vi ut våra stolar på balkongen utanför dörrarne. Fåglarne jublade och qvittrade i träden utanför hu-

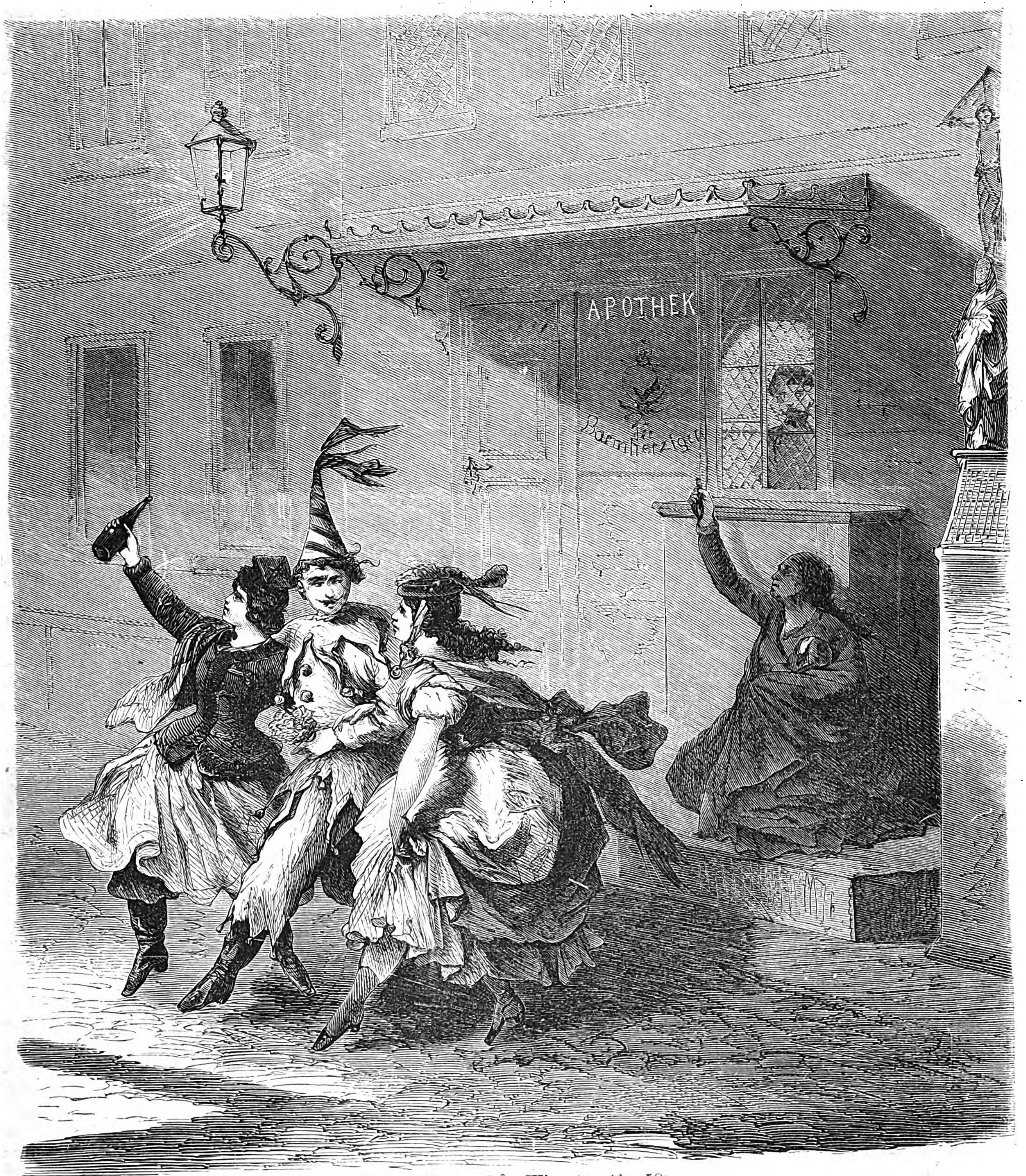

Karnevalsscen från Wien (se sid. 58).

set, fartyg passerade förbi på den breda Memel, en ångbåt lade gällt hvisslande till vid landbryggan i närheten, vid våra fötter tumlade stojande små gossar och flickor, unga, smärta bararmade, tjensteflickor med behagsjukt korta kjolar kommo ut med sina ämbar, pratande och skämtande med dragoner i blå tröjor och rasslande sporrar, men hr Gisevius hvarken såg eller hörde något af allt detta; han talade oupphörligt om sina littauer och märkte icke att solen gick ned, efterlemnande den herrligaste aftonrodnad, och att nattens skuggor föllo allt längre och längre.

Af allt hvad Gisevius sade framgick att han studerat littauerna icke blott af vetenskapligt intresse utan äfven af kärlek till sjelfva folket; han ser icke ned på dessa menniskor med forskarens blick utan högaktar och beundrar dem. Ehuru masurer till börden, har han genom sitt förtrogna umgänge med littauerna sjelf blifvit en sådan. Han känner och tänker såsom en littauer och har äfven bevisat det vid flera tillfällen.

Gisevius har hvarken hustru eller barn och, såsom jag tror, ej mer någon slägting i lifvet; littauerna äro hans familj, och derför ser han med sorg och saknad hur detta märkvärdiga folk går en snar undergång till mötes.

* * *

Kronologisk öfversigt af krigshändelserna under November-December 1870 samt Januari 1871.

(Forts. fr. När och Fjerran, 2:dra årgången, sid. 278.)

29 Okt. Franskt utfall öster om St Denis till le Bourget. Preussarne vika. Prins Fredrik Karl håller sitt intåg i Metz.

30 Okt. Andra gardesdivisionen (tillhörande nordarmén under kronprinsen Albert af Sachsen) återeröfrar ställningen vid le Bourget efter en blodig träffning. Fransmännens förlust: 30 officerare och 1,200 fångar. Äfven på tysk sida stora förluster.

Dijon (hufvudstaden i departementet Côte d'Or) besättes efter en hårdnackad strid i förstäderna och flere timmars bombardement af 12,000 man preussare med artilleri. Prins Vilhelm af Baden stormar höjderna utanför Dijon. General Beyer uppgifver sin förlust till omkr. 300 döde och sårade. Transporten af krigsfångar från Metz öfver Saarbrücken till Tyskland börjar.

November:

1. Konferens mellan Thiers och grefve Bismarck i Versailles. Krigsråd i kungliga högqvarteret.

Oroligheter i Paris. Socialisterna under anförande af Ledru-Rollin, Flourens, Millière m. fl. framrycka med beväpnade band från förstäderna och fängsla samtliga regeringsmedlemmarne, till och med högste befälhafvaren i Paris, general Trochu. Garnier-Pagès och Pelletan misshandlas. Nationalgardet under Jules Ferrys anförande befriar dem på natten. Flourens och Millière afsättas som bataljonschefer. Trochu utfärdar en kungörelse som underrättar folket om att ett fördelaktigt vapenstillestånd håller på att afslutas och vädjar till allmänna rösträtten, så vida folket skulle önska en annan regering.

Gambetta utfärdar en eldig proklamation om krig till det yttersta.

Den tyska prefekturen för Mosel-departementet förlägges till Metz.

Fransmännen lida ett nederlag vid Thann, nära schweiziska gränsen. Fästningen Belfort cerneras af en badensk styrka.

2. Ministerråd i London. Bombardementet på Neu-Breisach (i mellersta Elsass) börjar från sex batterier.

Regeringen i Tours hålles i flere timmar fången af pöbeln. Upplopp i Marseille.

Thiers håller en underhandlingssammankomst med grefve Bismarck.

3. Folkomröstning i Paris om huruvida den nuvarande regeringen skall behålla sin fullmakt: 557,976 ja och 62,738 nej.

Träffning vid Montbéliard (vid sydgränsen af Elsass).

En stark fransk pansarflotta visar sig i Nordsjön.

Oroligheter i Lyon, Marseille, Perpignan, Bordeaux, Nimes m. fl. — Legitimistiska demonstrationer i St Brieux. Bairarne utrymma Chateauneuf och draga sig tillbaka till Orléans.

4. Preussarne under prins Vilhelm af Baden (Werders armé) framrycka från Dijon i riktning af Bourg (Ain-departementet) och Lyon.

General Manteuffel bryter upp med 80,000 man (första armén) för att besätta Amiens och Rouen.

5. Efter fem dagars fruktlösa underhandlingar, hvilka hufvudsakligen röra sig omkring provianteringsfrågan och valen i Lothringen-Elsass, beslutar regeringen i Paris enstämmigt att Preussens vapenstilleståndsanbud bör förkastas. Thiers lemnar Versailles och återvänder till Tours.

7. Fort Mortier vid Neu-Breisach förstöres af preussarne.

Montbéliard (i närheten af Belfort) besättes af tyska trupper (nordarmén).

General Manteuffels trupper visa sig i närheten af Beauvais.

8. Två preussiska brigader innesluta Thionville och öppna ett bombardement mot fästningen.

9. General von der Tann anfalles af franska Loire-armén vid Orléans, tvingas att utrymma staden och drager sig stridande tillbaka till Joury (4 mil norr om Orléans) vid jernvägen till Paris; preussiska förstärkningar väntas till von der Tann från Chartres och Paris (prins Albrecht och storhertigen af Mecklenburg).

10. Fästningen Neu-Breisach i mellersta Elsass kapitulerar med 5,000 man, 100 officerare och 100 artilleripjeser.

Jules Favre och Bismarck utfärda cirkulärdepescher till de europeiska makterna, i hvilka de ömsesidigt söka påbörda hvarandra skulden för vapenstilleståndsförhandlingarnes afbrytande.

11. Furst Gortschakoff sänder en cirkulärskrifvelse till de europeiska hofven hvari han tillkännagifver uppsägandet af Paristraktaten af den 30 Mars 1856 angående det antal krigsskepp som Ryssland får hålla på Svarta hafvet. Upphetsning i England. Lord Granville besvarar noten med en energisk protest.

Fransmännen besätta staden Chevilly norr om Orléans.

Fästningen Montmédy inneslutes af 6,000 preussare.

13. Regeringen i Tours dekreterar upprättandet af ett öfningsläger för att samla nationalgardisterna från åtta af de sydliga departementerna.

15. Val till kongressen i Nordamerika. Resultatet: 139 republikaner och 104 demokrater; stark tillväxt af det demokratiska partiet.

Träffning vid Marseille le Petit (norr om Beauvais) mellan trupper af Manteuffels armé och franska nordarmén under Bourbaki.

General Voigt-Rheetz besätter med 10:de armékåren

Tonnère i Sarthe-departementet (3 mil söder om Troyes). Avantgardet framrycker mot Auxerre.

16. Vid det i cortes företagna högtidliga valet af en spansk konung falla 191 röster på hertigen af Aosta och blott 27 röster på ministrarnes kandidat, hertigen af Montpensier.

Fransmännen företaga från Belfort ett utfall, som blir tillbakaslaget.

En fransk styrka (af Kératrys vestarmé) besätter Dreux, 5 mil vester om Paris.

Valen till preussiska deputerade kammaren visa en betydlig tillökning af det national-liberala och konservativa partiet. I Nordslesvig återväljas Krüger och Ahlmann.

17. Tyskarne under storhertigen af Mecklenburg återeröfra Dreux och tränga 7,000 franska mobilgardister tillbaka i riktning åt le Mans.

Från fästningen Mezières (vid belgiska gränsen) företages ett lyckligt utfall, hvarvid preussarne förlora 500 man och 1 kanon.

18. Ricciotti Garibaldis brigad anfaller och förstör 800 preussare vid Chatillon i departementet Côte d'Or.

Ministèren Potocki (Wien) inlemnar sin afskedsansökan i följd af antagandet af herrehusets adress (med 60 röster mot 9), hvari uttalas ett starkt misstroende till de federalistiska sträfvandena och uppmanas till en mera energisk regering i öfverensstämmelse med författningen af December 1867.

Beusts svarsnot på furst Gortschakoffs adress afsändes till S:t Petersburg.

20. Strid vid Nuits (söder om Dijon) mellan general Werders avantgarde och franska friskyttar. Efter fem timmars strid besätta preussarne Nuits.

22. Franska tiraljörer göra ett utfall från Paris i riktning mot Champigny och tillbakadrifva fienden med en förlust af 300 man och 20 officerare.

Det officiella meddelandet om hertigens af Aosta mottagande af spanska kronan inträffar i Madrid.

23. Traktaten mellan Baiern och Preussen underteckinas i Versailles.

24. Nordtyska riksdagen öppnas i Berlin af ministern Delbrück med ett tal hvari skulden för krigets fortsättande vältras på den nuvarande franska regeringen.

De österrikisk-ungerska delegationerna öppnas i Pest.

Fästningen Thionville kapitulerar efter fyra dagars ihållande bombardement. Tyskarne taga 200 artilleripjeser och 4,000 krigsfångar.

Strid mellan Roye och Amiens af preussare under öfverste Lüdertz och franska mobilgardister.

25. Fortsatta strider i trakten af Amiens mellan Manteuffels armé och franska nordarmén under Fare. — En spansk eskader lemnar Carthagena för att begifva sig till Genua.

Traktaten mellan Würtemberg och Preussen om inträdande i nordförbundet undertecknas i Berlin.

26. Sammandrabbning vid Pacques (Côte d'Or-departementet) mellan Werders trupper och Menotti Garibaldis brigad.

27. Slag vid Villers-Bretonneux (öster om Amiens), segerrikt för tyskarne.

Fästningen La Fère kapitulerar efter två dagars bombardement.

28. Staden Amiens utrymmes af fransmännen och besättes af preussarne.

Strid vid Beaune (öster om Orléans) mellan franska Loirearméns högra flygel och 10:de tyska armékåren. Resultatet oafgjordt. Betydliga förluster å bägge sidor.

29. Utfall från Paris i sydlig riktning mot L'Hay (¼ mil från Villejuif). Stark kanonad hela natten den 29-30. Loirearméns venstra flygel drifver storhertigen af Mecklenburg tillbaka och besätter byarne Montroie, Bessé och Brou. Hannoveranarne utrymma åter Beaune la Rolande. Fransmännen besätta Montargis (4 mil från Pithiviers).

30. Stort utfall från Paris under general Ducrot med 100,000 man i sydostlig riktning mot würtembergarnes ställning vid Champigny, Bonneil sur Marne och Villiers. Ducrot öfvergår Marne på åtta broar; kanonbåtar och pansarlokomotiver understödja aktionen. Blodig sex timmars strid med 2:dra, 6:te och 12:te nordtyska armékårerna. Fransmännen drifvas på aftonen tillbaka till sina ställningar.

Fäktning vid Gervey (straxt vid Nuits) der friskyttar öfverrumpla två preussiska kolonner med artilleri.

December:

1. Fästningarne Longwy och Montmédy vid belgiska gränsen omringas åter af preussarne.

Storhertigen af Mecklenburg och prins Fredrik Karl börja samtidigt rycka fram mot Loire.

2. Storhertigens af Mecklenburg armé anfaller den franska Loirearméns venstra flygel (Chanzy) och drifver den efter häftiga strider från Bazoches les Hautes (halfannan mil öster om Chateaudun) öfver Lagny till Arthenay. Fransmännen förlora 11 kanoner och flere hundra man som fångar. Tyskarnes förluster stora.

Sachsarne och würtembergarne anfalla tidigt om morgonen fransmännen i deras ställningar öster om Paris vid Champigny och Brie. Sachsarne storma det senare men tvingas att efter några få timmar utrymma det. Sachsarnes och würtembergarnes förenade bemödanden att eröfra och förstöra Marnebroarne misslyckas fullständigt; de drifvas tillbaka med förfärliga förluster. Fransmännen behålla sin ställning vid Champigny.

3. Prins Fredrik Karl (3:dje och 9:de kårerna) kastar Loire-arméns högra flygel öfver Chevilly tillbaka mot Orléans. Flere af general Aurelles' afdelningar lida stora förluster. Fransmännen draga sig under natten tillbaka öfver Loire, sedan de i staden qvarlemnat en truppstyrka under general Pallières. Strid vid Argueil (n. o. om Rouen) mellan delar af Manteuffels armé och franska nordarmén.

4. Nya strider norr om Orléans, hvari deltaga förnämligast storhertigens af Mecklenburg trupper. Nionde armékåren (general Mannstein) besätter efter en häftig strid på aftonen förstaden St Jean och bangården utanför Orléans. Flere tusen franska fångar och tretio kanoner falla i tyskarnes händer. Aurelles drager sig tillbaka i riktning mot Blois. Storhertigens af Mecklenburg armé besätter Orléans om natten. På Loire tagas 4 kanonbåtar och mycket svåra marinkanoner i det förskansade lägret.

Vid Paris rifva fransmännen upp broarne vid Brie öfver Marne och sammandraga sig i riktning mot Créteuil (längre åt söder, midtemot Charenton).

Hertigen af Aosta mottager cortesdeputationen som erbjuder honom Spaniens krona.

Vid nordamerikanska kongressens öppnande meddelar presidenten Grant att regeringen ämnar upptaga Alabamafrågan.

F. d. kejsarinnan Eugenie besöker drottning Victoria i Windsor.

5. Fäktning vid Montbeillard mellan badensare och franska frikyttar, som drifvas på flykten. Montbeillard och Delle besättas af preussarne. Artilleristrid vid Belfort.

General Aurelles fortsätter sitt återtåg från trakten omkring Orléans i sydvestlig riktning utmed Loire. — Gambetta låter en krigsrätt undersöka Aurelles' uppförande vid Orléans. Denne begär sitt afsked.

Den tyska nordarmén under Manteuffel besättter efter två dagars mindre fäktningar med franska mobilgardister staden Rouen. Förbindelsen mellan norra och mellersta Frankrike afbrytes fullständigt.

I nordtyska riksdagen uppläser statsministern Delbrück en skrifvelse, i följd hvaraf konung Ludvig II af Baiern efter samråd med de öfriga tyska furstarne erbjuder konung Vilhelm af Preussen den tyska kejsarvärdigheten.

6. Preussarne rycka i ilmarscher från Rouen fram mot Havre. Faidherbe hopdrager nordarmén dels i Lille, dels i det befästade lägret vid St Omer. Havre förbereder sig till ett hårdnackadt försvar.

7. Storhertigen af Mecklenburg anfaller den franska Loirearmén under dess återtåg till Blois vid Meun och Beaugency. Blodig träffning utan afgörande resultat.

8. Ny hårdnackad strid vid Beaugency mellan Loirearméns venstra flygel under Chanzy och storhertigen af Mecklenburg. Fransmännen stå vid St Laurent. Stora förluster å båda sidor.

Prins Fredrik Karls armé går vid Gien öfver Loire. Spridda tyska kavalleriafdelningar visa sig vid Salbris, 7 mil söder om Orléans.

Franska regeringens säte flyttas från Tours till Bordeaux. General Aurelles nedlägger sitt befäl. Loirearmén delas i två sjelfständiga armeer under Bourbaki och Chanzy.

Manteuffels armé fortfar att framrycka i två riktningar, mot Havre och Cherbourg.

9. Nordtyska riksdagen antager i tredje läsningen med 195 röster mot 30 traktaterna angående Sydtysklands inträdande i förbundet.

Mindre träffning mellan 9:de tyska kåren och en del af franska arriègardet vid Beaugency.

Den lilla fästningen Ham öfverrumplas och besättes af fransmännen.

Staden Dieppe besättes af preussarne. Manteuffel pålägger Rouen en kontribution af 15 mill. francs.

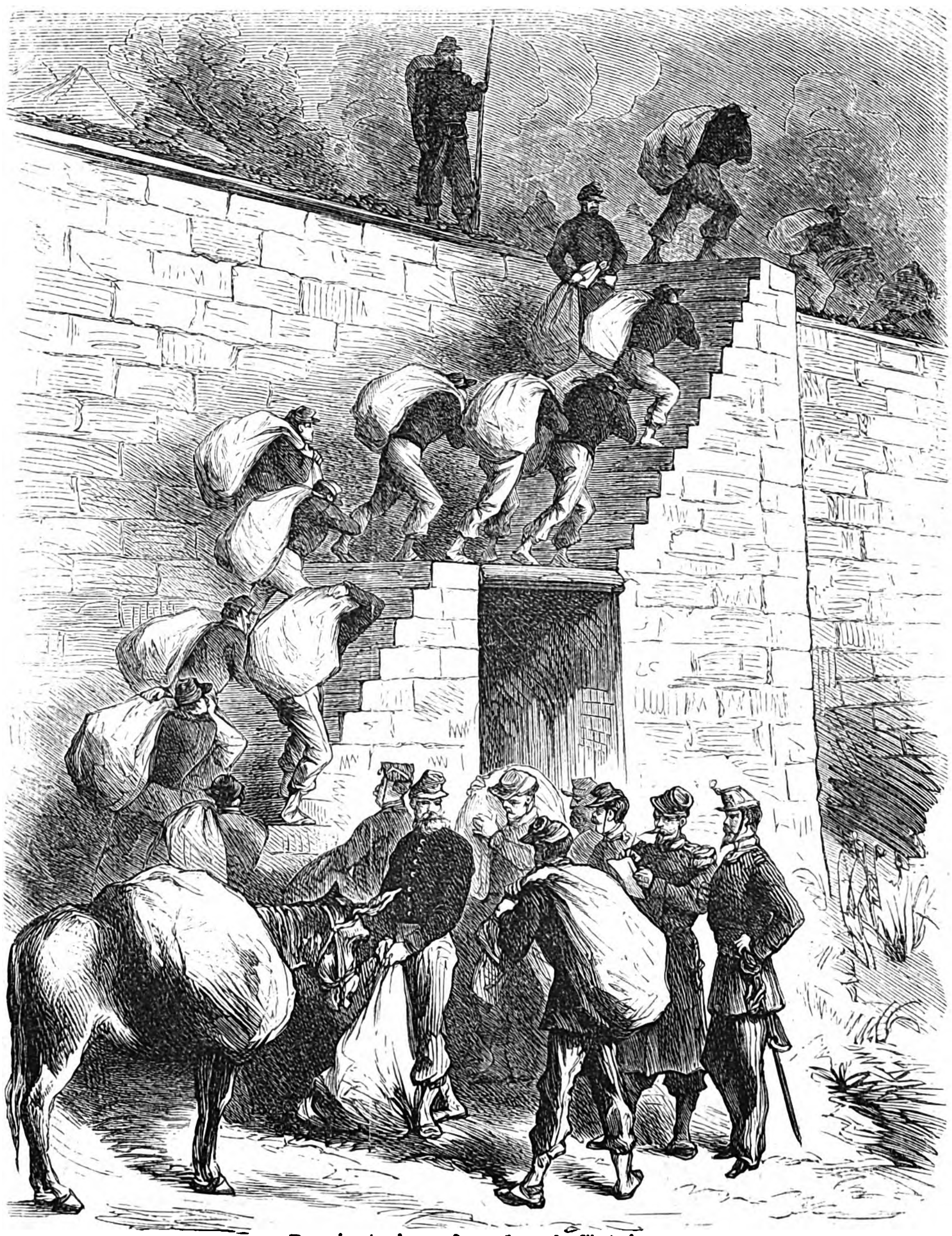

Proviantering af en fransk fästning

10. Storhertigens af Mecklenburg armé (förstärkt af 9:de tyska kåren) anfalles i närheten af Blois af Chanzy. Oafgjord strid hela dagen. Gambetta beger sig till Tours och Bourges.

Preussiska sändebudet i Haag öfverlemnar en not från grefve Bismarck hvari denne uppsäger Londontraktaten af år 1867 angående Luxembourg, emedan storhertigdömet kränkt neutraliteten. Stor uppståndelse i Haag och Brüssel. Den holländske utrikesministern van Limburg begär sitt afsked.

Den sista nordtyska riksdagen afslutas, sedan den afsändt en lyckönskningsadress till kung Vilhelm såsom Tysklands blifvande kejsare.

Sjöstaden Fécamp (4 mil norr om Havre) besättes af en liten preussisk kavalleriafdelning.

Chanzy anfaller ånyo storhertigen af Mecklenburg norr om Marchenoir. Häftig strid hela dagen.

11. Montmédys bombardement upptages åter.

Chanzy drager sig mot vester i riktning åt Le Mans.

12. Fästningen Pfalsbourg kapitulerar med 52 officerare och en besättning af 1,839 man. Preussarne eröfra 65 kanoner.

13. Blois vid Loire besättes af storhertigens af Mecklenburg trupper. Fredrik Karls avantgarde rycker fram mot Montrichard (4 mil öster om Tours).

14. Fästningen Montmédy kapitulerar. Tyskarne taga 2,000 krigsfångar, 65 kanoner och åtskillig annan krigsmateriel.

15. Storhertigen af Mecklenburg anfaller Chanzys armé i närheten af Vendôme (6 mil norr om Tours), som utrymmes af fransmännen.

Beaumont besättes af tyskarne. Franska regeringen förklarar hamnarne Havre, Dieppe och Fécamp i belägringstillstånd.

Stora franska truppmassor sammandragas i riktning

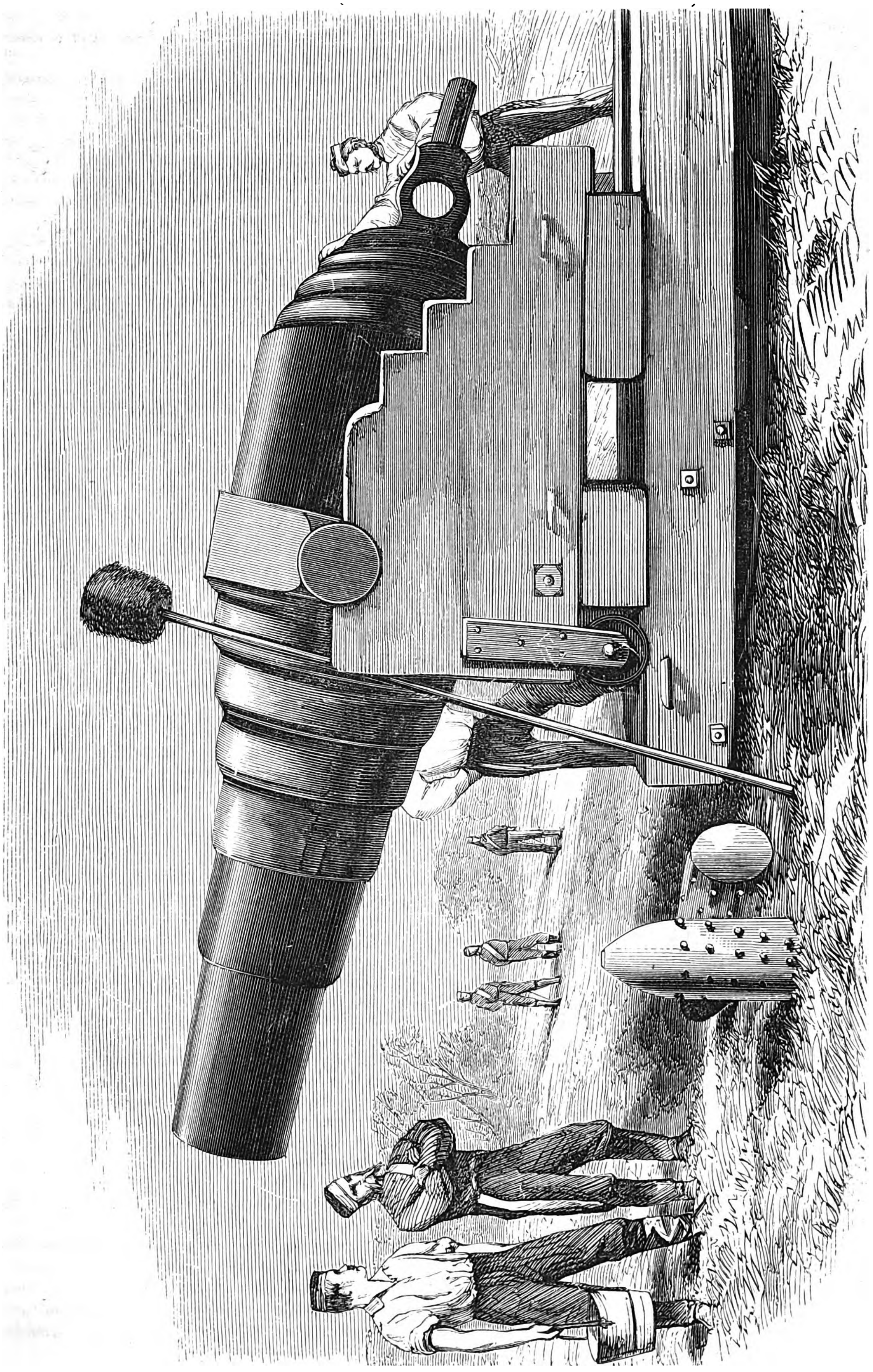

En nutidens belägringskanon.

mot Havre och Honfleur. Manteuffel drager sig tillbaka mot Amiens.

16. Strid vid Longeau, 7 mil norr om Dijon (söder om Langres), mellan general Goltz' division (af Werders armé) och garibaldisterna, hvilka efter tre timmars strid kastas tillbaka till Langres.

Ett häftigt bombardement öppnas mot Belfort.

Vendôme (norr om Loire) besättes af 10:de tyska armékåren efter flere timmars strid med general Chanzys arrièrgarde.

17. Storhertigen af Mecklenburg drager sig tillbaka i riktning mot Chartres. Mindre träffningar med Chanzys armé vid Droué (2 mil öster om Chateaudun) och Epuisay.

Manteuffel utrymmer Amiens. Dieppe besättes åter af en preussisk afdelning.

18. Chanzy verkställer sin förening med franska vestarmén i närheten af Le Mans. Prins Fredrik Karl drager sig tillbaka till Orléans.

Engelske handelsministern John Bright utträder ur kabinettet.

Konung Vilhelm mottager kejsardeputationen i Versailles.

19. Ståthållaren af Luxembourg, prins Henrik, öppnar riksdagen med försäkran om att konungen af Holland vill göra allt för att skydda Luxembourgs oberoende gentemot Tyskland.

20. Blodig träffning mellan badensare under Werder och franska Lyonarmén under general Cremer vid Nuits (söder om Dijon). Tyskarnes förlust 1,000 man, fransmännens, 1,500. Nuits stormas af tyskarne.

Oroligheter i Lyon. Socialisterna i förstaden Croix Rousse mörda bataljonschefen Arnaud.

21. Tre franska divisioner göra ett utfall från St Denis mot 12:te nordtyska kåren och preussiska gardet i riktning mot Stain, Bourget och Bonneuil.

Ny sammandrabbning mellan general Goltz och garibaldister norr om Dijon.

22. Träffning mellan Manteuffels armé och franska nordarmén under Faidherbe vid Conty, söder om Amiens. Båda tillskrifva sig segern.

Senaten i Washington bekräftar general Schencks utnämning till sändebud i London och ger honom i uppdrag att återupptaga Alabamafrågan.

23. Artilleristrid vid Pont-Noyelles (söder om Amiens) mellan franska och tyska nordarmeerna. Faidherbe bibehåller sin ställning. Franska armén vid Cherbourg rycker fram mot öster i riktning mot Le Mans.

24. 25,000 man af sydostarmén vid Lyon rycka öfver Besançon mot norr.

Faidherbe drager sig med nordarmén tillbaka i riktning mot floden Hallue, norr om Amiens. Hårdnackad kamp med Manteuffels armé.

Strid i närheten af Yvetot, 4 mil öster om Havre.

25. Manteuffel besätter Albert och St Quentin. Fransmännen draga sig tillbaka mot Arras.

26. Hertigen af Aosta (Amadeus I) lemnar Spezzia för att begifva sig till Carthagena.

27. Sachsarne öppna från Mont Fermeil ett bombardement mot den franska positionen vid Mont Avron.

Mordförsök på ministerpresidenten, marskalk Prim, på Alcoleagatan i Madrid. Amiral Topete utnämnes till utrikesminister.

General Jouffroy (Chanzys armé) öfverrumplar tyskarne vid Montoire (2 mil vester om Vendôme). Flere hundra tyska fångar falla i fransmännens händer.

28. Häftigt bombardement af Mont Avron från 76 tyska belägringspjeser. Werder utrymmer Dijon och Gray, som besättas af garibaldister.

Cortes tillkännagifva sin afsky för det mot Prim gjorda mordförsöket.

29. Mont Avron besättes af en tysk (sachsisk) truppafdelning.

30. Konung Amadeus I af Spanien landstiger i Carthagena.

Januari:

1. Preussarne fortsätta bombardementet af fästena Rosny, Nogent och Noisy (på östra sidan af Paris), hvilka endast svagt besvara detsamma.

Fransmännen taga till offensiven vid Loire, i norra Frankrike och på östra krigsskådeplatsen. General Petingeas öfvertager kommandot öfver vestra arméu i Havre. Werder utrymmer Gray efter en hårdnackad strid mot franc-tireurs. Garibaldi anländer till Dijon.

Victor Emanuel inträffar i Rom, hvarest han helsas med jubel. Påfven qvarblifver i staden.

2. Faidherbe angriper Manteuffel söder om Arras, mellan Vitry och Bapaume (departementet Pas de Calais). Oafgjord strid.

Träffning mellan preussare och franc-tireurs vid Delle och Sanlieu. — Förpostfäktning vid Vendôme (norr om Loire), segerrik för Chanzys armé.

Fredrik Karls avantgarde utrymmer Bonny (vid Loire) och retirerar till Gien.

Fästningen Mezières kapitulerar och besättes af preussarne. 2,000 fångar (deribland 98 officerare), 106 kanoner och stora förråd af ammunition falla i deras händer.

Bismarck sänder luxembourgska regeringen en ny not, hvari han varnar henne för att lemna det belägrade Longwy indirekt hjelp.

Konung Amadeus håller sitt intåg i Madrid under invånarnes jubel.

3. Hårdnackad strid mellan franska och tyska nordarmeerna norr om Bapaume.

General Zastrow (7:de armékåren) förenar sig med Werder i öfre Saônedepartementet. — Ihållande bombardement af fästena öster om Paris.

4. En afdelning af 7:de armékåren besätter fästningen Rocroy (vid belgiska gränsen); 72 kanoner och 200 fångar tagas jemte stora förråd af ammunition och lifsmedel.

Cerneringen af Langres upphäfves.

5. General Manteuffels armé utrymmer Bapaume.

Nya franska läger upprättas vid Cherbourg och Clermont.

En spansk ministère bildas med marskalk Serrano som president och krigsministern Martos som utrikesminister.

6. Beskjutningen af de södra fästena vid Paris fortfar. Issy och Vanves förblifva tysta.

Deputerade kammaren i München godkänner den äskade bevillningen (42 mill. gulden) till krigets fortsättande.

7. Storhertigens af Mecklenburg armé försöker en kringgående rörelse öfver Nogent och Mortagne (Ornedepartementet) norr om Le Mans, hvilken tillbakavisas af fransmännen. Chanzy framrycker i riktning mot Vendôme.

Bombardementet af fästena vid Paris fortsättes från östra, södra och norra sidan, men utan märkbar verkan.

8. Manteuffel rycker från Bapaume fram i riktning mot Cambrai (åt öster); Faidherbe intager en ställning i trakten af Cambrai.

Träffning mellan Garibaldis avantgarde och öfverste Dannenberg i närheten af Vesoul.

Sammandrabbning mellan Chanzys avantgarde och Fredrik Karls armé vid Chateau Renault. Chanzys högra flygel drager sig tillbaka mot vester. Städerna Villeporcher och Neuville stickas i brand af preussarne.

9. Strid mellan general de Marche (af Lyonarmén)

och Werder vid Rougemont och Villersexel (3½ mil söder om Vesoul). Båda påstå sig hafva segrat.

Tyskarne storma byn Danjoutin, en half mil söder om Belfort. Fredrik Karls armé rycker från Vendôme fram mot Le Mans. Under oupphörliga strider viker Chanzys här tillbaka.

Bombardementet af Paris fortsättes oafbrutet. Preussarnes bomber skada skolor, hospitaler och andra byggnader kring Palais de Luxembourg, söder om Invalidhotellet och i förstäderna Grenelle och Vaugirard. Fästet Issy är föremål för en särdeles häftig eld.

Fästningen Peronne kapitulerar utan antagliga skäl. Faidherbe sammankallar krigsrätt för att döma öfver kommendantens förfarande.

10. Sammanstötning mellan preussarne under öfverste Bentheim och general Roys trupper vid St Romain (söder om Havre); preussarne drifvas tillbaka.

Förnyad strid mellan Chanzys och Fredrik Karls armeer vester om Vendôme. Preussarne framtränga till en mil öster om Le Mans; 2,000 fångar falla i deras händer.

Manteuffel utnämnes till öfverbefälhafvare för sydarmén, som skall operera mot Bourbaki och Lyonarmén i södra Elsass.

Werder utrymmer Vesoul och drager sig tillbaka i riktning mot Montbéliard (söder om Belfort).

11. Häftig strid vid floden L'Huisne och byn Change (sydost om Le Mans). Fransmännen bibehålla sina positioner. Å båda sidor betydliga förluster. 7 kanoner blifva tyskarnes byte.

Jules Favre offentliggör en protest mot bombardementet, hvilket ej föregåtts af något officielt tillkännagifvande.

12. Slag vid Le Mans. Chanzys här drifves på flykten med stora förluster efter 8 timmars strid. Inemot 15,000 fångar tagas af tyskarne, dessutom 12 kanoner, flera mitrailleuser, lokomotiv o. s. v. Storhertigen af Mecklenburg besätter Montfort (2 mil norr om Le Mans).

13. Chanzys armé utrymmer Le Mans, hvilket på aftonen besättes af Fredrik Karls trupper (3:dje och 10:de kårerna); fransmännen retirera mot norr (Alençon) och vester (Laval). Tyskarne fortsätta förföljandet i nordlig riktning.

Häftigt bombarderande af fästet Issy. Nattligt utfall af besättningen i Paris mot Le Bourget, Clamart och Meudon. Preussarne upprätta bröstvärn vid St Cloud och besätta byarne Laval och Moulineaux söder om fästet Issy.

Bourbaki eröfrar byarne Arcay och St Marie (öster om Vesoul).

14. Strid vid Héricourt och St Croix (vid schweiziska gränsen) mellan Lyonarmens avantgarde och badenska trupper. Tyskarne retirera.

Faidherbe besätter staden Albert (öster om Bapaume), general Deroy Achiet.

Fransmännen öppna nya batterier söder om Paris. Häftig artilleristrid.

Prins Fredrik Karls armé fortsätter förföljandet af Chanzys här, som upprifven kastas tillbaka vester om Laval. Fransmännen förlora i striderna från den 7:de till den 13:de 22,000 fångar, flera batterier och en stor mängd krigsmateriel.

Delegationerna i Pest bevilja de af regeringen äskade extra utgifterna (omkr. 60 millioner) till den österrikiskungerska hären, dock med betydliga afprutningar.

15. Strid vid Montbéliard. Bourbaki angriper tyskarnes förskansade ställning vid södra gränsen af Elsass och drifver dem från St Croix och Delle. Montbéliard besättes af fransmännen. Bourbakis armé innehar linien Vesoul-Dampierre, under det avantgardet rycker fram mot Belfort.

Storhertigen af Mecklenburg intager lägret vid Conlie. Cherbourgarmén sändes till Chanzys hjelp, men måste i anseende till afbrott i jernvägsförbindelsen vända om.

Paris' garnison gör utfall mot sachsarne vid Avron.

16. Fortsatt strid söder om Belfort. Tyskarne återtaga St Croix. Häftig sammandrabbning vid Frahier (1 mil vester om Belfort) med Kellers division.

17. Svarta hafs-konferensen öppnas i London. Första sammanträdet bevistas af Englands, Rysslands, Österrikes, Italiens, Preussens och Turkiets representanter. Preussiska sändebudet, grefve Bernstorff, förklarar att han har ordres att genast lemna konferensen, så snart någon af makterna vill bringa franska kriget på tal i konferensens sammanträden.

Bourbaki gör ett fruktlöst försök att vid Frahier och Brevilliers storma general Werders ställningar. Tillbakatåg från Héricourt.

Häftig beskjutning af fästningen Longwy.

Storhertigens af Mecklenburg avantgarde besätter Alençon. Chanzy fortsätter sitt återtåg vester om Laval.

Gambetta begifver sig till Rennes.

Preussarnes bomber nå högra Seinestranden i närheten af Hôtel de Ville.

Faidherbes armé rycker fram mot Corbie (nära Amiens). En fransk afdelning besätter St Quentin.

18. Konung Vilhelm tillkännagifver för preussiska landtdagen att han skall uppfylla sin pligt mot Tyskland genom att med alla furstars och staters samtycke antaga kejsarvärdigheten. Deputerade kammaren antager enhälligt (med undantag af polackarne) en tacksägelseadress, hvari uttalas förhoppningen om Elsass' och Lothringens annektering.

Konung Vilhelm proklameras af samtliga tyska furstar i Versailles till Tysklands kejsare.

Rikskansleren Beust förnekar i Pest ryktet om att Österrike skulle på konferensen framkomma med fredsförslag.

Faidherbe förlägger sitt högqvarter till Vermont (öster om Peronne). Oafgjord strid mot Goebens avantgarde.

Bourbaki drager sig under strid med de förföljande badensarne under Glümer tillbaka till linien Lure-Vesoul.

19. Starkt bombardement af Longwy. Garnisonen gör ett utfall.

Strid vid St Quentin. Franska nordarmén under Faidherbe kastas af Goeben tillbaka med betydlig förlust (4,000 fångar).

Garnisonen i Paris gör med betydliga stridskrafter ett utfall från Mont Valérien mot 5:te preussiska armékåren.

Preussarne under prins Albrecht den yngre besätta på aftonen St Quentin, efter att hafva stormat bangården och kastat granater in i staden. Faidherbe drager sig tillbaka till Cambrai.

20. Faidherbes reträtt urartar till flykt. En del af hans trupper kastas tillbaka öfver Cambrai mot Douai, en annan mot vester till Arras. Preussarne framtränga på aftonen inemot Cambrai. Förskräckelse i hela norra Frankrike. Faidherbe uppslår sitt högqvarter i Douai.

Belgiska observationshären vid gränsen förstärkes. Belgiska krigsministern begär 5 mill. till extra utgifter.

Trochus trupper hålla trakten mellan Mont Valérien och St Cloud besatt. Preussarne återtaga ställningen vid Montretout. Preussiska gardet börjar beskjutningen mot St Denis. Jules Favre lemnar Paris för att begifva sig till London.

Werders armé eröfrar ställningen vid Perouze (söder om Belfort).

21. General Farre, som kommenderar Faidherbes högra flygel, och krigsministern Gambetta inträffa i Lille, den senare öfver St Malo och Dunkerque. Gambetta söker att medelst ett tal upplifva befolkningens sjunkna mod. Nya afdelningar inträffa oupphörligt af den sprängda franska nordarmén.

Bombardementet af Longwy fortsättes med ifver. En del af staden går upp i lågor.

Dijon angripes af andra tyska armékåren under general Fransecki. Efter tolf timmars strid afslår Garibaldis armé angreppet. En preussisk styrka under general Bentheim besätter staden Orbec (7 mil söder om Honfleur i departementet Calvados) och hotar Bernay (2 mil söder om Orbec).

22. Cambrai bombarderas.

Gambetta utfärdar befallning om att sätta trakten kring Valenciennes, Douai och Arras under vatten.

General Bresolles rycker fram längs schweiziska gränsen till Pierrefontaine (3 mil söder om Montbéliard).

Jules Favre vänder om till Paris, Gambetta till Cherbourg.

Stark rörelse i Paris. Trochu och krigsministern Leflô nedlägga öfverbefälet, som uppdrages åt Vinoy. Trochu behåller ordförandeplatsen i regeringen. Socialisterna begära nedsättandet af en välfärdskomité af 200 medlemmar. Flera tusen arbetare från Belleville storma fängelset Mazas, befria Gustave Flourens och försöka öfverrumpla Hôtel de Ville. Strid med nationalgardet. Pöbeln skingras; 5 döda och 18 sårade.

Från Danjoutin (vid Belfort) öppna tyskarne artillerield mot Les Perches, fästningens starkaste utanverk.

23. General Fransecki angriper ånyo garibaldisterna vid Dijon. Hårdnackad strid till mörkrets inbrott. Preussarne drifvas tillbaka.

Longwy skjutes i brand, efter att flera gånger hafva uppmanats till kapitulation.

Tyskarne framrycka till Arras; andra afdelningar marschera mot Caen för att på denna väg sätta sig i förbindelse med storhertigens af Mecklenburg armé. Förskräckelse i departementen Calvados och Ile Villaine. Chanzy befäster sig i trakten af Rennes.

24. Jules Favre inträffar nattetid i högqvarteret i Versailles och öfverlemnar åt Bismarck förslag angående Paris' kapitulation. Bismarck tillbakavisar hans fordran, att garnisonen i Paris skulle aftåga med militärisk honnör.

Times meddelar att kejsarinnan Eugenie och kejsar Napoleon skulle hafva samtyckt till de af Bismarck uppstälda fordringarne.

Stort krigsråd i högqvarteret i Versailles.

Fästningen Longwy kapitulerar efter 9 dagars bombardement. Tyskarnes byte: 4,000 fångar och 200 kanoner.

Svarta Hafs-konferensen uppskjuter sina möten till den 1 Februari i följd af Favres uteblifvande.

St Denis bombarderas häftigt.

Kronprins Umberto håller under folkets lifliga bifallsrop sitt intåg i Rom.

25. Preussiska trupper innesluta fästningarne Landrecies och Mabeuge. Enskilda afdelningar af tyska sydarmén under Manteuffel besätta jernvägsknutpunkten Mouchard.

Bombardementet af St Denis fortsättes med kraft. Katedralkyrkan skadas af granater.

26. Nya underhandlingar mellan Jules Favre och Bismarck i Versailles.

15,000 preussare lemna trakten kring Cambrai och marschera till Arras. Rouen utrymmes.

27. Bismarck och Jules Favre komma öfverens om ett vapenstillestånd på tre veckor till lands och vatten. Paris kapitulerar. Endast fästena kring Paris besättas af preussarne. Garnisonen qvarblifver som krigsfången i staden. Alla beslut angående en definitiv fred förbehållas konstituerande församlingen.

Stor bestörtning och oro i Bordeaux. Upplopp utanför regeringshotellet. *Moniteur* förklarar att regeringen saknar alla underrättelser. Från och med den 27 kl. 1 på morgonen afstannade elden från alla tyska batterier kring Paris. På ordres af general Moltke upphör all befordran af trupper till krigsskådeplatsen.

28. Kapitulationen undertecknas i högqvarteret i Versailles, efter förutgången rådplägning mellan Jules Favre och regeringsmedlemmarne i Paris.

29. De tyska trupperna besätta kl. 10 f. m. alla fästena kring Paris med undantag af fästet Vincennes.

Stort jubel, victoria-skjutning och illumination i Berlin.

Strid mellan Bourbakis och Manteuffels trupper vid Chaffois och Sombacourt nära schweiziska gränsen. Tyskarne taga 6 kanoner och 4,000 fångar.

30. Befallning utfärdas om de afbrutna jernvägsförbindelsernas återställande. Stor nöd i Paris. Den tyska cerneringsarmén lemnar stadens invånare de oumbärligaste lifsförnödenheterna.

Tyskarne taga 2,000 man af Bourbakis armé vid Frasne.

31. Gambetta utfärdar ett cirkulär till prefekterna, hvari han förklarar sig fast besluten att fortsätta kriget till det yttersta och uppmanar att under vapenstilleståndet komplettera de franska armeernas manskap, beväpning, proviant och öfriga utrustning. Ett regeringsdekret utsätter valen af medlemmar i konstituerande församlingen till den 8 Februari.

◆

Bilder från kriget.

Af tidningarnes berättelser om Metz', Strasbourgs, Verduns, Pfalsbourgs och slutligen den franska hufvudstadens förseende med lifsmedel finner man hvilka stora qvantiteter erfordras att kunna under månadslånga belägringar lifnära befolkningar uppgående, utom trupperna, till 50,000 individer — för att nu ej tala om Paris med dess 2 millioner invånare. Med slug beräkning ha också tyskarne, då deras kanoner ej kunnat uträtta något, tagit hungern till bundsförvandt mot den hjeltemodigt kämpande franska nationen. Den ena af de bilder från kriget vi i detta häfte lemna visar oss en episod (sid. 86) af en fransk fästnings proviantering.

Vårt andra träsnitt (sid. 69) visar läsaren en af dessa belägringspjeser som det nittonde seklets uppfinningsrikhet och ihärdighet frambragt genom ett ständigt fortgående fullkomnande af de förutvarande förstörelseredskapen af samma art och hvilkas projektiler tyckas kunna spränga de hårdaste och solidaste jernväggar — ja, till och med Gibraltars granitmurar. När man ser dessa jättar, vid sidan af hvilka deras upphofsmän förefalla såsom dvärgar, intages man af häpnad öfver menniskosnillets skapande kraft men äfven af ett outsägligt djupt vemod vid tanken på för huru mycket ädlare och för menskligheten välsignelserikare ändamål denna kraft skulle och borde kunna användas.

◆

Charad.

Mitt första är så mångahanda
Som dagar i kalenderns år,
Och mången vill det sammanblanda
Med mycket grannt som loford får.
Mitt andra är (så är problemet)
Ett vidtomfattande begrepp;
Det finns i hela verldssystemet,
Dock allramest i hus och skepp.
I hvarje ordnadt bo *mitt hela*
Bör finnas och plär aldrig fela.

Uttydning af gåtan i föregående häfte: **Luftballongen.**

Utförseln af preserveradt kött från Australien tilltager betydligt och förekommer i allt större mängd i handeln. I kolonien Queensland lemnar en enda sqvatter vid namn Tooth omkring 50,000 preserverade får och 3,000 oxar. I slutet af förlidet år afgick från Brisbane den första sändningen af 200 tons till London. «Säsongen« för innevarande år började den 1 Februari och fortgår till den 10 Juli. Tooth har förbundit sig att under denna tid preservera kött af 150,000 får, och under de följande månaderna beredes oxkött. Allt köttet kokas och inpackas i tennlådor. Vid Tooths etablissement sysselsättas omkring 180 arbetare och de der använda maskinernna beskrifves såsom särdeles ändamålsenliga. I den källa hvarur vi hemtat detta finna vi att fårantalet i Nya Södra Wales minskats med omkring 1,023,671 och i Queensland med omkring 252,529 stycken.

Silkesodlingen och sidentillverkningen i Ryssland. Ryssland är ett af de länder i Europa der silkesmasken odlas och siden fabriceras i stor skala. I nästan alla de söder och sydvest om Moskva belägna guvernementen odlas mulbärsträdet och erhålles silke. I senare tider har man till och med i guvernementet Vitebsk anlagt mulbärsplantager och med framgång bedrifvit silkesmaskens uppfödning. Från regeringens sida göres föga eller, rättare sagdt, ingenting för gynnandet af denna vigtiga industrigren, hvars betydelse för Ryssland man ännu icke synes hafva insett. I södra delarne af det ofantliga riket är det företrädesvis tyska kolonister, men i främsta rummet mennoniterna, som äro de flitigaste silkesodlarne Endast och allenast kolonisterna i guvernementet Jekaterinoslav producera många år 3,000 till 4,000 tschetvert kokonger. Ännu ifrigare bedrifves silkesodlingen i Kaukasus, hvarest luftstrecket och jordmånen äro i hög grad gynsamma för mulbärsträdets trefnad och der detta till och med växer vildt, bildande stora skogar. Man kan uppskatta Transkaukasiens produktion till omkring 30,000 pud rått silke, som har stor efterfrågan å den utländska marknaden. Genom förvärfvandet af Taschkend har Ryssland fått ett nytt och vigtigt silkesproducerande land. Det turkestanska silket är ypperligt, ger ej det kaukasiska efter i godhet och användes flitigt i de ryska sidenmanufakturierna. Redan hafva ryska köpmän börjat i dessa asiatiska provinser upprätta silkesspinnerier, hvilka, ehuru de ej äro äldre än något öfver två år, likväl drifvit upp den årliga produktionen till flere hundra (250) pud råsilke, hvarför man kan hoppas att silkesproduktionen i Taschkend och Turkestan skall blifva af stor omfattning. Beträffande den egentliga sidentillverkningen må anmärkas att i Ryssland finnas 81 fabriker med 7-8,000 arbetare och en produktion, hvaraf värdet utgör omkring 8 millioner rubel. Hvilken betydlig lyftning sidenindustrien tagit under de sista åren framgår deraf att dess tillverkningar förlidet år uppgingo till ett värde af 5,218,000 rubel samt att de sysselsätta öfver 6,500 arbetare, eller dubbelt så många som förut. Äfven i tekniskt hänseende har den ryska sidentillverkningen gått ansenligt framåt. Fabrikerna i Petersburg och Moskva lemna nu fabrikater som i godhet och elegans nästan kunna mäta sig med de franska. Att guld- och silfverbrokadväfnadskonsten står på en hög ståndpunkt i Ryssland kan ej väcka vår förvåning, då vi besinna hvilken mängd rikt utsmyckade skrudar som begagnas af de ryska presterna.

En fisk-kota såsom ordensdekoration på Palaos-öarne. I de europeiska monarkierna utgöras de ordnar hvarmed våra civil- och militärmandariner i så stort antal hedras af ett djur såsom symbol t. ex. elefanten, örnen m. fl., men en fisk-koteorden ha vi likvisst icke fått oss. En sådan brukas ännu blott på Karolinska öarne i Stilla hafvet. I denna ocean lefver en intressant hvalart, kallad dugong, hvilken är svår att jaga och ej förekommer i stort antal. Då i början af detta århundrade några spanjorer seglade från Manilla till Pelew- (Pelju-. Palaos-) öarne, de längst i vester belägna af Karolinerna, upptäckte de att ett armband, som satt omkring handleden på en höfding, var ingenting annat än den första halskotan af den för dem välbekanta dugong. De funno att denna kota hade ett stort värde i handeln, hvarför de ej försummade att förse sig med denna artikel, som fick en strykande åtgång på Filippinerna, dit de sedan styrde kosan och der den betaltes högt.

I sitt förträffliga arbete «Filippinerna och deras invånare» anmärker Semper att man här åter har ett exempel på huru gerna menniskan såsom offer åt sin fåfänga underkastar sig svåra plågor. Dugongens halskotor hafva i dessa öars inbyggares handel och vandel penningvärde men anses dessutom såsom en ordensdekoration, hvilken af konungen och fursteförsamlingen tilldelas utmärkta män och kan af dem återtagas. Ordens öfverlemnande försiggår med stor högtidlighet, men dess sättande omkring handleden är mycket smärtsamt. Visserligen utvidgas hålet i kotan hvarigenom ryggmärgen går medelst filning och borttagandet af de der befintliga ojemnheterna. men ännu är det likväl så trångt, att infödingarnes händer, hvilka likväl äro mycket smidiga och mjuka, ej utan svårighet kunna föras derigenom. Fingrarne på den lycklige sammanbindas hårdt, så att handens omfång i möjligaste mån förminskas, hvarefter handen tvingas genom kotan, i det några personer af alla krafter draga i det rep som sammanpressar fingrarne och några andra från motsatta sidan hålla fast kotan och den dekorerade. Ofta ser man dessa öars ädlingar med stolthet framvisa sin ena hand, hvilken i följd af denna utmärkelse saknar ett finger, i de flesta fall tummen.

Liks förbränning på slagfältet. Redan vid den internationella kongressen i Florens uttalades ett allmänt gillande af detta begrafningssätt. Man framhöll att det motsvarar vår civilisations alla fordringar i sanitärt, moraliskt, ekonomiskt och religiöst afseende samt vederlade på ett glänsande sätt alla de invändningar som riktats deremot. Skulle det oaktadt svårigheter göras med anledning af de envisa sociala fördomarne så måste dessa fullständigt vika på slagfältet. Från franska sidan understöddes detta förslag af A. Bonneau och Lapeyrère. Man ansåg att svårligen för detta ändamål skulle vara att befara någon brist på skogar, träd och brännbara ämnen i allmänhet. Ett betydligt steg framåt skulle vara att den internationella föreningen för vård af sårade i fält ville verka för en reform i detta hänseende. Det skulle säkerligen icke komma att fattas personer som ville egna sig åt detta barmhertighetsverk. Så mycket är emellertid säkert att många epidemier, såsom kolera, rödsot, tyfus och flere elakartade febrar kunde hindras och öfverhufvud taget sjukdomar, framkallade af likens förruttnelse, i mer eller mindre mån förebyggas. Då man efter slagen vid Solferino, Custozza, Königgrätz och Sadowa känt ett dylikt behof, hur mycket mera har då icke ett sådant varit berättigadt under nuvarande krig mellan Frankrike och Tyskland.

Å de tyska förlustlistorna äro hittills upptagna:

1) i döda: 2 generaler, 67 stabsofficerare, 724 subalternofficerare, 217 fänrikar, fältväblar, vice-fältväblar och stabstrumpetare, 1.177 sergeanter, öfverjägare, underofficerare, hautboister o. s. v., 10,622 korporaler, spel- och gemene man, 4 läkare, 1 prest.

2) i sårade: 13 generaler, 177 stabsofficerare, 2,375 subalternofficerare, 874 fänrikar o. s. v, 5,042 underofficerare o. s v., 51,152 korporaler o. s. v., 1 böss-smed, 87 läkare och lasarettsbiträden, 1 prest, 16 sjukbärare.

Summa döda och sårade: 3,358 officerare och 69,204 man.

3) i saknade: 35 offfcerare, 12 läkare, 1 uppbördskommissarie, 1 hästläkare, 21 lasarettsbiträden, 31 sjukbärare och förbindare, 6 fänrikar, 11 fältväblar, 4 vice fältväblar, 1 regemens- och 1 bataljonstrumslagare, 250 underofficerare, 6 875 gemene.

Summa summarum 3,393 officerare och 76,409 man för nordtyska trupperna och den badiska divisionen, häri ej inberäknade sachsiska (12:te) armékåren och hessiska divisionen.

Snöras. Helt nyligen inträffade i Tyrolen att utför södra sluttningen af det 7,560 fot höga berget Helms nedstörtade ett snöras, hvilket inom kort fick en allt våldsammare karakter och med orkanlik hastighet, brusande och tjutande samt krossande hvarje hinder, tog vägen mot den i Sexten-dalen liggande byn St Veit, hvarest det upplöstes på slätten. Under sitt nedstörtande ryckte raset med sig den s. k Wadelbachbaun-skogen, vidare ett hus, tillhörigt Josef Innerkofler, och var nära att förstöra St Veit. Alla tio medlemmarne af den nämnda familjen och samtliga husdjuren begrofvos under spillrorna af deras i snön inbäddade bostad, och endast genom ett underverk lyckades husfadern rädda sig. Stormklockan i St Veit kallade inom kort till stället för olyckshändelsen närmare 200 menniskor från Sextendalen Det var en lycka att familjens fullvuxna medlemmar befunno sig i husets i bergssluttningen intryckta första våning, hvilken blott sammanpressades; i annat fall skulle de, liksom de två små i öfre våningen sofvande barnen, hafva blifvit med bjelklaget slungade långt bort och krossade. Genom ihärdiga och lifsfarliga ansträngningar lyckades man utgräfva åtta af familjen, hvilka likväl voro i mer eller mindre mån skadade. Endast den åttioåriga farfadren var fullkomligt helbregda.

ANMÄLAN.

Det stora bifall, hvarmed denna tidskrift blifvit emottagen och hvaraf den haft att glädja sig under dess tvååriga tillvaro, gör det till en kär pligt för oss, då vi nu börja den tredje årgången, att uppbjuda all vår förmåga att söka bibehålla den oss visade välvilja och förvärfva oss nya läsare och vänner.

Likasom hittills skall vår tidskrift äfven framgent erbjuda sina läsare en lärorik och underhållande lektyr, med omsorg vald inom alla de områden, som tillhöra vår tids bildning, och skola vi vid valet alltid ha för ögat att bereda våra läsare nyttan af utvidgade kunskaper och nöjet af angenäm förströelse.

Skildringar af upptäcktsfärder och besök i främmande länder, bilder ur aflägsna folkslags lif, seder och bruk, intressanta företeelser inom **naturens område,** framstälda på ett lättfattligt och populärt språk, skola omvexla med **historiska skildringar, lefnadsteckningar** utaf ryktbara personligheter från så väl äldre som nyare tider.

Men derjemte ämna vi nu äfven upptaga alster från **skönliteraturens område, noveller** och **berättelser,** samt framställningar af **skön konst, historiska skizzer,** och dertill hafva vi från början af 1871 års årgång att påräkna bidrag af

svenska författare och författarinnor,

hvaribland vi tillåta oss nämna

Fr. Hedberg, Ax. Krook, Lea, Cl. Lundin, Elias Sehlstedt, Sylvia, Pehr Thomasson, Wilhelmina m. fl.

Innehållet af vår tidskrift skall derigenom erhålla en ytterligare omvexling och göra densamma till en ännu mera välkommen gäst inom familjen och vid den husliga härden. Illustrationerna komma framgent att få sin plats inuti texten och skola i prydlighet och tryck fortfarande blifva af den beskaffenhet, att vår tidskrift skall uthärda jemförelse med det bästa af hvad den svenska pressen i detta hänseende erbjuder, hvarpå de här aftryckta torde lemna bevis. **Till antalet blifva illustrationerna ännu flera än uti den nyss afslutade årgången.**

Derjemte skola våra prenumeranter erhålla en **extra premie,** bestående af

en större färgtrycksplansch,

21 tum bred och 16 tum hög,

hvarvid vi öfverlemna åt dem att sjelfva välja mellan 2:ne utmärkt lyckade, **hittills outgifna**

taflor ur folklifvet i Sverige,

efter originalteckningar af Professor J. W. WALLANDER,

nämligen antingen

Bröllopsdans i Österåker

eller

Marknad i Wingåker.

Prof på dessa planscher är tillgängligt hos alla bokhandelskommissionärer i riket.

Så väl genom det förtjenstfulla uti originaltaflans behandling som genom det sorgfälliga litografiska färgtrycket är denna gratispremie **en tafla som väl är förtjent af att under glas och ram förvaras i hvarje hem,** och torde utgöra **en vacker väggprydnad.**

Oaktadt de härigenom betydligt ökade förlagskostnaderna för denna tidskrift, vilja vi dock **icke öka** det hittillsvarande priset, utan kommer detsamma att fortfarande blifva

6 Rdr Rmt för hela årgången,

innefattande 12 häften med tillsammans 620 spalter text, och hoppas vi att genom detta ofantligt billiga pris bereda företaget en ständigt ökad spridning inom alla klasser af landets befolkning.

Prenumeration mottages i alla boklådor samt på alla postkontor i riket.

Uti bokhandeln i Stockholm och landsorten kan äfven subskriberas på tidskriften med **60** öre för hvarje häfte (52 spalter text och ett stort antal illustrationer), och i så fall erhålla alla de subskribenter, som uttagit de 10 första häftena, 11 & 12 häft. **gratis.**

Tidskriften utkommer regelmessigt med ett häfte i hvarje månad.

Bland de artiklar och illustrationer, som komma att införas i de följande häftena, tillåta vi oss att här anföra följande:

Svensk bildande konst, taflor af nyare svenska konstnärer: Höckert, Fagerlin, Wallander, Winge m. fl.
Studentens glada lif, med illustration.
Brudkronan, berättelse af Elis Emil.
Ett oroligt hufvud, skizz från 1848 af Alfr. Andersson.
Stormningen af Fredriksodde, historisk skildring af Otto v. Schantz.
Nya Sagor af H. C. Andersen.
Vattnets färg.
Bernhard v. Beskow, lefnadsteckning af C. L. med porträtt.
Sven Nilsson,
Joh. Henr. Thomander,
Richard Wagner,
Josef Mazzini, } lefnadsteckningar med porträtter.
Ur svenska folklifvet, med illustration.
Bildande konst, taflor af Raphael, Corregio, Guido Reni, Leonardo da Vinci m. fl. af de äldre mästarne.
En landsförvist i Sibirien.
Lysande djur.
Från jordens innandömen.

Stockholm i December 1870.

Albert Bonnier.

Angående premieplanschen

meddelas härjemte, att utsändningen af densamma börjas i slutet af nästa månad till alla **prenumeranter,** som hafva erlagt och insändt afgiften **för hela året.**

På grund af flera till oss framställda önskningar, ha vi gått i författning om anskaffande af

färdiga ramar till densamma

och erbjuda oss nu att åt dem, som så önska, lemna sådana till följande priser:

1) Planschen uppfodrad, fernissad och spänd på väf samt insatt i vacker förgylld ram (sålunda fullständigt i ordning att uppsättas på vägg) .... 5: 50.
Låda för emballage .... — 75.
Rmt Rdr 6: 25.

2) Planschen infattad uti en prydlig guldlistram af 1½ tums guldlistor samt försedd med hvitt glas 2: 75.
Låda till emballage .... — 75.
Rmt Rdr 3: 50.

Fraktkostnaden från Stockholm betalas äfven af reqvirenten. — Hvarje reqvisition bör åtföljas af kontant liqvid och ställas till

Expeditonen af NÄR och FJERRAN,
Ålandsgatan 17, Stockholm.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

4:de häftet. Tredje årgången. April 1871.

NÄR OCH FJERRAN

1871.
G. SJÖLING.
H. AHRENSEN & C.

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Fjerde häftets innehåll:

Text:

Professor Sven Nilsson. Lefnadsteckning .... 73.
Sigenarne af *R. Müller* .... 75.
Biscuit-vas från Gustafsbergs porslinsfabrik .... 80.
Om klädedrägten i slutet af förra århundradet .... 81.
Ett ovanligt frieri. Pennritning af *Pehr Thomasson.* 85.
Jules Favre. Lefnadsteckning af *Cl. Lundin* ..... 88.
Den första lärkan. Poem af *Wilhelmina* .... 92.
Ett målarekonstens mästerverk .... 92.
Kronologisk öfversigt af krigshändelserna under Februari och början af Mars 1871 .... 94.
Tankar och reflexioner af olika författare, samlade af *Elias Sehlstedt* .... 96.
Logogryf af *A—st* .... 96.

På omslagets innansidor:

Märkligare dödsfall.
Fornromerskt ungdomslif af *Reinhart Zöllner.*
Kärleksgåfvor.
Tand-akademier.
Kaninerna på Nya Zeeland.
Nytt medel mot fetma.
Judarnes i Varsjav klädedrägt.

Illustrationer:

Sven Nilsson .... 73.
Sigenargosse i en ungersk bykrog .... 76.
Sigenarhöfding .... 76.
Sigenare på steppen .... 77.
Sigenarläger .... 77.
Biscuit-vas från Gustafsbergs porslinsfabrik .... 80.
Sju afbildningar af manliga och qvinliga klädedrägter från 1778 till 1795 .... 81, 84, 85.
Jules Favre .... 89.
Raphael Sanzios Madonna della Sedia .... 93.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.

Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

Märkligare dödsfall.

August Applegath, ångpressens uppfinnare afled i Dartford i grefskapet Kent i England den 10 Februari 84 år gammal.

Philipp van Bree, berömd belgisk landskapsmålare, afled den 16 Februari i Brüssel.

Emerich Barta, bekant ungersk skriftställare, dog den 14 Februari i Pest.

Victor Coppelmanns, redaktör af «Journal de St Petersbourg» afled den 12 Februari i Lüttich, 47 år gammal.

Prof. Dr Palm, rektor vid gymnasium i Bautzen, förut lärare vid Nicolaiskolan i Leipzig, en pedagog af första rangen, född den 2 Januari 1813, afled den 14 Februari i Bautzen.

Grefve Sugredo, italiensk senator och förf till flera storartade historiska arbeten, dog i Venedig den 8 Februari.

George Ticknor, en af de berömdaste amerikanske lärde, förut professor i modern linguistik vid Harward College, genom täta resor bekant och stående i förbindelse med Europas största snillen, författare af en berömd historia öfver Spaniens litteratur, född den 1 Augusti 1791, dog den 26 Februari 1871.

Philipp Taglioni, berömd ballettmästare, en längre tid direktör för teatern i Varsjav, fader till den beryktade dansösen Maria Taglioni samt till ballettmästaren i Berlin, Paul Taglioni, afled den 11 Februari i Como, 91 år gammal.

Fornromerskt ungdomslif

af Reinhart Zöllner.

Sådan ungdomens uppfostran är hos ett folk, sådan visar sig också detsammas kultur, ty ännu aldrig har man sett en nation som saknat skolor och uppfostringsanstalter utöfva något varaktigt inflytande på menskligheteus andliga utveckling. Lika så litet har heller ett enda af de barbariska folk (vandaler, hunner, mongoler o. s. v.) som med fräckt hån sköflat de menskliga odlingens högsäten mäktat under en längre tid bjuda den af dem missaktade kulturen något verksamt motstånd. De råa folken beherrskas bättre och säkrare genom skolor än genom svärdet.

Då kristendomen utbreddes i mellersta Europa, inrättade missionärerna öfverallt andliga undervisningsanstalter, emedan de mycket väl insågo att dylika institutioner skulle blifva ett säkrare skydd mot den påträngande hedendomen än den verldsliga maktens borgar och vallar. Alexander den Stores eröfringståg hafva blifvit utan resultat, ty hvad som på ett onaturligt sätt sammanhålles af endast den råa styrkan, det sönderfaller äfven, då den kraft som åstadkommit denna förening ej längre finnes till. Men dessa grekiska kolonier som vetat att jemte handelns rikedomar äfven samla och tillgodogöra sig vetandets skatter hafva fortfarit att blomstra efter de grekiska fristaternas undergång och sedan romarne eröfrat deras moderländer. Hellenerna skulle aldrig kunnat inom konst, vetenskap och politik åstadkomma det yppersta forntiden mäktat frambringa, om ej deras filosofer och lagstiftare lagt så stor vigt på ungdomens uppfostran, och romarne skulle måhända aldrig hafva svingat sig upp till verldens beherrskare, om de ej hos sina barn såsom grundsatser inplantat de dygder som gjorde dem oöfvervinnerliga Dessa dygder voro mannamod, måttlighet, lydnad och besinning. Under det den spartanske gossen genom sträng tukt utbildades till krigare och i Athen, den fina bildningens hem, till en fri, konst och vetenskap aktande medborgare, såg romaren i ungdomen det kommande slägte som skulle arbeta på statens inre fullkomning och försvara densamma mot inre fiender, hvarför han också uppfostrade sin son till både medborgare och krigare.

Hos den romerske gossen inplantades redan tidigt aktningen för fadersväldet såsom den första pligten. Och detta faderns välde sträckte sig långt: han kunde sätta ut sitt barn, sälja, ja, till och med döda detsamma. Då konsuln Manlius Torquatus' son mot hans befallning inlåtit sig i tväkamp med en latiner, lät fadren först belöna honom med en krona för hans tapperhet och sedan inför hela härens ögon döda honom för hans olydnad

Ända tills gossen fylt femton år var hans uppfostran öfverlemnad åt föräldrarne. Ingen yngling fick dricka vin förrän han var tretio år gammal; qvinnan var det helt och hållet förbjudet. Sittande vid fadrens fötter, åhörde de unga hvad han för dem berättade om förfädrens seder och stora handlingar, hvarjemte för dem framhölls såsom en förebild det romerska folkets forntid. Slafvar lärde gossen läsa och räkna, fadern undervisade honom i de romerska lagarne, i vapnens bruk, i ridning och knytnäfskamp samt vande honom att utan knot fördraga värme och köld, hunger och törst. Vid gästabuden sjöngo gossarne antingen med blotta rösten eller ackompagnerade af en flöjt sånger hvari förherrligades förgångna generationer, och då fadern stundom tog dem med sig i senatens sammankomster, hade de der tillfälle att höra erfarne män rådslå om statens angelägenheter. Under det de sutto der, fingo de ej yttra ett enda ord högt och måste alltid ihågkomma den vördnad ungdomen är skyldig ålderdomen. Vi läsa också hos de gamla författarne huru det uppväxande slägtet vördade gråhårsmännen som om desse varit gudar och huru det ansågs såsom en förbrytelse värd döden, om en yngling ej reste sig upp från sin plats, då en gubbe gick förbi honom. Blygsamhet var den romerske ynglingens största prydnad. Den gamle Cato, densamme som beständigt påyrkade Karthagos förstöring, förklarade att han hellre såg att ungdomen rodnade än att den bleknade, ty rodnaden var dygdens färg.

Sålunda förflöto gossåren. Det förefaller nästan såsom från denna period af gossens lif voro bannlysta glädjen och de barnsliga fröjderna, såsom man med afsigt gjort de unga förtrogna med lifvets allvar. Och likväl öfverträffades den romerska uppfostran i hårdhet och stränghet långt af det sätt hvarpå den spartanska staten härdade sina medborgares söner till krigare. Moderskärleken, hvilken den spartanska författningen endast under de första åren medgaf något inflytande på barnen, hade i Rom en stor, till och med i statens öde ingripande makt. Så kunde Veturia, den store plebejfienden Coriolanus' moder, då hennes son blifvit förjagad af de lägre folkklasserna och i förbund med de af honom uppviglade volscerna förhärjade det romerska området, afvända olyckan från den hårdt ansatta staden och genom sina böner förmå sonen, som slagit läger straxt utanför Roms portar, att aftåga. Och hvilken sublim qvinnogestalt är ej Gracchernas moder, Cornelia. Hon hade gifvit sina söner en vårdad uppfostran och förstått att komma deras hjertan att flamma för fäderneslandets storhet och de förtryckta samhällsklassernas frihet Då Tiberius Gracchus blifvit slagen af adelns anhängare och tio år derefter hans broder Cajus, förtviflande om den rättvisa sakens seger, genomborrade sitt bröst med svärdet, då utropade Cornelia med obetvingad stolthet: «De hafva ock fått de grafvårdar de förtjenat».

En sådan storsinthet var ej sällsynt bland det romerska folket, och de dygder som utmärkte republiken ha i ej ringa grad skänkts henne af de gifta qvinnorna. Dessutom torde väl moderskärleken i någon mån mildrat strängheten i gossens uppfostran samt i hemlighet förskaffat det barnsliga sinnet många fröjder hvilka den praktiske romaren ansåg såsom förvekligande.

Liksom vår tids gossar med längtan motse konfirmationsdagen såsom det ögonblick då de upptagas bland de fullvuxna, så var äfven anläggandet af den manliga togan, hvarmed den romerske gossen brukade beklädas vid 15 års ålder, det förnämsta målet för hans önskningar. Då aflades purpurdrägten och efterföljdes af männens hvita, det långa håret afklipptes och gossen förklarades tillräknelig för sina handlingar Ett år derefter inträdde han i hären. Man må likväl ingalunda tro att ynglingen var fri från all uppsigt eller undervisning sedan han anlagt den manliga togan. Han öfvervakades nu lika strängt som förut och måste vänja sig vid allvar, måttlighet, ordning och sedlighet. Läraren, ofta en slaf som kroppskrafterna svikit, åtföljde gossen och höll honom till att iakttaga ett passande och belefvadt uppförande, ledde hans arbeten och egde rättighet att gifva lärjungen kroppslig aga, om denne var honom olydig. I det gamla Rom var det äfven ej sällsynt att slafven, utom kunskaper, egde äfven andra talanger. Aemilius Paulus, Perseus' besegrare, bad athenarne gifva honom en filosof som, utom det att han kunde uppfostra barn, var så pass hemmastadd i målarekonsten, att han på duken kunde förherrliga hans krigiska bedrifter. Efter långt sökande påträffade man i Athen filosofen Metrodoros, som på samma gång var pedadog och målare.

Men hur såg det ut i en romersk skola? Läsaren må ingalunda föreställa sig att under den romerska republikens och de första kejsarnes tid ungdomen i vissa ämnen undervisades i af staten uppförda byggnader med lärare som blifvit af densamma pröfvade, anstälda och aflönade eller att skolgången var obligatorisk. Allt detta tillhör vårt århundrade. På Catos tid voro skolgången och lärarnes meddelande af undervisning fria. Först under kejsardömet grundlades af staten skolor, hvilkas lärare den aflönade. Den gamla tidens romare höllo ej mycket på skola och lärare, ty de ansågo lifvet gifva den bästa undervisningen. Derför kallades också skolorna *ludi* (lekar), liksom om sysselsättningen med vetenskaperna vore en vederqvickelse, ett tidsfördrif. Och i skolorna meddelades undervisning hufvudsakligen i de ämnen som oftast förekomma i det dagliga lifvet — skrifva, läsa, räkna och litet geografi.

Då sutto de romerska ynglingarne i tarfliga bodar på torget der de undervisades af en slaf hvars försvagade fysiska krafter gjorde honom odugdlig till andra arbeten. Föreläsandet af utantill lärda stycken ur de romerska skaldernas verk, stafningen och det högljudda sorl som var förenadt härmed hördes ej sällan af de på gatan förbigående. De af läraren förtecknade bokstäfverna inristades på vaxtaflan med en metallgriffel som i öfre ändan var platt, så att lärjungen dermed kunde släta ut den fullskrifna taflans yta. Denna tafla kunde sålunda an-

Professor Sven Nilsson.

Det har varit vårt fädernesland förunnadt att, i förhållande till sin folkmängd, genom ett ganska betydligt antal högt begåfvade andar på ett aktningsvärdt, ja, ibland äfven epokgörande, sätt kunna deltaga i de öfriga civiliserade nationernas arbete att föra menskligheten framåt till allt högre sedlighet, upplysning och hyfsning. Mindre verksamhet hafva vi härvid utvecklat på de abstrakta vetenskapernas område, men desto större när det varit fråga om att beskrifva naturen samt utforska dess företeelser och lagar. Äfven i nuvarande ögonblick ega vi bland oss några af dessa menskligetens heroer till hvilka vi blicka upp med vördnad och kärlek. Ett bland de mest lysande namnen inom den svenska vetenskapens historia är Sven Nilssons, och det är den vördade patriarkens bild vi här meddela, åtföljd af en kort återblick på hans lefnad och verksamhet.

Professor Sven Nilsson är född den 8 Mars 1787 i byn Alfastorp, Rönnebergs härad i Skåne, af landtbrukaren Nils Nilsson och hans hustru Thora Svensdotter samt är den yngste bland sex syskon. Sedan gossen af föräldrarne lärt sig skrifva och läsa, skickades han vid tio års ålder till folkskolan, hvars lärare, ortens klockare, förklarade att han ej kunde lära honom något mer. En följd häraf var att Sven kom till latinskolan i Landskrona, der han skulle studera för att blifva prest. Efter att hafva åtnjutit undervisning af den skicklige Lucas Gad och med heder blifvit dimitterad till universitetet, inskrefs Sven Nilsson såsom student i Lund och promoverades till magister den 21 Juni 1811. Nu egnade han sig med största ifver åt naturvetenskaperna, i synnerhet ornitologien, hvilket var ganska svårt, då den tidens hjelpmedel för naturhistoriens studium voro mycket bristfälliga och ofullständiga.

Sedan Nilsson tagit graden, ville hans föräldrar att han skulle uppfylla deras första önskan och egna sig åt prestembetet, men professorn och botanisten Retzius öfvertalade honom att qvarstanna vid universitetet. Den 8 Sept. 1812 blef han docent i naturhistoria och amanuens vid akademiska museum samt ådrog sig alltmer den allmänna uppmärksamheten. Medelst ett treårigt stipendium af 300 rdr om året kunde han 1815 resa öfver till Köpenhamn, der han bevistade prof. Gregers Wads mineralogiska föreläsningar och studerade anatomi under Gebhard. Året derpå företog han en resa till Norge. Med anledning af de intressanta iakttagelser han gjorde angående sillfisket i Bohuslän, fick han uppdrag att utarbeta en berättelse öfver hvad från statens sida borde göras för upphjelpandet af denna näringsgren.

Under denna resa anstälde Nilsson åtskilliga undersökningar beträffande jordytans höjning och sänkning. Redan tidigt hade han

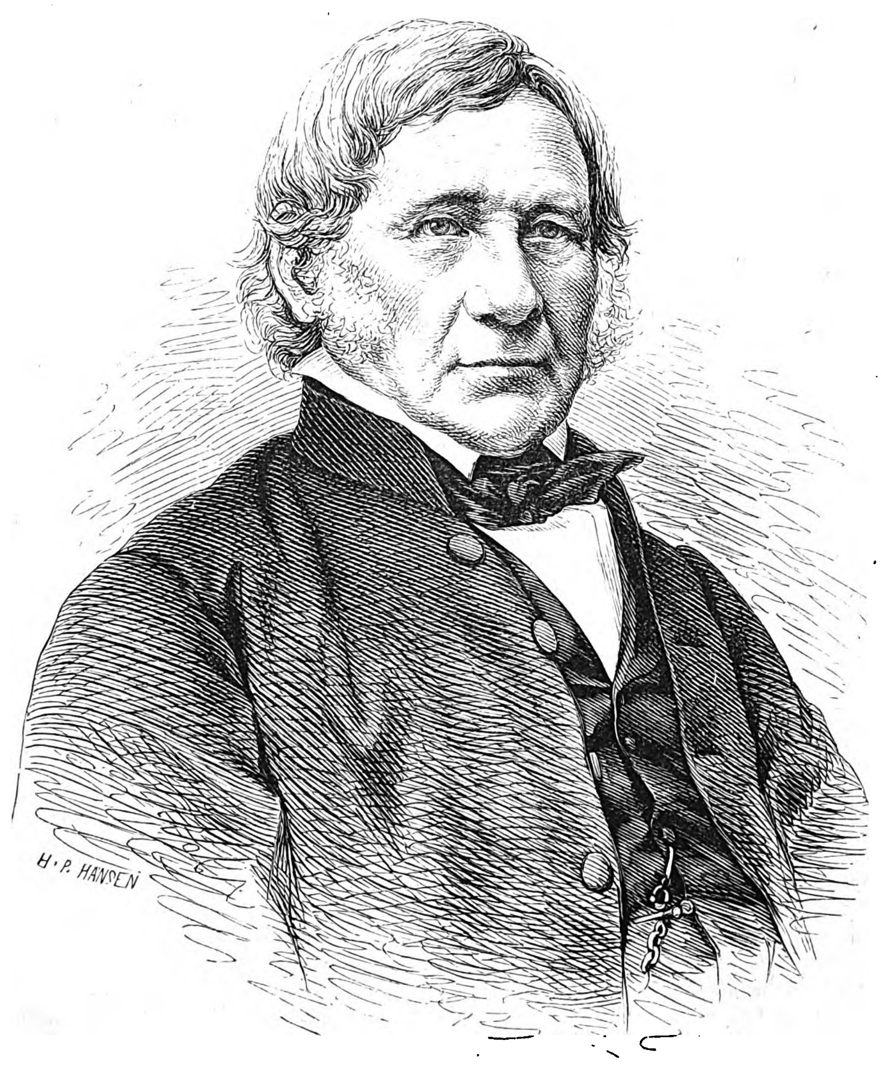

Professor SVEN NILSSON.

insett nödvändigheten af att förvärfva sig omfattande insigter i geologien, emedan det var honom omöjligt att studera konkylierna utan att egna någon uppmärksamhet åt petrifikaterna, bland hvilka de förra förekomma ganska allmänt. Denna kombination af åtskilliga naturhistoriens grenar blef af väsentlig betydelse för hvad han sedermera uträttat i vetenskapens tjenst.

På detta sätt blef Nilsson arkeolog. I Skåne funnos vid den tiden flere ansenliga privata samlingar af fornlemningar. Han började år 1820 lägga grunden till en egen sådan, och under de utflykter han litet emellanåt företog i ändamål att föröka universitetets samling af fossila djurben påträffade han äfven en mängd stenredskap. I hans samling, som efterhand blef någonting förträffligt i sitt slag och nu tillhör Lunds universitet, finner man bland annat en menniskohufvudskål, genomborrad af en benprojektil, hvilken ännu sitter qvar på samma ställe der den inträngde i kraniet. Likaledes ser man ryggraden på en uroxe genomskjuten af en flintpil. Genom att sammanföra alla de uppgifter han lyckades uppspåra om användningen af dylika redskap hos de ociviliserade folkslag som ännu icke lärt sig att smida jernet kom han till den öfvertygelsen, att äfven i de nordiska länderna funnits en tid då man ej kände metallernas bruk och derför i deras ställe måste begagna sig af flintan och andra stenarter. Första gången han för allmänheten framlade denna sin upptäckt var år 1834. Såsom inledning till "Skandinaviens Fauna" meddelade han ett "Utkast till jagtens och fiskets historia i Skandinavien", hvaraf början lyder sålunda: "I Skandinavien är jagten äldre än historien, den är lika gammal som landets första befolkning och förlorar sig i den aflägsnaste forntiden, ur hvars dimma oklara bilder framträda såsom skuggor. De enda minnen från jagtens och fiskets äldsta period som hafva motstått årtusendens förstörelse och bevarats till våra dagar äro några spridda, ur jorden och vattnet framdragna jagt- och fiskredskap. Men hur fragmentariska de än äro, tala de likväl till oss långt tydligare än någon hjeltesaga, ty de äro icke dikter, icke uppblandade med någon fantasiens skapelse, utan rent prosaiska bilder af hvardagslifvet hos den tid och det folk de tillhöra. Vi skola söka att med tillhjelp af dessa redskaps beskaffenhet leda oss fram till metoden för deras användning och sålunda angifva grunddragen af jagtens och fiskets historia i norden." Professor Nilssons åsigt är i korthet den, att de stenredskap af flinta och öfriga fornsaker som anträffas i grafhögar, torfmossar o. s. v. hafva tillhört ett vildt, jagande och fiskande folk samt utgjort de verktyg hvaraf det begagnat sig vid förrättandet af det dagliga lifvets göromål, hvarjemte han förklarar på hvad sätt de särskildta, oftast förekommande redskapen efter all sannolikhet varit begagnade. Hvad han sjelf erfarit under sina jagt- och fiskturer satte honom i stånd att med säkerhet döma om dessa redskaps praktiska användning, och det är säkerligen intet tvifvel underkastadt att han mången gång sett sig nödsakad att sjelf göra en bösskula, hvarigenom han fått ett begrepp om flintans behandling, hvilket kunde vara af vigt för honom vid lösningen af problemet hur dessa, af ingen hittills rätt förklarade fornlemningar åstadkommits.

Vid just samma tid hade den genialiske danske arkeologen Kristian Jürgensen Thomsen genom att sysselsätta sig med stensakerna i Köpenhamns fornnordiska museum kommit till ett resultat som i allt väsentligt stämde öfverens med Nilssons, och han hade offentliggjort sin åsigt i en afhandling i *Nordisk Tidskrift for Oldkyndighed* för år 1832 under titeln "*Udsigt over nordisk Steenoldsager fra den hedniske Tid*"; men det märkliga är att de två männen hade arbetat alldeles oberoende af hvarandra. Då Nilsson var i Köpenhamn 1815-16, såg han visserligen den oansenliga början till ett museum för fornlemningar som Nyerup fått tillåtelse att anordna i universitetsbibliotekets dåvarande lokal på Trinitatiskyrkans vind, men det kunde då för tiden ej mäta sig med de stora i Skåne befintliga enskilda samlingar af fornlemningar, och Thomsen vanns för museet först i slutet af 1816. När Nilsson lät trycka sitt "Utkast till jagtens och fiskets historia i Skandinavien", hade han ännu ej ens talt med Thomsen, och dennes afhandling i tidskriften var honom likaledes obekant. År 1836 uppstälde Thomsen sin teori om en sten-, brons- och jernålder i "*Ledetraad til nordisk Oldkyndighed*", och Nilsson utvecklade fullständigare sina åsigter i "Skandinaviens Urinvånare", hvilket arbete utkom åren 1838-43 och utgafs 1862-66 i en ny upplaga, deri den berömde vetenskapsmannen sysselsätter sig med det gåtfulla problemet, hvarest ursprunget till vestra och norra Europas bronskultur är att söka. Han antager att bronssakerna äro af feniciskt ursprung, dervid antagande att de djerfva sjöfarande fenicierna utan tvifvel måste hafva letat sig fram till Östersjöns kuster.

Låtom oss nu gå något tillbaka i tiden och i korthet redogöra för den betydelsefulla verksamhet professor Nilsson utöfvat i sitt hufvudfack, zoologien, och för de förändringar som under årens lopp egt rum i hans lefnadsbana. Sitt första stora arbete utgaf han i Köpenhamn. Det var de svenska fåglarnes naturhistoria i två delar, hvilka trycktes 1817 och 1821. År 1820 började han publicera sitt berömda arbete "Skandinavisk Fauna", en handbok för jägare och zoologer, hvilket varit epokgörande inom zoologien och utgått i flere upplagor.

Den 26 Mars 1822 utnämndes Nilsson till professor i Lund och verkade i denna befattning under en lång följd af år, endast med det afbrott att han 1828-31 uppehöll sig i Stockholm såsom inspektör för vetenskapsakademiens zoologiska samlingar. År 1838 förverkligades hans föräldrars hysta önskan att se sonen egna sig åt det presterliga kallet, ty då utnämndes han till kyrkoherde i Nöbbelöfs och Skifvarps församlingar vid Ystad, hvilket embete han ännu bekläder.

Vid fylda sjuttio års ålder, ansåg sig professor Nilsson böra upphöra med sin akademiska lärareverksamhet och uteslutande egna återstoden af sitt lif åt vetenskapliga forskningar. Efter 1857 uppehöll han sig åtta år i Stockholm, hvarifrån han sedan återvände till Lund, der han förmodligen kommer att stanna för alltid. Derifrån företog han litet emellanåt utländska resor samt bevistade det i Kristiania 1868 hållna naturforskaremötet och omedelbart derefter den arkeologiska kongressen i Norwich. Vid den arkeologiska kongressen i Köpenhamn 1869 var han en af vice presidenterna och utsågs till hela mötets ordförande vid den middag som Danmarks konung gaf på Kristiansborg för de från Europas förnämsta länder i Köpenhamn samlade vetenskapsmännen.

Vid Lunds universitets tvåhundraåriga jubelfest i Maj 1868 utnämndes professor Nilsson till hedersledamot af medicinska fakulteten; men äfven på ett annat sätt hafva vetenskapens idkare velat gifva ett uttryck åt sitt erkännande af hans förtjenster om arkeologien: en juraformationen tillhörande fossil växtfamilj som upptäckts i Skåne har blifvit uppkallad efter honom, och så är äfven fallet med flere arter af fossila djur och växter. Såsom ett erkännande af sina utmärkta förtjenster om vetenskapen och fäderneslandet har professor Nilsson erhållit Nordstjerneordens och Dannebrogens kommendörskors, hvarjemte han är riddare af Vasaorden och franska Hederslegionen.

Måtte det förunnas den vördade åttiofyraårige forskaren att få lefva ännu många år för att sprida ett allt klarare ljus öfver den skandinaviska nordens natur och forntidsminnen samt utgöra såväl fäderneslandets som de tre brödrafolkens stolthet och ära!

* * *

Sigenarne

af

R. Müller.

På jorden finnes intet folk hvars historia är så höljd i mörker som sigenarnes. Men det gifves också intet folk hvarför man sedan ett århundrade tillbaka i så hög grad intresserat sig och som från de europeiska nationernas sida erfarit så stora prof på deltagande. De berömdaste skriftställare inom vår verldsdels mest bildade folk, engelsmän, tyskar, fransmän, italienare, spanjorer och portugiser, ha för sina läsare i noveller, romaner och ballader — ofta med synnerlig förkärlek, sällan med bittert förakt — skildrat denna vilda och besynnerliga menniskoras' äfventyrliga och hemlighetsfulla lif, dess egendomliga, fornåldriga seder och bruk, dess ljus- och skuggsidor. Europas störste kompositörer och konstnärer hafva i sånger och operor, i de mest tilltalande situationer och i de vackraste tablåer, för våra ögon framstält dessa atletiska, smidiga och af solen brynta gestalter. Så se vi dem i skogens mörka och tysta djup antingen hvila i behaglig ro eller uppföra lifliga danser vid skenet från nattliga eldar eller ock efter dagens tunga, rökande, ätande och pratande i deras fantastiska, af månens silfver öfvergjutna läger. Vid första morgongryningen äro de åter på benen och lemna med qvinnor och barn, hästar, åsnor och hundar i brokigt virrvarr skogens djup för att i det bländande solskenet vandra öfver de ödsliga stepperna ända tills den svalkande skymningen inbryter. Dock, nog härmed — de än beklagade, än beundrade men alltid fruktade sigenarne hafva under en lång tid spelat en roll i Europa, både i det verkliga och ideala lifvet.

Namnet "sigenare" och de menniskors ursprung som bära detsamma äro en gåta. Sjelfva kalla de sig *romeitschel*, *kunual-kahl*, *pharaon* eller *sinte* d. v. s. judar. Alla dessa namn hänvisa dels på deras sätt att föda sig, dels på deras första hem. De andra nationerna gifva dem andra namn, hvilka likaledes stå i samband med deras härkomst och ursprungliga fädernesland. Sålunda kallas de före sitt uppträdande i Europa *hindukarusch* (svarta indier), *kauli* (invånare i Kabul, Afghanistans hufvudstad), *gyphtoi* (egyptier), *Pharao nephek* (Faraos folk).

Sigenarne äro i alla händelser ett nomadfolk, hvars kroppsbeskaffenhet, seder och språk utvisa att det härstammar från Asien. Men denna verldsdel har en areal af 800,000 qvadratmil och utgöres af de mest olika länder, af hvilka Tartariet eller Indien med all sannolikhet kan anses såsom sigenarens ursprungliga hem. Några historieskrifvare påstå deremot att detta folk härstammar från Afrika och uppgifva Egypten såsom dess egentliga fädernesland.

Sigenarne sjelfva förhålla sig neutralt gentemot båda dessa uppgifter. Anse de sig härstamma från tartarerna, såsom äfven de i Holland och Nederländerna, Sverige och Danmark befintliga göra, då tillhöra de den stora folkstam som bor mellan Kaspiska hafvet och Högasien.

Sigenarnes ovala ansigte, gulaktiga hudfärg, stora svarta, blixtrande ögon, deras lilla mun, mörka starka hår, bländhvita tänder, smärta, sega gestalt och smidiga hållning synas obestridligen tala för detta folks frändskap med tartarerna. Liksom dessa, älska sigenarne att pryda sig, begagna brokiga kläder med skrikande färger samt tycka om hundar, hästar och vapen. Äro de beslägtade med tartarerna, så hafva de kanhända omkr. år 1390 genom sin store besegrares, Tamerlan, stränghet, grymhet och roflystnad blifvit fördrifna från sina bostäder, hafva frivilligt för att rädda lifvet öfvergifvit hus och hem samt med hustru och barn dragit ut i verlden.

Härstamma de deremot — hvilket är sannolikare — från indierna, såsom man är frestad antaga i följd af namnen *sinte* och *hindukarusch*, deras skygghet, ostadighet, osnygghet, fallenhet för tiggeri och kastlika afsöndring från andra menniskor, måste de i sitt hemland hafva tillhört de olyckliga parias, dessa Ganges' föraktade och förtryckta söner. Då hafva de, fallna som de äro för ett otygladt nomadiskt lefnadssätt och gripna af fruktan för den antågande Tamerlans svärd, genom en frivillig utvandring undflytt den nesa och det förfärliga kastelände som väntade dem, om de qvarstannat.

Slutligen anses sigenarne härstamma från det gamla Egyptens faraoner. Enligt denna åsigt äro de förjagade afkomlingar af en störtad dynasti. Det gamla namnet *Pharao nephek* (Faraos folk), de nya grekiska, franska och engelska benämningarne *gyphtoi*, *egyptiens*, *gypsies* visa alla tillbaka på Egypten. Med en viss säkerhet angifva sigenarne sjelfva nästan öfverallt der de befinna sig Egypten såsom sitt ursprungliga hemland och säga sig ha af de gamla egyptiska presterna lärt sin spådomskonst, sin färdighet i kiromantien, sitt dröm- och stjerntyderi, sina många hemliga medel att bota menniskor och djur. Äfven stamhöfdingens kungliga värdighet, hvilken bibehållits bland dem i Europa ända in i senaste tider, härleda de från den gamla egyptiska konungavärdigheten. Denna härledning saknar likväl allt historiskt berättigande.

Det var först i början af femtonde århundradet Europa lärde känna dessa kraftiga nomader, detta steppens och öknens vilda folk, dessa pyramidernas söner och döttrar. Liksom uppstampade ur jorden, visade de sig till europeernas förvåning *på en gång i vår verlsdel och nästan samtidigt i tusental och i alla europeiska länder*. Öfverallt uppträdde de i samma trasiga, mörka drägt, öfverallt visade de sig hafva samma seder och bruk och voro alltid desamma trots de olika namn de erhöllo.

I Turkiet och Ryssland kallade man dem *tschingani*, i Italien *zingari*, i Spanien, der de i anseende till sin listighet och de af dem föröfvade bedrägerier voro ogerna sedda, *gintanos*, i Portugal *ciganos*, i Frankrike *egyptiens*, i England *gypsies*, i Skotland *trickler* eller *jips*, i Sverige *tattare*, i Norge och Danmark *fanter*, i Holland och Belgien *Heider*, i Moldau och Wallachiet *cigani*, i Ungern *cygari*, i Tyskland *Zigeuner*, hvilken sista benämning skall hafva uppkommit af skällsordet *Zieh' Gauner!*

I Tyskland uppträdde sigenarne straxt efter det stora kyrkomötet i Kostnitz 1415. De talade sitt asiatisk-indiska modersmål, hvilket tydligen härstammar från sanskrit, men visade sig hafva mycket lätt för att lära de europeiska språken, så att de öfverallt inom kort kunde uttrycka sig på det språk som talades i det land der de slagit sig ned. De äro begåfvade med en skarp iakttagelseförmåga, ett klart förstånd och röja stora anlag för list. Deras sinnesorganer äro förträffliga, i synnerhet hörselns och synens, de äro derjemte snabbfotade och hafva ett säkert lokalsinne. I följd häraf hafva de under fredliga tider blifvit af de förnäma använda såsom vägvisare, kurirer och bud samt vid inträffande krig såsom spioner.

Med sin fina iakttagelseförmåga och lätthet att lära sig språk visste de i Tyskland invandrande sigenarne snart att begagna sig af de då der rådande förhållandena. Vid den tiden vände sig allt i Tyskland omkring kyrkan. Derför spelade också dessa arga hedningar nu rollen af fromma, från den Heliga grafven kommande pilgrimer. Genom detta bedrägeri erhöllo de år 1423 af kejsar Sigismund ett skyddsbref, hvilket förklarade dem berättigade att bosätta sig i det heliga tyska riket och ströfva omkring der. På samma sätt förvärfvade de sig asylrätt i nästan alla Europas länder, en rätt hvilken äfven skyddade dem under tider, då man i anseende till den förargelse de åstadkommo genom sitt kringstrykande lefnadssätt, sina bedrägerier och stölder af hjertat önskade att blifva af med dem. I hvarje land hafva de förklarat sig tillhöra den der gällande religionen. I Turkiet äro de muhamedaner, i Ungern, Österrike och Böhmen, Spanien, Italien och Portugal romerk-katolska kristne, i Ryssland och Grekland tillhöra de den grekisk-katolska kulten. Den senare tidens stränga och nyktra protestantism, hvilken på dem ställer för höga fordringar i sedligt afseende, vilja de ej veta af, hvarför de också i de evangeliska länderna förblifvit katoliker till namnet. Men ursprungligen och i djupet af sitt hjerta äro de hedningar, hvilka stå på ett af de lägsta trappstegen af religiös åskådning. De tro på den store guden i himmelen som framkallar blixt och åska, regn och snö, storm och hagel. Men större än Gud, heligare än himmelen är jorden, hvilken i all evighet har funnits till och sålunda ej behöft skapas. På jorden äro sigenarne den store gudens utkorade folk. Ehuru dessa menniskor ej erkänna en fortvaro efter döden, ett evigt lif, en rättvis vedergällning, älska de likväl de sinas grafvar och nedlägga, liksom kinesen, för att de stackars själarne må finna evig ro, på desamma offergåfvor, hvilka utgöras af mat- och dryckesvaror och sedermera, till den dödes ära, med den största begärlighet uppätas af stammens medlemmar.

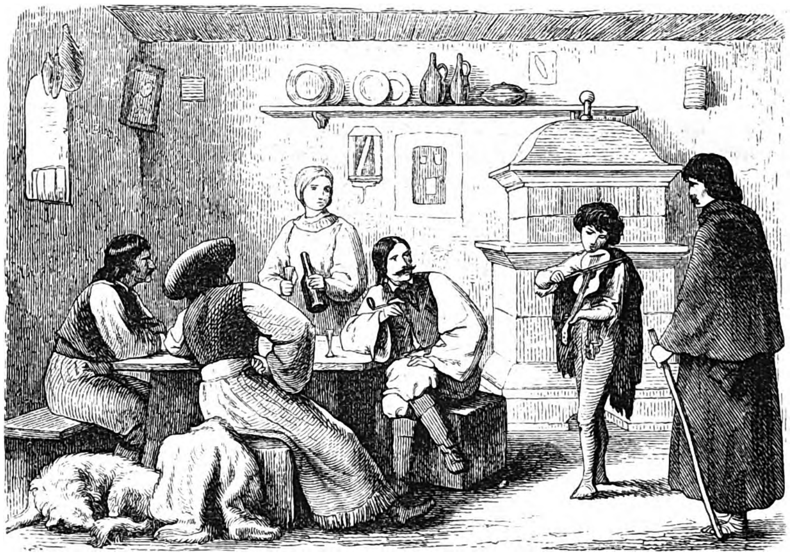

Sigenargosse i en ungersk bykrog.

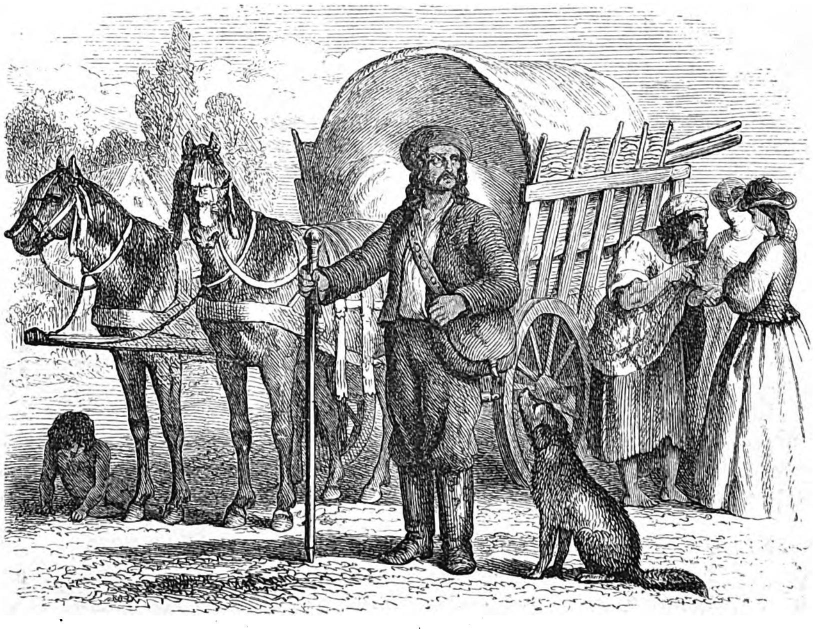

Sigenarhöfding.

Hos sigenarne, liksom bland alla på odlingens trappa lågt stående folk, i synnerhet de asiatiska, intager qvinnan en underordnad ställning gentemot mannen. Men hos detta folk hvilar mannens företräde ej blott på fysiska utan äfven på religiösa grunder. Qvinnan anses nämligen af sigenarne såsom oren — icke, såsom hos judarne och andra österländska folkslag, på vissa tider, utan alltid. Äfven den allra minsta beröring med qvinnan nedsmutsar mannen. Derför har också sigenaren inga konsiderationer med sin hustru. Han är husbonden, hon slafvinnan, lastdjuret! I följd af denna omständighet, de svåra strapatserna under ströftågen och de många förlossningar sigenerskorna måste genomgå under de ogynsammaste förhållanden vissna de i sin ungdom ofta bildsköna qvinnorna, dessa för sina plastiska former så eftersökta statister, hastigt bort och blifva redan i den mognare åldern mumielika, fula och skrynkliga. Liksom kroppsskönheten försvinner med åren, så fördunklas äfven de andliga behagen, det okonstlade väsendet och skälmaktigheten. Hos de gamla sigenarqvinnorna finnes ingenting tilldragande, ädelt eller af matrona; de äro afundsjuka, herrsklystna, grälaktiga och hätska mot stammens yngre feminina medlemmar.

Sigenarne hafva kommit till vår verldsdel i flere stora invandringar. De särskilda horderna uppehöllo sig under någon tid i ett visst land, som de genomströfvade i alla riktningar under sin sigenarkonung. Bofasta blefvo de aldrig utan voro städse nomader. Deras modersmål, som de i Europa försämrade med uttryck och konstruktioner från språken i de länder der de uppehöllo sig och hvilket de slutligen förnedrade till ett tjufspråk, har intet ord för “bo“ och “bostad“. Helst höllo de sig till de vidsträckta stepperna i Turkiet, Ryssland, Ungern och de stora slätterna i de österrikiska länderna, emedan deras genom schackring eller stöld samlade hjordar af hästar eller åsnor trifdes väl der. Ej utan skäl antages att omkr. 400,000 sigenare uppehållit sig i nämnda trakter. Dessa nomader hafva känt sig särdeles hemmastadda i Böhmen. De gräsrika fälten vid Moldaustranden, de djupa, på vildt rika skogarne hade för dem blifvit ett andra hem. Med anledning af sigenarnes förkärlek för detta land kallas de ännu i dag i Frankrike *bohémiens*. I Tyskland och Böhmen skola ha invandrat omkr. 200,000 sigenare. Ehuru ett nordligt luftstreck ej faller dessa nomader i smaken, anträffas de likväl i Holland, Nordtyskland, England, Skotland samt, fastän i långt mindre antal, i Danmark, Sverige, Norge och Finland. I de stora nordiska skogarne, der det var riklig tillgång på bränsle och villebråd, vatten och gräs, i hvilkas klyftor och dälder de funno skydd mot regn, storm och snö och der de kände sig fullkomligt fria, trifdes de särdeles väl. Man anser att omkr. 300,000 sigenare begifvit sig till norra Europa. Under åren 1417-1425 torde sålunda mer än en million sigenare hafva utbredt sig öfver Europa.

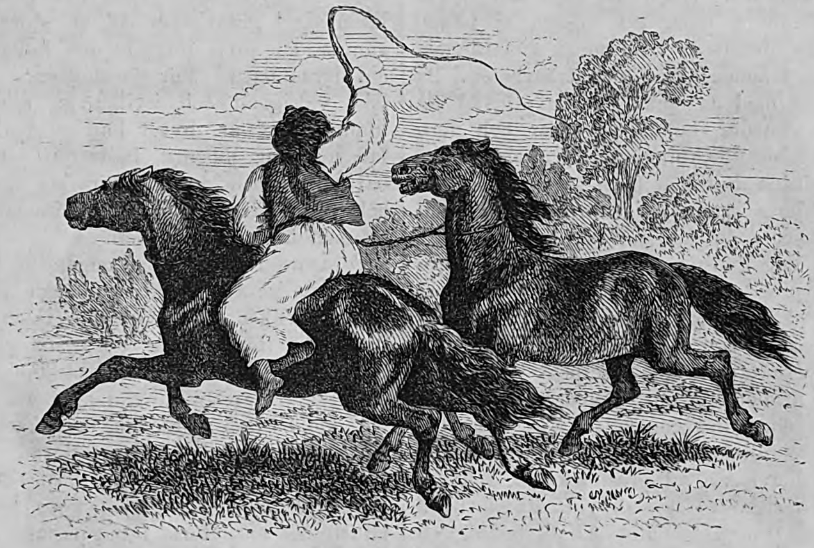
Sigenare på steppen.

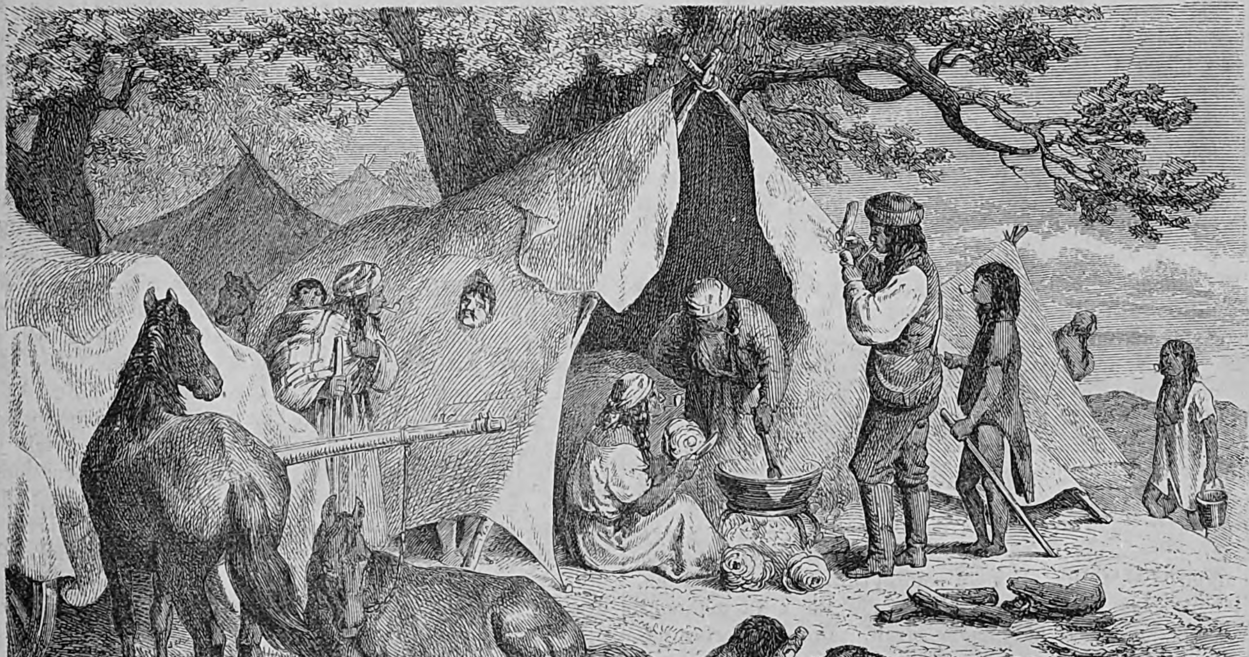
Sigenarläger.

Efter vår tids sätt att se, äro en sådan folkvandring och det dermed nödvändigt förbundna besittningstagandet, om också endast för någon tid, af skog, fält och äng någonting otänkbart. I våra dagar, då hvarje fläck af Europas uppodlade jord har sin egare, då hvarje rännil, hvarje sjö tillhör någon, då råmärken och kronolänsmän spela en så betydande roll, skulle ett sådant nomadiskt framträngande af främmande folk vara omöjligt. Men i medeltiden, då endast ett fåtal menniskor bodde på qvadratmilen och ofta tusentals tunnland skogs- och ängsmark, såsom ännu i dag i Turkiet och på de ungerska och ryska stepperna, egdes af nästan ingen, försiggingo dylika invandringar nästan utan att man märkte det. Härtill kom vidare att sigenarne, hvilka behandlades med mycken aktning såsom “kristna pilgrimer“, från den underbara och sagorika Orienten medförde omtyckta konststycken och kurer, medelst hvilka de med stor bakslughet stälde sig in hos både adeln och de lägre folkklasserna men i mindre mån hos det mot dem misstrogna presterskapet. Sigenarne, som i de flesta fall hyste en viss tillgifvenhet för sina välgörare, kunde dressera hästar och hundar samt bota tillfälliga illamåenden. Genom dessa under medeltiden högt värderade konster stodo de synnerligen väl hos adeln och landtbefolkningen. Men från samma personer hvilka de hjelpte med den ena handen stulo de med den andra hästar och visste att med tillhjelp af sax, fil och färg så förändra dem, att egaren ej kände igen sitt djur några dagar derefter. Sedermera förfärdigade de med mycken skicklighet smides-, lås- och träarbeten. På några minuter öppnade de med en spik eller en pilqvist ett lås hvartill den tidens smeder behöfde dyrkar och flere timmar. Deras arbeten i kittelflickningsväg, hvilka de verkstälde endast i väl tillslutna tält och utan vittnen, berömmas mycket. Folkets hjerta vunno sigenarne genom sin anslående och milda, berusande och uppsluppna musik. I Ungern spela de ännu i dag dansmusik inom både de högre och lägre klasserna, hvarvid deras föredrag utmärker sig genom eldighet och förträfflig takt. Såsom dansare, gycklare och konstberidare roa de den stora allmänheten. Derjemte förstodo de att öfverallt sätta sig i respekt hos mängden genom försäljandet af hemliga medel som verkade mot farsot, missväxt och eldsvåda samt genom att spå i handen och tyda drömmar, trots deras opålitlighet och alla de svårigheter som lades i deras väg af presterskapet, i hvars kloster de tidtals drefvo sitt spel så oförsynt, att slutligen ingen sigenare släpptes dit in. I Banatet och Siebenbürgen hafva de undantagsvis och blott för en kort tid redligen lifnärt sig med guldvaskning och derför blifvit kallade *aurari* (guldvaskare). På sista tiden hafva de i dessa vilda trakter förtjenat sitt dagliga bröd såsom värdshusvärdar, skärslipare, hästhandlare och med att flå djur. Hufvudsakligen är det endast sådana yrken med hvilkas utöfning äro förenade ett rörligt lif och mycken omvexling som falla de ostadiga sigenarne i smaken.

Det ligger i sakens natur att de stora sigenarhorderna genast efter invandringarne splittrades i flere mindre hopar. Under en fritt vald höfding med oinskränkt makt öfver det tagna bytet, sina undersåtars lif och död drogo band af dessa nomader, räknande från 30 till 300 medlemmar, omkring öfverallt i städerna och på landsbygden, tiggande och spående eller stjälande men aldrig uppehållande sig någon längre tid på samma ställe.

Vid sidan af höfdingen åtnjuter *zi-mut*, bandets äldsta qvinna, stort anseende bland hordens medlemmar. Ingenting företages förrän man frågat henne till råds och hon gifvit sitt bifall dertill. I de flesta fall är *zi-mut* särdeles hemmastadd i spådomskonsten, hvarmed för öfrigt ej alla sigenare blifvit begåfvade men hvilken de utöfva såsom ett medel att förtjena penningar. *Zi-mut* tror fullt och fast på sanningen af sina profetior. Höfdingen och denna qvinna hafva sig anförtrodd vården af bandets förmögenhet och moralitet. Sigenarnes äktenskap är engifte, och dess helgd bevaras i de flesta fall obesmittad i följd af männens svartsjuka och qvinnans afgjorda motvilja för män som ej tillhöra hennes nation, men i synnerhet i följd af fruktan för de gifta männens förfärliga hämnd och höfdingens straff. Det är derför någonting högst ovanligt att en gift qvinna är sin man otrogen. Höfdingen beseglar det äkta förbundet derigenom att han gjuter vin öfver det för honom knäfallande brudparet, tömmer kruset tillsammans med de unga tu och sedan häftigt slungar upp det i luften. I ju flere skärfvor kruset splittras vid nedfallandet, desto större lycka och desto rikare välsignelse i äktenskapet. Hos nästan alla asiatiska folk, men i synnerhet hos kineserna och japanarne samt äfven hos judarne, spela det på bröllopsdagen gemensamt druckna vinet och den krossade bägaren en vigtig roll. Den öfver brudparet af höfdingen uttalade välsignelsen är oundgänglig, kyrkans deremot af underordnad vigt och kan helt och hållet undvaras. För öfrigt gifta sig sigenarne, i likhet med alla österlänningar, såsom mycket unga; ynglingarne vanligtvis vid 18 eller 20 år, flickorna vid 14 till 16 års ålder. För att få bröllops- och faddergåfvor och emedan utöfningen af den kristliga kulten för dessa menniskor är blott ett gyckelspel, låta redan gifta sigenare, när de uppehålla sig i granskapet af de stora städerna, två eller tre gånger en prest förrätta den heliga akten samt äfven döpa om deras barn. För dessa senare, med hvilka sigenaren är rikt välsignad och hvilka gå alldeles nakna ända tills de uppnått sex år, hyser han en verklig ap-kärlek. Hvarken fadern eller modern bestraffar sina barn för de fel eller oarter hvartill de små göra sig skyldiga. Känslan af synd och skam är fullkomligt främmande för föräldrarne och sålunda äfven för barnen.

Ännu i dag är det någonting intressant att i vår verldsdels civiliserade trakter aflägga ett besök i ett sigenarläger, hvilket likväl nu för tiden är endast en skugga af hvad det fordom var i all sin glans. I Ungern, Siebenbürgen, Ryssland och Turkiet kan man vid ett sådant besök få en klar föreställning, i synnerhet genom de kring lägret betande boskapshjordarne, om folkets nomadkarakter, hvilken annorstädes gått alldeles förlorad. Under loppet af ett årtionde har jag två gånger haft tillfälle att besöka två särskilda läger, hvilka dock voro hvarandra fullkomligt lika, ehuru det enas form i någon mån afvek från det andras.

Båda horderna bestodo af omkr. 60 personer: män, qvinnor, ynglingar, flickor och dibarn, hvilka alla bodde i sex mycket bristfälliga tält. Fem af dessa senare, hvari ej funnos några möbler och der man upptäckte endast några kopparkärl, trasiga bäddar och åtskilliga yllehästtäcken, hvilka möjligen voro stulna eller tiggda, utgjorde bostäder åt horden, hvars medlemmar utan afseende på ålder eller kön lågo på marken. Det sjette tältet utgjorde männens verkstad, der de lagade kittlar, slipade knifvar och saxar mot små stenar. Karlarne voro resliga, kraftigt byggda och buttra individer med gnistrande ögon samt groft och yfvigt kolsvart hår. De voro klädda i mörka jackor med många stora silfverknappar, och i det breda, med snäckskal och silfvertoffsar prydda bältet satt en hvass knif. De yngre gifta qvinnorna, som voro väl växta, hade vackra tänder och liksom sväfvade fram öfver marken, buro smutsiga korta kjolar och gingo med blottad hals, bara armar och fötter. Sitt starka vackra hår, som var okammadt och vanvårdadt, hade de genomflätat med koraller och röda band, och amuletter sutto omkring den fylliga brynta halsen. Med all sin yttre gratie och sitt skalkaktiga koketteri utgjorde likväl de unga gifta qvinnorna och flickorna ingen angenäm företeelse. Under det bandets äldre, mellan 40 till 60 år gamla qvinliga medlemmar, som kunde kallas verkliga inkarnationer af fulhet, voro insvepta i mörka trasor, sprungo ett dussin alldeles nakna bruna gossar och flickor med harmoniskt rundade former omkring under de gratiösaste rörelser. Dessutom lågo i hvarje tält på bara marken eller tunna madrasser flera små nakna barn, hvilka man lemnat utan all uppsigt. Unga och gamla, barn och föräldrar, hade, utom den envisa efterhängsenhet som utmärker alla dessa menniskor, det gemensamt att de voro otvättade och okammade. Då jag gjorde en knappt adertonårig välbildad sigenarmoder, hvilken bar ett frodigt barn vid det svällande bröstet och ett annat i den i veck lagda kjolen, uppmärksam härå, svarade hon att brådskan ej medgaf någon tid till tvättning samt att ofta intet vatten fanns att tillgå. Denna gång förföll likväl det senare skälet, ty en bäck flöt förbi på knappt 200 stegs afstånd. Männen brydde sig ej om stojet ute i lägret. De höllo sig inne i de tillslutna tälten, der de slipade, grälade eller rökte. De gifta qvinnorna åter, flickorna och barnen, ja, till och med *de* bland de sistnämnda som sprungo omkring och knappt kunde tala, bestormade med sina böner om allmosor de besökande som i stort antal infunnit sig från staden och de närbelägna byarne för att se på lägret, hvarvid de, trots sin oförsynta närgångenhet, likväl gjorde en god skörd. Emedan de fina stadsdamerna ej ville gå in i de smutsiga tälten, läto de i lägrets vrår och vinklar spå sig af de yngre gifta qvinnorna, hvilka togo ganska bra betaldt för sitt besvär samt dessutom fordrade att man skulle gifva dem brokiga tyger, band och slöjor. Men hvad männen skördade på kittelflickning, knif- och saxslipning under de två dagar sigenarlägret var uppslaget der utgjorde ej heller så litet. Stora och lurfviga svarta hundar sprungo omkring tälten, vid hvilka stodo flere med linneväf öfverspända små vagnar. På den upptrampade, af solen förbrända marken sökte sex åsnor och tre magra hästar uppleta några gässtrån till föda.

På eftermiddagen visade sig plötsligt två äldre och tre yngre gifta qvinnor, hvilka alla voro rentvättade och buro eldröda och ljusgula strimmiga snygga kläder och en dertill passande brokig hufvudbonad. Med hög röst tiggande, buro de till det katolska kapellet i den närbelägna provinsstaden ett två dagar förut under vandringen framfödt alldeles brunt och knubbigt barn till dopet. Då de återvände derifrån, likaledes tiggande, till lägret, buro de yngre hustrurna med mycken gratie och behagsjuka rörelser på hufvudet ett bröd, såsom ett tecken till att barnet aldrig skulle komma att sakna lifvets nödtorft och derjemte såsom en erinran om det rätta mannat, det verkliga lifsbrödet. Det föreföll mig som skulle slägtingarne och faddrarne minst af alla hafva fattat betydelsen häraf.

Sigenarne kunna underkasta sig de största försakelser och äro i allmänhet måttliga i begagnandet af mat och dryck, men erbjudes dem ett tillfälle att genom stöld eller bedrägeri förskaffa sig någon bättre kost, i synnerhet fjäderfä, så försmå de den visst icke. Utan knot försaka de vin, öl och bränvin, om dessa drycker ej finnas att tillgå. Men komma de öfver den ljufva nektarn, anlita de den flitigt utan att likväl berusa sig. Likaså röka, snusa och tugga de tobak med passion, när tillgång derpå erbjudes dem. I annat fall nöja de sig med torkade körsbärs-, törnros- och kålblad. Med ett ord, sigenaren är ett skogens vilda djur, hvilket i dag, utan tanke på framtiden, fråssar i öfverflöd, i morgon utan knot lider brist på det nödvändigaste och svälter.

Då sigenarne i tidernas lopp, trots sina goda sidor, äfven visat sig hafva många karakterslyten, i synnerhet snikenhet, tjufaktighet, feghet, opålitlighet, illmarighet och grymhet, samt derigenom tillfogade invånarne i de länder de ströfvade omkring stor skada, förföljdes de ofta af myndigheterna och de personer de förorättat samt jagades såsom skogens vilda djur genom skog och öfver fält. På detta sätt hafva hela horder af dem utan ransakning och dom blifvit utrotade af den råa näfrätten. Å andra sidan hafva hundratals af dessa nomader på laglig väg blifvit hängda såsom tjufvar och spioner, många af deras qvinnor dränkta eller brända såsom hexor och kopplerskor. På detta sätt decimerades de. Af de många hundratusen som för fyrahundra år sedan öfversvämmade Europa återstå nu blott några hundra i somliga, några tusen i andra länder. I Tyskland, der det en gång hvimlade af sigenare, finnas de nu blott här och der i Hannover och Preussen. Likaledes hafva de nästan helt och hållet försvunnit ur Holland, Nederländerna och Frankrike. Deremot lefva de ännu till ett antal af flere tusen under sina konungar i England och Skotland. Särdeles talrika äro de i Ungern och Siebenbürgen, i Böhmen och företrädesvis i Ryssland, Polen och Turkiet. Öfverhufvud finnas ännu qvar i Europa inemot 200,000 af dessa nomader.

Då sigenarne genom sitt fria landstrykarelif i förra århundradet på mångfaldigt sätt kränkte den enskilda eganderätten, gjordes flere försök att civilisera dem. Maria Teresia kände sitt ädla hjerta intagas af medlidande för dessa stackars nomader, hvarför hon ville söka rädda dem, och i synnerhet barnen, från det moraliska elände hvari de nedsjunkit. I denna afsigt lät hon år 1768 angående sigenarne utfärda en förordning som skulle gälla i alla de österrikiska staterna. Enligt densamma skulle alla sigenare blifva bofasta och försörja sig med något ärligt borgerligt handtverk; deras barn fingo ej gå nakna och skulle tillhållas att flitigt besöka skolan och kyrkan. Ehuru kejsarinnan kom sin utfärdade förordning till hjelp genom rikliga skänker, ehuru hon för det goda ändamålets befrämjande bidrog med penningar och kläder, jord och byggnadsmaterialier, var det likväl endast mycket få sigenarfamiljer som begagnade sig af den kejserliga nåden, så att framgent liksom tillförene hundra tusental af dem sorglöst ströko land och rike omkring. Den lätt retade och energiska kejsarinnan ville nu med våld genomdrifva hvad hon ej lyckats uträtta med godo. Hon lät derför år 1773 genom myndigheterna hopsamla, tvätta, kläda och i väl skyddade kloster uppfostra sigenarbarnen. Läsaren kan lätt föreställa sig hvilka inkonseqvenser dessa kraftåtgärder framkallade. Föräldrarne utspionerade snart i hvilka kloster man inneslutit deras barn och anstälde utanför dem ett sådant oväsen, hvari de i klostren gömda barnen med all makt instämde, att de stackars munkarne voro glada åt att barnen med list eller våld beredde sig tillfälle att fly ur sina fängelser. Den strängt rättvise Josef II upphäfde genast denna familjerättigheternas helgd kränkande förordning. Han fastställde föräldrarnes oinskränkta välde öfver barnen och medgaf att de fingo sjelfva afgöra om de ville begagna sig af den kejserliga välviljan eller ej.

I Ryssland gjorde sig i början af detta århundrade (1809) liknande planer gällande angående sigenarnes civilisering. Kejsar Alexander ville till goda bofasta ryska undersåter uppfostra de ostadiga, kringströfvande asiaterna. Man förfor härvid på samma sätt som i Österrike. Sigenarne skulle hafva fasta boningsplatser, drifva något yrke, ej längre låta sina barn gå nakna, låta undervisa dem och i öfrigt underkasta sig den grekisk-katolska kyrkans befallningar. Resultatet af den ryska förordningen blef detsamma som af den österrikiska. Omkr. 100,000 sigenare amalgamerades genom lock, list och våld med Rysslands och Polens inbyggare; men 90,000 stannade qvar på sina stepper och bekymrade sig alls icke om den store tsaren och hans humanitetssträfvanden.

Äfven i Preussen hafva efter frihetskrigen bemödanden i samma riktning uppenbarat sig med afseende på sigenarne. Då dessa äro nära förbundna genom blodets och vanans makt, ville myndigheterna ej skilja dem åt utan tilläto dem att bo tillsammans. Sålunda grundlade regeringen på egen bekostnad år 1832 en sigenarkoloni i Friedrichslohra vid Nordhausen, der de österrikiska och ryska ideerna skulle till sigenarnes fromma förverkligas i syftning åt ett slags sjelfstyrelse. Så välvillig afsigten än var, tillintetgjordes den likväl genom dessa menniskors smak för ett kringstrykande lif, och kolonien dog ut redan 1837.

Efter år 1830 hafva i det praktiska England bildats formliga missionsföreningar för sigenarnes omvändelse. I början tycktes det som om resultatet skulle blifva gynsamt, men det var också endast för en kort tid. Sigenaren, denne skogens vilda fågel, låter ej spärra in sig i bur, vore den än aldrig så grann. Han skall aldrig foga sig efter civilisationen och dess fordringar på ett lagbundet lefnadssätt, men civilisationen skall dock slutligen tämja honom; med roffåglarne och rofdjuren faller också den röfvande och kringstrykande sigenaren i Europa.

◆

Biscuit-vas från Gustafsbergs porslinsfabrik.

För alla den svenska industriens vänner är det glädjande att se huru den inhemska porslinsfabrikationen, under det de andra industrigrenarne i saknad af, bland annat, tillräckligt kapital, genom de i följd af långa afstånd förorsakade dryga transportkostnaderna, bristande företagsamhet och omtanke vid alstrens införande på verldsmarknaden ej nått den höjd de skulle kunna intaga, med hvarje år går alltmera framåt i fulländning och genom billiga priser finner ökad afsättning. Detta gäller bland våra porslinsfabriker företrädesvis om Rörstrand, som nästan uteslutande riktat sin verksamhet på det nyttiga och tillverkar endast sådana saker som användas i hushållet. Gustafsbergs fabrikater utgöra deremot i öfvervägande grad alster af konstindustri, hvaribland man finner, utom en mängd efterbildningar i parian af utländska konstverk, Qvarnströms “Iduna“ och “Neapolitansk fiskargosse“, Molins “Bältespännare“, liksom samme mästares fontän och porträttbyster af konungafamiljens medlemmar, Kjellbergs “Lekande faun“, större vas med många figurer af svenska landskapsdrägter efter teckning af Höckert, en punschbål med randteckningar af Malmström m. fl. Särdeles framstående i sitt slag äro Gustafsbergs biscuit-vaser, af hvilka bifogade träsnitt gifver ett prof, och detta ett vältaligt bevis på hvad den svenska porslinsfabrikationen i våra dagar kan åstadkomma. Ifrågavarande vas är den ena af de två som konung Karl XV skänkt till den danska kronologiska samlingen i *Porslinskammaret* på Rosenborgs slott.

För närvarande uppgår fabrikens årliga omsättning till omkr. 500,000 rdr, medan den förut utgjorde endast 150,000 rdr och det oaktadt priset på porslin då var dubbelt så högt som nu. Gustafsbergs priskurant är ett litet nätt illustreradt häfte på mer än 100 oktavsidor, der man har tillfälle att göra sitt val bland dess tillverkningar, som äfven i utlandet hafva rönt en stegrad efterfrågan.

◆

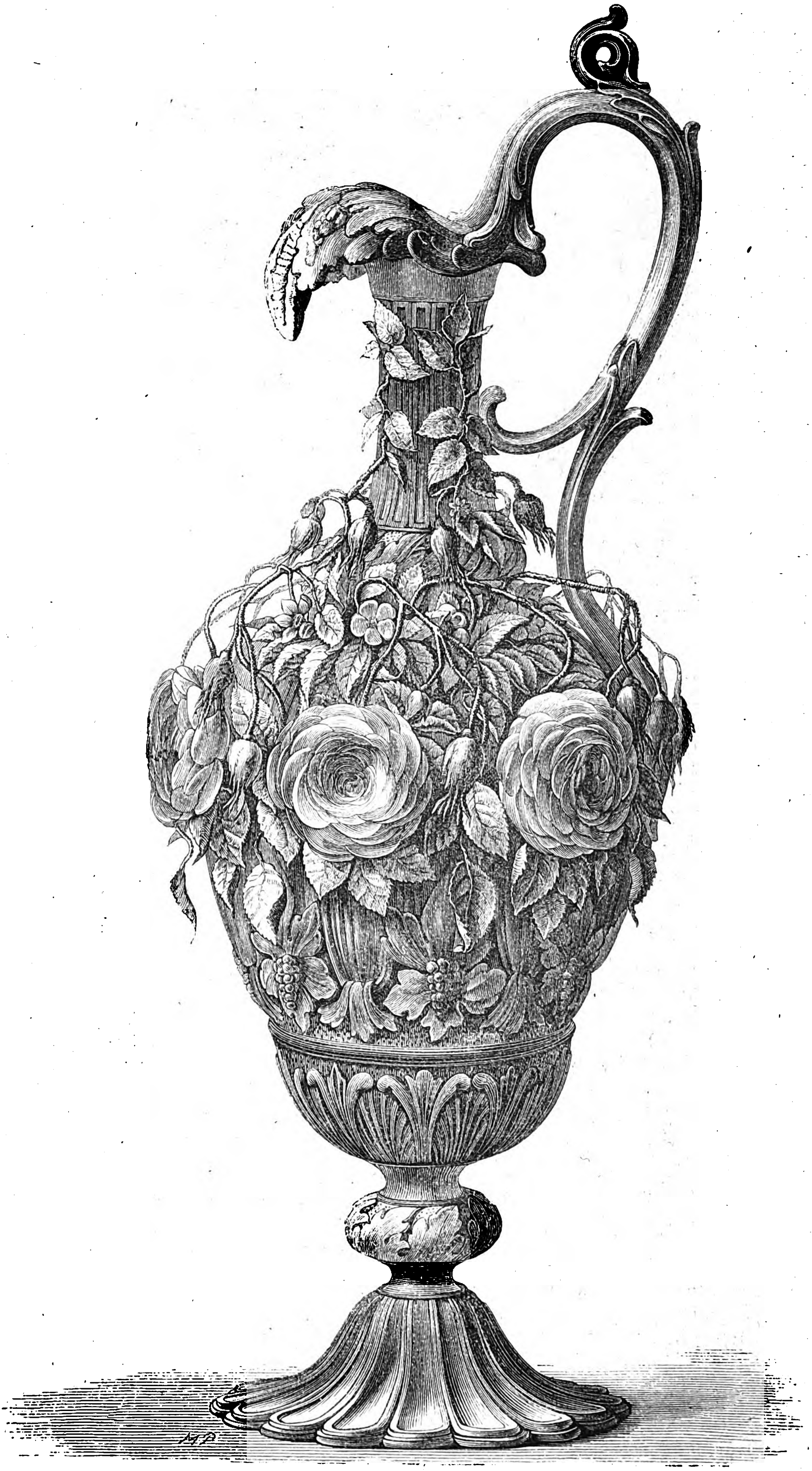

Om klädedrägten i slutet af förra århundradet.

(Efter ”Cax”.)

Det är en gammal sats att modet beherrskar verlden med despotisk stränghet.

Ofta löjligt i sina påhitt, flyktigt som morgondimman och ostadigt som himmelens vindar, är det mäktigare än den mest enväldige regent och en motståndare som äfven den mest oförfärade drager i betänkande att trotsa.

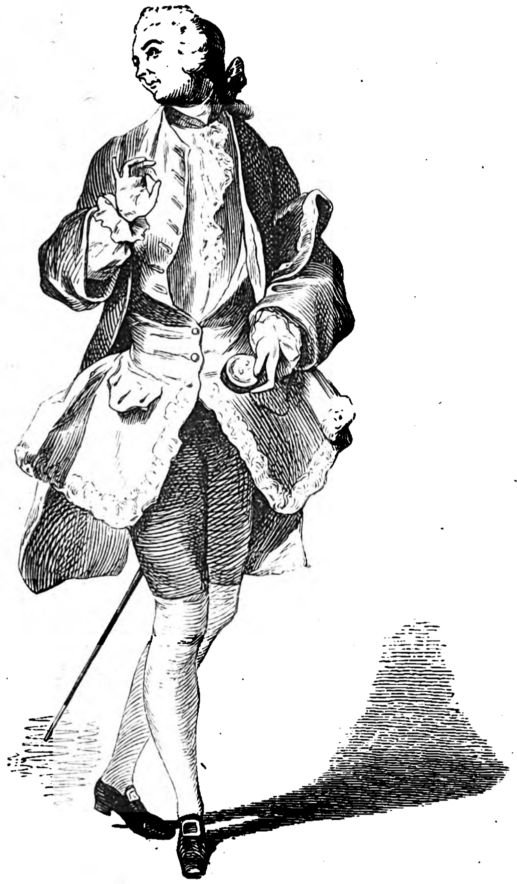

1770.

Likgiltigt för sina undersåtars behof och beqvämlighet samt nyckfullt återkallande hvad det i går befalde, uppenbarar modet sig i nästan allt som en värdig representant för dårskapen och despotismen; och likväl står dess tron fastare än den visaste monarks, emedan den är uppförd på de menskliga svagheternas och den medfödda fåfängans grund.

Derför sträcker sig också dess välde så långt menniskan och hennes ofullkomligheter utbredt sig öfver jorden. Enväldigt svänger det sin spira öfver nästan alla verldens inbyggare. Hög och låg, gammal och ung, man och qvinna — alla böja de sig ödmjukt i stoftet för en makt hvars väsen är ombytlighet och fåfänglighet. Från Kina till Nordpolen, från Rysslands stepper till Nordamerikas urskogar, öfverallt finna vi slafvar under modets gissel och dyrkare vid dess brokiga altare. Företer verlden i alla öfriga afseenden en lefvande bild af kif och strid, så visar den sig likväl enig i en punkt — i lydnad för modets lagar.

Modet har förstått att tvinga sina undersåtar till en fullkomlig underkastelse, åtminstone i ett afseende, nämligen i fråga om klädedrägten, detta ofta besynnerliga och missprydande betäckningsmedel som man nästan vore frestad antaga blifvit menniskan af vår Herre gifvet för att hon dermed skulle travestera den gudomliga likhet som Han skänkte henne vid hennes skapelse. Den obeqväma, långt ifrån smakfulla och nästan löjliga hufvudbonad som man kallar en svart hatt, de långa benkläderna och den snäfva rocken begagnas öfverallt, under nästan alla luftstreck.

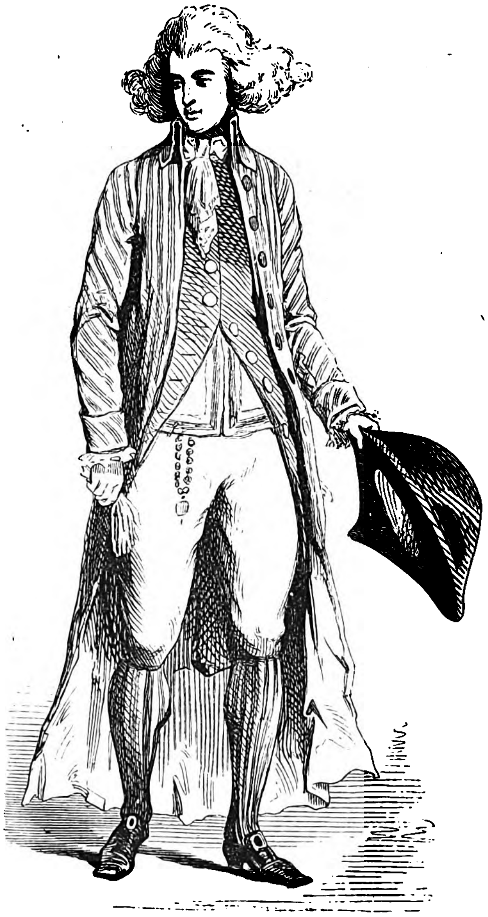

1785.

Såsom en epidemi utbreder sig denna vurm för att vara modernt klädd från stad till stad, från hamn till hamn i de aflägsnaste trakter af vår verld. — Denna vurm har innästlat sig icke blott i de mest undangömda vrår af de civiliserade länderna och bland den länge motsträfviga allmogen, hvilken nu föraktfullt kastar bort sina nationaldrägter, utan äfven sjelfva vilden har blifvit smittad deraf och krämar sig i oändlig sjelfbelåtenhet, när han stoltserar i hatt och strumpor. Om och när detta offrande på modets altare skall sluta, det ligger i gudarnes knän.

Ehuru, som sagdt, modet i sjelfva verket herrskar genom det orimliga, så kan likväl ej nekas att ögonblick gifvas, då det förefaller liksom rörde sig en tanke bakom hela denna väfnad af narraktiga infall och nycker.

Till dessa ögonblick må väl räknas den tidpunkt (1770) i modets annaler, då under de första frihetsrörelserna i Frankrike den anspråkslösa engelska rocken (*le frac*) med sitt allvarligare utseende plötsligt syntes der bland alla de gammaldags guldgalonerade, paljetterade och broderade frackar som i öfver ett århundrade skylt den moraliska och kroppsliga ruttenhet som franskt lättsinne och öfverdåd infört bland nästan alla nationers alla samhällsklasser. Den uppträdde såsom en protest mot tidens tygellöshet och utsväfningar, ja, man kan säga, såsom en varnande profet om det politiska åskväder som sammandrog sig; och då en fransk markis, gripen af en helig vrede öfver detta nyhetsmakeri, utbrast att noblessen skulle få dödsstöten genom detsamma, anade han svårligen hvilken djup sanning det låg i dessa ord och hur snart hans spådom skulle gå i fullbordan, ty det bodde verkligen en ny ande under den anspråkslösa drägten.

Då utrymmet ej tillåter oss lemna en närmare beskrifning af de drägter som begagnades i slutet af förra århundradet och ett omständligt omnämnande af detaljerna ej lärer intressera läsaren, torde de bifogade träsnitten med sina årtal få anses tala tillräckligt för sig sjelfva och vi kunna härom yttra oss i största korthet.

Vesten (*le veste*, i motsats till den sedermera brukliga korta, *le gilet*) var ett underplagg med ärmar och skört med fickor, hvilket framtill var snedskuret, så att klockkedjan med sitt rika tillbehör kunde riktigt falla i ögonen. Hvardagsvästen var af siden eller lärft med en eller två rader knappar af perlemor eller sköldpadd, och helgdagsvästen af atlas med guld- och silfverbroderier.

Benkläderna, hvilka naturligtvis under hela denna period endast voro knäbyxor med spännen och bandrosetter vid knäna, varierade endast till omfånget. Från att förut hafva varit mycket rynkade öfvergingo de nu till den yttersta grad af trånghet, så att de slutligen slöto så tätt till benen som ålskinn och man med fog kan påstå att Adam med sina fikonalöf var anständigare klädd än den tidens modlejon. En författare från denna period säger äfven att den tidens skinnbyxor voro så trånga, att deras egare behöfde anlita två handfasta karlars hjelp för att få dem på sig. Befarande att man skulle slå öfver från den ena ytterligheten till den andra, sökte myndigheterna förekomma detta genom att såsom ett varnande exempel framhålla ett slags benkläder som voro på modet i midten af sextonde århundradet. I Tyskland begagnades sådana, hvilka, då till dem åtgingo 130 alnar tyg, måste utstå en viss förföljelse från myndigheternas och presterskapets sida. De voro ytterst vida, uppskurna på både längden och bredden samt utstofferade med mycket tunnt tyg. Då detta senare ej sällan var siden, kostade ett sådant plagg ofta mer än hvad ett mindre hemman lemnade i afkastning. Den brandenburgske superintenden i Middelmark, Andreas Musculus, lät mot detta slags benkläder 1556 trycka en straffpredikan med titel "*Der Hosenteufel*", hvari han på ett ställe säger: "Intet under om solen ej längre skulle vilja skina och jorden vägra bära frukt, ja, om äfven Gud sloge oss med den yttersta dagen för detta rysliga och omenskliga plaggs skull." Han ville nu bestå en dust med byxdjefvulen, som först i dessa dagar begifvit sig ut ur helvetet och farit in i de unga krabaternas benkläder, sedan han ej vågat titta fram på sextusen år, hvarför den fromme mannen ansåg att denne var den sista djefvul som, sist i ordningen, ville före dagarnes ända göra så mycket ondt han kunde. — Då det emellertid ej halp att predika, tog man sin tillflykt till järtecken, och så påstods att der föddes både lam och barn med detta slags benkläder. Den mera upplysta delen af folket log åt det katolska presterskapets taskspelarekonster och behöll sina benkläder tills man ledsnade vid dem.

Till herrtoaletten hörde dessutom *la volante*, en tunn och lång rock utan foder som begagnades utanpå den öfriga drägten samt tvänne andra öfverplagg, *la roquelaure* och *la redingote*, hvilken senare liknade en nattrock.

Liksom tygerna hvaraf den manliga drägtens olika klädesplagg gjordes efter den tidens smak vexlade mellan kläde, *camelotte*, *calemande*, atlas, siden, taft, ylle och sammet m. m. (blommigt, strimmigt och enfärgadt), likaså herrskade en sådan omvexling i sammansättningen af besynnerliga och skrikande färger samt uppenbarade sig en så öfversvallande rik fantasi i fråga om att uppfinna namn på dessa, att det i sanning skall vara endast ifrågavarande tidsperiod med sina extravaganser och sina barnsliga sysselsättningar i toalettväg som kunnat frambringa något sådant. Läsaren må sjelf döma af ett och annat vi i korthet här anföra. Kläde med färgen *boue de Paris* (Paris' gatsmuts) var särdeles omtyckt 1780. Blåa, kaffebruna och karmosinröda rockar voro vid samma tid på modet, och om sommaren nyttjade man ljusgrönt kläde. En tid var det på högsta modet att begagna skarlakansröd rock med svart sammetskrage och perlemorknappar, svafvelgula knäbyxor samt hvit- och blårandiga strumpor. Sedan blefvo modfärgerna i högsta grad besynnerliga och namnen ännu befängdare. Sålunda hade man *couleur caca du Dauphin* (dauphins träck), *couleur vomissement de la reine* och *suie des cheminées de Londres* (Londons kakelugnssot), *couleur sang de boeuf* (oxblod) o. s. v. Med hänsyn till västen gick man ännu längre i öfverdrift, i det detta plagg utbroderades med bilder ur La Fontaines fabler och Figaros bröllop; ja, en viss hr de la Reynière öfverstrålade alla sina samtida genom att för sin väst i Lyon låta göra ett broderi, föreställande hela *Théâtre Français'* repertoar. Att den svarta drägten, som nu för tiden är elegansens *non plus ultra*, ej rätt väl stämde öfverens med den tidens smak för det brokiga följer af sig sjelf, och det gafs äfven en period då den hade råkat i fullkomlig misskredit bland de högre klasserna. Buren såsom sorgdrägt vid hofven, fick den tidtals ett visst nobelt berättigande, och af denna omständighet begagnade sig de lägre samhällsklasserna för att tillfredsställa sin fåfänga. De klädde sig i svart för att åtminstone en tid, ehuru ofullkomligt, gifva sig utseende af att vara hofman, men det falska skenet af förnämhet gjorde dem endast ringa glädje. Det gick dem härvidlag såsom den lede fienden: bockfoten röjde dem — här i form af ett ben med hvit bomullsstrumpa. Skulle man nämligen vara svartklädd, måste man vara det från topp till tå och begagna svarta silkesstrumpor. Så uppträdde det tredje ståndet straxt före revolutionen i nationalförsamlingen, och i denna drägt jemte värja klädde sig en och annan herre i slutet af 1780-talet då han gick på bal. Såsom nyss nämndes, blef likväl den svarta drägten aldrig riktigt omtyckt och begagnades vanligtvis endast af det lägre borgarståndet och personer som ej ville underkasta sig modets spira.

Begäret att behaga genom att försköna sitt yttre framträder, i följd af lefnadsförhållandena och en viss naturlig instinkt, i synnerhet hos qvinnan, och så länge detta begär regleras af ändamålsenligheten och den goda smaken, är det ej blott berättigadt utan äfven lofvärdt. Först när modet med sin nyckfullhet och sitt öfverdåd förgiftar den naturliga känslan för det sköna och, såsom ej sällan inträffar, verkar demoraliserande i moraliskt och ekonomiskt afseende, först då blir behagsjukan i större eller mindre mån förkastlig. Icke så som skulle vi obetingadt fördöma modet såsom absolut oskönt eller skadligt — det är ju obestridligt att det finnes mycket vackra och ändamålsenliga moder — men den rastlösa och godtyckliga ombytlighet som karakteriserar detsamma och den fåfängliga täflan det framkallar ha likväl i alla tider i större eller mindre grad utöfvat ett så skadligt inflytande, att man genom de mest olikartade medel, ehuru i de flesta fall förgäfves, sökt motverka detsamma. Hur långt man än går tillbaka i modets historia, skall man finna att så varit förhållandet. Redan den grekiske skalden Simonides (700 f. Kr.) sökte, ehuru fruktlöst, med satirens udd anfalla damernas behagsjuka, och då man sedermera genom mera positiva åtgärder och straffbestämmelser ville sätta en gräns för det öfverhandtagande modet och det deraf härflytande öfverdådet, vanns ingenting annat än att man måste tillstå sin fullkomliga vanmakt gentemot den qvinliga fåfängan. I Rom förbjödos sålunda damerna genom *lex Oppia* att på sin drägt använda mer än ett lod guld, att begagna olika färger i sina kläder och åka i vagn som drogs af två hästar — en lag hvilken häftigt anfölls af Varius men lika häftigt försvarades af Cato m. fl. Damerna anstälde likväl ett sådant oväsen utanför deras hus som tillstyrkte lagen, att man måste afstå från att genomdrifva densamma. Kejsar Augustus utgaf förordningar angående klädedrägten men blef tvungen att se mellan fingrarne med deras öfverträdande. Tiberius förbjöd bruket af siden och Nero af purpur, men det oaktadt hade lyxen aldrig stigit till en sådan höjd som under dessa kejsare. Zalevkos i Lokri hade större framgång i sina bemödanden att sätta en gräns för öfverdådet, men antingen nu de lokala förhållandena gynnade hans sträfvanden eller man annorstädes ansåg dem vara alltför närgångna, säkert är emellertid att hans föredöme ej väckte någon efterföljd. Sålunda förbjöd han damerna att när de gingo ut åtföljas af mer än en kammarjungfru, så vida de ej voro druckna; juveler, guld och broderade kläder fingo ej bäras af andra än berömda personer. Ludvig XIV utfärdade ett helt dussin öfverflödsförbud, men den lyx som rådde under denne regent visar hvad verkan de utöfvade.

Hvad som väsentligen mest bidrog till att utveckla modväsendet i slutet af förra århundradet, i synnerhet bland damerna, var onekligen den omstörtning som egde rum inom familjen och i sammanlefnaden. Den föregående tidens känslofulla qvinnor som betraktade månen, läste “Werthers lidanden“, plockade förgät mig ej och klädde sig i hvitt med ljusröda slöjor hade efterföljts af lättfärdiga koketter och moddockor, och de anspråkslösa samqvämen, der man roade sig med sång och lekar, undanträngdes af klubbar och teatersällskaper, hvari damerna spelade en stor roll, alldeles såsom vid Marie Antoinettes hof.

Från den stunden fattades det täcka könet af ett formligt raseri att deltaga i dylika sällskap. Den goda tonen fordrade att mödrar och döttrar spelade lotteri på klubbarne under det männen slogo sig ned vid whist- eller l'hombrebordet, såvida de ej för aftonen voro åskådare eller medspelare på enskilda personers teatrar, och en qvinna ur den förmögnare medelklassen måste ovilkorligen vara medlem af en eller två klubbar och lika många dramatiska sällskap. Kortspel, komedier, konserter, assembleer och baler aflöste hvarandra i brokigt virrvarr och hörde till ordningen för dagen eller, rättare, natten, ty klubbarne räckte vanligtvis några timmar efter tolf. Att huslighet, enkelhet och andra dygder under sådana förhållanden ledo betydligt afbräck, såvida de ej alldeles försvunno, och att lättsinne, fåfänga och jägtande efter moder frodades följer af sig sjelf.

Barnen så godt som öfverlemnades åt husets tjenstfolk och informatorn, en person som på den tiden fanns i nästan hvarje familj och hvars duglighet i allmänhet var lika anspråkslös som hans ställning föga afundsvärd, i det han i allmänhet räknades till tjenstfolket, endast med den skilnaden att han tilläts äta vid herrskapets bord. Hvad som hufvudsakligen fordrades af honom var att han kände till moderna, hade lärt sig dansa, spela l'hombre, frisera barnen och göra vers till fruns i huset födelsedagar. Hans lön var också ytterst klen — en dans-, rid- eller spellärare aflönades tio gånger högre.

Någon ordentlig lefnadsordning i hemmet kunde naturligtvis ej heller följas, ty af den tid damerna tillbragte hemma förödde de en stor del vid toaletten, hvilken i anseende till hårets uppläggning kräfde tre till fyra timmar.

Då dessutom männen ej gåfvo qvinnorna synnerligt efter i lättsinne och njutningslystnad, inses lätt att den husliga trefnaden ej kunde sätta någon dam mot det i familjerna inträngande förderfvet, och detta desto mindre som den äktenskapliga sammanlefnaden var af mycket löslig beskaffenhet, ja, så löslig, att man och hustru träffades oftare borta än hemma. Likgiltigheten för de äktenskapliga pligterna och den slapphet i sederna som häraf måste blifva en nödvändig följd nedrefvo slutligen de sista svaga skrankorna för den qvinliga ärbarheten, och lättfärdigheten i lefnadssätt och samtal var ej längre något ovanligt. Öppet och högljudt beskrattade man allt; ingenting gick skottfritt, ej ens äktenskapets helgd, hvilket hade sin orsak i tidens ton och den offentliga moralens slapphet. I lustspelet gjorde man sig löjlig på de äkta männens bekostnad, och poeterna gycklade beständigt med äktenskapet. Giftermål ingingos derför i allt mindre grad, och antalet af ungkarlar tillväxte i en oroande proportion. Men hur kunde det väl vara annorlunda? Hvar och en någorlunda förståndig karl måste väl besinna sig två gånger innan han för hela lifvet band sig vid en af dessa lättfärdiga sköna, som dessutom, med sin smak för förströelse och sin omåttliga fåfänga, först då ansåg sina fordringar på äktenskapet tillfredsstälda när hon, utom att vara medlem af åtskilliga klubbar och teatersällskaper, kunde disponera öfver ekipager, ridhästar och en ny öfverdådig toalett till hvarje konsert och assemblée.

Var på den tiden friseringen af herrarnes hår en svår sak, så var detta i ännu högre grad fallet med uppläggningen af damernas, hvilket med dess brokiga utstoffering hade antagit så kolossala proportioner, att ansigtet, i stället för att enligt naturens ordning sitta öfverst på kroppen, tycktes befinna sig midt på densamma. Hur oändligt lång tid måste ej användas på dessa imponerande hufvudprydnader, vid sidan af hvilka till och med nutidens mest kombinerade damcoiffurer med sina chignoner, lockar, blommor och perlor äro endast lekverk? Hvilken virtuositet och uppfinningsrikhet måste icke utvecklas för att upptorna dessa massor af lockar, band, gas och fjädrar till ett någorlunda harmonisk helt, hvarigenom både framhölls ansigtets skönhet och de lysande enskildheterna blefvo tillräckligt bemärkta? — Och å andra sidan, hvilken pläga att, när omsider förberedelsernas skärseld var lyckligt och väl genomgången, uppbära och akta all denna herrlighet.

Det tråkiga häri, åtminstone under förberedelserna, skingrades emellertid till en stor del genom närvaron af en viss oumbärlig person, frisören, hvilken på sin tid var icke blott en skicklig man i sitt fack, som med lätt och konstförfaren hand löste sin uppgift, utan som derjemte var en uppmärksam kavaljer samt i de flesta fall ung och vacker, alltid smickrare. Åtnjutande ett oinskränkt privilegium att dagligen hafva tillträde till budoarens mysterier, beständigt sysselsatt med samma vackra ansigte samt hafvande rättighet att betrakta det och uttala sin beundran derför alltefter som det blef vackrare under hans hand, lärde han snart konsten att behaga och att med den frihet som umgängestonen då medgaf på ett angenämt sätt förkorta de timmar som under andra förhållanden skulle för den sköna varit tråkiga nog. Öfverallt var frisören damernas tröst, rådgifvare och vän, hvarjemte han genom smicker och sin talang efterhand hos dem förskaffade sig ett inflytande som mången friare och statsman afundades honom.

De tyger som af den tidens damer begagnades utgjordes omvexlande af taft, ylle, siden, kläde, marlin, nettelduk och atlas, hvarjemte färgerna naturligtvis varierade ännu mer och hvar och en hade sitt besynnerliga namn. Sålunda begagnade man en tid ett slags brocherad atlas som kallades “den qväfda sucken“. Äppelgrönt och hvitstrimmigt tyg hette en tid *vive la bergère*. De största tillfälligheter kunde gifva anledning till en mängd namn och färger. Då sålunda Marie Antoinette en sommardag visade sig för Ludvig XVI i en brunaktig sidenkjol, påstod konungen att färgen liknade en loppas. Straxt skulle alla hafva loppfärg på sina klädningar; namnet var alldeles för lyckadt att ej tagas vara på, och då sidenfärgaren gjorde sitt bästa i att uppfinna de mest olika skiftningar, fick man inom kort höra talas om loppmag-, lopprygg- och lopplårsfärg, ja, till och med om gammal och ung loppfärg!

Bland egendomligheter i damdrägten före revolutionsperioden må nämnas att kapporna voro korta och vanligtvis garnerade med hermelin, att solfjädrarne voro allmänt i bruk tills de undanträngdes af parasollen samt att skorna, såväl de svarta som de af siden, voro försedda med mycket höga kulörta klackar, så att damerna en lång tid måste begagna käpp för att kunna stå på benen. Örhängen nyttjades ej under flere år, liksom ej heller ringar på fingrarne; man begagnade endast en på lillfingret.

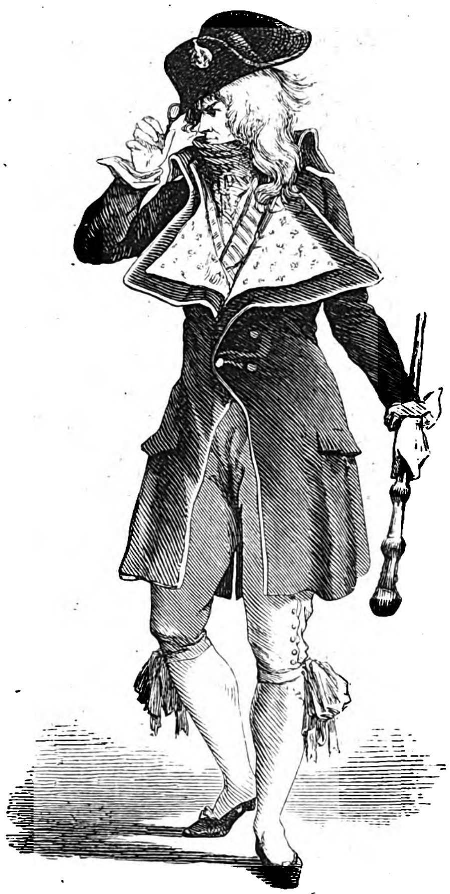
1795.

Efter franska revolutionens utbrott följde, såsom förut nämnts, en fullkomlig omstörtning i klädedrägten, i synnerhet den qvinliga. I början bidrog denna verldshistoriska tilldragelse endast till att, i öfverensstämmelse med de då förfäktade jemlikhetsideerna, förenkla garderoben — diamanterna, fjädrarne, släpen, blomstergirlanderna och blonderna försvunno efterhand och nationalfärgerna trädde i deras ställe. Men då sedermera de republikanska ideerna framkallade smaken att efterlikna grekerna och romarne och då skådespelaren Talma och målaren David med hänförelse arbetade för att åstadkomma en motsvarande reform i klädedrägten, kom så småningom i bruk en antik kostym, som bland damerna, i motsats till hvad bland herrarne var fallet, genomfördes nästan fullständigt. Det antika partiet sönderföll emellertid i två grupper, atheniensiskor och romarinnor. De förra begagnade trånga hvita och ärmar saknande musslinsklädningar, hvil-

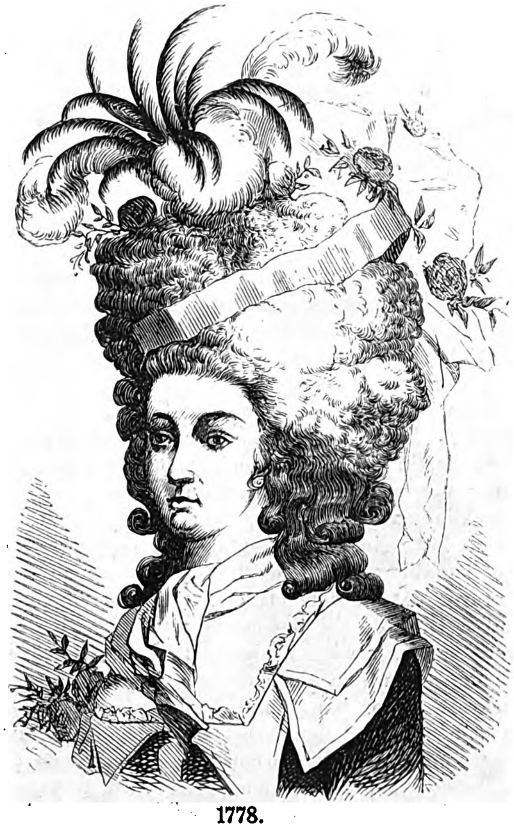
1778.

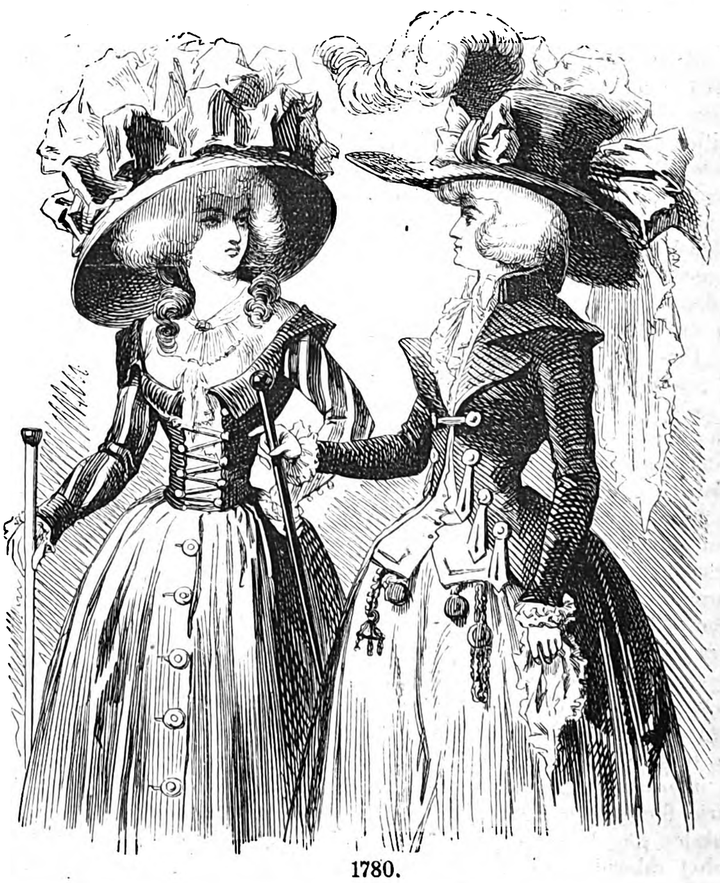
1780.

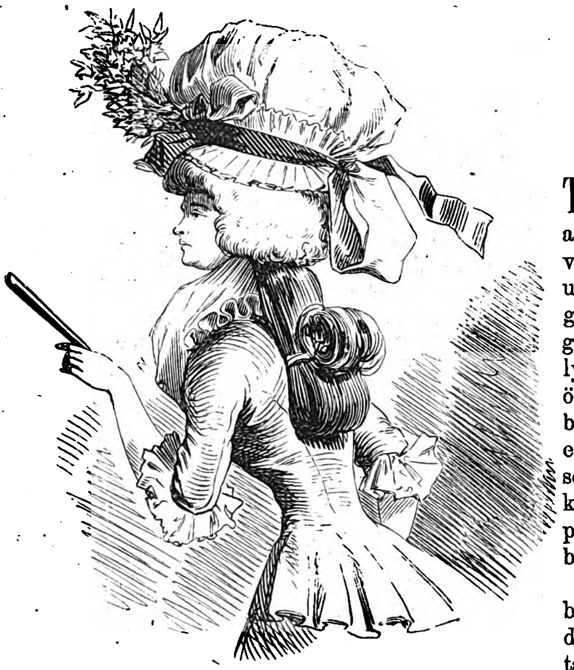

1783.

ka voro mycket urringade och under bröstet sammanhöllos endast af ett rödt ylleband. Då det var ett oeftergifligt vilkor för den sköna att hon skulle ega vackra former ifall denna drägt skulle kläda henne, påstodo elaka tungor att det var emedan detta vilkor ej fanns som den ej kunde vinna allmännare utbredning. Koturnen med sitt röda snörband uppåt benet fulländade kostymen. Fickor för näsduk o. s. v. kunde naturligtvis ej komma i fråga; det var dessutom oklassiskt, och då man ville snyta sig, tog man fram de romerska damernas *reticulum*, som på franska kallades *redicule*.

Romarinnorna voro den tidens aristokrati. De ville ej nöja sig med Antigones anspråkslösa drägt. De måste hafva sådana kläder som begagnades af Claudius' och Marcus Aurelius' gemåler, med broderier af palmblad och mæandriska prydnader. Bland detta mods skönheter utmärkte sig då en som sedermera besteg Frankrikes tron och i förening med fru Tallien tillät sig åtskilliga olympiska fantasier i syftning åt genomskinliga klädedrägter. Bland annat begagnade fru Tallien köttfärgade strumpor med iväfda ringprydda tår.

Slutligen fanns det ett tredje parti som klädde sig *à la sauvage*. I öfverensstämmelse med Davids åsigter förkastade det allt som kunde skymma formernas skönhet. Ett lifstycke af rödt trikåsiden samt benkläder af samma färg — d. v. s. en nedre del hvilken såg ut som ett enda byxben — var allt hvad de offrade åt blygsamheten.

I stället för att hopsamlas i de förut begagnade tornbyggnaderna med deras galanteribod-utställningar fick håret nu i all sin naturliga rikedom bölja fritt ned omkring det osminkade ansigtet och sammanhölls efter antikt mönster blott af två eller tre hopflätade band.

För denna gång sluta vi här våra anteckningar om modenycker för omkring ett sekel tillbaka — och torde kanske framdeles komma till någon annan period af modets historia.

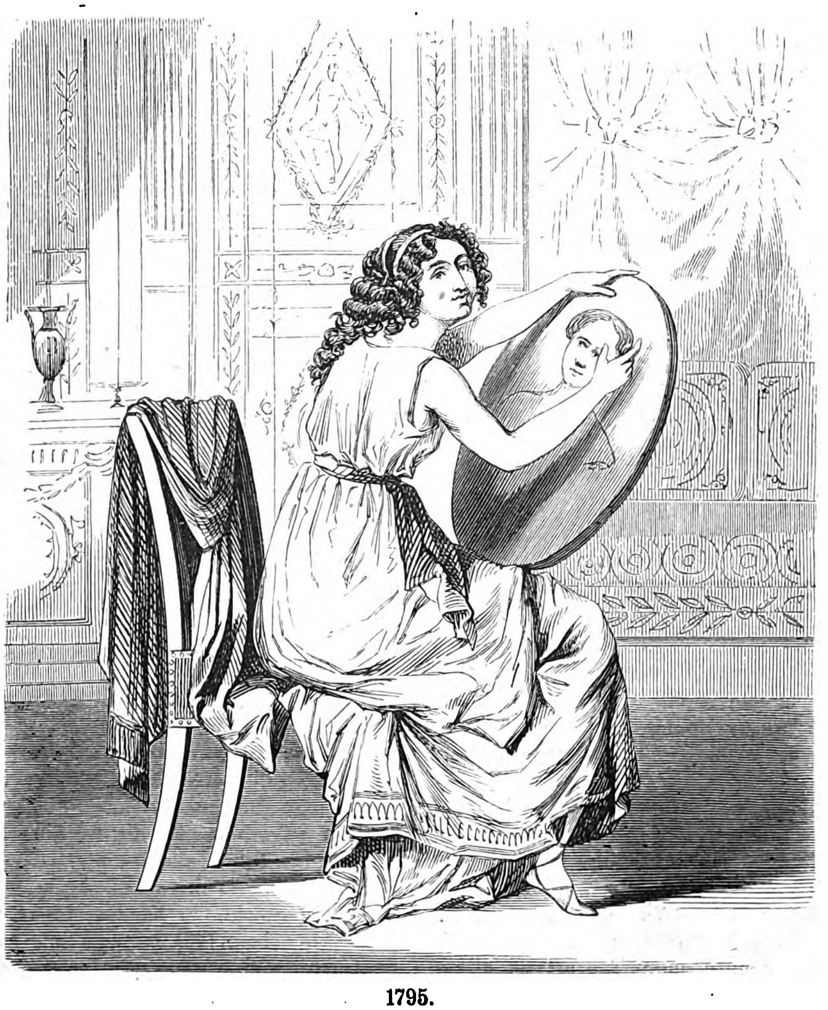

1795.

Ett ovanligt frieri.

Pennritning af Pehr Thomasson.

Tidigt en sommarmorgon, så tidigt att solen ännu knappast hunnit öfver skogsbrynet, promenerade en ung flicka fram och tillbaka på gångarne i en den täckaste lilla trädgård. Ömsom stannade hon och lyssnade med märkbar otålighet, ömsom böjde hon sig ned öfver blomsterrabatterna och väckte med en kyss till lif en eller annan fjäril som ännu drömde i någon blommas kalk. Slutligen vek hon tvärt in på en sidogång och satte sig i en berså.

Med armbågen stödd mot ett bord och med kinden sänkt i handen, tycktes hon försjunka i djupa tankar. Något mer än en timme förflöt. Solen hade redan hunnit ett godt stycke på himlen, hvarje fågel sjöng och vinden lekte med de små, yrvakna blomstren på rabatterna.

Den unga flickan satt ännu qvar i samma ställning, och samma tankfullhet beherrskade henne fortfarande. Då spratt hon plötsligt till och blodet dansade i skiftande purpur öfver hennes kind. Hennes öga hade mött den hon så länge och troget väntat.

Det var en ung man som tycktes hafva sett omkring tretio somrar. Han var ljuslett och af undersätsig växt. Så snart han märkte den unga flickan, lyfte han på sin halmhatt och ämnade helt lugnt fortsätta sin väg förbi henne. Men med ett språng stod hon vid hans sida, lade sin lilla darrande hand på hans arm och framstammade följande ord:

"Förlåt, men jag måste tala vid er! Jag visste att ni plägade gå ut tidigt om morgnarne, och derför steg jag upp med solen för att vara här före er. Beviljar ni mig ett samtal med er?"

"Hjertans gerna," svarade den unge mannen, icke så litet öfverraskad. Visserligen hade han flera gånger sett den unga flickan, som var dotter till värden i huset der han bodde, men han hade aldrig förr betraktat henne närmare. Nu tycktes det likväl som han aldrig ville taga sina ögon från hennes friska, sjuttonåriga ansigte med dess höga, hvita panna, dess mörka, bågiga ögonbryn och lockiga, ljusbruna hår. Han visste på hvem han tänkte . . . den unga flickan framför honom egde en förunderlig likhet med den bild som låg gömd i hans hjerta.

“Ni känner min far,“ började hon, “och ni inser då att han och jag ingalunda öfverensstämma. Min mor var ett älskvärdt och bildadt fruntimmer, och det var genom en förunderlig ödets skickelse hon blef förenad med en man, så rå och obildad som min far. Jag är född här i ***köping och just i det här huset, ty min far har alltsedan han gifte sig innehaft stadskällaren. Likväl har jag inte blifvit uppfostrad i hemmet utan i en af de bättre flickskolorna i Stockholm. Men då min mor dog — det är nu femton månader sedan — tog min far mig hem till sig för att göra nytta, som han sade, samt i hushållet ersätta förlusten af min mor. Men huru skall jag kunna det som jag aldrig blifvit van vid eller uppfostrad till? Vore han och jag ensamma, skulle det väl gå för sig, men betänk hvad det vill säga att förestå hushållet på en källare! Jag kan det inte, men likväl har jag försökt under dessa femton månader — dock har jag ej gjort några framsteg och min far har föga hopp om mig. Vi lefva derför i en ständig osämja, som förbittrar hela mitt lif. Jag ville gerna taga mig en plats som lärarinna, men jag är ännu för ung för att våga erbjuda mig till en dylik befattning. Derför har jag nu slutligen tänkt på någonting annat som vore det bästa för mig.“

“Och det är?“ frågade den unge mannen, som uppmärksamt mottagit det långa förtroende den lifliga flickan lemnat honom.

“Jag skall *gifta* mig!“ svarade hon okonstladt och så bekymmerslöst som hade det gällt den minst vigtiga sak i verlden.

“Så-å“ — den unge mannen måste nu le — “och hvem har ni utvalt till er make?“

“*Er*, och det är derför som jag väntat er så länge denna morgon för att få tillfälle att erbjuda er min hand.“

“Men hjertat då?“ Han såg henne djupt i ögat.

“Det tillhör er inte ännu, och det har heller ännu aldrig tillhört någon, men med tiden så . . .“

“Med tiden kan ni möjligtvis bli kär i mig, tänker ni. Men ehuru jag känner mig mycket smickrad öfver ert anbud, så måste jag likväl afstå derifrån. Jag gifter mig aldrig!“

Den unge mannen hade plötsligt blifvit allvarsam. Han sänkte ögonen mot marken och ritade med käppen några figurer i sanden.

“Ni kanske älskar någon annan, någon som ni inte kan få?“ fortfor den unga flickan.

“Ni har rätt . . . jag älskar en annan och har varit älskad tillbaka, är det kanske ännu,“ svarade han, oförmärkt krossande en tår, “men jag kan likväl aldrig få ega henne som maka. Dock skall jag aldrig upphöra att älska henne!“

Öfverväldigad af rörelse, fattade han den unga flickans hand och tillade:

“Ack, man är ännu blott ett barn, då man icke älskat. Kärleken skapar först menniskan. Ni är så ung, så ung ännu“ — han såg på henne — “jag skulle kunna hålla af er som en syster, derför att ni är lik *henne* . . . samma ögon, samma panna, samma hår!“ Han strök med handen öfver de mjuka flätorna och skulle gerna velat kyssa dem.

“Och jag . . . jag begär inte mera än att bli älskad som en syster. Ni säger att ni aldrig kan komma att älska någon. Nå ja, ni kan ju då lugnt gifta er med mig och vi skola lefva som bror och syster.“

Men han endast skakade på hufvudet.

En stunds tystnad inträdde. Slutligen bröts den af den unga flickan med följande ord:

“Men anförtro mig då,“ började hon, “hvar hon finnes, denna eder hjertans kär, och hvarför det är en omöjlighet för er att bli förenad med henne.“

“Ack, det är ju en omöjlighet att rycka en engel ned från himlen!“

“Hon är således död?“

“Ja, död för mig och jorden!“

Den unga flickan suckade. Hon kunde icke fatta hans smärta, men hon anade att den var djup och att han aldrig skulle upphöra att sörja. Skulle hon väl nu våga förnya sitt frieri till honom? Nej . . .! Hon stod upp, lade sin hand i hans och hviskade:

“Förlåt, förlåt min djerfhet! Jag var för mycket barnslig, men mitt sammanträffande med er har nu gifvit mig en smula mera förstånd än jag egde förut.“

Med dessa ord aflägsnade hon sig. Han böjde sitt hufvud till afsked men kastade icke en enda blick efter henne utan stod fortfarande med sänkt hufvud, försjunken i sina drömmar och minnen.

En god stund hade förflytt innan han återkom till sig sjelf, rätade upp sin gestalt och lemnade trädgården.

Den ofvan omtalade unge mannen hade helt nyligen anländt till ***köping för att öfvertaga stadens enda tidning, hvilken den förre redaktören på goda vilkor öfverlemnat åt honom tillika med tryckeriet och stadens likaledes enda bokhandel. Inkomsterna voro derför icke så obetydliga och skulle mycket väl kunnat räcka till äfven åt en gift man med familj.

Ungefär en vecka hade förflutit då Anton Waldner — såsom vi vilja kalla honom — en morgon tog sin vanliga promenad ett stycke utom staden. Han hade gått temligen långt och ämnade just vika in på en sidoväg, då plötsligt likasom en blå sky sväfvade förbi honom. Anton igenkände straxt sin värds dotter, Maria. Hon stannade på något afstånd, lutade sig mot ett träd och gömde ansigtet i händerna.

Han betraktade henne ett ögonblick . . . hon förekom honom så vacker i den himmelsblå klädningen och mer än någonsin lik den flicka han så innerligt älskat, men som nu var död. Slutligen gick han sakta fram till henne, tog händerna från hennes ansigte och frågade:

“Hvarför är ni så tidigt uppe, mamsell Maria? Men . . . jag tror ni gråter?“

“O ja, skulle jag väl kunna göra annat!“ Och så brast hon likt ett barn ut i de häftigaste snyftningar. — “Men jag kan ej stanna här. Adjö, herr Waldner! Måtte ni en annan gång träffa mig vid en lyckligare sinnesstämning än jag nu är.“

Hon ville gå, men han qvarhöll henne.

“För Guds skull, säg hvart ni nu ärnar er?“

“Min far har visat mig från hemmet, och jag vågar inte och vill inte vända tillbaka till honom. Jag har pinats länge nog under dessa femton långa månader. Hvad återstår mig annat än att fly bort härifrån?“

“Hm! Ni är alldeles för häftig och borde väl först ha gjort klart för er hvart ni skulle taga vägen.“

“Till Stockholm har jag tänkt!“

“Åhnej! . . . Följ nu med mig hem och bli förnuftig, så skall jag hjelpa er att uttänka det bästa och klokaste för en ung flicka i er närvarande ställning.“

Maria följde honom, men då de uppnått hemmet, vågade hon icke gå in i sin kammare, utan trädde med klappande hjerta öfver tröskeln till Antons rum. Då hon väl kommit in och satt sig, utbrast hon i en ny tåreflod samt bad honom dölja henne för fadern till dess hon kunde lemna ***köping.

Anton var i en kinkig belägenhet. Det är minsann inte så lätt att gömma en ung, vacker flicka, och det allrahelst i en småstad. Han insåg emellertid genast alla svårigheterna och att ett sådant förfarande blott skulle förvärra saken, hvarför han försökte på alla möjliga sätt föreställa henne att det vore långt bättre om hon ginge tillbaka till sin far. Men huru väl han än talade, förblef hon likväl fast och orubblig i sin föresats.

Tröstlös tog Anton slutligen sin hatt och lemnade henne ensam. Mot middagstiden kom han tillbaka. Han fann Maria uppkrupen i soffhörnet, der hon, utmattad af sina tårar, insomnat.

Han betraktade henne ett ögonblick. Då han åter vände sig om, stod han — ansigte mot ansigte med en af sina bekanta, en ung man af ungefär samma ålder som han sjelf. Han hade nämligen glömt att rigla till sin dörr och ej heller hört att den öppnats.

Anton rodnade som om han begått ett brott och blifvit ertappad på bar gerning. Öfverraskningen förlamade hans tunga till den grad, att han ej kunde yttra ett ord.

“Hvad skall väl min vän tänka om detta?“ var den första rediga tanke som föresväfvade honom. “Hur skall jag kunna rädda den unga flickan som sökt vinna mitt skydd och min hjelp?“ tänkte han dernäst.

Sådan var hans sinnesstämning, der han stod midt emellan den leende kamraten och den sofvande flickan.

“Hm!“ utlät sig slutligen den objudne gästen och betraktade Anton forskande.

Denne strök håret ur sin panna, på hvilken man nu kunde läsa ett fast beslut, svängde sig om på klacken och drog kamraten med sig ut i det yttre rummet, hvarefter han stängde till dörren och yttrade:

“Det är min värds dotter, den unga flickan derinne. Hennes far behandlar henne icke riktigt väl och hon har derför sökt ett tillfälligt skydd hos mig.“

Men vännen blott höjde något på axlarne vid dessa ord och menade tro på att det var ytterst oförsigtigt af en ung flicka att begära skydd af en ung man som Anton och att hon väl i sådant fall också hade någon närmare än honom.

“Nej, det har hon inte,“ svarade Anton något förtrytsamt, “ty det kan väl ej gerna stå henne någon närmare än jag.“

“Så-å, då får jag gratulera,“ utlät sig vännen ånyo, bugande och skrapande med foten i golfvet. “Det är således din fästmö?“

“Alldeles rätt, och dertill min hustru inom denna månads utgång!“ svarade Anton häftigt.

Emellertid hade Maria vaknat just som de lemnade det rum der hon befann sig. Nu stod hon lyssnande vid dörren och hade hört hvarje ord. Darrande lade hon handen på sitt hjerta . . . en underbar känsla flög genom hennes bröst. Var det väl det storsinta i hans handling som nu lärde henne att hon älskade honom och att hon alltid skulle göra det?

Slutligen gick den främmande och Anton öppnade åter dörren. Maria vågade icke se upp till honom, blodet svallade i purpurflammor upp och ned på hennes kinder. Ändtligen räckte hon honom sina båda händer och utbrast:

“Det var för mycket, för mycket! Skall ni väl kunna bära denna plötsliga olycka, som jag dragit öfver er?“

“Min goda Maria, jag har ju endast räddat dig från hån och smälek och begär inte mera än att du skall hålla af mig som om jag vore din bror,“ svarade Anton lugnt och fast i sitt beslut att gifta sig med henne.

“Utan att svara ett ord böjde Maria sitt hufvud och grät sakta. Om det var af sjelfförebråelse öfver att hon genom sitt envisa och oförsigtiga uppförande bragt hans ädla hjerta till en ytterlighet som kanske senare skulle smärta honom, eller om det var af glädje öfver att hon skulle få lefva för honom som hon nu älskade högre än sitt lif, visste Gud allena.

Vid slutet af den förnämsta gatan i den lilla staden låg ett vackert, gulmåladt trähus, omgifvet af en den nättaste och bäst ordnade trädgård man ville se. Der hade Anton lyckats få hyra en passande lägenhet och dit hade han äfven fört sin unga hustru. Deras hem liknade nu ett paradis. Maria uppbjöd all sin förmåga att få sin man att trifvas; kanske hoppades hon äfven att det slutligen skulle komma en dag då han älskade henne mera än blott och bart som en syster.

Anton tyckte mycket om blommor, och derför hade Maria satt de vackraste krukväxter i hans kammare. Och ännu aldrig hade en krans af friska blommor saknats kring ramen till ett porträtt som hängde öfver Antons säng. Detta porträtt återgaf bilden af *henne* om hvilken Anton så många gånger talat med Maria. Bilden var ovanligt vacker, och Maria kände sig både smickrad och lycklig öfver den likhet som Anton sagt förefinnas mellan henne och densamma.

Tvänne månader förflöto. Träden hade redan börjat fälla de gulnade bladen och Maria hade fästat den sista höstblomman i ramen kring porträttet. Vintern var snart inne.

Så fort Anton slutat sina göromål för dagen, plägade han gå in till Maria för att med henne språka bort de långa kulna höstaftnarne. Småningom började han alltmer söka hennes sällskap och tycktes skatta dessa ögonblick med henne långt högre än umgänget med vännerna utomhus. Maria var mild och tilldragande samt alltid jemn och glad till lynnet. Stundom kunde det väl hända att något moln lägrade sig öfver hennes klara panna, men ännu aldrig hade Anton kunnat upptäcka dessa flyktiga skyar, ty de voro alltid likasom bortblåsta då han trädde in till henne. Det gjorde honom godt att ständigt möta detta friska och glada ansigte, att ständigt se sig omhuldad af detta milda, qvinliga väsen. Och så lefde dessa båda unga menniskor, som på ett så egendomligt sätt kommit tillsammans, ändå på det hela ganska lyckligt.

“Skulle det väl kunna vara en omöjlighet att mitt hjerta ändå slutligen kunde dragas till henne, så att jag finge med min kärlek belöna hennes tillgifvenhet?“ frågade sig Anton en morgon, under det han beredde sig till sina vanliga göromål.

Denna tanke med afseende på honom hade äfven Maria länge hyst, och hon funderade äfven derpå denna dag, under det hon som vanligt vattnade hans blommor och aftorkade dammet på hans skrifbord.

Och så kom en annan morgon då hon tänkte ungefär detsamma. Och den morgonen var klar och solljuset strömmade in öfver hennes hufvud, så att hennes hår skiftade liksom i guld. Hon var så obeskrifligt täck, der hon stod med den lilla vattenkannan i handen, att Anton steg upp och nästan omedvetet lade sin arm kring hennes lif. Och innan Maria hunnit hemta sig från sin öfverraskning, hade han tryckt en kyss på hennes kind.

“Blif inte rädd!“ sade han, “jag har väl rättighet att kyssa min egen syster?“

Maria stälde från sig vattenkannan och såg upp till honom. Hvilka ögon hade han icke fått! Hon tyckte att de strålade af — *kärlek*.

“Älskar han mig? Har Gud hört mina böner och förvandlat hans hjerta?“ frågade hon sig och såg på honom ånyo.

“Anton,“ sade hon ändtligen, “du öfverraskade mig, du har aldrig gjort så der förr.“

“Derför att du aldrig förr varit så vacker som du nu är, Maria,“ svarade han, fattade hennes hand och förde henne till soffan, der han drog henne ned bredvid sig.

“Maria,“ fortfor han, “du vet att jag en gång älskat en flicka som jag, huru länge jag än må lefva, aldrig skall glömma. Jag föresatte mig, då hon dog, att aldrig gifta mig, ty jag kunde ju aldrig mera bli kär. Men ödet, Maria, spelade mig ett spratt — jag är ju gift men...“

“Du kan ändå aldrig bli kär,“ fortsatte Maria.

“Jo, äfven det har nu inträffat. Är jag väl brottslig för det, och skall *hon* väl i sin himmel vredgas derför att jag älskar en god och ädel varelse som i hvarje stund leder min tanke på henne. Nej, Maria, det få vi inte tro! Jag vill vara lycklig den tid som återstår mig härnere på jorden, och jag skulle kunna bli det, om *den* älskade mig tillbaka i hvilken jag blifvit förälskad.“

Maria vågade icke uttala den sälla aning som genombäfvade hennes hjerta.

“Men hvem har du då blifvit kär uti?“ frågade hon och försökte le.

“Hvem, o, hvem, om inte i min egen hustru?“ svarade Anton, tryckande henne till sitt bröst.

Maria darrade i hans armar och en sakta nedsipprande tår blef hennes enda svar. Så var då den stunden ändtligen inne, efter hvilken hon så länge och innerligen längtat. Detta ögonblick var nog för att lyckliggöra hennes återstående lif, hennes undertryckta kärlek var nu belönad.

Anton ångrade aldrig detta ögonblick, och fastän han aldrig kunde glömma sin *första* kärlek, var likväl den *andra* tillräcklig att alldeles utplåna ur hans bröst den smärta han i åratal känt. Det var honom ljuft att få hvila ut från sin sorg och oro och att i lugn kunna tänka på sin ungdomsbrud, hvilken han aldrig skulle upphöra att minnas, likasom han ej heller någonsin skulle upphöra att älska sin unga, tillgifna hustru.

Jules Favre.

Det var en tid då det andra franska kejsardömet stod på höjden af sin makt, då verldens store, ättlingar af Europas gamla furstehus och representanter af principen “med Guds nåde“, sökte Napoleon III:s vänskap, med honom underhöllo de intimaste förbindelser och kommo sjelfva till Tuilerierna för att trycka sin höge kusins, den franske kejsarens hand och säga artigheter åt den nådiga kejsarinnan; då underkufvade folk, tillslutande ögonen för denna furstliga kurtis, förtröstade på Frankrikes regering och alltjemt hoppades hjelp af hufvudmannen för den ädla nation som ännu aldrig glömt att känna deltagande för olyckan; då sjelfva denna nation låg för herrskarens fötter och tåligt förbidade att han en gång skulle företaga den *couronnement de l'édifice* som med frihetens nådiga återskänkande åt Frankrike borde sätta kronan på verket och värdigt afsluta hela det stolta kejsaremonumentet.

Under denna, som det tycktes, så lysande period, då från Frankrike inga andra ljud än kejserliga lofsånger trängde fram till den öfriga verlden, förnams dock en stämma som varnande höjde sig mot afguderiet med det napoleonska namnet och som erinrade derom, att utan frihet kan intet välde ega bestånd. Det var “vensterns“ röst i den franska lagstiftande församlingen. Ett i det stora kejserliga flertalet försvinnande fåtal, i fall man räknar endast efter voteringssedlarne inom kammaren, kunde denna “venster“ dock under många år hålla sig uppe och, hvad mera är, den tillkämpade sig år efter år ett allt större område. De voro endast *fem*, dessa modige män, som aldrig misströstade om fäderneslandet, som vågade säga regeringen och regeringens representanter i lagstiftande församlingen den osminkade sanningen och hvilkas röster voro, under en tid då pressens frihet icke fanns till, de enda som underrättade den öfriga verlden om det verkliga tillståndet i Frankrike.

“Napoleons politik är stor och framför allt slug,“ hade de sagt som icke se längre än till ytan. “Han är just den man som franska folket behöfver. Allt hvad han företager sig lyckas, ty han är en klok folkledare, en fin statsman, en person med utomordentliga regent-egenskaper.“

Så lydde talet i Europa, och Napoleon III hade verkligen haft lyckan med sig, alltifrån den stund, i September 1848, han gjorde sitt inträde såsom en mycket blygsam representant i den konstituerande församlingen och sade sig vilja ärligt tjena republiken. Det är efter framgången som en persons handlingar ofta bedömas, och Napoleon III åtnjöt under en lång följd af år i högre grad än de flesta andra menniskor lyckan att på sådant sätt vinna verldens gunst.

Att under sådana omständigheter våga uppträda med varnande rop, att våga säga det denna gudom inför hvilken folken föllo ned och tillbådo ej vore annat än ett måladt träbeläte, att det lysande fenomenet bestode endast af en såpbubbla, att sanning och ärlighet fattades i hela systemet, att den föregifna kärleken till folket ej vore annat än en maskerad egenkärlek, med ett ord, att alltsammans vore eländigt bedrägeri, som skulle, i fall regeringen ej i tid sloge in på en annan väg, leda till Frankrikes ruin — det visade i sanning ett högst ovanligt mod och fosterlandskärlek som trotsade alla personliga faror samt, hvad kanske ej är mindre djerft, bjöd spetsen åt det hån och begabberi som naturligtvis skulle drabba detta lilla fåtal, hvilket ville vara af en annan mening än hela det ofantliga flertalet inom franska representationen.

De voro fem, sade vi, dessa modige och fosterlandsälskande män. Två tröttnade slutligen. En af dessa två försvann från den politiska skådeplatsen och ingen frågar numera efter hvar han uppehåller sig. Hans namn är Darimon, och det namnet skall, i fall historien kommer ihåg det, sannolikt icke nämnas såsom en förrädares men väl såsom tillhörande en man hvilken kände krafterna svika. Den andre af de två hade ej heller tålamod att vänta till den tid, då det verk hvarom han sjelf varit med skulle vinna erkännande och föra den goda saken till segern. Han trodde sig kunna uträtta någonting mera och någonting snabbare, om han bjöde sin tjenst just åt den man hvars system han dittills bekämpat men hvilket system då skulle genom honom förändras. Hans namn är Ollivier. Huru det namnet kommer att kallas i historien, vilja vi icke försöka förutsäga, men visst är att dess egare skapat sig sjelf en ställning hvarmed ingen ärlig man kan känna sig belåten. Bäst för honom vore, om Ollivier, kejsardömets minister, glömdes för Ollivier, en af de fem i lagstiftande församlingen.

Tre voro de som blefvo trogna intill ändan. En af dessa, Hénon, har aldrig varit i och för sig särdeles framstående, men han har dock äfven under den senaste tiden, såsom en af de tongifvande i Lyon, visat sig kunna och vilja verka för den sak som var hans fordna dagars kärlek, den verkliga friheten, hvilken håller sig lika mycket aflägsnad från despotismen på höjderna som demagogien och anarkien i samhällets lägre regioner. Hénon har i Lyon med framgång bekämpat socialismen till förmån för den hederliga republiken. Picard, den andre af de trogne, är i den stund detta skrifves Frankrikes inrikesminister, ständigt en man med allvar, ihärdighet och stor förmåga.

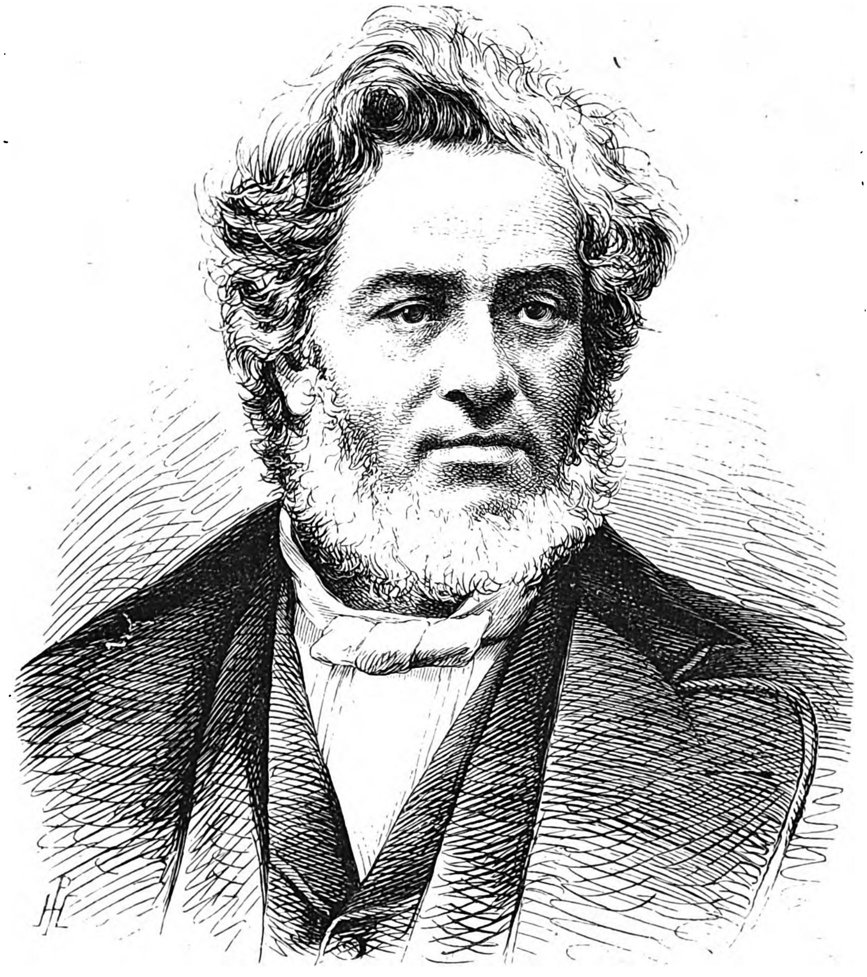
JULES FAVRE.

Själen i de fems förbund var dock alltid den man hvars lefnad vi här skola försöka skildra, en lefnad utan stora utmärkelser i det yttre men stor i fosterlandskärlek och ädla sträfvanden.

Gabriel Claude *Jules Favre* föddes i Lyon den 21 Mars 1809. Han tillhörde en slägt som egnat sig åt handel, och Jules' fader var också handlande, men sjelf kände han håg för juridiken, blef student i Paris och hade der just tagit sin juridiska examen när Julirevolutionen utbröt. Den unge juristen erfor behof af att med ord och handling deltaga i fäderneslandets angelägenheter. Han var redan då öfvertygad om den republikanska statsformens företräde och att den ej blott vore en form som lika gerna kunde utbytas mot en annan, utan att frihetens anda för att kunna existera just fordrade republiken. I denna syftning skref han en artikel i tidningen “National“, den 29 Juli 1830, yrkade afskaffande af konungadömet och sammankallande af en konstituerande församling. Artikeln väckte uppmärksamhet och dess innehåll motsvarade ett stort antal medborgares åsigter, men republiken blef likväl icke den gången Frankrikes statsform.

Jules Favre återvände till sin födelsestad och inskrefs der i advokatståndet samt gjorde sig snart bemärkt dels såsom skicklig sakförare, dels såsom oförskräckt frihetsvän. Han åtog sig helst försvaret af sådana klienter som anklagats för politiska förbrytelser, och år 1834 försvarade han de arbetare i Lyon, hvilka dragits inför rätta för att hafva bildat en fri association som icke skulle vara i lag tillåten. Det var vid detta tillfälle då han, utkommen från rättegångslokalen, endast af en händelse undgick att träffas af de gevärskulor som militären, genom något missförstånd, sades det, afsköt mot fredliga medborgare. År 1835 begaf han sig till Paris för att inför pärskammaren försvara de uti det s. k. “Aprilmålet“ för högförräderi anklagade. Han var sjuk men ville icke afstå från att uppträda i målet och talade oafbrutet i fyra timmar, hvarefter han dock insjuknade så farligt, att hans lif länge sväfvade i fara.

Från år 1836 tillhör Jules Favre advokatståndet i Paris och under de närmast derpå följande tolf åren utförde den unge advokaten en mängd rättegångar, många af ganska invecklad beskaffenhet men aldrig någon af tvetydig natur. Hans rykte såsom utmärkt sakförare var i ständig tillväxt och hans vältalighet vann allmän beundran. De pariska advokaterna hafva räknat många vältalare bland sig, men få hafva dock hunnit det stora anseende hvaraf Jules Favre genom sina egenskaper i så hög grad gjort sig förtjent. Dessa egenskaper vittna ej blott om sakförarens utmärkta förmåga utan ock om menniskovännens ädla afsigter.

Så kom år 1848 med Februarirevolutionen. Att republikens kända vänner då i främsta rummet kallades till hennes tjenare kan ej förefalla besynnerligt. Den provisoriska regeringens inrikesminister, Ledru-Rollin, utnämnde Jules Favre oförtöfvadt till expeditionschef för inrikesdepartementet. Han stannade dock icke länge på denna post utan afsade sig tjensten då han blifvit invald i konstituerande församlingen. Under en kort tid tjenstgjorde han sedermera som understatssekreterare i utrikesdepartementet men lemnade snart äfven denna post för att mera obehindradt kunna egna sig åt sitt representantskap i kammaren. Demokrat af innerlig öfvertygelse, fortfor han likväl att framför allt vara oberoende i sitt tänke- och handlingssätt och voterade ingalunda alltid med venstern i konstituerande församlingen. Han uttalade sig isynnerhet mot hvarje sjelfsvåld af folket och ville att gatudemonstrationer borde strängt förhindras samt att klubbarne icke måtte tillåtas att uppהetsa passionerna, och i dessa frågor röstade han alltid med kammarens höger. Deremot voterade han med venstern mot återinförande af tidningskautionen samt för dödsstraffets afskaffande och i allmänhet i alla stora humanitetsfrågor.

Efter den 10 December, då det blef mera tydligt hvad Louis Bonaparte förde i skölden, ansåg Jules Favre sig böra varna mot presidentens egennyttiga afsigter, och hans opposition mot den bonapartska politiken blef alltmera bestämd. Han ville visserligen att presidenten skulle åtnjuta ett anständigt underhåll och röstade derför bifall till propositionen om apanagets höjande men satte sig mot hvarje försök att öka statschefens personliga makt och undergräfva republikens bestånd.

Man har anmärkt såsom en inkonseqvens hos Jules Favre att han med sin röst bidrog till beviljandet af de 12 millioner francs som begärdes för expeditionen till Rom men sedermera ihärdigt opponerade sig mot denna expedition. Utan att söka urskulda expeditionen ens såsom den visade sig i sin början, torde man dock erinra sig att general Cavaignac, som då hade högsta makten i Frankrike, föreslog denna expedition under den högtidliga försäkran det dess ändamål skulle endast och allenast vara att försvara påfvens *person* samt att Italiens och frihetens vänner icke då anade hvad företaget sedermera skulle blifva i en Napoleons hand. När detta senare blef klart, tvekade icke Jules Favre att uppträda mot våldförandet af italienarnes rättighet att sköta sina egna affärer. Han glömde aldrig den frågan utan höll den vid lif både under republiken och kejsardömet och bidrog med sina yttranden i kammaren att i väsentlig grad motverka ej blott de maktegandes i Frankrike utan ock det klerikala partiets försök att inbilla folket det fransmännens qvardröjande i Rom vore i religionens intresse.

Vid behandlingen af alla andra vigtiga frågor fann man Jules Favre alltid färdig att försvara det goda och sanna, och lika obeveklig som han var i sin opposition mot presidentens alltmer ohöljdt framträdande försök att störta den konstitution denne en gång svurit att försvara, lika fast var den oberoende folkrepresentanten mot socialisternas angrepp på friheten.

Hvad Jules Favre länge fruktat och mot hvilket han med fosterlandsvännens hela värme varnat men som han ej kunde förebygga inträffade slutligen. Det dåd som Louis Bonaparte begick den 2 December 1851 tystade för många år de fosterländska rösterna inom en församling som skulle vara nationens men blef usurpatorns representation. Jules Favre lemnade den politiska banan tills vidare och egnade sig helt och hållet åt sitt advokatyrke, städse försvarande dem som voro mest i behof af en hederlig och talangfull mans vältaliga ord.

År 1857 företogos nya val till lagstiftande kåren. Jules Favres vänner uppmanade honom att ställa sig som kandidat i sin födelsestad. Han efterkom uppmaningen men kunde ej erhålla så många röster som regeringens kandidat. Den som på afstånd betraktat de franska förhållandena under andra kejsardömet skall sannolikt icke kunna fatta huru det är möjligt att en man hvilken eger stort anseende såsom politisk personlighet och dessutom icke ens af sina fiender kunnat beskyllas för något som vore ofördelaktigt för en representant, en man hvilken äfven är stor vältalare, dock måste vika för en helt obetydlig person om hvilken man knappt hört talas, endast derför att denne senare anbefalles af regeringen. Det var dock icke blott en enkel anbefallning som afgjorde saken. Det var med lock och pock, alla möjliga hemliga och uppenbara medel, svek och våld, som Napoleon III:s regering tillsatte de riksdagsmän hvilka hettes vara valde af folket. Föga gagnar att söka skildra detta elände, ty den redbare läsaren af en sådan skildring skulle, om han har lyckan att lefva i ett land der verkställande makten strängt iakttager sin pligt att ej blanda sig i riksdagsvalen, sannolikt icke sätta tro till framställningen. Hvad som är den enkla sanningen skall synas såsom öfverdrift.

Jules Favre blef icke vald i Lyon år 1857, men året derpå uppstod en ledighet bland Paris' representanter, och han utsågs då med stor majoritet till deputerad för hufvudstaden. Man kan säga att med hans inträde i lagstiftande församlingen uppstod der ett nytt lif, till båtnad för de nationella sträfvandena i landet men till föga hugnad för allenastyrandet. På sju år hade man icke erfarit något dylikt och betraktade det derför med stor förundran. Man hade blifvit van vid att de af regeringen tillsatte representanterna utan några invändningar, utan att ens närmare betrakta saken, voterade ja till allt som regeringen behagade framställa. Det var på det sättet lagstiftningsarbetet då utfördes i Frankrike, och det var då de kortsynte i Europa lärde sig att beundra ett maskineri hvars teori de visserligen icke, ifall de ärligt ville tillstå det, kunde gilla men som i praktiken fick namn af något beundransvärdt. Så kom Jules Favre och talade ett språk som icke var annat än sanningens och rättvisans, men som kejsardömets representanter i kammaren och de som i det öfriga Europa hade behof af att vara *dupes* funno förundransvärdt djerft och högst opassande.

Omkring Jules Favre samlade sig snart de fyra här ofvan nämnda representanterna, och så uppstod detta lilla parti af "de fem" som fordrade aktning för lagen, afskaffande af alla undantagsbestämmelser, borttagande af det administrativa godtycket såväl i afseende på personlig säkerhet som angående pressens förhållanden, kraft åt den allmänna omröstningen genom frihet och ärlighet vid dess användande samt återskänkande af lif åt den kommunala sjelfstyrelsen. Det var alltså icke blott en negativ verksamhet, en opposition som endast klandrade, utan det var ett stort och aktivt fosterländskt program som låg till grund för dessa representanters handlingssätt.

Inom den franska kammaren tycktes dock under flera år denna opposition ingenting kunna uträtta. Att Jules Favre t. ex. hade ej blott talang utan äfven fosterlandskärlek kunde ingen af majoriteten förneka; man gick till och med så långt, att man medgaf någon gång det han äfven kunde hafva rätt i sak, men man röstade alltid i motsatt syfte och i öfverensstämmelse med den kejserliga viljan. Endast sällan gjorde man sig besvär att stiga upp och söka vederlägga hvad "de fem" anfört. Man nöjde sig med att votera, ty det var derför man af herrskaren blifvit satt att vara lagstiftare. Kunde man icke undgå att komma med ett försök till vederläggning, skedde det vanligtvis i form af skrapningar och hyssjningar, de kraftigaste och beqvämaste argumenten för denna kejserliga majoritet.

Napoleon III:s makt syntes orubblig. Han beherrskade den lagstiftande församlingen likaväl som pressen, fastän genom olika medel, krigsmakten likaväl som domstolarne och hela den civila tjenstemannakåren. Folket lugnade han åtminstone en tid genom att låta det tro att han vore *la gloire française* förkroppsligad samt genom att gifva det *panem et circenses*, brödet genom arbeten för konstlade behof, hvilka omöjligt alltid kunde fortfara, skådespelen genom militär-revyer utan den verkliga krigiska andan, genom kappridter, napoleonsfester och en mängd glitter och lysande skal utan kärna.

Och likväl hade "de fem" ej arbetat förgäfves. Hvad som ej kunnat uträtta något mot den kompakta kejserliga majoriteten i lagstiftande församlingen, det verkade dock på opinionen i landet, det vill säga på tänkesätten hos de bildade och oberoende, dem som verkligen visste hvarom frågan egentligen rörde sig. På den stora, i okunnighet försänkta landtbefolkningen förmådde det oförskräckta sanningsvittnandet i kammaren ännu lika litet som på denna kammares kejserliga representanter: bonden voterade såsom mairen i byn befalde honom, och mairen vågade icke befalla annat än hvad som innehölls i prefektens stränga order, hvilka åter för formens skull utgingo från inrikesministeriet men i sjelfva verket kommo från kejsarens eget privatkabinett. Det var den franska centralisationen, ingalunda uppfunnen af kejsardömet, men ett välkommet och flitigt användt medel i sjelfherrskarens händer för att till egna ändamål begagna den allmänna rösträtten, hvilken dock skulle vara ett bevis på “folkets suveränitet“. Okunnigheten bland allmogen häfves icke genom några få personer i lagstiftande församlingen, men en stor del af de bildade klasserna i Frankrike funno slutligen att det napoleonska regeringssystemet skulle, kanske snart nog, leda till landets ruin, och man ansåg sig ändtligen icke böra af räddhåga för det af bonapartisterna ständigt frammanade “röda spöket“ fortfarande låta leda sig af en politik som endast syftade på den kejserliga dynastiens qvarhållande vid makten.

Valen år 1863 visade ett något olika resultat än de föregående omröstningarne. Om de oberoende representanternas antal ännu visserligen förblef en till nummerstyrkan försvinnande minoritet, så hade detta antal dock sjudubblats, och följden deraf måste slutligen blifva åtminstone något inflytande på händelsernas utveckling. Jules Favre var fortfarande under lagstiftningsperioden 1863-1868 själen uti kammare-oppositionen, om ock den gamle, åter på den politiska skådebanan uppträdande Thiers äfven uträttade mycket *för* friheten och följaktligen *mot* kejsardömet. Det sistnämnda fördömde för öfrigt sig sjelft. Dess yttre politik blef lika litet öfverensstämmande med hvad den upplysta delen af nationen önskade som den inre politiken, trots några skenbara medgifvanden, kunde tillfredsställa Frankrike.

Tiden mellan 1863 och 1869 var den som egentligen undergräfde ett välde hvilket några utom Frankrike förestält sig skulle blifva ständigt bestående. Vid riksdagsvalen sistnämnde år gjorde kejserliga regeringen, oaktadt flera löften i motsatt anda, de mest storartade ansträngningar för att fortfarande kunna herrska genom allmänna rösträtten. Majoriteten blef ock, tack vare den vanliga valtaktiken, ganska betydlig, men den som ej var alltför mycket förbländad af det falska skimret kunde dock redan då se att det kejserliga systemets lifstid icke kunde blifva särdeles långvarig.

Jules Favre, vald på mer än ett ställe, var fortfarande på brechen och voterade mot det maskeradupptåg som kallades det “liberala kejsardömet“, hvilket till främste man i processionen fått just en af de fordna “fem“, Emile Ollivier. Jules Favres klara blick såg att Emile Olliviers “liberala kejsardöme“ aldrig kunde blifva annat än ett under en och annan konstitutionel form doldt allenastyrande. I öfverensstämmelse med denna åsigt handlade han också.

Kriget år 1870 inträffade. Förberedt af den preussiska politiken, närmast framkalladt af Napoleon III som, öfverlistad af nämnde politik, fann i yttre ofred ett välkommet tillfälle att afleda uppmärksamheten från inre förvecklingar, mottogs detta krig med stor motvilja af franska nationen, och oppositionen i kammaren fordrade, innan fiendtligheternas utbrott, att alla aktstyckena skulle framläggas, på det landet mot sin vilja icke måtte invecklas i farligheter. Då kejserliga regeringen likväl lyckades, synnerligen genom den alltid lydiga majoriteten i kammaren, möjligtvis äfven genom några hundra skränande gatpojkar, att framställa kriget såsom populärt och med entusiasm mottaget af Frankrikes folk och krigsförklaringen omedelbart derpå skedde, kunde ingen fosterlandsvän inskränka sig till en numera onyttig opposition utan måste, under inläggande af protest mot detta förhatliga krig, söka i sin mån bidraga att det måtte blifva så ärofullt som möjligt för Frankrike. Det var också detta Jules Favre gjorde, men den regering som kostat landet så ofantliga summor och som sagt sig använda större delen deraf till betryggande af Frankrikes storhet och krigiska ära befanns hafva på det oförsvarligaste, att ej säga brottsligaste, sätt försummat försvarsanstalterna. — Vi behöfva ej här upprepa hvad alla veta — följden af kejsardömet blef att Frankrike bragts till branten af sin undergång.

Efter katastrofen vid Sedan kunde Napoleon III:s regering icke ens till namnet fortfara att stå i spetsen för det så hårdt pröfvade landet. Underrättelsen om olyckan hade, oaktadt Palikao, dåvarande krigsministern, sökte dölja sanningen, ankommit till Paris den 3 September på aftonen. Man ropade: “Ned med kejsaren! Lefve republiken!“ Och dagen derpå var republiken proklamerad. I den nya ministèren, med Trochu till chef, blef Jules Favre vice-chef och minister för utrikes ärendena. Röster hafva här och der, synnerligen utanför Frankrike, höjt sig för att säga det Paris icke hade rätt att proklamera republiken samt att de män som då öfvertogo regeringstömmarne voro revolutionärer hvilka endast tillfredsstälde sin personliga ärelystnad. Mot ett sådant fåkunnigt tal står det obestridliga faktum: att ingenting annat *kunde* göras under sakernas dåvarande ställning samt att de män som då åtogo sig att försöka rädda Frankrike gjorde sig väl förtjenta af fäderneslandet.

Den 6 September skickade Jules Favre till de utländska sändebuden en cirkulärskrifvelse i hvilken han redogjorde för situationen och visade nödvändigheten af den nya regeringens tillsättande. Det var värdiga ord, sådana de höfdes en stor fosterlandsvän, och såsom sådana blefvo de äfven mottagna af Europa. Man har förebrått Jules Favre att han förklarade det den nya regeringen icke skulle afstå en fotsbredd land eller en sten af Frankrikes fästningar. Om löftet, tyvärr, ej kunnat uppfyllas, bör det dock aldrig komma att betraktas annorlunda än såsom uttryck för den renaste och varmaste fosterlandskänsla, hvilken endast inför den obevekliga nödvändigheten och först efter öfvermenskliga ansträngningar sett sig urståndsatt att fortsätta striden.

Den 17 September utfärdade Jules Favre en ny cirkulärskrifvelse till de franska sändebuden vid de neutrala hofven och förklarade sig då beredd att köpa freden med hvilka offer som helst, blott de icke vanärade Frankrike. Tre dagar derefter infann han sig på slottet La Ferrière, der Bismarck då uppehöll sig, för att underhandla om fred, hvilken Jules Favre och de med honom liktänkande önskat att den aldrig hade blifvit bruten. Frankrikes utrikesminister afvisades med hån från den preussiske kansleren. Paris var redan då inneslutet af de fiendtliga skarorna, och samma dag Jules Favre återvände från La Ferrière stod träffningen vid Sceaux, den första utanför hufvudstadens murar under detta krig.

Vi känna ännu icke mycket af Paris' inre historia under de fyra månader som belägringen varade, men äfven den skall en gång skrifvas och otvifvelaktigt då hafva åtskilligt att förkunna om hvad Jules Favre, den civila maktens chef, verkat samt hvad han lidit ju närmare den olyckliga dag nalkades, då man insåg att vidare motstånd var omöjligt. Det har blifvit sagdt att makten aldrig varit i renare händer, men man har betviflat att de voro de starkaste, de som säkrast kunde hålla i tyglarne. Svårt är att nu afgöra den saken. Såsom en evig heder för Jules Favre skall det dock qvarstå i historien att han aldrig besudlat sig med landsmäns blod. Om detta verkligen var en svaghet den 31 Oktober 1870, då oförsynte demagoger till och med togo Jules Favre till fånga, så är det dock en svaghet som vinner menniskovännens deltagande och kanske äfven politikerns ursäkt.

Hvad vi dessutom veta från dessa fyra belägringsmånader är att Jules Favre aldrig tröttnade att uppmuntra, trösta och hjelpa samt att hans menniskokärlek visade sig lika stor som alltid. Skulle Parisfolket under de svåra dagar som herrskat äfven efter belägringens upphäfvande hafva glömt hvad det är skyldigt den man som offrat sin ungdom och sina mannaår i fäderneslandets tjenst och som i ålderdomen för detta fädernesland gjort ännu mera än förut, skall dock historien icke förgäta att göra honom rättvisa.

Den svåraste stunden i Jules Favres lefnad var otvifvelaktigt då han inträffade i det tyska högqvarteret i Versailles för att öppna nya underhandlingar. I La Ferrière, tre månader förut, hade han ännu haft hoppet qvar. Nu var det endast mörker och förtviflan omkring honom, och likväl *måste* han underhandla, *måste* förödmjuka sig inför den öfvermodige segraren, så vidt Frankrikes sköna hufvudstad ej skulle blifva förvandlad till en grushög och dess invånare, som redan lidit så mycket, öfverlemnas till ännu svårare plågor.... Paris kapitulerade. Jules Favre räddade det derigenom från fullkomlig undergång. Men till hvilket pris! Låtom oss med den ädle fosterlandsvännen djupt beklaga Frankrikes öde men ej heller förtvifla om återupprättelsens dag! Vi vilja äfven hoppas att den man hvars lif vi här i några hastiga drag sökt skildra skall upplefva den stund, då det Frankrike för hvilket han så mycket kämpat och lidit åter står starkt och fritt med civilisationens banér i sin hand. *C. L.*

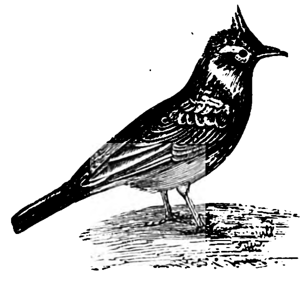

Den första lärkan.

Älskliga, kommer du åter till stad och till by,
Klingande,
Svingande
Högt emot himmelens sky!
Lärka, jag helsar dig med en hänryckningens tår
Der med en drill du tillropar oss: *Nu blir det vår!*

Nu blir det vår! Men der ligger ju drifvan ännu,
Kylande,
Skylande;
Kan du väl smälta den, du?
Hertha är bunden, mäktar du lösa dess band
Och på den fängslade lossa en fot eller hand?

Nej, det gör *solen*, vårens gudomliga sol,
Prålande,
Strålande
Re'n från sin gyllene stol,
Spiran hon sträcker öfver den smältande snön,
Speglar sitt anlete snart i den blånande sjön.

Sångerska lilla, flyg öfver berg, öfver dal,
Drillande,
Stillande
Oro och sorger och qval!
Ty när du ilar högt från det jordiska grus,
Glömmer man mörkret... tänker på värme och ljus.

Hell dig, o lärka! Hvifta med vingarne små,
Sjungande,
Gungande,
Glad, uti etern den blå.
Flyg emot öster, fjerran der soltemplet står,
Sjung af din visa slutorden: *Nu blir det vår!*

Wilhelmina.

Ett målarekonstens mästerverk.

Det ligger i sjelfva sakens natur att det sköna Italien med sitt herrliga klimat, sin djupblå himmel och sitt omedelbara samband med den antika verlden skall vara ett konstens hemland, dit också konstnärer från alla håll af Europa samlats och ännu samlas för att studera dess skönhetsskatter. Inom målarekonsten uppenbarar sig från senare hälften af femtonde till inemot slutet af sjuttonde seklet denna rikedom på skolor och berömda mästare som skänkt verlden dessa idealiska skapelser hvilka ännu hittills ej blifvit upphunna, än mindre öfverträffade. Vi erinra här om Florentinska skolan med namn sådana som Masaccio, Giovanni da Fiesole, Andrea del Sarto och Michelangelo Buonarotti; Romerska med Raphael Sanzio och hans berömde lärjunge Giulio Romano; Venetianska med Titian, Paolo Veronese och Tintoretto; Lombardiska med Leonardo da Vinci, Luini, Correggio, samt slutligen Bolognesiska, eller eklektiska, med bröderna Caracci och Guido Reni, gentemot hvilka stodo de s. k. naturalisterna, som representerades förnämligast af Cavaraggio, Spagnoletto och Salvator Rosa.

Främst bland dessa den italienska målarekonstens heroer framstår för våra ögon Raphael Sanzio, eller Santi, målaresnillet — den gudomlige, såsom han kallats och i hvars konst grunddragen äro ett oupphunnet harmoniskt jemnmått, den rikaste uppfinning, rena idealiska former, ungdomligt behag och manlig värdighet, röjande ett troget studium af antikens yppersta egenskaper.

Raphael Sanzio föddes i Urbino den 6 April 1483 och var son af målaren Giovanni Santi. Sina första steg på konstnärsbanan gjorde han under ledning af den ädle Pietro Perugino (född 1446, död 1524), om hvars stil den unge artistens första arbeten i många afseenden påminna. Sedermera kom han till Florens och fick der tillfälle att knyta bekantskap med Florentinska skolans förnämsta koryfé, mästaren i tre konster, Michelangelo, dennes lärare, den djerfve Ghirlandajo, samt Fra Bartholomeo. Härifrån kallades han år 1508 till Rom af den konst- och praktälskande påfven Julius II; i verldsstaden blef han snart den sol kring hvilken Romerska skolans mästare samlade sig och utförde på beställning af påfven Leo X dessa arbeten hvilka alltid ansetts såsom oupphunna mästerverk. Man intages af häpnad, då man erfar att de verk Raphael skänkt den italienska konsten under en tiderymd af knappt tjugo år uppgå till ett antal af mer än ett halft tusen, häri ej inberäknade de många som i tidens längd gått förlorade, ty de verk som ännu finnas qvar och om hvilka man med säkerhet vet att de förskrifva sig från honom utgöra 287 taflor och 376 teckningar, hvaribland 14 madonnor i förening med helgon, 35 heliga familjer, 37 ensamma madonnor, 14 scener ur jungfru Marias lif, 24 ur andra helgons, 80 mans- och 15 qvinnobilder. Raphaels verk sönderfalla i tre klasser: taflor i olja, af hvilka de mest berömda äro Förklaringen, Madonna di Foligno, Sixtinska madonnan och Madonna della Sedia; alfreskomålningar, hvaribland främst må nämnas de ryktbara Stanzerna, äfvensom Loggierna, som befinna sig i Vatikanens tredje våning och utgöra 52 framställningar ur gamla och nya testamentet, samt slutligen hans kartonger till tapeter. Raphael var äfven utmärkt såsom arkitekt, och efter Bramantes död (1514) erhöll han uppdrag att för S:t Peterskyrkan utarbeta en ny plan, af hvilken likväl endast föga utfördes i anseende till mästarens förtidiga död (1520).

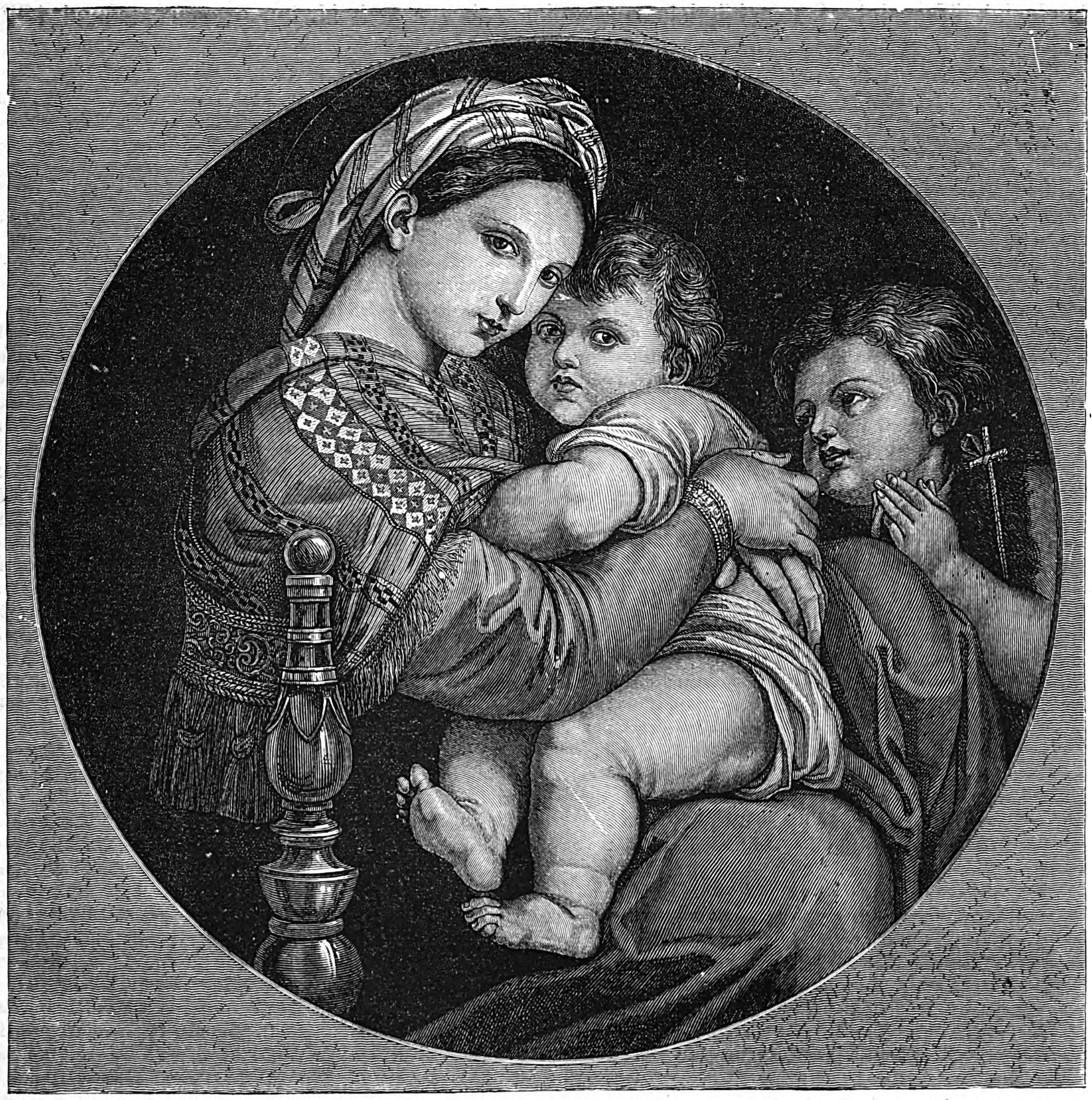

Raphael Sanzios Madonna della Sedia.

Betraktom denna herrliga tafla, denna Madonna della Sedia eller, såsom italienarne säga, Seggiola, med Jesusbarnet vid sitt bröst och Johannes Döparen vid sitt knä — denna idealiska bild, som bland alla den italienska målarekonstens madonnor är den skönaste och mest fulländade, den ovärderligaste perlan bland alla de rika konstskatterna i Palazzo Pitti i Florens, den förnämsta bland alla Raphaels andliga målningar och som han fullbordade vid tretioett års ålder. Hvilket behag, hvilken jungfrulig blyghet och innerlig moderskärlek uppenbarar sig ej i hennes hållning, der hon lutar sig fram öfver barnet, som hon kärleksfullt sluter i sina armar, under det hennes blick är riktad mot åskådaren! Just härigenom skiljer sig denna madonna på ett fördelaktigt sätt från den förut uppstälda typen och ärfda traditionen. Här se vi intet från himlen nedstiget eteriskt qvinnoväsen; nej, hos denna gudsmoder finnes något jordiskt, men det okonstladt rörande, det moderliga hos henne är förklaradt på ett så idealiskt sätt, att man måste beundra och böja sig derför.

såsom för det innerligaste och uttrycksfullaste man kan få skåda af rent menskligt och dock ideal skönhet.

Hvad som gör Raphaels madonnor så oförlikneligt sköna och upphöjda är att de äro gripna ur det verkliga lifvet men likväl idealiserade genom en oefterhärmlig fläkt af behag och ädelhet; man vet också af konsthistorien att mästaren under sina vandringar i Rom och dess omgifningar med konstnärens skarpblick sökte efter sköna unga qvinnor och i synnerhet sköna unga mödrar till modeller för sina madonnor.

Kronologisk öfversigt af krigshändelserna under Februari och början af Mars månad 1871.

(Slut fr. föreg. häfte sid. 72.)

Februari:

1. Bourbakis armé, omkring 80,000 man stark, öfverskrider vid Pontarlier schweiziska gränsen.

De förnämsta engelska tidningarne klandra i de skarpaste ordalag de af Bismarck uppstälda, öfverdrifvet hårda fredsvilkoren.

Ett nytt dekret af delegationen utesluter från valbarhet alla ministrar, senatorer, ledamöter af conseil d'état, prefekter och regeringskandidater till lagstiftande kåren hvilka funnits mellan den 2 December 1851 och den 4 September 1870. Gambetta utfärdar en proklamation till franska folket i hvilken han uppmanar till fortsatt strid, om en hederlig fred ej kan vinnas. Preussarne besätta Dijon.

Deputerade kammaren i Florens antager med 232 röster mot 29 regeringssätets förflyttande till Rom.

2. Hertigen af Aumale och prinsen af Joinville föreslås såsom kandidater till constituanten.

3. Bismarck protesterar i en not till Gambetta mot regeringsdelegationens i Bordeaux här ofvan nämnda dekret och förklarar att åt deputerade som utses efter sådana grunder de genom konventionen i Versailles bestämda rättigheterna icke kunna medgifvas.

4. Delegationen i Bordeaux förklarar i ett manifest att hon oaktadt Bismarcks invändningar håller fast vid sitt valdekret. Ett annat dekret, likaledes af delegationen, anbefaller tolf nya kavalleriregementens upprättande.

5. Ett af regeringen i Paris utgifvet dekret annullerar det af Gambetta utfärdade valdekretet.

6. Gambetta skickar till prefekterna ett cirkulär, hvari han tillkännagifver att han i anledning af regeringens i Paris dekret inlemnar sin afskedsansökan.

På nationalförsvarsregeringens befallning upplösas de mobiliserade nationalgardena i Paris.

7. Tre engelska kronoångfartyg hafva lastade med lifsmedel för Paris, afgått från Woolwich.

Belfort bombarderas på det häftigaste.

Parisarmén börjar aflemna sina gevär och kanoner. Stor nöd råder i Paris. Franska handelsministern uppsäger handelstraktaten med England, hvilket steg dock skall underställas nationalförsamlingens slutliga afgörande.

8. Kryger och Ahlmann nedlägga sina mandat, sedan preussiska deputerade kammaren bestämt att de skola uteslutas, om de fortfarande neka att aflägga ed på författningen.

Fästena Haute och Basse Perches utanför Belfort tagas af tyskarne.

Valen i Paris försiggå i största lugn.

Engelska parlamentet öppnas af drottning Victoria med ett trontal hvari hon yttrar att det tyska kejsardömets proklamerande skall befästa stabiliteten i Europas politiska system.

Presidenten Grant har i sitt budskap till kongressen i Washington föreslagit att upphöja den nordamerikanska beskickningen i Berlin till första rangen.

10. I engelska parlamentets både öfver- och underhus riktas häftiga anfall mot Gladstones politik under det fransk-tyska kriget. Dessa angrepp bemötas i öfverhuset af Gladstone och i underhuset af Granville.

11. Den kontribution af 200 millioner francs hvilken pålagts Paris utbetalas i Versailles.

12. Engelska regeringen framlägger för parlamentet ett förslag till den stående arméns förökande.

Preussarne besätta Fécamp och Honfleur.

Garibaldi anländer till Bordeaux.

Constituanten i Bordeaux håller ett förberedande möte.

13. Preussarne utskrifva en kontribution af 6 millioner francs i Rouen. (Samma olagliga förfaringssätt följes af dem allt framgent under vapenstilleståndet på många ställen i de af dem besatta departementen, allt under hotelse af personers bortförande såsom gisslan eller bombardement.)

Prinsen af Joinville och general Changarnier anlända till Bordeaux.

I departementet Seine-Inférieure uppgå preussarnes reqvisitioner till 25 millioner francs. I departementet Eure hafva de äfvenledes utskrifvit krigskontributioner.

Garibaldi nedlägger befälet öfver Vosgesarmén; en af nationalförsvarsregeringen utfärdad skrifvelse tackar honom i landets namn för hans verksamhet.

Franska regeringen har i Versailles gjort en officiel framställning om vapenstilleståndets förlängande.

Constituanten öppnas, vid hvilket tillfälle ett bref från Garibaldi uppläses hvari han förklarar sig afstå från det honom gifna mandatet såsom medlem af nationalförsamlingen. Samma dag afreser han från Bordeaux öfver Marseille till Caprera, dit han anländer den 16 Februari.

Jules Favre nedlägger i sina kollegers namn regeringsmakten i representationens händer; regeringsmedlemmarne förblifva dock på sina poster, tills den nya regeringen är bildad. På aftonen återvänder Jules Favre till Paris med uppdrag från constituanten att underhandla med Bismarck om vapenstilleståndets förlängande.

15. Journal officiel meddelar listan på de 43 deputerade till constituanten hvilka staden Paris valt. Deribland finnas: Louis Blanc med 216,000 röster, Victor Hugo 214,000, Garibaldi 200,000, Quinet 199,000, Gambetta 191,000, Rochefort 163,000, Saisset 154,000, Delescluze 153,897, Joigneaux 153,314, Schœlcher 149,000, Félix Pyat 141,000, H. Martin 139,000, Dorian 128,000, Thiers 102,000, Greppo 101,000, Langlois 95,000, Jules Favre 81,000, Ledru Rollin 71,911, Léon Say 75,000, Millière 73,000, Peyrat 72,000 och Farcy 69,000 röster.

16. Aflemnandet af Parisarméns vapen har fullständigt försiggått. General Aurelles de Paladine är utnämnd till chef för de trupper som skola tjena till skydd för constituanten i Bordeaux.

Belfort kapitulerar; garnisonen får fritt aftåg med vapen och full utrustning.

Vapenstilleståndet utsträckes äfven till sydöstra Frankrike. Svarta Hafskonferensen ajournerar sig i afvaktan på att den nya franska regeringen skall utfärda fullmakt för ett franskt ombud vid konferensen.

17. Mac Mahon och öfrige till medlemmar af constituanten valde fransmän som befunno sig i Tyskland hafva på hemresa till Frankrike passerat Frankfurt.

Grévy blir med 519 röster af 538 vald till constituantens president. Thiers beklädes, på förslag af nationalförsamlingens ålderspresident, med den exekutiva makten. Omedelbart härefter aflägga Englands, Österrikes och Italiens sändebud besök hos Thiers och erkänna officielt franska regeringen.

Chanzy, Bellot och flera andra generaler förklara i ett komitémöte att ett fortsatt försvarskrig vore möjligt med någon utsigt till god framgång, hvarför de militära rustningarne borde fortsättas.

I engelska underhuset har krigsministern framlagt ett förslag till arméns omorganisation. Englands hela krigsstyrka skall uppbringas till 431,000 man.

18. Nordd. Allg. Zeit. säger att valet af en prins af huset Orléans till franska republikens president skulle omöjliggöra en försoning mellan Frankrike och Tyskland, emedan huset Orléans städse är en afsvuren fiende till Tyskland.

Nationalförsamlingen mottager en deklaration, undertecknad af representanterna för departementen Haut Rhin, Bas Rhin, Moselle och Meurthe, hvari protesteras mot Elsass' och Lothringens skiljande från Frankrike. På begäran af Thiers sättes deklarationen genast på dagordningen.

Menotti Garibaldi kommenderar provisoriskt Vosgesarmén efter sin fader.

19. I constituantens sammanträde yttrar Thiers sig hufvudsakligen på följande sätt: "Ehuru jag fruktar för den stora uppgift till hvars lösning församlingen har kallat mig, så mottager jag den likväl med lydnad, hängifvenhet och kärlek, hvilka äro de känslor hvaraf landet, olyckligare än någonsin förut, nu mest har behof. Frankrike fortfar dock att städse vara ett stort, ungt, rikt och varaktigt minnesmärke af mensklig energi". Derefter uppgifver han de personer som han valt till ministrar, nämligen Dufaure (justitie-), Jules Favre (utrikes-), Ernest Picard (inrikes-), Jules Simon (kultus-), Lambrecht (handels-), Leflô (krigs-), Pothouan (marinminister) och Larcy (minister för allmänna arbetena).

Thiers uppmanar i constituanten att arbeta för freden. Jules Favre föreslår att tillsätta en kommission af femton medlemmar, hvilka skola begifva sig till Paris samt underhålla förbindelse mellan fredsunderhandlarne och nationalförsamlingen, hvilket förslag antages, hvarefter ledamöterna i kommissionen genast utnämnas. Thiers föreslår att constituanten skall ajournera sig, så länge fredsunderhandlingarne pågå.

Spanske ministern Zorilla är utsatt för ett mordförsök men undkommer lyckligt faran.

20. Bismarck aflåter inbjudningar till de större tyska staterna att sända ombud till Versailles för att lemna upplysningar angående de tyska regeringarnes åsigter om fredsvilkoren.

Thiers, Jules Favre och Ernest Picard anlända till Paris. Favre skrifver till Bismarck att Thiers följande dag skall begifva sig till Versailles för att underhandla om freden; derjemte protesterar han mot de af tyskarne under vapenstilleståndet utskrifna krigskontributionerna.

21. Spaniens, Portugals, Turkiets och Schweiz' representanter hafva erkänt Thiers som chef för den exekutiva makten.

Hertig Albert de Broglie utses till franskt sändebud i London. Olozoga blir spanskt sändebud i Frankrike.

22. Trochu entlediga från sina befattningar och drager sig tillbaka till privatlifvet.

Stilleståndet förlänges på två dagar.

Kejsaren af Ryssland har erkänt den nya franska regeringen.

23. Den nya chefen för Vogesarmén, general Penhoat, har anbefalt upplösandet af Garibaldis kårer och frikårernas afskedande.

Preussarne besätta Honfleur, hvilken stad enligt vapenstilleståndskonventionen skulle vara neutral.

24. Konungen af Würtemberg har afrest till Versailles.

25. Pouyer Quertier har blifvit utnämnd till Frankrikes finansminister.

26. Fredspreliminärerna undertecknas. De innehålla: Frankrike afträder Elsass (med undantag af Belfort) och en del af Lothringen med Metz samt betalar 5 milliarder francs inom tre år; lika länge hållas åtskilliga delar af Frankrike besatta af tyskarne.

27. Vapenstilleståndet är förlängdt till den 6 Mars. Thiers och Ernest Picard väntas till Bordeaux.

Staatsanzeiger innehåller ett regeringsdekret hvarigenom tyska riksdagen inkallas till den 16 Mars.

Från Bordeaux meddelas att de Frankrike genom kriget hittills förorsakade kostnaderna uppgå till 3½ milliarder francs.

Konung Vilhelm afsänder till ryska kejsaren ett telegram som underrättar om fredspreliminärernas afslutande och för öfrigt lyder: "Så stå vi nu vid slutet af detta ärofulla och blodiga krig, hvilket blef oss påtvunget genom exempellös frivolitet. Aldrig skall Preussen glömma att det har Eder att tacka för att kriget icke antagit de yttersta dimensioner. Gud välsigne Eder derför. Eder för hela lifvet tacksamme *Vilhelm.*

Ryska kejsaren svarar samma dag genom ett telegram hvari han tackar för meddelandet och som vidare lyder: "Jag delar eder glädje. Gud gifve att en varaktig fred måtte följa. Jag är lycklig som kunde bevisa Eder mina sympatier såsom tillgifven vän. Måtte vänskapen som förbinder oss försäkra båda ländernas lycka och ära."

28. I nationalförsamlingens möte erhöll Thiers ordet och framlade under de deputerades djupa tystnad angående fredspreliminärerna följande lagförslag:

Art. 1. Nationalförsamlingen, ehuru den underkastar sig nödvändigheten, är icke ansvarig för de den 26 Febr. i Versailles undertecknade fredspreliminärer, men den antager desamma. (Här öfvergåfvo krafterna Thiers, så att han måste nedstiga från tribunen och lemna salen. Barthélemy St Hilaire fortsätter uppläsandet.)

Art. 1 (fortsättning). Frankrike afstår till tyska rikets förmån: ⅕ af Lothringen, inklusive Metz och Thionville, jemte Elsass utom Belfort.

Art. 2. Frankrike betalar 5 milliarder i krigsomkostnader, hvaraf 1 milliard 1871, resten inom 3 år.

Art. 3. Utrymningen börjas af tyskarne, så snart närvarande fördrag är ratificeradt. De tyska trupperna komma då att straxt utrymma det inre af Paris och åtskilliga departement, synnerligast i vestra delen af landet. De öfriga departementen utrymmas efter hand, när den första milliarden blifvit betald, och sker utrymningen då i proportion till inbetalningarne på de resterande milliarderna. De obetalda beloppen förräntas med 5 procent från ratifikationsdagen.

Art. 4. De tyska trupperna afhålla sig från reqvisitioner i de ockuperade departementen, men de underhållas på Frankrikes bekostnad.

Art. 5. Befolkningarne i de af Tyskland annekterade områdena hafva en viss frist, under hvilken de få välja mellan de båda nationaliteterna.

Art. 6. Alla krigsfångar frigifvas genast.

Art. 7. Definitiva fredsunderhandlingar komma att öppnas i Brüssel, efter det fördraget rörande fredspreliminärerna blifvit ratificeradt.

Art. 8. Förvaltningen af de ockuperade departementen sker genom franska embetsmän, som stå under de tyska kårchefernas öfverbefäl.

Art. 9. Detta fördrag gifver ej rätt till någon hamn eller gebietsdel hvilken icke redan är besatt.

Art. 10. Fördraget kommer att underkastas nationalförsamlingens ratifikation.

Barthélemy St Hilaire uppläser derefter i församlingen fördraget om 30,000 man tyska truppers intåg i Paris. Fördraget antages genast af församlingen.

Mars:

1. Nationalförsamlingen ratificerar fredspreliminärerna med 546 ja mot 107 nej. Församlingen voterar resolutioner som bekräfta kejsardömets fall och göra kejsar Napoleon ansvarig för Frankrikes närvarande olycka.

Åtskilliga afdelningar af tyska trupper inrycka i Paris, efter att hafva defilerat för konung Vilhelm i Bois de Boulogne. Trupperna få dock icke öfverskrida vissa demarkationslinier inom staden. Befolkningen förhåller sig fullkomligt lugn.

3. De tyska trupperna utrymma Paris och börja hemmarschen.

* * *

Tankar och reflexioner

af olika författare,

samlade af Elias Sehlstedt.

Det finnes menniskor som icke ega en skymt af eget omdöme. De låna af andra men kunna icke begagna det.

Dumma personer kunna ofta vara ganska knipsluga. Instinkten leder dem der egennyttan kommer i fråga.

Det är fåfängan som skapar de fleste narrarne, liksom högfärden de fleste galna.

Det finnes ögonblick då hjertat ej mer har några tårar. Det droppar endast blod och förblöder stumt.

Folk som ej sjelfva hafva godt om tid hysa merändels intet förbarmande med andra för hvilka hvarje minut är dyrbar.

I botten af stora händelser ligger alltid en stark tråd som sammanhåller dem; men på ytan förlorar sig denna tråd i svaga spindelväfvar af slump och menskliga lidelser, hvilka då få utseende af att ha varit händelsernas egentliga ledtrådar.

Ett barns bön är såsom en källas åder i jorden: vintrarne snöa deröfver och klipporna lägga sig tunga på sanden, men den gömda ådern banar sig väg och gräset deröfver grönskar i natt och solsken.

Om alla strömmar i hafvet ständigt ginge åt samma håll, så vore navigationen en enkel lära; och om all åtrå här i verlden beständigt pekade efter samma kompass, så vore det ingen konst att lära sig lifvets lexa.

De lidanden vi bereda oss sjelfva äro de bittraste; men det är också de som låta oss blicka djupast ned i vårt hjerta.

Den fattige afundas den rike de medel som stå denne till buds att förskaffa sig njutningar. Den rike åter afundas den fattige den glädje som en njutning förskaffar honom, om den tillfälligtvis står honom till buds.

Om vi skulle börja på att forska och leta uti allt denna verldens elände, skulle vi snart förlora lusten för allting.

* * *

Logogryf.

Der krigets hemska åskor dånat
och hatet brunnit immerfort,
der känslan sig åt hämnden lånat
och gräsligt härjat ort vid ort,
der skall *mitt första* ljufligt klinga,
när det med allvar yrkas på,
och som *mitt andra* skall det bringa
ett godt *mitt hela* deruppå.

Af dessa typer — säger *åtta* —
du mycket annat smått och godt
kan leta ut, om hofsam måtta
och litet lugn du eger blott.
Först träder fram då, klart som dagen,
hvad vi hos andra lätt nog se,
om ej precis vi »läsa lagen»
för en och hvar som domare;
dernäst: hvad skönheten kan blifva,
när år och sjukdom komma till;
hvad själ och kropp förmår att lifva;
hvad hvarje menska hafva vill;
en »hälft» uti det äkta ståndet;
och en partikel i latin;
en farlig »sällhet» för förståndet;
hvad dåren plär med fånig min;
hvad du med subtraktion kan vinna;
och hvad i helgd du hålla bör;
hvad här och der man skådar brinna;
och hvad man just derunder gör;
hvad ej den blinde får, som andra;
hvad *intet* då sig för hans blick;
en karakter väl värd att klandra;
hvad ljusets tolk i verlden gick;
hvad alltid säges mellan bröder;
och hvad man i »konseljen» får;
hvad dig jag mana vill, till söder,
som »höga nordens» fröjd försmår;
hvad strömmingen ibland serveras;
ett ställe något obestämdt;
en sak som väl kan repareras,
när den ej håller lunken jemt,
men som dessvärre kan bedraga
den visaste uppå sin tid;
hvad man af aska kan tillaga,
när man ock vatten har dervid;
och nu, till sist, hvad man åt nöjet
nog gör, om man det fattar rätt,
fast man ock dårskapen med löjet
plär möta just på samma sätt.

A—st.

Uttydning af charaden i föregående häfte: **Skräprum.**

* * *

vändas under flere år, hvarför man ej behöfde begagna det dyra, från Egypten införskrifna pergamentet. Böcker bestodos ej lärjungarne, emedan de voro ytterst dyra, så att mången lärd, hvilken ej kunde förskaffa sig en afskrift af ett arbete, ofta måste vänta i åratal innan han lyckades till låns erhålla detsamma.

Ferier, dessa skolungdomens efterlängtade fritider, voro endast sparsamt tillmätta den romerska ynglingen; och det var endast med knapp nöd han under några dagar fick ledighet af den stränge läraren för att bevista saturnaliernas firande karnevalen, frukt- och vinskörden.

Här skiljas vi från den romerska ynglingen vid den tidpunkt då han, efter att hafva anlagt den manliga togan, känner sig vara romersk medborgare, genom resor eller fältlifvet samt genom umgänget med berömda statsmän och besök vid talareskolor söker vidare utveckla sig för att sedermera såväl i krigets värf som i senatens förhandlingar befordra statens bästa.

Kärleksgåfvor. Sålunda benämndes under kriget hvarjehanda gåfvor, som mer eller mindre frivilligt skänktes till de tyska soldater som voro i fält. Men i trots af den mycket omordade tyska «Begeistrung» och «Vaterlandsliebe» ser det ut som om äfven dessa kärleksgåfvor lagt i dagen flera rätt fula drag. Sålunda har man till och med i tyska tidningar sett bref från de unga krigarne, hvaruti de förklara att t. ex. *cigarrerna*, som utgjorde en vigtig beståndsdel uti dessa gåfvor voro ett gräsligt otyg innehållande allt möjligt — utom tobak. En brefskrifvare påstår att de icke blott stinka afskyvärdt utan innehålla fluggift och dylikt och han utbrister: «Hellre borde man icke gifva något alls, än dylik smörja. Hvarför ge oss dessa herrar icke i stället för 10,000 dylika hellre 500 som man kunde röka? Men förstås, det låter bättre i tidningar att hr den och den skänkt 10,000 cigarrer och kan förr inbringa honom något i knapphålet.» — Ett ytterligare drag har i dessa dagar kommit i ljuset och i Hamburg föranledt en vidlyftig polisransakning. Man har nämligen fått reda på att flera personer som haft hand om mottagning och afsändning af dylika gåfvor, annekterat föremålen och behållit dem för egen räkning eller sålt dem igen. Dåliga subjekter finnas således äfven bland det ädla och uppoffrande germaniska folket! Hvem skulle ha vågat tro det?

Tand-akademier. De nordamerikanska tidningarne berätta med en viss stolthet att många europeiska doktorer rest öfver till Förenta staterna för att fullända sin *dental education* d. v. s. utbilda sig till tandläkare och tand-isättare. Bland de nya tand-akademierna åtnjuta de två i Philadelphia befintliga det största ryktet. Boston eger äfven två sådana akademier; Newyork, Neworleans, Baltimore, Cincinnati och St Louis hafva hvardera en. Vid Dental College i Philadelphia utgöres en fjerdedel af tand-akademisterna af europeer, hvilka för det mesta förut hafva studerat i Wien, Berlin och London, och samma stad berömmer sig af att kunna uppvisa den största fabrik för konstgjorda tänder som finnes i hela verlden.

Kaninerna på Nya Zeeland hafva för denna ö blifvit en lika grym landsplåga som för australiska kolonien Victoria. En korrespondent till en engelsk tidning skrifver derom följande:

«Det kan verkligen en gång komma derhän att Nya Zeelands inbyggare blifva undanträngda af kaninerna. För omkring 6 år sedan var en landtbrukare nog oförsigtig att gifva några kaniner friheten, hvarefter de nedslogo sina bopålar på en stor äng, hvarest då betade 20,000 får, men förlidet år kunde ej ens 10,000 får der lifnära sig. Innan jag med egna ögon sett denna äng, kunde jag ej göra mig någon riktig föreställning om hvilken förödelse kaninerna äro i stånd att förorsaka. Jag kunde ej upptäcka så mycket som ett enda grässtrå; växter och buskar voro afgnagda ända till rötterna; fåren måste uppsöka andra betesplatser, dit de förföljdes af kaninerna. Jag kan ej annat än jemföra dem med Afrikas och Orientens gräshoppor. Ej blott de af öns invånare som lefva på boskapsskötsel hotas med fullständig ruin, utan äfven åkerbrukarne i området Kaïkura skörda ingenting på sina fält. Jag är visst icke någon pessimist, men jag tror att kaninerna blifva herrar öfver ön, om man ej ofördröjligen vidtager de kraftigaste åtgärder till deras utrotande.

Som ett nytt medel mot fetma, rekommenderar en engelsk läkare, dr Donkin, att regelmässigt dricka mjölk, från hvilken gräddan blifvet borttagen. Kuren, som sålunda skulle utgöra ett motstycke till den ryktbara Bantingskuren, beskrifves af patienter som redan genomgått den vara både angenämare och af längre verkande nytta än den Bantingska. Hufvudvilkoret lärer vara att all gräddan och skinnet sorgfälligt aflägsnas från mjölken.

Angående judarnes i Varsjav klädedrägt har utfärdats en längre förordning af följande lydelse:

För männen:

§ 1. De i konungariket Polen bosatte judar äro förbjudna att begagna judisk drägt.

§ 2. Undantag härifrån göres endast för rabbiner och andra judiska prester när de förrätta sitt embetes åligganden.

§ 3. Såsom förbjudna klädesplagg skola anses: kaftaner af siden och halfsiden, gördlar, pelsmössor och andra hufvudbonader med judiskt snitt, liksom korta benkläder och skor. Äfvenledes är det judarne förbjudet att begagna skägg och hår som går nedom tinningen, äfven om det är lockigt.

§ 4. Judarne skola bära likadana kläder som konungariket Polens öfriga invånare, och få dessa plagg ej heller vara af siden eller halfsiden.

§ 5. Äfven är det judarne tillåtet att begagna kläder af ryskt snitt, och endast i detta fall medgifves det dem att ha skägg, men lockar få ej nyttjas vid tinningarne. De mosaiska bekännare som begagna modern (förordningen säger tysk) drägt, såsom frack, bonjour eller paletå, få på intet vilkor behålla skägget.

§ 6. Såsom rysk drägt anses en öfverrock som går ned öfver knäna eller räcker till fotknölarne och är gjord efter det bland de ryska köpmännen antagna bruket. Benkläderna kunna få gå utanpå eller stickas in i stöflarne. Härtill komma vidare en halsduk, vanlig mössa eller en hatt. De ryska öfverrockarne må ej göras af siden eller halfsiden, utan af ylle eller linne. Dessa plagg få bäras både vinter och sommar.

§ 7. Det fordras ej ovilkorligen att de judar som anlägga rysk drägt skola rundklippa håret *à la russe.*

§ 8. Det är judarne medgifvet att, äfven när de begagna rysk drägt, bära mantlar med eller utan långa kragar, algirkas, pelsar o. s v., allt i förhållande till deras förmögenhet och helsotillstånd.

§ 9. Sådana drägter som bäras af de ryska kuskarne skola ej påtvingas judarne.

§ 10. Plagg som judarne begagna under sina böner i templen skall polisen ej ega rättighet att förbjuda dem, såvida icke dessa klädespersedlar äro ytterplapp. Polisen får ej intränga i templen för att hindra begagnandet af dessa senare plagg.

§ 11. Polisen skall likväl vaka öfver att ej under förevändning af att vara plagg som nyttjas vid religiösa högtider insmugglas sådana klädespersedlar som förr begagnades af judarne (och ännu längre tillbaka af de förnäma polackarne) såsom t. ex. aponcze.

§ 12. Fasthåller jude envist vid den judiska drägten eller vid skägget, straffes han med fängelse. (Huru länge detta skall räcka nämnes ej.)

För qvinnorna:

§ 13. Judinnorna måste ovillkorligen aflägga sin gamla drägt.

§ 14. Denna drägt består af kläder i den gamla fasonen samt af flere slags hufvudbonader och hufvudprydnader.

§ 15. I stället för den gamla drägten skola judinnorna begagna vanliga hufvor eller hattar, kläder af vanlig eller rysk fason.

§ 16. I följd af H. M. kejsarens befallning är det judinnorna förbjudet att afraka håret, såsom många af dem, i synnerhet bland de förmögna, göra.

§ 17. Öfverträdelse af detta bud straffes med böter af fem rubel.

§ 18. De judinnor som hysa religiösa betänkligheter mot att låta håret vara bart få ej skyla det med band och peruker, men är det dem medgifvet att liksom många äldre qvinnor, såväl kristna som judinnor, begagna hufvor som dölja en del af pannan.

§ 19. Judinnor som vilja skyla håret med band måste, åtföljda af sina män eller närmaste slägtingar, infinna sig hos polisen, der de tvingas att aflägga banden.

§ 20. Judinnor som lida af hudsjukdomar eller hafva förlorat sitt eget hår är det tillåtet att begagna lösbenor.

§ 21. Undersökning om en judinna afrakat sitt hår kan ske blott inför polisen, i närvaro af mannen eller en nära slägting, samt blott då ega rum, när skriftlig angifvelse derom blifvit gjord. Är angifvelsen falsk, kallas angifvaren att stånda ansvar inför rätta.

Så långt förordningen, som är blott en afskrift af en af Paskievicz utfärdad, hvilken nu framletats på föranstaltande af ministern i S:t Petersburg, hvilken hänvisar på den erfarenhet man gjort i Tyskland och Frankrike under det nu slutade kriget, att nämligen judarne i dessa länder lifvats af samma patriotism som de andra inbyggarne. Orsaken härtill är den likhet som i det yttre råder mellan judarne i vestra Europa och de andra invånarne i landet, och förordningen har till ändamål att äfven i Polen införa samma likhet. I afseende å förbudet mot begagnande af skägg vid modern kläddrägt är att märka att det år 1851 gälde icke blott för judar utan ännu mer för kristna, emedan skägget på den tiden ansågs såsom ett bevis på hyllandet af demokratiska åsigter.

ANMÄLAN

Det stora bifall, hvarmed denna tidskrift blifvit emottagen och hvaraf den haft att glädja sig under dess tvååriga tillvaro, gör det till en kär pligt för oss, då vi nu börja den tredje årgången, att uppbjuda all vår förmåga att söka bibehålla den oss visade välvilja och förvärfva oss nya läsare och vänner.

Likasom hittills skall vår tidskrift äfven framgent erbjuda sina läsare en lärorik och underhållande lektyr, med omsorg vald inom alla de områden, som tillhöra vår tids bildning, och skola vi vid valet alltid ha för ögat att bereda våra läsare nyttan af utvidgade kunskaper och nöjet af angenäm förströelse. **Skildringar af upptäcktsfärder och besök i främmande länder,** bilder ur aflägsna folkslags lif, seder och bruk, intressanta företeelser inom **naturens område,** framstälda på ett lättfattligt och populärt språk, skola omvexla med **historiska skildringar, lefnadsteckningar** utaf ryktbara personligheter från så väl äldre som nyare tider.

Men derjemte ämna vi nu äfven upptaga alster från **skönliteraturens område, noveller** och **berättelser,** samt framställningar af **skön konst, historiska skizzer,** och dertill hafva vi från början af 1871 års årgång att påräkna bidrag af

svenska författare och författarinnor,

hvaribland vi tillåta oss nämna

Fr. Hedberg, Ax. Krook, Lea, Cl. Lundin, Elias Sehlstedt, Sylvia, Pehr Thomasson, Wilhelmina m. fl.

Innehållet af vår tidskrift skall derigenom erhålla en ytterligare omvexling och göra densamma till en ännu mera välkommen gäst inom familjen och vid den husliga härden. Illustrationerna komma framgent att få sin plats inuti texten och skola i prydlighet och tryck fortfarande blifva af den beskaffenhet, att vår tidskrift skall uthärda jemförelse med det bästa af hvad den svenska pressen i detta hänseende erbjuder, hvarpå de här aftryckta torde lemna bevis. **Till antalet blifva illustrationerna ännu flera än uti den nyss afslutade årgången.**

Derjemte skola våra prenumeranter erhålla en **extra premie,** bestående af

en större färgtrycksplansch,

21 tum bred och 16 tum hög,

hvarvid vi öfverlemna åt dem att sjelfva välja mellan 2:ne utmärkt lyckade, **hittills outgifna**

taflor ur folklifvet i Sverige,

efter originalteckningar af Professor J. W. WALLANDER,

nämligen antingen

Bröllopsdans i Österåker

eller

Marknad i Wingåker.

Prof på dessa planscher är tillgängligt hos alla bokhandelskommissionärer i riket.

Så väl genom det förtjenstfulla uti originaltaflans behandling som genom det sorgfälliga litografiska färgtrycket är denna gratispremie **en tafla som väl är förtjent af att under glas och ram förvaras i hvarje hem,** och torde utgöra **en vacker väggprydnad.**

Oaktadt de härigenom betydligt ökade förlagskostnaderna för denna tidskrift, vilja vi dock **icke öka** det hittillsvarande priset, utan kommer detsamma att fortfarande blifva

6 Rdr Rmt för hela årgången,

innefattande 12 häften med tillsammans 620 spalter text, och hoppas vi att genom detta ofantligt billiga pris bereda företaget en ständigt ökad spridning inom alla klasser af landets befolkning.

Prenumeration mottages i alla boklådor samt på alla postkontor i riket.

Uti bokhandeln i Stockholm och landsorten kan äfven subskriberas på tidskriften med **60** öre för hvarje häfte (52 spalter text och ett stort antal illustrationer), och i så fall erhålla alla de subskribenter, som uttagit de 10 första häftena, 11 & 12 häft. **gratis.**

Tidskriften utkommer regelmessigt med ett häfte i hvarje månad.

Bland de artiklar och illustrationer, som komma att införas i de följande häftena, tillåta vi oss att här anföra följande:

Svensk bildande konst, taflor af nyare svenska konstnärer, Höckert, Fagerlin, Wallander, Winge m. fl.
Studentens glada lif, med illustration.
Brudkronan, berättelse af Elis Emil.
Ett oroligt hufvud, skizz från 1848 af Alfr. Andersson.
Stormningen af Fredriksodde, historisk skildring af Otto v. Schantz.
Nya Sagor af H. C. Andersen.
Vattnets färg.
Bernhard v. Beskow, lefnadsteckning af C. L. med porträtt.
Joh. Henr. Thomander,
Richard Wagner,
Josef Mazzini,
Gustave Doré. } lefnadsteckningar med porträtter.
Ur svenska folklifvet, med illustration.
Bildande konst, taflor af Raphael, Corregio, Guido Reni, Leonardo da Vinci m. fl. af de äldre mästarne.
En landsförvist i Sibirien.
Lysande djur.
Från jordens innandömen.

Albert Bonnier.

Angående premieplanschen

meddelas härjemte, att utsändningen af densamma börjas i slutet af denna månad till alla **prenumeranter,** som hafva erlagt och insändt afgiften **för hela året.**

På grund af flera till oss framställda önskningar, ha vi gått i författning om anskaffande af

färdiga ramar till densamma

och erbjuda oss nu att åt dem, som så önska, lemna sådana till följande priser:

1) Planschen uppfodrad, fernissad och spänd på väf samt insatt i vacker förgylld ram (sålunda fullständigt i ordning att uppsättas på vägg) ...	5: 50.
Låda för emballage	— 75.
Rmt Rdr	6: 25.
2) Planschen infattad uti en prydlig guldlistram af 1½ tums guldlistor samt försedd med hvitt glas	2: 75.
Låda till emballage	— 75.
Rmt Rdr	3: 50.

Fraktkostnaden från Stockholm betalas äfven af reqvirenten. — Hvarje reqvisition bör åtföljas af kontant liqvid och ställas till

Expeditionen af NÄR och FJERRAN,
Ålandsgatan 17, Stockholm.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

5:te häftet. Tredje årgången. Maj 1871.

NÄR OCH FJERRAN
1871.

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Femte häftets innehåll:

Text:

Johan Henrik Thomander .... 97.
Marknadsfärden. Poem af *A—st* .... 100.
Gauchon och hans lefnadssätt (efter Munthe-Morgenstjerne) .... 102.
Vattnets färg, af *V. Baer* .... 106.
Den förtrollade källan. Poem af *Vilhelmina* .... 110.
Om de första spår af hästen och åsnan såsom husdjur .... 110.
Ask-ungen. Isländsk saga af *Carl Andersen*, med teckningar af *L. Frölich* .... 112.
Giuseppe Mazzini, lefnadsteckning af *Axel Krook*. 114.
Guido Renis "Herodias' dotter" .... 118.
Ur en läkarens minnen. Förlofningen .... 118.
Charad .... 120.

På omslagets innansidor:

Märkligare dödsfall.
Gamla jordkullar i Klippbergen (ur Globus).
Civilisationen i Kaukasus.
Till potatisodlingens historia.
Hvad krigen kosta.
Flott-statistik.
Verldens största diamant.
Hårhandeln i Förenta staterna.

Illustrationer:

Johan Henrik Thomander .... 97.
På väg till marknaden. Motiv från Skåne ...... 101.
Välbergad gaucho och hans tjenstflicka som stöter majs .... 104.
Gaucho till häst .... 105.
Hur Ask-ungen behandlas af sina föräldrar och syskon .... 108.
Elden slocknar i spiseln .... 108.
Äldsta dottern svarar rösten ur högen .... 109.
Hunden biter handen af den äldsta dottern ..... 109.
Den andra dottern kommer hem utan näsa ...... 112.
Ask-ungen ser jätten inträda i hålan .... 112.
Helgas förskräckelse vid jättens förvandling .... 113.
Man finner behag i Helgas skrin .... 113.
Slutet .... 113.
Giuseppe Mazzini .... 116.
"Herodias' dotter", tafla af *Guido Reni* .... 117.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.

Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

Märkligare dödsfall.

Vilhelm v. Tegethoff, österrikisk vice amiral, segraren vid Lissa, dog den 7 April i Wien. Österrike gör genom hans bortgång en stor förlust. Tegethoff var född i Marburg i Steiermark 1827. På våren 1864 erhöll han såsom linieskeppskapten befälet för en eskader, som skulle begifva sig till Nordsjön och deltog i sjöslaget vid Helgoland den 9 Maj samma år. I denna drabbning med den danska flottan visade han prof på stort mod och skicklighet: han stred i två timmar, kom slutligen fienden 500 alnar nära men måste, sedan fockmasten på fregatten Schwarzenberg genom en granat råkat i brand, afbryta striden. Sommaren 1866 kommenderade han i kriget mot Italien hela den österrikiska flottan och vann den lysande segern vid Lissa den 20 Juli. Kort derefter blef han utnämnd till viceamiral.

Schamyl, imamen af Kaukasus, den fordne tscherkesshöfdingen och hjeltemodige försvararen af de kaukasiska bergfolkens oberoende, dog d 5 April i Medina Schamyl var född 1797 och tillhörde en obemärkt tartarisk familj. Han deltog sedan 1824 i de talrika försvarskrig som tscherkesserna förde mot den inträngande ryska makten, hvilken under långa tider derigenom hejdades Ännu under Krimkriget 1854 såg han sig i stånd att som bundsförvandt med Turkiet och vestmakterna vara för ryssarne en svår motståndare. Slutligen lyckades det den ryska öfvermakten att i December 1859 innestänga och tillfångataga honom. Han behandlades likväl sedan med vördnad af segraren.

Henrik Theod. Rötscher, ryktbar dramaturg och teaterkritiker, † 9 April i Berlin, 69 år gammal.

Peter v. Hess, ryktbar genremålare, † 5 April i München 77 år. Har bland andra sina lärjungar räknat svenskarne Boklund och Höckert.

Baron Casimir Dudevant, † 8 Mars, 76 år gammal, i södra Frankrike. Denne mans egentliga ryktbarhet är att han varit gift med den berömda författarinnan George Sand, från hvilken han blef skild redan 1831.

Robert Chambers, chef för den kända bokförläggare-firman William & Rob. Chambers i Edinburgh och redaktör af den förtjenstfulla Chambers Journal, till hvilken han lemnat talrika värdefulla uppsatser, † 17 Mars i S:t Andrews, 69 år.

Ant. César Becquerel, ryktbar genom sina upptäckter i elektriciteten, † i Normandie, 81 år gammal.

J. T. Samson, en af de ryktbaraste konstnärer vid verldens förnämsta skådebana, nemligen vid Théâtre français i Paris, känd som en utomordentlig komiker, † 30 Mars i Auteuil, 78 år gammal.

Gamla jordkullar i Klippbergen.

(Ur Globus.)

De i Förenta staterna befintliga fornlemningar utgöras till största delen af hopkastad jord, konstgjorda kullar *(mounds)* med omgifvande vallar af grus och sten. Det synes tydligen att de som gjort dem, de s. k. *moundsbuilders*, arbetat efter en bestämd plan, och dessa fornlemningar, hvari anträffats en mängd smycken och husgeråd af metall och sten, benkotor och musslor, äro spridda öfver en betydlig areal. I öster påträffar man dem ända till Alleghanyflodens källor i vestliga delen af staten Newyork, i Michigan och Wisconsin samt äfven i Jowa och Nebraska. De finnas öfverallt i Mississippi-dalen ända till Mexikanska viken, och å dennes kuster kan man följa dem från Texas till Florida; fastän ej i så stort antal, anträffas de äfven i södra Carolina. Talrikast förekomma de i staterna Ohio, Indiana, Illinois, Wisconsin, Missouri, Arkansas, Kentucky, Tennessee, Louisiana, Mississippi, Alabama, Georgia, Florida och Texas; mindre talrika äro de i vestra Newyork, Pennsylvanien, Virginien och de båda Carolina, i Michigan, Jowa och på högra stranden af Rio grande del Norte. De anträffas således i hela Mississippi-området och de fruktbara landsträckorna utefter Mexikanska viken. Jordkullar af mindre omfång och höjd finnas äfven i Oregon samt derjemte i vestra Colorado.

Obestridligt är att dessa kullar äro mycket gamla; öfver deras uppkomst och försvinnande hvilar emellertid ett hemlighetsfullt dunkel, men så mycket är dock visst att de uppkastats spridda öfver en mycket stor yta och att deras upphofsmän på det hela taget utgjort medlemmar af en och samma menniskoras. De bodde såsom åkerbrukare i små samhällen, förarbetade silfver, koppar och bly, kände till konsten att skulptera, voro skickliga krukmakare, begagnade saltet, byggde fästningsverk med stor skicklighet samt egde en temligen utbildad religiös kult. Men de hade ej hunnit till någon hög odlingsgrad utan stodo snarare på en långt lägre än den hvartill peruanarne och mexikanarne arbetat sig upp. De egde ej kännedom om konsten att smälta metaller, hade ingen bokstafs- eller bildskrift, kunde ej bygga hus och hugga sten. Icke desto mindre äro de af dem åstadkomna jordhögar, vallar, försvarsverk, vägar, jordkullar som uppkastats för religiösa ändamål och sådana i form af menniskor och djur, offerkullar, dödskamrar och tempelhögar af stort intresse. Äfven gömmas i dem en stor mängd husgeråd och prydnader.

På sista tiden ha spår af *moundsbuilders* påträffats äfven bland Klippbergen liksom i södra Utah. Dessa senare likna dem i Mississippidalen, och man har i dem hittat allehanda lemningar, som vitna om en viss konstfärdighet hos deras upphofsmän. Dessa högar i Utah äro de första man funnit vester om Klippbergen. Härtill komma vidare de som i Augusti 1869 upptäcktes af ingeniören C. A. Deane från Denver högst upp bland Klippbergen. På uppdrag af regeringen i Colorado mätte han upp landet och fann «på yttersta toppen af snökedjan» stenbyggnader, hvilka synbarligen äro mycket gamla och hittills undgått forskarnes uppmärksamhet. Midtemot South Boulder Creek och äfven i den trakt der dess källor finnas påträffade han en stor mängd granitstenar, hvilkas läge var sådant, att det ej kunde var ett slumpens verk. De äro stälda upprätt och i en några hundra alnar lång linie. «Många stenar ha fallit omkull, andra luta, men de flesta bibehålla likväl ännu sin upprätta ställning. På två punkter af denna linie finner man löst hopkastade stenhögar af omkr. 2 fots höjd, hvilka i ringform betäcka en yta af omkr. 10 fots genomskärning. Dessa stenar ha synbarligen blifvit insamlade på ort och ställe, ty den högarne omgifvande trakten är fri från stenar. Den här och der remnade graniten bevisar att dessa kullar äro af hög ålder; stenarne i dem äro öfvervuxna med mossa. Deane har uppfordrat fornforskarne att närmare undersöka dessa *mounds*, och deras öppnande är ej förenadt med några svårigheter. De ligga omkr. 3,000 fot öfver trädgränsen. Svårligen kan man anse dem ha varit offerställen, och de äro för små att kunna ha användts till försvarsverk. Måhända ha de, såsom *mounds* i andra trakter, varit begrafningsplatser.

Härtill må läggas att i staten Indiana i Spencer County, ej långt från Newtonville, påträffats många indianska fornlemningar, såsom pilar, mejslar, stenyxor m. m. Anmärkningsvärd är isynnerhet den *mound* som befinner sig på Corn Island vid Troy och hvarpå nu står en tvåvåningsbyggnad. I densamma har man gräft en källare och en brunn. Denna kulle upptager en yta af omkr. 3 acres samt har en medelhöjd af 25 fot. «Omkr. 12 tum under jordytan finner man ett lager stenplattor och derunder menniskoben.» Beklagligt är det att amerikanarne ej kunna frigöra sig från sin vurm för humbug; sålunda ser man nämligen i den berättelse som Cincinnati Gazette lemnar härom det påståendet, att dessa ben äro af ovanlig storlek; «man finner skallar som äro större än en menniskas hufvud; underkäken skyler hela ansigtet af en vanlig storväxt man; hela skelettet är mycket stort. En betydlig. i närheten befintlig fördjupning i marken visar att man der hemtat den till kullarnes uppkastande erforderliga jorden. Härmed skickar jag er två tänder ur öfver- och underkäken i en menniskoskalle, som påträffats 21 fot under jordytan; de äro stora och hvassa samt utvisa att deras egare varit köttätare och tillhört ett resligare slägte än det nu lefvande. Omkr. en fjerdinsväg från denna *mound* ligger en något mindre, och ett stycke längre bort kan man räkna 20 till 30, hvilka äro ännu mindre I alla finner man menniskoben i ansenlig mängd, så att det tydligen synes att de varit begrafningsplatser för ett stort antal menniskor. I en *mound* har påträffats en af ren koppar gjord mejsel, som väger mer än ett skålpund. Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på den mycket stora kullen vid Petersburg, Pike County, Indiana, hvilken vid sin bas upptager ett ytinnehåll af 4 acres; vid den 70 fot höga toppen har den ett ganska ansenligt omfång. Menniskoben af oerhörd storlek, bilor, pilar o. s. v. antyda att der en gång bott ett krigiskt jätteslägte.»

Civilisationen i Kaukasus går beständigt framåt. Tusentals bergsinvånare ha låtit döpa sig och odla flitigt de åt dem af ryska regeringen anvisade landsträckor; och förtjenar denna förändring desto större erkännande som dessa menniskor hittills fört det mest äfventyrliga lefnadssätt. Förut ansågs det bland dem vara en skam att arbeta, hvarför de öfverlemnade åt sina slafvar och gamla qvinnor att göra detta. Den frie, alltid beväpnade mannen sysselsatte sig företrädesvis med jagt och plundring af resande samt betraktade såsom sin största rikedom sina döttrar, med hvilka han dref en betydande och ofta lönande handel, för hvilket ändamål han också sökte på allt sätt redan från deras yngsta år befordra utvecklingen af deras kroppsliga behag. Ryska regeringen har gjort allt hvad hon kunnat för att afskaffa denna handel med kaukasiskor, hvarför hennes åtgärder i detta hänseende i högsta grad uppretat bergsinvånarne och haft till följd att de mest missbelåtna utvandrat till Turkiet. Numera skall stämningen vara mycket gynsam mot regeringen, och understödjes denna på allt sätt af större delen af befolkningen.

Johan Henrik Thomander.

Svenska kyrkan har haft den lyckan att bland sina främsta representanter räkna män som skördat stor berömmelse på både vetenskapens och vitterhetens fält, och ej sällan har man hört förebråelser riktas mot henne derför att hon dragit till sig personer hvilka i följd af sin själsriktning och begåfning måst känna sig i mer eller mindre mån främmande för eller besvärade af det presterliga kallet med dess många, till embetet ej egentligen hörande tidsödande förrättningar — män hvilka, om de ostördt fått egna sig åt andra, med deras lynne mera öfverensstämmande banor, skulle hafva kunnat i ännu större mån än hvad fallet varit sprida glans öfver fäderneslandet. Såsom talande exempel härför har man anfört Tegnér, Agardh, Heurlin, Wingård, och förefaller det oss såsom hade man icke så orätt i detta påstående. Detsamma har äfven sagts om Johan Henrik Thomander; huruvida med eller utan skäl vilja vi lemna derhän, ty att döma af hvad han verkat för kyrkan, kan det synas något vågadt att förfäkta den åsigten det han skulle hafva underkastat sig sina embetsåligganden endast och allenast derför att det var hans skyldighet. Härmed må nu förhålla sig hur som helst; säkert är att nationen, den svenska vitterheten och vetenskapen kunna med stolthet och beundran blicka upp till denne man från innevarande århundrades början. Mången minnes ännu den majestätiska gestalten, de snilleblixtrande ögonen, den mäktiga stämman hos denne framåtskridandets väldige banerförare; för dem må efterföljande anspråkslösa lefnadsteckning vara en erinran om den bortgångne; och det skulle för oss vara glädjande om de som ej sett honom eller känna till hans verksamhet något närmare af den korta skildringen om hans lefnad kunde bilda sig en om ock svag föreställning om hvad han varit och genom de impulser han gifvit ännu är.

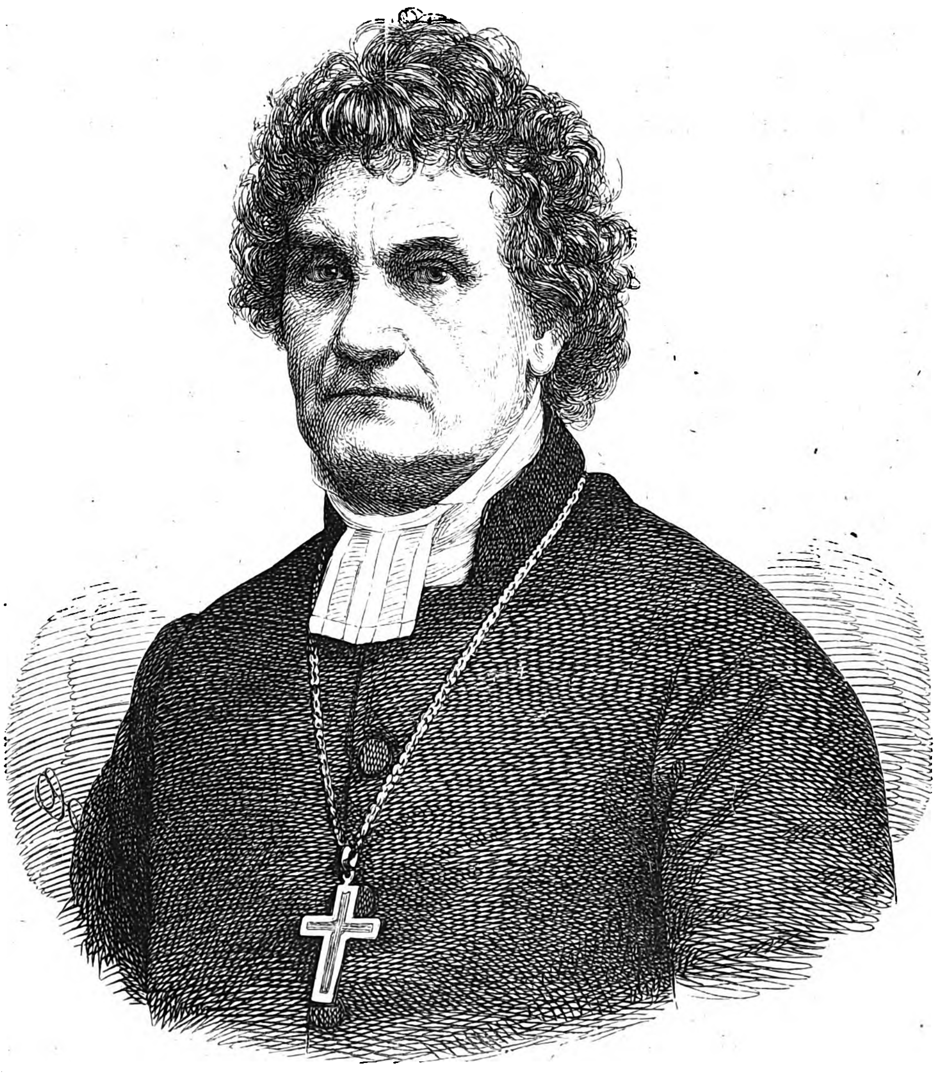

JOHAN HENRIK THOMANDER.

Johan Henrik Thomander föddes den 16 Juni 1798 i Fjelkinge socken inom Kristianstads län. Hans fader, vice pastorn och magistern Albrecht Johan Pisarki, var hjelpprest i nämnda socken åt prosten Thomas Thomæus, och då denne dog 1795, gifte han sig med den aflidnes dotter. Pisarkis farfar var polacken Albrecht Pisarki, hvilken invandrade till Sverige med konung Stanislaus, då denne höll sitt hof i Kristianstad. Redan i sina tidigaste år måste gossen umbära en moders kärleksfulla vård, liksom det ej blef honom förunnadt att taga fadrens välsignelse med sig ut i lifvet. Några år efter sonens födelse gifte modern om sig, sedan hon öfvergifvits af den man åt hvilken hon först gaf sin hand. Gossen upptogs nu af sin mormoder, enkeprostinnan

Thomæus, hvilken bosatt sig i Karlshamn, och det var denna fromma qvinna som först ur bibeln och Bælters postilla undervisade honom i religionens höga sanningar — ett välsignelserikt utsäde, ty hvad hon inskärpte i det unga sinnet satt ock qvar der för hela lifvet. Vid åtta års ålder sattes han i Karlshamns skola, och äfven nu var det samma ädla qvinna som genom att af sina små besparingar hopskrapa terminsafgiften gjorde det för honom möjligt att inhemta kunskaper. Gossen gick på fristunderna i lära hos en hjulmakare, men mästaren fann snart att lärlingen dugde till ingenting i den vägen. Derpå kom han till en af sina morbröder, som hade ett apotek i Karlshamn, och nu skulle gossen bli apotekare, men äfven härför visade han lika liten håg. Han fick likväl stanna qvar i morbroderns hus. På sina lediga stunder skref han predikningar och komedier; de förra framkallade stor glädje hos mormodern, men de senare väckte hennes missnöje. Gossen roade sig nu med att göra latinsk vers, och det ämne han sålunda behandlade var verldshistorien i sammandrag. Vid kamraternas krigiska lekar utsågs han med anledning af sin klena kroppsbyggnad till general och satt på något afstånd observerande stridens gång. I skolan var han deremot omtyckt af läraren och fick af honom det vitsordet att vara flitig utan att likväl vara träl. I Karlshamn bodde då en engelsman, af hvilken han lärde sig engelskan på samma sätt som han inhemtat modersmålet.

Utrustad med utmärkta loford från skolan och 15 rdr såsom respengar, begaf sig den fjortonårige gossen, hvilken utbytt det utländskt klingande namnet Pisarki mot Thomander efter sin moders slägt, till Lunds akademi år 1812. Hans fattigdom tillät honom ej att stanna der längre än två läseterminer. Han måste nu söka sig en informatorsplats, men år 1815 kallades han att mottaga ett kollegat vid Karlshamns skola, hvilken befattning han innehade till 1817, då han åter tog plats som informator hos grosshandlaren Winberg på det nära Karlshamn belägna Stensnäs, der han sedermera tillbragte flere lyckliga somrar. Nu inskränkte sig Thomander så mycket som möjligt för att kunna understödja sin moder och mormoder samt afslog alla de anbud som gjordes honom af hans gynnare att förbättra hans ställning. Ynglingen var för stolt att ej vilja sjelf förtjena sitt bröd. Under denna tid uppträdde han äfven som predikant, men den stämma som sedan fylde tempelhvalfven ansågs af läkarne vara för svag att tillåta sin egare att egna sig åt prestembetet. Först på hösten 1819 återvände Thomander till Lund, der han studerade med största ifver, dock ej till graden. Hans vetgiriga ande sysselsatte sig nu med de mest olikartade grenar af vetande, och det väckte icke ringa förvåning hos bibliotekspersonalen, då han lånade hem Spinoza. "Det torde vara lättare," säger en af dem som skildrat Thomanders lefnad, "att uppgifva hvad han icke läste än hvad han läste under de nio år han var student." Thomander åtnjöt stort anseende bland både lärare och kamrater, och man berättar att då han en gång infann sig på en af professor Hylanders föreläsningar, afbröt denne sitt föredrag under förklaring att han nu måste gifva sitt ämne en annan hållning, då han fått en *lärd* åhörare. Äfven Wieselgren utbrister om honom: "Hvilka snillen från Plato till Nordens Vala, från Shakespeare till Diderot, ha ej biktat om geniets högsta aningar inför den sjelftänkande mannen!".

Thomander genomgick teologiska seminariet med stor utmärkelse, tog prestexamen den 19 Dec. 1820 och prestvigdes vid 23 års ålder den 20 Juni 1821, då han utnämndes till kapellpredikant i Karlshamn med en årlig lön af 37 rdr banko, under hvilken tid han fortsatte sina vittra och teologiska studier. Hvad som brast i hans ekonomi ersatte han genom enskilda lektioner hos grefve Trolle Wachtmeister, i ofvannämnde grosshandlaren Winbergs och en hr Meyers hus i Karlshamn. Under denna tid egnade han sig åt studiet af Schelling, Rousseau, Voltaire samt riktade vår litteratur med öfversättningar efter Matthison, Körner, Tasso, Ossian och Schak Staffeldt. Men framför alla andra studerande han dock de tre skalder med hvilka han mest sympatiserade och som utöfvat ett väsentligt inflytande på hela hans verldsåskådning: Aristophanes, Shakespeare och Byron, af hvilkas arbeten han gjort mästerliga öfversättningar. Georg Scheutz öfversatte 1816 Shakespeares "Julius Cæsar" och anmälde 1820 att en samling af den store brittens skådespel skulle utkomma men utgaf endast "Köpmannen i Venedig" samt uppmanade Thomander att fortsätta företaget. Denne grep sig an härmed mellan 1824-1825 och af hans hand hafva sålunda på vårt språk blifvit öfverflyttade "Muntra fruarne i Windsor", "Antonius och Kleopatra", "Richard II", "Som er behagar", "Machbeth", "Trettondagsafton", hvilka äro de mest fulländade af hans öfversättningar. Härtill komma "Om det fullkomliga Goda" eller "Tyska teologien" från gammaltyskan (1825), Aristophanes' "Molnen" (1826) samt de i tryck ej utgifna "Thesmophorerna" och "Grodorna", "Manfred" af Byron (1826), "Brutus" af Voltaire (1830), dramat "Amanda" från spanskan, "Den senfärdiga" af Justin Gensoul. Af mindre värde torde vara Thomanders öfversättningar af den latinska kyrkans äldsta skalder Prudentius, Fortunatus, Clemens Alexandrinus och Synesius, som under titeln "Sånger från den äldsta kyrkan" äro införda i "Teologisk Qvartalskrift" häft. 1, hvilken uppsattes af Thomander och H. Reuterdahl 1828 och fortgick till 1832 samt i ny följd mellan 1836-40. Såsom grundsats uppstälde den forskningens frihet; "kyrkan," hette det, "känner kätterier, men icke vetenskapen" och "sanningen är ännu icke så lemmalytt, att hon icke skulle kunna spänna bälte med sofismerna." Sin stora makt öfver språket har Thomander på ett glänsande sätt ådagalagt i sin ordagranna öfversättning af Nya testamentet (1835). Kort före sin död var han sysselsatt med att öfversätta Racines "Athlie", hvaraf likväl medhanns endast första akten.

År 1826 kallades Thomander af professor M. E. Ahlman, som varmt nitälskade för de teologiska studiernas höjande, att hålla exegetiska föreläsningar och utnämndes året derpå till docent vid seminariet, sedan han försvarat sin afhandling *De Antichristo primæ ecclesia* *). Då domprostbefattningen i Lund blef ledig efter Kr. Wåhlin, ville Ahlman, som var ende medlemmen af Lunds teologiska fakultet, att Thomander skulle få platsen såsom den mest förtjente bland de sökande. För att ej blifva öfverröstad af de andra fakulteterna skickade han till Köpenhamn de sökandes afhandlingar utan att uppgifva deras namn och bad dervarande teologiska fakultet gifva sitt utlåtande, som utföll till förmån för Thomander. I Lund fäste man likväl ej något afseende härvid utan föredrog teol. adjunkten Hellstenius, emedan Thomander ej var graduerad och blott e. o. adjunkt! Denna befordringsfråga framkallade en mängd polemiska skrifter, och en följd deraf blef att Thomander i förening med sin förtrognaste vän, docenten Ahnfelt, 1832 började utgifva tidningen Gefion, som upplefde blott en årgång och utmärkte sig för sin satiriska udd, ungdomlighet och sitt goda lynne. Ahlman måste trösta sig öfver sitt fullständiga nederlag, och bland de papper han skänkt till Lunds bibliotek finnes ett af honom till en ungdomsvän och prost på landet skrifvet bref, hvilket slutas sålunda: "Denne Thomander är en verkligen ovanlig man, djerf och sjelfständig, mera passande för de amerikanska fristaterna än för vårt

---

*) Sitt anseende som teolog befästade Thomander genom sin disputation *De donis Spiritus sancti*, *De articulis fidei primariis*, specimen för domprostbefattningen (1830), *De justa dispositione theologiæ practicæ* för pastoralteologiska professionen (1833).

servila samhälle.“ Det lyckades emellertid Ahlman att genom presidenten Hartmansdorffs inflytande få sitt förslag till omorganisation af teologiska fakulteten stadfästadt af Kungl. Maj:t, och Thomander blef nu den 16 November 1833 utnämnd till professor i pastoralteologi med Husie till prebende. Nu dröjde det icke länge innan han hugnades med utmärkelser. Vid reformationsfesten i Köpenhamn var han den ende svensk som bland de fem utländska teologerna af dervarande teologiska fakultet erhöll hedersdiplom såsom teologie doktor. År 1838 blef han invald till medlem af den komité som skulle öfverse och förbättra kyrkolagen. År 1844 kallades han till tredje och 1847 till andre teologie professor i Lund, 1849 utnämndes han till riddare af Nordstjerneorden och erhöll samma år Svenska akademiens stora pris för vältalighet. År 1850 kallades han till domprost i Göteborg och 1855 till medlem af Svenska akademien. År 1856 utnämndes han till biskop i Lund, 1858 till kommendör af Nordstjerneorden, 1866 till kommendör af Dannebrogen och 1864 erhöll han Nordstjerneordens storkors.

Såsom universitetslärare gjorde Thomander till sin förnämsta uppgift att söka uppväcka en sannt vetenskaplig anda af forskning bland de teologie studerandena, och detta var desto svårare som, enligt hans egna ord, “allt som i någon mån afvek från det vanliga konversationssnacket och predikostilen var underkastadt misstydningar“. Då Thomander var ett ovanligt snille, är det ej att undra på att de unga blickade upp till honom med beundran och kärlek; en följd häraf var också att han valdes till inspektor för både skånska och blekingska nationerna, hvilka då utgjorde öfver två tredjedelar af hela studentkåren.

Vid 1840 års riksdag invaldes Thomander till medlem af preståndet; alltifrån sina första steg på den politiska banan var han en bland dem som kämpade i främsta ledet för framåtskridandets sak, och samma rykte han förut vunnit såsom andlig talare förvärfvade han sig äfven här såsom parlamentarisk. Denna förmåga var så stor, att en af våra större politiska tidningar kallade honom Sveriges Sheridan. Med allt sitt utpräglade frihetssinne var Thomander en afgjord anhängare af det konstitutionella konungadömet och varnade för “alla *kratiers* öfvermakt, vare sig aristokratier eller demokratier“. Vid nämnde riksdag förevar äfven frågan om en ny riksdagsordning. Thomander hade i början uttalat sig för enkammarsystemet men slöt sig sedermera till ett system med två kamrar, deri den första skulle utgöras af representanter utsedda genom medelbara distriktval, den andra bestå af elementer ur de gamla fyra riksstånden. Då alla stånden voro samlade på Riddarhuset den 28 September 1840 till gemensam diskussion af representationsfrågan, uppbjöd Thomander hela sin parlamentariska talang för att vinna opinionen för klassval, sökande visa att man derigenom undveke faran “att genom en valcensus undanstänga proletärerna och derigenom väcka den sofvande björnen, förr eller senare framkallande revolutionen just genom de mått och steg, som skola förekomma den“. Thomander talade dock både den gången och sedermera förgäfves, ty anhängarne af den bestående fyrståndsrepresentationen ville ej veta af hvarken allmänna val eller val modifierade genom klassval. Vid 1845 års riksdag framlades för ständerna det s. k. Ekholmska förslaget; det var redigeradt af Thomander och hade vunnit sympatier hos borgarståndet samt förordade hälften klassval för ett öfverhus och hälften allmänna val för ett underhus. Detta förslag diskuterades på 1847 års riksdag men vann ej något bifall, oaktadt Thomander påminde om sibyllan som brände den ena boken efter den andra men ändå till slut begärde dubbelt i betalning för de ännu obrända.

Vid de fem riksdagar Thomander bevistade var han medlem af statsutskottet, der han kraftigt påyrkade sparsamhet i handhafvandet af statsmedlen och utöfvade stort inflytande. Sjelf säger han i detta afseende: “Efter mitt förmenande är ingenting mera sannt konservativt än att hålla ett lands finanser i ordning. Man må säga hvad man vill, det är intet blott bondprat att detta folk är ett fattigt folk, som, om der hushållas väl, kan fullkomligt hålla sig uppe och med lämpor och småningom bestå sig allt hvad det behöfver, blott det icke tror sig behöfva för mycket, men som, när dess finanser komma ned, endast ganska långsamt repar sig. Det går icke an att leka med Sveriges finanser. Penningen är här en vigtigare sak än i de flesta europeiska länder.“ Bland de ärenden som förekommo vid 1840 års riksdag var kabinettskasse-frågan ett af de vigtigaste, och att regeringen led nederlag deri vid voteringen i statsutskottet tillskrefs i främsta rummet Thomander och Ödmann samt tre andra prester. Gälde det deremot anslag till vetenskapliga ändamål, akademierna och de lärda samfunden, elementarläroverken och folkskolan, var Thomander ej sen att höja sin röst för bifall. Rättigheten för hvar man och qvinna att försörja sig sjelf efter eget fritt val, den lika arfsrätten och utvidgandet af judarnes medborgerliga rättigheter lågo Thomander varmt om hjertat och utgöra några bland de vackraste bladen i hans medborgarekrans. Det bör ej förundra att regeringen ville tillegna sig denne ovanligt begåfvade man, hvarför konungen också erbjöd honom en plats i sitt råd, men Thomander afböjde med bestämdhet denna heder. På riksdagen 1848 uppträdde han varmt för det betryckta Danmarks sak och sökte öfvertyga nationen att broderlandets sak var hela Nordens, men han lyckades ej vinna gehör hos folkets ombud.

En annan företeelse hvarför Thomander på det varmaste intresserade sig var de s. k. nykterhetsföreningarne, hvilka uppkommo i medlet af 1830-talet och gjorde till uppgift för sin verksamhet att sätta en dam för det alltmer omkring sig gripande superiet, hvilket tycktes hota undergräfva samhällets sedliga och materiella grundvalar. Thomander stälde sig på nykterhetsföreningarnes sida och stiftade 1837 tillsammans med professor Flodman Lunds stifts centralförening samt befrämjade härigenom i hög grad föreningarnes i sig sjelf lofvärda bemödanden. Vid det första centralmötet 1838 hos dr A. Sandberg i Madesjö nära Kalmar höll han inför 35 prester och flere tusen åhörare en predikan som gaf väsentligt stöd åt det vaknade sträfvandet. I samma ändamål utgaf han äfven detta år ett glänsande “Försvar för nykterhetssällskaperna“. Det torde ej behöfva påpekas att en man sådan som Thomander ej utan missnöje kunde se de öfverdrifter hvartill dessa föreningar gjorde sig skyldiga, då de förvandlade denna sociala och ekonomiska fråga till en religiös samt upphöjde nykterheten till ett slags nytt salighetsmedel.

Sedan Thomander 1856 blifvit utnämnd till biskop i Lunds stift, hade han i följd af sina frisinnade åsigter att utstå många strider med sitt presterskap, först på mötet i Helsingborg 1857 och sedan på det stora stiftsmötet i Lund 1858. Men lika litet han lät sig dåras af smickret, lika litet kunde han af motståndet skrämmas att svika sin lefnads mål: andlig och verldslig frihet. Sina åsigter i kyrkligt hänseende har han nedlagt i en liten 1850 utgifven bok med titel “De kyrkliga frågorna“.

Det är ej nog med att kalla Thomander en stor eller till och med en mycket stor man, ty han var ett snille. Mäktig att åt allt hvad han företog sig gifva prägeln af lärdom, ja, till och med originalitet, var han dock störst såsom talare och i synnerhet såsom andlig. Öfver hans läppar flöt språket än såsom en mäktig och djup bergsström, än elegiskt smekande och ljuft såsom dalens lugna å, än åter ystert dansande såsom skogens vårbäck, i ungdomlig lefnadslust stänkande omkring humorns och satirens gnistrande perlor — i få ord sagdt, han hade ordet fullkomligt i sin makt och egde som få en nästan obegränsad förmåga att komma menniskohjertats strängar att dallra under inflytande af alla de olika stämningar hans snille framkallade inom åhörarnes bröst. Genom hela denna underbara väfnad framskimrade dock alltid den logiska tankegångens guldåder, och om det någon gång tycktes att han tappat bort eller uppgifvit densamma under intrycket af de öfversvallande känslorna eller ämnets djup, var den mestadels endast skenbart skymd för att i nästa ögonblick dyka upp med desto större klarhet och bindande kraft. För att rätt fatta Thomanders storhet såsom andlig talare måste man hafva hört honom, då han från predikstolen talade om Guds oändliga kärlek till menskligheten och sökte för de öfverväldigade åhörarne tolka försoningens myster. Den väldiga gestalten tycktes då liksom växa, den malmfulla stämman genomlopp tonskalans hela register, det tårdränkta blå ögat liksom skådade de öppnade himlarne genom tempelhvalfvet och öfver det plastiska, kraftigt formade anletet hvilade inspirationens förklarade helgonskimmer.

Som vi ofvan nämnt, kallade Svenska akademien år 1855 Thomander till sin ledamot. Han intog der den stol*) som genom Atterboms kort förut inträffade frånfälle blifvit ledig och höll vid sitt inträde i akademien ett i hög grad snillrikt och hänförande minnestal öfver sin berömde företrädare.

All den kärlek som låg i botten på Thomanders själ uppenbarade sig på det mest tilltalande sätt inom hans husliga lif, hvadan också hans hem genom den kärlek han gaf och den genkärlek hvarför han var föremål från sin makas och sina tre döttrars sida var hans käraste vistelseort. Hans ledsagarinna genom lifvet var sedan 1834 Emilia Lovisa Katarina Meyer, som var dotter till grosshandlaren Meyer i Karlshamn och skänkte honom döttrarne Fredrika Katarina, Ida och Emma Kristina.

De sista åren af sin lefnad vistades Thomander i Lund bland den ungdom af hvilken han var så högt älskad, derunder med intresse omfattande stiftets angelägenheter och sysselsatt med författandet af teologiska arbeten, bland hvilka var ett försvar för Kristi gudomliga natur, men från hvars fullbordande dödsengeln kallade honom till ett högre lif den 9 Juli 1865. Då naturen klädde sig i vårens skrud, gick han med hoppfullt hjerta och ansigtet förklaradt af ett himmelskt leende bort till en bättre verld, helsande ut till de knoppande träden på Helgonabacken: “säg dem att jag icke afundas dem, ty jag har det mycket bättre än de“.

---

*) Denna stol i Svenska akademien har innehafts af följande: N. L. Sjöberg † 1822, A. F. Skjöldebrand † 1834, P. H. Ling † 1839, P. D. A. Atterbom † 1855, Joh. Henrik Thomander † 1865 och slutligen af prof. Gustaf Ljunggren, som ännu bekläder densamma.

◆

Marknadsfärden.

“Hvart gäller resan?“ Jo, till marknа'n bär den;
i sakta lunk får »grålle» trafva på,
och fader Ola sjelf är med på färden
att ge en vink med piskan då och då;
men — »bara lyx, min kära fader Olle,
din piska är», så räsonerar »grålle».

»Du vet nog sjelf att jag kan vägen lunka
förutan snärtar, du vet mer än så:
att när du mer än vanligt råkat klunka,
du mer än vanligt låter piskan gå;
dock — jag vill ej din gamla vana rubba,
så länge än du har din hafrekrubba.»

Rätt diplomatiskt — inte sannt? — af hästen
att räsonera på så fogligt sätt;
han är i tjenst, det vet han, och för resten,
hvad husbond' gör, det *måste* vara rätt.
Men, för att återkomma till det hela,
vi må en blick ock åt de andra dela.

Vid sidan utaf gubben sitter gumman;
hvad hon funderar på, det vet ej jag.
Till marknadsplatsen! Det är hufvudsumman,
det vissa målet för en rolig dag.
Men se på »grebban», kors, jag tror hon vänder
helt frankt oss ryggen! Jo jo, sådant händer.

Hvad hon i sinnet har, jag nästan anar:
en silkesduk af mor, en sväng med Per.
Just nu åt stugan här hon ifrigt spanar.
Hvad kan det vara? Kanske Per bor der!
Ej under då, om det är på det viset,
att torpet der fått namnet »Paradiset».

Och gamle Petter Rask, soldat för detta,
med kalfven sin i släptåg går bredvid.
Han är just nu i farten att berätta
ett krigarminne från sin tjenstetid:
»Och ta' mej sjutton tusan om jag ljuger»
— så slutar han — hva'falls, jag tror det duger!

Men kalfven sjelf kan ej förstå och veta
hvad det skall tjena till att hasta så,
och derför börjar han att envist streta
emot, så mycket som han kan förmå,
och liksom fattad af en inre maning,
han får om färdens slut en dyster aning.

Och med allt större mod och större allvar
han protesterar mot att längre gå,
nu tänkande dervid — ty alla kalfvar
de ha sin egen tanke — just som så:
»Jag vågar hufvudet såväl som svansen
att slagtaren gör slut på marknadsdansen!»

Nu rinner solen upp bak' österns kullar,
och »grålle» får en vink att raska på.
Allt fortare mot målet vagnen rullar,
och häst och kalf få springa båda två.
I rappet är man framme — jord och himmel!
Ett sådant lif! Ett sådant brokigt hvimmel!

Bland akrobater, sång och positiver
man alla stånd och varor skall bese,
och »grebban» Stina njuter med en ifver
som man bör rättvist erkännande ge.
Men kalfven? — Han gaf tusan hela ståten
och redan nästa dag — sitt lif på båten.

A—st.

◆

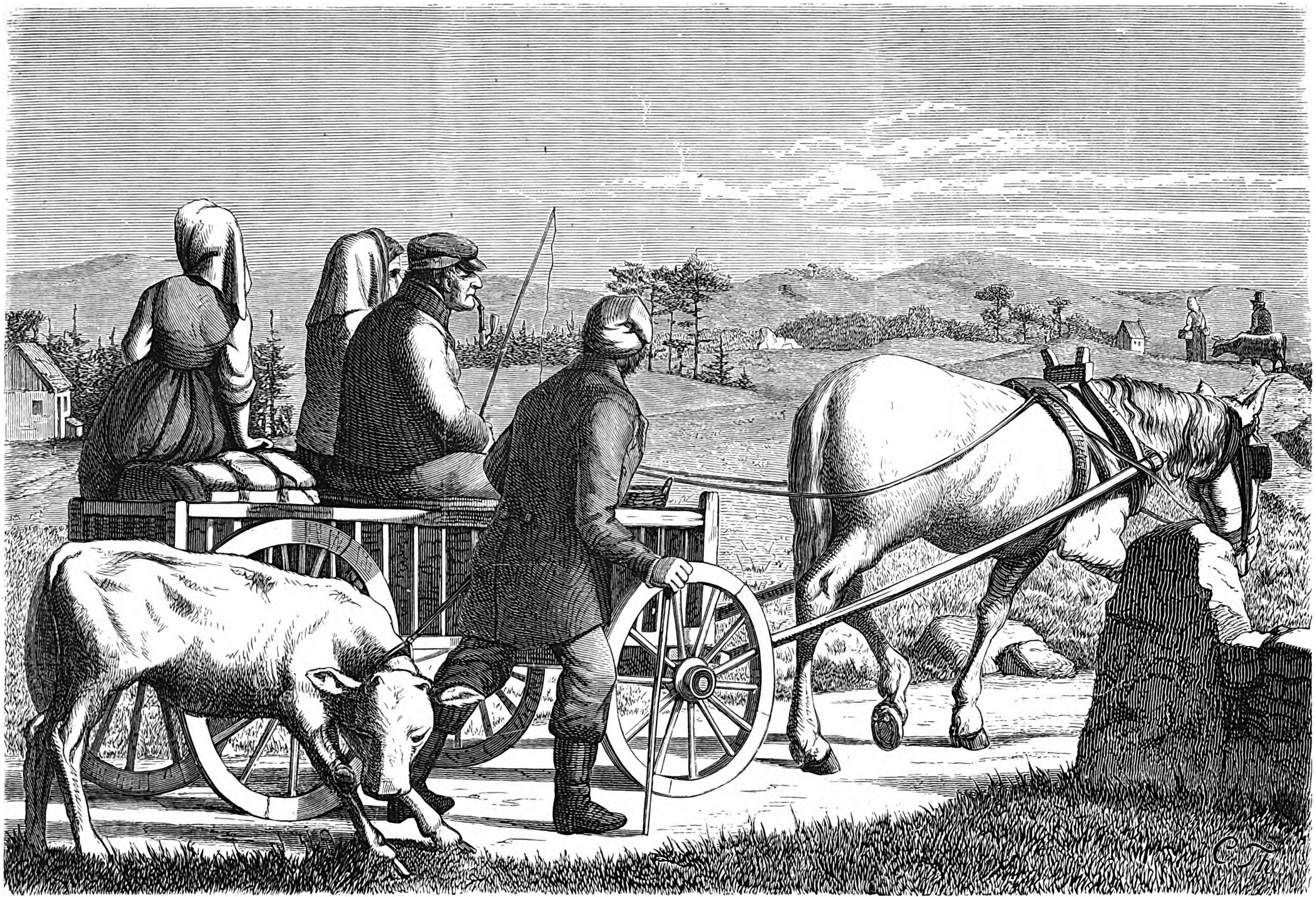

På väg till marknaden. Motiv från Skåne.

Gauchon och hans lefnadssätt.

(Efter "Munthe-Morgenstjerne".)

Då den sydamerikanske spanjoren vill framhålla det öfriga af ett land såsom en motsats till hufvudstaden, benämner han det förra *campana*, och så kallas det äfven i tidningarne, de allmänna kungörelserna, förordningarne o. dyl. der man fäster afseende vid de juridiska gränserna och den politiska indelningen. *El campo* deremot vill säga landsbygden utanför städerna, uppfattad efter dess egendomliga naturliga beskaffenhet såsom vidsträckta gräsmarker, hvarpå den glesa befolkningen, karakteriserad genom sina egna plägseder, bruk och lefnadsvanor, lifnär sig af de omkringströfvande boskapshjordarne. De stora slätterna äro egendomliga för Sydamerika. De börja redan mycket högt upp och genomstryka hela verldsdelen. Från 3° n. b. till långt ned i Patagonien mellan Cordillererna, Brasiliens bergssystemer och Atlantiska oceanen finnas flacka landsträckor hvilka med ett ytinnehåll af tusentals och åter tusentals qvadratmil utbreda sig omkring de stora floder som flyta fram genom dem och utmynna i oceanen. Från Amasonflodens områden i norr, hvilka äro uppfylda af ogenomträngliga urskogar och befolkade af en tropiskt rik djurverld, och från *llanos*, de ofantliga, trädlösa fält som vattnas af Orinoco, fortsättas de åt söder af de brasilianska *pampas*, medan de argentinska pampas upptaga en del af de förbundna staterna (Santa Fé, St Louis och Buenos Ayres) och sträcka sig långt ned mot kontinentens södra spets, der de slutligen förlora sig i en stenig öken omkr. 50 mil norr om kap Horn. De genomlöpa sålunda alla jordbälten från de brännheta tropikerna till köldens regioner; deras jordmån är olika med hänsyn till uppkomst, sammansättning och yta; likaså äfven de växter de framalstra, men någonting för flertalet af dem gemensamt äro de otaliga hjordar af hästar och hornboskap som der i förening med Sydamerikas ursprungliga djurslag föra ett lyckligt lif, samt indianerna och *gauchoerna*, hvilka alltid till häst ströfva omkring i obunden frihet och lefva i ett bekymmerfritt naturtillstånd.

I det Atlantiska oceanen sålunda söder om La Platas mynning begränsar slätterna och vräker upp sina vågor på Patagoniens ödsliga kuster, hejdas den resande längre mot norr af floderna La Plata och Parana. Efter att hafva passerat dem, varseblifver han först det fruktbara Entrerios, hvilket i söder går liksom i vågor och flerstädes är betäckt af skog, och dernäst på andra sidan La Plata och Uruguay Banda Oriental, en kuperad högslätt, här och der genomskuren af stenreflar. Dessa trakter skilja sig sålunda i geologiskt och andra hänseenden från de egentliga pampas.

Vid horisonten af dessa ofantliga sträckor kan ej skönjas något afbrott. Rundtomkring hvälfver sig himmelen åt alla håll ända ned dit der den sammansmälter med jordytan utan att i allmänhet något större föremål aftecknar sig mot dess rena asur; utan hinder följer ögat solen från det ögonblick den höjer sig öfver gräshafvet tills den åter försvinner; sällan uppfångar örat något ljud i den högtidliga tystnaden. I dessa öde trakter herrskar naturen enväldigt, alla dess företeelser framträda inför åskådarens blickar i det ursprungliga majestät eller den allvarliga skönhet som äro hos densamma inneboende och verka med oförsvagadt intryck, från tordönet, som drager fram öfver fälten med regnbyar och skydrag, och sydveststormen *pampero*, som sveper fram öfver gräset, till regnbågens luftiga färgbro och det ensliga stjernskottet, hvilket sakta glider ned utefter firmamentet och försvinner i natten. Ödsligheten lägger sig på sinnet, ögat öfverväldigas af denna utsigt, som hvarken har perspektiv eller behörig fördelning af ljus och skugga, och menniskotanken böjer sig inför denna oändliga utsträckning och enformighet, ty enformigheten är tröttande i smått men öfverväldigande i stort. Här afbrytes den stundtals, när ett moln passerar framför solen och öfver en del af landskapet kastar sin rörliga skugga, som drager allt längre och längre bort samt slutligen förlorar sig i fjerran, eller när en hvirfvelvind plötsligt växer upp, drifver en pelare af sand och växtdelar framför sig i yrande fart och derefter dör bort, eller när en sprakande präribrand stryker fram öfver fälten, efterlemnande mörka, förbrända sträckor. Stundom fängslas ögat af de trädgrupper som stå här och der vid en förbiflytande flod eller, såsom i Banda Oriental, af en stenås, der de tunga blocken ligga kastade om hvarandra i fantastisk oordning för att hvila till nästa jordrevolution. Men dessa enskildheter beröfva icke landskapet dess ofvannämnda enformiga karakter, som springer ännu mer i ögonen genom de öfverallt omkringströfvande häst- och boskapshjordarne. Omvexlande är marken beväxt med kort och långt gräs, här och der uppblandadt med några örter eller bildande tufvor. På somliga ställen hafva utbredt sig sällskapliga, stora sträckor upptagande växter, bland hvilka i synnerhet må nämnas *cardos*, väldiga tistlar som lägga hinder i vägen för ryttaren och tvinga hästen att gå i skridt mellan de hvassa törnena. Der en liten steppflod, en lagun eller ett af de på campon talrikt förekommande vattenhålen finnas, ser man stundom några säfstrån, buskar och låga träd, och vid de större gårdarne (*estancias*) öfverskygga tårpilen och den törnbeströdda akasian ingången eller cisternen. Likväl har äfven vegetationen sin skönhet. I Banda Oriental ser man om våren campon förvandlad till en brokig blomstermatta; olikfärgade små klockor, fina passionsblommor, mörkröda verbenor m. fl. gifva relief åt den friska gröna gräsbotten. I sprickorna i stenblocken växa kaktusar med stora blommor och buskar med orangens doft, hvilkas fina löfkonturer vackert afteckna sig i den genomskinliga luften och spegla sig i det klara, öfver graniten framdansande vattnet.

Läsaren tänke sig en allmänning, dels såsom Buenos Ayres utgörande en vågformig terräng, dels såsom Entrerios och Banda Oriental en backig högslätt, hållande hundatals, ja, tusentals mil i omfång och i hvars aflägsnaste trakter man kan galoppera omkring i timtal. utan att påträffa en enda menniskoboning. På långt afstånd från hvarandra skönjas små hyddor, der herden bor som i närheten ensam vaktar en fårahjord, eller mera sällan en *estancia*. Stundom möter man ett par pittoreskt klädda gauchoer, hvilka till en inhägnad drifva ihop en flock bångstyriga hästar, eller påträffar man andra som äro sysselsatta med att slagta boskap. Man tillropar dem ett "*Buenas tardes!*" (God afton!), de besvara helsningen och så ilar man åstad vidare utan att på länge höra annat än det dämpade ljudet af hästens hofslag i det mjuka gräset. Här och der tager en skara strutsar till flykten eller störta några hjortar och rådjur uppskrämda bort i lätta språng. Tystnaden brytes endast när *tero-teron*, den sydamerikanska vipan, förföljer ryttaren med sitt hesa skri, när en tjurs bölande eller en hästs gnäggande höres ur fjerran. Odlingen har ännu i endast ringa grad kunnat påtrycka denna natur sin stämpel. De inflyttande europeerna hafva dit infört stora massor af husdjur. Städer och byar hafva växt upp och nybyggaren ristat den första plogfåran i jorden. Det skall ej heller dröja länge innan jernvägar och telegrafer korsa hvarandra i olika riktningar; redan nu stirrar gauchon förvånad på de höga stolparne och lätta jerntrådarne eller på lokomotivet som brusar fram öfver Buenos Ayres' slätter, men på många ställen ligger likväl prärien i samma skick hvari den befann sig för årtusenden sedan.

De dagliga sysselsättningarne äro mycket primitiva och inskränka sig vanligtvis till att galoppera efter de flyende hästarne och den vilda boskapen eller att drifva ihop en fredlig fårahjord; sällan ser man åkermannen bakom plogen, som långsamt drages fram af oxar, eller några karlar som jaga en flock vilda hästar upp bland säden för att de skola nedtrampa och sålunda tröska densamma. De fattige bo i låga, halmtäckta lerhyddor med träluckor i stället för fönster och hvilkas hela bohag utgöres af en träknubbe att sitta på, en bädd i ett hörn och några kökssaker eller på sin högsta höjd af ett bord och en stol. En sådan bostad är emellertid fullt tillräcklig att skydda sina invånare mot väder och vind, ty under största delen af året hvälfver sig himmelen vacker och blå öfver detta af naturen gynnade land och solen badar detsamma med sina varma strålar. Under de tre vintermånaderna har man omkr. 20 ruskiga regndagar och några kalla nätter, då temperaturen i solnedgången sjunker under nollpunkten och dimman lägger sig öfver fälten såsom rimfrost, stundom en temligen skarp sunnanvind samt några tvära öfvergångar; och är man mycket illa utrustad, kan allt detta vålla många obehag, men de äro likväl hastigt öfvergående och ersättas den öfriga delen af året genom en beständig vår och sommar. Ett sådant luftstreck har icke allenast den fördelen med sig att man nästan alltid kan vistas i det fria utan medför äfven i socialt hänseende den förmånen, att den yttersta graden af medellöshet här ännu icke är fattigdom samt att stor fattigdom ej är detsamma som elände i europeisk mening. Det är derför mycket lätt att taga sig fram här, och en stor del af den hemtrefnad och beqvämlighet som i Europa anses oumbärlig betraktas här med likgiltighet, eller såsom en fransk författare säger: “Lefnadsbehofven äro här af ringa betydelse i jemförelse med sjelfva njutningen af att lefva.“ — Samfärdseln menniskorna emellan är dock ringa och befolkningen mycket gles. Derför måste också enhvar värna sig sjelf samt i nödfall kunna försvara sitt lif och sin egendom; men å andra sidan åtnjuter individen, i synnerhet främlingen, den fullkomligaste frihet, kan göra allt hvad han behagar utan att det allmänna pålägger honom något tvång, och det möter ingen svårighet för äfven den fattigaste att lemna ett ställe der han ej trifves längre och begifva sig till ett annat, äfven om det ligger långt bort från hans förra hem. Denna senare omständighet befordrar i hög grad individens sjelfständighet, ty ännu värre än det personliga beroendet är det att för alltid nödgas vara bunden på ett visst ställe. Om än lagarne i Europa ej känna till något annat tvång i fråga om vistelseort än soldatens i den stående hären, så framkalla likväl de dryga kostnaderna vid företagandet af en längre resa och svårigheten att finna sysselsättning på den främmande platsen ofta samma missförhållande. Men så är det icke här. Allt hvad som behöfves är en god häst, en väl gjord sadel, en ändamålsenlig poncho och litet penningar. Den gästfrihet som här utöfvas både i estancian och den uslaste hydda bjuder alltid vandraren nattqvarter och ett mål mat. Träffar man emellertid icke på en menniskoboning, är det ej hela verlden att nödgas tillbringa natten på campon. Den resande binder då sin häst på ett passande ställe, gör upp en eld — der ej annat bränsle finnes att tillgå af den torra boskapsspillning som ligger kringspridd öfverallt — och steker på ett improviseradt spett litet af det kött han för med sig. Efter slutad måltid breder han ut sadeln under sig, sveper in sig i sin poncho och lägger sig sedan att sofva på marken tills den inbrytande dagen manar honom att fortsätta färden.

Det är svårt att tänka sig ett muntrare och friare sätt att resa än att sålunda färdas efter himmelens alla väderstreck, med några klädesplägg i nattsäcken, litet pengar på fickan och en revolver till sitt försvar. Det finnes likväl somliga gauchoer som år ut och in ströfva omkring utan att ha någon bestämd sysselsättning, taga andras gästfrihet i anspråk der det så passar sig och i utbyte deremot underhålla sina värdar med sång och gitarrspel samt genom att alltid visa sig vid godt lynne. Dessa vagabonder kallas på folkspråket *gauchos con cola atada* (gauchoer med uppbunden svans), emedan de under längre resor pläga binda upp svansen på sin häst. I Europa skulle de ovilkorligen blifva arresterade såsom lösdrifvare. Man må emellertid icke inbilla sig att dessa färder äro alldeles fria från vedermödor, ty i dimma och regnväder är det lätt att taga miste om vägen och då nödgas man taga sig fram på måfå, våt inpå bara kroppen och löpande fara att med hästen stanna qvar i morasen på campon eller i åarne. Hur primitiv än den form är hvarunder lifvet uppenbarar sig i dessa trakter, utöfvar detta likväl en viss dragning på sinnet. Den som tycker om friheten och ensamheten, den som uppriktigt älskar naturen och icke blott betraktar densamma såsom en angenäm kontrast mot städerna tilltalas mäktigt af dessa prärier, urskogar och floder, fastän han måste försaka hemmets trefnad och ett civiliseradt samhälles eganderätten betryggande institutioner. Då sommarens vind ilar genom det böljande gräset och blicken irrar ut öfver flere mil utan att något hinder reser sig i dess väg, känner man sig upprymd och väl till mods på de tysta prärierna, der det står menniskan fritt att göra hvad hon vill och der allt är så öppet och vidsträckt, att ryttaren, om hästen blir istadig, blott behöfver gifva den lösa tyglar och låta den sträcka ut tills den slutligen stannar af trötthet. — En sådan natur kan emellertid framkalla hvarje stämning, och den som i följd af sitt temperament älskar det allvarliga, han välje en stilla natt, då himlen hvälfver sitt tysta hvalf öfver fälten, och en här af upphöjda tankar skall bestorma hans själ.

Och nu några ord om inbyggarne i dessa trakter.

Då spanjorerna landstego i Sydamerika, funno de det befolkadt af talrika indianstammar, mer eller mindre framskridna i odling. En af de mäktigaste var guarani-stammen som bebodde en del af Brasilien och landsträckorna omkring Parana och Uruguay. Längre mot söder lefde de krigiska araukerna, hvilka ännu till en del äro oberoende, m. fl. Efter en hårdnackad kamp, som varat i århundraden och ännu pågår, drefvos de ursprungliga invånarne tillbaka mot gränserna och existera ännu, dels såsom oberoende stammar, dels underdåniga regeringen i de angränsande staterna. Medelst mellan de inkräktande spanjorerna och infödingarne ingångna giftermål uppkom en blandad ras, som i tidens lopp blef permanent — de egentliga *gaucho*erna. Några negrer och mulatter finnas äfven. Dessutom utgöres La Platastaternas fåtaliga befolkning af derstädes födda spanjorer, indianer, gauchoer och medlemmar af alla nationer. Indianerna förekomma sparsammast samt äro vanligtvis slöa och supiga. Deras språk, hvilket synes hafva varit mycket vackert och klangfullt, genljuder ännu i många ortnamn, benämningar på djur och växter o. s. v. Orden hafva vanligtvis tonen på sista stafvelsen. Af främlingarne bland campo-invånarne förtjena baskerna mest uppmärksammas i anseende till deras redbarhet och arbetsamhet samt engelsmännen, hvilka hitkomma med stora kapitaler och slå sig på fårafvel. De rå vanligtvis om en estancia, der de fördrifva den lediga tiden med ridt och kapplöpningar samt några äfven med att konsumera stora qvantiteter *cane and water*. När man väl lyckats öfvervinna medlemmarnes af denna nation köld och ohöflighet, äro de ett angenämt sällskap. Då gauchoerna äro de egendomligaste bland dessa menniskor, skola vi här egna dem en något utförligare beskrifning.

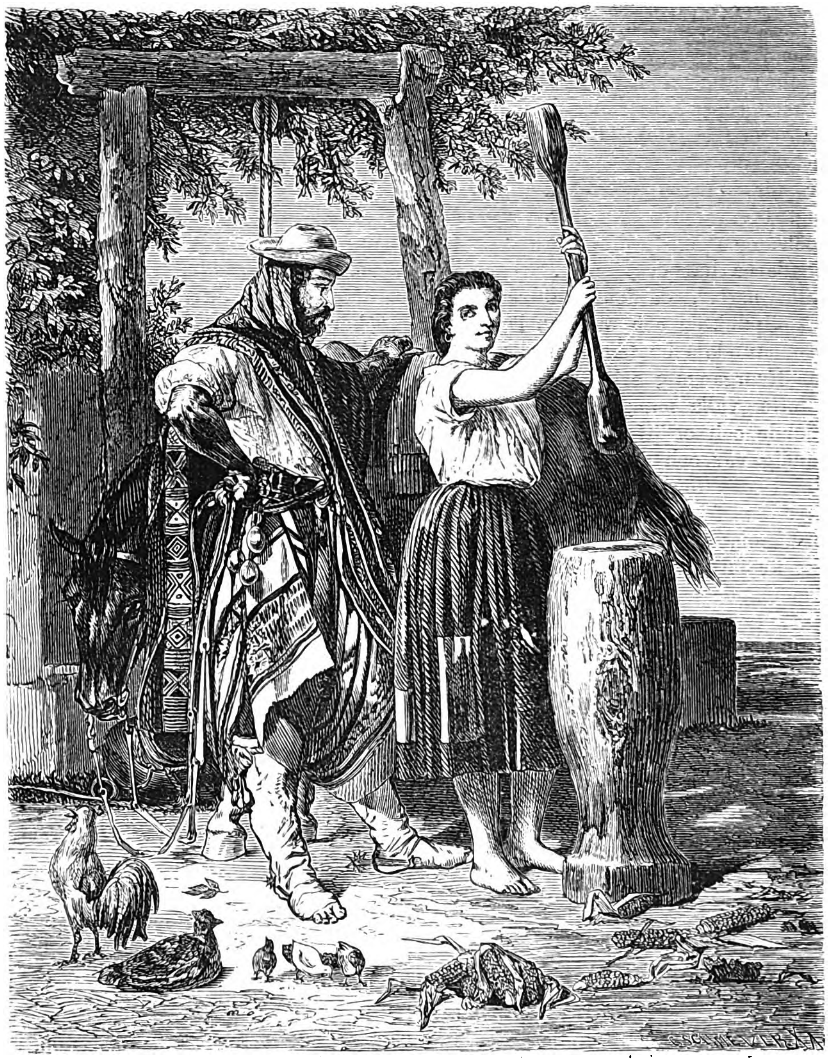

Välbergad gaucho och hans tjenstflicka, som stöter majs.

Gauchon ser vanligtvis dagens ljus ute på prärien i någon liten hydda (*rancho*). Man gör sig ej mycket besvär vid hans inträde i verlden: man sörjer endast för att han blir döpt så fort som möjligt, ty fastän gauchoernas religion till största delen består i fruktan för djefvulen och iakttagande af vissa ceremonier, gifva de sig likväl ut för att vara goda katoliker. Ofta vet gauchon ingenting om hvar han är född eller hur gammal han är. Frågar man honom om hans ålder, får man ofta till svar: "*Quien sabe*" — ett talesätt motsvarande vårt: "Det vete Gud", men stundom äfven användt för att afböja alla ytterligare frågor. I sina första lefnadsår är gauchon öfverlemnad åt sin moders omsorger och vistas då helst ute på prärien utan all annan beklädnad än en kort skjorta, en för små barn i dessa trakter mycket vanlig drägt. En sådan liten verldsborgare med sina stora svarta ögon och sin bruna hy ser ofta rätt näpen ut, och i allmänhet äro barnen i dessa nejder vackra, men den hastighet hvarmed de växa till, bristen på uppfostran och den låga bildningsgrad hvarpå präriens inbyggare befinna sig göra att den olikhet som eljest uppenbarar sig mellan fullvuxna menniskor och barn i deras sätt att se saker och ting samt i tal och åtbörder i viss mån här utjemnas, hvilken omständighet hos den resande framkallar ett obehagligt intryck.

Då gossen blifvit något äldre, anlägger han *ponchon* (ett fyrkantigt eller rundt tygstycke med ett hål i midten att sticka hufvudet genom; det faller i rika veck omkring kroppen såsom en sid kappa samt är ett vackert och ändamålsenligt klädesplagg); dernäst kommer ordningen till *chirissasen*, ett liknande tygstycke som lindas om låren och fasthålles kring midjan af *tiradoren*, ett bredt läderbälte, hvarvid sitta fästade silfvermynt och som är försedt med små fickor; deri instickes äfven den spetsiga knif som aldrig saknas hos gauchon, emedan den för honom är oumbärlig både såsom vapen och redskap. Då han är finare klädd, begagnar han vanligtvis ett par fina byxor med fransar nedtill och om halsen en liten fladdrande halsduk, på hufvudet en vanligtvis rund filthatt eller ett slags jakobinermössa. I hvardagslag går han som oftast barbent eller uti ett slags gamacher, hvilka förfärdigas af skinnet på hästens bakben och lemna tårna bara; men eljest ser man honom äfven ståta med stora stöflar och tunga, qvarterslånga silfversporrar, hvilka senare stundom väga ända till flere skålpund. Hur enkel gauchons drägt ibland förefaller, är likväl det hela vanligtvis rent och gjordt af brokigt tyg, ty han är fåfäng och styr gerna ut sig.

Då gossen blifvit så stor att han kan arbeta, ge föräldrarne honom en häst för att hjelpa de andra att vakta hjordarne och slagta boskapen, ty gauchon vet ej af någon annan sysselsättning än boskapsskötseln och vill ej heller befatta sig med någon annan, då densamma ej gör honom synnerligt besvär och han till sin natur är maklig. Till kreaturens fångande begagnas *lasson*, en lång läderrem med en metallring eller ögla i ena ändan, hvarigenom stickes den andra. Den sålunda bildade snaran kastar gauchon med färdighet, ofta under det hans häst störtar fram i fyrsprång, omkring djurets hals, och då lasson är fästad vid sadelgjorden, kan bytet ej komma undan utan drager genom sina bemödanden att komma lös fastare till snaran. När ett kreatur skall slagtas, kastar en ryttare sin lasso om dess horn, en annan slår sin omkring dess bakben och sålunda släpa de det till slagtbänken, der en tredje gaucho väntar till fots och i handen håller en knif, som han, då det lämpliga ögonblicket är kommet, stöter i djurets hals. Det erfordras stor öfning och skicklighet som ryttare att kunna utföra detta väl. Stundom gör offret ett förtvifladt motstånd, och brister lasson, kan det ibland hända att djuret tager hästen eller ryttaren på hornen, men detta är likväl sällsynt.

En ännu beundransvärdare färdighet utveckla gauchoerna i begagnandet af *bolas*, deras andra vapen, som består af två remmar, hvaraf den ena, den kortare, är fästad midt på den andra, den längre; i remmarnes ändar äro insydda sten- eller metallkulor; den mellersta kulan tager gauchon i handen, och efter att ha svängt apparaten ett par hvarf i luften, kastar han den på ett afstånd af mer än hundrade alnar öfver det byte han förföljer; remmarne sno sig deromkring och trasslas tillsammans, eller också blir bytet slaget förderfvadt af kulorna. En ryttare råkar mycket illa ut, när hans häst "boleras" på bakbenen. Djuret störtar naturligtvis ögonblickligen, och dess egare må skatta sig lycklig om han slipper undan helskinnad, så att han kan upptaga striden till fots; men nu väntar honom emellertid lasson. Det finnes endast ett medel att parera bolas, och detta är lansen, hvaraf företrädesvis indianerna begagna sig och som de låta släpa efter hästen för att derigenom skydda denne. I synnerhet under frihetskrigen mot spanjorerna aflade gauchoerna glänsande prof på sin skicklighet i detta hänseende. De djerfvaste galopperade ända fram till de fiendtliga linierna, hängande på ena sidan om hästen, med ett ben i sadeln och en hand på manken för att sålunda skydda sig mot kulorna. Då de kommit tillräckligt nära fienden, svängde de sig plötsligt upp och krossade med bolas hufvudet på någon soldat eller ryckte honom ut ur ledet med lasson, och detta verkstäldes med sådan hastighet, att den olycklige hade blifvit släpad till döds innan han kunde bilda sig någon riktig föreställning om hvad som händt honom. Det finnes emellertid flera grader af denna skicklighet.

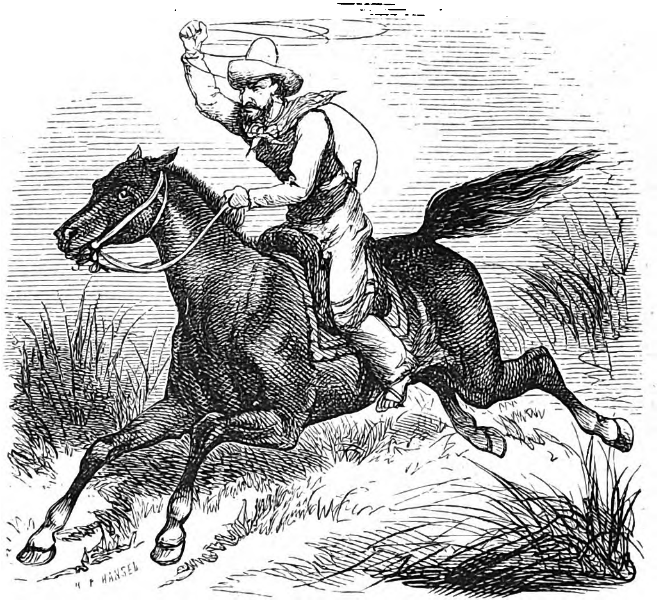
Gaucho till häst.

Gauchoerna äro ypperliga ryttare. De vilda hästarne fånga de med lasson, sadla djuren i en handvändning, kasta sig så upp i sadeln och tämja dem inom förunderligt kort tid. Deras sätt att stiga till häst är helt olika europeernas och mycket vackrare, i det de blott med venstra handen fatta hästen öfver manken och så från sidan med blixtens hastighet svinga sig upp i sadeln. Detta är bästa sättet med dessa svårtämjeliga djur, ty för en riktig *domador* (hästtämjare) gäller det endast att komma upp på djurets rygg; sitter han väl der, kastas han ej så lätt af, och man ser vilda hästar sedan de blifvit befriade från lasson, försvinna vid horisonten under de vildaste språng utan att kunna kasta ryttaren ur sadeln. Då hästen kastar sig framåt eller bakåt, afvaktar ryttaren lugnt med tyglarne i handen vid dess sida ett tillfälle att åter svinga sig upp i sadeln; lägger den sig ned på marken, står han grensle öfver den och följer med då den reser sig upp. Det erfordras något mer att rida ett sådant djur än hvad man i Europa anser behöfligt för att styra en häst, och de europeer som komma hit i den tron att de äro fulländade ryttare blifva vanligtvis på ett känbart sätt öfvertygade om motsatsen. Gauchoerna lemna nästan aldrig hästryggen och gå aldrig, om de kunna slippa det. Att färdas till fots är också äfven mycket opraktiskt på deras tummelplats — prärien. Denna är deras element; här känna de sig alltid hemmastadda, och här hysa de ingen fruktan, hvarken dag eller natt. Förer man dem deremot nattetid in i ett mörkt rum, bli de illa till mods och rädda. Blotta tanken att vara inspärrad mellan fyra väggar och utan att kunna se klart omkring sig gör dem beklämda. Saken är väl också den att de mycket väl ha reda på hur man tilldelar sina medmenniskor ett knifstygn. Derför föredraga de att under största delen af året vistas på ställen der de ej äro mycket kända och att sofva under bar himmel i *reçadon* (sadeln), som är sammansatt af flere täcken, hvaraf de kunna göra sig en bädd, eller också ligga de om vintern vid spiseln i det öppna köket.

Gauchoerna föra ett mycket enkelt lefnadssätt: soppa och kött, hvartill kommer den i La Platastaterna, Chili och Bolivia allmänt brukliga drycken maté. Det träd hvaraf maté fås, *Ilex paraguayensis*, växer i synnerhet i Paraguay och liknar orangen men har finare löf. Maté innehåller ett bittert ämne men besitter derjemte en särskild arom, som är ganska behaglig samt finnes i bladen och de unga skotten. Det är dessa växtdelar som, insamlade och något ugntorkade, äro kända under benämningen paraguay-te och förekomma i handeln i form af ett grönt, något groft pulver, uppblandadt med små bitar af grenar. Maté serveras i små kärl och uppsuges genom ett metallrör, det s. k. *bombille.* När gauchoerna ej ha något att äta, fylla de magen med maté, som de påstå vara en både sund och närande spis. Hvad det förra angår vågar jag ej bestrida att så kan vara förhållandet, men beträffande det senare har jag aldrig kunnat spåra en dylik verkan. Bruket af maté är emellertid utbredt bland alla samhällsklasser; det är det första man bjuder sina gäster, kitteln står på elden hela dagen och jag har äfven hört gauchoer sjunga om att *tomar maté con la querida* (intaga maté i sällskap med den älskade), hvilket onekligen höjde denna plägsed i min aktning, då jag icke anat att deri låg förborgad en sådan lyrisk makt. Nu är jag van vid maté, men icke desto mindre förekommer det mig ännu ibland komiskt när man sitter i ring och suger på apparaten, som går från mun till mun och till hvars innehåll hvar och en naturligtvis lemnar ett litet bidrag. Lemnas detta bidrag af en välkänd person eller en vacker ung flicka, gör det ej så mycket, men der finnas också betänkliga för-drickare, ända ned till *senores* med svartbrun, af fett glänsande hud som äro särdeles begifna på att snaska hvitlök.

Gauchoerna befinna sig på en mycket låg andlig ståndpunkt och veta så godt som ingenting, men hos många af dem ersättes denna brist genom en snabb uppfattningsförmåga, egendomlig för sådana halfciviliserade menniskor som de. Bland dem gifvas individer som genom boskapsskötsel svingat sig upp till rikedom och likväl ej kunna skrifva sitt eget namn. Andra bekläda vigtiga befattningar, hvilka vapenlyckan förskaffat dem under inbördeskrigen, men lika ohyfsade äro de ändå. Sålunda finnes här en höfding som spelat en roll i krigen i Banda Oriental och haft ett betydligt parti. Slutligen har han såsom belöning för sina tjenster blifvit utnämnd till prefekt för en af provinserna, der nu hans vilja är lag och alla darra för hans vrede. Såsom guerillachef har han låtit halshugga dussintals menniskor, plundrat, brandskattat och sölat sig i blod, men nu är han en stor man och rättvisans vårdare. Regeringen och de högre samhällsklasserna i Banda Oriental ha blifvit gripna af en framåtskridningsentusiasm, som med hvarje dag höjer befolkningen i andligt och materielt hänseende och kommer den gamla tiden att försvinna. Gauchoernas ofvannämnda råhet och okunnighet samt stundom äfven falskhet förmildras något af en viss spanjorerna medfödd belefvenhet, som i viss mån gått i arf till deras afkomlingar i den nya verlden. Ett hufvuddrag i deras karakter äro en grymhet och känslolöshet, som ständigt vidmakthållas genom deras blodiga slagtarhandtverk; från barndomen vänjas de dervid, och jag har äfven sett små barn klappa händerna af glädje då knifven satts på djurets strupe och dervid hört dem utropa: *Ahi viene la sangre!* (Der kommer blodet!) Finnes undantagsvis en och annan som söker lägga bort den fordna råheten och höja sig öfver de andra, så gifves det äfven åtskilliga som äro färdiga att för en spottstyfver lönmörda hvem som helst, och jag tror att de kunna rycka ut inelfvorna på en medmenniska utan att känna minsta medömkan. Anmärkas bör likväl att dessa lyten mest uppenbara sig i krigstid; i fredstid visa de sig ej så ofta. Derför äro också dessa menniskor de värsta sällar som tjenat i Rosas, Oribas, Urquizas och de öfriga anförarnes kårer. Den förstnämndes garde kallades *masorqueros* (halsafskärare; egentligen af ropet *mas-mere* och *ahorcar* afrätta) och ombesörjde bödelns åligganden mot hans politiska fiender; dessa hedersmän körde efter fullbordadt arbete omkring på gatorna med de afskurna hufvudena i en kärra och utropade kålhufvuden till salu. Vid andra tillfällen hafva menniskor blifvit ända till hufvudet lefvande nedgräfda i jorden eller, insydda i en oxhud, utlagda i solskenet för att sålunda dö en qvalfull död. De skuro alltid af halsen på fångarne, och detta med den största likgiltighet.

Soldatyrket under dylika anförare faller gauchon särdeles i smaken, ty han får då tillfälle att tillfredsställa sin blodtörst och roflystnad. Medan Rosa innehade makten, mördade soldaterna hans motståndare; efter hans fall plundrade de Buenos Ayres tills Urquizas folk plötsligen ryckte in i staden och skuro hufvudena af banditerna hvar de funno dem: på gatorna, i husen och gårdarne.

Gauchons öfriga dåliga egenskaper äro för öfrigt de i Europa allmänt förekommande: spel, dryckenskap och sinlighet. I sistnämnda afseende är det ytterst illa beställdt med moraliteten; det är bland dessa menniskor vanligt att personer af olika kön lefva tillsammans utan att vara gifta och sedan skiljas åt då de ledsnat vid hvarandra, och detta förhållande anser ingen vara opassande. — När gauchon är berusad, tappat på spel eller blifvit gripen af svartsjukans furier, må man akta sig att komma honom nära, ty då kan man lätt få sig ett knifstygn. I allmänhet afgöras nästan alla tvister mellan dessa menniskor med knifven, hvilket åtminstone har den fördelen att man mindre sällan hör de vedervärdiga oqvädinsord och tillmälen som så allmänt förekomma bland europeerna, ty då enhvar vet att ett skymford kan kosta honom lifvet, tager han bättre vara på sin tunga. Förfärligt är emellertid att kampen icke alltid föres öppet och ärligt, utan att man, för att döda en fiende, först invaggar honom i säkerhet och låter honom gå framför sig och sedan desto säkrare stöter knifven i hans rygg.

Litet emellanåt fattas dessa menniskor af ett oemotståndligt begär att utgjuta blod. Sålunda berättas det att för några år sedan en gaucho stötte sin knif så djupt i magen på en fet man, som utan att ana något ondt promenerade en gata framåt, att han dog deraf. Ställd inför rätta, kunde brottslingen ej afgifva någon annan förklaring än att han intagits af ett okufligt begär att se åt hvad som fanns inne i "tjockingen". Tvärtemot bruket blef han skjuten för sin närgångna nyfikenhet.

Hvad ofvan blifvit sagdt gäller endast om mestiz-rasen, de egentliga gauchoerna, och jag känner mig manad att, efter att ha omnämnt deras dåliga egenskaper, äfven framhålla en god sida hos dem, som alltid tilltalat mig i hög grad och mången gång varit mig till nytta, och denna är deras obegränsade gästfrihet. Denna dygd är oundgänglig på prärien, i följd af bristen på offentliga herbergen, och den utöfvas äfven af alla, men dock vidsträcktast bland de infödda, och att den för dem är något mer än blott en gammal vana eller nyttig plägsed inses af det sätt hvarpå den utöfvas, ty äfven om de äro än aldrig så fattiga, framsätta de likväl för främlingen det bästa huset förmår och afstå åt honom, om så behöfves, sin egen säng.

Till det yttre äro gauchoerna vanligtvis väl byggda, på en gång smärta och muskulösa. Man ser bland dem många ståtliga gestalter, frodiga ansigten med örnnäsa och mörka gnistrande ögon, som skulle kunna vara ett värdigt stoff för en konstnär, och ehuru man i allmänhet ej känner sig dragen till dem, kan ej nekas att en sådan mörkhyad sälle, då han spränger åstad på hästen i sin fladdrande poncho, medan det svarta håret böljar för vinden, utgör ett vackert skådespel.

Vi hafva följt gauchon under hans lefnadslopp; det återstår oss ännu att säga hur det förhåller sig med honom efter döden. Man skulle kunna tro, att för honom ej funnes någon kärare hviloplats än den stora prärien, som bevitnat hans lefnadslopp, som han älskat och i hvars ofantliga sköte hela generationer kunna slumra fridfullt och tryggt. Men den religiösa öfvertron unnar honom det bättre. När han är död, myllas han ned i jorden, der han stannar tills köttet är förtärdt. Derpå uppgräfvas benen och stoppas i en säck, som vid något passande tillfälle på hästryggen föras till närmaste kyrkogård, ty eljest undkommer ej den aflidnes ande skärselden. Ligger en stad närmare, sättes liket grensle öfver hästen, fastbindes och följer med de andra till begrafningsplatsen.

Till sist må anföras en liten anekdot, som visar hvad religiös intolerans och skenhelighet kunna åstadkomma ännu i våra dagar. I närheten af Tandil, en stad som ligger femtio mil söder om Buenos Ayres, dogo en gaucho och en engelsman samtidigt och nedmyllades i samma hål i jorden. Då deras ben uppgräfdes någon tid derefter, stoppades de i en säck, så att det var omöjligt att skilja de två egarnes, ty i sådant fall som detta äro alla menniskor lika. Häraf förorsakades emellertid allvarsamma förvecklingar, ty presten ville ej att kättarens ben skulle få hvila i kyrkogårdens vigda mull. Sedan kyrkans värdiga fäder hållit råd, blefvo de ense om att några af benen skulle tagas ut ur säcken och begrafvas, men de andra deremot kastas utanför kyrkogårdsmuren; på sådant sätt visade man åtminstone Vår Herre att den goda viljan ej saknades.

* * *

Vattnets färg,

af V. Baer.

Huruvida vattnet har någon viss färg eller är färglöst är en fråga som under lång tid utgjort föremål för häftiga tvister mellan de naturkunnige. Vattnet visar sig för oss i naturen under olika färger, och likväl synes friskt vatten, om det för öfrigt är klart, vara alldeles färglöst då det slås i ett fullkomligt hvitt glas. Emedan hafsvattnet, vid stort djup och då det är genomskinligt, i de flesta fall eger en vacker blå färg, jemförlig med ultramarin, den vackraste indigo eller himmelsblått, har man deraf föranledts att anse densamma såsom ett återsken af himmelens. Men å andra sidan bestrider man sedan Newtons och Eulers tid detta antagande och tillskrifver vattnet en af naturen gifven rent blå färg, hvilken likväl tyckes vara så föga intensiv, att den endast då blir för ögat synbar, när ljuset genomtränger ett vattenlager af betydligt djup. Först sedan äfven i detta hänseende anstälts flerfaldiga experimenter, har man på senaste tiden vunnit anmärkningsvärda upplysningar om färgen hos vattnet i haf, floder och sjöar.

Bunsen var den som först, år 1847, uttalade den enkla satsen: "Det kemiskt rena vattnet är icke, såsom man vanligtvis antager, färglöst, utan besitter af naturen en rent blå färg". Han bevisade äfven detta sitt påstående genom ett experiment, hvilket var så enkelt, att hvar och en kan göra det efter. Man svärtar insidan af ett omkr. 2 tum vidt och omkr. 6 fot långt glasrör med en blandning af kimrök och flytande vax, hvarvid likväl iakttages att rörets nedre, med en kork tillslutna ända till en en höjd af ½ tum lemnas fri från den påstrukna blandningen. Derefter nedsläpper man i röret några små bitar hvitt porslin, fyller detsamma med kemiskt rent (destilleradt) vatten och ställer det sedan upprätt i en hvit porslinsskål. Ser man nu vid det ej öfverstrukna stället midtgenom den sex fot höga vattenpelaren, så visa sig porslinsbitarne ej hvita utan blå. Ju mer vattenpelaren förkortas, desto mindre tydligt framträder den blå färgen, och slutligen blir den så svag, att den ej mer kan urskiljas.

Nu tränger sig på oss den frågan, hvarför vattnet icke öfverallt i naturen har sin egentliga blå färg. Medan Adriatiska hafvets och Medelhafvets vatten under vissa omständigheter eger en färg som ej står tillbaka för den mörkblå indigon, går den i Schweiz' sjöar samt i ännu högre grad i Islands kiselkällor genom alla färgtoner öfver i grönt. Denna fråga är ej svår att besvara. Klarhet och stort djup hos vattnet äro de första, om icke enda, vilkoren för att dess naturliga färg skall kunna göra sig gällande. Der de förra ej finnas, der saknas äfven den senare. Den obetydligaste qvantitet färgade bottenbeståndsdelar, hvilka vattnet förer med sig, såsom sand eller gyttja, i förruttnelse stadda växtämnen, hvilka det, om också i ringa mängd, innehåller upplösta, återskenet från en starkt färgad eller mörk botten äro tillräckliga att skymma eller förändra den naturliga färgen.

Så har t. ex. det vatten som genomströmmar triasformationens nedre grupp en gulröd färg, emedan det ur den brokiga sandstenen för med sig jernoxidhydrat-haltig gyttja. Islands ofantliga skridisar, som oförväget störta till hafvet, hafva ett mjölkliknt utseende, förorsakadt af den deri innehållna gyttjan och sanden, hvilka uppkomma af de vulkaniska bergarter som under den nedåt glidande isens tryck söndermalas till ett hvitt pulver, och detta i så stora massor, att deraf bildas vidsträckta deltor vid hafskusten. Äfven långt ut har hafvet ibland denna mjölkhvita färg, och förorsakas den i sådant fall af otaliga små djur hvilka simma omkring på vattenytan.

På detta sätt uppstå äfven andra färger hos hafvet; så t. ex. den hos de vidsträckta och skarpt begränsade gröna zonerna i polartrakterna, som framkallas genom myriader af medusa-arter, hvilkas gulaktiga färg, blandad med hafsvattnets blå, frambringar den gröna. På samma sätt förklaras äfven de karminröda zoner som af sjöfarande anträffas i Stilla oceanen. I Röda hafvet, hvilket ingalunda har detta namn i de gamla hebreiska urkunderna utan fått det först af senare tidens öfversättare, alexandrinerna, visar sig dess blodröda färg blott på vissa ställen och periodiskt, så att det en lång tid varit svårt att förklara uppkomsten af detta Arabiska hafvets namn. Från den 10 Dec. 1833 till den 5 Jan. 1834 observerade Ehrenberg flere gånger den öfverraskande blodröda färgen hos vattnet i den hafsbugt som bildar hamnen vid Thor i närheten af berget Sinai. Hafvet på andra sidan det korallref som begränsar hamnen var färglöst såsom vanligt. Då hafvet ej blifvit upprördt och dess vågor voro små, drefvo dessa senare vid solsken och vackert väder mot stranden en blodröd, slemmig massa, hvilken lagrade sig på sanden, så att hela den, en dryg half mil långa kusten vid inträffande ebb var smyckad af en flere fot bred, blodröd fåll, bestående, såsom Ehrenberg upptäckte, af ett litet egendomligt algslägte. I Loangoviken tyckes vattnet alltid vara rödt, emedan hafsbottnen har denna färg.

Äfven den naturliga färgen hos vattnet i de små insjöarne på de nordtyska kärrslätterna döljes genom en svag färg, förskrifvande sig från ur torfven afsöndrade ämnen. Dessa vattendrag tyckas ofta hafva en brunaktig eller svart färg, liksom vattnet i de flesta kratrar i Eifel och Auvergne, hvilkas mörka lavasten förhindrar det infallande ljusets reflex. Rio Negro i Sydamerika är till och med nästan svart i följd af den ofantliga massa växtämnen den för med sig.

Endast på de ställen der dessa störande inflytelser saknas kan vattnets naturliga färg visa sig i all sin skönhet, och blott på mycket klart djup, såsom t. ex i Neapolitanska viken, der de minsta föremål tydligt kunna urskiljas på ett djup af flere hundra fot, eller ute på hafvet har vattnet denna underbart djupblå färg, som det är omöjligt att på konstlad väg återgifva. Praktfullast visar sig detta skådespel i den berömda Blå grottan på Capri. Allt det ljus som kommer ned i denna grotta, hvars i den lodräta klippstranden befintliga ingång framskjuter blott få fot öfver hafsytan måste passera genom hela det, säkerligen till flere hundra fot uppgående hafsdjupet för att kunna tillbakastråla från den ljusa botten i grottan. Derigenom får ljuset, som måste genomtränga det ofantliga vattenlagret, en sådan färg, att de mörka grottväggarne upplysas af ett rent blått skimmer och äfven olikartade föremål under vattenytan tyckas vara ljusblå.

Den ljusgröna färg som uppenbarar sig hos kiselkällorna på Island i ännu högre grad än i de schweiziska sjöarne får likaledes sin förklaring i vattnets naturliga färg. Den gulaktiga, af jernoxidhydrat framkallade färgtonen hos den vattnet omgifvande kiselsintern blandar sig med dettas ursprungliga blå färg, och sålunda uppstår den grönaktiga färgen, hvilken äfven i de schweiziska sjöarne förorsakas af en gulaktig botten, då äfven här de mest olika stenarter på ytan undergå en söndersmulning, framkallad af vattnets ständiga inverkan, genom hvilken de i följd af bildandet af jernoxidhydrat färgas gulaktiga. Dessutom är klart att den med vattenlagrens tillväxande djup alltmer i intensitet vinnande blå färgen kan utplåna den gulaktiga reflexens verkan samt derigenom förmildra eller fullständigt dölja denna gröna färgton. Härför lemnar Gröna grottan på Capris kust ett högst slående bevis. Vatten och klippväggar äro här desamma som i den närbelägna Blå grottan, men det förra har en annan färg, emedan dess djup är betydligt mindre, så att den gulaktiga kalksten, hvilken bildar hafsbotten och de uppifrån genom dagsljuset belysta klippväggarne här kan göra sig gällande.

Storligen misstager man sig, om man tror att alla bergsvatten, såsom t. ex. alpernas, äro blågröna till färgen. Vattendragen i flera af Baierns skogar hafva alla en mer eller mindre intensiv mörkbrun färg. Denna omständighet häntyder på att här förefinnes en annan orsak till vattnets färg än der och att hufvudsakligen beskaffenheten hos den af vattnet berörda botten kan anses såsom en vigtig faktor för orsaken till olikheten i vattnets färg.

Men nu finnes det äfven vattendrag hvilkas färg hvarken är blågrön, brun eller smutslik utan närmar sig än den ena, än den andra, och hvilka färger man, om de tre nyssnämnda betecknas såsom rena, skulle kunna kalla blandade. En sådan blandad färg ega t. ex. Rhen och Donau. Dessa båda floder hafva visserligen vid sina källor och i början af sitt lopp en ren vattenfärg — Rhen den blågröna och Donau den smutsgula — men längre ned erhålla de, dels genom den förändrade beskaffenheten hos sina bäddar, dels genom upptagandet af stora bifloder, en blandad. Äfven Weser hör till de vattendrag som hafva en blandad färg, men denna är likväl för densamma egendomlig redan från dess första början d. v. s. från den punkt der Fulda och Werra sammanflyta, under det den förstnämnda flodens vatten har en smutsgul och den senare en blågrön färg.

Hur Ask-ungen behandlas af sina föräldrar och syskon.

De båda flodernas olika färg kan urskiljas till och med ett stycke efter deras förening i Weser. Orsaken till den långsamma blandningen af dessa floders vatten är dettas olika kemiska beskaffenhet. Fuldas är nämligen s. k. mjukt (fattigt på kalk och magnesia), Werras deremot hårdt (rikt på nyssnämnda ämnen), och tvätterskorna i Münden, beläget vid de två flodernas förening, veta detta mycket väl, ty de begagna alltid Fuldavattnet, aldrig Werras.

Ett annat, ännu mera iögonenfallande exempel på vattendragens olika färg erbjuda Inn och Ilz vid sin förening med Donau vid Passau. Inn, en äkta kalkbergsström, har ljust blågrönt och hårdt vatten; Donau, hvilken genomflyter en blandad terräng, har ett smutsigt blågrönt utseende, och dess vatten håller en medelväg mellan hårdt och mjukt. Ilz deremot, som är en bergsflod, men uppspringer mellan baierska skogarnes granitberg och under hela sitt lopp endast berör denna formation, har mörkbrunt, nästan svart och mycket mjukt vatten.

Elden slocknar i spiseln.

Under det Donaus vatten utan svårighet blandar sig med Inns, motsätter sig Ilz' med stor hårdnackenhet att blanda sig med det i de förenade floderna Donau och Inn. Den svartbruna Ilz håller sig i de tre förenade flodernas bädd till venstra stranden såsom en smal ström och gör sig ännu märkbar långt efter det Donau och Inn blifvit ett helt.

Kemien har på senaste tiden skänkt oss intressanta upplysningar angående vattnets färg i floderna.

Ju mer vattnet vid normal belysning tyckes vara blått, desto fattigare är det på upplöst humussyra; i ju större mängd denna senare förefinnes, desto mer blir färgen blågrön, grön, gulgrön och slutligen brun. Att det ena vattendraget innehåller mer, det andra mindre upplöst humussyra beror icke i senare fallet af dess frånvaro i den af vattnet berörda terrängen utan af brist hos vattnet på ämnen, alkalier, som kunna upplösa densamma. Af samma orsak kan en allmän regel för vattnets kemiska beskaffenhet härledas ur vattnets färg. Ett vatten är desto mjukare ju mer dess färg närmar sig den bruna, desto hårdare ju mer den närmar sig den blå färgen.

Äfven då vattnet antager fast form, förlorar det icke sin ursprungliga färg. Alpernas och Islands skridjöklar hafva äfven då denna färg, när det angränsande, till en del från skridjökelflödena härrörande vattnet är grönt. Så urskiljer ögat vid ett afstånd af många mil på de flacka sluttningarne af Jökull på Island den gräns som skiljer den blåaktiga skridisen från de hvita oöfverskådliga snöfält som utbreda sig ända upp till toppen af detta berg. Betraktar man närmare denna skridis, intages man af förvåning öfver renheten och genomskinligheten hos densamma, hvilken ofta på långa sträckor är fullkomligt fri från luftblåsor och främmande tillsatser samt i sina ofantliga remnor och hvalf, alltefter tjockleken hos de af ljuset genomstrålade islagren, visar alla sjatteringarne från det ljusaste till det mörkaste blå.

På hafsvattnet inverkar bottens färg i mindre grad. Antingen är vattnets djup så stort, att ljusstrålarne ej hinna till botten, eller har denna en så svag färg, att den ej kan göra sig gällande. Med vattnet inträder här alldeles samma förhållande som med luften. Liksom det förra, så är äfven den senare till utseendet fullkomligt färglös, och likväl tyckas de aflägsna bergen vara blå. Derför talar äfven sjömannen om det outgrundliga blå djupet liksom resande till lands om det blå fjerran. Kommer man på hafvet till sådana ställen der det ej är mycket djupt, gör sig äfven bottens färg gällande, och detta i desto större mån ju mindre djupet är. Förändringarne hos vattnets färg vid minskadt djup äro för sjömannen ej utan betydelse. Ofta upplyses han af dem i rättan tid om att land eller ofantliga djup befinna sig i närheten.

Äldsta dottern svarar rösten ur högen.

Hunden biter handen af den äldsta dottern.

Att hafsvattnets färg är djupblå har till en del, såsom redan blifvit anmärkt, sin orsak i det större djupet. Men likväl är den djupa, ultramarinblå färg som hafvet har vid vackert väder och hvilken inspirerat så mången skald till gripande skildringar till en del lånad af himmelen, ty i allmänhet förhåller sig den lugna hafsytan som en väldig spegel af färglöst glas, hvilken troget återgifver den sig öfver densamma hvälfvande himmelen. Ju mörkare de molnmassor äro som upptorna sig på firmamentet, desto mer öfvergår den ändlösa vattenmassans entoniga grå till svart. Ja, till och med hvarje moln gör sig, då det drager fram öfver hafvet, märkbart icke blott genom sin skugga, utan äfven genom en i vattenytans färg framkallad förändring.

Den ej sällan mera blågröna färgen hos hafvet förklaras derigenom att vattnet tillbakakastar icke blott de blå, utan äfven till en stor del de gröna strålarne, under det att det släpper genom de röda. Då Halley en solskensdag lät sig i en dykareklocka nedsänkas till ett ansenligt djup i hafvet, tyckte han att den öfre delen af hans hand, som direkt upplystes genom hafsvattnet och ett fönster i dykareklockan, var rosenröd, då deremot vattnet under honom samt flatan af handen, hvilken belystes genom de från det undre vattnet tillbakastade strålarne, förefollo honom gröna. Likaledes berätta äfven dykarne att hafvet på större djup tyckes vara rödt och slutligen purpurrödt, i följd hvaraf således “purpurdjupet“ ej är något skaldernas fantasifoster utan ett naturhistoriskt faktum.

Så snart vattnet ingår föreningar med olika mineraliska substanser, gifver det dem ofta de praktfullaste färger. Hvar och en känner till kopparvitriolen (svafvelsyrad kopparoxid) med sin granna blå färg, men ej alla torde veta att det är endast vattnet den har att tacka för denna vackra färg. Den vantrogne kan mycket lätt öfvertyga sig om sanningen häraf. Lägger man ett stycke kopparvitriol på en varm ugn, så att vattnet småningom får fullständigt fördunsta, försvinner äfven färgen i samma mån helt och hållet. Det blå saltet förvandlas till ett hvitt. Sätter man det i tillfälle att åter i sig upptaga vatten, d. v. s. upplöser man detsamma, så infinner sig åter den ursprungliga färgen, naturligtvis försvagad genom vattenmängden, men i hela sin skönhet blott om man låter en del af lösningen fördunsta på en varm ugn, så att kristaller åter bildas. Hur många gånger man än må upprepa detta försök, blir likväl resultatet alltid detsamma.

Liksom vattnet gifver kopparvitriolen en blå färg, så erhåller äfven jernvitriol (svafvelsyrad jernoxidul) deraf en vacker grön. Anmärkningsvärda äro äfven de färgförändringar som vattnet frambringar i nickel- och koboltoxidsalter. De förra äro i vattenfritt tillstånd smutsgula samt få genom att i sig upptaga vatten en vacker grön färg; hos de senare förvandlar vattnet den blå färgen till en egendomligt ljusröd.

Den förtrollade källan.

Vårsol högt på himlen körde
Med sitt ystra gyllne spann;
Snöbäck utför klippan rann
Och i nejden re'n man hörde
Lärkans drill och trastens sång,
Skön och konstlös på en gång.

Maj med sina ljumma vindar
Bakom silfvermolnet låg,
Och med kärlig blick han såg
Ned på aspar, björkar, lindar.
Nymfen, som i lunden bor,
Höljde sig i ljusgrönt flor.

Isfri blef ock skogens källa.
Bjert som grönskan rundtomkring,
Sippor uti yppig ring
Syntes kring dess brädd sig ställa.
Himlen såg, så ren och mild,
I dess spegeldjup sin bild.

Liten ungmö kom helt sakta
Fram till källan, töck och blyg,
Att på nytt, liksom i smyg,
Uti den sig sjelf betrakta,
Glad att spegeln åter var
Som dess unga själ så klar.

Dock — hvari bestod väl felet?
Var det fantasmagori?
Himmel, här är trolleri
Eller otyg med i spelet,
Tänkte flickan och blef röd
Först, se'n blek, liksom en död.

Såg hon bilden ej? — Hon såg'en,
Men, af ångest nästan vild;
Ty der stod en *annan* bild
Jemte hennes uti vågen.
»Trolldom! trolldom!» så hon skrek
Och af skräck åt sidan vek.

Hon betänkte ej, den arma,
Att hon sjelf förtrollad var
Af ett mörkbrunt ögonpar
Och af blickar — ack, så varma!
»Gud,» hon tänkte, »Gud blott vet
Än mitt hjertas hemlighet.»

Skrämd och ängslig och förlägen,
Ville hon från källan fly;
Men bestörtningen blef ny,
Då en yngling stängde vägen.
Hemlig glädje ... blygselns qval ...
Det var bildens or'ginal.

Gossen säger: »Tätt bakom dig
Jag mig smög. Såg du det ej?»
Rodnande hon stammar: »Nej.
Trolskt och hemskt det förekom mig,
Att jag *tvänne* bilder såg
På en gång i källans våg.»

Nu han tog dess hand och sade!
»Sammansmält de *två* till *en*.
Om, trots solens klara sken,
Något trolskt den källan hade,
Må den trogna kärleken
Med sin låga rena den!»

Wilhelmina.

* * *

Om de första spåren af hästen och åsnan såsom husdjur.

(Ur "Globus" *).

Ha hästen och åsnan redan i de äldsta historiska tiderna funnits i Egypten såsom husdjur, eller ha de först i en senare period der blifvit använda såsom sådana? Denna intressanta fråga framstäldes för någon tid sedan inom Vetenskapsakademien i Paris med anledning af en reseberättelse öfver Egypten af Richard Owen. Denne antager att hästen och åsnan ungefär samtidigt funnits i detta land såsom husdjur, men den tid han derför angifver är synbarligen alltför sen, nämligen straxt före herdekonungarnes (*Hyksos*) invandring, således vid omkr. 1,900-1,800 år före vår tideräkning.

Denna åsigt är riktig endast med afseende på *hästen*. Ty på intet af de talrika och väl bibehållna minnesmärken från den äldsta historiska tiden (omkr. 4,000 år f. Kr.) som föreställa en mängd tilldragelser ur egyptiernas dagliga lif och på hvilka man ser afbildningar af deras husdjur finna vi hästen aftecknad. Detta djur saknas äfven på alla monumenterna från den senare period som man kallar “det mellersta riket“ och som sträcker sig från den elfte Manethodynastien till Hyksos' invasion. Från de nästföljande perioderna ha vi tyvärr ej några monumentala afbildningar, men så snart de, efter ett temligen långt afbrott, åter visa sig samtidigt med den omkr. 1,800 f. Kr. till styret kommande adertonde dynastien, *framställes på dem hästen såsom ett redan då i Egypten mycket allmänt användt husdjur*.

Åsnan deremot förekommer redan ett årtusende tidigare på de allra äldsta egyptiska monumenterna och är mycket ofta afbildad i det “gamla rikets“ grafvar i Gizeh, Sakkarah och Abusir. Den som besökte den egyptiska afdelningen på utställningen i Paris 1867 erinrar sig säkert det af Mariette utstälda aftrycket af den dyrbara basreliefen från Tis (femte dynastien) graf och som föreställer en åsnehjord. Äfven under fjerde dynastien synes åsnan ha i Egypten varit ett lika användt husdjur som i dag. I de på väggarne i Schafra-Ankhs graf i Gizeh anbragta inskrifterna berättas om en hjord af 760 åsnor, hvilka uppfödts på de gods som tillhört den aflidne, en hög embetsman och anstäld vid uppbyggarens af den andra pyramiden i Gizeh hof, un-

---

*) Efter föredrag af F. Lenormant, Milne Edwards och Faye i *Académie des sciences* i Paris, den 13 och 20 Dec. 1869 samt 7 Febr. 1870.

der fjerde dynastien, och i de olika af Mariette upptäckta, ännu ej beskrifna grafkamrarne berömma sig godsherrarne af att ega ännu större åsnehjordar, hvilka räknades i tusental.

Likadant var äfven förhållandet i det angränsande *Steniga Arabien* och *södra Palestina*, med hvilka länder det forn-egyptiska riket var för nära förenadt genom politiska och kommersiella förbindelser för att ej hästen skulle ha blifvit från dessa länder dit införd, om den varit känd derstädes.

Så ser man äfven på väggmålningarne i Numhoteps berömda graf i Beni-Hassan-el-Kadim framstäld ankomsten af en ammonitfamilj, nomadiserande herdar af den semitiska stammen, hvilken tydligen ämnar med sina hjordar bosätta sig i Egypten under en af de första herrskarne af tolfte dynastien, således ungefär tretusen år före vår tideräkning. *Åsnor* äro de enda lastdjur de föra med sig, och de bära deras barn och egodelar.

Härmed öfverensstämmer fullkomligt Genesis' vitnesbörd, denna trogna och ovärderliga skildring af patriarkernas lif. Då de första patriarkernas rikedomar uppräknas, talas alltid endast om deras kameler och åsnor, om deras får- och boskapshjordar, men *aldrig om deras hästar*, under det dessa djur i Exodus omnämnas såsom redan allmänt förekommande. Endast på ett ställe i Genesis talas om hästen, nämligen då det berättas om hur Jakobs familj bosätter sig i Egypten hos Josef*). Men detta ställe hänför sig till tiden för de sista i denna bok omtalade tilldragelserna, till de sista herdekonungarnes regering, och med undantag af en mycket ringa tidsskilnad stämmer äfven detta vitnesbörd fullkomligt öfverens med det äldsta, på ett egyptiskt monument förekommande omnämnandet af hästen. Detta omnämnande sker i en inskrift af Ahmes, Abanas son, hvari talas om den stridsvagn som begagnades af Ahmes, den förste konungen af adertonde dynastien.

Den enda antydan om att hästen redan i en tidigare period skulle ha funnits i dessa länder finnes i 36 kap. 24 versen i Genesis. Der berättas huru Ana, Zibeons son och fader till Ahaliboma, hvilken anföres såsom en af Esaus hustrur, i öknen vaktar sin faders åsnor och vid detta tillfälle finner mular, *Maulpferde*, såsom Luther öfversätter. Enligt detta ställe måste antagas att hästen sedan längst tillbaka varit inhemsk här. Men i de ofta förekommande och utförliga beskrifningarne om patriarkernas hjordar omtalas ingenstädes detta djur, hvaraf synes framgå att dessa åtminstone icke begagnade sig af hästen. Möjligtvis kan man äfven antaga en hos forntidens skriftställare ej sällan förekommande felaktig benämning, då de gåfvo ett af dem ej noga kändt djur ett för dem mera bekant namn.

För öfrigt talas uti de i Hiobs bok, som likväl tillhör en långt senare period, ofta förekommande uppräkningarne af hjordar ingenstädes om hästen, under det likväl den oöfverträffliga skildringen af detta djur i 39 kap. 18-25 v. förutsätter en närmare bekantskap dermed.

Af dessa vitnesbörd framgår sålunda att åsnan sedan de äldsta historiska tiderna mycket allmänt användts i Egypten och Syrien såsom lastdjur, och vidare att det är först i en jemförelsevis mycket senare tid, ungefär samtidigt med Hyksos' uppträdande i Egypten, således omkr. i nittonde århundradet före vår tideräkning, som hästen varit känd i de sydvest om Eufrat belägna länderna.

Minnesmärken från en endast obetydligt senare tid visa oss redan att bruket att kämpa från med *två hästar förspända stridsvagnar* förekom hos det kananeitiska hethiterfolket, hvilket äfven vid Hyksos' infall i Egypten synes varit en mäktig stam. Det kan således vara möjligt att densamma införde hästen till Egypten och Syrien.

Dessa historiska vitnesbörd öfverensstämma äfven fullkomligt, såsom Milne Edwards visar, med zoologiens uppgift angående slägtet Equus' geografiska utbredningsområde. Deraf följer såsom klart bevisadt att åsnan är ett egendomligt afrikanskt slägte, hvilket i egenskap af husdjur finnes endast i Asien, ty allt hvad såväl fordna som senare tiders resande berätta om *vilda åsnor* från Syrien och Persien gäller blott om *Hemippus, gour, ghor khur, kiang* eller *dschigetai* d. v. s. om olika varieteter af *Equus hemionus* och ej om *Equus asinus.*

Hästens hemland är, efter alla anledningar, att söka i mellersta Asien och en del af Europa, och bägge slägtenas, hästens och åsnans, tämjning tyckes ha försiggått i deras respektive hem, der hvarest de förut lefde i vilda tillståndet, således åsnans ungefär i öfre Egypten och hästens i mellersta Asien på de indo-germaniska folkens område. I hvad förhållande herdefolken, under hvilkas maktperiod hästen synes ha blifvit införd till Egypten, stodo till dessa indo-germaniska stammar är en för fornforskaren ytterst intressant, ännu icke behandlad fråga.

Besynnerligt förefaller det äfven att först i en jemförelsevis så sen tid som under Hyksos hästen öfver Suez-näset ankom till Egypten, hvars luftstreck, liksom i allmänhet hela norra Afrikas, så väl lämpar sig för detta djur.

Angående hästens användning såsom husdjur i dess hem af de ariska folkstammarne kunna vi ej, såsom för åsnans i Egypten, hemta bevis af bildverk, inristningar eller handskrifter, utan måste taga vår tillflykt till den komparativa språkforskningen. Men äfven deraf framgår tydligt *att de ariska folken redan i de allra äldsta, för oss kända epokerna af sin historia begagnade sig af den tama hästen såsom husdjur*, och detta just före de östra och vestra stammarnes skilsmässa, således vid den tidpunkt då detta djur ännu icke kommit till Egypten. De ariska stammarnes vandringar voro då det verksammaste sättet för hästens utbredning; först sedermera, högst 2,500 år före vår tidräkning, begagnades den af de semitiska folken.

Omvändt var just vid denna tid åsnan fullkomligt okänd hos de ariska folken. De olika ariska stammarne i Asien och Europa ha, hvar och en för sig, i en långt senare tid lärt begagna sig af detta djur och det i de länder dit de under sina vidsträckta resor kommit.

Genom Mesopotamiens semiter fördes åsnan till Persiens iraner, och på detta sätt kom den småningom till Indien, alltjemt bibehållande sitt semitiska namn såsom ett säkert bevis för sin härkomst. Från grekerna utbredde sig derefter åsnan till latinerna och de längre mot norr boende folkslagen, men ännu på Aristoteles' tid fanns detta djur hvarken i Skythien eller till och med i Gallien (*Arist. de gen. anim. II, 8*).

Öfverensstämmande med de egyptiska minnesmärkenas afbildningar och inskrifter, utvisa således de linguistiska forskningarne att för dessa två beslägtade djur måste antagas från hvarandra aflägsna hemländer. Den från det inre Asiens högslätter härstammande hästen börjar sprida sig öfver verlden genom ariernas vandringar och finnes först sent hos semiterna; omvändt uppträder åsnan såsom en rent afrikansk, vid Nilen inhemsk ras; derifrån kommer hon sedan till de närboende semitiska folken, från hvilka hon under århundradenas lopp utbreder sig öfver hela den bebodda jorden för att slutligen vid hästens sida uppträda såsom husdjur öfverallt der denne begagnas af menniskan.

* * *

---

*) 1 Mos. 47: 17. »Då hade de deras boskap till Josef, och han gaf dem bröd för deras *hästar*, får, fä och åsnor.»

Ask-ungen.

Isländsk saga af Carl Andersen, med teckningar af L. Fröhlich.

(Se sid. 108, 109.)

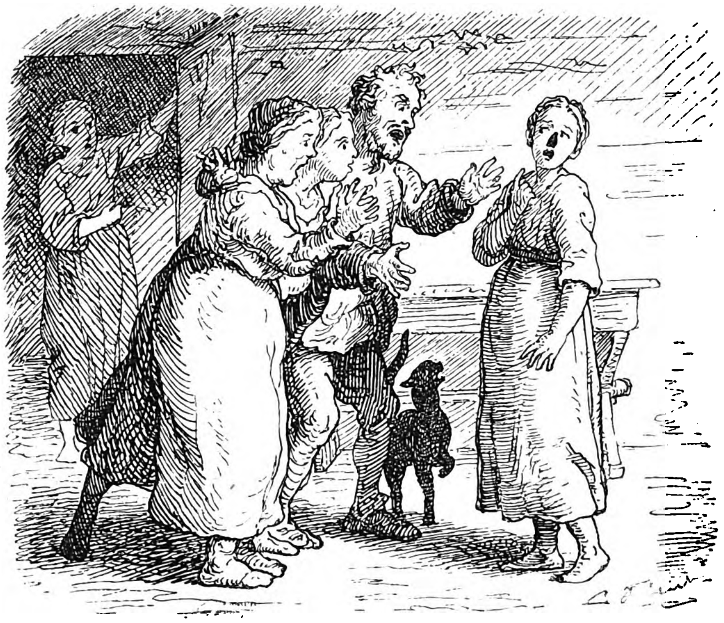

Den andra dottern kommer hem utan näsa.

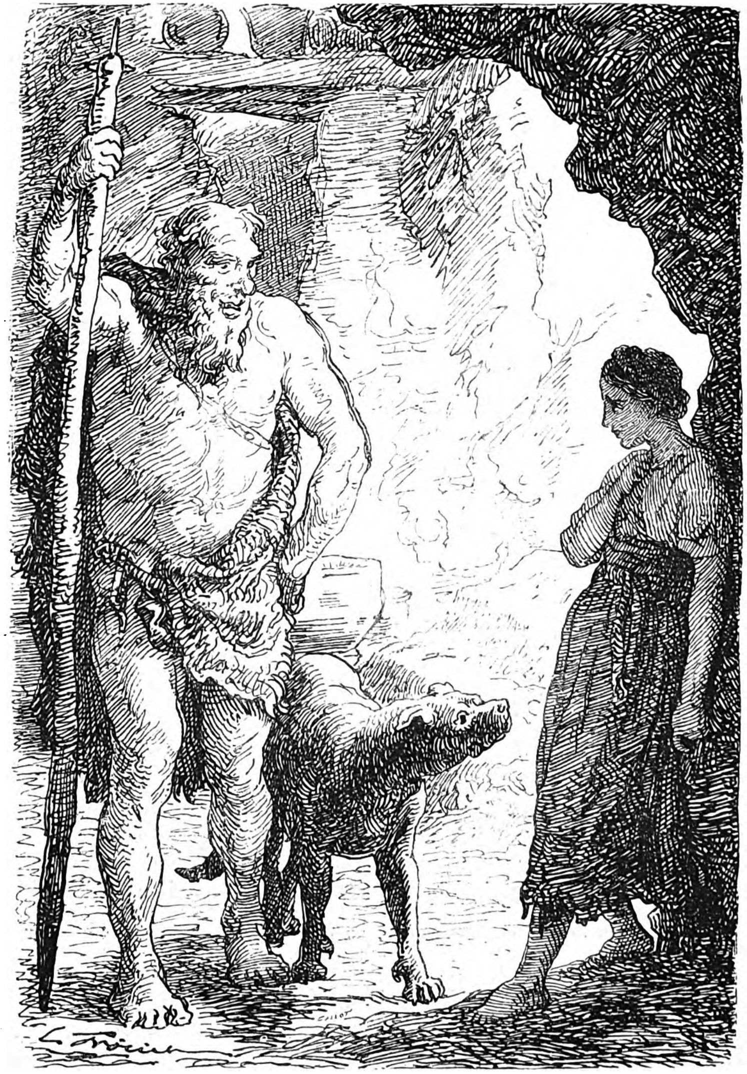

Ask-ungen ser jätten inträda i hålan.

Det var en gång ett tiggarfolk som bodde nere vid sjöstranden, långt bort från andra menniskor. De gamla hade tre döttrar, af hvilka den äldsta hette Ingeborg, den mellersta Sigrid och den yngsta Helga. Ingeborg och Sigrid styrdes alltid ut som om de varit prinsessor; Helga deremot slet beständigt ondt på allt sätt, fastän hon i allt var långt mera försigkommen än sina äldre systrar. Hon fick ej göra det minsta på egen hand, ty hon dugde ju till ingenting, sade de andra, och så användes hon endast till att passa upp på det öfriga sällskapet.

Nu hände det sig en gång så, att elden slocknade i spiseln, och eld stod ej att få på nära håll. Nu skickades Ingeborg ut för att skaffa eld. Då hon hunnit ett stycke, gick hon förbi en hög, hvarur en röst hördes säga:

"Vill du hellre ha mig med dig än mot dig?"

Ingeborg, som ej kunde tro annat än att frågan gälde henne, svarade derför att det qvittade henne alldeles detsamma och fortsatte derpå sin vandring tills hon kom till en håla, der en stor brasa sprakade i spiseln. På elden stod en gryta, full med kött, som ej var färdigkokt ännu, och straxt bredvid elden såg hon ett tråg med deg i, men någon menniska eller andra lefvande varelser kunde hon ej upptäcka derinne. Ingeborg hade blifvit duktigt hungrig af gången, hon började derför blåsa upp elden af alla krafter, så att köttet snart skulle blifva kokt, och sedan gräddade hon sig en bulle. Nu satte hon sig ned att äta utan att på minsta sätt genera sig. Bäst som hon satt der och åt kom i hålan in en ofantligt stor hund, som började vifta med svansen och nosa på henne, men hon slog till denne och ville jaga bort honom. Då blef hunden ond och bet af henne högra handen, hvarvid hon blef så utom sig, att hon glömde taga eld med sig och med andan i halsen sprang hem till föräldrarne i hyddan samt berättade hur det gått henne.

"Det var en ryslig historia du kommer med!" sade tiggaren.

Ehuru af hvad som händt Ingeborg syntes att det ej just var någon rolig färd för henne och man funnit att elden ej varit så nära till hands, blef likväl slutet på tiggarfolkets öfverläggning att den andra kelgrisen, Sigrid, denna gång skulle skickas åstad; läte de den yngsta dottern hemta eld, kunde de ju befara att hon skulle springa sin väg och aldrig komma tillbaka igen, ty de visste med sig sjelfva att hon ej hade något himmelrike att öfvergifva der hemma, och då fingo de ingen qvar som kunde tjenstgöra såsom skottafla för deras dåliga lynne, och hvem skulle då träla för tiggarparet och de två äldsta döttrarne. I få ord sagdt: det gick Sigrid som det gått Ingeborg, endast med den skilnaden att hunden bet af henne näsan och ej handen, så att hon kom hem igen till hyddan utan eld och utan näsa.

Häröfver blefvo tiggaren och hans gumma så förargade, att de i vredesmod befalde Helga, den otäcka ungen, att toffla åstad; det var dem alltid en plåga att se henne der hemma hvarenda dag från morgon till qväll; nu skulle hon skaffa dem eld och det i rappet. Helga begaf sig i väg och kom liksom sina systrar till högen. Äfven hon hörde någon fråga derinne:

“Vill du hellre ha mig med dig än mot dig?“

Men hon svarade:

“Det är en gammal sats att ingen är så usel, att det ej är bättre för honom att ha någon med sig än mot sig, och derför vill jag gerna vara god vän med den som frågar.“

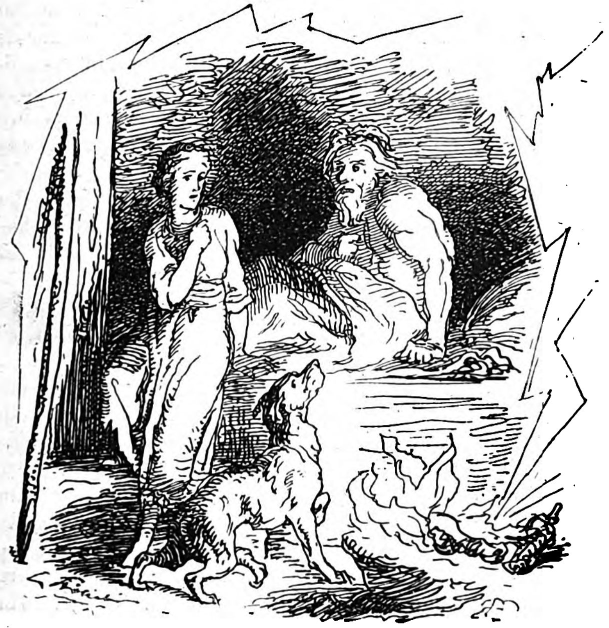

Helgas förskräckelse vid jättens förvandling.

Och så fortsatte hon sin väg tills hon kom till hålan.

Här såg det ut på alldeles samma sätt som då Ingeborg och Sigrid voro der, men Helga bar sig annorlunda åt än systrarne. Hon kokade köttet i grytan och gräddade brödet med stor omsorg men åt ej det minsta deraf sjelf, fastän hon med skäl kunnat känna sig hungrig, ty den ytterst tarfliga kost hon fått der hemma kunde ju icke vara något att stå sig på under den långa vägen. Ej heller ville hon taga med sig något af elden innan hon fått lof dertill af hålans egare. Då Helga kände sig så trött, att hon knappt kunde stå på benen, beslöt hon hvila sig här medan hon afvaktade husbondens hemkomst, ehuru allt hvad som omgaf henne verkligen var egnadt att uppfylla henne med ångest och fasa. Bäst hon stod der och funderade hvar hon skulle lägga sig, hörde hon ett så förfärligt brak som om hela hålan störtat samman, och straxt derefter såg hon inträda en förfärligt stor och ful jätte, åtföljd af en ofantlig hund som glodde på henne med ilskna blickar. Helga var nu nära deran att dåna af bara förskräckelse men repade åter modet litet, då jätten med vänlig stämma sade till henne:

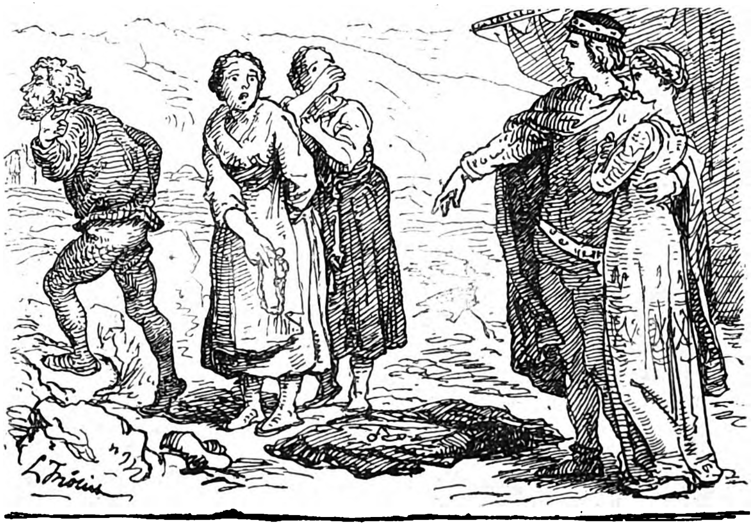

Slutet.

“Riktigt har du fattat hvad du skulle göra här; det är derför icke mer än rätt och billigt att du får den lön du förtjent. Kom nu och ät med mig, så kan du sedan tillbringa natten här, antingen du vill ligga hos hunden der eller hos mig sjelf.“

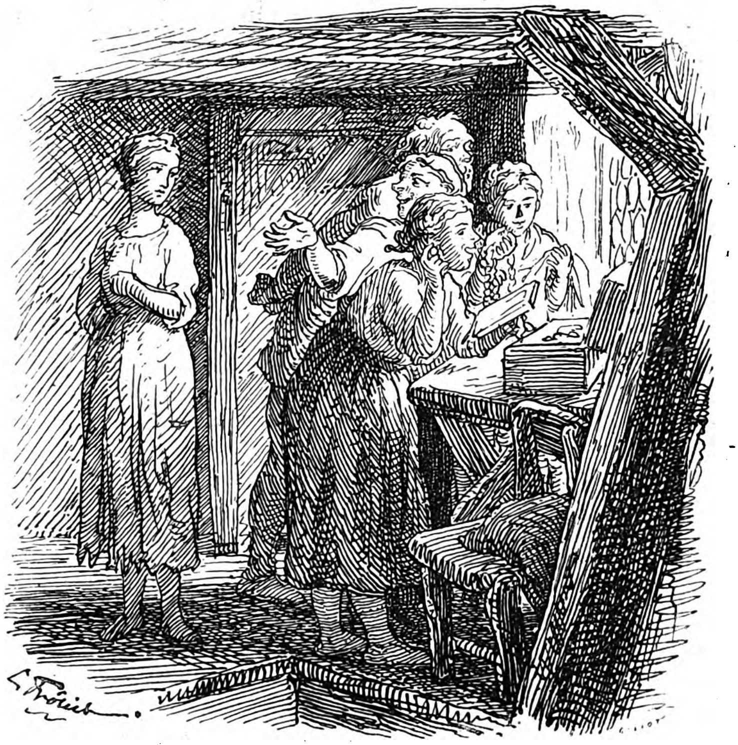

Man finner behag i Helgas skrin.

Sedan jätten sagt dessa ord, dukade han fram för Helga, som lät sig maten väl smaka, och derefter lade hon sig att sofva bredvid hunden, för hvilken, hur otäck den än såg ut, hon likväl var mindre rädd än för jätten.

Då Helga legat en liten stund, hörde hon ett starkt dån, som kom hålan att skaka och fylde hennes bröst med ångest och bäfvan. Jätten ropade till henne:

“Är du rädd, Helga tiggardotter, så kryp bara upp på sängkanten hos mig.“

Helga gjorde så.

Men straxt derefter hördes ett ännu starkare dån, och jätten sade nu att hon kunde sätta sig upp på sängen.

Hon gjorde äfven så.

Men så hördes ett tredje dån, långt värre än de två första, och jätten gaf nu Helga tillåtelse att krypa upp i sängen och sätta sig der vid hans fötter. Hon kröp upp, men i detsamma hördes ett fjerde dån, och det var dervid som om allt störtat samman med brak och larm. Nu tillät jätten Helga att krypa öfver honom och lägga sig invid väggen, och i sin ångest och förfäran mottog hon tillbudet med tacksamhet. Men i detsamma föll hamnen af hålans invånare, och i dess ställe såg hon en ung vacker prins ligga bredvid sig i sängen. Genast fattade hon jättehamnen och brände upp den till bara aska; men prinsen blef så glad öfver hvad Helga gjort, att han ej visste hur hjertligt han skulle tacka henne derför att hon brutit förtrollningen. Sedan sofvo de hela natten utan att vidare störas af någonting.

Följande morgon berättade konungasonen för Helga sin historia, om den förtrollning hvari han varit hållen, om sina skatter, sin ätt och sitt rike. Ville hon ha honom till man, så skulle han föra henne hem såsom sin brud, och man kan lätt förstå att den stackars Ask-ungen gerna antog konungasonens vänliga tillbud. Sedan berättade hon honom i utbyte hela sin historia, om sitt ärende och om hur det gick med systrarne då de skickades ut i samma ändamål som hon. Vid afskedet gaf prinsen henne en klädning, som hon skulle taga på sig under sina trasor, men han förbjöd henne att visa någon densamma. Dessutom skänkte han henne ett skrin med alla slags klenoder och två dyrbara qvinnodrägter. Skrinet borde hon ej gömma utan gifva det till spillo, ty det skulle i alla fall bli henne fråntaget när hon kom hem, sade han. Då nu Helga var färdig att återvända hem, kom hunden och sträckte sitt högra framben mot henne; hon tog det i handen, och då såg hon att derpå satt en guldring, som hon drog af och stoppade på sig.

Så skildes konungasonen och tiggardottern från hvarandra i kärlek, och nu skyndade hon raskt framåt med klädningen, skrinet och elden, och att det fallit en tung sten från hennes hjerta kan enhvar lätt gissa.

När Helga kom hem till stugan, blef det lif i tiggaren och hans gumma, och då hon visade dem skrinet och klenoderna, blefvo både de och systrarne så förtjusta i skatterna, att de behöllo alltsammans för sig sjelfva. Att Helga hade en gyllene klädning på sig aktade hon sig nog att berätta för dem.

Så förflöt en tid och allting gick sin vanliga gång hos tiggarfolket i hyddan, tills en dag ett ståtligt skepp sågs komma seglande på hafvet och lägga till vid land straxt nedanför deras hem. Tiggaren gick ned till stranden för att få veta hvem som egde det vackra skeppet. Han lyckades inleda ett samtal med dess höfding, men han kände honom icke och främlingen ville ej säga sitt namn. Deremot frågade denne tiggaren om många saker; bland annat sporde han hur många menniskor som bodde i hyddan och hur många barn de gamla hade. Tiggaren svarade att det ej bodde flere i hyddan än han, hans gumma och deras två döttrar. Höfdingen bad då att få se döttrarne, och som det var just detta tiggaren i sitt innersta hjerta ville, gick han genast efter de två äldsta, och det dröjde ej länge förrän dessa kommo ned till stranden, utstyrda med alla de smycken som legat gömda i skrinet. Främlingen yttrade att han fann behag i tiggarens döttrar, men frågade hvarför den ena höll handen instucken i barmen och den andra knutit en halsduk öfver näsan. Ja, nu var för dem ingenting annat att göra än att, med eller mot sin vilja, visa hvad de dolt, och då förklarade främlingen att det tycktes honom som deras skönhet fått ett svårt lyte; men hur det kom sig att de sågo så ut aktade de sig väl för att tala om.

Främlingen frågade nu tiggaren om han ej hade flera döttrar. I början försäkrade denne envist att han ej hade flere än dessa två, men då främlingen höll i sig, måste han slutligen fram med att han hade ännu en dotter der hemma; men om hon var en menniska eller ett djur visste han ej så noga, tillade han. Henne skulle främlingen ovilkorligen se, och antingen tiggaren ville det eller ej, måste han gå och hemta Helga.

Hon kom, nersmutsad af sot och aska, och hennes kläder voro trasiga; men hon hann knappt ned till stranden förrän främlingen ryckte trasorna af henne, och nu visade hon sig för dem i en strålande klädning, som var långt vackrare än systrarnes. Vid denna syn blefvo alla mållösa af förvåning. Men nu tog främlingen bladet från munnen och läste ordentligt lagen för både tiggaren och systrarne för den dåliga behandling de tillåtit sig mot Helga. Han fråntog de två äldre systrarne alla klenoderna; det var tjufgods, sade han; nu var det bäst att de klädde sig i Helgas trasor, hvilka han kastade åt dem. Och så berättade han för dem hela historien från början till slut samt hvem han var, hvarefter han gick sin väg från tiggaren och hans äldsta döttrar. Derpå hissade han segel och for med Helga hem till sitt rike. Der gjorde han henne till sin brud, och sedan lefde de tu tillhopa i fröjd och gamman. De fingo många barn och deras skatter kunde ingen räkna.

Och så är den sagan slut.

* * *

Giuseppe Mazzini.

I min barndom fanns det i vestra Blekinge en man hvars namn städse uttalades med beundran af massan af befolkningen. Denna beundran skaffade sig uttryck i de många sägner i hvilka han spelade en framstående roll och hvilka i min barnsliga inbillning, naiv som folktron, gjorde honom till en hjelte, en martyr för en stor sak. Mannen var likväl endast en — stortjuf, vid namn Hektor, på den tiden utan sin like i konsten att med list och djerfhet undandraga sig rättstjenarnes klor. Hemligheten af denna hans förmåga låg i den tillgifvenhet befolkningen hyste för honom och hvilken gjorde att han ingenstädes klappade fåfängt på hos den fattige, då han förföljdes, utan erhöll en tillflyktsort i hvarje stuga. Kortligen, massan af befolkningen gjorde gemensam sak med honom. Men så hade också stortjufven vetat omgifva sig med en strålande ljusgloria. Han sade sig hafva gjort till grundsats att icke stjäla för sin egen skull utan endast taga från de rika af deras öfverflöd för att gifva deraf till de fattiga. Och han häfdade denna sin sats dermed, att han gifmildt slösade omkring sig med de från de rika stulna egodelarne, på detta sätt vinnande de fattigas gunst och med den möjligheten att förblifva länge fri.

Sans comparaison för öfrigt, finnes det mellan denne Hektor och Giuseppe Mazzini, den italienske agitatorn, vissa jemförelsepunkter. Den senare egde länge — och har månhända till någon del ännu — det italienska folkets tillgifvenhet, fastän eller kanske just derför att han gjort till sin lefnads uppgift att kränka samhällsordningen genom att göra revolutionen permanent. Massan tror sig alltid skola vinna på en revolution, på en omstörtning af det bestående; och hon slöt sig derför till honom samt gjorde det möjligt för honom att undandraga sig lagens arm. Under det Hektor genom sin skenbara teori om stölden från den rike, för att gifva åt den fattige och sålunda åstadkomma en egendomens jemnare fördelning, i Blekinge förskämde massans begrepp om mitt och ditt, ehuru helt säkert utan någon annan beräkningsgrund än att se sig sjelf till godo, så satte Mazzini i system planen att korrumpera massan af den italienska befolkningen för att möjliggöra revolutionen, som var hans lifsluft, och för ändamål, hvilka man ännu icke med visshet känner, fastän mången dock tillskrifver dem en sjelfvisk åtrå efter maktlystnad.

Emellertid kan frågan, huruvida Mazzini är en storhet eller icke snarare ett kuriöst fenomen, endast besvaras med utredningen af en annan fråga: nämligen den, om den systematiska revolutionen är ett prisberättigadt stordåd eller icke; och om man icke verkar mera till ett folks varaktiga omgestaltning till frihet, då man egnar sitt hela lif åt att på ordningens väg sprida ljus inom det och göra det mottagligt för kunskapen att med omdöme förskaffa sig och begagna de rättigheter revolutionen är afsedd att genom omstörtningar meddela folket, och för medvetandet af det ansvar som innebäres i utöfningen af de vunna fri- och rättigheterna. Ansluta vi oss till denna senare mening, då är Mazzini ett kuriöst fenomen, en blodig paradox, som tjusat massan genom frasernas gnistor, ehuru han aldrig förmått att antända en eld som helsosamt värmt, men väl spritlågor hvilka förbränt och dödat.

Och en paradox är hela Mazzinis lif, en sällsam gåta, hvars enda psykiska lösning torde ligga i jag'ets afgudadyrkan. En snabb teckning af hans lefnadsförhållanden skall bäst visa det.

Han föddes i Genua den 28 Juni 1808. Hans far, som var medicinsk professor vid universitetet, befann sig i en till rikedom gränsande förmögenhetsställning. Han hade inandats encyklopedisternas läror och blifvit materialist. Han hade i grund studerat menniskokroppen, men hans dissekerknif hade aldrig råkat på detta osynliga fluidum som man kallar själ, ande, och han hade derför bragts till den tron att denna själ, denna ande, blott var ett falskt begrepp, hvarför det bortom kroppens, materiens verklighet icke fanns något. Det säges att Mazzini insöp dessa läror, hvilka ifrigt gåfvos honom in likasom frukterna från alla det menskliga vetandets öfriga kunskapsgrenar.

Redan tidigt inträdde ynglingen vid universitetet i sin fädernestad, der han egnade sig åt det juridiska studiet för att bli advokat. Han utmärkte sig härvid framför alla sina kamrater, hvilka han ock sökte att böja under sig. Men då dessa gjorde motstånd, beslöt han, ännu mycket ung, att bli deras stor-Lama.

Under hela sex månader stängde han sig inne i ett bibliotek, från hvilket han utgick som en asket, allvarsam och högtidlig, mager, blek, med det långa svarta håret kastadt tillbaka öfver axlarne, med det lifliga, forskande ögat systematiskt beslöjadt af ett anspråkslöst sänkt ögonlock. Han hade väl användt tiden och disputerade med glänsande triumf till doktorsgraden, men var nu likväl ödmjuk och mild mot alla, under det han förut varit pockande och befallande. Och han återvann sålunda det välde han förlorat. Han blef för ungdomen ett slags profet, och den 22-årige unge mannen lofvade mycket.

Vid den tiden utbredde de af Victor Hugo anförda nyromantikerna alltmera sitt välde i Frankrike, fängslande genom sina djerfva paradoxer, sina på mysticismens rand balanserande gestalter, hvilkas förvridna masker återgåfvos i det med konst skapade djupet af en obändig fantasi. Mazzini angreps af smittan och spred henne sedan till den akademiska ungdomen, hvars varma blod började sjuda. Han skref i romantikens anda tidningsartiklar, romaner, poemer, hvilka samlade omkring honom en krets af beundrare. Dem lät han dock snart förstå att bakom hans estetiska verksamhet dolde sig politiska syften. Redan nu började han sin bana som konspiratör.

Det kokade öfver hela den italienska halfön, och Mazzini var en af de hemliga eldare som alltjemt lade nya bränder på härden. Han grundade en litterär tidning, "*Indicatore Genovese*", hvilken bar litterär sköld men i grunden var politisk, hvarför den också snart undertrycktes, då andra tidningar öppnade sina spalter för den unge agitatorns feberaktiga penna. Den skugrädda regeringen förföljde honom, och nu kastade han sig med hull och hår in i de hemliga sällskapernas hvirfvel. Han blef carbonaro men började sin verksamhet i denna revolutionära förening med att revoltera henne. "Ah, mina herrar," sade han, "I ären alla löjliga konspiratörer! Det är ej nog med att hålla möten om nätterna i en källare, på något underjordiskt ställe eller i en enslig skog bland öde klippor. I begifven eder alla dit, insvepta i mörka kappor och med hatten neddragen öfver ögonen; I döljen under edra kläder pistoler eller dolkar — allt detta är mycket bra vid första ögonkastet — men sedan? Hvilken fiende slån I väl med dessa teatervapen? Jag hör eder uttala dystra hotelser och afgifva hårresande eder, men då sammanträdet är slut, vänder hvar och en tillbaka hem till sitt för att hvila ljuft och lugnt drömma om den gemensamma befrielsen. Slut med drömmarne, mina herrar, slut med komedien! Inga eder, men handling! Slipen icke mera edra dolkar, om I icke viljen begagna dem!"

Så gjorde Mazzini sig till en handlingens man, och då 1830 års revolution utbröt, betraktade alla carbonari i Genua honom såsom sin anförare. Man beslöt på hans uppmaning att handla, men polisen kom intrigen på spåren, och Mazzini fördes som fånge till fästningen Savona, hvarifrån han dock lösgafs efter sex månader, men under hotelse att, om lifvet var honom kärare än repet, icke återvända till Sardinien. Han begaf sig nu till Génève, der han stannade några månader, och derifrån till Marseille, hvarest hans kamrater i landsflykten uppmanades att träffa honom.

Här i Marseille utkastade han de första grunderna till det sällskap som sedan blifvit kändt under namnet "Unga Italien", hvilket ej skulle vara hemligt utan handla i öppen dag, först genom att utgifva en egen tidning och sedan genom svärdet. Stadgarne undertecknades och eden gafs, under förklaring att sällskapet för sin del upphäfde hvarje religionskult och frisade sig från kyrka, påfve och prester. *Dio e popolo* (Gud och folket) blef derför sällskapets valspråk, och dess program spreds i en massa exemplar genom hela Italien, hvarest tusentals inträdde i detsamma, kallande sig "det italienska oberoendets soldater"; dock blef ingen antagen som var öfver 40 år gammal. De svuro att draga värjan då deras chef, Mazzini, gaf signalen.

Öfvertygad om sin makt skref nu denne ett bref till konung Karl Albert i Piemont och besvor honom att under sitt befäl taga Mazzinis män för att med dem skrida till Italiens frigörelse. Konungen svarar icke, och Mazzini befaller i raseri sin armé af sammansvurna att rycka in i Italien, der den dock mottages af piemontesiska trupper som kasta mazzinisterna med blodiga hufvuden tillbaka öfver schweiziska gränsen, der anföraren sjelf höll sig i säkerhet. Mazzini lyckas blidka sina förbittrade vänner, drager öfver till sig några republikanskt sinnade officerare ur piemontesiska armén, förmår general Ramorino att taga befälet öfver "Det unga Italiens" skaror. I Februari månad 1834 marschera dessa från Schweiz in i Savoyen, der de dock plötsligt finna mot sig Karl Alberts armé, som de i stället trodde sig skola öfverraska. Mazzini stod förvirrad och obeslutsam, Ramorino ville draga sig tillbaka, men tiden gick genom Mazzinis tvekan förlorad, så att piemontesarne angrepo och upprefvo upprorshären, under det Mazzini snabbt drog sig ur spelet och flyktade på nytt till Schweiz.

Der stannade han nu i tre år utan att synbarligen deltaga i det offentliga lifvet men underhållande en stadig brefvexling med sina anhängare. Regeringarne drogo sjelfva försorg om att hans rykte åter stadgades genom de förföljelser de anstälde mot honom. Han blef sålunda åter martyr och det revolutionära Italiens hjelte. Från Schweiz begaf han sig till Frankrike, hvarest polisen dock hängde honom i hälarne, så att han i stället flyktade till London, der han upprättade revolutionens högqvarter. Från detta utgick en massa revolutionära skrifter, hvilka slutligen uppspårades af den romerska polisen och finnas samlade i en af Crétineau-Joly utgifven volym med titeln: “Den romerska kyrkan inför revolutionen“. För att kunna bedöma arten af Mazzinis idéer, torde det icke vara ur vägen att här återgifva några af dessa flygblad:

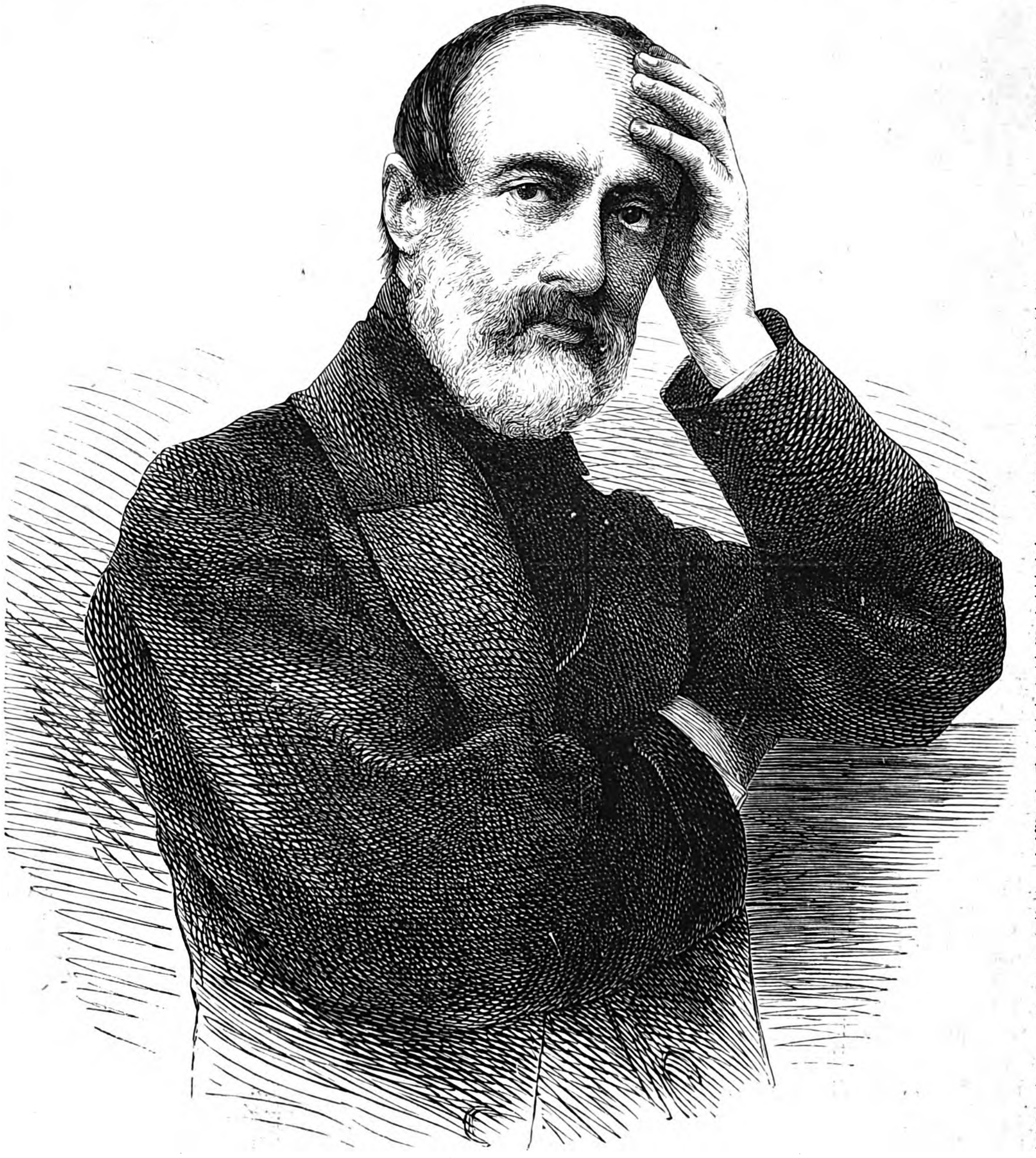

GIUSEPPE MAZZINI.

“— — Det finnes en tanke som alltid djupt sysselsatt de män hvilka hoppas på allmän pånyttfödelse: Italiens frigörelse, hvaraf en dag skall följa hela verldens. Vårt slutändamål är: katolicismens och sjelfva den kristna idéns tillintetgörande för alltid, emedan, om den sonare qvarlefde på Roms ruiner, den skulle åter upplifva Rom. Hafven derför ögonen öppna för allt hvad som tilldrager sig i Rom! Utroten genom alla möjliga medel prestbyket! Låtom oss endast konspirera mot Rom! Låtom oss för detta ändamål betjena oss af alla medel! Ett riktigt kallt, beräknadt, djupt hat är bättre än alla tribunens fyrverkerier och deklamationer. — —“

“— — Inspruten giftet i utvalda hjertan, i små doser och liksom tillfälligtvis; I skolen sjelfva förvånas öfver edra framgångar. Hufvudsaken är att isolera mannen från familjen, att derigenom förstöra hans seder. Han har i sin karaktér tillräckliga anlag att fly hushållets omsorger, att springa efter lätta nöjen och förbjudna fröjder. Han tycker om de långvariga samtalen på kafeerna och sysslolösheten på spektaklen. Dragen bort honom, underhållen honom, gören honom på något sätt vigtig: lären honom i hemlighet att finna sina hvardagliga arbeten tråkiga. På detta sätt skolen I, efter det I skilt honom från hans hustru och hans barn, efter det I visat honom huru tunga alla pligter äro, ingifva honom begär efter en annan tillvaro. Mannen är född rebell, underblåsen denna upprorsinstinkt ända till eldsvåda. — —“

Genom Mazzinis uppflammande skrifvelser underhölls den revolutionära elden i Italien, hvilken äfven slog ut i en ny och förtärande brand under bröderna Bandiera år 1844, hvilka båda unga entusiaster måste med sina lif plikta för sin frihetskärlek.

Mazzinis revolutionära stämplingar och de deraf härflytande allt talrikare reklamationerna — man anklagade, bland annat, agitatorn för att ha befalt mördandet af tvänne italienska spioner i Frankrike — förmådde slutligen den engelska regeringen att vidtaga åtgärder. Ministern Graham nedlät sig till och med till det ogiltiga steget att kränka brefhemligheten, hvilket visserligen blottade de många dystra punkterna i Mazzinis verksamhet men äfven väckte en storm i Underhuset och för alltid fläckade ministerns statsmannarykte. Man skämtar icke med sådana saker i England.

I Italien kom Pius IX på påfvestolen, och genom hans visade frihetssinne uppstod en nykatolsk och monarkisk ström på halfön. “Det unga Italien“ kunde icke längre konspirera, och Mazzini, som förut förbannat kyrkan, anslöt sig nu till det verldsliga påfvedömet och utfärdade i Sept. 1847 en skrifvelse till “Pius IX, Pontifex Maximus“, i hvilken *han* uppmanade påfven att “tro“ och att skapa Italiens enhet. Han sade sig vilja nedlägga hela sin makt i påfvens händer och åt honom ensam förläna revolutionens ära. Då brefvet ej rönte anklang, beslöt Mazzini att frammana en ny resning.

Februarirevolutionen utbrast i Paris, och Mazzini skyndade genast till feberstaden, der han grundade en italiensk nationalförening och samlade omkring sig italienska frivilliga, i hvilkas spets han marscherade på Hôtel de Ville, der han varmt helsades af Lamartine. Han begaf sig nu till Genua och derifrån till det mot österrikarne i resning stadda Milano, der han mottogs med jubel af befolkningen.

Han erbjöds säte och stämma i den provisoriska lombard-regeringen men vägrade mottaga anbudet och grundade i stället en ny tidning, *l'Italia del popolo*, och en klubb, *il circolo nazionale*, medelst hvilka han, understödd af massorna, utöfvade stort inflytande. Han hjelpte Carl Albert i dennes krig med Österrike men motsatte sig hvarje fransk inblandning och skadade derigenom mycket den italienska enhetssaken. Då piemontesarne blefvo slagna och konungen af Norra Italien uppgaf Lombardiet, öfvergaf Mazzini äfven Karl Albert, for till Lugano och utfärdade en proklamation till italienska folket, under förklaring att nu var kungskriget slut och nu skulle folkkriget börja. Han uppsökte Garibaldi, dref honom till ett infall i Tyrolen, hvarest han blef slagen af österrikarne, och skyndade sjelf till Toscana, der man upprättat en konstituerande församling med Guerazzi till triumvir. Han började intrigera mot denne, hvarför han i tysthet utvisades från Florens. Nu begaf han sig till Rom, der republiken utropats, blef medlem af konstituerande församlingen och vann genom sin glänsande vältalighet stora triumfer, så att han den 23 Mars kallades med Saffi och Armellini till triumviratet, der han snart beherrskade sina kamrater. Då församlingen förklarat hvarje vidare motstånd mot den franska armén under Oudinot, hvilken ditskickats på dåvarande franske presidenten Louis Napoleons inrådan, vara fåfängt, flyktade Mazzini till Schweiz, der han skapade en andra konstituerande församling för Rom i stället för den gamla, från hvilken han frisade Rom. Detta var en för öppen kränkning af folkrätten, hvarför han utvisades, då han begaf sig till London, der han i en skrifvelse till den franska nationalförsamlingen protesterade mot den romerska republikens kullkastande.

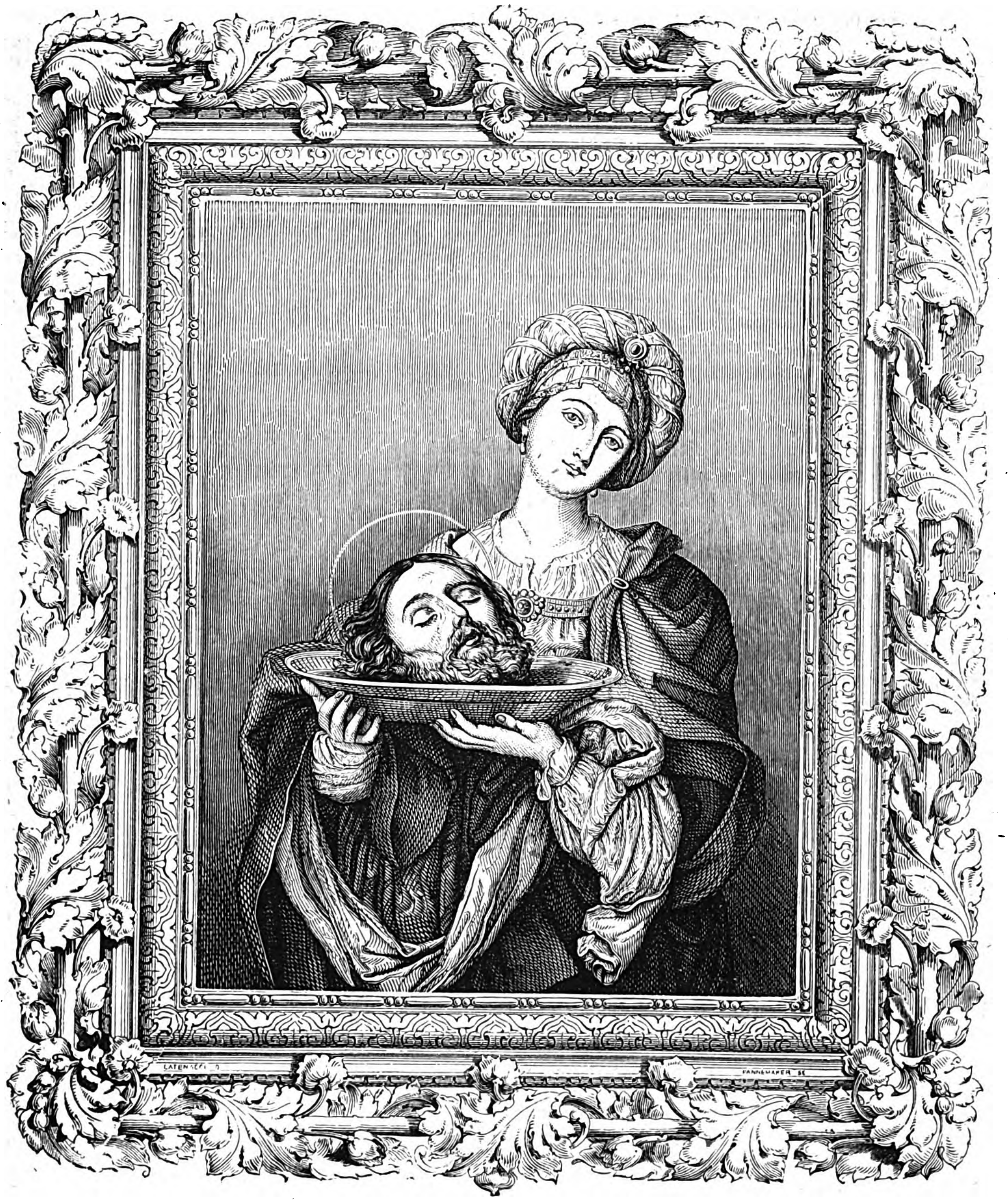

»Herodias' dotter», tafla af Guido Reni.

Året derpå bildade han med Kossuth och Ledru-Rollin en europeisk revolutionskomité, för hvilken dessa trenne blefvo presidenter. Denna komité tog till skylt den allmänna republiken och nationernas förbrödring. Men bredvid proklamerade Mazzini det politiska mordets berättigande. Genom komitén kom Mazzini i besittning af medel med hvilka han 1853 frambragte en ny resning i Milano, hvilken qväfdes i strömmar af blod. Sjelf i närheten af upprorsplatsen, lyckades han dock genom folkets medverkan rädda sig och fly tillbaka till London, der han möttes af tunga förebråelser. Den revolutionära komitén upplöstes.

Orsinis och Ledru-Rollins medbrottsling i mordförsöket mot Ludvig Napoleon, blef han dömd ad contumaciam. Men ännu under det att Seinedepartementets assisrätt förhandlade härom, fann han utväg att, förklädd till engelsman, ila genom Frankrike. Han gjorde sitt ansigte blekt, dolde sina ögon bakom gröna glas, uppnådde Italien och framkallade nya, lättsinniga resningar i Genua, Neapel och Livorno.

I händelserna 1859 och 1860 tog Mazzini ingen del. Från det ögonblick Italiens sak trädde ur sammansvärjningarnes gömslen öppet inför verlden och utkämpades i regelbunden strid på valplatsen, sjönk demagogen ned på djupet och försvann från ytan. Sedan konungariket Italien konstituerats, föreslogs inom deputerade kammaren flere gånger att Mazzini skulle få återvända, men förgäfves, emedan man fruktade för hans stämplingar. Han uppehöll sig dock på schweiziska gränsen, hvarifrån han ständigt utslungade nya revolutionära bränder. Inblandad i den nya mordprocessen i Paris mot Greco år 1864, blef han på franska regeringens begäran utvisad och återvände till London, tills slutligen år 1866 Victor Emanuel upphäfde den öfver honom hängande dödsdomen. I förening med Garibaldi ville han drifva Italien mot Rom och hade väl sin del i affären vid Aspromonte, der lejonet träffades af kulan, under det agitatorn låg “bag Busken og lurede“. I det nya försöket, som slutade med den olyckliga dagen vid Mentana, hade Mazzini ock sin del, fastän han sjelf icke syntes. Garibaldi, mannen med det öppna och redbara hjertat, har dock fått ögonen öppna för agitatorn och i de häftigaste ordalag uttalat sig mot denne. De äro särskilda från hvarandra.

I den internationala arbetareförening som bildats i London med förgreningar i flera andra länder, under masken af att förbättra arbetsklassernas ställning, har Mazzini sin dryga anpart. Denna förening kastade i fjor bort skynket och visade sig vara en allmän revolutionär komité, som genom arbetarne ville bringa en europeisk eldsvåda till stånd och icke tvekade att slipa mördaredolkar mot Napoleon. Den jäsning och oro som denna “förening“ frambragte i Frankrike var kanske en ej obetydlig orsak till Napoleons beslut att icke längre tåla Preussens förödmjukelser utan gripa till det olycksdigra kriget; denna förenings verkningar ha äfven visat sig i den senaste socialistiska anarkien i Frankrike.

Efter krigets utbrott och sedan påfven genom förklaringen om sin ofelbarhet framkallat en ny jäsning bland den italienska befolkningen, var Mazzini genast till hands för att få en national resning till stånd, hvilken skulle bemäktiga sig Rom och der proklamera den italienska republiken. Han visade sig på Sicilien, der oroligheter också hotade. När omsider italienska regeringen ansåg det romerska äpplet moget genom franska kejsardömets fall och beslöt att taga upp det, skyndade han öfver till fastlandet men greps i Genua af regeringen, som höll honom häktad medan hon utförde sina planer, hvarefter han frigafs. Hvar den gamle agitatorn nu uppehåller sig känner jag icke; men det är otänkbart att han, hvarhelst han än befinner sig, är i lugn. Som Vulcanus i underjorden smed Jupiters åskviggar, så smider denne sammansvärjningens superlative man alltjemt nya intriger och knyter nya ränker för att hålla revolutionen permanent.

Att han i Italien gagnat genom sina skrifter, hvilka utkommit i Milano i tolf band, det hvarken bör eller kan förnekas. Han har hållit ungdomen vid ständig febertemperatur gentemot frågan om Italiens enhet. Men genom sitt störande af samhällsordningen och sina korrumperande upphetsningar har han äfven underblåst en orosanda och en omstörtningshåg, hvilka den italienska regeringen skall behöfva mycken kraft för att genom statsskickets frihet och en duglig, utbredd folkundervisning beröfva deras förgiftande gadd.

Huru man än må döma om Mazzini, skall det dock alltid på honom förbli en fläck att han proklamerat mordets berättigande för vinnande af sitt syftemål. Frihetens sak är för helig, för stor och för skön att stödjas af dåliga, förkastliga medel. Och demagogernas blodstänkta trupp skall lika litet kunna utbreda frihetens varaktiga välde på jorden som jesuiterna religionens, så länge de båda anse alla medel tillåtliga. Friheten är ljusets, är andens välde på jorden, och endast genom ljuset kan det väldet stadgas. I sanning, den anspråkslösaste folkskolelärarinna verkar mera för denna frihet just genom det andliga ljusets utbredning än en Mazzini med alla sina bloddrypande stämplingar, sina fraser om frihet och sina lättsinniga revolter.

Axel Krook.

Guido Renis ”Herodias' dotter”.

Bland den i början af sjuttonde århundradet blomstrande bolognesiska skolans koryfeer märka vi i synnerhet Guido Reni, som var född 1575 i Bologna. Reni var lärjunge af bröderna Caracci, och det karakteristiska för honom liksom för den skola han tillhörde var att han i sina taflor fritt efterbildade de äldre konstnärerna utan att likväl göra sig skyldig till slafvisk kopiering, en fara som mästarens rika fantasi räddade honom att råka ut för. Innan Reni blef ofvannämnde bröders lärjunge, hade han studerat under ledning af den i Bologna sig uppehållande, högt ansedde nederländske målaren Dionysius Calvaert. Sedan han arbetat hos Caraccierna, begaf han sig till Rom, hvarest han tillsammans med sina kamrater Domenichino och Albano hastigt förvärfvade sig stort rykte och blef en mycket eftersökt mästare. Reni beherrskades i hög grad af spelpassionen, hvilket inverkade ej obetydligt på hans skapelser, och han målade ibland mycket hastigt och utan att förut ha genomtänkt sitt ämne för att så skyndsamt som möjligt kunna fullgöra alla de beställningar som ingingo till honom, hvarför man också af hans hand har taflor af högst olika värde. Det oaktadt dog han i jemförelsevis torftiga omständigheter år 1642.

Vi lemna här en afbildning af en ypperlig kopia af en bland Guido Renis mest lyckade taflor: Salome, Herodias' dotter, då hon vid sin stjuffaders gästabud på ett fat framlemnar Johannes Döparens hufvud. Denna tafla är en af de värdefullaste i Corsinigalleriet i Rom samt anses i följd af sin sunda realism och det behag som hvilar öfver den unga qvinnan för ett mönstergillt mästerverk af den store bolognesiske målaren. Huru fritt från veklig sentimentalitet, från maskerad sinlighet eller rå naturalism — sådana vi ganska ofta se dem i flere af Renis skapelser — är ej detta naiva hufvud med den orientaliska turbanen, denna fina hals, dessa vackra små händer på den unga Salome, som ej har någon aning om att hon spelat en roll i ett skändligt dåd, då hon såsom belöning för den gratiösa dans hon utfört inför sin stjuffader Herodes Antipas på sin moders inrådan begär dens hufvud som var den ädlaste bland Jesus' lärjungar. Det lilla ansigtet har ej något själfullt uttryck, men deri afspegla sig likväl ett omedvetet behag, en sinnesjemnhet och frånvaro af ondt samvete som om Raphael Sanzios pensel målat dessa drag.

Ur en läkares minnen

af *****.

Förlofningsringen.

“Nej, min goda syster, bed mig icke längre, ty så gerna jag eljest i allt vill göra dig till viljes talar du nu för döfva öron.“

“Ja, men besinna då, bästa Klas, att du skulle ha det bra mycket trefligare om...

“Jag vet, jag vet och finner mer än väl att du har rätt.“

“Och ändå, Klas!“

“Ändå, Karolina, måste jag förblifva ungkarl. Aldrig skall en huld och älskvärd maka sprida glädja och trefnad i mitt hem; aldrig skall jag på mina knän gunga ättlingar, som med sitt joller skingra bekymren och med sina oskuldsfulla lekar förkorta de långa vinterqvällarne.“

“Du säger detta med en djup suck, bästa Klas, hvilket bevisar att det är af tvång och icke af val som du förblifver en enstöring hela lifvet igenom.“

“Ja väl... en enstöring... ett oting... en stackars förkastad varelse, som hvarje gammal ungkarl är; utestängd från det ljufvaste i lifvet — *huslig sällhet;* tvungen till ett om icke just rumlande, åtminstone till en viss grad oregelbundet lif för att förströ den odrägliga ledsnaden och den pinande tomheten; i sjukdomsdagen och på ålderdomen vårdad af lejda händer och slutligen på dödsbädden... ja, på dödsbädden öfvertygad om att vara saknad och begråten af ingen.“

“Du kan då riktigt måla i svart, min älskade bror. Så illa är det väl ändå icke precist med alla gamla ungkarlar, fastän jag medger att de just ej kunna hafva så roligt. Men, då du tar saken från en så mäkta melankolisk sida, så måste du förlåta, om jag ännu en gång yttrar min stora förundran öfver att du...

“Karolina! ... jag ber ... jag besvär dig, yttra ingenting vidare i den vägen, ty det plågar mig, och det vill du icke, jag vet det. Men som jag tillika vet att du, oaktadt alla dina i öfrigt älskvärda egenskaper, ändå är tillräckligt *qvinna* för att plågas af nyfikenheten, sedan den en gång blifvit väckt, så har jag lust att berätta dig något som jag ännu aldrig omtalat för någon; öfvertygad som jag är att det, *fastän* du är ett fruntimmer — förlåt mig denna *andra* förolämpning mot ditt kön! — förblifver oss emellan, samt att du härefter låter bli att plåga mig med dina giftermålsförslager.“

“Jag lofvar det, Klas... jag lofvar båda delarne och det inför Gud. — Är jag qvinna och till följd deraf pratsjuk, så är jag derjemte din syster och — jag vågar tillägga — din uppriktigaste vän i hela verlden.

“Jag vet det, goda Karolina. Så hör då:

“Under det jag var provinsialläkare i W..., der, som du väl minns, baron Z... var landshöfding, lät jag en gång narra mig till något som på en gång var dumt och oädelt och som hade de farligaste följder för en älskvärd flicka, liksom det störande och bittert ingrep i hela min återstående lefnad. — Kanske hörde du den nittonåriga fröken Natalia Z...s död omtalas?“

“Ja, det gjorde jag visst. Det var ett af dessa beklagliga dödsfall som sätta ryktets alla tungor i rörelse. Hon var ju så vacker och så intagande?“

“Mer än vacker ... mer än intagande, Karolina. Hon var på en gång den skönaste och ädlaste unga flicka jag någonsin har känt. Hela staden och den kringliggande orten talade om henne som ett mönster för sitt kön; och hon förtjenade det, i sanning. Lika talangfull som anspråkslös, lika värd att älskas och beundras som omedveten af sitt ovanliga värde, utgjorde hon sina föräldrars och bröders stolthet — ja, *stolthet* — ty *det* är egentligen den rätta benämningen på den känsla som de hyste för henne — medan hon var hela sin öfriga omgifnings, ja, snart sagdt, hela ortens afgud.

Det var bal på Karlsdagen med alla öfliga ceremonier: stadshusets stora sal väl upplyst; Sveriges och Norges fanor i fonden bland vapen och trofeer; alla pelare, fönsternischer, läktare, friser och kornischer prydda med festoner af fint, friskt granris... damerna i stor toalett, herrarne i stor uniform eller svartklädda, skålar för kungahuset o. s. v. af landshöfdingen utbragta under fanfarer; för tillfället författade verser afsjungna af valda röster — med ett ord, allt som hörer till en väl anordnad kunglig namnsdagsbal i landsorten.

Der var en mängd af dessa lefvande blommor som vi kalla unga fruntimmer, och många bland dem voro ytterst intagande, ty, som du vet, äro staden W. och dess omgifningar bekanta för sin rikedom på vackra flickor. Likväl var ingen så förtrollande som landshöfdingens enda dotter, Natalia Z. i all sin *dyrbara enkelhet*, ty med den smakfullaste enkelhet förstod hon alltid att kläda sig, hon på hvilken de dyrbaraste toaletteffekter nästan *östes*. Att hon var balens drottning, derom var icke mer än *en* röst, men de andra unga damerna unnade henne gerna skönhetens pris, ty hon förstod att göra sig älskad utan att vara afundad.

Äfven *jag* hade den oskattbara lyckan att få föra fröken Natalia i dansen, och det icke *en* utan två gånger. Gud skall veta att hos mig, den redan tretiotvååriga mannen, klappade icke hjertat ett enda pulslag fortare för det, men nog fann jag det outsägligt angenämt att vid denna sköna varelses sida få skrida i fransäsen och, omslutande hennes smärta — icke *försnörda* — lif, svinga henne i en brusande Straussvals. Emellertid var och förblef jag lugn, hvilket ej torde varit händelsen med alla de unga, i staden garnisonerade löjtnanter och underlöjtnanter som trängdes om en dans med Natalia.

Allt har ett slut och så hade äfven denna glada bal. För landshöfdingens familj kan man med skäl tillägga att den hade en ända med förskräckelse. Ty knappast hemkommen till mig och i färd med att aftaga baldrägten för att bereda mig ett par timmars hvila, fick jag bud från “slottet“ att fröken Natalia hade insjuknat hastigt. Du förstår väl att jag flög till hennes hjelp.

Jag fann den älskvärda flickan i ett verkligen betänkligt tillstånd. Hon hade på balen ådragit sig en häftig förkylning antingen genom oförsigtigt förtärd glass eller — hvad vet jag, då hvarken hon sjelf eller hennes mor visste det? — Nog af, att hon låg i den förfärligaste pleuresi, och en åderlåtning, den jag skyndsamt verkstälde, räddade henne för ögonblicket och stillade plågorna.

Men sjukdomen var derför icke häfven; den antog blott en annan karakter och blef snart en elakartad nervfeber, som varade i flere veckor. Far, mor och bröder voro otröstliga, men patienten sjelf var tålig, då hon nämligen egde full reda och sans.

Ändtligen var jag nog lycklig att se mina bemödanden krönas med framgång, eller, rättare sagdt, himlen gaf sin välsignelse deråt, ty jag tror ej på läkarekonst, ej heller någon annan mensklig konst utan hjelp från höjden. Natalia började så småningom tillfriskna, och det var i sanning rörande att se den innerliga tacksamhet hon egnade mig, hennes nitiske och — jag vågar säga det sjelf — outtröttlige läkare. Hvarje gång jag kom, och det var en gång om dagen under hela hennes tillfrisknande, strålade hennes sköna ögon af den lifligaste glädje, och jag räknar med skäl bland mitt lifs angenämaste minnen de stunder jag tillbragte under samtal med Natalia, först i hennes sjukrum och sedan i familjens vanliga samlingsrum.

Att äfven hennes anhöriga öfverhopade mig med tacksägelser och artigheter samt att jag blef rikligen betalad för mitt besvär, faller af sig sjelf. I längden förekom det mig dock som hade det friherrliga herrskapet varit mindre angeläget om mina uppvaktningar hos dess dotter, och jag var nog enfaldig att skrifva detta på räkningen af endera en öfverflödig grannlagenhet å deras sida, som önskade att jag icke vidare skulle hos en redan tillfrisknad patient förspilla min dyrbara tid, eller ock en snålhet som fruktade att nödgas ännu ytterligare i pekuniärt hänseende visa sin tacksamhet. Ännu icke ense med mig sjelf antingen jag borde förstå eller icke förstå de mig gifna vinkar, fortfor jag ännu med mina dagliga besök, då herr baron och landshöfdingen en vacker dag, i närvaro af sin fru, men också ingen annan, formligen bad mig upphöra med mina sjukbesök hos Natalia, emedan han, som han uttryckte sig, i egenskap af länsherre icke med godt samvete kunde tillåta att jag onödigtvis bortslösade min dyrbara tid, då säkert oräkneliga stackars sjuklingar längtade efter hjelp och hugsvalelse.

Dessa ord, hvilkas rätta andemening jag var långt ifrån att fatta, hade dock på mig en verkan som jag har svårt att beskrifva. Jag bugade mig kallt och något stelt samt utbad mig att genom bud blifva underrättad i fall — hvilket Gud måtte afvända — något ytterligare sjukdomsfall skulle inträffa, då jag nu ej längre ville falla besvärlig med mina besök, hvarmed jag emellertid ej haft någon egennyttig afsigt.

"Herr doktor," yttrade då friherrinnan och drog af sitt finger en ovanligt tjock, slät, alldeles ny guldring, "jag hoppas ni är öfvertygad om den varma tacksamhet för vårt älskade barns räddning hvarmed vi alltid skola omfatta er. En enda bön har jag ännu att ställa till er: värdes, herr doktor, såsom ett ringa bevis på min erkänsla, af mig mottaga denna ring och bära den till ett minne af mig!"

Jag mottog ringen, satte den på mitt högra långfinger, bugade mig för det friherrliga paret och gick.

Så hade då tre hela veckor förflutit utan att jag återsett Natalia hvilken — jag visste det — nu var så godt som alldeles frisk. Att så var gladde mig på det hjertligaste, men som jag var öfverhopad af göromål, hade jag föga tid att tänka på henne, ehuru jag nog tyckte det skulle vara roligt att återse henne. Ändtligen blef jag bjuden till landshöfdingens på en fest som de gåfvo till firande af deras dotters fullkomligt återvunna helsa och der läkaren omöjligen *kunde* få saknas.

Aftonen före denna fest fick jag ett besök af Natalias bägge bröder, de unga baronerna Henrik och Axel Z. Efter något skämt och prat hit och dit, ryckte de slutligen fram med sitt ärende som var att bedja mig göra dem den tjensten och *ändtligen* bära den af deras mor erhållna ringen på venstra handens ringfinger — endast under morgondagens fest på slottet. Jag frågade hvad meningen dermed skulle vara och bad dem besinna det man ej borde drifva gyckel med så allvarsamma saker och att, då jag alls icke *var* förlofvad, ej heller visste när jag skulle kunna *blifva* det, ville jag icke gå och gälla såsom fästman.

De hade dock så många skäl för sin begäran ... ett vad som de genom min medgörlighet hoppades vinna ... ett litet skämt eller rättare en *drift* med tvänne fruar af stadens förnämsta sqvallersystrar ... kort sagdt, de öfvertalade mig och jag lofvade.

Balen hos landshöfdingens — ty festen var förenad med bal — var nästan lika lysande som den på stadshuset, der Natalia hade ådragit sig sin nu öfverståndna sjukdom. Äfven nu öfverglänste hon, ehuru blek och afmagrad, alla sina jemnåriga — jag har aldrig sett henne så vacker.

Allt gick i början väl; man dansade och Natalia tilläts af mig, såsom läkare, att deltaga i två fransäser — den ena af dem hade *jag* den lyckan att få dansa med henne. Mot mig var hon alldeles förtjusande älskvärd, men jag trodde det kom sig af idel tacksamhet. Ändtligen kom supétimmen.

Liksom alla öfriga aftog jag nu mina handskar. Man åt, man pratade, man var munter; jag märkte ej att fröken Natalia hade dragit sig undan i de inre rummen, ty jag höll mig bland herrarne i salen, der det dracks ganska försvarligt.

Efter supén började dansen ånyo, men den var nu *mekanisk*, om jag så får uttrycka mig. Den saknade lif, själ, *schwung*, med ett ord: Natalia var icke närvarande. På frågor efter henne svarades med en viss hemlighetsfullhet att hon hade blifvit trött och gått till sängs, hvilket förundrade oss alla, som nyss hade sett henne så frisk och lefnadsglad, och spred en icke liten förstämning bland hela sällskapet.

Till lycka för både landshöfdingen och friherrinnan, hvilka med synbar ansträngning låtsade se ut som om ingenting förefallit, upphörde man att dansa långt, långt förr, än som eljest skulle varit fallet. Jag befann mig bland de sist bortgående gästerna, men, i trots af en dödande oro öfver Natalia, hvilken oro grep mig allt mer och mer, kunde och ville jag, efter hvad som förut blifvit mig sagdt af hennes föräldrar, ej nu *påtruga* dem min omvårdnad om deras dotter.

Jag stod således i begrepp att gå, då friherrinnan helt sakta drog mig i rocken och tillhviskade mig att stanna. Jag vet ej sjelf *huru*, men inom en minut stod jag, omgifven af föräldrarne, bröderna och några andra af husets personal, inne hos Natalia, som låg på soffan i spasmodiska ryckningar.

Utom mig af ångest för detta olycksaliga recidiv af nervsjukdomen, egnade jag henne de ifrigaste omsorger. Men hon blef ej bättre — hon föll från spasmer i konvulsioner och från dem i det förfärligaste vansinne, hvaruti hon tvänne dagar derefter afled.

Och här, min syster, undanber jag mig alla dina anmärkningar och kommentarier öfver karlarnes inbilskhet och egenkärlek, hvarmed personer af ditt kön vanligen äro så frikostiga. Jag har aldrig för någon dödlig sagt hvad jag nu säger men — *du* skall få veta det. Natalia, den sköna, den tillbedda, den af alla firade flickan, hvars minsta blick hade kunnat lyckliggöra ett helt dussin af de mest lysande unga män — *hon dog för min skull* — dog af kärlek till mig, den ringa, den anspråkslösa, den icke vackra och icke mer unga mannen.

Mamsell Betty, ett aktningsvärdt äldre fruntimmer, ett slags husrådinna, som varit der i familjen i tjugofem år, anförtrodde mig hemligheten. Fröken hade under sin sjukdom fästat sitt hjerta vid mig med oslitliga band; hon hade sagt sina föräldrar det och påstått att hon aldrig skulle vilja förena sig med någon annan. Deraf deras kallsinnighet mot mig och deras ifver att aflägsna mig ur huset; deraf friherrinnans och de unga baronernas upptåg med ringen — ett upptåg som dödade Natalia och hvarvid jag var deras medbrottsling utan att ana följderna af det farliga gycklet.

Se, Karolina, det är till straff derför som jag har dömt mig sjelf till ett beständigt ungkarlslif. Aldrig mer skall någon ring sitta på min venstra hands ringfinger."

◆

Charad.

Der boskap finnes finnes ock *mitt första*
Till tjenst för dem som hungra och som törsta.
Mitt andra, med ett *k*, är af metall
Och du i hvarje hus det finna skall.
Mitt tredje är af olika valörer;
Det hålls af kungar och af kolportörer.
Mitt hela, mildt, i mensklighetens namn,
Mot qval och armod sträcker ut sin famn.

Uttydning af logogryfen i föregående häfte: **Fredslut**, hvaraf fås: *fel, ful, lust, tur, fru, re, rus, le, rest, ed, eld, ser, se, ter, usel, ut, du, te, res, sur, der, ur, lut* och *ler*.

◆

Till potatisodlingens historia.

Af lika stor vigt potatisen blifvit för vårt dagliga lif, då den utgör ett bland våra vigtigaste näringsmedel och i många trakter det hufvudsakligaste, lika karakteristiskt är det sätt hvarpå den införts i de olika länderna för de menskliga åsigternas, vanornas och kulturens historia.

Då i midten af sextonde århundradet spanjorer ströfvade omkring i Amerika för att söka guld och derunder bestego den 12.000 fot höga bergsslätt der Titicaca-sjön befinner sig, sågo de der boende menniskor sysselsatta med att till mjöl rifva en egendomlig rotknöl, hvilken de kallade *papa* och använde såsom näringsmedel. Det var potatisen. Efter Mexikos och Perus eröfring utbreddes den äfven till Nederländerna, Burgund och Italien. I anledning af dess likhet med tryffeln kallade italienarne densamma *taralafoli* eller *turtoffoli*, af hvilket ord tyskarne sedermera gjorde *Kartoffel.* Seden potatisen blifvit införd i Irland af John Hawkins, i England af den bekante Frans Drake (1585) och Walter Raleigh (1623), utbreddes den småningom derifrån öfver hela Europa, såsom 1717 i Sachsen, 1728 i Skotland, 1738 i Preussen och 1783 i Frankrike. Till Sverige infördes potatisen, såsom bekant än, af Jonas Ahlströmer 1723, hvilken började odla den omkring Alingås. Att han under sina bemödanden att förmå allmogen att tillegna sig denna nyttiga växt måste kämpa mot fördomen och dumheten veta vi äfven, och var det först fyrtio år senare, eller efter pomerska krigets slut, som allmogen genom de från kriget hemkommande soldaterna lärde sig inse potatisens nytta, och så småningom började man nu odla den.

I förstone var potatisen naturligtvis en sällsynt eller dyr läckerbit, som endast förnäma personer eller läckermunnar kunde förskaffa sig. och användes såsom konditorivara. I England och Skotland odlades den i början (till 1780) blott i adelns trädgårdar såsom en raritet, och det första fat potatis som 1616 kom till Frankrike prunkade såsom en sällsynthet på konungens bord; hundra år senare läto ladugårdarnes grymtande invånare densamma sig väl smaka. Besynnerligt förefaller det vår tid, då vi erfara att konung Ludvig XVI, liksom af stolthet deröfver att han befrämjat potatisens odling, brukade bära dess blommor i knapphålet, och hans gemål kunde ej hitta på någon ovanligare prydnad för sig på hofbalerna än en bukett potatisblommor. Ännu år 1836 mottog drottningen af Grekland, då hon höll sitt högtidliga intåg i sitt residens, såsom gåfva en potisblomma, utgörande det dyrbaraste alstret af detta lands nyare botanik, och i sachiska Erzgebirge, der potatisen ännu i dag är det nästan uteslutande födoämnet, åt man den för 150 år sedan såsom smör till bröd.

Man må ej tro att det är endast i vårt fädernesland som hinder rest sig mot utbredningen af denna nyttiga växt. Nej, äfven i andra länder är man senfärdig i att erkänna och snar i att fördöma eller misstro en god sak. Största motståndet har äfven här gjorts från böndernas sida, och den tyska allmogen betraktade den unga växten med misstrogna blickar samt kallade hånande de män som af regeringarne fått uppdrag att befrämja potatisodlingen *Knollenprediger*. Men hvad förnuftet ej förmådde uträtta, det gjorde till en del hungersnöden, som upprepade gånger infann sig efter missväxt, samt äfven några menniskovänners list.

Intressant är berättelsen om huru potatisen införts i Frankrike. Det var under hungersnödsåret 1761, då Vetenskapsakademien i Paris utfäste ett högt pris för den som uppfann ett billigt surrogat för säd, som då knappt stod att få för penningar. En apotekare vid namn Parmentier föreslog då potatisen, hvarför man anstälde ett försök dermed. Några tunnland planterades med potatis, den växte raskt, blommade och ådrog sig öfverallt den lifligaste uppmärksamhet. Frankrikes förnämsta personer infunno sig hos apotekaren och bjödo honom stora summor i utbyte mot — en potatisblomma. Parmentier erhöll det utfästade priset och kallades af konungen «uppfinnaren af de fattiges bröd». Men ännu var honom ej beskärd segerns triumf, ty allmogen visade en afgjord motvilja för potatisen. Då tog Parmentier sin tillflykt till en list. Under trumhvirflar och trumpetstötar lät han öfverallt utropa att den af honom införda ovärderliga frukten hade mognat samt att konungen gifvit honom patent derpå, så att hvar och en som stal en enda potatis ur hans trädgård skulle beläggas med dubbelt straff. Detta verkade. Nu var böndernas uppmärksamhet dragen på potatisen, och såsom Parmentier uträknat, stulo de några rotknölar, hvilka snart ingåfvo dem en annan åsigt om den växt de hittills betraktat med så stort misstroende. Följden blef också den att den ene efter den andre förklarade sig beredd att odla potatisen.

För närvarande känner man inemot 400 olika potatissorter; så långt har man kommit i odlingen af denna växt.

Hvad krigen kosta. Genom sammanställning af några talande siffror visar Leroy-Beaulieu hvad under en tiderymd af fjorton år (1853-1866) civilisationen förlorat genom krig och dess följder

I. *Förluster i menniskor:*

På slagfälten dödade eller i följd af sår och sjukdomar döda:

Krim (fransmän, engelsmän, italienare, turkar, ryssar , . . .	784,991.
Italien	45,000.
Slesvig-Holstein	3,500.
Nordamerika:	
nordstaterna	281,000.
sydstaterna	519,000.
kriget i Tyskland 1866	45,000.
krigen i Mexiko, Kochinkina, Marokko och Paraguay . . .	65,000.
Genom dessa krig under ofvannämnda period ha således de s. k. civiliserade folken beröfvat hvarandra medlemmar till ett antal af	1,743,491.

II. *Förluster i penningar och egendom:*

Krimkriget	8	milliarder	500	millioner.
Nordamerikanska kriget	23	«	500	«
Sydamerikanska kriget	11	«	500	«
Italienska kriget	1	«	500	«
Slesvig-Holsteinska kriget			180	«
1866 års krig	1	«	650	«
Expeditioner till aflägsna länder	1	«		
Summa	47	milliarder	830	millioner.

Tre och en half milliard samt hundra tusen menniskor hvarje år uppoffrade åt krigets dämon! Med dessa armeer och dessa kapitaler skulle man kunnat omskapa Saharaöknen till en herrlig lustgård.

Flott-statistik. Enligt en af preussiska sjöförsvarsdepartementet gjord uppställning af de europeiska staternas flottor ega:

Storbritannien 630 fartyg med 7,982 kanoner och 105,898 hästkrafter: Frankrike 362 ångfartyg och 100 segelfartyg med 4.834 kanoner och 91,338 hästkrafter; Nederländerna 67 ångfartyg och 61 segelfartyg med 1,303 kanoner: Portugal 5 ångfartyg och 25 segelfartyg med 366 kanoner; Spanien 74 ångfartyg och 48 segelfartyg med 1,000 kanoner; Italien 88 ångfartyg och 8 segelfartyg med 948 kanoner och 26,716 hästkrafter; Österrike 53 ångfartyg och 164 segelfartyg; Turkiet 91 ångfartyg och 94 segelfartyg med 2,370 kanoner: Ryssland 237 ångfartyg och 37 segelfartyg med 2900 kanoner; Sverige och Norge 33 ångfartyg och 256 segelfartyg med 1323 kanoner och slutligen Danmark 31 ångfartyg och 58 segelfartyg med 455 kanoner och 3 890 hästkrafter

Verldens största diamant. Australien synes i våra dagar vara det land der diamantskörden är rikast, ty, enligt hvad Times berättar, skall der ej vara ovanligt att qvinnor och barn i byarne utbjuda diamanter. En *pièce de résistance* derstädes tyckes vara en sten som, vägande 900 karat, i slipadt tillstånd skall representera ett värde af 20 millioner pd st. Den skulle således vara den största diamant man hittills känner, ty så länge portugisiska regeringen vägrar att tillåta en undersökning af den diamant som finnes i dess skattkammare och som skall ha en vigt af 1880 karat, eger man rätt att anse denna uppgift såsom en fabel.

Hårhandeln i Förenta staterna. I Newyork finnas i denna stund mer än tjugo hårfabriker, och betalas godt, tjugo tum långt hufvudhår med 50 dollars skålpundet, och sådant af 40 tums längd med 120 dollars. I följd af dessa öfverdrifvet höga priser är man betänkt på att anskaffa ett nödfallsmedel och såsom ett lämpligt sådant rekommenderas i synnerhet ett slags väl förarbetad hampa. Då emellertid priset derpå är jemförelsevis högt, ha de uppfinningsrike yankees påhittat och förfärdigat ett annat medel af den amerikanska lindens bark, hvaraf, sedan den torkats, häcklats, och behandlats med olja, erhålles ett slags hår, som utbjudes i marknaden under namn af "japanskt hår."

Rättelse.

Fjerde häft. pag. 74, första spalt., rad. 15 nedifr., står: böss*kula*; läs: böss*flinta*.

A. N. BERGGRÉN,

Kongl. Hof-Kalligraf,

Lilla Vattugatan 16, 2 tr. upp,

gifver undervisning i

Skönskrifning för Herrar och Damer samt meddelar råd för personer som lida af s. k. skrifvaresjuka, darrning och svaghet i handen vid pennans förande.

Att Herr A. N. Berggrén, lärare i skönskrifning, genomgått en kurs i läran om mennisko-armens och handens benbyggnad och muskler, med hufvudsakligt afseende på de vid skrifning ifrågakommande rörelser, intygar, Stockholm och Carolinska med. chir. Institutet den 8 April 1868.

Gust. von Düben,
Professor i Anatomi och Fysiologi.

Undertecknad, som varit i tillfälle att iakttaga flera personer, lidande af darrning i handen, vid förande af pennan (s. k. skrifvaresjuka), har funnit dem, behandlade enligt Hr Skrifläraren A. N. Berggréns metod, betydligt förbättrade från denna åkomma. Stockholm den 8 April 1869.

N. J. Sehlberg,
Med. Lic. & Chir. Mag.

Undertecknad, som för Skrifvaresjukas skull måst inöfva nytt sätt att föra pennan och i följd deraf tillegna sig väsentligen förändrad handstil, har i dessa afseenden begagnat Hr Skrifläraren A. N. Berggréns undervisning och finner sig, efter nu slutad skrifkurs, i stånd att skrifva med vida mindre svårighet än förr; hvilket härmed intygas, jemte det jag tillåter mig vitsorda och till det bästa anbefalla Herr Berggréns goda metod. Stockholm den 12 Februari 1870.

E. Björkman,
Hofrättssekreterare.

STÅLPENNSKAFT AF KORK

à 50 öre pr st. försäljas i Stockholm

endast i Skönskrifnings-Institutet,

Lilla Vattugatan 16, 2 tr. upp, och på Dagens Nyheters Annonskontor, Myntgatan 1 A, samt i landsorten hos de flesta bokhandlare.

På Albert Bonniers förlag utkommer i bokhandeln:

Belägringen af Paris

af

FRANCISQUE SARCEY.

Detta arbete är icke någon militärisk framställning af operationerna för anfallet eller försvaret af Paris: det är endast en liflig och pikant skildring af tillståndet i den inneslutna staden, befolkningens känslor, tänkesätt och sysselsättningar under belägringstiden, de styrandes åtgärder, pressens hållning m. m., allt berättadt med en mer än vanlig talang af en ung skriftställare, länge känd som en begåfvad medarbetare i tidningen *Le Temps* och som i stilens friskhet och skärpa, qvickhet och abandon, är en värdig medtäflare till hans kollega Edmond About. Boken, som i slutet af förra månaden utkom i Paris, har der haft en strykande afsättning.

Den svenska öfversättningen utföres af hr Gottfr. Renholm, och boken förses af öfversättaren med flera noter och tillägg, till hvilka han, som äfven under hela belägringstiden varit innestängd i Paris, haft det bästa tillfälle att samla goda materialier.

Då man besinnar huru knapphändiga och osammanhängande de underrättelser i sjelfva verket varit, som den öfriga verlden under belägringstiden lyckats *pr ballongpost* erhålla ifrån Paris, så kan man lätt göra sig ett begrepp om huru mycket af intresse denna bok erbjuder. Den eger utom sin goda egenskap af opartiskhet äfven förtjensten att vara mycket sammanträngd och torde icke komma att öfverstiga 20 tryckark, hvilka i svenska öfversättningen skola utkomma i fem raskt på hvarandra följande häften à 50 öre häftet. — Fyra häften äro redan utkomna.

På Alb. Bonniers förlag har förut utkommit:

Slagsmålet i Fru Europas Skola

eller hur gossen Vilhelm skamfilade gossen Louis samt huru gossen John stod och såg på.

Öfvers. från Engelskan. *Andra upplagan.* Pris: 25 öre.

Denna lilla satiriska och qvicka skrift har i England, Frankrike och Danmark gjort stort uppseende och läses öfverallt med bifall.

De tyska armeernas

utpressningar, röfverier och grymheter

i Frankrike.

Efter ögonvittnens berättelser och officiella dokumenter.

4 häften à 25 öre.

Större delen af innehållet i dessa häften har icke förut varit i tidningarne synligt, emedan många som varit lidande af tyskarnes betryck först efter krigets slut vågat meddela sina iakttagelser derom.

Fransk-Tyska kriget 1870-71.

Kronologisk öfversigt af händelserna ifrån krigsförklaringen intill fredsslutet.

Pris: 35 öre.

Om Menniskoslagtandet,

af

WALDEMAR MÖLLER.

Öfvers. från danskan. Pris: 15 öre.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

6:te häftet. **Tredje årgången.** **Juni 1871.**

NÄR och FJERRAN
1871.
C.BERLING.
H.HANSEN SC

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Sjette häftets innehåll:

Huset Rothschild af *"Cabiro"* .... 121.
Lysande djur af *K. E. Klotz* .... 126.
Ved dronningens död af *Björnstjerne-Björnson.* 131.
Kantat vid drottning Lovisas begrafning af *C. W. A. Strandberg* .... 131.
Brudkronan. Berättelse af *Elis Emil.* I. .... 134.
J. J. A. Worsaae, lefnadsteckning .... 137.
Das Kurische Haff, dess omgifningar och deras befolkning af *G. Müller* .... 138.
Diamantfälten i södra Afrika .... 143.
Charad .... 144.

På omslagets innansidor:

Märkligare dödsfall.
Hvar är Columbus' Guanahani-ö att söka?
Två fröknar v. Rothschild såsom skriftställarinnor.
Städer utefter Stilla hafs-jernvägen.
Ur belägringslitteraturen.
Turkiets jernvägar.
Komisk uppfattning af Jernkors-orden.
En hindus omdöme öfver de europeiska qvinnorna.
Antropofagiens utbredning.
Hur många hufvudhår har menniskan?

Illustrationer:

James Rothschild .... 121.
Hafsskenet .... 124.
Stenborren .... 125.
Sydamerikanska lyktmasken .... 125.
Kukujo .... 128.
Hafspenna .... 128.
Vanliga lysmasken .... 128.
Nattljus .... 128.
Ormstjerna .... 128.
Melonmaneten .... 129.
Öronmedusan .... 129.
Drottning Lovisas likbegängelse .... 132, 133.
Bidevindseglaren .... 136.
J. J. A. Worsaae .... 137.
Segelsläde på Das Kurische Haff .... 140.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.

Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

Märkligare dödsfall.

Friedrich Halm, Tysklands förste dramatiska skriftställare och obestridligen en af vårt tidehvarfs mest framstående diktare på detta område, afled i Wien den 22 Maj. Hans verkliga namn var friherre v. Münch-Bellinghausen; han var af en högadlig österrikisk embetsmannaslägt, född år 1806 och hade redan vid 20 års ålder absolverat sina juridiskt-politiska studier, inträdt på embetsmannabanan — och skrifvit sitt första sorgespel. Derefter skref han sin *«Griseldis»*, hvilken emottogs med största bifall och inom kort gjorde sin rond på de flesta europeiska skådebanor. Med likadant bifall mottogs hans senare arbeten *«Der Sohn der Wildniss»* (Öknens Son) och *Fäktaren från Ravenna.* (Alla 3 äfven uppförda i Sverige.) Utom dessa har han skrifvit ännu ett antal dramatiska arbeten, lyriska dikter samt ästetiska afhandlingar. 1840 blef han regeringsråd och föreståndare för kejserliga hofbiblioteket i Wien. — Det berättas att när han först framträdde som teaterförfattare, så skall en af hans förmän bland den tidens gamla österrikiska byråkrater hafva yttrat: «Hur kan ett så fint hufvud, af så god familj, komma på den tanken att skrifva ett teaterstycke! Sådana embetsmän kunna vi ej begagna.»

Auber, Daniel François Esprit, en af vår tids äldsta och derjemte populäraste komponister, afled i Paris den 13 Maj. Om Auber icke hade skrifvit en enda rad mera än partituret till *«Den stumma från Portici»*, så skulle redan detta ypperliga arbete varit nog för att föreviga hans namn. Men ända ifrån sin tidigaste ungdom intill sin höga ålderdom, har denna flitiga man, som vid sin död var 87 år gammal, strött ut arbeten, hvaraf det ena öfverträffat det andra. Aubers sångmö efterssträfvade icke klassiciteten genom allvarliga och dystra former, men hon är den äkta representanten af det smakfulla, graciösa, lekfulla behaget hos en varelse, som känner hemligheten att alltid förblifva ung. Sådan finna vi henne i hans mästerverk *Fra Diavolo, Kronjuvelerna, Muraren, Bruden, Hin Ondes Andel, Svarta Dominon, Sirenen, Marco Spada, Brama och Bajaderen, Maskeradbalen,* samt en mängd andra. En stor del af hans arbeten hafva varit gifna i Sverige och der liksom öfverallt gjort stor lycka, och det skulle i sanning vara en underlig omkastning i smaken, om det någonsin skulle hända att hans hufvudarbeten kunde blifva aflägsnade från repertoaren eller glömde.

John Fr. Wilh. Herschel, den ryktbara astronomen, afled den 11 Maj i Kent (England), 79 år.

Sigismund Thalberg, den verldsbekanta pianisten, afled i Neapel den 28 April. För omkring ett tretiotal af år sedan stodo namnen Thalberg och Liszt främst bland pianister och voro kända i hela Europa. På sina konstresor besökte Thalberg äfven Stockholm år 1847.

Hvar är Columbus' Guanahani-ö att söka?

År 1863 inlemnade hr F. A. v. Varnhagen till filosofiska fakulteten vid universitetet i Santiago (Chile) en afhandling som gifver ett nytt svar på ofvanstående fråga. Författaren är af tysk familj och har under många år varit brasiliansk diplomat, hvarjemte han gjort sitt namn kändt genom sitt verk «Brasiliens historia» och ett arbete öfver Amerigo Vespucci

Ett utdrag ur nämnda afhandling öfver Guanahani torde vara af intresse, då Varnhagens åsigt ännu är föga känd.

I allmänhet anses ön San Salvador vara hvad Columbus först upptäckte af Amerika och identifieras med hans ö Guanahani, men redan den spanske historieskrifvaren Juan Baptista Munos visade (i sin tyvärr ofullbordade förträffliga *Historia del Nuevo Mundo*, Madrid 1793) otillförlitligheten af detta antagande och trodde sig i ön Watling finna det rätta Guanahani. Denna åsigt omfattade bland andra Oscar Peschel i sin intressanta *Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen* och Alex. B. Belcher i sitt arbete *The Landfall of Columbus on his first voyage* (London 1856). Navarrete (*Coleccion de viajes y descubrimientos* o. s. v., Madrid 1825) förkastade äfven detta antagande och gjorde för en af Turk-öarne anspråk på namnet Guanahani. Washington Irving (*Life of Columbus*) talade för ön Catt (en förvrängning af det gamla namnet Cigateo) och hans åsigt gillades af Humboldt.

Varnhagen är af den åsigten att på ingen af ofvannämnde öar kunna tillämpas de i Columbus' dagbok angifna bestämmelser och uppgifter om dess afstånd från andra öar, utan uttalar han sig för ön Mayaguana, hvilken likaledes hör till Bahama-ögruppen. Namnet skrifves ofta Marignana; likväl synes den förra formen, i analogi med andra ortnamn på Bahama-öarne, böra föredragas. Måhända är öfverensstämmelsen mellan namnets andra hälft och de två första stafvelserna i Guanahani ej alldeles tillfällig.

Varnhagen stödjer sig på följande skäl. Enligt honom är upptäckarnes ö Babeque icke Jamaika, såsom Las Casas (Navarrete I, 95) trodde, och ännu mindre fastlandet, såsom Navarrete sjelf påstår, utan Inagua grande, hvarvid han åberopar de noggranna uppgifterna i Columbus' dagbok. Den 19 November skrifver Columbus: «Jag såg ön Babeque i öster och måtte befinna mig på ett afstånd derifrån af 60 mil». Ofvannämnda dag hade han Puerto del Principe (Tanamo) på östra delen af Kubas nordkust, i SSV omkring 7 spanska mil aflägset. Den 20 November hade han Babeque i OSO och var tolf mil från ön Isabela (Saometo). Den 5 December var han i närheten af Kap Maysi, Kubas östligaste udde, och såg Babeque i NO. Enligt dessa uppgifter måste han med Babeque ha menat ön Inagua grande. Äfven Columbus synes ha vetat att det fanns två sådana öar, ty den 20 November talar han om dem i pluralis (*«las islas de Babeque»*).

Derpå bestämmer Varnhagen den ö som Columbus kallade Isabela. Den kallades af infödingarne Saometo och omnämnes med ett mer eller mindre liknande namn i då lefvande historieskrifvares och kartografers arbeten. Nu heter den Crooked Island.

Under sådana förhållanden måste Columbus' Fernandina vara den nuvarande Long Island. Columbus sjelf uppgifver (den 19 Oktober) att han styrde sydostlig kurs från Fernandina till Isabela och nordvest om densamma såg han Fernandinas sydspets rakt i vester. Dessutom säger han att Fernandina är mycket stor, ligger i NV och SO. är inemot 28 spanska mil lång, mycket flack och saknar alla berg; dess stränder voro fria från klippor med undantag af några stycken alldeles vid kusten; hafvet i dess närhet var så klart, att man kunde se hafsbotten och i NV hade den en förträfflig hamn, vid inloppet till hvilken låg en liten ö. Allt detta slår fullkomligt in på Long Island.

Ön Santa Maria de la Conception bör sökas öster om Fernandina, ty Columbus säger (den 16 Oktober) att han derifrån styrde vestlig kurs på Fernandina. Conception måste följaktligen vara ön Ackling, hvilken på några gamla kartor äfven kallas Yaboque.

Dit kom Columbus, enligt hvad han sjelf säger, från öster (den 15 Oktober), efter att ha seglat omkring 7 mil. Utgångspunkten, hans Guanahani, var således ön Mayaguana.

Conception kan ej vara ön Samaná eller Atwood, ty Columbus säger uttryckligen att denna andra ö var större än Guanahani och de öfriga som han fick i sigte (Caicos-, Planas- och Samana-öarne).

På våra dagars Mayaguana kunna äfven tillämpas de af Columbus lemnade uppgifter. Han säger derom att den har många gröna träd, riklig vattentillgång och i det inre en stor lagun men inga berg; den omgifves af ett klippref och innanför detsamma är det lugnt och finnes god ankargrund; slutligen uppgifver han såsom något för densamma karakteristiskt att vid dess kust ser man en halfö, hvarpå mycket väl kan uppföras en skans. Denna halfö synes tydligen vid Mayaguanas nordkust på alla kartor der ön återfinnes. Den af Columbus omnämnda lagunen är måhända en af de tre eller fyra som äro angifna på kartorna. Ön saknar alldeles berg och har blott några kullar af 30, 40 och 50 fots höjd. Öfriga af Columbus angifna kännemärken finna vi äfven i kapten Barnetts *«West Indian Pilot»* (1849).

Det vill sålunda synas otvifvelaktigt att Mayaguana är den ö som den store upptäckaren kallade Guanahani och der han landsteg den 13 Oktober 1492 efter 71 dagars seglats (GLOBUS.)

Två fröknar v. Rothschild såsom skriftställarinnor skulle i och för sig sjelft vara en intressant företeelse; men dubbelt intressanta blifva de, då de uppträda såsom teologiska skriftställarinnor och bibeluttolkerskor. En i Berlin boende judisk familj, som är nära beslägtad med Rothschildarne, har för någon tid sedan fått från den i London bosatte baron Anthony Rothschilds två döttrar mottaga ett af dem skrifvet arbete, «Israeliternas historia och litteratur», utgörande två band. Boken är skrifven på engelska och deri behandlas med synnerlig förkärlek utläggningen af «Urim och Thummim». De som äro hemmastadda i Gamla testamentet veta att så benämnes öfversteprestens bröstsköld, hvilken enligt en högst lärorik beskrifning i Pentateuken var sammansatt af guld och juveler. Det till Berlin öfversända arbetet åtföljdes af en anmodan att låta någon lämplig person till tyskan öfversätta de lärda systrarnes opus.

Städer utefter Stilla hafs-jernvägen. De städer hvilka under denna jernvägs byggnad liksom genom ett trollslag uppstodo ur jorden utefter densamma ha nu till största delen försvunnit nästan lika så hastigt. Cheyenne, som en tid räknade 10,000 invånare, har nu knappt 2,000. I det 350 *miles* vester derom belägna Bryan, för knappt 10 månader sedan en lofvande handelsplats, ligga nu hela gator i ruiner; i slutet af Februari räknade staden öfver 4,000 invånare, nu har den endast 300, till största delen jernvägs- och maskinarbetare. Resten utgöres af s. k. *bummers*, tjufvar och skälmar; af qvinnor finnas knappt tretio. Vågar sig en sådan ut på gatan, blir hon begapad liksom hade hon sluppit ut ur Barnums museum. Af skolor eller kyrkor vet man ingenting; ett litet tält, hvilket tjenstgör både såsom apotek och tidningskontor, är posten. Det enda värdshus som är någorlunda rymligt, består af några dussin stänger öfver hvilka utspänts tältduk, och här betalar man blott 4 dollars för dag! Dessutom har Bryan 6 krogar. Whisky är lösen för dagen. Förbrukades ej vid minorna, mellan hvilka och Bryan är upprättad en omnibuslinie, så mycket *sreetwater*, skulle staden alldeles gå under. Man gör sig der stora förhoppningar om våren, emedan man tror att de talrika betydande guldminorna skola utöfva en stark dragningskraft och derigenom framkalla nytt lif och rörelse i den ödsliga trakten.

Huset Rothschild

af

”Cabiro”.

Kunde döden bestickas, så vore det en lätt sak för den Rothschildska familjen att köpa sina medlemmars jordiska odödlighet, ty hon eger en förmögenhet hvartill verlden ännu icke sett maken samlad inom någon annan slägt. Det kapital huset Rothschild förfogar öfver kan anslås till minst 500 millioner, en summa hvilken uppväcker vår förvåning, icke så mycket genom sin storlek som snarare derigenom att för dess åstadkommande erfordrats endast något öfver 50 år.

En sådan förmögenhet samlas icke på så kort tid genom allenast flit och arbetsamhet eller blott genom lyckans gunst, utan båda delarne måste förenas: lyckan måste underlätta det flitiga och redliga sträfvandet att förtjena den första millionen, ty det är den som det är svårast att förvärfva; är den väl samlad, komma de andra efter af sig sjelfva, så att man nästan frestas tro att härvid gäller samma lag som inom fysiken, nämligen att en stor kropp drager till sig de mindre, i dess närhet befintliga föremålen.

Litet hvar torde någorlunda känna till hur grunden lades till den Rothschildska förmögenheten medelst den första millionen; likväl har den populära berättelse om detta förunderliga exempel på förtroende å den ena och rättskaffenhet å den andra sidan som historien bevarat angående kurfursten Vilhelm IX af Hessen och den gamle Rothschild i tidens längd insvept det historiska sakförhållandet i mytens dimmiga slöja och nästan gjort Rothschild till en gammal fattig schackerjude, som besöktes af fursten en vacker dag, med sin krona på hufvudet och en million i hvarje ficka, hvilka skatter han blott af en nyck bad denne fattige jude förvara; juden förvaltade millionerna så väl, att han en annan vacker dag återstälde dem till egaren i form af fyra millioner, hvilka den ädle fursten på inga vilkor kunde förmås mottaga, i det han på det högtidligaste försäkrade att han blott ville återfå de penningar han deponerat hos juden — resten kunde denne behålla såsom belöning för sin redbarhet, hvarefter fursten befalde sin skrifvare

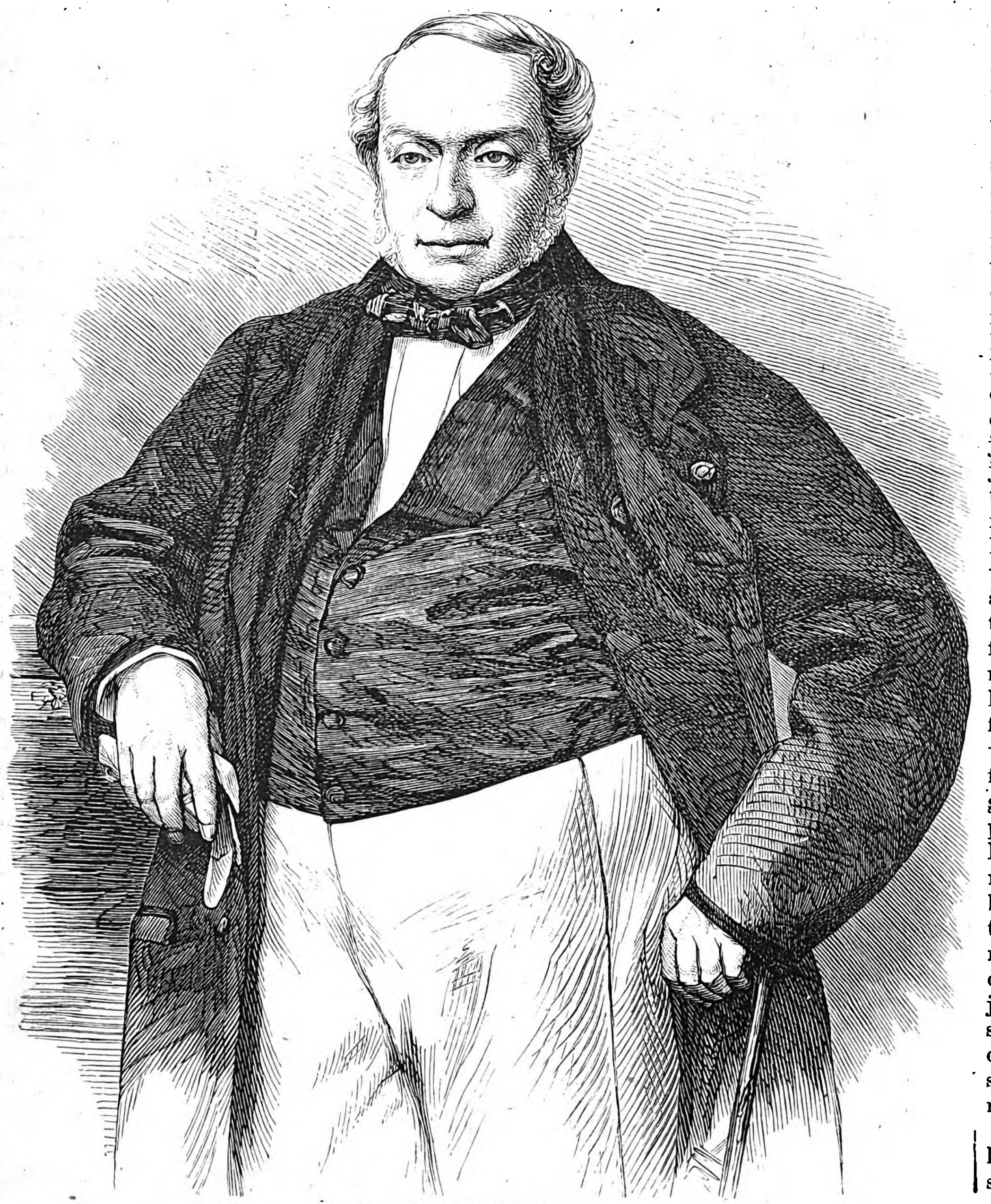

JAMES ROTHSCHILD.

att anteckna händelsen i kurfurstendömets krönika såsom ett sällsynt exempel på ett ärligt och rättrådigt handlingssätt.

Så alldeles österländskt äfventyrlig är likväl händelsen icke när den framställes i sin historiska sanning, hvilken vi här vilja i korthet anföra.

Stiftaren af huset Rothschild var ingalunda från första början någon fattig man, om än hans borgerliga ställning var så godt som ingenting i jemförelse med den han sedermera kom att intaga. Han föddes i Frankfurt, sex år före Goethe, som blef minister utan att någonsin befatta sig med politik; och den blifvande penningmannen, som fick stort inflytande på politikens gång utan att vara minister, tillbragte sålunda sin barndom inom samma stads murar men för öfrigt under högst olika förhållanden, ty medan Goethe tillhörde en ansedd patricisk slägt och från sina tidigaste år blifvit van att röra sig inom den förnäma verlden, måste Rothschild framlefva sina unga år i det snuskiga judeqvarteret och bland dess förtryckta befolkning, som endast under vissa hårda vilkor fick vistas i den fria riksstaden. Rothschilds barndomshem var likväl icke fattigt; hans fader var ej förmögen men likväl så välbergad, att han kunde gifva sonen en ganska god uppfostran och vid sin död lemna efter sig en liten summa, som den unge Rothschild använde till en vistelse i Fürth för att der studera judisk teologi. Liksom ledd af en instinkt, hade han derunder slagit sig på studiet af antika mynt och handskades så länge med de gamla penningstyckena, att han intogs af begäret att genom deras tillhjelp förvärfva sig sådana med en modernare prägel. Efter att ha tillbragt några år på ett handelskontor i Hannover, öppnade han i sin födelsestad en bankiraffär i förening med handel med gamla mynt, antiqviteter, guld, silfver o. dyl. Genom den ordning och punktlighet hvarmed han uträttade de honom lemnade uppdrag ådrog han sig de större vexlarnes uppmärksamhet, så att de anförtrodde honom allt flera och flera af sina kommissioner; hans rykte såsom säker och samvetsgrann köpman växte, hans inkomster förökades och snart hade han kommit så långt, att han kunde köpa sig ett hus i judeqvarteret och öppna ett kontor i större skala än det förra.

Det är detta hus med dess röda skylt*) som ännu visas hvarje till Frankfurt ankommande resande, och det var deri den gamle Rothschilds enka bodde ännu många år efter hans död ända in i våra dagar, då hon dog i mycket hög ålder. “Här har jag sett mina söner blifva rika och mäktiga,“ sade hon, “och jag vill ej taga lyckan från dem genom att lemna min låga hydda,“ hvilken till på köpet stod vid en så trång gata, att hennes vagn ej kunde köras fram till porten utan måste stanna i hörnet, då hon skulle åka till eller från teatern, som hon fortfor att flitigt besöka ända in i sin höga ålderdom. “I detta lilla hus,“ heter det hos Heine, “bor den gamla qvinna, den Lætitia, som bragt så många finansbonaparter till verlden, den stora moder för alla lån som likväl trots sina kungliga söners verldsherravälde icke ville öfvergifva det lilla stamslottet vid Judegatan och som i dag har prydt sina fönster med hvita gardiner den stora glädjefesten till ära. Hur gladt lysa ej lamporna hon tändt med egna händer för att fira judarnes 18 Oktober, hvilken ännu i dag högtidlighålles, fastän den är öfver 2,000 år gammal — judarnes 18 Oktober, då Judas Mackabeus och hans bröder befriade fäderneslandet. När den goda qvinnan betraktar dessa lampor, får hon tårar i de gamla ögonen, och hon minnes med vemodig glädje de försvunna dagar då salig Amschel, hennes käre man, var med och firade lampfesten, då hennes söner ännu voro barn och planterade små ljus på golfvet samt i barnslig glädje sprungo fram och tillbaka öfver dem såsom bruket är i Israel. Den gamle Rothschild, stamfadern för den regerande dynastien, var en hederlig man, fromheten och hjertegodheten sjelf förkroppsligad. Han hade ett mildt ansigte med spetsigt skägg, trekantig hatt på hufvudet och en mer än anspråkslös, nästan torftig drägt. Så gick han på Frankfurts gator, och beständigt omgaf honom såsom en hofstat en skara fattiga menniskor, hvilka han gaf allmosor eller hjelpte med goda råd; träffade man på gatan en flock tiggare med belåten uppsyn, så kunde man vara viss om att den gamle Rothschild nyligen gått fram der.“

Denna välgörenhet gjorde Mayer Amschel Rothschilds namn lika älskadt af Frankfurts fattige som det åtnjöt anseende bland stadens och utlandets affärsmän. Hans gifmildhet växte i samma mån som hans inkomster, och dessa voro i ett beständigt stigande; men med detta exempel på en snabb förökning i välstånd för ögonen må man icke glömma att grunden till Rothschildarnes förmögenhet ej lagts af den blinda lyckan utan genom ett ihärdigt och samvetsgrannt arbete. Redlighet, skicklighet och flit voro de egenskaper som utmärkte den gamle Rothschild och förskaffade honom affärsverldens förtroende. Flera ansenliga förmögenheter lemnades åt honom att förvalta, och bland dem var den största kurfurstens af Hessen.

Denna förmögenhet var tyvärr ej så väl samlad som den var stor. “Den luktar icke!“ sade en af de romerska kejsarne om den obol som förvärfvats på ett för den tiden något ovanligt sätt; det var ingenting att anmärka mot blankheten hos kurfurstens gulddukater och silfverthalrar, men det klibbade icke desto mindre blod vid dem, blod utgjutet af hans egna undersåtar för att fylla hans skattkammare.

Han hade nämligen förtjent sina många millioner på att sälja soldater till England, som då förde krig mot de för sin oafhängighet kämpande nordamerikanska kolonierna; kurfursten skördade mycket pengar på denna menniskohandel, och fick han blott sin kassakista fyld, låtsade han icke höra de röster som högljudt bröto stafven öfver denna skändlighet, fastän dessa röster kommo från sådana män som Mirabeau, hvilken i en flygskrift kallade kurfurstens beteende en skamfläck för den tyska nationen, lord Chatham, som i parlamentet gisslade sitt lands regering derför att hon inlåtit sig på en sådan schackreriaffär, och Fredrik II af Preussen, hvilken hånade sin “kusin“ genom att låta honom erlägga boskapsutförselseltull för hvarje kurfurstlig soldat som utskeppades från Münden.

En mycket skicklig militär, baron Estorff, hvilken åtnjöt kurfurstens synnerliga förtroende, fäste dennes uppmärksamhet på Rothschild såsom en man åt hvilken han med tillförsigt kunde lemna en del af sina skatter, ty Estorff kände honom af egen erfarenhet såsom en pålitlig och ordentlig kommissionär i penningväg. I följd af denna rekommendation kallades Rothschild till kurfursten, hvilken just höll på att spela schack, då juden inträdde. Rothschild stannade tyst bakom kurfurstens stol, och denne var så upptagen af spelet, att han tycktes ha alldeles glömt bort honom. Plötsligen vände han sig likväl om och tilltalade honom sålunda: “Förstår han sig på det här spelet?“ Rothschild, hvilken ifrigt följt spelets gång, svarade genast: “Vill ers durchlauchtighet vara så nådig och flytta så här,“ hvarvid han visade ett mästerdrag som räddade kurfursten från det “matt“ som förestod honom. Sedan kurfursten på ett mycket nedlåtande sätt samtalat med Rothschild och gjort de nödiga aftalen med honom, vände han sig till Estorff med de orden: “Herr general, det är icke någon dummerjöns ni rekommenderat mig.“

Deri hade också kurfusten rätt. Rothschild icke allenast förvaltade den honom anförtrodda förmögenheten, så att både han sjelf och dess egare hade fördel deraf, utan då tiderna blefvo allvarsamma tillvägagick han med så stor försigtighet, att ej ett enda öre förlorades. När de franska trupperna besatte Frankfurt, låg kurfurstens egendom säkert förvarad i Rothschilds vinfat och undgick sålunda fransmännens uppmärksamhet, hvilka visst icke skulle ha skonat densamma, om de vetat hvar den funnits, att döma af den 27:de kejserliga bulletinen, som i följande uttryck förkunnar furstens afsättning: “Det hessen-kasselska huset har i många år sålt sina undersåtar till England, hvarigenom kurfursten samlat stora skatter. Denna smutsiga girighet störtar nu hans hus. Han har upphört att regera.“

---

*) Det är med anledning af denna skylt namnet Rothschild uppkommit; ursprungligen hette familjen Bauer.

De ansenliga summor Rothschild omhänderhade gjorde det för honom möjligt att inlåta sig på stora spekulationer, hvarvid han gynnades af lyckan. Sålunda öfvertog han mot en hög provision den vågsamma affären att förse engelska hären i Spanien med penningar; hans remisser framkommo alltid lyckligt till sin bestämmelseort, ja, man påstår äfven att de transporterades genom sjelfva Frankrike, hvartill Napoleon skall ha gifvit sin tillåtelse, sedan man förestält honom att ju mera penningar som kommo till Spanien desto mer var der att skörda för fransmännen. Nästan vid samma tid afslöt huset Rothschild sitt första statslån; det var Danmark som först bidrog till den förökning af Rothschildarnes förmögenhet som de sedermera på denna väg uppnått. Man vet hur förtvifladt det finansiella tillståndet var i Danmark efter bombarderingen, och för att komma ur dessa svårigheter tog regeringen sin tillflykt till huset Rothschild och erhöll upprepade gånger lån, som långt för detta återbetalts.

Den gamle Rothschild dog 1812 såsom en af alla aktad och afhållen man; han efterlemnade åt sina fem söner en betydlig förmögenhet och två gyllene grundsatser: att de beständigt skulle operera gemensamt, så att alltid deras särskilda affärsspekulationer stodo i samband med hvarandra, och att aldrig vid något företag fika efter öfverdrifvet hög vinst, men deremot i möjligaste mån göra planen oberoende af tillfälligheternas spel.

Med dessa grundsatser för ögonen ha de fem bröderna arbetat vidare på den af fadern lagda grunden, och de ha opererat med så stor framgång, att i deras händer nu finnes samlad den kolossalaste förmögenhet någon enskild familj i verlden egt*). Tolf år efter stiftarens af huset Rothschild död hade genom detsamma kontraherats statslån till ett belopp af 1,200 millioner för de olika europeiska staterna. Det är lätt att tänka sig med hvilken fördel detta skett för de fem bröderna; kontrollera det kan man icke, ty ingen frimurareorden håller sina hemligheter så väl dolda för verldens ögon som huset Rothschild sina böcker. Men är det förbjudet att kasta en blick i dess räkenskaper, så ligger likväl historiens bok uppslagen för hvars och ens ögon, och den berättar att alla de stora händelserna i vårt århundrade ha bidragit till att öka den Rothschildska kassan, hvilken aldrig ratat vinsten af någon affär, hur obetydlig den än varit, och aldrig småaktigt frågat efter från hvilken sida penningarne kommit. Ty huset Rothschild är en fullblodskosmopolit: det låter aldrig leda sig af sina politiska sympatier utan understödjer revolutionen lika väl som konungadömet, när den förra har bättre utsigt att genomdrifvas än det senare. Samtidigt med att huset Rothschild åtog sig leveranser för Napoleons armé afslöt det för andra stater lån som skulle användas mot honom, skaffade de afsatte furstarne penningar och tjenade alla partier, ty sjelf tillhörde det ej något parti*).

Det ligger i sakens natur att ju mera pengar huset fick in desto mer måste det förtjena. Genom att i marknaden inkasta sina ofantliga kapitaler kunde det höja eller sänka kursen allteftersom dess intresse fordrade; genom att hålla sig snabba kurirer som hade order att hastigt hinna målet kosta hvad det ville kunde det förskaffa sig underrättelser om de vigtigaste verldstilldragelser och derefter vidtaga sina mått och steg förr än någon annan hade aning derom; och genom uppoffrande af ofantliga penningesummor till mutor inom den högre diplomatien, af hvars representanter mer än en stod i Rothschildarnes sold, kunde det i förväg erfara förestående förändringar af genomgripande betydelse, förbundsunderhandlingar, krigsförklaringar och fredsslut, som i det ögonblick de blefvo kända förändrade börsens fysionomi och tillskyndade en ofantlig vinst åt den spekulant som var den förste att begagna sig af chancerna. Ett kändt exempel på den hastighet hvarmed Rothschildarne förskaffade sig dylika underrättelser är att lord Aberdeen fick det första meddelandet om Julirevolutionens utbrott 1830 af Rothschild innan ännu den engelska regeringen visste det minsta derom.

Men huset Rothschild har ej inskränkt sin verksamhet till blott att afvakta politiska tilldragelser; det har äfven mången gång trädt fram på skådebanan — sålunda var det Rothschild som 1840 störtade Thiers — och har genom att lägga sitt vigtiga guldlod i vågskålen framkallat den utgång som öfverensstämde med dess intresse. Till att föra krig behöfvas såsom bekant tre ting: pengar, pengar och pengar, och när den som håller denna mäktiga häfstång i sin hand säger som sin karrikatyr i vådevillen:

»Jag gi'er sgu ingen Penge til,
Saa faaer de vel forliges»,

då äro äfven de stridslystna makterna tvungna att komma öfverens så länge den sjette stormakten finner det lämpligt.

Det är denna Rothschilds verldshistoriska betydelse Heine skämtande omtalar i ett af sina Parisbref. “Börsens teckentydare,“ heter det, “som så väl förstå sig på baron Rothschilds fysionomi, försäkra oss att fredens svalor bygga sitt bo i hans småleende, att hvarje skymt till fruktan för krig försvunnit ur hans ansigte, att der icke synes någon elektrisk blixtstråle i hans ögon och att alltså det förfärliga krigsoväder som hotade hela verlden gått öfver. Helt säkert är att då jag sist hade den äran att göra hr Rothschild ett besök, strålade hans anlete af det innerligaste välbehag och hans goda lynne gaf sig till och med luft genom poesien, ty i sådana ögonblick brukar hr baronen låta strömmen af sin humor flöda i rim. Jag fann honom den gången vara en särdeles lyckad rimmare; endast på Konstantinopel kunde han ej rimma, och han ref sig i hufvudet, såsom alla poeter bruka göra, då de ej kunna hitta på något rim. Som jag sjelf äfven är en smula poet, tillät jag mig hemställa till hr baronen huruvida icke rysk "sobel" kunde rimma derpå. Men detta rim tycktes alls icke behaga honom; han påstod att England aldrig skulle förlåta honom det och att deraf kunde uppkomma ett europeiskt krig, som skulle kosta verlden mycket blod och många tårar och honom sjelf mycket pengar. — Hr Rothschild är i sjelfva verket den bästa politiska termometer, jag vill ej säga, vädergroda, ty i detta uttryck ligger ej tillräcklig respekt. Och respekt måste man likväl ha för denne man, om det också är endast för den respekt han ingifver de flesta dödlige. Jag besöker honom helst på hans kontor, der jag såsom filosof kan observera huruledes man, icke blott Guds eget folk, utan äfven alla andra menniskor buga och bocka sig för honom. Det är ett böjande och vridande af ryggraden som skulle falla sig svårt för till och med den skickligaste akrobat. Jag har sett folk, när de närmat sig den store baronen, skälfva som om de kommit i beröring med en Voltas stapel. Redan utanför dörren till hans kabinett gripas många af en vördnadsfull rysning, liknande den som Moses kände på Horeb, då han märkte att han stod på ett heligt ställe. Liksom Moses den gången tog af sig skorna, så skulle säkerligen mången mäklare eller vexelagent som vågar beträda hr v. Rothschilds enskildta kabinett förut draga af sig sina stöflar, om han ej fruktade att hans fötter då skulle lukta ännu värre och genera hr baronen. Detta enskildta kabinett är verkligen ett märkvärdigt ställe, hvilket, liksom verldshafvet eller stjernhimlen, framkallar upphöjda tankar och känslor: här inse vi klarligen hur liten menniskan och hur stor Gud är! Ty penningen är vår tids gud och Rothschild är hans profet."

---

*) Vi ha annorstädes sett en uppgift enligt hvilken den rikaste man i verlden skulle vara en amerikanare. Huset Rothschild upptages deri först i femte rummet.

*) Taga vi här en öfverblick af huset Rothschilds affärsverksamhet, finna vi att den sönderfaller i fyra perioder. I den första, som omfattar en tiderymd af mer än 24 år, försiggå flera af de största politiska verldshändelserna, såsom den ofvannämnda frihetsstriden i Nordamerika och franska revolutionen. Under samma period inträffar äfven Napoleons verldsherravälde, då deremot hans fall och det förra politiska tillståndets återupprättande ega rum under den andra. Rothschildarnes stjerna steg med Napoleons; när olyckan slutligen träffade honom, strålade den Rothschildska i sin fullaste glans, då deremot Napoleons slocknade vid Waterloo. Det var under den tredje perioden som husets förmögenhet egentligen ökades genom handeln med statspapper, och den tjerde börjar med franska Julirevolutionen. Härtill kommer en femte period, hvari huset ännu befinner sig och hvarunder det skördat många millioner på industriella företag, i synnerhet jernvägsbyggnader. Det uppgifves att James Rothschild förtjenat ej mindre än 40 millioner francs ensamt på de franska jernvägarne, och dock anses öfvertagandet af den belgiska jernvägsbyggnaden vara hans mest inbringande affär på detta område.

Den Rothschild som här talas om är den aflidne baron James, den yngste af de fem bröderna; det är deremot den äldste, Anselm i Frankfurt, som Hirsch-Hyazinth syftar på i sina "Resebilder" när han säger: "Det är endast äran jag bryr mig om, och det sade jag äfven till baron Rothschild, då jag hade den äran att skära hans liktornar. Och medan jag skar hans liktornar, tänkte jag i mitt hjerta: Du har nu i dina händer foten af den man som har hela verlden i sina händer; nu är också du en vigtig menniska. Skär du honom en smula för hårdt nedtill, så blir han förargad och skär de störste kungar ännu värre upptill. Det var det lyckligaste ögonblicket i mitt lif!"

Anselm Rothschild, som fortfarande bodde i sin faders födelsestad, var äfven den af sönerna som mest liknade den gamle Rothschild. Han fortsatte dennes barmhertighetsverk efter ännu större måttstock och bortskänkte ofantliga summor till både fromma stiftelser och enskilda personer. Han hade för vana att mottaga böneskrifter på alla tider, öfverallt och på de egendomligaste sätt.

Då han en sommar drack brunn i Ems, promenerade han en qväll i sällskap med en vän, baron E. Bäst som de gingo fördjupade i sitt samtal, närmade sig dem en illa klädd person och öppnade med mycken fingerfärdighet Rothschilds bakficka. Baron E. trodde naturligtvis straxt att det var en ficktjuf som ville försöka sin lycka hos den promenerande Kresus, men då han såg att mannen i stället för att tillegna sig något ur Rothschilds ficka tvärtom smög någonting dit, låtsade han ej ha varseblifvit hvad som skett. Det dröjde icke länge förrän Rothschild märkte att han hade något i bakfickan; han stack ned handen deri och sade helt lugnt: "Jaså, ingenting annat!" Han kunde nämligen känna igen ett tiggarbref blott genom att beröra det. Emellertid hade skymningen inbrutit, och då de gått ett stycke vidare, sprang plötsligen fram en trasig karl som stått bakom ett träd och tryckte ett föremål mot Rothschilds bröst. Dennes följeslagare ville i första ögonblicket fatta

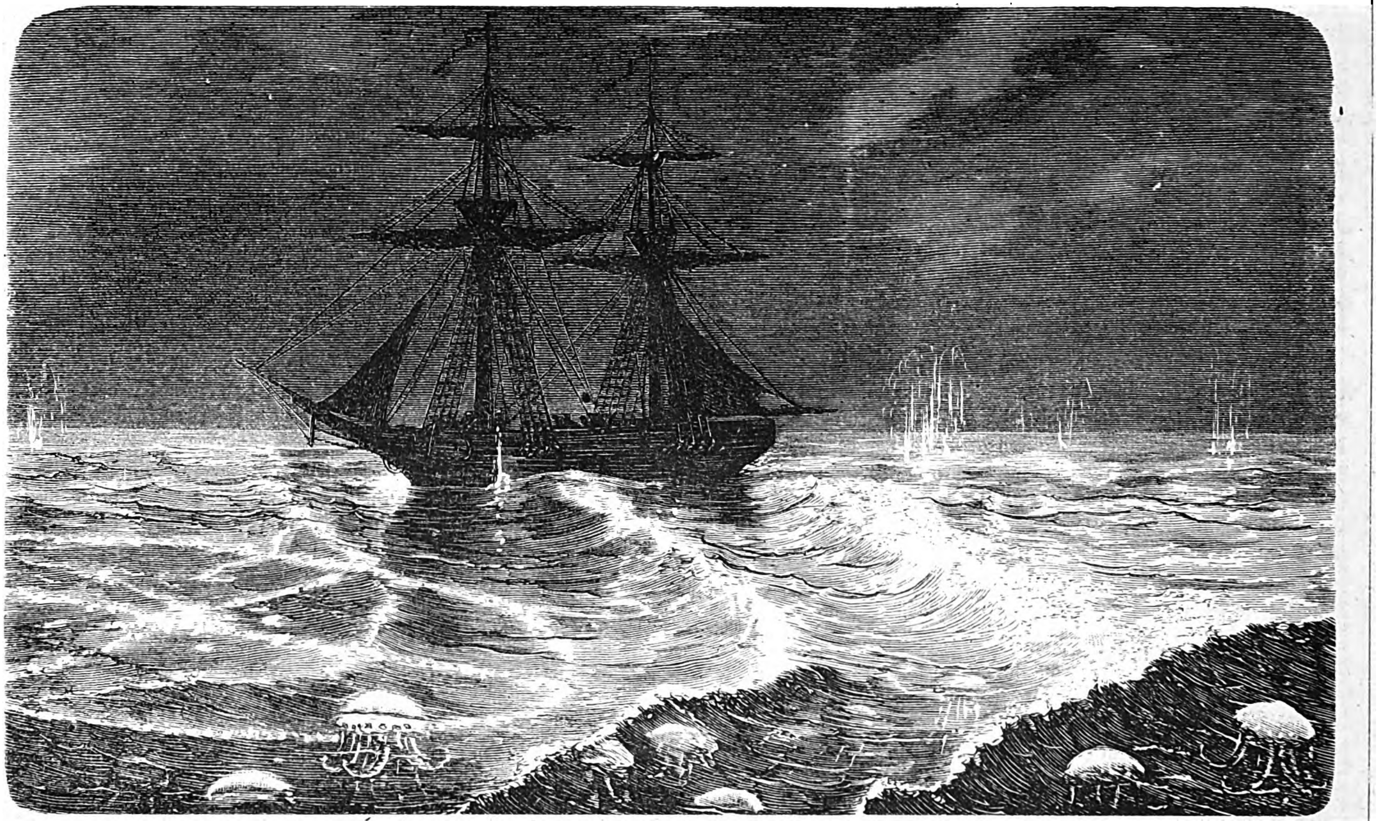

Hafsskenet (sid. 127).

mannen i armen men såg nu att det var hvarken en pistol eller en dolk utan ett tiggarbref som öfverräcktes bankiren på detta våldsamma sätt. Rothschild förhöll sig dervid helt lugnt, ty det var ej något nytt för honom att blifva sålunda antastad.

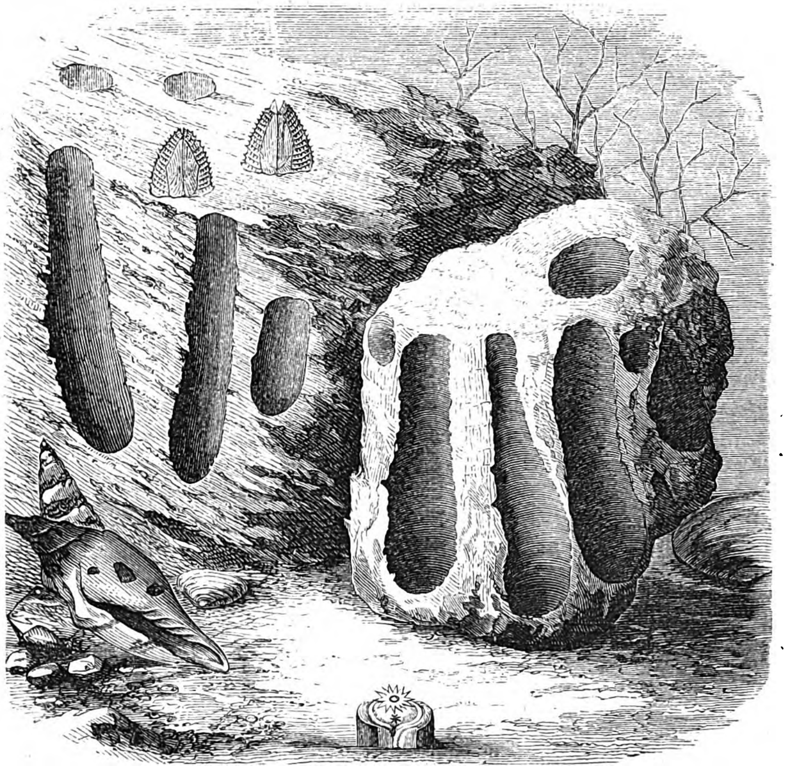
Stenborren, *Polas dactylus* (sid. 128).

Då Rothschild en mycket varm sommardag hade några bekanta hos sig, inkastades plötsligen vid deserten ett bref genom det öppna fönstret, snuddade vid en ananaspyramid och nedföll på hans tallrik. Gästerna blefvo förvånade, men Rothschild tog helt lugnt upp ett guldstycke ur västfickan, lade det i det obrutna brefvet, hvilket han derpå kastade ut genom fönstret. Man skrattade åt värdens originella sätt att utöfva barmhertighet, men Rothschild fick ingen ro förrän han sett hvad det blifvit af brefvet; han bad sällskapet om ursäkt att han steg upp från bordet på ett ögonblick, gick fram till fönstret, såg ut derigenom och kom lugnt tillbaka, i det han halfhögt sade: “anbragt!“

Liknande lyckade infall voro ej ovanliga hos honom; det var han som vid en supé, den han gaf för Thorvaldsen, sade konstnären den fina artigheten: “Ni ser så bra ut som om ni hade modellerat er sjelf.“ Han var en stor menniskokännare och lät sig ej bedragas af skenet; ja, han var äfven menniskoföraktare, ty hans långa erfarenhet af lifvet hade kommit honom att anse det egna intresset såsom driffjedern till de flesta menniskans handlingar. För öfrigt var naboben med all sin rikedom mera bunden än den obetydligaste bland hans kontorister; han passade på kontorstiden med största punktlighet, men dermed var hans arbete ej tillända, ty äfven när han var på teatern fick han nästan alltid bud att komma hem då en kurir anländt; ja, äfven om natten väcktes han för att genomgå och besvara de bref som med stafetter skickades honom från hans bröder i London, Paris, Wien och Neapel.

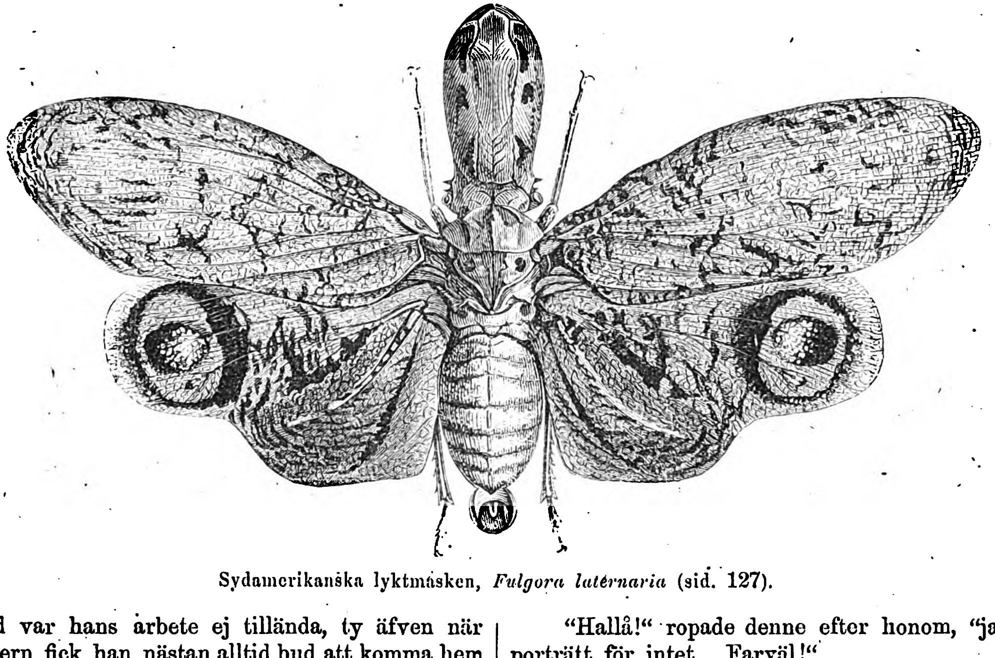
Sydamerikanska lyktmasken, *Fulgora laternaria* (sid. 127).

Nathan Rothschild, som stod i spetsen för bankirafdelningen i London, ansågs vara den af bröderna som hade det bästa hufvudet och den skarpaste affärsblicken, och i vigtiga fall var det alltid han som fälde utslaget.

Affärsverksamheten i Paris leddes, som bekant, af James Rothschild, ett stort original, hvarom berättas åtskilliga kostliga historier, vitnande om en obegriplig småaktighet parad med en hjelpsamhet hvari han ej stod efter för någon af de öfriga bröderna. Då utställningen i Paris 1855 öppnades, utgjorde inträdesafgiften om söndagarne 20 centimer, under det den var högre de öfriga dagarne i veckan. En af de personer som först besökte utställningen första söndagen var — baron James Rothschild. Det är på det viset man blir millionär: man skall aldrig gifva 1 franc för hvad man kan få för 20 centimer.

En dag kom han upp till Horace Vernet för att få sitt porträtt måladt. Med det honom utmärkande sjelfförtroendet inträdde han i målarens atelier och frågade hvad porträttet skulle kosta.

“Af er, hr baron,“ ljöd svaret, “begär jag 4,000 francs.“

“Hvad för slag?“ genmälde den dryge penningfursten. “Det är för mycket för några penseldrag; ni spänner bågen för högt, min gode man.“

“Jaså,“ svarade målaren, “ni vill pruta på priset när det gäller konsten? Nu begär jag 5,000 francs; ej en sou billigare blir det för.“

Rothschild utstötte ett fasans skri.

“Säger ni ett enda ord till, tredubblar jag det!“ ropade målaren.

Baronen skyndade sig ut ur ateliern, troende att konstnären var vansinnig.

“Hallå!“ ropade denne efter honom, “jag skall måla ert porträtt för intet. Farväl!“

Horace Vernet höll ord. På den stora tafla som föreställer Smahlans intagande synes en jude som förskräckt flyr med ett skrin fullt af guld och ädelstenar under armen;

hans ansigte har en omisskännelig likhet med baron James Rothschilds.

Sålunda hämnades konsten på penningen, och det ligger en djup tanke i den tillfälligheten att Rothschilds drag bevarats åt efterverlden på detta sätt. Judens ängsliga fysionomi afspeglar hvilka bekymmer rikedomen medför, och för dessa bekymmer var Rothschild ständigt ett rof.

"Jag är vansinnig!" utbrast han en gång till en tysk skald.

"Det tror jag icke förrän jag ser er kasta era pengar ut genom fönstret," ljöd svaret.

Suckande afbröt honom Rothschild med de orden:

"Just deri ligger min galenskap att jag icke mången gång kastar ut penningarne genom fönstret."

"Penningen är för honom mera en olycka än en lycka," säger Heine om James Rothschild, "och för mycken rikedom är måhända svårare att bära än armodet. Den som är i stor penningförlägenhet, han göre Rothschild ett besök, icke för att låna af honom, ty jag betviflar att han får något, utan för att trösta sig vid åsynen af hans penningelände. Den stackare som har för litet och ej är i stånd att skaffa sig mer kan här öfvertyga sig om att det finnes en menniska som lider ännu större qval, emedan han har för mycket penningar, emedan alla penningar i verlden strömma in i hans kosmopolitiska jätteficka och han måste släpa denna stora börda omkring med sig, under det rundtom honom den stora mängden af uthungrade och gattjufvar sträcker sina händer efter honom."

Nu har han funnit ro undan sina bekymmer; penningen har följt honom till grafvens port*) men icke heller längre; och när man om några år jemför millionärens hufvudskål med tiggarens, skall det blifva mycket svårt att afgöra hvem af dem en gång inrymde rikedomens, hvem af dem fattigdomens bekymmer.

---

*) James Rothschild var född den 15 Maj 1792, bosatte sig i Paris 1812 och dog der den 16 November 1868. Han var gift med en dotter till Salomon Rothschild i Wien. Hon skildras såsom ett snillrikt fruntimmer och var en nästan daglig gäst hos Ludvig Filips gemål, drottning Amelie. Med henne hade han en dotter och tre söner, af hvilka de två äldsta, Gustaf och Alfons, som redan förut varit upptagna i firman, efter kringsändandet af ett cirkulär till husets affärsvänner, öfvertagit affärerna i Paris sedan deras fader dött.

James Rothschild egde palatser, lustslott och gods öfverallt i Europa. Mot slutet af sin lefnad köpte han det storartade slottet Lafitte för tre millioner francs, och en vinskörd der hvars make man ej kan erinra sig i mannaminne inbragte honom redan under första året en tredjedel af köpesumman. Exkejsar Napoleon behandlade honom med den mest förekommande artighet, inbjöd honom alltid till alla hofvets fester och besökte honom på hans slott i Ferrières. Detta umgänge i den högre societeten hade likväl icke afslipat de kantigheter som funnos i hans sätt, ty han skildras såsom stolt, befallande och frånstötande. I fråga om affärer var han lika mot alla. Då sålunda en dag en högt uppsatt embetsman inträdde i hans arbetsrum, bad baronen honom taga en stol men fortfor att skrifva. I förnärmad ton sade nu den främmande:

»Ni hörde säkert inte mitt namn, herr baron, jag är grefve C***.

»Nå, så tag två stolar då,» svarade Rothschild.

Vi torde knappt behöfva tillägga att en mängd infall uppgifvas såsom Rothschilds men i verkligheten endast blifvit honom pådiktade.

* * *

Lysande djur

af

K. E. Klotz.

I naturen finnas åtskilliga företeelser som menniskan först efter en mängd gissningar och långt efter det de först observerades lyckats förklara på ett tillfredsställande sätt. Vi vilja i denna uppsats sysselsätta oss med en af dem. Svårligen torde det finnas någon bland oss som ej en mörk höstqväll vandrat genom en skog eller trädgård och då sett liksom stjernor tindra fram ur gräset, och han har då genast vetat att der legat lysmaskar, hvilken benämning, såsom hvar man vet, är oriktig, då ju detta djur ej är någon mask utan en skalbagge. Betrakta vi en lysmask vid dagsljus, så se vi att den är ½ tum lång, har beckbrun kropp och rödbruna ben. Liksom många bland insekterna har lysmasken blott två vingar i stället för fyra, hvilka, då de ej begagnas, ligga under täckvingarne, som oftast skyla hela kroppen liksom två skal.

Tager man en qväll en lysmask i handen, så ser man att skenet utgår från endast en viss punkt af kroppen och att således icke hela insekten lyser; detta med ett grönt sken lysande ställe är undre sidan af de två och tre sista abdomensegmenterna. Betraktar man detta ställe på lysmasken vid full dager, visar det sig ha en vaxgul färg. Då honorna, såsom bekant är, sakna vingar och derför ej kunna flyga utan krypa omkring i gräset, skulle det vara omöjligt att se skenet från dem, såvida de icke kunde emellanåt lyfta upp bakkroppen, hvarigenom den lysande undersidan vändes uppåt. Äfven de larver hvarur dessa skalbaggar utvecklas gifva sken från sig. Dessa larver likna till utseendet honorna, de äro aflånga och platt-tryckta, krypa omkring på marken och föda sig med stor glupskhet af sniglar, hvilkas hus de förtära. Måhända uppväcka dessa späda lysbaggars, dessa flygande stjernors, såsom Plinius kallar dem, stormiga barndomsdagar läsarens förvåning. Fallet är ej enstaka: fjärilen, hvilken under sitt kringfladdrande lif ej lefver af annat än litet honingssaft, som han med sin spiralformiga snabel suger ur de blommor han flyktigt slår ned i, är först en glupsk larv, hvars slukande matlust kommer åskådaren att häpna.

Skenets utstrålning är beroende af djurets vilja. Varm väderlek är derför gynsam, likaså en snabb flygt. Dessa insekter lysa äfven då de flyga omkring vid fullt dagsljus, men det sken de gifva från sig är likväl för svagt att då kunna urskiljas och i allmänhet af ringa intensitet; man har inspärrat åttio lysmaskar i en kula af genomskinligt hvitt glas och försökt att använda dem såsom lampa, men skenet var ej så starkt, att man dervid kunde läsa i en bok.

Men hvad är nu detta sken, och finnes i insektens kropp någon viss del som förorsakar detsamma, ett s. k. lysorgan? Skäres en lysmask sönder, upptäcker man på det lysande stället lysorganerna såsom ett par tunna kapslar eller blåsor, hvari, såsom genom förstoringsglaset synes, cellerna ligga; dessa äro dels genomskinliga, dels innehålla de små korn och till dem gå fina grenar från de för insekterna egendomliga andhemtningsrören. Man anser att det är från dessa genomskinliga celler som skenet kommer och betraktar detsamma såsom framkalladt af ett slags förbränning; men för att en sådan skall kunna ega rum fordras alltid luft, och i synnerhet syre, och detta tillföres genom andhemtningsrören. Äfven nerver löpa hit, förmedelst hvilka skalbaggen gör sin viljekraft gällande vid skenets frambringande.

Lysmasken är ej den enda fosforescerande skalbagge, ty sådana finnas i mängd; i de flesta delar af Italien flyger om sommaren omkring en med lysmasken beslägtad skalbagge, *Luciola italica*, och liksom vi fröjda oss åt lysmaskens grönaktiga sken i våra skogar och trädgårdar, så kryper *Luciola* der omkring på de mörka oliv- och lagerträden, gifvande från sig sitt blåaktiga sken. En annan, mycket större art (*L. mehadiensis*) finnes i Ungern och Siebenbürgen.

Må vi se oss vidare omkring! Vi ha nyss sagt att det ifrågavarande skenet befordras af värmen, och derför se vi äfven lysbaggarne talrikast representerade i de varma länderna. Der, hvarest naturen med hänsyn till storleks- och formförhållanden liksom till färgprakt utvecklar en långt större rikedom än i de kalla och tempererade luftstrecken, finnes det äfven lysbaggar som i glans och storlek långt öfverträffa vår anspråkslösa lysmask. Främst må då nämnas kukujo eller lysknäpparen (*Pyrophorus* eller *Elater noctilucus*), en vacker sydamerikansk skalbagge, som finnes företrädesvis i Mexiko och Brasilien. Dessa lysknäppare, af hvilka finnas hundratals arter, tillhöra de s. k. springbaggarnes familj, som innefattar smala skalbaggar hvilka, när de läggas på rygg, först ligga som om de vore döda men plötsligt hoppa upp, så att de åter stå på sina sex ben. Hos lysknäpparen befinner sig på båda sidor om bröstsköldens bakre vinklar en vaxgul blåslik uppsvällning som lyser i mörkret. Då insekten flyger, ser man två under vingarne dolda lysande punkter, och äfven mellanrummet vid de bakre extremiteterna gifver sken från sig. Det vackert blå skenet från en sådan skalbagge är så starkt, att man dervid kan läsa i en ganska fint tryckt bok. Om flere sådana insekter läggas i ett glas, upplyses ett helt rum, hvarför man också använder dem såsom lampor, i det de, såsom Humboldt berättar, inläggas i en urgräfd kurbits, hvari hål anbringas. Vid vandringar nattetid eller på jagt fästes lysknäpparen på kläderna, liksom bergsmannen använder sin gruflykta. Då personer som på sådant sätt styrt ut sig med dessa insekter utgöra en lika underbar som praktfull anblick, pläga indianerna fånga detta slags skalbaggar för att sälja dem såsom prydnader eller, så att säga, lefvande ädelstenar. För detta ändamål begagna de en käpp, i hvars ena ända sitter fästadt ett glödande kol och som de svänga omkring i luften, hvarvid lysknäpparne flyga till stället, troende att de der träffa sina likar, och sålunda lätt fångas. De anbringas å kläderna eller i håret antingen derigenom att man lägger dem i små florshylsor eller, naturligtvis utan att döda dem, fäster dem med nålar. Den effekt en i skymningen med dessa prydnader uppträdande dam gör torde ej vara ringa, men den är likväl beroende af de lefvande diamanternas godtfinnande, ty äfven lysknäpparen besitter förmågan att låta sitt sken ökas eller minskas. Dessa starkt lysande skalbaggar ha ej sällan framkallat stor bestörtning: då en gång några sådana insekter råkat komma med ner i det mörka lastrummet i ett fartyg, förorsakade de stor uppståndelse bland besättningen, som trodde att elden var lös i skeppet. Då engelsmännen Cawendish och Dudley för första gången landstego i Vestindien, förskräcktes de i icke ringa grad af talrika ljus som rörde sig fram och tillbaka i skogen; de fruktade till och med ett anfall af spanjorerna och flydde bestörta tillbaka till sitt fartyg. Dagen derpå upptäckte man ej minsta spår af spanjorerna utan kom underfund med att det varit ett sällskap lysknäppare man sett.

Vidare må omnämnas en annan sydamerikansk insekt som väckt utomordentligt uppseende genom det starka sken den gifver från sig. Det är den i Guyana förekommande sydamerikanska lyktmasken (*Fulgora laternaria*), som man vid första påseendet skulle anse vara en stor gul fjäril med ögonlika fläckar på bak- och hvita prickar på framvingarne samt, hvad som hos fjärilar vore i högsta grad sällsynt, en oformligt stor pannblåsa. Lyktmasken tillhör skinnbaggarnes ordning, och dess af många naturforskare betviflade sken observerades först af Maria Sibylla Merian*). Hon förvärfvade sig stora förtjenster om entomologien genom att insamla och afmåla i synnerhet surinamska insekter; hennes på holländska, tyska och latin utgifna arbeten behandla dels puppornas underbara förvandlingar, dels de surinamska insekternas metamorfoser och äro ännu i dag af stort värde i anseende till afbildningarnes, i synnerhet de af henne sjelf kolorerades, skönhet. — Men vi återgå till lyktmasken. Fru Merian, som ej visste något om dessa insekters förmåga att gifva sken från sig, hade samlat en mängd af dem i en låda, hvilken hon hade stående på ett bord. En natt väcktes hon plötsligt ur sin sömn genom ett af djuren framkalladt förfärligt oväsen; hon öppnade lådan men släppte den förskräckt, ty den tycktes henne stå i ljusan låga, och som eldbränder började nu insekterna fladdra omkring i rummet. Det sken en lyktmask gifver från sig är så starkt, att man kan läsa i bok dervid, och fru Merian säger att hon vid detsamma skulle kunnat afteckna djuren.

Det blefve för långt att här uppräkna alla de djur hvilka äro i besittning af förmågan att lysa, ty derom kan skrifvas en hel bok; men deremot vilja vi något utförligare skildra en på hafvet förekommande märkvärdig företeelse; vi mena det sken man ser utgå derifrån.

Då ett fartyg seglar fram öfver oceanen, med endast vatten rundomkring sig ända bort till yttersta horisonten och ofvan himlahvalfvet med dess moln och stjernor, då tyckes det, tror kanhända mången, röra sig genom en dyster ödemark och der sjösjuke förlorar ingenting på att bli liggande i kajutan och fördrifva tiden der. Den som så tror misstager sig storligen. Hafvet är rikt, ja, ännu rikare än fastlandet, på underbar prakt. Stormen, hvilken drifver upp vågorna så att de gå höga som hus, hvilken söndersliter seglen och bräcker masterna, kan ej i allt sitt storartade majestät beundras från skeppsdäcket med den grad af lugn som erfordras för att man skall kunna njuta af detta skådespel. Helt annorlunda förhåller det sig med det sken som vid mörkrets inbrott utgår från hafsytan och fyller åskådarens själ med beundran. Den berömde resanden Forster förklarar hafsskenet vara en företeelse som slår menniskoförståndet med så stor häpnad och vördnad, att det ej är mäktigt att klart och riktigt beskrifva densamma. Den som först sett detta sken skall ha varit Amerigo Vespucci, efter hvilken Amerika uppkallats, fastän dock Kristoffer Columbus väl förtjenat att den nya verldsdelen fått sitt namn efter honom. Många naturforskare och resande ha utförligt beskrifvit hafsskenet samt anstält undersökningar öfver detsamma; men de försäkra att innan man med egna ögon sett denna företeelse är det omöjligt att göra sig en riktig föreställning derom.

Solen har sjunkit i hafvet vid horisonten, och öfver den omätliga vattenytan är utbredd en i grått dragande skymning. Men under det stjernehären träder allt tydligare fram på himlahvalfvet, synas ur hafvet skjuta upp liksom sillblixtrar, skenet blir allt klarare, och man erbjudes ett skådespel som i skönhet står långt öfver ett konstfyrverkeri.

Redan från kusten kan man urskilja huru ute på hafvet ligger liksom ett aflägset eldsken och stenarne på stranden omdansas af gnistor, hvarje våg som drifves mot land är liksom eldbrämad. Ännu praktfullare visar sig detta skådespel från fartyget, ute på vida hafvet. De mot skeppet slående vågorna glänsa, från hjulhusets skoflar neddroppar ett eldregn; då årorna upplyftas ur och nedsänkas i vattnet, sprutar och gnistrar det och skeppet lemnar bakom sig en strimma af eld. Hemtar man ur djupet upp ett ämbar vatten, så droppar det liksom af eld, ja, när flygfisken kastar sig upp ur hafvet och med sina stora vinglika fenor en stund håller sig sväfvande i luften, nedfaller från den ett praktfullt eldregn.

---

*) Detta fruntimmer, som på samma gång egnade sig åt målarekonsten och naturvetenskaperna, var födt i Frankfurt am Main, gifte sig med kopparstickaren Graff i Nürnberg, begaf sig efter skilsmessan dem emellan till Amsterdam och reste 1699 i sällskap med sina två döttrar vid 52 års ålder till Surinam, hvarifrån hon återvände efter två år och dog i Amsterdam.

I de varma luftstreckens haf är detta sken intensivare och mera storartadt än t. ex. i Nord- och Östersjön; det berättas att man kunnat urskilja hajar som summit på ett djup af 15 fot, vid kajutfönstren läsa äfven mycket fin stil och se en på ett segel sittande fluga. Härvid varseblifver man dels ett allmänt sken, framkalladt genom otaliga lysande punkter, dels enstaka stora lysande kroppar af olika färg och ljusstyrka. Dessa senare ha jemförts än med eldkulor, än med lyktor och än med glödande jernstänger. Ljuspunkterna meddela sig åt andra kroppar, i det de sätta sig fast vid dessa, t. ex. vid massor af hafsväxter. Om dessa kastas från hafvet inåt land, stå de liksom i lågor. Doppar man ned handen i hafsvattnet, blir den öfverallt lysande. Sålunda sker det äfven att strandloppor, små kräftor m. fl. i följd af det vid dem häftande vattnet synas gifva sken från sig.

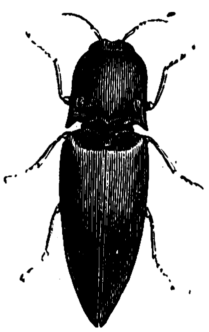
Kukujo, *Pyrophorus noctilucus.*

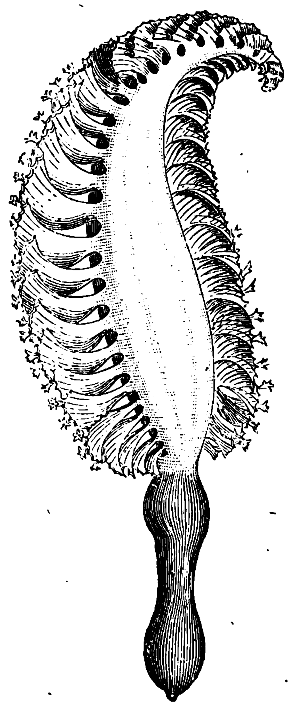
Hafspenna, *Pennatula.*

Det är naturligt att man, efter att ha bevitnat hafsskenet, sökt utfinna orsaken dertill. De första berättelserna derom torde ha mottagits med misstroende. Då emellertid alla sjöfarande enstämmigt berättade derom och trovärdiga personer företogo resor enkom för att få se denna företeelse, befanns den slutligen vara ett faktum och nu återstod endast att förklara dess tillkomst. Ett fyrverkeri kan visserligen afbrännas på en dam, men detta sker likväl på ett flytande underlag och sjelfva vattnet brinner icke; hur skulle också två hvarandra så motsatta elementer, två så arga fiender som vattnet och elden, kunna mötas i fred?

Vi vilja här meddela några af de åsigter som man på olika tider hyst derom. Såsom bekant är, innehåller hafsvattnet salter, och skenet skulle nu frambringas genom en upphettning af dessas partiklar. Vidare har påståtts att det framkallas af fosforn som ur de döda och förruttnande sjödjuren blandar sig med vattnet. Andra åter ha uppgifvit att oceanen under dagens lopp insuger ett så stort förråd af solljus, att den om natten kan lemna detsamma från sig. Ja, Benjamin Franklin, åskledarens berömde uppfinnare, hade så fördjupat sig i sin elektricitet, att han trodde sig äfven med tillhjelp af denna naturkraft kunna förklara hafsskenet, i det, så lärde han, saltpartiklarne i hafsvattnet spruta gnistor i följd af deras ömsesidiga gnidning.

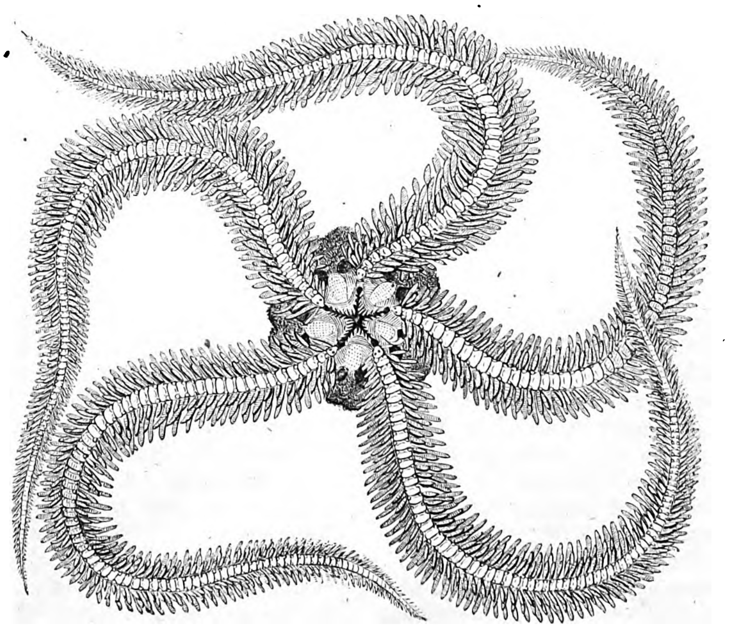
Ormstjerna, *Ophiocoma.*

Dessa förklaringar äro likväl af intet värde. Hafsskenet i all dess prakt och omfattning framkallas endast och allenast genom lysande hafsdjur, och denna omständighet är orsaken till att vi här upptagit denna företeelse.

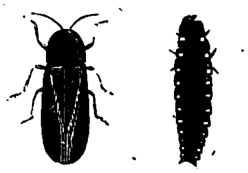
Vanliga lysmasken, *Lampyris noctiluca.*

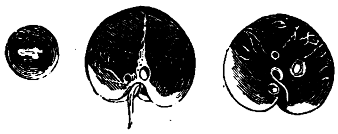
Nattljus, *Noctiluca.*

Lysande hafsdjur voro kända redan i forntiden, sedermera upptäckte man ett ännu större antal sådana, men kom likväl icke på den tanken att ett samband kunde finnas mellan dessa djur och hafsskenet. I många fall är likväl denna förklaring fullkomligt riktig. Det finnes t. ex. musslor som kunna borra ner sig och lefva i icke blott gyttja, sand och torf utan äfven i trä samt till och med i sten. Man kallar dessa djur stenborrar eller folader; en art deraf, den vanliga stenborren (*Pholas dactylus*), finnes öfverallt vid de europeiska kusterna. Slemmet omkring dessa djur besitter den märkvärdiga egenskapen att kunna utstråla ett blåhvitt sken, hvilket blir desto starkare ju friskare djuret är. Draga vi fram en stenborr ur dess hål, droppar det liksom eld från våra fingrar, och skölja vi af handen, så ser tvättvattnet i mörkret ut såsom mjölk vid dagsljus. Äfven hafsdadeln (*Lithodomus dactylus*), en annan likaledes i klippan sig inborrande hafsmussla, som fått sitt namn af sin dadelkärnlika form, eger samma egenskap. Att dessa musslor i sin undangömdhet ej medverka till hafsskenet behöfver ej sägas.

För omkr. 100 år sedan upptäckte holländaren Baster i hafsvattnet små lysande infusionsdjur. Han filtrerade lysande hafsvatten genom en läskpapperstratt, vattnet droppade mörkt derigenom, men de lysande punkterna qvarstannade på papperet, läto utan svårighet med en pensel öfverflytta sig på en glasskifva, hvarest man kunde betrakta dem genom förstoringsglaset. Mikroskopet var visserligen icke så allmänt begagnadt på den tiden som i våra dagar, då ingen naturforskare eller läkare, ej ens under sina läroår, kan undvara detsamma. Derför stod också Baster nästan ensam om sin åsigt och lyckades ingenstädes vinna anhängare för densamma. Franklin lät sig emellertid undervisas och erkände att han haft orätt. Det är ingen skam för en forskare att erkänna det han begått ett misstag.

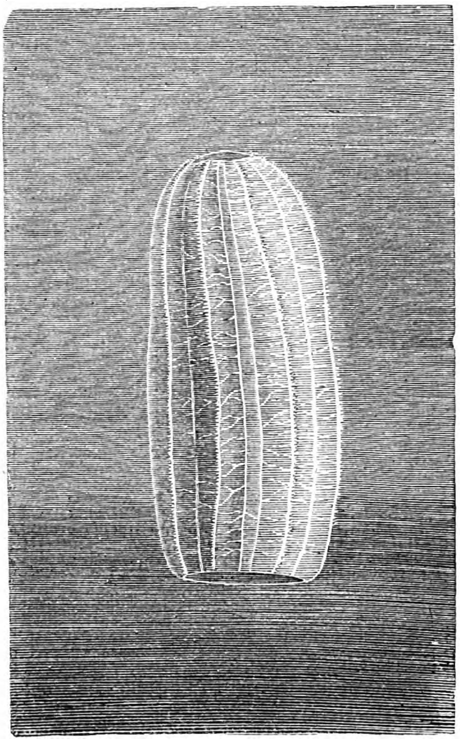
Melonmaneten, *Beroë.*

Nu är ställdt utom allt tvifvel att det är endast hafsdjur som framkalla detta sken. Då värme- och väderleksförhållandena till en viss grad bestämma de lefvande väsendenas lifsfunktioner, inses att skenets intensitet måste ökas eller minskas i samma mån som dessa på lifsverksamheten inverkande inflytelser stegras eller försvagas; alldeles såsom förhållandet är med våra lysmaskar: ju varmare qvällen är, desto lifligare blifva deras rörelser, desto vackrare deras sken.

Här kan det vara på sin plats att säga några ord äfven om de mikroskopiska djuren, hvilka, så små de än äro, dock spela en vigtig roll i följd af sitt uppträdande i stora massor. Till dem höra de s. k. nattljusen (*Noctilucæ*) och är det de som i synnerhet äro orsaken till att stora sträckor af hafvet gifva från sig ett jemt fördeladt sken. Detta sker dergenom att de på den sträcka der de ligga i hafvet, såsom t. ex. Quatrefages funnit, upptaga ända till halfva djupet, så att det är nästan omöjligt att räkna ut hur stor mängd af dessa djur, som hålla endast 1/10 linie i genomskärning och af hvilka hundratal kunna inneslutas i en vattendroppe, kunna finnas i en blott obetydlig vattenqvantitet. Till ett djup af flere tum, ja, flere fot bilda de ett lager under vattenbrynet. Hemtar man upp vatten som innehåller sådana djur, så lyser det med ett vackert blått sken, och när det skakas om, blir det hvitt som mjölk. Ofvannämnde Quatrefages insamlade genom filtrering i 4-5 teskedar omkr. 50,000 af dessa små djur och kunde vid skenet från dem på ett afstånd af 1 fot tydligt urskilja siffrorna på sin urtafla.

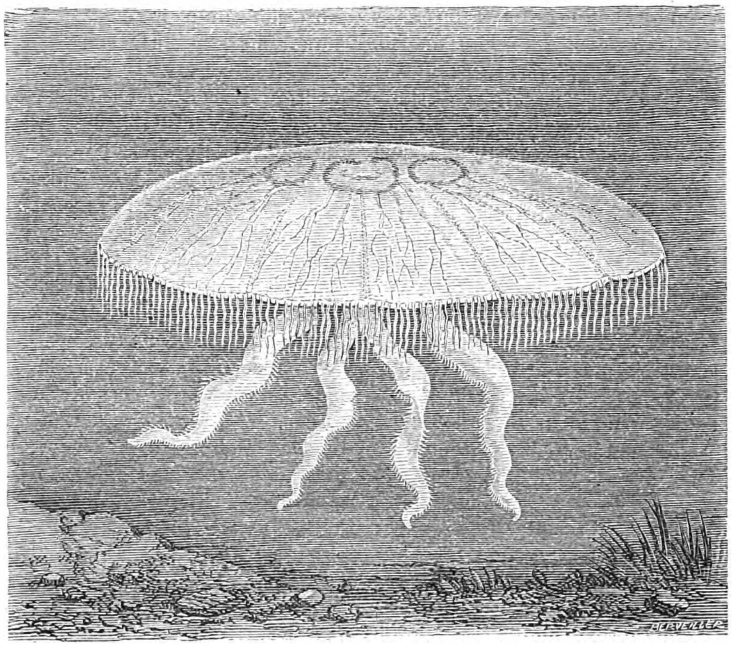
Öronmedusan, *Aurelia aurita.*

En *Noctilucas* byggnad är så enkel, att de flesta af våra läsare sannolikt torde skaka på hufvudet af förvåning deröfver. Den har hvarken hufvud eller ben och består likaledes endast af en med en hud-hinna omgifven gelélik massa, som nästan har formen af en persika med ett trådlikt bihang, hvilket tjenstgör såsom rörelseorgan. Födan intages genom en mun som leder till ett slags magsäck, och hvad som ej smältes afföres genom ett slags ändtarm. Så ungefär ser detta djur ut.

Men, äfven större lysande djur förekomma i hafvet i ofantlig mängd. Man tänke sig att på en qvadratfot af hafsytan rymmes ett djur, d. v. s. på en qvadratmil 400 millioner. Men detta gäller endast sjelfva hafsytan. Man måste vidare besinna att de lysande djuren finnas ända till ett visst djup i vattnet; skulle vi i sådant fall anställa beräkningar, blefve följden att ett tal erhölles som det vore omöjligt att bilda sig en klar föreställning om. Antalet arter af de lysande djuren är betydligt och Ehrenberg uppräknar på sin tid 107 sådana.

När fiskar lysa — vi ha förut omnämnt flygfisken — är orsaken dertill sannolikt endast de vid dem fastsittande lysande små djuren eller att deras häftiga ansträngningar försätta de i närheten befintliga små djuren i rörelse.

Deremot gifves det små kräftlika djur, safirinerna, som gifva från sig en underbart skön glans och som med fullt skäl rättfärdiga sitt namn. Det finnes äfven lysande maskar som uppehålla sig mellan stenarne och hafsväxterna. Vidare må nämnas ormstjernorna. Det finnes nämligen djur hvilkas lemmar sitta regelbundet ordnade omkring en medelpunkt såsom strålarne i en stjerna. Man kallar dem stråldjur och de påträffas nästan uteslutande i hafvet. Till dem höra, bland andra, sjöstjernorna, hvilka vanligtvis ha fem armar, som växa igen om de skiljas från kroppen. Under stjernans midt befinner sig munöppningen, och deromkring sitta trefvare, hvarmed djuren förflytta sig från ett ställe till ett annat och medelst hvilka de fästa sig vid klippor och stenar. Ormstjernorna äro derutinnan olika de andra sjöstjernorna att deras slingrande armar äro tydligt skilda från sjelfva kroppen, då deremot hos de öfriga sjöstjernorna kroppen och lemmarne omedelbart öfvergå i hvarandra. Ormstjernornas armar lysa med ett gröngult sken.

Fastän de ofvannämnda djuren gifva från sig ett vackert sken, kunna de, dels i anseende till sitt undangömda lefnadssätt, dels emedan de visa sig endast ett och ett i sender, ej frambringa någon verklig totaleffekt vid upplysning af större sträckor af hafvet, och enligt hvad vi hittills sagt framkallas denna af de små nattljusen. Det finnes emellertid äfven större hafsdjur som genom sitt uppträdande i massa frambringa den mest storartade effekt. De utgöras hufvudsakligen af manteldjuren (*Tunicata*). Dessa äro hufvudlösa blötdjur med ett dubbelt, kroppen på alla sidor omgifvande omhölje, kalladt manteln; de äro särskildt märkvärdiga derigenom att man hos dem funnit en substans, som eljest plägar förekomma endast inom växtriket, nämligen cellulosen. En öppning leder in i en stor hålighet för andhemtningen. Vi säga med flit “öppning“ och ej “mun“, ty vi befinna oss så att säga endast i förstugan, i hvars bakgrund först vi påträffa dörren, manteldjurets egentliga mun. Denna mun leder till tarmen, som genom en särskild öppning åter mynnar utåt. Många manteldjur äro fastvuxna på hafsbotten, andra deremot simma fritt omkring i vattnet. Dessa senare tilldraga sig företrädesvis vårt intresse och bland dem mest salperna och pyrosomerna.

Hos de förra ser man genom den såsom glas genomskinliga manteln musklerna ligga såsom banden omkring ett vinfat och de mörka, genomskimrande inelfvorna såsom klumpar. Dessa djur finnas i Nordsjön och Medelhafvet, men de flesta arterna förekomma i Indiska oceanen. De röra sig framåt, i det de insuga vattnet genom den ofvannämnda öppningen och gifva det från sig genom den andra. Dessa salper ha ett gröngult sken, som utgår från inelfvorna. Af ännu större effekt är skenet från de s. k. kedjesalperna. Dessa djur äro märkliga genom det egendomliga sätt hvarpå de föröka sig. Under det vanligtvis afkomman plägar likna moderdjuret som det har att tacka för sin tillvaro, framföder salpen olika gestaltade, kedjelikt vid hvarandra fastsittande ungar, som röra sig framåt tillsammans och af hvilka hvar och en frambringar en särskild, fritt simmande salp. Man kallar denna process generationsvexling, och den observerades först af skalden Adalbert v. Chamisso på hans verldsomsegling 1815. Då salperna på vissa ställen uppfylla hafvet i milliontal och de långa kedjorna arbeta sig fram tätt hoppackade, befordra de, såsom man finner, i väsentlig mån hafsskenet. Ett annat manteldjur som här förtjenar omnämnas är *Pyrosoma*, eller eldvalsen.

Pyrosoma betyder egentligen eldkropp, och djuret gör med fullt skäl rätt för detta namn, ty intensiteten hos dess sken är så stor, att man i kajutfönstret kan läsa dervid. Péron berättar att det en gång föreföll honom och sjöfolket som en del af oceanen stod i lågor, och då fartygets kurs styrdes mot detta ställe, fann man att skenet framkallades endast af en otalig mängd stora djur hvilka, upplyftade och förda vidare af vågorna, simmade på olika djup och tycktes antaga olikartade former. I sjelfva verket likna de djupt liggande, mindre lätt urskiljbara stora brinnande massor eller snarare väldiga eldklot, då deremot de som befinna sig på ytan se ut såsom glödande cylinderlika jernstafvar. Det var pyrosomerna (*Pyrosoma giganteum*) i Atlantiska oceanen.

Här må i få ord beskrifvas pyrosomernas byggnad. Läsaren tänke sig en ihålig vals, som är tillsluten i ena men öppen i andra ändan. Denna vals består af en massa smådjur, af hvilkas kropp framdelen med munöppningen skjuter ut öfver valsens yta, under det bakdelen öppnar sig mot tomrummet inne i valsen. Med munöppningen intaga de vattnet och gifva det medelst stötar från sig genom baköppningen till valsens inre, genom hvars stora öppning det åter utföres i hafvet. Pyrosoman är följaktligen ej ett blott och bart djurindividuum utan en djurkoloni som samfäldt rör sig framåt.

Straxt ofvan talades om stråldjuren; bland dem skulle kunna anföras ännu flere som lysa. Då förtjena i främsta rummet koralldjuren att omnämnas. Ehrenberg, som studerat dem i Röda hafvet, berättar att de, alla utan undantag, lysa samt att, då man en afton med en åra slog mot ett korallref, det derur sprutade liksom gnistor. De med koralldjuren beslägtade hafssipporna såg man likaledes gifva sken från sig. Under det koralldjuren vanligtvis lefva tillsammans i kolonier och bilda kalkartade korallstommar, föra dessa hafssippor ett slags eremitlif och ha genom sin form och färgprakt en viss likhet med blommor. Äfven de vackra hafspennorna (*Pennatula*) skrifpennformiga polypstommar, utbyta efter mörkrets inbrott sina vackert brokiga färger mot en praktfull eldglans.

En mycket framstående roll spela vid hafsskenet andra stråldjur, nämligen maneterna. På arabiska kallas de *kandil el bahhr* d. v. s. sjölyktor, och i sjelfva verket likna de också brokiga papperslyktor, hvilka såsom eldkulor dyka upp ur det illuminerade hafvet.

Här må nämnas melonmaneten (*Beroë*), som fått sitt namn deraf att längs efter detta mjuka och genomskinliga lilla djurs rosenröda ovala kropp löpa åtta åsar, hvarigenom det till sitt yttre liknar en kurbits eller en melon. På dessa åtta blå åsar sitta talrika kamlikt inskurna små simblad, medelst hvilka melonmaneten rör sig i hafvet och som spela i regnbågens alla färger. Och dessa åsar äro illuminerade då skymningen inbryter, i det de ställen skina vid hvilka de små simbladen äro fästade.

Vidare förtjena uppmärksammas medusorna, italienarnes *candillieri di mare*. I stort antal, ofta i otrolig mängd, gunga de såsom stora eldmassor omkring på det lysande hafvet. I milslånga och milsbreda sträckor ligga de så tätt hoppackade, att man jemfört hafvet vid dylika tillfällen med en djurvälling, som skeppen ofta behöfva flere dagar för att arbeta sig genom. Hufvudmassan af medusans kropp utgöres af en klockformig skifva, liknande hatten på en svamp. I kanten på densamma sitta trådlika bihang, af hvilka en del äro att betrakta såsom känselorganer. Från skifvans undersida nedhänger den s. k. magstjelken, vid hvars nedre ända befinner sig djurets munöppning, hvilken ofta är omgifven af flikar och armar, som hos de olika arterna förete en högst mångfaldig skapnad, i det de likna blad eller band, äro enkla eller förgrenade och som i antal vexla mellan 4 och 64. Såsom ganska allmänt utbredd må nämnas öronmedusan (*Aurelia aurita*), hvilken förekommer icke blott i Nordsjön utan äfven vid Radakoöarne och Unalaschka. En annan märklig medusa-art är *Pelagia noctiluca*.

Utom dessa må slutligen nämnas ett annat slags maneter, de s. k. slangdjuren. Under det att vi vid de förra hade att göra med endast individer, framträda dessa senare såsom djurstockar, såsom vi sett vara förhållandet med pyrosomerna. Härvidlag ha vi likväl framför oss djurstockar af en helt egendomlig art. Liksom i en fabrik der den ene uträttar ett, den andre ett annat och sålunda genom arbetets reglerade fördelning det hela går jemt framåt, så äro äfven i denna djurstock de olika lifsfunktionerna fördelade på olika, högst enkelt organiserade individer: somliga ha ingenting annat att göra än att sörja för koloniens fortskaffning; andra endast äta, smälta hvad de förtärt och sörja sålunda för hela stockens lifnärande; andra åter anskaffa endast födan o. dyl. Alltefter sin olika uppgift äro individerna olika byggda, och hela stocken är sammansatt af djur med den mest olikartade kroppsorganisation. Förr visste man ej något härom utan trodde ha framför sig ett enda djurindividuum, hvaraf de särskilda individerna utgjorde lemmarne.

Till de lysande slangdjuren hör, bland andra, äfven bidevindseglaren (*Physalia Arethusa*), en märkvärdig varelse som af sjöfolk äfven kallas galér, emedan den stora, ända till 10 tum långa äggformiga luftblåsa som håller djurstocken uppe på hafsytan kan liknas vid ett fartyg; derofvanpå sitter en hudkam såsom segel. Under blåsan befinner sig en samling sugslangar af vexlande form.

* * *

Ved dronningens död

af **Björnstjerne Björnson.**

Hun kænte dödens alvor fra fordum och fra nys. —
Da hennes förste-födte fik hennes siste kys,
tungt dödens alvors-öje på hennes smærte lå,
så aldrig mer i livet det vilde ret forgå.
Og nys, då til sin mor hun så hastigt kaltes bort,
det fulgte hele vejen så varsels-dybt og stort.
Det ante henne dengang, då hun ved båren stod:
nu sankes flere sammen, nu bæver livets rod.
Hun var så stilt fortrolig med Herren i sin bön
og kænte, att det kalte fra moder och fra sön —
og straks at hennes husbond, den starke mand, sank om,
hun sagde det med smærte: jeg vidste, at det kom!
Hun tænkte, det var ham, som af Gud var kåret ud,
og stæmte sina hænder imod det barske bud
og vilde med sitt legem, så svagt som sjöens siv,
sin stolte kæmpe værge — og gaf så hen sit liv.

Hun sad ved syge-sængen, til selv hun syg sank om
og smilte så vemodig, då dödens budskab kom;
ti offeret var givet og frælst var hennes helt,
og kærlighed, beundring slog som et stjærnetelt
af lykke over henne i hennes siste stund, —
og sne-hvid bort hun svæved i evighedens rund.

Slig kærlighed kan bære til himlens grænser med
de sjæle, som den favned i offer-salighed.
Han, som engang har fölt sig oplöftet af dens magt,
når den är borte, fatter först ret, hvad kraft er lagt
i kvinne-kærligheden, at når den intet vil,
kun ælske og kun ælske, då er ej ævne til,
som kan dens blyghed modstå, dens smil og tåre se
og ikke drages efter af længsel og af ve.

Held med det land, som skued alt på sin trone-stol
en kvinne så beskeden bag magtens purpurkjol,
at hun i værden vilde kun lægge ned sin skat
af kærlighed og troskab og hviske så: god nat!

Så, som hun var i livet, så fik hun også dö,
gid hennes billed stråle for hver en ærbar mö,
som venter på at tage sin gærning af Guds hånd
og bære den i enfold, til alt er lys og ånd.

Kantat vid drottning Lovisas begrafning
den 21 April 1871

af **C. W. A. Strandberg.**

Kör.

Du som ljus och mörker delar,
Som af natt kan göra dag,
Herre! Du som slår och helar,
Ske ej vårt men ditt behag,
Om vi glädjas eller sörja,
Om vi lykta eller börja.

Hvar en jordisk tron vi stälde
Sluttar marken mot en graf,
Du allena och Ditt välde
Veta ingen rubbning af,
Länka derför våra öden,
Lys oss, Herre, än i döden!

Recitativ.

De öppnats portarna till Minnets stilla gårdar,
Som trängts tillhopa här inunder samma loft,
Der herravälden fått sin gräns i några vårdar
Och svunnen storhet krympt till några nypor stoft;
Här tiger stridens larm och värjan brutit spetsen
Och knappt en fana rör sin flik å kalkad vägg —
Här Wasars skuggor stå allvarliga i kretsen
Och räcka Dig sin hand, Oraniens ättelägg.

Aria.

Hur diademet prydde
Din pannas ädla rund!
Hur villigt alla lydde
Din spira hvarje stund!
Och dock Du släppte henne,
Du konungsliga fru,
Och på ditt bleka änne
Sprang maktens ring itu.

Ej drottningens — en *qvinnas*
Var främst ditt majestät,
Men knappast här det finnas
Ett starkare än det;
Och aldrig vi det glömme,
Ändock Du gått till ro,
Så ödmjukt efterdöme
Af offerkraft och tro.

Qvartett.

Folket från när och fjerran klagar
Att Du så snart ifrån oss gick,
Sörjer vår lyckas solskensdagar,
Sommaren af ett — ögonblick.

Möttes vi bara för att skiljas?
Var det en Maj-dags korta glans?
Icke var skulden dock din viljas —
Domen var Herrans, endast Hans.

Var icke nyss vår fröjd gemensam?
Gjorde ej Du vår sorg till din?
Ack! Och nu lemnas Du så ensam,
Ensam som aldrig någonsin!

Nej, icke ensam! Trogna sinnen
Bilda din dödsvakts slutna ring.
Nej, icke ensam! Stora minnen
Hålla sin vaka rundt omkring.

Duett.

Hölj Dig tröstligt i den mjuka
Svepningen af allt hvad godt
Du med fulla händer sått
Bland de arma och de sjuka.

Hvila ljufligt mot det fina
Hyendet af allt hvad huldt,
Allt hvad ömt Du skiftat fullt
Åt de kära, åt de dina.

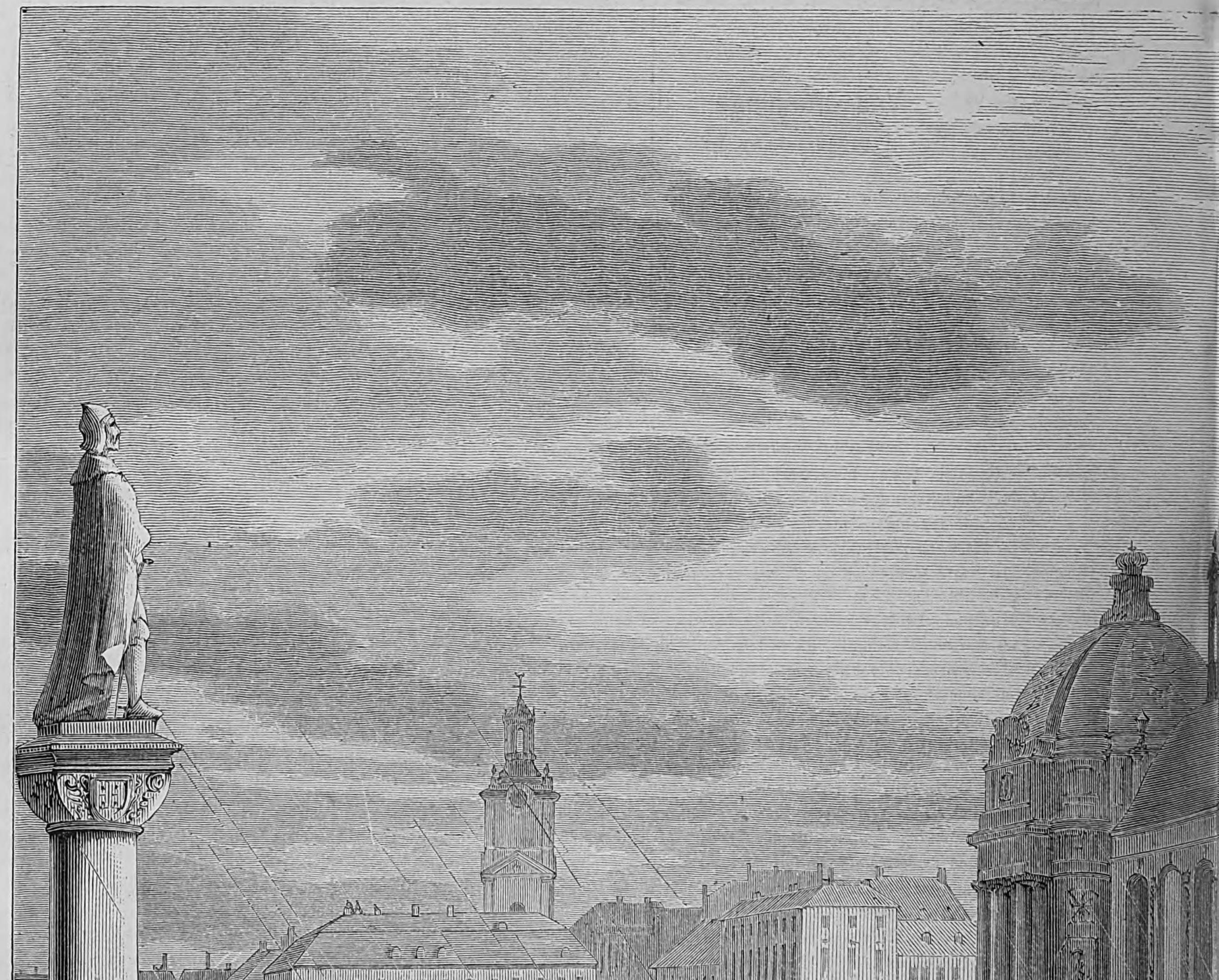

Drottning Lovisas likbegän

Slumra saligt i den trygga
Skuggan af hvad sannt Du tänkt,
Af all kärlek som Du skänkt
Folken som i norden bygga.

Recitativ.

Så länge här finns en plats, en enda tum,
Åt qvinlig höghet jemte hjeltestyrkan,
Så länge döden helgar dessa rum
Och Karlavagnen åker öfver kyrkan,
Så länge skola alltid hjertan stå
Osynliga omkring din kista,
Och minnet af Dig skall ej nedergå
Förrän vår sol gått ned — den sista.

Kör.

När ur molnens ramar
Domsens englar ropa
Och den Starke kramar
Verldarna tillhopa —
Då, när morgon bräcker
Genom flammor röda
Och med glans betäcker
Lefvande och döda:

Res Dig i din skära
Skrud — och låt Dig vigas
Till en högre ära
Än de dödeligas,
Till en bättre krona
Än Dig här beröfvats,
Som skall allt försona
För en själ som pröfvats.

* * *

Brudkronan.

Berättelse af Elis Emil.

Det var i kyrkbyn i H. socken som den händelse tilldrog sig hvilken vi upptecknat och nu meddela våra läsare.

Trakten omkring var temligen ful, så man hade svårt att tro att man befann sig i Södermanland, detta vackra, med rätta beprisade landskap. Den omnämnda kyrkbyn kunde dock med skäl räkna sig dit. Med sin rikedom på löfträd, sin sammetslika gräsmatta utanför hvarje boning och sitt glittrande vatten låg den som en idyll, i sammanhang med de rödfärgade bondstugorna, hvilkas inbyggare, slägt efter slägt, efterträda hvarandra samt vanligen lefva och dö på samma punkt och just med så mycket intresse bevara sin hembygds tilldragelser och sägner såsom skatter för barnbarnen i första rummet, fastän äfven grannarne och främlingen få sin beskärda del deraf.

Kyrkan låg något för sig sjelf vid sidan af byn. Det var icke något storartadt Herrans tempel hvarken hvad arkitekturen eller den yttre omgifningen beträffar; men hon var hvitmenad och lyste öfverst med sitt förgylda kors och såg så ljus, putsad och fridfull ut. Några höga almar med lummiga kronor bevakade den yttre ingången och erbjödo under den varma sommardagen sin svalka åt det väntande kyrkfolket.

Bakom kyrkogården vidtog en helt liten bit ängsmark, der klockarns enda ko hade sitt sommarnöje, och oaktadt granskapet med de döda betade hon der helt lugn äfven sedan mörkret inträdt.

Men straxt bakom den lilla hagen låg en barrskog, genom hvilken en gångstig förde fram till närmaste by, och om den skogen hade man åtskilligt att förtälja.

Den var mycket tät, ehuru träden ej voro särdeles höga, och flera gångstigar korsade hvarandra. Från motsatta håll, från de båda byarne, förenades slutligen ett par af dessa stigar och förde omedelbart till den så kallade "Prestkällan", som egde ett så utmärkt dricksvatten, att man kom nära och fjerran ifrån för att hemta af detsamma. På Trefaldighetsaftonen fick det till och med gälla som ett säkert botemedel för sjuka, hvilka då läto hemta det eller kommo till källan ifall de orkade. Rännilen, som underhöll källan, sökte sig sin väg mellan blommor, gräs och stenar och hade en gång varit så bred och djup, att församlingens pastor drunknat i densamma, då han, sent en afton återvändande från ett sockenbud, hade sökt sig en genväg hem till sin prestgård. Den tilldragelsen mindes dock ingen; den hade händt för öfver hundra år sedan, sade man.

Men om det nu var den drunknade presten efter hvilken källan fått sitt namn, eller det fanns någon annan orsak dertill, så spökade det i alla fall i skogen, hvarför det ej var rådligt att efter mörkrets inbrott passera densamma. En soldathustru, som hemtat vatten sent en afton då det var månljust, hade kommit hem dödsblek och darrande och berättat för sin man att hon sett något rysligt vid Prestkällan, men hur det der rysliga sett ut eller egentligen uppenbarat sig, derför kunde hon aldrig redogöra.

Och sedan hade en ung flicka, skickad af sin gamla mormor till byn bortom skogen, på återvägen haft en syn der, som skrämt henne mycket och gjort henne tyst och grubblande flera veckor efteråt. Spökerierna hade likväl ej den gången uppenbarat sig vid Prestkällan, kanske derför, sade man, att den ifrågavarande flickan var prestdotter och källans ande, som månhända hade någon gemenskap med den drunknade presten, kände ett slags sympati för vandrerskan; men skälet var långt enklare: hennes väg om qvällen förde ej förbi den märkvärdiga källan utan gick midtigenom skogen, den hon med bevingade steg passerade, tills hon med ett djupt andetag och dödsbleka kinder stannade i mormoderns stuga och der afgaf en förvirrad berättelse om den fasansfulla syn hon haft i skogen.

Men det var ej nog med detta. Man berättade också att under de långa höstaftnarne, helst när det var månljust, brukade spökena komma smygande ur skogen, vandra öfver den lilla hagen och sedan bjuda upp de döda till dans bakom kyrkan. Klockarns piga vågade aldrig hemta kon på dessa spökaftnar, ty, stående utanför kyrkogården, hade hon sett huru skuggorna svängde om med hvarandra, under det månens ljus göt sig öfver den dystra dansplatsen. Klockaren hemtade derför sjelf sin fyrbenta vän, någon gång i sällskap med hustrun, hvilken kände sig trygg då hon hade mannen med sig.

Vi ha framstält dessa yttringar af vantron, för att visa huru mycket den underlättar besväret för tjufvar och andra missdådare, hvilka aldrig tro på spöken eller på minsta sätt störas af dem.

Bland andra skatter som den lilla kyrkan förvarade i sitt inre var en brudkrona af förgyldt silfver. Man sade att det var den vackraste brudkronan inom de tre socknarne. De unga flickorna berömde den i synnerhet, och det var derför ej underligt att de med en viss afund betraktade den lyckliga väninna hvars hufvud den prydde och att de under den betydelsefulla bröllopsdansen med klappande hjerta väntade att brudens osäkra hand skulle trycka ned den öfver deras egna ljusa lockar.

Den vackra brudkronan förvarades jemte kyrkans öfriga dyrbarheter i en stor kista, som hade sin plats i sakristian.

Det var en Augustiafton för många år tillbaka, då kyrkbyns invånare nyss hade gått till hvila.

Men innan vi fortsätta vår berättelse, vilja vi först med några ord redogöra för de personer som bodde i sjelfva granskapet af kyrkan.

Det var först klockaren med familj, som hade sin bostad midtför kyrkogårdsgrindarne med kyrkan i fonden och med en vidsträckt utsigt öfver dess område; ja, han såg äfven den mörka skogsdungen, om man undantager den del deraf som templet bortskymde.

På några stegs afstånd från klockarbyggningen låg ett litet anspråkslöst hus med torftak, der en gammal enkefru bodde med dotter och fyra barnbarn. De sistnämnda voro en helt ung gosse och tre flickor, nästan barn äfven de, om man undantager den äldsta flickan, som räknat sina sjutton år men det oaktadt blifvit så skrämd på sin vandring genom den mystiska skogen.

De stackars flickornas lif var ej särdeles lyckligt. Modern var sängliggande sjuk sedan flera år tillbaka, och nöden var äfven hemmastadd hos den olyckliga familjen. Ungdomens glädje och förströelser funnos således icke till för dem, och derför hade de förskaffat sig några, mycket anspråkslösa njutningar, af hvilka en var att betrakta den lilla kyrkan. De hade sett henne så länge de kunde minnas, hon var deras vän, deras förtrogna, och när det klämtade i tornet eller ringde helgsmål, var det en kärkommen musik, som i det lättrörda sinnet ingöt en ljuf känsla af förhoppning och tröst. Sedan var det också så roligt att om söndagsmorgnarne betrakta det förbivandrande kyrkfolket, mottaga besök af någon bland dem och om julottan i det kolsvarta mörkret få lyssna till den första ringningen från tornet. Ja, dessa hågkomster blefvo sedan längre fram i lifvet de enda ljufva och fridfulla de egde från deras olyckliga barndom.

Det var, såsom vi nyss nämnde, en Augustiafton för många år tillbaka, då den händelse tilldrog sig som gifvit ämne till denna lilla berättelse.

Qvällen kom så ljuf och fridfull efter den heta sommardagen. Blommorna slöto tröttade sina kalkar; solen hade redan dragit purpurtäcket öfver sitt strålande anlete och fullmånen bröt sitt silfver genom den höga almen utanför klockarbyggningen.

En af de unga flickorna i granngården betraktade länge genom fönstret nattens herrliga tafla, och underliga tankar och drömmar uppstodo i hennes själ; de skulle dock aldrig i tiden hinna sitt mål, ehuru oskyldiga och anspråkslösa de för det mesta voro.

Klockan kunde vara omkr. 12 på natten. Derute var allt så tyst och fridfullt, ej en knäpp hördes och den unga flickan satt ännu upprätt i sin bädd, njutande af naturens upphöjda poesi. Förgäfves hade den yngre systern, som hvilade vid hennes sida, uppmanat henne att lägga sig ner och sofva; hon kunde ännu ej lösslita sig från åskådandet af den sköna taflan, hvars glanspunkt i detta ögonblick utgjordes af de i almens höga krona lekande månstrålarne.

Då stördes plötsligt den högtidliga tystnaden af ett underligt knackande ljud, stundom afbrutet och åter mera ihållande, och samtidigt hördes prestgårdshundens starka skall. “Men han skäller väl som vanligt på månen!“ tänkte den uppskrämda flickan och så lyssnade hon på nytt.

Då hördes knackningen hårdare och nu märktes tydligt att den kom från kyrkan. — “Hu då!“ sade hon lyssnande för sig sjelf, “de döda kalla på en ny gäst till sitt mörka rike.“ Och så lade hon sig ned, och på barndomens vanliga sätt, då den är mörkrädd, drog hon täcket öfver hufvudet och insomnade inom några minuter.

Men derute hade Augustinatten lagt sin sköna slöja öfver alla föremål. Vinden sof i skogen och en månstråle, som letat sig väg till Prestkällan, lekte på dess lugna spegel och lyste som en lyktgubbe vid den höga furans stam, som gaf skydd och skugga åt dess vatten. Mälarviken låg så lugn och stilla på nattens arm, och blommorna slumrade och drömde om solen. Endast Luna vakade och lyste som hon mången gång gjort det förut öfver brottets barn, då de utfört sina mörka dåd.

Kl. 6 följande morgon gick klockaren ned till kyrkan för att förrätta den vanliga klämtningen.

Bom! bom! bom! ljödo de tre slagen och så blef det ett litet uppehåll, under hvilket han händelsevis kom att kasta ögonen mot den stora kyrkdörren; och något besynnerligt måste dervid ha fästat hans uppmärksamhet, ty de nio klämtslagen expedierades helt hastigt den gången, och klockaren begaf sig derefter halfspringande de få stegen till kyrkan.

Den stora dörren stod på glänt, oaktadt den halfalns långa nyckeln befann sig i klockarens förvar deruppe i hans bostad.

Han rusade in i kyrkan, och der visade sig snart hvad som tilldragit sig under nattens lopp. Till höger var ett fönster genombrutet, men endast ett par galler voro borttagna, och öppningen förrådde att den eller de personer som trängt derigenom varit unga och ej besvärade af någon slags stelhet. Sakristidörren hade ej uppdyrkats utan en genomgång medelst tegelstenarnes borttagande blifvit bildad vid dess nedre kant, och denna passage var så krokig och trång, att det var svårt att fatta hur någon kunnat våga sig på en sådan väg.

Pastorn och kyrkovärden infunno sig snart, och nu började en undersökning hur långt kyrktjufvarnes roflystnad sträckt sig. Några hundra riksdaler, utgörande kyrk- och fattigkassan, voro borta. En nattvardskalk och några oblatаskar saknades äfven, och hvad som var ännu olyckligare — de unga flickornas älsklingsklenod, den vackra, afundade brudkronan, var också försvunnen.

“Ack, om de otäcka tjufvarne åtminstone lemnat kronan i fred!“ sade de också en lång tid derefter.

På den nya mässhaken, broderad med silfver, syntes just invid korset märken efter ett par stora, dammiga fingrar, men troligen hade brottslingarne afstått från densamma af fruktan för att den mycket lätt kunde röja dem.

Samma förhållande var det äfven med den silfverbeslagna kyrkbibeln. På den svarta sammeten märktes äfven spår efter de stora, för att icke säga långa, fingrarne; men den heliga boken låg dock qvar på sin plats på bordet i sakristian.

Prestens båt, fastläst vid stranden af Mälarviken, var också borta. Tjufvarne hade således sjöledes begifvit sig på flykten. Båten återfanns dock på andra stranden, men pastorns “Trogen“ aftynade på ett besynnerligt sätt efter den händelsen. Om det var af sympati för de förluster kyrkan gjort, eller att han den der natten hade fått någon traktering som slutligen blef hans död, det fick man aldrig reda på.

Kyrktjufvarne upptäcktes aldrig, och fastän händelsen att börja med väckte mycket uppseende, utplånades dock det första lifliga intrycket deraf som vanligt af nyare tilldragelser. Den lilla brudkronan saknades mest, helst man att börja med måste låna moderförsamlingens, som var stor, klumpig och smaklös.

Så hade omkring tvänne år förflutit, då till den lilla socknen inflyttade en målare från främmande ort. Han var en lång, vacker karl, mellan tjugo och tretio år. Han hade äfven ett särdeles städadt sätt och vann snart allas bevågenhet, oaktadt han var något sluten och tyst af sig. Om sina fordna förhållanden talade han aldrig, utan det var något hemlighetsfullt som omgaf honom, hvilket gjorde honom ännu mera intressant, synnerligast inför de unga bondflickorna, hvilka gissade att det var minnet af någon olycklig kärlek som ej sällan djupt fårade hans vackra, öppna panna och gjorde blicken så sorgsen och skygg. De unga ha vanligen svårt att fatta att det gifves andra sorger än de som härleda sig från kärleken.

Främlingens lefnadssätt var för öfrigt exemplariskt. Han var nykter och arbetsam och dertill särdeles skicklig i sitt yrke, ty han målade icke endast dörrar och fönsterposter utan derjemte de grannaste namnsdagsbref med hjertan och blommor; och prentade verser saknades icke heller vid sådana tillfällen. Förtroendet till hans smak och skicklighet steg derför med hvarje dag, och det gafs ingen fest inom socknen som ej den omtyckte målaren skulle illustrera med sin närvaro.

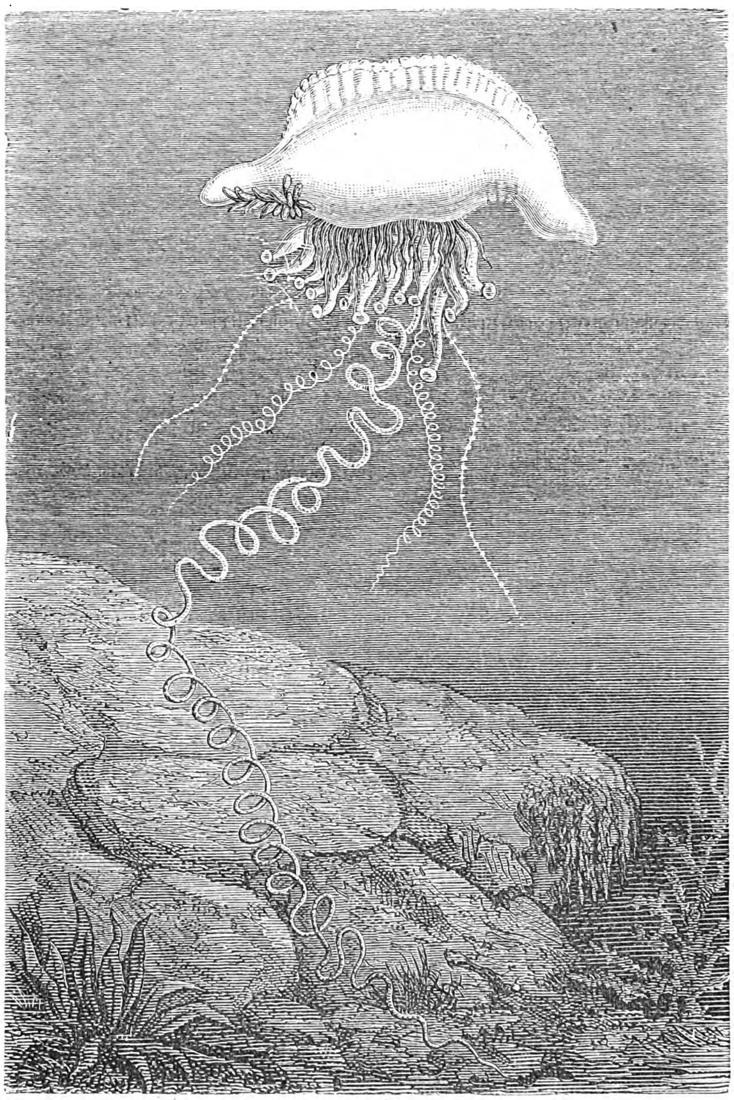

Bidevindseglaren, *Physalia Arethusa* (sid. 130).

Nu fanns der en bonddotter som var mycket omtalad för sin fägring och sitt sediga väsen; hon sammanträffade ofta med främlingen, emedan denne bodde i hennes föräldrars granskap. De skötte ett herrgårdshemman och bergade sig nätt och jemt, och den vackra Elin hade sex minderåriga syskon, så att hennes duglighet togs mycket i anspråk; men hon hann med allting. Hon sydde och tvättade åt de små syskonen, så att de voro riktigt fina och trefliga; och det blef en stor saknad i det trefliga hemmet, då Rosenberg — så hette målaren — begärde Elin till hustru. Han var dock så väl känd och omtyckt och Elin sade att hon höll honom mycket kär, hvarför föräldrarne ej kunde vägra sitt bifall; och så bestämdes det att bröllopet skulle firas på hösten.

Och det firades också med mycken fröjd, oaktadt dagarne förut en liten misshällighet uppstått mellan de båda älskande. Elin hade nämligen för sin fästman beklagat sig öfver att hon skulle bära den fula, otympliga krona som tillhörde F:s församling, och så berättade hon mycket omständligt om kyrkstölden och underlät ej derunder att döma missdådarne temligen strängt: "ty nog var det bra gement att de icke ens respekterat sjelfva brudkronan," tyckte hon.

Men fästmannen instämde icke i fördömelsen och hade för öfrigt sina egna tankar. "Brudkronan af silfver voro blott ett tomt och onödigt glitter," sade han, "då Gud uti den yttre naturen gifvit anvisning på tillräckligt vackra prydnader. Han såge helst att hans brud smyckade sig med lefvande blommor, efter det ännu i September fanns sådana i mängd; och hvad kronan beträffade, så ville han sjelf gifva henne en myrten, som nu stod så rik med sina små hvita blommor. "Det förefaller väl litet underligt," fortfor han, "att jag ger dig en dylik present, då flickorna sjelfva så gerna styra med den der krukväxten; men då brudgummen i alla fall skapar bruden och jag ej har några dyrbarare skänker att gifva dig, så skall du, Elin, säkert ej försmå min ringa gåfva, den jag så omsorgsfullt vårdat under det sista året, och derunder tänkt på dig, så mycket mera som jag nu tillägger att jag har en viss motvilja för dessa prydnader af guld och silfver, hvilka i nödens stund ofta fresta fattiga menniskor att göra det som är skamligt och orätt."

Elin bar således brudkronan af myrten på sin bröllopsdag, och ehuru hon i början ej var särdeles nöjd dermed, ty hennes bekanta skulle säkert finna den underlig, tyckte hon dock slutligen att det var så vackert af fästmannen att gifva henne en dylik gåfva. Och sedan var det också hennes egen brudkrona, den hon fick gömma såsom ett ljuft minne till sina dagars slut.

Elin blef mycket lycklig som hustru. Hennes man var god och öm samt omsorgsfull och arbetssam, och då han alltmer anlitades, bergade sig de unga makarne ganska bra, äfven sedan tvänne barn ökat utgifterna för det lilla hushållet.

Elins sällhet stördes blott af ett enda bekymmer, hvilket såsom ett lätt moln gled fram öfver hennes sällhets himmel. Detta bekymmer kom sig af en viss tungsinthet, som emellanåt fick makt med mannen. Han blef på en gång så underlig, så tyst af sig. Det kunde ibland dröja flera dagar innan han åter blef sig lik, och det skedde då vanligen utan någon yttre orsak; men på hustruns frågor om anledningen till hans hemliga qval hade han en gång svarat på ett sådant sätt, att hon icke vågade förnya dem.

Det fanns ännu en annan sak som Elin ej var riktigt nöjd med, och det var den obenägenhet för att gå i kyrkan som tydligt röjde sig hos hennes man. Nu vet man dock af hur oändlig vigt detta är för folket. Kyrkogången är dess tröst och derjemte dess bästa förströelse, ty det är ej nog med att man inom de helgade murarne får lyssna till sången och Guds ord: på kyrkbacken träffar man också sina bekanta, får prata med dem och höra nyheter från alla håll; och man njuter af det nöjet lika mycket som af prestens predikan.

(Forts.)

J. J. A. Worsaae.

Danskarne äro för oss svenskar ett efterföljansvärdt föredöme genom den kärlek hvarmed de omfatta allt som rör deras nationella lif. Detta uppenbarar sig synnerligast i intresset hos alla samhällsklasser för allt som sprider ett klarare ljus öfver fäderneslandets forntid. Danmark har derför under ett århundrade haft att uppvisa män som med ifver och framgång egnat sig åt arkeologiens studium och eger flere samfund som bildat sig i afsigt att befordra dessa studier, hvarjemte det förfogar öfver rika samlingar af fornlemningar. Mest har på detta fält uträttats af Kristian Jürgensen, Thomsen och J. J. A. Worsaae. Det är af den senares lefnad och verksamhet vi nu önska lemna våra läsare en kort öfversigt — en verksamhet som i mer än ett afseende är likartad med hvad hos oss blifvit uträttadt af Sven Nilsson.

Jens Jakob Asmussen Worsaae är född i Veile den 14 Mars 1821. Hans fader, justitierådet Jens Worsaae som var bondeson från Vorsaa i Vendsyssel, var amtman i Veile och gift med Margareta Elisabet Berthelsen, en äfvenledes från Vendsyssel härstammande prestdotter. De hade elfva barn, bland hvilka Jens Jakob var det femte i ordningen. Sedan gossen erhållit den första undervisningen af en bland husets pigor, tog informatorn hand om honom, tills han 1834 skickades till skolan i Horsens. Derefter (1836) sändes han till en borgareskola i Köpenhamn, hvarifrån han 1838 dimitterades till universitetet, der han tog sina första examina med beröm.

Ursprunget till eller de första antydningarne om anlag så bestämdt utpräglade och tidigt mognade som Worsaaes kan man vanligtvis spåra redan i den tidigaste ungdomen, och så var äfven fallet med Jens Jakob. Hans fader var af naturen begåfvad med ett godt hufvud och ett lifligt lynne, och när han kom hem från sina göromål på kontoret, brukade han undervisa sina barn i hvarjehanda ämnen. Han egde en god samling af historiska och antiqvariska böcker, dem sonen läste med största begärlighet. Men gossen studerade arkeologien äfven praktiskt, i det han af bönderna i trakten förskaffade sig tillåtelse att gräfva i de på deras egor befintliga ättehögar, der han för sin samling gjorde rika skördar.

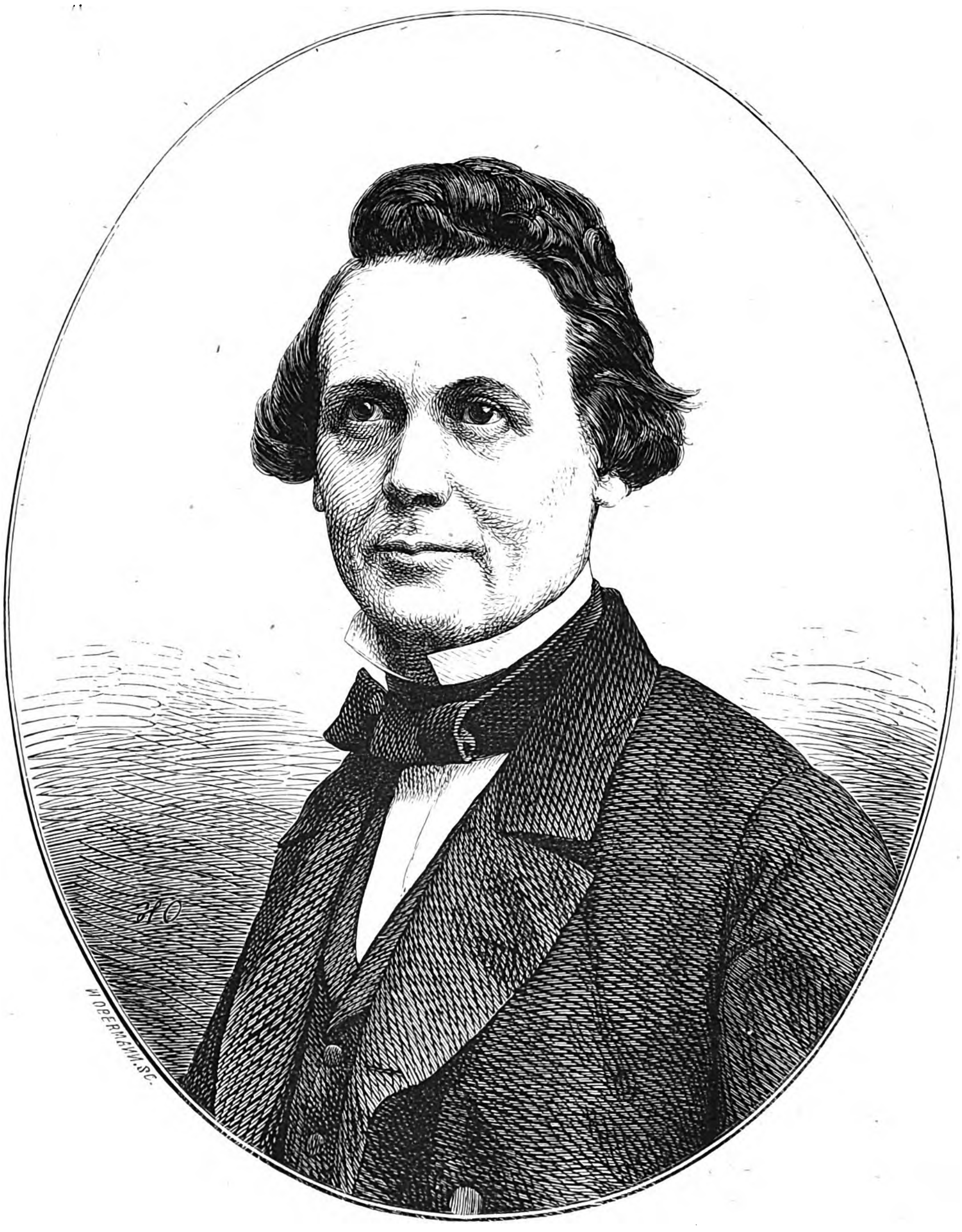
W. OBERMANN SC.

J. J. A. WORSAAE.

Sedan Worsaae blifvit student, tjenstgjorde han till 1843 såsom assistent vid museet för nordiska fornlemningar och hade sålunda ett ypperligt tillfälle att under den bästa handledning utbilda sig i det fack han valt. Vid denna tid var det Worsaae började uppträda såsom författare i *Annaler for nordisk Oldkyndighed* (1838-39). Genom en 1841 i samma tidskrift införd afhandling fästes den allmänna uppmärksamheten i ännu högre grad på honom. Saken var nämligen den att år 1835 hade i ett kärr vid herregården Haraldskjær i Veile amt påträffats ett qvinnolik, hvilket det jernhaltiga vattnet hindrat från att undergå förruttnelse. Många gissningar och rykten kommo i omlopp angående detta fynd, hvilket gjorde att professor N. M. Petersen först i en artikel i tidningen "Dagen" och sedermera i en afhandling i ofvannämnde tidskrift lemnade en skildring af den norska drottningen Gunhilds lefnad för att derigenom söka göra troligt att fyndet var liket efter Erik Blodyxas drottning. Worsaae uppträdde med sin afhandling mot detta antagande, och efter en liflig polemik mellan de bägge vetenskapsmännen slutade striden så, att ingen menniska längre trodde att det var Gunhildes lik man funnit. Det dröjde ej länge förrän Worsaae åter fick tillfälle att uppträda såsom kritiker mot en annan arkeologisk fantasi, och detta var i Runamofrågan. Runamo är den klippa i Blekinge hvari, såsom Saxo berättar, Harald Hildetand lät till minne af sin fader inhugga dennes bedrifter; redan i Valdemar I:s tid ansåg man omöjligt att uttyda dessa tecken. Inskriften gjordes likväl sedermera till föremål för undersökning, men man kom ej till något resultat och flere forskare ansågo de förmodade figurerna i Runamoklippan ej vara annat än en naturens lek. För vinnande af klarhet i denna fråga afsändes år 1833 af *Videnskabernes Selskab* till stället en komité, bestående af Finn Magnusen, Molbech och Forchhammer. Komitén kom snart till det resultat, att man här hade framför sig en af menniskohand i klippan gjord inskrift af både kända och okända runor, men ansåg att den ej kunde uttolkas. Finn Magnusen försökte likväl tyda runorna, och genom att läsa dem baklänges, eller från höger till venster, hade han inom några få timmar dechiffrerat hela inskriften, hvilken bestod af regelrätta allitererade verser ur det fornnordiska språket. Tvifvel hade emellertid uppstått om uttolkningens riktighet, och såväl flere danska fornforskare som Liljegren, Nilsson och Berzelius ansågo att linierna endast voro tillfälliga repor i klippan. Worsaae besökte två gånger stället och resultatet af sina forskningar nedlade han i den år 1844 utgifna afhandlingen "*Om Runamo og Braavalleslaget*". Häri bevisar han tydligt att de i klippan befintliga linierna äro endast naturliga sprickor.

År 1843 utgaf Worsaae en bok med titel *Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhöie*, hvilken gjorde sin författares lycka. Efter att i Kristian VIII hafva vunnit en varm gynnare, blef han genom ett stipendium satt i stånd att företaga en längre resa genom hela Tyskland, liksom han under de följande två åren på allmän bekostnad undersökte de nationella forntidsminnena och i synnerhet de spår som danskar och norrmän lemnat efter sig i England, Skotland och Irland. Hemkommen till fäderneslandet, blef han, ehuru endast 26 år gammal, år 1847 utnämnd till inspektör öfver de antiqvariska minnesmärkena i Danmark och till medlem af den kungliga kommissionen för fornlemningars bevarande.

Vi kunna ej i en så kort uppsats som denna uppräkna allt hvad Worsaae uträttat inom sin vetenskap och hvad han deri skrifvit, hvaraf en stor del, innehållande ytterst intressanta och för arkeologien vigtiga sanningar, utgöres af berättelser till vetenskapliga samfund och mindre uppsatser som intagits i dessas handlingar. Endast hans första större arbete må här omnämnas: *Minder om de Danske och Nordmændene i England, Skotland och Irland*, hvilket har blifvit öfversatt på både engelska och tyska språken, ett verk som fängslar läsarens uppmärksamhet genom sin tilldragande framställning af de historiska fakta, genom sitt rika innehåll och sin varma, lifliga ton. Härtill sluter sig en annan af honom utgifven bok: *Om den danske Erobring af England og Normandiet*, som äfven är förtjent af den största uppmärksamhet.

Slutligen må det tillåtas oss att i korthet omnämna de utmärkelser som kommit den ryktbare vetenskapsmannen till del. Efter att år 1854 ha erhållit titel af professor, anstäldes han 1855 såsom docent i arkeologi vid Köpenhamns universitet, från hvilken befattning han på egen begäran erhöll afsked år 1866. År 1858 blef han inspektör — sedan 1866 direktör — för de danska konungarnes kronologiska samling på Rosenborg, 1861 direktör för de antiqvariska minnesmärkenas bevaring, 1864 etatsråd och 1866 direktör för de nordiska fornlemningarne och etnografiska museum. Worsaae är dessutom riddare af Dannebrogen, Nordstjerneorden, S:t Annæ- och Stanislaiordnarne och den brasilianska Rosa-orden. Han är medlem af många utländska arkeologiska och vetenskapliga samfund samt i sitt fädernesland af *Videnskabernes Selskab* och det kungliga danska samfundet för fäderneslandets historia och språk, hvarjemte han är vicepresident i *det Kongelige nordiske Oldskriftselskab*.

Hvad som mest karakteriserar Worsaaes författareskap är utom grundlighet den klarhet och det populära språk som utmärka alla hans arbeten och som göra dessas stora resultater tillgängliga för en större allmänhet. Under många och långa resor nästan öfverallt i Europa har han inledt bekantskap icke blott med vår verldsdels förnämsta arkeologer utan äfven med sjelfva befolkningarne i de trakter dem han gjort till föremål för sina jemförande forskningar, dervid han i högsta grad gynnats af sina omfattande insigter i de lefvande språken. Det finnes en egenskap som en arkeolog ej får sakna, och det är en skarp och snabb blick. En sådan eger också Worsaae i hög grad i förening med förmågan att vid första åsynen af ett föremål påpeka alla dess egendomligheter och se det från den rätta synpunkten

◆

Das Kurische Haff, dess omgifningar och deras befolkning

af

G. Müller.

Provinsen Preussens största vattenbäcken är *Das Kurische Haff*, hvilket har ett ytinnehåll af omkr. 29 qvadratmil och bildar en rätvinklig triangel. Dess längd, i norr och söder, uppgår till 13 mil och dess största bredd (mellan Agilla och Kranz) beräknas till 6 mil; i dess norra del minskas bredden hastigt, så att den vid Schwarzort ej utgör mer än 1½ mil. *Die Kurische Nehrung*, hvilken skiljer det från Östersjön, bilda jemte Samland och Littauen dess gränser och den 5-7 meter djupa öppningen vid Memel sätter det i förbindelse med hafvet. Dange, Minge, Russ, Atmat, Pokalna, Warus, Skirwith, Loye, Inse, Tawell, Gilge, Nemonien, Deine, Kranzer och Duhnauer Beek utmynna i Haffet.

Rastlöst arbeta naturkrafterna på dess förminskning. De på *Nehrungen* ofta förekommande nordvestvindarne vräka hela sandberg deri, under det Memel och Deine ditvälta stora massor dy och lera. Haffets djup är mycket olika; på de flesta ställen kan man gå långt ut i vattnet utan att blifvå våt ofvan knäna. I allmänhet taget ökas djupet mot norr. Haffets läge och de många hinder naturen der hopat göra skeppsfarten vådlig, hvarför densamma också är mindre lifiig här än på *Das Frische Haff*. Den lyckligtvis i glömskans djup sjunkna förbindelsen mellan Königsberg och Memel genom de s. k. *Schakener Bierboote* är sedan omkr. 15 år tillbaka ersatt genom ångbåtsfart mellan Kranz och Memel. Königsberg har härigenom blifvit, så att säga, flyttadt närmare Memel, ty det till endast några och tjugo mil uppgående afståndet mellan dessa båda städer tillryggalägges nu lätt på 8-9 timmar. På föranstaltande af preussiska regeringen upprensades och utvidgades nämligen den lilla, vid Kranz i Haffet utfallande floden Beek; straxt i närheten af chaussébron vid Kranz inrättades en liten hamn med tillräckligt utrymme för några fartyg. Vid middagstiden går det på vissa tider mycket lifligt till der. Ångbåtsbolagets eleganta vagnar föra passagerare och fraktgods till lastplatsen. De för sina effekter oroliga resande besvära med upprepade frågor de kraftfullt byggda karlar som brådskande bära varorna ombord på fartyget. Talrikast äro dernäst badgästerna från Kranz. Här trycka länge skilda vänner hvarandras händer, der tager man afsked — ofta för en lång tid! Ringklockan på ångbåten kallar; landgången drages in och kaptenen kommenderar: framåt! Stönande arbetar maskinen, först långsamt och sedan fortare och fortare. Hattar och näsdukar svängas till afsked, det vackra fartyget följer det smala vattenbandets krökningar genom de yppiga ängarne; ännu en svängning — och vi se framför oss den blanka ytan af Haffet, som i storm tillskyndar så många passagerare sjösjukans qval. Liknande svanor, gunga hundratals fiskarbåtar, omsusade af milda vindfläktar, på den lätt krusade vattenspegeln — en vacker tafla för strandens bebyggare. Skogen mellan Kranz och Sarkau bildar ett bräm på Haffets venstra strand, men äfven den försvinner snart för våra blickar. Vid åsynen af de hvita bergen intagas vi af förvåning; det förefaller som såge vi dess spetsar midt i sommaren betäckta med snö. Der på höjden står, allvarsam och mörk, en gammal fura, ensam i öknen. Omkr. 1,000 steg på sidan om det raskt framilande fartyget dyker ur vattnet upp en grön fläck, liksom en simmande ö. Säf och andra gamla bekanta växter återfinna vi här. I närheten gungar en farkost, hvars roddare hvilar en stund på årorna för att betrakta ångbåten. Det är en fiskare, sysselsatt med att ur det gyttjiga djupet uppdraga ål, som här är en mycket omtyckt föda. Till fångandet af denna fisk erfordras mycket enkla förberedelser. Utefter en omkr. 100 fots lina fästas på ett afstånd från hvarandra af 2 fot snören, som äro 6 fot långa och sluta med en krok. Straxt i morgongryningen beger sig fiskaren ut på jagt efter daggmaskar. Dessa ligga i stor mängd bland det daggbestänkta gräset och till hälften nedkrupna i jorden. Ljudlöst närmar sig jägaren sitt byte, och är lyckan honom bevågen, insamlar han ålbete näftals. Detta sättes sedan på krokarne, och linan nedsänkes i djupet. Med en tillspetsad stör fästas linans ändar i botten. Två gånger om dagen ror fiskaren ut till sitt undervattensrevier för att sätta på nytt bete och hemföra sitt byte. Varsamt drar han upp linan i dagsljuset, och der sprattla då på de hållfasta krokarne åtskilliga ålar som ej kunnat motstå frestelsen. Försigtigt undvek den hala och smidiga fisken hvarje simmande kropp och höll sig städse nere vid botten, sökande efter fiskrom, tills slutligen det lockande betet kom honom att glömma sig. Såsom sötvattenfisk, företager ålen sina vandringar på ett sätt rakt motsatt laxens: der han kan lägger han sin rom i saltvattnet, men ynglet uppsöker åter det söta. Romkornen äro så små, att man kan se dem blott med mikroskopets tillhjelp. Under god åltid fångas flera hundra ålar på en sådan lina, och sedan föras de till torget antingen lefvande eller rökta. De största ålarne brukar landtmannen flå, emedan deras sega, pergamentlika skinn användes till öglor, förträffliga i trösksiagor.

I söder skönjas nu af ett långt seende öga enstaka trädgrupper, hvilka tyckas dyka upp ur vattnet; de utgöra konturerna af den trädkantade littauiska kusten.

På *Nehrungen* varseblifver man Pillkoppen och straxt derefter Nidden; vid Schwarzort styr ångbåten tätt in under landtungan, ty en mängd grund göra sjöfarten svår vid östra kusten. Den smala segelrännan utmärkes genom tunnbojar och träkors, som fasthållas af ankaren. För att aflägsna hindren för sjöfarten på denna del af Haffet arbetar man oupphörligt på segelrännans fördjupning. Här befinner sig äfven det berömda bernstenslagret, som bearbetas med betydande medel*).

Sydsydost om Schwarzort utmynnar Memel med flera armar i Haffet. Ett par ångbåtar underhålla daglig förbindelse mellan Tilsit och Memel. Haff-stranden norr ut mot Memel är till största delen flack och sumpig. Begagnande sig af några små, till en del i Haffet utfallande floder, har man der från Russ till Drawöhnen åstadkommit den nya König Wilhelm-kanalen, som är af största vigt för Memels trävaruhandel.

Die Windenburger Ecke, som befinner sig på ett afstånd från Memel af 2½ mil och vid hvilket Russ utfaller i Haffet, är ett för skeppsfarten farligt ställe; här stod förr ett ståtligt slott, hvaraf ännu finnas qvar några under vattnet befintliga lemningar. Enligt fiskrarnes utsago skall en stenmur härifrån sträcka sig tvärs genom Haffet ända till Rossitten. I stormigt väder upprefvos ofta de från Ryssland neddrifvande timmerflottorna på denna del af Haffet, hvarvid stockarne af strömmen fördes ut i hafvet, der de antingen gingo förlorade eller med stora kostnader hopsamlades och återforslades till upplagsplatserna. Denna olägenhet har nu blifvit afhjelpt sedan kanalen kom till stånd.

Från Schwarzort, dit Memels invånare under den vackra årstiden ofta begifva sig i båt om söndagarne, fortsätter ångaren färden, alltjemt hållande sig intill *Nehrungen*. Nu urskiljer man en af Memels förstäder, Schmelz, som utmärkes genom en rad högt liggande sågverk, hvilka befinna sig alldeles bredvid östra Haff-stranden och användas till förarbetandet af de der upplagda timmerstaplarne. Är vinden god, hållas sågarne i gång från bittida på morgonen till sent på qvällen. Ofta ankra i närheten af brädgårdarne, som sträcka sig från sågverken till Haffet, vackra fartyg, i hvilkas lastrum instufvas hela träberg, hvilka utskeppas till England, Frankrike, Spanien, Sardinien och Egypten. Preussiska trävaror äro eftersökta i England; Spanien köper i synnerhet ek för att deraf göra fat åt sina eldiga viner och Italien använder dem vid byggandet af sina jernvägar.

Ångpipan stör oss i våra betraktelser; fartyget lägger till och vi äro i Memel. Men ytterligare må sägas ännu några ord om Haffet.

Då Haffets östra kustland till största delen består af ängsmark och sålunda ej lämpar sig för åkerbruk, sysselsätter sig dess befolkning hufvudsakligen med fiske, men åkerbruk och boskapsskötsel försummas dock icke helt och hållet. Under nästan alla årstider är Haffet den alltid gifvande åker hvarur fiskaren hemtar sina skördar. I vagnar eller bastmattor, som bäras på skuldran, föres fisken till de många mil långt bort liggande byarne för att säljas. Fiskrarne på Haffets södra och östra sida råka aldrig i sådan nöd som ej sällan hemsöker dem som bo vid *Nehrungen*, emedan de ha bakom sig fruktbara nejder, hvilkas invånare i värsta fall kunna bispringa dem.

De stackars *Nehrungs*fiskrarne voro för några år sedan så illa ute, att de nästan skulle ha dukat under för den qvalfullaste hungersdöd, såvida icke åtskilliga af invånarne i Memel kommit dem till hjelp i rättan tid. Den stränga kölden och de ovanligt höga snödrifvorna ej blott hindrade fisket utan gjorde det äfven för de stackars menniskorna omöjligt att arbeta. Under vanliga vintrar fortgår fisket oafbrutet; det är ett hårdt arbete, som på vårarne mer än eljest är förenadt med lifsfara. Sålunda minnas ännu invånarne i fiskarebyn Postniken den fruktansvärda natten den 24-25 Mars 1852. En stor del af de der bosatta fiskrarne begåfvo sig till ett antal af öfver tjugo den 24 Mars, då väderleken visserligen var ruskig och regnig men likväl ej gaf anledning att befara någon olycka, med sina slädar långt ut på den redan sköra Haff-isen för att på lämpligt ställe börja sitt arbete. Näten voro redan utlagda under istäcket och alla lifvades af hoppet om en god fångst. Hastigt uppväxte likväl en rasande storm, det började braka, det tjocka istäcket brast ofta i närheten af de arma fiskrarne, hvilka rysande stirrade ned i den djupa våta grafven. Ännu var räddning möjlig genom att gifva till spillo de dyrbara näten. Hvem kan väl måla de olyckligas förskräckelse, då isen började gifva efter under deras fötter samt höjde och sänkte sig! Den skymmande aftonen, nattens mörker och de hvinande stormilarne gjorde de olyckliga, på de bräckliga isstyckena öfver Haffet kringdrifvande menniskornas belägenhet i högsta grad förfärlig. Med dem ängslades och bådo de i byn qvarblifna. Efterlängtad och fruktad inbröt den följande dagens morgon. Hade måhända den mörka natten medlidsamt kastat sin slöja öfver skräckscenerna? Var isfältet upprifvet? Hade de derpå bidande funnit sin graf i det skummande djupet? — Gud hade varit barmhertig. Stormen hade rasat ut. Lugnet återvände i de betryckta sinnena, ty alla voro räddade. Skickligt hoppande öfver isremnorna, uppnådde de hårdt pröfvade lyckligt stranden. Menniskors deltagande kärlek sökte efter måttet af sina tillgångar ersätta dem deras förluster.

---

*) I andra årgången af denna tidskrift (sid. 263) finner läsaren en skildring af detsamma.

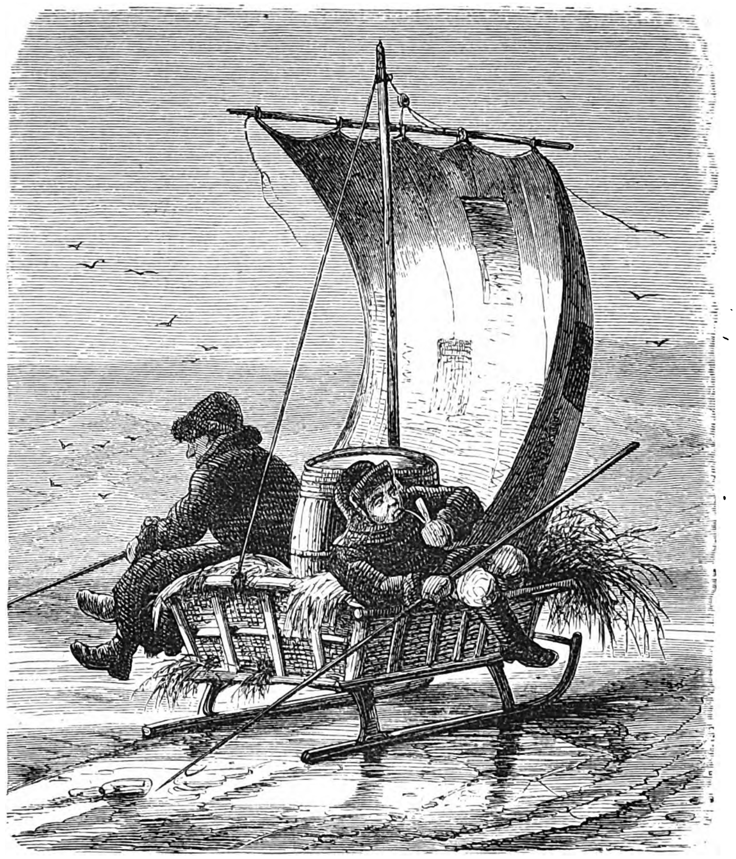

Segelsläde på Das Kurische Haff.

Talrika slädar befara om vintern Haffets frusna yta, hvilken då ganska ofta ligger blank som en spegel. Att då företagna slädfarter ej alltid aflöpa utan olyckshändelser synes af följande: Tvärs öfver Haffet gled en enspänd släda åt Rossitten till fram öfver det gnistrande istäcket. Plötsligen brast isen med ett åsklikt dån under den eldige springarens hofvar. Ett kilformigt stycke skilde sig från den öfriga isen, den frustande trafvaren nedstörtade i den gapande afgrunden och alla de resandes försök att med linor och stänger rädda det stackars djuret voro fruktlösa. Dylika olycksfall äro likväl sällsynta. Skridskoåkaren, som i susande fart ilar fram öfver isen, blir hemsk till mods, när han genom det kristallklara golfvet blickar ned till djupets invånare, hvilka, förskräckta af den ovanliga anblicken, skyndsamt uppsöka Haffets nedre regioner. Kurer och littauer, som bruka köra sina forslor öfver Haffet, fästa vid dessa färder en snara omkring halsen på hvarje häst. Störtar hästen i en remna, tvingas den genom snarans åtdragande till förtviflade ansträngningar och blir då ofta räddad. Faller djuret i en öppen vak, drager man likaledes åt snaran, och det simmar då såsom en blåsa på vattnet; sedan halar man upp det på isen, der det snart hemtar sig efter den utståndna förskräckelsen. Den nästan stelnade hästen klappas i dylika fall omsorgsfullt med fiskarens handskbeklädda hand och blir sålunda åter varm. I likhet med holländaren begagnar man sig äfven för att framdrifva slädan öfver den blanka isen af vinden, hvilken får spela in i ett i släden uppsatt segel.

Af stort intresse är det att observera djurlifvet om våren, då istäcket spränges sönder, flakarne kaotiskt drifva om hvarandra och skaror af återvändande sjöfåglar bland dem simma på Haffets yta. Ändernas snattrande är i sanning bedöfvande; i vackra linier genomfåra otaliga svanar vattnet och tusentals gäss fiska i den kalla böljan. Efter hand begifva de sig flock på flock, efter några få rastdagar här, till aflägsna utkläckningsplatser eller söka skydd i den raskt öfver vattenytan uppskjutande säfven och mellan andra vattenväxter tills vintern åter förjagar dem. Morkullor, brushanar och snäppor kila behändigt längs stranden, under det den lata och i sig sjelf försjunkna hägern, stående ute i vattnet, lurar på byte och otaliga vipor skrikande omsvärma den vandrare som vågar sig i deras närhet.

När floderna lösas ur isens bojor, ser man vid deras mynningar ett lika lustigt lif som ute på Haffet. Den lilla norsen visar sig då der i milliontal. Den stiger upp ur sötvattnets djup för att lägga sin rom på dessa ställen och sedan försvinna. Dess ankomst sätter tusentals händer i rörelse. Den handel Heydekrug drifver med denna fiskart kan kallar storartad, ty endast på dess torg försäljas deraf 2-3,000 Scheffel. I bastmattor, skynken och påsar föres fisken från försäljningsplatserna till de mest aflägsna byar. Norsen öfvergjutes med illaluktande vatten, hvari den kokas samt sedan kryddas med ättika och peppar. Den förvaras äfven torkad eller stekt för framtida behof. I de katolska församlingarne har den rask åtgång, emedan man der vill ha någon omvexling i sin med vanlig hampolja kryddade fastlagsmat.

Sedan norsen försvunnit, infinner sig hans förnämare och särdeles omtyckte slägting, laxen, hvilken, kommande från Östersjön, uppsöker Memels mynningar för att der lägga sin rom. Dess älsklingstillhåll tyckes sedan några år vara floden Skirwith, som med en bredd af 600-675 fot förenar ett djup af 20 fot och derutöfver. Der är det man företrädesvis fångar laxen i ett långt tvåvingadt nät, som är fästadt vid grofva pålar och skjuter omkr. 4½ fot öfver vattenytan. Till den 1 Maj ha fiskrarne allt i ordning att mottaga laxen och egna den en oaflåtlig uppmärksamhet ända till September. Hvar femte dag upptagas näten och utbytas mot andra. Då laxen alltid håller sig tätt under vattenbrynet, kan man tydligen följa alla dess rörelser på detta för dess säkerhet så farliga ställe. Såsom nätet är utspändt, förer det fisken till flodens midt. Försigtigt går den i flera dagar utefter nätväggarne, ifrigt studerande deras maskor. Men äfven för lax-tålamodet finnes det en gräns. Förtretad vänder den nu om och går så i fällan. Då laxen är en svårhandterlig sälle, döfva eller döda fiskrarne densamma med påkslag, sedan de väl fått den motspänstige upp på landbacken. Derefter tager man ut dess inelfvor och gnider in magen med salt och peppar. Väl inpackad i korgar, föres den derefter till Königsberg och andra städer, der den väntas af sina beundrare.

Krokar som fångade laxar haft i munnen ha antydt att djuren ofta simmat hundratals mil och redan någonstädes nappat och fastnat derpå samt sedan lyckats slita sig lösa. De största här fångade laxar ha varit inemot 4 fot långa. Afkastningen uppgick 1862 till öfver 4,000 Thaler, hvilket likväl ansågs vara något ovanligt. Om denna fisks eljest så mycket omtalade språng öfver de hinder som befinna sig i dess väg säga sig de littauiska fiskrarne ej veta något.

Bland Haffets stumma invånare må dessutom nämnas laken, abborren, nejonögat, braxen och gersen. Den förstnämnde uppehåller sig helst i floderna men drifves af en instinktlik vana från Memel åter ut i Haffet. Den smyger sig nämligen mellan stockarne i de från Ryssland utför vattendragen kommande timmerflottorna och lurar bland dem på småfisk, hvarför den också fångas i stor mängd i Russ. Braxenfångsten är den betydligaste. Det är ej sällsynt att ett enda varp inbringar 2-400 Thaler. Kuriska nejonögon äro slutligen en vara som hvarje vinter tillföres den königsbergska marknaden.

Omkring Haffet och de deri utmynnande floderna bo många fiskare, men de flesta ha sina hem i Memel-*Niederung*en. Dessa menniskors lif är högst enformigt. Hvarje söndagsafton begifver sig fiskaren med sina hjelpkarlar, så länge Haffet är isfritt, ut i en båt, hvari läggas näten och den erforderliga provianten, som består af bröd, potatis och salt. Haffet är en sådan fiskares rätta element. Det stora säcklika släpnätet fastgöres i båtens akter och sedan får vinden bestämma farkostens kosa.

Tycker man sig märka att nätet är fullt med fisk, vitjar fiskaren detsamma medelst en lång håf, hvarefter, när han anser sig ha fått nog, kurs styres på stranden, der farkosten omringas af fiskköparne. Försäljningen sker inom ett ögonblick, och hvarje båtlast inbringar 4-10 Thaler. Om våren fångas i synnerhet nors och löja, hvarmed fiskrarne stundom begifva sig till Polen i ändamål att derför tillbyta sig säd och potatis, på hvilken affär de förtjena dubbelt så mycket som eljest.

Vid fastetiden afyttras fisken utan svårighet i den omkringliggande trakten. Fångstens storlek är naturligtvis beroende af väderleksförhållandena: i stormigt och kallt väder är den ringa, under varma dagar och då Haffet ligger lugnt deremot riklig. Tyvärr inträffar ej sällan att vid plötsligt uppväxande stormar de flatbottniga farkosterna kastas öfver ända, hvarvid näten gå förlorade och ofta äfven fiskrarne sjelfva tillsätta lifvet. Det oaktadt är det blott på Haffet fiskaren känner sig rätt hemmastadd och ofta hör man honom utbrista: “Ack, den som vore ute på Haffet!“ Efter en kort hvila beger han sig onsdagseftermiddagarne åter ut på Haffet, hvarifrån han återvänder lördagsmorgnarne. Hans matsedel företer ingen omvexling. Frukosten utgöres alltid af mjölsoppa, potatis och fisk. Den sistnämnda tillagas så, att man, om förhållandena medgifva det, kokar den tillsammans med den skalade eller ibland endast aftvättade potatisen.

Har fångsten varit riklig, använder man den flesta fisken till trankokning. För detta ändamål kokas den så länge i stora kittlar, att der bildas en gröt. Sedan slås denna fiskgröt, som kallas *Dragys*, i stora baljor, der den får ligga i tjugofyra timmar. Fettet simmar ofvanpå, under det gröten utgör bottensatsen. Sedan afskummas tranen och kokas ännu en gång. *Dragys* användes blott till att gödsla åkern eller kastar man ut den i floden, hvilket likväl får ske endast efter kl. 10 på qvällen, så att det derigenom grumlade vattnet må kunna klarna under natten. Trankokningen försiggår i en enkom för detta ändamål bredvid boningshuset uppförd stuga.

Många af dessa fiskare ega dessutom ett litet stycke ängsmark, som vanligtvis lemnar en mycket rik höskörd.

Har fisket ej varit lönande under sommaren, så tröstar man sig med hoppet om en rik höskörd. En sträng vinter som gör det för kunder möjligt att utan lifsfara med släde besöka *Niederung*en är derför fiskarens lifligaste önskan. Då sitter han utanför sin stuga och väntar på hököparne, som ofta infinna sig fjerran ifrån för att tillhandla sig sitt foderförråd. Är vintern blid och antalet köpare således ringa, funderar man på alla slags utvägar att locka desse till sig. Der lefves lustigt i fiskarhyddorna, då efterfrågan på hö är stor. Hvarje köp måste beseglas med den s. k. *Maggeritsch*, och detta sker bäst genom att flitigt tömma vinglasen. Förrän man sett det, är det svårt att tro det så många flaskor af det ädlaste vin då drickas ur; ja, stundom händer att dessa menniskor sälja för 18 Thaler hö och i glädjen deröfver göra af med 20.

Uppskattade man dessa fiskares förmögenhetsvilkor efter deras ofta torftiga yttre, så skulle man misstaga sig. Mannen med de nersmorda, grofva linnebyxorna och med den simpla blå eller brokiga jackan är ofta egare till flera tusen Thaler.

Husen i *Niederung*en ha i de allra flesta fall lika form och äro uppförda af samma materiel. Den ena ändan af byggningen är alltid bredare än den andra; boningsrummen och fähusen befinna sig under samma tak, hvilket vanligtvis är täckt med halm eller vass. Boskapen inhyses i den breda delen af ett sådant hus.

Vid väggen fastmurad eldstad saknas här; i dess ställe befinner sig i den stora förstugan en liten upphöjning som föreställer spisel. I anseende till den sumpiga marken saknas ännu nästan öfverallt murad skorsten. Röken får leta sig ut ur stugan bäst den kan, men obegagnad får den likväl ej gå bort; den måste nämligen först genomtränga och brunfärga de tjärade repen och näten, på det dessa må hålla sig så mycket längre. För att röken desto bättre må kunna uppfylla detta värf har man öfver spiseln i taket anbragt ett slags trätratt, som hindrar den att sprida sig. Ehuru faran för eldsvåda synes vara stor, förekomma eldsolyckor i följd deraf mycket sällan. De fiskare som ej äro likgiltiga för sina stugors utseende uppsätta på taket en blindskorsten, som äfven brukas ganska allmänt. Rummen se vanligtvis trefliga ut, emedan möblerna är starkt och väl gjorda.

Då *Niederung*bon är en afsvuren fiende till allt slags prål, nedlägger han litet eller intet af sina inkomster på dyrbara eller granna kläder. De vida, i rika veck fallande benkläderna äro gjorda af simpelt starkt tyg, likaledes vesten och jackan. Skall denna drägt vara finare, gör man den af brokigt kattun och höjer dess utseende med en stor mängd blanka metallknappar.

Såsom fotbeklädnad begagnar man numera skor eller tofflor. De gifta qvinnorna omvira hufvudet, oberoende af om väderleken är varm eller kall, med brokiga dukar; kjolarne ha de helst brokiga, och dessa bäras så, att de särskildta plaggens fållar blifva synliga öfver hvarandra, hvilket sker derigenom att den undre kjolen är längst och de utanpå den sittande kortare uppåt. Strumporna lysa i regnbågens alla färger och vanligtvis går man i tofflor. I stället för jackor begagna de unga flickorna små lifstycken med långa hvita ärmar och stor krage, som i de flesta fall kantas med fina spetsar.

Bröllopsplägsederna i denna trakt äro rätt egendomliga. Bjudningen sker genom brudtärnor och platsmästare. De förra bjuda alla dem som brudens föräldrar önska skola bevista högtidligheten, brudförarne deremot dem brudgummens föräldrar vilja se närvarande. En sådan bjudning lyder sålunda:

“Mina kära slägtingar och vänner! Tagen ej illa upp att jag så dristigt kommit in i ert hus. Brudgum och brud bedja att I villen komma till bröllop för att närvara vid afskedet från vänner och slägtingar. Slägtingar och vänner skola förplägas; de unga må närvara vid vigseln, de gamla må komma till måltiden. Förakten I mat och dryck, så förakten I oss två bjudare.“

Brudföraren erhåller alltid af bruden en gåfva, hvars värde rättar sig efter gifvarinnans förmögenhetsomständigheter.

På qvällen före bröllopsdagen samlas marskalkarne och brudtärnorna i bröllopsgården för att festligt smycka densamma, hvarvid företrädesvis begagnas kransar, papperskronor och gröna tallbarrslingor. I synnerhet utsiras brudens och brudgummens platser. Sedan detta blifvit gjordt, sätter man sig till bords, äter, dricker och glammar till fram mot morgonsidan.

Alla gästerna tillbringa natten i bröllopsgården. På den följande dagens eftermiddag beger man sig af till vigseln. Bröllopståget ordnar sig sålunda: i första och andra vagnarne taga marskalkarne och tärnorna plats, i den tredje de förlofvade, i de följande gästerna. Efter vigseln köres brudparets vagn i spetsen för de andra, som söka hinna upp densamma, hvilket endast högst sällan lyckas dem. Derunder smälles det förfärligt med piskorna och skjutes ursinnigt. Efter hemkomsten till bröllopsgården sätter man sig genast till bords.

På brudparets plats sitter nu en gammal man som ej vill stiga upp derifrån. På uppmaning af förste marskalken att lemna rum för de nygifta svarar han:

“Hvarifrån kommen I?“ Marskalken säger i hvilken kyrkby vigseln skett. Nu förklarar den gamle att han ej vill stiga upp förrän han fått rikliga skänker, och sådana gifvas honom då, bestående af med likör fylda flaskor och brokiga band. Är den gamle belåten, stiger han upp, och nu sätter sig sällskapet till bords. Stekar, fisk, kakor och viner eller likörer dukas upp och ha en strykande åtgång. Sedan man läst från bordet, börjar dansen och fortgår hela natten igenom. Följande eftermiddag förflyter under ätande, drickande och dans. Omkr. kl. 2 leda några af de äldre gifta qvinnorna bruden in i ett annat rum. Här taga de myrtenkronan från hennes hufvud och påsätta henne i stället en hufva, hvarefter hon föres ut till gästerna. Nu träder förste marskalken fram till bordet, kastar å en derpå stående tallrik fram en Thaler eller mer och börjar sjunga en egendomlig folkvisa, hvari hela sällskapet instämmer. Alla gästerna göra på samma sätt som marskalken, och detta med sådant eftertryck, att tallricken dervid ofta går sönder. Brudparet intager derefter sin hedersplats, och gästerna frambära nu stekar, kakor, bränvin eller likörer, hvarigenom sammanbringas rikliga munförråd för gillets fortsättande. Plötsligen börjar bruden gråta häftigt, hvarvid förste marskalken skyndar ut och snart kommer tillbaka, skjutande framför sig en skottkärra, hvari ligger ett stort bröd. Vanligtvis brister ungmor ut i skratt vid åsynen häraf. Brödet öfverräckes henne, hvarför hon i stället ger marskalken ett brokigt band. Derefter börjar dansen åter och fortgår till dagbräckningen. På den tredje festdagens morgon gifver brudgummens förnämsta qvinliga slägting åt gästerna att smaka de i en matsked samlade tårar bruden fält den föregående dagen. De äro ingenting annat än körsbärssaft med en tillsats af korinter. Derefter insamlas penningar att skaffa bruden en spinnrock, hvarvid sjunges en visa, och sedan anträda brudens föräldrar hemfärden, men de andra gästerna stanna qvar i bröllopsgården ännu en natt. På femte dagen äro högtidligheterna slutade.

Vid begrafningar tillgår det här såsom nästan öfverallt annorstädes, endast med den skilnaden att kistorna utmärka sig genom stor färgprakt. Röda eller gröna sådana med hvita eller svarta blommor äro mycket omtyckta. Snickarne, som hvad kistornas målning angår kunna lemna något i den vägen “utomordentligt“, äro särdeles anlitade och förtjena mycket penningar, och man hemtar dem till och med på ett afstånd af flere mil till sådana arbeten.

Stor vidskepelse råder bland dessa menniskor, hvarpå vi här vilja anföra några prof.

För att köksväxterna må trifvas och skyddas mot skadliga insekter beter man sig vid fröens utsåning på följande sätt:

De i högra handen inneslutna fröen kastas öfver högra axeln åt venstra sidan, hvarvid man säger: “Detta är för jordloppan!“ Ur venstra handen kastar man likaledes fröen öfver venstra axeln åt höger utropande: “Detta är för rost!“ Fröen måste kastas på samma gång och så, att de korsa hvarandra bakom den såendes rygg. All annan sådd sker på vanligt sätt och för hvarje gång säger man: “Det här är för mig, och det der för dig!“

För att erhålla goda kryddväxter måste man nedslå en ekpåle i hvarje ända af trädgårdssängen.

Midsommardagen står äfven i Memel-*Niederung*en i högt anseende. Den föregående qvällen är lämpligast tiden att göra boskapen frisk och välmående. För det ändamålet skär man af litet gräs i hörnen af grannens äng, hvilket bör ske tre gånger och naturligtvis utan egarens vetskap. Det sålunda erhållna gräset torkar man och utströr det i stallets vrår och krubbor; derigenom gör man lyckan ogynsam mot grannen och bevågen mot sig sjelf.

I ändamål att hålla hexor på afstånd och förtaga verkan af trolldom skjutes denna afton och smälles med piskor. Likaledes bränner man tjärtunnor och med tjära öfverstrukna halmruskor, hvilka under hurrarop hållas upp på långa stänger tills de äro utbrunna.

När landtmannen om våren ser de första vilda gässen komma flygande, springer han genast till sina egna gäss och lägger in till dem ett halmstrå, på det äggen må blifva väl utkläckta.

Första dagen i fastan bör man åka så långt som möjligt, på det att det lin man tänker odla om sommaren må blifva mycket långt.

Den som syr på Kristi Himmelfärdsdag träffas af åskan.

Under de nio dagar som föregå påsken bör man ej lemna från sig hvarken mjölk, smör eller något som hör till huset, emedan man då ej får någon nytta af boskapen under året.

Mellan ett barns födelse och dess dop skall man ej låna bort något ur huset, ty i annat fall får barnet elakt rykto om sig när det blifvit en stor menniska.

I ett hus der lik finnes får man ej mala, emedan den döde i sådant fall ej finner någon ro i grafven.

Den sjuke blir ej frisk hvars hund tjuter, m. m. dyl.

Diamantfälten i södra Afrika.

(Ur "Globus".)

Ända till på sista tiden har ingen transmarinsk koloni haft en så fredlig befolkning som det sydafrikanska Kaplandet. Krigen mot kaffrerna äro långt för detta slutade; de missnöjda jordbrukarne af holländsk härkomst drogo för en menniskoålder sedan mot norr och grundade två republiker, der de ordnade sina angelägenheter såsom dem bäst syntes. Deras fejder med basutos voro af ingen betydelse för nybyggena i söder och öster; kolonisterna odlade säd och vin samt i Natal äfven socker och bomull; i för hvarje år ökade qvantiteter utförde de sin förnämsta produkt, fårullen; deras handel och sjöfart utvecklade sig i jemn blomstring. Äfven anlade de vägar och jernbanor samt uppodlade stora landsträckor. De rika koppargrufvorna på vestkusten i det stora Namaqua-landet kommo i händerna på "*Cape Copper Mining Company*" men lockade ej till sig några företagsamma äfventyrare. Dessa grufvor äro, i förbigående sagdt, så rika, att från Oktober 1869 till årets slut derifrån utskeppades mer än 1,000 tons af den yppersta kopparmalm.

I Kaplandet visste man ej om några oroligheter, såsom i Australien och Kalifornien. Det var först då för några år sedan tysken Karl Mauch hade att förtälja så mycket om de outtömliga rikedomarne i de i norra delen af transvaalska republiken, på andra sidan Limpopo-floden och på Matebele-kaffrernas område, belägna guldgrufvorna som ett slags guldfeber visade sig, hvars symptomer likväl ej voro synnerligen häftiga. Äfven från Kap-kolonien begaf sig en och annan äfventyrare till Tatin-guldfälten; de förenade sig med företagsamma *diggers*, som kommit från Nya Zeeland, Australien och Kalifornien i afsigt att försöka sin lycka i södra Afrika. De flesta återvände hem med gäckade förhoppningar, ehuru underrättelser från Oktober 1870 påstått att Tatin-grufvorna på sista tiden varit mycket gifvande.

Att sydöstra Afrika är rikt på guld kände man redan i forntiden, hvarför äfven Salomos Ophir förlagts till Sofalakusten; och det är möjligt att densamma besöktes redan i den praktälskande judakonungens dagar. Under namnet Ophir förstå vi likväl icke någon i geografisk mening strängt begränsad ort utan en vidsträckt region vid Indiska oceanen som omfattade delar af Afrikas ost- och Indiens vestkust. Portugisarne, hvilka i början af sextonde århundradet satte sig i besittning af östra Afrikas kust och der gjorde eröfringar, förlade detta Ophir till guldgrufvorna i Manika, således till det inre af Sofala, och vi veta att ännu i våra dagar de der boende batonga på det enklaste sätt utvaska den ädla metallen ur sanden och gyttjan i bäckarne; men dessa svarta menniskor sätta högre värde på kopparen än på guldet. Detta senare har nu, såsom synes af November-berättelserna, äfven blifvit funnet i Drakbergen, på östra gränsen af Basuto-området, och såväl i Kapstaden som Port Natal, Elisabethtown och New-London hade invånarne "en stegrad guldsensation".

Denna guldfeber är likväl en småsak i jemförelse med "diamantsensationen", öfver hvilken man ej förvånas efter läsningen af berättelser sådana som t. ex. följande, hvars sanningsenlighet inom kolonien ej dragits i tvifvel. I slutet af Oktober 1870 skrefs från diamantfälten: "Man hittar fortfarande diamanter i stor mängd och af högt värde. Vid Vaalfloden äro 8-10,000 menniskor sysselsatta med att leta efter de ädla stenarne. Liksom genom ett trolleri ha här uppstått värdshus, bodar och konsertsalar och man har redan två tidningar. Det är ingenting ovanligt att finna stenar af 20 till 30 karats vigt. Löjtnant Vibart, som kommit hit från Natal tillsammans med flere andra, har samlat 55 diamanter, uppgående i värde till 140,000 pd st. En af dem väger 10, en annan, som han kallat "Beaufort-stjernan", 88 karat."

Liksom i nyupptäckta guld- och silfverregioner, så höra äfven vid diamantfälten öfverdrifter till ordningen för dagen, och man gör klokt i att i allmänhet reducera uppgifterna med 50 eller 75 procent. I ett Oktobernummer af tidningen Daily News läses ett tillkännagifvande af London-firman J. N. de Jongh & son, hvari dessa holländska juvelhandlare fästa allmänhetens uppmärksamhet derpå att de från diamantfälten till England skickade stenarne ingalunda motsvara de förväntningar man gjort sig om dem. "Vi ha undersökt ett stort antal sådana stenar och kunna med bestämdhet försäkra att de hvarken i qvantitativt eller qvalitativt hänseende kunna jemföras med de brasilianska diamanterna. I Kap finnas få eller snarare inga som förstå sig på att värdera diamanter, och det pris man der åsätter dem är mycket godtyckligt och imaginärt. Vi anföra endast ett exempel. En liten diamant hitskickades och derför begärdes 500 pd st.; efter noggrann undersökning befanns det likväl att den ej var värd mer än 80 pd. Om de andra diamanterna i södra Afrika ej betydligt både i qvantitet och qvalitet öfverträffa dem som hittills kommit derifrån till London, behöfver man ingalunda frukta att diamanterna skola falla i pris."

Härmed må förhålla sig hur som helst; ett faktum är det emellertid att diamanter påträffats i norra delen af Kapkolonien vid Vaal- och Oranjefloderna i ej ringa mängd och att i Kapstaden hålles en diamantauktion i hvarje vecka. År 1869 gjorde "Sydafrikas stjerna", hvilken sannolikt är den första der anträffade diamant, ett oerhördt uppseende, och man gick till och med ända derhän att jemföra den med den indiska "Ljusets berg", den beryktade Koh-i-noor. En diamantsökare sammanträffade med en kaffer, hvilken var trollkonstnär och vid sina hokus-pokus äfven begagnade en glänsande sten. Han tillskref den underbara verkningar och ville i början ej skilja sig från densamma. Men då vår man stegrade sina bud och gick så långt, att han erbjöd honom varor till ett värde af närmare 10,000 rdr, kunde han ej motstå frestelsen utan sålde sin trollsten. Diamantgräfvaren, hvars namn var Nieuwkerk, begaf sig nu med stenen till Hope Town, der han sålde den till det judiska handelshuset Lilienfeld, som derför gaf honom 11,200 pd st. "Sydafrikas stjerna" gaf emellertid anledning till en process, då ett "kolonialkompani" återfordrade den såsom sin egendom. Diamanten var nämligen funnen norr om Oranjefloden, på griquahöfdingen Vaterboers område, och denne hade ovilkorligt och för alltid åt kompaniet öfverlåtit allt hvad som der påträffades af ädla metaller och stenar. Domstolens utslag föll dock till förmån för handelshuset Lilienfeld; dess hufvudman inträffade med sin "stjerna" i Kapstaden den 1 Juni 1869, och stenen uppskattades der först till 20,000 och sedermera till 40,000 pd st.

Enligt hvad dr Winthall upplyser i Newyork Herald för den 13 Oktober 1870 var "Sydafrikas stjerna" ej den först funna diamanten. En diamantgräfvare, hvilken förut varit i Amsterdam och lärt sig yrket vid dess diamantsliperier, kom under sina ströftåg en gång till en nybyggares stuga, utanför hvars dörr husfaderns dotter lekte med en sten, som hon funnit i en i närheten rinnande bäck. Det var en lätt sak för vår man att tillbyta sig stenen mot några band och andra småsaker, hvarefter han begaf sig till Port Elisabeth, der franske konsuln, hvilken förstod sig på ädla stenar, förklarade den vara en äkta diamant. Stenen skickades sedermera till Amsterdam för att slipas och uppskattades der till omkr. 5,000 pd st.

Den andra diamanten befann sig äfven, likaledes enligt Winthalls utsago, i trollkonstnärens ego, hvilken ansåg den såsom en amulett mot sina fienders ondska och mot sjukdomar. Han dref, såsom vi förut nämnt, upp priset, hvarför han köpte sig ett dussin qvinnor, många oxar och får; han är nu en rik och af sina landsmän afundad man.

Nu grep diamantfebern omkring sig och snart var det lif och rörelse på vägen från ostkusten till Vaal och Oranje. Winthall skildrar hur det går till på diamantgräfvarnes resor. De kalla sig då ej *diggers* (gräfvare) utan *finders*. Den punkt hvarifrån de bryta upp är vanligtvis det i östra delen af Kapkolonien belägna Port Elisabeth, hvilket har öfver 15,000 invånare och såsom handelsplats står framom Kapstaden. Det underhåller sedan flera år tillbaka en liflig förbindelse med Kafferlandet och Oranje-republiken samt förenas genom en jernväg med provinshufvudstaden Grahams Town. Der finna äfventyrarne allt hvad de behöfva för sin utrustning. Öfver Uitenhage färdas de mot norden öfver en sträcka af omkr. 250 eng. mil för det mesta ödsliga trakter till Count Reinet. Under vägen påträffar man enstaka farmgårdar, af hvilka några ha vinodlingar, samt här och der äfven herbergen, hvarest det ej saknas förfriskningar och der man äfven kan erhålla ganska goda rum och rätt påpasslig betjening. Diamantgräfvaren försmår vanligtvis all den lyx som framkallas af ett civiliseradt lif; han sofver lika gerna i sin kärra under bar himmel, och äta sig mätt kan han göra alla dagar. Får-, get- och antilopkött fattas honom aldrig; oxkött är det mindre godt om, ty man är rädd om detta djur. Enbärsbränvin och Kapvin stå honom likaledes till buds i öfverflöd.

Winthall hade spänt hästar, ej oxar, för sin vagn. Kaphästarne äro ovanligt uthålliga, groft byggda och mycket snabba. Under vägen låter man dem beta fritt. Till sin uppassning hade den resande en malaj och en hottentott; den förre var pådrifvare, den senare skötte blott den omkring 20 fot långa piskan, i hvars handterande han ådagalade en ovanlig färdighet och med hvilken han smälde litet emellanåt. Kap-regeringen förtjenar allt erkännande för den omsorg hon utvecklar vid vägarnes anläggning; de gå ända långt in i landet och underhållas utmärkt väl. Vid dessa arbeten användas straffångar, såväl hvita som svarta. Flerstädes är terrängen för öfrigt bergig, och i obebodda trakter är det ej sällan förenadt med stora svårigheter att komma vidare.

Count Reinet än en liten treflig och nätt stad som ligger i en vacker trakt. I trädgårdarne odlar man apelsiner och vinrankor, hvaraf göres vin, hvilket exporteras i stora qvantiteter; på fälten planteras majs, hvete och grönsaker; framför husen växa ståtliga lindar. Någonting anmärkningsvärdt är att hottentotterna föredraga bröd af majs framför sådant af hvete, hvilket de försmå; de hvita deremot äro intagne af fördom mot majsen. Afståndet från Count Reinet till diamantfälten utgör 220 engelska mil; vägen leder öfver ett brant berg; vidare kommer man till byn Hannover, hvilken utgör ett slags medelpunkt för de holländska kolonister som äro katoliker. När och fjerran ifrån infinna de sig här några gånger om året till gemensam gudstjenst; förlofningarne ega rum i kyrkan och efter högtidligheten dansar man. Vidare, närmare Diamantvattnet, ligger Colesberg, en förr fattig och af berg innesluten trakt i den trånga Oranje-dalen. Här är temperaturen lägre än i de längre ned liggande Count Reinet och Hannover; sydfrukter förekomma ej mer, men äppelträden äro desto bättre. Oranjes bädd är torr under sommarmånaderna, men under regntiden sväller floden upp mäktigt, strömmar med större fart och anställer ofta mycken förödelse.

Från Oranje till dess biflod Vaal är det ännu tre dryga dagsresor. Hela trakten mellan de båda floderna utgöres af det berguppfylda Diamantlandet. I detsamma ligger missionsstationen Philapolis, äfven kallad New-Philadelphia. Derifrån far man öfver en djup, fiskrik flod och ankommer efter två dagar till Bloemfontein, hvilket ligger vid Vaal.

Förfaringssättet vid sökandet är mycket enkelt. Man hackar upp den sega, af sten och kis bestående marken, undanskaffar jord och sten, rentvättar kiselstenarne, der vatten är att tillgå, och undersöker sedan hvar och en med eller utan glasögon. Arbetet fortgår icke blott om dagen utan äfven från skymningen ända till morgongryningen. Om dagarne var det mycket varmt men under nätterna ofta så kallt, att till torkning uthängd tvätt stelfrös. Detta skedde likväl under en vintermånad; om somrarne skall värmen vara tryckande.

Diamantgräfvarne föra den vaskade och redan undersökta kisen till sitt tält eller hydda, der den utbredes på golfvet, och speja, sedan de gått till sängs, om ej någon sten glittrar någonstädes.

Lifsmedlen äro ej dyra och äfven goda drycker kan man få för godt pris. Något motsvarande till de oordningar och vilda uppträden som förekommit vid guldminorna i Australien och Kalifornien förekommer alldeles icke här; Kapkolonien eger lyckligtvis hvarken amerikanska slagskämpar eller australiska straffarbetare. Det gifves visserligen bland den stora hitströmmande menniskomassan äfven några drinkare och spelare, men i allmänhet går det likväl ordentligt och anständigt till. Holländarne ha äfven tagit med sina hustrur och barn och lägret ser stundom ut som om ett stort sällskap gjort en utflykt i det gröna.

Man hoppas att vid Vaalfloden snart skall uppstå en blomstrande stad, hvilken naturligtvis ej kan eller bör ha något annat namn än Diamantopolis. Hvarför också icke? Hufvudelementen finnas ju redan: biljardsalar, några musiklokaler (linnetält) och ett spelhus! Det andra kommer nog af sig sjelf.

Nu frågas likväl: Hvem skola Diamantopolis och dess steniga omgifningar tillhöra? Skall det blifva monarki eller republik? Skall det lyda under Englands drottning eller under presidenten för den holländska Oranje-kolonien? Gränserna här äro ej noga utstakade; Kap-invånarne utgöra flertalet; de vilja ha britiska lagar och annexion. Redan i Oktober förlidet år hade bildat sig ett Säkerhetsutskott och en *finder*-regering i likhet med de nordamerikanska guldgräfvarnes sätt att gå tillväga i detta fall. 1,200 man voro beväpnade för att i nödfall med våld försvara sina britiska anspråk eller, såsom de säga, rättigheter mot de holländska nybyggarne.

En konflikt har redan egt rum. De senaste underrättelser som kommit "Times Mail" tillhanda förkunna att Kapkoloniens regering utnämnt en hr Campbell till britisk magistratsperson i gräfningsdistrikten. Fristaten Oranjes president, hr Brand, har afgifvit en högtidlig protest mot denna usurpation.

Charad.

Mitt första upplifvar båd' himmel och jord
Och breder en gyllene duk för vår syn.
Mitt andra, med *k*, är allt hårdt i vår nord,
Det armstyrka fordrar och must ifrån skyn.
Mitt hela, var skönt som en gryende dag.
För herrskaresöner det ock fann behag;
Så sändes det bort öfver skummande sjö,
Att lefva i tvång och bland främmande dö.

Uttydning af charaden i föregående häfte: **Hospital.**

Ur belägringslitteraturen.

Med anledning af den franska hufvudstadens belägring af tyskarne har en parisisk matmoder, för den händelse att man i framtiden skulle råka ut för något dylikt obehag, utgifvit en liten bok med titel *La cuisinière assiegée* («Den belägrade köksan»), innehållande «konsten att lefva i belägringstid» och meddelande åtskilliga anvisningar vid tillagandet af kötträtter, hvartill man svårligen torde i någon kokbok kunna finna någon motsvarighet.

Det är ganska intressant att taga kännedom om de besynnerliga belägringsrätterna och om hvad «Den belägrade köksan» säger angående deras förträfflighet, hvarjemte hon försäkrar att många af dessa rätter, som tillkommit i följd af nödvändighetens kraf, förtjena att vinna burskap i ett icke belägradt kök. Dessutom får man veta att utdelningen af ox-, får- och svinkött ej kunde fortsättas längre än till den 22 November och att derefter hästköttet blef det hufvudsakliga näringsmedlet.

Bokens innehåll är uppstäldt i alfabetisk ordning, och först kommer således åsnan — *l'âne* — hvars mjuka kött ej bör ratas ens vid den mest öfverflödiga taffel. Åsnans kött är, enligt författarinnans åsigt, långt finare än oxens och kan, i likhet med mulåsnans, som äfven förtjenar komma i ständigt bruk, tillagas på de mest olika sätt.

Om katten säges: «Detta husdjur, vindskammarens glädje och den eleganta salongens lyckligt lottade favorit, har under belägringen varit i högsta grad eftersökt och derför mycket sällsynt. Det kan tillagas, i likhet med harkött, såsom ragu eller stek».

Hästköttet ser ut och smakar alldeles såsom oxkött; väl kokadt, kan det icke blott icke skiljas från det senare utan bör till och med föredragas framför detsamma. Liksom kattköttet, måste det äfven ligga i vatten, helst tretiosex timmar i sådant hvari lagts ättika, olja, salt och peppar. Vidare följer en hel matsedel af hästkötträtter: *cheval-pot-à-feu*, kokt hästkött, hästgrytstek, *cheval à la Parisienne*, *cheval à la mode*, hästragu, häst*haché*, häststek, hästhjerna o. s. v., för hvilkas tillagning «Den belägrade köksan» lemnar oss detaljerade föreskrifter.

Hundkött, som skållats under fyratioåtta timmar med varmt vatten, har både till utseende och smak en förvillande likhet med hammel; efter att ha genomgått samma urvattning-process som den ofvannämnda, kan det ej skiljas från rådjurskött. Tyvärr har man, menar författarinnan, ej gått rationelt tillväga vid utdelningen af hundköttet, hvaraf blef en följd att det ej kunde användas med den fördel som man kunnat vänta sig af detsamma. Af de olika sätt hvarpå hundköttet kan tillagas nämna vi blott hundkotletter, hundfilet med grönsaker och hundmjelte.

Om mulåsnan gäller detsamma som om åsnan, endast med den skilnaden att den förras kött ej är så fint som den senares; i alla fall kan dock sägas att dess kött ej står efter något annat af de djurs som nu slagtas.

Slutligen må ej förglömmas råttan; dock bör ihågkommas att det är endast med största försigtighet den bör begagnas såsom lifsmedel, ehuru dess kött är högst välsmakande. Deri finnas nemligen en mängd maskar och trikinartad ohyra, hvilka kunna blifva i hög grad skadliga för menniskans helsa.

I hvarje hänseende förträffliga äro deremot antilop- och kamelköttet, men då dessa djur ytterst sällan kunna komma i fråga att i Europa användas såsom lifsmedel, torde det vara öfverflödigt att här anföra något af hvad «Den belägrade köksan» säger om tillagningen af deras kött.

Turkiets jernvägar. Den först fullbordade bandelen af det turkiska jernvägssystemet — den mellan hufvudstaden Konstantinopel och Tschekmedje — öppnades för kort tid sedan. Denna del är såväl till sin längd, hvilken utgör omkring 2 mil, som äfven till sin framtida vigt för den stora trafiken af underordnad betydelse. Med dess byggande har man endast åsyftat att förskaffa sultanen och hufvudstadens invånare nöjet af att se ånghästen genomila Padischans område.

Komisk uppfattning af Jernkors-orden. Ur ett bref från en underofficer meddelar «Volks-Zeitung» följande: En soldat som tillhör vår bataljon dekorerades med Jernkorset och skref hem till sin hustru för att underrätta henne om den ära som vederfarits honom. I det bref han till svar härpå mottog från hustrun skref hon följande: «Med bedröfvadt hjerta har jag, käraste man, sett i ditt bref att du måste bära ett jernkors. Stackars gubbe, då det finns så många menniskor derborta, hvad har du då gjort att just du skall släpa på det tunga jernkorset?»

En hindus omdöme öfver de europeiska qvinnorna. Hr Garcin de Torry, professor i österländska språk i Paris, offentliggör hvarje år en öfversigt af de framsteg som skett inom hinduiska litteraturen. I förlidet års öfversigt, som han låtit trycka i Caen i Normandie, meddelar han några utdrag af den i Mirat i Bengalen utkommande hinduiska tidskriften «*Akbar i Alam*». Deri läses följande:

«Fransyskan gifter sig helst med en man som har öppen panna och leende ansigte.

Tyskan föredrager en man som har ett angenämt umgängessätt och framför allt håller hvad han en gång lofvat.

Holländskan vill ha en man som älskar att lefva i lugn och hatar krig.

Spanskan ger helst sin hand åt en man som kan hämnas sin egen och hennes ära.

Italienskan önskar sig en make som är fallen för att försjunka i drömmerier.

Ryskan gifter sig helst med en landsman; denne betraktar alla vestra Europas folk såsom barbarer.

Danskan stannar gerna hemma och är obenägen att företaga resor.

Engelskan älskar gentlemän som kunna ådraga sig de högtståendes uppmärksamhet genom sin skicklighet i danskonsten och ställa sig in hos dem.

Amerikanskan gifter sig med den första karl som behagar henne utan att fästa något afseende vid hans rang och yrke; det gör henne detsamma om han är krympling, behäftad med lyten, blind eller döf — men mycket pengar skall han ha.»

Så dömer en hindu om «de vestliga damerna».

Antropofagiens utbredning. Den tyske vetenskapsmannen Richard Andrée behandlar i «*Ergänzungsblätter*» detta ämne mycket utförligt och kommer dervid till följande slutsats:

«De bevekelsegrunder som framkallat detta onaturliga bruk äro, såsom vi ofvan visat, af högst olika natur. Jemte den rent sinliga njutningen och af brist på annan köttföda förorsakad hunger spela i högsta grad uppjagade lidelser, hat och hämd, religiösa föreställnigar och vantro härvid en betydande roll. Det är dock glädjande att se det menniskoäteriet alltmer försvunnit i den historiska tiden, så att vi ha att anteckna blott ett enda fall af dess återuppträdande hos ett folk (basutos), för hvilket denna skändlighet hittills varit obekant. Menniskoäteriet finnes ej mer bland irokeserna och algonkinerna, bland invånarne på högslätten Anahuac och Perus indianer samt de flesta brasilianska folkstammar. Slutligen försvinner det alltmer på öarne i Stilla hafvet, hvarest det utrotas både genom sjelfva kannibalernas undergång och europeernas inträngande der, ehuru de förras antal är ganska betydligt. Följande siffror kunna naturligtvis vara endast approximativa, men de angifva likväl i det närmaste antalet af menniskoätare.

Sålunda uppgå de bland battas till 200,000 själar, bland kannibalerna i Nigerdeltat till 100,000, bland fanerna till 80,000, bland bålkannibalerna i Basutolandet (en tiondedel af hela befolkningen) till 10,000, bland niam-niam till omkring 500,000, bland miranhas och mesayas till 2,000, de andra sydamerikanska kannibalerna till 1,000, bland australiska infödingarne till 50,000, bland melanesierna (Nya Guinea ej inbegripet) till 1,000,000. Summan af vår tids menniskoätare uppgår således till 1,943,000, en siffra som ingalunda är öfverdrifven, men som likväl utgör $\frac{1}{690}$del af samtlige inbyggare på vår planet, eller 0,14 procent.«

Hur många hufvudhår har menniskan? En person som haft godt om tid och som naturligtvis är engelsman har såsom en vetenskaplig uppgift föresatt sig att räkna håren på en mängd liks hufvud. Han har funnit att en fullvuxen menniska har i medeltal omkring 130,000 hufvudhår och att ett helskägg vanligtvis ej består af mer än 14,000 strån.

Ny inrättning vid Newyorks postverk. Efter hvad nordamerikanska tidningar uppgifva, skola de i denna stads gatuhörn anbragta breflådor ha genom rör blifvit satta i förbindelse med generalpoststationen. Medelst en pneumatisk apparat befordras alla i lådorna nedlagda bref till nämnde station med en hastighet af 65 engelska mil i timmen.

På **Albert Bonniers** förlag har i bokhandeln utkommit:

SVENSKARNE PÅ KRONBORG.

Historisk roman

af

H. F. Ewald.

Svensk, med författarens samtycke utgifven, öfversättning.

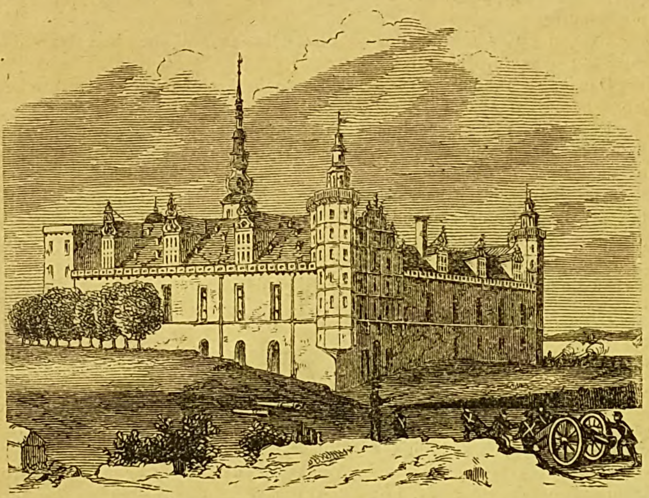

Pris 3 Rdr.

Pressens omdömen om ofvannämnde bok:

"— Vi måste tillerkänna denna bok en hög rang bland fjolårets inhemska literatur. — Det lugn och den orubbliga jemnhet hvarmed berättelsen framskrider, den fullständighet i skildringen, som visar att förf. egnat tid och källstudier till sitt arbete, göra ett välgörande intryck och påminna i flera häuseenden om de historiska romanförfattarnes konung *Walter Scott.* —"
(DAGS-TELEGRAFEN.)

"— Jemte det att Ewalds arbete är en värdefull företeelse i vår literatur, derför att den skildrar en märklig och skickelsediger tidpunkt i Nordens historia, erhåller det ett om möjligt ännu större intresse derigenom, att det deri erbjudes oss ett stort, vackert och helgjutet konstverk, rikt på poetiska skönheter och klart genomfördt från början till slut. Det gifver en både trogen och poetiskt utförd spegelbild af den skildrade tid, deri den historiska koloriten är omsorgsfullt bibehållen ända in till de minsta detaljer, hvartill kommer den utmärkta egenskap som alltid skall gifva detta arbete en hög rang inom den historiska romanliteraturen, att det helt igenom är hållet i det opartiska lugn, den objektivitet som icke får saknas i en episk diktning. Hvar och en, han vare vän eller fiende, skildras med rättvisa, så den enkla och rättframma danska hjelten Hans Rostgård likasom den ädla och lysande svenska hjelten Erik Dahlberg. — Boken innehåller mer än 800 sidor — men icke en enda deribland är öfverflödig. — —"
(ILLUSTRERET TIDENDE.)

"Denna historiska roman kan anses som något af det bästa den danska literaturen i denna riktning har att uppvisa."
(DEN CONSERVATIVE I CHRISTIANIA.)

"Hvad det vill säga att framställa en historisk händelse som en tidsbild kan man lära af Ewalds roman. Den är hufudsakligen en kulturbild, och som en sådan högst förträfflig. Stilen är beundransvärd och karaktersteckningen utmärkt."
(FÄDRELANDET.)

"Det är en omfångsrik roman, 2:ne delar med tillsammans mer än 800 sidor, men en roman som man från första till sista sidan läser med oförminskadt intresse."
(MORGENBLADET I CHRISTIANIA.)

Belägringen af Paris

af

FRANCISQUE SARCEY.

Detta arbete är icke någon militärisk framställning af operationerna för anfallet eller försvaret af Paris: det är endast en liflig och pikant skildring af tillståndet i den inneslutna staden, befolkningens känslor, tänkesätt och sysselsättningar under belägringstiden, de styrandes åtgärder, pressens hållning m. m., allt berättadt med en mer än vanlig talang af en ung skriftställare, länge känd som en begåfvad medarbetare i tidningen *Le Temps* och som i stilens friskhet och skärpa, qvickhet och abandon, är en värdig medtäflare till hans kollega Edmond About. Boken, som i slutet af Februari månad utkom i Paris, har der haft en strykande afsättning.

Den svenska öfversättningen är utförd af hr Gottfr. Renholm, och boken försedd af öfversättaren med flera noter, till hvilka han, som äfven under hela belägringstiden varit innestängd i Paris, haft det bästa tillfälle att samla goda materialier.

Då man besinnar huru knapphändiga och osammanhängande de underrättelser i sjelfva verket varit, som den öfriga verlden under belägringstiden lyckats *pr ballongpost* erhålla ifrån Paris, så kan man lätt göra sig ett begrepp om huru mycket af intresse denna bok erbjuder. Den eger utom sin goda egenskap af opartiskhet äfven förtjensten att vara mycket sammanträngd och utgör ett band på 20 tryckark, hvilka i svenska öfversättningen finnas att tillgå i fem häften à 50 öre häftet, eller fullständigt i ett band för 2: 50.

På Alb. Bonniers förlag har förut utkommit:

Slagsmålet i Fru Europas Skola
eller hur gossen Vilhelm skamfilade gossen Louis samt huru gossen John stod och såg på.

Öfvers. från Engelskan. *Andra upplagan.* Pris: 25 öre.

Denna lilla satiriska och qvicka skrift har i England, Frankrike och Danmark gjort stort uppseende och läses öfverallt med bifall.

De tyska armeernas
utpressningar, röfverier och grymheter
i Frankrike.

Efter ögonvittnens berättelser och officiella dokumenter.

4 häften à 25 öre.

Större delen af innehållet i dessa häften har icke förut varit i tidningarne synligt, emedan många som varit lidande af tyskarnes betryck först efter krigets slut vågat meddela sina iakttagelser derom.

Fransk-Tyska kriget 1870-71.

Kronologisk öfversigt af händelserna ifrån krigsförklaringen intill fredsslutet.

Pris: 35 öre.

Om Menniskoslagtandet,

af

WALDEMAR MÖLLER.

Öfvers. från danskan. Pris: 15 öre.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

7:de häftet. Tredje årgången. **Juli 1871.**

NÄR och FJERRAN
1871.

NÄR OCH FJERRAN

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Sjunde häftets innehåll:

Text:

Lars Johan Hierta. Lefnadsteckning af *Axel Krook.* 145.
Om getingarne efter *I. G. Wood* 156.
Louvren i Paris 152.
Brudkronan. Berättelse af *Elis Emil.* II. 154.
Hallinge-dansen af *A—st* 159.
Gustave Doré. Lefnadsteckning 159.
Dit bort. Poem af *Wilhelmina* 162.
Tre af Kommunens koryféer 162.
Daniel och Konung David 165.
Ett äfventyrligt lif. (Från engelskan) 166.
Logogryf 168.

På omslagets innansidor:

Bokhandlare och skriftställare i Italien.
Nihilistiska upprop i Ryssland.
En färgad bildhuggarinna.
Luften i fabriker.
Yankee-stil i tal och skrift.
Fabriker i Storbritannien.
Sveriges fastland och öar.
Sveriges äldste nu lefvande inbyggare.
Afsatta regenter.
Tidningarne i Paris under belägringen.
Ny vulkan på Sicilien.
Skarlakansfeberns utbredning.

Illustrationer:

Lars Johan Hierta 145.
Bilder utan text. I. De passlöse 148.
II. Lillans sista bädd 149.
Den sydamerikanska pappgetingens bo 152.
Hörnpaviljong af Louvren 153.
Hallingen 156—57.
Gustave Doré 160.
Félix Pyat 164.
Louis Charles Delescluze 164.
Paschal Grousset 164.
Daniel och Konung David, tafla af Raphael 165.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.
Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

handlare och skriftställare i Italien.

En korrespondent skrifver från Florens derom, bland annat, följande:

«Den som vistas i Italien kan ej undgå att märka att detta af naturen så rikt välsignade land i många riktningar tillbakahålles i sin utveckling genom förderfliga inflytelser från sin forntid. De resande som hastigt beundra dess konstskatter och herrliga natur kunna svårligen göra sig en föreställning om hur besynnerligt förhållandena gestalta sig här mot i andra europeiska länder.

För några månader sedan sammanträdde i Milano i handelskammarens sessionssal en bokhandlarekongress, i hvilken Italiens förnämsta boktryckare och bokhandlare deltogo och hvarest beslöts att man skulle stifta en bokhandlareförening för att höja den italienska bokhandeln i såväl materielt som andligt hänseende och befordra den kommersiella förbindelsen mellan föreningens medlemmar, för hvilket ändamål med början af nästa år skola utgifvas en tidning och en bokhandelskatalog. Af huru stor betydelse denna åtgärd är kan man svårligen inse på andra sidan Alperna, emedan man der ej känner till det besynnerliga sigenarlif de italienska böckerna föra.

Om hvad man i de flesta af Europas större länder förstår med bokhandel har Italien nästan alldeles ingen föreställning. I detta hänseende finnes ingen organisation; bokhandlarne stå icke i någon affärsberöring med hvarandra, ja, vilja det icke ens. De äro dessutom intagna af en sådan afundsjuka mot hvarandra, att den ene låtsar sig ej ega någon kännedom om en bok som utkommit på den andres förlag, eller också veta de ingenting derom. I Florens bekymrar man sig föga om de böcker som utkomma i Neapel, och i Milano vet man knappast hvad som trycks i Genua. Hvarje bokhandlare bryr sig endast om sina varor, och dermed anser han det vara väl. Derför köper man i Italien en bok på samma sätt som man norr om Alperna köper sig ett par handskar, d. v. s. man prutar på priset, äfven när det står tydligen utsatt, ty detta tryckta pris, hvilket man låter endast illa underrättade köpare betala, är ofta icke *prezzo ristretto*, det lägre pris till hvilket bokhandlaren beredvilligt säljer sin vara. Ofta gifves ingen annan utväg att köpa en bok än att sjelf vända sig till författaren, om ingen bokhandlare kan eller vill anskaffa densamma.

Orsaken till detta besynnerliga förhållande ligger hufvudsakligen i Italiens fordna splittring. Då voro de särskilda små rikena afstängda från hvarandra medelst oöfverstigliga skrankor, hvilka ofantligt försvårade eller till och med omöjliggjorde all slags kommersiel eller andlig samfärdsel dem emellan. Nu ha sedan tio år tillbaka dessa skrankor fallit, men ännu äro de likväl ej fullkomligt nedbrutna i andligt hänseende. En insigtsfull och driftig bokhandlare som här skaffade sig goda affärsförbindelser skulle förvärfva sig stora förtjenster om samhället genom att ordna de italienska bokhandelsförhållandena. Kongressen i Milano visar att man börjar lifligt känna behofvet af en sådan förändring.

Äfven med afseende på sina skriftställare skiljer sig Italien i hög grad från norra Europa. Blott de omtycktaste författarne, t. ex. Guerazzi, hvars romaner ha en vidsträckt läsarekrets, sälja sina manuskripter till någon förläggare; den stora mängden af författare trycker sina arbeten på egen bekostnad och lemnar dem sedan för försäljning i kommission till några bokhandlare, hvilka derför vanligtvis taga 25 proc. och betinga sig ett friexemplar för hvarje såldt dussintal. Till böckernas annonsering låter man trycka stora, ofta kulörta plakater, hvilka uppslås i gathörnen eller uthängas hos de bokhandlare som ha arbetet i kommission. Men om allt detta måste författaren sjelf draga försorg, och när han slutligen infinner sig hos sina kommissionärer för att höra efter hur många exemplar blifvit sålda, har han att utstå mycket besvär och förtret innan han får ut sina penningar. Det inses lätt att han ej blir rik under sådana förhållanden, och det kan med skäl sägas att i Italien är det för en man med talang lättare att skrifva en bok än att sprida densamma.»

Nihilistiska upprop i Ryssland.

Folkundervisningens försummande se vi hämna sig allestädes, såsom t. ex. i Frankrike, hvars landtbefolknings uppfostran varit i hög grad vanvårdad, i Italien med dess stråtröfveri bland de lägre klasserna, i Spanien och Portugal, der massan af folket befinner sig på en mycket låg bildningsgrad. I alla dessa länder har det romersk-katolska presterskapet gjort så godt som ingenting för folkundervisningen. Detsamma gäller äfven om den grekisk-ortodoxa kyrkan i Ryssland. I det ofantliga tsarriket herrskar en högst betänklig brist på tukt och ordning, hvilket är en följd af det långa förtryck som hvilat på den stora massan af folket. När detta förtryck blifvit i någon mån lindradt, började visa sig flera symptoner hvilka varit egnade att ingifva de bildade och förståndiga af nationen allvarliga bekymmer vid tanken på hvad framtiden bär i sitt sköte. De gamla institutionerna duga ej mer, och hvad de röda samhällsförbättrarne vilja sätta i deras ställe är för det mesta ingenting annat än fantastiska hugskott.

Ganska ofta berätta ryska tidningar om mordbrandsanläggningar, hvarigenom ej sällan hela byar blifvit nedbrända. Det bör ej väcka förvåning att något sådant kan ske bland de så länge försummade storryska bönderna och småstadsinvånarne. Endast en eller annan bonde kan läsa innantill, och hvilken verkan skall icke en excenterisk uppviglares upprop ha på en sådan landtbefolkning. Såsom karakteriserande de röda i Ryssland, meddela vi efterföljande stycke ur en proklamation, hvilken för någon tid sedan utkolporterades i många guvernementer:

«Våra förfäder kände till hvarken adel eller presterskap, köpmän eller skatteindrifvare; de voro fria och lyckliga. Men öfver hafvet kommo till oss främmande furstar, som förde med sig adel, tjenstemän och skatteindrifvare. De underkufvade vårt folk, satte sig i besittning af våra fält och lefde af vårt arbetes frukter. Sedan eröfrarne slagit under sig landet, byggde de städer, från hvilka de fortsatte att förtrycka oss. Det är dem vi ha att tacka för de stränga lagar och tunga pålagor som försänkt oss i det största elände, under det de göda sig af vårt arbete och föra ett lustigt lif. *Deras städer äro så starkt befästade, att vi ej kunna företaga något anfall mot dem.*» — —

Derefter följer en hårresande skildring af de oförrätter den ryska landtbefolkningen måst utstå under tsardespotismen och hvarigenom den bragts nästan i de oskäliga djurens ställning.

«Det gafs en gång i vår historia en tidpunkt, då vi kunde hoppas att tsaren och hela hans familj skulle dö ut. Olyckligtvis inkallade adeln från Tyskland en småfurste, som blifvit stamfader för en hel rad af tyranner. Denna tyska furstefamilj har så förökat sig, att poperna knappt kunna räkna alla dess medlemmar inom kyrkan. Den förtär allt och ännu mer sluka dess hofmän. Vi äro dumhufvuden, då vi låta regera oss af tyskarne, som blott söka fylla sina egna fickor. Vår tsar och storfurstarne äro odugliga att regera; de drifva hellre omkring på landsvägarne och fröjda sig åt de hurrarop hvarmed man helsar dem. *Vi ha ingen annan utväg till räddning än att utan nåd och barmhertighet slagta våra herrar såsom hundar. De måste utrotas hvarenda en, deras städer uppbrännas och landet renas med eld.* Då våra tyranner ha kanoner och kavalleri, som vi sakna, så är det *endast med eldens hjelp* vi med någon utsigt till framgång kunna bekämpa dem. Ha vi förvandlat de murar bakom hvilka de dölja sig till aska, måste de bli ett ömkligt byte för hungersdöden.»

En färgad bildhuggarinna. I *Farewell-Hall* i Chicago exponerades nyligen en staty föreställande Hagar och som utgått från en färgad bildhuggarinnas atelier. Edmonia Lewis, så heter konstnärinnan, är dotter till en chippeway-indianska och en neger samt har tillbragt sina första barndomsår ute på prärierna. Vid tre års ålder hade hon förlorat både fader och moder. Hon egde en äldre broder, som tillhör de civiliserade indianerna och redan länge lefvat bland de hvita. Denne tog systern till sig, klädde henne på europeiskt sätt och satte henne i skola, der hon utmärkte sig genom stor flit. Då hon en gång vandrade på Bostons gator, fick hon se Franklins byst, hvarvid hon hänryckt stannade för att betrakta densamma. Från detta ögonblick var hennes öde afgjordt: hon blef bildhuggarinna. Tack vare några konstnärers handledning erhöll Edmonia Lewis undervisning i de första elementerna af konsten, och efter sex års studier i Rom har hon arbetat sig upp till den höga ståndpunkt hvarpå hon för närvarande befinner sig.

Åtskilliga anmärkningar lära vara att göra emot Hagar-statyen, men man kan likväl ej annat än beundra den hos menniskan inneboende skapande kraft som af dottern till en neger och en indianska gjort en talangfull bildhuggarinna.

Luften i fabriker. Sedan Tyndall fästade den allmänna uppmärksamheten på dessa de minsta kroppar som han kallade «soldam« och hvilkas tillvaro nästan öfverallt af honom konstaterats, har man med mikroskopets tillhjelp underkastat luften den strängaste undersökning. För kort tid sedan hölls af dr Sigerson i Royal Irish Academy i Dublin ett särdeles intressant föredrag öfver de mikroskopiska beståndsdelarne i vissa speciella atmosferer, vid hvilket tillfälle han sade sig ha funnit luften i verkstäder och fabriksrum, såsom det var att förutsätta, uppfyld med kroppar som voro olika alltefter de särskilda industrigrenarne. Sålunda finnas i luften vid grufvor kol, aska och jern, det senare i form af små genomskinliga ihåliga kulor af $\frac{1}{2000}$ tum i genomskärning. Luften i ett rum der många sitta och sy innehåller linnetrådar och bomull, liksom en mängd otroligt små ägg, och i lador der säd tröskas är atmosferen rik på fibrer, stärkelse och vegetabiliska partiklar. Luften i stilgjuterier och boktryckerier innehåller antimon; i stall finnas hår och animaliska delar, och luften i obduktionsrum skildras såsom högst afskyvärd. Här erbjudes sundhetsvården ett stort arbetsfält för en välsignelsebringande verksamhet.

Lars Johan Hierta.

Det är för visso ej många offentlighetens män förunnadt att efter en lång och vexlingsrik lefnad blicka tillbaka på den följd af framgångar som Lars Johan Hierta kan tälja i sin afton, ännu frisk och af årens mängd oförhindrad från att fortfarande egna ett bepröfvadt omdöme och en energisk verksamhet åt en mängd olika såväl allmänna som enskilda bestyr. Det är icke heller lätt för en biograf att inom en inskränkt ram kunna sammantränga de mångfaldiga uttrycken af denna verksamhet för fosterlandets framåtskridande i konstitutionelt, socialt, industrielt och litterärt hänseende. Det finnes vissa personer i teckningen af hvilkas lefnad man kan med blott några få ord ifylla mellanrummet mellan födelsen och döden; det finnes deremot andra hvilkas lefnadsteckning borde ensam upptaga en hel volym. Till dessa senare hör Hierta, som också aldrig sparat sig sjelf och sina krafter utan rastlöst sträfvat och haft tid för allt, lust för allt, mod till allt, fastän de äro få hvilkas tid varit så tagen i anspråk och hvilkas lust och mod man så ifrigt sökt att bräcka. Naturligt bör vara att en så omfattande verksamhet måste förete mer än ett misstag, erbjuda mer än en tadelvärd fläck, men det är endast neutrerna, de der i kampens stund såsom strutsen sticka hufvudet i sanden, hvilka kunna två sina händer, beskärma sig öfver andras fel och berömma sig af egen oskuld; mandomskaraktererna, handlingens män, måste blotta både sina goda och felaktiga sidor, de kunna stundom svänga sina stridsvapen vensterhändt, då den högra armen domnat af de täta huggen, och de kunna härvid träffa en och annan *corde sensible*, de kunna slå ned en och annan vacker fördoms kinesiska afgudabild — men ser man tillbaka på folkens historia, så är det icke sötmjölksmännen, icke de beskedliga neutrerna, hvilka gå på styltor för att icke med sina egna stöflar behöfva trampa någon på liktornarne, som fört folken framåt, utan det är dessa karakterer som andas lätt i striden och växa derunder, som häcklas och fördömas och äro utsatta för skrapningar af det småaktiga gnatets radérknif — det är dessa som befordra landets utveckling, medan de äfven bära tadlets bördor, ty de ha starka skuldror, och då döden en gång böjt äfven dessa, erkänna alla att ur tiden gick en man som mer än de flesta gagnat sitt land och sitt folk. Detta medvetande bör vara dylika karakterers tröst mot småsintheten: det bör vara det

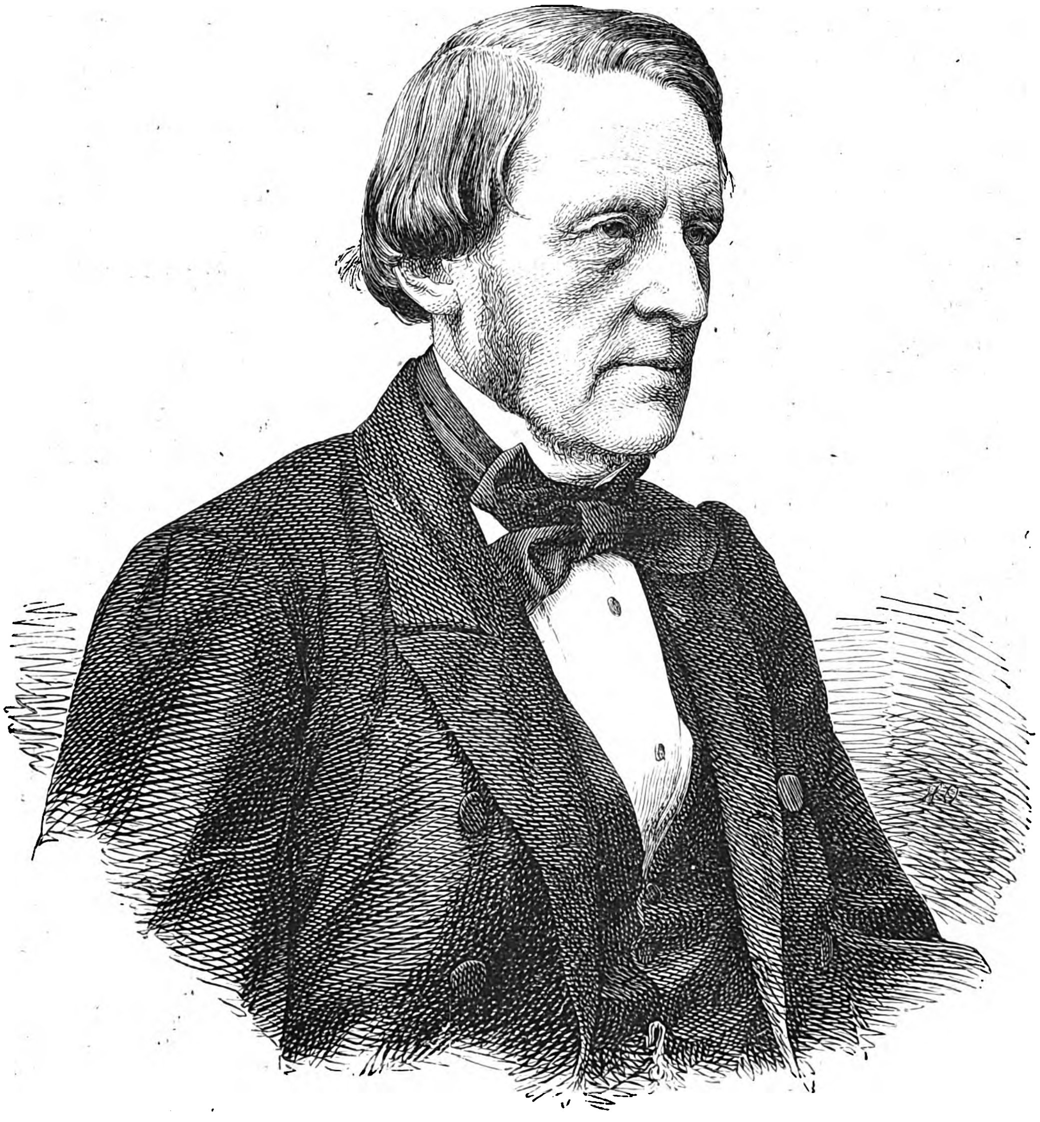

LARS JOHAN HIERTA.

harnesk genom hvilket de förgiftade pilarne icke kunna tränga in till de ädlare delarne.

I början af detta århundrade stod på litteraturens område i vårt land den våldsamma kampen mellan nya och gamla skolan, den senare representerad af Wallmarks Journal för litteratur och teater, den förra af de upsaliensiska fosforisternas tidskrifter. Denna kamp berörde likväl icke i synnerlig grad den stora allmänheten, hos hvilken fosforisterna med deras ungdomliga ras och träsvärdshugg mot grannen i öster uträttade föga eller intet. De skulle sjungit Ryssland till döds om de kunnat, men de hade icke nog kraft att tillintetgöra det familjefördrag som Karl Johan af *ressentiments personels* mot Napoleon I ingått med detta samma Ryssland. De strängade i de mest högstämda tonarter sina lyror till den gamla nordmannakraftens pris men hade ej en enda visstump mot Sveas konung, som kunde säga: “Eftersom Sveriges och min egen tillvaro blifvit så nära sammanknuten med Rysslands, så hyser jag ingen annan äregirighet än den att vara czaren nyttig“. Och den stora allmänheten reste äreportar för hjeltekonungen, bönderna sågo med undersåtlig beskedlighet sina hästar stupa för den furstliga Jehuvagnen: man läste i arkadiskt lugn sin gamla Stockholmspost och småskrattade åt dess qvicka epigrammer och satiriska fabler, sin Journal och sin annonstidning Dagligt Allehanda — det var, om man så vill, och det tyckte man nog ock på högsta ort, ett lyckligt folk utan tidningsopposition, det ärade sin öfverhet, prisande fredens idylliska ro och sjungande med Valerius:

»Hvad bryr jag mig om politiken?
Jag håller med kyparn konselj.»

Men verlden är så elak och menniskorna äro så otacksamma. Svenskarne började tröttna vid att pressa citroner öfver bålen af “rack“ och vid l'hombrebordet. En gryende opposition tog sig det orådet före att visa regeringen tänderna under riksdagarne, år 1815 under Schwerin och år 1818 under Anckarsvärd, C. Stael von Holstein m. fl.; och denna opposition fick sig ett organ i den af Cederborgh påbörjade och senare af den ännu lefvande Georg Scheutz, den svenska tidningspressens nuvarande Nestor, öfvertagna tidningen Anmärkaren, tills denna slutligen år 1819 utbyttes mot Argus, redigerad af Scheutz i förening med Johan Johansson. Det var egentligen genom denna tidning som den liberala pressen i Sverige först uppträdde med mera hållning och system. Hon uppnådde också snart den i Sveriges dåvarande tidningsannaler sällsynta spridningen af 2,400 exemplar. Argus angrep naturligtvis med väldiga hugg den upsaliensiska konservatismen men fick sina modiga slängar tillbaka.

Han understöddes i denna sin kamp såväl af Stockholms Kurir, åren 1820-22 utgifven af bröderna Theorell, som af Dagligt Allehanda, först redigeradt af den yngre Theorell, senare af den ännu verksamme konstitutionelle skriftställaren V. F. Dalman. Men denna nya liberala press inskränkte sig icke till kampen mot de konservativa i Upsala eller till behandlingen af landets större frågor utan började äfven underkasta embetsmännens handlingar det kritiska synglasets nagelfaring, korteligen den anföll byråkratien, rojalismens starkaste stöd. Inträffade så 1823 års riksdag, å hvilken C. H. Anckarsvärd angrep regeringen med en på Riddarhuset dittills ovanlig skärpa och i mörka, måhända för mörka, färger skildrade folkets dåliga ekonomiska ställning, för hvars höjande konungamakten genom sina tjenstemän reste hinder. Han slöt sitt anförande med några varma ord, hvilka besvarades med ett dånande: “Kasta ut honom!“ och med en fullständig storm af vrede öfver denne förtappade ädling som djerfdes så glömma sig i denna sal, hvilken borde skyddas mot dylika demokratiska anlopp af de margfaldiga sköldar och hjelmar som bilda dess brokiga tapet.

Det fanns vid den tiden bland riddarhusets extra ordinarie kanslister en yngling som ett par och tjugo år hvilken med stort intresse följde denna strid mellan det förut så mäktiga regerings- och hofpartiet och en nyfödd men derför äfven eldig opposition. Den unge mannen hette *Lars Johan Hierta*, som sjelf säger att intrycket af de händelser till hvilka han sålunda blef vitne var så öfverväldigande, att äfven hans sinne tändes genom radikalismens svafveltråd och började brinna af lust efter att kunna verka i det allmännas tjenst — en lust som skulle bli bestämmande för hans framtida lefnadsbana.

Några år förgingo, under hvilka Argus, Journalen och Stockholmsposten samlades till sina fäder och Dagligt Allehanda för de utrikes angelägenheterna och annonserna glömde våra inre förhållanden. I stället uppstodo några andra blad, såsom Kometen (från 1825) — redigerad af de fosforblandade skriftställarne A. S. Arvidson, C. F. Dahlgren och Hammarsköld — Granskaren, Stockholms Tidning, hvilka alla dock frestade en blott efemer tillvaro. Askelöf började äfven bladet Den objudne gästen, sedan kalladt Svenska Minerva, hvilket med talang och qvickhet bekrigade de liberala.

Året 1830 randades med dess Julirevolution, hvilken mäktigt skakade alla Europas länder och med en Sauls obändiga kraft bräckte det beståendes stödjekolonner, mellan hvilka frihetsstormen nu kunde fritt spela. Med skarp blick uppfattade den tjugonioårige bergmästaren Lars Johan Hierta detta och beslöt att uppsätta ett dagblad i öfverensstämmelse med den nya andan. Om planen härför öfverlades närmare vid en liten middag i September-månad, hvilken bevistades af, förutom Hierta, följande personer: M. J. Crusenstolpe; Andreas Möller, en god jurist och talangfull stilist; Gabriel Lagergren, en ung tjensteman i Riksgäldskontoret; adjunkten vid Lunds akademi Lundblad, en god skriftställare med mycken beläsenhet och estetiskt sinne, samt den för sina lyckade tillfällighetspoemer bekante skalden Ingelman. Vid champagnens skum öfverenskom man nu att Möller och Lagergren skulle åtaga sig tidningens politiska afdelning, Crusenstolpe ha tillsyn öfver och lemna bidrag till den juridiska afdelningen, Lundblad ha den litterära afdelningen och Ingelman sköta teater och skön konst. Hierta sjelf deremot, som bestod de kontanta fiolerna, skulle ha öfverinseendet och ledningen af det hela. I hans namn borde också prospekten till det nya företaget utgå i November månad. Men Lundblad och Ingelman, hvilka vid middagen varit så lifvade för saken, fingo, när det osade fullt allvar, förhinder och Crusenstolpe hade i stället antagit ett kungligt anbud att sätta sig i spetsen för ett — regeringsorgan, Fäderneslandet, hvilken tidning dock blef, enligt ett samtida vitnesbörd, “ganska mager, med en viss både yttre och inre gudsnådlighet, hvarför den äfven dog strådöd af svält år 1833“. Möller och Lagergren lofvade att förbli trogna. Man enades om att, i motsats till de andra dagliga tidningarne hvilka utkommo om morgnarne, låta den nya tidningen utgå om aftnarne och ha till namn Aftonbladet. Prospekt utfärdades den 15 November 1830, och den 6 derpå följande December utkom nr 1 af denna tidning, som redan från sin födelse tycktes ha lyckan, om än icke Cæsar, ombord. Redan då kunde nämligen bladet meddela sina läsare den intressanta nyheten, att Wellingtons toryminister i England afgått, hvilket var en märklig tilldragelse, emedan England då ännu var en stormakt och idkade stormaktspolitik. Ett annat lyckokast följde, i det Aftonbladet var den första tidning som kunde meddela den elektriserande nyheten om revolutionens utbrott i Polen.

Orvar Odd yttrar i sina Grupper och Personnager om Aftonbladets första uppträdande: “Tidningen mottogs med högljudt bifall, dess publik ökades nästan för hvarje månad i en förvånande tillväxt. Det var någonting ungdomligt, någonting friskt och hasarderadt hos denna tidning, som icke kunde undgå att fängsla intresset och göra intryck på sinnena. Dess lilla stående afdelning, Kaleidoskop, hvilken innehöll hvarjehanda små infall och stickande ordlekar, än mot den ena, än mot den andra af motsatta partiet, blef allmänhetens favoritlektyr; man kunde icke mera sofva lugnt utan att ha sett hvad Aftonbladet hade i sitt kaleidoskop för aftonen; dessa små roligheter gingo från man till man, de blefvo nästan till ordspråk. Åtskilliga med à propos utkastade artiklar mot Ryssland och despotismen i allmänhet voro det tunga artilleriet, som fulländade de små kaleidoskop-tiraljörernas seger, och när Warschau slutligen gick förloradt, stod Aftonbladet qvar med den lyckade eröfringen af en makt som var i jemnt tilltagande.“ Kaleidoskop-tiraljören gaf Fäderneslandet dödsstöten med ett *bon mot*, kallande bladet på grund af dess tarflighet: “Fanderseländet“. Argus eller rättare Johansson nedbröts äfven af kaleidoskopisten med ett epitet: “hvalfisken“, hvilket till och med gick till utlandet. Under det Aftonbladet var qvickt i vändningarne, rörde sig nämligen Argus med hvalfiskens klumpighet i argumenteringen och framkom städse med långa deduktioner, hvilket föranledde kaleidoskopisten att skrifva en filologisk afhandling, i hvilken han bevisade att ordet “argumentera“ härledde sig från Argus och latinska ordet *mentire*, som betyder: ljuga.

Under ett tjogtal år styrdes Aftonbladet af Hierta, som förstod att göra det till det förnämsta ledande organet för den allmänna meningen i Sverige, hvarigenom det blef af den största betydelse för hela norden. Ingen annan än den som sjelf varit publicist kan förstå allt det arbete och den flit som härför erfordrats. Oafsedt det öfverdrifna i Tegnérs påstående, att Aftonbladet var Sveriges bibel, är det dock visst att det varit medelpunkten för sträfvandet att åt landet förvärfva verklig frihet och sjelfstyrelse och att det, mer än något annat blad, stadgat den jemlikhetskänsla och det demokratiska tänkesätt som nu mera aldrig kunna utplånas hos det svenska folket.

Samma år som Aftonbladet började utkomma framlade C. H. Anckarsvärd och Richert sitt bekanta förslag till en representationsreform, och redan i sitt första nummer, om jag minnes rätt, innehöll Aftonbladet en afhandling om “En aristokratisk byggnad på fyra stolpar, hvilken snart skall blåsas omkull af den allmänna opinionens vind, som är det sunda förnuftet.“ Och aldrig tröttnade bladet samt dess *spiritus rector* att skaka på byggnaden, tills denna slutligen efter 35 års förlopp föll.

Såsom adelsman och derför sjelfskrifven medlem af representationen, föreslog Hierta redan 1834 införandet af ett mera frisinnadt tullsystem än det då rådande prohibitiva. Hierta mötte naturligtvis derför starkt motstånd men lät icke modet falla utan bearbetade och upplyste opinionen i decennier till förmån för de liberala handelsprinciper, hvilka slutligen bröto sig väg äfven inom representationen och nu bilda grunden för vår handelslagstiftning.

Det var ock Hierta som samma år föreslog, i öfverensstämmelse med frihandelns grundsatser, en utvidgning af näringsfriheten, för hvilken Aftonbladet bröt mången lans, tills den slutligen vid Oskars tillträde till regeringen blef en lag, i hvars riktning man ock sedan fortgått.

Mångfaldiga äro de reformer till hvilka Hierta såsom riksdagsman gifvit initiativet och hvilkas genomförande han med sin tidningsspira påskyndat. Så föreslog han vid nästföljande riksdag (1840-41):

Att kämners- och lagmansrätterna skulle, såsom försenande lagskipningen, upphöra; hvilket skett; — att de tysta förmånsrätterna vid inteckningar i fast egendom skulle, såsom ledande till bedrägerier och derför skadande de allmänna kreditförhållandena, upphöra; hvilket skett; — att spö- och risstraffet skulle, såsom inhumant och gagnlöst, upphöra; hvilket skett; — att kyrkoplikten med skampallen och brottslingens “återupptagande i den kristna församlingen“ skulle försvinna; hvilket skett; — att räntefoten skulle frigifvas och i sammanhang dermed bysättningsstraffet upphöra; hvilket skett, ehuru först efter mångårig kamp mot fördomarne; — att förbudet mot att personer skulle i vissa fall utan särskild tillåtelse få lemna landet måtte upphöra; hvilket skett; — att förbudet mot tryckta skrifters försäljning på offentliga ställen skulle borttagas; hvilket skett.

Emellertid växte brytningen mellan de liberala och konungamakten, som sjelf öppet understödde de konservativa i kampen. Rörelsen urartade till betänkliga upplopp, då Hartmansdorff mottog hofkanslersembetet och dermed rättigheten att indraga tidningar. Under loppet af några få månader begagnade han tjugo gånger denna sin rätt och svängde strängast ferlan öfver den värste busen, Aftonbladet. Den oppositionella pressen blef naturligtvis derigenom ännu våldsammare och stämningen alltmera bitter, tills den slutligen urartade till de blodiga oroligheterna under målet mot den af konungen godtyckligt bortstötte och sedan till oppositionen åter öfvergångne Crusenstolpe. Den gamle kungen satt på slottet och ropade sitt “*Sabrez la canaille!*“ samt brände med detta yttrande upp alla försoningsskeppen. De extrema bland oppositionen började å sin sida allvarligt umgås med tanken att, för återvinnande af inre lugn och för det konstitutionella statsskickets fortskridande utveckling, tvinga konungen att abdikera till förmån för sin son, den då så populäre prins Oskar.

Att Hierta icke var med bland konspiratörerna är gifvet; han var dertill en alltför “försigtig general“ och alltför klok medborgare, ty han måste inse att ett sådant tronskifte ej skulle kunna genomföras utan en skakning som kunde bli till ännu större men för landet än äfven den bittraste “lagliga kamp“ mellan regeringsmakten och oppositionen. Men man fruktade nu Aftonbladsmannen mer än någonsin och ville göra allt för att bli honom qvitt. Ett medel härtill trodde man sig ha funnit i att åtala honom (år 1841) mot den på hans förlag utgifna boken Strauss och Evangelierna. Lyckades man få honom fäld såsom högförrädare mot kyrkans heliga lära, skulle han enligt lagens föreskrift bli förvisad ur landet — och dermed vore målet vunnet. Dåvarande boktryckerikonstförvandten Strehlenert — som nu helt nyligen aflidit — förklarade sig dock vara bokens utgifvare. Man trakasserade honom men måste likväl erkänna hans förklaring — hvilkens sanningsenlighet Strehlenert för öfrigt sedan bekräftat, om han än understöddes i förlaget af Hierta. Juryn frikände honom med 5 röster mot 4, och det rysligt tillämnade försöket flöt lyckligtvis för alla parterna ut i intets nebulosa.

Medan detta mål ännu handlades inför rätten, yttrade dåvarande ecklesiastikministern, biskop Heurlin, i ett sällskap helt oförställdt om Strauss' bok: “Ja, f-n vet om inte Strauss ändå har rätt!“ — ett uttryck som kanske ännu kan anses vara formen för den omsorgsfullt undandolda tanken hos mer än en af Heurlins efterföljare. Då man tänker tillbaka på den tiden, frestas man för öfrigt i flera fall att le just med hänsyn till ortodoxiens stelhet. Det rättrogna, af Hartmansdorff till stor del bekostade bladet Svenska Biet, rörande hvilket postdirektör Hellberg under pseudonymen Posthumus lemnat en del upplysningar i sin under utgifning varande bok Mina Samtida, visade städse god lust att exkommunicera Hierta för hans förläggarskap. I en af sina försvarsskrifter framhöll Hierta omöjligheten af att kunna bringa öfverensstämmelse till stånd mellan vissa framställningars bokstafliga ordalydelse enligt dogmerna och t. ex. katekesens förklaringar. I katekesen läses nämligen att Gud är en ande, ett osynligt väsen och allestädes närvarande; i andra trosartikeln står deremot att Kristus sitter på Guds Faders högra hand. Är det, frågade Hierta, icke nödvändigt att uppfatta den sista satsen som en bild d. v. s. mystiskt, eftersom en osynlig ande, som är allestädes närvarande, icke kan ha någon högra eller venstra sida? Svenska Biet fann denna beskedliga anmärkning så förfärande, att det i sin ifver påstod “att ingen annan än Belzebub sjelf kunde ha författat en sådan skrift“. Hierta log åt denna Angeldorffska bannlysning och fortfor att sprida ljus och eftertanke bland folket, obekymrad om anloppen från de konservativa s. k. “Mockurkalfvar“ (lerjättar med hjertan af sto).

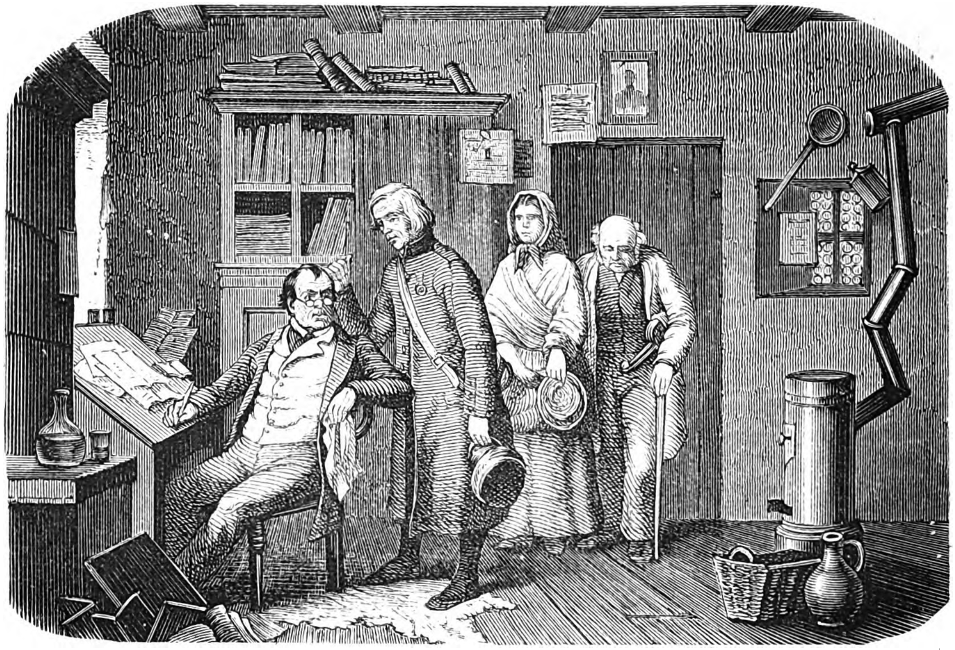

Bilder utan text.

1. **De Passlöse**, efter en tafla af C. D'UNCKER.

Tronskiftet 1844 och den nye konungen Oskars frisinnade hållning framkallade hos motståndarne till *l'ancien régime* en fullständig förtjusningsfeber, af hvilken Aftonbladet äfven fick sig en släng, ehuru Hierta höll ett kylande pulver till hands, för den händelse att febern skulle öfvergå till yrsel. Detta kylande pulver utgjordes af den då och då framkastade anmärkningen, att man ej borde låta sig blindt hänföras utan “se tiden an“. Hiertas goda diagnos erhöll snart bekräftelse, i det konung Oskar sjelf visade sig ända till blekrödhet liberal men tillät sin adjutant Hazelius att i den officiella Posttidningen skrifva hvad man då kallade reaktionära artiklar, för hvilka konungen ansågs icke vara främmande. Aftonbladet angrep dem häftigt, hvarför de ock upphörde; men dess gamla oppositionslust fick ny näring i den Zachrissonska befordringsfrågan. Kapten Zachrisson vid Göta artilleriregemente underrättade nämligen i Göteborgs Handelstidning allmänheten om att konungen låtit genom hans chef tillsäga honom att han icke kunde vänta befordran, derför att han deltagit i ett möte angående den då brännande representationsfrågan — fastän han uttalat sig *för* regeringens förslag. Saken väckte stort uppseende, och Aftonbladet angrep bittert vederbörande, som visade sig ha så föga allvar med sin till tronfernissa begagnade reformifver. Bladet framhöll äfven, kanske icke utan skäl, att regeringens reformförslag tillkommit för att negera det förslag som antagits af reformvännerna, bland hvilka flera först varit den nya regimens anhängare, på mötet i Örebro.

Inträffade så 1848 års Februarirevolution i Frankrike och derpå följande oroligheter i de andra europeiska länderna med en släng åt Sverige i Marsupträdena samt det dansk-tyska kriget. I afseende på frågan om Sveriges deltagande deri intog Aftonbladet försigtigt en “nästan“ stel hållning och var vid sidan af den allmänna meningens och regeringens värma så ljumt som möjligt. Det utkastade nu som kylande pulver den avita satsen, att Sverige genom ett aktivt uppträdande endast skulle gå Rysslands ärenden; fastän det just var den af Oskar inledda nordiska enhetspolitiken som skulle leda till frigörelsen från det ryska “trycket“, hvilket ej längre blef för oss så farligt, då vår södra granne från vår fiende blef, hvad han städse skall förblifva, vår broder. Märkligt är äfven att Hierta i sin omfångsrika sjelfbiografi i Biografiskt Lexikon ej med ett ord omnämner sin ställning till denna tilldragelse, hvilken likväl onekligen betecknar en vändpunkt i nordens historia och hvars utveckling ännu ligger i “gudarnes knän“. Hiertas senare hållning angifver emellertid att han framför allt skydde kriget och hyste en obetingad fredskärlek.

Hierta hade under dessa år på riksdagen fortfarande egnat nitisk tjenst åt det inre reformarbetet. På riksdagen 1844-45 föreslog han sålunda följande genomgångna reformer: att riksdag skulle hållas hvart tredje i stället för hvart femte år; att bröder och systrar skulle ha lika arfsrätt; att en reform af elementarskolorna skulle genomföras. — På riksdagen 1847-48 föreslog han bland annat: afskaffandet af den s. k. husagan. Detta förslag gick äfven igenom på riksdagen 1856, trots adelns motstånd och fastän en *ädling* till och med yttrade att han “af egen erfarenhet“ kände hasselkäppens stora värde.

Nu inträffade det “Almqvistska dådet“, denna ohyggliga slutepisod i en snillrik mans lefnad. Almqvist innehade då ännu en framstående plats i Aftonbladet, och man kan derför lätt tänka sig hvilket uppseende saken skulle göra. Tidningen Folkets Röst, som sökte att på Aftonbladets rygg vinna utbredning, begagnade äfven den händelsen till att låta Hierta *in effigie* schavottera på skandalens afrättsplats. Allt detta, i förening med enskilda större affärer, dref slutligen Hierta till att lemna Aftonbladet, hvilket han under många år dagligen ledt, med undantag af några veckor en och annan sommar. Han antyder i sin sjelfbiografi att hans beslut föranleddes deraf att reaktionen åter började år 1849 höja hufvudet i Europa. Mot detta skäl sätta vi dock Hiertas egen osvikliga patriotism och frihetskärlek, hans seghet i karakteren och hans själskraft, hvilka helt säkert icke skulle tillåtit honom att abdikera från sitt mäktiga inflytande såsom chef för “den erkändt första tidningen“ i vårt land, då det gält att bekämpa en kring sig gripande och derför äfven på våra förhållanden inverkande reaktion. Detta skulle varit en svaghet som man icke eger skäl att tilltro Lars Johan Hierta. Deremot är det vår mening att han föll för det svärd han sjelf slipat. I sin egen kamp mot Minerva och andra regeringsorganer framhöll han städse satsen: "Folkets röst är förnuftets röst". Folkets röst smekte nu ej längre honom såsom fordom: de gycklets, hånets och satirens värjstyng med hvilka Aftonbladschefen förut låtit spetsa sina motståndare riktades nu mot honom sjelf, blandade med en tillsats af skandal, för hvilken Hierta ej bort vara känslig, men för hvilken han var känslig, kanske ömtålig. Detta är den radikale journalistens tragik.

Emellertid hängaf sig Hierta derför icke åt overksamhet; *han* kunde icke finna behag i denna själens hvila som tycker allt vara fullkomnadt med en blick i sjelfbelåtenhetens spegel. Han egnade sig med lif och intresse åt sin omfattande affärsverksamhet, hvarjemte han fortfarande utöfvade sitt kall såsom frisinnad representant. I denna senare egenskap föreslog han vid riksdagen 1850-51: rättighet för qvinnan att bli myndig vid 25 års ålder, hvilket förslag nu är lag; rättighet för den qvinna som har goda insigter och pålitlig moral att bestrida undervisning i folkskolorna, hvilket förslag nu är lag. Han väckte derjemte för första gången ett förslag, hvars ofantliga sociala betydelse icke kan förbises, nämligen: afskaffandet af mannens ovilkorliga förmynderskap öfver hustrun och rätt att råda öfver hennes egendom, utan att förord deri kan verka någon förändring. Ännu i denna stund kämpar den frisinnade riksdagsveteranen för denna lag, hvilken småningom arbetat sig fram i det allmänna medvetandet och nu erkännes såsom fullt rättvis, fastän fördomarne länge rest sina palissader mot dess framsteg.

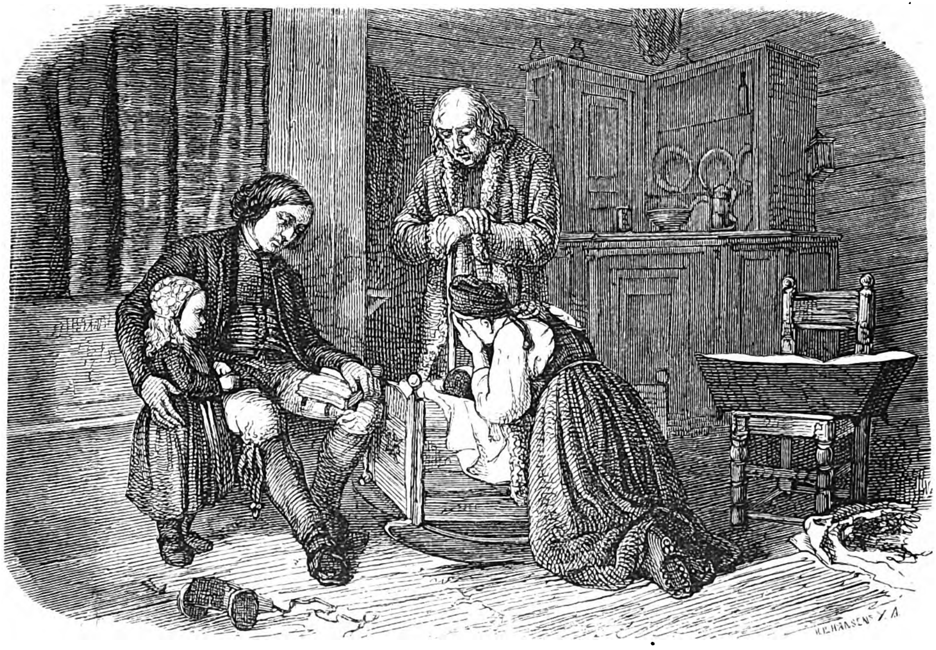

Bilder utan text.
2. **Lillans sista bädd,** efter en tafla af Amalia Lindegren.

Vid riksdagen 1853-54 medverkade han för en friare tullagstiftning och kämpade ifrigt och varmt för utvidgandet af judarnes rättigheter. Han föreslog jemväl — ehuru initiativet ingalunda är hans — införandet af ett medelpostporto för hela riket, hvilken tanke också till sist segrade.

Kriget mellan Ryssland och vestmakterna bröt ut. Den 1 November 1854 diskuterade riksdagen de till den s. k. neutralitetens upprätthållande begärda penninganslagen. Hierta, hvars hållning var något beslöjad och först nu kan riktigt förklaras sedan man lärt känna hans böjelse för freden *quand même* — Hierta uppträdde mot bevillningen och ansåg hela neutralitetsförklaringen onödig samt endast gagnelig för Ryssland, fastän detta å sin sida vredgades öfver denna förklaring, som det ansåg alltför partisk för vestmakterna. Ryssland åberopade det med Carl Johan ingångna familjefördraget, på hvilket Hierta något advokatoriskt stödde sitt motstånd mot neutralitetsförklaringen, fastän denna just var det inledande steget till en frigörelse från nämnda mefistofeliska paktum. Det i samma vefva påbörjade utgifvandet af de Bergman-Schinkelska Minnena, hvilka bevisade fördragets tillvaro, anser Hierta ha varit ett stöd för sig. Men man vill nu veta att konung Oskar icke allenast icke missbelåtet såg dessa Minnens publicerande utan till och med äfven befrämjade det för att både ådagalägga "stamfaderns" klokhet, *då* fördraget ingicks, och erfara allmänhetens mening derom då det *nu* var onödigt. Också reste sig en sådan jäsning, närd af tidningsartiklar och broschyrer, af hvilka en antogs hafva Hierta till författare, att konung Oskar såg sig deraf understödd i sin plan. Det sällsamma inträffade att han, medan han våldsamt angreps i vers och prosa för sin osvenska politik, just låg och underhandlade med vestmakterna om ett aktivt uppträdande med dem och således redan faktiskt brutit fördraget. Då kriget snart slöts, genomdref konungen ock Novemberfördraget för att skydda sig mot Rysslands vrede öfver det förmenta fördragsbrottet. Den missräkning Hierta gjorde i sin strategi, då han, fredsvän framför allt, likväl genom sin hållning dref till aktivitet, betecknade en af de få gånger, då hans annars skarpsynta blick tog fel om rätta strecket på kompassen, så att han måhända arbetade för just det som han ville motverka.

Vid den derpå följande riksdagen 1856-58 föreslog Hierta nedsättande af en komité för att öfverväga frågan om skolornas organisation, särskildt i afseende på deras styrelse och att biskoparnes uteslutande makt öfver skolorna skulle upphöra. Med kraft och talang kämpade han mot regeringens misslyckade försök att få tryckfrihetsförordningen utstruken ur grundlagen och hänvisad till en mera efemer tillvaro. Frågan om religionsfriheten förelåg då, och här stod Hierta såsom alltid på den liberala sidan.

På denna riksdag antogs den ändring i riksdagsordningen, att adeliga husegare skulle få tillträde bland de valberättigade i borgareståndet. Stockholm skyndade att utse Hierta till en af sina representanter i nämnde stånd, och han följde under denna sin nya riksdagsmannabana samma riktning som på Riddarhuset, fastän naturligtvis med vida flera anhängare. Bland de förslag han väckte på riksdagen 1859-60 må nämnas: om skärgårdsflottans skiljande från stora flottan, hvilket skett; — om qvinnans anställande som telegrafist, hvilket nu äfvenledes eger rum. I den norska frågan stod han på den förnuftiga sida som ville att Sveriges ständer icke skulle blanda sig i frågan om ståthållarembetets upphäfvande. Vid denna riksdag utsågs Hierta, jemte Blanche och Lallerstedt, af borgarståndet till att uppsätta förslag till en adress till konungen med begäran om att regeringen skulle framlägga förslag till ändrad representationsordning.

Hierta har äfven varit medlem af borgareståndet på riksdagarne 1862-63 och 1864-65 samt medlem af representationskomitén. Sedan riksdagsordningen verkligen ändrats och all sjelfskrifvenhet i detta fall upphört, har han hela tiden setat som representant för Stockholm i andra kammaren, hvars ålderspresident han varit och är.

Jag har äfven antydt Hiertas verksamhet i andra riktningar. Ett framstående rum intager hans förläggarskap, genom hvilket han utöfvat stort inflytande på sin samtid, i synnerhet genom det billiga romanbibliotek som han under en följd af år utgaf och genom hvilket den stora allmänheten fick göra bekantskap med Edward Lytton Bulwer, Washington Irving, Fenimore Cooper, Charles Dickens, Marryat, såväl som Eugène Sue, Alexander Dumas samt Andersen, fru Gyllemburg m. fl. Till den stora allmänhetens upplysning bidrog han högeligen genom sitt Lördagsmagasin, en illustrerad veckoskrift med allmänt nyttiga och intressanta uppsatser och skildringar. Bland hans öfriga förlager må nämnas: Fryxells Berättelser ur Svenska Historien och Geografiskt-statistiskt Lexikon, ett bland de största verk som under de sista tretio åren utgått från den svenska pressen. Ännu i dag utvecklar Hierta stor förläggarverksamhet, hvilket må här särskildt nämnas med erkänsla, derför att han välvilligt öfvertagit förlaget af sådana arbeten som afse en mera utvecklad religionsfrihet och en renad uppfattning af den kristna läran — hvarför han icke heller tvekat att åtaga sig förläggarskapet till den förnuftigt demokratiska tidskriften Framtiden.

Såsom industriidkare har Hierta skaffat sig ett aktadt namn i sin egenskap af anläggare af den första (i ordningen och till fabrikatets värde) stearinljusfabriken i Sverige, Liljeholmens, och såsom innehafvare af Barnängens sidenfabrik i Stockholm.

Men vår teckning har redan svält ut till stora proportioner: skulden är likväl icke vår utan hr Hiertas som under sin lefnad utvecklat en så flitig och omfattande verksamhet, att vi ännu icke hunnit uppdraga mer än de allmänna konturerna till en skizz. Vi nödgas dock här inskränka oss till att sluta med återgifvande af följande träffande karakteristik öfver Lars Johan Hierta, meddelad af Sturzen-Becker, hans flerårige medarbetare i Aftonbladet:

"Hierta har haft en anmärkningsvärd lycka, det är obestridligt, men han har äfven haft en högst ovanlig förmåga, och man säge hvad man vill, han är en man som har sitt blad i Sveriges historia. Naturligtvis icke ensam, men i alla fall i främsta rummet såsom anordnare, organisatör, sammanhållare, bragte han sin tidning inom kort upp till en betydelse hvarigenom den kom att verka temligen direkt på fosterlandets öden, och hela pressen har i och med detsamma blifvit hos oss en makt i staten, hvilken numera i det största som det minsta gör sig gällande. Hiertas förnämsta förtjenst låg utan tvifvel i hans ytterst fina instinkt att se hvad som för ett visst ögonblick eller ändamål var det tjenligaste; men hans påpasslighet och hans outtröttliga seghet och drift förtjena ej mindre att anmärkas. Hans penna, hans fyndighet, hans fond af sakkunskap i många riktningar skulle alltid gjort honom till en värdefull arbetare i pressen, men hans gifna plats var dock som *chef*, som länkande kraft, hvarför ej äfven ibland som — lirkande? Och märkom att på den tiden, då man skulle tyckt att en tidning som Aftonbladet bort ensam gifva honom alldeles tillräckligt att beställa, hade han dock alltid dessutom tid till otaliga andra olika verksamhetsarter, som boktryckare, som förläggare, som fabriksidkare i stor skala, något litet skeppsredare, köpman, belastad med diverse kommunala befattningar, under riksdagarne representant. Skulle man tro att en menniska med så många bestyr likväl kunnat ha lediga mellanstunder för att skämta i sin älskvärda familj, för att pyssla om blommorna i sin trädgård eller att ströfva Mälarens stränder omkring med sin lustjakt? Men jag bör tillägga att det gick med en viss fart; Hierta hör till dessa naturer hvilka alltid ha ångan uppe och för hvilka den första omsorgen är *att* det går, den nästa *hur* det går. Sålunda kan det visserligen hända att, när man är ute och åker, kör man hästarne vid en hastig vändning in i en hörnbutik, liksom när man är ute och seglar, att man sätter en smula på grund här och der vid landtuddarne; men hvad mer, när man i alla fall vet att åter reda sig ur affären?... Och detta är en konst som Hierta alltid förstått, så det varit en sann förnöjelse!"

Axel Krook.

◆

Om getingarne

efter

I. G. Wood.

Getingen är en välbekant och ganska vacker insekt, som likväl ej blifvit särdeles väl anskrifven hos biodlare, trädgårdsmästare och kolonialvaruhandlare, emedan den icke så sällan förorsakar dem betydlig skada och mycken förargelse. Det är ej nog med att dess smak för frukt och sötsaker gör den till en obehaglig hustjuf, utan den blir äfven genom sin hvassa och giftiga gadd en farlig fiende för såväl menniskor som djur. Bland ofvannämnda tre klasser af yrkesidkarne är likväl trädgårdsmästaren den som tillfogas minsta skadan af getingen, ty fastän den visserligen tillskyndar honom åtskillig förargelse, bereder den honom likväl i rikt mått ersättning härför genom den nytta den gör i flere hänseenden. Det kan ej förnekas att getingen med verklig talang utväljer de bästa och mognaste frukterna, dem han förstör för egaren, men då dess föda utgöres långt mer af smådjur än af vegetabilier, dödar den så många flugor, att trädgårdsmästaren svårligen kan undvara dess hjelp, äfven om han kunde afhålla den från sina frukter, ty följden skulle då blifva att icke allenast dessa förstördes utan äfven hela träds tillvaro hotades genom den ofantliga mängden af larver.

Getingen är en förundransvärdt modig insekt. Den kastar sig in midt i de tätaste svärmar af flugor, som äro nästan lika stora den sjelf, och bortför utan svårighet sitt tunga byte. Ofta ser man svinen ligga och gassa sig i solskenet alldeles öfversållade med flugor och omsvärmade af getingar i deras gulstrimmiga toalett; getingarne slå då litet emellanåt ned bland de idoga flugorna, under det de tjockhudade fyrfotingarne, som upplåta sina kroppar såsom slagfält åt de stridande, i allsköns maklighet fortsätta sin siesta utan att af blodbadet bland flugorna draga den slutsatsen att turen kanhända snart kommer till dem.

Hvar och en som sett sig litet omkring i skog och mark och dragit någon nytta af sina ögon vet hur ett getingbo ser ut. Oftast anträffas ett sådant under jordytan och är mycket konstfärdigt bygdt. Till formen är det mer eller mindre rundt, och materialet hvaraf det består liknar groft gråpapper men är ej så starkt som detta. Efter att ha öppnat det yttre skalet, mötes man af en ganska vacker syn: den ena terrassen af sexkantiga celler höjer sig öfver den andra i regelbundna gator, medan det hela är inneslutet i en hylsa af ett papper liknande ämne, som stundom kan vara en half tum tjockt och hvarmed ändamålet synbarligen är att hindra jordens nedfallande mellan cellterrasserna.

Vid dessa bons byggnad tillgår sålunda:

Tidigt om våren flyger getingen ut från det ställe der den tillbragt vintern och kretsar oroligt omkring öfver omgifningarne. Den flyger hvarken fort eller högt utan undersöker noggrant hvarje liten höjning af marken den påträffar och kryper in i hvarje remna eller hål den upptäcker. Finner den så ett öfvergifvet åkerråttbo eller en gång, gräfd af någon insekt, kryper den in, stannar temligen länge derinne, kommer åter ut och tager, liksom funderande, omgifningarne i närmare skärskådande — med ett ord, det lilla djuret beter sig alldeles som en omtänksam husmoder när hon är ute och "ser på rum".

Sedan getingen funnit ett lämpligt ställe, börjar den tillforma ett hål straxt under jordytan samt bortskaffar mullen derur. Då den fått hålet efter sin önskan, flyger den åter bort och uppsöker något gammalt trä som, utan att vara alldeles murket, är tillräckligt skört att kunna begagnas. Nu börjar getingen gnaga på detta murkna trä med en utomordentlig ihärdighet och ifver tills den lyckats få loss några små bitar, hvilka den sedan hoparbetar till en deg, hvarefter hemfärden anträdes och cellbyggnaden börjas.

I taket till det förut inrättade hålet fäster getingen medelst sina framben — ty den håller sig qvar med bakbenen — den lilla afgnagda fuktiga kulan, hvilken den ger formen af en kort pelare. Allt flere sådana kulor ditskaffas af den flitige byggmästaren, och slutligen liknar den lilla från taket nedhängande pelaren en sådan af *papier-maché*. I nedre ändan af densamma anbringar getingen tre koppformiga, icke, såsom de senare gjorda, rektangulära celler och lägger ett ägg i hvar och en af dem, hvarefter den gör ett tak öfver det hela. Sedan tillbyggas flere celler och taket utvidgas öfver dem.

De först lagda äggen ha emellertid blifvit utkläckta, och några mycket små larver framkomma. Dessa äro ytterst glupska och måste egnas mycken uppmärksamhet af honan. Hon skaffar dem föda, utvidgar deras celler och har dessutom hela bestyret med den öfriga delen af boet, hemtar materialet, lägger ägg och uträttar mycket annat, så att det nästan förefaller otroligt att det lilla djuret kan hinna med allt. Larverna tillväxa nu hastigt, och snart är moderns värsta arbete, det att anskaffa föda, förbi, ty larverna spinna nu in sig i silke, och efter att en kort tid ha varit puppor, bryta de sitt omhölje och äro nu fullfärdiga getingar. Då de blifvit tillräckligt försigkomna att göra bruk af sina lemmar, åtaga de sig det tyngsta arbetet, och honan har sålunda ej stort annat att göra än att lägga ägg i cellerna lika fort som dessa blifva byggda.

Inom kort är första terrassen af celler färdig, och nu bygges en ny. Detta sker på följande sätt: liksom den öfversta terrassen fästades vid taket genom en pelare och cellerna hängde bredvid hvarandra på slutet af denna med öppningarne nedåt, så fästes den andra terrassen vid den första på samma sätt, i det flere pelare afsättas vid de öfversta cellernas föreningspunkter och förlängas nedåt, alla af lika storlek, hvarpå den nya cellterrassen bygges ut åt sidorna, likaledes med öppningarne nedåt, så att alla larverna i cellerna vända hufvudena i denna riktning, hvarigenom det blir för arbetarne möjligt att räcka dem födan, när de gå på den nedanför befintliga terrassens tak. En tredje, fjerde och femte terrass tillfogas på detta sätt, men cellerna äro så små, att modergetingen ej en gång kan sticka in hufvudet i dem, och då insekterna ej blifva större sedan de en gång äro fullfärdiga, äro de mycket mindre än sina föräldrar — det är arbetarne, hvilkas hela lif är invigdt till trägen verksamhet och som aldrig fortplanta sig, ty de äro i sjelfva verket endast outvecklade honor.

Nu inträder emellertid en förändring. Sedan de fyra eller fem terrasserna med sina små celler äro färdiga, börjar man arbeta på de terrasser hvilkas celler äro mycket rymligare, och dessa äro bestämda att till utkläckning mottaga de larver som blifva fullfärdiga hanar och honor och som framkomma först mot slutet af sommaren. Terrasserna, hvilka tillväxa i storlek till den fjerde och femte, aftaga åter långsamt i bestämdt förhållande till förstoringen, och det hela betäckes efterhand med den ofvan omtalade pappersaktiga beklädnaden. Ett stort bo kan inrymma 7-8,000 celler, och hvarje cell är vaggan för tre generationer. Då de unga getingarne måste hafva animalisk föda, vanligtvis flugor, inser man lätt att det konsumeras en ansenlig qvantitet sådana af dessa insekter.

Vid slutet af sommaren, när de olika generationerna af arbetsgetingar ha lemnat cellerna samt hanarne och honorna äro fullvuxna, synes boet visa tecken till upplösning. Finnas larver ännu qvar i cellerna, förändra arbetarne fullkomligt sitt uppförande mot dem. I stället för att föda, försvara och vakta dem med svartsjuk omsorg, dervid de mången gång blottställa sitt eget lif, drifva de de små kräken ur deras tillflyktsorter, föra dem långt bort från boet och lemna dem åt sitt öde. Detta tyckes vara grymt handladt; och så är det äfven i sjelfva verket, men det är i alla fall en barmhertig grymhet, ty derigenom tillskyndas larverna en plågfri och hastig död af de insektätande fåglar som taga dem, då de deremot, om de lemnades qvar i boet, skulle utsättas för en smärtsam hungersdöds qval. Ty arbetsgetingarnes instinkt säger dem att deras tid snart är förbi och att de alla inom kort måste dö af ålderdom — utan dem skulle de hjelplösa larverna omkomma af brist, och derför är det de döda dem.

Slutligen öfvergifves boet af alla dess invånare: arbetarne dö, hanarne, af hvilka många lefva endast några timmar, likaledes, och största delen af honorna. De deremot som äro nog lyckliga att hitta på en eller annan remna i något berg, der de om vintern kunna ligga i dvala, lefva till nästa vår, då de flyga ut och såsom drottningar grundlägga en ny koloni. Läsaren finner sålunda att de getingar man ser om våren äro drottningar hvilka söka sig en bostad, och den som vill skydda sin frukt mot dessa djur gör klokt i att döda modergetingen, ty en drottning om våren vill säga detsamma som åtskilliga tusen getingar på hösten.

De flesta af våra läsare hysa säkerligen den mycket allmänt gängse åsigten, att dessa gulstrimmiga insekter äro elaka, farliga och tjufaktiga djur. Detta är emellertid ett misstag. Getingen stinger aldrig utan att blifva nödgad dertill, antingen derigenom att den skrämmes eller retas, och den begagnar sig desto mindre af sin gadd som den sällan fortfar att lefva sedan den stungit någon. Orsaken härtill är att gadden ofta till en stor del stannar qvar i såret, och i många fall drages äfven hela giftblåsan jemte gadden ut ur djurets kropp då det stinger. Det bör dock medgifvas att getingen är ganska elak när den försvarar sitt bo, ty blott den kan såra sin fiende skonar den ej sitt eget lif, men den är aldrig den förste att anfalla. I detta hänseende är dett bättre att råka ut för getingar än för bin, hvilka hårdnackadt förfölja ett föremål som kittlar deras fina luktnerver. Man har sålunda exempel på att en man hvars näsduk luktade starkt eau de Cologne öfverfölls af bin och endast derigenom undgick att blifva illa stungen att han lugnt fortsatte sin väg, så att blott en af hans små fiender envist förföljde och stack honom i ansigtet, men den person som meddelat oss detta var öfvertygad om att, i fall någon åskådare varit tillstädes och stinget gjorts af en geting, skulle han ögonblickligen hafva tagit denna händelse såsom ett bevis för getingens ondskefulla karakter.

Hithörande träsnitt föreställer ett ovanligt slags getingbo, om hvars tillvaro man ända till på senare tiden sväfvat i fullkomlig okunnighet men som för några år tillbaka påträffades i en skog i Guyana i närheten af Berbicefloden och nu såsom en sällsynthet förvaras i British museum i London.

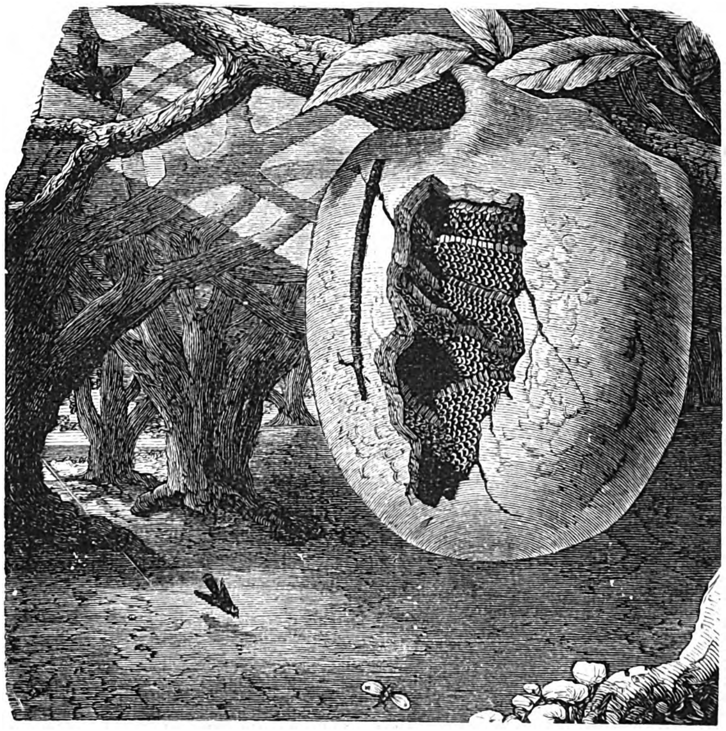

Den sydamerikanska papp-getingens bo.

Materialet hvaraf detta bo gjorts består af dy eller lerjord, som genomknådats af insekten tills den uppnått en hög grad af seghet och styrka, och på dess byggande är nedlagdt nästan lika mycket arbete som på biens vaxkakor. Det är temligen stort, omkr. 13 tum långt och 9 tum bredt, samt alldeles fullt af celler. Olyckligtvis gick det sönder när det öfverfördes till England, men styckena deraf hopsattes så väl, att man nu har det i dess ursprungliga skick, med undantag endast af den stora öppning hvarigenom man ser in i dess inre. Så till vida har denna skada varit lycklig som det säkert eljest skulle hafva blifvit svårt att vinna någon klar föreställning om egendomligheterna i cellernas byggnad, och då denna är högst underbar i betraktande af pappgetingens litenhet, vilja vi här i korthet redogöra för densamma.

Såsom af träsnittet synes, hänger hela boet i ett träd. En stor qvantitet utomordentligt hård lera är fästad rundt omkring en gren för att bilda en tillräckligt stark krok att kunna uppbära den ganska stora tyngden af hela kolonien, och man kan tänka sig att denna lera i det tropiska Amerikas fuktiga och varma skogar måste vara mycket seg, fastän den i museet är alldeles torr men deremot af större hårdhet.

Terrasserna i detta bo äro ej raka såsom i den vanliga getingens, utan de böja sig nästan lika mycket som väggarne; cellerna äro knappt större än de vanliga, ofvan omtalade för arbetsgetingarne, och ingången till kolonien befinner sig på boets ena sida. Detta är någonting som förtjenar att uppmärksammas. Vanligtvis är de hängande boens öppning anbragt på deras undersida, så att bostaden skyddas mot regn, fuktighet och derjemte, då hålet i de flesta fall är temligen litet, mot fiendtliga insekter; men papp-getingen tyckes hysa ett obegränsadt förtroende för fiender och regn, då den gjort öppningen på boets sida, hvarigenom den är blottstäld för hvarje slags anfall. Öppningen är mycket lång, ja, nästan så lång som hela väggen, och ehuru den icke är vid, kan man likväl med lätthet se cellerna derigenom. Den är så bred, att man kan sticka in lillfingret i kupan, och fyrtio till femtio getingar kunna på en gång genom den komma in i boet samt, utan att trängas, begifva sig till de olika cell-lagren.

* * *

Louvren i Paris.

(Med illustration.)

Det är ännu i färskt minne hvilka utbrott af harm och afsky förspordes från alla civiliserade länder, när underrättelsen spred sig att tyskarne ämnade genom en bombardering af Paris tvinga det att gifva sig. Kalken var ej tömd för det hårdt pröfvade Frankrike med Paris' kapitulation: ännu återstod slutet af det sorgliga dramat: en handfull vettvillingar skulle begagna sig af den förtviflade ställningen, hetsa fransmän mot fransmän att utgjuta broderblod och drifva dem till just de dåd man befarát skola utföras af fienden. Mord och brand i mindre skala illustrerade början af deras regemente och Vendôme-kolonnens nedstörtande, Tuileriernas förvandlande till en grushög samt en del af Louvren uppbränd bilda slutet af denna blodsregering. Vi bifoga till hithörande illustration, föreställande en hörnpaviljong af det sistnämnda slottet, följande korta historik.

Louvren, en gång de capetingiska konungarnes residens, var i sitt oskadade skick den kolossalaste af Paris' offentliga byggnader samt en konungaborg i ordets fullaste bemärkelse, hvarmed endast Londons Windsor kan mäta sig. På den plats der det nuvarande Louvren befinner sig stod ett Bastiljen liknande stenhus eller, såsom man på den tiden sade, stadsborg. Frans I lät nedrifva detsamma och på dess plats år 1541 lägga grunden till det nuvarande slottet, hvilket skulle utföras i den rikaste renässansstil. Företaget omhuldades varmt af Frans' efterträdare Henrik II, och snart hade arbetet fortgått så långt, att hans enkedrottning Katarina de Medicis och son Karl IX kunde taga sitt residens der. Under denna drottnings tid tillkom äfven den i rät vinkel mot Seinen uppförda tillbyggnad, från ett af hvars fönster Karl IX sköt på de hugenotter, hvilka sökte rädda sig undan Bartholomeinattens fasor genom att simma deröfver eller fly i båt. Henrik IV lät höja denna tillbyggnad med en våning och förena den med Tuilerierna genom en längs Seinen löpande rad af byggnader. Dessa byggnader, det s. k. Apollogalleriet och Stora galleriet, voro färdigbyggda vid hans död, efter olika planritningar utförda af Ducerceau, Dupérac och Métézeau. Men det egentliga Louvren förblef alltjemt en underligt hopflickad byggnad, tills arkitekten Lemercier, på uppdrag af Richelieu, till den förste byggmästaren Lescots vestliga fasad fogade den andra hälften med stora paviljongen i midten (*Pavillon de l'Horloge*) och utförde den norra flygeln så långt, att Louvren stod till hälften färdig. Den andra hälften, den s. k. Nya Louvren, tillbyggdes under Ludvig XIV, nämligen de på syd- och nordsidan bristande fasadändarne af Louis Levau, och ostsidan af Claude Perrault, som der efter sina egna ritningar utförde den berömda kolonnaden.

Fyra flyglar, hvardera med en genomgångsport i midten, inneslöto nu slottets gård inom en liksidig fyrkant. Men med den nya Louvrebyggnaden gick det emellertid långsamt. Ludvig XIV intresserade sig ej längre derför, och efter hans död försummades slottet alldeles. Sedan Paris nästan alldeles uppgifvits såsom kungl. residens för Versailles och Fontainebleau, beboddes detta slott först af qvarblifne hoffolk och embetsmän, derpå endast af lärde och konstnärer. Att få bo i Louvren ansågs för en synnerlig ära och betraktades vanligen som en belöning. De flesta stora målarne, bildhuggarne och kopparstickarne hade der stora atelierer. I öfra våningen voro också de olika akademiernas sammanträdeslokaler jemte tillhörande lärosalar, och i bottenvåningen befunno sig de bekanta kungl. tryckerierna.

Konventet flyttade under revolutionen dit Nationalmuseet men sörjde föga för dettas behöriga anordnande, ännu mindre för slottets reparation, så att vissa delar af detsamma alldeles förföllo. Först år 1805 erhöllo arkitekterna Percier och Fontaine uppdrag af Napoleon I att fullständigt reparera och färdigbygga Louvren. Mycket gjordes under det första kejsardömet, förutom återställandet af det till en del förfallna, till en del ofullbordade slottet, för den stora och ståtliga inredningen af museet (*Musée Napoléon*). Galleriet deremot, som skulle längs Rivoligatan förena Louvren med Tuilerierna och samtidigt påbörjas från båda ändarne, hann dock icke långt. Under restaurationen och Ludvig Filip gjorde man ingenting för Louvren, åtminstone icke för dess färdigbyggande.

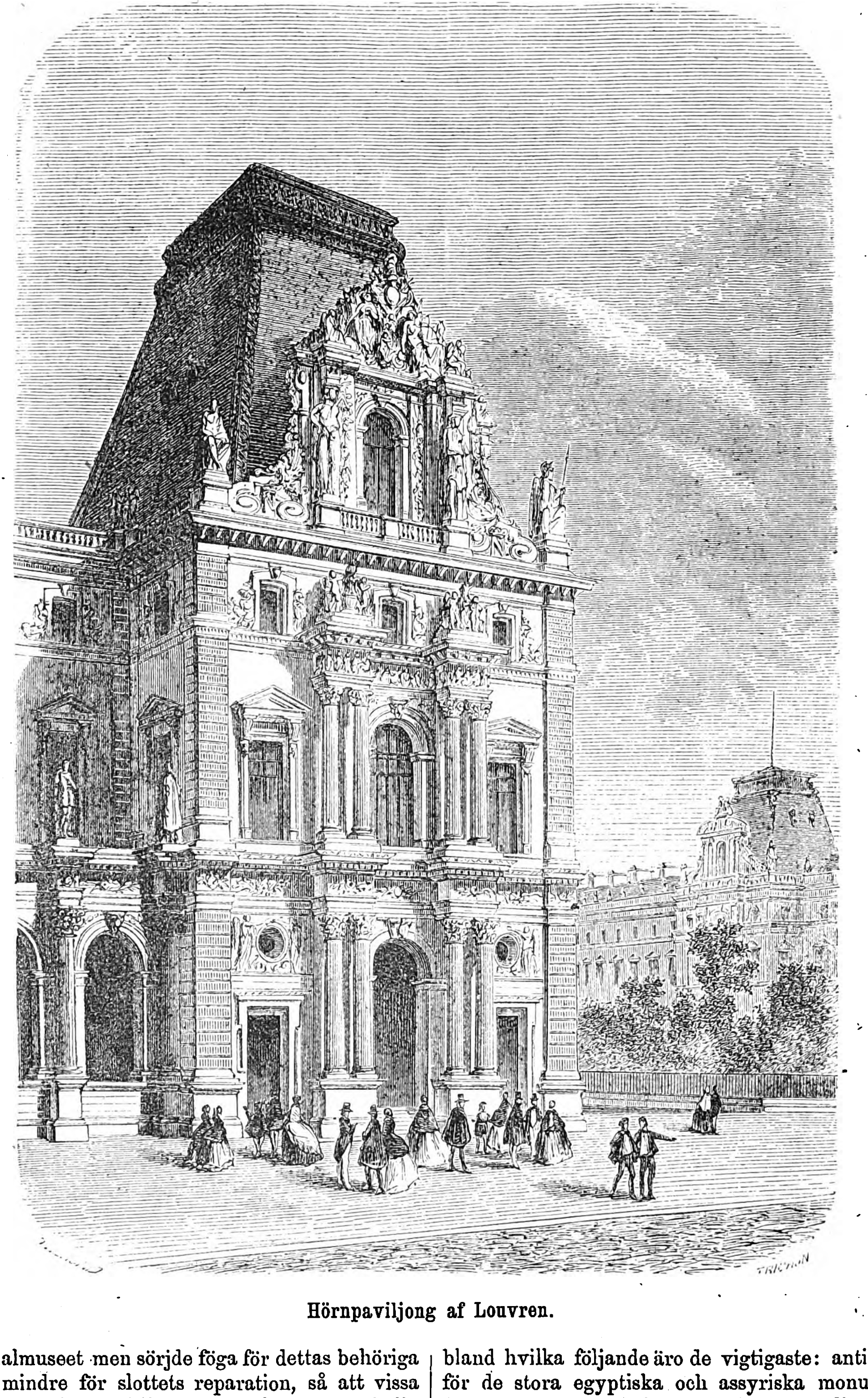

Hörnpaviljong af Louvren.

Först under Napoleon III började des år 1852 de stora arbetena dermed under ledning och efter ritning af arkitekten Visconti, vid hvars död de fortsattes och afslötos af Lefuel år 1857. Genom dessa sista nybyggnader förenades de i 300 år oupphörligt omändrade och utvidgade slotten Louvren och Tuilerierna till en jättebyggnad, som erinrade om de gamla romerska kejsarresidenserna och inneslöt bostäder för hofvet och hofpersonalen, kaserner, ministerier, museer, bibliotek, trädgårdar, paradplatser, ridskolor, häststallar o. s. v.

Sedan Louvren länge varit boningsplats för konungarne af Frankrike, statsfängelse för de stora kronvasallerna och skådeplatsen för blodiga uppträden, har det på sistone blifvit en fredlig asyl för de sköna konsterna. Det innehåller de herrligaste och fullständigaste konstsamlingar af de mest olikartade slag, de s. k. *Musées Impériaux*, bland hvilka följande äro de vigtigaste: antikgalleriet; museet för de stora egyptiska och assyriska monumenterna; museet för den moderna skulpturens alster; samlingen af de små egyptiska, grekiska och romerska fornsakerna; *Musée Napoléon III* (markis Campanas fordna antiqvitetssamling i Rom); samlingen af konstsaker från medeltiden och renässansen; suveränernas museum (en samling af saker, som autentiskt tillhört franska herrskare och prinsar); tafvelgalleriet; handteckningssamlingen; samlingen af gamla kopparplåtar med dertill hörande koppartryckeri (*chalcographie*).

Skulle dessa samlingar förstörts eller uppbränts, hade förlusten varit oersättlig, men lyckligtvis ha de blifvit räddade, åtminstone till största delen, och Frankrike och verlden ega ännu i behåll dessa konstskatter, om hvilkas omfång och värde man först efter flera månaders studier kan bilda sig en någorlunda riktig föreställning.

* * *

Brudkronan.

Berättelse af Elis Emil.

Forts. från sid. 136.

Men Rosenberg hade ingen smak för hvarken det ena eller andra.

På Elins ifriga uppmaningar svarade han alltid: “Gå du, Elin! Jag blir långt mera uppbyggd af att sitta härhemma och läsa min predikan i fred och ro.“

“Men man tycker det är så underligt,“ sade Elin med vanlig fruktan för medmenniskors oblida omdöme — nämligen sådant folks som litet känner verlden och således ännu icke hunnit lära sig att, sedan de först bittert lidit af sina likars orättvisa domslut, ändtligen taga det lugnt och endast le af kärlek eller ömkan — “att du ej följer med mig till Guds hus, helst nu, när alla veta att mormor så gerna tager hand om barnen.“

“Hvem bryr sig väl om folkets prat,“ svarade Rosenberg litet häftigt. “Hvad veta ändå andra menniskor om hur det ser ut i vårt inre, och kan icke jag här hemma bedja Gud lika innerligt som du gör det i Hans hus? Gå du, Elin, och var lugn! Jag skall laga middagen i ordning och se efter barnen också, så att mormor får följa med dig till kyrkan.“

Och gång efter annan blef det som mannen hade sagt.

På vinden, i målarens bostad, förvarade han sina verktyg och materialier i en kista, men der stod äfven i ett hörn ett litet skrin, som alltid tycktes vara läst. Elin hade några gånger skämtande frågat sin man hvad det var för skatter som förvarades i skrinet, men denne hade då sett mycket allvarsam ut och yttrat att hon nog skulle få veta det en gång, om icke förr, så efter hans död. Elin hade icke fäst sig särdeles vid dessa ord, ty det var under en af mannens tungsinta dagar de blifvit sagda, och besynnerligt nog hade icke ens hennes qvinliga nyfikenhet blifvit väckt.

Fyra år efter deras giftermål hade gått till ända, och ännu voro de båda makarne lika lyckliga. Rosenbergs lynne var gladare och hans mörka stunder hade blifvit mera sällsynta.

En morgon — det var på sommaren — dröjde Rosenberg ovanligt länge på vinden, och Elin, som ville öfverraska honom då hon bad honom komma ner för att äta frukost, smög sig med lätta steg uppför trappan men stannade plötsligt i den öppnade vindsdörren för att betrakta sin man.

Han satt med ansigtet mot vindsgluggen och ryggen vänd mot dörren. Han hade tagit plats på kistan, men Elin såg tydligt att han höll det omtalade skrinet i sitt knä och i ena handen ett helt litet föremål, hvilket han uppmärksamt syntes betrakta, under det djupa suckar arbetade sig fram ur hans bröst.

Drifven af en instinktartad känsla, smög sig Elin med ljudlösa steg åter utför trappan.

Men hennes oro och i synnerhet hennes nyfikenhet hade blifvit väckt i högsta grad. I skrinet fanns således något som stod i samband med hennes mans hemliga qval, och hon måste ha reda på dess innehåll, kosta hvad det ville.

Hon teg med sin upptäckt men letade under mannens bortovaro efter nyckeln till skrinet, fast länge förgäfves. Han hade den alltid med sig så ofta han var borta på sitt arbete, och detta inträffade nästan dagligen.

Men en morgon, då hon nästan hade förgätit alltsammans, nedtog hon från väggen en väst, som mannen begagnat dagen förut och den hon nu skulle laga, och bäst hon vände den fram och åter, rullade ett föremål ur fickan långt utåt golfvet; det var den lilla nyckeln till skrinet.

Elin tog upp den och blef mycket belåten. Hon skyndade uppför trappan, men uppkommen på vinden och sedan hon tagit fram skrinet, tvekade hon dock några ögonblick. Var det väl rätt att intränga i mannens hemlighet? Eller — tänkte hon sedan för att framställa sitt handlingssätt i en ljusare dager — kanske hans oro och bekymmer ej äro af någon allvarsam art utan bli mindre då han får tala, och derför skall jag icke heller dölja hvad jag nu gör utan berätta det så fort han kommer hem.

Med darrande hand läste hon upp skrinet. Det innehöll endast papper. Der funnos åtskilliga betyg från personer hos hvilka hennes man arbetat, innehållande loford öfver hans flit och goda uppförande. Elin lade med en känsla af ånger genast ihop dessa papper. Hon blygdes smått öfver att hon så der oförmodadt skulle få ett skriftligt intyg på en sak som hon aldrig satt i fråga. Nu fick hon ett annat papper i handen: det var ett bref och innehöll något hårdt mindre föremål. Hon öppnade det skyndsamt och det inneliggande föremålet blänkte henne i ögonen.

Det var af silfver eller guld och, såsom det tycktes, lösbrutet från någon prydnad. Tvänne förgylda spetsar sköto upp från en bredare, något krökt bit och visade temligen tydligt att det hela måste varit en krona.

Elin darrade, men då hon lugnat sig något, uppvecklade hon brefvet och började läsa det. Kanske att det innehöll någon förklaring öfver hvad hon hade i sin hand.

Brefvet var från en moder till den ende sonen och utgjorde en mörk skildring af bittra bekymmer och qval. Det talade om en sjuk fader, om små hungrande systrar och slutade med en hjertslitande uppmaning till den frånvarande sonen att han för Guds skull måtte göra någon utväg och skaffa någon hjelp innan det blefve för sent.

När Elin slutat läsa brefvet, lade hon alltsammans, som det legat förut, ner i skrinet och begaf sig sedan långsamt utför trappan.

Hon var mycket tyst och fundersam hela dagen och fullgjorde blott mekaniskt sina göromål. När mannen kom hem om aftonen, skyndade hon fram, omfamnade och smekte honom ömt. Sedan dukade hon fram den tarfliga qvällsvarden men satt helt tyst medan han åt. Rosenberg var sjelf ovanligt glad och språksam denna afton, och kanske gjorde detta att han ej så lätt bemärkte hustruns underliga sinnesstämning. När han slutat äta, steg han upp från bordet och ville skynda fram till barnen, hvilka redan sofvo, men nu sade Elin med upprörd röst:

“Sitt stilla ännu några ögonblick. Jag har något att tala om för dig, och jag vet nog att jag handlat illa.“

Mannen såg förvånad ut, men nu omtalade Elin morgonens tilldragelse och bad innerligt att han skulle förlåta att hon inträngt i hans hemlighet eller hans fordna lif, då han sjelf icke velat meddela henne de djupa sorger och bekymmer han genomgått.

Mannen blef först mycket blek och, som det tycktes, förlägen, men slutligen sade han temligen lugnt:

“Jag är glad åt hvad som händt, ty det besparar mig något af den tunga bekännelse jag nu går att göra för dig: den nämligen att din make är en brottsling, en missdådare!“

“Nej! nej!“ sade Elin ifrigt, “det är icke möjligt, jag skall åtminstone aldrig tro det.“

“Du skall nog bli öfvertygad, när jag får säga dig allt. Men, Elin, förlåt mig, om det är möjligt, för min kärlek till dig! Och hör nu min bekännelse.“

Och mannen berättade nu om ett fattigt och olyckligt barndomshem och huru han tidigt blifvit utkastad i verlden för att sjelf förtjena sitt bröd och derunder ömsom varit bland goda och dåliga menniskor. Så hade han en längre tid arbetat tillsammans med en äldre man, som ej varit så väl känd men deremot mycket skicklig i sitt yrke; och af dennes lösliga begrepp om redlighet och heder var det mycket som gjorde ett visst intryck på hans eget lifliga sinne, ung som han var och med det tärande medvetandet att hans närmaste ledo nöd. Så hade brefvet från modern en vacker dag anländt och nära nog gjort honom förtviflad. Rosenberg hade då meddelat sig med kamraten, som lofvat hjelpa honom, blott denne ville följa hans råd. “Vi hade då nyss slutat vårt arbete på en herrgård i Upland,“ fortfor den sistnämnde, “och hvad var då naturligare än att vi togo oss en liten ledighet innan vi började arbeta på annat håll. Vi drogo nu öfver Mälaren inåt Sörmland, och under vägen meddelade mig Zetterberg — det var min kamrats namn — utförligt den plan han uppgjort. Vi skulle råna kyrkan i H. socken, ty folket var der så menlöst eller godtroget, att det aldrig stängde sina dörrar om natten eller tänkte på några tjufvar. Med afsky förkastade jag att börja med detta förslag, men Zetterberg förstod så väl att göra mig vacklande och slutligen öfvervinna mina betänkligheter. Han talade om de minas nöd, huru min mor med ångest afvaktade mitt svar och väntade hjelp af mig. Med ett ord, han segrade — och det var din man som rånade din kyrka, din helgedom! Hvad säger du derom, min arma maka?“

“O Gud! o Gud!“ suckade Elin till svar.

“Min kamrat uppgjorde visserligen planen,“ fortfor Rosenberg, “men det var jag som bröt sönder gallren och först kröp in genom kyrkfönstret. Det var också jag som undergräfde sakristidörren, men dermed var min verksamhet åtminstone för ögonblicket slutad. Nu vidtog kamratens. Han röfvade och ryckte till sig hvad som behagade honom bland kyrkoprydnaderna, och det var märkena efter hans fingrar och icke efter mina som man såg på bibeln och mässhaken, efter hvad du berättat mig.“

Vårt brott och derpå följande flykt — först ur kyrkan, å hvars dörr vi drogo från den tunga rigeln, och sedan vidare — gynnades på allt möjligt vis. Vi sålde silfret till en för detta guldsmed. Han smälte ned det och blef förmögen på sin nesliga affär. Han slog med en hammare några starka slag på den lilla brudkronan; den splittrades, de två spetsarne med sin ring hoppade ända fram till mig och jag bad då att få behålla detta som ett minne, hvilket han slutligen medgaf mig. Kanske trodde han att min bön kom sig af kärlek till den glänsande metallen, men nu var det endast derför att jag ville ha något som beständigt påminde mig om mitt nesliga dåd, så att jag inte åter skulle frestas till det orätta. Emellertid blefvo mina föräldrar hjelpta, och jag försäkrar dig, Elin, att jag ej för egen del behöll mera af det orättfångna godset än hvad du sjelf sett. Jag blygdes för mig sjelf och ångrade beständigt min missgerning, och ändå drog mig något oförklarligt till det ställe der jag föröfvat densamma. Jag ville återse den lilla kyrkan och utanför dess murar i den tysta natten afbedja mitt brott. Det öfriga vet du redan. Jag kom hit, såg dig och erfor en sällhet så stor som en menniska hvilken täres af samvetsqval kan känna. Men kanske skall jag nu förlora allt. Du förskjuter säkert en sådan missdådare som jag är: en tjuf, en helgerånare! O, Elin, svara mig!“

“Jag har redan förlåtit dig!“ sade Elin enkelt. “Har icke Gud sjelf sagt att den som mycket älskat, honom varder mycket förlåtet, och det var ju kärleken som tvang dig att handla såsom du gjorde. Och Guds tempel är ju den stora, vida verlden och icke endast inom de murar som menniskohänder upprest, och derför vet jag att Han förlåtit dig liksom din hustru gjort det.“

Elin kastade sig i sin mans armar.

“Tack, Elin, nu är jag lugnare, men lycklig kan jag dock icke känna mig förrän jag på något sätt försonat det förflutna. Jag vet väl att Gud icke saknade de prydnader vi fråntogo Hans kyrka, men fattigkassan, som vi äfven tillgrepo — detta ligger mest för mig, Elin, och förrän jag fått godtgöra de arma, får jag ingen ro i min själ. Nu tror jag också nästan att Gud beredt mig en utväg härtill. Jag fick ett bref på posten i går från min farbror i Norge. Han är lots, som du vet, och otaliga gånger har han vågat sitt lif för att rädda andras. Jag känner till det der, ty jag vistades hos honom större delen af min barndom, och då jag så mycket älskade sjön, vet jag aldrig hur jag kunde bli målare. Nu är min farbror en äldre man och uppmanar mig i brefvet att komma till sig och öfvertaga hans befattning, sedan jag gifvit prof på att jag kan sköta den. — Och nu frågar jag dig, Elin, om du är villig att gå med mig på denna nya lefnadsväg. Jag längtar ut i det friska, rörliga lifvet för att döfva mina hemliga qval, och en aning säger mig att jag kanske då skall finna något tillfälle att kunna godtgöra hvad jag brutit. Men på dig, Elin, beror det, om du vill följa mig, annars afstår jag från alltsammans för att stanna hos dig.“

“Visst följer jag dig och det med glädje, ty jag tror som du att lifvet på sjön passar mycket bättre för ditt lynne. Men låt oss ej resa förrän i vår. Jag behöfver vänja mig vid den tanken att lefva skild från mina föräldrar och från mitt barndomshem, och dessutom blir det också för kallt för barnen att resa nu då det snart är höst. Men i vår, då följer jag dig med lätt sinne hvarthän det än bär, ty nu finnes ingen skugga, ingen hemlighet mera mellan våra hjertan.“

“De mörka skuggorna hvila ännu öfver mig,“ svarade mannen, “men med Guds nåd skall du icke vidare behöfva blygas öfver din brottslige make.“

Det var i slutet af Maj månad följande år. Rosenberg och Elin hade redan packat in för sin färd till brödrariket, hade äfven tagit afsked af slägtingar och vänner och det var aftonen före den till afresan bestämda dagen.

Ett afskedsbesök återstod dock ännu och det var till socknens kyrkogård.

Elin hade redan lagt barnen och för öfrigt öfverlemnat dem i moderns vård, som skulle tillbringa natten i makarnes hem; och nu begaf hon sig jemte sin man på det afskedsbesök vi ha antydt.

Länge vandrade de båda makarne på den tysta kyrkogården. Elin hade dröjt några ögonblick vid de grafvar der slägtingar till henne slumrade; men just då hon trodde att de skulle lemna de dödas rike, tog mannen hennes hand och förde henne fram till långsidan af kyrkan; der stannade han, och pekande på ett af fönstren, sade han med darrande röst:

“Der, Elin, der var det; natten var lika fridfull och ljuf som nu och ingenting störde rånarnes dåd; men hvad mig beträffar, var dock mitt lugn för alltid stördt. Minnet af denna natt har tärt på min själ, och du vet nu hvad det var som gjorde att jag ej ville följa dig till kyrkan.

Jag blygdes inför Gud och äfven för mina likar, ehuru ingen kände till mitt brott. Men i afton betraktar jag detta tempel med mera lugn. Jag vet att Gud och min maka förlåtit mig, och hvad jag omtalat har lättat mitt sinne och skänkt mig, för stunden åtminstone, en efterlängtad frid.

Rosenberg gömde ansigtet i sina händer och stod länge försänkt i en tyst bön. Elin vågade ej störa honom, och så började äfven hon bedja för en lycklig resa till det nya hemmet, för sina barns väl och för de gamla föräldrarne, men först och sist för den brottslige mannen; och när hon slutat och vände sina ögon till honom som stod vid hennes sida, mötte han dem med kärleksfull blick och räckte henne handen:

“Allt är klart, Elin!“ sade han. “Du kan tryggt följa mig hvarthelst det än bär, ty din man skall med Guds nåd icke mera göra något ondt. Man låtom oss gå nu!“

Himlen hade klarnat, de dunkla stjernorna tindrade deruppe och helsade som vanligt i den tysta natten från Gud; suset från den lilla skogen bakom kyrkan hviskade om försoning och frid.

Tio år voro förflutna.

Den unge målaren hade lemnat sitt handtverk och var nu en skicklig lots vid norska kusten. Bref hade kommit till Elins föräldrar, att hon var mycket lycklig som maka och mor och att familjen bergade sig bra. Hon berättade också att mannen nu var mycket gladare och nöjdare med sin lott, sedan han fått en för hans lynne mera passande sysselsättning.

Också Elin fick ofta bref från sina anhöriga, och i ett af dessa, som hon mottagit omkring fem år efter sin ankomst till Norge, hade man omtalat såsom någonting ovanligt att till pastorn i H. ankommit ett bref, innehållande en summa penningar, omkr. 300 riksdaler, såsom en gåfva till socknens fattige. Händelsen hade väckt mycken förvåning, emedan allt var så hemlighetsfullt och underligt; men penningarne hade emellertid blifvit samvetsgrannt och ordentligt utdelade, och man berömde och välsignade den okände gifvaren.

Vi ha sagt att tio år voro förflutna sedan de båda makarne lemnade H. socken, och vi vilja nu innan vi afsluta denna lilla berättelse göra ett helt kort besök hos dem.

Deras hem låg helt nära hafvet, på ett af de farligaste ställena vid kusten, och Rosenberg hade under de förflutna åren kämpat mången het strid med stormen och klipporna. Han var vidt omkring känd för sitt mod, sin rådighet och oförskräckthet, då det var fråga om att lotsa ett fartyg mellan de farliga bränningarne eller söka berga olyckliga som voro i sjönöd. Han hade på det sättet räddat många menniskor och derför blifvit hedrad med en tapperhetsmedalj såsom belöning för sit mod i striderna på det oändliga slagfält som kallas hafvet och der hjeltarne i sådana fall äro de största, de ädlaste, ty de kämpa aldrig för att döda eller förstöra utan endast för att rädda och berga. Det var stormens årstid, den kulna hösten, då Rosenberg åter vågat sitt lif för en dylik ädel bragd.

Det var redan sent på qvällen innan han slutat sitt mödosamma arbete, och nu hvilade de räddade i hans tarfliga hem. De voro, först kaptenen på det förolyckade fartyget, en dansk med maka och ett fyra års gammalt barn, samt vidare besättningen, bestående af fyra man. Rosenberg hade under stormens tjut lyssnat till nödsignalen från det sjunkande skeppet; med öfvermensklig ansträngning rodde han ut till vraket två gånger och bergade de med döden kämpande. Nu voro de samlade i hans hem och modern hvilade jemte sitt barn och blickade med ett outsägligt tacksamt och kärleksfullt leende upp i Rosenbergs ansigte, under det hon pekade på sin sofvande son.

Den stackars kaptenen, som redan i flera dagar kämpat med stormen, hade nu gifvit vika för tröttheten och inslumrat på den hårda träbänken, der han kastat sig ned, och de fyra karlarne lågo på den bädd som den omtänksamma husmodern gjort i ordning åt dem på golfvet. Det tycktes som äfven de hade somnat.

Rosenberg och Elin stodo vid spiseln, der nyss en stor brasa nedbrunnit, uppgjord för att värma de skeppsbrutna och torka deras kläder. Nu var det så lugnt, varmt och tyst derinne, och Rosenberg talade endast hviskande med Elin för att ej störa de sofvande.

“Följ mig ut till hafsstranden, Elin, på några ögonblick! Jag har något att säga dig, och så vill jag derute tacka Gud som gaf mig kraft att kunna fullända mitt räddningsarbete och derigenom gjort mig så lycklig.“

Elin var genast tillreds, och sedan Rosenberg gått fram till den lilla hörnhyllan och derifrån tagit något som han gömde under rocken, tog han hennes hand och öppnade dörren mycket tyst för att ej störa sina gäster; och så gingo de båda makarne med långsamma steg ner mot stranden.

Rosenberg förde Elin till en grupp höga klippor, derifrån man hade en vidsträckt utsigt öfver hafvet, som föreföll ännu dystrare och mera majestätiskt genom ensligheten, mörkret och stormen, hvilken ännu med väldiga vingslag svepte fram öfver detsamma. När de kommit högt upp, stannade mannen, och fattande sin hustrus hand, sade han med mild röst:

“Hvarför jag fört dig hit, kommer sig deraf att jag har något särskildt att säga dig på denna afton, min Elin. Du vet att det utgjort min käraste sträfvan att kunna inför Gud och i tysthet äfven inför mina medmenniskor utplåna min ungdoms missgerning; och i afton förefaller det mig som vore denna börda lyftad från mitt sinne. Jag känner mig så lugn, så lycklig.“

“Ack, allt är för längesedan godtgjordt!“ svarade Elin. “Du har under de tio år vi vistats här icke endast räddat menniskolif — Gud har nog räknat dem! — utan du har också, så långt dina tillgångar medgifvit det, räckt dina likar, i synnerhet hafvets arma söner, en hjelpsam och gifmild hand.“

“Jag följde då mitt hjertas röst, Elin, men äfven minnet af det förflutna nödgade mig dertill. Du vet att jag betalade min skuld till fattigkassan i H. genom det arf jag erhöll efter min farbror; men värdet för silfret har jag aldrig i verkligheten godtgjort, emedan jag ville det endast på mitt sätt. Dessa yttre prydnader äro visserligen vackra men icke nödvändiga för vår tro och för helgandet af Guds hus. Jag tänkte derför på någon annan utväg. Sjömannen drager fram öfver en verld af skatter, som hvila i djupet till ingens nytta; skeppsbruten uppstiger han utblottad på den strand som skänker honom räddning, men för öfrigt saknar han, att börja med, nästan allt, och till honom har jag derför betalt de heliga kärlen och den lilla brudkronan också,“ tillade mannen med ett sorgligt småleende.

“Du har betalt dubbelt och många gånger!“ svarade hustrun ifrigt. “Och den brudkrona du en gång skänkte mig har varit mig kärare och mera oförgänglig än den af silfver som smältes ner. Jag har helgat den med mina tårar, hvilka strömmade af sorg och ångest, då du i storm och mörker begaf dig ut på hafvet och jag fruktade att förlora dig. Sedan runno de också af glädje och tacksamhet, då du återkom lyckligt, efter att ha uppfylt din pligt. Och derför skall heller ingen beröfva mig min krona: den skall följa mig i grafven liksom du i lifvet.“

“Tack, min Elin, för all din kärlek, och nu vill jag med glädje bringa hafvet och glömskan mitt offer. Mina föräldrar äro döda och ha länge känt min synd, men i afton vet jag att de tillgifvit mig mitt brott. Blicken från moderns ögon deruppe sade mig det, och således, Elin, kan jag väl nu äfven förlåta mig sjelf. — Och nu, farväl, du agganide minne, farväl!“

Mannen tog fram något som han gömt under rocken. Det var det lilla skrinet, hvilket innehöll lemningarne af brudkronan. Han tryckte det hastigt mot sina läppar och sänkte det derpå i hafvets djup.

Just då bröt månen fram ur ett mörkt moln och kastade sina strålar öfver lotsens väderbitna drag, hvilka i detta ögonblick förklarades af en nästan öfverjordisk glädje och frid.

“Gud välsigne dig!“ sade Elin med innerligt kärleksfull stämma, hvarefter hon tog sin mans hand och på den väl kända gångstigen förde honom mot hemmet.

◆

Hallinge-dansen.

(Se planchen sid. 156-157.)

Få, torde de vara af våra läsare som icke ha sig bekant traditionen om den s. k. “långdansen“, der sjelfva herr Mefistofeles, såsom han i den kända operan Faust benämnes, i egen underjordisk personlighet “uppträdde på tiljan“ och stälde sig i têten för en dans, den bygdens befolkning hade varit nog gudlös att anställa på sjelfva söndagen och hvilken dans sedan fortgick i svindlande fart öfver stockar och stenar, “trä och stål“, tills alla deltagarne deri, korporalen i têten undantagen, endast af alltför stor trötthet hindrades från att dansa direkt ner till de sagolika underjordiska tillhåll hvarest herr Mefistofeles säges vara den allena herrskande regenten. Få, säga vi, torde de vara som icke känna till denna allbekanta folksägen. Många äro väl icke heller de som aldrig sett eller hört omtalas vår nordiska karaktersdans, den s. k. *Dalpolskan*, egendomlig i både musikaliskt och atletiskt hänseende. Hvem känner icke den likaledes ganska karakteristiska *Vingåkersdansen* med sin nordiskt melankoliska prägel eller den säregna *Jösseháradspolskan* m. fl. dylika?

Men hvad är allt detta mot den karakteristiska åskådning som vi här känna till under namnet *Hallingen*, eller *Hallingedansen*, och hvilken, som bekant, har sin stamort bland de norska fjällen!

Södern må ha sina, ur en hög temperatur och ett eldigt blod sprungna dansar, hvilka i yppighet och plastik kunna vara mer än fägnesamma; men i våra nordiska nationaldansar ligger det ovedersägligen en prägel som uteslutande tillhör nordmannakraften.

Att fullt riktigt och i allo tillfredsställande med text begripliggöra den här framlagda bilden af *Hallingedansen* torde vara lika obehöfligt som svårt, då ju i alla fall “taflan talar för sig sjelf“; men för att icke gå allt förbi, vilja vi dock med några ord i bunden form skärpa läsarens öga och tanke:

Hallingen.

Se på Hallingen här
så uppsluppen han är
och så nordmanna-hurtigt sig lik!
Har du förr sett en dans
så atletisk som hans?
Har du någonsin förr sett en slik?

Fast han börjar så smått,
när en stund blott det gått,
blir han lifvad och det med besked:
Hvilket *salto mortale!*
Hvilka språng på en bal!
Hvilken vighet i muskel och led!

Hvad hans tåspets ändå,
stackars liten, skall få
känna på att i verlden han är!
Är det rim och räson,
är det skick och fason,
är det sansadt och menskligt det der!

Han är just ackurat
— eller hur? — akrobat,
denna Hallingen här, inte sannt?
Så'na språng, så'n figur!
Det är djerft eller hur?
Det är, famne mig, riktigt galant!

Att på hufvudet stå
eller fötterna två,
är för honom precist samma sak;
och när hurtigt det går,
kullerbytta han slår
eller hjular i dansen med smak.

Italienaren väl
må berömma med skäl
Tarantellan[*] i tal och i sång;
men hvad är det för slag,
ingenting, tycker jag,
emot Hallingens luftiga språng.

Det är stil, det är kraft,
det är must, det är saft
uti Hallingen här i vår nord;
det är kämparnes lek
under uråldrig ek,
det är *nordmannakraft*, med ett ord.

A—st.

◆

Gustave Doré.

En företeelse i våra dagar som det är glädjande att fästa uppmärksamheten på är att litteraturens mästerverk icke allenast utstyras med den fulländning som boktryckerikonsten under fyra århundraden tillkämpat sig, utan att också äfven de mångfaldigande konsterna medverka till att försköna dessa mästerverk. Redan länge har det varit erkändt att det tryckta ordet ännu bättre fäster sig i minnet när det understödjes af en förklarande bild; ur denna princip har uppstått en hel litteratur, och kunskaper ha derigenom banat sig väg till personer som eljest aldrig skulle tagit en bok i handen. Men dessutom har den rikes salongsbord blifvit prydt med praktverk i hvilka den bildande konsten går hand i hand med den typografiska. Främst i ledet af dem hvilka såsom illustratörer skaffat sig ett verldsberömdt namn står Gustave Doré, en bland de intressantaste personheterna inom Frankrikes konstverld.

---

[*] I första årgången af denna tidskrift (sid. 234) återfinner läsaren i en uppsats, Taranteldansarne, en utförligare skildring af denna dans jemte dess historia.

Paul Gustave Doré föddes i Strasbourg i Januari 1832, der hans fader var stadsingeniör. Barnet hade knappt uppnått en ålder af tio år förrän dess anlag gåfvo sig tillkänna på ett i ögonen fallande sätt. Den lille Gustave kunde ej se en papperslapp utan att öfverallt fullklottra den med alla slags "gubbar", och på samma sätt förfor han med sin skrifbok och sina skolböcker. Han hyste nu endast en enda önskan, som om natten förjagade sömnen från hans ögon: han ville till Paris och der studera målarekonsten. Fadern, hvilken fruktade att se den älskade sonen i framtiden kämpa med nöd och bekymmer och trodde att han ej kunde göra lycka på konstnärsbanan, sökte bringa den halsstarrige på andra tankar och ingifva honom tvifvel om sin begåfning. Den unge Doré lät likväl icke afskräcka sig, och då fadern beslöt att en gång under skolferierna föra honom med sig till Paris, stoppade gossen i kappsäcken en tjock rulle teckningar samt begaf sig efter ankomsten till verldsstaden, utan att säga ett ord åt fadern, till Charles Philipon, för hvilken han visade sina försök med begäran att han skulle säga sin mening derom. Philipon var en liflig natur och begåfvad med ett ovanligt varmt hjerta. Det var han som gjorde den politiska karrikatyren hemmastadd i Frankrike. I början af Juliregeringen uppsatte han skämttidningen *La Caricature*, som under loppet af ett enda år tillskyndade honom ej mindre än femtiofyra politiska processer. Då tidningen indrogs i följd af Septemberlagen, grundlade han *Charivari* och sedermera åtskilliga andra skämttidningar, af hvilka en del ännu existera. Philipon egde den sällsynta gåfvan att upptäcka unga talanger och för dem öppna lysande framtidsbanor. Johannot, Granville, Gavarni, Henri Monnier, Numa, Achille Dévéria lemnade bidrag till hans satiriska blad. Han gjorde allmänheten bekant med Dau-

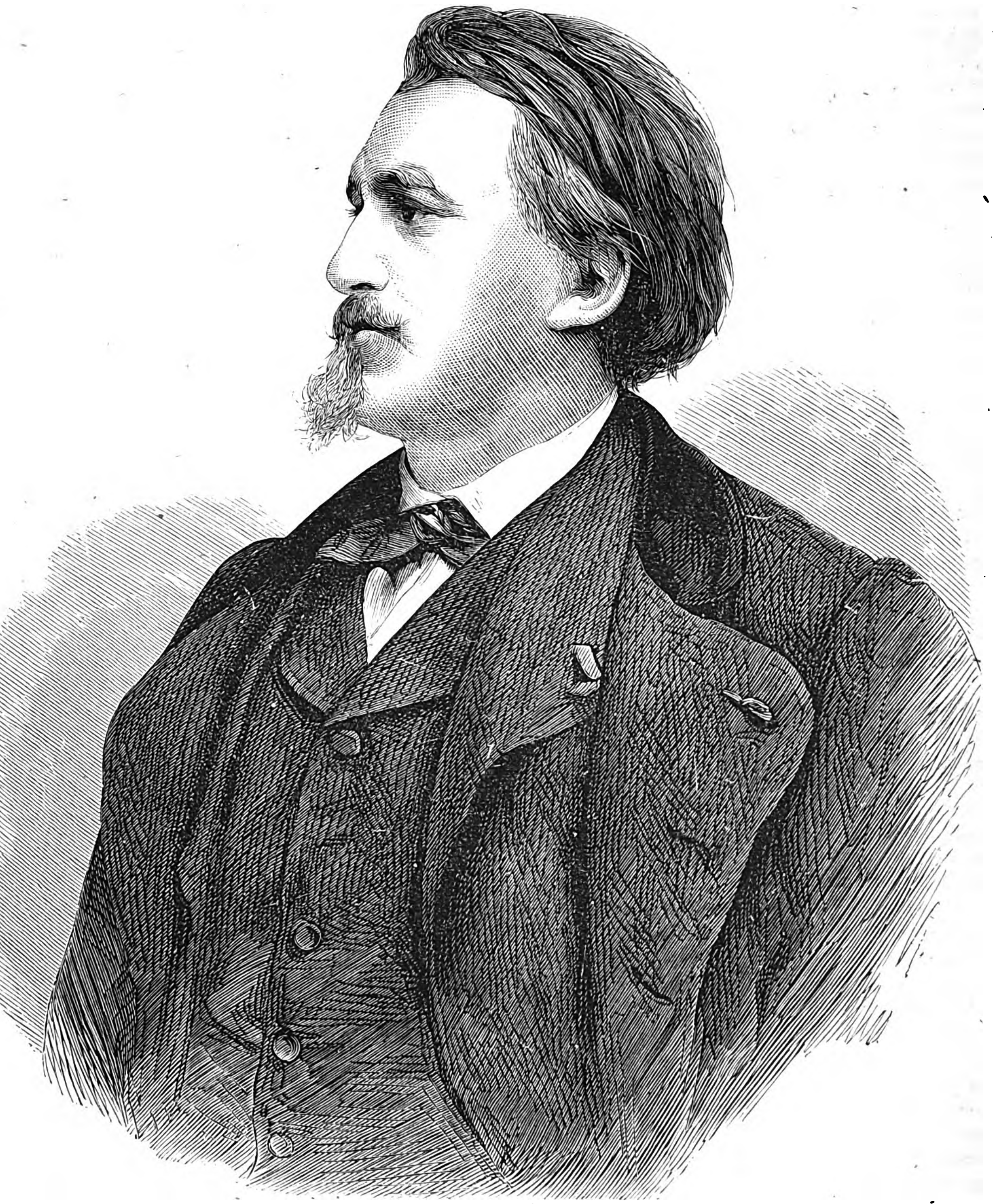

GUSTAVE DORÉ.

mier och utgaf tillsammans med honom de bitande satirerna *Robert Macaire*. Daumier utförde teckningarne och Philipon skref dertill epigrammerna, hvilka på sin tid väckte mycket uppseende och ännu i dag ej äro alldeles föråldrade. Det var äfven han som upptäckte Chams (Amédée de Noé) stora talanger. Äfven den djerfve luftseglaren Nadar, som var ej blott en mycket begåfvad skriftställare utan äfven en förträfflig karrikatyrtecknare, slöt sig till Philipon, hvilken af sina medarbetare älskades såsom en fader, ty han var välvillig och oegennyttig samt skydde ingen uppoffring, ingen fara, när det gälde att genomdrifva en sak om hvars riktighet han var öfvertygad.

Ryktet hade burit hans namn ända till den unge Doré. Philipon, hvilken Dorés öppna och fria väsende behagade, genomsåg hans talrika ritningar med stor uppmärksamhet, upptäckte lätt deri de fel som begåtts af den unge, utan all ledning skapande gossen men beundrade på samma gång hans rika inbillningskraft och den till och med hos mognare konstnärer sällsynt skärpta iakttagelseförmågan. Han sparade visserligen icke på tadel, men berömmet var likväl öfvervägande. Med triumferande uppsyn skyndade Doré hem till fadern och omtalade hvad han gjort. Fadern studsade och begaf sig genast med sonen till Philipon. Denne upprepade sitt omdöme öfver den lille konstnären och slutade med följande ord: "Er son är född åt konsten, och om ni undertrycker konstnären i honom, skall han blott blifva en fuskare i hvarje annat yrke och aldrig åstadkomma något verkligt dugligt. Man säger visserligen att konsten ej ger sina utöfvare bröd, men det finnes dock konstnärer som utom ära och rykte förtjena mycket penningar, och jag skulle storligen misstaga mig, om ej er Gustave en gång skall räknas till dessa lyckliga menniskor. Redan nu kan han försörja sig genom sin talang, och vill han arbeta i min tidning, kan han få det ganska bra."

Dessa ord bestämde Dorés fader att gifva efter för sonens önskan, dervid han likväl fogade det vilkoret att denne skulle tillbringa ännu två år i en skola i Paris. Doré sattes nu i Collège Charlemagne, der han ingalunda hörde till de sämsta lärjungarne, ehuru han i hemlighet egnade mycken tid åt sin konst. Vid femton års ålder lemnade han skolan och uppträdde såsom en sjelfständig konstnär, hvars arbeten upptogos mycket gynsamt af allmänheten. Då Februarirevolutionen utbröt, ritade han otaliga karrikatyrer åt skämttidningarne och öfverraskade allmänheten såväl genom sina alsters stora mängd som deras ursprunglighet. Denna öfverraskning skulle stegras ännu mer. Doré började nu under åren 1861-63 med en till det otroliga gränsande hastighet illustrera flere litterära verk. "Den vandrande juden" af Eugène Sue, *Contes drôlatiques* af Balzac, Atala, Rabelais började raden af dem; derefter följde Dante, Perrault, Don Quixote, Den Heliga Skrift, Milton, Tennyson och Lafontaine så hastigt på hvarandra, att allmänheten slogs af häpnad.

Ej längre sedan än år 1867 hade Doré i en ålder af tretiofem år redan lemnat öfver 40,000 illustrationer. En sådan arbetsförmåga är i och för sig sjelf tillräcklig att väcka beundran. Den produktivaste skriftställare kan knappast arbeta snabbare än Doré gör utkasten till sina teckningar. Dessa äro visserligen icke alla mästerverk, och Doré är sjelf den förste att tillstå att bland dem finnas ganska många medelmåttiga. De flesta äro ögonblickets barn; mycket hos dem är dock af stort värde och vitnar om en i sanning underbar fantasi, djup poetisk uppfattning och en sällsynt humor.

Doré är likväl icke blott tecknare; han är äfven målare och såsom sådan ej mindre produktiv. Sedan 1853, då han utstälde sin första tafla "De två mödrarne", har han målat en mängd stycken med de mest vexlande motiver, hvaribland må nämnas "De vilda granträden", "Dagen efter stormen" och "Aftonen". Den franska kritikens omdöme öfver dessa taflor har ej varit gynsamt; den har i dem beundrat mindre konsten än skyndsamheten i utförandet; ja, från många håll har man tillrådt honom att alldeles lägga bort penseln, då han ej egde någon kallelse för målarekonsten, och uteslutande egna sig åt teckning. Detta omdöme är likväl mycket orättvist och Doré gör mycket rätt i att ej fästa sig dervid, ty många af hans landskapsstycken äro utmärkta hvad färgbehandlingen beträffar och af stor effekt. Hans figurer äro visserligen ej sällan vårdslöst målade och försummade i detaljerna, men orsaken härtill är ej att söka i bristande begåfning utan i den skyndsamhet hvarmed han arbetar. Han målar mestadels mycket stora taflor, och man påstår att han för en af sina största behöft endast fyra eller sex veckor. Konsten är för honom så lätt, att han ofta tager henne alltför lätt. Detta är hans fel — men medgifvas måste att det är ett beundransvärdt fel.

Om andra målare hemta för litet ur egen fatabur, för mycket följa vissa riktningar och trampa i utnötta spår, så eger raka motsatsen rum med Doré. Han, som ej haft någon mästare, efterhärmar äfven ingen mästare; han är den mest utpräglade personlighet. Det betänkligaste är väl att Doré ej arbetar efter någon modell. Han har aldrig studerat antiken, aldrig kopierat någon tafla. Han målar intet hufvud, ingen drägt efter naturen, och derför förekomma ofta i hans ypperliga kompositioner missteckningar som verka till och med störande.

Doré har sin atelier vid Bayardgatan i Paris, men ehuru den är den största i den franska hufvudstaden, finnes der ej tillräckligt utrymme för de många dels fullbordade dels under arbete varande konstverken. Doré uppsökes der af personer ur samhällets mest olika lager. Han mottager hvar och en på det vänligaste, skämtar och pratar, åhör och berättar nyheterna för dagen men glömmer derunder icke att göra sina raska penseldrag på duken. Han ser ut som en några och tjugo år gammal yngling, hvilken med öppen och klar blick gladt skådar ut i verlden. Han är äfven mycket stark samt en stor vän af kroppsöfningar och djerfva bergvandringar. Han har gjort åtskilliga felslagna försök att bestiga Matterhorn. Om han ej varit i stånd att bestiga detta, så har han dock lyckats afbilda detsamma med stort mästerskap.

Doré har företagit många resor. Han har vistats någon tid i Spanien samt studerat detta lands seder och bruk. Der har han till och med under en hel månad ströfvat omkring med ett sigenarband och förstått att finna sig i dessa menniskors lefnadssätt. De studier han derunder anstälde kommo honom väl till pass vid illustrerandet af Don Quixote. Äfven de af hans taflor hvari han behandlat spanska ämnen afgifva ett slående bevis på hur grundligt han uppfattat det spanska folklifvet.

I konsten att umgås med menniskor är det endast få som kunna mäta sig med Doré. Han berättar väl, sjunger förträffligt, är en skicklig violindilettant och en öfvad taskspelare som ej misslyckas i något af sina konststycken. Derför gifves det också ingen salong der han ej mottages med öppna armar, och då han en gång var ute hos det kejserliga hofvet i Compiègne, blef han snart själen i dess nöjen. Sjelf samlar han hvarje söndag i sin salong en krets framstående damer och herrar. Doré är en passionerad musikvän och i synnerhet en stor beundrare af Beethoven.

Men hur kan denne man egna så mycket af sin tid åt sällskapslifvet som han gör och likväl producera mer än tjugo de flitigaste och produktivaste konstnärer? Detta är en fråga som naturligtvis tränger sig på enhvar. Doré eger en i sanning underbar arbetsförmåga. Hans fantasi lyder blindt hans jernvilja, som öfverhufvud taget ej ryggar tillbaka för någon svårighet. Då han en gång fick lust att lära sig engelska språket, skaffade han sig en engelsk grammatik och en engelsk ordbok, hvarefter han om qvällarne låg och studerade med det resultat, att han efter några veckors förlopp obehindradt läste Times och kunde göra sig begriplig för hvarje engelsman.

Doré är ej gift. Han lefver tillsammans med sin moder, en spirituel och fint bildad dam med varm kärlek till konsten och som haft ett helsosamt inflytande på sonens konstnärsriktning. Liksom hvarje äkta geni, är Doré mycket enkel och anspråkslös till sitt väsende. Man kan knappast tänka sig någon älskvärdare personlighet än han.

Dit bort.

Jag såg en liten fågel fly
Högt öfver skogens alla trän,
Ja, upp mot guldomkantad sky.
Jag frågade: Hvart vill du hän?
Hvart ilar du? — Hans svar blef kort,
Det lydde blott: *Dit bort!*

En annan liten fågel kom
På trädets gren, och äfven han,
Se'n först han hunnit se sig om,
Uti det höga blå försvann.
Af honom fick jag samma svar:
Dit bort, dit bort jag far!

O, tagen mig, I fåglar små,
Med på er långa, glada färd
Igenom etervågor blå
Och närmare till ljusets verld.
Dit ... Nej *mig* ingen vinge bär,
Jag måste stanna här.

Ljusboren ande fängslad är
Vid stoftet. Tung den bojan käns
Bland jordens sorger och besvär.
Men då jag hunnit lifvets gräns
Och flyktad dag mig synes kort,
Då ilar jag — *dit bort.*

Wilhelmina.

Tre af kommunens koryfeer.

(Ur "Illustr. Tidende".)

Félix Pyat är född i Nierzon 1814. I sin ungdom var han en af den romantiska skolans ifrigaste anhängare och slöt sig med hänförelse till Victor Hugo; men liksom så många andra af den store skaldens lärjungar och efterapare, försökte han företrädesvis tillegna sig dennes svagheter, hvilket ju också var en ojemförligt lättare uppgift än att uppnå det genialiska och gigantiska i de alster som flutit ur Hugos penna. Inom kort blef Pyat en mästare i uppskrufvad svulst och den hetsjagt efter effekt hvarigenom ofvannämnda skolas sämsta representanter i en så sorglig grad utmärka sig, och under hans trägna bemödanden att föra till torgs en inbillad genialitet blef hans stil efterhand så bombastisk, så öfverhopad af falska bilder, så onaturlig och mystisk, att den kan tjena såsom exempel på i hvilken otrolig grad franska språket, som eljest utmärker sig genom sin klassiska klarhet och skönhet, sedan det adertonde århundradet urartat under dess behandling af de dåliga litteratörerna. Félix Pyat har ständigt fortgått i denna riktning och äfven i sina tidningsartiklar skrifvit saker som äro så gåtfulla och dunkla samt affattade i så sväfvande ordalag, att det skulle erfordras mycket besvär att omskrifva hans tankar på ett för vanliga menniskor begripligt språk. I början gälde han likväl för att vara en ärlig musernas dyrkare, men han svek dem snart och slog sig på att söka den stora massans gunst. Under Ludvig Filips regering uppkom i Frankrike en tendenslitteratur som trädde i den politiska agitationens tjenst, och de författare som visste att med någon talang begagna sig af de rådande stämningarne vunno hastigt ett kändt namn. Det har sedan visat sig att denna berömmelse var af efemer natur. Oafsedt ett eller annat undantag, hvem bryr sig väl nu om alla de romaner och dramer som på den tiden satte icke blott Frankrike utan äfven hela Europa i spänning? Men de som offrade åt gudomligheterna för dagen kunde i följd af det ofantliga bifall de skördade lätt låta sig deraf missledas och tro sig ha vunnit ett namn för evigheten, och deraf kan väl förklaras att till och med män hvilkas begåfning anvisade dem en högre plats inom litteraturen läto rycka sig med af strömmen. Félix Pyat hörde just till denna klass; i annat fall skulle han ej urartat så fullständigt. Hans dramer, som före 1848 voro mycket omtyckta, gå ständigt ut på att visa det alla som ej befinna sig på samhällets lägsta trappsteg ha kommit fram i verlden endast genom skurkstreck, då deremot alla dygder och ädla egenskaper utgöra ett privilegium för de fattiga. Det var borgarståndet som då innehade makten, och man skydde intet medel att uttränga detsamma från dess plats. I alla följetonger och teaterpjeser varierades ofvannämnda tema i det oändliga, och den estetiska litteraturen, om man ens kan till densamma räkna dessa produkter, befordrade i ofantlig grad det konstitutionella konungadömets fall. Bland de stycken som Pyat skref vann *Le chiffonier* (Lumpsamlaren) en ganska egen ryktbarhet, hvilken omständighet det är ytterligare anledning att framhålla, emedan pjesen blef af stor betydelse för sin författares hela framtid och gjorde honom till "dagens gud", hvarför han likväl mindre hade att tacka sig sjelf än en berömd skådespelares infall. Lumpsamlaren utgör naturligtvis ett inbegrepp af alla menskliga dygder, och i motsats till honom uppträda aristokrater och *bourgeois*, som täfla med hvarandra i gemenhet och bära de värsta förbrytelser på sitt samvete. Denne lumpsamlare hade för länge sedan då han var yngling tjent hos en bankir, och när han en afton med en stor penningsumma på sig, som tillhörde hans principal, vandrade genom Paris' gator, öfverfölls och utplundrades han af några banditer. Denna händelse hade till följd att den unge mannen utstöttes ur samhället och att han blef en lumpsamlare. Bland de i stycket förekommande rikedomens representanter återfinner man de män som plundrade honom; medelst de stulna penningarne hade de förvärfvat sig en ofantlig förmögenhet samt lyckats svinga sig upp till de högsta befattningar i staten. Pjesen gjorde utomordentlig lycka och uppfördes äfven på flere af utlandets teatrar, men det var likväl först efter Februarirevolutionen den blef piedestalen för Félix Pyats storhet. Deri finnes en scen hvari man ser lumpsamlaren komma hem i sitt usla kyffe med korgen på ryggen, och innan han går till hvila undersöker han dess innehåll. De olika föremål han hittat bland Paris' gatsmuts gifva honom anledning att hålla en monolog hvars ständiga refräng är att allting i denna verlden hamnar i lumpsamlarens korg. Fredrik Lemaître spelade titelrollen, och då stycket uppfördes efter

Ludvig Filips fall, gjorde denne skådespelare ett tillägg till monologen. Efter att ha framplockat åtskilligt ur korgen, drog han bland papperslapparne och trasorna fram en krona, dervid han utropade: “Hvad för slag! Har också den kommit bland soporna!“ Detta infall framkallade en storm af jubel, hvarom endast den som sett en dylik scen på en fransk teater kan bilda sig någon föreställning, och det förgick flere minuter innan publiken lugnat sig så pass att stycket kunde fortsättas. Från detta ögonblick var Félix Pyats lycka gjord; han hade nu blifvit en af de utvalde om hvilka “hela Paris talar“, och när han visade sig ute på gatan, trängdes alla omkring honom för att få se “den store mannen“, författaren till Lumpsamlaren. Redan då hade han börjat skrifva politiska artiklar i flera tidningar, men det var först efter det uppseende han väckte vid Februarirevolutionen som han uteslutande slog sig på politiken. Ledru Rollin skickade honom såsom kommissarie till departementet Cher, och det var naturligt att han här valdes till medlem af Konstituerande församlingen. Pyat tillhörde det s. k. Bergpartiet, hvilket hyllade Robespierres rena lära och intog en halft fiendtlig hållning mot socialisterna. Under denna period kom han i delo med Proudhon, hvilken skoningslöst blottade alla de politiska frasmakarne, till hvilket parti de än hörde, och denna oenighet slutade med en duell, ehuru Pyat har rykte om sig att vara den personifierade fegheten. Efter prins Ludvig Napoleons val till president närmade sig jakobinerna och socialisterna hvarandra, och i följd häraf rekommenderas Pyat af den socialistiska komitén vid valen år 1849, så att han fick säte i Lagstiftande församlingen såsom deputerad för Paris. Den roll han här spelade var endast kort, ty han deltog i det misslyckade försök som venstern gjorde i Juni månad s. å. att konstituera sig såsom Nationalkonvent, hvarefter han flydde till utlandet för att undgå att bli stäld till ansvar. Sedan Pyat uppehållit sig några år i Schweiz och Belgien, begaf han sig till England, der han deltog i alla de demonstrationer som de landsflyktiga demagogerna företogo mot kejsardömet och anstiftade flera sammansvärjningar deremot utan att likväl blottställa sin egen person. Nästan alla de manifester som under den tiden utfärdades af de kosmopolitiska revolutionärerna i London voro uppsatta af honom, och ju mer tiden förgick utan att de landsflyktiges förhoppningar gingo i fullbordan, desto häftigare blefvo dessa upprop. Det var vid två tillfällen han ådrog sig mer än vanlig uppmärksamhet: ena gången var det genom ett tal som han höll vid en revolutionär fest, i det han föreslog en skål för den “lilla kula“ som genom att genomborra Napoleon III kunde gifva Frankrike och Europa friheten, och andra gången var det när han offentligen tillkännagaf sig ha stiftat ett legat på 50,000 francs till förmån för den som röjde kejsaren ur vägen. Olycksdagen vid Sedan helsades af Pyat liksom af så många bland hans gelikar med jubel, och efter revolutionen den 4 Sept. uppträdde han åter i Paris, der han ej synts på tjugo år. Under allt hvad sedan skett i Frankrikes hufvudstad har Pyat städse arbetat på att göra det onda värre. Han uppsatte tidningen *Le Combat*, hvilken gjorde sig till organ för den värsta pöbeln och på allt sätt sökte uppväcka misstankar och hat mot nationalförsvarsregeringen. Denna tidning var i väsentlig mån orsaken till att split och oenighet uppkommo just i ett ögonblick då det i synnerhet gälde att sammanhålla allt. *Le Combat* var den första tidning som bragte parisarne underrättelsen om kapitulationen i Metz, och den form hvarunder hon meddelade denna jobspost framkallade i icke ringa mån det försök som anarkisterna gjorde den 31 Okt. att störta regeringen. Att *Le Combat* ständigt skrek på Kommunen är naturligt. Pyat hade också ett finger med i spelet i revolten den 22 Januari, men han förstod alltid ställa så till, att han kunde draga sig undan helskinnad. Han åtnjöt ingen aktning bland sina medbröder och var ofta föremål för de mest närgångna anfall men lyckades likväl bibehålla sin popularitet hos den stora massan. Vid valen i Paris till Nationalförsamlingen den 8 Febr. valdes han till deputerad med 141,000 röster, och detta val hörde till dem som rundtomkring i departementerna uppväckte bekymmer, hvilkas befogenhet framtiden tyvärr alltför fullständigt bekräftat. Pyat begaf sig för öfrigt till Bordeaux för att i förnärmande ordalag meddela församlingen att han ej ville taga plats i densamma, och efter sin återkomst till Paris skref han en artikel hvari han nästan öfverträffade sig sjelf; dess glanspunkt var att Nationalförsamlingen vore en stor grafkammare, der intet lefvande väsende som behöfde ljus och luft kunde härda ut för liklukt. Vid revolutionen den 18 Mars blef det verkligen Pyat förunnadt att se sitt ideal förverkligadt, och det är också först då han riktigt får tillfälle att inom Kommunen visa hvad han egentligen är. Kommunen insatte honom i Välfärdsutskottet, vid hvars förhandlingar han flere gånger fört ordet. Under Kommunens allra sista dagar inträdde han i Centralkomitén. Sedan den 18 Mars har i Paris icke begåtts någon nedrig handling utan att Pyat haft del deri, och det är han som tagit initiativet till många af de värsta våldsbragderna. Nästan största uppmärksamhet väckte det att han som så länge tillhört pressen rasade ursinnigt mot tidningarne och ej gaf sig tillfreds förrän alla sjelfständiga blad voro undertryckta. Af den förklaring Rochefort gifvit i detta hänseende synes hur mycken aktning Kommunens storheter hyste för hvarandra. Félix Pyat lät sig ej nöja med att herrska inom Kommunen utan fortfor att utgifva tidningen *Le Vengeur*, som beständigt upphetsade pöbeln till nya dåd. Rochefort påstod nu att Pyat förföljt pressen endast för att göra sig af med sina konkurrenter och ej ville afstå derifrån förrän *Le Vengeur* var den enda i Paris utkommande tidning. Derhän lyckades Pyat likväl icke drifva det före Kommunens fall, men han var på ganska god väg, då han äfven börjat undertrycka de tidningar som i allmänhet understödde Kommunen. Dessutom har han flere gånger varit af sina kolleger misstänkt för hemliga underhandlingar med Versaillesregeringen, hvarför man städse höll ett vaksamt öga på honom. Synbarligen ansåg han sig vara den förnämste medlemmen af Kommunen och trodde sig kanhända kunna fullkomligt beherrska denna, men Thiers har omöjligen kunnat inlåta sig i underhandling med honom. I de manifester som han då och då utfärdade till Thiers talade han till denne såsom en potentat till en potentat. Man har ej ännu lyckats upptäcka hvar han håller sig gömd, ehuru det tros att han finnes i Génève, men man torde i hvarje ögonblick kunna vänta underrättelsen att han blifvit gripen och ställd inför domstolens skrank. Enligt senare underrättelser har han förklädd till baiersk officer lyckats fly öfver till London.

Louis Charles Delescluze, som stupade i en barrikadstrid d. 22 Maj, var född i Paris d. 2 Okt. 1809 och en af de märkligaste bland den permanenta revolutionens förkämpar. Terrorismen under Välfärdskomitén var hans ideal, och hela sitt lif igenom sträfvade han att återupplifva densamma, hvarvid naturligtvis voro fästade de varmaste förhoppningar om att han skulle komma att spela en hufvudroll deri. I sin tidigaste ungdom fördjupande sig i franska revolutionens historia, lyckades han i sällsynt grad tillegna sig den jakobinska stilen, rörde sig med lätthet i dess dogmatiska mystik och stela patos, och allt från den tiden stod så lefvande för hans blick, att han i hvarje fråga som angick nutiden förstod frammana motsvarande episoder i Konventet eller i Jakobinklubben. Robespierre var hans förebild, och han berömde sig liksom denne af sina rena seder och sin otillgänglighet för mutor. Redan såsom ganska ung student spelade han en roll i de hemliga sällskapen, och vid knappt tjugofem års ålder måste han fly från Paris, emedan han deltagit i politiska stämplingar. Efter att i flere år ha utgifvit en tidning i Belgien, återvände han till Frankrike, der han öfvertog redaktörskapet af ett landsortsblad, och 1841 stäldes han för första gången inför rätta, dervid domen lydde på en månads fängelse och 2,000 francs böter. Det skulle blifva nästan omöjligt att uppräkna alla de processer som han sedan dess råkade ut för under sin mångåriga publicistiska verksamhet; hans lif var, såsom det heter på det revolutionära språket, ett långt "martyrskap". Det gick Delescluze såsom så många andra ultrarepublikaner, nämligen att när den republik för hvilken de i vild fanatism kämpat slutligen kom, voro de ej belåtna med densamma. Han sympatiserade med dem som den 15 Maj 1848 försökte spränga Nationalförsamlingen (hvilket likväl icke hindrade honom att ständigt kalla statskuppen af den 2 Dec. 1851 en himmelsskriande förbrytelse), och han tog likaledes parti för arbetarne, då de i Juni s. å. grepo till vapen mot den republikanska regeringen. Sedan han härför blifvit dömd till stora böter och långvarigt fängelsestraff, blef hans tidning — *La Révolution sociale et démocratique* hette den då — indragen i Juni 1849, emedan hon understödt det ofvannämnda upprorsförsöket, och det var endast genom en skyndsam flykt till England han undgick att blifva deporterad. Delescluze återvände till Paris under kejsardömet 1853 men endast för att året derefter blifva dömd till fyra års fängelse, och det påstås att han tillbragte denna tid i flere *bagno*er tillsammans med de värsta förbrytare. Sedan han utstått sitt straff, skickades han 1858 till Cayenne i följd af en ministeriel resolution, men följande året återvände han genom en af Napoleon III utfärdad amnesti. Emedan en ny presslag utkommit, uppsatte han 1868 tidningen *Réveil*, hvilken intog främsta rummet inom den radikala press som uppstod under kejsardömets sista tid och litet emellanåt åtalades utan att redaktören led synnerligt häraf, då den ena amnestien hastigt följde på den andra. Den ihärdighet hvarmed Delescluze förfäktade sina grundsatser och de många lidanden han för deras skull underkastade sig hade ända till för kort tid sedan tillskyndat honom en viss aktning, och äfven de kejserliga bladen satte honom alltid något öfver sina andra motståndare. Det kan icke heller betviflas att han var otillgänglig för mutor, men hans uppträdande under Paris' belägring och i Kommunen uppväckte allvarsamma misstankar att han ej var den ärlige fanatiker man hittills ansett honom vara. Man är böjd att anse honom ha varit en fullkomlig slaf af sin fåfänga, att han ej sjelf trodde på de högtrafvande floskler han alltid förde på tungan och skref men det oaktadt hårdnackadt fasthöll sin ståndpunkt, emedan han ej ville bekänna att lifvet bortblåst de illusioner och drömmar hvaråt han öfverlemnat sig i sin ungdom. Hans yttre motsvarade för öfrigt väl de föreställningar man gör sig om en fanatiker: han var en reslig, mager man med yfvigt hår och asketiska anletsdrag, och han talade alltid med högljudd röst, liksom kunde han ej finna nog starka uttryck att återgifva hvad som jäste inom hans bröst; men sedan han kom att spela en hufvudroll, gjorde han nästan alltid på åhörarne det intrycket, att hans öfvertygelse var mera låtsad än verklig och att han sjelf ej trodde på hvad han sade. Den roll Delescluze spelat i Paris efter den 4 September gifver alldeles icke anledning att göra någon skilnad mellan honom och de andra kommunistiske ledarne, i det han handlade i bästa förstånd med dem, och fastän han icke i synnerlig grad fästat sitt namn vid något särskildt dåd, så sanktionerade han likväl beständigt allt som försiggick och höll en jakobinpredikan i beredskap till ursäkt för hvarje godtycklig eller barbarisk handling. Han spelade en mycket framstående roll i Kommunen, inom hvilken han figurerade såsom en lärd, politiskt bildad medlem, och mot slutet öfvertog han krigsministeriet, då ej någon militär kunde förmås dertill. Huruledes det än förhåller sig med hans tro på de jakobinska dogmerna, skall det i alla händelser vara afgjordt att han ej hyste den minsta förhoppning om Kommunens seger. En parisare har sålunda meddelat, att då han den 19 Maj vände sig till Delescluze med begäran att få en viss angelägenhet ordnad, fick han till svar följande: "Det kommer att dröja åtta dagar innan våra komiteer hunnit skrifva fram och tillbaka derom, och inom åtta dagar äro vi alla skjutna.“

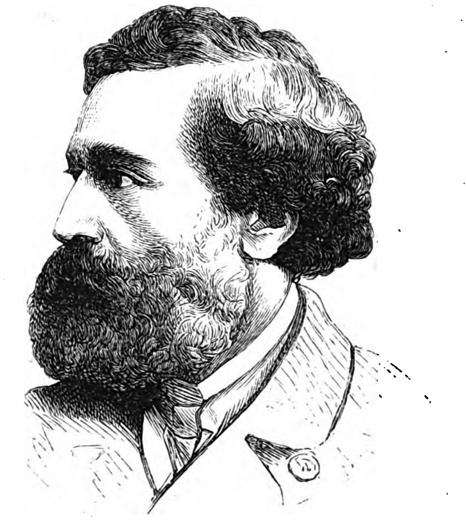
FÉLIX PYAT.

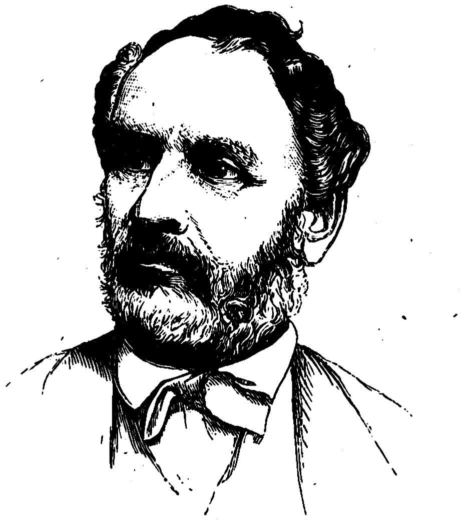
LOUIS CHARLES DELESCLUZE.

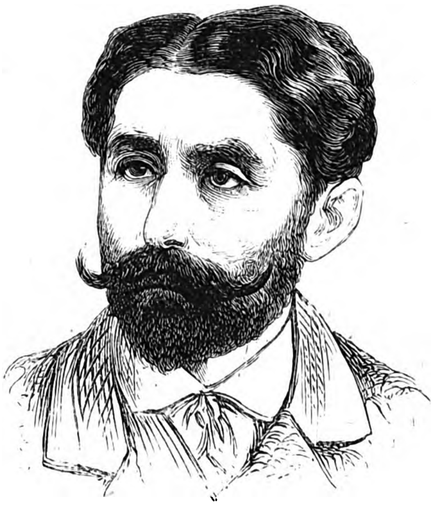
PASCHAL GROUSSET.

Paschal Grousset, Kommunens utrikesminister, eller *délégué au ministère des affaires étrangères* såsom hans officiella titel låter, representerar det komiska elementet i revolutionen af den 18 Mars. Om honom är egentligen ingenting annat att säga än att de få menniskor i Paris som hade den äran att känna honom före hans upphöjelse för ett ögonblick ej kunde annat än skratta, då de hörde att det var åt honom man uppdragit att leda Frankrikes yttre politik och befästa freden med Preussen. Francisque Sarcey omtalar honom såsom en ren nolla och berättar att det ej ens i drömmen skulle ha fallit honom in att en sådan person skulle komma att spela en roll i Frankrike. Grousset trädde tidigt i pressens tjenst och började sin bana såsom medarbetare i ett ultrakejserligt blad, hvars utgifvare gjorde sig skyldig till en rad bedrägerier för att skaffa penningar att hålla det uppe. Då detta misslyckades, kastade sig Grousset öfver i det radikala lägret och sökte här ådraga sig uppmärksamhet genom att taga munnen full af stora fraser, hvilket likväl i följd af den starka konkurrensen ej var någon lätt sak. Det synes ha varit Ranc, Gambettas polisprefekt, som dragit fram den förhoppningsfulle unge mannen. Vi kunna ej påminna oss ha läst något af hvad Grousset skrifvit i tidningar. Af en bok, *Le Bilan de 1868*, på hvars titelblad hans namn skyldrar vid sidan af Rancs, är det svårt att bilda sig någon föreställning om hans förmåga, emedan hans bidrag inskränker sig till en torr dagbok öfver nämnde års tilldragelser. Såsom utrikesminister har Grousset satt sitt namn under åtskilliga aktstycken, bland hvilka i synnerhet ett skall bidraga till att hans namn ej alltför hastigt faller i glömska. Vi mena det cirkulär hvari han försäkrar de främmande makterna att han önskar stå i ett godt och vänskapligt förhållande till dem. Det oefterhärmliga allvar hvarmed detta sades uppväckte i förening med den jämrande ton hvari hela aktstycket är affattadt ett homeriskt skratt i Versailles.

Den oförliknelige utrikesministern tog naturligtvis såsom sina kolleger till flykten då Kommunens sol gick ned, men har slutligen blifvit ertappad och förd till Versailles, der han jemte flere af insurrektionens chefer sitter fången i *La Maison d'arrêt* och afbidar sin dom. De värda herrarne ha hvar sin cell, der de behandlas väl, erhålla god kost samt få begagna penna och papper men det är dem ej tillåtet att samtala med någon annan än sin fångvaktare, hvilken således är den enda med hvilken hr Grousset för närvarande kan meddela sig om det stora han tänkt och verkat.

* * *

Daniel och konung David.

Tafla af Raphael.

I den af påfven Sixtus IV uppförda och under påfven Alexander II invigda kyrkan Santa Maria della Pace i Rom förvaras åtskilliga af de förnämsta alstren af Raphaels pensel, och främst bland dem ådraga sig uppmärksamheten de bekanta fyra sibyllorna och profeterna. Ur denna målningscykel låna vi det konststycke hvaraf vi här lemna läsaren en afbildning. Denna Raphaels skapelse utgör ett bland de många bevisen för att han såsom ingen annan mästare efter honom mäktat att, fri från hvarje metafysisk dunkelhet, med öfverraskande klarhet medelst de utvaldaste och dock alltid naturtrognaste former uttrycka och med mönstergiltig åskådlighet framställa det upphöjdaste af Den Heliga Skrifts innehåll, liksom det djupsinnigaste af kyrkans läror och den deri brukliga symboliken. Den som är förtrogen med Gamla testamentets innehåll måste genast igenkänna det andliga uttrycket i dragen hos denna bild af den ungdomlige profeten Daniel, hvilken mästaren framstält sittande med en lagtafla stödd på sina knän och blickande upp på en annan, hvilken konung David håller framför honom. Daniels gestalt är af hög skönhet; gudomlig inspiration strålar ur hans ögon, och öfver hans ungdomligt kraftiga former hvilar ett outsägligt behag; i hans mjukt nedsvallande hår, i det gratiösa fallet af hans klädnad, i den älskliga engeln bakom honom uppenbarar sig Raphaels innersta väsen, under det konung David i sitt allvar och sin öfversteprestliga drägt återgifver hela det majestätiska allvaret i mästarens konstnärskap.

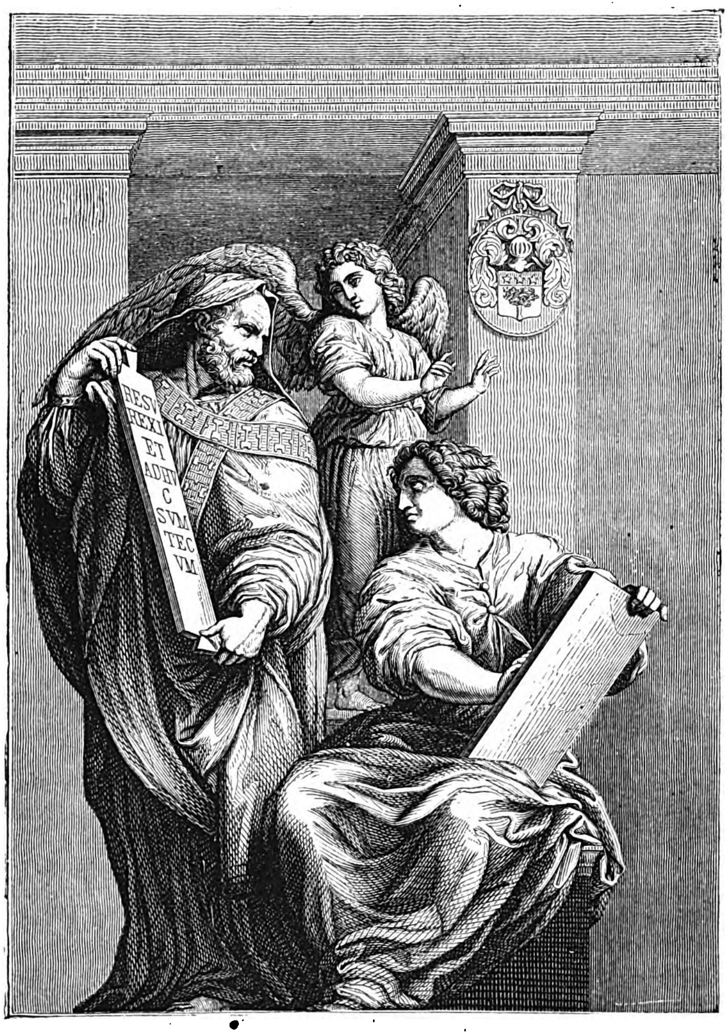

Daniel och konung David, efter Raphael.

* * *

Ett äfventyrligt lif.

(Från engelskan.)

Catalinas lif (allmänt bekant under namnet Catalina de Erauso) bildar en sammansatt kedja af äfventyr, hvilka äro lika besynnerliga som romantiska.

Catalina var född i staden St Sebastian i Spanien 1592; hennes far var spansk hidalgo och officer i armén. Han hade förut tre döttrar, och som den fjerde derför var en mycket ovälkommen tillökning i familjen, beslöt han att lemna henne i sin svägerskas vård, hvilken var priorinna i klostret i St Sebastian. Detta gjorde han och såg henne aldrig mera.

Hon var en präktig leksak för nunnorna, emedan hon var yr och glad som en kattunge, men efter sitt tionde år blef hon mera tankfull, ehuru också mera uppstudsig. Hennes lifliga natur började sucka efter frihet. Hon kunde hela timmarne igenom sitta och stirra på himmelen och hafvet, som sträckte sig långt bort från de trånga klostermurarne till de blå biscayiska bergen.

Stundom hörde hon sina landsmäns bedrifter på det stora amerikanska fastlandet omtalas och hennes entusiasm väcktes. Åren skredo långsamt framåt och hennes längtan efter frihet blef till slut oemotståndlig. Hon sökte ett tillfälle till flykt och detta kom snart. En afton straxt före bönestunden gaf hennes tant henne nyckeln till sin skrifpulpet, för att hon skulle hemta hennes bönbok som hon glömt. I denna pulpet såg Kate nycklarne till klostret. Hon lät den stå öppen och gick tillbaka till sin tant med bönboken och nyckeln, i det hon klagade öfver hufvudvärk. Hennes tant sade derför att hon skulle gått till sängs. Men i stället återvände hon ögonblickligen till pulpeten och framtog de nycklar som hon behöfde; hon tog också litet penningar ur sin tants börs, litet tråd, en synål, en sax och en fingerborg. Derpå smög hon sig ur klostret, i det hon omsorgsfullt stängde igen dörren om sina gamla väninnor. Hon sprang framåt tills hon uppnådde en kastanjeskog, i hvilken hon sof till daggryningen; derpå steg hon upp och gjorde sådana förändringar i sin drägt som voro nödvändiga för att dölja hennes kön.

Kate var nu omkring femton år. Hon skyndade att uppnå Vittoria, der en af hennes slägtingar på mödernet bodde. Han mottog henne vänligt och hon stannade en kort tid hos honom. Men enformigheten i hans hus gjorde att hon snart ledsnade på att stanna der längre, och efter att ha förskaffat sig litet penningar, begaf hon sig till Valladolid.

I Valladolid blef den unga flickan öfverfallen af några landstrykare, medan hon hörde på en musikkår. De kastade stenar på henne och till sjelfförsvar kastade hon stenarne tillbaka, hvarvid hon sårade flere af skurkarne. Polisen lade sig emellan och ville föra Kate i fängelse; men en officer, som från sitt fönster bevitnat hela uppträdet och som blifvit frapperad af hennes skönhet och djerfhet, kom fram och förklarade sakens sammanhang. Den unge kavaljeren, hvars namn var Don Francisco de Cardenas, erbjöd Kate en plats i sin svit, hvilken hon glad mottog.

Kate tillbragte tre mycket lyckliga månader i Don Franciscos tjenst. Men olyckligtvis inträffade hennes far en afton i skymningen. Han kom för att omtala för Don Francisco sin dotters flykt ur klostret. Ingen hade följt hennes spår till Valladolid; men Don Francisco var händelsevis klostrets beskyddare, och Kate tänkte derför att det bästa hon kunde göra var att straxt smyga sig bort; ty ehuru hon ännu icke var igenkänd, skulle hon måhända snart blifva det, och i den händelsen kunde hennes herre, äfven om han gerna ville det, icke beskydda henne såsom förlupen nunna från inqvisitionens fasor. Den förbrytelse som hon begått var mycket naturlig och i sig sjelf egentligen icke någon förbrytelse, då hon, i det hon satte sig i besittning af sin frihet, blott tog hvad som tillhörde henne. Men den romerska kyrkan ansåg detta såsom den största öfverträdelse och straffade den derefter

Kate begaf sig således bort i skymningen med ett knyte linne under armen. Natten tillbragte hon i ett stall, och då hon der sammanträffade med två mulåsnedrifvare som berättade henne att en expedition skulle afgå till Amerika, reste hon med dem till Sevilla, hvarifrån hon uppnådde St Lucars hamn. Som hon skenbarligen var en vacker ung gosse, fick hon hyra såsom kock på ett af fartygen. Detta passerade lyckligt Kap Horn och närmade sig Perus kust. De hade sin bestämmelseort, Perus hamn, i sigte, då fartyget stötte på ett korallref. Med undantag af Kate och kaptenen lemnade alla fartyget, i det de försökte rädda sig i storbåten; men mycket nära kusten kantrade båten, och de drunknade alla.

Kate började arbeta och byggde en timmerflotte, knöt in några spanska mynt och hundra guineer i hörnet af ett örngottsvar, hvilket hon fastsurrade vid flotten och kastade den derpå i hafvet. Derefter sprang hon sjelf ut och kom lyckligt upp på den, hvarpå hon bad kaptenen följa efter. Då denne sprang öfver bord, slog han hufvudet mot en spira och sjönk till botten. Kate blef kastad i land och låg flere timmar medvetslös. Då hon kom till sans, såg hon ingenting annat än en kust, som sträckte sig till höger och venster om henne. Hon hade ingenting att äta eller dricka, men timmerflotten med penningarne låg säkert bredvid henne. Hon gömde dessa på sig och gick framåt, till all lycka i den rätta riktningen. Hon hade emellertid funnit en tunna skorpor, deraf tog hon några med sig på vägen och anlände till Paita den tredje dagen på aftonen.

I Paita fick hon en plats såsom handelsbetjent hos en köpman som hette Urquiza. Hon skulle till och med hafva öfverinseende öfver hans etablissement i Paita, då han sjelf måste vara närvarande vid en annan affär i Turgillo. Han gaf Kate en kort och tydlig instruktion med afseende på hennes nya pligter. Det var två besynnerliga punkter i dessa föreskrifter: den ena var att en viss vacker dam skulle hafva obegränsad kredit, äfven om det föll henne in att begära hela butikens innehåll; den andra var fullkomligt motsatt denna, nämligen att damens kusin, en sennor Reyes, icke skulle få någon kredit alls. Damen visade snart tecken till att hafva blifvit förälskad i den vackra bodbetjenten. Hennes kusin började deremot ådagalägga mycket fiendtliga känslor mot sin förmodade rival och visade slutligen sitt hat genom en direkt förolämpning. Detta föranledde en duell, hvari Kate hade den olyckan att genomborra hans hjerta. Hon blef ögonblickligen gripen af polisen och arresterad.

Det syntes vara föga hopp om att hon åter skulle slippa ut ur fängelset, utom för att lida dödsstraffet, ty den dödades slägtingar fordrade ifrigt rättvisa, och den fångna hade inga inflytelserika vänner som kunde muta domaren. Dock, der fanns den vackra damen, och till henne vände sig Kate. En afton blef hon hemligen förd ur fängelset till ett hus i förstaden, der det icke dröjde länge innan hon blef förvånad och förskräckt öfver att höra att hon var tvungen att gifta sig med den vackra damen för att undgå lagens straff. Intet ögonblick var att förlora. Så snart aftonmåltiden var slutad, bildades derför ett slags brudskara. En tjenstflicka gick först, efter henne följde Kates förre principal, Urquiza, derefter kom damen och slutligen Kate, brudgummen. Man skulle gå nedför ett trappsteg till andra rummet, och Urquiza ingick först. Kate såg med en blick att det icke var något fönster i rummet och beslöt derför att icke gå dit in. Sennoran gick nedför trappsteget och vände sig om för att införa Kate. Denna lade sin arm omkring hennes lif och kastade henne med all sin kraft mot Urquiza, tillslöt dörren, stängde den i lås och sprang sedan bort. Den förskräckta tjenstflickan hade flytt, så att vägen till frihet stod öppen för henne.

Kate skyndade ned till hamnen, sprang i en liten båt, hissade segel och stötte från land med en båtshake. En sakta vind förde hennes lilla farkost framåt, och hon kom lyckligt ut ur hamnen. Öfverväldigad af ansträngning och sinnesrörelse, föll hon i en djup sömn. Då hon vaknade, stod solen högt på himmelen, och hon kunde icke mera se land. Hon hade inga lifsmedel och icke heller visste hon i hvilken riktning hon skulle segla. Emellertid visade sig ett fartyg kort derefter vid horisonten, och som det just kom att passera Kates båt, stannade det och upptog den unge sjömannen. Hon omtalade för fartygets sekond så mycket af sanningen som hon fann för godt och bägge blefvo tillfredsstälda.

Fartyget skulle till Conception med rekryter till spanska armén. Kate blef inskrifven, och då hon anlände till hamnen, igenkände hon sin bror i den officer som kom för att mönstra rekryterna. Han var generalguvernörens sekreterare och tillika en af de högsta kavalleriofficerarne. Den som han först gaf akt på var Kate, emedan hon var en landsman till honom, af hvilket skäl han visade henne många små tjenster, liksom han också sörjde för att hon kom att stå i hans regemente. De förde just då krig mot indianerna i Peru och Chili, och Kate gjorde tappert sin pligt i mången het träffning. I en sådan stupade nästan alla officerarne och de flesta af soldaterna i hennes sqvadron, och fanan förlorades. Men Kate samlade en liten hop och red efter indianerna, anföll dem och såg den ene efter den andre af sina kamrater falla, tills hon ensam återstod; dock oaktadt sina sår eröfrade hon fanan och förde den i triumf till generalen, hvilken såsom erkännande af hennes tapperhet på stället utnämnde henne till alfirez, eller fänrik.

Åren förgingo och Kate tjenade ännu i spanska armén, då en af de andra officerarne bad henne blifva hans sekundant i en duell. Hon lofvade detta och anordning träffades att duellen skulle ega rum utanför ett kloster kl. 11 på aftonen. Denna var mycket mörk, men det oaktadt lyckades det de bägge duellanterna att döda hvarandra. Enligt skick och bruk skulle sekundanterna nu också strida mot hvarandra för att hämnas de andras död. Kate stack sitt svärd genom sin motståndares kropp och denne föll med utropet: “Ah, skurk, du har dödat mig!“ och röjde derigenom för den förfärade systern att hon, utan att veta det, dödat sin bror.

Sedan munkarne skänkt henne skydd i klostret några dagar, försågo de henne med en häst samt några lifsmedel och skickade bort henne. Medan hon färdades framåt längs kusten, träffade hon två desertörer från armén, som ämnade gå öfver Cordillererna för att finna floden Dorado. Kate förenade sig med dem, i det hon hoppades att på detta sätt undgå förföljelse och qväfva sina samvetsagg genom nya äfventyr. I följd af reseansträngningar blef hennes häst utmattad och måste dödas, och efter att ha utstått många lidanden, dogo också de bägge desertörerna.

Nu var Kate ensam i den ödsliga, vilda naturen med minnet af sitt lättsinniga lif bakom sig och döden för ögonen. Icke desto mindre samlade hon allt sitt mod, vandrade vidare och fann med outsäglig glädje att hon steg nedför bergen. Kort derefter såg hon den välkomna skuggan af träd, och i det hon uppbjöd all sin kraft, lyckades det henne att nå den, men i samma ögonblick nedsjönk hon medvetslös i lunden.

Här låg hon i flere timmar och det såg ut som om hon aldrig mera skulle resa sig, hvilket måhända icke heller hade blifvit händelsen, om icke några jägare kommit den vägen, i det de förföljde ett villebråd. Af dem blef hon hemförd till deras frus hus, der hon lades i en varm säng, och efter fjorton dagars förlopp var hon i stånd att gå ned i salen och tacka frun för hennes vänlighet.

Denna dam var enka och hade blott en dotter, hvilken var omkring sexton år gammal. Den unga flickan behagade Kate, så att hon började hysa en systerlig kärlek för henne. En dag fann modern Kate med armen om den unga Juanas lif, och efter någon öfverläggning blef Kate förlofvad med Juana. Det blef beslutadt att bröllopet skulle ega rum kort derefter. Kate ryste för att tillstå sitt kön som hon borde hafva gjort och lät dem fortsätta förberedelserna till bröllopet. Få veckor derefter begaf sig sällskapet till Tucuman, och det blef bestämdt att vigseln skulle försiggå der.

I Tucuman spelade Kate med några portugiser och förlorade. Som hon misstänkte att de hade spelat falskt, följde hon efter hufvudmannen, tills de uppnådde hans egen port. Då han ämnade gå in, slog Kate honom på axeln och sade: “Sennor, ni är en röfvare!“ Han vände sig om och svarade kallblodigt: “Det är möjligt, min herre; men jag tycker icke om att man säger mig det.“ Derpå drog han sin värja och fäktade med Kate, och en minut derefter låg han död vid hennes fötter. Hon släpade liket in i huset, lade portnyckeln bredvid detsamma och gick hem. På morgonen väcktes hon af polisen, fördes inför domstolen och dömdes till att hängas åtta dagar derefter.

På afrättningsdagen uppsteg Kate modigt på schavotten, och då bödeln icke kunde knyta öglan, gjorde hon den i ordning åt honom och mottog till vedergällning folkets bifall. Just i sista ögonblicket kom en ryttare galopperande med befallning från guvernören i La Plata att förhindra afrättningen. Kate fördes till La Plata, der hon blef frikänd, men fick af guvernören det råd att åtminstone tills vidare upphäfva sin förbindelse med sennoran, som hon var förlofvad med och hvilken, såsom det visade sig, hade varit den som utverkat hennes frigifvande.

Kate blef försedd med penningar till reseomkostnaderna, och välberiden drog hon till Paz. Här gjorde hon bekantskap med alcalden och blef af honom införd hos hans fru. Vid middagsbordet undgick det icke Kates uppmärksamhet, att ett opassande förhållande egde rum mellan denna dam och hennes mans kusin, Don Antonio Calderon.

De reste alla till Cuzco och uppehöllo sig en natt i en liten köping, tio mil från denna stad; sennoran skulle sofva i ett litet lusthus i värdshusets trädgård. Kate och Antonio fingo rum på värdshuset och alcalden skulle tillbringa natten i corregidorens hus. Efter allt hvad Kate hade sett, kände hon sig frestad att vaka i stället för att gå till sängs och hon såg nu Don Antonio smyga sig ut och gå in i det lilla lusthuset. En minut derefter utkommo han och alcalden fäktande, och den sistnämndes hustru följde dem, darrande af ångest. Alcalden dödade Antonio; Kate fattade tag i sennoran, tog henne framför sig på hästen och red så fort som möjligt till Cuzco med henne. Kort derefter hörde de hästtramp bakom sig och visste att det var alcalden; nu började en häftig kappridt genom en ström — öfver ett bredt dike — framåt ilade hästen i förfärlig fart. Alcalden sköt efter dem, men hans kula träffade icke. I det hans häst sprang öfver diket, afkastade den sin ryttare och de andra fingo sålunda tillfälle att komma undan. Kate anlände till Cuzco och bar den nästan liflösa sennoran i sina armar till ett kloster, och då hon kom ut derifrån, var alcalden den förste hon mötte. De började strida med hvarandra och Kate blef sårad i bröstet. Två tjenare kommo dit och togo parti för sin herre, hvarpå Antonios tjenare skyndade fram och hjelpte Kate. Hon dödade sin fiende och Calderons tjenare flydde. Derpå kom polisen och angrep Kate, men plötsligt visade sig biskopen och gjorde slut på all strid.

Vår hjeltinna blef nu, svag och blödande, införd i biskopens palats och begärde ett enskildt samtal med honom, då hon tillstod sitt kön, hvarefter hon svimmade. Kort derefter flyttades hon till ett kloster, och då biskopen hade inberättat saken till Filip IV, ditkom befallning att hon skulle återföras till Spanien.

Ryktet om hennes äfventyr och oförvägna bedrifter hade rest före henne, och hon blef förvånad öfver den entusiasm hvarmed man mottog henne. Höga och låga voro eniga om att ära henne. Hon blef kysst af konungen, smickrad af hofmännen, förlåten af påfven och tillbedd af folket. Hans helighet gick så långt, att han tillät henne att för en tid bära en kavalleriofficers uniform.

Efter att ha tillbragt tio år i Spanien, fick hon åter ett anfall af sin lust för äfventyr och deltog i en expedition till Amerika. Några officerare foro i land vid Vera Cruz och Kate var med i båten; men hon kom aldrig i land och måtte förmodligen hafva fallit öfver bord. Dock såg ingen det och hennes kropp blef aldrig funnen. Man anstälde de noggrannaste undersökningar men allt förgäfves.

Sålunda slutade den från de spanska annalerna så bekanta Catalina de Erauso sitt besynnerliga lif med en hemlighetsfull död.

Logogryf.

Mitt första nyttjas kan i lifvet
på flera högst olika sätt,
fast icke alltid — det är gifvet —
man det använder väl och rätt:
Hos en stilist det lätt bör flöda,
och på kontoret likaså,
när det »kamrern» till svett och möda
en orsak stundom blifva må.
För tanken just ett tjenligt medel,
men hofsamt — det förstås — likväl,
man spårar det på bankens sedel,
och det kan nog ha sina skäl.
För äkta männer är *mitt andra*
en farlig prydnad, och ibland
man det i sidan till hvarandra
kan synas hafva litet grand.
Uti *mitt hela* finna bör man
mitt första, när det är i bruk;
ja, och jag påstår att det gör man,
så vida saken ej är sjuk.
Af *typer* här vi *nio* finna,
dem, när vi litet eftersinna,
vi kunna lätt nog ordna så,
att mycket smått och godt vi få:
Hvad i hvar kyrka man placerat
för hvars och ens beqvämlighet;
och hvad man här och der planterat,
men mest på landet, som man vet;
hvad så på träd som buskar växa;
hvad moget ax vid skörden bär:
och hvad discipeln nog sin lexa,
när snäll och flitig blott han är;
samt hvad han dertill fått i handen;
hvad skeppet stundom taga kan;
hvad svalka ger vid gröna randen;
— hvad är väl en förälskad man?
hvad man ur jordens inre tager,
men får utaf dess träd också;
det, hvarpå oxen tåligt drager.
— hvad hafva alla fåglar små?
hvad vill du sjelf nog eget hafva? —
ett nyttigt husdjur — intet nytt!
hvad, när vi vännens stoft begrafva,
till friden re'n hans ande flytt;
hvad örnen har, och starka vingar,
som högt i skyn man segla ser;
hvad lockig ungmö stundom tvingar
och stundom fritt får bölja ner,
men ock hvad frestarn plär använda,
när han förleda vill sin vän;
hvad ur sin — sådant kan nog hända —
man komma kan och in igen;
hvad seglaren för stormen söka
ju plär vid vikens lugna strand;
hvad, den som sämjan vill föröka,
man mane: en försoningshand;
ett stycke sten och trä, med mera,
men ock hvad hvarje fartyg har;
hvad den, som billigt ekipera
sig vill, på »långlån» stundom tar;
hvad lätt nog går att »råka göra»,
ja, understundom gång på gång,
ty sådant kan man nog få höra
basunas ut med buller-bång;
hvad i hvar kedja måste finnas;
och hvad till stöd oss tjena plär;
hvad ej i lifvets strid kan vinnas,
så länge orons dag är när;
hvad »liten lefver», som man säger;
hvad bördan stundom alltför tung,
och alltid smärsamt plågans läger,
såväl för gammal som för ung;
ett ord, liktydigt just med »äfven»;
ett djur med vargen slägt och som
sin slägtskap visade med räfven,
hvar gång det i en hönsgård kom;
sill sist, *hvad*, när en ordensstjerna
mitt öga ser, jag tänka plär:
»för mig ock stråla alltför gerna,
ty för ditt sken jag svag ej är!»

A—st.

Uttydning af charaden i föregående häfte: **Dagmar.**

Yankee-stil i tal och skrift. Nordamerika kan uppvisa skriftställare åt hvilkas goda penna måste skänkas det största erkännande, såsom Bancroft, Prescott, Bayard Taylor, Motley och många andra. Men å andra sidan påträffas ganska ofta en märkvärdig smaklöshet; man använder mycket ofta nya, för det mesta högst misslyckade ordbildningar, hvilka skola anses för upphöjda men hvilka mången gång göra ett motbjudande, ofta till och med komiskt intryck. Vi kunna lemna en rik skörd af egendomliga stilprof men meddela våra läsare endast två sådana, som i år stått att läsa i »Newyork Tribune».

Tidningen berättar om en spiritualist som i en af de många «spirituella» tidskrifter hvarmed Amerika blifvit välsignadt förkunnar verlden hvad som för framtiden skall blifva dess stora uppgift. Den består deri att «medelst en ny religiös andakt entusiasmera hela menskligheten, att upptäcka sanningen och att, om vägen dertill ej är känd, anvisa densamma. Vi å vår sida egna åt oss åt upptäckten af upptäckten af upptäckten (*to the discovery of the discovery of the discovery*). Ja, de hierofantiska själarne skola från anagogiernas (extasernas) kuster fara ned på protoplasmens (urbildens) pittoreska vistas.»

Läsaren torde vara ense med oss om att efterföljande profbit på parlamentarisk vältalighet är ett mästerstycke i sin genre.

I Indianopolis i staten Indiana rådslog man i dess lagstiftande församling öfver anläggandet af en landsväg och huruvida densamma skulle makadamiseras eller grusas med kis. En ung medlem begagnade sig af denna vigtiga fråga för att hålla sitt *maiden speech.* Vi anföra derur följande:

— «Det amerikanska folket — och i sanning vi äro stolta öfver att kalla oss det amerikanska folket — är såsom en klippa ställdt i skötet af de båda väldiga oceaner hvilkas granitstelnande kuster hvitmenas af handelsverldens svällande segel. Detta folk räcker från de isfjettrade sjöarne i norden till Australiska hafvets febersjudande vågor och omfattar det vidsträckta mellanrummet af fem billioner acres, hvilkas alluvialslätter, romantiska berg och mystiska strömmar trotsa de vildaste utopiska drömmar som någonsin omsväfvat en inspirerad bard, när han lustvandrat på de hesperiska trädgårdarnes amarantiska promenader. Sådant är Columbia, det stolta, de frias land och de tappres hem!«

På engelska har detta bombasteri följande lydelse: «*Reaching from the ice-fettered lakes of the Nord to the febrile wawes of Australian seas, comprising the wast interim of five billions of acres whose alluvial plains, romantic mountains and majestic rivers rival the wildest Utopian dreams that ever gathered around the inspired bard, as he walked the Amaranthine promenades of Hesperian gardens* o. s. v.» Till en sådan sublim hänförelse kan anläggandet af en landsväg lyfta en talare från Vesterns prärier!

Fabriker i Storbritannien. En statistisk förteckning gifver intressanta upplysningar om antalet fabriker i England och de vid dem sysselsatta arbetare. I 2,405 bomullsfabriker arbeta 152,656 män och 204,396 qvinnor; i 1,420 ullfabriker 52,000 män och 50,000 qvinnor och i 587 sidenfabriker sysselsättas inemot 12,000 arbetare. Tillsammans räknar England 5,698 fabriker med 278,788 manliga och 390,880 qvinliga arbetare.

I Skotland finnas 507 fabriker, hvarvid 30,000 män och 82,000 qvinnor ha sitt uppehälle.

Irland har deremot blott 198 fabriker med 22,622 manliga och 50,301 qvinliga arbetare.

Sveriges fastland och öar innehålla omkring 79,550,090 tunnland. Den häraf indelade ytan består af 67,400 mantal, och dessa äro söndrade i 288,600 brukningsdelar samt 180,000 jordtorp. Åker och annan odlad jord utgöra tillsammans 4,937,300 tunnland och af trädgårdsjord finnas 49,750 tunnland. Den naturliga ängen uppgår till 3,943,000 tunnland. Vi finna alltså att af hela Sveriges ytinnehåll endast omkring $\frac{1}{19}$ utgör odlad mark. Detta är sannerligen nästan för litet och bör kunna uppbringas till flerfaldigt så mycket. Trädgårdsodlingen befinner sig ock uppenbarligen hos oss på en alltför låg ståndpunkt. Den nytta, det nöje och den trefnad som trädgården med sina blommor, träd och buskar skänker den flitige odlaren äro hos vårt folk alltför litet kända och värderade.

Sveriges äldste nu lefvande inbyggare är tvifvelsutan Jonas Svensson i Krakstad af Svanskogs socken nära Åmål. Han är född den 10 Maj 1767 och går således nu på sitt 105:te år. Den åldrige har lefvat under sju konungar, åtnjuter god helsa, eger sina sinnens fulla bruk och arbetar ännu oaktadt sin höga ålderdom.

Afsatta regenter. Af sådana lefva ännu följande: Prins Gustaf Vasa af Sverige, grefven af Chambord, hertig Karl af Braunschweig, grefven af Paris, hertig Robert af Parma, storhertig Ferdinand af Toscana, hertig Frans af Modena, Frans II af Neapel, konung Ottos af Grekland enka, hertig Adolf af Nassau, konung Georg af Hannover, kurfursten af Hessen, kejsarinnan Charlotte af Mexiko, Isabella af Spanien och Napoleon III med sin gemål.

Tidningarne i Paris under belägringen. Sedan krigets början ha 49 nya tidningar skådat dagens ljus i den franska hufvudstaden, hvaraf många likväl redan upphört att utgifvas. Tillsammans utkommo 60 dagliga tidningar. Hur det varit dem möjligt att få tillräckligt med papper är oss en fullkomlig gåta. Några trycktes på papper som var ämnadt för böcker, andra hade så tjockt och smutsigt papper, att det såg ut som det hemtats från sockerbruken.

Ny vulkan på Sicilien. På det i provinsen Girgenti på nämnda ö befintliga berget Bovina har helt nyligen öppnat sig kratern till en vulkan, hvilken utspyr eld och aska samt uppfyller inbyggarne i den omgifvande trakten med fruktan och förskräckelse. Regeringen har till ort och ställe skickat en komité, hvilken skall undersöka denna del af Sicilien, som öfverallt utgöres af vulkanisk mark, och afgifva en berättelse angående den nya vulkanen.

Angående skarlakansfeberns utbredning har dr Heslay, läkare vid barnhospitalet i Birmingham gjort åtskilliga intressanta iakttagelser. Under det fallen af skarlakansfeber voro jemförelsevis få vid nämnda hospital, insjuknade ett stort antal barn, då alla deras kläder som voro sjuka tvättades tillsammans. Först då man vidtog den åtgärden att afskilja de i skarlakansfeber liggande barnens tvätt, minskades sjukligheten. Dr Heslay är fast öfvertygad om att utbredningen af smittosamma sjukdomar ganska ofta befordras derigenom att de sjukas kläder tvättas tillsammans, hvarför han fäster de engelska kommunalmyndigheternas uppmärksamhet härpå, så att man må kunna vidtaga de mått och steg som i detta afseende kunna vara erforderliga.

Himmelen ställd under polisuppsigt. General-polisdirektören i Moskva lät för någon tid sedan utfärda följande dagorder: Nyligen har till mig inrapporterats att i åtskilliga polisdistrikter flera gånger visat sig en meteor, med anledning hvaraf jag härmedelst på det strängaste anbefaller alla poliskonstaplar att hålla ett mer än vanligt vaksamt öga på denna företeelse. Så snart en meteor åter visar sig, skall man ofördröjligen underrätta mig derom. Gifvet i Moskva och alla tjenstemän under mitt befäl ställdt till strängaste efterlefnad.

«I vårt upplysta århundrade.» I den i Berlin utkommande tidningen *Intelligenz-Blatt* läses i nr 671 den 12 Mars d. år: En mycket berömd sierska bor vid Gröna vägen ... En utlänning som lemnar tillförlitliga upplysningar om det närvarande och framtiden träffas till den 1 April ... En mycket god spåqvinna bor vid Långa gatan nr 108 ... Spåqvinnan vid Långa gatan 80 rekommenderar sig till det bästa ... Det närvarande och tillkommande känner ingen så väl som den berömda spåqvinnan vid Stora Frankfurtgatan ... I den mystiska kommande och förgångna tiden kan man skåda in medelst ett genomskinligt ägg, Lilla Frankfurtgatan ... En berömd spåqvinna bor vid Rheimsbergergatan ...

Vansinnig genom sinnesöfverretning. Den spänning som under kriget rådde i sinnena medförde äfven efter fredspreliminärernas afslutande några sorgliga följder. Då en kalkbränneri-egare från Berlin, hvilken under hela fälttåget med utmärkelse tjenstgjort såsom löjtnant vid ett landtvärnsregemente, återkom till sin familj, visade sig hos den ännu unge mannen så betänkliga symptomer af sinnesförvirring, att han måste intagas på ett dårhus.

En sällsam bön. En metodistpredikan i Connecticut afslutade sitt föredrag med följande ord: «Herre, förnedra oss, ruinera och slit oss alla i stycken!»

På **Albert Bonniers** förlag har i bokhandeln utkommit:

SVENSKARNE PÅ KRONBORG.

Historisk roman

af

H. F. Ewald.

Svensk, med författarens samtycke utgifven, öfversättning.

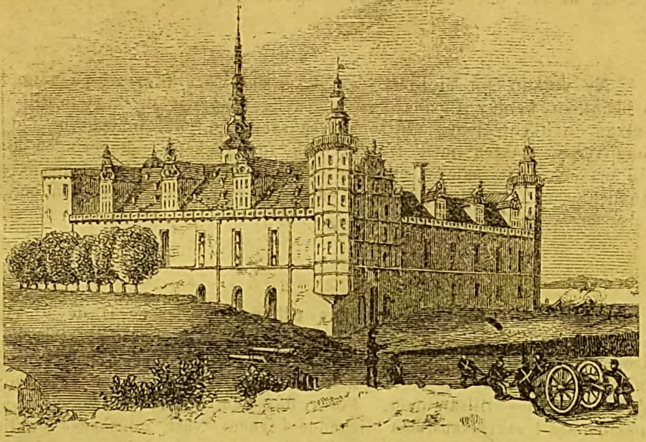

Pris 3 Rdr.

Pressens omdömen om ofvannämnde bok:

"— Vi måste tillerkänna denna bok en hög rang bland fjolårets inhemska literatur. — Det lugn och den orubbliga jemnhet hvarmed berättelsen framskrider, den fullständighet i skildringen, som visar att förf. egnat tid och källstudier till sitt arbete, göra ett välgörande intryck och påminna i flera hänseenden om de historiska romanförfattarnes konung *Walter Scott.* —"

(DAGS-TELEGRAFEN.)

"— Jemte det att Ewalds arbete är en värdefull företeelse i vår literatur, derför att den skildrar en märklig och skickelsediger tidpunkt i Nordens historia, erhåller det ett om möjligt ännu större intresse derigenom, att det deri erbjudes oss ett stort, vackert och helgjutet konstverk, rikt på poetiska skönheter och klart genomfördt från början till slut. Det gifver en både trogen och poetiskt utförd spegelbild af den skildrade tid, deri den historiska koloriten är omsorgsfullt bibehållen ända in till de minsta detaljer, hvartill kommer den utmärkta egenskap som alltid skall gifva detta arbete en hög rang inom den historiska romanliteraturen, att det helt igenom är hållet i det opartiska lugn, den objektivitet som icke får saknas i en episk diktning. Hvar och en, han vare vän eller fiende, skildras med rättvisa, så den enkla och rättframma danska hjelten Hans Rostgård likasom den ädla och lysande svenska hjelten Erik Dahlberg. — Boken innehåller mer än 800 sidor — men icke en enda deribland är öfverflödig. — —"

(ILLUSTRERET TIDENDE.)

"Denna historiska roman kan anses som något af det bästa den danska literaturen i denna riktning har att uppvisa."

(DEN CONSERVATIVE I CHRISTIANIA.)

"Hvad det vill säga att framställa en historisk händelse som en tidsbild kan man lära af Ewalds roman. Den är hufudsakligen en kulturbild, och som en sådan högst förträfflig. Stilen är beundransvärd och karaktersteckningen utmärkt."

(FÄDRELANDET.)

"Det är en omfångsrik roman, 2:ne delar med tillsammans mer än 800 sidor, men en roman som man från första till sista sidan läser med oförminskadt intresse."

(MORGENBLADET I CHRISTIANIA.)

Belägringen af Paris

af

FRANCISQUE SARCEY.

Detta arbete är icke någon militärisk framställning af operationerna för anfallet eller försvaret af Paris: det är endast en liflig och pikant skildring af tillståndet i den inneslutna staden, befolkningens känslor, tänkesätt och sysselsättningar under belägringstiden, de styrandes åtgärder, pressens hållning m. m., allt berättadt med en mer än vanlig talang af en ung skriftställare, länge känd som en begåfvad medarbetare i tidningen *Le Temps.* Boken, som i slutet af Februari månad utkom i Paris, har der haft en strykande afsättning och redan hunnit sin 10:de upplaga.

Då man besinnar huru knapphändiga och osammanhängande de underrättelser i sjelfva verket varit, som den öfriga verlden under belägringstiden lyckats *pr ballongpost* erhålla ifrån Paris, så kan man lätt göra sig ett begrepp om huru mycket af intresse denna bok erbjuder. Den eger utom sin goda egenskap af opartiskhet äfven förtjensten att vara mycket sammanträngd och utgör ett band på 20 tryckark, hvilka i svenska öfversättningen finnas att tillgå i fem häften à 50 öre häftet, eller fullständigt i ett band för 2: 50.

Såsom på sitt sätt utgörande en fortsättning till ofvannämnde arbete är nu under utgifning:

Andra Belägringen af Paris.

Kommunen och Centralregeringen.

Skildringar och intryck från insurrektionens dagar
18 Mars—29 Maj 1871

af

LUDOVIC HANS.

Öfversättning från franskan.

Första häftet utkommer i dessa dagar. Hela arbetet blir 4 à 5 häften à 50 öre.

Angående Premieplanschen till När och Fjerran

meddelas härjemte, att utsändningen af densamma fortgår till alla **prenumeranter,** som hafva erlagt och insändt afgiften för **hela året.**

På grund af flera till oss framställda önskningar, ha vi gått i författning om anskaffande af

färdiga ramar till densamma

och erbjuda oss nu att åt dem, som så önska, lemna sådana till följande priser:

1)	Planschen uppfodrad, fernissad och spänd på väf samt insatt i vacker förgylld ram (sålunda fullständigt i ordning att uppsättas på vägg)	5: 50.
	Låda till emballage	— 75.
	Rmt Rdr	6: 25.
2)	Planschen infattad uti en prydlig guldlistram af 1½ tums guldlister samt försedd med hvitt glas	2: 75.
	Låda till emballage	— 75.
	Rmt Rdr	3: 50.

Fraktkostnaden från Stockholm betalas äfven af reqvirenten. — Hvarje reqvisition bör åtföljas af kontant liqvid och ställas till

Redaktionen af NÄR och FJERRAN,

Ålandsgatan 17, Stockholm.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

8:de häftet. Tredje årgången. Augusti 1871.

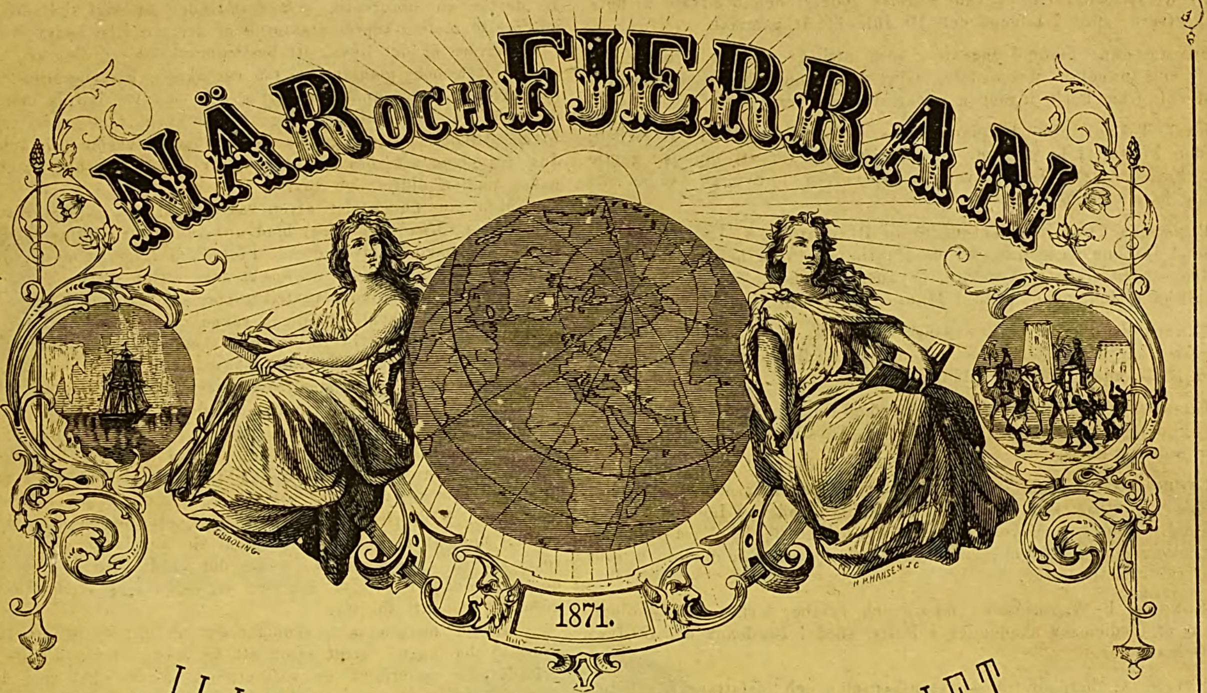

NÄR OCH FJERRAN

1871.

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Åttonde häftets innehåll:

Text:

Karl Anton Wetterbergh (Onkel Adam) .... 169.
Lifvet på Petersburgs gator, efter *J. G. Kohl.* 171.
En episod ur Karl IX:s ungdom. Historisk novellett af *Wilhelmina* .... 175.
Den nya musikföreningsbyggnaden i Wien .... 183.
Lyon .... 183.
Skógafoss och Allmannagja på Island .... 184.
"Gud hjelp!" Kulturhistorisk skizz af *V. Baer.* 186.
Hermann Vambéry .... 188.
Kristus i Gethsemane. Tafla af *Carlo Dolci* ...... 191.
Flykten till Amerika, af *Kristian Winther* .... 191.
Logogryf .... 192.

På omslagets innansidor:

Märkligare dödsfall.
Hvad är ett djur?
Bidrag till kokboken.
Listig Londonbedragare.
Olika djurarters lifstidslängd.
De parisiska gångbanorna såsom bränsle.
Britiska bibelsällskapet.
Förbundsregeringens i Washington budget.

Illustrationer:

Karl Anton Wetterbergh .... 170.
Från gatlifvet i Petersburg .... 172, 173.
Bilder utan text. III. Loke och Sigyn .... 176.
IV. Erik XIV i fängelset ..... 177.
Den nya musikföreningsbyggnaden i Wien .... 180.
Utsigt af staden Lyon .... 181.
Vattenfallet Skógafoss .... 184.
Allmannagja .... 185.
Hermann Vambéry .... 188.
Kristus i Gethsemane, tafla af Carlo Dolci .... 189.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.
Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

Märkligare dödsfall.

Anton Altman, ansedd landskapsmålare, f. i Wien 1808, afled derstädes den 9 Juli.

Dr Keith Johnston, bekant engelsk geograf och utgifvare af flera stora kartverk, afled i London den 10 Juli, 69 år gammal.

Sommeiller, berömd ingeniör, som nedlagt mycken förtjenst om Mont Cenis-tunnelns genomsprängning, dog under loppet af förliden månad enl. från Turin ingången underrättelse.

Karl Tausig, utmärkt pianovirtuos, hofpianist, f. 1841 i Warschau, afled den 17 Juli i Leipzig, dit han begifvit sig för att möta sin gamle lärare Frans Liszt. Tausig var bekant äfven i Sverige, sedan sitt vistande härstädes för några år sedan.

Prinsessan Christina Trioulzio di Belgiojoso, f. 1808 i Milano, ett bland Italiens mest framstående fruntimmer, vida bekant genom sin politiska och litterära verksamhet, i synnerhet genom sina skrifter öfver orientaliska förhållanden, afled i Milano den 5 Juli.

Carlos Rubio, utmärkt spansk publicist, f. d. redaktör af det progres-istiska bladet «Iberia« och Prims medhjelpare vid stadshvälfningen 1866, afled nyligen i Madrid.

Charles Felix Maria Texier, berömd fransk arkeolog och resande, förf. af flera lärda arbeten, f. 1802 i Versailles, afled för ett par veckor sedan i Paris.

George Grote, affärsman och statsman, politiker och filosof, men framförallt ryktbar som historisk skrifställare, afled i London vid 77 års ålder. Grotes *Greklands historia*, ett arbete på 12 digra volymer, är ett monument af lärdom, forskningar och djupsinniga omdömen, som hedrar vår tids litteratur.

Longet, F A., utmärkt läkare och ryktbar författare i fysiologi, medlem af medicinska akademien i Paris, afled i Bordeaux den 30 Juni vid 60 års ålder.

Payen, A., berömd fransk vetenskapsman och författare till arbeten i teknisk kemi samt särskilt ett utmärkt dylikt om *Våra näringsämnen.* Trots sin höga ålder (75 år) sysselsatte han sig ännu kort före sin död, under belägringen af Paris, med studier öfver födoämnenas natur m. m.

Charpentier, G., H., känd förläggare i Paris, har grundat den bekanta Collection-Charpentier, en samling gedigna arbeten i beqvämt format och med billigt pris — hvari bland andra alla *Laboulayes skrifter* utkommit. Han tillhörde de moderata republikanarne och har endast utgifvit frisinnade skrifter.

Hvad är ett djur?

Ett djur är en varelse som lefver, tillväxer, har känsel och förmåga att efter egen vilja flytta sig från ett ställe till ett annat — lyder den äldre definitionen, hvarmed man förr var fullkomligt tillfredsstäld.

På den tiden, då man nöjde sig med att indela de på jorden befintliga varelserna i klasser och ordningar, då man gjorde liksom draglådor der allt hvad som någorlunda passade tillsammans inlades, bestämde man tre riken inom naturen såsom hufvudafdelningar och hvilka ännu af många anses motsvara sitt ändamål: djur-, växt- och mineralriket.

Allt hvad som hör till mineralriket är dödt men växer. Detta tillväxande är likväl mycket olika djurets och plantans. Dessa senare växa inifrån utåt, stenen deremot förstoras genom att småpartiklar sätta sig på hvarandra utifrån. Denna regelbundna tillväxt kalla vi kristallisation; det af geometriska ytor begränsade mineraliet är en kristall. Man får likväl icke tro att hvarje sten som lägges i jorden tillväxer. Blott då är ett mineral i stånd dertill, när det befinner sig i en omgifning som under vissa vilkor i rörlig form innehåller de ämnen hvaraf det består. Hur ett mineral tillväxer kunna vi iakttaga, om en alunkristall på en tråd får hänga i varmt vatten hvari alun blifvit upplöst. Då vattnet svalnat, har alunkristallen förstorats något, tillväxt utifrån. Helt annorlunda förhåller det sig med plantan. Ett litet frö skjuter brodd, som blir större och öfverträffar det förra betydligt i omfång och vigt.

Denna förstoring kallas tillväxt, men den är af helt annan art än stenens. Plantan upptager ämnen hvilka ej se ut som en planta. Jord, luft och vatten ha hos sig ingenting som liknar en planta, men de förvandlas till gröna blad, stänglar, blommor, frön, vällukt och färg. Ofvannämnda döda ämnens förvandling utgör tecknet på en för plantan egendomlig verksamhet, hvilken vi helt enkelt kalla *lif.*

Förstöra vi en växt, upphetta vi den, låta vi den torka, så förlorar den denna förmåga att omskapa ämnen. Denna motsats, denna oförmåga kallas *död.*

Ett mineral kan ej uppvisa båda dessa motsatser och måste derför skarpt skiljas från växten. Skilnaden mellan växt- och mineralriket är derför en naturenlig och framträder af sig sjelf efter en hastig jemförelse mellan representanterna af det ena eller andra riket.

Svårare är det likväl att bestämma hvad ett djur är.

Djuret och plantan ha två egenskaper gemensamma: tillväxt och lif. Äfven djuret upptager näring och tillväxer inifrån och utåt. Hos de med en fullkomligare organisation begåfvade varelserna ger sig lifvet tillkänna äfven genom utveckling af värme och genom rörelse. Just förmågan att röra sig ansågs förr såsom den hufvudsakligaste skilnaden mellan djuret och växten.

Men nu finnes det äfven växter som ega en viss rörelseförmåga. Sensitivans (*Mimosa pudica*) blad äro vanligtvis sammanlagda men nedfällas, då någon vidrör dem. Flugfällan *(Dionea muscipula*) slår tillsammans sina blad öfver en insekt som sätter sig på dem.

Således finnes inom växtriket rörelseförmåga, liksom äfven känsel.

Vi kunna likväl omöjligen räkna ofvannämnda växter till djuren, fastän de ge tecken till rörelse och skenbar känsel, hvarför andra noggrannare kännetecken måste uppsökas.

Sättes litet ruttnande träskvatten under mikroskopet, så ser man ett lifligt och brokigt hvimmel af dessa varelser som vi bruka kalla infusorier. Större och mindre smådjur röra sig än slingrande, än som snurror, än såsom rullande klot. Bland dem alla utmärker sig isynnerhet en grupp varelser, hvilka till sin grundform i det närmaste likna ett litet fartyg.

Dessa infusorier simma långsamt och liksom drömmande genom vattnet men alltid blott i riktning af sin längdaxel. Vill ett sådant djur röra sig åt endera sidan, måste det vända såsom ett fartyg. Redan denna skilnad i rörelse angifver att dessa små skepplika varelser utgöra en egen art för sig.

Genom noggranna forskningar har nu blifvit utrönt att dessa små djur ej ha någon mage samt att de måste hemta det för sin tillväxt erforderliga materialet ur vattnet, och således eger med dem ett likartadt förhållande rum som bland de fullkomligare organiserade växterna. Vidare kommer härtill att de ha ett hård kiselskal, då deremot allt hvad djur heter bygger sin fasta stomme hufvudsakligen af kalk. Vi hänföra dem sålunda till växterna och specielt till algerna.

En växt med sjelfständig vilkorlig rörelseförmåga är ett oting efter äldre åsigter, enligt hvilka allt som besitter vilkorlig rörelseförmåga skulle hänföras till djurriket.

Hvad som ännu mer talar för att ofvannämnda alger äro växter är den omständigheten att de innehålla ett grönt färgämne, såsom de riktiga växternas blad.

Dessa ytterst små alger tjena nu på mångfaldigt sätt de andra infusorierna till näring. Här inom vattendroppen uppenbarar sig samma förhållande som vi varseblifva öfverallt på jorden; djuret äter upp växten, emedan det ej kan upptaga och förarbeta naturens råämnen.

Växten är en länk mellan mineralriket — dit vi i vår mening vilja räkna den liflösa luften, vattnet och framför allt kolen, — och djurriket. Den förarbetar i sina celler döda organiska ämnen till sådana substanser som djuret behöfver till sin näring. Djuret har för att upptaga den af växterna beredda näringen ett bestämdt organ — magen.

Magen är djurlifvets vigtigaste igenkänningstecken. Hos många djur utgöres den blott af en liten blåsa, ja, ett djur, *Amoebœa diffluens*, är blott en klump rörligt slem som flyter öfver ofvannämnda alger, upptager deras näringssafter i sig och derefter drager sig tillbaka. Detta djur är den sämst organiserade varelse men likväl utrustadt med djurrikets allmänna kännetecken, ja, det är egentligen ingenting annat än — en mage.

Denna skilnad mellan djur- och växtriket är tillräckligt skarp och allmän, hvarför vi ingalunda förgå oss mot naturen eller vetenskapen, när vi säga:

Hvarje lefvande varelse som har en mage är ett djur.

(REFORM.)

Bidrag till kokboken. *Electeur libre* meddelar följande anvisning för tillagande af råttkött. I Kina äter man bisamråttor, hvilka der förekomma i stor mängd. Sedan djuret dödats, afdrages huden och uttagas inelfvorna. Lungorna och lefvern, hvilka äro synnerliga delikatesser, gömmas. Gallan borttages och råttan lägges i svag ättika, der hon får ligga en eller två dagar, hvarefter hon upptages och får hänga i närheten af elden. Sedan sönderskäres hon och lägges i en kastrull. Derefter insaltas och peppras hon, något lök och mjöl strös deröfver och man låter henne koka i tio minuter. Innan rätten serveras, slås deröfver litet rödt vin med hackad hvitlök och charlottenlök. Detta lär vara något riktigt deliciöst.

Karl Anton Wetterbergh.

(Onkel Adam.)

Det klagas måhända icke utan skäl öfver att vår tids litteratur företer en viss torftighet, att den saknar ideer och att poeten ej är mäktig att frambringa några högre skapelser, sådana som den svenska litteraturen från de Gustavianska och Tegnérska perioderna kan uppvisa. De som klaga häröfver böra likväl besinna att vår tid är ett öfvergångsstadium i mensklighetens utvecklingshistoria. Man finner sig ej längre vid det gamla, den första stora franska revolutionens ideer röra sig på djupet af nationernas lif och sträfva att arbeta sig upp till fullt erkännande i verkligheten, och till dessa sociala och politiska anspråk sällar sig ytterligare yrkandet på en kristendom som blifvit renad och befriad från de tillsatser de olika trosbekännelserna gjort för att kunna derur hemta stöd för sina lärosatser. Och slutligen bör ej förbises att vårt århundrade i följd af ångans användning såsom drifkraft, de derigenom ofantligt utvidgade samfärdselmedlen folken emellan och en mängd sinrika uppfinningar till industriens höjande blifvit företrädesvis det materiella förvärfvets tidehvarf. Det torde derför ej vara att undra på, om litteraturen under en sådan tidsålder som vår öfverhufvud taget är mindre rik på ren äkta poesi och i stället blir i viss mån tendentiös, så att de politiska, sociala och religiösa ideerna söka under diktens och romanens form utbreda sig i allt vidsträcktare kretsar. Då skalden, skriftställaren och konstnären i ordets egentligaste bemärkelse äro och måste vara barn af sin tid, kunna de ju ej annat än söka befordra framgången af de rörelser som äro karakteriserande för den tid och det samhälle hvari de lefva; det är hos dem efterverlden söker det trogna återskenet af flydda tiders tänkesätt och själsriktning. Begärom derför ej att de skola kunna skrifva annat än hvad som de dem omgifvande förhållandena drifva dem till.

Till dem af vårt lands författare som mäktigt hänförts af den nyare tidens sträfvanden, fastän han skrifvit mycket som diktats under inflytelse af endast den renaste ingifvelse, hör Karl Anton Wetterbergh, känd af alla under den signatur af Onkel Adam som han under sin tretioåriga litterära verksamhet begagnat och hvarunder han gjort sig älskad icke allenast i sitt fädernesland utan äfven i de tre brödraländerna Norge, Finland och Danmark.

Karl Anton Wetterberghs fädernestad är det täcka Jönköping, der han skådade dagens ljus för första gången den 6 Juni 1804. Hans fader, hofrättsrådet Johan Wetterbergh, var en originel personlighet och hade helt och hållet bildat sig sjelf. Hans käraste nöje var att sysselsätta sig med vetenskap och litteratur. Såsom öfversättare var han synnerligt lycklig och erhöll 1814 Svenska akademiens pris för sin öfverflyttning till vårt modersmål af Popes *Essay on man*. Sonen uppväxte hos sin fader, hvilken var hans första lärare. Men vid denna undervisning begagnades inga böcker, utan meddelade hofrättsrådet sin son hvad han ansåg passande för hans år. Det lider intet tvifvel att Karl Anton

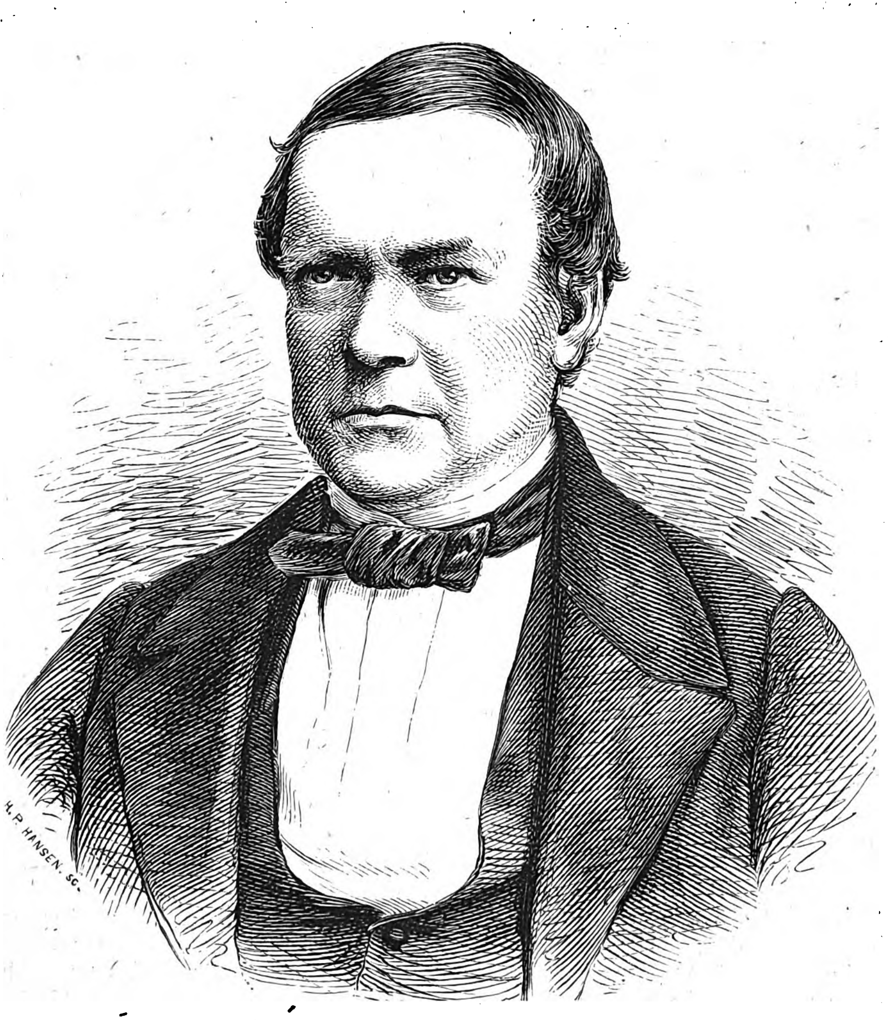
H. P. HANSEN. SC.

C A Wetterbergh

härigenom vandes till eftertanke och sporrades till fortsatta studier på egen hand ur böcker, hvarjemte det muntliga föredraget gjorde intrycken lifligare och befrämjade det inhemtades bättre rotfästande i minnet. Wetterbergh tog emellertid sin studentexamen i Lund år 1822 och var då endast aderton år gammal.

Vår student skulle nu bestämma sin blifvande lefnadsbana och slog sig på juridiken. Vi veta ej hvad orsaken var att han efter några terminer ändrade åsigt och i stället studerade till att blifva läkare. Denna period af Wetterberghs lefnad var ganska svår, ty han hade derunder att kämpa med ekonomiska bekymmer. Förhållandet var nämligen att faderns affärsställning blifvit försämrad, och af denna anledning ville sonen ej längre mottaga det understöd som dittills skickats honom från hemmet utan skref till fadern att han hädanefter ville försöka taga sig fram på egen hand. Wetterbergh studerade med största ifver och kämpade manligen mot bekymren samt fann en faderlig vän och hjelpare i professor Pramberg. Det dröjde likväl icke så länge innan det började ljusna för den unge studenten. Sedan han lyckats vinna ett kändt namn såsom skicklig experimentalkemist, vände sig yngre studenter till honom för att erhålla handledning vid sina kemiska studier, och nu hade han ej så stora svårigheter att bekämpa. De följande händelserna i Wetterberghs lefnad förete ingenting ovanligt; det är den vanliga gången af en sträfsam och rättsinnig ung mans lif: ljusare utsigter för framtiden och slutligen en anställning. Vi kunna derför fatta oss kort och inskränka oss till att nämna, att sedan han under några år tjenstgjort som stipendiat i fältläkarekåren och ett år såsom bataljonsläkare, absolverade han medicine-licentiatexamen år 1836, blef året derpå kirurgie magister och aflade 1837 det s. k. embetsprofvet. Samma år utnämndes han till regementsläkare vid Jemtlands fältjägarekår, med anledning hvaraf han flyttade upp till Östersund, der han i förening med sin unga hustru skapade sig ett lyckligt litet hem. Med få afbrott vistades han här tills han 1847 utnämndes till regementsläkare vid Östgöta grenadierer. Under åren 1846 och 1848 bodde han i Stockholm, derifrån han sistnämnda år flyttade till sin naturskönt belägna gård Getå i Östergötland. År 1848 tjenstgjorde han såsom tillförordnad regementsläkare vid arméfördelningen i Skåne och 1849 och 1850 låg han med sitt regemente i Slesvig. Numera är han såsom fältläkare i andra militärdistriktet bosatt i Linköping

Men äfven en så obemärkt vrå i en så aflägsen trakt af verlden som Östersund undgår icke sorgens falköga. Tre år efter bröllopet bortryckte döden på ej längre tid än tre månader Wetterberghs fader, svärfader och äldsta barn, en liten tvåårig flicka. Hans sinne nedtrycktes häraf och han visste ej hur han skulle fördrifva de långa vinteraftnarne. Östersund är en af våra anspråkslösaste småstäder och hade på den tiden hvarken någon tidning eller boklåda, och som det var förenadt med mycken tidsutdrägt och stort besvär att få någonting från hufvudstaden eller de närmare belägna städerna, lefde Wetterbergh så att säga i en andlig ödemark. I sin ensamhet tog han sin tillflykt till pennan och nedskref en liten skiss, som han på qvällen läste upp för sin hustru och några vänner. Den vann allas bifall, och nu följde flere dylika. På detta sätt samlade Wetterbergh åtskilliga manuskripter. Några af dem, hvilka han ej godkände, förstörde han men skickade de andra till en i Stockholm bosatt vän, hvilken tog dem med sig till Aftonbladets dåvarande hufvudredaktör L. J. Hierta, som genom sin tidning gjorde allmänheten bekant med Onkel Adam. Dessa skisser eller “Genremålningar“, af hvilka den första, “En generalmönstring“, började Aftonbladets följetongsafdelning den 13 Maj 1841, tillvunno sig odeladt bifall icke blott genom qvickhet och sanning i teckningen utan icke mindre genom det älskliga och milda sinnelag som framskymtade öfverallt, äfven på de ställen der författaren med den största realism skildrar det småstadslif som han är en mästare i att uppfatta.

Uppmuntrad af framgången, fortsatte han på den litterära banan och lemnade bidrag till såväl Aftonbladets som andra tidningars följetong. Allmänheten läste med stegrad förtjusning och snart var Onkel Adam den mest omtyckte af alla onklar. Dessa voro “Genremålningar“ (1842), “De fyra signaturerne“ (1843) och “Guvernanten“ (s. å.).

Hvad Wetterbergh dittills skrifvit hade ej antagit större dimensioner än novellens. Under det andra skedet deremot af sin utveckling gaf han sina berättelser större omfång, mera omfattande plananläggning och detaljeradt utförande, och äfven under denna period läste allmänheten hvad han skref med oförminskadt, ja, till och med med stegradt intresse. Hit höra romanerna “Ett namn“ (1845), “Penningar och arbete“ (1847), “Altartaflan“ (1848), “Tännforsen“ (s. å.), “Hat och kärlek“ (1849), “Olga“ (1850), “Träskeden“ (1852), “Kärlek och affärer“ (s. å.).

Då ingenting här i verlden saknar sin gräns, måste äfven för en författare den tid komma, då ingifvelsens ström ej längre flyter obehindradt med dess första ursprunglighet och friskhet, utan då han, såvida han ej nedlägger pennan, måste taga sin tillflykt till att omkläda sina gamla ideer i nya former och sålunda söka ännu fängsla läsarens uppmärksamhet, hvarvid brukar inträffa att arbetet till omfånget blir större än de föregående. Att hvad Wetterbergh skrifvit under denna sin svagare författareperiod lästs med nöje och bifall af allmänheten vitnar vältaligt om hans konstnärliga förmåga att beherrska sitt ämne och afvinna detsamma lyckliga momenter i detaljerna. Från denna tid förskrifva sig, bland andra, hans “Herr Simon Sellners rikedomar“ (1853), “Valdemarsborgs fideikommiss“ (1854), “Skyddslingen“ (1855) och “Samhällets kärna“ (1857).

Wetterbergh har äfven försökt sig såsom dramatisk författare med enaktskomedien “Pröfningen“, hvilken spelades första gången, då kapten Lindebergs teater invigdes år 1842. Att denna pjes blef hans första och sista torde härleda sig deraf att han fann scenen med dess stränga fordringar på ämnets begränsning, dramatisk åskådlighet och en raskt fortgående handling ej öfverensstämma med sin begåfning. Att Wetterbergh är en lycklig lyriker har han bevisat genom sina “Blad ur Katarina Månsdotters minnesbok“ (1860), hvari han med stor framgång anslagit den svenska folkvisans ton och hvilka andas den innerligaste lyriska stämning, som oemotståndligt fängslar läsaren.

Sedan 1862 har Wetterbergh ej skänkt vår litteratur några större arbeten utan i stället skaffat sig en mindre kritisk men också desto älskligare läsarekrets, barnen, och att han för dem är en kär onkel anse vi vara det som är icke minst hedrande för hans författareskap. Linnea räknar också i år sin tionde årgång.

Det ligger i sakens natur att då en man sådan som Wetterbergh egnar sig åt den litterära banan, kan han, hur mycket han än bemödar sig, icke skilja sin litterära personlighet från sin borgerliga, hvaraf åter blir en följd att dessa två sidor af hans varelse i många fall inverka på hvarandra. Man kan derför, utan fruktan för att blifva beskyld för öfverdrift, säga att det är läkaren och filantropen Wetterbergh som skapat författaren Onkel Adam. Han rör sig icke öfver något stort område; det är hvardagslifvet, den skråköpingska medelklassens och förnämligast de lägre klassernas dagliga lif han med förkärlek skildrar. Men här rör han sig också med en säkerhet, som vunnits genom ett flitigt och noggrannt iakttagande af detta lifs otaliga små yttringar, och här liksom i hans dikter uppenbarar sig ett mildt och kärleksfullt deltagande för menniskan och det menskliga, hvilket är nära beslägtadt med läkarens trägna vård af den lidande. Ett fel som skulle kunna härflyta af denna känsla är dock Wetterbergh fri från: hans friska humor och sundt realistiska verldsåskådning ha lyckligt lotsat honom förbi sentimentalitetens Charybdis. Deremot kan ej nekas att han i viss mån råkat ut för tendensens Scylla, ett fel som bör ursäktas skalden i betraktande af den väsentliga hjelp som filantropens sträfvan till ett praktiskt mål verkligen kunnat skänka det reformatoriska arbetet inom samhället. Wetterbergh har äfven beaktat den anmärkning som från estetisk ståndpunkt gjorts mot några af de arbeten som tillhöra hans senare period, nämligen att han i alltför hög grad dyrkat främmande gudar, och han har sökt gendrifva den med följande ganska sinrika yttrande: “Då man uppreser en sädesstack, sätter man en stång i midten och bygger sedan omkring; det händer ibland att stången sticker ett stycke öfver stacken sedan den är färdig, och ingen kan hindra folk att tro att stacken är ditsatt för stångens skull, fastän meningen egentligen var tvärtom. Så är det, då man sätter en idé i midten och bygger en berättelse deromkring.“

Estetikern har visserligen rätt och är skyldig — för att nu bibehålla liknelsen — att fästa uppmärksamheten på när den tendentiösa stången skjuter för högt upp, men för den stora allmänheten blir den ofta ett märke, ett baner som rests der för att varna mot något samhällsondt och samla manskapet till strid för en god sak. Och just detta har i rikt mått varit fallet med Wetterberghs författareverksamhet. Det är svårt att uppräkna allt det goda han genom densamma tillskyndat fäderneslandet, och säkert var det äfven på denna del af sin verksamhet han tänkte, då han inledde sina förlidet år utgifna samlade skrifter med de tillitsfulla men sanna orden: “Jag har nu omläst dessa många smärre och större skrifter, dem jag under mer än ett fjerdedels sekel till en stor del hunnit glömma. De hafva förefallit mig som nya bekantskaper, men jag har i dem ej funnit ett ord som jag ångrar eller en åsigt som jag ville taga tillbaka. Det är således klart att jag från ungdomen och ända in i ålderdomen bibehållit samma lynne, samma förtjenster och samma fel. Min lycka har varit att mina landsmän ungefär hafva samma förtjenster och samma fel som jag, att det har således icke varit något annat än en svensk som skrifvit för svenskarne.“

Lifvet på Petersburgs gator,

efter

J. G. Kohl.

Främlingen som kommer till S:t Petersburg kan ej annat än förvånas öfver gatornas i den ryska hufvudstaden ödslighet, och detta i synnerhet om han är engelsman eller fransman, hvilka äro vana att simma i den väldiga menniskoström som böljar fram genom Londons och Paris' gator. Han finner här stora och föga lifliga öppna platser, på hvilka man stundom ej ser något annat än en ensam droska såsom en båt på det vida hafvet, gator utefter hvilka resa sig ödsliga palatser och på hvilka endast här och der ses några fotgängare. Den storartade skala hvarefter Petersburg grundlagts visar att man haft blicken riktad på framtiden. Trots stadens stora folkmängd, som nu uppgår till 667,000, kan i allmänhet sägas att man möter endast en vandrare vid hvart tionde steg. Det gifves dock naturligtvis tider och ställen för hvilka denna måttstock ej kan användas och då denna uppgift är dels för hög, dels för låg. På stora högtids- och festdagar liksom alltid i stadens medelpunkt, på den stora Nevsky-perspektiven, på Amiralitetsplatsen, på den vackra Neva-kajen, i Sommarträdgården o. s. v., är rörelsen större och motsvarar stadens stora folkmängd.

Petersburgs befolkning är utan tvifvel en af de brokigaste och mest blandade man gerna kan få se. I synnerhet har det nu så omfattande kommunikationer till lands som knappast någon annan stad i verlden, och genom dessa bringas det i beröring med så många folkslag i denna hemisfer, att det är nästan lika svårt att afgöra hvilka som här beständigt eller på vissa tider icke låta sig representeras genom ett större eller mindre antal individer som att uppräkna dem alla. Huru många äro icke redan endast de stammar som anse sig här vara på egen botten och kalla detta residens sin hufvudstad.

Man betrakte blott militären. I Petersburg gifves det en särskild kår för de kaukasiska folken, en egen afdelning för tartarerna, åter en annan för finnarne, en tredje, fjerde och femte för kosackerna, af hvilka folkslag ett urval tvungits att såsom gisslan för sina bröders trohet vistas i den ryska hufvudstaden. Man ser här kossacken tumla om på sin häst med lansen i ordning såsom gälde det att förfölja fienden och i raskt traf spränga fram öfver torgen, tscherkessen i sin rika drägt och i full rustning, med hvarje tum af sin kropp bepansrad, anställa krigiska öfningar på de allmänna platserna; tauriern, ständigt ihågkommande sina stepper och sin Allah, gravitetiskt skrida fram genom hvimlet; de ryska soldaterna, väl disciplinerade och öfvade, i långa kolonner defilera genom staden samt alla möjliga uniformer inom ryska armén, hvaraf alltid i hufvudstaden finnes en liten profbit från hvarje regemente.

Petersburg är i påfallande grad en militärstad, ty hvar nionde person man möter är en militär, och då hvarken manskapet eller officerarne få lägga af sig epåletterna och vapnen, så hvimla promenaderna af kaskar och fjäderbuskar.

Eller man kaste en blick på köpmanskåren och de öfriga fredliga yrkenas utöfvare. Här saknas intet af Europas och knappast något af Asiens folkslag: icke spanioren och italienaren, icke inbyggare från de gröna britiska öarne, icke representanter från *ultima Thule*, icke den af siden frasande bucharern och persern, ej ens indiern från Taprobane, den kinesiska stångpiskan, ja, till och med araben med sina hvitglänsande tänder.

Särdeles karakteristiska för det petersburgska gat- och folklifvet äro de ambulatoriska krämare som ströfva omkring öfverallt och utbjuda sina varor. Dessa menniskor, klädda i den ryske bondens drägt och alla tillhörande de lägsta folkklasserna, utgöra en skarp kontrast mot de stora gatornas ståtliga och palatslika hus och ådraga sig främlingens uppmärksamhet såväl genom sitt stora antal som genom sina ofta pittoreska drägter, sin högljuddhet och lifliga gestikulation. Det finnes knappast någon sak, från qvasten, i is inlagd fisk och helgonabilder till pelsmössor och bönemattor, som ej på detta sätt kolporteras från hus till hus. Ryssen är född köpman och beherrskas af ett oemotståndligt begär

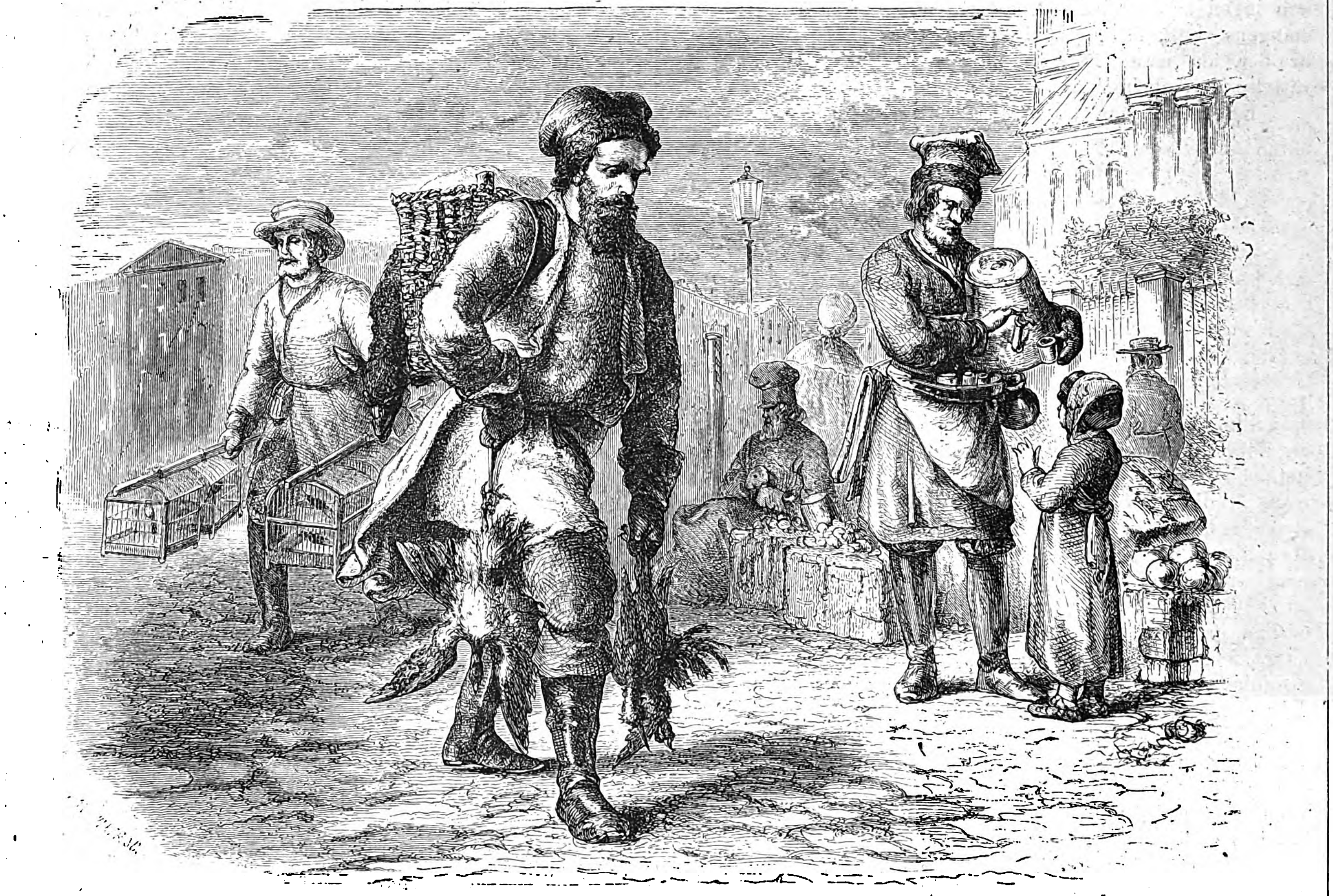

Bilder från gatlifvet i St. Petersburg.

att skinna och bedraga den han gör affärer med, hvarför det också är nödvändigt att pruta dugtigt med dessa nomadiserande gatkrämare, på hvilka polisen, som i Ryssland följer allt med största uppmärksamhet, håller ett vaksamt öga. Vi begagna här tillfället att göra våra läsare bekanta med några af dessa typer genom hithörande två illustrationer. Vi börja med fågelhandlaren, en ganska talrik klass, som bjuder ut sångfåglar, i synnerhet finkar och trastar, dem den mera obemedlade gerna köper för att upplifva sin anspråkslösa boning och hvilka han litet emellanåt måste ersätta med nya, då de stackars sångarne aldrig blifva långlifvade i den qvafva och dåliga atmosferen i dessa bostäder. Näst intill honom se vi vildthandlaren, som i synnerhet under vintern har mycket att göra, emedan stora qvantiteter af slagtadt fjäderfä, lam, killingar, harar, kaniner och murmeldjur under denna årstid föras till Petersburg inlagda i is, då deremot om sommaren företrädesvis utbjudas vilda svanor, gäss, änder, snäppor och kramsfågel. På intet torg, och på ingen större gata saknas vidare sådane som sälja kaviar och insaltade eller rökta små fisksorter. Likaledes fattas ingenstädes der större trafik råder försäljare af te, grogg och andra varma drycker, hvilka ha rask afsättning. Under vintern äro frusna äpplen en mycket eftersökt läckerhet bland de lägre klasserna och utbjudas i stor ymnighet af bondflickor, hvilka äfven om sommaren tillhandahålla allmänheten lika stora qvantiteter gurkor och vattenmeloner, som äro mycket omtyckta bland de lägre klasserna samt ätas på stället råa och utan salt eller med ättika och olja. Karakteristisk bland dessa typer är krämaren som säljer dåliga, i skrikande färger målade bilderböcker och helgonabilder, hvilka köpas flitigt af gammal och ung, ty det gifves ingen så oansenlig koja i hvars hörn i närheten af dörren ej ses ett par af rökverk beslöjade helgonabilder straxt vid den osande ständigt brinnande lampan eller der ej tsarens eller den stora Katarinas porträtt sitter på väggen vid sidan af några taflor föreställande hjeltar eller bataljer ur ryska historien. Ej mindre egendomlig är klädmäklaren som bjuder ut ett halft dussin med kanin-, rått- eller fårskinn fodrade kaftanlika nattrockar. Härtill kommer hela raden af bagare, brödhandlare, pastej- och ostförsäljare samt en hel armé som afyttrar mjöl, *kvas*, likörer och alla de olika slagen af bränvin — dessa afskyvärda brygder hvilkas rusgifvande egenskap krämaren söker stegra genom tillsats af svafvelsyra, spansk peppar, belladonna, opium, flugsvamp o. s. v. och hvilken smörja endast en rysk mage och ett ryskt hufvud kunna fördraga, ehuru anmärkas bör att delirium, nervösa ryckningar, slagattacker och lamhet ingenstädes i verlden förekomma så talrikt som bland de lägre ryska folkklasserna, hvilka beherrskas af ett otygladt begär efter detta djefvulska och demoraliserande bränvin. Åt torgen och gatlifvet i allmänhet gifva denna mängd af ambulatoriska schackrare och det med dem prutande bondfolket, tjenstflickorna, m. fl. en i högsta grad pittoresk karakter.

Eller man betrakte *infima plebs*. Der trängas tyska bönder bland väsnande ryssar med långt skägg, smärta polackar och undersätsiga finnar, letter och judar, mordviner och deras bröder tscheremisserna, amerikanska matroser och deras antipode kamtschadalerna, judar och muhammedaner, hedningar och kristna, alla religionssekter, raser i alla färger, hvita kaukasier, svarta morer, gula mongoler o. s. v.

Utan gensägelse är det på Nevsky-perspektiven som det petersburgska gatlifvet företer det största intresset. Denna praktfulla gata sträcker sig från Alexander-Nevsky-klostret till Amiralitetet och har en längd af fyra verst. Mot slutet är den något krökt. Den genomskär stadens alla ringar, de fattiga förstadsqvarteren liksom de i medelpunkten befintliga stamhållen för lyxen och rikedomen. De dervid befintliga tomterna och husen äro derför af mycket olika värde, och en vandring utefter densamma i hela dess längd är obestridligt den intressantaste man kan göra i hela Petersburg. Vid dess yttersta ända ser man på ena sidan ett kloster, en kyrkogård — således endast död och ödslighet. Sedan synas några låga trähus, boskapsförsäljningsplatser och bränvinsutskänkningsställen, hvilka omsvärmas af sjungande ryska bönder och der allt vitnar om by- och förstadslif. Sedan kommer man till tvåvåningshusen af sten, bättre restaurationer, magasiner och bodar, sådana man ser dem i de ryska småstäderna, torg och bodar med en massa gamla möbler, kläder och öfriga saker, hvilka förts hit från sjelfva centrum och utbjudas här. Husen äro efter gammalt ryskt bruk gula och rödmålade, och alla menniskor man ser här ha långt skägg och ännu längre kaftan. Något längre fram möter man *isvoschtschik*erna (åkaredroskorna), hvilka råkat förirra sig hit från stadens inre delar, rakade kindben och hakor, franska frackar och enstaka större hus. Sedan man gått om det hörn som gatan bildar här, skönjes i fjerran Amiralitetshusets väldiga förgylda tornspira, hvilken synes från stadens alla gator. Byggnaderna äro nu tre- och fyravånings palatser, tillkännagifvandena på husen blifva allt talrikare och större tills skräddarens *bouton* är måladt med alnslånga bokstäfver på väggen. De fyrspända ekipagerna bli allt flera och här och der ser man en elegant fjäderbuske. Slutligen befinner man sig vid Fontanka och på Anitschkov-bron, hvarest det egentliga residenset börjar. Sträckan mellan denna bro och gatans slut är perspektivens egentligen eleganta och fashionabla del. Här börjar lifvet pulsera med svindlande fart. Här möter man fyrspann vid nästan hvarje steg, furstar och generaler, och här finnas de utländska magasinerna, guldsmedsbutikerna, de kejserliga palatserna, katedralerna och alla de förnämsta petersburgska religionspartiernas kyrkor.

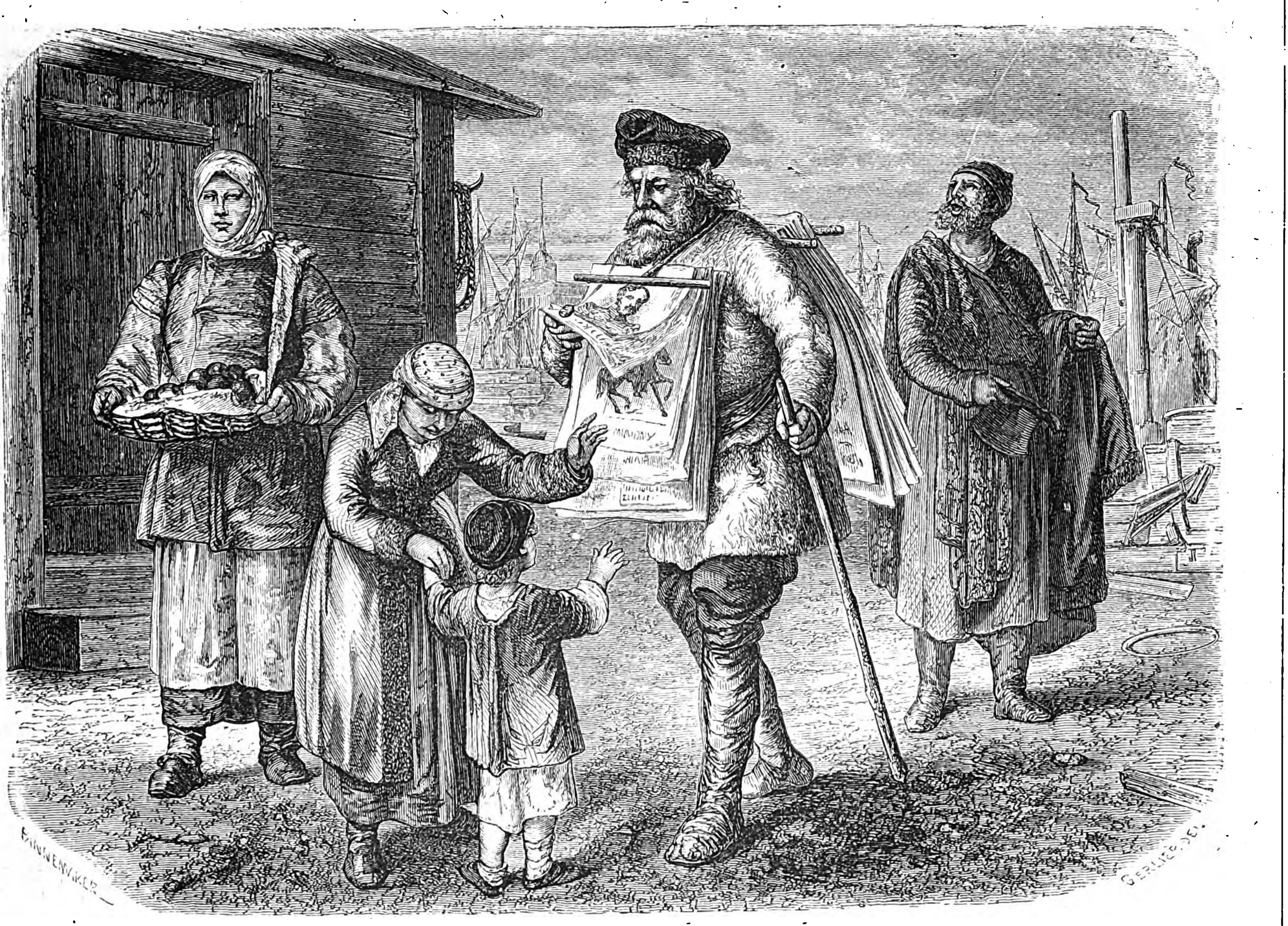

Apelsinförsäljerska. Tafleförsäljare. Klädmäklare.

Bilder från gatlifvet i St. Petersburg.

Lifvet på denna fashionabla del af perspektiven kan vid middagstiden mäta sig med det på hvarje annan europeisk hufvudstads förnämsta promenad, och man njuter deraf desto mer som dekorationen till detta skådespel är i högsta måtto storartad. Den utgöres af ej mer än femtio hus. Då emellertid hvart och ett af dem är en jättebyggnad, blir promenadplatsens längd likväl stor nog. De flesta af dessa byggnader tillhöra de olika kyrkor som ligga vid gatan: den holländska, armeniska, katolska, Petrikyrkan m. fl. Genom Peter den Stores frikostighet fingo de här efter eget val till skänks tomter, hvilka i början torde ha synts dem vara af ringa värde, men som nu, då förhållandena omgestaltats i så hög grad att de ligga i hjertat af staden, tillskynda sina egare otroliga inkomster.

En vacker dag promenerar man här lika beqvämt som i en stor salong med himmelen till tak. Husen äro så renliga, glänsande och rika på prydnader och pelare som vore man i en praktfull balsalong. På körbanans midt rulla de lysande ekipagerna ljudlöst fram öfver trägolfvet. Gångbanorna äro rymliga och beqväma. Ingenstädes ser man pöbel, affärer eller arbete. Inga knuffningar ifrågakomma, dels emedan den ringare alltid visar den högre stor vördnad, dels emedan slaven i följd af den honom egna smidigheten rör sig lättare på platser der det är mycket folk än t. ex. germanen.

Att promenera fram och tillbaka mellan Anitschkovbron och Amiralitetet torde vara en af de angenämaste förströelser lifvet i någon stad kan erbjuda. Derför tager också hvarje petersburgskt lejon en gång om dagen en vän under armen och gör några slag der upp och ned. Den lifligaste sidan af gatan är den norra, emedan den ligger i solskenet, hvilket alla söka. Denna sida prunkar också med långt praktfullare bodar och magasiner samt ger mycket större hyror.

Liksom i naturen olika väderlek och årstid föra med sig andra djur, såsom regn änder, solsken fjärilar, aftondimman nattfjärilar, vintern den hvita haren och grå ekorren, men sommaren den grå haren och röda ekorren, så är det äfven med menniskorna på Petersburgs gator. Då nu väderleken är förunderligt ostadig i Rysslands hufvudstad, vexlar äfven denna gatpublik i ofantlig grad. Om vintern är det pelsarnes, om sommaren de lätta flors- och sidentygernas tid. Om aftonen gå alla i kappor, om dagen är allt luftigt och obetäckt. I solskenet de fladdrande sprättarne och moddamerna, när det regnar är all elegans borta och man ser ingenting annat än svarta menniskor. I dag åker hela verlden i släde, i morgon i vagn.

Ännu mer än väderlekens ombytlighet inverka de många religionspartierna på gatornas fysionomi. Fredagen, muhammedanernas söndag, äro perserna och tartarerna i rörelse. På sabbaten ser man judarnes svarta sidenkaftaner och på söndagen möter man öfverallt andäktiga skaror af kristna. Härtill kommer mängden af kristna sekter. I dag ringa lutheranernas klockor till bönedag, i morgon kalla katolikernas till den obefläckade jungfruns fest, och polackar, littauer, fransmän och österrikare vandra till templen. I öfvermorgon ljuda åter tusentals klockor från de grekiska kyrkotornen, och nu hvimla på alla gator de ryska köpmännen, deras fruar och döttrar i sina gräsgröna, svafvelgula och violblå drägter. Vid stora politiska och nationala fester, de s. k. kejsardagarne, ser man alla drägter, alla färger och alla moder som existera från Paris till Peking. Det är som Noachs ark skulle stannat vid Neva och släppt ut alla sina befjädrade invånare. Här ser man menniskor som låtit håret växa obehindradt öfver hufvudet och nästan hela ansigtet, så att de likna en ogrästäppa. Andra deremot ha låtit rakknifven fara fram öfver hela hjessan liksom lien på en stubbåker, i det de lemnat ingenting annat qvar än ögonbrynen och ett par näpna uppstrukna små mustascher. Andra åter, hvilka till och med genom lag äro förbjudna att begagna sådana, hålla sig skadelösa genom ett öfverflöd på lockar. Vidare ser man sådana som, härmande getterna, låta en hårtest titta fram under hakan; andra — ja, hvem kan räkna alla de polska, malorossianiska, ryska, ungerska, franska, judiska, tartariska, kinesiska skägg- och hårvariationerna — män i kaftaner och talarer, frackar och syrtuter, fårskinnsmössor, cylinder- och filthattar, sjakåer, turbaner och schapkis, i stöflar, tofflor, lindbastskor, qvinnor *à la Russe, à la Polonaise*, i hattar, mössor, *kakoschnik*er (omkring hufvudet lindade tygstycken), i Paristoaletter och fornryska sarafaner, beväpnade och obeväpnade.

På gatorna ser man så många olika slag af publik som det finnes olika drägter och nationaliteter, och liksom i naturen, så gäller äfven här att kaka söker maka. Denna sköna, smidigt formade brunetta verldsdam, som kommer gardesofficerns hjerta att klappa i dubbel takt, gör ej minsta intryck på Gostinnoi-Dvor-köpmannen, hvilken går förbi utan att egna henne en enda blick. Han svärmar för sin röda sarafan, som han förstår och som förstår honom. Den unga ryskan benar ej sitt hår och fäster ej band i de vackra flätorna för att behaga den henne förbifladdrande unge fransmannen; nej, det är med dessa band hon fängslar en ung kusk såsom man fångar hämplingar på limspön. Hvarenda handelsexpedit med urkedja af oäkta guld, väldiga, ur halsduken uppstående fadermördare och med hatten på sned vet dock, så mycket än gardesofficeren må skratta åt honom, hvar han har sin flicka som finner behag i hans person och med förtjusning åhör hans kostliga och utsväfvande utgjutelser.

Det har ofta anmärkts att man sällan i någon stad ser så vackra och ståtliga karlar som i Petersburg. Denna omständighet bör i väsentlig mån tillskrifvas skräddarne, hvilka äro utmärkt skickliga i sitt yrke samt genom stoppning och andra medel kunna af ett äfven illa växt subjekt göra en ståtlig karl. Petersburg är en karlstad. Qvinnorna äro männen mycket underlägsna till antal, hvarför man också ser endast jemförelsevis få som kunna kallas vackra. Orsaken härtill anses vara att Petersburgs luft inverkar menligt på det täcka könets utseende, ty det vissnar snart bort deri. Vidare kommer härtill att man roar sig mycket i den ryska hufvudstaden, och då damerna äro så fåtaliga, blifva de i samma mån eftersökta för bjudningar och baler, hvarigenom deras helsa undergräfves och de sjelfva bli gamla i förtid. Det är endast sällan man ser ett täckt flickansigte i Petersburg; nästan alla fruntimmer äro bleka, och man finner snart hur mycken gratie, skönhet och behag inom kort tid konsumeras der. Under sådana förhållanden äro utländskor mycket eftersökta och firade i Petersburg. De petersburgska damerna ha ej synnerlig frihet, ty ett fruntimmer kan ej visa sig ute på gatorna utan en herre i sällskap, till och med ej ens midt på dagen.

Den vanliga promenadtiden på Nevsky-perspektiven är före frukosten, kl. 12-2, då den fina verldens damer åka ut och göra sina uppköp i bodarne, der herrarne infinna sig för att säga dem några komplimenter. Inemot kl. 2-3, då dessa uppköp, vaktparaden, börsen och affärerna äro slut, draga sig de promenerande till Engelska kajen, der den egentliga promenaden försiggår och der äfven den kejserliga familjen brukar infinna sig. Engelska kajen är icke mindre storartad än perspektiven. Den är gjord af granitblock och sträcker sig utefter Neva-stranden mellan gamla och nya Amiralitetet. Liksom alla Petersburgs kajer, är denna byggd under Katarinas regering, hvilken lät förse omkr. 24 engelska mil flod- och kanalstrand i Petersburg med granitskoning. Af det ofantliga arbete detta företag kostat ser man ingenting, ty kajen uppbäres af pålar hvilka neddrifvits djupt i den sumpiga marken. För fotgängarne finnas öfverallt eleganta trappor och för vagnarne breda körbanor, hvarpå man kommer ned till vattnet, och hvilkas sidor om vintern vanligtvis prydas med af is huggna och sirligt formade balustrader. På ena sidan af Engelska kajen ser man en lång rad vackra palatser, af hvilka de flesta uppförts af engelsmän men nu till största delen egas af rika ryssar; på andra sidan har man den breda Neva-spegeln med en mängd skepp, båtar och gondoler och midtemot en mängd storartade byggnader, såsom Vassili-Ostrov, akademien för de fria konsterna o. s. v. Engelska kajen är för Petersburg detsamma som *Jungfernstieg* för Hamburg och skulle med fullt skäl kunna kallas “Furstestigen“, ty här promenera nästan inga andra än kejsaren, storfurstarne, småfurstar och furstar samt gräddan af den fina verlden. Då här ej finnas några handelsbodar i närheten och nästan ingen annan trafik, såsom den störande inmänger sig på Nevsky-perspektiven, blir Engelska kajen, äfven, Petersburgs elegantaste promenad.

Utom Nevsky-perspektivens norra sida och Engelska kajen finnes i, Petersburg endast en plats som kan räknas till de besöktaste promenaderna, och denna är Sommarträdgården. Alla andra äro mer eller mindre folktomma. Sommarträdgården, 1,000 alnar lång och hälften så bred, ligger vid Neva, vid slutet af Hofkajen. Den är den äldsta trädgård i staden, har en mängd vackra träd, af hvilka största antalet utgöres af lindar, och ligger derför liksom en midtibland de väldiga stenhusmassorna åt faunerna och nymferna invigd jättelik lund. Den har en mängd långa alleer, rundelar och blomstersängar i något gammaldags stil. Sommar-, blomster- och skogsgudomligheter stå vid kanten af dess gångar, och på norra sidan begränsas den af det praktfulla jerngaller som är upprest jemsides med Nevan. Detta galler är med afseende på sin form och den estetiska anordningen, med sina präktiga pelare och sockel af granit, sina vackra och smakfulla jernkransar och arabesker ett så utmärkt och solidt konstverk, att en engelsman blott för att se detsamma reste från London till Neva, hvarefter han återvände hem belåten, efter att ha ritat af gallret. Vid höstens inbrott byggas små hus omkring alla statyerna för att skydda dem mot vinterns snö och regn. Alla ömtåligare träd och växter omgifvas med halm och mattor, och ligger nästan hela trädgården inpackad så tills i April menniskorna lägga bort sina pelsar. Gräsvallarne vattnas oupphörligt och gångarne äro ständigt putsade och fejade. Denna omsorgsfulla vård gör att Sommarträdgårdens gräsmattor och träd redan tidigt på våren äro gröna före alla andra och under den vackra årstiden städse erbjuda en sval och behaglig tillflyktsort. — I ett hörn af trädgården står ännu det lilla palats som Peter den Store bebodde. Det är ett litet hvitmåladt hus med en mängd temligen smaklösa, i gult anstrukna basreliefer. På taket synes mellan skorstenarne den helige Georg på sin häst dödande draken. I det inre förvaras ännu några möbler som begagnats af Peter den Store. Det lilla huset tyckes skämmas öfver sin litenhet, ty det döljer sig helt och hållet bland trädgårdens höga lindar, liksom vågade det ej visa sig i sällskap med de höga palatser som resa sig rundtomkring detsamma.

Sommarträdgården, som har en areal af 500,000 qvadratalnar, besökes i synnerhet af den petersburgska barnaverlden. Hit begifva sig de unga flickorna med sina guvernanter, lärarne med sina elever och ammorna med de små barnen. Man kan ej se någonting mera intagande än denna lekande samling af små vackra kossacker, tscherkesser och mushiker. Ty bland alla ryska samhällsklasser brukar man kläda sina barn *à la Moujik.* Håret rundklippes såsom bönderna begagna det, en liten sirlig kaftan sammanhålles omkring lifvet af en vacker gördel och hufvudet betäckes af en hög tartarisk mössa. Först då barnen äro nio eller tio år gamla, klädas de på europeiskt sätt. Detta gäller likväl endast om gossarne. De små flickorna begagna redan från tidigaste år den franska toaletten, aldrig bondflickornas sarafan och *kokoschnik*, antingen de äro mera aristokratiska eller mindre patriotiska än gossarne. Då de ryska barnen af de högre samhällsklasserna ha ryska betjenter, engelska och franska bonner och tyska informatorer, så lära de sig alla dessa nationers språk och upptaga i sitt tal derur de ord som falla dem bäst i smaken. Häraf uppstår sålunda en egendomlig språkragu, hvaraf de petersburgska barnen begagna sig och som måste framkalla stor begreppsförvirring och oklarhet i deras tankar och känslor. Så kan man ej sällan få höra ett barn säga t. ex. *Papa, I have been in the letnoi fsad* (Sommarträdgården); *Feodor fs' nami buil* (var med oss); *est ce que vous n'irez pas?*

Uppsigten öfver den petersburgska gatpubliken är anförtrodd åt en klass menniskor som kallas *butschnik*er, eller egentligen *budotschnik*er, och hvilka dag och natt kampera på gatorna i små *butk*er (skjul), hvaraf de fått sitt namn. Dessa små skjul finnas vid alla gathörn. Tre butschniker bo vanligtvis tillsammans i ett sådant skjul, der de ha sina sängar, sitt kök och ett litet matvaruförråd. En af dem, som är insvept i en rödkantad mantel och beväpnad med en hillebard, står utanför och postar, den andra för de fångna till polisarresten (en sådan finnes i hvarje qvarter), meddelar sina kamrater eller invånarne i de närbelägna husen polisens befallningar och den tredje sköter de husliga göromålen i den gemensamma bostaden. Den vakthafvande är natt och dag på sin post och öfvervakar derifrån det honom tilldelade stadsrevieret, anhåller de öfverlastade, sliter de tvister som uppkomma mellan åkarne o. s. v. Butschnikerna ha små-pipor, hvarmed de inom qvarteren befintliga posterna gifva hvarandra tecken när det gäller att gripa en flykting, och då de dessutom öfvervakas af ronder görande polismästare och öfverkonstaplar, råder på Petersburgs gator en mycket god ordning. Om nätterna patrullera dessutom små gendarmafdelningar till häst genom gatorna.

En episod ur Karl IX:s ungdom.

Historisk novelett af Wilhelmina.

I.

Bröderna.

Det fläktar så svalt uti rosendelund,
Der glädtiga fåglarne slå;
Och morgonen vandrar med guld i sin mund,
Och himlen är solig och blå.
Nog vet jag den vännen som jag håller af,
Som städse jag bär i mitt sinn'.
Se, blommorna växa på döder mans graf...
När växa väl blommor på *min?*

Violerna dofta på grönskande äng,
Och siskan i boet så mjukt
Ses bädda åt ofödda ungar en säng.
Ack, hjertat, *mitt* hjerta är sjukt!
Du vida, du grönblå, du svallande haf!
Förmår du ej svalka mitt sinn'?
Åt tusen, ja, tusen du blifvit en graf,
Vill du icke ock blifva *min?*

Se, myrorna kräla så jemnt kring sin stack
Och släpa på barr och på strå;
De äro så glada och nöjda... Ack, ack!
Hvi blef jag ej myra också?
Du, Gud, som mig lifvet och tankarne gaf,
Du värdes hugsvala mitt sinn'.
Bor glömska som förr uti jordmyllad graf,
Så låt mig ha nära till *min!*

Denna besynnerliga, till en del sammanhängande, till en del osammanhängande visa sjöng en man om tretiotvå års ålder vid tonerna af en luta, ur hvars strängar han grep de mest sorgliga ackorder.

Mannen var hertig Magnus af Östergötland, konung Gustaf I:s andre son med Margreta Lejonhufvud.

Tonerna han spelade och sjöng voro — vi upprepa det — sorgliga, men ännu sorgligare var den arme kungasonens utseende. Han var blek och mager, och öfver det i sig sjelft ganska vackra och välbildade Vasa-anletet (detta skilde sig på ett eget sätt från andra adliga familjers anleten) låg en slöja af djupaste svårmod. Ögonen, stora och mörkblå, hade en skygg och irrande blick; kinderna voro insjunkna och pannan gulblek. Hela gestalten syntes klen och svag, ehuru förr så högväxt och reslig; klädseln var mindre vårdad än man skulle väntat det hos en prins, och hår och skägg voro i största oordning.

Hertig Magnus, som befann sig på besök hos sin yngre broder, hertig Karl af Södermanland, Nerike och Vermland, hvilken, ovän med den då regerande brodern, konung Johan III, för det mesta vistades på Nyköpings slott, satt nu helt ensam i ett af denna konungaborgs gyllene gemak och lekte på lutan, som var hans käraste tidsfördrif. Hertig Magnus hade länge varit sjuklig till kroppen och svårmodig till sinnet, helst på senare tiden, ju mer man plågade den afsatte äldste brodern och förde denne stackars kunglige fånge från fästning till fästning på befallning af brodern Johan, som aldrig trodde sig säker för den olyckliges möjliga rymningsförsök och i sammanhang dermed hans försök att återtaga tronen. Den gode, oskadlige, obetydlige Magnus grubblade ständigt på sin olycklige brors bedröfliga lott. Man vet hur han slutligen blef fullkomligt vansinnig, sedan han, dårad af en hägring, hade kastat sig i Vettern men blifvit med lifvet upptagen.

Händelsen som vi här gå att omtala timade några år förut: det var om sommaren 1573, i slutet af Maj månad. Våren hade iklädt sig sin bjertaste, yppigaste drägt och hela naturen andades frid; hvi funnos dock så många fridlösa menniskohjertan?

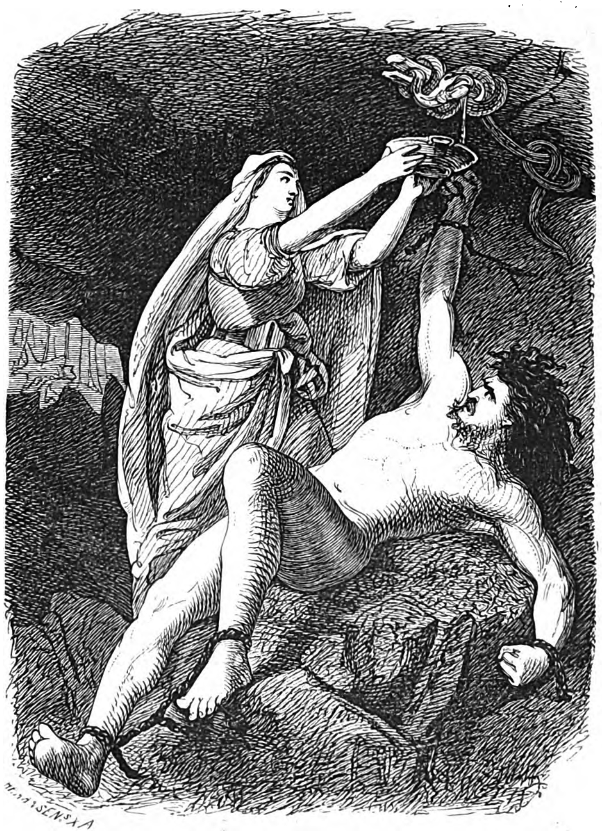

Bilder utan text.

3. **Loke och Sigyn,** efter en tafla af professor M. E. Winge.

Just som hertig Magnus sjöng de sista stroferna af visan och grep de sista ackorderna, inträdde i rummet — nej, icke inträdde utan inrusade — värden på stället, den då tjugofyraårige hertig Karl, morsk och bullersam i åminnelse.

Det var en märkvärdig kontrast mellan dessa båda bröder så till det yttre som till det inre. Lika vissnad, mager, blek och bedröflig som Magnus var, lika stark, blomstrande, modig och lefnadsfrisk var Karl. Han var visserligen ej hvad man egentligen kallar vacker, ty ansigtet hade redan då någonting kallt och strängt, och de blå ögonen blickade alltför trotsigt. Också behöfde man blott egna honom ett ögonkast för att se att, om också hans båda bröder Erik och Magnus voro anfäktade af svärmeri, icke han hade fått någon del deraf på sin lott.

“Hvad?“ ropade han, “sitter du här, min bleke broder! Det är nu också ett infall, det befängdaste jag någonsin sett, att på en sommarmorgon sådan som denna stänga sig inom fyra väggar i stället att gå ut i skog och mark för att dricka lif, mod och märg i den fria naturen.“

“Min märg är förtorkad och mitt lif är hemfallet åt döden,“ svarade Magnus med en hjertskärande suck.

“Icke så, käre Magnus,“ genmälde Karl glädtigt. “Du är ju ännu unga karlen... tretiotvå år... i din ålders bästa blomma. Du måste krya upp dig och visa att du är en son af den store Vasa. Men för att kunna det måste du kasta den der gnälliga lutan för hin i våld. Det är den som gör dig till en ömklig månskenshjelte. Tag hit, så skall jag slå henne i väggen, så att hon går i tusen bitar.“

“Du låter bli det,“ sade Magnus och tryckte det honom så kära instrumentet till sitt bröst med en ömhet som om det varit en älskarinna.

“Lutan är mitt käraste, mitt enda tidsfördrif,“ fortfor han, “skulle man vara nog grym att missunna mig äfven detta? — Lemna mig i fred, broder.“

“Nej, Magnus, vid Gud det duger att du sitter så der och svärmar. Lägg bort instrumentet, säger jag, det är ett omanligt tidsfördrif, och följ mig i stället upp i min rustkammare för att åt dig utsöka ett armborst eller en fågelbössa, så skola vi sedan svärma genom skog och mark. Här är godt om villebråd, skall du veta.“

“Jag vet det nog, och sådant har jag äfven tillräckligt hemma hos mig i mitt hertigdöme såväl kring Vadstena som kring Bråviken och öfverallt. Men det roar mig icke att jaga ... jag finner det vara ett mordiskt nöje.“

“Du är en tok, Magnus, och det blir du i alla dina da'r. Hvartill tror du äro väl djuren skapade om ej för att skjutas ihjäl? — Dock, jag förstår — du är väl kär igen såsom vanligt.“

“Än om så vore?“

“Om så vore, så är du dum som öfverlemnar dig åt fåfänga griller. Vi äro furstesöner ... kungasöner, Magnus. Kasta vi ögonen på någon qvinna, så måste hon tillhöra oss.“

“*Måste* hon? — I hvilken lag står det skrifvet? ... Ega ej qvinnorna sin fria vilja?“

“Jo, eljest måhända, men ej i fråga om en prins.“

“O, du är afskyvärd, Karl! Tror du väl att man trotsar, tvingar sig till kärlek?“

“Kärlek ... nej — men hvad skall man också med den? Qvinnan är en leksak, ingenting annat. Hon är skapad för mannen — till hans nöje och trefnad. Tror väl du att jag, så barsk och rå jag än kan förefalla mången, icke har ögon och sinnen för hvad som är vackert? Jo jo men! Jag har njutit i den vägen vida mer än du tror. Men den stund jag skulle sätta mig och sucka för en qvinnas skull och se gudsnådlig ut och sjunga kärleksqväden, den stunden skulle jag förakta mig sjelf.“

“Vi ha olika åsigter i det som i mycket annat,“ genmälde Magnus, dock tröstar jag mig med att det kommer väl din tid också en gång; du är ännu så ung.“

"Det må så vara; men ser du, Magnus, kär kan jag aldrig bli — det vore ju löjligt. — Nej, nej!"

"Icke? — Och ändå finnes inom ditt område, icke långt härifrån, den vackraste flicka man vill se."

"Det vore nog. — Du gör mig i sanning nyfiken, bror Magnus. Emellertid misstänker jag att denna din skönhet kan vara ett troll... ett skogsrå... en hafsfru... eller något ditåt, ty för sådana plägar du ej sällan svärma."

"Håna icke, broder. Jag säger dig att den jag nu menar är en menniska... en qvinna... en flicka... ung, blomstrande, oskyldig, glad och så skön — ja, så skön, att jag föreställer mig det Eva i paradiset ej kunnat vara skönare."

"Bevars, bevars! — Hur du nu lifvas, käre Magnus! Det sprider sig ett rosenskimmer öfver din bleka hy; dina ögon stråla och hela gestalten får ett annat utseende. Jag förmodar att du kniper denna perla, medan du vistas här hos mig."

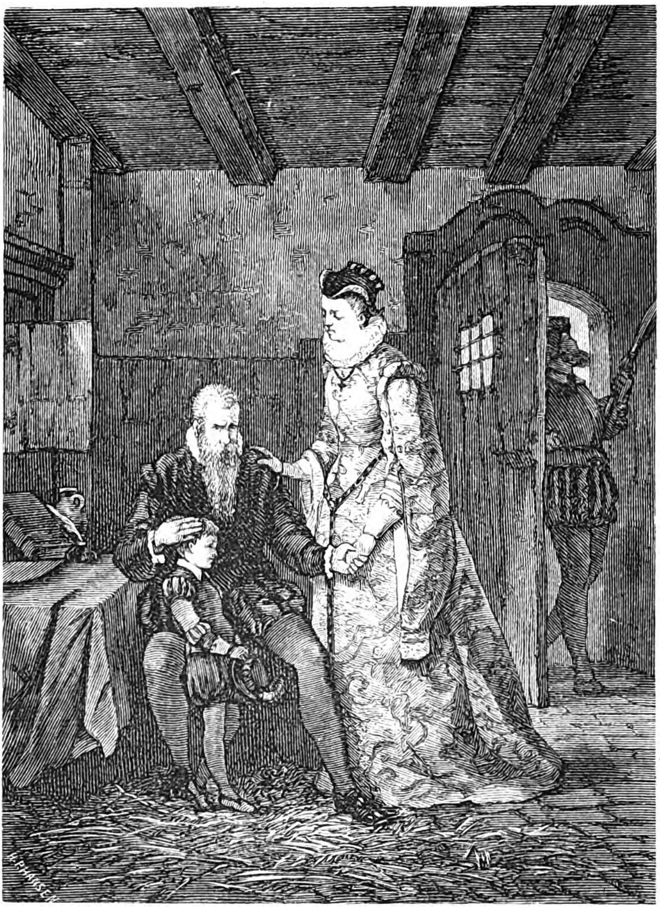

Bilder utan text.

4. Erik XIV i fängelset, efter en tafla af Edvard Perséus.

"Kniper!... Nej, Karl. Det är just för att ej komma i frestelse att störa hennes lycka och sinnesfrid som jag genast begifver mig härifrån."

"Härifrån... Hvad menar du?"

"Att jag redan gifvit befallning om att sadla min häst och tillsagt mitt följe att hålla sig i beredskap. Jag rider till Stockholm härifrån."

"Hvad, du vill icke längre vara min gäst?"

"Nej, tack bror, jag har gästat hos dig länge nog."

"Länge nog! Skall jag väl taga detta som en förebråelse eller en vink om att icke allt här varit till din belåtenhet? Guds död! Om någon bland mina tjenare försummat sina pligter mot dig ... den skall få med mig att göra."

"Bäste Karl, förifra dig icke. Ingen har försummat något mot mig, och jag är öfverbelåten med allt. Likväl ... ser du, bror — menniskohjerat... Gud... kärleken... naturen... Kort och godt, jag har här förälskat mig i en flicka och derför skyndar jag genast härifrån."

"Men, käre Magnus, det är ju mot allt sundt förnuft. Tycker du om flickan och vet hvar hon finns och hittar vägen till henne, så gå dit och ställ dig in med henne och sök vinna hennes bevågenhet. Du behöfver förströelse, och detta kan vara en så god som någon annan. Lek med flickan så länge det roar dig, och när du icke längre finner det roligt, så lemna henne. Du har emellertid haft ett litet nöje som du så väl behöfver."

"Hu då, Karl! Huru afskyvärda äro icke dina ord! De innehålla sådant hvaråt afgrundens andar skulle kunna glädja sig. Lyckligtvis tror jag att alltsammans är ett skämt af dig. Hör på — jag drömde i natt att den hulda mötte mig i en enslig lund, att hennes ansigte var blekt och kinderna öfversköljda af tårar. Jag tyckte att hon lyfte sina sammanknäppta händer mot mig och bad att jag måtte befria henne från ett vilddjur hvaraf hon förföljdes. Jag ville göra som hon bad ... jag drog mitt svärd och höjde det; men handen nedföll vanmäktig med svärdet, och jag sjelf sjönk ned på marken. I detsamma vaknade jag."

"Nå, hvad skall nu denna dröm betyda, Magnus?"

"Den betyder att jag måste skynda härifrån, ty säkert är jag det der odjuret hvaraf den sköna hotades."

"Åh, du är icke vid dina sinnen, bror. Förlåt om jag skrattar åt dig. Se här... se dig i spegeln... här i denna stora, blanka kristallspegel. Tycker du verkligen att du ser farlig ut? Icke är du så ful, att du skrämmer någon qvinna på flykten; och icke heller så intagande, att hon för ditt utseendes skull fäster sig vid dig. Dock tviflar jag visst icke på att du skulle kunna segra, om du blott ville. Du är prins: deri ligger en trollformel. Du kan gnola visor och knäppa på den der välsignade lutan samt dervid se ytterst jämmerlig och beklagansvärd ut. Sådant plär ju vara en lockmat för qvinnohjertan, och derför säger jag: stanna här och fånga din sköna!"

Men Magnus förblef vid sin ädla föresats att icke störa ett oskyldigt hjertas frid. Han hade ju sett hur det gick med Agda Persdotter, med Katarina Månsdotter och flera andra som hans äldste bror hade älskat: ingalunda hade denna kärlek gjort dem lyckliga ... O, nej! tusende tårar hade de fått gjuta. Sådant ville Magnus bespara den flicka som utgjorde hans tankars föremål.

Och redan innan klockan var tio på förmiddagen hade han ridit bort från Nyköpings slott.

II.

Flickan vid bäcken.

Åter var det en herrlig Majmorgon, blott ett par dagar efter ofvan anförda samtal mellan de båda furstliga bröderna. Luften var så stilla och mild och ändå så frisk; blommorna stodo med tårar, daggens glittrande tårar, i sina ögon och blickade upp till himlen, bien och humlorna hade redan börjat sitt dagsarbete och knottet sin dans; allt började röra sig, andas och lefva.

Hertig Karl af Södermanland, som hade ofantligt ledsamt derborta i landsorten, ehuru han var herre öfver tre af Sveriges provinser och kunde fritt välja sin bostad i någondera af dem, vaknade med solens första strålar och tänkte och tänkte och tänkte om igen öfver sitt öde, som han kallade olyckligt. Hans verksamma, rastlösa själ hade svårt att finna sig vid denna stiltje, hvartill han af omständigheterna — nej, snarare af en hatfull bror — blifvit dömd. Han hade gerna velat vistas vid hofvet, deltaga i hufvudstadens rörliga lif eller ock allra helst tumla om på slagfältet bland kulor och svärd. Men man behöfde icke hans arm, och den suveräne konungen, hans broder, han med det röda skägget, han, den sämste af Vasasönerna, hade vid lifstraff förbjudit honom att visa sig utanför Stockholms murar, så kärt det vore honom att ej i så fall mottagas med skott från vakttornen.

Hvad var nu att göra? Finna sig i sitt öde ... foga sig efter det oundvikliga? — Åja! — Men om detta ännu vid mognare år, ja, ofta ända in i ålderdomen faller sig svårt, huru mycket mera då för en tjugofyraårig yngling af så eldig natur som Karl Vasa! — Roligt var det icke, och en hvar vet af egen erfarenhet att har man något ledsamt att tänka på, något som oroar, som aggar, som retar eller uppfyller med bekymmer, fruktan eller harm, så är detta *något* aldrig så pinsamt som då man nyss uppvaknat ur sömnen. De bittra känslorna framtrolla då mörka skuggor, som tätna allt mer och mer, som tillväxa, som hopa sig och som slutligen helt och hållet bortskymma utsigten till en ljusare framtid.

För att bli detta besvärliga sällskap qvitt gifves då intet annat råd än att stiga upp, kasta på sig kläderna och skynda ut eller ock ifrigt taga ihop med sina vanliga bestyr. Endast på detta sätt blir det inres horisont klarare, endast så förmår man nedtysta alla de der oharmoniska rösterna, hvilkas skrän nyss gjorde en förtviflad.

Denna utväg anlitades ock af hertig Karl. Han sprang upp ur sängen och var inom några få minuter utom slottet, ty denna hjeltenatur fordrade ej lång tid vid toaletten, om han ens visste hvad toalett var. Liksom hade han sofvit i tält under brinnande krig, kröp han skyndsamt in i sina benkläder och sin lifrock af kyller, en drägt som han ständigt bar, drog på sig de mjuka karduansstöflarne, försedda med väldiga sporrar, kastade en jagtväska öfver axeln, tog en bössa från vrån i sofrummet, hvarest sådana alltid funnos, tryckte den storbrättiga, befjädrade hatten på hufvudet och var med ett språng ute, ensam, utan annat följe än sin trogne jagthund Wolf, utan att väcka någon, ja, utan att ens se någon mensklig varelse förutom vakten som för honom gjorde honnör, ty alla andra sofvo ännu.

Ju längre han aflägsnade sig från slottet och fördjupade sig i skogen, desto mer lättades känslorna i hans höghvälfda bröst, och tankarne i hans hjerna fingo mera klarhet.

Ehuru han hade gått ut för att jaga — ty i sådant ändamål gick han på den tiden alltid ut — fingo skogens oskyldiga invånare denna gång vara i fred för hans lod. Han hvälfde framtidsplaner i sitt hufvud, der han framgick med långsamma steg och sänkt hufvud, och sjelfva Wolf förblef stilla och tyst och vandrade helt långsamt i husbondens spår, alldeles som han ansett det ogranlaga att med ett enda gläfs störa hans tankegång.

Ändtligen väcktes den unge fursten ur sina djupa funderingar af en vacker sång. Han lyssnade ... hunden började morra sakta, men husbonden tog honom vid örat och befalde tystnad, hvarefter det lydiga djuret teg som en mur.

Det var en fruntimmersröst, klar, fyllig och stark, ren och konstlös såsom naturen hade danat den. Ty på den tiden lärde man ej att sjunga, allraminst på landet.

Hertigen, som i likhet med hela sin slägt hade ett rent musikaliskt öra och en ganska god röst, fastän han ansåg det vekligt att sjunga annat än krigsvisor, tyckte om sången, och visan, hvaraf han hörde hvarje ord, behagade honom äfven. Den lydde:

Hej, hopp! Hur skönt, när solstrålarne gå
Som gyllene härbud från himmelen blå
Och väcka de slumrande blommorna opp
Och muntra och lifva all verlden. — Hopp! Hopp!
Det är roligt ändå till att lefva.

I ungdomens vårdag då tänker man ej
På mörka och kyliga hösten ... ack nej!
De komma och fara ju skyarnes tropp.
Jag ser ... men jag sköter ej om dem. — Hopp! Hopp!
Det är roligt ändå till att lefva.

Här slutade visan, men rösten fortfor dock med den glada, trefliga melodien och drillade länge i kapp med de qvittrande fåglarne i lunden.

Hertig Karl, alltmera nyfiken, såg sig öfverallt omkring utan att varsna den sjungande flickan ... ty att det var en flicka ... och ganska ung ändå som så qvintilerade, derom var ju intet tvifvel.

Ändtligen klättrade han upp på en liten höjd till venster och blickade rakt framför sig och — hvad såg han här? — Först och främst den mest hänförande naturtafla: en djup dal, beväxt med grupper af den yppigaste löfskog, och mellan dessa trädgrupper en gräsmassa, så grön och så emaljerad af blommor, att den ovilkorligen måste fängsla ögat. Genom denna dal drog sig ett silfverklart vatten, på ömse sidor endast en rännil, smal som ett glittrande diamantband men i midten af den största gräsplanen bildande en källa af några alnars omfång. Denna källa var lugn och klar, ja, så klar som någonsin en spegel kan vara det. Också tjenade den till spegel för en ung flicka som stod vid dess brädd och bekransade med brokiga ängsblommor sitt vackra hufvud.

Det var flickan som nyss hade sjungit, men som nu, sedan hon fått kransen färdig och börjat försöka den, tystnat och tycktes ej kunna tänka på något annat än huru blommorna klädde hennes intagande ansigte.

Att det var en flicka af borgerligt stånd och ingen adelsjungfru märkte hertigen genast såväl af drägten som deraf att hon var alldeles ensam. Ty bland den tidens adel fordrade etiketten framför allt ett strängt bevakande af de unga döttrarne, hvilka aldrig gingo utom dörren utan att vara åtföljda af sin mor, en äldre fränka eller, i brist deraf, en pålitlig tärna eller trogen tjenare.

Den här ifrågavarande mön var klädd såsom den tidens borgerliga flickor i allmänhet. Hennes ovanligt rika ljusbruna hår var benadt öfver hjessan och i nacken sammanfästadt i en stor, konstmessigt gjord knut. Då endast de gifta qvinnorna gingo med betäckt hufvud, hade denna blott några rader band af bjertröd färg lindade kring håret, nästan såsom åtskilliga provinsers bondflickor ännu i dag bruka. Drägten utgjordes för öfrigt af ett bländhvitt, ovanligt fint linne af hollandslärft, såsom de förmögnare då hade det, gående ända upp till halsen, försedt med långa, rynkade ärmar och bjert afstickande mot det röda lifstycket, som satt så väl kring den på en gång smärta och fylliga gestalten. Kjorteln var kort och mångveckad af brunt kläde, som på den tiden kallades engelskt. Den hade en bred bård i något slags broderi eller “utsyning“, såsom man då sade, med grönt silke och guldtråd, och just vid denna bård slutade öfverkjorteln af ett lättare tyg, hvitbottnigt med stora påtryckta blommor, ty redan längese'n hade man från utlandet börjat införa sådant. Dermed hade hufvudstadens köpmän, särdeles den förnämste ibland dem, Per i Porten, redan för tjugo år sedan gjort en början. Men det brukades ännu på 1570-talet, ty moderna voro då ej så föränderliga som nu. Denna den unga flickans öfverkjortel var ej uppfästad rundt omkring med små bandrosor, ty det var då ändtligen gammalmodigt, utan endast högt uppskörtad i venstra sidan.

Kostymen fulländades af ett par nätta svarta läderskor på de näpnaste små fötter i verlden, och hvad som förundrade hertigen var att den unga flickan hade strumpor, hvita bomullstrumpor, hvilket då ännu var en lyx. Ty konung Johan var den förste regent som från utlandet införskref först strumpor och sedan strumpväfvare. Man hade dittills nyttjat så kallade “hosor“ af kläde i alla möjliga färger.

Karl, hvars inrotade princip det var att en prins kunde få bryta hvarje vid hans väg växande blomma, besinnade sig icke länge utan vände sig bort från kanten af den höjd hvarpå han stod, tog en liten omväg och var snart nere i dalen, der han, utan att den med förgudningen af sin egen bild sysselsatta flickan märkte det, i ett nu stod vid hennes sida. Han hade smugit sig så sakta som om det varit fråga om att öfverraska ett slumrande villebråd och stod nu tätt bakom den sköna, som uppgaf ett genomträngande rop, då hon i källans spegel varsnade ett manligt hufvud, sträckande sig långt öfver hennes eget.

“Blif icke rädd, sköna mö!“ yttrade Karl med så mycken vekhet hans dervid ovana röst mäktade antaga. “Icke ämnar jag äta upp dig.“

Den sista meningen förtog helt och hållet det möjligen ljufva intrycket af den förra, så att flickan, som icke kände honom men af hans drägt såg att han var en förnäm man, först mätte honom med en förundrad blick från hufvud till fot och sedan skrattande sade:

“Det fruktade jag icke, herr riddare!“

“Såå?“ svarade Karl småleende. “Nå, det fägnar mig. Men hvarför skrek du då, mitt vackra barn?“

“För att ni skrämde mig så förfärligt. Det hade ju kunnat vara en röfvare.“

“En röfvare! Ser jag ut som en röfvare, jag?“

“Nej, icke nu, då jag rätt ser på er. Men hvad visste jag om det i första ögonblicket, då jag blott såg ert ansigte i vattnet.“

Fursten tyckte om den munviga flickans dristiga svar lika mycket som hennes skönhet, och det roade honom att fortsätta det med henne började samtalet.

“Nå ... men ...“ yttrade han, “om jag nu återtar mina ord och öppet för dig bekänner att jag ändå *är* en röfvare — hvad säger du då?“

Nu blickade hon på honom med en verklig ångest målad i sina drag och tänkte: månne det kan vara en förklädd ...

Men hon hann ej tänka meningen till slut förrän prinsen skrattande tillade:

“Lugna dig, älskvärda barn; jag är icke en sådan röfvare som rycker kläderna af kroppen på folk eller penningpungen ur deras bälten ... Jag är på sin höjd en qvinnoröfvare, och till bevis derpå vill jag nu genast till en början röfva några kyssar från dina röda, svällande läppar, de skönaste jag på länge har sett.“

Han slog sin arm om den unga flickans smärta lif och verkstälde sin hotelse, i det han, hennes motsträfvighet till trots, tog den ena kyssen efter den andra.

Förargad och glödande af blygsel öfver att den tilltagsne kunnat våga vara så djerf — ty hon måtte visserligen hafva genom sin frispråkighet gifvit honom någon anledning dertill, tyckte hon — var hon i begrepp att springa sin väg så snart hon kände sig befriad från hans fängslande arm, men detta ingick ej i den unge furstens beräkning. Han fattade flickans hand, nödgade henne att stanna och försäkrade att han nu skulle vara stilla och allvarsam, endast hon ville säga honom sitt namn, hvem hon var och hvar hon bodde.

“Jag heter Katarina Nilsson,“ svarade hon, “och är nyligen hitflyttad från Östergötland, der min far var prest. Men då han för ett par år sedan dog och min mor redan länge varit död, stannade jag i prestgården hos efterträdaren och hans hustru, tills min moster, som är en förmögen enka och bor derborta i det röda huset som ni ser, kom och hemtade mig till sig. Nu stannar jag hos henne.“

Prinsen visste nu allt hvad han ville och behöfde veta. Hvad de vidare språkade vet icke häfdatecknaren, endast att de språkade länge och att, innan de åtskildes, visste äfven Katarina hvem den nyss för henne okände riddaren var.

Från den dagen var Karls sinne förändradt. Han grubblade ej längre på att han var en fånge i en stor förgyld bur, utan han öfverraskade sig sjelf otaliga gånger med att grubbla på den vackra flickan i dalen — ja, med verkliga kärleksgriller; något som han ansåg så omanligt och förkastligt, att han dervid var mera ond på sig sjelf än han varit på sin broder Magnus just för samma sak.

III.

Följden.

Det stannade ingalunda vid det tillfälliga mötet i dalen, ty så betagen var hertig Karl, att han ej ville låta det bero på en slump, om han någonsin mer skulle råka den sköna Katarina Nilsson eller icke.

Han gick således äfven en annan morgon på jagt, och det alldeles ensam; och ehuru han jagade då lika litet som förra gången, var han dock äfven nu åtföljd af sin trogne fyrbente tjenare Wolf, som aldrig lemnade honom men som nu slokade svans och öron samt då och då höjde en forskande blick upp i den furstlige husbondens anlete, liksom hade han sökt att utgrunda hvarför denne i hast blifvit så fredligt sinnad mot skogens både bevingade och obevingade invånare.

Hertigen begaf sig genast till den djupa dalsänkningen, men då han der icke fann den han sökte, hvarken vid källan eller annorstädes, skyndade han till det lilla röda huset som flickan visat honom, föregaf en hastigt påkommen törst och bad om en dryck vatten.

Katarinas moster kom sjelf och öppnade, neg djupt och bad med en fryntlig min hans höga nåde hafva godheten stiga in i hennes låga tjäll. Katarina, som förut befann sig i salen, eller storstugan, rodnade ända upp till hårfästet vid åsynen af prinsen, ty för väl visste hon att det var för hennes skull han infunnit sig der. Prinsen satte sig ned i det enkla men snygga rummet och inledde ett samtal med de båda fruntimren; och om Katarina denna gången var ovanligt tyst och förbehållsam, så var deremot hennes moster utomordentligt glad och språksam, liksom hade en ärans och lyckans stjerna med ens blifvit ståndande öfver taket till hennes hus, ehuru hon alltför väl bort begripa att hertigen var ditkommen i de mest klandervärda afsigter och långt ifrån att vilja tillskynda henne ära och lycka.

Enväldig herre i landet som hertig Karl var och van att befalla och blifva åtlydd, drog han ej heller nu i betänkande att, då han lemnade enkans bostad, vinka åt hennes systerdotter att följa honom ut. Flickan tvekade och såg på mostern, men då denna gaf henne ett tecken att lyda prinsen, vågade hon ej annat utan följde honom några steg utom byggningen, hvaremot gumman stannade inne.

“Katarina,“ sade Karl, “jag älskar att språka litet mera med dig utan vitnen; möt mig derför i morgon vid denna tid der nere i dalen.“

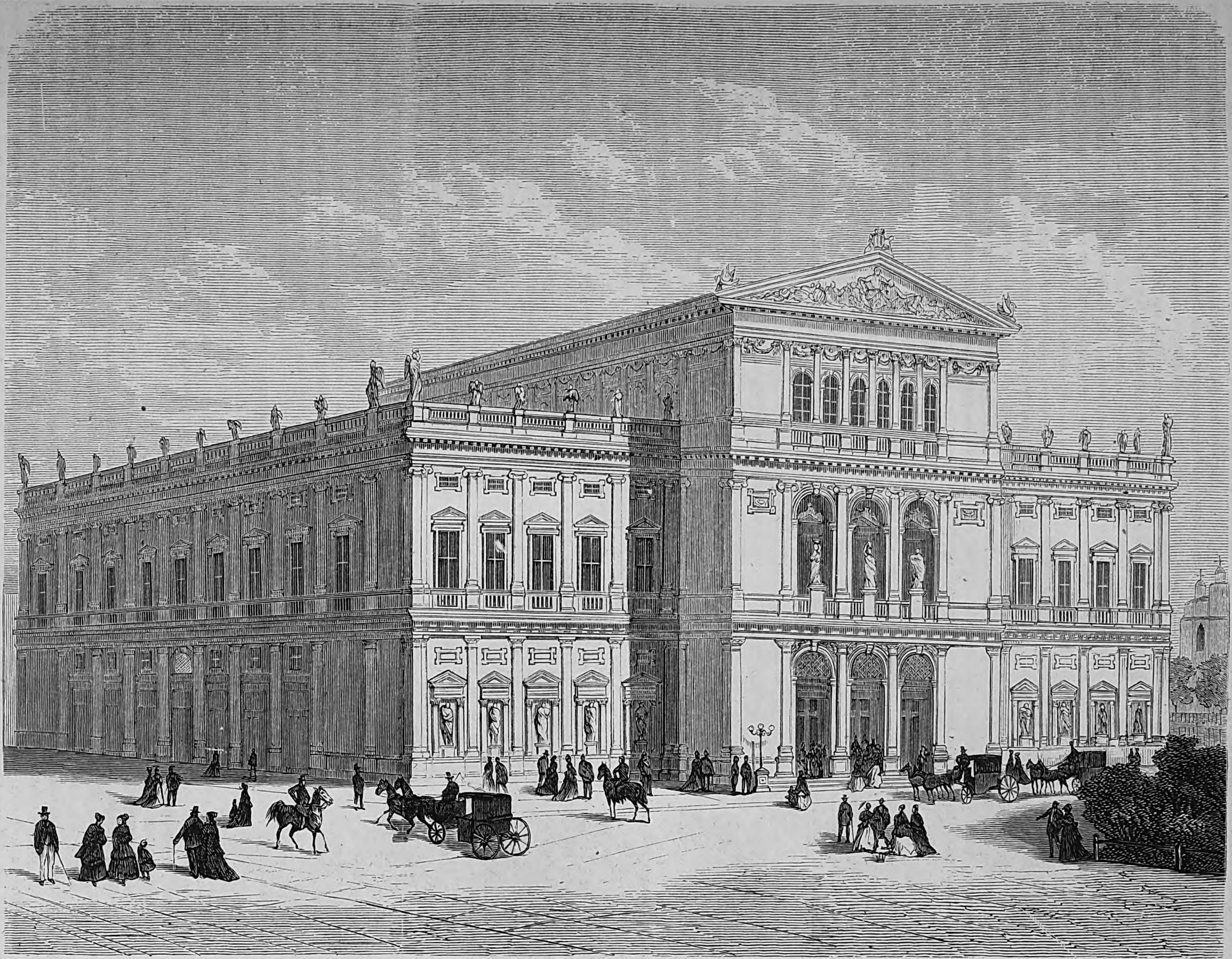

Den nya musikföreningsbyggnaden i Wien.

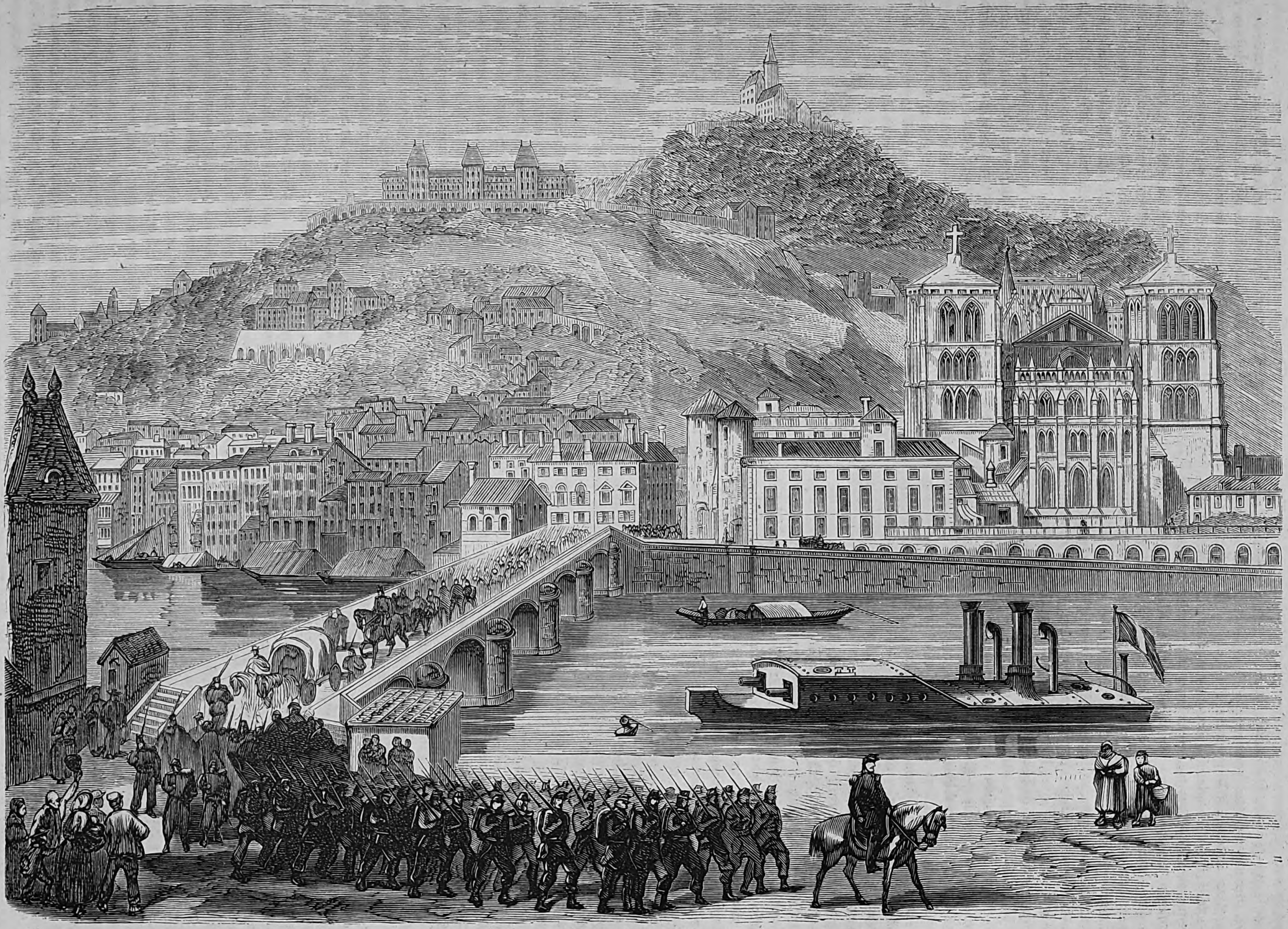

Utsigt af staden Lyon.

"Nej, herre!“ svarade flickan med en säkerhet i blick och ton som i högsta grad öfverraskade prinsen.

"Hvad för slag?“ frågade han och rynkade ögonbrynen, "sade du att du icke kommer?“

"Jag sade så, nådige herre!“

"Såå ... verkligen ... Jag måtte säga! ... Den lilla nippertippan vill göra sig rar, tror jag; och i förlitande på sitt fagra anlete vågar hon pröfva mitt tålamod. Men vet du, jag har, såsom väl är vida spordt, ej mycket af den sorten, och det vore således bäst, om du svarade ja i stället för nej.“

"Och ändå svarar jag nej, ädle herre!“

"Guds död, flicka, hvad tänker du på? Har du besinnat att alla de som bygga och bo inom Södermanlands, Nerikes och Vermlands gränser äro mina undersåtar och att jag har full domsrätt öfver dem?“

"Dock icke öfver deras samveten och hederskänsla,“ svarade den dristiga flickan och såg honom i ansigtet med sina sköna, himmelsblå ögon.

Denna blick, hur allvarlig, ja, nästan sträng den var och som dristigt uthärdade konungasonens vreda blick, smälte hans hjerta och gjorde det vekt i stället att reta honom till en ökad vrede, så att han plötsligt stämde ned tonen och sade nästan med godhet:

"Och hvarför vill du icke träffa mig, Katarina?“

"Derför, herre, att jag är rädd för er.“

"Rädd? ... Finner du då icke att jag tycker om dig?“

"Jag fann det redan i går och kände mig då smickrad deraf; men — då jag tänker efter så ... Jag är en fattig, en ringa flicka och ni en högt uppsatt person. Nej, min plats är icke i er närhet.“

"Jag har ej heller ämnat erbjuda dig någon plats nära mig, din lilla toka; jag vill endast träffa dig då och då, begriper du.“

"Jag begriper mer än väl,“ svarade Katarina, gjorde en djup nigning och tog till de lätta fötterna, så att hon snart var ur hans åsyn och inne igen i det låga huset. Hertigen stod några ögonblick qvar, både harmsen och förvånad; ändtligen återvände han med långsamma steg till slottet.

"Har man väl någonsin sett på maken?“ mumlade han för sig sjelf. "Men det skall hon få betala, den sturska ungen. Och ändå — hur rätt hade hon icke på det hela taget, och hur obeskrifligt vacker var hon ej, då hon sade de der orden.“

"Ja, du är en lycklig ost, du,“ yttrade Katarinas moster, då denna med blossande kinder åter inträdde.

"Lycklig! ... Hvad menar ni med det, fränka?“

"Å, så gör dig icke till, flicka! — Just som icke du så väl som jag skulle se att hertigen är kär i dig.“

"Visst ser jag och vet det; men hvad är det för en lycka ... En sådan förbindelse leder ju endast till förnedring.“

"Ja med hvar och en annan; ja, det förstås ... men med en kunglig eller furstlig person är det något annat. Tänk, flicka, hvad du skulle kunna bli grann ... och hvilka skänker du skulle få och hur allt folket skulle krusa för dig och ...“

"Och peka fingrarne åt mig, när jag vände ryggen till. Nej, moster, på den vägen är ingen ära att vänta och min trolofvade skulle ...“

"Din trolofvade! ... Ha, ha, ha! Det vet jag visst. En fattig stackars underofficer vid den halfförryckte hertig Magnus' lifvakt, som ej vet om hur många år han kan gifta sig.“

"Men likväl har jag svurit honom min tro, fränka.“

"Sliddersladder! ... Sådana eder äro lätt brutna, då något annat kommer i vägen. — Är icke hertigen vacker, du?“

"Jo, mycket vacker.“

"Är Hans Thorsson lika vacker?“

"Hans Thorsson är icke vacker alls ... är tvärtom en ful karl. Men han har ett redligt, ett guldrent hjerta och jag har älskat honom sedan barndomen.“

"Bah! ... Sådan der kärlek är ej mycket att hålla på. — Jag säger dig, Karin, att du ej bör stöta lyckan från dig.“

Och den usla qvinnan fortfor att med sina grundfalska sofismer öfverflygla den stackars flickan och af pur egennytta söka afvända henne från det rättas väg, ty hon hoppades att hertigen för detta hennes besvär skulle öfverhopa henne med skänker. Olyckligtvis hade hon en mäktig bundsförvandt inom Katarinas eget bröst; om just icke i hennes hjerta, så mycket mer i hennes fåfänga, och det varade icke länge förrän flickan sjelfmant gick att möta hertigen hvar och så ofta han önskade det.

Så hände sig en dag under ett af dessa möten att ett par mörka, blixtrande ögon betraktade dem mellan de lummiga grenarne af ett par tätt sammanvuxna träd och att en bösspipa helt oförmärkt blänkte mellan löfven. Pang! skottet small af ... en kula for tätt utmed hertigens öra och slog af honom hatten, dock utan att skada honom.

Ingenting kunde liknas vid Karls raseri ... det kände inga gränser. Han sprang som en galning omkring och svor och skrek och sökte efter lönnmördaren, men denne stod ingenstädes att finna.

Katarina, dödsblek och tillintetgjord af skrämsel, anade till hälften hvarifrån skottet hade kommit, och bad i tysthet Gud att den brottslige måtte komma undan.

Men lyckan var honom icke bevågen. Några vedhuggare varsnade den flyende, lyckades upphinna honom och kommo snart under mycket buller släpande med honom.

Mannen var en ung krigare af lägre grad, vid hvars åsyn Katarina uppgaf ett gällt skri och nedföll afdånad.

Slumpen hade fogat så, att Hans Thorsson, som var i synnerlig gunst hos hertig Magnus, hade af denne sin herre blifvit i ett ärende skickad till Södermanland till hertig Karl. Innan han dock begaf sig till Nyköpings slott, ville han först besöka sin trolofvade, som bodde der i närheten, och så bar det af till det röda huset vid dalmynningen. Men då han ej fann Katarina utan blott mostern, som gaf förvända och mystiska svar på hans frågor, vaknade hos honom de grymmaste misstankar och han gick att söka Katarina. En illvillig slump ledde då hans steg just dit der hans misstankar vunno en sorglig bekräftelse.

I många dagar redan hade den olycklige, belastad med tunga jernbojor, suckat i ett af Nyköpings slotts underjordiska fängelser, och de böner och tårar Katarina för hans skull slösade på sin furstlige älskare hade blott tjenat att förvärra den arme fångens öde.

Hertig Karl hade väl, häftig, ja, ursinnig som han var, länge sedan gjort slut på sin rivals lif, om han blott vågat; men då Thorsson icke var hans utan hans broders undersåte, vågade han det icke, enligt den då rådande feodallagen, som gaf hvarje läns- eller godsherre full domsrätt öfver sina underhafvande eller skyddade dem för andra herrars dom. Hertig Karl hade derför skickat till Vadstena att underrätta hertig Magnus om hvad som händt, men hans bud hade måst göra en omväg till Stockholm för att träffa hertigen, som qvarstannat der längre än han i början ämnat.

Ändtligen instälde sig hertig Magnus i egen person hos brodern. Han var djupt bedröfvad öfver sin omtyckte tjenares öde.

Hertig Karl surrade som en broms och fordrade att brodern skulle genast på stället låta aflifva den brottslige.

Men hertig Magnus bad om ett samtal i enrum med sin bror, och då de blefvo ensamma, sade han:

"Broder, min tjenare och undersåte har svårligen försyndat sig mot dig, jag medger det. Men så må du besinna att det var hans trolofvade som du hade vilseledt. Försök om möjligt att försätta dig i hans ställe! — Och om jag nu erinrar dig om det samtal vi sist hade... om jag säger dig att Katarina var just den flicka jag menade, då jag påstod mig veta en blomma den jag ej nändes bryta... Du har icke varit så granlaga, du, Karl ... Du har med våld fråntagit en man hans trolofvade... hans ungdomsbrud, vid hvars egande han fästat hela sitt lifs förhoppning. Det är du som är den brottslige, icke den stackars ärlige gossen, som blott ville hämnas sin bruds och sin egen genom hennes felsteg kränkta heder. — Derför, broder, bevilja mig en bön! Jag minns mig ej hafva sedan jag blef fullvuxen bedt dig om något. Unna mig att skänka den felande lifvet, så skall jag i stället landsförvisa honom, så att han aldrig återkommer till Sverige."

Mot vanan hade prins Magnus nu hållit ett redigt och sammanhängande tal, och mot vanan bjöd prins Karl sin hämdkänsla tiga och beviljade sin brors bön. Det var en stor seger som den unge fursten vann öfver sig sjelf; han vann ej sedan många sådana i lifvet.

Så snart hertig Magnus sett sin skyddsling befriad, gaf han honom en hederlig summa till respengar och skyndade bort från sin brors slott.

Häfden har ej sagt oss hur det vidare gick för Katarina Nilsson, blott att den son som hon följande året födde och som hertig Karl erkände och lät uppfostra blef den sedermera så ryktbare, tappre, ädle och store Karl Karlsson Gyllenhjelm.

Den nya musikföreningsbyggnaden i Wien.

Musikvännernas i Wien sällskap, som under en lång tid spelat en framstående roll i den österrikiska hufvudstadens musikhistoria, hade i fyrtio år hjelpt sig fram med en det alltjemt växande behofvet af utrymme långtifrån tillfredsställande lokal, hvarför tanken på att åstadkomma en ny länge sysselsatt sällskapets medlemmar, i synnerhet sedan kejsaren för ändamålet skänkt en passande tomt; men hvad som hindrade förverkligandet af denna önskan var att sällskapets kassa ej räckte till att bestrida kostnaderna för en sådan praktbyggnad som den hvartill dansken Theophilus Hansen uppgjort planen och att styrelsen ej ville bära ansvaret för att börja företaget med upplånta medel. Slutligen kom det till en kris. En ny styrelse valdes, och genom åtskilliga utvägar sammanbragtes 600,000 gulden, hvilken summa dock icke motsvarade det ursprungliga kostnadsbeloppet, som Hansen likväl åtog sig att minska genom att använda enklare material i stället för det tillämnade dyrare, och nu började arbetet. Halftannat år derefter stod byggnaden färdig, och den 6 Januari förlidet år lades högtidligen slutstenen i kejsarens närvaro.

Fjorton dagar derefter, sedan Klara Schumann gifvit en konsert i den nya byggnaden, kom elden lös i garderoben; den spred sig till möbelkammaren vid den stora salen, så att åtskilligt af bohaget förstördes genom lågorna och röken, ehuru sprutorna snart lyckades bli herre öfver det lössläppta elementet. Fyra veckor senare var dock skadan botad, vid hvilket tillfälle byggmästaren vidtog några förbättringar i lokalens inre och i ornamenteringen.

Musikföreningsbyggnaden är uppförd i den ädlaste renässansstil på en nästan fyrkantig tomt och begränsas af fyra gator. Midtelpartiet är en våning högre än flyglarne, som bestå af två våningar och två mezzaniner. På midtelpartiets framsida finnas tre ingångar, hvilka motsvaras af tre rundbågsfönster i den ofvanför befintliga loggian, och i öfversta våningen äro anbragta sex likadana fönster, hvaröfver tronar den med akroterier krönta gafveln. De särskilda våningarne skiljas genom doriska och korintiska pilastrar, hvilka framträda skarpt genom byggnadens röda grundfärg, och för balustradernas och nischernas plastiska utsmyckning har man sörjt med frikostig hand. Genom stora ingången kommer man in i förstugan, hvarifrån breda trappor leda upp på båda sidor. Genom hela nedersta våningen går en körgång för åkdonen, och fyra särskilda trappor leda derifrån upp till den kejserliga logen, till de två sidologerna och exekutörernas samlingsrum. Dessutom finnas i nedersta våningen öfningsrum, bodar och förfriskningslokaler. Den första mezzaninen är afsedd endast till bostäder. Den stora konsertsalen är omkring 146 fot lång, 58 fot bred och 46 fot hög samt upptager en tredjedel af första våningen. Den genomskär äfven den andra mezzaninen och dagern inströmmar genom två rader fönster i öfversta våningen. Utefter dess långväggar finnas två logerader, af hvilka den öfre uppbäres af karyatider, och vid östra tvärväggen äro placerade orgeln och musiktribunen. Dekoreringens grundfärg är hvit; logernas framsida, karyatiderna, kandelabrarne, pilastrarne o. s. v. äro rikt förgylda och det släta taket är prydt med figurer. Vid dagsljus tyckas i dekoreringen råda nästan alltför stor öfverlastning och till en del en viss hårdhet i färgernas sammansättning, men vid gassken visar det sig att byggmästaren riktigt beräknat effekten såväl af det hela som af detaljerna. I vestra flygeln finnes en annan mindre konsertsal, i den högra kontor och bibliotek.

Lyon.

Lyon, hufvudstaden i departementet Rhône och beläget vid Rhônefloden, eller rättare på en halfö som bildas af Rhône och Saône, samt på en del af sluttningen Fourvières, är Frankrikes vigtigaste och största stad näst efter Paris genom sin betydliga handel, sina sidenfabriker, vindepoter och öfriga grenar af industriel verksamhet. Men äfven för det andliga lifvets behof är der rikligt sörjdt genom en akademi, lyceum, ett institut för döfstumma, en konstakademi och åtskilliga lärda sällskaper. Staden räknar öfver 300,000 invånare, har 250 gator, 55 torg, 13 broar, 28 kajer, hvaraf flera äro vackra promenader, samt 18 portar. Till dess märkvärdigaste byggnader höra katedralen St Jean, uppförd i blandad byzantinsk och götisk stil, det erkebiskopliga palatset, justitiepalatset med korintiska pelare, den stora teatern och Stadshuset, ett af de vackraste i Europa.

Lyon är ej någon stad från i går, ty det grundlades år 43 före kristna tideräkningen af konsuln Menatius Plancus och blef kort efter sitt fullbordande det keltiska Galliens hufvudstad. Det fängslar dessutom den bildade verldens uppmärksamhet såsom födelseort för åtskilliga historiska personligheter, vetenskapsmän och konstnärer, bland hvilka vi nämna Germanicus, Claudius, Marcus Aurelius, Caracalla och Geta; biskopen Sidonius Apollinaris, reformatorn Pierre Valdo, arkitekten Philibert Delorme (uppbyggaren af de nu nedbrända Tuilerierna), bildhuggarne Couston och Coysevox, botanisten Jussieu, naturforskaren Patrin och marskalken Suchet.

* * *

Skógafoss och Allmannagjá på Island.

Såsom en vulkanisk ö, belägen vid gränsen till Ishafvet, der de glödande massorna i jordens innandömen söka tränga upp i dagen genom is och dimmor, har Island att uppvisa högst egendomliga naturförhållanden. Det var — hvilket redan i och för sig sjelf är något allena stående — kändt från första tiden der bodde menniskor, hvilka bevarat Nordens gemensamma urspråk och rika litteratur såsom sin särskilda egendom, hvarför också denna ö är af synnerligt intresse för de tre skandinaviska folken. Men det oaktadt känner det stora fleralet af dem ej stort mer derom än hvad man lärt sig i skolan, och det faller knappast någon in att resa dit upp, såvida han ej tvingas dertill af någon särskild angelägenhet, och dock är en utflykt till Island ingalunda förenad med så många omständigheter som man måhända föreställer sig. Sedan en regelbunden ångbåtsförbindelse blifvit bragt till stånd med ön, är hela färden dit en småsak, hvarför också den flitigt besökes af reselystna engelsmän, och det är ej ovanligt att höra dem uttala sin synnerliga belåtenhet med att ha gjort ett besök derstädes. De skandinaviska turisterna behöfva endast begifva sig till Köpenhamn, hvarifrån ångbåt på bestämda tider afgår till Island. Hela färden inskränker sig derifrån till en utgift af, om vi ej misstaga oss, 80-90 rdr, och har man äfven sett sig temligen omkring i verlden, så är det i alla fall långt ifrån bortkastade pengar att göra en tur till den gamla sagorika ön. För öfrigt är resan icke så enformig som man kan vara benägen tro, ty man får derunder tillfälle att vistas några dagar i Skotland, se det ståtliga Edinburgh med dess historiska minnen och rörliga lif samt i förbifarten göra ett besök på Färöarne. För resan åtgår, då uppehållen tagas med i räkningen, en tid af omkr. 14 dagar, hvilket ju icke är någonting att tala om.

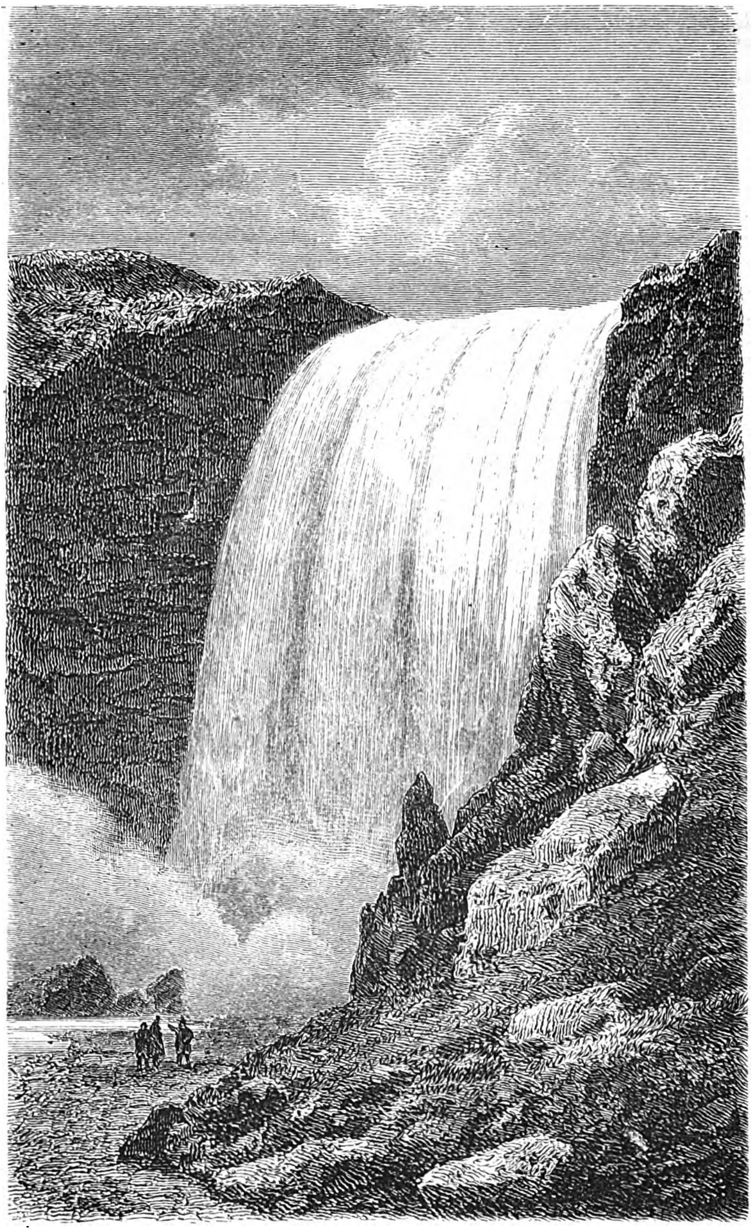

Vattenfallet Skógafoss.

Har man den turen att få lugnt och vackert väder på resan, erbjudes ett intressant skådespel, då fartyget närmar sig öns kuster. Kommer detta från öster, ser man först Ingolfshöfdi på sydostligaste delen af kusten, der nordmannen Ingolf, Islands förste bebyggare, landsteg år 874. Der bakom resa sig vidsträckta jökelmassor, hvilka gå ända ned till hafvet. Snart är man så nära stranden, att den underligt formade klippkustens detaljer synas tydligt. Inom kort ser man Portland (Dyrbólar), Islands sydligaste udde, hvilken presenterar sig såsom en af naturen formad klipp-port, hvilket också gifvit anledning till dess namn. Deromkring uppskjuta ur hafvet en mängd isolerade klippor, hvilka dels se ut som tärningar, dels ha en spetsig, nållik form och som omsvärmas af en ofantlig mängd sjöfåglar, och under det man passerar utefter kusten visar sig den ena majestätiska jökeln efter den andra; de likna bländhvita kupoler med mycket bred basis, äro utomordentligt sköna och skilja sig i hög grad från de snöbetäckta bergen på Europas fastland.

I stället för att följa med ångbåten ända fram till Reykjavik, stiga vi af på den punkt af kusten ofvanför hvilken straxt inne på ön befinna sig de väldiga jöklarne Eyjafjalla och Myrdal. Ett stycke längre bort i vestlig riktning ligger en *bæ* (l. bai), eller större gård, med sin lilla kyrka och det storartade vattenfallet Skógafoss. Innan vi begifva oss dit, torde det behöfvas att hvila ut litet i bæen, om hvars utseende läsaren måhända är intresserad få en kort beskrifning. — Isländarens bostad är högst egendomlig. Ehuru ön har riklig tillgång på sten, ser man så godt som inga murade hus, undantagandes vid handelsplatserna och en eller annan gård. Då der ej växer timmerskog, måste virke för det mesta införas, hvilket i hög grad fördyras genom den långa transporten med hästar från hamnplatserna till aflägset liggande orter. Af icke ringa värde är det driftimmer som af hafsströmmarne föres till öns kuster och hvilket, omsorgsfullt insamladt, användes på mångahanda sätt, sedan det blifvit uppstapladt vid kyrkorna, såsom hvilkas egendom det på många ställen betraktas. Husen äro uppförda af grästorf antingen helt och hållet eller med omvexlande lager af sten, invändigt ger man dem stadga genom att bekläda väggarne med trä och taket täckes med grästorf. Fuktighet tränger sig sålunda lätt in i dem, trävirket ruttnar snart, och det är lätt förklarligt att dessa byggnader ej räcka längre än några och tjugo år. De taga sig ganska besynnerligt ut:

framsidan utgöres af en rad spetsiga trägaflar, af hvilka hvar och en har en dörr, genom de mellersta dörrarne kommer man in i boningsrummen och genom de öfriga dels till häst- och kostallen, hvilket senare kallas *fjoset*, dels i de s. k. *skemmer*, der alla slags föremål förvaras. Här och der synes ett litet fönster i de tjocka jordväggarne. När man ser det hela från baksidan, liknar det en samling gräsbevuxna jordvallar. Till de gårdar som ligga vid kusten hörer alltid en *hjallur*, eller ett träskjul, hvarest fisk hänges för att torka.

Efter att ha hvilat ut i bæen öfver natten, fortsätta vi resan om morgonen och begifva oss af till det i närheten befintliga Skógafoss. Detta fall störtar sig med sin betydliga vattenmassa ned utefter fjällets sida. Det är ett af Islands vackraste vattenfall och har en höjd af omkr. 200 fot. Enligt sägnen skall en isländsk trollkarl som hette Thrasi i detta vattenfall ha nedsänkt en kista med guld och dyrbarheter. Förr kunde man se en kant af kistan, och efter medlet af sjuttonde århundradet sökte några djerfva sällar upptaga densamma, men vid första försöket tyckte de sig se sin gård stå i ljusan låga och afstodo derför från företaget. En annan gång hade de fått tag i den ring som satt i ändan af kistan, men när de ville draga denna till sig, lossnade ringen, så att de ej fingo annat än den, hvilken nu skall sitta i kyrkdörren i Skógar. I trakten häromkring finnas i bergen grottor, hvilka, såsom folket tror, ha utgjort bostäder åt troll och jättar. Man anser att de bildats genom gamla bränningar, medan landet legat lägre eller innan den nuvarande slättmarken nedanför fjället blifvit utfyld till land. Dessa grottor kallas *hellir* och äro af stor nytta för invånarne, hvilka begagna dem dels såsom fårhus, dels såsom förvaringsrum för hö.

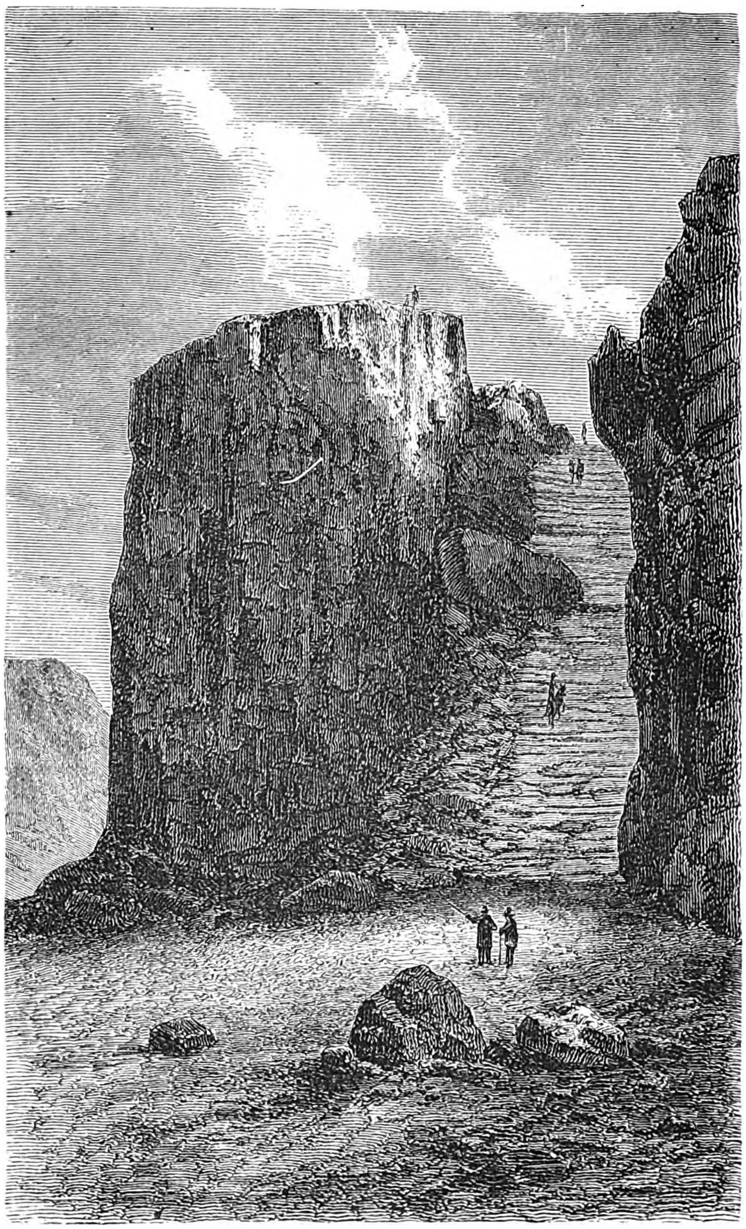

Allmannagjá.

I sydvestra delen af Island ligger vid Thingvallavatn, öns största och vackraste insjö, slätten Thingvallir i hvars närhet befinner sig vulkanen Skjaldbreid. Thingvallir är intressant ej blott genom sina naturförhållanden; det är äfven ett af de märkvärdigaste ställen på Island i historiskt hänseende. Här var det, såsom äfven namnet antyder, altinget sammanträdde, och man hade dertill valt en af naturen väl befästad plats, som ännu kallas Lögberg (Lagberget). Det bildar en lång smal halfö, begränsad af ett par gjaer (*gjá* = klyfta, remna), som förenas vid bergets ena ända, då deremot vid den andra finnes en smal passage hvarpå man kommer till platsen. Dessa remnors botten är fyld med det kristallklaraste vatten, och deras väggar äro lodräta, stundom framåtlutande, och endast på ett ställe är den vestra, Flosagjá, så smal, att enligt en sägen Flose genom ett hopp deröfver lyckades undkomma sina förföljare; men man besinne sig likväl två gånger innan man våge försöket.

Den andra remnan, Thingvallahraunet, hvarigenom man rider då man närmar sig till Geysern, är likadan, och den hårda lavaskorpan har till den grad motstått all yttre påverkan, att den å många ställen, äfven der den ständigt trampas af hästar, företer koncentriska vågformiga rynkor, som uppkommit då lavan, nära att stelna, ännu flöt fram der ganska långsamt. Dessa remnor måste man antaga ha uppkommit derigenom att den från vulkanen Skjaldbreid utströmmande lavan sänkt sig genom jordskalf, hvarvid deri bildats större och mindre remnor, sedan den flytande massan utfylt terrängen såsom en sjö och stelnat.

Parallelt med dessa remnor gå Almannagjá och Hrafnagjá (Korpremnan). Den förra är den mest storartade och utgör en väldig klyfta i lavan af en mils längd, begränsad af två parallela väggar, af hvilka den vestra, som är högst, på några ställen har en höjd af 140 fot. Endast på en punkt kan man komma ned i denna gjá, nämligen på en till största delen af naturen sjelf bildad stentrappa. Djupt dernere ser man remnans släta gräsbeklädda botten. Längre till venster genomflytes den på en kort sträcka af Öxarån (Yxelfven), som störtat sig ned utför den vestra väggen, passerar genom den östra och efter ett kort lopp utfaller i Thingvallavatn.

Ur fransmannen Jules Noël de Nougarets lifliga skildring af Almannagjá låna vi följande:

"Under det jag betraktade denna ofantliga slätt (Thingvallir), som skönt belystes af den nedgående solens strålar, hade kavalkaden plötsligt saktat sin fart, vägvisaren, som gick i spetsen, tycktes sjunka ned i jorden och hästarne, hvilka följde efter honom, försvunno småningom. Jag trodde att jorden uppslukat hela min karavan, hvarför jag skyndade fram och befann mig vid brädden af ett förfärligt svalg. Denna ofantliga remna, som öppnade sig nedanför mina fötter, var Almannagjá. Jag såg endast svansarne och benen på de hästar som gingo före mig. Vägen som leder till botten af denna djupa afgrund är ett slags lång och brant trappa, uppkommen genom ett jordras. Jag beger mig vidare och hästen vågar sig dristigt nedför klippan. Orfevs' nedstigande till underjorden har svårligen kunnat vara mera fasansvärdt, och den asiatiska Isiskulten har aldrig kunnat uppvisa så mörka, hemlighetsfulla mysterier. Ett lavalager har någon gång vid sin afkylning eller möjligen i följd af sin utvidgning remnat och derigenom frambragt denna vida öppning. Genom en egendomlig nyck, hvartill blott naturen är mäktig, har detta lavalager vid sitt remnande erhållit de mest fantastiska former. På de inre väggarne ser man spetsbågsfönster, rikt prydda balkonger, under det bergsryggen är utsirad med småtorn, klockstaplar, vakthus och andra dylika utbyggnader hvarmed medeltidens befästningskonst prunkade. När jag färdats genom detta, en mil långa och sjutio fot breda galleri med mina hästar, hvilkas steg på gräsmattan knappast hördes, trodde jag mig göra mitt inträde på någon af det gamla Spaniens vägar; jag lyfte upp hufvudet för att söka den stålbeklädde krigare som skulle hålla vakt på tornen, jag väntade att se på balkongen framträda de ädla borgfruar som skulle bebo dessa feodala byggnader, mitt öra lyssnade efter ljudet till hornet som borde tillkännagifva min ankomst — men på tornen såg jag endast pelikanen, höjande sina starka vingar, på balkongen syntes endast svarta korpar, och den eviga tystnaden afbröts endast genom regnpiparens sorgliga läte."

Hithörande träsnitt framställer den del af Almannagjá der den trappformiga vägen mellan Reykjavik och Thingvallir skär remnan. På samma sida ser man den jättelika vestra väggen af Almannagjá, af den motsvarande östra synes blott en ringa del längst i fonden till venster. Den jemna gräsbevuxna botten ligger på teckningen midtför betraktaren och förlorar sig mellan de båda lavaväggarne i fonden.

◆

"Gud hjelp!"

Kulturhistorisk skizz af V. Baer.

I det alldagliga lifvet förekomma många plägseder och talesätt som hvar och en iakttager utan att känna till deras historia; de ha så blifvit till vana för oss, att vi ej bry oss om att söka upptäcka deras ursprung. Så höra vi t. ex. dagligen de närvarande utropa till en person som nyser: "Väl bekomme" ("prosit!") eller "Gud hjelp!"; stundom äfven: "Det måste vara sannt, ty du nös på't". Men frågar man hur dessa utrop tillkommit, svara säkerligen de fleste: "Det vete Gud!"

Det ligger dock, tyckes det oss, någonting lockande i att efterforska orsaken till uppkomsten af sådana talesätt, när och under hvilka förhållanden de först användes, huru de, förknippade med den eller den fördomen, bibehållit sig under sekler och liksom gått ur det ena folkets mun i det andras. Ofta förlora sig sådana uttryck i den gråaste forntid, såsom äfven är fallet med det ofvan anförda talesättet.

Det berättas visserligen att bruket att säga "Gud hjelp!" åt någon då han nyser har sin vagga i Rom, och såsom anledning dertill uppgifver man en pest som utbröt i Italien under Pelagius II, hvilken besteg den påfliga stolen år 577, och som Gregorius den Store, Pelagius' efterträdare, förgäfves sökte förjaga genom sånger och böner. Sedan denna farsot rasat i flere årtionden, skall den ha slutat med en sjukdom, hvarvid nysande förebådade att patienten var nära sitt slut. Vid detta tillfälle skall utropet "Gud hjelp!" ha kommit i bruk såsom ett skyddsmedel och sedan dess fortlefvat ända in i våra dagar. Denna uppgift saknar likväl all grund; den hör till fabelns område, ty det kan bevisas att detta talesätt användes redan innan påfvarne funnos till.

Origenes förebrår det tredje århundradets kristne att de fortfarande voro slafvar under hednisk vidskepelse, hvilket förhållande uppenbarade sig i synnerhet då någon nös, vid förtrollningar m. m. dyl. Talesättet "Gud hjelp!" fanns till redan långt före kristendomens uppträdande. Hos de gamla grekerna hette det: "Jupiter hjelpe dig!", och detta folk var så belefvadt, att en person som nysit tillropade sig sjelf ett hjertligt "Gud hjelp!" Sålunda drifver t. ex. den gamle epigramdiktaren Armenianus gäck med en viss Proklus, utrustad med ett ovanligt stort hufvud och långa öron, hvarjemte han af gudarne blifvit hugnad med en oformlig näsa, en mormor för alla näsor och som hade en så respektabel längd, att hennes egare ej kunde snyta sig ens med utsträckta armar. Den arme Proklus' öron sutto så långt bakut, att han då han nös ej hann anropa Jupiter, ty innan ljudet nådde hans öron hade det redan dött bort. Enligt judiska uppgifter har nysandet ansetts farligt redan i Adams dagar och derför har det bland judarne från patriarken Jakobs tid varit en vana att utropa: "Gud hjelp!"

I forntiden var den tron allmänt gängse att i nysandet låg något gudomligt och att det utgjorde ett förebud om att någonting vigtigt skulle inträffa. "Hvad," säger Plutarkos, "pulsen i menniskokroppen är för medicinen, det är nysandet för själen." Man gjorde till och med en gudomlighet deraf och kastade sig på knä när någon nös. "Hvarför," frågar Aristoteles, "räkna vi nysandet bland våra gudar och hvarför anse vi icke hostandet och andtäppan vara i lika grad gudomliga? Kanhända derför att det utgår ur hufvudet, den förnämsta delen af vår kropp och tankarnes säte? Eller är det måhända derför att det är ett bevis på helsa, då deremot hosta och andtäppa förråda att vår kropp lider af ett eller annat ondt?"

Det förefaller till och med som om Sokrates, den mest upplyste, praktiske och vördnadsvärde af alla Greklands filosofer, med uppenbarelserna af sitt beryktade *Daimonion* förstått ingenting annat än nysandet — således mer än någon annan varit beroende af sin och andra menniskors näsa. Åtminstone säges detta uttryckligen af Terpsis från Megara, en bland hans lärjungar. Ty ämnade han göra något och någon nös till höger om honom, upptog han det som en vink att han borde utföra sin afsigt, men nös man till venster om honom, såg han häruti ett tecken att han skulle afstå från sin föresats. Nös han sjelf då han just stod i begrepp att utföra en sak, betraktade han denna händelse såsom en uppmaning att fullfölja den, men hade han redan påbörjat något och han behöfde nysa, då trodde han sig häri se en varning och brydde sig ej vidare om saken. — När Xenophon under persiska fälttåget höll ett tal till sina tio tusen greker för att stärka deras mod och tillförsigt, nös en af soldaterna, och genast sågo alla häri en vink från gudarne att man skulle betrakta talaren såsom sin räddare och utropa honom till anförare. — Homeros berättar huru Penelope utbrast i klagan öfver sina friares närgångenhet och öfverdåd samt hotade dem med Odyssevs' hämd, då han kommit hem och fått kännedom om deras ofog. Af en händelse nös nu Telemakos och detta så eftertryckligt, att det genljöd i hela salen. Penelope hörde det, och genast förvandlades hennes sorgsenhet till glädje, ty hon ansåg nu såsom fullkomligt säkert att friarne skulle drabbas af den hämd hvarmed hon hotat dem. "Ingen af dessa obetänksamme," utropade hon, "skall undgå döden, ty min son har nysit af all kraft."

Då den från Athen fördrifne tyrannen Hippias i spetsen för en persisk här bekrigade sitt fordna fädernesland samt vid ett tillfälle nös, såg han häri ett förebud till olycka. Han hade redan anländt till Marathon och de i slagtordning uppstälda trupperna väntade endast på tecken till anfall, då han plötsligen började nysa så häftigt, att en tand, hvilken säkerligen förut setat lös, föll ur den till åren komne tyrannens mun. Ehuru man gjorde allt för att få reda på tanden, var och förblef den borta. Denna händelse uppfylde alla, både Hippias och perserna, med så stor förskräckelse, att han suckande och med darrande stämma utbrast: “Detta land är ej vårt, kamrater, och det tjenar till ingenting att vi försöka eröfra det med våra vapen. Endast så mycket deraf tillhör oss som den tand jag tappat skyler.“

Såväl tiden då och stället der man nös som äfven nysningarnes antal förebådade lycka eller olycka. Nös någon mellan midnatt och middag, gick honom allt emot under hela dagen, och han kunde ej vänta sig någon framgång af hvad han derunder företog sig. Nös någon vid middagen eller på eftermiddagen, var han idel glädje och öfverlemnade sig åt hoppet om en lycklig utgång af allt hvad han gjorde. Råkade en person nysa om morgonen då han steg upp och innan han påtagit sandalerna, lade han sig åter genast och afvaktade ett gynsammare ögonblick att stiga upp. Nös någon i detsamma man steg upp från bordet, betydde detta olycka. Man hemtade då genast åter in de bortburna rätterna och började äta om igen, på det att måltiden icke skulle blifva ett dåligt förebud. Hur ofta kunde det då icke hända att en snyltgäst eller fråssare nös, när han tyckte det vara för tidigt att stiga upp från bordet? I allmänhet hade slugheten häri ett kraftigt medel att skrämma de lättrogna och leda dem efter sina afsigter. Liksom fordom vissa dagar i kalendern voro bestämda för åderlåtning, koppning och hårklippning, så hade äfven de gamla folken i hvarje vecka dagar på hvilka det bådade ondt eller godt att nysa. Skedde det tidigt på söndagen, tre gånger eller en gång på måndagen, var hela veckan välsignad. Nös man vid grafkullar, bebådade det alltid olycka.

Besynnerligt nog nöjde man sig icke med sin egen näsas profetior utan fästade äfven stort afseende vid andras, hvaraf blef en följd att en enda näsa hotade ett helt sällskap med olycka eller uppfylde detsamma med förhoppningar. Ja, samtidigt kunde detta orakel hos olika personer förkunna ett sällskap alldeles motsatta saker, ty nös någon till höger om en person, så bebådade det olycka för denne, men skedde det till venster, betydde det lycka och framgång.

Ej sällan gåfvo dessa orakelspråk anledning till mycket sorgliga händelser. Så lät t. ex. Themistokles, då han efter en drabbning höll på att offra, slagta tre ynglingar, som man just framförde till honom, emedan någon nös till höger om honom och offerpresten uttydde detta så, att dessa tre ynglingar voro gudarne ett tacknämligt offer samt skulle förskaffa grekerna seger och räddning.

Nös en person som låg sjuk, betydde det, såsom Aristoteles säger, döden, om det skedde en gång, men tillfrisknande och helsa, om det inträffade två gånger. Den egensinniga vantron hade deremot gjort motsatsen till regel i fråga om sjuka qvinnor. Färdades en resande genom en skog och nös två gånger, så kunde han vara lugn för att ej blifva öfverfallen af röfvare; nös han blott en gång, hotades han af mångahanda obehag. Nös någon vid afslutandet af en öfverenskommelse, var det ett tecken till att densamma skulle hållas i helgd, men en tre gånger upprepad nysning förebådade att densamma skulle brytas. Ville man nysa och fick det ej, ansåg greken det såsom ett godt, romaren åter såsom ett dåligt tecken. I båda fallen skulle “Prosit!“ tjena såsom ett skyddsmedel: å ena sidan bekräfta det lyckliga förebudet, men å den andra i möjligaste mån förminska olyckan.

Denna fördom var ingalunda gängse endast bland grekerna och romarne; de gamle egyptierna beherrskades likaledes deraf, och äfven judarne voro, såsom redan blifvit antydt, ej fria derifrån. Nös någon af dem under det han bad, ingaf det honom den glada vissheten att hans bön blifvit hörd. Äfven araben genombäfvades af hemlighetsfulla aningar då han nös.

Konungens af Aethiopien näsa helsas med största vördnadsbetygelser, när en nysning höres derifrån. Alla närvarande förkunna genast med högljudd stämma den bekanta helsningen och hvar en som förnimmer densamma måste instämma. Så fortgår det genom palatsets alla rum, vidare bland dem som bo närmast slottet, och dessa göra endast sin skyldighet då de vidare sprida det glada budskapet, tills slutligen “Lycka till!“ återskallar från den ena stadsporten till den andra såsom en ärebetygelse åt majestätets skälfvande näsa. Äfven kejsar Tiberius lät utfärda en befallning att hvar och en, då han, kejsaren, åkte ut i staden och råkade nysa, skulle tillropa honom ett ljudligt och hjertligt “Lycka till!“, på det han i följd af detta tillrop, såsom varande af lycklig betydelse, skulle skyddas mot hvarje obehag som möjligen kunde möta honom på hans färd.

Vi kunna ej genom historisk efterforskning upptäcka den källa hvarur uppsprungit den vördnad man allmänt sedan urgamla tider bevisat näsan. Fördomen är för gammal, att man skulle kunna våga sig på några gissningar angående dess uppkomst. Redan för århundraden sedan var den i svang och i ännu större omfång än nu för tiden. Men redan i forntiden funnos män som bekämpade och drefvo gäck med denna vidskepelse. “Hvad betyder det väl“ — frågade Timotheus af Athen, då han förde flottan mot staden Corcyra och hans styrman midt på hafvet ville vända om, emedan en roddare nös — “hur kan det väl förebåda olycka att en af oss tusende nyser?“ Utan att vidare bry sig om hela saken, lät han flottan segla vidare.

Philemon, en grekisk skådespelsdiktare, låter en af sina handlande personer yttra:

“Ser jag en person som står och väntar på att någon skall nysa, vill jag genast föra honom till torgs och sälja honom åt förstkommande köpare, ty hvar och en nyser för sig sjelf och ej för andra, och han gör det, emedan det följer med hans menskliga natur.“

“Intet djur,“ säger vidare Menander, “är så föga lyckligt och lugnt som menniskan. Se bara på den här åsnan; hvar och en tycker att hon är olycklig, och likväl händer henne intet ondt hvartill hon ej sjelf är skulden; blott de ofullkomligheter är hon underkastad som ligga i hennes natur. Men vi menniskor äro ej nöjda med våra nödvändiga brister utan förskaffa oss äfven frivilligt nya. Vi häpna när någon nyser, vi bli förargade, om någon önskar oss ondt, vi frukta nattens drömmar och darra när en uggla skriker. Våra farhågor, våra inbillningar, vår vidskepelse — allt detta är endast obehag som vi förorsaka oss sjelfva.“

Äfven Cicero och Plinius ha ifrat mot vidskepelsen, men alla bemödanden till trots fortlefver den ännu i dag i oförminskad kraft. Från hedendomen har den öfvergått till kristendomen och der slagit så djupa rötter, att den ännu i dag frodas bland oss. Visserligen offra vi mestadels deråt utan att tänka det ringaste derpå; det är blott för att tillfredsställa en tom höflighets fordringar. Ännu i vår tid hoppas en och annan, ehuru förgäfves, att få något till skänks, om han nysit vid uppvaknandet eller anser en lögn såsom sanning om någon nysit derpå.

◆

Hermann Vámbéry.

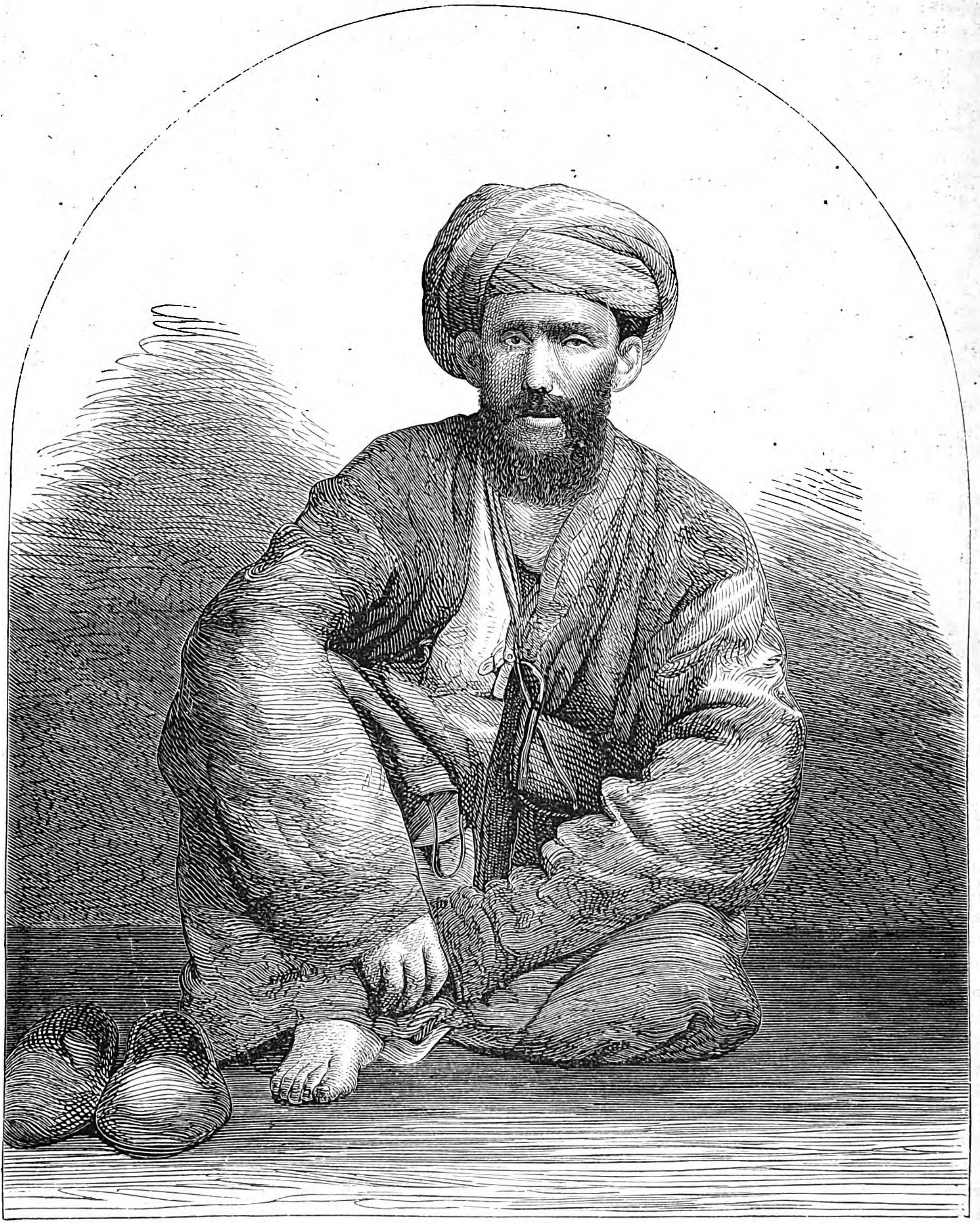

HERMANN VAMBÉRY.

Sedan ungefär tjugo år tillbaka ha dels af Ungerska akademien i Pesth, dels af enskilda ungrare ifriga bemödanden gjorts att vinna klar kännedom om det ungerska folkets ursprungliga hemland samt om dess språks härkomst och ställning till de öfriga idiomerna af den finska språkstammen. Efter hvarandra ha Csoma, Jerney, Reguly och Duka sökt lösa dessa uppgifter, men fastän de ej lyckats komma sitt egentliga mål närmare, ha de likväl gjort vetenskapen betydande tjenster. I samma syfte var det också Hermann Vámbéry år 1863 anträdde en resa i Centralasien. Resultaten af sina forskningar och de underbara äfventyr han der upplefde, förklädd till dervisch, har han nedlagt i sin *Travels in Central Asia, being the account of a journey from Teheran across the Turkoman desert on the eastern shore of the Caspian to Khiva, Bochara and Samarkand, performed in the year 1863 by Arminius Vámbéry,* hvilket arbete gjort det största uppseende öfverallt i den bildade verlden.

Vámbéry är född år 1832 i den lilla staden Dunaszerdahely i pressburgska komitatet. Redan i mycket unga år visade han sig ega stor fallenhet för språk, och under det han gick i skolan i Pressburg liksom sedermera i Wien och Pesth, studerade han med största ifver de förnämsta europeiska språk. Relegerad från Pesth, begaf han sig 1854 till Posega i Slavonien och derifrån till Konstantinopel. Efter att här ha öfvergått till islam, lärde han sig så tala turkiska språket, att man ej kunde tro honom vara annat än en infödning, och gjorde sig genom att besöka de muhamedanska skolorna fullkomligt förtrogen med österlänningarnes lefnadssätt och andliga lif, hvarefter han blef turkisk tjensteman och Fuad Paschas handsekreterare. Under det Vámbéry vistades i Konstantinopel, der han lärde sig närmare tjugo österländska språk, utgaf han flera språkvetenskapliga arbeten samt en turkisk-tysk ordbok. År 1860 kallades Vámbéry till medlem af Ungerska akademien, af hvilken han fick såsom understöd mottaga 1,000 floriner, då han erbjöd sig att företaga sin resa till Samarkand.

Från Konstantinopel begaf sig nu Vámbéry till Teheran för att sedan öfver Mesched och Herat intränga i mellersta Asien, men kriget mellan Dost Muhamed Khan och sultan Achmed Khan hade afbrutit all kommunikation och tvingade honom att tills vidare stanna i Teheran. Redan här utgaf han sig vara en muhamedansk dervisch, ty han hade beslutit att under sin resa spela rollen af en sådan, emedan han trodde att det för en ensam europé vore såsom sådan omöjligt att besöka Turkestan, och det är ett bevis för hans otroligt stora kunskaper i de österländska språken och islam, att han, trots de misstankar som hans europeiska anletsdrag beständigt uppväckte, kunde till slutet genomföra

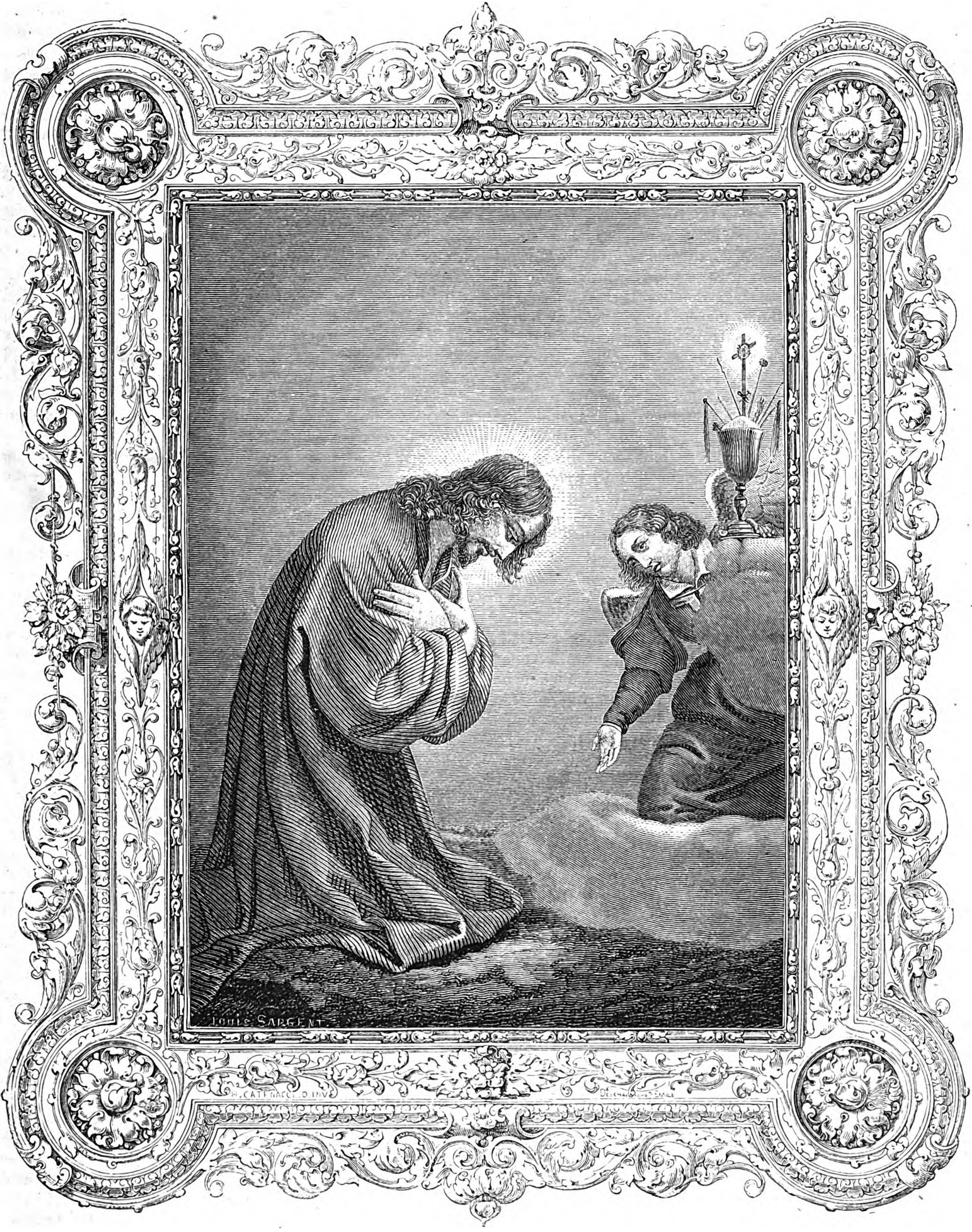

Kristus i Gethsemane, tafla af Carlo Dolci.

denna roll. Visserligen tillskyndade den honom, såsom han sjelf säger, äfven många gånger obehag, emedan han för att ej förråda sig hvarken fick gå så långt i sina frågor som han önskat och ej heller alltför öppet verkställa sina forskningar, och det var derför endast genom list han lyckades uppteckna och förvara sina iakttagelser. Trött att vänta längre, beslöt Vámbéry slutligen att förena sig med en karavan af *hadschis* (Mekkapilgrimer) från Bokhara och kinesiska Tartariet. Karavanen bröt upp den 28 Mars 1863, ankom till den lilla staden Karatepe vid Kaspiska hafvet, der pilgrimerna gingo ombord på ett turkomaniskt fartyg och öfver hafvets sydösta hörn anlände först till Aschura, hvilket sedan tretio år tillbaka är en rysk besittning, och vidare till Gömüschtepe, ett turkomanläger vid Görgenflodens mynning. Intressant är den omständigheten att ryssarne här ha stationerade några krigsskepp för att undertrycka det sjöröfveri som här drifves af turkomanerna, söka inregistrera hvarje turkomaniskt fartyg och låta endast sådana passera som äro försedda med af dem utfärdadt pass. I Gömüschtepe och sedermera i Etrek hade vår resande det bästa tillfälle att studera de egendomliga turkomaniska förhållandena. En lycklig slump gjorde att khanens af Khiva *kervanbaschi* (karavanförare) befann sig i trakten, hvarför pilgrimerna slöto sig till hans karavan och genom den stora öknen anträdde färden till Khiva, dit de ankommo efter tjugo dagar. Öknens storartade utseende och dess öfriga företeelser beskrifver Vámbéry på ett högst tilldragande sätt; af synnerligt intresse är hans skildring af de ruiner hvilka han der såg och antog vara grekiska, nämligen en lång vall, 4-6 engelska mil norr om Görgen-floden och på hvilken här och der finnas några fästningsruiner; likaledes är äfven förhållandet med de i närheten af berget Körentagi befintliga enstaka pelare och lemningar af byggnader, dem han anser ha varit en gammal fästning, hvilket antagande tycktes rättfärdigas af en ända till de persiska bergen gående vattenledning. I Khiva var det endast genom sin stora själsnärvaro och sina reskamraters hjelp Vámbéry räddades från att blifva upptäckt; han förvärfvade till och med ett visst anseende såsom turkisk *hadschi* och erhöll företräde hos den grymme khanen Seid Mehemed, som lät sig välsignas af honom. Från Khiva gjordes en utflykt till Kungrat och derifrån fortsatte karavanen resan till Bokhara. Fruktan för turkomanernas plundringståg förmådde karavanen att taga vägen genom öknen, der den måste utstå de förfärligaste lidanden i följd af vattenbrist, två menniskor dogo och Vámbérys lif räddades endast genom två persiska slafvars hjelp. I Bokhara var den resande åter utsatt för misstankar och spionering från ståthållaren Rahmet Bis sida, men då det lyckades honom att vilseleda de islamitiska presterna, hvilka utöfva ett stort inflytande i detta islams hufvudsäte i mellersta Asien, och till och med sätta sig i respekt hos dem, kunde de verldsliga myndigheterna ej göra honom något ondt. Vistelsen i Bokhara räckte 22 dagar och lemnade den resande rika tillfällen att studera staden och dess invånare, men det intryck han fick af detta islams Rom, såsom han kallar det, var långt ifrån gynsamt. I två vagnar anträddes färden till Samarkand, Timurs stad. Den berömda, nu alldeles i ruiner liggande stadens historiska märkvärdigheter fängslade naturligtvis i hög grad Vámbérys uppmärksamhet. Han vederlägger vid detta tillfälle det af flere historieskrifvare uppstälda påståendet, att Timur skulle ha låtit från Mindre Asien till Samarkand föra ett stort grekiskt-armeniskt bibliotek, och att detta eller åtminstone lemningar deraf ännu funnes qvar. Allt hvad Vámbéry såg i Samarkand erinrade honom lifligt om den store eröfraren. Medan vår resande vistades i Samarkand, intågade der den ur kriget med Khokand återvändande emiren af Bokhara, och hos honom måste han nu göra sin uppvaktning. Ehuru Vámbéry lifligt önskade att framtränga längre mot öster, beslöt han likväl att dröja här ännu någon tid och anträdde efter ett smärtsamt afsked från sina reskamrater återfärden, hvilken skulle ske öfver Karschi, Balkh, Maymene till Herat och derifrån till Teheran. I Herat var han för sista gången i fara att blifva upptäckt; en ung turk sade till honom: "Jag kan svära på att du är en engelsk man", och endast det fyndiga svaret: "Den som, om också blott på skämt, kallar en rättroende en otrogen, han är sjelf en otrogen," räddade honom. Efter att ha inkommit på det persiska området, lät Vámbéry så småningom masken falla, och då han i Januari 1864 anlände till Teheran, omtalade han hvem han var för schahen, hvilken skänkte honom 500 dukater och dekorerade honom med Sol-orden.

En resa i dessa länder, hvilka så ytterst sällan besökts af europeer, måste naturligtvis skänka den civiliserade verlden en mängd nya och intressanta upplysningar om dessa staters politiska och sociala lif. Man återfinner dem i andra afdelningen af Vámbérys ofvannämnda bok. Först omnämnas turkomanerna, i synnerhet deras indelning i stammar, hvartill äro fogade ungefärliga uppgifter på invånareantalet. Egendomlig är den omständigheten att turkomanerna icke ha någon regering och att den myndighet som utöfvas af de gamla männen (*aksakale*) tåles endast frivilligt; äfven mollahernas inflytande sträcker sig ej särdeles långt, då islams seder och uppfattning af lifvet undergått endast obetydliga förändringar. Intressant är äfven den förkärlek hvarmed dessa vilda nomader omfatta poesi och musik samt sina kringvandrande barders berättelser. Dessa stammars politiska vigt ligger deri att de äro sydgränsens vaktare och mer än alla andra hinder försvåra inträngandet.

Af mellersta Asiens tre khanater, Khiva, Bokhara och Khokand, hvilkas tillstånd och nyare historia författaren behandlat efter hvarandra, är Bokhara utan gensägelse det märkvärdigaste och förnämsta. Fastän emirens verldsliga makt ej är synnerligt stor, har khanatet likväl bland den islamitiska befolkningen ända till Afghanistan lyckats bibehålla sitt andliga öfvervälde såsom hufvudsätet för muhamedansk fromhet och lärdom. Tyvärr inskränker sig denna senare, hvilken idkas i många, till en del rikligt begåfvade undervisningsanstalter (*medresse*) och hvarom man förr i Europa hyste hög tanke, nästan uteslutande till koran och religiös kasuistik. Först då inser man dessa skolors betydelse för den muhamedanska verlden när man får veta att 5,000 studerande samlas i dem icke blott från alla delar af mellersta Asien utan äfven från Indien, Kaschmir, Afghanistan, Ryssland och Kina. De tre khanatens nyaste historia innefattar nästan ingenting annat än furstarnes beständiga strider med de upproriska städerna eller nomadstammarne samt khanatens fejder sins emellan. Följderna af dessa krig ha naturligtvis blifvit ömsesidig afmattning och svaghet, en omständighet, hvilken, såsom Vámbéry visar, i hög grad befordrat Rysslands planer. Öfverhufvud taget är sistnämnda rike den främmande stat hvarmed mellersta Asien kommer mest i beröring. Ryska ångfartyg befara Aralsjön och khanen af Khiva har tillåtit dem att gå ända upp till Kungrat vid Oxus, och är det endast de talrikt förekommande sandbankarne som hindra dem att framtränga vidare. Äfven den ryska handeln är den enda hittills nämnvärda, och hur jemförelsevis betydlig den måste vara synes deraf att i hela mellersta Asien finnes ej ett enda hus eller tält der man ej påträffar något af den ryska industriens alster. Derför är också slutkapitlet, hvari författaren behandlar Rysslands och Englands rivalitet i mellersta Asien, af synnerligt intresse. Vámbéry delar visserligen icke den längesedan vaknade farhågan att det ej kan dröja länge förrän en sammanstötning inträffar mellan de båda makterna, men han tadlar likväl strängt den likgiltighet hvarmed England åser de ryska åtgärderna, ty det ryska inflytandet befinner sig, såsom han visar, trots sina många nederlag och sin långsamma tillväxt, i jemt stigande, och i längden skola de tre khanaten i mellersta Asien ej kunna motstå Rysslands öfverlägsna makt.

Kristus i Gethsemane.

Tafla af Carlo Dolci.

Bland alster af de italienska målarskolorna som framställa tilldragelser ur Jesus' lefnad ha i synnerhet de blifvit berömda som skänkts verlden af florentinaren Carlo Dolci, hvilken lefde från 1616 till 1686. I dessa mästarens skapelser måste man ovilkorligen beundra deras blida karakter och det behag hvaraf de äro omgjutna, liksom den djupa känslan i uppfattningen, ehuru denna känsla stundom urartat till en viss öfversvinnelighet och sentimentalitet, såsom t. ex. i hans heliga Cecilia (i Dresdengalleriet), hvilken, under det hon spelar orgel, i andäktig lycksalighet blickar upp mot himmelen. Denna sistnämnda tafla är likväl i fråga om teckning, kolorit och uttryck en af Carlo Dolcis bästa samt ett bland de yppersta alster den religiösa målarekonsten har att uppvisa. Andra utmärkta taflor af Carlo Dolci finnas i München, Berlin, Eremitaget i S:t Petersburg och Bryssel m. fl. städer. Bland dem förtjenar i synnerhet nämnas den i Eremitaget befintliga berömda tafla som föreställer Johannes Döparen upptecknande uppenbarelsen. Dolcis taflor kopierades redan under mästarens lifstid i anseende till deras innerliga och idealiska skönhet, hvarför det också är endast få större målningsgallerier som ej ega äkta eller föregifna taflor af honom. Men de otvifvelaktigt äkta taflorna, eller dem man ser i de italienska gallerierna, äro så sköna, att språket knappt har ord att skildra dem, och en bland de yppersta af dem är den som finnes i Brignole-palatset i Genua och föreställer Kristus i Gethsemane, hvarom hithörande illustration gifver läsaren en föreställning. Brignole-palatset, eller Röda palatset, eger visserligen i sina nio salar utmärkta äldre taflor, men denne Kristus af Carlo Dolci, eller Carloni, såsom italienarne kalla honom, är likväl dess oskattbaraste perla. Öfver denna målning, som på samma gång andas poesi och smärtans adel, hvilar en outsäglig tjusningskraft, framkallad af vemodigt behag och lidandets skönhet, och äfven om denne Kristus, tömmande lidandets kalk, ej har tillräckligt af gud i sig, såsom många kritiker påstå, så tilltalar han oss måhända just derför desto mer, emedan vi fatta den strid det måste kosta Honom, som ej visste af någon synd, att lyda sin himmelske faders vilja och offra sig sjelf såsom en försoning för all verldens synder. Säkerligen är det för till och med den största skeptiker omöjligt att utan djup rörelse gå bort från denna herrliga, så menskligt sanna bild.

Flykten till Amerika.

Af Kristian Winther. Öfvers. af W. B.

Den tid då jag var en liten en
Och skolgatan börjat beträda
Och stoppat i stöfvelskaft mina ben
Och upphört i kjol mig kläda,

Då var jag icke som nu så blid,
Eld brann i sinne och öga,
Jag hade panna rätt hård den tid,
På förstånd jag förstod mig blott föga.

En middagsstund mellan tolf och ett
En gång var jag riktigt i vinden,
Med knuten näfve och blodet hett
Jag stod och med tårar på kinden.

Från skolan med ett noll jag gått
För de första deklinationer,
Och mamma mig snubbat, att hål jag fått
På de fina permissioner.

Och bagarens Rikke, min hemliga glöd,
Hon stod nu och log i porten,
Hon hade mig lofvat ett hjertebröd,
Det såg jag hon gaf till Morten.

»Nej,» tänkte jag, »detta är värre än
Att jag det lugnt kan bära;
De skola dyrt få betala igen
De qval som mig förtära.

Till Amerika flyr jag från detta hän,
Och när man söker förlägen
Hvar åter man finner en Peter ifrån —
Si då är Peter ur vägen.»

Min lille bror Emil till djupet det gick,
Han piska och släde släppte
Och såg uppå mig med tankfull blick,
Der löjet för gråten täppte.

»Hör du, Emil, följ med på min färd,
Som bröder oss hållom samman!
Här är ej längre vår framtidsverld,
Der finna vi ro och gamman.»

Den lille besåg sina nya skor
Och blusvecken lade till rätta.
»Hur lång är vägen, säg hvad du tror!
Månn' sulorna hålla till detta?»

»Jo, till Amerika längre är
Än till tant Lisa månd' vara.
Hon bor på landet; det gäller här
Att öfver vattnet vi fara.

Men har man öfverstått persen hård,
Man stannar icke i stöpet;
Till skänks man får sig en herregård
Och pengar får man på köpet.

Der skos med silfver hästens fot
Och vagnshjulen dermed beslår man.
Guld blänker en allestäds emot,
Hvad man vill taga det får man.

Konfektrussin och mandlar man har,
Om på träden man ser sig före,
De hänga i klasar, par vid par,
Och kosta icke ett öre.

Bröstsocker finnes som skorpor der,
Som rågbröd choklad du tuggar.
Karameller vinterns nederbörd är,
Som regn limonad det duggar.

Och frihet har man ännu dertill
Den hela dagen i ända,
Man spottar på golfvet hvar man vill
Och får cigarrerna tända.

I gungstol man lugnt kan förnöta sin dag
Med ömsom prata och röka,
Det kommer an på ens eget behag,
Om man vill skolan besöka.»

»Jaså,» sa' den lille, »då vet du, bror,
Jag är ej i valet förlägen.
Min håg är icke mycket stor
Att gå den lärda vägen.

Min kringla vill jag hemta nu,
Hon skall ge styrka åt stegen,
Och så den stora bibeln, du,
Den vet du ju är vår egen.» —

Med bilderbibeln i famn han kom
Och kringlan han bar i munnen.
Se'n stodo vi tysta och sågo oss om,
Ty bitter var afskedsstunden.

Det lyckliga hem, hvars frid vi känt,
Vi skulle för alltid lemna;
Då öppnade mamma sitt fönster på glänt
Och hördes vid namn oss nämna.

»Emil och Peter, hvarthän? Hör på!
Och på gatan ni dragit Gudsordet!
Kom in nu genast bägge två!
Dorthe har färdigt bordet.»

Vår resa straxt om intet blef,
Af häpenhet fyldes brösten;
Till ovilkorlig lydnad oss dref
Den moderligt myndiga rösten.

Som eken af blixten träffad, för sann!
Så gick min vrede i potten. —
Jag dränkte min sorg och tröst jag fann
På sagosopptallrikens botten.

◆

Logogryf.

Den djerfve seglarn, som oförskräckt
vid stormens gny oceanen plöjer,
bär för *mitt första* en viss respekt,
när det ur djupet sig vredgadt höjer
och vildt mot skeppets *mitt andra* slår.
På tal och skålar *mitt tredje* följer,
och när som häcklarn ett sådant får,
sarkasmen ofta sig deri döljer.

För vårt *mitt hela* man bråkat, ja,
och motionerat och diskuterat
på många sätt, så nog blir det bra,
när vi en gång får det väl rangeradt.
Och för att tydlig nu göra saken,
du *tio typer* derur kan få,
och utaf dessa en mängd — jag tror det —
små biord, om du vill pröfva på.

Vill du nu straxt ta ihop med saken,
så får du först hvad med opium
man kan hvar nattvakt, om än så vaken,
och göra plötsligen slö och stum;
dernäst: hvad vänner hvarandra göra,
när ödets lagar dem skiljer åt;
hvad aldrig modige hjeltar böra
på djerfhet brist uppå farans stråt;
en mekanism som till nytta tjenar,
när mejseln föres och rullan går;
ett ord som brudgum med brud förenar:
hvad odalmannen i jorden sår;
hvad lilla parfveln i kylan gjorde,
när, höljd i trasor, han kördes ut;
hvad hvarje menniskobarn sig borde
i dygd och visdom till lifvets slut;
en liten plätt under moln och himmel;
och flera sådana plättar små,
som stundom brottas med vågors hvimmel
och stundom trona i insjön blå;
hvad bondens drängar hans oxar pläga,
när trilskenheten dem sätter än;
och hvad galanten förstår att säga
som kavaljer eller gentleman;
en komedi som till skratt bör väcka;
hvad hvarje dödlig sin egen haft;
en sak den lätt man kan sönderbräcka
med mycket mindre än »nordisk kraft»;
och hvad den då går helt lätt i handen;
en liten guld- eller silfvervigt;
hvad resenären i fjerran landen,
förr'n han kom hem — det är ingen dikt!
ett kärl för blommor som prydnad ämnadt;
hvad korp och kråka plä' fråssa på;
hvad ödet aldrig mig arme lemnat
af tur och snille och slikt — hå! hå!
hvad stundom kommer direkt från ofvan,
när snö för sol går i tårar bort,
fast den som dervid får motta' gåfvan
ej mer lär önska af samma sort;
till sist, hvad mången ur andras brunnar
sig har tillåtit, hur fult det var.
Och härmed punktum jag bums förkunnar;
jag har den äran — au revoir!

A—st.

Uttydning af logogryfen i föregående häfte: **Bläckhorn**, hvaraf fås: *bänk*, *häck*, *bär*, *korn*, *lär*, *bok*, *läck*, *bäck*, *kär*, *kol*, *ok*, *bon*, *bo*, *ko*, *hän*, *klor*, *lock*, *rol*, *lä*, *räck*, *block*, *rock*, “*bock*“, *länk*, *häl*, *ro*, *än*, *är*, *ock*, *lo* och *blänk*.

◆

Listig Londonbedragare.

I en bod, tillhörig en londonsk klädes- och modevarnhandlare i Ostende vid namn Abraham Isaacs, inkom en dag en välklädd herre med en fiollåda under armen, köpte sig en hvit halsduk och bad om tillåtelse att få lemna qvar lådan i boden medan han aflade några besök i granskapet. Den gamle Isaacs, som dessutom gjorde affärer i kuriosa och antiqviteter, hade ingenting att invända deremot.

— Får jag likväl bedja er, sade främlingen innan han gick, att ej släppa lådan ur sigte, ty fiolen som ligger deri är af ofantligt värde för mig. Jag har fått den i arf efter en gammal italienare, som dog i min fars hus, och det skulle göra mig otröstlig om instrumentet toge någon skada.

Isaacs lofvade att se noga efter lådan, hvarefter den dyrbara fiolens egare aflägsnade sig. Mot middagen inträdde i boden en elegant herre med förnämt utseende och bad att få köpa ett par handskar. Medan gamle Isaacs tog fram det begärda, fick den främmande herrn se fiollådan, hvilken stod på ett fack i bodinnanredet, flyttade ned den, tog fram instrumentet, hvilket såg mycket gammalt ut, och försökte detsamma.

— Min herre, hvad gör ni med fiolen? utropade Isaacs, i det han förskräckt vände sig om, då han hörde tonerna.

— Lugna er, min vän! Jag skall inte göra fiolen något illa, svarade främlingen med ett förnämt leende; jag är sjelf konstnär — professor i musik, kapellmästare för en stor orkester och passionerad musikvän — och kan aldrig se en fiol utan att försöka den.

Derefter strök han några ackorder, stämde instrumentet litet och spelade skickligt och säkert några takter ur en vals.

— Så sannt jag lefver, detta är den bästa fiol jag någonsin haft i min hand! utropade han öfverraskad och afbröt sitt spel. Hvarifrån har ni fått den? Jag tror att det svårligen finnes någon bättre i hela England — en äkta gammal cremonesare! Hvet ni hvad? Jag ger er 20 pund derför.

— Fiolen är inte min, svarade Isaacs och såg upp med af vinningslystnad strålande ögon.

— Bah, hur kan den då vara här? Nå, jag ser ni förstår er på saken! Jag ger er femtio — hundra! — fortfor herrn, i det han drog upp sin plånbok och derur framtog en bundt sedlar.

Hr Isaacs förklarade nu hur det förhöll sig med fiolen. Främlingen stoppade åter ner sina sedlar och sade i häftig ton:

— Jag måste ha denna fiol, om den kan fås för pengar. Vill ni vara af den godheten och bedja egaren att han infinner sig här, i morgon afton klockan 6 så att jag kan få tala med honom här. Ar detta honom omöjligt, så träffar han mig i kungl. musikakademien. Vill ni göra mig den tjensten? — Ja? — Men säg för all del ingenting om hvad jag sagt om instrumentet eller hur mycket jag bjudit, ty kanhända har han ingen aning om hvilken skatt han eger. Icke sannt? Ni går ju tillväga med den största försigtighet? Jag skall nog veta och bevisa er min erkänsla derför.

Abraham Isaacs lofvade hvad främlingen bad honom om, hvarefter denne betalade sina handskar och gick. Isaacs började nu fundera på saken och fann att här yppade sig ett tillfälle att göra en bättre affär. Under eftermiddagens lopp återkom fiolens egare för att hemta den. Isaacs erbjöd sig att köpa instrumentet, på hvilket förslag egaren i början ej ville gå in. Efter en stunds samspråk förklarade han sig, såsom ej varande konstnär till yrket utan blott dilettant och då han hade ett instrument till, möjligen kunna undvara den ypperliga fiolen, hvarför Isaacs kunde få köpa den för femtio pund — ej ett öre under.

Efter något prutande blef man ense och Isaacs uppräknade de begärda femtio punden samt blef sålunda egare till det dyrbara instrumentet. Säljaren aflägsnade sig och vår vän Isaacs invaggade sig nu i den angenäma tanken att göra sig en nettobehållning af 100 eller 200 pund, när professorn kom tillbaka. Men den entusiastiske konstnären kom icke. Följande morgon ville Isaacs uppsöka honom i akademien, men innan han gick dit begaf han sig till en god vän som var instrumentmakare och bad honom värdera instrumentet.

— Fiolen är värd ett par pund, utom lådan, sade vännen, efter att noggrant ha undersökt instrumentet. Kapellmästaren fanns naturligtvis icke i akademien och den gamle Abraham Isaacs var dragen vid näsan.

Olika djurarters lifstidslängd.

En engelsman, hr E. Ray Lankester, har med stor ifver sysselsatt sig med frågan hur lång lifstid menniskan och djuren uppnå. Sina iakttagelser i detta afseende har han meddelat i en liten bok med titeln *On comparative longevity in man and the lower animals*, som är af mycket intresse. Han börjar med protozoerna, dessa organismer hvilka stå på gränsen mellan djur- och växtriket, och väljer såsom exempel sötvattensvampen (*Spongilla fluviatilis*). Detta djur dör årligen och efterlemnar till fortplantning s. k. *gemmulæ*, små kroppar hvaraf uppstå nya spongiller.

Bland polyperna och maneterna fortplantar sig den gröna vattenpolypen *(Hydra viridis)* om hösten och dör sedan. En hafssippa (*Actinia mesembryanthemum)* hölls vid lif i ett aqvarium under 42 år och lefde ännu, då Lankester i fjol skref sin bok. Bland krustaceerna uppnå några krabb- och kräftarter en jemförelsevis hög ålder; men en art (*Cheirocephalus diaphanus*,) dör redan två eller tre månader efter sedan den fortplantat sig.

Bland insekterna gäller såsom regel att det fullfärdiga djuret lefver öfverhufvud endast en kort tid men dör efter fortplantningen; hos många arter räcker detta lif blott några få timmar. Med larverna är deremot förhållandet mycket olika, i allmänhet lefva de likväl längre än den fullfärdiga insekten. Loppor lefva till och med i nio månader.

Angående molluskernas lifstidslängd är svårt att uppgifva något bestämdt.

Om fiskarne deremot vet man att de uppnå en mycket hög ålder, och i synnerhet ha karparne härutinnan förvärfvat sig en viss ryktbarhet. Hvad beträffar gäddan, så blir äfven hon mycket gammal, och härvid berättar Lankester, utan att dock inlåta sig på någon kritik, om en gädda som år 1497 fångades i Heilbronn eller, enligt andra, vid Kaiserslautern och i hvars gällock hittades en guldring. En inskrift i ringen upplyste om att denna gädda blifvit den 12 Oktober 1230 "af jordkretsens beherrskare,' Fredrik II, släppt i en dam såsom dess första invånare". Gäddan skulle således ha varit 267 år gammal; hon uppgifves ha haft en längd af 19 fot, en vigt af 350 skålpund, och hon säges ha blifvit aftagen på en tafla, som ännu år 1602 fanns qvar i slottet i Kaiserslautern. Cuvier och Oken ha emellertid med mycken lärdom kritiserat denna historia och dervid kommit till tvifvel om dess sannfärdighet. Den senare har till och med fäst uppmärksamhet derpå att Fredrik II år 1230 alldeles icke vistades i Tyskland utan i Italien. De största och äldsta gäddor fångas för närvarande i södra Ryssland, i synnerhet i Volga, der det ej är ovanligt att få sådana som väga 30 till 40 skålpund.

Bland amfibierna lefver paddan i medeltal 36 och grodan 12 till 16 år, hvarjemte sköldpaddan uppnår en mycket hög ålder.

Hvad beträffar foglarne, har man rörande deras lifstidslängd anstält talrika iakttagelser. Papegojan, gåsen, falken, och korpen äro väl de mest långlifvade; de två förre kunna bli 100 till 200 år gamla, de två senare öfver 150 år. Kungsfågeln blir ej äldre än 2 till 3 år.

Bland däggdjuren uppnå hvalfisken och elefanten den högsta åldern; i normala tillståndet lefva de längre än 100 och möjligen äfven 200, år. Medellifslängden för en häst är 25 år, men ibland händer att detta djur uppnår en ålder af 40 år. För nötkreaturen uppgifvas i medeltal 15 till 20, för katten 9 till 18 år

---

De parisiska gångbanorna såsom bränsle. Då Paris belägrades af tyskarne under sistlidne stränga vinter, ledo den olyckliga hufvudstadens invånare slutligen brist på bränsle, sedan Boulogneskogen nedhuggits, hvarför man tog sin tillflykt till gångbanornas asfalt. I hela staden ha dessa en längd af två millioner alnar och en medelbredd af två alnar, hvarjemte asfalten är ½ tum tjock. Häraf fås sålunda 555,550 kubikalnar, hvarifrån afgår hälften i följd af den iblandade sanden. Asfalten brinner dock icke, såvida ej past användes. Men äfven härför visste man råd. Hr Le Troost, direktör för Grenelle- gasverket, uppfann ett slags kaminer hvari asfalten brann förträffligt. Redan i November månad förlidet år begagnades sådana kaminer, och man umgås nu med den tanken att kunna använda asfalt äfven till bränsle.

Britiska bibelsällskapet har nu egt bestånd i 67 år och genom sin verksamhet förvärfvat sig stora förtjenster i språkligt hänseende. Genom dess försorg har bibeln, antingen helt och hållet eller delar deraf, blifvit öfversatt på icke mindre än 250 språk och munarter, bland hvilka 30 äro sådana på hvilka ingenting annat blifvit skrifvet och ännu mindre tryckt. År 1870 utdelade eller försålde sällskapet 3,903,067 biblar; dess inkomster uppgingo till 180,314 dess utgifter till 189,059 och skulder till 107,281 pund sterling.

Förbundsregeringens i Washington budget för finansåret från den 30 Juni 1871 har blifvit bestämd till 174,488,962 dollars, utom hvad som erfordras för ränteliqviden å unionens skuld. — Derifrån afgå: till pensioner 29,050,000, till landtförsvaret 27,719,580, flottan 19,832,317 till förbättrande af indianstammarnes vilkor 5,112,240, fästningsverk 1,627,500, allmänna inrättningar 7,407,500, postverket 26,032,898, civilembetsverken 19,508,409, beskickningarne och konsulaten 1,466,134, för diverse ändamål 11,261,208.

På **Albert Bonniers** förlag har i bokhandeln utkommit:

SAMLADE ARBETEN

AF

AUGUST BLANCHE.

Ordnade och utgifna efter hans död jemte författarens lefnadsteckning af AD. HEDIN.

Utgifvas i 3:ne skilda serier:

I. **Romaner.** *Sonen af Söder och Nord, Banditen, Första älskarinnan, Flickan i Stadsgården,* och *Vålnaden,* 6 delar.

II. **Dramatiska Arbeten.** 2 delar.

III. **Berättelser och Smärre Arbeten.** *Bilder ur Verkligheten*, åtskilliga ej förut i bokform utgifna, 1 del. *Minnesbilder* (Nekrologer) samt smärre *politiska* och *andra uppsatser*, tillsammans 1 del.

Dessa arbeten torde komma att utgöra omkring tjugo häften och blifva till format och tryck öfverensstämmande med författarens förut utkomna *Bilder ur Verkligheten* (4 häften) samt *Taflor och Berättelser* (2:ne häften), hvilka båda, på grund utaf att de äro temligen spridda samt ännu i bokhandeln tillgängliga, icke för närvarande torde behöfva omtryckas. Egarne utaf dem kunna emellertid sålunda bli i tillfälle att komplettera författarens samtliga arbeten, och för de resp. subskribenter, som icke förut ega dem. skola de bli tillgängliga häftevis och till subskriptionspris i slutet af 3:dje serien.

Subskriptionspriset är 1 Rdr för ett häfte af minst samma storlek som de nu i bokhandeln utkomna häftena, och utgifvandet skall regelbundet fortgå utan långa mellanrum. Tretton häften äro nu utkomna (Juli 1871). Nya tillträdande subskribenter kunna dock uttaga dem efterhand efter egen beqvämlighet.

Hvarje arbete säljes äfven särskildt för sig, och finnes nu att tillgå följande:

Bilder ur Verkligheten. 5 delar. 12 Rdr.
Taflor och Berättelser. 2 delar. 5 Rdr.
Sonen af Söder och Nord. 2 delar. 5 Rdr.
Banditen, fullständig i en del. 2 Rdr.
Första Älskarinnan, fullständig i en del. 2 Rdr.

BERÄTTELSER

af FRITZ REUTER:

"Från Anno Tretton." En berättelse från Tiden för Napoleonska arméns återkomst från Ryssland. Öfvers. från "Ut de Franzosentid", 5:te uppl., af HERMAN HÖRNER. 1 Rdr.

Under lås och bom. En politisk statsfånges lif på en kungl. preussisk fästning. Öfvers. af AXEL KROOK. 2: 50.

Smärre berättelser. Öfvers. af AXEL KROOK. Pris 50 öre.

Innehållande:

1. Huru jag fick mig en hustru.
2. Onkel Mathias berättelse om en öfverraskning.
3. Hvem skall bära hem pannkakspannan.
4. Hönspigan.

Gamla Historier. Öfvers. från plattyska originalet "*Olle Kamellen*" af AXEL KROOK.

I. Hans Höghet. Pris 1: 25.

II. Resan till Konstantinopel eller de mecklenburgska Montecchi och Capuletti (under tryckning).

På Sandreflarne.

Novell

af FR. SPIELHAGEN.

Fr. Spielhagen eger i Tyskland ett högt och ansedt namn som roman- och novellförfattare, och det kan icke nekas att denna förf. eger ett tankedjup och en rikedom af poesi, som göra hans arbeten i hög grad läsvärda. Den närvarande berättelsen är bland hans bästa — den är liflig och intressant och har icke blott i förf:s hemland, utan äfven i England och Danmark, der den blifvit spridd i öfversättningar, väckt stort bifall.

Nordiska Taflor.

Pittoreska utsigter från Sverige, Norge och Danmark,

i träsnitt med text.

Af detta verk äro nu 4 band med tillsammans 288 **afbildningar** utkomna. Med tillfredsställelse kunna vi säga att detsamma vunnit bifall uti alla de tre nordiska länderna, der det funnit en ganska vidsträckt spridning; men också torde det medgifvas att vår publik aldrig förut erhållit ett så pass värdefullt arbete för ett så ofantligt lågt pris.

Hvardera bandet innehåller **72 taflor** i stort qvartformat och kostar uti 12 häften 4 Rdr 20 öre, men finnes äfven inbundet i styfva permar för 5 Rdr samt i eleganta clothband för 6 Rdr 50 öre.

Till ett så billigt pris har aldrig förut ett så pass vackert planschverk kunnat erbjudas allmänheten, och möjligheten dertill berodde på en större uppmuntran, hvilken äfven blifvit detta företag till del.

Af denna orsak kommer äfven verket att fortsättas och subskription emottages på **5:te Bandet,** som utgifves i **12 häften à 35 öre** häftet. Hvarje häfte innehåller **6 taflor** med text.

Till beskaffenhet och prydlighet kunna dessa taflor godt uthålla jemförelse med såväl fordna dagars koppargravyrer som med sednare tiders litografier. Men hvilken enorm skilnad i prisbillighet! Man erhåller nu här ett häfte med **sex** taflor för mindre än hälften mot hvad i fordna dagars planschverk **en** tafla kostade, och medan det derföre i fordna dagar var förbehållet den rika mannen ensamt att glädja sig vid åskådandet af konstnärernas verk, är det nu möjliggjordt äfven för den tarfligaste familj att hos sig ega ett verk som skänker detta förädlande nöje. — Hvarje band säljes särskildt.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

9:de häftet. **Tredje årgången.** **September 1871.**

NÄR och FJERRAN
1871.
G.ROLING.
H.H.HANSEN J.C.

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Nionde häftets innehåll:

Text:

Karl Vilhelm Böttiger .... 193.
En Stockholmsbild .... 195.
Andreas Ehrensand, en prest i Skåne för 130 år sedan, af *N. Lilja* .... 198.
Sammanbindningsbanan genom Stockholm .... 206.
Litet tidsfördrif .... 207.
Stormningen af Fredriksodde. Berättelse af *Otto von Schantz.* I. .... 208.
Lördagsqvällen, poem af *Freja* .... 210.
Mans- och qvinnohufvudbonader i 14:de, 15:de och 16:de århundradena .... 211.
Ut i verlden, poem af *Mortimer* .... 214.
En blick i turkiska sultanens harem .... 214.
Tankar och reflexioner af olika författare, samlade af *Elias Sehlstedt* .... 216.
Logogryf .... 216.

På omslagets innansidor:

De fordna menniskoätarne i Chauvaux.
Vårskämt hos olika folk.
Räknekonstens värde.
Strumpebandsorden.
Den romerska propagandan.
Gustaf Adolfs monument vid Lützen.
Hägring i Polen.
Den mest pryglade menniska.

Illustrationer:

Karl Vilhelm Böttiger .... 193.
Vedåkarne vid Blasieholmen .... 196.
Bilder utan text. V. Två trötta .... 197.
VI. Frieriet .... 200.
VII. Hervors död .... 201.
Sammanbindningsbanan genom Stockholm ... 204, 205.
Litet tidsfördrif .... 208, 209.
Manliga hufvudbonader under 14:de, 15:de och 16:de århundradena .... 212.
Qvinliga hufvudbonader under 14:de, 15:de och 16:de århundradena .... 213.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.

Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

De fordna menniskoätarne i Chauvaux.

(Ur "Globus".)

Den belgiske vetenskapsmannen Spring hör till de forskare som förvärfvat sig stora förtjenster om vetenskapen genom det ljus han spridt öfver menniskans urhistoria. Den vackra upptäckt han gjorde af en stor mängd mennisko- och djurben, hvilka, blandade om hvarandra, af honom påträffades i en håla i Chauvaux-berget i provinsen Namur, egde rum år 1842, således under en tiderymd, då man ännu antog att menniskan ej förekommer i fossilt tillstånd. På sista tiden har Spring återkommit till sin gamla upptäckt för att ännu mer fästa uppmärksamheten på en märklig detalj af densamma.

Antalet af de i Chauvaux funna benen är betydligt. Utom dem efter menniskor, finnas der sådana af hjort, oxe, får, dofhjort, vildsvin, hund eller räf, mård och hare. Huru ha dessa ben kommit in i hålan? De ha ej ditförts af vattnet eller någon naturtilldragelse men väl genom menniskan och i synnerhet på ett särskildt, lätt skönjbart sätt. Alla benen äro i mer eller mindre grad angripna af elden, leran hvari de ligga är glaserad, de omgifvas af aska och här och der ser man lemningar efter kol. Dessutom äro de långa, märg innehållande benen sönderslagna, då deremot de flata, i hvilka, såsom man vet, ej finnes märg, förblifvit oskadade. Denna omständighet visar tydligen att Chauvaux-hålan tjenat en förhistorisk befolkning såsom ät- och köksrum.

Benen efter menniskor förekomma i betydligt större antal än de efter djur och utgöras af sken- och lårben, skulderblad, fingerben, refben, kindkotor m. fl. andra till menniskoskelettet hörande ben. Dessutom bör noga märkas att alla dessa ben ha nästan samma utseende som djurbenen. Alla äro angripna af elden, *alla de långa och rörformiga äro sönderslagna, de platta deremot oskadda.*

Deraf framgår tydligt att dessa både mennisko- och djurben äro lemningar efter måltider. Bland sina intressantaste fynd anför Spring äfven ett pannben af en menniska, hvilket krossats medelst en groft tillformad stenyxa. Invånarne i Chauvaux-hålan voro sålunda menniskoätare. För öfrigt synes af de på senare tiden i Frankrike, Danmark och Italiens gjorda upptäckter att *menniskoäteriet i fordna tider varit allmänt i Europa.* Men särdeles märkvärdigt är att bland den utomordentligt stora mängden af i Chauvaux funna ben ej ett enda finnes som tillhört en man i denna ålders fulla blomstring eller en gammal qvinna. Alla benen äro efter ynglingar, unga qvinnor och barn.

Deraf följer att dessa varelser drifvits till menniskoäteri ej af nöd utan af gurmanderi och emedan de ansett kött af menniskor i en viss ålder och af visst kön vara bland det läckraste de kunde få. Denna smak existerade ännu långt efter den tid, då Chauvaux-gurmanderna höllo sina festmåltider, ty den helige Hieronymus berättar att han i Gallien påträffat ett folkslag som ständigt begagnade menniskokött såsom en vigtig del af sin föda, *ehuru de egde boskapshjordar.* Ryggen på dn små gossarne och brösten på qvinnorna voro hvad som föll detsamma bäst i smaken.

Chauvaux-kannibalerna tillhöra för öfrigt en ras hvilken skilde sig högst väsentligt från inbyggarne i mellersta och vestra Europa; såvidt man kan döma af de funna lår- och skenbenen, var den mycket liten till växten, ungefär fem fot hög, samt af lapparnes och grönländarnes skapnad. Hjessan var af mycket små dimensioner och kort, pannan låg och bakutböjd, näsborrarne stora, kindbenen framstående och tänderna snedriktade — allt kännetecken «som», enligt hvad Spring mycket riktigt anmärker, «visa att de voro mera beslägtade med negern och den amerikanske indianen än med någon af de andra raser som bodde i Europa i den historiska tiden». I dem ha vi en typ för den befolkning som fanns i Europa före den ariska invandringen. De med bronsvapen utrustade kelterna liksom germanerna med sina jernvapen trampade dem under fötterna. Alla som ej nedgjordes eller bortsläpades i fångenskap flydde undan i otillgängliga smyghål, och det är mycket troligt att långt efter det de nykomna satt sig i besittning af landet funnos ännu qvar några enstaka representanter af den fördrifna stammen i de aflägsnaste gömslena af de ofantliga Ardenner-skogarne samt i dem i Maas- och Ourthe-dalarne.

På detta sätt skulle kunna förklaras namnen *trous de nutons* och *trous de sottais* d. v. s. pygméhål, såsom några af dessa hålor kallas af folket, liksom en sägen enligt hvilken de skulle ha utgjort bostäder åt en mycket lågväxt menniskoras.

«I tidens längd,« säger Spring, «har vid minnet af denna lågväxta, fula och vilda ras fästat sig en vidskeplig fruktan. Folksägnen både anklagar den för illvilja och förstörelselusta och besjunger med klagande sympati dess tragiska öde. Slutligen tillskrifver den allt lidande tröstande och försonande poesien elfvorna och skogsråna ett öfverjordiskt ursprung; deras konung Alberik förvandlades till Oberon och hans gemål May erhöll namnet Titania.«

Vårskämt hos olika folk.

Då våren kommer med sin fägring, solstrålarne åter uppvärma den stelnade marken, blommorna, träden och gräsen vakna till nytt lif, känner sig äfven menniskan gladare och lättare till sinnes, kastar af sig vinterns bojor och skyndar ut, för att i fulla drag njuta af den pånytifödda naturens skönhet.

Men det är ej på alla folkslag våren utöfvar samma förtrollande inflytande, och mycket olika äro de åsigter som hysas angående årstidernas vexling. Hos de gamla grekerna t. ex. ansågs skönhetsgudinnan Afrodite såsom vårens gudinna med anledning af hennes kärlek till den unge Adōnis. hvilken på en jagt dödades af ett vildsvin. Gudafadern Zevs förbarmade sig öfver den sin älsklings död begråtande Afrodite och bestämde att Adonis skulle få tillbringa den vackrare delen af året hos henne och den strängare i underjorden. I denna myt ligger tydligen en framställning af den glädjebringande våren, som blott alltför hastigt bortdör, och äfven Adonierna, fester inrättade till Adonis' minne, firades af grekerna om våren.

Stor ära visades våren och den inbrytande sommaren af de gamla germanerna, och många af de germaniska folkens i April och Maj nu brukliga folkförlustelser utgöra lemningar af sådana gamla hedniska vårfester.

Sålunda är bruket att narra någon April allmänt i Sverige, Norge, Danmark, Tyskland, Nederländerna och England.

Lyckas det i London en gatpojke att narra en förbigående April, utbrister han gapskrattande: *Ah, you April fool!*

Aprilnarr, Aprilnarr! eller, såsom man säger i Berlin: *April, April, man kann den Narren schicken wohin man will!* är det gängse utropet, när ett barn låter narra sig att gå till apoteket eller kryddboden och bedja att få köpa kräftblod eller myggfett, kiselstensolja eller torkad snö.

I dylika ärenden skickar man den 1 April äfven bland de lägre klasserna af Belgiens vlämiska inbyggare barn och tjenstefolk; för att göra skämtet fullständigt låter man dem taga med sig en papperslapp för bättre minnes skull, eller också sätter man oförmärkt på deras rygg en stångpiska, pappersfigurer eller en papperslapp hvarpå något lustigt tänkespråk står skrifvet, eller stryker man, utan att de varsna det, mjöl eller sot i deras ansigte

Såsom ursprunget till bruket att narra någon April har man uppgifvit många anledningar. Somliga härleda det från romarnes narrfest, som firades samtidigt med *Quirinalia;* andra anse att härigenom gifves en bild af Aprilvädret, som är bekant för sin ostadighet, och några förmena att det skall erinra om de många fjät som judarne läto Frälsaren vandra förgäfves, i det de, såsom man humoristiskt plägar säga, skickade honom «från Pontius till Pilatus«.

Sannolikare är likväl det antagandet att denna plägsed, hvilken är lika gammal som allmänt utbredd, kommit från Indien, hvarest sedan den aflägsnaste forntid på sista dagen af Huli-festen, hvilken motsvarar vår 31 Mars, är brukligt att narra sina bekanta på allt möjligt sätt och då både höga och låga roa sig med att «göra Huli-narrar».

Räknekonstens värde. Vid appellationsdomstolen i Posen förekom för någon tid sedan följande intressanta mål: En person hade uppgjort med en annan att denne skulle leverera honom tretio foror gödsel, men de kunde ej komma öfverens om priset. Då föll plötsligen säljaren på den sluga tanken att föreslå köparen att man skulle afsluta affären på ett annat sätt, nämligen så, att han skulle betala köparen 1 pfennig för första foran, 2 för den andra, 4 för den tredje, 8 för den fjerde, 16 för den femte o. s. v. Köparen, hvilken under hela sitt lif ej lyckats lösa gåtan att en gång ett är ett, omfattade detta förslag med glädje och skrattade godt inom sig åt den andres dumhet. Ett kontrakt uppsattes genast, hvari bestämdes att betalningen för de tretio fororna skulle erläggas på ofvannämnda sätt. Köparen fick tjugo foror punktligt levererade men på samma gång en räkning, som kom håren att resa sig på hans hufvud och hvaraf syntes att det ej var säljaren utan han som låtit lura sig Först trodde han icke sina ögon; han genomgick räkningen ännu en gång, men det oaktadt stod det likväl fast att han för tjugo foror gödsel skulle i rund summa betala omkring 3,000 thaler. Nu först tog han fram papper och penna och fann att priset ej var en enda pfennig för högt. Naturligtvis protesterade han, men hans motpart fäste hans uppmärksamhet på, att om han på räkningen uppsatt äfven de återsterstående tio fororna, skulle han fått betala 4,000,000 thaler. Äfven om riktigheten af detta faktum öfvertygade sig köparen, hvarvid hans förskräckelse blef ännu större. Trots säljarens artighet, drog köparen saken inför rätta, och utgången blef att säljaren i båda instanserna tappade på grund af lagens stadganden om *læsio enormis.* Hvem är nu den lurade?

Karl Vilhelm Böttiger.

Bland epigonerna inom den svenska lyriken sedan Atterboms och Tegnérs dagar intager Böttiger ett framstående rum på grund af sin verkligt poetiska begåfning, hvilken kastar ett bestämdt och egendomligt lokalljus öfver den fosforistiska grundton som i viss mån utmärker hans poetiska skapelser, under det att den stora mängden af fosforistiska småpoeter och Tegnérs efterhärmare ej kunnat tillegna sig något annat än förebildernas manér och dervid i synnerhet det manierade i maneret, utan att mäkta uppfylla formen med ett verkligt, ur deras egen känsla hemtadt innehåll.

Detta har deremot Böttiger förmått, och innehållet i hvad han diktat visar att hans sångmö älskar företrädesvis det milda och elegiska samt helst sjunger om sin saknad och längtan, hvilkas klagande toner stundom förråda att resonansbottnen i det smärtsamt upprörda bröstet icke är fullkomligt oskadad, hvaraf följer att strängarnes klang i viss mån liknar sentimentalitetens smäktande toner. Dermed vilja vi likväl icke påstå att icke Böttigers känsla är sann, ty flera af hans bästa dikter antyda att han genomgått en afgörande inre kris, som visserligen väckt den inom hans bröst slumrande skalden men dock i början öfverväldigat honom till den grad, att han en tid varit dess rof i stället för dess herre. Emellertid är det icke otroligt att just denna sentimentala anstrykning hos hvad han skrifvit under sin ungdomsperiod bidragit att förskaffa hans första diktförsök det goda mottagande de i allmänhet rönte, i synnerhet hos det täcka könet. Dessa hans första dikter utkommo i Upsala 1830 under titeln *Ungdomsminnen från sångens stunder* och upplefde sedan två raskt på hvarandra följande upplagor. Men vi återgå för att gifva läsaren en kortfattad öfversigt af den älsklige skaldens och lycklige vältalarens lefnadslopp.

Böttigerska slägtens vagga stod i Tyskland, från hvilket land namnet inkom till Sverige under konung Fredrik I:s regering, då Daniel Vilhelm Böttiger, en brorson till den ryktbare alkemisten Johan Fredrik Böttiger, det sachsiska porslinets uppfinnare, öfverflyttade hit och år 1739 köpte det akademiska apoteket i Upsala. Med sin hustru Katarina Lothigius hade han tre söner, af hvilka den yngste, som hette Karl Fredrik, var apotekare i Vesterås och dog 1819. Han var i sitt tredje äktenskap gift med Sofia Vilhelmina Hülphers samt hade tretton barn, af hvilka det äldsta var sonen Karl Vilhelm, som föddes i Vesterås den 15 Maj 1807.

Vid sju års ålder intogs Karl Vilhelm i Vesterås trivialskola, i hvars högsta klass han befann sig, då han hemsöktes af sin första sorg, förlusten af sin fader. Han hade då ej större erfarenhet af lifvet än den en elfvaårig gosse kan ega, och emedan i huset ej funnos tillgångar utan endast skulder, måste han tänka på att skaffa sig några utvägar att kunna försörja

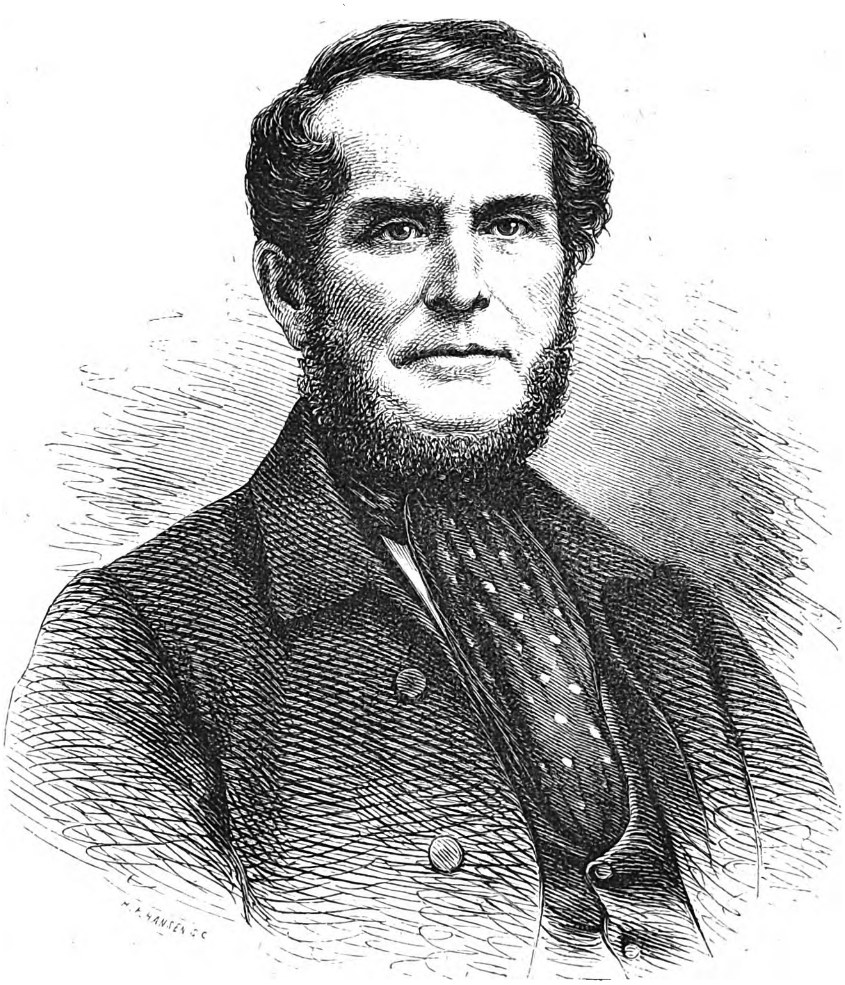

K. W. Böttiger

sig och fullfölja sin studiebana. Han hade ingen som kunde hjelpa sig och var sålunda uteslutande hänvisad till sig sjelf, och liksom andra medellösa ynglingar sökte han nu taga sig fram genom att gifva undervisning åt yngre kamrater. Detta var svåra tider för den unge Böttiger, helst som han ifrigt skötte sina egna studier, men hoppet om ljusare utsigter i framtiden uppehöll hans mod, och sålunda fortsatte han med det föga lönande och otacksamma informatorskallet till sitt tjugoåttonde år. Derunder bedref han sina studier med så stor ifver, att han år 1821 förflyttades till Vesterås gymnasium, efter hvars genomgång han, såsom primus bland sina kamrater, på våren 1825 aflade studentexamen vid Upsala universitet. Här använde han sex år för absolverandet af filosofie doktorsgraden år 1833, och samma år utnämndes till e. o. amanuens vid akademiska biblioteket. Efter att året derpå ha specimineråt till docent, förordnades han, på kallelse af professor Samuel Grubbe, till docent i praktisk filosofi. Länge hade Böttiger närt den önskan att få företaga en utländsk resa och företrädesvis till Dantes, Tassos och Petrarcas fädernesland med dess herrliga luftstreck, dess djupblå himmel, dess konstminnen och rörliga folklif. Det vill af en bland Böttigers sonetter synas som skulle Lauras skald i hög grad hänfört honom, ty han sjunger deri:

> »Ej täfla kan jag uti välljud starka
> med dig; ej likna, endast blygsamt härma
> ditt snilles lek i slingrande sonetter;
>
> men *känna* kan jag hvad *du* känt, Petrarca!
> Och fast ej *mig* till *dig* jag vågar närma,
> vid Lauras sida jag min Emma sätter.»

Denna önskan att besöka främmande länder såg han nu till sin stora glädje förverkligas, då han under de följande åren 1835 och 1836 sattes i tillfälle att företaga en längre utrikes resa i flere af kontinentens länder, hvilkas konst, litteratur och språk han träget studerade. En frukt af denna resa äro hans *Lyriska Stycken*, utgifna i Stockholm 1837 och 1839 och hvaribland i synnerhet hans Reseminnen utmärka sig genom sin sunda stämning, hvaraf mycket godt följde för framtiden. Före sin utrikes resa hade Böttiger år 1835 blifvit uppförd på förslag till professionen i teoretisk filosofi och 1837 till den filosofiska adjunkturen. Efter sin återkomst utnämndes han 1839 till e. o. adjunkt i tyska och italienska litteraturen, hvarpå han företog en ny utrikes resa, derunder han vistades nära ett helt år (1839-40) vid universitetet i Belin, hvarest han väckte så stor uppmärksamhet, att han några år senare derifrån erhöll anbud att blifva anstäld såsom lärare vid dess akademi.

Hemkommen från denna resa 1841, började han med största ifver söka väcka intresse för ett vetenskapligt studium af de lefvande språken, hvilka dittills varit i högsta grad försummade. På den tiden egnades så uteslutande uppmärksamhet åt de klassiska språken, att man knappast betraktade de lefvande såsom språk värda att i grund och botten studeras. Deras talande ansågs helt och hållet såsom någonting det der hörde till salongsbildningen, och man lärde sig dem på samma sätt som man inhemtade konsten att dansa, rida eller fäkta, och de äldre af den nu lefvande generationen torde påminna sig de herrar som vid universiteten gåfvo den akademiska ungdomen undervisning i de lefvande språken och buro titel af “språkmästare“ samt ansågos såsom dansmästares och stallmästares vederlikar. Från denna tidpunkt af Böttigers lefnad förskrifva sig också hans *Italienska läsöfningar*. Efter att i fem månader ha förestått den estetiska professionen, utnämndes han år 1845 till e. o. professor i den moderna litteraturen med föreläsningsskyldighet samt säte och stämma inom den filosofiska fakulteten. Härunder sysselsatte han sig med utgifvandet af Tegnérs skrifter, hvarefter han år 1851 anträdde en ny utrikes resa till norra Italien och de retoromanska kolonierna i vestra Tyrolen och Graubünden, som gifvit anledning till hans särdeles intressanta inbjudningsskrift till magisterpromotionen 1857 *Bidrag till kännedomen om etruskerna*. Efter att i elfva år ha beklädt denna befattning samt dessutom förut under senare hälften af år 1846 åter bestridt den estetiska professionen och två gånger (1846 och 1851-55) varit dekanus inom filosofiska fakulteten, blef Böttiger genom Atterboms död år 1856 utnämnd till professor i estetik och modern litteratur. Året derpå var han promotor vid filosofie doktorspromotionen i Upsala, och sedan Riksens ständer beviljat anslag för upprättande af en ny profession, i följd hvaraf de estetiska läroämnena fördelades på tvänne lärostolar, öfvertog han, då frihet lemnades honom att välja, vid slutet af 1858 professionen i nyeuropeisk linguistik och modern litteratur, under det deremot skyldigheten att hålla föreläsningar i estetik, litteratur och konsthistoria ålades den alltför tidigt bortgångne Bernhard Elis Malmström*). I detta kall verkade nu Böttiger i närmare tio år med aldrig svalnande nit och allvar, hvarjemte han genom sina personliga egenskaper och sitt tilldragande sätt omkring sig samlade en krets af lärjungar som uppmärksamt lyssnade till hans föreläsningar och omfattade sin lärare med det förtroende och den vänskap hvaraf han i så hög grad var förtjent. Men denna hans verksamhet förlamades i icke oväsentlig mån af en vacklande helsa, hvarför han såg sig nödsakad att anhålla om sitt afsked, hvilket ock beviljades honom, hvarefter han blef emeritus efter Kr. J. Boström.

Det bästa Böttiger skänkt vår lyrik genomandas af en varm och innerlig elegisk stämning, och dess form utmärker sig för ett behag, jemnmått, smältande välljud och konstrik behandling af versen som det är endast en verklig skald och stor konstnär förunnadt att åstadkomma, och i synnerhet har man tillfälle att beundra hans versifikatoriska mästerskap vid läsandet af dem bland hans dikter som äro skrifna i sonettform eller på ottave rime. Härför har han i väsentlig mån att tacka sin förtroliga bekantskap med de stora italienska skaldernas dikter samt sin vistelse i deras fädernesland. Man kan ej säga att Böttiger är i besittning af någon ovanligare fantasirikedom, mäktig att upprulla praktfulla och häpnadsväckande taflor eller att öfverraska genom djerfva, genialiska och slående bilder; detta må gälla hans lyriska dikter, men i hans fosterländska sånger och tal påträffas icke sällan upphöjda ställen som djupt röra sinnet och visa att deras författare härutinnan intager ett mycket framstående rum bland de svenska vältalarne, hvarför han också kallades till medlem af Svenska akademien, der han den 18 December 1847 erhöll den stol som före honom innehafts af Esaias Tegnér, öfver hvilken han då höll ett minnestal som, jemte dem han senare höll öfver Kellgren, Dante och Ödmann, utgör en prydnad för akademiens handlingar. Alla dessa minnestal, liksom de han vid olika tillfällen hållit inom akademien, utmärka sig derjemte för vetenskaplig grundlighet och omsorg vid utarbetandet. Ur ett tal på akademiens högtidsdag 1855 anföra vi följande såsom angifvande Böttigers uppfattning af skaldekonsten:

“Man må ej tro att poesien är död, derför att hon under dånet af stora verldshändelser mera sällan hörs af. Det är ej *under* men *efter* dem som hon helst har för sed

---

*) Böttiger har äfven hedrats med andra utmärkelser. Han är medlem af k. vetenskapssocieteten i Upsala, af k. vetenskaps- och vitterhetsamhället i Göteborg, Arkadiska akademien i Rom, *Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde* m. fl. utländska lärda samfund. År 1850 utnämndes han till historiograf vid K. M. O., 1853 till riddare af D. D. O. och 1854 till riddare af N. O.

att sjunga; hon täflar ej med stormen, hon väntar tills denne talat ut. Det var först sedan verldsfloden förrunnit som arkens dufva återkom med oliven: 'det är först sedan störtskuren gått öfver som regnbågen bygger sin glänsande bro mellan himmel och jord. Poesin dör aldrig: det är skalderna som dö, men poesin lefver. Kan hon för sina toner icke alltid påräkna lika väldiga stämmor, lika välvilliga öron, går hon dock städse i många former fram genom verlden, och i vår nord har hon redan uppenbarat sig i alltför sköna, att vi ej med glädje skulle återvänta henne i nya. I den gråa forntiden kom hon först öfver till våra förfäder från en enslig ö i Ishafvet, der mellan vulkaner och snö hennes vagga stått: huru har hon ej sedan dess här utbildats och förskönats! Hvilka jättesteg har hon ej tagit att från denna ö hinna ner till den som blomsterskalden besjungit!"

Bland Böttigers öfriga skrifter på prosa må här nämnas: Minnestal öfver E. V. Ruda, Upsala 1833; Om den italienska poesiens första utveckling, i Frey 1843; Om konung Erik XIV:s förmenta kärleksvisa; Minnestal öfver prins Gustaf, Upsala 1852; Om den italienska kulturens förhållande till den romerska, 1846-51; Retoromanska språkets dialekter, 1853-54; Kritisk skärskådning af Schillers äldsta lyrik, 1854; Vandringsbilder, Reseminnen och Recensioner, i Mimer och andra tidskrifter. Härjemte har han författat några och tretio akademiska disputationer, hvaribland vi nämna Torquato Tassos *Gerusalemne liberata*, öfversatt och kommenterad 1842-46. Sina Samlade arbeten har Böttiger utgifvit i ny upplaga i fyra band (1859-60).

Vår svenska dramatik har Böttiger äfven skänkt några bidrag genom tillfällighetsstyckena *Ett Nationaldivertissement* och *En Majdag i Värend*, hvilka båda uppfördes på kungliga teatern 1843 till firande af Karl XIV Johans 25-åriga jubileum, och följande året skref han en dramatisk epilog, kallad *Asarne i Delfi*.

Böttiger har äfven skrifvit åtskilligt i religiös anda och genomvärmdt af en djup religiositet. Dessa sina *Religiösa sånger* öfverlemnar han åt läsaren med följande för hans tänkesätt i andliga ting karakteristiska vers:

»Se här min harpa och se här min psaltar,
ur dem jag toner lockat mången gång;
ty hvarje hjerta har sitt eget altar,
sin egen himmel och sin egen sång.»

Böttiger var sedan år 1844 gift med Disa Gustava Tegnér, Frithiofsångarens yngsta dotter, en älsklig qvinna, hvars förlust år 1866 fylde hans bröst med den innerligaste saknad, som han gifvit luft i *Blad på Disas graf*. Han sjunger der:

»Ser jag solen, o, straxt jag mig tänka dig vill
som en värmande stråle i den;
ser jag månen, jag spörjer: Har du ej sett till
min förlorade, saknade vän?

Så min frågande ande får aldrig ett svar,
hur han letar kring verldarnas rund —
men ett sörjande rum i mitt hjerta jag har,
och der är du hvar timma och stund.»

eller i denna vers, som han bifogade en henne skänkt predikosamling:

»Två sanningar jag funnit. Dem har mig lifvet lärt,
dem vill jag qvar för evigheten fästa:
att du dock är mig kärast af allt som var mig kärt
och att Guds ord är af allt godt det bästa.»

Den älsklige skalden, den varme fosterlandsvännen och grundlige vetenskapsmannen har visserligen nu vid 64 års ålder lemnat lifvets middagshöjd långt bakom sig, men vi vilja hoppas att Försynen ännu skall beskära honom många år och kraft att fortfarande utgöra en prydnad för den svenska parnassen, innan hans frigjorda ande flyktar och återfinner den älskade makan i hans idealers verld.

◆

En Stockholmsbild.

Stora hus och fönsterrutor,
åkarkärror, Ålandsskutor,
rammel, skrammel, spring och skrik,
stoj och gräl och råa eder,
skilda ord och skilda seder —
trör att bilden är sig lik!

Blasieholmen, vedupplagen
ha vi för oss klart som dagen;
stället kännes nog igen.
Der, på Norrbro, omnibussen
kör direkte ner till Slussen;
den, minsann, är »bussig» den.

Du, med handen uti fickan,
stöt på grannen, akta flickan,
kör för tusan ej så fort!
Dig kan hända den surprisen,
att du derför af polisen
stäms till vederbörlig ort.

Ser du ej att hästen skyggar
och att äkta paret ryggar
för din vilda körning, säg!
Om du ej din fart vill hämma,
kan du lätt ju slaget skrämma
på hvar menska i din väg.

Folk der, utaf arbetsklassen,
sen I ej I gören lassen
tyngre än hvar »kamp» kan dra:
Minns att vår polis är vaken,
och om den får nys om saken,
går det säkert aldrig bra.

Du, till venster der, jag ber dig
att du fogligt blott beter dig
med din stackars trötta häst;
»rygga» må du väl, men sakta,
var förnuftig och dig akta
för polisen, det är bäst!

Lyd mitt råd, om du förstått'et.
och vräk inte »famnamåttet»
med din vagn i »strömmen» ner;
släpp ej tömmarne för resten
och, för Guds skull, slå ej hästen!
Tänk om dig polisen ser!

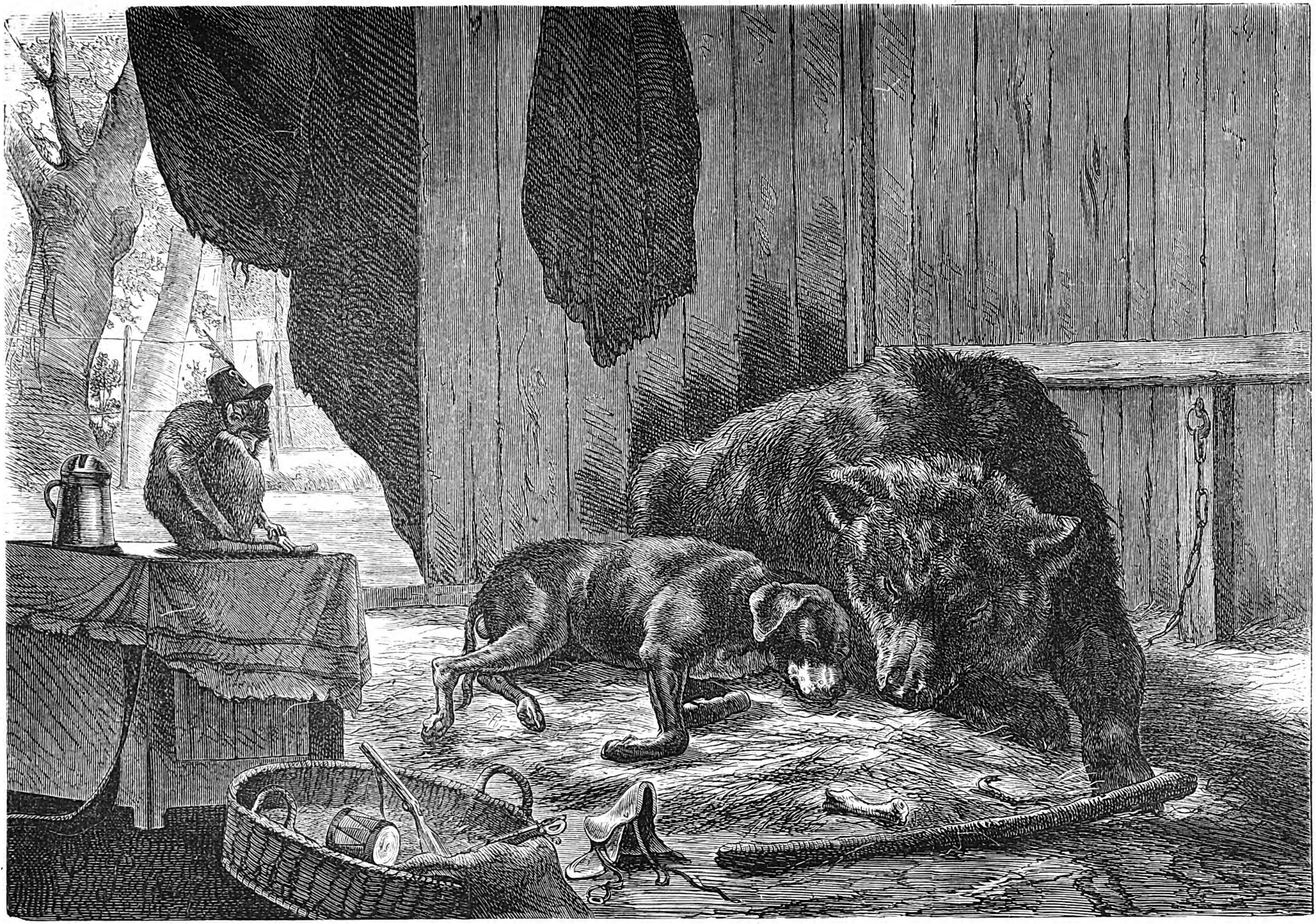

Bilder utan text.

5. **"Två trötta"**, efter en tafla af S. Simonsen.

Ålandsskutor, långa raden,
skymma undan hela Staden
för vår blick på taflan här.
Vi se inte ens till slottet,
som midtför det fulla måttet
borde ligga ungefär.

Nå, detsamma kan det vara,
det är ju en *folkbild* bara
vi stält fram till tidsfördrif;
och man är väl inte tvungen
att ha slottet eller kungen
med för att »ge taflan lif» . . .

Träd och hus och fönsterrutor,
åkarkärror, Ålandsskutor,
rammel, skrammel, skrik och spring,
stoj och skoj och skratt och eder,
stora ord och fula seder —
är det kanske ingenting!

A—st.

◆

Andreas Ehrensand,

en prest i Skåne för 130 år sedan

af N. Lilja.

Under en tiderymd af 500 år, från kristendomens införande till århundradet efter reformationen, har man i de flesta svenska församlingar icke en gång ett enda namn i behåll på alla de prester som under ett halft årtusende varit dessa församlingars andliga föreståndare. De hafva spårlöst försvunnit både ur traditionen och historien, utan att qvarlemna det ringaste minne från församlingens vård och ännu mindre från någon litterär verksamhet. Hela skaran af medeltidens prester och munkar är sålunda längesedan begrafven i glömskans natt och har delat samma öde med sin tids öfriga folk och med de odågor som öfverallt på jorden uppfylla tidehvarfven.

Inom Billinge och Röstånga församlingar af Lunds stift i Skåne, belägna i en vacker löfskogstrakt vid östra ändan af Söderåsen och på södra sidan af Rönneå, har man i kyrkornas annaler icke heller förvarat namnen på presterna från någon längre tid än sedan 1646, då konung Kristian IV i Danmark utgaf ett kungabref att hvarje pastor skulle i sin församling upprätta fortgående kyrkoböcker öfver födda, vigda och döda och hvilket kungabref äfven börjar dessa församlingars kyrkoböcker, hvilka till en början äro mycket knapphändigt författade.

Den förste prest inom nämnda församlingar hvars namn med historisk säkerhet kan uppgifvas är *Hans Turesson*, som lärer dött omkr. år 1628. Sagan förmäler att han såsom en 25-årig vetgirig bonddräng från Billinge begifvit sig till Landskrona skola och derefter till Köpenhamns universitet samt att han med den ovanliga ifver bedref sina studier, att han fem år derefter utnämndes till pastor i sin fädernebyn, der han sedermera lär hafva varit kyrkoherde i många år. Denna ovanliga skyndsamhet tillskrifves förnämligast en ung enka i Landskrona, som åtog sig den vackre bonddrängens uppfostran och till hvilken hon fattade en sådan kärlek, att hon inom få år blef hans maka, en trogen ledsagerska och en värdig husmoder i det nya hem som han med hennes tillhjelp genom trägna studier tillkämpat sig. Men i öfrigt är Hans Turessons lefnadsverksamhet alldeles obekant, och i kyrkornas arkiver har man ej ett minne eller ens hans namn och handstil förvarade åt efterverlden.

Han efterträddes af sin son *Johan Hansson*, som äfven idkat sina studier i Köpenhamn, der han efter undervisning i Lunds skola blef student 1621, samt tillträdde fadrens pastorat omkr. 1629, 26 år gammal, der han var pastor i 40 samt häradsprost i 30 år och dog den 8 Juni 1669, vid 66 års ålder*). Men om hans enskildta lif har man för öfrigt ej någon kännedom mer än att han emellanåt vistades i Köpenhamn och att han varit en aktad man, som i sitt hus emellanåt gästade den ryktbare biskop Vinstrup i Lund, hvars fru, Maren, höll en af hans döttrar till dopet. Ty såsom tvänne gånger gift hade Johan Hansson flera barn, som kallade sig Billing, efter deras fäderneby, och flera bland sönerna beträdde den presterliga banan samt äro en prydnad i Lunds stifts herdaminne. Hans första hustru, Anna Nilsdotter, dog i Augusti 1653, 45 år gammal, och hans andra hustru, Gundel Larsdotter, med hvilken han äfven hade barn, lefde deremot ända in på 1680-talet samt lär hafva varit prestdotter från Björnekulla och moder till sex söner och fem döttrar.

Under hans tid, eller år 1650, inträffade efter flere på hvarandra följande missväxtår en så svår hungersnöd i Skåne, att folket måste äta barkbröd och stora skaror af provinsens invånare vandra från by till by för att stilla sin hunger med smulor från de rikas bord, ehuru härvid många menniskor omkommo i den allmänna hungersnöden. För att i hast kunna i någon mån lindra detta elände utgaf konung Fredrik III i Danmark en befallning att man i alla socknar skulle hvarje vecka taga en riksbanksdaler ur kyrkans kassa för att inköpa säd, sannolikt af kronans förråder, till brödbakning åt de fattige. Och att nöden var allmän synes deraf, att äfven hemmansåbor blefvo delaktiga af detta understöd enligt Johan Hanssons egenhändiga anteckning i Röstånga sockens kyrkobok**).

Hans äldste son *Hans Johansson Billing*, som äfven varit student och baccalaureus vid Köpenhamns universitet samt prestvigd 1665, efterträdde honom i pastoratet, som på den tiden var patronelt till de mäktige Thottarne på Eriksholm (nu Trolleholm), men hvilken patronrättighet förlorades, då hr Thage Thott under danska krigen öfvergaf Skåne och rymde till Danmark, sedan han försålt sina skånska säterier till en ädling af Trolleska familjen.

---

*) En grafsten af fågelsångsskiffer å golfvet i Billinge kyrka utvisar i en temligen utnött inskription ännu hans och hans första hustrus hvilorum. Siffrorna till hans dödsår, ålder och tjenstetid äro ej utförda, men väl hennes ålder och död, hvarför det är troligt att han sjelf lär hafva ombesörjt stenen öfver hustrun, ämnad äfven åt honom sjelf. På samma golf finnes äfven en annan dylik sten med utmärkt väl hugget upphöjdt arbete, men så utnött, att man blott i kanten kan se en och annan latinsk bokstaf och i kanten läses en bibelvers på danska i munkstil.

**) Denna anteckning lyder så här: »Anno 1650 var her i Skaane en stor hunger og dyr tiid, saa at fattige folck paa adskillige steder aff hunger döde, og da haffver Konning Fredrick III, den tiid Regerendes, naadigst beviljet at der maatte tages aff Kierkens vidkomme i hvär Sogn 1 daler hvär uge til att bage bröd for og uddele til de . . . (skriften oläslig) . . . i hvär Sogn. Copiica aff samme Konge-breff findes i Billinge Kierkebog nedlagdt. Og i Reffstange Sogn var disse efterskreffne fattige udsted for at maae nyde den Kierkealmisse aff forne Reffstange Kierke, intil anden anordning kommer fra den höije Öffrighed. 1 Beule Matzen i Nackerup, 2 Peder Skräder i Reffstange, 3 Niels Truedsön ibm, 4 Mattis Nielssön i Möllen, 5 Beute i Kierkeladen, 6 Beute Jensdot, som er vaanför, 7 Boelil Svänsens, og begyntes med samme allmisse at udbytte her i menigheden Pintzeafften den 1 Junii udi forskreffne aar. Gud velsigne og aff naade belönne alle miskundeligt, som tänker paa de fattige og hjelper dem i deres nöd, Amen.» (Kopian i Billinge kyrkobok var redan borta på 1680-talet, enligt Reeslöws anteckning.)

Men Hans Johansson fick ej njuta samma lugn eller en så lång tjenstetid som fadern egde under slutet af tretioåriga kriget och under de stora dramatiska rörelserna på verldsteatern i Europas medelpunkt. Ty med Karl Gustafs äfventyrliga tåg öfver Bälten och hans belägring af Köpenhamn drogs krigets oro till vår skånska kust, och derför ser man också luckor i Billinge sockens kyrkobok från slutet af år 1659 ända till början af 1664 redan under faderns tjenstetid, och detta sedan krigstumultet egentligen var förbi, utan att orsaken dertill uppgifves eller att man vet hvarest pastor under samma tid uppehållit sig.

Den allmänna osäkerheten och villervallan i Skåne började dock egentligen först med Karl XI:s krig år 1675, och hvem kan väl undra öfver om en stor del af folket och i synnerhet adeln och tjenstemännen voro tillgifna Danmark såsom sitt urgamla fädernesland och om de på många ställen öfvergåfvo hus och hem och af fruktan för svenskarne flydde undan till Sjælland och de danska länderna. Man hade dertill så mycket mera skäl som man plundrades på alla sidor både af svenskar och danskar, folket utarmades, jorden blef ödelagd och snapphanetiden gjorde Skåne nära nog till ett barbarernas land. Äfven efter fredstraktaten blef Skåne behandladt med all den hårdhet och all den despotism som det kunnat tillkomma en eröfrad provins, och detta i trots af både Malmö recess och all annan högtidlig konungaförsäkran. Ty äfven konungarne hafva föga aktat de löften som de gifvit nationerna, och ett underkufvadt folks suckan höres som ett despotismens hån genom verldshistorien.

I likhet med flertalet af sina ståndsbröder synes sålunda Hans Johansson hafva gifvit sin församling till spillo och flytt undan de härjande svenskarne till någon säkrare ort. Ty från slutet af år 1675 finns det ingen enda rad i kyrkoböckerna, utom några få anteckningar mot slutet af 1679, såsom det vill synas af hans egen hand, och då han sannolikt för någon kort tid återkommit. Men sedermera sakna dessa böcker alla anteckningar till slutet af 1681. Man vet således ej om dessa hans sista rader kunna betraktas såsom ett *memento mori*, så att han härstädes dött och blifvit begrafven utan någon dödsattest, eller om de utgöra hans sista helsningsord till ett hem hvilket han sedermera måst lemna för att flykta öfver till Danmark; allt detta har historien förtegat och Hans Johanssons lefnadsöden hafva försvunnit både ur sagan och kyrkoböckerna. Hans hustru Sofia, syster till hans styfmoder Gundel, förefanns dock i socknen år 1705.

Först mot slutet af 1681 efterträddes han af *Måns Jakobsson Reeslöw*, gift med företrädarens syster Eva, som dog den 28 Nov. 1706*). Innan han tillträdde prestgården, uppgick densamma i lågor genom vådeld den 20 April 1681, så att han i början var utan boningsplats. Och den nya som han i stället måste uppföra var icke något palats, som de prestgårdar i Skåne som byggas i våra dagar, utan ett oansenligt hvardagshus af korsvirke och lerväggar och hvaraf en stor del förefinnes i samma skick äfven i närvarande tid. Han synes hafva varit en nitisk man, men haft en handstil som nära nog är omöjlig att dechiffrera i kyrkoböckerna, samt lär hafva varit bondson från Reslöf och dog der vid en begrafning efter en broder den 22 Mars 1708 samt efterlemnade åtminstone en son, Michael Månsson Billing, hvilken vid 53 års ålder dog som student i Billinge prestgård *).

Pastoratet öfvertogs nu af Reeslöws tillämnade måg *Per Almqvist*, som förut varit rektor vid Ystads trivialskola och som kanske tillhörde samma ätt hvars namn har räknat åtskilliga anor i svenska folkets häfder. Han förunnades likväl blott att börja men ingenting att fullborda, ty han dog från en ung maka och en späd son den 30 April 1710 samt lemnade ingen att i sin stad upphjelpa folkets andliga fattigdom och fortsätta kyrkoböckerna, som således sakna alla anteckningar under hela det digra olycksåret 1711. Men han dog dock med den tillfredsställelsen att hafva sett sin klockare Nils Persson Stål vara Stenbocken behjelplig att piska danskarne vid Helsingborg under vårmånadens början, sedan fienden förut öfversvämmat provinsen och våldgästat i bondstugorna.

Vid 22 års ålder blef Stål klockare i församlingen 1696 och gifte sig då med en 40-årig jungfru, prosten Johan Hanssons dotter Anna Kristina Billing (född den 15 Nov. 1656 och hållen till dopet af biskopinnan Vinstrup). Men efter hans obekanta mandater i Stenbockska hären blef han *per aures* tagen till soldat och skickad, om icke just till Karl XII i Bender, åtminstone ut bland armeernas leder och bland kung Karls bussar, ehuru historien ej närmare antecknat hans krigiska äfventyr. Men i följd af dessa olyckor voro församlingarne således utan både prest och klockare år 1711.

Detta året var ock för nämnda församlingar ett bedröfligt olycksår, hvarom traditionen än har åtskilliga underrättelser. Den levantiska bubonpesten rasade, såsom man vill hoppas för sista gången, under samma år i vårt fädernesland, och äfven inom Billinge socken skall den hafva varit särdeles våldsam i en by benämnd Norra Hultseröd, belägen norr om Rönneå, ¼ mil från sjelfva kyrkobyn och hvarest menniskor dogo som flugor hvarendaste dag. Men som ingen tordes hafva beröring med den pestsmittade byn, så hade man öfverenskommit om en viss dödssignal för att kunna verkställa själaringning öfver de döde. En hvitklädd person, som på ryggen var försedd med ett svartmåladt kors skulle nämligen hvarje dag uppträda på Hultserödsbacken, hvarifrån han med goda ögon kunde skådas till Billinge kyrkovall. Vände nu mannen i engladrägten det solbeglänsta anletet mot kyrkans utkikare, så var allt i sitt gamla och lefvande skick. Men för hvarje offer som under dygnet fallit för pestens hand vände han sig om och visade sitt svarta kors. Genom detta egna sorgebud räknades dödsfallen, och själaringningen fortgick emellanåt både dag och natt. Men hvarest de döda begrafdes är för närvarande en hemlighet som de tagit med sig i grafven; man känner ej den plats der de utan både prest och klockare nedmyllades för att sofva sin sekularsömn.

På detta sätt fortfor pesten under sommarens lopp, och på senhösten hemsöktes Billinge by af en förfärlig eldsvåda som ödelade alla sydvest om landsvägen belägna hus och gårdar och af hvilka endast prestgården räddades. Ej mindra än 12 hemman och en mängd hus blefvo lågornas rof, hvarvid hundradetals menniskor förlorade sitt hem, sitt lösöre och sitt vinterförråd, och detta i en tid då allt manskap utskrefs det ena året efter det andra, qvinnorna gingo vid plogen och jorden låg till hälften i ödesmål, utan att någon kunde mottaga och bruka den i brist på kapital och arbetskrafter, ehuru man ofta måste med våld tvinga folk att öfvertaga ett och annat af dessa ödehemman[*].

---

*) Vi meddela detta såsom ett tillägg till Lunds stifts Herdaminne af Cavallin. Hon begrofs först d. 3 April 1704, samt var 56 år, 1 vecka och 5 dagar gammal. Enligt Cavallin var Reeslöw född 1644, student 1666, prest 1669 samt utnämndes till pastor i Billinge d. 23 Okt. 1679 och i Röstånga d. 14 Dec. 1681, från hvilken tid han först börjat föra kyrkoböckerna och synes ej förut hafva skött pastoratet.

*) Under hans dödsattest har Ehrensand antecknat följande: *In suis negotiis admodum servidus, attamen sincerus; huic sæculo curioso perquam infensus vanitatum contemptor*. Han jemte hans syskon kallade sig Billing efter deras moder. Almqvists son Magnus är af dem omnämnd som student, men hans öden äro oss obekanta.

Så såg det ut i församlingen, när en ung prest mot slutet af nämnde år sändes från Trelleborg till Billinge för att taga pastoratet i omvårdnad och restituera statskyrkan derstädes, som numera nästan endast qvarstod i traditionen. Men från samma tid räknar den äfven sina pånyttfödda anor och har sedan dess aldrig mera råkat i lägervall.

Andreas Ehrensand, till börden norrlänning och född 1685 i Hernösand af borgerliga föräldrar, hade som gosse njutit undervisning hos en slägtinge och prost i Norrköping, som var svåger med biskop Steuchius i Lund, och genom samma slägtings försorg kom han först att genomgå Hernösands gymnasium och sedermera att sändas till Lunds akademi år 1705. Seglande på ett handelsfartyg, tillbragte han tre långa och tråkiga månader på sjön mellan Hernösand och Malmö, en färd som man i våra dagar kan företaga på en veckas tid och detta utan beroende af både vind och väderlek. Och om en mansålder gör man denna resa möjligtvis på dygnet, såvida jernvägsnätet kan sträcka sig dit, liksom man i en aflägsen framtid måhända begifver sig med lika lätthet till Kina och Peking som man nu i Skåne reser till Kullaberg, Skäralid eller Hörby marknad. Så stora äro frukterna af kulturens gång.

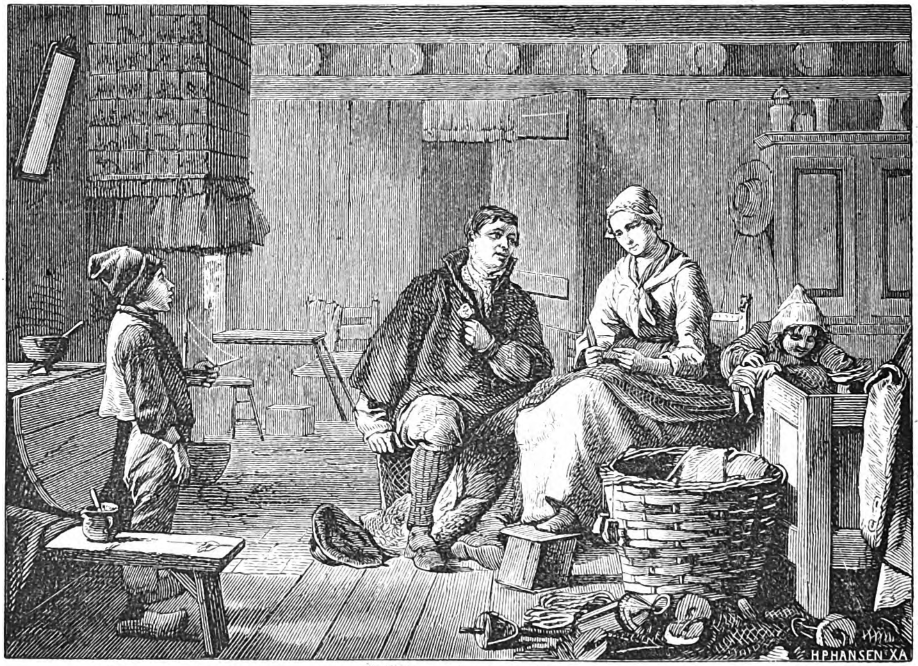

Bilder utan text.

6. **Frieriet,** efter en tafla af Ferd. Fagerlin.

Sedan den unge Ehrensand någon tid vistats i Lund samt under tiden äfven varit i kondition hos en ryttmästare Ehrenmark i trakten af Höseröd, erhöll han en predikokondition i Trelleborg samt blef under tiden prestvigd och vidare tjenstgörande derstädes. Och under samma tid hade han i Trelleborg förskaffat sig en flamma i den unga och vackra Helena, som han trodde skulle blifva hans ungdoms- men som likväl endast blef hans ålderdomsbrud. Ty efter deras skilsmessa kommo deras tankar möjligtvis åt andra håll, och Helena gifte sig med borgmästaren i Trelleborg någon tid efter Ehrensands bortflyttning.

Han försändes till pastoralvården i Billinge och Röstånga församlingar, hvarest Almqvists unga enka Anna Helena Billing, Reeslöws dotter, ännu uppbar pastoratets inkomster. Efter få månaders bekantskap blef han så förtjust i den vackra enkan och i lägenheten, att han beslöt sig för bådadera, och på kapitlets bemedling blef han utnämnd till pastor i nämnda församlingar genom att konservera enkan, med hvilken han gifte sig den 17 Jan. 1712[*]. Och denna “herr Anderses käresta“, såsom han sjelf i kyrkoboken så naivt benämner henne, förärade sin man ej mindre än 10 barn, 5 af hvardera könet, på 12 års tid, än ett och ett i sender och än tvillingar men af hvilka endast hälften hann till en mognare ålder.

Detta äktenskap synes hafva varit särdeles lyckligt och Ehrensands gladaste och mest verksamma tid infaller under denna hans hustrus kärleksrika period. Ty “herr Anders“, såsom han annars kallades, var en glad själ och en sin tids humorist, ehuru han var uppfostrad i den tidens trånga och pietistiska religionsåsigter. Goda studier, lätthet att uttrycka sig och ett skämtsamt behagligt umgänge voro egenskaper som tillvunno sig allas aktning, vänskap och beundran. Han umgicks med folket såsom med sitt eget stånds vederlikar, och i glädje och lust, i tröst och råd, i ordning och nit var han allas tillflykt, allas vän och allas beskyddare. Och ännu öfver hundrade år efter hans bortgång lefver han i folkets åminnelse såsom en församlingens välgörare.

Under hans ledning restaurerades de under krigen förfallna kyrkorna, klockorna omstöptes, vindflöjlar uppsattes och församlingen återstäldes till ett idogt samhälle under fredens välsignelser. Och med en i den tiden särdeles vacker och läslig handstil har Ehrensand fört kyrkoböckerna på ett trefligt och ordningsfullt sätt, till stor fördel för framtida forskningar i församlingens annaler. Vid de flesta dödsattesterna har han bifogat en latinsk karakteristik öfver den döde, stundom humoristisk, lätt, epigrammatisk och emellanåt äfven rimmande, såsom: *Homo modestus, nemini molestus. Ut annosa, ita laboriosa. Homo raro tristis, senex non morosus. Satis annosus, si sat virtuosus* m. m. Och vid hans egen späda sons död skrifver han: *Filiolus meus natu minimus Petrus gravi laborabat morbo decem diebus.*

---

[*] Så tvingades folket i Onsjö, Rönnebergs och Harjagers härader att bebygga 300 ödehemman i Norra Askö och Vestra Göinge härader. Sagan omtalar att tvänne boudrängar i Ask inkallades till landshöfdingen i Malmö och ålades att mottaga hvar sitt ödehemman. Den ene nekade länge härtill och påstod sig ej hafva medel dertill. »Hur mycket har du?» frågade honom landshöfdingen. »Endast tretio daler silfvermynt,» blef svaret. »Då är du en rik man,» tillade höfdingen, »som ej kan undandraga dig att mottaga ett ödehemman.» Man har ännu i Skåne en mängd historiska traditioner från samma tid. Förf:s mormors mor omtalte en gumma i Djurup af Konga socken som berättade sig hafva lefvat under 3 års krig (1675-77), ett års pest (1711) och ett års hungersnöd (1650), men tillade vidare att hungersnöden var svårare än både kriget och pesten, ehuru man under det förra fick undangömma sina matvaror i grafvar och skogsbackar, till och med sina mjölkbunkar i dertill inrättade stengärdsgårdar för att ej blifva rent utplundrad såväl af danskt som svenskt kringströfvande krigsfolk. I byn Gillastig af samma socken måste alla invånarne under sommartiden flykta ut och bo i ett af vatten kringflutet skogskärr eller holme för att vara skonade af snapphanar och soldater, och om de förras huserande finnas en mängd berättelser hos folket än i dag. Under pesten 1711 dogo menniskorna i flera smärre byar och hemman alldeles ut, såsom i Fastorp, underlydande säteriet Trollenäs, och som sedermera ej blifvit bebygdt, samt Brödåkra under Trolleholms säteri m. fl. ställen.

[*] Detta enligt kyrkoboken, och således ej d. 17 Jan. 1711 innan enkans sorgetid var slut, såsom Cavallin orätt uppgifver i Lunds stifts Herdaminne. Det länge fortsatta bruket att söka konservera enkan efter en afliden prestman och att bortskänka pastoratet till den som gifte sig med henne och sålunda räddade familjen, var till sin idé ganska vackert, men hade ofta elaka följder, så att prester i så fall gifte sig af egennytta och mången prestenka yrkade på att få man och behållas vid pastoratet, om hon ock blef enka flere gånger.

Derjemte satt han med förnöjdt sinne och skref tiondeböcker, hvaraf en ganska vacker edition ännu är qvar i våra dagar, samt visade en synnerlig artighet mot den som enligt hans egna ord var *“erga ministerium verbi divini liberalis et officiosus“* eller förtjente att tituleras för *“ministerii sacri cultor et amator“*, något som presterna äfven tycka om i våra dagar. Och då han ej hade någon annan sysselsättning, tog han sin klockare till hjelp och gjorde utkast till åtskilliga fiskdammar i prestgårdens grannskap, hvilka då hade karp eller åtminstone rudor men som i senare tider blifvit igenväxta med kalmusrot. Man fiskade i grumligt vatten emellanåt som man var menniskofiskare.

Ty i stället för den till soldat utkommenderade klockaren Stål hade Ehrensand måst förskaffa sig en annan korsångare, och församlingens val föll på förre klockaren Ole Hanssons*) unge son, Lars Oluffson Brygger. Prest och klockare arbetade nu i samma fack och utgjorde den trefligaste dualis man kan tänka sig. Men Nils Persson Stål, som efteråt hemkom från kriget, ehuru det är obekant om han fick någon tapperhetsmedalj, blef svag och sjuklig för sin återstående lifstid samt bodde på klockarens annexboställe i Röstånga, der han dog den 13 Febr. 1729 vid 55 års ålder, sedan han förut blifvit opererad för grå starren af en den tidens yppersta okulister. Och hans 18 år äldre hustru öfverlefde sin man endast i tre dagar och begrofs med honom i samma graf, sedan hon tillräckligt pröfvat lifvets skiften, såsom född till glädjens högtidlighet och död i fattigdom. Ty så är ödets förunderliga ironi att det obetydliga i lifvet ofta blir det högsta och att det i början gloriösa sjunker ned till en arm förgätenhet. Det är talet om senapskornet och purpurdrägten, det obetydliga växer till, medan purpurn förbleknar.

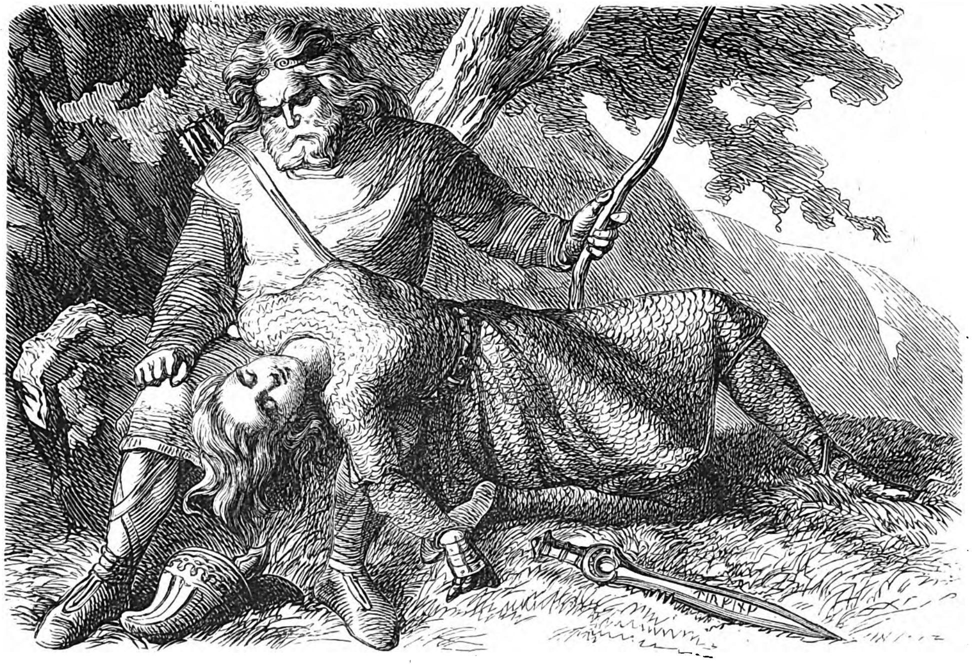

Bilder utan text.

7. **Hervors död**, originalteckning af J. W. WALLANDER.

Men i följd af sina kunskaper, sin liflighet och andra talanger, genom hvilka han var öfverlägsen folk i allmänhet, betraktades Ehrensand äfven såsom en underman, en idkare af den hemliga konsten från skolan i Wittenberg, eller med andra ord, såsom en svartkonstnär som kunde förrätta öfvernaturliga ting och hvarom en och annan berättelse fortlefvat bland folket ända in i våra dagar. Vi vilja således här meddela ett och annat af hans underverk, sådant som det uppteoknats efter sagan ur folkets egen mun, ehuru man likväl i våra dagar liksom vill tvifla på sanningen af dessa forntida presters föregifna svartkonstförmåga.

Då han en gång predikade i Röstånga, afbröt han sin predikan helt tvärt med en stunds uppehåll, hvarvid han halfhögt sade för sig sjelf: “Du kan stå der så länge.“ Saken förhöll sig nämligen så, att en af hans drängar hemma i prestgården höll på att bortstjäla en säck råg på vinden men måste stå der med påsen på ryggen till dess att herr Anders kom hem och gjorde honom lös från bördan. En annan gång hade en äfventyrare lagt sig i försåt för honom, då han en offerdag återvände från Röstånga och således hade några slantar i fickan, som det kunde löna sig att frånröfva honom.

Vägen mellan kyrkorna var på den tiden ödslig och obanad samt gick öfver skogsmarker och alkärr, der man mestadels fick färdas ridande, och just som Ehrensand satt på sin brunte, hvilken gick i sakta traf mellan skogskärren, greps hästen i betslet af den tilltagsne röfvaren, som dervid uttalade de mest hotande ord mot presten, af hvilken han utfordrade offerkassan. Men Ehrensand strök betslet af hästens hufvud och lät den tillämnade offertjufven stå och hålla det samt red sjelf utan betsel lugnt och gnolande derifrån. Först mot aftonen lät han sin dräng gå bort och befria tjufven med tillsägelse att aldrig mera försöka att vilja förgripa sig på någon offertagare.

Prestgården hade i den tiden en betydlig ängslott och höskörd i maderna vid Rönneå, nära en half mil från sjelfva byn och socknens medelpunkt. Och i dessa mader hade man en vacker dag samlat sitt folk till höslåtter, då Ehrensand gick af och an på golfvet hemma i sitt hus och gnolade på någon dåtidens nationalvisa, kanske någon liten stump af Runius eller Lasse Lucidor. Men rätt som han spatserade, började han le utaf hjertans grund. “Och nu springa de der och leka igen,“ utropade han med en viss sarkasm i de mimiska anletsdragen.

“Hvad säger du, min vän?“ frågade hans fru, som kanske var obekant med hans siareförmåga.

“Jo, jag säger att vårt folk endast springer och roar sig under skogsbacken,“ tillade han, “hvilket väl jag men icke du kan se, men kom och trampa på min fot, så skall jag visa dig det. Och hustrun åtlydde och trampade på hans fot, och förunderligt nog skådade hon liksom i en spegel huru deras drängar och pigor, i stället för att skörda, togo sig en liten muntration och lekte sista paret ut i närheten af skördeplatsen.

---

*) Ole Degu eller Oluff Hansson, bondson från Billinge, född 1626, hade varit klockare der sedan omkr. 1646-48, död den 15 Maj 1695.

Med sina egna hästar skulle Ehrensand begifva sig å väg på sjukbesök i skogshemmanet Băringe, då han i en skogsbacke befalde drängen stanna, hvarvid han sjelf steg ur vagnen och gick bort till en bredvid vägen stående stor ihålig ek, i hvilken han instack handen och uttog en lefvande höna, som han öfverlemnade åt drängen, hvilken blott på hans ansvar vågade hålla henne, och derefter framtog han en kruka, fyld till randen med de blankaste silfverspecier. Sedan han förevisat och beskådat detta, insatte han krukan ånyo i trädet och lade hönan deröfver som förut samt fortsatte resan.

"Men, far," sade drängen, "den der krukan hade ju varit värd att behålla. Jag kan ej förstå hvarför far ej tog hela den stora silfverskatten, som skulle gjort far till en mäkta rik och behållen man?"

"Nej, kära du," invände Ehrensand, "oss är icke lofligt att störa de dödas, äfven de olyckliga dödas ro. Den der hönan var en girig mans själ, som i evigheten ej har annan tröst än att rufva öfver sitt här i verlden qvarlemnade jordagods."

Han sade så och reste från både mynt och silfvergrufva. Men drängen, som var mindre samvetsgrann än husbonden, funderade på att lägga sig till hela herrligheten och låta de undangömda slantarne komma i dagsljuset och rörelsen. Han gick för den skull en vacker dag till stället och vandrade der dagen ut men kunde omöjligt finna hvarken träd eller höna eller penningkruka, och hela hans inbillade rikedom tog sålunda verkligen vägen med Davids höns.

En bland Röstånga församlings öfversittare, Måns Mattisson i Nackarn*), mistade sin hustru, med hvilken han ej alltid lefvat i kärlek och sämja och som han understundom sades hafva misshandlat, låtsade sig sörja hennes död på det bittraste och mest saknande vis. Och då Ehrensand tillsporde Måns Mattisson om han önskade återse sin förlorade vän, svarade denne att detta kunde ej vara annat än hans käraste önskan. I denna afsigt begifva de sig båda vid midnattstid till kyrkogården, der presten befaller Måns Mattisson att stanna på ett visst afstånd från hustruns graf och ur hvilken en gestalt snart reser sig, så att Måns Mattisson ser sin hustru komma häftigt mot sig med utslaget hår, vilda ögon- och åtbörder alldeles som då han misshandlade henne medan hon lefde. Och i stället för att skynda mot henne och falla i hennes armar ryggar han i förtviflans mod tillbaka och ilar sin kos samt åstundar aldrig mer att vara vitne till de dödas uppståndelse.

Kyrkoherden Sigwart Abelin i Konga var Ehrensands vederlike i denna hemliga konst, och de roade sig ofta på hvarandras bekostnad till gemensam förlustelse. Ty Ehrensand, som red gerna och på sina utfarter merändels syntes till häst, gjorde ett och annat besök hos sin vän, och då han en aftonstund skulle rida hem igen och hr Sigwart var nog höflig att hålla hans häst, var det honom rent omöjligt att komma upp på brunte, hur mycket han än frestade på i en half timmes tid. Än föll han baklänges utåt marken och än slog han kullerbytta öfver hästryggen, så att han måste finna för godt att stanna qvar öfver natten samt blifva utskrattad för äfventyret, hvilket man här icke tillskref någon ölkanna eller annan mustig omständighet utan Sigwart Abelins förmåga att kunna besegra sin mästare.

Men detta kunde dock ej annat än återbetalas, och då hr Sigwart med hela sin familj varit i Billinge och på aftonen begifvit sig på hemvägen, kunde han ej komma längre än till en vester om byn belägen bro, Hisbro benämnd, hvarest han förgäfves satt och slog och hojtade en längre stund, men insåg dock saken samt fann för rådligt att vända om till prestgården, der Ehrensand stod ute och väntade honom, sägande sig väl veta att han skulle ångra sin afresa och komma tillbaka. Och skämtet å ömse sidor blef icke den sämsta akten i qvällens komedi.

Genom dessa i omlopp satta berättelser, utspridda bland ett oupplyst, vidskepligt och lättroget folk, var det klart att Ehrensand skulle komma att anses för en prest af det mindre vanliga slaget och att han skaffade sig en respekt som presterna få titta efter i våra dagar. Ty nutidens prester äro långt ifrån några hexmästare utan tvärtom ganska vanliga menniskor och kulturen har tagit en annan riktning samt kommit äfven till bönderna, som numera ej låta bedraga sig af öfvertro eller af sagor och vidskepelse. Men å andra sidan kunna vi ej underlåta att anföra en historisk tilldragelse såsom ett exempel på den osäkerhet och det elände som voro rådande under och straxt efter den af många så beprisade envåldsregeringen.

Det var straxt efter Karl XII:s död under riksdagen 1719, då man egentligen ej kunde vänta sig annat än en riksbankrutt och landets ställning var i en högst bedröflig belägenhet, folket nedskjutet och bortspildt i främmande land, jorden öde, rörelsen afstannad och kapitalet borta, emedan penningarne gått till andra länder till underhåll för krigshären. Äfven i Billinge prestgård var det lika tomt och fattigt som annorstädes, ty för Ehrensand fattades der endast en liten summa af 7 daler silfvermynt till årslön åt en dräng, som vid flyttningen skulle göra tjenstombyte. Och då han förgäfves bedt drängen att gå ned i stallet och der utvälja en mjölkko, den bästa som fanns, men hvartill denne nekade och påstod sig vara mera belåten med penningarne än med kon, så måste hr Anders ut på vigilans och lyckades slutligen efter mycket besvär och mot presterad säkerhet att få låna nämnda summa, som öfverlemnades åt tjenaren i 7 stycken af Karl XII:s mynttecken, gällande en daler silfvermynt hvardera. Inom en månad utkom en förordning att dessa mynttecken endast skulle gälla ett runstycke, hvarför tjenaren i stället för den erbjudna kon icke hade mer än 7 runstycken, en i sanning föga afundsvärd lönepenning.

Så satt Ehrensand och skötte sitt pastorat i vigilans eller ro samt lefde i det hela temligen lugnt och bekymmerslöst. Han vände om fjerdingen hvart tredje eller fjerde år, mestadels i fastlagstiden, och predikade efter gammal slentrian om synd och nöd, om fall och upprättelse, alldeles som i våra dagar. Ty ehuru hans moder, som han låtit flytta till sig från Hernösand, dog i hans hus år 1724, var detta dödsfall dock mera en glädje- än en sorgestund, som icke gaf hans tankar någon annan riktning än förut eller kastade ett nytt ljus öfver hans andes helgedomar.

Men snart tillstötte dock omständigheter som med djupare allvar hemsökte hans hus och hans själ under lifvets pröfningar, och den första var vid dottern Ulrikas död i Augusti 1730, en blott elfvaårig flicka men hans mest älskade och vackraste barn. *Iilia formosa, nunc cinis, antea rosa,* skrifver han. Och det framskimrar en djup sorg ur dessa ord, att hans sköna dotter, som nyss var en ros, nu blifvit aska, och han fattades af kärlekens uppenbarelse.

Det blef ej mera fråga om synd och nåd, om lag och fördömelse, utan om kärlekens Gud, om en fader som förlåter, emedan han älskar, och som älskar oss, emedan vi äro hans barn. Han fann att läran om kärleken, kärleken till Gud, till bröderna, till lifvet, till skönheten och till oförgängelsens ljus är lifvets enda försoningslära som, rätt fattad, skulle fylla jorden med fridsamhet, med tröst, med barmhertighet och med sällhet. Derför insåg han också att den störste i himmelriket är ett barn i kärlek, i hängifven vänlighet, i glädje, i böjlighet, i vetgirighet och i ett obesmittadt hjertas tacksamhet under lifvets omvexlingar, men ett barn med manligt sinne, som sjelf kan fatta både skönhet och sanning, som tillkämpat sig sin egen tro och sin fasta öfvertygelse och som derför kan låta sitt ljus lysa för menniskorna och i ordet nedlägga både kraft och salt, både must och kryddor för att genomgripa, hänföra, förljufva och föra menskligheten framåt till ett oförgängligt lif.

---

*) Personen är historisk och dog den 3 April 1727, 71 år gammal. Hans första hustru dog 1713, och han gifte sig ånyo 1714 med en ung qvinna, som födde honom tre söner och en dotter samt dog straxt efter sin man den 12 Okt. 1724, 38 år.

Åt denna varma hängifvenhet under en älskande fadershand, åt denna tro på barnaskapet i Gud och åt den tillit, den förtröstan som åtföljer en upplyst själ och ett troget hjertas innerliga och eviga förhoppningar öfverlemnade han sig äfven vid sin makas död den 16 Dec. 1734, då presthusets julfröjder öfverkläddes med sorgedok. Men ej blott detta, utan äfven andra olyckor, som drabbade hans barn och hans hem, skulle bidragit att förmörka hans lefnad, om ej en inre, en stålsatt kraft uppehållit hans mod, hvarigenom han med djup resignation kunde gå dessa dagar till mötes med ett lugn som höfves en stark mans själ under striden på försakelsens fält.

Så blef hans tvillingdotter Anna Helena genom ett oförklarligt misstag innestängd i kyrkan, hvarest hon insomnat under predikan, samt måste qvarblifva der öfver natten med all ett barns öfverspända inbillningskraft. Och då hon på morgonen återfanns, hade hon förlorat sina sinnens bruk, blef halffånig och återstäldes aldrig mera. Endast minnet har förvarat denna händelse, ty ingen underrättelse finnes om en så olycklig tilldragelse i de Ehrensandska anteckningarne.

Deremot har han sjelf berättat det sorgebud som mötte honom på morgonstunden den 15 Mars 1735, då hans äldste son Johan, en ung student, under natten hade drunknat i Rönneå vid Bögerups färjestad, hvarest han, efter att ha besökt ett dansnöje i Bögerup, hade fallit i en vak och försvunnit under isbryggan. Efter mycket sökande återfanns hans lik först den 31 Mars, långt borta i den djupa ån vid Södra Witseröds Kalfhage, och hvilket förorsakade den ensamme fadern en sorg och en saknad som äro vida öfver hvad ord förmå att skildra och som blott kunna fattas af ett ömt fadershjerta.

Detta allt gaf Ehrensand anledning till den öfvertygelsen, att det icke är godt för mannen att vara allena hvarken med sin sorg eller sin glädje, hvarför han följande året 1736 ånyo trädde i äktenskap med en prestdotter Ingrid Kristina Knopf från Häxeröd, en gammal bekant från hans informatorstid. Detta äktenskap blef barnlöst och mindre lyckligt, så att han vid hennes död den 28 Jan. 1742 sarkastiskt erkänner “att hon tidtals varit plågad af tandvärk och andra svåra passioner“, och utropar slutligen med Shakespeare: “När slutet är godt, så är allting godt“, ehuru sentensen är anförd på latinska språket.

Och härmed var han enkling för andra gången, hvilket nu passade sig så mycket mera som hans fordna Helena Larsdotter i Trelleborg blifvit enka och få år derefter, nämligen 1744, räckte den gamle älskaren sin hand samt ombytte sin roll från att vara borgmästarinna i Trelleborg till prostinna i Billinge. Men ehuru detta äktenskap ingicks med den ömsesidiga öfverenskommelse att makarne ej skulle ärfva hvarandra för barnens skull, blef dock gubben Ehrensand blottstäld för sina barns förströelser. Och i anledning af sin sons motvilja fann han rådligt att inför efterverlden rättfärdiga sig med en ganska förnuftig apologi. — “Man gifter sig,“ säger han, “ej alltid för att föda barn utan äfven för att få en öm omvårdnad och en trogen tillsyn i sitt hus. Ty ensam drager den ene hit och den andre dit, det blir ingen sammanhållning, bohaget förskingras och husbondens blir på sistone det minsta. Och,“ tillägger han slutligen, “om en gammal man gifter sig med en jemnårig, så kommer detta en ung snushane litet eller intet vid,“ tydligen dermed syftande på sin egen sons opassande förebråelser.

Men äfven på gamla dagar skulle Ehrensand upplefva ett litet obehag inom sin familjekrets, så mycket mera som det skedde hos sjelfva häradsprosten, hvars hus borde vara ett föredöme i renhet och presthusens oskyldighet. Äldsta dottern Eva, trolofvad med inspektoren Olof Olofsson på säteriet Snälleröd, födde med honom helt oförmodadt hemma i prestgården en son den 11 September 1747, hvilken tillfällighet naturligtvis stämplades med ett visst förakt i de der anständiga tidehvarfven. Ty anständigheten kom och sederna försvunno, säger Kellgren, och man har om sedligheten haft olika begrepp under olika tidsåldrar. Dessa personer sammanvigdes visserligen den 13 Juli 1750, men man vet ej hur mycket den der ceremonien försonade den föregående händelsen med dottern hos häradsprosten.

Ehrensands krafter aftynade dock slutligen mer och mer, han hade kämpat ut sitt mål, och ehuru blott vid medelmåttig ålder, nedlade han herdestafven den 28 Juni 1752, 67 år och 4 månader gammal, då han varit kyrkoherde i Billinge och Röstånga församlingar i öfver fyrtio år samt häradsprost öfver Onsjö-härad i åtta år. Och hans trogne vapendragare i kyrkans tjenst, klockaren Lars Oluffson Brygger, som var hans jemnårige, öfverlefde honom endast ett års tid och dog den 6 Juni 1753, då sonen Nils blef klockare i hans ställe och *Karl Peter Kåhre* (1753-82) utnämndes till Ehrensands efterträdare. Men enkeprostinnan Helena återvände till de sina i Trelleborg, der hon slutligen lade sig till ro efter lifvets vedermödor.

De efterlefvande barnen till denne nitiske och för sin tid ovanlige prestman hade ingen framtid för sig, utan synes ett oblidt öde hafva hvilat öfver denna skånska norrlandsfamilj. Yngste sonen Andreas, född 1725, invigdes väl 1755 till predikoembetet men kom slutligen att egna sig för mycket åt Bacchi tjenst, så att han aldrig befordrades och lefde ännu 1771. Yngsta dottern Kristina, född 1722, dog ogift i Gunnaröd 1762, och halffåniga dottern Anna Helena, född 1717, dog svag och utfattig i Slätthults hus den 25 Mars 1785, allt inom Billinge socken. Och den förut omnämnda dottern Eva, född 1714, som straxt efter faderns död kom i enkestånd, gifte sig för andra gången 1755 med häradstimmermannen Nils Andersson Stål samt lefde med honom i Billinge kyrkohus tills hon dog den 22 Juni 1784. Men denna Evas barn både i första och andra giftet, som dock längesedan försvunnit både ur socknen och från historiens blad, äro de enda descendenter från Ehrensandska huset i Billinge samt hafva förmodligen blandat sig med folkhopen inom arbetsklassen.

Men andra tider, andra seder. Ångkraften, elektromagnetismen och penningen regera verlden i våra dagar. De gamla skogsmarkerna hafva förvandlats till fruktbärande åkerfält, obanade trakter utjemnas för jernvägar, bönderna dricka öl och läsa tidningar och sjelfva presterna hafva blifvit mäkta högfärdiga, så att ingenting är sig likt som för hundrade år sedan.

* * *

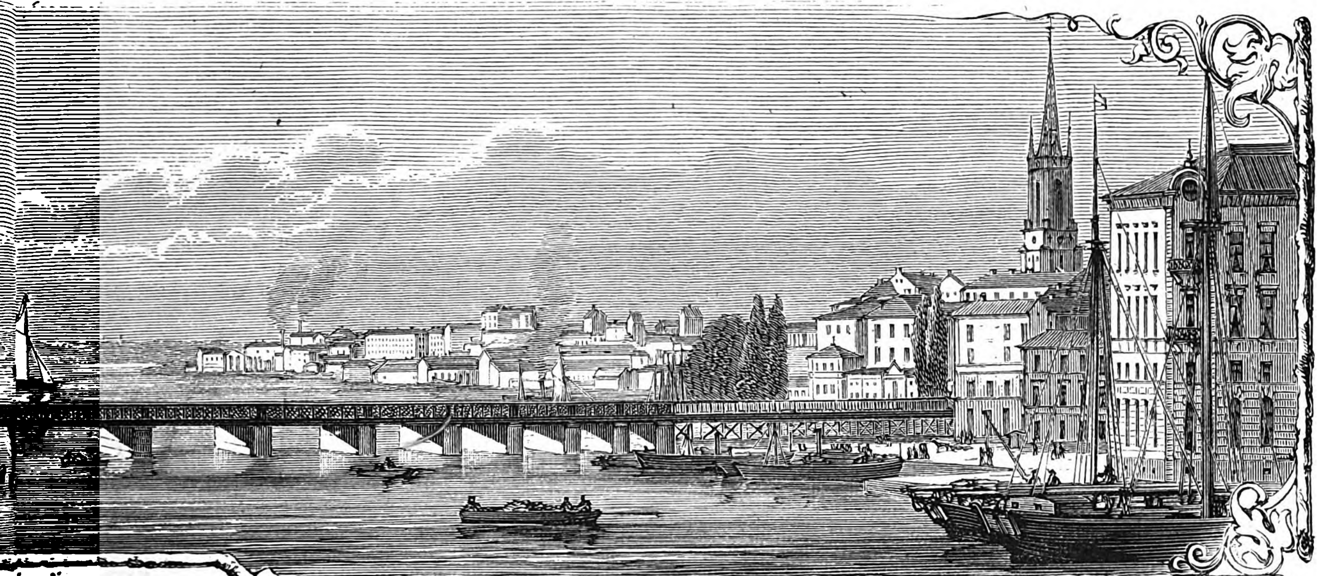

tröm.

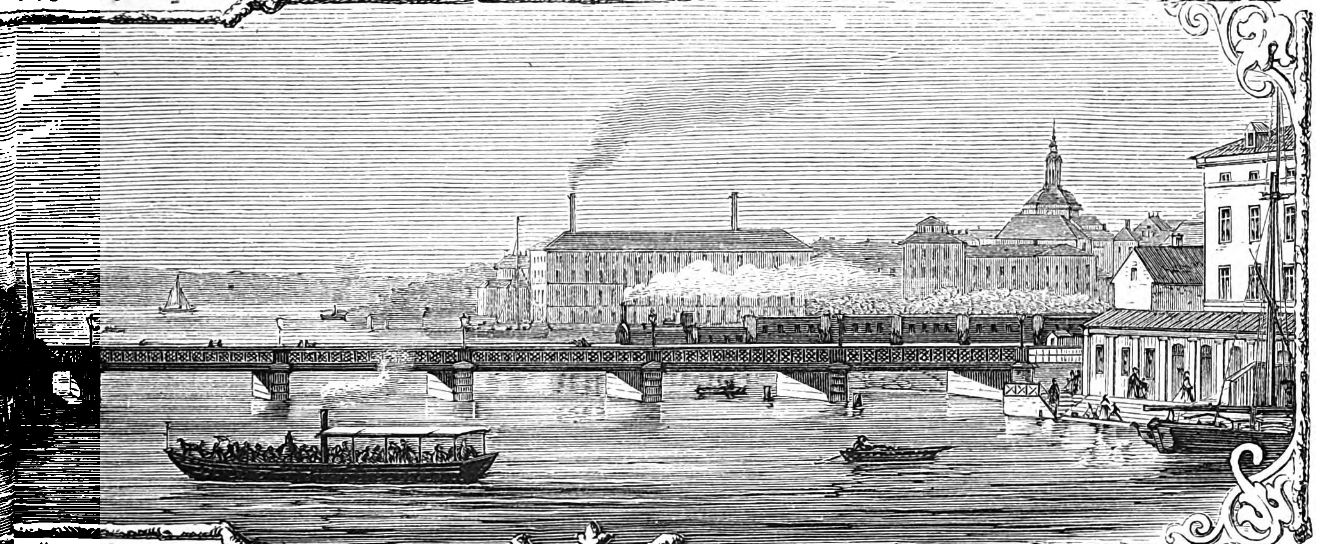

röm.

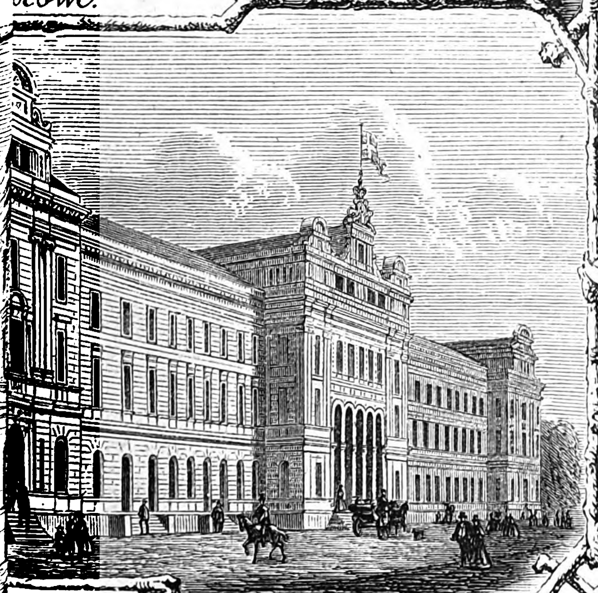

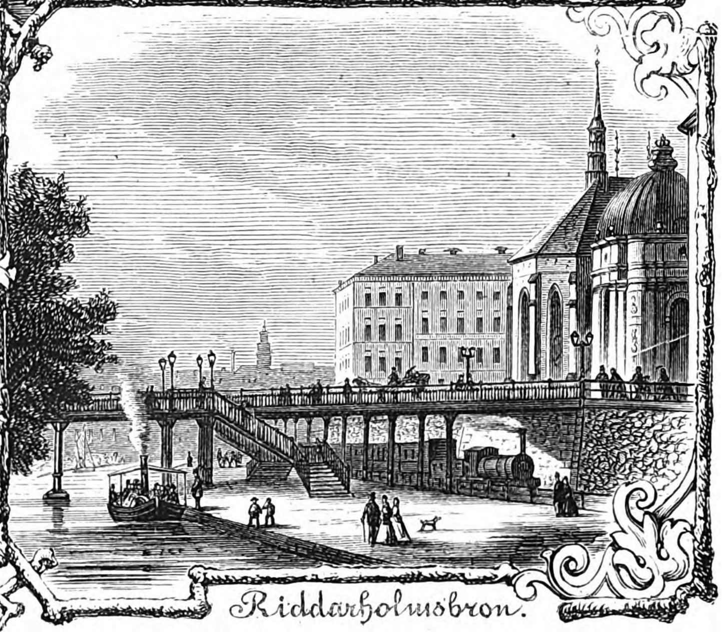

Riddarholmsbron.

n genom Stockholm.

Sammanbindningsbanan genom Stockholm.

Det är naturligt att vår tid, som rastlöst arbetat och ännu arbetar på de olika kommunikationsmedlens förbättrande och fulländning, skall kunna uppvisa skickliga yrkesmän i detta afseende, och främst måste detta gälla om dem som sysselsätta sig med det förnämsta af alla samfärdselmedel, jernvägarne. Vår tid är sålunda ett ingeniörernas gyllene tidehvarf, och desse ha ej ryggat tillbaka för någonting, när det gält att befordra deras ära och gifva prof på menniskosnillets makt och djerfhet. Sålunda ha de ej dragit i betänkande att utlägga skenor under oceanens botten och genom väldiga berg, förflytta dem upp i luftens regioner samt leda dem upp bland alpernas bråddjup och bergmassor. En sanning är att det kostat pengar, ofantligt med pengar, men så har det också gält att befordra icke mindre vigtiga både andliga och materiella ändamål.

Äfven vårt land har, när det väl omsider kommit till insigt om jernvägarnes betydelse för ett land i industrielt, kommersielt och civilisatoriskt hänseende, skyndat sig att taga igen den tid det försummat, och äfven hos oss ha ingeniörerna haft tillfälle att visa sin skicklighet genom flera storartade arbeten i jernvägsbyggnadsväg. Ha omfånget och medlen som härvid stått dem till buds ej varit så stora som i länder med större areal och nationalförmögenhet, så ha de likväl efter våra förhållanden varit ganska aktningsbjudande. Bland dessa arbeten intager obestridligen sammanbindningsbanan genom Stockholm främsta rummet och torde kunna ställas vid sidan af Göta kanal såsom ett talande bevis på svensk ingeniörskicklighet och energi.

Litet hvar torde minnas de heta strider som förts angående den nu fullbordade kommunikationsleden, hvilken med ifver förfäktades af ett parti som påstod att den skulle tillskynda hufvudstaden stora fördelar och som väl äfven var något bländadt af det storartade företaget. Motståndarne ansågo banan blifva alltför dyr, förklarade den rent af för en galenskap samt förklarade att den skulle ruinera Stockholms handel och välstånd. Det kan väl också förefalla något besynnerligt att bygga en så ytterst dyrbar *sammanbindningsbana*, då den ena leden, norra stambanan, ännu ej var mer än litet öfver sex mil lång, men företagets förfäktare få väl försvara sig med att de haft blicken riktad på en framtid, då hela det norrländska jernvägsnätet är fullbordadt. Kommande tider få fälla utslaget om hvem som haft rätt, men säkert är att vår vackra hufvudstad fått ännu en prydnad och märkvärdighet att uppvisa.

Beslutet om sammanbindningsbanans byggande efter friherre Ericsons, af företagets ledare, kapten Unge, något modifierade plan fattades af rikets ständer den 12 Augusti 1864, hvarefter man genast grep sig an med arbetet, som sedan bedrefs med rastlös ifver med dubbla arbetslag både dag och natt.

Vi inbjuda läsaren att som hastigast göra en liten färd från den punkt på Söder der jernvägen skiljer sig från spåret som går fram till södra stationen. Från nämnda punkt sänker sig banan med en sluttning af 1 fot på 100 ned i en graflik fördjupning i terrängen och kommer så in i jordens innandömen, så att man har Södermalm med dess hus och trafik öfver sig, och passerar så under nio gator. Tunneln har en längd af 1,437 fot och går i en kurva i nordostlig riktning, alltmer dragande sig mot norr. Denna tunnel hörer väl på långt när icke till de största i verlden men står dock ensam i sitt slag i hela Norden och är särdeles anmärkningsvärd derigenom, att den hufvudsakligen går genom fast granit och under en tätt bebyggd stad. Det arbetades derpå med sådan skyndsamhet, att den kunde af myndigheterna passeras redan blott fem fjerdedels år efter första spadtaget. Under största delen af tiden hade der borrats och sprängts såväl från norra som södra sidan, och på mötesstället visade sig icke större afvikelse än — två decimaltum. Till sprängningen användes först krut, sedan nitroglycerin, hvilket senare medels begagnande i hög grad påskyndade arbetet (nästan dubbelt så fort som förut), hvarvid det på samma gång medförde en betydlig besparing i kostnad. Der arbetades hela dygnet om i tre skiften. I hvart skifte, som således varade åtta timmar, företogos två sprängningar. Berget skälfde dervid, dånet var majestätiskt, hvalfvet fyldes med rök, vatten framqvälde och ångmaskiner måste användas för att pumpa ut dels vattnet, dels röken och samtidigt inblåsa frisk luft — efter femton minuters förlopp skulle arbetet börjas igen, de utsprängda stenarne föras bort och rummet beredas till nästa sprängning. Dag och natt gingo här tillsammans till ett, men vid gaslågornas klara sken uträttade arbetarne också lika lätt sitt verk, antingen det var mörkt eller ljust uppe på jorden. Några olyckshändelser inträffade under arbetets fortgång men voro jemförelsevis få, och dessa endast genom öfverträdande af gifna order.

Tunneln, hvars långa krökning vid midten är beröfvad nästan hvarje skymt af ljus från slutöppningarne och hvari det naturligtvis icke höres ett ljud af stadsbullret ofvanpå, är vid bottnen 32 fot bred och rymmer dubbla banspår, jemte ett godsspår af fem fots bredd längs den östra väggen; hvalfvet är på midten 19 fot högt. En gasledning är lagd derigenom; men äfven i mörkret kan den passeras lika tryggt som hvilken annan promenad som helst. Vid södra ingången, der tunneln till en början går in under en trädgård, ser man ett litet nätt lusthus öfver den portlika öppningen, som utgöres af väldiga granitblock. Så far man in i mörkret, känner sig måhända betryckt af tyngden af väggarnes och hvalfvets granit men lugnas tillika derigenom mot all fruktan för att den äflande, larmande verlden der uppöfver plötsligen skulle kunna sticka sina fötter ned i ens hufvud. Ljuset aftager alltmera, men man vänjer sig snart vid att se i halfmörkret tills detta just är färdigt att öfvergå till helmörker; man lyssnar efter det sista surrandet af menskligheten utanför men upptages snart af det enformiga sorlandet af vattnet, som rinner under ens fötter. Så har man passerat tunnelns midt, och nu närmar man sig på nytt till lifvet, ljuset och ljudet; ändtligen lyser dagern in genom den norra öppningen, och man är på den sida af Södermalm som brant sluttar ned åt norr, till Mälaren, till Staden och till Saltsjön. Innan vi lemna tunneln, skulle vi blott anmärka, att dess nordligaste ända kommer fram omedelbart under några byggnader, hvilkas gårdsplatser och källargolf äro sjelfva tunnelns tak, som derför här har måst stensättas och uppmuras under särskilda svårigheter.

Efter att ha kommit ut ur tunneln, löper sammanbindningsbanan i nordnordvestlig riktning, närmande sig till Mälarens sydostliga vik, der — tätt intill dess strand, på Södermalmssidan — ett sidospår förer mot öster till hamnplatsen vid Saltsjön. Sjelfva sammanbindningsbanan går emellertid ut öfver Riddarholmsfjärden, Mälarens sydostliga vik, hvarest den är lagd öfver en vacker bro. Denna bro är 750 fot lång och hvilar på fjorton stenpelare, nio fot öfver sjöns medelvattenstånd. Stenpelarne äro icke uppmurade ända från sjöns fasta bergsbotten, ty denna ligger omkr. 140 fot under vattenytan, utan man bildade derför först en solid bank af grus, nedslog pålar i densamma, och efter att hafva jemt afskurit dessa pålars öfverända, byggde man stenpelare derofvanpå. Att detta arbete ej var obetydligt kan man förstå deraf, att till bankens bildande åtgick tio millioner centner grus. Bron kan öppnas såsom svängbro för de fartyg som ämna sig från Mälaren till Saltsjön eller tvärtom.

Ute på denna bro, har man för sina ögon utbredt en bland de vackraste panoramor någon jernväg torde kunna erbjuda. Bakom sig ser man det terrassformiga Södermalm trona med Katarinadomen, hvartill sluta sig å ena sidan utsigten öfver Saltsjöhamnen, Djurgården, staden mellan broarne, Karl Johans torg, Slussen och Munkbron, och å andra sidan Mälaren och det tvärstupande Söder, Riddarholmen.

Sammanbindningsbanan uppnår åter land vid Kött-torget, som ligger på ett litet framspringande stycke af Staden, på dennas vestliga sida. Dock löper den icke på torgets egentliga grund utan är förd på en viadukt så högt, att der är genomgång under densamma.

Alltjemt löpande i nordvestlig riktning, måste banan nu åter från Kött-torget i Staden gå öfver Mälaren på en liten jernbro med två hvalfbågar på 50 fot — öfver till Riddarholmen, längs hvars ostnordostliga sida den derefter löper, nedanför Riksdagens hus, Riddarholmstorget, Riksgäldskontorets och den Norstedtska boktryckerifirmans hus, tills den vid Gjörckeska siminrättningen lemnar Riddarholmen på dennas norra sida och åter måste ut på en ny bro öfver Norrström, Mälarens nordostliga vik, mellan Riddarholmen och Norrmalm. Liksom händelsen varit på Södermalms norra sida, så har sammanbindningsbanans byggnad äfven här på Riddarholmens norra sida föranledt flera nya och förändrade anläggningar till förmån för såväl utseendet som handelns och kommunikationernas beqvämlighet, men vi skola här åtnöja oss med att blott antyda detta. Öfver Norrström är den nya bron anlagd i nordvestlig riktning, med en längd af 830 fot, bestående af nio större och ett mindre hvalf, hvilket sistnämnda kan öppnas såsom svängbro; små ångslupar och andra farkoster af dylik ringa höjd kunna dock i allmänhet komma under bron, utan att denna behöfver öppnas. Den är icke lagd öfver Strömsborg — den lilla holme som ligger så vackert midt i Norrström — utan vester om denna; de pelare som äro närmast intill denna holme äro uppmurade från den fasta grunden; de andra pelarne äro byggda på samma sätt som de förutnämnda mellan Södermalm och Staden. Då strömmen på detta ställe är mycket stark — hvilket i hög grad försvårade arbetet — äro pelarne stälda snedt under bron, för att kunna bjuda strömmen större motstånd. Pelarne bära för öfrigt icke blott jernvägen, utan äfven den på grosshandlaren Frestadius' bekostnad uppförda bro för fotgängare.

Den oinvigde kan ej föreställa sig hvilka svårigheter mött vid läggandet af grunden för de pelare hvarpå jernvägen går fram samt för landfästena m. m., men han kan göra sig ett begrepp derom, då han får veta att dertill behöfts icke mindre än fem olika grundläggningssätt för att i tidens längd motstå strömmens förstörande inverkan på de delar af byggnaden som befinna sig under vatten.

Slutligen äro vi framme vid centralbangården på Norrmalm i Klara församling, der centralstationen befinner sig helt nära den utfylda Klara sjö, som nu utgör en del af bangården. Stockholmaren minnes ännu hur för ögat motbjudande denna sjö var med sina ruskiga omgifningar och sitt instängda vatten. Det arbete som deri nedlagts med fyllning af grus m. m. och pålning för erhållandet af en tillräckligt fast grund har ej heller varit ringa.

Betrakta vi den nya centralstationen, som öppnades för trafiken måndagen den 17 Juli d. å., finna vi den ha ett imponerande yttre och vara hufvudstaden fullt värdig. Den är en af Stockholms ansenligaste byggnader och den största hvad längden angår näst efter kungliga slottet. Denna uppgår till 513 fot, minsta bredden till 57 och minsta höjden till 65 fot. Ritningen är uppgjord af arkitekten vid statens jernvägar, major A. V. Edelsvärd, hvilken äfven haft öfverinseendet af byggnadens uppförande och inredning, som verkstälts under ledning af kapten Unge och sedermera af löjtnant Engelblom. Längs hela stationen äro i banhallen de fem särskilda spåren öfverbyggda med ett lätt och ljust tak af glas och galvaniserad jernplåt, hvilande på smäckra takstolar af smidt jern, hvilka på vestra sidan uppbäras af murverk och vid perrongen af en rad vackra gjutjernskolonner. Från perrongen inkommer man i de olika klassernas väntsalar, hvilka befinna sig till höger, räknadt från banhallen. De äro smakfullt och ändamålsenligt inredda. I första och andra klassens väntsal ser man å ena väggen målade kartor öfver de tre skandinaviska ländernas jernvägar och på den motsatta en annan öfver banorna i det öfriga Europa. Möblemanget här utgöres af soffor och karmstolar, klädda med mörkrödt kläde. Innanför denna väntsal finnas de s. k. kungliga rummen, hvilka äfven upplåtas åt första klassens passagerare, när det är trångt om utrymme. I tredje klassens väntsal äro betsade bänkar anbragta utefter väggarne, som målats i ekfärg. I förening med väntsalarne stå restaurationsrummen. Inkommer man i vestibulen från den utanför stationen befintliga öppna platsen, har man närmast till höger portierens rum, i midten biljettförsäljningskontoret, en liten för sig sjelf stående byggnad, smakfullt utförd i ek och björk, och der bakom bagage-expeditionen.

De öfra våningarne äro afsedda för inrymmandet af styrelsens embetslokaler och boställsvåningar för åtskilliga tjenstemän men äro ännu ej färdiga. I norra delen af byggnaden finnes en genomgång för de med tågen ankommande resande och ett större rum med sittplatser för personer som önska invänta passagerarne eller för dem som afvakta bagageutlemningen. I norra flygeln finnas äfven lokal för post- och två rum för mjölktillförseln till hufvudstaden. I den södra flygeln befinner sig ilgodsexpeditionen, hvarjemte i stationen är anordnad ett särskildt polisvaktkontor.

Det är att hoppas att denna del af vår hufvudstad skall blifva förskönad och omreglerad i följd af granskapet med stationen, och så torde äfven blifva fallet med den del deraf som sammanbindningsbanan genomstryker till norra stationen, hvilken, liksom den södra, kommer att bibehållas såsom godsstation.

* * *

Litet tidsfördrif.

Efter dagens ansträngande göromål känner man behof af att hvila ut sig men vill likväl ha något att fördrifva tiden med, så att man ej är helt och hållet sysslolös. Härför har man haft att tillgå flere slags förströelser, men endast få af dem ha åstadkommits med så enkla medel och beredt både stora och små så stort nöje som den leksak vi här skola beskrifva.

Materialet utgöres blott af en handfull gula ärter och sönderspjelkade träbitar, hvilka man med en hvass pennknif gifver formen af tändstickor. Ärterna måste ligga i vatten minst tolf timmar men icke längre än ett dygn innan de kunna användas. De små stickorna skaffar man sig lättast genom att af tändstickorna afskära den del der svaflet sitter, och bäst äro naturligtvis de runda. Medelst dessa stickor och ärter kan man eftergöra åtskilliga i det dagliga lifvet förekommande saker, t. ex. möbler, soffor.

Vill man göra en soffa, tillspetsas i båda ändarne sex stickor af samma längd, t. ex. 1 tum, hvarefter man fäster en ärt i hvarje ända. Ju mera lika hvarandra ärterna äro till storleken, desto nättare blir arbetet. Sedan hopfogar man dessa sex stickor med tio andra, hvilka tillspetsats på samma sätt men äro något kortare. Observeras bör att arbetets lyckliga framgång i hög grad beror af den omsorg hvarmed man fastsätter ärterna på den tillspetsade stickan, ty uttager och fastsätter man denna flere gånger, blir dess spets våt och vill icke fastna i ärten. Sedan gör man ryggen och slutligen benen.

Vill man ha en fyrkantig korg börjar man med att först göra den fyrkantiga botten och anbringar så diagonalerna, hvarefter de uppåtstående stickorna fästas i något sned riktning utåt, såsom illustrationen visar, och sammanbinder derpå de öfversta delarne. Slutligen fastsättas de stickor som stödja den midtersta ärten i den öfversta fyrkanten och sist anbringas handtaget, hvilket helst bör göras färdigt innan det fastsättes.

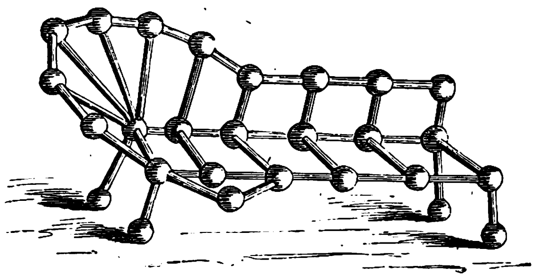

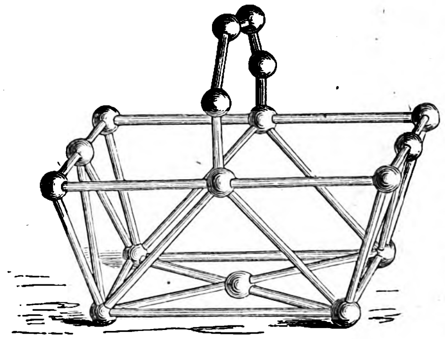

Litet svårare är det att åstadkomma en rund korg. Härvid utgår man likaledes från botten men så, att man först anbringar de från den midtersta ärten strålformigt utgående stickorna i denna och sedan förbinder ytterstickorna, hvarefter förfares på samma sätt som vid den fyrkantiga korgen.

Svårast är blomsterkorgen att göra, emedan dess botten måste bestå af en omvänd pyramid för att stödja ringen bättre, hvilket betydligt försvårar arbetet. Vid åstadkommandet af denna kan man taga till utgångspunkt lika väl den öfversta ringen som bottens midt. Foten kan man göra fullständigare än hvad träsnittet utvisar, om man så vill, med fyra till sex stickor och förbinder ytterändarne till en ring.

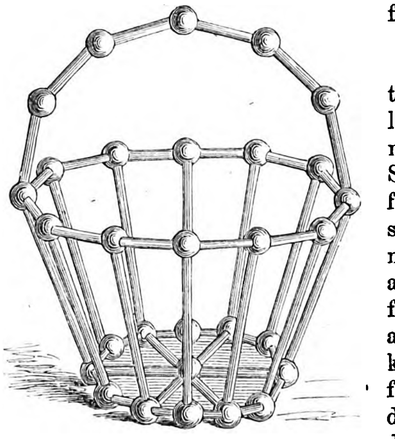

Såsom af de hithörande träsnitten synes, kan man till eftergörande för sig uppställa en mängd former, men ju mer sammansatt föremålet är, desto större tålamod tager naturligtvis dess utförande i anspråk. Men om man från första början går omsorgsfullt tillväga och, såvidt möjligt är, har stickorna förut afmätta och tillspetsade innan de skola hopsättas, är arbetet icke svårt. För att gifva det färdiggjorda föremålet större styrka kan man antingen med en pensel öfverstryka det med en stark gummilösning eller också neddoppa det helt och hållet deri innan ärterna torkat. Uppmärksammas bör härvid att föremålet skall stå på en vågrät yta under det torkningen försiggår, emedan den form det antager efter torkningen sedermera ej kan förändras.

* * *

Stormningen af Fredriksodde.

Berättelse af Otto von Schantz.

En söndagsmorgon i Februari månad år 1655 vandrade på vägen som leder upp till Rasbo kyrka i Upland en man, hvars raka hållning, stora grå mustascher och säkra steg tydligen förrådde krigaren. Den venstra armen hängde tung och orörlig vid sidan och liknade en från en frisk stam afhuggen vissnad gren; i den högra höll han en stadig påk, hvilken han oftare svängde i luften än stödde mot marken, under det han, trots sin tydligt framskridna ålder, med en ynglings hela spänstighet rörde sina ben, ett klart bevis på att dessa åtminstone ännu icke varit föremål för någon kitslig kula eller näsvis lansstöt.

Han ämnade sig till kyrkan den gamle krigaren, ty när Gud tjenades i templet, saknades han aldrig der, och från kyrkan hördes redan församlingens lofsånger, manande den gamle bussen att påskynda sina steg. Snart stod han på kyrkvallen, framför hvilken sträckte sig de så kallade Rasbo-kils ängar, men vid den första blick han kastade öfver fältet tvärstannade han och blickade med bestörtning omkring sig. Hans ansigte uttryckte på en gång öfverraskning och häpnad, han kastade bort sin vandringsstaf och förde handen till sin långa värja, men hastigt ändrade han sig och skyndade mot templet, hvars port han slog upp på vid gafvel, och ställande sig på hufvudgången, ropade han till den i bön försänkta allmänheten:

“Till vapen! Fienden är öfver oss!“

Den gamle dragonens djupa stämma trängde olycksbådande genom församlingens lofsånger, och den åldriga kyrkans grå murar återgåfvo den hemska varningen. Sången tystnade hastigt och med orolig förvåning vände sig församlingen mot den som störde dess andakt. Stum betraktade man den ärriga veteranen, och mången greps af en smärtsam oro öfver hans sinnesförfattning, ty han var aktad och afhållen af församlingsborna, som gerna sågo den käcke bussen från tretioåriga kriget framför skymningsbrasan, der han underhöll dem med berättelser om de underbara striderna från det ärorika kriget. — Men nu stod det bestämdt aldrig riktigt rätt till med hans förstånd; midt under djupaste fred ville han öfvertyga dem att fienden hade trängt sig in i landet och till och med stod utanför dörren; och med detta rop hade han stört deras djupa andakt, ett brott som blott en drucken eller galning kunde göra sig saker till.

Kyrkoherden Enstadius, som tjenstgjorde framför altaret, vände sig med sträng uppsyn mot fridstöraren, och han ämnade just förehålla honom hans oskick, då hans blick med detsamma föll ut genom den af dragonen på vid gafvel lemnade kyrkdörren; men hvad han då blef varse tycktes på honom utöfva ett djupt intryck, ty den värde prestmannens stränga utseende förbytte sig till synbar ångest, och höjande sina armar och blickar mot höjden, utbrast han:

“Nå, Gud vare oss nådig! Fienden är verkligen öfver oss, ty jag ser dem strida på Rasbo-kils ängar.“

Dessa ord voro tillräckliga att bryta den förtrollning hvari dragonens uppträdande hade försatt hela församlingen, och bestörtningen intog nu öfverraskningens rum; liksom träffade af en elektrisk stöt, reste sig alla, qvinnorna uppgåfvo högljudda klagorop och snyftningar och slöto sig till sina manliga anförvandter, liksom för att hos dem erhålla ett skydd mot den hotande faran, gubbarne sänkte sina kala hjessor och uppstämde varma böner för det ånyo hotade fäderneslandet, medan de yngre och mera manhaftiga hastade att rycka ner af väggarne de gamla svärd, värjor och hillebarder som här och der voro uppsatta under någon vapensköld eller gammal trofé.

På ett tecken af den gamle dragonen slöto de sig intill honom, som tillika med kyrkoherden begaf sig med den beväpnade skaran ut på kyrkvallen, efterföljda af den öfriga delen af församlingen, som nu skyndade ut för att i tid gömma undan sig och sina redbaraste egodelar, tills faran vore öfverstånden.

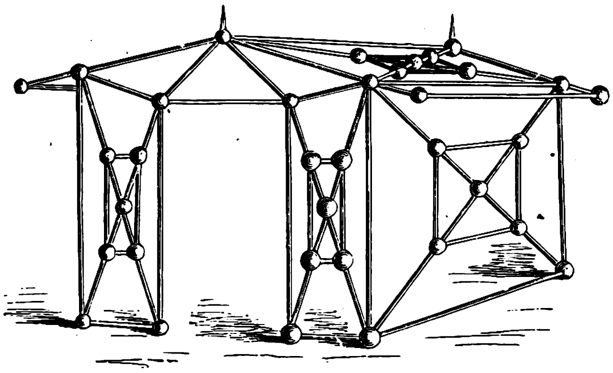

Men den syn som mötte allas blickar vid utträdandet ur kyrkan var ingalunda egnad att på något vis lugna de upprörda sinnena; fastmera slogos de af ytterligare förskräckelse och blefvo stående på stället liksom fasttrollade.

Det nedanför kyrkvallen sig utbredande fältet var nämligen uppfyldt af trupper, som under häftig strid störtade sig öfver hvarandra. Man såg ryttarskaror i vild fart drabba samman, värjor blänkte i luften och bildade tusentals strålkretsar, pistoler blixtrade, man förföljde hvarandra i buskar och snår, och på en kyrkan närbelägen kulle körde kanoner upp. Bakom de trupper som buro de svenska färgerna red en man med reslig växt, en lång ryttarkappa betäckte hans axlar och på hufvudet bar han en storbrättad stormhatt, som helt och hållet dolde hans ansigte. Hvarhelst man skarpast möttes, der syntes han, uppmuntrande sina krigare; hans häst föreföll de häpna åskådarne som vore den bevingad, ty han förde sin herre, snabbt som tanken, från den ena flygeln till den andra, och ryttaren föreföll dem som vore han ett öfvernaturligt väsende, ty han syntes nästan öfverallt, ordnande och uppmuntrande sina soldater, utvecklande en förvånansvärd kraft och snille. Slutligen tycktes hans öfvermenskliga ansträngningar krönas med framgång, hans tappre krigare började synbarligen vinna öfverhanden, ty de fiendtliga massorna gåfvo allt mer och mer vika. Plötsligt sänkte sig en tät dimma öfver stridsfältet, de stridande partierna blefvo allt dunklare och otydligare, dimman sänkte sig nu ända ned mot marken, for hastigt öfver stridsplatsen och höjde sig derpå, drifven af en lätt vind, öfver skogen och var snart försvunnen tillika med de stridslystna skarorna. Af hela det upprörande och hotande skådespelet syntes intet spår; man såg icke mera de i sporrsträck ilande sqvadronerna, inga svärd svängdes i luften, kanonerna på höjden voro borta; allt var försvunnet liksom genom ett trollslag, och på den hårdfrusna marken syntes intet spår efter den nyss så fruktansvärda striden.

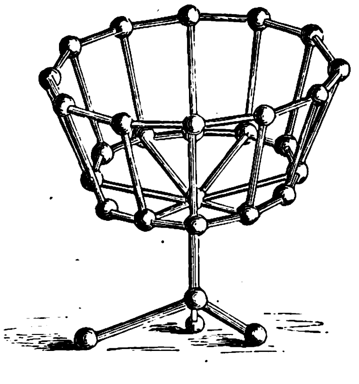

En lång stund förflöt under ljudlös tystnad; fruktan hade lemnat rum för en onämnbar bestörtning, som tydligt stod att läsa på hvars och ens ansigte, och häpen blickade hvar och en utåt det numera lugna och fredliga fältet.

Kyrkoherden Enstadius var den som först bröt tystnaden.

“Låtom oss återgå i Guds hus och fortsätta den afbrutna andakten och ur djupet af våra hjertan bedja Gud afvärja allt ondt från vårt älskade fädernesland, ty det händer någon gång att den gudomliga försynen sänder oss, syndiga menniskor, några varnande tecken till kommande olyckor. Efter gudstjensten vill jag bedja några af eder, hedervärda sockenmän, bevitna hvad vi här skådat, hvilket jag vill skriftligen uppsätta*).

Dystert och sorgset, skildes kyrkfolket efter slutad gudstjenst vid kyrkogårdsgrinden. De sista som lemnade kyrkogården voro den gamle dragonen och hans son, en tjuguårig, gänglig och högväxt yngling, med ett vackert och ljuslätt ansigte samt en ungefärligen lika ung flicka med ett rödblommigt, intagande utseende, strålande ögon och välformad mun, hvars lekande löje icke ens den upprörande synen på Rasbo-kils ängar och de bådade farorna fullkomligt lyckats utplåna. Hon gick vid ynglingens sida, hållande honom i ena handen; i den högra bar hon den med klumpiga messingsbeslag tillslutna psalmboken och gick tyst och försagd med blicken fästad på marken. Männen voro äfven slutna och tystlåtna, upptagna af tanken på hvad måhända tillstundade.

Ett stycke längre bort vid en afväg tillstötte en fjerde person, som tycktes ha stått och väntat på det lilla sällskapet.

Det var en kortväxt, undersätsig karl, omkring tretio år, med ett fult ansigte, som ingalunda förskönades af ett smilande leende och en skygg och irrande blick. När den unga flickan blef honom varse, drog hon sin hand ur ynglingens, stack den ner i den vida pelsfickan och sänkte, förlägen och brydd, åter sina blickar.

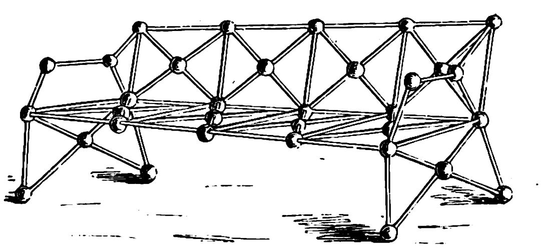

Mannen vid vägskedet helsade helt bekant på vår vandrare och slöt sig till dem.

“Nå, Stensson, hvad säger I om den märkliga företeelse vi i dag hafva skådat?“

“Jag säger, Sven Ersson,“ svarade dragonen, “detsamma som vår fromme kyrkoherde, att Herren sänder oss understundom varnande tecken. — Jag spår att det snart är slut med landets frid.“

---

*) En afskrift af detta märkvärdiga dokument finnes i Palmsköldska samlingarne i Upsala bibliotek.

“Så synes det litet hvar som ett nytt örlog stundar oss — men landet har ju ännu icke hunnit hemta sig från det nyss slutade kriget. Hvar finna folk till ett nytt? — Följden af ett krig blir, att man måste taga äfven de halfmogne ynglingarne från hemmet,“ genmälte Sven Ersson med ett skelande ögonkast på ynglingen och flickan.

“Ja men, så blir det nog, ty de sista fälttågen togo bort de unga och lemnade blott barn och gubbar qvar,“ svarade dragonen.

“Det är synnerligast ondt om ungt krigsfolk inom vår socken. Er Matts lär väl näppeligen komma undan.“

“Först skall man likväl kalla mig, och så länge jag ännu orkar föra mitt svärd, lärer man väl lemna pojken der i fred.“

“Men ni har ju bara en arm! Tror ni att man tager krymplingar till krigsfolk, när man kan få ungt och raskt folk?“

“Men Matts kan ju långt ifrån kallas för rask, hans kropp är svag och hans helsa är det icke mycket att skryta med; jag tviflar på att han duger till ryttare, till fotknekt duger han då platt intet!“ menade fadern, i det han kastade en medlidsam blick på sin gänglige son.

De unga hade under detta samtal förhållit sig alldeles tysta. Flickans friska kinder hade likvisst bleknat på ett ganska märkbart vis, och understundom pressade sig en lätt suck fram öfver de små läpparne. Matts, föremålet för samtalet, gick, sluten och med nedsänkt hufvud, men nu ansåg han sig äfven böra yttra sina egna tankar om en sak som började röra honom så nära.

“Skulle vi få krig, och derom tycks ingen mera tvifla, så håller jag med Sven Ersson, att vi unga karlar blifva de som först skola deran.“

“Vi!... du tror dig då ega nog kraft att uthärda mödorna af ett ledungståg?“ sporde fadern med en misstrogen blick på sonen.

“Kraften sörjer nog vår Herre för, och med god öfning blifver den nog upphjelpt, och hvad sedan må hända står i Guds hand; men icke skall jag skämma ut det standar ni så ofta kämpat under,“ förklarade Matts med en viss sjelftillit.

“Nå, så ske då Guds vilje, om så är!“ utropade dragonen, sönderkramande en tår, som visade sig i ögonvrån; “men hade de kitsliga ulanerna vid Jankowitz lemnat min arm i fred, så hade kungen nog hellre tagit med sig en gammal bepröfvad krigare än en skägglös, kraftlös yngling,“ fortsatte han med en sorgsen blick på sin venstra armstump.

“Nå, vill Gud, skall kungen icke behöfva skämmas för de skägglösa ynglingarne, och vill han sörja för att vi få strida, så skola vi nog visa att vi icke äro mindre ärofulla än våra stridstappre fäder,“ svarade ynglingen med stolt tillförsigt.

Den gamle krigaren blickade hastigt upp på sin son, det syntes tydligt att svaret behagade honom, och han vred sina stora mustascher med ett uttryck af stolthet.

Den unga flickan lyftade äfven upp sina ögon på ynglingen, ett vemodsfullt leende krusade hennes läppar och en gillande blick trängde fram ur de djupblå, sorgsna ögonen.

Sven Ersson gaf henne ett sneglande ögonkast och tog derpå till ordet:

“Det blifver väl en allt bra stor sorg för ert unga hjerta, om eder trolofvade måste ut i krig, sköna Kristina?“

“Ja, nog kommer det att blifva mig en svår och tung sorg, men icke skall den blifva ett hinder för Matts att uppfylla sin pligt... Jag vill noggrannt lägga vår vördade kyrkoherdes ord i dagens slutpredikan på sinnet: att näst kärleken till Gud kommer pligten mot fäderneslandet — min kärlek kommer först i tredje rummet,“ tillade hon med stilla undergifvenhet.

“Men skall ni kunna bära förlusten af er älskade?... Döden möter en öfverallt under ett krig!“

“Hvarför tala om någonting sådant nu med henne?“ frågade dragonen häftigt, vänd till Sven Ersson.

“Och om äfven denna olycka skulle drabba mig, skall döden icke utöfva den minsta förändring af min trohet till Matts,“ svarade Kristina med en stadig blick genom tårarne på Ersson.

“Jag vet,“ inföll Matts, i det han fattade den unga flickans hand och sträckte på sin böjda gestalt, “att ni länge med afund betraktat vår tillämnade förening och att ni bjuder till att ställa er in hos min kärestas moder för att vinna henne för era afsigter. Ni skall naturligtvis gerna se att kriget blir utaf och jag drager åstad, på det att ni sedermera må ha dess friare händer; men jag är viss på att så länge jag lefver, skall min Kristina aldrig öfvergifva mig, och dör jag — det står i Guds hand! — så kan ni vara öfvertygad att aldrig blir hon eder.“

“Nej, aldrig!“ eftersade Kristina med darrande röst.

Dragonen vred sina mustascher och blickade mörkt på Sven Ersson, som fann sig i en något brydd ställning och skyndade att begagna sig af den första sidoväg för att taga afsked från sitt sällskap, hvilket med upprörda känslor fortsatte sin väg till byn, der de skildes åt. (Forts.)

◆

Lördagsqvällen.

Solen sjunker, lätta skyar simma
Uti ros och guld.
Himmelskt målar mången gyllne strimma
Qvällen ljus och huld.

Vinden hvilar, hviskar tyst i alen
Med högtidligt sus.
Lätta skuggor skrida genom dalen
Mellan haf af ljus.

Här från höjden, se hur sjön och landen
Skimra för min syn.
Tempelspiran från den gröna stranden
Lyfter sig mot skyn.

Lyss, hvad dallrande och klara vågor
Genom rymden gå;
Röra himlens alla purpurlågor
Gyllne klockor små;

Nej, blott tempelklockans stämma talar
Andaktsfull och blid;
Helgmålsringningen kring berg och dalar
Lyser nu sin frid.

Friden breder sina ljusa vingar
Öfver fröjd och nöd.
I Guds fridsfamn dagens sorl förklingar,
Söfs vid qvällens glöd.

Freja.

◆

Mans- och qvinnohufvudbonader i 14:de, 15:de och 16:de århundradena.

Inom kulturhistorien gifves det knappast någon intressantare afdelning än den som afhandlar folkens drägter. I hög grad märkvärdigt är att se huru hvad som luftstreck, vana och seder gjort nödvändigt under inflytande af fåfängan, egenkärleken och begäret efter förändring och omvexling i tidens längd ombildats från det nödvändiga till det nyttiga, från det nyttiga till det angenäma och från detta till lyx, detta barn af ledsnaden och den menniskan medfödda skönhetsinstinkten. Ett af de märkligaste kapitlen i denna modernas historia är det som afhandlar hufvudprydnaden och hufvudbonaden, ty härvidlag gjorde sig begäret efter omvexling och det klimatiska behofvet afgjordt gällande i långt större omfång än, såsom man ännu i dag kan se, vid den öfriga, färre vexlingar underkastade beklädnaden. Båda könens hattar, mössor och hufvor äro ju i vår tid oftast underkastade de vexlingar som framkallas af nycken, årstiden och det verkliga behofvet. Medeltiden hade i afseende på enkelhet och förnöjsamhet ett visst företräde framför vår tid, endast med den skilnaden att dess moder i de flesta fall förblefvo gällande för så många årtionden som de nuvarande moderna för månader, ty penningvärdet var då högre, råmaterialierna funnos att tillgå i ringare grad, kommunikationsmedlen voro på långt när ej så utvecklade och då funnos inga modjournaler och jernvägar med snälltåg.

Redan i forntiden hade man de mest olika hufvudbonader: hattar för männen, slöjor och hufvuddukar för qvinnorna. De gamla österländska folken kände icke till hatten, ty på de forntida egyptiska och assyriska skulpturerna och vattenmålningarne ser man ännu obetäckta hufvuden med väl friseradt hår, och hufvudbonader användas endast såsom krigsprydnader eller vid gudstjensten. De gamla grekerna begagnade hufvudbonader för att skydda sig mot solen, blåsten och väderleken, men den förnäme eller bildade mannen hade ingenting på hufvudet. Hatten nyttjades endast af resande, sjömän (den frygiska mössan), herdar och fältarbetare, och det var endast undantagsvis qvinnorna begagnade slöja eller hufvudduk. Endast judinnorna måste i följd af religiösa föreskrifter betäcka sitt hår, när de inträdt i äktenskapet. Gamla qvinnor och sjuka buro hos grekerna en hufvudduk, *theristrion*, hvilken sedermera hos romarne fick namn af *palliolum*. Det var först i en senare tid som man i Grekland och Rom började nyttja filtmössor (*pileus, pileum, pileolus*), såsom man ännu kan se af antika statyer, och hvilket medgafs af Italiens ständigt klara himmel. Men redan de grekiska och romerska skriftställarne veta att berätta om de hufvudbonader som begagnades af barbarerna i de längre norrut belägna länderna, i synnerhet galliernas, germanernas och britanniernas, och här gjorde luftstreckets stränghet hufvudbonader nödvändiga, i synnerhet om vintern.

Redan i den äldsta medeltiden hade man en mängd hufvudbonader för båda könen, men det är först efter korstågen som dessa plagg synas ha blifvit underkastade ett visst mod, och redan i början af fjortonde århundradet skilde sig i Frankrike och i synnerhet i Paris, hvilket redan då synes ha varit modernas härd, de olika klasserna från hvarandra genom sina olika slag af hufvudbonader och vakade med afundsjuk omsorg öfver att deras privilegier i detta hänseende icke usurperades af dertill oberättigade. Blott den frie mannen begagnade under förra hälften af medeltiden hatt, och det var endast ädlingen som fick bära hatt eller mössa med fjädrar och agraffer af dyrbarare metall. Redan tidigt fanns det ett hattmakareskrå, och en förordning af den 24 Mars 1324 gaf det parisiska hattmakareskrået en organisation enligt hvilken det sönderföll i fyra klasser, nämligen i blomsterhattmakare, filthattmakare, kattunhattmakare, påfågelhattmakare (fjädersmyckare), hvartill kom en femte, innefattande de qvinliga arbetare som gjorde guldstickade hattar. Paris synes ha då liksom nu varit mönsterstaden för denna industri och ha spridt sina tillverkningar af detta slag öfver hela det kristna Europa.

Vid första ögonkastet på hithörande illustrationer, som framställa de vanligast begagnade mans- och qvinnohufvudbonaderna under tre århundraden, synes genast huru nyckfull och omvexlande smaken varit äfven under denna period samt huru individens nyck och hvad vi i våra dagar kalla mod gåfvo omvexling och mångfald åt det nyttiga och nödvändiga. Att äfven vid denna tid moderna voro mycket kortlifvade samt att man täflade i att öfverbjuda hvarandra i fråga om dyrbarhet och hvad som ansågs för vackert, inses af de klädedrägtsförordningar och lyxförbud som utfärdades för att stäfja den omkring sig gripande lyxen och fåfängan.

Hufvudbonadens form och antal hos båda könen voro hela medeltiden igenom utomordentligt stora. Hos männen hängde den ofta tillsammans med den öfriga beklädnaden såsom ett slags kapuschong, och hjessan betäcktes då af en kalott. Kapuschongen förekom äfven vid fruntimmersdrägten, såsom synes af den ena illustrationen. Men dessutom begagnade männen äfven kapuschongen skild från rocken såsom en mössa, *aumusse*, hvilken räckte till skuldrorna. Ofta gafs åt hufvudbonaderna samma namn som det tyg hade hvaraf de voro gjorda, t. ex. barrett af *birrus*, ett raggigt tyg, *bonnet* af *bonneta*, ett slags kroaserad väfnad.

Från trettonde till sextonde århundradet begagnade både män och qvinnor ofta omkring hufvudet en krans, den s. k. *chapel*, hvilken än förestälde blommor, än utgjordes af två sammanvirade olikfärgade tyger och som af de förnämare ofta smyckades med en agraff eller fjäderbuske öfver pannan. Af denna *chapel* uppkommo för männen först hattarne, *chapeaux*, hvilka ofta voro mycket rikt utsmyckade. Qvinnornas hufvudprydnad, i synnerhet flickornas, fick efter fjortonde århundradet ännu större omvexling genom bruket af olika slags hårnät, kallade *crespines*, *tressons*, *dorelots* o. s. v., och ett slags slöja, hvilken fästades på olika sätt, såsom man ser på hithörande illustration. Gifta qvinnor och enkor begagnade hufvor och de mest olikartade hufvuddukar, hvilka hade alla möjliga namn. Begäret efter nytt och täflan att öfverstråla hvarandra ledde derhän att man, då rikedomen och välståndet i städerna i hög grad tillväxte, öfverbjöd hvarandra i valet af dyrbara tyger samt att regeringarne och myndigheterna utfärdade de s. k. klädselförordningarne, hvari föreskrefs en viss drägt för hvarje stånd och begagnandet af sammet, siden, juveler och prydnader af guld förbehölls åt endast adeln och patricierna, då deremot borgarne fingo åtnöja sig med att nyttja gröfre

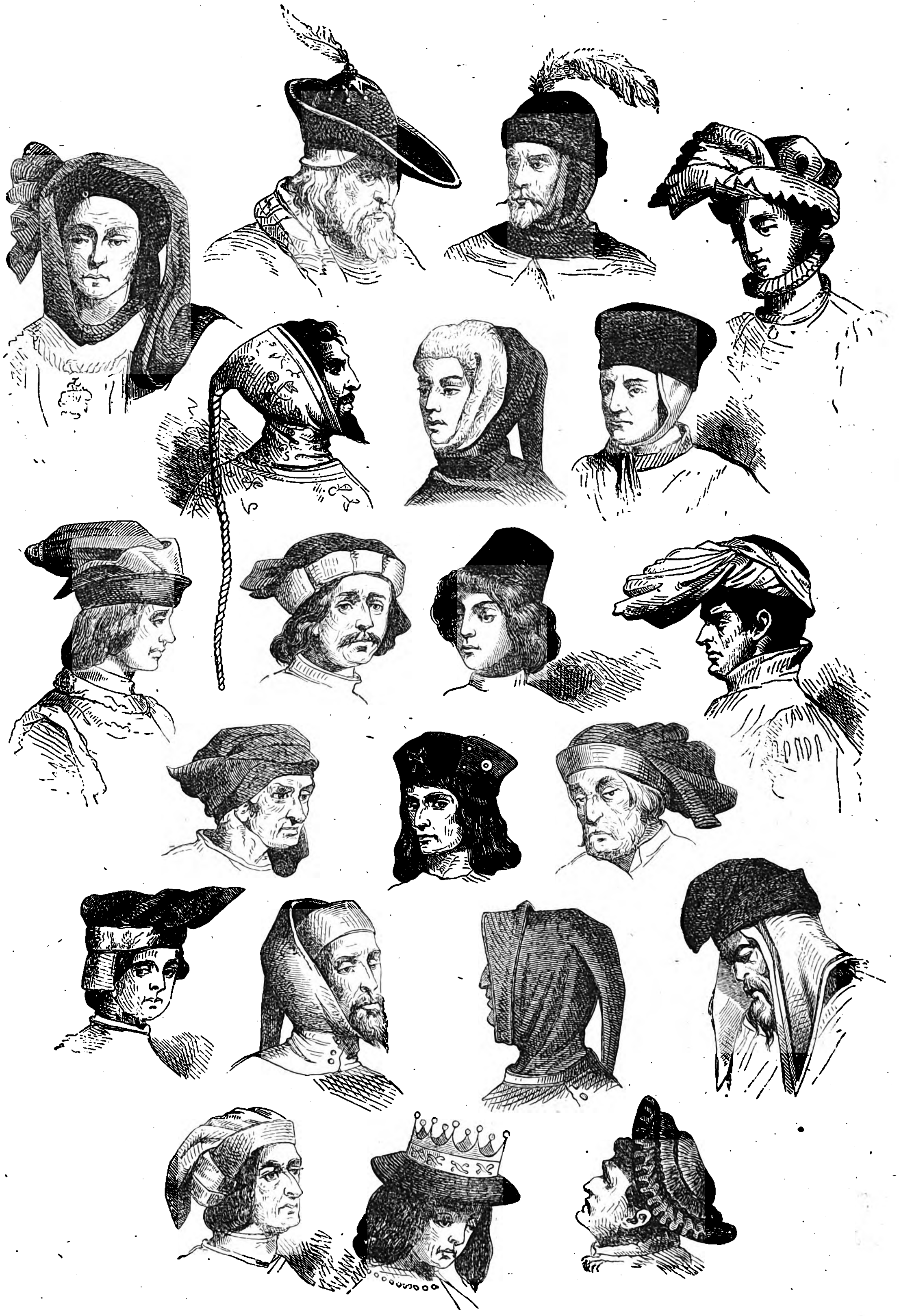

Manliga hufvudbonader i 14:de, 15:de och 16:de århundradena.

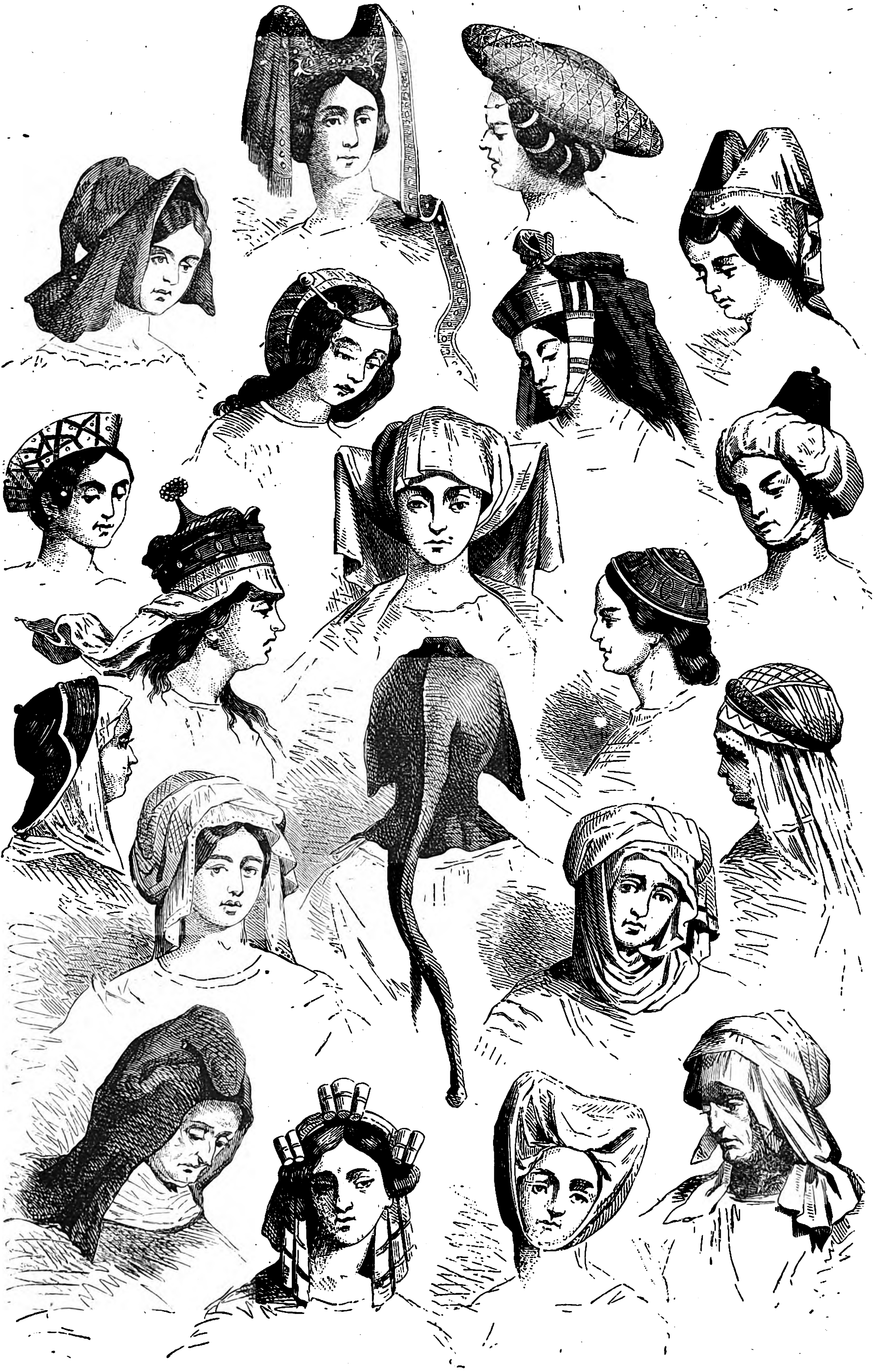

Qvinshufvudbonader i 14:de, 15:de och 16:de århundradena.

tyger. Dessa förordningar voro, såsom vi förut påpekat i denna tidskrift, ingen uppfinning af medeltiden utan endast lånade från romarne, hos hvilka sådana utfärdades redan år 572 (i de archiska beklädnadslagarne). Tyska riksdagen befattade sig med dylika förordningar hufvudsakligen under sextonde och sjuttonde århundradet för att motverka den lyx som efter upptäckten af sjövägen till Ostindien och den amerikanska verldsdelen utbredt sig öfver södra Europa och genom förbättrade kommunikationer och utvecklade handelsförbindelser hotade att förstöra välståndet inom det jemförelsevis fattigare Tyskland. De som så obetänksamt i tid och otid klaga öfver vår tids öfverdrifna lyxbegär borde med skäl göra sig närmare förtrogna med det öfverflöd som rådde under både forntiden och medeltiden samt de onaturliga och vanvettiga moder till hvilkas slafvar den tidens menniskor gjorde sig, och säkert skulle de då finna att det icke är så farligt med vår tids lyx, helst när man besinnar att förvärfskällorna nu äro ofantligt förökade och kapitalrikedomen vida större samt arbetslönerna mycket lägre än i förra tider.

Ut i verlden!

Nu, far, är jag axelbred, vuxen och lång,
Jag nu mina krafter vill pröfva
I lefnadens skiften och ödenas tvång.
Det skall väl ditt sinne bedröfva;
Men pligten mig kallar att tjena mitt bröd,
Att blifva *min* man och åt Eder ett stöd,
När åren ha silfrat ditt grånande hår,
När ensam min mor kanske sörjande står
Uti verlden.

Min mor! Ur ditt klappande hjerta du bar
Hvar dag till den Högste med bäfvan
Din bön för hvad kärast på jorden dig var;
För far och för mig var din sträfvan.
Mig lärde du känna det heliga bud:
»Du älske din broder näst efter din Gud!» —
Hvad du för mig gjorde, det icke jag kan
Dig gälda, fast höghet och rikdom jag vann
Uti verlden!

Min tacksamma kärlek I hafven ju qvar,
Men ut vill jag flyga i verlden. —
Till strid och till seger nog krafter jag har,
Om Herren mig hjelper på färden.
Välsignelse sänder från höjden Han ner,
Om blott hvarje morgon du ömt för mig ber,
Då krönes nog mödan, fast svårt är stå
I motgången stark och att profvet bestå
Uti verlden.

»Må Herren dig följa på lefnadens haf
Och leda din kosa bland skären!
Der fann redan mången förtidigt en graf,
Som blindt styrde efter begären.
Med *rätt* till kompass och med *samvetets* flagg
Ser dagen du gry utan ånger och agg
Och solen gå ner bakom bergen med frid. —
Tro stadigt på Gud under mödor och strid
Uti verlden!

Kom ren i ditt sinne tillbaka till oss,
Med glädje kom hem till de gamla,
Med ögat så klart som ett himmelens bloss!
O, må vår förhoppning ej famla! —
Då vänte vi dig, som den lidande gör,
Förlossningens engel som budskapet för;
Som fången till frihet; den lifdömde nåd. —
Var vis uti tankar och manlig i dåd
Uti verlden!»

Det tungt är att skiljas, men ungdomens mod
Gör lätta dess steg och dess sinne;
Och friskt går i pulsen det ynglingablod,
Som älskar sitt hem och dess minne. —
Han tryckte de gamla mot högbugtad barm.
Med stafven i hand och sin rensel på arm
Han vandrade fram öfver skymmande hed,
När solen i vester gick rodnande ned,
Ut i verlden.

Mortimer.

En blick i turkiska sultanens harem.

(Ur "Globus".)

Den samling af byggnader som bilda seraljen omgifves af höga murar och kallas på det pompösa hofspråket *Dari seda* d. v. s. lycksalighetens hemvist. Derinom befinner sig äfven *harem*, hvarest bo sultanens qvinnor, hvilkas antal är ganska betydligt. Säkerligen skulle det gå ganska stormigt till i detta palats, såvida icke dess invånarinnor vore underkastade ett slags regeringssystem och måste foga sig efter en viss hierarkisk ordning.

I spetsen för denna skara af qvinnor står alltid *Valide-Sultana*, hvilken är den för tillfället regerande storherrns moder samt ett slags envåldsherrskarinna. Att hon och ej någon af hans hustrur bekläder denna befattning finner sin förklaring i de turkiska samhällsförhållandena. En turk kan ha flere hustrur men likväl ej mer än en moder, och denna är han skyldig sonlig vördnad.

Näst efter Valide-Sultana är den förnämsta damen i harem *Hasnedar-Ustah*, eller öfverskattmästarinnan, som utgör den förmedlande länken mellan herrskaren och harems qvinnor. Hon utöfvar stort inflytande, och om sultanens moder dör, är det hon som ställer sig i spetsen för det hela. Derefter kommer den på anciennitet hvilande ordningen till de olika *kadins*, sultanans hustrur, och vidare till *ikbals*, favoriterna med första favoritslafvinnan i spetsen.

Af sultaninnan-modern, öfverskattmästarinnan, de fyra gemålerna, och de sex favoritslafvinnorna, tillsammans ett dussin qvinnor, står hvar och en i spetsen för sitt hof (*daire*) med dess talrika personal. Till ett sådant hof höra 12-15 dels unga, dels bedagade qvinnor, och hvar och en af dem har sin bestämda syssla: en sköter t. ex. ekonomien, en annan föreläser ur koran, en tredje är sekreterare, en fjerde öfvervakar kaffets servering o. s. v. Inalles uppgår hela antalet af vid ett sådant hof anstälda qvinnor till 120. Denna siffra måste likväl multipliceras med 5, ty hvar och en af dessa damer har dessutom under sin vård 5-6 unga slafvinnor, dem hon skall uppfostra och utbilda i någon viss riktning. De tjenstgöra såsom biträden, sedermera såsom sekreterare-elever och medhjelperskor vid kaffets servering åt sultaninnan-modern m. m. Om man sammanräknar alla qvinnorna inom ett sådant hof uppgår antalet af dem till omkr. 600!

Utom dessa qvinliga tjenstemän finnes i sultanens harem en hel stab af svarta och hvita köksor, danserskor, pantomimspelerskor och musicerande damer. Hvart och ett af hofven utgör en väsentlig beståndsdel af sultanens hofhållning och är underkastadt stränga föreskrifter, hvilka i viss mening kunna jemföras med de för medeltidens nunnekloster gällande.

På ett motsvarande sätt äro likaledes inrättade tronarfvingens och de öfriga sönernas efter en afliden sultan hof. Äfven prinsessorna ha sina, och allt detta befinner sig inom den kolossala harembyggnadens murar. Den aflidne sultanens eller hans faders gemåler, mätresser, systrar och bortgifta döttrar bebo särskilda palatser, som upplåtas åt dem af kronan.

Harem och dess invånare utgöra en verld för sig sjelf, hvars egendomliga lif rör sig inom dess trånga gränser. Men detta lif kan endast existera med slafveriet till grundval; utan detsamma skulle det för längesedan varit utdödt. Sultanen är medelpunkten i harem omkring hvilken allt rör sig, den från hvilken allt ljus utgår och hvars uppmärksamhet hvar och en sträfvar att ådraga sig. Han är liksom centralsolen; prinsarne och prinsessorna äro i jemförelse med honom endast mindre planeter, som likväl hvar och en ha sitt system. Slafveriet och despotismen uppbära hvarandra ömsesidigt här.

Sultanens harem har sina egna slafhandlare, kunder, tyranner och offer; men som det ej har någon produktion, måste det fylla sitt behof af slafvinnor på torgen. Inom seraljens murar har man riktigt passion för att sälja sin nästa. Under det de turkiska stadsdamerna af köpmännen tillhandla sig vackra slafvinnor, ha sultaninnorna och de andra höga damerna inom seraljen förbehållit sig denna kommers såsom ett monopol, ty det händer icke så sällan att de sälja sina varor åt en prins af blodet eller till och med åt sultanen sjelf. En i rättan tid åt sultanen skänkt eller såld tscherkessisk skönhet af första rangen har mången gång varit ett medel att tränga ut en rival eller göra ett lyckligt slut på någon intrig.

Hur gestaltar sig nu en vacker slafvinnas lefnadslopp, sedan hon satt sin fot inom haremets portar? Vi antaga t. ex. att sultaninnan-modern eller någon af de fyra gemålerna tycker sig behöfva en ny slafvinna för att komplettera sin tjenstepersonal. Denna flicka anförtros först åt en af föreståndarskorna för något af de ofvannämnda hofdepartementerna, t. ex. åt den som står i spetsen för kaffets tilllagning och servering, för att gå i lära hos henne. Denna dam, eller, såsom man äfven kan säga, uppfostrarinna, blir nu ett slags moder åt den unga flickan, förser henne med kläder, penningar, prydnader, korteligen, med allt hvad hon behöfver. Ej sällan utvecklar sig ur detta förhållande en uppriktig vänskap, som varar för hela lifvet; förmyndarinnan skiljer sig aldrig från sin skyddsling, delar med henne ljuft och ledt och lemnar henne icke, äfven om den unga flickan gifter sig. Sultana är den som makten hafver, och endast med hennes tillåtelse kan *kalfa*, så kallas förmyndarinnan, bortgifva den åt hennes vård anförtrodda slafvinnan. Blir det fråga om att denna skall gifta sig, lägger *kalfa* ett godt ord för henne hos sultaninnan och söker åt henne utverka en passande utstyrsel, företrädesvis bestående af vackra kläder och prydnader. Dör slafvinnan, måste utstyrseln återlemnas, ty sultaninnan är den lagliga arftagerskan efter alla slafvinnor.

Blir den unga flickan ej gift, gestaltar sig hennes lif sålunda. Inom sekreteraredepartementet t. ex. stiger hon så småningom i graderna och blir slutligen, i fall lyckan är henne gynsam, öfverskattmästarinna, och på samma sätt går det till inom de öfriga hofafdelningarne.

Vederfares slafvinnan den i hennes ögon stora lyckan att blifva sultanens mätress eller verkliga gemål, tager hennes öde följande vändning. Det händer att sultanen aflägger ett besök hos sin moder och att dervid hans ögon falla på den unga flickan. Han gifver henne ett talande ögonkast eller säger åt henne några ord, hvilka anses innebära att hon ådragit sig hans intresse. Nu blir hon *gusdeh* och stiger i rang. Detta ord betyder: “i ögat“ och betecknar att herrskaren bevärdigat henne med ett ögonkast. Det följer af sig sjelf att den lyckliggjorda numer ej befattar sig med hvad som hittills ålegat henne; hon skiljes från sina kamrater och får sina egna rum i harem; hon vet nu att hon kan vänta sig att vid lämpligt tillfälle bli kallad till sultanen. Sedan detta skett, är hon en *ikbal*, d. v. s. en af “de lyckliggjorda“. Från detta ögonblick får hon egen liten hofstat, högt månadsanslag, ekipage och tjenare. Det kan hända att hon upphöjes till rang af verklig gemål, men man har exempel på fall, då en sådan ära afböjts. Många af dessa favoriter föredraga att efter eget val gifta sig med en enskild man, ty i motsatt förhållande har hon ständigt att kämpa med de andra qvinnornas afundsjuka. Många paschor anse det såsom en stor ära att få gifta sig med en *ikbal;* en sådan kan ju alltid till sin mans förmån ega inflytande i seraljen, och detta är just orsaken hvarför han vill ha henne till hustru; han förlorar nu ej så lätt sitt embete, och i många fall ser man på högsta ort genom fingrarne med hvad han gör eller icke gör.

Såsom öfverste iman (profetens representant) behöfver sultanen icke, när han tager sig en hustru, underkasta sig några ceremonier och gör det också icke heller. Då den nuvarande storherren Abdul Aziz företog en resa i Europa, ville man förskaffa honom en viss popularitet derigenom att det påstods att han hade blott en gemål. Så är likväl en verkliga förhållandet, ty han har tre gemåler. Den första hade han redan innan han blef sultan, den andra tog han till minne af sitt uppstigande på tronen och den tredje för att försona sig med sin syster Alide, med hvilken han länge lefvat i oenighet. Hans tre gemåler heta Eda-Dil, Heirani-Dil och Durney.

Man hör ofta påstås att de mest ansedda paschorna i Konstantinopel ha endast en hustru. I bokstaflig mening är detta riktigt, men i verkligheten är ej fallet så. Den enda hustrun vet ingenting om det större eller mindre antalet bihustrur mannen har, emedan alla möjliga försigtighetsmått vidtagas att hon ej må få någon kännedom om verkliga förhållandet. Men efter en sådan paschas död kommer allt i dagen, och mången gång står då gentemot hustrun en hel skara odalisker med sina små telningar.

Slafveriet existerar sålunda nu liksom förr i det turkiska riket. Dess afskaffande skulle visserligen höja qvinnan från den i våra ögon ovärdiga och förnedrande ställning hvari hon nu befinner sig samt emancipera henne åtminstone till en viss grad. Men för Orienten skulle en sådan förändring vara detsamma som en fullständig social och politisk omstörtning af samhällsbyggnaden. Den turkiska pressen påstår för Europas skull fortfarande med stor dristighet att slafveriet långt för detta försvunnit från storherrns rike, men detta är osannt. Slafveriet är, enligt major Millingen som egnat denna sak stor uppmärksamhet, en “social och politisk nödvändighet“ för turkarne. Det var, anmärker han, en mäktig häfstång vid det osmaniska väldets grundande och utvidgning, och det bidrager nu lika mäktigt till dess undergräfvande. Det har så sammanväxt med hela stats- och samhällsbyggnaden, att denna måste störta tillhopa i samma ögonblick det upphäfves. Om nu Porten släppte detta faktum ur ögonsigte, ej bekymrade sig om koran och ville genomföra en sådan revolution, då skulle den, så lofvärdt än dess förfarande i och för sig sjelf vore, påskynda Turkiets undergång. Har man en gång förstört de vallar och grafvar genom hvilka profetens anhängare äro skilda från de kristna, då är ej mer något motstånd möjligt och muhamedanismen går under hos turkarne.

Förut kunde man betrakta införseln af slafvar, hvilka då måste antaga islam, såsom ett slags invandring, hvarigenom ett nytt element af kraft och styrka tillfördes muhamedanerna. Slafvarne blefvo frie-krigare och förstärkte hären. Men eröfringarnes och krigsärans dagar äro långt för detta försvunna för osmanerna, och hvad de i slafväg köpa är endast qvinnor och gossar för att tillfredsställa sina lustar. Nu har en stor del af dessa herrliga och fruktbara trakter blifvit en ödemark, och turkväldet måste, för Europa åtminstone, betraktas som en anakronism.

◆

Tankar och reflexioner

af olika författare,

samlade af Elias Sehlstedt.

Fantasien är förhoppningens glada ljus och lifvets vinkande paradis samt den enda himmel som vi här på jorden egentligen ha att flykta till.

Fantasien är föreningsbandet mellan himmelen och jorden, mellan andens högre land och den föränderliga sinneverlden. Den är lifvets himmelska genius som vinkar oss uppåt med aningar och hopp och ljus och hänförelse, hvarförutan vi skulle nedgräfva oss endast i jordiska omsorger och hvardagliga bestyr.

I hvarje menniskosjäl ligger en aning om ett högre väsende.

Den republikanska styrelseformen är den enda rätta och mest naturliga men också en styrelse som förutsätter enhällighet, allmän upplysning, fördomsfritt folkvett, samt framför allt ett erkännande af förnuftets makt såsom sanningens gradmätare.

All uppfostran som ej förädlar, humaniserar, upplyser och förbättrar både hjerta och förstånd är oduglig. Hvad som först måste läras är vänlighet, mildhet, kärlek, försonlighet, ödmjukhet, aktning. Först måste man bilda sig till en ädel menniska och sedan till en sakkunnig och duglig medborgare.

Idealet är det högsta i fullkomlighet som man förmår tänka sig eller ana inom sinlighetens eller ideernas verld.

Hvad är skaldens genius annat än en återklang af hans inre lif och känslor. Allt i lifvet och naturen utöfvar sitt inflytande på snillet, men ingenting så mycket som hvad han upplefvat i sorg eller kärlek.

Sjelfuppoffringen har under alla omständigheter någonting lockande för den ädle.

Om hos kraftfulla personer motståndskraften mot frestelserna eger granitens styrka, så ega deras passioner, en gång lössläppta, eldens förhärjande våldsamhet.

Den som kan tala med Gud är aldrig ensam.

Den flicka som afvisar en dödlig friare i förhoppning att vinna en engel förlorar den ena utan att någonsin vinna den andra.

◆

Logogryf.

Med min *mitt hela* längesen försvunnit
de sälla dar, då jag *mitt första* var,
och sedan dess jag många gånger funnit,
hur ödets bud vi lyda en och hvar.
Fast den *mitt andra* oss vårt öde fälde,
vi först vid tidens slut få inse klart,
vi våra steg dock efter denna stälde,
ovisse om hur länge, långt och hvart.
Sju typer finner du uti *mitt hela*,
och dessa kan du, om du vill, helt lätt
grammatikaliskt sedan sönderdela
på skilda vis och hvarjehanda sätt.

Se här, hvad först du derutur kan taga:
hvad marken blir, när snön fått smälta bort;
hvad fågeljägarn ofta plägar jaga;
hvad rättvisan ibland har alltför kort;
ett rum, der man plär göra i affärer;
hvad hvarje nobel qvinna nämns; och hvad
i Dalarne deruppe finnas lärer;
hvad man vill ha det, hvar uti sin stad;
hvad öfver ån går fram till andra stranden;
hvad hvarje skarpskytt bör sig akta för;
hvad utfördt blef af fräcka mördarhanden;
hvad, när det rasar, snart en stad förstör;
hvad vi på himlen se vid horisonten;
hvad man i hvarje hus bland möbler har;
hvad man ej sakna vill, när, vänd mot fronten,
man krigarne fixerar en och hvar;
hvad man med andra ord kan redskap kalla;
hvad för vår helsa godt och nyttigt är;
hvad, såsom sådan, segra eller falla
en god soldat ju alltid göra plär;
ett namn som räknas till det täcka könet;
en regel — eller hur? — med andra ord;
hvad mången — sjelf jag ofta gjort det rönet —
kan bli för litet nog uppå vår jord;
hvad alltid finnes i hvart år, hvar månad,
fast det går undan med en hisklig fart;
en stad, som mång' turist gjort helt förvånad
— du vet: hvart bära »alla vägar», hvart? —
en egenskap. nödvändig för parfymer;
hvad kärl man plär, och fartyg, tror jag med;
hvad man kan se bland blommor, bjefs och plymer;
hvad man bör finna efter slutad fred;
det, hvaruti man stundom sjelf sig sätter
och hänger upp sig som en prydnad sen;
ett högst förargligt ord, just ej stort bätter
än detta genomtråkigt fula »men»;
hvad i hvar strof man alltid måste finna;
och hvad af det man bildat deruti;
hvad mannen aldrig här, men väl en qvinna,
en god och lycklig kan i lifvet bli;
och nu, till sist, ett djur som afsky väcker,
när för vår blick det plötsligt visar sig
med kroppen slingrande på sandig stig
och utur gapet klufna tungan räcker.
Och nu, att läsaren ej trötta ut,
jag på min gåta gör ett hastigt slut.

A—st.

Uttydning af logogryfen i föregående häfte: **Sjöförsvar**, hvaraf fås: *söfva, sörja, röja, svarf, ja! frö, frös, öfva, ö, öar, fösa, fras, fars, far, rö, af, ass, var, vas, as, arf, ras* och *ösa*.

◆

Strumpebandsorden.

Denna orden, hvilken, såsom en entusiastisk författare yttrar, »öfverträffar i majestät, heder och ryktbarhet alla ridderliga ordnar,» grundades af konung Edvard III år 1344. De bästa auktoriteter tro likväl att dess tillvaro icke erkändes förrän under den senare delen af Henrik VIII:s regering, då dess lagar blefvo formligen kungjorda och dess medlemmar valda. Ordens himmelska beskyddare voro ursprungligen: den heliga treenigheten Jungfru Maria, S:t Edvard Bekännaren och S:t Georg, men då den senare var titulerad Englands helgon, blef hans namn närmare förenadt med den än de andres, hvarför den också ganska ofta kallas S:t Georgs-orden. Konung Edvard begagnade den såsom ett medel att omkring sig samla sådana tappre män som ville hjelpa honom att göra gällande de anspråk han då hade på Frankrikes krona och skapade deri någonting som motsvarande konung Arturs «riddare af det runda bordet».

Frossart och andra författare under denna period berätta oss att monarken bestämde Windsor till ordens högqvarter.

Skämt, fröjd och ett yppigt lefnadssätt, bardalekar under det täcka könets ögon — allt detta gjorde denna institution utomordentligt tilldragande, och den har bibehållit sin hänförande makt öfver engelska folkets hjertan under alla förändringar i mellankommande århundraden allt intill nuvarande tid.

Den bekanta historien angående uppkomsten af dess motto har blifvit förlöjligad af åtskilliga forskare, men vi kunna ej finna något skäl att tvifla på dess sanning, och med säkerhet kan man tro på den tradition som säger att grefvinnan af Salisbury, medan hon dansade med konungen, tappade sitt strumpeband, hvilket den artige Edvard upptog och fästade under sitt eget knä. Då han varseblef drottningens svartsjuka blickar, löste han upp bandet och återlemnade det till grefvinnan med de bekanta orden: *Hony soit qui mal y pense* (Skam den som tänker ondt derom). Ingen annan berättelse uppgifver en så tillfredsställande orsak till denna besynnerliga dekoration och dess lika besynnerliga motto.

Det ursprungliga antalet af ordens riddare var tjugofem, konungen sjelf den tjugosjette, och detta är dess nuvarande nummer.

Dess insignier bestå af ett mörkblått band, kantadt med guld, spänne och hängare af samma slag, rikt infattadt. Bandet har ofvannämnda motto inskrifvet i guldbokstäfver och bäres omkring venstra benet under knäet. Manteln är af blå sammet, fodrad med hvitt siden och har på venstra bröstsidan en broderad stjerna. Kappan med kåpa är af karmosinröd sammet, fodret af hvitt siden, hatten af svart sammet med en plym af hvita strutsfjädrar, i hvilkas midt sitter en tofs af svarta hägerfjädrar, det helt fästadt med ett band af diamanter. Kragen är af guld och delad i tjugosex stycken, hvart och ett bildande ett strumpeband Från denna nedhänger en bild af helgonet S:t Georg, kämpande med draken. En mindre bild af S:t Georg är fästad vid ett bredt mörkblått band och bäres öfver venstra skuldran. Stjernan är af silfver med åtta uddar, har i midten S:t Georgs kors och omgifves af strumpebandet. Ordens embetsmän äro: en prelat, biskopen i Winchester; kansler, biskopen i Oxford; registrator, domprosten i Windsor, ordens vapenkonung och ceremonimästare af svarta spiran.

Sammanträdena hållas alltid i Windsor och i kapellet hänga hvarje riddares sköld och rustning.

Den romerska propagandan har företagit sig att lyckliggöra äfven Melbourne, men det tyckes som om denna stads invånare äro i högsta grad förhärdade, ty der göra de af «de sista dagarnes helige« utsända apostlarne endast dåliga affärer. Elder Beauchamp har från staden vid Saltsjön begifvit sig till Nya Zeeland, der han predikat väldeliga, och sedan anländt till Melbourne för att omvända syndare, vinna själar, utbreda Guds rike och i sinnena inprägla den enda sanna tron. Australierna i Victorias hufvudstad blefvo något förbluffade, då de sågo en man, hvilken först varit vaktmästare vid deras Haymarket-teater och sedan aktör, helt hastigt förvandlad till en af de «heliga«. Med denna ädla dristighet som skådespelaren ej får sakna uppträdde han nu för att predika. Dervid anstälde han, säkerligen för att göra sig ännu intressantare, salfvelsefulla betraktelser deröfver att man i Wellington på Nya Zeeland, der endast dåliga, gudlösa och otrogna menniskor bo, hånat samt till och med kastat stenar efter honom. Ett sådant oskick måtte ha lockat tårar ur Herren Jehovahs ögon. Men nu vore han här, i brodern Kants hus, och denne utöfvade en välsignelsebringande verksamhet för himmelriket och bragte till paradiset många själar som utan honom skulle farit ned till helvetet. Med stor ifver behandlade han en brinnande fråga som blifvit uppstäld af ladies och angående hvilken de ville att den helige mannen skulle skänka dem några uppenbarelser. Saken gälde ingenting mer eller mindre än månggiftet med karlar. När, sådan är de värda damernas logik, en man får taga så många hustrur han behagar och äfven åtnjuter det privilegiet att vid randen af sin hvita klädnad till Guds himmel taga upp med sig många qvinnosjälar — när, säga de, månggiftet med qvinnorna är tillåtet, så måste äfven månggiftet med män vara berättigadt och öfverensstämmande med Guds ord. Men de råkade illa ut, när de vände sig till den helige herr Kant. Han utfor dundrande mot dem: «Hvad I åstunden är ett afskyvärdt kätteri, ett gräsligt, upprörande kätteri!« Derefter vände han sig i synnerhet mot sina fem döttrar, hvilka äfven verkade för utbredandet af dogmen om månggifte med män. Elder Beauchamp var af brodern Kants åsigt och utropade ifrigt: «Bröder, sektanhängarne hafva intet evangelium! Den som ej tror, han är fördömd, fördömd, fördömd!« Man finner således att den romerske påfven ej är ensam innehafvare af anatemat; mormonerna förstå att använda detsamma lika bra som den heliga fadren på S:t Petri stol: men de äro också heliga, det säga de sjelfva och måste äfven veta det. Några bland åhörarne framstälde åtskilliga ganska efterhängsna frågor angående månggiftet med qvinnor, men den helige Beauchamp besvarade dem lika naivt som öppenhjertigt: «Gerna skulle jag yttra mig derom, såvida jag vore säker för att ej helsas med skämda ägg och tegelstenar, ty jag får verkligen bekänna att jag älskar hvarken de ena eller de andra; i synnerhet kan jag inte med tegelstenar, när de kastas i hufvudet på mig. Det kunnen I väl förstå.«

Sedan församlingen höjt ett glädtigt lefve för mannen som från att ha varit en tarflig komediant blifvit ett så fromt helgon åtskildes den.

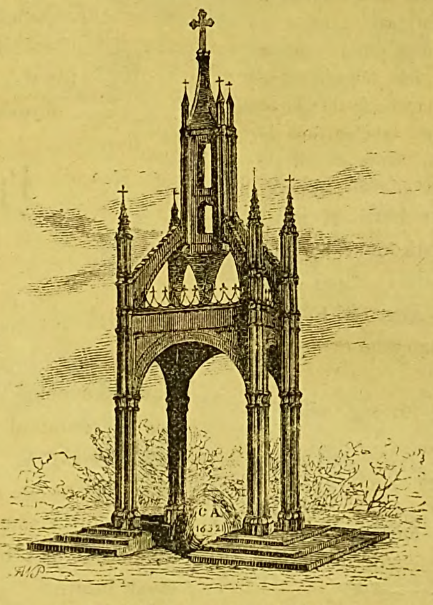

Gustaf Adolfs monument vid Lützen.

Gustaf Adolfs monument vid Lützen, som upprestes 1837 genom frivilliga bidrag från Sverige, har genom tidens åverkan blifvit i behof af någon reparation i fråga om inskriptionen, staketet m. m., hvarför kostnaden beräknats till 650 preuss. thal. Denna utgift har den lilla staden Lützen, med endast 2,800 invånare, funnit sig alltför dryg, och dess myndigheter ha derför vändt sig till tyske konsuln i Göteborg, hr W. Röhss, med anhållan att någon insamling måtte för ändamålet åstadkommas i Sverige.

Denna begäran, säger G. H. T., hvarur detta hemtats, är mycket billig. Det tillkommer svenske män att sjelfva underhålla det monument de uppfört till sin store konungs hågkomst och berömmelse. Vi betvifla således ej att ju tillräckliga medel skola inflyta för ändamålet. De kunna insändas eller inlemnas till konsul W. Röhss i Göteborg. som mottager och redovisar dem.

Hägring i Polen. I flera utländska tidningar läses om ett intressant naturfenomen som för någon tid sedan observerades från kl. 3 e. m. till solnedgången af samtliga invånarne i byn Goleche, belägen i guvernementet Petrikau. Det var nämligen en hägring som för byns häpna befolkning framstälde en förödande men stum slagtnings alla fasor. Presten och skolläraren på stället kunna ej nog prisa gestalternas oöfverträffliga tydlighet, färger och konturer. Infanteri och rytteri, hästar, uniformer, de olika regementena, artilleri, massornas liksom individernas rörelser, till en del äfven ansigtena, fotfolkets och ryttarnes fall, omkringsprängande hästar utan herrar, anfall, sammandrabbningar och tillbakavikande — allt detta framstod klart, varade närmare halfannan timme och försvann först med den nedgående solens sista stråle, sedan det småningom höjt sig till de högre luftregionerna.

Den mest pryglade menniska. Ur fängelset i en tysk stad utsläpptes för ej längesedan en man som kan sägas vara en notabilitet — dock endast derigenom att troligen i hela verlden finnes ingen som undergått så många prygelstraff. Före sin sista befrielse hade han blifvit afstraffad tjugosex gånger såväl af civil- som militärmyndigheterna, och de flesta gångerna har det varit prygelstraffet hvartill han varit dömd. Det kan visserligen ej med matematisk noggranhet uppgifvas hur många gånger tillsammans käppen varit i beröring med hans rygg, men så mycket vet den gode mannen sjelf att han för att ha deserterat fem gånger bekommit netto 12,600 rapp.

På **Albert Bonniers** förlag har i bokhandeln utkommit:

SAMLADE ARBETEN

AF

AUGUST BLANCHE.

Ordnade och utgifna efter hans död jemte författarens lefnadsteckning af AD. HEDIN.

Utgifvas i 3:ne skilda serier:

- I. **Romaner.** *Sonen af Söder och Nord, Banditen, Första älskarinnan, Flickan i Stadsgården,* och *Vålnaden,* 6 delar.
- II. **Dramatiska Arbeten.** 2 delar.
- III. **Berättelser och Smärre Arbeten.** *Bilder ur Verkligheten,* åtskilliga ej förut i bokform utgifna, 1 del. *Minnesbilder* (Nekrologer) samt smärre *politiska* och *andra uppsatser,* tillsammans 1 del.

Dessa arbeten torde komma att utgöra omkring tjugo häften och blifva till format och tryck öfverensstämmande med författarens förut utkomna *Bilder ur Verkligheten* (4 häften) samt *Taflor och Berättelser* (2:ne häften), hvilka båda, på grund utaf att de äro temligen spridda samt ännu i bokhandeln tillgängliga, icke för närvarande torde behöfva omtryckas. Egarne utaf dem kunna emellertid sålunda bli i tillfälle att komplettera författarens samtliga arbeten, och för de resp. subskribenter, som icke förut ega dem, skola de bli tillgängliga häftevis och till subskriptionspris i slutet af 3:dje serien.

Subskriptionspriset är 1 Rdr för ett häfte af minst samma storlek som de nu i bokhandeln utkomna häftena, och utgifvandet skall regelbundet fortgå utan långa mellanrum. Tretton häften äro nu utkomna (Aug. 1871). Nya tillträdande subskribenter kunna dock uttaga dem efterhand efter egen beqvämlighet.

Hvarje arbete säljes äfven särskildt för sig, och finnes nu att tillgå följande:

Bilder ur Verkligheten. 5 delar. 12 Rdr.
Taflor och Berättelser. 2 delar. 5 Rdr.
Sonen af Söder och Nord. 2 delar. 5 Rdr.
Banditen, fullständig i en del. 2 Rdr.
Första Älskarinnan, fullständig i en del. 2 Rdr.

BERÄTTELSER

af FRITZ REUTER:

"Från Anno Tretton." En berättelse från Tiden för Napoleonska arméns återkomst från Ryssland. Öfvers. från "Ut de Franzosentid", 5:te uppl., af HERMAN HÖRNER. 1 Rdr.

Under lås och bom. En politisk statsfånges lif på en kungl. preussisk fästning. Öfvers. af AXEL KROOK. 2: 50.

Smärre berättelser. Öfvers. af AXEL KROOK. Pris 50 öre.

Innehållande:

1. Huru jag fick mig en hustru.
2. Onkel Mathias berättelse om en öfverraskning.
3. Hvem skall bära hem pannkakspannan.
4. Hönspigan.

Gamla Historier. Öfvers. från plattyska originalet *"Olle Kamellen"* af AXEL KROOK.

- I. Hans Höghet. Pris 1: 25.
- II. Resan till Konstantinopel eller de mecklenburgska Montecchi och Capuletti. Pris: 1: 50.

På Sandreflarne.

Novell

af FR. SPIELHAGEN.

Pris: 1 Rdr.

Fr. Spielhagen eger i Tyskland ett högt och ansedt namn som roman- och novellförfattare, och det kan icke nekas att denna förf. eger ett tankedjup och en rikedom af poesi, som göra hans arbeten i hög grad läsvärda. Den närvarande berättelsen är bland hans bästa — den är liflig och intressant och har icke blott i förf:s hemland, utan äfven i England och Danmark, der den blifvit spridd i öfversättningar, väckt stort bifall.

Nordiska Taflor.

Pittoreska utsigter från Sverige, Norge och Danmark,

i träsnitt med text.

Af detta verk äro nu 4 band med tillsammans **288 afbildningar** utkomna. Med tillfredsställelse kunna vi säga att detsamma vunnit bifall uti alla de tre nordiska länderna, der det funnit en ganska vidsträckt spridning; men också torde det medgifvas att vår publik aldrig förut erhållit ett så pass värdefullt arbete för ett så ofantligt lågt pris.

Hvardera bandet innehåller **72 taflor** i stort qvartformat och kostar uti 12 häften 4 Rdr 20 öre, men finnes äfven inbundet i styfva permar för 5 Rdr samt i eleganta clothband för 6 Rdr 50 öre.

Till ett så billigt pris har aldrig förut ett så pass vackert planschverk kunnat erbjudas allmänheten, och möjligheten dertill berodde på en större uppmuntran, hvilken äfven blifvit detta företag till del.

Af denna orsak kommer äfven verket att fortsättas och subskription emottages på **5:te Bandet,** som utgifves i **12 häften à 35 öre** häftet. Hvarje häfte innehåller **6 taflor** med text.

Till beskaffenhet och prydlighet kunna dessa taflor godt hålla jemförelse med såväl fordna dagars koppargravyrer som med sednare tiders litografier. Men hvilken enorm skilnad i prisbillighet! Man erhåller nu här ett häfte med **sex** taflor för mindre än hälften mot hvad i fordna dagars planschverk **en** tafla kostade, och medan det derföre i fordna dagar var förbehållet den rika mannen ensamt att glädja sig vid åskådandet af konstnärernas verk, är det nu möjliggjordt äfven för den tarfligaste familj att hos sig ega ett verk som skänker detta förädlande nöje. — Hvarje band säljes särskildt.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

10:de häftet. Tredje årgången. Oktober 1871.

NÄR och FJERRAN
1871.

NÄR och FJERRAN

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

* * *

Tionde häftets innehåll:

Text:

August Blanche, lefnadsteckning af *Axel Krook.* 217.
Det misslyckade frieriet, poem af *A—st* .... 222.
Suckarnes bro i Venedig .... 222.
Stormningen af Fredriksodde. Berättelse af *Otto von Schantz.* II. .... 223.
Friaredansen, poem af *A—st* .... 230.
En kinesisk teater .... 231.
Richard Wagner .... 232.
Nattvarden af Leonarda da Vinci .... 236.
En rysk lappby af *M. A. Castrén* .... 237.
Forntidens jätteödlor .... 240.
Gåta .... 240.

På omslagets innansidor:

S. T.
En falsk far.
Muhameds nattliga himmelsfärd.
Uråldriga skeletter.

Illustrationer:

August Blanche .... 217.
Bilder utan text. VIII. Tiggare och tjufvar ... 220.
IX. Badande sotargossar ... 221.
Det misslyckade frieriet .... 224.
Suckarnes bro i Venedig .... 225.
Friaredans i Delsbo .... 228.
En kinesisk teater .... 229.
Richard Wagner .... 232.
Ryska lappar .... 233.
Den heliga nattvarden .... 236, 237.
Jätteödlor i fornverlden .... 240.

* * *

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.

Subskribenter betala 60 öre för häftet, men erhålla häftena 11, 12 gratis.

T. S. Engelsmännen förstå i högsta grad göra lifvet beqvämt för sig, hvarför det också är svårt att finna något uttryck motsvarande deras *case and comfort.* Både i sitt tal och i skriftspråket söka de äfven införa en viss sparsamhet, i det längre ord förkortas eller ersättas med helt andra kortare, och för en mängd begrepp använda de blott bokstäfver eller chiffre, hvilka snart vinna allmänt burskap. Sålunda omskapas förnamn så, att de låta lätt uttala sig. Mary förvandlas till Poll, Robert till Bob, Edward till Ned o. s. v. En omnibus är känd af hvarenda engelsman under det korta *bus;* ett *M. P.* efter namnet betyder *member of Parliament;* i ett *O.* och *P.* igenkänner hvar och en de mellan England och Ostindien gående *Peninsular and Oriental Steam Company's* postångare, och det finnes ingen som icke vid första ögonkastet på *T. S.* tänker på den tid och rum upphäfvande verldssamfärdseln.

Detta *T. S.* sofver aldrig, ja, sluter ej sitt öga till ens så mycket som en blund. Den värsta sqvallersyster i den sqvalleraktigaste småstadshåla mäktar ej i hela sitt lif utbreda en tusendedel af de rykten som *T. S.* utsprider i verlden under loppet af en enda timme, och det omfattar de mest olika meddelanden. *T. S.* håller fingret på guldpulsen i Newyork; *T. S.* har sitt öga fästadt på Indigomarknadens stigande och fallande — med ett ord ingenting undgår dess blick. Det tränger djupt ned under stenbron i *City,* löper längs landsvägarne, kryper utefter jernvägstunnelns fuktiga vägg, svingar sig från skorsten till skorsten öfver hustaken och ligger på hafvets botten mellan ruiner af skepp och korallref, mellan förlista skatter och hvitnande menniskoben.

T. S. användes för alla möjliga ändamål af alla menniskor, ty det är den vanliga förkortningen för *Telegraph-Street,* den stora centralstationen för det engelska telegrafväsendet.

I dess bottenvåning finnas, utom en vacker portvaktsbostad som man skulle kunna afundas dess egare, först apoteket med sjukrum, hvilka nästan dagligen äro upptagna i följd af inrättningens ofantliga personal; vidare den sal hvarest bok föres öfver affärerna med de olika *News Compagnies,* Londontidningar och affärsmän hvilka ha ackord om ständig telegrambefordring. Utom dessa stå flera af de förnämsta landsortstidningarne i direkt förbindelse med *T. S.* genom en särskild tråd, hvilken de disponera från kl. 7 e. m. för deras Londonkorrespondenter, som förfoga öfver ett särskildt rum. Att för tjenstemännen finnes en stor matsal vitnar äfven om hela anstaltens omfång och storartade inrättning.

I ett läderbeklädt rör befordras de ankomna telegramen till en lokal der en mängd unga damer besörja deras kuvertering och aflemnande till buden. Dessa bud ha ingen fast lön utan betalas för hvarje telegram, allteefter afståndet, med en hel eller half penny.

I första våningen inkommer man i en ofantlig sal, den s. k. *Metropolitan-Gallery,* hvilken är uppfyld af unga damer i chignoner, medan enformigheten i deras toalett, om icke till färg och tyg, likväl i tillskärning gifver dem utseendet af att utgöra ett slags amasonlegion. Dessa unga damer sitta vid bord i långa rader, hvilka upptaga hela salen, och äro från tidigt på morgonen till qvällen sysselsatta med att sortera de ingående telegramen efter den del af staden som adressen angifver. För detta ändamål begagnas stora planer, hvarpå de olika postdistrikten äro angifna med vissa tecken. De telegram som ej äro bestämda för staden fortskaffas genom ett hissverk upp i andra våningen, *Provincial-Gallery.* De som skola till *City* löpa genom ett pnevmatiskt rör till den deras bestämmelseort närmast liggande stationen. De till kontinenten bestämda telegrammer befordras blott af manliga embetsmän, en blandad kår af utländingar och i främmande språk skickliga engelsmän.

Hela året igenom har *Metropolitan-Gallery* full sysselsättning, hvilken ökas betydligt vid de londonska folkfesterna på Derby-dagen och vid universiteternas i Cambridge och Oxford årliga kapprodder. En ovanligt tjock dimma skaffar äfven damerna mycket extra göra, och utan de för sådanda tillfällen vidtagna anstalter skulle det vara omöjligt att medhinna allt. Man kan göra sig en föreställning om *T. S:s* verksamhet deraf att i London redan finnas 334 telegraminlemningsstationer och att deras antal tillväxer beständigt.

Den väsentliga skilnaden mellan *Metropolitan-Gallery* och *Provincial-Gallery* består deri att i det senare å de ofvannämnda papp-planerna befinna sig namnen på landsortsstäderna i stället för på Londons gator och kretsar. Men för öfrigt råda på bägge ställen samma tysthet och ifver. Ett särskildt intresse uppväcker likväl i *Provincial-Gallery* flera der arbetande telegrafapparater. Sålunda ser man i «Liverpool-departementet« de berömda Hughesska instrumenterna, medelst hvilka telegramet genast nedskrifves med fullkomligt tydliga bokstäfver och ord. Detta Liverpool slukar i sanning telegram, ty det är icke nog med att det för sin räkning tager i anspråk elfva särskilda apparater på *T. S* och fem på fondbörsen, det behöfver dessutom för den närmaste framtiden en rad andra apparater. Näst efter Liverpool kommer Manchester. Från dess departement bruka för hvarje dag mellan kl. 11 f. m. och 3 e. m. afsändas omkring 400 telegram. Detta dock endast under de lugnaste tiderna på året; då det är som brådast, expedieras dagligen inemot 20,000 — häri likväl ej inberäknade de många telegram som afsändas af pressen.

Den vigtigaste delen af *T. S.* utgöres af *Testing-box* (pröfningsrummet), hvarest alla från *T. S.* utlöpande trådar profvas. Detta sker regelbundet hvarje morgon kl. 6, i det den der anstälda öfveringeniören då sätter sig i förbindelse med alla slutstationer för att öfvertyga sig om linierna befinna sig i godt stånd i alla afseenden. Likaledes begifver han sig till Testing-box, när någon af hans underordnade gör honom uppmärksam på något fel i sin tråd. Hvarje tråd har sitt särskildta nummer och beteckning, och med tillhjelp af en galvanometer upptäcker ingeniören straxt om skadan finnes i hans trådända. Är detta icke fallet, undersöker han de olika afdelningar hvari tråden är indelad tills han påträffar det skadade stället, hvilket då lagas af den specielle sektionsingeniören. Under golfvet i *Provincial-Gallery* ligga några och sextio engelska mil tråd, endast afsedda att förbinda de olika lokalbatterierna.

Såsom ett annat intressant instrument må anföras kronoforen, normal-uret för hela England. Sexton af landets förnämsta städer stå i direkt förbindelse dermed, under det apparaten har omedelbar kommunikation med det astronomiska observatoriet i Greenwich. Två minuter före kl. 10 f. m. afbrytes all annan telegraferingen, så att icke någon kollision skall ega rum med den s. k. tidsströmmen, hvilken precist på klockslaget skickar underrättelser derom till de sexton olika stationerna. Alla Londons stora urmakare mottaga tidsuppgifterna från denna kronofor. Genom elektriska batterier affyras dessutom i Newcastle och Shields klock-kanoner på slaget 1 e. m. Instrumentets noggrannhet bevisas af den omständigheten att det är i stånd att uppmäta $\frac{1}{20}$ sekund.

Den vid *T. S.* anstälda personalen utgöres för närvarande af 746 personer, af hvilka 278 manliga och 468 qvinliga. Af de senare börja somliga sin tjenstgöring kl. 8 f. m. och arbeta till kl. 4 e m.; en annan afdelning arbetar från kl. 12 m. till kl. 8 e. m. Ingen qvinlig telegrafist är i verksamhet före kl. 8. på morgonen, liksom icke heller någon efter kl. 8 på qvällen. Allt nattarbete utföres uteslutande af den manliga personalen, hvilken tjenstgör från kl 8 på qvällen till kl. 9 f. m. Innan *T. S.* blef en statsinrättning, höll man den qvinliga och manliga personalen strängt afskilda, och äktenskap dem emellan åtföljdes omedelbart af tjenstens förlust. En faderlig styrelse har likväl upphäft detta förbud, och långt ifrån att döma sina tjenstemän till celibat, befordrar den tvärtom äktenskapsförbindelserna inom verket. Kl. 5 e. m. drickes te i *T. S.*; alla tjenstemän som tjenstgöra vid denna tid i anstalten erhålla nationaldrycken gratis. Regeringens te är utmärkt, men vid dess servering förfar man också på ett mycket ekonomiskt sätt, ty tekoppen sättes bredvid hvarje manlig eller qvinlig tjënsteman, hvilka dricka den då de ha ledigt. Om de intaga den annorstädes, skulle detta framkalla mycken tidspillan.

Det låter ej gerna tänka sig att en institution af sådant omfång och med ett så inveckladt maskineri skulle kunna vara fri från åtskilliga misstag, men den gifver likväl totalintrycket af att blifva fullkomligare med hvarje dag och att den djerft kan täfla med det britiska postväsendet, hvilket i allmänhet är ansedt för att vara ett af de förnämsta i verlden.

(Efter GARTENLAUBE.)

En falsk far. En komisk process anhänggiggjordes för kort tid sedan vid en af Berlins underdomstolar och måste slutligen uppskjutas. Hos klockaren vid en af stadens kyrkor infann sig en ung handtverkare och anmälde att han hade för afsigt att inträda i det heliga äkta ståndet. Klockaren frågade honom om han fått sin fars tillstånd dertill, hvartill handtverkaren svarade ja.

— Har ni inte något skriftligt intyg derpå?

— Nej, min far kan inte skrifva, men är det inte lika bra, om jag hemtar hit honom och han ger sitt samtycke här muntligen?

— Jo, det kan vara nog.

Den giftaslystne aflägsnade sig nu och återkom en stund derefter i sällskap med en äldre man, hvilket gaf sitt bifall till giftermålet. Vigseln skulle nu äfven ha egt rum, om man tyvärr icke kommit underfund med att mannen som den unge handtverkaren medfört till klockaren icke var hans far.

Saken drogs såsom sagdt inför rätta, men den fingerade fadern bestred envist att han afgifvit falsk förklaring, ty klockaren hade ingalunda frågat honom om han var den unge mannens fader — hvilket denne sannolikt stillatigande förutsatt — utan blott om han hade något att invända mot giftermålet. Han hade besvarat detta spörsmål nekande, och detta med fullt skäl, ty hvad angick det honom om den unge mannen gifte sig eller ej.

Domstolen beslöt derför att uppskjuta målet och inkalla klockaren för att få upplyst om han verkligen ej frågat den till honom förda mannen om han var den unge handtverkarens far eller ej.

August Blanche.

Det finnes namn vid hvilkas hågkomst de som i tiden burit dem framträda såsom skarpt utpräglade personligheter för deras erinring som känt dem. Man kan i sin tanke icke slita sig från dem: de sitta vid ens sida och föra ett lifligt meningsutbyte, bekräftande tillvaron af denna andliga korrespondens Emanuel Svedenborg fastslog som en trosdogm i sin själ. Ett sådant namn och en sådan personlighet är *August Blanche.* Hans kropp är redan långt hunnen i sin upplösningsprocess — men är han väl derför sjelf död för någon som i lifvet känt honom? Kan du ej genast se framför dig, utan något ansträngdt bemödande af din ande att mejsla bysten, detta stora, tankedigra hufvud med den höga och breda pannan, det spelande leendet kring en mun, formad för att vara vältalighetens verktyg — icke ett stereotypt leende som kylde, utan ett hjertegodt som värmde och var i ordets fulla bemärkelse kontagiöst för dem som kommo under inflytandet deraf — men framför allt dessa stora, lifliga, talande ögon, i hvilka själens eld alltid flammade, ofta sprakande ut i *esprit*ens, i qvickhetens gnistor? Hör du icke ännu för ditt öra genljudet af denna vackra stämma, som städse gaf åt ordet en glänsande form, men också alltid var medlet för utströende af rika tankar, den metriskt obundna poesiens perlor af frihetskärlekens fullödiga guld? Jo, du ser honom, du känner honom, du hör honom och du känner dervid ditt sinne höjas: du förtrampar med förakt den gamle Menanders cyniska lära, att “vid bestämd tid skall af oss ej återstå annat än hvad vi ätit och druckit“, och du solar dig i medvetandet att den döde lefver, fast han död är, ty “döden har uppgått i segern“.

Blanche var de varma känslornas man. Den yttre handling eller situation eller personlighet som träffade en sträng i hans hjerta kunde genast drifva honom fram till ett utbrott af liflig hänförelse, i synnerhet då det gälde det politiska frihetssträfvandet, qvinnan såsom moder och älskarinna eller armodet — just de elementer som vanligast utgöra treklangsackordet i den lyriska poesien. Blanche var derför icke heller bland de författare som tränga ned i menniskosjälens djup för att der, liksom dykaren uppsamlar korallen på hafvets botten, upphemta stoffet till sina karaktersteckningar utan lät snarare dessa bestämmas af ett tillfälligt handlingsmoment, af ett ögonblickligt intryck. Från den yttre handlingen slöt han sig till karakteren. Han var således en syntetisk tecknare, hvaremot jag skulle vilja kalla de författare som först göra karakteren klar för sig och sedan upplösa honom i handling, för analytiska.

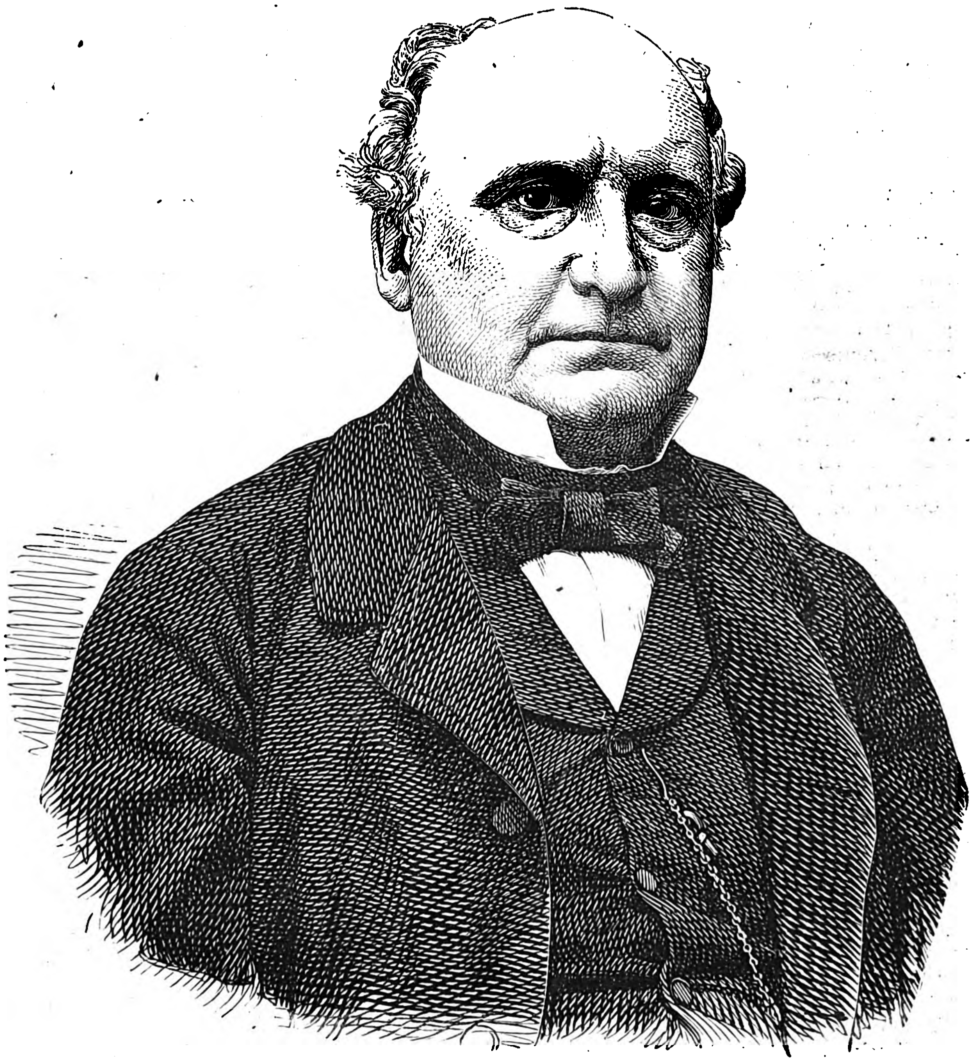

AUGUST BLANCHE.

Dessa senare kunna visserligen mången gång lemna ett ej allenast passabelt utan äfven verkligen godt arbete; de kunna för läsaren framställa de beundransvärdaste psykologiska experimenter, ja, framkasta de sällsammaste tankelekar — men intrycket af deras produkt blir likväl icke detta omedelbara, naturfriska, sanna, som utmärker den snillrike syntetiske diktaren. Analytikern kan vara en “filosof på vindskammaren“, en poet mellan fyra väggar, han kan ligga till sängs i flera tiotal af år och derunder konstruera sina skapelser, storartade, praktfulla, glänsande stjernbilder på menniskotankens firmament — men den syntetiske diktaren måste lefva ute i verlden, lefva folkets lif, vara, så att säga, ett réceptacle för vexlande intryck; han måste känna, njuta och lida med sina medmenniskor. Han blir derför också en mera förtrolig vän till oss än kammarpoeten.

Sålunda har äfven Blanche genom sitt snilles ofta glindrande synteser, behagfulla, lifliga och rörliga ljusreflexer, blifvit för det svenska folket en kär vän, ty det ser sig återgifvet i de mångfaldiga små utkasten der det nordiska sinnet aldrig förnekar sig. Det måste naturligtvis ligga en god del realism hos en dylik diktare; men denna realism springer hos Blanche sällan eller aldrig öfver gränsen. Han berättar oss en anekdot, han ger härunder dramatiskt lif och begränsning åt så väl handling som figurer och så inkastar han i eller slutar den snabba berättelsen med en liten reflexion, ett tankekorn af gedigen halt, syntesens spets, hvilken visar oss det ideala bakom anekdotens ridå, fabelns sens moral.

Denna förmåga att låta det ideala guldstänket skimra fram gjorde honom jemväl stort gagn vid hans författarskap för scenen. Äfven de trivialaste situationer höjer han genom ett väl afpassadt infall eller en fyndig replik, formen må nu vara ett *bon mot* eller en reflexion. Mest kommer den eminenta förmågan honom likväl till godo i minnesteckningen, i dödsrunan, hvilken hos honom aldrig blir en frasrik, tom panegyrik, ett sirligt fästadt sorgflor på hatten med köld i hjertat, utan vecklar ut sig till en *genre*, i hvilken hufvudpersonen får lif och färgerna äro klara och harmoniska just genom skuggningens inläggande bredvid dagrarne. — Det var äfvenledes denna konst att på retorikens merändels vattniga orangeristängel drifva fram fulla och ymniga tankekorn i antitesernas gnistrande hylsor som gjorde honom till en så gerna hörd, till en så lycklig talare.

August Blanche föddes i Stockholm år 1811 och blef student 1829. Det var en något upprörd tid, och Blanche har med talang skildrat den i noveller och berättelser, hvilka kanske äro mest omedelbara, friska och sanna då de beröra dessa hans ungdomsdagar och företrädesvis hans barndomsålder, hvars intryck och tilldragelser han så gerna skildrar, härunder med synnerlig förkärlek inflätande denna modersbild, som han var så innerligt tillgifven. “Minnet af ett godt och välvilligt hjerta är mig dyrbarare än hela verldens gods och guld!“ utbrister han också någonstädes. En af hans mest intagande skizzer är den i hvilken han låter en gosse få premium i skolan, hvilken strålande af glädje skyndar hem till sin sjuka mor, i den tanken att en sådan händelse måste göra henne frisk igen. Men just den öfversvallande glädjen öfver denna händelse afklipper desto snabbare den sjukas lifstråd. “Jag rusade till fönstret,“ säger författaren, “ty nu blef det äfven mig för qvaft. En klippa tryckte mitt bröst och täppte till tårarnes källa. Jag stirrade mot solen utan att bländas af dess sken. Jag tyckte mig i dess lysande ring se en skugga, som alltmera antog konturerna af min moders anletsdrag, men småningom förtunnades, genompurprades och slutligen smälte bort i ljuset. Stackars gosse! hördes bakom mig en välvillig röst, och då brast det löst, då bröto de heta tårar fram som ännu i dag, vid minnet af denna stund, trots tidens verkningar och årens isande makt, bränna mina kinder.“ . . . Detta är icke blott tänkt!

Blanche tog juridisk-filosofisk examen i Upsala år 1832 och blef samma år en “ung man i verken“, såsom många och för många voro och äro det än, men vände efter fyra års förlopp tillbaka till universitetet, der han år 1838 tog examen som *candidatus juris utriusque*, hvarefter han inskref sig i rättegångsverken. Ännu samma år började han sin författareverksamhet.

Stämningen i hufvudstaden var då mycket ogunstig mot konungamakten, i synnerhet derför att Karl XIV Johan icke ville foga sig uti de fordringar på ett verkligt konstitutionelt statsskick som allt mera gjorde sig gällande, utan tvärtom ville, stödd på en hofkamarilla, upprätthålla hvad man kallade en stark konungamakt. Man behöfver blott, för att bilda sig en föreställning om de dagarnes stormar, ihågkomma Guadeloupes och de svenska krigsskeppens försäljning samt förföljelserna mot pressen och de politiska skriftställarne. Julirevolutionen och det polska frihetskriget hade efterlemnat en icke ringa jäsning i sinnena, hvilken på den tiden ej lade sig så lätt som nu. Kapten Lindeberg hade just år 1838 utgifvit sin bok: Revolution och Republik, i hvilken han alldeles öppet föreslog, att landet skulle köpa republikens guldålder för priset af en kort tids anarki, och detta fastän han några år förut varit dömd till döden som majestätsförbrytare. Förbittringen öfver denna dödsdom var allmän, och höga vederbörande sökte i sitt bryderi förmå Lindeberg att begära nåd, men han vägrade envist, följande en af sina bekantas råd, som vid ett besök i hans fängelse uppmuntrade honom med de så vänskapsfulla orden: “Låt dem hugga hufvudet af kapten, det gör så godt, så godt!“ — Aftonbladet hade redan vuxit ur kolten och förde en skarp tiraljörstrid mot “systemet“; C. H. Anckarsvärd och J. G. Richert hade framlagt sitt förslag till förändrad representation, i flera fall öfverensstämmande med den nu gällande Riksdagsordningen; C. A. Agardh hade öppnat sin med det månghöfdade snillets vapen förda kamp om de lägre folkklassernas upplysning, och Geijer hade äfvenledes 1838 börjat utgifvandet af det ur flera synpunkter märkliga Litteraturbladet, i hvilket han bekräftade sitt affall till de liberala; Stockholms gator hade samma år varit skådeplatsen för blodiga upplopp i följd af Crusenstolpes åtalande för majestätsbrott. — Kortligen, det var en tid full af spänning och oro, der konungamakten stod med sin då ännu gerna egenmäktiga byråkrati och sin skara af i hoftrapporna hvimlande lycksökare gentemot de liberala, hvilka återigen voro delade i tvänne läger: de moderat liberala och republikanerna. De förra ville en utveckling på den konstitutionella monarkiens väg, de senare en kullstörtning af monarkien och republikens utropande.

Det var helt naturligt att en ung man med Blanches lynne och mottaglighet för intryck skulle ryckas med i hvirfveln och gifva luft åt sina känslor. Hans första steg härvid var af ironiskt skaplynne, i det han gisslade de båda motsatta partierna i sin ett visst uppseende görande broschyr “Publiken och Tidningarne, eller den rysliga tuppfäktningen, stort spektakel i 2 öppningar“, hvilken på kort tid upplefde två upplagor och fäste uppmärksamheten vid författaren. Af några liktänkande vänner förmåddes han äfven att för några år ingå i det “rabulistiska“ bladet Freya, som snärtade både radikalismens organ Aftonbladet och konservatismens surrande härolder Minerva och Svenska Biet. Under dessa Blanches journalistiska dagar råkade han i fejd med Aftonbladets dåvarande diktator, C. J. L. Almqvist, hvilken från fosforisternas Upsala-ultraism smugit sig in i de radikalas leder och der herrskade som envåldig kritiker i Aftonbladets spalter. Blanches öppna sinne kunde ej förlikas med den Almqvistska dubbelkarakteren såväl i personligt som litterärt hänseende utan hudflängde förvridningarne, i synnerhet socialnovellen “Det går an“. Almqvist ville hämnas och letade, såsom vanligt, ut en sårbar fläck hos sin motståndare, i det han bittert angrep den gamle kyrkoherden Bergvall i Ladugårdslands församling, till hvilken Blanche stod i ett nära förhållande. Denne Bergvall var en rik man och Almqvist tillvitade honom den då olidliga beskyllningen att vara procentare. Detta lömska angrepp mot en tredje person väckte allmän indignation. Blanche beskänkte Almqvist i Strömparterren, såsom Minerva sade, med en “krachan“ (crachat), och Sturzenbeckers och Lindebergs utträdande ur Aftonbladet följde äfven snart till en del af denna anledning. Detta första “Almqvistska dåd“ mognade äfven Blanches afsigt att lemna Freya, i hvilket blad flera af hans, sedan under titeln Taflor och Berättelser ur Stockholmslifvet, samlade skizzer först sågo dagen, och dermed det politiska författarskapet.

Han valde i stället teatern för sin qvicka pennas lätta och lifliga evolutioner. På detta område hade också en stor förändring inträffat, af hvilken man väntade sig mycket. Lindeberg hade den 1 November 1842, efter otroliga ansträngningar, öppnat Nya Teatern vid Lilla Trädgårdsgatan i Stockholm. Denna scen skulle “skapa åt Sverige en inhemsk dramatisk litteratur“; den skulle framför allt demokratisera den svenska scenen och befria den inhemska dramatiken från den kungliga corsette med fransk snitt som de svenska sånggudinnorna måste efter reglementet bära i Thaliapalatset vid Gustaf Adolfs torg. Man försäkrade hvarandra vid bålens rand efter första representationens slut att nu skulle det bli ett annat lif och den stockholmska publiken nog skynda att med verkliga fonder ersätta den outtröttlige kapten Lindeberg för de fonder han ville bestå de inhemska dramaturgernas alster. Der var en man med om löftet vid den porlande champagnen och hans ord voro ej skum. Den mannen var Blanche, som snart uppvaktade med sin sceniske förstfödde, kallad Positivhataren, ett lustspel med sång i fyra akter, hvilket gafs första gången den 21 Mars 1843. Stycket gjorde lycka. Det låg någonting friskt och gladt deri; der fanns en qvick dialog, svenska typer och lustiga situationer. Man applåderade, och jag tror att man inropade författaren, “auditören“. Lindeberg var nöjd, han gnuggade händerna och försäkrade författaren, att han hade en lysande bana framför sig på “hans teater“. Derpå följde år 1844 ett tillfällighetsstycke med anledning af konung Oskars kröning, kalladt Kröningsdagen, rikt på typiska figurer, qvickt och godt. Så kom den första nyårspjesen till verlden: “1844-45“, följd af en lång rad af triumfer: Magister Bläckstadius (1844), Läkaren (1845), Rika Morbror (1845), Stockholm, Vesterås och Upsala (1845), Herr Dardanell och hans upptåg på landet (1846), En födelsedag på gäldstugan (1846), “1846 och 1946“, Jernbäraren (1846), Engelbrekt och hans Dalkarlar (1846), Hittebarnet (1847), En tragedi i Wimmerby, eller, såsom dess titel senare löd, Ett resande teatersällskap (1848), Den politiske kocken (1850), Döden Fadder (1850), och flera smärre sceniska utkast och impromptun, såsom Grannarne, Tegnérs minne, Den gamla aktrisen, m. fl.

Dessa sceniska alster bibehålla sig ännu till största delen på repertoaren och tilltala “folket“ genom sina ofta burleska men friska och om intryckets fullständiga omedelbarhet vitnande infall och genom de snillekast med hvilka såväl repliker som kupletter äro kryddade. De ha jemväl den förtjensten, att deras figurer äro gripna direkte ur lifvet och natursanna, hvarför de äfven skola fortlefva sedan mången af rampens artificiella praktblommor redan för länge sedan vandrat i glömskans korg.

Lustspelen äro till största delen öfverflyttningar från främmande språk men ha under författarens hand blifvit så genuint svenska, att t. ex. Bayard sjelf ej skulle i Konjander känna igen fliken af sin Roquelain i *la Récherche d'un Père*, att ingen skulle ens efter läsningen af Scarrons *le Roman comique* kunna anse den vara grundlaget till En tragedi i Wimmerby, att ingen skulle kunna tro det rådman Knak i Stockholm, Vesterås och Upsala har sin rot i Bayards lustspel *Paris, Orléans et Rouen*.

I skådespelen, hvilka äro fullständiga originalprodukter, synes oss Blanche mindre lycklig än i lustspelen. Professor Dietrichson anmärker i detta afseende med full rätt, att författaren i denna genre saknar djup i den poetiska åskådningen. Om de ännu hålla sig uppe på repertoaren, så tillkommer förtjensten deraf hufvudsakligen icke anloppen till det tragiska i dem utan en och annan komisk bifigur eller någon i dialogen tillfälligtvis framilande tankeblixt, såsom då Engelbrekt, i sin vadmalsdrägt klagande sitt folks nöd inför Danmarks lysande hof, säger till drottning Filippa: “Jag tror du gråter, mor! Gud signe dej för det!“, en replik som är af obegriplig effekt och ännu aldrig mötts af likgiltighet från de delar af salongen der man är *habitué* utan att vara *blasé*.

Under denna flitiga författarverksamhet för teatern hade Blanche, som, besynnerligt nog, icke arbetade fort utan brukade sorgfälligt mejsla ut i rent plastiska former sina ideer, likväl tid att nedskrifva sina större berättelser eller romaner, såsom Vålnaden, Flickan i Stadsgården, Första Älskarinnan, Kråknästet, Banditen, Sonen af Söder och Nord, hvilka dock synas oss stå betydligt efter hans små berättelser men likväl äro värdefulla alster, som ännu äro icke blott njutbara utan njutningsrika. De flesta af hans romaner och berättelser äro öfversatta på tyska, franska och engelska språken, och de förra utgifvas nu i en prydlig upplaga, innehållande hans samlade skrifter, under det att de senare finnas samlade i sju delar under titlarne: Taflor och Berättelser 1-2, samt Bilder ur Verkligheten 1-5. Dessa sista ha till större delen varit intagna i den af Blanche från 1857 till 1865 redigerade Illustrerad Tidning, i hvilken han äfven genom sina Dödsrunor skapat ett galleri af sina bortgångna samtida, kanske det bästa som flutit ur hans penna. Dessa minnesteckningar förete, såsom sagdt, intet af panegyrikens styfhet och bombast; de äro tvärtom leende och fulla af anekdoter, och visst är att den döde alltid får lif genom dem.

Blanche, som vid förut nämnde kyrkoherde Bergvalls död blef genom testamente egare af en vacker förmögenhet, hade lemnat teatern, af hvars kuliss-spel och recensentknäppar äfven han hade fått sin anpart, och efter en längre utrikes resa slagit sig ned på sitt Tusculum, den vackra “Malmgården“, der han lefde några år ensamt för vänkretsen, musiken och sociala njutningar, tills han öfvertalades att öfvertaga den förut af dr Ålund påbörjade Illustrerad Tidning, hvilken genom honom fick, i trots af illustrationernas merändels underhaltiga värde, en stark utbredning. Vi nämnde från denna tid hans dödsrunor; såsom betecknande för dessas art, må återgifvas följande ur hans minnesteckning öfver Axel Emanuel Holmberg:

“Holmberg (som rymt från sin fosterfar till Göteborg) råkar att kasta blicken i en tidning och upptäcker bland annonserna: “Inspektorstjensten ledig på Ströms säteri vid Lilla Edet“. Holmberg bestiger en ångbåt som går till Lilla Edet och sammanträffar ombord med flera äldre herrar, dem han med djup vördnad betraktar, ty de bära gråsprängda mustascher och blågula band i knapphålet. Holmberg går i land vid Lilla Edet och beger sig rakt till herrgården. De gråsprängda mustascherna med de blågula banden taga samma väg. Holmberg anmäler sig som sökande och invisas i en större sal, der han finner flera välklädda personer, alla minst dubbelt så gamla som han. Snart ökas samlingen med föremålen för hans vördnad på ångbåten. Han begriper nu att alla äro sökande till den lediga inspektorsbefattningen, äfven de gråsprängda och gulblå. — “Skönt!“ yttrar Holmberg för sig sjelf, “jag får Sveriges hjeltar och riddersmän att skifta hugg med.“ — Utan tvifvel en vacker början för en sjuttonårig viking. Men en dörr öppnas i salen och in träder Ströms dåvarande egare, en baron Bennet. Han går från den ene till den andre, inhändigande betyg, rekommendationer med mera dylikt, och stannar slutligen framför den unge vikingen med den klara, frimodiga blicken. “Hvem är herrn?“ frågar baronen, icke misstänkande i honom en sökande. “Jo, jag är den som skall bli inspektor på Ström,“ svarar Holmberg helt obesväradt. — “Hå, är det så!“ yttrar Ströms egare, tagande ett steg tillbaka men dragande på mun; “nå, herrn har väl betyg?“ — “Ja, prestbetyg,“ dokumenterar sig Holmberg. “Hä! prestbetyg? Ingenting annat?“ — “Nej, men med berömlig kristendomskunskap.“ — Baronen skrattar, alla skratta. — “Men förstår herrn sig verkligen på jordbruk?“ börjar ånyo baronen. “Mycket väl,“ försäkrar Holmberg. — “Och på ladugårdsskötsel?“ — “Lika väl som på jordbruk,“ är det tvärsäkra svaret. — Nytt skratt. — “Skrattar bäst som skrattar sist,“ tänker Holmberg. — Detsamma tänkte förmodligen himlen och baron Bennet med, ty få dagar derefter var Holmberg välbestäld inspektor på Ström. Den gången fick, märkvärdigt nog, berömlig kristendomskunskap gälla för mer än förnäma rekommendationer, titlar och ordensband; men det oaktadt fick säteriegaren aldrig skäl att ångra sitt val. Dag från dag blef han allt mer intagen af sin nye inspektor, som, trots sin ungdom, hade gehör med sig i allt hvad han anordnade, begrep allt hvad han lade handen vid och krusade för ingen. Sällan har väl någon egendomsförvaltare så talat ur skägget både inför husbonde och underhafvande, som den skägglöse inspektoren på Ström. — Så gick några år under hans ledning plogen raskt fram öfver Ströms egor, trotsande alla impedimenter, med undantag likväl af ett och annat som den med vördnad vek åt sidan för, och det var ättekullen, det var hällen med runan. Förr skulle plogen fått gå öfver Axel Holmbergs eget hufvud än öfver forntida minnesmärken, dem han tidigt tog vård om, oförtröttadt studerade och beskref samt städse förblef huld och trogen . . .“

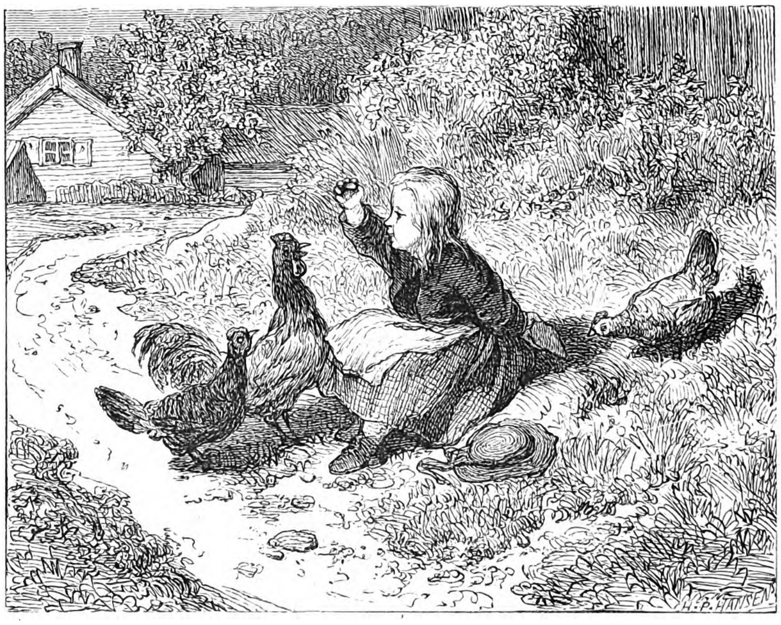

Bilder utan text.
8. **Tiggare och tjufvar**, genretafla af J. A. Malmström.

Här sammanfläta sig anekdoten och minnesteckningen till en helgjuten bild, som lefver och rör sig för läsaren. På sådana biografier är Blanches Illustrerad Tidning rik — och de äro sjelfva en rikedom af godt lynne och välvilliga omdömen öfver dödan man.

Blanche var, enligt hvad vi nämnt, i början af sin offentliga bana politiker: han var som medarbetare i Freya rabulist, såsom beteckningen då löd. Under många år derefter sysslade han dock föga i skrift med politiken, nöjande sig blott med att i sällskapstal visa sig trogen den “röda färgen“, som i ungdomen var hans älsklingskulör. Men han återupptog senare äfven i sin illustrerade tidning denna röda tråd, hvilken för öfrigt i demokratiskt republikansk tvinning slingrar sig genom alla hans opera. I enlighet med denna sin stämning anslöt han sig äfven ifrigt, ja, med hänförelse till den frivilliga folkbeväpningen, i hvilken han för sin del såg ej allenast ett värn mot yttre fiender utan äfven skölden och hjelmen som skulle skydda den *inre* frihetens genius. Också uppträdde i början ej så få mot saken, betonande faran af att låta folket väpna sig, emedan derigenom konungamakten skulle undergräfvas: man skulle haft rätt om Sveriges folk haft något slägtdrag med Paris' pöbel; men det är och har alltid varit laglydigt, derför att det är medvetet om sin frihet och under fullt åtnjutande af denna frihet sjelft skrifver sina lagar. I ett sådant land kan icke heller konungamakten vara stark, om den icke står i full öfverensstämmelse med folket sjelft. Också bekämpade Blanche med synnerlig framgång dessa flädermöss som vilja att det skall råda skymning öfver landena. En af hans i Illustrerad Tidning intagna artiklar öfver ämnet, kallad “Något om Krukor“, gisslar dem blodigt. Det heter deri:

“Vare det långt från oss att söka nedsätta ett så lofligt och nyttigt yrke som krukmakareyrket! Men det har nu en gång för alla blifvit antaget att krukor, vare sig med ett eller två öron, ovilkorligen symbolisera pultroneriet och skuggrädslan, utan att man kunnat angifva någon bestämd anledning dertill. Måhända kan man likväl söka den i de ifrågavarande kärlens alltför sköra beskaffenhet samt äfven deruti att man kan hälla i dem hvad som helst och att allt hvad man hält i lika lätt kan sqvalpas ur igen. Vidare och i fall ett lock på ett käril anses för detsamma som hufvudet för en lefvande varelse, så kan man väl säga att den stackars krukan, som af locket eller hufvudet endast har örat eller öronen, måste betraktas som ett hjernlöst väsen, hvilket, mottagande allt men behållande intet, går så länge till brunn efter vatten tills det spricker.

“Efter denna korta inledning kunna vi genast begifva oss till krukor af kött och blod eller af sådan lera som lärer begagnats vid skapelsen (*terra et quidem rubra*, för att tala med salig Wöldecke). När man nu kastar en blick på detta slags krukor, numera så talrika att man riktigt kan taga dem på hyllan, så må man väl med skäl fråga: Hur mycket återstår för dem af det lif och den anda som Gud blåste in i dem på skapelsens sjette dag? Intet, efter hvad vi kunna se. Kan någon med förstoringsglas se mera, så icke är det oss emot.

“En stor rörelse föregår i vårt land. Nationen, liksom anande stundande faror och ändtligen inseende otillräckligheten af sitt nu befintliga värn, börjar i stad och på land rusta sig till sjelfförsvar . . . En sådan storartad rörelse borde öfverallt väcka den djupaste beundran, borde framkalla tårar af glädje öfver en patriotism, som lyfter vårt land och betryggar dess framtid. Och ändå — ändå möter man från vissa håll denna ädla rörelse med ängslan och misstroende! . . . Denna ängslan och detta misstroende, dessa spöken midt på ljusa dagen kunna icke vara annat än skuggrädslans barn. Men hvems barn är då skuggrädslan? Icke är hon inländsk född; aldrig var hon af svensk börd, det lärer oss vår historia. Hon kom — oförklarliga anomali! — med en hjelte från främmande land. Men vi trodde att hon lika troget följt hjelten till Riddarholmens grafkor, till evigt ostörd hvila.“

I sin ifver sköt Blanche öfver målet; men hans manliga ovilja mot hvarje försök att betaga folket dess frihet, vare sig i att bära vapen eller i annat, uttalade sig i denna satir, hvilken visserligen ej kom krukorna att spricka af förargelse men dock lät mer än en af dem draga öronen åt sig.

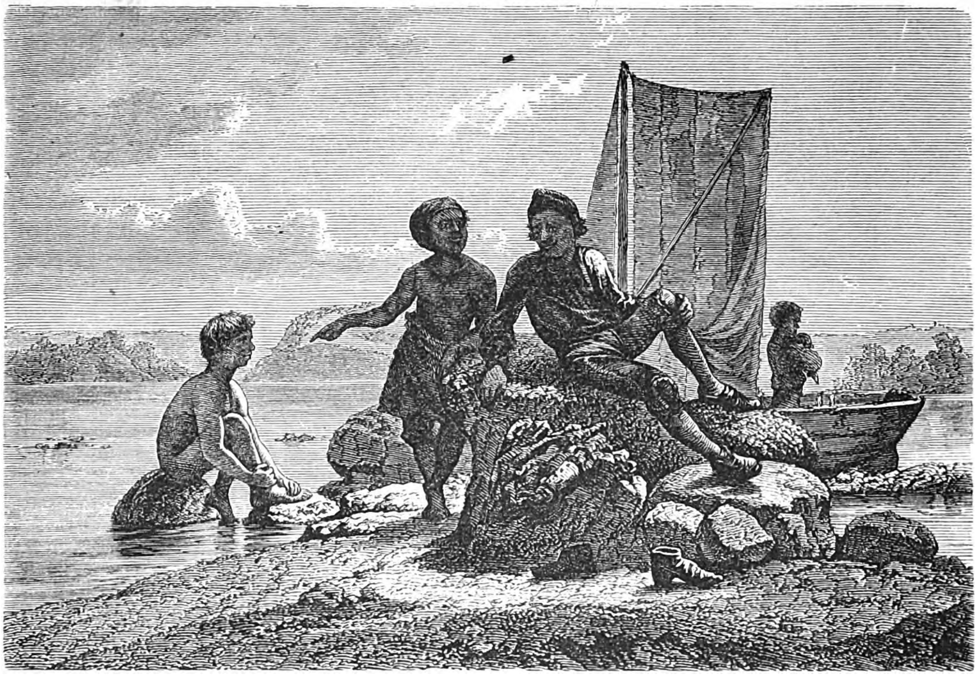

Bilder utan text.

9. **Badande sotargossar,** tafla af J. Z. Blackstadius.

Den dag, då det i Stockholm utfärdades ett upprop till bildandet af en skarpskyttekår i staden, bragte också Blanche i ett hänryckningens bad; han kallar den “ett af de skönaste bladen i Stockholms annaler“, och hans egen kraftiga verksamhet derför har sedan äfven inristat på detta blad åt honom en varaktig, en framstående plats. Genom detta sitt energiskt utvecklade intresse för folkbeväpningens stora sak vann han i ännu högre grad än förut folkets gunst. Han blef dagsopinionens man och inträdde inom riksdagen såsom representant för Stockholms stad. Vi skulle göra orätt om vi sade honom här vara på sin rätta plats; men han blef nyttig genom sin utomordentliga talaretalang. Denna utvecklade han med lif och värme, i det han med manlig frisinthet uppträdde mot den mening som ville åt Sverige bibehålla en opåkallad och onödig rätt till inblandning i Norges inre angelägenheter genom en svensk ståthållare. Hans varma ord för Norges oberoende gjorde en af honom derefter företagen resa i Norge till en sann triumffärd, under hvilken städer och byar täflade med hvarandra om att visa honom sin hyllning. Sin förmåga att kunna genom ordets makt tjusa och vinna fick han äfven tillfälle att på riksdagen utveckla vid kampen för den nya riksdagsordningen 1865. Under “Decemberdagarne“, då reformen genomfördes, jublade Sveriges hufvudstad som nästan aldrig förr. Hela befolkningen var elektriserad, egentligen derför att folket nu omsider brutit ned det vidriga privilegiet af adelns och presterskapets sjelfskrifna lagstiftningsrätt. Man samlades på offentliga ställen för att språka med hvarandra om dagens händelser, och naturligtvis äfven på Operakällaren. Vinet flödade och dörrarne stodo öppna, fast det var vinter, tal och skålar höllos och föreslogos, åtföljda af hurrarop som ljödo ut till och upprepades af folkhoparne på Gustaf Adolfs torg. Blanche var med derinne och han strålade. Aldrig var han mera vältalig än den dagen, då han i ett utbrott af patriotisk ifver föreslog en skål för — *kungen!* — “något som aldrig förr händt honom“.

Blanche var äfven sedan Stockholms representant vid riksdagen; men det syntes för hans närmaste att der lagrade sig alltför mycket falaska på veken, hvarigenom dennas dittills alltid så klart brinnande låga blef allt mattare och mattare. Det var något brutet derinne som han ville läka men länge dolde till och med för sig sjelf. Med något oroligt sinne beslöt han att deltaga i en af professor Nordenskiölds nordpolsexpeditioner. Deruppe på Nova Zemblia skulle han åtminstone komma undan denna härskara af “bröder“ som trängdes omkring honom, snåla efter ett infall, med samma ifver som om en gaffelbit på en huggsexa och prisade honom som en genialisk *viveur*. Men han ändrade sig och beslöt i stället att stanna i Marstrand, för att stärka sig i Vesterhafvets salta bölja. På hösten 1868 kom han tillbaka till hufvudstaden för att vara en af festtalarne vid Karl XII:s-festen. Han helsade då i en glödande improvisation de unga, som från Upsala skyndat till hufvudstaden för att egna sin hyllning åt denna fosterlandets sak — dess frihet och oberoende — som man genom stodens resande ville förherrliga. Han var i denna stund ung på nytt, han talade med lif och värme — men några få ögonblick derefter hade detta hjerta brustit, denna tunga stannat, denna varma blick stelnat, och själens psyche svingat sig upp ur den jordiska puppan för att vid det aldrig slocknande ljusets härd dricka den eviga ungdomens lif.

Det oväntade sorgebudskapet försänkte landet i smärta och kastade ett nytt skimmer öfver en mans lefnad som älskat lifvet derför att det är en skola för menniskosjälens utveckling till frihet. Man glömde de skuggor hvilka lågo, såsom öfver allt menskligt, äfven öfver August Blanche, och för kommande granskares fjerrglas skola de synas försvinnande små vid sidan af denna verklighetens företeelse: att han var en karakter och hade ett hjerta.

Efterlefvande anhöriga ha öfver hans mull rest en minnesvård. Hans verk, alstren af hans rika ande, ha redan rest honom en sådan i svenska folkets hjerta, hvarför det äfven skyndat att göra dessa verk i deras nyutkommande form till sin egendom. Med glädje ha vi i dessa hans Samlade Arbeten återupplifvat erinringen af *skriftställaren* med den genialiska tankerikedomen, den glödande frihetskärleken och den osvikliga patriotismen, som endast kan fördunklas af hågkomsten om *menniskan* med det varma hjertat och *vännen* med det trofasta sinnet.

Axel Krook.

Det misslyckade frieriet.

På Romas många gyllne spiror föllo
den heta middagssolens strålar ner,
och vattubärarne i skuggan höllo
sin middagsrast — ty skuggan svalka ger;
men unga Beppo hade glömt betänka
att äfven andra känslor hon kan skänka.

Han sökte skuggan, sökte den och fann den
uti en gata, trång men också sval,
dit solens blick ej föll direkt, blott randen
af hennes öga lågande sig stal,
Dit gick han hän och slog sig ner och dröjde,
men ögats eld dock föga svalka röjde.

Hvad var det? Kanske något flyktigt minne?
Nej, men en syn som tjusat gång på gång
och eldat mer och mer hans stilla sinne,
hans arma unga hjerta till förfång:
Han såg sitt hjertas ideal, det rena,
den unga, mörka, skälmska Maddalena.

Ack, redan länge i hans hjerta lågat,
se'n första gången han sin sköna såg,
en kärleksflamma, som så grufligt plågat
hans fromma själ och annars lugna håg:
»Nu eller aldrig!» tänkte han men fälde
sitt öga ner, när ögonblicket gälde.

Dock, frågan kom och frieriet gjordes
till sist, hur länge han förlägen satt,
men hvad som talades och hvad som spordes,
det hörde endast hon och hennes katt;
och till en gengäld på hans ömma låga
blef hennes svar: »Jag — *skall min fästman fråga.*»

Sens moral:

Af denna bild man kan den lärdom hemta,
att skälmska flickor akta ej för rof
med unga oerfarna gossar skämta,
se'n först de satt dem på behörigt prof;
och: att en friare som vill behaga
bör ingen gång en katt till vitne taga.

A—st.

Suckarnes bro i Venedig.

Den bro som öfver en af Venedigs sidokanaler i en djerf båge blifvit spänd mellan dogepalatset och den midtemot befintliga byggnaden och är ett verk af den berömde arkitekten Palladio liknar en jättelik sarkofag och utgör en af skuggsidorna i den gamla republiken Venedigs historia. Redan sjelfva dogepalatset — denna märkvärdiga praktbyggnad hvarpå arbetats under mer ett halft århundrade innan den i fjortonde århundradet fullbordades genom Filippo Calendario under den berömde dogen Marino Falieri — uppvisar samma motsägelser och hemska motsatser mellan storhet, småsinthet, despotism och grymhet som återfinnas öfverallt i det gamla Venedigs historia. Dogepalatset innesluter inom sina murar på samma gång en furstlig praktvåning, embetslokalerna för det högsta tribunalet, hvars domar ofta voro mer än despotiskt grymma och hvars rättsskipning mestadels utgjorde blott en undandold kabinettsrättvisas utslag, och de rysligaste fängelser, hvarest verkställdes de hemliga afrättningarne, genom hvilka röjdes ur vägen alla de som voro misshagliga eller besvärliga för den vid styret sittande skräckregeringen. Den doge som lät utvidga palatset blef halshuggen och palatsets byggmästare hängd såsom högförrädare; murbruket som sammanbinder stenarne deri är liksom dränkt i blod. Bron mellan de två byggnaderna har erhållit namnet Suckarnes bro, emedan den förenar dogepalatset med den på andra sidan kanalen befintliga byggnaden, hvari äfven finnas de förfärligaste fängelser, hvilka under republikens tid nästan alltid voro befolkade ända från de underjordiska, till hälften med vatten fylda hålorna upp till de under blytaket befintliga låga kyffen som hela verlden känner till under namnet “blykamrarne“. Under suckar framskred den som från dogepalatsets rättegångssalar öfver de marmorskifvor som utgjorde golfvet i denna öfverhvälfda bro fördes till fängelsebyggnaden, ty han anade att han aldrig mer skulle återfå friheten eller att hans sista timme var slagen förr eller senare. Det fruktansvärda tiomannarådet hade knappast några andra straff, utom landsförvisning och egendomskonfiskation, än lifstidsfängelse eller död. Redan blotta misstanken om att någon var missnöjd med de styrande adliga slägterna var tillräcklig att ställa den olycklige inför den obevekliga, stränga domstolen. Ännu i dag visas vid dogepalatset den öppning, en gång ett lejongap, deri hvar och en kunde nedlägga en anonym angifvelse mot hvilken som helst han ville göra misstänkt, hvilka angifvelser aldrig lemnades utan afseende. Den med Venedigs historia någorlunda förtrogne som besöker dogepalatset, dess med rika konstskatter uppfylda salar och de praktfulla gemaken samt öfver Suckarnes bro inträder i fängelsebyggnadens kalla och dystra salar, han kan ej vänja sig för en hemsk rysning, en känsla af beklämning, när han tänker på de hundratusende hvilka i dyster förtviflan framsläpat sitt lif i dessa fuktiga och kalla hvalf eller under raffinerade qval mer eller mindre långsamt förts döden till mötes för att åt några få slägter skulle betryggas högsta makten i ett samhälle som egde bestånd endast med bödelns tillhjelp.

* * *

Stormningen af Fredriksodde.

Berättelse af Otto von Schantz.

(Forts. från sid. 210.)

Sommaren var kommen. Granarne utanför Stenssons lilla hus hade skakat från sig det hvita omhöljet och stodo i all sin grönskande prakt. Fönsterrutorna voro öppnade, och Kristina och Matts kunde således äfven sända hvarandra muntliga helsningar och meddelanden.

Men med den välkomna solen följde sorg och tårar, ty kriget hade blifvit en verklighet. Kallelsen till vapen hade ljudit från templen, och landets unga söner rycktes från sina sörjande mödrar eller tröstlösa trolofvade för att i det öppnade polska fälttåget vira friska lagrar kring dem som redan omslöto fanorna från tretioåriga kriget.

Sven Ersson hade haft rätt. Man lemnade den enarmade dragonen i fred men tog i stället hans unge son, hvilken hade två armar, som väl torde behöfvas; att han var svag betydde föga, han skulle nog bli härdad med tiden, kriget stärker och lifvar; och hans bepröfvade fader hade ju för öfrigt gjort sig förtjent af att lemnas i ro på sin ålderdom. — Det var förgäfves dragonen sjelf protesterade mot att ställas tillbaka för sonen, hans påstående, att en pröfvad krigare uträttar mera med en arm än en kraftlös och sjuklig yngling med två, vann intet medhåll och Matts inskrefs i rullorna under faderns gamla nummer och namn.

Den unge rekryten inöfvades hastigt i sitt vapen. Väl förorsakade den stränga exercisen och ridten Matts i början mycken plåga och trötthet, men hans kropp vande sig småningom vid öfveransträngningarne, det trötta ögat och den bleka kinden lifvades så småningom och hans krökta gestalt tycktes få en allt mer och mer stadig hållning. Hans fader betraktade icke utan välbehag den smärte ynglingen, som de långa handskarne, den gula kyllerrocken och den uppvikna hatten gåfvo ett hurtigt utseende.

Han ihågkom sin egen ungdom, första gången han visade sig för sin unga hustru i den gula drägten, han mindes med ett visst vemod första gången han var med i elden, han såg på sin vissnade arm och suckade. Han omgjordade derpå sin son med sin egen välbepröfvade klinga, slöt honom i famn, välsignade honom och stängde derpå in sig i sidorummet, der han öfverlemnade sig åt skilsmessans bittra sorg och klagade öfver styrelsens otacksamhet att lemna honom, den gamle bepröfvade veteranen, i overksamhet nu när det på nytt gälde att byta hugg och kulor med en öfvermodig motståndare.

Men ännu svårare blef det för Matts att skiljas från sin älskade Kristina. Den krigiska drägten kunde hos henne icke utöfva något mildrande inflytande, sorgen tog här ensam ut sin rätt, och strida runno tårarne då hon lutade sitt hufvud mot den älskades bröst och han hviskade sitt farväl; länge dröjde afskedskyssen — en trumpetstöt kallade honom till uppbrott, han slöt sin trolofvade än en gång till sitt hjerta och ilade ut.

När ryttarskaran hade försvunnit ur byn, räckte Kristina dragonen sin hand och båda gingo in i Matts fordna kammare. Stumma satte de sig i det lilla rummet, och Kristina lutade sig ned öfver en jagtväska, ett kärt minne af den bortfarne, ty ofta hade han stannat, med denna hängande vid sidan, när han kom från jagten och med glädjestrålande blick framdragit en fågel eller hare ur den välfylda väskan och räckt sitt jagtbyte genom fönstret. Han hade nu dragit hädan, den älskade jägaren, mot okända och farliga äfventyr. — Skulle han återkomma, skulle hon någonsin mera träffa honom; skulle han någon gång mera fälla ett vildbråd åt henne? voro frågor som hon oupphörligt gjorde sig och som förblefvo obesvarade, ty det stod i Guds hand om han ej sjelf skulle fällas i den stora fruktansvärda hetsjagt till hvilken han nu drog ut; det låg i det tillkommande att lösa dessa frågor som lågo förborgade för henne, ty fåfängt sökte hennes kärlek utforska den älskades blifvande öde.

Dragonen var den som talade först, sedan han likväl länge setat med blicken fasthängande på ett suddigt porträtt i vattenfärg, föreställande sonen, och allt som oftast farande öfver sitt ansigte med afvigsidan af handen.

“Nej, det här duger icke, min flicka lilla! Icke blir det bättre derför att vi sucka och lipa!... Visst är det tomt att han är borta — och aldrig kunde jag väl tänka mig att han skulle ut i krig — men vår Herres vägar och beslut äro många, och på Honom beror det om vi återfå vår Matts eller om han icke mera kommer tillbaka. — Jaha, så är det! ... Men du är ung och ditt sår blir väl läkt med tiden; men det är icke så med mig, jag är gammal, och hans förlust skulle snart föra mig till grafven!“

“Se så, kära fader Stensson! Jag tror att det är snarare ni som behöfver tröst. Ni talar som om vi aldrig mer skulle återse honom; jag deremot har aldrig ett ögonblick tviflat derpå, jag är fast öfvertygad om att få återse Matts — men skilsmässan är ändå bra påkostande, och derför gråter jag!“ förklarade Kristina, i det hon småleende under tårarne räckte den gamle dragonen sin hand.

“Gud signe dig, min flicka! Ja, du har rätt; vi skola ej misströsta, och bara vår första sorg blir stillad, går det väl öfver. Men ser du, det kommer nog icke att gå fort, ty vi äro icke vana att se honom draga åstad så här från oss på någon längre tid och mot sådana faror — men att han skulle ut i krig, det oroar mig icke så mycket, ty jag har ju sjelf varit deran, men att tvingas ut i fält med en sådan kropp, ett kraftlöst barn, se det är då alldeles för galet!“

“Åh, käre far, Matts är icke så klen, han har ju uthärdat ganska mödosamma jagter utan att blifva hvarken trött eller sjuk,“ påstod Kristina, i det hon klappade den minnesrika väskan.

“Jagter!“ inföll dragonen med en axelryckning. “Hvad är det att tala om? Ströfva några timmar efter en stackars hare! ... nej, sitt i fyrtioåtta timmar oupphörligt i sadeln under hugg, dam och rök och kom sedan och säg att man står bi!“

“Det står han aldrig ut med!“ suckade Kristina, i det hon sorgset sänkte sitt hufvud.

“Nå nå, kära du!“ skyndade sig dragonen att invända, emedan han insåg det han varit för obetänksam, “dertill användes blott gamla och pröfvade trupper, som man vet äro i stånd att härda ut i en långvarig eld; de der unga tupparne pröfvar man först i mindre fäktningar. — Dessutom, ser du, tror jag icke att Matts blir mycket använd vid sådana lekar, man skall snart inse att hans arm är för klen att dela ut ett hugg och i stället använda honom till sjukdräng eller trosskusk,“ fullföljde Stensson liksom tröstande.

“Och det tror ni att Matts skall gå in på? Nej, det gör han aldrig!“ svarade Kristina, skakande sitt hufvud, “skulle ni sjelf vara belåten dermed, kära far?“

“Nej, det är just ingen stor heder för en frisk gosse.“

“Han gör det ej heller! — Men det må nu vara huru som helst; han är nu borta, och Gud vare med honom och lede Han allt till det bästa!“ fullföljde den unga flickan, sammanknäppande sina händer.

“Amen!“ bifogade dragonen med en blick mot höjden.

En tid förflöt. Det var en lång tid för Stensson och Kristina, pinsam och längtansfull, ty intet hördes af från Matts. Men så förnams ett jubel öfver landet; nyheten om segern vid Domjek spred sig hastigt som en löpeld och uppfylde alla hjertan med glädje och stolthet, och med samma post som bragte denna glädjande nyhet följde ett bref till Stensson från Matts. Rasterna och hvilan hade varit ringa och det hade således varit honom omöjligt att förr sända någon helsning till det kära hemmet och den älskade Kristina.

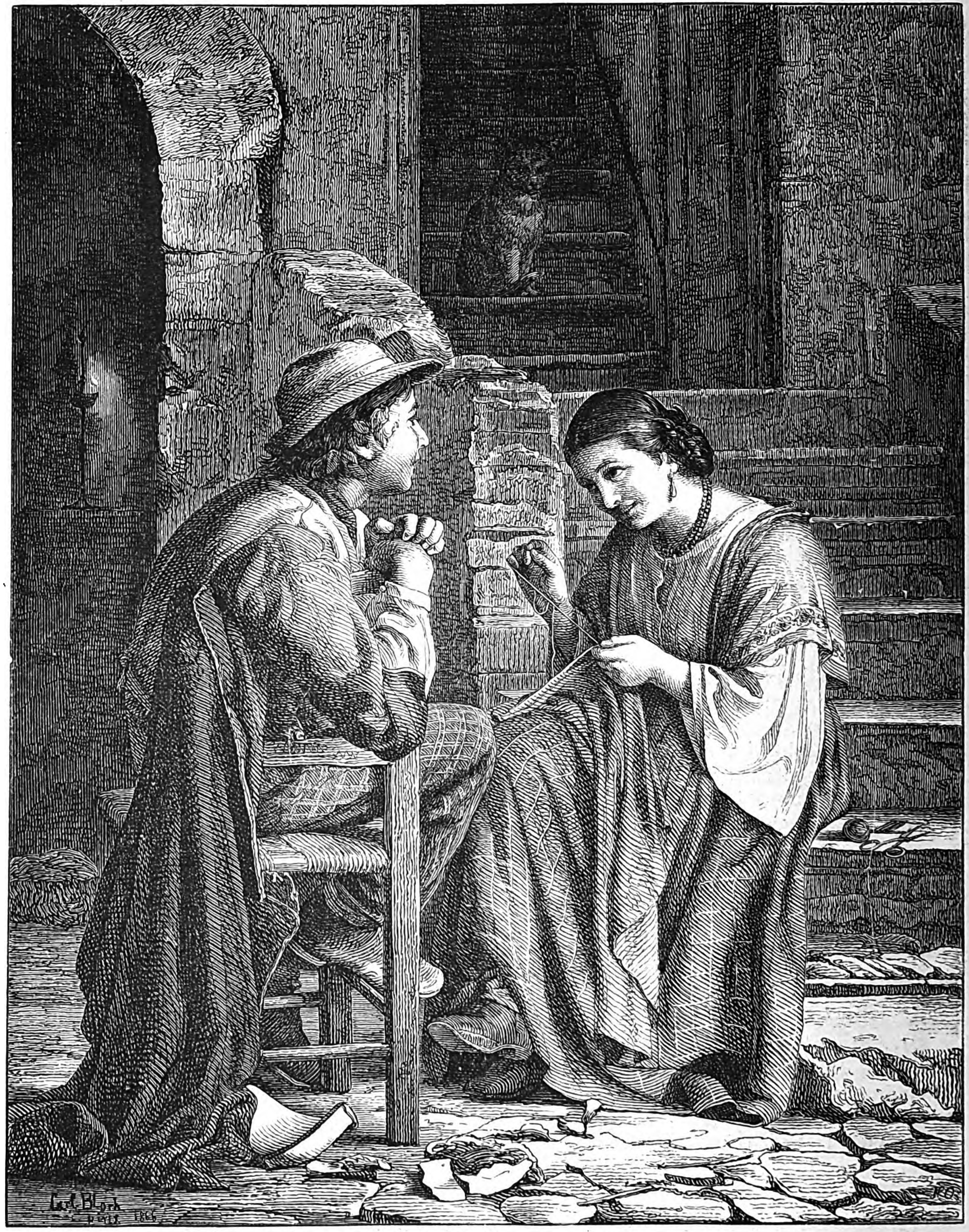

Det misslyckade frieriet, tafla af C. Bloch.

Han hade deltagit i slaget! — Dragonens hjerta slog af glädje. Med stolthet hörde han att de unga käckt hade bestått sitt första prof; de hade med raska hugg skurit sina första lagrar; och hans son, denne klene, gänglige son, äfven han hade varit med i denna dust och skref med gladt hjerta och friskt sinne dessa rader!

“Det är gjordt!“ skrek gubben med blixtrande ögon och vridande sina mustascher under Kristinas läsning af brefvet, “pojkarne skämde icke ut sig! — Och han! Har man någonsin hört på maken! Aldrig i min tid kunde jag drömma om att den der, som var vek som en vidja, skulle på allvar komma att lukta krutrök; och dertill är han frisk och sund! — Kom i min famn, flicka, din tro och förtröstan ha kommit min klentrogenhet på skam!“

Kristina tackade Gud med innerlig tacksamhet för det Han hittills bevarat den käre vännen, och hoppet, som ett ögonblick svigtat, gaf henne nya krafter och lugn åt det sörjande hjertat.

Men det stundade en ny pröfningstid. Jublet öfver segern vid Domjek hade tystnat och det dröjde åter en lång tid innan något nytt lät höra af sig från krigsskådeplatsen, då nyheten om segren vid Golumbo spred ny glans och ära öfver fosterjorden och försonade mången med de dryga skatterna till kriget.

För Stensson och Kristina medförde posten om den nya segern dock intet budskap från Matts. Var han död eller sårad? — Ingen visste något derom. Kanske att han var fången? Något måste ha händt honom, eftersom han icke lät höra af sig. Den gamle dragonen, hvars stolthet och förtröstan betydligt stigit efter slaget vid Domjek, der hans son deltagit och der denne visat sig vara lika uthållig som någon annan, blef åter grubblande och misstänksam. Kristina bjöd väl till att trösta honom så mycket hennes egen kraft förmådde, ty hon hade ännu icke förlorat hoppet. Alltifrån den första stridens utgång, som visade henne hur underbart Försynen skyddade hennes älskade äfven under för honom ansträngande strapatser, hade hon fattats af det varma hoppet att hon skulle få återse sin trolofvade. Men någon gång betogs äfven hon af oro öfver den långa och oförklarliga tystnaden, men hemtade då genast tröst från Den som alltid tröst beskärer åt de trogna och förtröstansfulla, och med gladt mod såg hon då åter framtiden an.

Efter en lång och för Stensson dyster och svår vinter kommo nya tidningar från krigsskådeplatsen, som äfven inom kort medförde nyheten om konungens lysande seger vid Sandomir —men ingenting från Matts. Den gamle klagade bittert öfver att man tillbakasatt honom som offrat sin arm åt fäderneslandet och i stället tagit hans klena son till soldat!

“Hvarför nekade man mig att följa med?“ utbrast han till Kristina. “Jag skulle nog ha stått bi, jag, och hade icke döden träffat mig på fältet, så nog skulle jag deltagit i Mårten Törnskölds djerfva bragd vid Sandomir, men nu,“ tillade han dystert, “har jag icke ens någon som täljer mig något närmare om denna djerfva handling!“

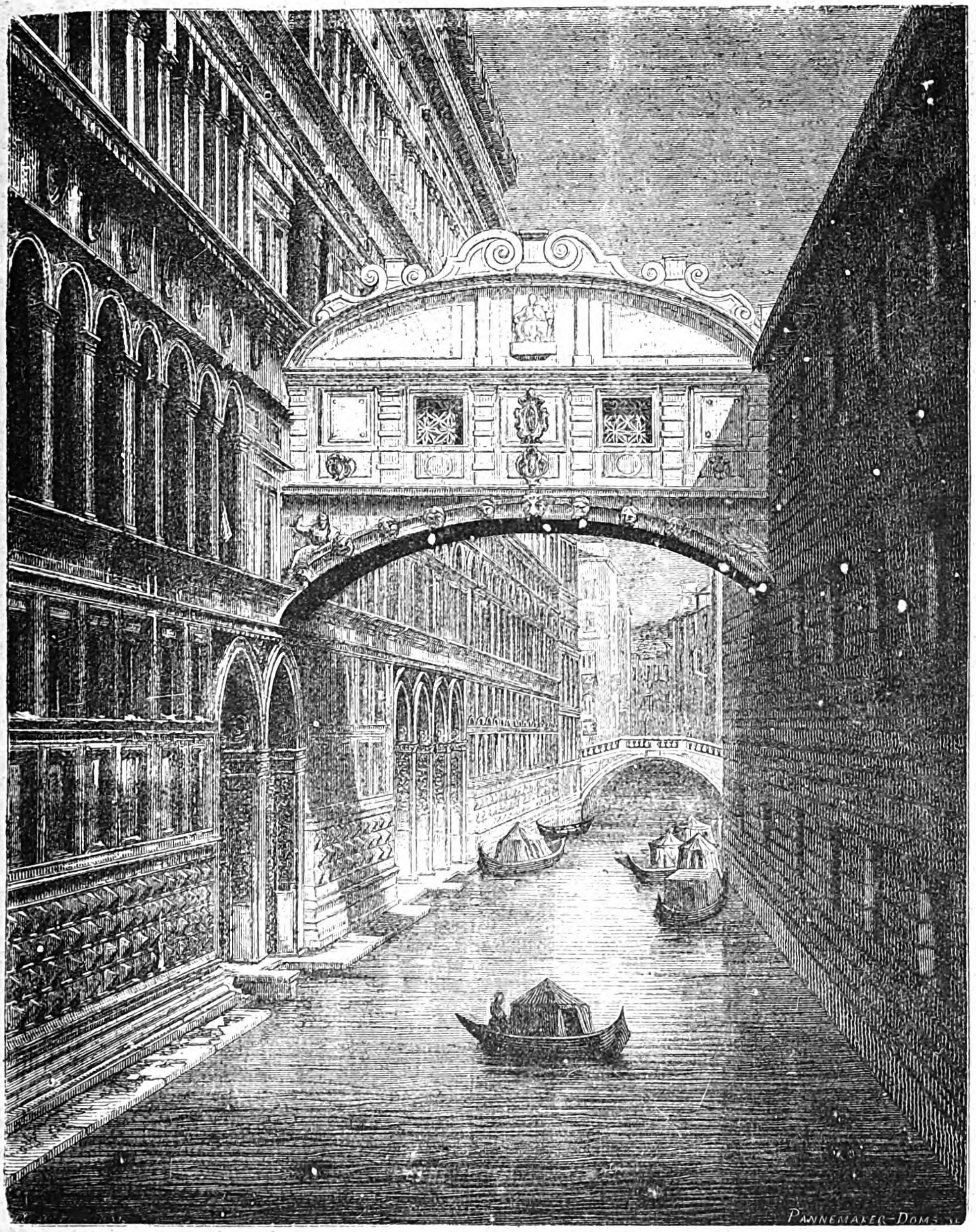

Suckarnes bro i Venedig.

Den gamle blef allt mer och mer sluten. Månader förgingo åter, och då budskapet om den stora segern vid Warschau ankom och samma tystnad om Matts ännu fortfor, föllo äfven Kristinas mod och förtröstan. Den unga flickan sörjde honom som död, och det blef nu den gamles lott att försöka trösta den gråtande tärnan.

Under hela den tid som förflutit sedan ankomsten af Matts bref hade Sven Ersson icke förblifvit overksam. Hans besök i Kristinas hem blefvo allt tätare och han lyckades allt mer och mer vinna hennes moders bevågenhet. Hade man haft någon visshet om Matts öde, skulle modern måhända icke så villigt lyssnat till hans inställsamma prat, men då man nu kunde taga för afgjordt att han var död, ansåg hon det vara förenligt med sin moderliga omtanke att icke afvisa den nye friaren. Sven Ersson var en välbergad man och Kristina för ung att för alltid sörja den bortgångne. Dessutom hade hon länge hyst välvilja för Ersson och förnämligast medgifvit Matts trolofning med Kristina på grund af hennes aflidne mans, som varit kamrat till Stensson, uttryckta vilja.

Så stodo sakerna om hösten 1656, då en krympling en vacker Novemberdag, stödd på sin krycka, kom in i byn. Det var en af de unga rekryterna från trakten som tillika med Matts utskrifvits till det polska fälttåget. Han hade förlorat sitt ena ben och, sedan han blifvit läkt, återsänd till fäderneslandet. Sedan han besökt sina närmaste anhöriga, helsade han på hos den gamle dragonen.

Stensson kände genast igen den unge krigaren och räckte honom vemodigt sin hand.

“Välkommen tillbaka!... du är visserligen en krympling, men du kommer likafullt åter till hemmet. — Det har icke varit så väl med min son!“ tillade han suckande.

“Huru! Skulle han vara död?“ utbrast den nykomne öfverraskad.

“Känner du ingenting härom?“

“Jag har allt efter slå-vid Golumbo ingenting hört af kriget, jag förlorade då mitt ben, och har sedan dess legat på lasarettet.

“Efter Domjek har jag ingenting hört af honom; han måste således vara död,“ genmälde den gamle liksom för sig sjelf.

“Icke senare än från Domjek! Kors, då torde jag kunna meddela er färskare nyheter om honom, ty vid Golumbo var han med; han hade då nyligen blifvit korporal.“

“Hade han redan blifvit korporal, säger du!“ utropade Stensson, i det han häftigt reste sig upp. “Nå, det må jag säga! Och jag, hans far, som i fem år deltog i den tyska fejden och i lika många hundra strider måste kläda skott och hugg innan jag blef korporal! — Det var mig en fan till pojke! — Men du säger att han var med vid Golumbo,“

fortsatte han med stigande ifver, i det han fattade ynglingens arm; “men kanske han stupade der?“

“Nej, det vet jag då bestämdt att han icke gjorde, ty han bevakade den vagn som förde oss sårade från denna strid.“

“Han skulle ha öfverlefvat striden vid Golumbo och inte låtit höra af sig på så många långa månader; det måste du medge att ett sådant förhållande är sällsamt nog. — Åh, nej,“ fullföljde den gamle liksom för sig sjelf, “han har otvifvelaktigt kort efter sedan du såg honom strukit med, det kan icke vara på annat vis.“

Tagande ett hastigt farväl af krymplingen, begaf sig gubben skyndsamt öfver till Kristina och meddelade henne hvad han fått höra af den unge invaliden.

“Och korporal, du, Kristina, korporal redan vid den andra dusten han hade med polackarne; han måtte ha slagits som en björn, den käre gossen!“ fullföljde han med faderlig stolthet sin berättelse, torkande sina fuktiga ögon.

“Det är då icke utan orsak en sakta röst alltid hviskat inom mig: lef och hoppas. — Gud vare prisad för denna nyhet, den har på nytt stärkt min förtröstan,“ svarade Kristina, som tycktes med sin kärleks hela hängifvenhet lifvas af nya förhoppningar.

“Ack, kära barn, hvad hoppas du mera? — Om han icke kunnat sända oss några helsningar straxt efter striden vid Golumbo, är det ju mången god stund sedan dess; hade han lefvat, skulle han väl på öfver ett år kunnat gifva sig tillkänna,“ invände dragonen. “Jag hoppas icke mer, jag tackar likväl Gud som uppehållit hans kraft och mod, ty nu tror jag icke han dukat under af kraftlöshet, utan har han dött, så har han stupat för fiendehand.“

“Ja, men han kan ju vara fången?“

“Kan så vara, men då han var korporal, borde man väl hört talas derom; en korporal, mitt barn, är ett befäl, och ett befäl märker man nog om det är borta. Gud välsigne emellertid din tro och ditt hopp, min engel, och ingen önskar det ifrigare än jag att det är såsom du hoppas.“

En afton på det nya året inträdde Kristina med beslutsam min till Stensson.

“Fader, älskade fader,“ utbrast hon, fattande den gamles hand, “jag står icke längre ut med denna qvalfulla ovisshet och lemnas aldrig i fred för min moders böner och Erssons efterhängsna frieri. Jag måste göra ett slut härpå, jag måste skaffa mig, kosta hvad det kosta vill, visshet om Matts öde — jag har beslutat en djerf handling och ni skall vara mig behjelplig“.

“Det vet du nog att jag vill, barn. Hvad skulle jag icke vilja göra för dig och för att få reda på hur det gått med min Matts? — Säg, hvad är det fråga om?“

Kristina meddelade den gamle sin plan.

“Det der är ett djerft vågstycke, mitt barn!“ invände den gamle, betänksamt skakande sitt grå hufvud.

“Men jag är fast besluten att utföra det.“

Dragonen satt en stund eftersinnande.

“Må göra då,“ sade han till slut, “det är törhända det säkraste medlet; men icke förr än längre fram skola vi deran, nu lägger årstiden hinder i vägen för din plan.“

Våren kom och med våren den öfverraskande nyheten att den svenska hären lemnat sina qvarter i Polen och i ilmarscher närmade sig mot Danmark.

“Se så, min flicka!“ sade vid nyheten härom Stensson till Kristina, nu tror jag det är lämpligast att sätta din plan i verkställighet. Stoppa ditt nödvändigaste i ett knyte och kom till mig i natt.“

Vid midnatt, då alla lågo i sin djupa sömn, ledde Stensson ut sin sadlade häst genom bakporten till sin lilla gård, steg upp, lyftade sedermera den bredvid stående Kristina framför sig i sadeln och styrde sedan med friskt traf genom byn ut på landsvägen, framåt hvilken han ilade så fort hans starka häst förmådde det med sin dubbla börda.

Mot slutet af Juli stod den svenska armén samlad vid Ottense, en liten småstad nära Hamburg. Det var ingen stor här men pröfvad, härdad och tapper, med sönderskjutna fanor, ärriga anleten och i ett tvåårigt krig utnött och nerfläckad härbonad. Men det fanns godt om klingande mynt i tornistrar och patronkök, och för penningar får man sig snart en ny drägt, i synnerhet i en sådan stad som Hamburg; man såg derför nästan dagligen framför de granna handelsbodarne stora flockar af svenska krigare, hvilka här utbytte sitt i den polska fejden vunna krigsbyte mot en ny grann drägt eller ett glänsande och härdadt bröstharnesk.

Framför en af dessa med för en krigsrustning välförsedda bodar vid en af hufvudgatorna stodo bland de nyfikna spekulanterna och åskådarne en äldre och en yngre man. Den äldre tycktes vara en gammal krigare, den venstra armen var stympad och den högra stödde han mot en dugtig knölpåk. Den yngre, synbarligen en yngling, var kort och spenslig till växten, med det vackra ansigtet prydt af ett par fina penslade mustascher. De tycktes uppmärksamt lyssna till knektarnes samtal, och ynglingen betraktade med nyfikna blickar ömsom soldaterna och ömsom de i bodfönstret hängande präktiga drägterna och vapnen.

Bland de skådelystna utmärkte sig en skäggig buss, som tycktes vara något befäl öfver de andra kamraterna. Sedan han fått syn på ofvannämnde gubbe och yngling, hade han oaflåtligt och med uppmärksamhet betraktat än den ene än den andre; slutligen närmade han sig den gamle och slog honom vänligt på axeln.

“Hallå, kamrat! Hvad slags landsman är du?“

“Jag är lika god svensk som du,“ svarade den tillfrågade, i det han rätade på sig.

“Det låter godt! Är detta din son?“

“Ja, han är min son.“

“Du har förmodligen fört hit ynglingen för att låta honom antagas till knekt?“

“Ack, visst icke!“ utbrast den gamle oroligt, “han är ju bara barnet ännu.“

“Nå, än sedan? Vi ha haft mången sådan der pojkvasker bland oss förut, och de kunna nog peta sta med värjan lika bra som någon an.“

“Må vara, men jag har icke ämnat honom till krigare.“

“Icke ämnat honom till krigare!“ utbrast korporalen; “men du tycks sjelf ha varit någonting ditåt?“

“Fältmarskalken Königsmark gjorde mig sjelf till korporal och se här hvad jag lemnade i sticket vid Jankowitz,“ svarade den gamle, i det han stolt visade på sin halfva arm.

De kringstående, som lyssnat till samtalet mellan de båda veteranerna, lyftade af aktning sina hattar för den gamle från det ärorika kriget.

“Se här min hand, kamrat, du har aflagt ett vackert prof på tapperhet! — Men då du sjelf varit knekt, så vet du ock hur angelägna vi äro att få de tomma luckorna i ledet ersatta med nytt folk; ni får således icke neka honom att bli en af våra.“

“Men han vill det icke sjelf,“ invände den gamle, ängsligt fattande ynglingens hand; “icke sannt, Kristian, du vill icke bli knekt?“

“Pah! Om han också icke vill, måste han ändå finna sig i sitt öde. Du vet väl, kamrat, att under krigstider tager man sitt folk ofta mot deras vilja.“

“Ack, ve mig, jag arme man, som så obetänksamt gaf vika för dina påhitt, pojke!“ klagade den gamle.

"Åh, käre far, var icke orolig för min skull. Jag är icke alls ängslig. Vi önska ju att få komma till hären för att skaffa oss upplysningar; vi kunna ju således följa med dessa goda kamrater. Jag tviflar på att ryttmästaren skall antaga mig," förklarade ynglingen, visande med ett lätt småleende sina små händer; "och i värsta fall," tillade han sakta vänd till fadern, "kunna vi ju yppa för honom orsaken till det som fört oss hit."

"Jag får väl foga mig efter nödvändigheten! Men bittert ångrar jag att jag tog dig med mig hit. — Men hör, kamrat, hvilket är ditt regemente?"

"Vi tillhöra Vestgöta rytteri."

"Ligger äfven Uplands ryttare i Ottense?"

"Ja visst, der ligga nu alla trupperna. Uplänningarne ha vi icke långt från oss."

"Min far," inföll ynglingen ifrigt, "vi kunna icke motsätta oss att följa denne hedersman. Följa vi icke godvilligt, så taga de oss med våld, och då är det ju så godt att godvilligt följa med, eftersom vi ändå skola till lägret."

"Ske då Guds vilje!... Måtte detta bara taga ett godt slut," tillade den äldre, fattande sonens hand med orolig ömhet.

"Se så, kamrat, låt oss nu begifva oss i väg; om ryttmästaren icke vill ha gossen der, blir det hans ensak, mig skall han i alla fall icke kunna tillvita att ha låtit en ung landsman gå sysslolös, då vi behöfva så många armar som vi kunna få till vårt nya företag. Nu är det hvars och ens skyldighet att gripa till vapen."

"Skulle du icke vilja taga mig i gossens ställe?"

"Kom det blott an på mig, så nog tog jag dig hellre än den der vaskern, men ryttmästaren torde ha sina små betänkligheter vid att taga en lemlästad krigare i stället för en frisk och färdig. Men kom, tiden skyndar och vår permissionstid är snart tilländalupen!"

På en vink af korporalen satte sig hans kamrater i rörelse, åtföljda af den gamle krigaren och hans unge son.

Efter några timmars marsch nådde den lilla truppen den svenska armén, som låg utanför Ottense, medan den samlade sina under ilmarschen från Polen spridda kårer och rekryterade sina leder.

"Här är vårt läger," upplyste vestgötakorporalen, i det han visade på några tältrader, "och här," tillade han, pekande på ett större tält, framför hvilket en ordonnans satt till häst och en annan stod invid ett i marken nedsatt standar, hållande en häst vid betslet, "här är vår ryttmästares tält. Bida här utanför, medan jag går in och afger min rapport."

Korporalen vinkade åt sina följeslagare, strök upp sina mustascher och gick derpå in i tältet. Efter några minuters förlopp kom han tillbaka med tillsägelse åt den gamle invaliden och hans son att infinna sig hos ryttmästaren.

Ynglingen kastade en orolig blick ut åt lägret, tryckte sin hand krampaktigt mot bröstet och liksom tycktes hemta mod att följa sin far, som i det afgörande ögonblicket kände sig beslutsammare och modigare än i början.

"Mod, mitt barn!" uppmanade han, räckande ynglingen handen med en uppmuntrande blick.

"I värsta fall få vi anförtro oss åt ryttmästarens välvilja; han är en tapper man och då lyssnar han nog till en gammal krigares bön."

Inom få ögonblick stodo de i det inre af tältet. Ryttmästaren satt och skref vid ett bord med ryggen vänd mot ingången. Det var en smärt och högrest gestalt som ännu röjde ungdom och kraft. Hans hatt och handskar lågo på bordet och invid honom, stödd mot bordet, stod hans långa värja, hvilken genast ådrog sig dragonkorporalens uppmärksamhet vid den första blick han kastade omkring sig i tältet.

Några ögonblick förflöto, hvarunder ryttmästaren afslutade sin rapport; derpå steg han upp och vände sig med forskande blick till ynglingen.

"Är det du som den hurtige Kask fångat upp?... Du ser mig icke stort mera ut än en pojke."

"Jag är helt ung," svarade ynglingen med synbar ångest och sänkta ögonlock.

"Stackars gosse! Jag tror icke du skall uträtta synnerliga storverk med värjan i hand. Du förefaller mig passa bättre till page hos något förnämt fruntimmer. — Men hvem vet, jag var icke stort kraftigare när jag började," tillade han med ett vemodigt leende.

"Ack, låt mig draga hädan med min gamle fader, ädle herre, jag känner mig icke alls passa till krigare!" bad den darrande ynglingen, som hade förlorat allt sitt mod, då han befann sig ansigte mot ansigte med ryttmästaren.

"Nå, vid allt krut och stål som finns i verlden, är detta icke min gamla huggare, så vill jag aldrig mer skryta af den hedern att ha tjenat under Stålhandske, Lilljehök och den unge pfalzgrefven!" utropade den enarmade dragonen, som ofrånvändt mönstrat ryttmästarens värja och nu tog ett steg fram till bordet.

Vid detta utbrott ryckte den unge krigaren häftigt till, han vände sig mot den gamle bussen, mot hvilken han sträckte sina armar.

"Min far, min gamle far!"

"Rättvise himmel!" skrek korporalen, som kände sina knän svigta, "är det du, Matts?"

Han slöts i sin sons famn och kunde icke tvifla längre. Han sjönk ner på en stol.

"Du ryttmästare!" utbrast han derpå med en blandning af stolthet, förvåning och glädje samt fattade sig om pannan med den enda återstående handen, liksom fruktade han att allt detta blott var en elak dröm som gäckade honom.

"Men hvem är då denne yngling?" sporde Matts med liflig oro, i det han hastigt vände sig om mot gossen som, öfverväldigad af sinnesrörelse, nedfallit på en stol. "Kristina, o, min Kristina! Jag igenkänner dig nu, trots din förklädnad!" Han skyndade fram och slöt den darrande flickan i sin famn.

Länge dröjde den stumma omfamningen. Ljufva och lycksaliga känslor bestormade allas sinnen, och en stund förflöt utan att någonting yttrades.

Stensson var den förste som tog till ordet. Sedan han hemtat sig något och med en blick på sin gamla värja, den beprisade vännen från Jüterbogh och Jankowitz, sin återfunne son och den förklädda flickan, som under strida tårar lutade sitt hufvud mot den unge krigarens bröst — sedan han noga betraktat allt detta och sålunda öfvertygat sig att det icke var en villa, steg han upp och närmade sig de unga.

"Gud är stor och hans namn vare evigt prisadt, som återgifvit mig min som död ansedde son! — Och hur återfinner jag honom icke! Kraftfull, tapper, ärad och ansedd. Svag, obetydlig och blott en ung rekryt, utgick du ringare än din fader, och nu står du här vida förmer än han!"

"Ack, ni är ändå min tappre fader, som offrat vida mera åt fäderneslandet än jag!" svarade den unge ryttmästaren, i det han trohjertadt räckte handen åt Stensson.

"Det är du, mitt kära barn, som jag har att tacka för den lyckan att än en gång få trycka min sons hand. Din kärlek och din tro voro ensamt mäktiga att uppehålla det hopp som för länge sedan slocknat hos mig. Du ville med egna ögon förvissa dig om att han ännu lefde, och derför, Matts, ser du oss här. Jag hade annars måhända icke längre kunnat lefva med min ovisshet och min sorg," fullföljde den gamle, i det han torkade bort en tår som skymde hans blick.

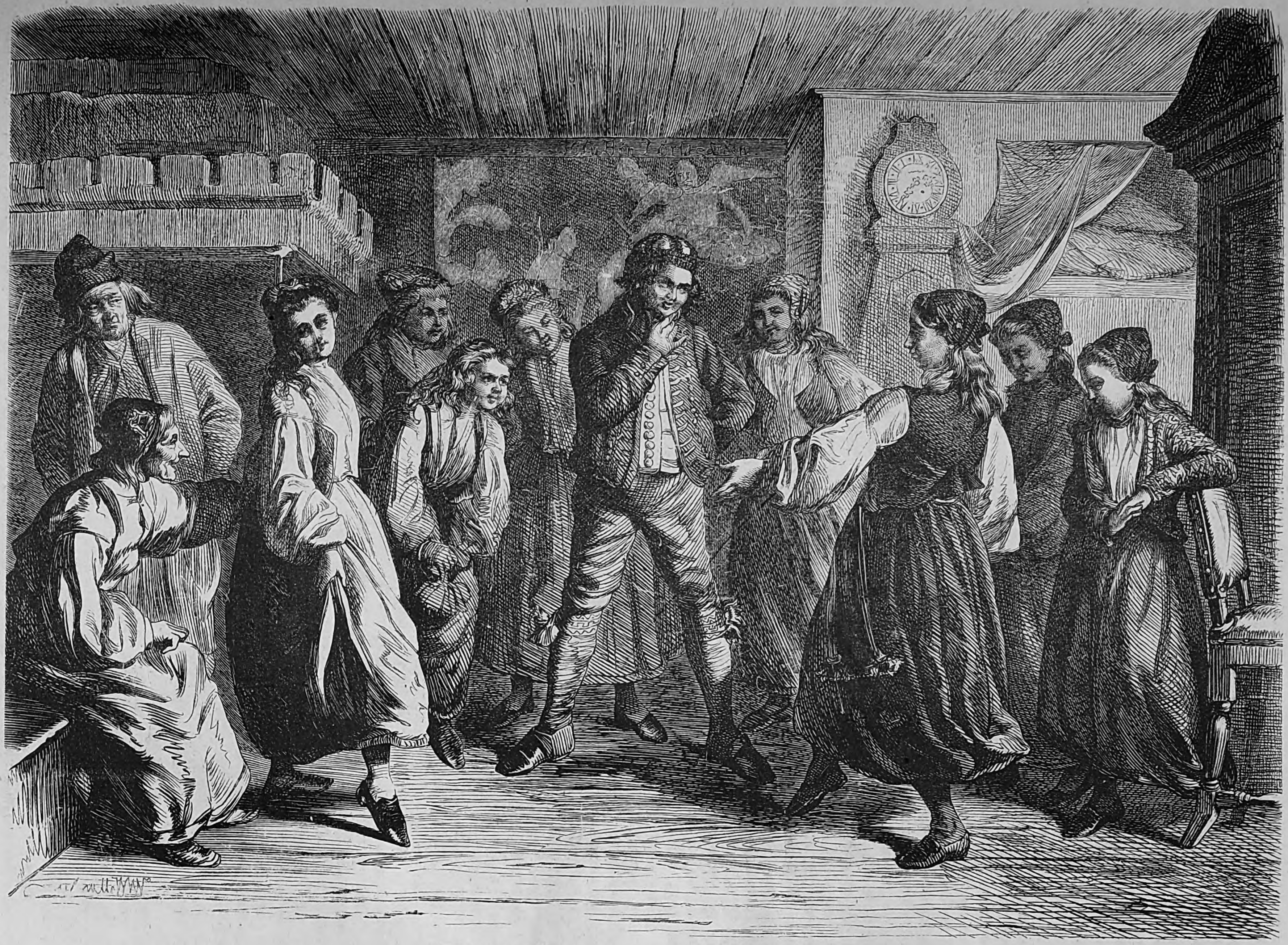

Friaredans i Delsbo, efter en tafla af J. W. Wallander.

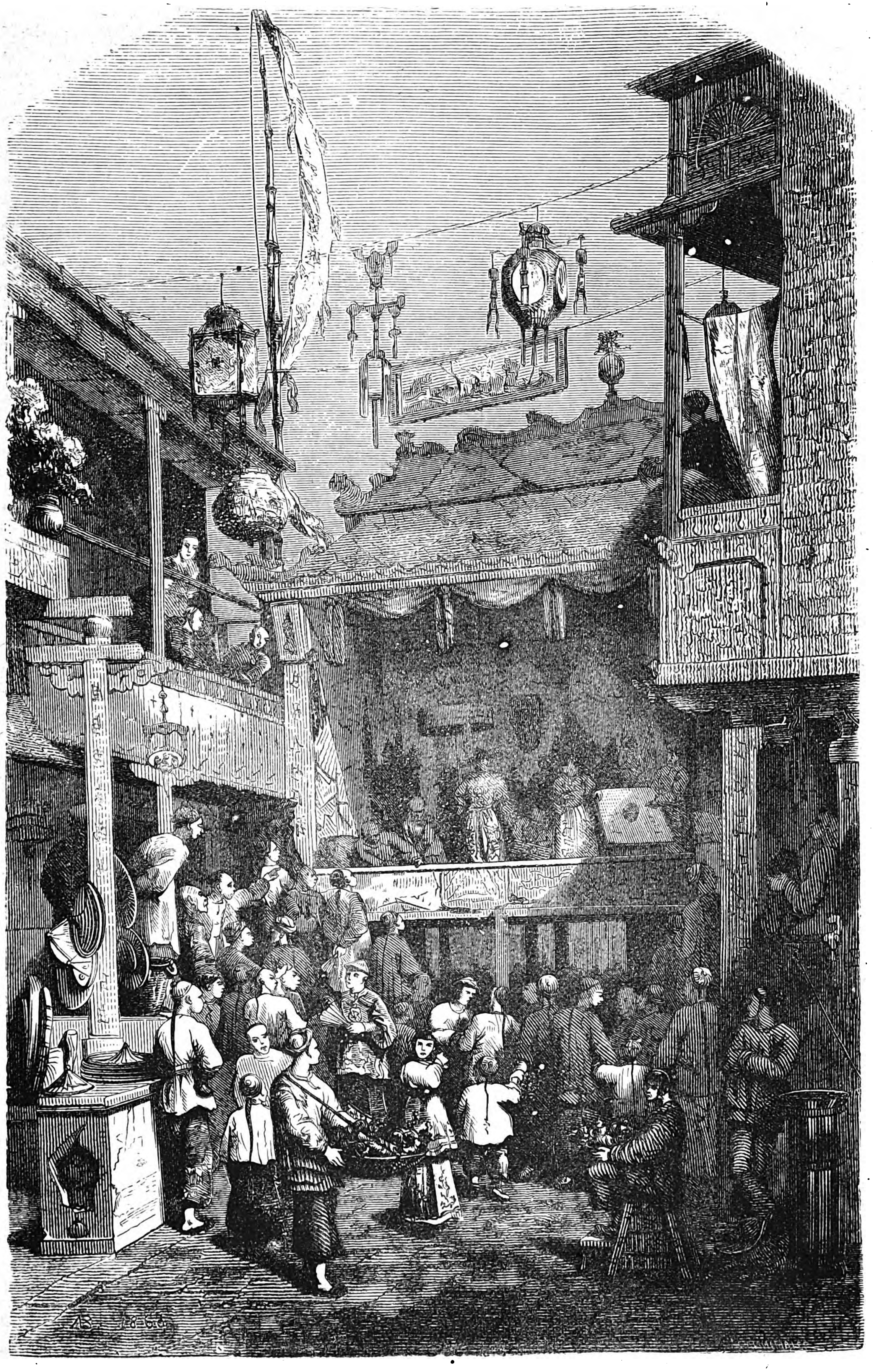

En kinesisk teater.

“Var det din kärlek, Kristina, som uppehöll ditt hopp? — Ack, och jag som kunnat tvifla på din trohet!“

“Du? — Och hvarför?“ frågade den unga flickan med en förebrående blick.

“Hvarför? Ack, jag har ju allt sedan jag lemnade mitt hem icke hört det minsta från dig!“

Kristina och Stensson sågo öfverraskade på hvarandra.

“Matts, min käre gosse,“ svarade Stensson, “du har ju allt sedan ditt bref från Domjek varit tyst som en skjuten kroat. Jag har trott dig vara död, jag har begråtit dig såsom förlorad. Flickan här sväfvade mellan hopp och förtviflan tills Rot, din unge kamrat som blef lemlästad vid Golumbo, kom hem och vitsordade att du lefde straxt efter den striden. Då skulle du sett huru hennes ögon åter fingo lif, kinden blef åter röd, och hon ville med allt gevalt att vi skulle ut och taga reda på dig, som hon nu fullt och fast trodde ännu lefde. Jag måste gifva vika, ehuru jag tyckte det vara ett vågadt äfventyr, men som, Gud vare lofvad, slutat på ett lyckosamt vis!“

“Kära, älskade Kristina! Hvad har jag icke din trofasthet att tacka för!“ utropade den unge ryttmästaren med värma. — “Men hvad ni nu säga öfverraskar mig mer än jag kan uttrycka. På mitt bref från Domjek följde intet svar från er. Jag har sedan under loppet af de två år som skilt oss åt sändt eder fyra bref, men utan svar. Jag började redan misströsta; jag trodde dig vara död, käre fader, och jag trodde också att du Kristina blifvit narrad af Ersson och öfvertalad af din moder. — Ack, hvad skulle jag tro!“ utbrast han vid det förebrående ögonkast Kristina sände honom.

“Vi ha icke fått dina bref; på alla våra har icke kommit något svar.“

“Besynnerligt! Huru förklara detta?“

I samma ögonblick inträdde i tältet den skäggige korporalen och anmälde till ryttmästaren att en karl, som sade sig hafva vigtiga meddelanden att lemna, envisades att få företräde.

“Låt honom komma in!“

Vid främlingens inträde gaf Kristina till ett svagt rop och vände honom hastigt ryggen; Stensson rynkade sina ögonbryn och betraktade honom med bister uppsyn, och öfver ryttmästarens läppar drog sig ett omärkligt leende, medan ett lätt moln spred sig öfver hans höga panna.

“Herr ryttmästare, förlåt min enträgenhet och brådska, men jag har velat upplysa er om ett bedrägeri. Denne yngling, som ni törhända är sinnad antaga till rekryt, är icke den han synes vara; det är nämligen en förklädd flicka som rymt från sitt hem. Jag är god vän till hennes moder, som sändt mig ut att uppsöka och hemföra hennes förvillade dotter,“ upplyste den nykomne med brådskande ifver, i det han pekade på Kristina.

“Hvad ni säger mig, Ersson, är ingen nyhet för mig. Kristina har för en stund sedan yppat sig för mig.“

Den tilltalade fästade häpen sina ögon på ryttmästaren.

“Min Gud! — Är det möjligt? — Det är ju Matts sjelf!“

“Som ni säger. — Och ni är troligen den bof som undanhållit de bref jag sändt till min fader och som han skickat mig?“ genmälde Matts med en sträng blick på Ersson.

“Huru kan ni tro mig om någonting så nedrigt!“ utbrast Ersson med synbar oro.

“Det är du, din bof!“ röt den gamle dragonen, i det han fattade den skälfvande Ersson i halsduken och ruskade honom som om han haft ett torrt skinn i handen. “Bekänn, usling!“

“Hvad skall jag bekänna?“

“Att du är en skurk, att det är du som undanhållit brefven!“

“Nåd!... Ni stryper mig!“

“Nå, fram med sanningen!“

“Ack, döda mig icke! — Stensson, vi ha ju alltid varit vänner! — Aj, hvad ni ruskar mig! Jag tänkte icke så illa, jag ville bara skilja Matts och Kristina åt.“

“Således erkänner du att det är du som gjort allt detta onda, som är orsaken till alla mina sorger, till mina tårar och sömnlösa nätter och till Kristinas förtviflan? Bof, gjorde jag rätt, så ströpe jag dig på stället!“

“Sansa er, min far, han skall icke undgå sitt straff. — Men hur kunde du våga dig till mig, då du visste att jag var här?“

“Jag visste det olyckligtvis icke. Jag läste aldrig era bref, jag kan icke läsa skrifvet; jag förstörde dem utan att läsa dem,“ svarade Ersson, på hvars panna ångesten hade utpressat stora droppar.

(Forts.)

* * *

Friaredansen.

(Till en tafla af J. W. Wallander.)

Träd fram, lilla sångmö, och stränga din lyra
Det gäller besjunga en *friaredans;*
och lyckas du väl, utan skalkaktig yra,
så vill jag dig binda en anspråkslös krans.
Du älskar, det vet jag ju, lifvet i norden;
    nåväl, kära du,
    låt höra dig nu!
Se, här har du klaven — du känner ju orden:
*»Ack, om ni visste hur roligt det var
den heliga juledag!
Alla våra flickor de stälde sig i ring,
och se'n bådo de mig att komma derin
och välja mig rätt en mö.»*

Tag glädjen till motto och sjung hvad dig lyster,
ty, uppriktigt taladt, än är du ju ung
och liflig jemväl, ty du kan vara yster,
så fatta din lyra, min lilla, och sjung!
För »friaredansen» du svärmar — jag tror det,
    men inte är du
    »en smula *jaloux*»,
och det gör du rätt i, och nu har du ordet —
»Ack, om ni visste hur roligt det var . . .»

Omringad — jag kunde väl säga *cernerad* —
den skälmskfulle ungersven blifvit i hast,
af »jäntorna fjäsad» och komplimenterad;
vi se det af ögonens träffande kast.
Och, ack, hvilka blickar de ungmörna gifva!
    De tala så väl
    till hjerta och själ,
de kunna, om någonsin, tankarne lifva —
»Ack, om ni visste hur roligt det var . . .»

Han är, som man säger, i valet och qvalet,
och *de* äro om sig, hvem undrar på det?
Då blandar sig hjertat i leken, och valet
sin stora betydelse får, som man vet,
och ögonen blixtra och kinderna glöda,
    »Ty nu är hon här,
    min hjertans kär,
och kom, lilla vännen med rosor röda —
»Ack, om ni visste hur roligt det var . . .»

«Och, stå nu ej längre så tyst, lilla Bertha,
med armen mot stolen, ty dig vill jag ha,
och du har för längese'n röfvat mitt hjerta,
och här har du handen, och mins hvad jag sa';
och nu ska' vi svänga oss hurtigt i ringen!
Var glad i ditt sinn',
ty nu är du min,
och skilja oss båda, se det mäktar ingen —
»*Ack, om ni visste hur roligt det var . . .*»

»Och nu är jag glad såsom fågeln i lunden,
ty nu har jag valt mig för alltid min mö
i friaredansen, Gud signe den stunden!
»För dig vill jag lefva, för dig vill jag dö.»
Och nu vill jag dansa till långt in på natten
med lust och med fröjd
och sjunga förnöjd:
Mitt hjerta är rikt, ty min flicka är skatten —
Ack, om ni visste hur roligt det var
den heliga juledag!
Alla våra flickor de stälde sig i ring,
och se'n bådo de mig att komma derin
och — jag valde mig rätt en mö.»

A—st.

* * *

En kinesisk teater.

Den som vet att kineserna af naturen äro ett praktiskt folk förefaller det besynnerligt att de, i allmänhet taladt, omfatta teatern med fullt ut lika stort intresse och sätta lika högt värde på dess prestationer som någonsin fransmännen och italienarne. Men hur stämmer detta öfverens med detta folks nyktra, blott på det verkliga lifvet och dess bestyr riktade lynne, hvars verksamhet liksom af en naturnödvändighet åsyftar blott förvärfvet af timliga förmåner, såsom makt, rikedom, rang o. s. v.? För kinesen är verkligheten allt; han känner ingen idealets verld. Deraf kommer det sig att den kinesiska litteraturen är utomordentligt fattig på poetiska skapelser men ytterst rik på undervisande arbeten.

Och detta nyktra, praktiska folk skulle då verkligen ställa skådespelarekonsten så högt? Ja, så är verkligen förhållandet, såsom tydligen synes af den ofantliga massan af teatrar och den ifver hvarmed dessa besökas af allmänheten. Ingen stad, ingen köping i Kina är så oansenlig, att den ej har sin stående teater, och derförutan finnes det ett ännu större antal ambulatoriska skådespelaresällskaper, hvilkas representationer äro mycket besökta och hvilkas prestationer mottagas med det största bifall. Men för att läsaren måtte kunna rätt fatta detta kinesernas intresse för scenen, måste vi först gifva honom ett begrepp om det kinesiska dramats väsen, sjelfva scenens inrättning och de uppträdande skådespelarne.

De vanliga kinesiska teatrarne i sjöstäderna, hvilka besökas nästan uteslutande af europeer, ligga dels straxt utanför sjelfva staden, alldeles invid förstäderna och mellan risfälten, dels i de tätast befolkade qvarteren, i hvilket senare fall de merändels äro af mindre betydenhet och storlek och vanligtvis äro inrättade på någon gård mellan magasiner, boningshus m. m., så att man för att komma dit måste leta sig fram genom ett kaos af trånga, till hälften öfvertäckta och med bodar garnerade gator. En kinesisk teater har en påfallande likhet med en europeisk sommarteater. Man tänke sig en smal aflång fyrkant, hvars båda långsidor och en af de två andra sidorna upptagas af två öfver hvarandra anbragta logerader. På den fjerde sidan befinner sig scenen, hvilken höjer sig omkr. 10 fot öfver marken och vanligtvis är lika bred som djup. Om proscenium och kulisser, fond, falluckor och maskineri o. s. v. vet den kinesiska skådebanan ingenting. Den omgifves af målade träväggar, hvilka äro utsirade med band hvarpå läsas tänkespråk, med fantastiska djurgestalter, drakar o. s. v. Ett simpelt förhänge af gult bomullstyg skiljer scenen från sjelfva teatersalongen, och papperslyktor, fanor och vimplar samt fladdrande band med tänkespråk på motsvara den europeiska dekoreringen. Straxt framför sjelfva scenen befinner sig ett slags öppen parterr, hvarest te, sorbet, lifsmedel, sötsaker, cigarretter, tobak, förfriskningar och alla slags rätter utbjudas af försäljare. Bakom denna öppna parterr finnas ståplatser för dem hvilka ej äro tillräckligt förmögna att betala sittplatser, och der ser man sålunda blott medlemmar ur de lägsta folkklasserna. Denna del af teatern har intet tak. Der bakom befinner sig åter en med tak försedd parkett med bänkar och i den der ofvanför anbragta djupa logeraden äro de dyraste sittplatserna, hvilka begagnas blott af fruntimmer, som dock endast sällan visa sig på teatern.

Så ser den ram ut inom hvilken de dramatiska prestationerna röra sig. Låtom oss nu taga dessa i närmare skärskådande. Det torde knappt behöfva påpekas att man ej får söka något poetiskt värde i de kinesiska teaterpjeserna. Hvad som uppföres består för det mesta af folklustspel, hvilka karakteriseras af den krassaste realism och äro hemtade ur det verkliga borgerliga lifvet. Kineserna ha äfven historiska och religiösa skådespel, hemtade ur deras rika förrådskammare af sagor och sägner, men dessa uppföras endast sällan och, när så sker, blott vid större festligheter på hufvudstädernas stora scener. Hvad publiken undfägnas med på de mindre folkteatrarne utgöres antingen af framställningar af förbrytelser, stölder och mord, hvari den skurkaktige hjelten under en lång tid stör den allmänna säkerheten innan han gripes af lagens handtlangare och straffas för sina brott efter måttet af kinesernas uppfattning af rättvisan; eller också bjudes den på intrigstycken, scener ur folklifvet, hvari en förslagen sälle öfverlistar en ockrare, bestjäl en girigbuk, afslöjar en bedragare eller genomgår en mängd komiska och häpnadsväckande äfventyr. Dylika intrigstycken, af hvilka hvar och en kan lära något och hvari den kinesiske Robert Macaire och hans Bertrand jemte några andra stallbröder fira sina triumfer öfver polisbetjenter, dumma bönder, snikna köpmän m. fl., synas vara utomordentligt omtyckta, draga till sig de flesta åhörarne, fängsla deras intresse och aflocka dem stormande bifall. För att tillfredsställa massans djuriska smak äro de alltid kryddade med oanständiga och lättsinniga episoder och plumpa infall, som framkalla skallande gapskratt och ursinniga handklappningar, hvarjemte i dem alltid uppträda några komiska figurer, hvilka uppföra de äfventyrligaste danser, sjunga lustiga visor och låta prygla sig till publikens obeskrifliga förtjusning. En öronslitande musik beledsagar ofta dessa på aktörer rika framställningar, som i flere hänseenden erinra om de europeiska lindansarnes och konstberidarnes drastiska pantomimer. Lurade fäder, förmyndare och onklar, bestulna girigbukar, pryglade nattvakter och tjenare utgöra de stående typerna i dessa folkskådespel. Kinesernas skådespelarekonst företer de underbaraste kontraster: den ene aktören uppträder med de mest tragiska åtbörder och ursinniga gester; den andre, och i synnerhet komikern, spelar med en öfverraskande naturlig godmodighet och drastisk komik, hvilken naturligtvis aldrig höjer sig öfver det burleska; andra åter spela i högsta grad tarfligt och tyckas nästan ha blifvit tagna från gatan. Många pjeser äro improviserade och extemporerade, och äfven i de mera allmänt omtyckta och ofta gifna finnes så mycken omvexling, att man måste tro att de ej äro skrifna utan fortplantade genom tradition. Härmed må nu förhålla sig hur som helst, så finna de i den stora massan af folket en lätt tillfredsställd och belåten publik, och ett faktum är att de äfven för den mest obildade europé ej kunna utgöra någon konstnjutning utan blott på sin höjd ett tidsfördrif.

Richard Wagner.

(Ur Illustr. Tidende.)

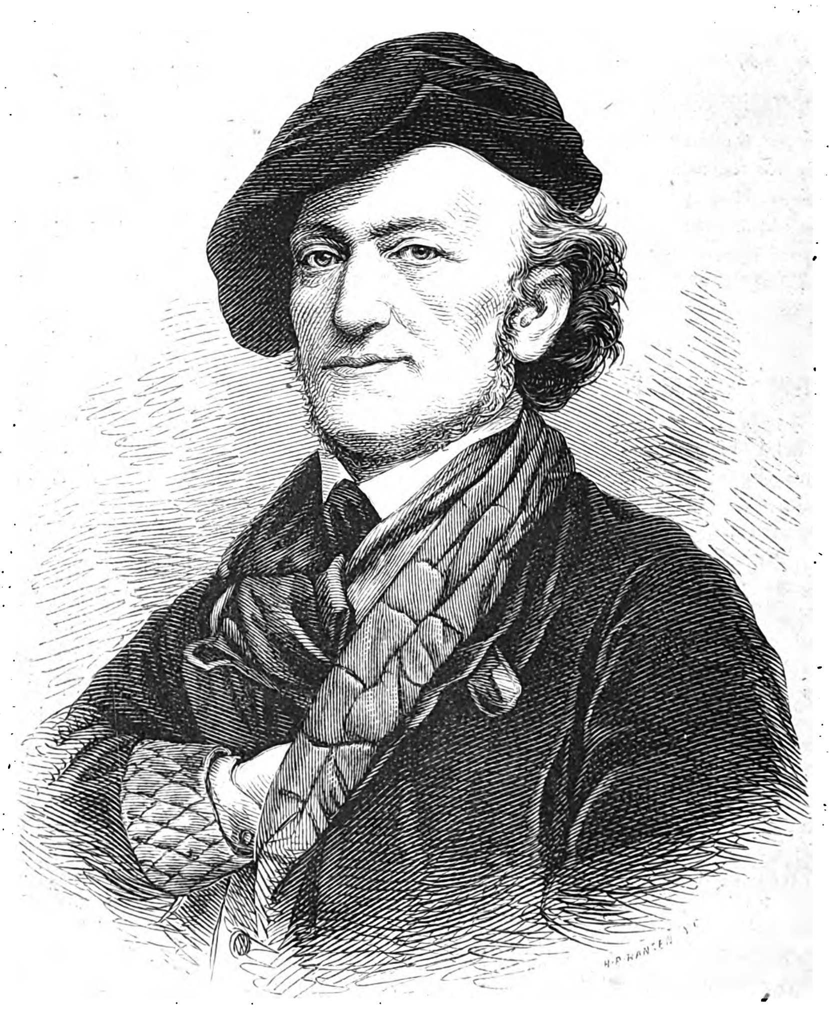

RICHARD WAGNER.

Omkring år 1821 intogs i Dresdens latinskola en liten åttaåring med namnet Richard Wagner, som, efter att ha förlorat sin fader, en underordnad polistjensteman i Leipzig, under flere år fört ett omkringflackande teaterlif med sin stjuffader, hvilken var skådespelare och som han nu äfven hade mistat. Gossen, som visade en afgjord motvilja för teatern, hvars sminkade väsen han ej kunde fördraga, började studera med ifver och flit — såsom så många andra gossar — och skref vers öfver en låg sko — likaledes såsom så många andra gossar. Men när han i sitt elfte år fått tryckt en prisbelönt dikt med anledning af en kamrats död, kände han naturligtvis sin framtidsbana utstakad: han skulle bli skald! Musiken utöfvade dock en särskild dragningskraft på honom. Han hade hört “Friskytten“ och satt liksom fängslad af en magisk syn, då han hörde denna Karl Maria von Webers sceniska tonskapelse; melodierna ljödo beständigt i hans öra, och han fick ingen ro förrän han lärt sig spela klaver så pass, att han kunde ur minnet klinka uvertyren. Denna ifriga dyrkan af sånggudinnorna — hvars musikaliska sida för öfrigt ej blifvit beaktad af någon bland hans omgifning — inverkade emellertid menligt på grekiskan och latinet, hvari han förut utmärkt sig, och då han med familjen flyttat till Leipzig, började han latas på fullt allvar. Nu hade han ej sinne för något annat än sin tragedi à la Shakespeare med inemot ett halft hundrade personer, hvilka alla afgingo med döden och bland hvilka han såg sig nödsakad att låta de flesta uppträda såsom andar i de sista akterna, då personlistan svek honom; och till denna tragedi ville han dessutom sätta musik, liksom Beethoven till “Egmont“. Då han alldeles icke hade något begrepp om musikens teori, lånade han en kompositionslära på åtta dagar, läste och läste och förtviflade om att kunna förstå det minsta deraf; men hans natur var nu en gång så beskaffad att det var just svårigheterna som gjorde musiken tilldragande för honom — de *måste* öfvervinnas, nu *ville* han bli musiker! Beethoven, hvars musik han lärt känna först i sitt femtonde år just som underrättelsen om mästarens död kom till Leipzig, öfverväldigade honom alldeles: han “gick till hvila med sonaterna, steg upp med qvartetterna, gnolade sångerna och hvisslade konserterna“, och till sin förskräckelse upptäckte familjen att han, i stället för att studera Virgilius och Homeros, afskref Beethovens partiturer från uvertyrerna ända till nionde symfonien. Nu erhöll han likväl någon undervisning i musik, skref, inspirerad af Beethovens Pastoralsymfoni och Göthes *Laune der Verliebten*, en liten herdeopera och fick en uvertyr för stor orkester uppförd på teatern. Denna uvertyr framkallade dock mycken munterhet till ringa glädje för sin kompositör, hvarefter denne under en tid alldeles icke befattade sig med konst och musik. Wagner blef student. Den jäsning Julirevolutionen framkallade grep äfven honom: han slog öfver till de största galenskaper, uppfylda af Heines qvickhet och satir, och rasade med sina *Burschenschaften* mot religion och moral, regeringar och furstehus. Derunder såg han den snillrika dramatiska sångerskan fru Schröder-Devrient såsom Romeo i Bellinis *Montecchi e Capuleti*; hennes uppträdande elektriserade honom och kom hans passion för dramatisk-musikalisk verksamhet att återuppvakna med förnyad kraft; de lätta italienska tonerna passade endast alltför väl till hans andliga ståndpunkt, och efter att under ett halft år ha åtnjutit undervisning af en skicklig lärare af den Bachska skolan, skref han efter Shakespeare i fransk-italiensk stil en opera, “Novisen från Palermo“, hvari han “beröfvade ämnet dess inneboende allvar och omformade det riktigt efter det unga Europas smak; den fria, uppenbara sinligheten segrade blott genom sin egen makt öfver puritanskt hyckleri.“ Nu blef Wagner visserligen dirigent vid flera operasällskaper, men han kände snart att det var någonting ruttet i hela hans ställning. Sedan han inträdt i äktenskap, drifven dertill af ungdomlig passion, kämpade han med de mest tryckande näringsbekymmer; han började lifligt inse på hvilken låg ståndpunkt han stod i musikaliskt hänseende liksom tomheten i den musik som ofta gjorde största lyckan och som det var hans skyldighet att inöfva. Bulwers roman *Cola di Rienzi* föll honom då i händerna. Rienzi var ju han sjelf: såsom denne måste han stå ensam bland den okunniga hopen med sin ideala längtan och sina drömmar, såsom denne ville han ådraga sig allmänhetens uppmärksamhet och höja hennes smak genom något storverk. Med texten till “Rienzi“, hvilken skulle komponeras i Spontinis eller Meyerbeers stil, och partituret till de två första akterna i reskofferten, inskeppade sig nu Wagner i Riga för att såsom en ny Jason hemta det gyllene skinnet i — Paris. Hans Argonautertåg hade inga goda förebud; väder och vind tycktes sammansvärja sig mot honom, och alla olycksbådande fåglar måtte ha skriat omkring masten, ty slutligen led han skeppsbrott på norska kusten. Men Wagners fantasi hemtade näring af de stora naturskådespelen; han hörde matroserna berätta sägnen om den flygande holländaren, som rastlöst måste segla verlden omkring utan att finna någon ro, och han trodde sig liksom den store romaren kunna säga till skepparen: “Frukta icke, du för Cæsar och hans lycka ombord!“ — Kommen till Paris, skyndade han till Meyerbeer, som lofvade att göra hvad han kunde för “Rienzis“ uppförande. Wagner arbetade med största ifver, “Rienzi“ blef färdig och aflemnad; han väntade på att den skulle bli antagen, Meyerbeer reste bort — och han led nöd i det paradis dit han längtat så lidelsefullt. I stället för att bli inropad af en hänförd publik, måste han svälta i en vrå af Paris och arrangera Donizettis operor för klaver och några instrumenter; i stället för att såsom en kompositör af erkänd förmåga och en talangfull skald få låta sin qvickhet spela i store mäns och furstars salonger, måste han skrifva en massa tidningsartiklar, hvari han än med bitterhet, än med humor utdelade snärtar till höger och venster samt skildrade sin egen förtviflade ställning i “En ung musikers ändalykt i Paris“. Men derunder bleknade alltmer den för honom förr så klart strålande Parisoperans stjerna, och han började inse att hans ideal ej fanns der hvarest han sökt det; en tärande hemlängtan öfverväldigade honom, och med sin viljas hela kraft samlade han all sin styrka för att rädda sin bättre konstnärsnatur och skref under loppet af sju veckor utan att längre slafviskt följa den franska operans mönster, “Den flygande holländaren“ — en utpräglad bild af Wagner på den tid då han, som sjelf rastlöst dref för vind och våg och endast suckade efter befrielse ur sin andliga och lekamliga nöd, med fantasien ännu uppfyld af hvad han upplefvat på sin äfventyrliga sjöresa — sceneriet är till en stor del hemtadt derur — längtade hem till sitt fädernesland, ehuru djupt rotfästad

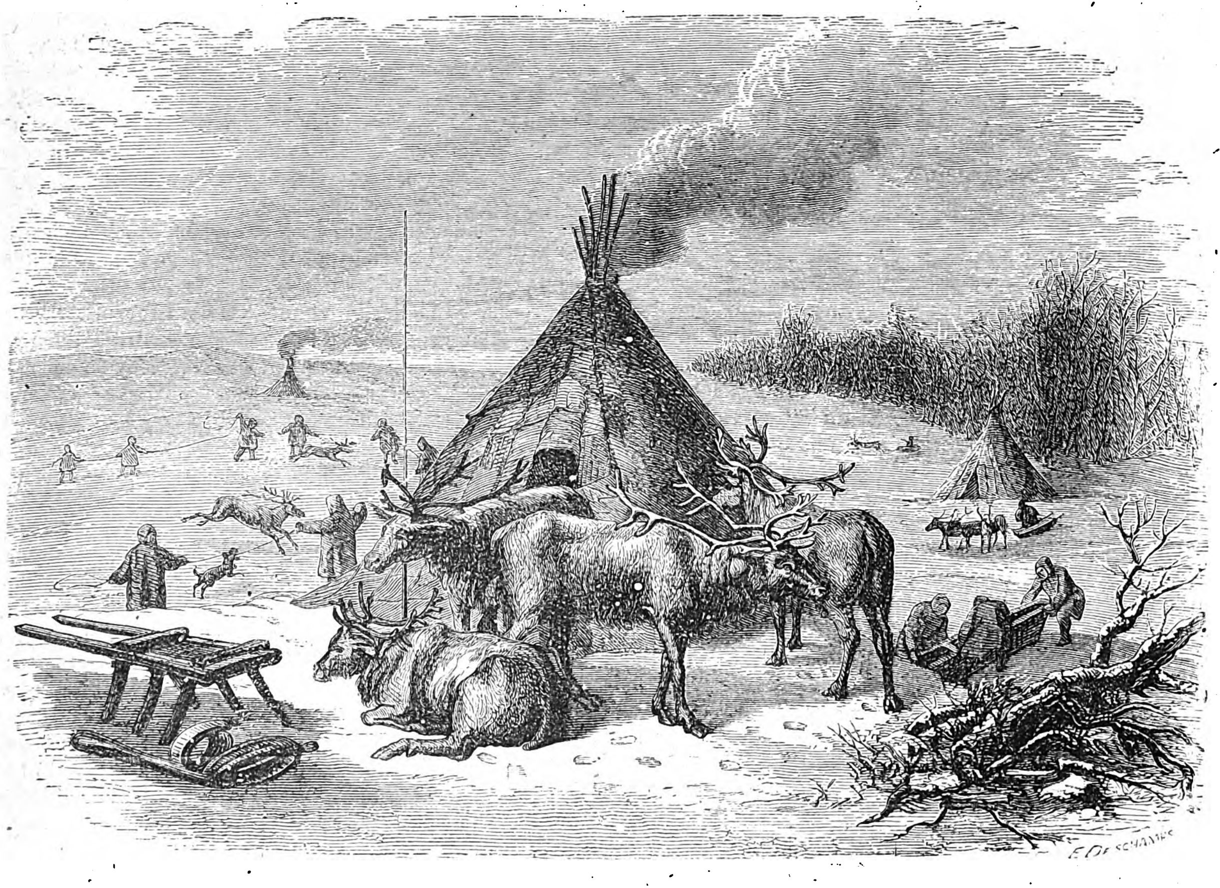
Ryska lappar.

i den franska jordmånen, hvars lätta toner oaflåtligt dyka upp i den tysk-fantastiska texten. Då började det dagas: “Rienzi“ blef antagen i Dresden, “Den flygande holländaren“ med Meyerbeers hjelp i Berlin, och på våren 1842 reste Wagner hem, efter att ha vistats närmare tre år i Paris, hvars opera han på samma gång vände ryggen. Men under utarbetandet af “Den flygande holländaren“ hade ett nytt konstideal — om också i dimmiga konturer — börjat visa sig för honom, och måhända var det dock Paris som — fastän i motgångens skola — visat honom vägen till hvad han sökte. Uppfyld af djerfva drömmar om en stor och hittills ej anad verksamhet, återvände Wagner; för första gången såg han Rhen; “med tårar i ögonen svor jag, den stackars konstnären, mitt fädernesland evig trohet“; i Thüringerdalen passerade han Wartburg, och nu framstod för honom Tannhäusersagan i all sin poesi; han var ju sjelf denne sångare som slitit sig lös från Venusberget Paris med dess lättfärdiga musik för att i det af honom så kallt öfvergifna fäderneslandet börja den stora sångarstriden!

Nu tycktes lyckan på allvar vilja öfverösa Wagner med sitt öfverflödshorns blommor. “Rienzi“ gjorde stor lycka och förskaffade honom den kapellmästareplats i Dresden som förut innehafts af hans barndomsideal, Weber. Han såg fru Schröder-Devrient utveckla hela sin talang såsom Senta i “Den flygande holländaren“, han hade fullt upp att göra i sin nya verksamhet men likväl tid öfrig att såsom skapande konstnär arbeta i musikens tjenst samt låta sina nya ideer uppspira och tillväxa. “Tannhäuser“ blef dessa ideers egentlige förste bärare. Han arbetade med passionerad ifver på denna opera, och han berättar sjelf att den så upptog hela hans själ, att ju närmare han kom dess fullbordande, desto mer greps han af den föreställningen, att en hastig död skulle göra den ofullbordad, hvarför han vid nedskrifvandet af den sista noten var till mods som om han lyckligt öfverstått en lifsfara. “Tannhäuser“ uppfördes i Dresden utan att likväl väcka det uppseende som den sedan skulle göra, men den utvisade ett stort steg framåt i kompositörens utveckling; den var en verklig tragedi med momenter af utomordentlig dramatisk effekt, hvari tydligt spårades en ny och friare behandling af musiken. Men nu utbröt Majrevolutionen i Dresden 1849; alla den unge, konst och politik lika varmt omfattande studentens drömmar, Cola di Rienzis ideal, framstodo ånyo för honom, han helsade revolutionen såsom början till en ny politisk och konstnärlig æra, höll upproriska tal och måste gå i landsflykt. Han begaf sig då till Weimar. I detta moderna Athen lefde Frans Liszt såsom hofkapellmästare, sedan han året förut för alltid öfvergifvit sin af lysande triumfer betecknade virtuosbana samt, trött och mätt på den musik han under en så lång följd af år idkat, börjat umgås med stora ideer om att skänka verlden ett nytt slags musik, skiljande sig från de gamla mästarnes skapelser. Han hade redan i Hektor Berlioz funnit en anknytningspunkt för vissa ideer, och liksom han bragte Berlioz' opera “Benvenuto Cellini“ till uppförande i Weimar, så var han snart icke mindre verksam att skaffa upp “Tannhäuser“ på scenen. Wagner ankom till Weimar just lagom för att höra sin “Tannhäuser“ under Liszts anförande. Då förstod han sig sjelf; han igenkände i Liszt sitt andra jag. Liszt häpnade och hänrycktes öfver att hos Wagner påträffa en för honom nästan okänd fanatisk konstentusiasm, de djerfva ideerna utreddes vid det korta mötet dem emellan, den firade konstnären och den landsförviste flyktingen, som besjälades af samma tanke, slöto fosterbrödraförbund. Under sin flykt passerade Wagner åter Wartburg. Hur mycket hade han nu icke uppnått af hvad han sist drömt om der, men hur litet hade han anat under hvilka förhållanden han skulle återse detta ställe. Han var ju nu den Tannhäuser som, drifven af lidelsen, talat obetänksamhetens språk och nu måste hårdt böta derför genom en mödosam pilgrimsfärd. Ännu en gång försökte han lyckan i Paris, och ännu en gång blef han bedragen. Slutligen fann han en tillflyktsort hos en vän i Zürich.

Hela Wagners tidigare konstnärsverksamhet har i synnerlig grad varit en trogen bild af hans eget oroliga lif. Under landsflyktens långa dagar fick han tid att begrunda hvad det egentligen var han ville och hvad andra uppnått, och då han nu efter en utvecklad teoris grunder började nedrifva den gamla operan och uppbygga sitt eget “musikdrama“ blefvo hans egna arbeten i icke ringa grad upplysande exempel till hans musikaliska grammatik. På gränsen mellan denna lifvets och teoriernas period fullbordades “*Lohengrin*“ och spelades för första gången i Weimar under Liszts anförande den 28 Aug. 1850, helt säkert hans genius' ädlaste produkt, hvari det nya och det gamla för sista gången mötas i harmonisk förening. Men med sinnet uppfyldt af bitterhet, sände nu Wagner skrift på skrift ut i verlden (“*Die Kunst und die Revolution*“, “*Das Kunstwerk der Zukunft*“, “*Oper und Drama*“). Skoningslöst hånar han nästan allt hvad som på musikens område hållits i helgd och ära — endast öfver Weber och Beethoven söker han utsträcka sin skyddande hand — han nedsätter sin fordne beskyddare Meyerbeer såsom karrikatyren för alla operakompositörer, och börjande med Mendelssohn, karakteriserar han denne icke mindre än Meyerbeer såsom typen för det moderna “judendömet i musiken“ — hvarmed han betecknar tidens förment karakterslösa efterapande och endast på materiel vinning baserade riktning — och han förkunnar slutligen staternas undergång såsom ett absolut vilkor för folkens lycka. Emellertid vunno hans operor allt större insteg hos publiken genom Liszts outtröttliga ansträngningar, medan den tyska pressen nästan enstämmigt fördömde de nya ideer som trängde sig ut i verlden och hvilkas väsen koncentrerades i ordet “framtidsmusik“.

Voltaires “*Ce qui serait trop sot pour être dit, on le chante*“ är Wagners motto. Han genomgår den moderna operan från början till slut och utbrister slutligen: “Är detta ett musikaliskt skådespel? Kan man tala om drama der skalden gjort sig till tonsättarens viljelöse slaf, som bokstafligen affattar stycket efter noter och måste anordna det hela så, att derur fås så och så många arior, duetter o. s. v. i den akten, så och så många i den andra? Hvilka parodier på sina originaler äro icke “Vilhelm Tell“ och “Faust“ såsom operor, har verlden sett värre gallimatias än “Robert“? Musiken, som skulle vara dramats medel, har blifvit dess mål; dramat sjelf, som skulle vara målet, har blifvit musikens medel. Kompositören har nu usurperat den tron hvarifrån Gluck nedstötte sångaren men första platsen tillkommer ingen af dem — skalden är kungen. Men hvarför skola skalden och kompositören öfverhufvud söka hvarandra? Jo, ty skalden sträfvar att använda det abstrakta begreppets material, språket, på ett sådant sätt, att det verkar omedelbart på känslan, han hamnar i följd af sitt eget väsen i det musikaliska — rytm och rim peka ju hän derpå — och musiken måste å sin sida söka skalden, i det den måste sträfva ut öfver det rent instrumentala som verkar otillfredsställande, emedan det alltid framkallar ett “hvarför?“ hvilket allaredan Beethoven kände, då han i sin nionde symfoni låter menniskorösten gripa in och förklara hvad instrumenterna förgäfves sökt gifva uttryck åt. Naturligtvis förmår icke hvarje skald besvara detta musikens “hvarför?“ men han är dock den utvalde som kan dikta på sådant sätt, att poesien nästan i sin födelse upplöser sig i musik. Men endast en diktart är möjlig för denne skald-kompositör: dramat — den beskrifvande dikten skulle i alla fall icke egna sig för honom — och musikdramat är då “framtidens konstverk“; liksom det var forntidens i den grekiska tragedien. Men skall då musiken förmå att följa skalden? Är den icke nödvändigtvis bunden vid så bestämda former, att här begäres det omöjliga? Häri ligger enligt Wagners mening nutidens misstag. Hela vår musik är, säger han, baserad på melodiens vis- och dansform, operan på den förra, symfonien på den senare, och liksom operan endast i det väsentliga är en samling visor (arior) antingen nu en eller tio sjunga dem, så är symfonien endast en danscykel, i hvilken egenskap den också uppenbart framträder i sin äldre gestalt, t. ex. de Bachska suiterna, och såsom symbol härpå är ju ännu en af dess delar, menuetten eller scherzon, både genom sitt namn och sin markerade dansrytm ett musikstycke hvarefter mycket väl kan dansas. Denna melodiens begränsning är emellertid icke grundad i dess väsende. Den behöfver icke vara bunden vid dessa trånga former; den eger inom sig oändliga möjligheter till en fortsatt friare utveckling; utan att vara bunden vid arieformen, skall den genombölja dramat, hvari otaliga fria melodiformer såsom en fortlöpande ström skola bilda — den oändliga melodien. Denna melodi skall, förklarar han bildligt, göra samma intryck som skogen en vacker sommarafton på den ensamme besökaren, hvilken nyss har lemnat stadens larm bakom sig; det hufvudintryck denne får skall genast blifva känslan af skogens stillhet och tystnad, men så småningom skall han förnimma de oändligt mångfaldiga, i skogen uppdykande stämmorna, alltjemt nya och olika träda till, och likväl går det hela för honom upp i det första intrycket af en enda stor skogsmelodi. Han skall beständigt minnas denna melodi men omöjligt kunna sjunga den efter; för att höra den måste han åter gå ut i skogen en sommarafton. Hur enfaldigt skulle han icke handla, om han önskade fånga en af de älskliga skogssångarne för att kunna dressera honom till att sjunga en bråkdel af denna stora skogsmelodi!

Ett vilkor för den sanna framtidsmusiken är sålunda melodiens fria utveckling — sådan är äfven Liszts grundprincip i hans symfoniska diktningar — men ett vilkor för denna melodiens frihet i musikdramat är åter orkestern, som hos de italienska operakompositörerna icke är något annat än en “monströs gitarr till arie-ackompagnementet“; den skall intaga ungefär samma ställning till handlingen som den antika kören, hvilken “beständigt var tillstädes, utgrundade handlingens motiver och af dem bildade sig ett omdöme öfver handlingen sjelf“; den skall äfven göra den moderna operakören öfverflödig, när handlingen icke med nödvändighet fordrar densammas närvaro, då körens deltagande i handlingen således alldeles öfvergår till orkestern och af denna lägges i dagen på ett städse närvarande men aldrig störande sätt.

Lifvet har hittills erbjudit Wagner färre rosor än törnen, och landsflykten lämpade sig väl för att gifva honom den åskådning af verlden hvartill fröet redan tidigt nedlades hos honom i Paris. Han intogs af en pessimistisk, verldsföraktande lefnadsåsigt, som endast eggade honom att trotsa hvarje yttre påverkan, och medan han sjelf ej fick se sina egna operor uppföras och bittert klagade att han var “den ende tysk som ej sett “Lohengrin“, fördjupade han sig mer och mer i teorierna, hvaraf de flesta af hans senare verk utgöra trogna spegelbilder. Betraktande operan såsom den nyare tidens “betänkligaste och tvätydigaste konstinstitut“, som har samma likhet med sitt ideal som “menniskan med apan“, och finnande scenens ideal i den grekiska forntiden, der hvarje föreställning var en religiös fest, som icke genom dagligt upprepande neddrogs i trivialitetens dy, började han sin stora tetralogi “*Der Ring der Nibelungen, ein Bühnenfestspiel für drei Abende und einen Vorabend,* som alldeles icke var ämnad att uppföras på de nuvarande scenerna, hvilkas artister Wagner dessutom ansåg helt och hållet olämpliga dertill, såsom förderfvade af den moderna operan. Texten är en hel mytologi, tagen ur Siegfridssagan, liksom Wagner vanligtvis hemtar sitt stoff ur sagoverlden, der han kan framställa menniskorna i deras af all yttre kultur opåverkade naturlighet. Samtidigt härmed skref han “*Tristan und Isolde*“, om hvilken opera han anmärker att han i den till och med öfverflyglat sitt eget system, och han tillägger triumferande att deri ej upprepas ett enda ord eller sats, liksom den digra textboken nogsamt visar att skalden vetat tränga kompositören betydligt åt sidan. Sjelfva hufvudpersonerna handla hela operan igenom under inflytande af en trolldryck, som beröfvar dem all frihet och tillräknelighet, så att de nästan förefalla såsom vansinniga, och skulle denna opera beteckna idealet för en ny period i musiken, så kunde man i den se ett exempel på ideernas kretsgång, om man jemför den med den gamla italienska operan, ty kören är så godt som bannlyst, och hjelte och hjeltinna, hvilka nästan äro de enda uppträdande, underhålla publiken under en qvart, ja, en timme, i gången endast med att recitera i stället för att sjunga arior. På ett långt lyckligare sätt uppenbarar sig deremot systemet i “*Die Meistersinger von Nürnberg*“, Wagners enda komiska opera. Mästersångarne med deras pedantiska, skolmässiga fordringar representera här synbarligen kompositörerna af den gamla skolan, men riddar Walther, hvilken sjunger såsom fågeln i luften, fritt och utan skoltvångets band, hvarför han blifvit förklarad vara en stympare af mästarne, segrar likväl i täflingen och får mäster Pognars dotter. I denna opera uppenbarar Wagner en humoristisk åder som eljest förekommer endast sällan i hans skrifter. Han är alldeles icke bitter mot de gamla mästersångarne och låter till och med den “gemytlige“ mäster Hans Sachs uttala sig om Walthers — d. v. s. Wagners — musik på följande toleranta sätt:

Nur mit der Melodei
Seid ihr ein wenig frei;
Doch sag' ich nicht dass dies ein Fehler sei;
Nur ist's nicht leicht zu behalten
Und das ärgert unsre Alten.

Kanhända har Wagner verkligen under årens lopp, uppmuntrad af att utsigter började visa sig för honom att få återvända ur sin landsflykt och icke mindre glad öfver de triumfer hans med allt större framgång i Tyskland sig utbredande operor hade tillskyndat honom, blifvit något mildare stämd. År 1859 begaf han sig till Venedig, der han bodde i ett praktfullt palats vid Canale Grande.

Men hvar och under hvilka förhållanden Wagner än befann sig, kunde han aldrig få ur sitt hufvud att Paris likväl var och förblef konstens förlofvade land, och 1860 skref han en liten bok, “*Zukunftsmusik*“, som i anledning af “Tannhäusers“ stundande uppförande i Paris skulle göra den franska publiken bekant med hela hans uppfattning af operan. Men Wagners “*Germanenthum*“ slår nu en gång för alla icke an i Paris, och “Tannhäuser“ uthvisslades vid de tre föreställningar den upplefde. Då dröjde det icke länge innan fäderneslandet öppnade sina armar för den förskjutne sonen, och det blef München förbehållet att gifva honom riklig ersättning för de i Paris lidna nederlagen. Wagner fann sin Mæcenas i Ludvig II, som i honom ser verldens störste man och ej skyr några uppoffringar för att låta uppföra hans operor.

I Wagners hela lif liksom i hans konst herrskar oro; han är icke en så harmonisk och klar personlighet som Gluck, han ilar rastlöst framåt, aldrig belåten med de vunna resultaten — för öfrigt kännemärket på en sann konstnär

— och hänsynslöst utslungar han sina ideer så i ord som toner. Han säger sjelf att musiken varit hans goda engel och vägledande beskyddare, och den väg hvarpå denna hans genius trofast fört honom är dramats. Wagners musik förhåller sig till dramat liksom hamadryaden till trädet: den är dess själ, men den lefver och dör med det. Om den betraktas styckevis eller lösryckes derifrån, skall man inse att der finnas motiver som vitna mera om mottaglighet än djup uppfinningsförmåga — de Weberska tonerna klinga således igen oftare, understundom äfven toner af lägre art — man skall kunna finna att det, det hela genomgående melodiska recitativet — hvilket i och för sig ingalunda är förkastligt lika litet som det är någon ny uppfinning, då spår deraf finnas hos Gluck m. fl. — ofta snarare har det jernhaltiga än det rena uppfriskande källvattnets smak; men sedd i sitt dramatiska sammanhang, blifver denna musik storartad, beständigt mera inspirerad af situationerna än af karaktererna, alltjemt, trots sin ofta våldsamma energi, qvinligt ängslig att göra sig mera gällande än just för ögonblicket kräfves. Då härtill kommer att Wagner såsom librettist till sina operor, utan att för öfrigt i denna egenskap utveckla några slående ideer eller rika bilder, har en egen blick för den sceniska effekten, ha hans operor blifvit en kedja af glänsande dramatiska bilder: Sångarstriden på Wartburg, Tannhäusers beskrifning af sin pilgrimsfärd, Elsas frestelse och kamp i "Lohengrin", de burleska uppträdena om natten på Nürnbergs gator i "Mästersångarne" äro några länkar i en rad af högst effektfulla scener. Men genom alla dessa scener går i den enstaka operan en röd tråd hvilken, nästan alltför synlig, förbinder dem med hvarandra och skänker dem deras djupare betydelse — styckets idé. Wagner skrifver och komponerar sina operor ur idén, och han har till och med valt ett särskildt redskap att vara dess tolk, orkestern, som spelar en ganska egen roll. Hela operan komponeras nämligen vanligtvis på grundvalen af några enskilda orkestermotiver, hvilka hvar för sig stå i ett bestämdt förhållande till styckets idé eller till personerna, genom hvilka den äfven skall framhållas på olika sätt, och dessa orkestermotiver dyka nu upp genom hela operan hvar gång situationen gifver minsta anledning dertill, än frestande, än varnande, än angifvande den djupare bevekelsegrunden till hvad som sker, men beständigt pekande på styckets idé. På visst sätt håller Wagner sålunda publiken skadeslös för frånvaron af lättfattliga arior, ty dessa motiver upprepas så ofta, att man mycket väl kan taga dem hem med sig. Men ehuru Wagner ofta lägger i dagen en stor genialitet och förstår att liksom omgestalta dem genom olika tonart och instrumentation och ehuru hvarje sannt konstverk måste vara besjäladt af en idé, kan likväl icke nekas att personerna stundom liksom qväfvas under denna idétyngd, och det kan hända att de snarare framkalla intrycket af personifierade ideer än af individuelt utpräglade väsen, liksom Wagner med en viss förkärlek omfattar sådana dimmiga, mellan ande och menniska sväfvande gestalter som den flygande holländaren och Lohengrin. Denna styckets idé åstadkommer obestridligen en märklig enhet och afrundning hos operan, som med sin glänsande och färgrika instrumentation, hvilken går i Berlioz' fotspår, med sitt oafbrutna, af recitativ och aria hopsmälta melodiska recitativ, der endast scener och akter framkalla afslutning och der hvarje ord, som vanligtvis ljuder endast en gång, skall höras, håller åskådaren beständigt uppmärksam och — i motsats till mången opera — visar honom den uppmärksamheten att anse honom såsom ett tänkande, förnuftigt väsen.

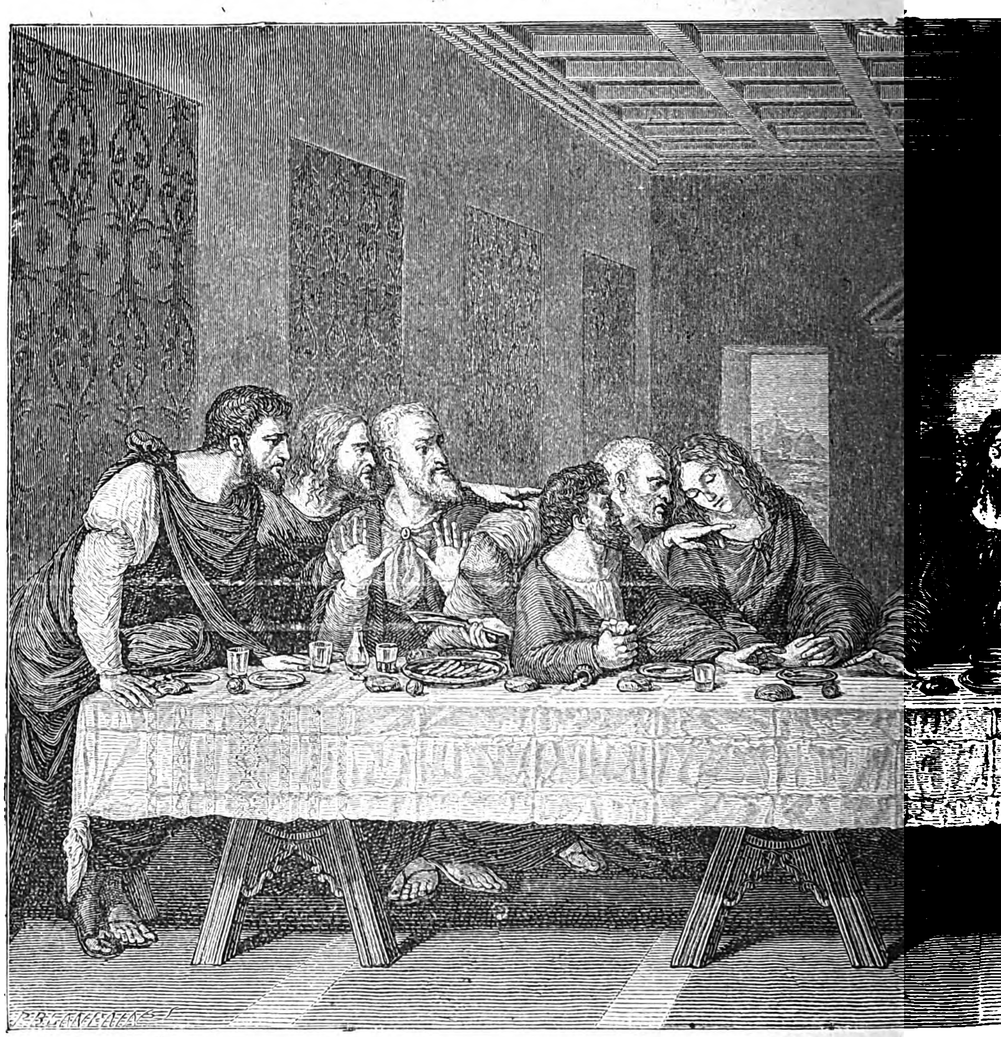

Den heliga nattvarden,

"Framtidsmusik" är ett ord hvilket hvarje konstnär som går framåt och ej förblir stående vid det gamla — hvilket konstens egen natur kräfver — måste finna sig vid att få tillämpadt på sig sjelf. Liszt har onekligen bragt detta ord i misskredit, och Wagners senaste arbeten icke mindre. Men så mycket har nutiden erkänt, att Wagners genius, som åter höjt Glucks fana, har tändt en fackla som icke blott besitter eldens förtärande och upplysande utan äfven dess värmande egenskaper.

* * *

Nattvarden af Leonardo da Vinci.

Den bekanta framställning af Jesus' nattvard som Leonardo da Vincis genialiska pensel skänkt efterverlden i form af en stor vattenmålning, hvilken sitter i dominikaner-klostrets Santa Maria della Gratios i Milano refektorium och som blifvit bekantgjord för den stora allmänheten genom en mängd kopior af flere slag, räknas med rätta till de största mästerverken af medeltidens kyrkliga konst. Den är det förnämsta alstret af den florentinske mästare som i förening med Michel Angelo Buonarotti och Raphael Sanzio kraftigast befordrat den italienska konstens pånyttfödelse. Hittills har ännu ingen konstnär vid behandlingen af detta höga ämne varit så lycklig i grupperingen och i karaktersteckningen af de olika hufvudena; aldrig någonsin har det rent menskligt sköna och sanna med så stor framgång blifvit förbundet med det högtidliga allvaret och innerligheten hos en religiös framställning. Såsom bekant är, har Leonardo da Vincis tafla till uppgift att återgifva verkan af de ord Frälsaren profetiskt yttrar i kretsen af sina lärjungar: "Sannerligen säger jag eder, en bland eder skall förråda mig!" hvarvid bestörtning, smärta, häpnad, tvifvel, oro, sorg och förskräckelse bestorma lärjungarne vid tanken på att en af dem skulle kunna vara nog vanvettig att förråda den älskade mästaren, och hvarvid alla trots sin djupa rörelse känna sig oskyldiga — alla med undantag af en som, sittande bredvid Kristus' mest älskade lärjunge, Johannes, krampaktigt knyter fingrarne om penningpungen samt i sin blygsel och öfverraskning, ännu sväfvande mellan hat och fruktan, har stött omkull det bredvid honom stående saltkaret. Hvilken mästareblick uppenbarar sig icke i anordnandet af grupperna på denna tafla! I medelpunkten Frälsaren med framsträckta händer, nedslagna ögon och åt sidan lindrigt böjdt hufvud, en bild af den fromma resignationen; till venster om honom två lidelsefullt upprörda grupper, den ena vändande sig mot Mästaren, den andra lifligt samtalande inbördes, med de mest olika affekter afspeglade i de rörliga anletsdragen. Till höger om Frälsaren deremot bestörtning, skyggt forskande blickar, tystnad och hviskande frågor, och i den första gruppen förrädaren med den skarpa profilen och de hoppressade läpparne, liksom han, ertappad, glömmande sig och med ondt samvete blickande upp på Jesus, hastigt frågade: "Är det jag, Rabbi?"

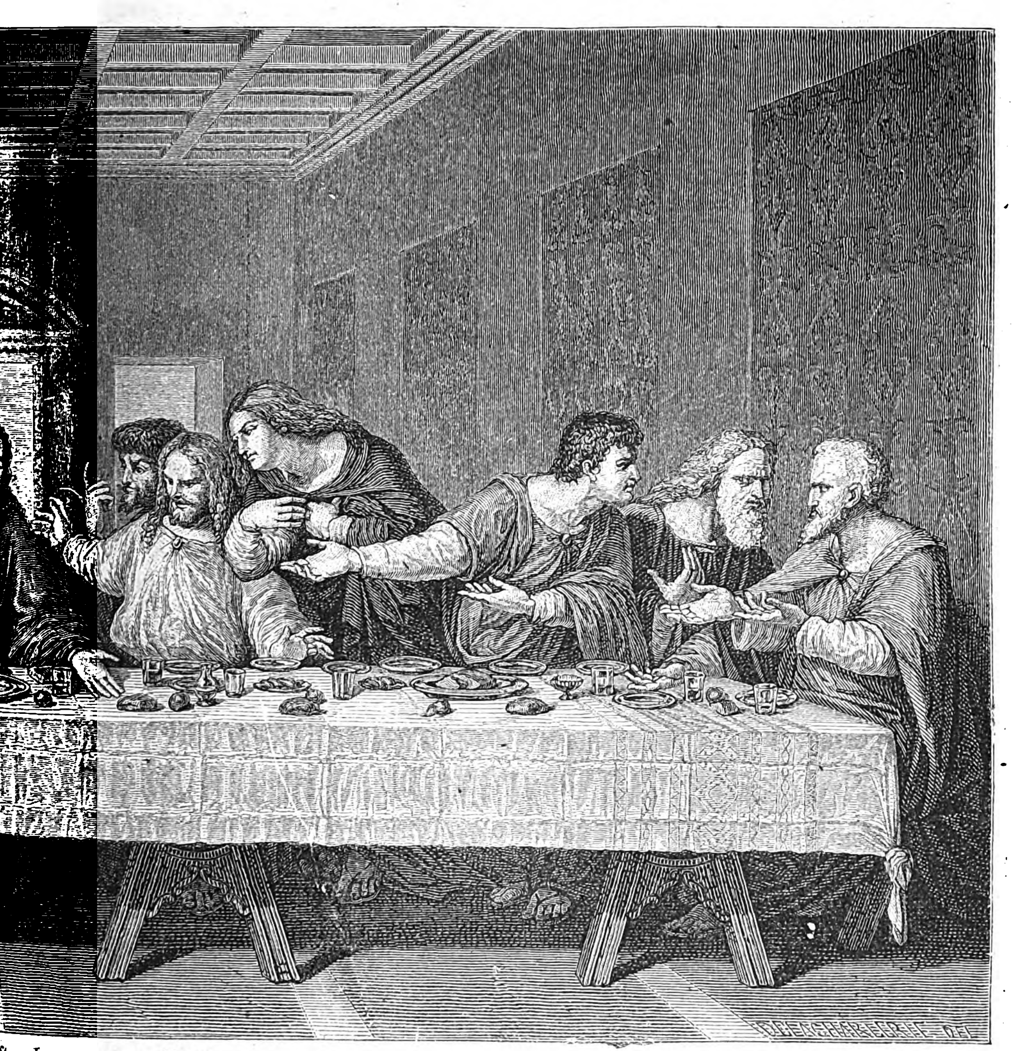

fter Leonardo da Vinci.

Men det herrliga mästerverket visar sig nu för oss i högst stympadt skick, ty beklagligtvis var det måladt i olja på väggen i det fuktiga refektoriet, hvilket till och med en gång stod under vatten vid en inträffande öfversvämning. Målningen är 28 fot lång och anbragt på hufvudväggen i refektoriet. Då den lidit mycket genom fukt och misshandling under krigstid, liksom genom vanvård (man har t. ex. senare till och med slagit upp en dörr genom denna vägg och dervid förstört den nedre delen af Kristusfiguren), öfvermålades den oskickligt i förra århundradet två gånger, så att man kan säga att af den ursprungliga bilden återstår nästan ingenting annat än de olika gamla kopior som deraf utförts af Leonardos lärjungar och de mästarens egenhändiga, på papper gjorda skizzhufvuden hvilka nu nästan alla befinna sig i Weimar. För den stora allmänheten är detta den kristliga målarekonstens mästerverk bekantgjordt hufvudsakligen genom Rafael Morghens förträffliga kopparstick.

En rysk lappby

af M. A. Castrén.

En lappby är ej bland det angenämaste man kan få se, åtminstone ej under sommartiden. Rundtomkring på marken ligga fisktarmar, fiskfjell, skämd fisk och all slags orenlighet, som förpesta atmosferen med en vidrig stank. Knappt har man med vedervilja och afsky utstått denna pröfning förrän man måste uthärda en annan ännu värre. Genom den låga tältöppningen framkryper en af smuts och ohyra öfverhöljd menniskoskara, vid hvars anblick man ovilkorligen ryggar tillbaka. Höfligheten bjuder att hvar och en af tältets invånare, de små barnen ej ens undantagna, helsar den resande välkommen med ett handslag. Har denna pinsamma ceremoni väl blifvit undangjord, kan man nästan alltid göra sig beredd på att få höra sådana frågor som: "Är det fred i landet?" "Hur mår kejsaren?" "Hur står det till med biskopen?" o. s. v.

Under ett samtal med några lappar varseblef jag en utomordentlig brådska bland byns qvinliga invånare. Det var märkvärdigt att se med hvilken snabbhet dessa småväxta och till utseendet oviga varelser sprungo från det ena tältet till det andra. Resultatet af denna ifver var att vi straxt derefter bjödos krypa in i en kåta. Denna senare var, liksom Enare-lapparnes bostäder i allmänhet, byggd så, att underlaget utgjordes af tre på hvar sida öfver hvarandra i fyrkant lagda bjelkar, under det den öfre delen hade formen af en pyramid och var sammanfogad af bräder. På några ställen brukar man i anseende till bristen på virke göra underlaget af sten och belägga hela tältet med torf för att qvarhålla värmen. Hvad tältets inredning beträffar, så är den likadan öfverallt hos alla lappar. Kåtan är i allmänhet icke större än att den med knapp nöd kan inrymma familjens medlemmar och några stycken får. Dess höjd är under den öfversta taksparren så stor, att en reslig karl kan stå upprätt, hvilket ej låter sig göra vid sidorna. Stundom bildar den del af bostaden som är afsedd för fåren ett eget rum för sig, i det den är något nedsänkt i marken. En annan afdelning af kåtan är köket, hvars eldstad och inredning äro mycket enkla. Det består af två i ögonen fallande delar: en stor urhålkning i marken och ett rör, hvarigenom röken och lågorna stiga upp i fria luften. Det enda som ger en lappkåta en ringa anstrykning af lyx är en glasskifva i en liten fönsteröppning. Bord och stolar måste betraktas såsom hörande till sällsyntheterna. Vid några lappkåtor finner man en liten tillbyggnad, hvarest förvaras de klädespersedlar och andra saker som ej få rum i sjelfva bostaden.

Tältet eller kåtan är icke Enare-lappens enda byggnad. Vid sitt hufvudqvarter har han alltid en eller flera mindre fiskkamrar, hvilka hvila på höga stolpar, så att hvad der förvaras må vara skyddadt mot anfall af vargar, räfvar, björnar och andra rofdjur. De rikare lapparne ha stundom stugor, hvilka dock icke bebos om sommaren.

Vid vår ankomst till byn öfverraskade vi lapparne i deras hvardagsdrägt, men medan vi hvilade oss, påtogo de sina helgdagskläder. Både män och qvinnor hade aflagt sin svarta *peske* — en om sommaren bruklig öfverklädnad af garfvad renhud liknande en skjorta — och utbytte den mot en dylik af tyg. Deröfver buro qvinnorna ett lifstycke och omkring halsen hade de en lös linnekrage, hvarifrån öfver bröstet hängde ned några långa flikar, hvilka tillsammans bildade ett slags ficka. Både män och qvinnor hade omkring lifvet en med blanka silfver- och messingsprydnader rikt försedd gördel. Qvinnornas hufvudbonad var mycket karakteristisk. Den utgjordes af en ⅛ aln hög hästhoflik prydnad. Männens hufvudbonad hade ingen bestämd form. Båda könen begagnade skor och benkläder af mjukt renskinn, hvarpå håren voro afrakade.

Hvad angår lapparnes utseende, är det en känd sak att de, öfverhufvud taget, i afseende på ansigtsbildningen närma sig den mongoliska rasen, d. v. s. ha utstående kindkotor, små ögon, låg panna o. s. v. De äro af naturen lata, tungsinta och vresiga. Man förebrår dem deras afund, oförsonlighet, bakslughet och andra dermed sammanhängande fula egenskaper. Deremot berömmas de för sin fromhet, välvilja, tjenstaktighet, gudsfruktan och sedlighet.

I Enare har det lönande fisket förmått lapparne att utbyta sitt ursprungliga, mödosamma nomadlif mot fiskarens mera angenäma lefnadssätt. Nu finnes det i hela Enare lappmark knappt en enda verklig bergslapp och ingen nomadiserande, hvilken blott lefver på sin renhjord, utan äro dessa lappar antingen fiskare eller s. k. skogslappar, hvilka senare om sommaren sysselsätta sig med fiske och under vintern med renskötsel.

Äfven skogslapparne anse fisket såsom sin förnämsta sysselsättning och åsidosätta derför skötseln af sina renar, hvilka också, enligt invånarnes egen utsago, äro stadda i starkt aftagande. En lättnad vid renskötseln har visserligen skogslappen deri, att hans renar icke såsom bergslappens om våren begifva sig till Ishafvets kuster utan såväl vinter som sommar uppehålla sig i skogsregionen, men de behöfva likväl noggrann uppsigt, så att de ej förirra sig, förvildas, uppätas af vargarne eller sammanblandas med bergslapparnes talrika hjordar. Ju mer lappen öfverlemnar sig åt fisket, desto svårare blir det för honom att egna sina djur tillräcklig tillsyn. Det är derför skogslappens oundvikliga öde att förr eller senare blifva fiskare. I allmänhet ha lapparne i hela finska lappmarken till största delen öfvervunnit de båda första vildhetsstadierna: de ha öfvergifvit skogarne och bergen eller, med andra ord, upphört att vara skogs- och bergslappar. Det för dem närmaste stadiet har jag angifvit med ordet "fiskare", och den tid torde ej vara långt aflägsen, då de helt och hållet upphöra med det vilda lefnadssättet och blifva nybyggare.

Hvad angår Enare-lapparnes ekonomi, så äro de allesammans fiskelappar. Den fisk som ej uppätes under sommaren torkas för vintern, men vid stark köld nöjer sig lappen ej gerna med denna lätta kost. Han äter ett ordentligt mål om dagen, och detta intager han sent på qvällen. Följande morgon äter han hvad som återstår sedan qvällsmåltiden eller nöjer sig med sin torkade fisk. Många lappar ha dessutom bröd, ost af ren-, ko- och fårmjölk, frusen renmjölk, hjortron och hjortron och bjørnbär. Kött erhåller fiskelappen dels genom jagt på de vilda renarne, dels af sina egna små hjordar, men i synnerhet af de omkringboende bergslapparne. Desse sälja ogerna sina renar, hvilkas antal nästan dagligen förminskas genom vargarne, som, enligt en bergslapps yttrande "äro lika farliga för renarne som djefvulen för menniskorna," men bränvinet är en mäktig, allt besegrande förespråkare. Kommer en resande till en bergsby och bjuder sitt värdfolk på en eller par supar, blir han rikligen begåfvad med renstekar, tungor, ben med märg i o. s. v. Det anses som en förolämpning om man vägrar att mottaga skänkerna, men har man en gång hållit tillgodo dermed, är det ens skyldighet att i stället bjuda på bränvin. Skulle en resande glömma detta, så erinrar man honom i de flesta fall derom, och nu får han så länge mottaga skänker tills hans bränvinsförråd tagit slut.

En kort skildring af de ryska lapparnes och specielt de i Enare boendes lefnadssätt torde ej vara utan intresse. Den vigtigaste epoken i dessa menniskors enformiga lif är våren, då de begifva sig ut på fiske.

Förloppet härvid är följande. Två eller tre lappar förena sig med en vid hafvet boende norsk fiskare, hvilken har båt och fiskredskap, låta honom behålla den ena hälften af fångsten och dela den andra sig emellan. Af denna fångst måste likväl både den finska och norska fiskaren gifva presterskapet tionde, hvilken på platsen uppbäres af de köpmän som under sommaren uppehålla sig vid vikarne och mot mjöl tillbyta sig fiskrarnes besparingar. Lapparne klaga öfver dessa köpmäns samvetslösa utpressningar och anse det såsom en lycka att under Juli och Augusti, då frimarknad hålles vid vikarne, få afyttra sin fisk åt ryssar, hvilka vid denna tid infinna sig i stor mängd. Det är endast få lappar som kunna tillgodogöra sig den fördel handeln med ryssarne erbjuder, ty större delen af dem begifver sig hem vid midsommartiden för att fiska i sina egna sjöar, hvilka under tiden blifvit fria från is.

Nu inbryter för lappen den gyllene tid som skänker honom den högsta jordiska sällhet han vet, den nämligen att få sträcka ut sig och sofva i sitt tält, skyddad mot myggorna, med fyld mage och utan bekymmer för morgondagen. Denna njutning anser han så stor, att han säkerligen ej vill utbyta den mot halfva verldens skatter. Tyvärr är det likväl en sak som grumlar denna hans lycka, och den är att han några gånger på sommaren måste flytta från den ena sjön till den andra. Ofta sammanhänga sjöarne med hvarandra genom ett smalt vattendrag, och i sådant fall måste lappen föra sin båt, sitt husgeråd och fiskredskapen landvägen.

Då sommaren är tilländagången, begifva sig lapparne till sina vinterbostäder för att under den kalla årstiden lefva af sina besparingar, hvilka till största delen utgöras af torkad fisk, men denna är likväl otillräcklig, hvarför de måste fylla behofvet genom att fiska i ett i isen hugget hål och genom jagt på de vilda renarne.

I religiöst och sedligt hänseende stå bergslapparne långt under fiskelapparne, och orsaken härtill är att söka icke blott i deras nomadiska lefnadssätt utan äfven i deras obekantskap med det språk hvarpå religionsundervisningen meddelas dem. Icke desto mindre synes det som om äfven bergslappen eger ett djupt religiöst sinne, ty han läser dagligen vissa bords-, morgon- och aftonböner och gifver sina barn en sorgfällig undervisning i allt hvad han sjelf kan; liksom fiskelappen är han en afsvuren fiende till vidskepelse och hedendom och vet derför föga eller nästan intet om sina förfäders lif. Bergslapparnes religiösa sinnelag visar sig vidare i en innerlig kärlek till hustru, barn och tjenstfolk. En bergslapp berättade mig en gång att han under sitt tretioåriga äktenskap ej sagt ett enda hårdt ord åt sin hustru och att han aldrig tilltalat henne annorlunda än: “min lilla fågel“. Men derjemte finnas i bergslappens karakter en hårdhet och dristighet som stundom urarta till trots och förakt mot lagen. Gröfre förbrytelser äro visserligen lika sällsynta bland bergslapparne som bland fiskelapparne, men menniskorna ha, då de slöto sig tillsammans i samhällen, antagit flera seder och bruk än dem som äro upptecknade i de tio budorden, och om dessa vet bergslappen endast föga. På äkta fornnordiskt sätt gör han helst sin vilja gällande medelst näfrätten; han yttrar sig ofta fräckt och hela hans uppförande är plumpt och öfvermodigt. Det kan likväl icke vara annorlunda, ty ehuru bergslapparne ha antagit kristendomen, tillhöra de likväl ännu de vilda folken. Vildheten framträder tydligt redan i deras yttre lif. För att göra en början med deras bostäder, så bo de, liksom de flesta andra vilda folk, i eländiga tält. Dessa uppslås så, att fyra bågformiga trägrenar neddrifvas i marken och specielt så, att de två och två bilda en halfcirkel och i parallel riktning befinna sig på några få alnars afstånd från hvarandra. Dessa förenas genom några tvärbjelkar och utgöra sjelfva tältstommen. Vid dessa anbringas stänger i sned riktning, och sedan lemnar man en öppning öfverst såsom draghål för röken och en annan, hvilken utgör ingången. Omkring denna trästomme spännes sedan en tältduk af ylle, hvars ena ända tillika utgör dörrförhänget. I en sådan tälthydda angifves eldstaden helt enkelt genom några stenar lagda i ring omkring det ställe der elden uppgöres, och några renhudar äro utbredda på golfvet. Ett dylikt tält (*goatte*) är bergslappens hufvudqvarter. Der bo hustrun, barnen och de af ålderdom bräckliga inom familjen. Husbonden och hans tjenare åtfölja renhjorden och lägra sig stundom i snödrifvorna, stundom i en s. k. *lavvu*, en ännu ofullkomligare byggnad än *goatte*. Då renbetet tager slut omkring goatte och renarne draga sig längre bort, flyttas den efter. Finnes intet bete i närheten, företagas ströftåg, hvarvid medföras tältet, lifsmedlen och husgerådssakerna. Dessa ströftåg pläga ega rum två gånger i hvarje månad. Dessutom begifva sig bergslapparne om våren till hafskusten och återvända på hösten till bergen.

Så mödosamma dessa vandringar än äro för lappen, har han dock ännu större besvär med att vakta sina renar mot deras listige fiende, vargen. Hufvudsaken vid renarnes vaktande är konsten att kunna hålla djuren tillsammans. De renar en bergslapp eger uppgå ofta till ett antal af 1,000, och då alla invånarne i en bergsby drifva ihop sina djur till en hjord, är det naturligtvis en omöjlighet att ha en öfverblick af dem, i synnerhet om det lyckas renarne att bilda flere mindre hjordar. Då drifver lappen dem tillsammans igen med tillhjelp af sina hundar, hvilka äro så väl dresserade, att han endast behöfver för hunden utpeka den ren som skilt sig från de öfriga, hvarefter hunden genast drifver den tillbaka. Trots denna stränga bevakning lyckas det likväl vargarne att döda flere renar på en enda natt. Under hela vintertiden är lappen ej tvungen att slagta någon af sina renar för eget behof; han äter då köttet af de djur vargarne dödat och till en del förtärt, men dervid gå för honom förlorade icke blott de bästa delarne utan äfven blodet, hvilket han anser såsom en stor läckerhet och dricker rått. Man hyser vanligtvis den falska åsigten att bergslappen lefver blott af kött. Visserligen kokar han till qvällen en stark köttsoppa åt sig, hvilken han, i motsats till fiskelappen, äter osaltad, men äfven hans tjenare har jag sett äta bröd, smör, saltad fisk, renost o. s. v. Bergslappen brukar aldrig taga sin tillflykt till trädbark, hvilken lemnar fiskelappen ett vigtigt näringsmedel. Bergslappen är på sitt vis rik, hvilket utgör hans enda företräde framför fiskelappen, ty af hvad jag förut nämnt följer att fiskelappen står långt öfver bergslappen både i religiöst och moraliskt hänseende. Vidare har jag sökt påpeka att bergslappens hela lefnadssätt är långt mera vildt och ociviliseradt än fiskelappens. Denne tillbringar största delen af vintern i sin hydda i en måhända alltför ostörd oro, då deremot bergslappen måste kämpa mot storm, köld och oväder samt öfverhufvud är tvungen att föra ett lefnadssätt som mera liknar djurets än menniskans. I fiskelappens sätt att bygga sin bostad spåras visserligen inga stora framsteg i arkitektur, men om han en gång fått sig ett hus samt skaffat sig några får och möjligen en ko, så har han derigenom blifvit förd ett stort steg närmare ett stationärt lefnadssätt. Men i fall han om sommaren ströfvar omkring och äfven om vintern ändrar vistelseort, är han ännu till hälften nomad och utgör sålunda ett slags föreningslänk mellan bergslappen och nybyggaren. Fiskelappen befinner sig visserligen i ett slags öfvergångsperiod, men alla dylika äro besvärliga, och hos Enare-lapparne har öfvergången från ett nomadiserande folk till nybyggare med fasta boningsplatser föranledt ekonomiskt förfall. Måtte de i hvilkas makt det står att uträtta någonting verkligt godt för Lapplands väl förmå inse den verkliga karakteren hos nämnda öfvergångsperiod och verka derhän att Enare-lapparne ej draga sig uppåt bergen, ej heller till de norska kusterna utan nå det mål dit de utan att sjelfva veta det sträfva — ett fullkomligt stationärt lefnadssätt.

Till slut några ord om den ryske lappens karakter i allmänhet.

Lappen är till lynnet sig temligen lik öfverallt; han kan liknas vid en bäck hvars vågor gå så sakta, att man knappt märker att de röra sig framåt. Kommer ett större hinder i bäckens väg, böjer den sig beskedligt åt sidan och uppnår slutligen målet. Sålunda är äfven lappen till karakteren stilla, fredlig och eftergifvande; fred är hans valspråk; fred är hans första fråga, fred är hans afskedshelsning, fred är för honom allt. Freden älskar han såsom modern barnet, hvilket diar vid hennes bröst. Sägnen berättar att de af lappar bebodda landsträckor äro i yttersta grad nakna, fula och fattiga men tillägger likväl att derunder gömmes det mesta guldet. En skönare skatt kan man väl svårligen ha än den fredliga ro som kommit lappen till del. Beröfvad de flesta af lifvets njutningar, omgifven af en obetvinglig natur, försänkt i armod och elände, besitter han den afundsvärda förmågan att med orubbligt lugn kunna utstå alla vedervärdigheter. Såsom ett oeftergifligt vilkor för sitt välbefinnande fordrar han endast att ej blifva störd i besittningen af det lilla han eger, att ej blifva afledd från sina vanor eller på något vis beröfvad sitt lugn. Den ogynnsamma naturen drifver honom ofta till ansträngande arbete, men deremellan öfverlemnar han sig gerna åt ett makligt lif. Han älskar icke vidtutsväfvande planer, kloka beräkningar eller någon utåt riktad verksamhet utan lefver hellre försjunken i stilla betraktelser öfver religiösa ämnen och andra saker som finnas i hans lilla verld.

Af denna korta skildring torde framgå att den finska typen äfven afspeglar sig i den lappska folkkarakteren. Liksom lappen är äfven finnen i botten af ett stilla, fredligt och fördragsamt lynne. Äfven han gifver gerna efter så länge det endast är fråga om en småsak, men gäller det en i hans tanke vigtig angelägenhet, så blir han en hjelte. På samma sätt sporras stundom lappen till en hårdnackad verksamhet men förlorar lätt den lugna besinning som sällan sviker hans manligare broder, finnen. Den inåt vända själsverksamheten, det lugna begrundandet, är äfven gemensam för båda men visar sig likväl mera förkrympt hos lapparne än hos finnarne. Vidare förmärker man äfven hos lapparne en stor del af den svårmodighet som i allmänhet karakteriserar finnarne och den finska stammen. Öfverhufvud synes det som vore lappen finnens svagare broder, eller hade han ärft mer af modern, finnen deremot mer af fadern.

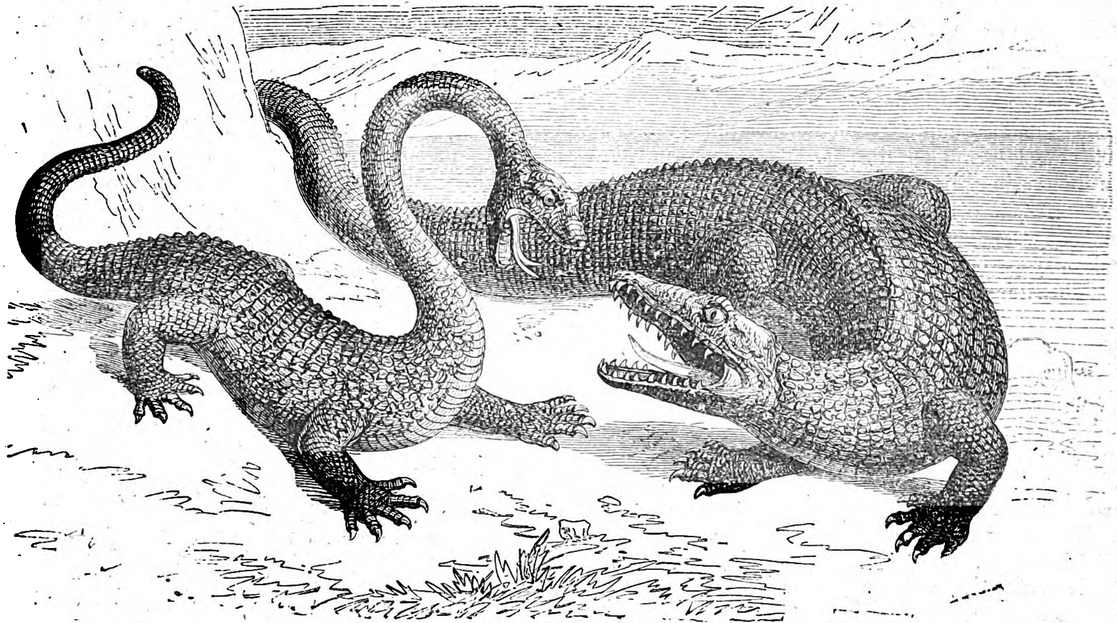

Jätteödlor i fornverlden.

Forntidens jätteödlor.

Det fanns en gång i vår jords bildningshistoria en tiderymd som vetenskapsmännen kallat sekundärperioden, då de vattensamlingar hvilka betäckte vår planets yta utgjorde tillhåll för en mängd jätteödlor och krokodillika djur, hvilkas förstenade lemningar ännu i oerhörda qvantiteter påträffas i den s. k. diluvialformationens lager. Intet årtionde förgår utan att man upptäcker en mängd nya arter af denna egendomliga reptiliefamilj, som utmärker sig genom den sällsammaste skapnad. Till de äldsta arterna af dessa fornverldens saurier, såsom de lärde kalla denna djurklass, hörde utan tvifvel nedannämnda varelser, som utgjorde ett mellanting mellan fisk och ödla, nämligen den stora valsformiga fisködlan, *Ichtyosaurus*, med sitt krokodilhufvud och sin valsformiga fiskkropp, samt den med denna ödla beslägtade och lika byggda men mindre *Plesiosaurus*, hvars ödlehufvud satt på en lång och smidig hals. Till dessa båda slöto sig en hel mängd andra arter och underarter, hvilka bildade öfvergången till urverldens egentliga krokodiler.

Voro fisködlorna å sin sida uteslutande vatteninvånare, så måste vi i urverldens egentliga krokodiler se verkliga amfibier, hvilka voro mera lämpade för att lefva på land än i vatten. Bland dem gafs det underliga varelser, såsom t. ex. det draklika djur hvaraf läsaren ser en afbildning till venster på hithörande illustration och hvars långa smidiga hals, korta ormhufvud med de mordiskt spetsade tänderna, hotande väldiga klor och korta valsformiga kropp ingifva oss föreställningen om en ovanlig vildhet och vighet. Hos dem återfinna vi de attributer hvilka tilldelats fabelns drakar och lindormar. Djuret till höger på illustrationen företer till form och hållning en noggrann öfverensstämmelse med vår tids krokodiler. Men äfven dessa typer förekomma i olika storlekar och modifikationer. — Ännu en annan art af forntidsödlor hvilka uppträdde i en senare period af vår jords utvecklingshistoria må här omnämnas, nämligen flygödlorna, af hvilka *Pterodactylus* och *Ramphorhynchus* äro de märkvärdigaste, ty de voro underliga varelser, liksom sammansatta af delar af ödlor och flädermöss. De voro ej så synnerligt stora och lefde efter all sannolikhet på land eller i luften, fladdrade från träd till träd, från klippa till klippa, ty de förekommo under en period, då marken var betäckt af väldiga säf- och mossväxter, ormbunkar och barrträd, hvilka senare temligen liknade våra nordiska tallar och tropikernas med luftrötter försedda *Pandanus*-växter, ja, då dessa och med dem beslägtade växter redan förefunnos i sådan mängd, att de genom sammantryckning och i följd af nederbörd i stillastående vatten bildade dessa stenkolslager hvilkas allmännyttiga skatter man med rätta kallat skapelsens *svarta diamanter*.

Gåta.

Man plägar afsky mig, det har jag nog fått veta.
Man påstår jag är ful och sjelfvisk, rå och dum.
Hos gamla menniskor jag ofta tager rum.
Om jag dem *rika* gör, jag visst ej gör dem *feta*.
Fast en och annan gång jag nekar dem att äta,
Är jag dock deras lag och evangelium.

Uttydning af logogryfen i föregående häfte: **Barndom**, hvaraf fås: *bar*, *and*, *arm*, *bod*, *dam*, *Mora*, *bra*, *bro*, *bom*, *mord*, *brand*, *rand*, *bord*, *mod*, *don*, *bad*, *man*, *Dora*, *norm*, *ond*, *dar*, *Rom*, *arom*, *bona*, *band*, *ro*, *ram*, *om*, *ord*, *rad*, *mor* och *orm*.

Muhameds nattliga himmelsfärd.

Österländsk legend.

Enligt sin vana hade Muhamed för någon tid dragit sig tillbaka bland bergen för att i stilla ensamhet begrunda sin höga kallelse. En natt sof han mellan bergen Al Safa och Merva i närheten af Mekka, då plötsligen erkeengeln Gabriel kom flygande till honom med sjutio vingpar i sällskap med en underordnad engel och sade att han fått i uppdrag att föra profeten inför Guds ansigte. För att göra honom värdig härtill tog erkeengeln utan alla omständigheter hjertat ur hans kropp, pressade derur en svart droppe, som var arfsynden, fylde det uppkomna tomrummet med vishet och tro och lade derefter tillbaka hjertat på dess förra plats.

Sedan Gabriel gjort detta i ett ögonblick, ledde han fram till Muhamed det heliga djur hvarpå profeterna plägade rida när de skulle utföra en gudomlig befallning. Detta djur liknade fullkomligt en åsna men var endast något större och hade dessutom en menniskas ansigte, en hästs mun, en örns vingar och ögon mera glänsande än Aldebarans stjerna. Med anledning af sin otroligt stora hastighet hette det Al Borak d. v. s. Dundraren eller Blixtens fader. Det var naturligtvis begåfvadt med förnuft men kunde endast vid utomordentliga fall tala.

Då Muhamed ville sätta sig upp på djuret, slog det häftigt bakut och sökte hindra honom derifrån. Nu lade sig erkeengeln emellan.

— Stå stilla, Al Borak, sade han, och var Muhamed lydig, ty aldrig har en större Guds älskling än han satt sig upp på din rygg.

Vid ett tillfälle sådant som detta kunde det heliga djuret tala.

— Har ej, o Gabriel, svarade det, redan Abraham setat på min rygg, då han på Guds befallning drog ut att besöka sin son Ismael? Kanske, o mäktige bland englarne, är denne medlaren som skall förkunna den nya religion hvars grundlära är: Det finnes ingen Gud utom Gud!

— Så stå då stilla, Al Borak, genmälde erkeengeln, detta är Muhamed, en Guds tjenares son, öfverhufvudet för Adams afkomlingar, fursten och profeternas insegel; på hans högra sida är paradiset, på hans venstra helvetets eld; den som bekänner hans sanning, han får skörda evigt lif, men den som beskyller honom för falskhet skall kastas i helvetet.

Derpå svarade Al Borak:

— Jag besvärjer dig, o englarnes furste, att beveka Muhamed, din vän och bundsförvandt, att han genom sin bemedling på uppståndelsens stora dag förskaffar mig inträde i paradiset.

Intagen af medlidande, svarade profeten härpå:

— Stå stilla, Al Borak, genom min bemedling skall du bli odödlig.

Nu först knäföll djuret godvilligt för honom, och inom ett ögonblick hade det genom luften fört honom till Jerusalem.

Här gick Muhamed in i templet, hvilket denna natt åter sken i sin fordna glans, och träffade der Abraham, Moses och Jesus, med hvilka han förenade sig. Al Borak hade han bundit vid en underbar jernring, hvilken Salomo fästat nära ingången till templet för att fängsla och tvinga de upproriska genierna att bevista de rättrognas gudstjenst.

Emellertid hade erkeengeln med den största tjenstaktighet anskaffat en ljusstege, densamme som Israel såg i drömmen och hvilken räckte från jorden ända upp till himmelen. På denna underbara stege uppklättrade Muhamed och erkeengeln tills de ankommo till porten till den första himmelsregionen. Intet språk kan beskrifva denna ports höjd, bredd och skönhet samt det underbart fina arbetet. Gabriel förkunnade att det var Muhamed han förde med sig, hvarvid de massiva portarne sprungo upp af sig sjelfva och erkeengeln ledde in profeten.

Med häpnad såg Muhamed att den första himmelens mark var af silfver, hvarifrån stjernorna, af hvilka hvar och en var så stor som ett berg, hängde ned på gyllene kedjor såsom lampor. I hvarje stjerna stod såsom skildtvakt en engel, på det att djeflarne och de motspänstiga andarne i de mellersta luftlagren ej skulle kunna utspana hvad himlens invånare företogo sig. Då profeten gått några steg framåt, mötte han en mycket gammal man, hvilken helsade honom med den kärleksfulla benämningen «son», kallade honom det bästa af sina barn och bad honom bedja för sig. Gabriel underrättade Muhamed att denne ärevördige man var Adam, menniskoslägtets store fader, som i himmelen intager en underordnad ställning. De gingo vidare och sågo den underbara fågel som har sina fötter i understa och sitt hufvud i öfversta himmelen, ett afstånd af endast tretusen årsresor. Engeln förklarade nu att denna fågel var en tupp, att alla djurslag voro representerade i himmelen, men att tuppen bland dem åtnjöt det största anseendet, emedan han alltid är den förste att bringa morgonens skapare sin hyllning. Fågelns praktfulla gestalt, den rubin- och smaragdglans som strålade från hans vingar och hans ljufliga sång voro omöjliga att beskrifva.

Ehuru afståndet mellan de särskilda himlarne som bekant utgör femhundra årsresor, tillryggalade likväl Muhamed med erkeengelns hjelp vägen på mindre än en timme I andra himmelen fann han marken vara af ett slags jern kalladt *manu*. Vid inträdet i densamma helsades han af Noak, och sedan han gått vidare, bugade sig Johannes Döparen för honom såsom ett erkännande af hans höga ställning.

När Muhamed kom in i tredje himmelen, fann han att marken var ett slags jern, kalladt *zaitun*. Här varseblef han en engel af så oerhörd storlek, att endast afståndet mellan hans ögon utgjorde åtminstone 70,000 dagsresor. Framför detta hemlighetsfulla väsen befann sig en tafla hvarpå han beständigt skref några ord och utplånade andra. Då Muhamed frågade hvad detta betydde, fick han till svar att åt denne engel var anförtrodd vården om menniskolifvets tafla, hvarpå han utplånade de menniskors namn som dogo men deremot inristade deras som föddes. I hvarje himmel funnos ett slags englar som saknades i de andra, och dessa väsens antal ökades ju högre upp man kom. Sedan profeten bedt tillsammans med dessa englar, begaf han sig till den fjerde himmelen.

Här var marken af renaste guld. De englar Muhamed här såg öfverträffade alla de andra i skönhet och själskrafter. En af dem, som till sin storlek kunde jemföras med taflans vårdare i tredje himmeln, var ålagd att oupphörligt gråta öfver menniskornas synder samt bedja för deras omvändelse och benådning. Här träffade profeten patriarken Enoch, som ledsagade honom till femte himmelen.

Vid inträdet i denna, hvars mark var af renaste diamant, helsades Muhamed af Aaron. Härifrån kunde profeten se de för trolösa lärjungar och otrogna araber bestämda helveten, och deras fasor framstodo ännu mer genom kontrasten med den omgifvande glädjen och herrligheten.

Marken i den sjette himmelen bestod af kristall, hvilken icke blott sjelf var genomskinlig utan äfven satte invånarne i stånd att se genom andra kroppar; härifrån kunde tydligt öfverskådas alla de andra himlarnes och jordens inre. Här träffade profeten Moses, hvilken vid hans åsyn utbrast i tårar och klagade att efter honom blifvit utsänd en gosse som inom få år skulle förskaffa sanningen flere anhängare och följaktligen paradiset flere lycksalige än det hittills fanns israeliter i de himmelska nejderna, ehuru judarne många århundraden igenom egt en gudomlig lag.

Slutligen inkom Muhamed i sjunde himmelen, hvilken i prakt öfverstrålade alla de andra. Marken der bestod af förkroppsligadt ljus. Här fanns en engel som var den största varelse Gud skapat; han hade 70,000 ansigten; i hvarje ansigte 70,000 munnar, i hvarje mun 70,000 tungor, och hvarje tunga prisar beständigt Gud på 70,000 språk. Här räckte Gabriel profeten två skålar, den ena fyld med mjölk, den andra med vin. Profeten valde den förra, hvarvid en stämma hördes säga:

— Visligen har du valt, o Muhamed, Guds älskade apostel, ty hade du tagit vinet, så skulle ditt folk snart ha affallit och dess företag blifvit utan framgång.

I närheten af Abrahams palats befann sig ett underbart lotusträd, hvilket vattnades af paradisets fyra floder och hvilket ingen engel, ej ens Gabriel, fick gå förbi; det var blott Muhamed som fått tillåtelse härtill. Han fann att detta träd bar frukter så stora som vattenkrukor och blad hvilka liknade elefantöron. Den kostliga smaken hos dess frukter öfvergick allt hvad inbillningskraften kan tänka sig, och en af dem var tillräcklig att nära hela verlden. Vid detta träd påträffade Muhamed en ny vägvisare, Israfil, hvilken förde honom genom oändliga rymder, hvarest myriader himmelska andar oupphörligt lofsjöngo Gud. Slutligen ankom Muhamed i den Allrahögstes saliggörande närhet och fick tillåtelse att nalkas Guds tron på två bågskottshåll. På tronen såg han inristade de ord hvilka han gjorde till symbol för sin tro: «Det finnes ingen gud utan Gud, och Muhamed är Guds profet». Hvad Gud sade till sin tjenare kan ej meddelas; endast så mycket få vi veta att Gud befalde muselmännen att bedja femtio gånger, men att profeten på Moses' råd bad att detta antal skulle nedsättas till fem, hvilken bön blef honom beviljad. Härefter förde Israfil profeten tillbaka till Gabriel, och nu anträdde de återfärden. Då de närmade sig jorden, gick solen upp öfver Kaukasus-kedjan och de sågo konungarikena Armenien och Azerbijan ligga under sig såsom två små gräsfläckar. I Jerusalem träffade de Al Borak, hvilken återförde profeten oskadd till Mekka innan solen ännu hunnit upp på himlahvalfvet, så att hela resan varat blott en natt.

Uråldriga skeletter. Enligt amerikanska tidningar ha för ej länge sedan arbetare som voro sysselsatta med gräfningar för den föreslagna Dubuque-Minnesota-jernvägen i kalksten och vid foten af en klippmur upptäckt några hålor och deri, sedan de upplyft en skifva, funnit ett hvalf hvari lågo menniskoskeletter af ovanlig storlek, deribland ett hade en längd af 7 fot 8 tum. En bild af solen på väggen inne i hvalfvet tyckes utvisa att de der begrafna varit soldyrkare, liksom en annan bild, föreställande en man som med en dufva lemnar en båt, synes utvisa traditionen om syndafloden. Mellan det största skelettets finger satt en prydnad af perlor, och vid benranglets fötter fann man spår efter svepduk. Äfven påträffades många kopparredskap, och man drager deraf den slutsatsen att grufvorna vid Lake Superior varit bearbetade redan i äldsta tider.

På **Albert Bonniers** förlag har i bokhandeln utkommit:

BERÄTTELSER

af

FRITZ REUTER:

"Från Anno Tretton." En berättelse från Tiden för Napoleonska arméns återkomst från Ryssland. Öfvers. från "Ut de Franzosentid", 5:te uppl., af H. HÖRNER. 1 Rdr.

Under lås och bom. En politisk statsfånges lif på en kungl. preussisk fästning. Öfvers. af AXEL KROOK. 1: 50.

Smärre berättelser. Öfvers. af AXEL KROOK. Pris 50 öre.

Innehållande:

1. Huru jag fick mig en hustru.
2. Onkel Mathias berättelse om en öfverraskning.
3. Hvem skall bära hem pannkakspannan.
4. Hönspigan.

Gamla Historier. Öfvers. från plattyska originalet "*Olle Kamellen*" af AXEL KROOK.

I. Hans Höghet. Pris 1: 25.
II. Resan till Konstantinopel eller de mecklenburgska Montecchi och Capuletti. Pris: 1: 50.

Om REUTERS *Gamla Historier* yttrar sig en tidning sålunda:

«Under den gemensamma titeln **Gamla Historier** ha nyss utkommit tvenne berättelser af den nu så populär blifne plattyske skriftställaren *Fritz Reuter*, neml. «Hans Höghet» och «Resan till Konstantinopel», hvilka båda innehålla en rik fond af denne författares egendomliga, godmodiga humor, som visserligen sticker, men lent, och måste komma en och hvar att le. I den förra berättelsen gisslar förf. på det besattaste en mecklenburgsk storhertig, ornerande personalteckningen med en massa pikanta, naturtrogna skildringar ur det mecklenburgska borgerliga lifvet i slutet af förra och början af detta århundrade, — ypperliga figurer, i hvilka man tydligen igenkänner en originalitet i teckning och kolorit, som vittnar om författarens afundsvärda talang. I den senare berättelsen tecknar författaren satiriskt de mecklenburgska «gumsarne» (sådana som lefva på sina penningar utan att arbeta) i våra dagar, inflätande deri en humoristisk beskrifning af en lustfärd till Konstantinopel."

Benjamin Franklins

smärre skrifter

ånyo utgifna och försedda med upplysningar och förord

af **Ed. LABOULAYE.**

> *«Franklin är icke en författare, som man läser, han är en vän som man åhör.»*
>
> LABOULAYE.

Öfversättning från franskan. Pris: 1: 50.

Benjamin Franklins

sjelfbiografi och brefvexling

ånyo utgifna af

Ed. LABOULAYE.

Öfversättning af HERMAN HÖRNER.

Med porträtt och planscher. 2 Rdr.

Dagligt Allehanda yttrar i en anmälan om denna bok:

«De böra blifva i högsta måtto välkomna för den läsande allmänheten dessa «den amerikanska Sokrates» memoirer och brefvexling, som innesluta en så rik fond af sund och godmodig lefnadsfilosofi. Vi hafva läst dem med särdeles stort nöje och kunna derför. då vi önska att på dem fästa den allmänna uppmärksamheten, icke bättre göra än att af fullaste hjerta instämma med den utmärkte utgifvaren, då han i sitt företal anmärker, att det, som utgör memoirernas trollkraft och erbjuder en stärkande läsning för alla åldrar och stånd, icke är skildringen af händelserna, hvilka äro högst vanliga, utan de reflexioner, som beledsaga skildringen. Franklin är född moralist. Huru många moraliska lärdomar i hans bref, framstälda med lika mycken friskhet som styrka! Hur många fördomar han skakar. Han är en följeslagare, som fattar oss vid handen och som småningom, under förtroligt samspråk, kommer oss att rodna öfver våra svagheter och meddelar oss något af sin egen värma och godhet.

Den i inre afseenden särdeles vårdade öfversättningen framträder äfven till det yttre i en särdeles prydlig form.«

Smärre skrifter

i politiska och sociala ämnen

af Ed. LABOULAYE.

Innehåll: 1. Om Gränserna för Statens makt. 2. Friheten i den gamla och nyare tidens mening. 3. Alexis de Tocqueville. 4. Channing och hans lära 5. Framåtskridandet. *3:ne häften. Pris: 2: 25.*

Angående Premieplanschen till När och Fjerran 1871.

Den utlofvade Premieplanschen till denna tidskrift expedieras med nästa häfte (dubbelhäftet 11 & 12) till alla Prenumeranter som ej redan förut erhållit densamma och till alla Subskribenter som hafva uttaget och betalt årgångens 10 häften. Utdelningen sker genom de respektive komissionärer som haft subskriptionen om hand. *Prenumeranter som tagit tidskriften direkte på Postkontoren ega att reklamera Premieplanschen hos Hrr Postförvaltare.*

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

11:te & 12:te häftet. Tredje årgången. **November & December 1871.**

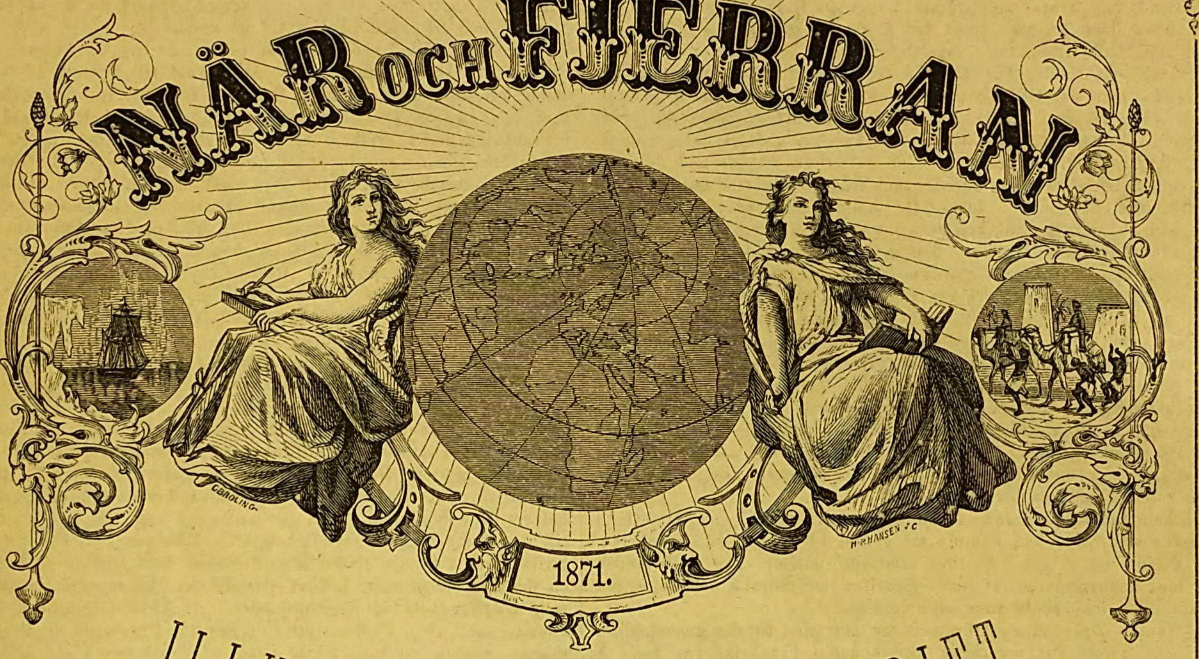
NÄR och FJERRAN
1871.
C. BOLING.
H. P. HANSEN sc.

ILLUSTRERAD MÅNADSSKRIFT.

Elfte & Tolfte häftets innehåll:

Text:

Bernhard v. Beskow, lefnadsteckning af *A. Krook.* 241.
Svenska nordpolsexpeditioner af *G. N.* 244.
Stjerngossarne, poem af *A—st* 251.
Petter Svenssons syn, af *A—st* 251.
Två Raphaels mästerverk 256.
Stormningen af Fredriksodde, af *O. v. Schantz.* III. 258.
Björnstjerne Björnson, lefnadsteckning 261.
Henrik Ibsen, lefnadsteckning 262.
En Upsalabild 263.
Drottning Kristina och Monaldeschi 265.
Jordskalfsböljor i Stilla hafvet af *R. A. Proctor* 268.
Bekännelsen, poem af *Aslög* 271.
En svensk sjöofficers reseminnen 271.
Charlotte Corday af *Sophie Bolander* 275.
Laterankyrkan i Rom 282.
St Johannes 283.
Van Dyks Kristus på korset 283.

Illustrationer:

Bernhard von Beskow 241.
Otto Torell 244.
A. E. Nordenskiöld 245.
Kronoångfartyget Sofia vid polcirkeln 246.
Vinterdrägt på Spetsbergen 246.
Norra udden af östra Norskön vid Spetsbergen 248.
Stjerngossarne 249.
Petter Svenssons syn 252, 253.
Madonna d'Alba, tafla af *Raphael* 256.
Kristi förklaring (Transfiguration) af *Raphael* 257.
Björnstjerne Björnson 260.
Henrik Ibsen 261.
En Upsalabild 264.
Drottning Kristina och Monaldeschi 265.
Bilder utan text. X. Vid skogsbrynet 268.
XI. En springande räf 269.
Jordskalfsböljor (karta) 270.
Nyårsfest i Japan 272.
Infödingar på Nya Kaledonien 273.
Malaj-qvinna på Manilla 276.
Buddhistiskt tempel 276.
Musicerande Malgasche 277.
Det inre af ett buddhistiskt tempel 277.
Det inre af Laterankyrkan i Rom 280.
St Johannes, tafla af *Correggio* 281.
Kristus på korset, tafla af *Van Dyk* 283.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Prenumerationspriset för hela årgången 6 Rdr.
Subskribenter, som betalt de föregående 10 häftena, erhålla detta dubbelhäfte gratis.

Familjen Orléans.

Alldenstund utsigterna för en bonapartisk restauration i Frankrike nu äro så ringa, att de tills vidare icke kunna tagas i betraktande, är det sannolikt, att den monarkiskt sinnade majoriteten inom nationalförsamlingen skall vända sina blickar åt ett annat håll, nämlingen åt den konungafamilj hvars medlemmar i mer än tjugu år lefde i landsflykt på andra sidan Kanalen, men till största delen nu äro återkomne. I Juni månad 1870 framkom orléanisten Kératry inom lagstiftande församlingen med ett förslag om tillåtelse för den fördrifna konungafamiljen att återvända, men det tillbakavisades af kammaren. Så fort kriget var förklaradt (den 16 Juli 1870), hette det genast att de orléanska prinsarne erbjudit sin tjenst, men att kejsar Napoleon afslagit deras anbud. Den 11 Augusti (elfva dagar efter den kejserliga arméns nederlag vid Woerth och Spicheren) telegraferades det från Bryssel: «Samtliga orléanska prinsarne ha anländt hit«. De höllo familjeråd i Bryssel och skickade nya anhållanden till kejsaren om att bli upptagna i den franska armén, men förgäfves. Så fort den kejserliga regeringen störtats och republiken utropats, begåfvo sig tvänne af de orléanska prinsarne skyndsamlingen till Paris för att erbjuda republiken sin tjenst, men general Trochu, till hvilken de närmast vände sig, rådde dem att ofördröjligen lemna Paris, emedan befolkningen var afgjordt stämd mot hvarje monarkisk restauration. Under republikens olyckliga kamp mot tyskarne i Januari månad 1871 upprepade prinsen af Joinville försöket att ställa sig i de stridandes leder, men blef på Gambettas befallning förd till St Malo och derifrån till England. Först vapenstilleståndet den 28 Januari och valen till den grundlagstiftande församlingen den 8 Februari läto skymta en utsigt till att familjen Orléans skulle komma att åter spela en roll i Franrikes historia.

Det kan under närvarande förhållanden vara mycket möjligt att en monarkisk restauration kan komma att genast bli genomförd i Frankrike. Vi tro derför att några i korthet affattade notiser efter en utländsk tidning om medlemmarne af den fördrifna bourbonska och orléanska konungafamiljen icke skola vara utan intresse.

De franska *Bourbonerna* förete ingen svårighet för den genealogiska granskningen. Den sist regerande Bourbonen i Frankrike var *Karl X* (född 1757, död 1836), en sonson till Ludvig XV och broder till konungarne Ludvig XVI och Ludvig XVIII. Tills tronbestigningen bar han titeln «grefve af Artois«. Han gifte sig år 1773 med Maria Teresia af Savoyen, med hvilken han hade tvänne söner, hertigarne af Angoulème och Berry. Biograferna skildra Karl X som en ifrig vän af presterskapet men såsom en ännu ifrigare jägare. Att Karl X besteg sina fäders tron, på hvilken han endast njöt ringa glädje, att han i det farligaste ögonblicket begick den oförsigtigheten att insätta reaktionsministèren Polignac — från den 27 till den 29 Juli 1830 — såg hela sin konungsliga herrlighet störta samman, det är allom bekant.

Hans äldste son, hertigen af *Angoulème* (född 1775, död 1844), förmälde sig 1799 med sin kusin Maria Teresia, en dotter till Ludvig XVI, hvilken man på grund af hennes tillgifvenhet för Ludvig XVIII kallat «den moderna Antigone«. Äktenskapet var barnlöst. Redan år 1830 hade Angoulème öfverlåtit sina arfsrättigheter på sin yngre broders son, hertigen af Bordeaux.

Denne yngre broder var hertigen af *Berry* (född 1778), som år 1816 förmälde sig med prinsessan Karolina af Neapel och den 13 Februari 1820 mördades af Louvel. Efter hans död födde hans hustru, hertiginnan af Berry, den 29 September 1820 en son, som bär titeln «hertig af Bordeaux« och «grefve af *Chambord*«; den sista titeln efter slottet Chambord, hvilket blef honom föräradt såsom skänk genom nationalsubskription och under kriget varit af egaren upplåtet till nationen såsom militärsjukhus. Chambord förmälde sig år 1846 med hertigens af Modena äldsta dotter Maria Teresia Beatrix Gaetana; äfven detta äktenskap förblef barnlöst.

Den bourbonska konungaättens äldre linie skall således efter mensklig beräkning dö ut med grefven af Chambord, och dess politiska anhängare — *legitimisterna* — äro till en del äfven af detta skäl icke synnerligen talrika. Hans politiska verksamhet har icke varit synnerligen stor; han har vanligast fört ett stilla lefnadssätt i Frohsdorf nära Wien, den stad i hvars omnejd så många fördrifna furstefamiljer äro samlade, eller i Venedig. Af sina anhängare i Frankrike (hvilka i synnerhet äro talrika i några sydliga departementer, Haute Garonne t. ex., der man nu vid de sista valen, den 8 Februari, valt 6 legitimister) mottager han ständigt tillgifvenhetsadresser. Under de senaste krigshändelserna skall grefven af Chambord, för att vara till hands, hafva uppehållit sig en längre tid i Schweiz.

Den yngre, *orléanska*, konungalinien sväfvar deremot icke i någon fara att dö ut. Konung *Ludvig Filip* hade i sitt lyckliga äktenskap med Marie Amélie fem kraftiga, talangfulla söner, hvilka, med undantag af den äldste, ännu alla lefva och glädja sig åt den bästa helsa. Den äldste af hans söner, *Ferdinand*, hertig af *Orléans*, föddes den 3 September 1810. Denne prins, hvilken genom sina sällsynta själsgåfvor, sitt ridderliga sinne och sin kärlek till konst och vetenskap förvärfvat sig en popularitet hvaraf ingen medlem af de franska konungafamiljerna varit i åtnjutande alltsedan Henrik IV omkom på ett olyckligt sätt den 12 Juli 1842 vid Neuilly. Hans hästar skenade och han kastades ur vagnen; han dog i följd af fallet. År 1837 hade han förmält sig med den snillrika prinsessan Helena af Mecklenburg-Schwerin (död 1858). Med henne hade han tvänne söner: Ludvig Filip, *grefve af Paris* (född den 24 Augusti 1838, hvilken således för närvarande är hufvudman för den orléanska konungaslägten och *pretendent till den franska konungakronan,* samt Robert, hertig af *Chartres* (född den 9 November 1840). Båda prinsarne, hvilka nu inträdt i den kraftigaste mannaåldern, ha hittills hållit sig temligen fjerran från det politiska lifvet. De ha en längre tid bott med sin mor i Eisenach, senare ha de uppehållit sig i England och tillbragt mycken tid på resor.

Ludvig Filips andre son är hertig *Ludvig af Nemours,* född den 25 Oktober 1814. Han blef år 1831 vald till konung af Belgien, men afslog valet på inrådan af sin far, som fruktade för de andra makternas protester. Efter den äldre broderns död blef han designerad till regent i Frankrike under grefvens af Paris eventuella minderårighet. Af Ludvig Filips fem söner var han den minst omtyckte på grund af hans stränga och frånstötande sätt, fastän man ansåg honom för en utmärkt officer. Under fälttåget i Algeriet visade han stor oförskräckthet, djerfhet och uthållighet. År 1840 förmälde han sig med hertiginnan Victoria af Koburg (död 1857), som skänkte honom tvänne söner: grefven af *Eu* (född 1841) och hertigen af *Alençon* (född 1844), samt tvänne döttrar. Grefven af Eu anses för en duktig soldat. Han är öfverbefälhafvare inom den brasilianska armén och gift med kejsar Pedro II:s dotter Isabella.

Den tredje sonen är prins *François de Joinville* (född den 14 Oktober 1818). Joinville betraktas af många såsom den mest begåfvade af Ludvig Filips efterlemnade söner. Såsom sjööfficer har han förvärfvat sig rykte för tapperhet och duglighet. Då Februarirevolutionen utbröt år 1848, stod Joinville jemte sin broder Aumale i spetsen för en ansenlig styrka i Algeriet. Joinville egde sina underlydandes fulla tillgifvenhet och förtroende; han skulle således kunnat bereda republiken stora svårigheter. Han böjde sig likväl för nationens vilja och öfverlemnade befälet till de republikanska myndigheterna. Måhända härleder sig den popularitet som Joinville städse åtnjutit inom flera trakter af Frankrike till en del från detta steg, hvilket vitnade om lika mycken sjelfbeherrskning som tillgifvenhet för fäderneslandet. År 1843 förmälde han sig i Rio Janeiro med Don Pedros syster, prinsessan Francesca de Braganza, som skänkt honom en son, hertig Peter af *Penthièvre* (född 1845), som är löjtnant vid portugisiska flottan, och en dotter, Francisca, som är gift med sin kusin, hertigen af Chartres.

Joinville har varit den af alla de orléanska prinsarne som gjort de största ansträngningarne för att få komma tillbaka till Frankrike.

I Januari månad 1871 uppehöll han sig hemligen såsom menig soldat i lägret vid Le Mans; general Chanzy hade gifvit honom tillåtelse dertill men trodde sig samtidigt böra underrätta Gambetta om saken. Denne lät arrestera prinsen och föra honom till St Malo, hvarifrån han måste på en krigsångare återvända till England. Från Twickenham offentliggjorde han den 25 Januari en skrifvelse i Times, hvari han berättade hvad som händt honom. Joinville slöt sitt bref med orden: «Jag behöfver icke säga med hvilka känslor jag lemnade den franska arméns leder dagen före en afgörande kamp. Jag har aldrig sett Gambetta och icke heller fält något af de yttranden som mina fiender tillagt mig«. Som bekant, ha valmännen i La Manche sedan dess valt prinsen med 97,000 röster till medlem af den grundlagstiftande församlingen. Ett så stort antal röster ha knappast de mest populära namnen i sjelfva Paris. Klagomål ha anstälts emot valet; men nationalförsamlingen ämnar att framdeles döma öfver deras befogenhet, och Joinville befinner sig tills vidare sjelf i Bordeaux.

Hertigen af *Aumale,* Ludvig Filips fjerde son, är född den 16 Januari 1822. Han har gjort goda studier och eger betydande militära och historiska kunskaper. Hans afsked från Algier 1848, hvilket han efter Julimonarkiens fall lemnade med ett värdigt upprop till armén, tillvann honom alla partiers högaktning. Han gifte sig med prinsessan Marie Caroline af Salerno, som skänkte honom tvänne söner, prinsen af *Condé* (född 1845) och hertigen af *Guise* (född 1854) Aumale fästade år 1862 den allmänna uppmärksamheten vid sig genom offentliggörandet af sitt «Bref öfver Frankrikes historia«, hvilket framkallats af prins Napoleons taktlösa uppträdande i senaten, der han hållit en philippica mot familjen Orléans. Aumale svarade med en polemisk skrift, i hvilken han häftigt angrep både kejsaren och hans kusin. Skriften slöt med att personligen vända sig till prins Napoleon, hvilket af de flesta togs såsom en utmaning till denne senare. I tidningarne heter det då, att de båda furstliga personerna skulle slåss; man nämnde till och med en skog vid belgiska gränsen som valplats. Men prins Napoleon ignorerade saken och företog i stället en vetenskaplig resa till Spetsbergen.

Den yngste af Orléanerna, hertig Anton af *Montpensier* (född 1824), har nedslagit sina bopålar i Spanien. Han gifte sig år 1836 med exdrottning Isabellas syster Louise, som skänkte honom sju barn, bland dem fyra döttrar, af hvilka hvardera har, enligt spanskt bruk, ett tjog namn. Våra läsare känna den roll han spelade under spanska revolutionen åren 1868 och 1869. Hans utsigter till den spanska tronen gingo förlorade derigenom, att han i det afgörande ögonblicket icke stälde sig i revolutionens tjenst. Han bor nu på sitt gods i närheten af Sevilla.

Detta är Orléanerna. För närvarande lefva således af Ludvig Filips efterkommande: *fyra söner* (Nemours, Joinville, Aumale och Montpensier) samt *sju sonsöner:* grefvarne af Paris, Chartres, Eu, Alençon, Penthièvre, Condé och Guise.

Bernhard von Beskow.

Han var ej längre ung till åldersåren,
men han var ung till hjerta, själ och håg,
en vältalig protest mot silfverhåren
uti hans snilles kraft och helsa låg,
uti den eld du i hans öga såg,
i detta löje, än så morgonsoligt
— den vises leende, om man så vill,
dock myste här och nickade dig till
en skalk från yngre dagar helt förtroligt.

Så sjöng skalden vid det ej ännu kallnade stoftet af den man öfver hvars lefnads afton låg det skimmer som själens helsa alltid sprider omkring sig och hvilken, ännu silfverhårig, var med ungdomlig hänförelse fästad vid Sveriges anor — den lycklige, för hvilken, så vidt menskligt öga kunde skåda, verkligheten var en rikedom, som, enligt minnestecknarens uttryck, var en af de få dödlige om hvilka det torde gälla att han blifvit allt hvartill naturen ämnat honom — den afundsvärde “hvars lefnadsbana erbjuder betraktaren endast ljusa sidor“ — den älskade och såväl minnesvärde som minnesgode Bernhard v. Beskow.

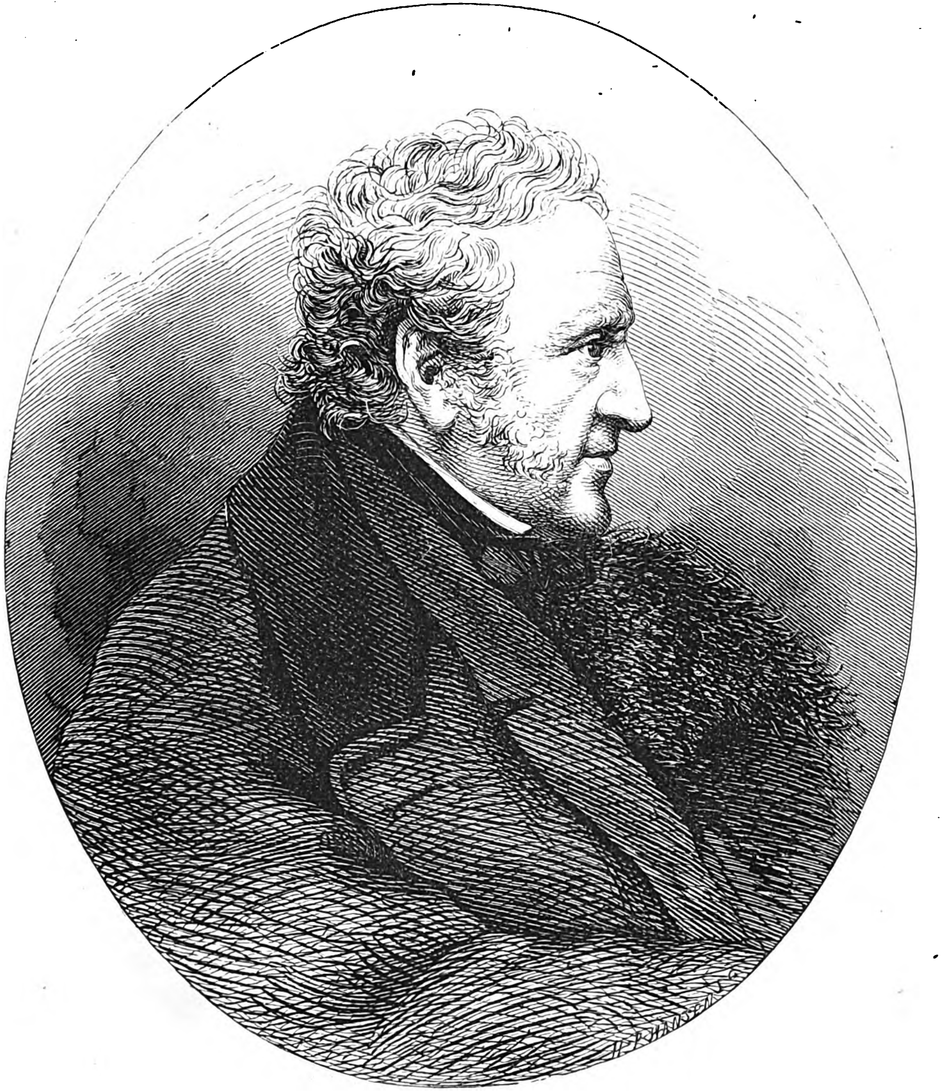

Bernhv Beskow

Bernhard Beskow föddes i Stockholm den 22 April 1796; hans föräldrar voro brukspatronen Bernhard Beskow och Anna C. Dalin. Han kom vid fem års ålder i pension hos fru Runevall, der det gemenligen brukade vankas dugtigt med stryk — på den tiden var barnskolan vanligen blott en enda strykklass — ehuru lille Bernhard gick fri, så att han i sin ålderdom kunde uttala den afundsvärda erfarenheten, “att han aldrig fått någon aga i sin lifstid“. I stället för pensionsfrun fick gossen vid sju års ålder till vägledare skalden Stjernstolpe, han som “vid akademien lefde af litet mjölk och mycket latin“ och svarade brukspatron Beskow, då denne erbjöd honom en förmånlig plats på sitt kontor, att han “hellre ville skrifva vers och dricka vatten än skrifva siffror och dricka vin“. Deras första möte skedde under gapskratt, och likväl erkände Beskow “att han af ingen lärt så mycket som af Stjernstolpe“. Alldenstund denne senare utom vitterlek äfven idkade målning och musik, var det naturligt att hans lärjunges uppfostran skulle gå öfvervägande i “det skönas“ riktriktning. Också började han tidigt författa; hans första versförsök var en grafskrift öfver en kanariefågel. Straxt derefter dog en rapphönshund, som hedrades af den nioårige gossen med en kantat, till hvilken han sjelf satte musik.

Vid tio års ålder skickades Bernhard till Upsala, der han till vägledare erhöll astronomie docenten Brändström, en fullständig motsats till Stjernstolpe: han kunde ej tåla rimsmiderier, hvilket han kallade för “bara slarf“. Såsom exempel på huru en far som var rik och aktade vetandet ansåg sig böra på den tiden bilda sin sons anlag, må nämnas att denne fick till lärare i latinet Tranér och Lundvall, i teologi och kyrkohistoria

Thorsander, i historia Fant, i naturrätt och filosofi Grenander, i fysik Nordmark, i matematik och algebra Brändström sjelf, i skönskrifning Edfelt, i musik Hæffner, i pianospelning sjelfva Geijer, i ridkonst Malmerfelt, i dans Kullenberg, i fäktning jätten Porath, i ritning Ahlberg, i franska mr de la Bourdonnière — och äfven i svarfning en lärare, emedan fadern ville att hans söner skulle kunna ett handtverk, ty ingen kunde veta hur det skulle gå här i verlden.

Elfva år gammal, tog Beskow studentexamen, men af alla hans lärare i Upsala utöfvade kanske ingen större inflytande på honom än Hæffner, med hvars ankomst till lärdomsstaden den sedan så herrliga studentsången slog sina första drillar. Det var Hæffner som med outtröttlig verksamhet väckte intresset för sången. Ej heller skall der minnet dö bort af denne tyske musiker hvars dogm var: "Entel, Kluck und Pack (Hændel, Gluck och Bach) er Kut Fater, Kut Son und ten Helge Ante i musikken: resten er pare tynge", som visserligen icke ville förneka Mozart "ferpannet mikke scheni", men ansåg Haydn för en "Bedde mett" (petit-maître) och icke kunde höra nämnas en Weber eller Rossini och svor öfver "ten ferpannete Tippi (Du Puy) som satt ten hele orkester i tikketans" (dekadans), öfver "ten ferpannete Frikell (Frigel) som gombenerer (kompönerar) som en sukka" (sugga), öfver "ten ferpannete Åhlström som schpeler som ett schwin". Beskow har med sällsporda talang i sina Lefnadsminnen tecknat studentlifvet vid denna tid, så rik på händelser och vexlingar för vårt land.

Vid aderton års ålder hade Beskow slutat sin akademiska bana och begaf sig till Stockholm, der han ingick som extraordinarie i finansexpeditionen af konungens kansli. Inom Sverige rådde då ett friskt lif på konstens och litteraturens fält, hvars isboja lösts af 1809 års revolution. Från Tegnérs lyra ljödo redan de mäktiga slag som aldrig skola förklinga. Wallin och Franzén började psalmdiktens ombildning. Ling uppträdde med sin Gylfe och med Asarnes första sånger. Geijer hade skrifvit Sten Sture den äldres minne. Stjernstolpe hade mästerligt öfverflyttat Blumauers travesterade Aeneis. Cederborg skref sina genuina romaner Trasenberg och Ottar Tralling. Leopold, Oxenstjerna, fru Lenngren, Valerius, Silfverstolpe sjöngo ännu. Järta bländade med skatter af qvickhet i briljant form. Fosforisterna gjorde i Polyfem sina första vittra angrepp på det "gamla". Grewesmühlen strödde omkring sig sina paskiller. Sergel, Breda och Fahlcrantz nämndes med vördnad; Masreliez, Hillerström och Pasch samt Martin med aktning. Fogelberg, Byström, Sandberg och Westin (som aldrig blef "stor", derför att han ej kunde lefva, om han icke hvarje afton finge pannkakor och ölost hos sin mamma, och derför icke heller kunde slita sig lös från sin trånga krets) började visa sina konstnärsanlag. På scenen skördade åter Ahlgren och Widerberg, Cederholm och Åbergsson, Hjortsberg, Deland, Du Puy, mamsellerna Wässelius, Frösslind, Erikson, Strömstedt m. fl. triumfer, ännu hägrande som ljuspunkter från rampen i minnet hos det slägte "som går". Inom sällskapslifvet var tvånget bannlyst. Valerii, Franzéns och Wallins sånger och visor sjöngos i större och mindre samqväm. Bellmans sånger och epistlar utfördes och sjöngos på ett hittills oupphådt sätt af Hjortsberg och Raab. Man dansade och drack sitt glas: toddyn var nyss införd i Sverige och Valerius hade helsat den med en visa:

> Dig, menlösa Toddy, dig helgas min röst,
> Dig, guldgula, sköna Jamaika,
> Den tarfliges öfverflöd, enslingens tröst,
> Och hvilans *Tinctura Thebaica.*

Kortligen det var lif, rörelse och glädje inom den verld i hvilken den unge mannen inträdde. En rik mans son och redan förut med anlagen riktade åt det sköna, skulle Beskow naturligtvis i fulla drag njuta af de fröjder som på alla håll runno upp i hans väg, liksom äfven hans litterära alstringskraft skulle skjuta ut knopp. Han skref några dikter, men vann först genom sitt poem Karl XII (1819) ett mera allmänt rykte och Tegnérs vänskap. Samma år företog han sin första resa till Italien. Han reste med öppen blick och lifligt forskningsbegär, och vinsten af sin färd har han nedlagt i sina Vandringsminnen, hvilka bäst vitna om den unge mannens rika begåfning. Bland de många män med lysande litterära namn med hvilka han här gjorde bekantskap synes han ha fästat sig vid Oehlenschläger, Tieck, men mest vid den vise vid Lemans strand, Bonstetten, den lefnadsglade åttioåringen, som småleende yttrade till den unge svensken: "Blott den åldrige som söker sitt lif i det *yttre* är förlorad. Olycklig den som ej kan lefva i sin länstol gladare än på en fest!" Beskow har efter sina anteckningar skildrat ett besök hos denne vise, till hvilken skildring vi hänvisa läsaren. Man känner sig ovilkorligt morgonfrisk vid den gamles lifliga språk: "Man måste alltid se framåt. *Mein Geist hat keine Drehmuscheln, um rückwärtz zu sehen*". Och man kan föreställa sig Beskows intresserade nyfikenhet, då han hörde honom tala om Rousseau, som han personligen känt, och om Voltaire, som han kallade: "*die merkwürdigste aller Geisterscheinungen*".

Hemkommen egnade sig Beskow med stegrad kärlek åt det litterära lifvet, skyende embetsmannabanan, på hvilken han aldrig steg högre än till protokollssekreterarens befattning. År 1824 erhöll han Svenska akademiens stora pris för sitt praktstycke "Sveriges Anor" — en enda stor blomsterkrans, lindad kring fäderneslandets dyrbaraste minnen, säger en af nämnda akademis minnestecknare. I dagar, då mer än en svensk står blyg och tveksam, spörjande sig sjelf huruvida Sveriges oberoende har en framtid, gör det en godt att höra den för fosterlandet brinnande skaldens fasta tillförsigt:

> »Än ha vi egen jord, och götens fjällar
> Till egna bojor aldrig räckte jern.
> Låt våldet storma våra branta hällar;
> Hvart bröst skall bli ett ointagligt värn.
> Än svenskan ibland språk vi räkna kunna,
> Som talas endast af oöfvervunna!»

Och det arfvet må hållas i helgd!

Beskow, som emellertid genom sitt behagliga umgängessätt och sin höga intelligens börjat bli gerna sedd vid hofvet, visste att der tillvinna sig den äfvenledes fint bildade, för de sköna konsterna svärmande kronprinsen Oskars vänskap och blef, samma år som han tog Svenska akademiens stora pris, kronprinsens privatsekreterare. År 1826 blef han upphöjd i adligt stånd och utnämndes år 1827 till kammarherre. Under tiden hade Beskow lemnat den lyriska diktningen och lärodikten samt börjat egna sig åt den dramatiska diktarten. Han och kronprinsen ville återställa Gustaf III:s dagar i detta hänseende. Sveriges rika historia skulle i dramatisk form värma fosterlandskänslan och komma det att tänka högt om sig sjelft, medan det ärade sina minnen. En ny svensk dramatik skulle födas, och en svensk opera skapas. Drifven af denna högstämda lust, utgaf han år 1827 sin första dramatiska dikt "Erik den fjortonde", i likhet med Schillers Wallenstein delad i två afdelningar, hvardera om fem akter. Den första afdelningen är dock, enligt författarens egen mening, "mer egnad att läsas än att uppföras"; den andra deremot är ett mera dramatiskt helt.

Det namn Beskow nu vunnit skyndade Svenska akademien att tillegna sig genom att invälja honom till sin ledamot år 1828, i hvilken egenskap han blef synnerligt verksam, särdeles sedan han år 1833 utsetts till akademiens beständige sekreterare, hvilken befattning han innehade till sin död.

Han fortfor dock att arbeta för teatern, och 1830 utkom hans stora sorgespel “Torkel Knutsson“, kanske det mest helgjutna och fulländade skådespel den svenska dramatiken eger — “en storartad tafla ej allenast af början till en mäktig konungaätts fall utan äfven af en instundande brytning i hela tidsriktningen“. Det kom dock ej till uppförande förrän år 1862. År 1834 uppfördes Ryno eller den vandrande riddaren, skådespel med sång i tre akter, orden af Beskow, musiken af kronprins Oskar och Brendler. En fortsättning till Torkel Knutsson bildar sorgespelet Birger och hans ätt. Hans sista historiska skådespel är Gustaf Adolf i Tyskland, hvilket dock är odramatiskt.

Den politiskt upprörda tiden, då en stigande opposition började resa sig allt våldsammare mot regeringen och i synnerhet konung Karl XIV Johan sjelf, ryckte i sin hvirfvel äfven Beskow, hvilken fortfarande stod i synnerlig gunst vid hofvet, der han år 1833 blifvit utnämnd till hofmarskalk. Han var framför allt konungsk och utgaf i enlighet med denna sin tendens flera broschyrer eller stridsskrifter, såsom: Dagens händelser bedömda af en landtman, Har Sverige publicitet och publicister? Den irrande publicisten, Flugsmällan, Upplösning är icke upplysning, m. fl. Karl Gustaf Strandberg yttrar i sin lefnadsteckning om denna sida af Beskows skriftställarverksamhet: “En stark frihetskänsla framträder för den oväldige granskaren otvetydigt hos Beskow. Lik de vittra snillena i slutet af förra och början af innevarande århundrade, förer äfven han det fria ordets talan. Men ställningen var nu väsentligen förändrad. Ty då det för de förra gälde att bevara en återstod af tankefrihet och yttranderätt under ett envälde som tyngde *ofvanifrån*, hade Beskow förelagt sig den mindre tacksamma men icke mindre aktningsbjudande uppgiften att yrka ordets frihet mot ett lika tryckande välde, som han fann uppväxa från motsatt håll och i ungdomligt öfvermod söka tysta hvarje olika tänkande. Han ansåg icke den behörig att vara *statsrättslärare* — såsom han öfversatte ordet *publicist* — hvilken ej med samma oförskräckthet och samma styrka i rösten vågade säga sanningen nedåt lika väl som uppåt. Detta blef grundtonen i de förnämsta af Beskows politiska skrifter, liksom man långt senare återfinner samma stämning i hans skildringar från frihetstiden.“

Störst skulle dock Beskow bli som minnestecknare, i hvilken egenskap han för Svenska akademien var en ovärderlig skatt. Antalet af hans minnesteckningar uppgår till fyratio, af hvilka omkring hälften författats för nämnda akademi. Sällan ha vi läst några alster i denna art hvilka synts oss mera träffa det karakteristiska hos den skildrade personligheten, på samma gång som den klassiskt enkla formen fullt motsvarar det rena tänkesätt, det milda omdöme som framskymtar mellan hvarje rad. Den skildrade personligheten träder här lefvande och åskådlig fram, men ej blott denna utan äfven personlighetens samtid och dess hela åskådning. Man har anmärkt att Beskow begagnar för litet skuggning i sina medaljonger. Är det väl så? Den lugne och oväldige skriftställare som skall döma öfver dödan man kan se dennes lefnadslopp i en klarare sammanfattning än blott anekdotberättaren. Mycket af det som för samtiden var skugga öfver gestalten öfvergår ej sällan till ljus för den historiske domaren, som kan väga skäl och motskäl samt pröfva den ena sidan såväl som den andra — i synnerhet då han, såsom Beskow hade för berömlig sed, tager noggrannt i betraktande den tids anda hvari personligheten lefde och verkade. Så sannt som uttrycket är, att menniskan är en *creatura socialis* (“sällskapsdjur“), lika visst är att ingen sådan ännu kunnat helt och hållet frigöra sig från sin tids föreställningssätt och ställa sig på en abstrakt ideal grund. Det ligger derför en stor uppgift i minnesteckningen, och dess rätta utförande är en svårlöst konst. Ingen skall förneka att Beskow egde den konsten, såsom hans teckningar af Leopold, Gjörwell, Raab, Stjernstolpe, och andra vitna.

Det var denna anda af ädel ridderlighet, af begär efter att gifva sanningen hvad sanningen tillkom och hålla historiens käril rent som äfven dref honom att sträcka sig bortom den mera inskränkta minnesteckningen och omfatta jemväl historien. Partiskrifter i mängd hade skildrat Gustaf III såsom ett krönt odjur, till hvilket man endast i Taciti “Annaler“ kunde finna en motbild. Han stod fram som en modern Tiberius och Nero i en person: en brottslig teaterkung med ett hof af vällustingar och gycklare. Beskow såg deremot någonting stort i Gustafs tidehvarf och någonting upphöjdt i hans personlighet, och han tvekade ej ens att gifva offentlighet åt sina tankar. Hans teckning af Gustaf III är en storartad gåfva af en varmhjertad gubbe som, ännu medan dagen aftog och skymningen var inne, ville samla sina krafter till att afskrapa det mögel som en lidelsefull partianda redan åsatt Gustafs historiska personlighet. Det tillhör oss ej att här döma öfver detta verk; men det kunna vi uttala att det städse skall häfda sin plats i vår litteratur. Detsamma må gälla om hans skildring af Karl XII, hvilken några historieskrifvare velat beröfva den nimbus hvarmed folkets tradition omgaf honom. *Derför* ville Beskow i sin ädla ifver framdraga bevis för, att hjeltekonungen likväl icke var en sådan guttaperka-jätte som kunde godtyckligt hopkramas till en halft dårhusmässig dvärg, utan en verklig storhet, både menskligt, politiskt och militäriskt att döma.

Under denna skriftställarverksamhet hade Beskow behängts med ordnar, upphöjts till friherre och öfverste kammarjunkare samt invalts till medlem af in- och utländska vittra och lärda sällskaper. Under all denna yttre upphöjelse förblef han dock sjelf alltid sig lik. Hans hem var ett centrum för hufvudstadens intelligens. I hans *salon* lekte ännu konversationen på gustavianskt manér; konst, vetenskap och litteratur voro der samtalsämnet och i alla dit hörande frågor betraktades den älsklige värden som ett orakel. Gerna talade han om sin bekantskap med Leopold, sjelf honom lik i äflan att vilja upprätthålla sin litterärt-aristokratiska akademi mot den litterära demokratiens, nej, demagogiens anlopp. Han var gerna en medlare mellan stridiga åsigter, äfven i politiken, och den aktning, den vördnad han ingaf gjorde honom till en erkänd fredsdomare, hvars domslut man gerna underkastade sig.

Beskows dörrar stodo gästfritt öppna för hvarje det skönas idkare, och hans erfarenhetsskatt såväl som hans börs stodo beredvilligt till tjenst för dem som behöfde.

Så ärad af sin öfverhet, skattad af sina gelikar och aktad af alla, rik och lycklig i ett långvarigt, lyckligt äktenskap med sin ungdomsbrud, sin Laura, såg han leende morgonen nalkas till en ny dag, hvars sol belyser detta okända bortom grafvens rand, sägande med Bonstetten: “Lifsträdets löf falla af, men safven är frisk. För den som lefvat rätt lyser den inre solen lika molnfri. Öfvergången lättas blott genom arbete och bekämpande af onda tankar. Det sanna lifvet, det som förtjenar underhållas, slutar ej, det går oupphörligt framåt och seglar med alla himmelens stjernor in i det tillkommande.“

Natten mellan den 17 och 18 Oktober 1868 bräcktes puppan. Anden svingade sig upp för att få svar på det i hans af sokratisk anda genomträngda lilla skrift “Själens helsa“ till sist framstälda spörjsmålet: Skulle intet högre väsen gifvas än menniskan? Och vi, som med möda sammanleta några spridda drag af den natur som omger oss, skulle vi vara den oändliges sista verk?“

Axel Krook.

Svenska nordpolsexpeditioner.

(Efter Illustreret Tidende.)

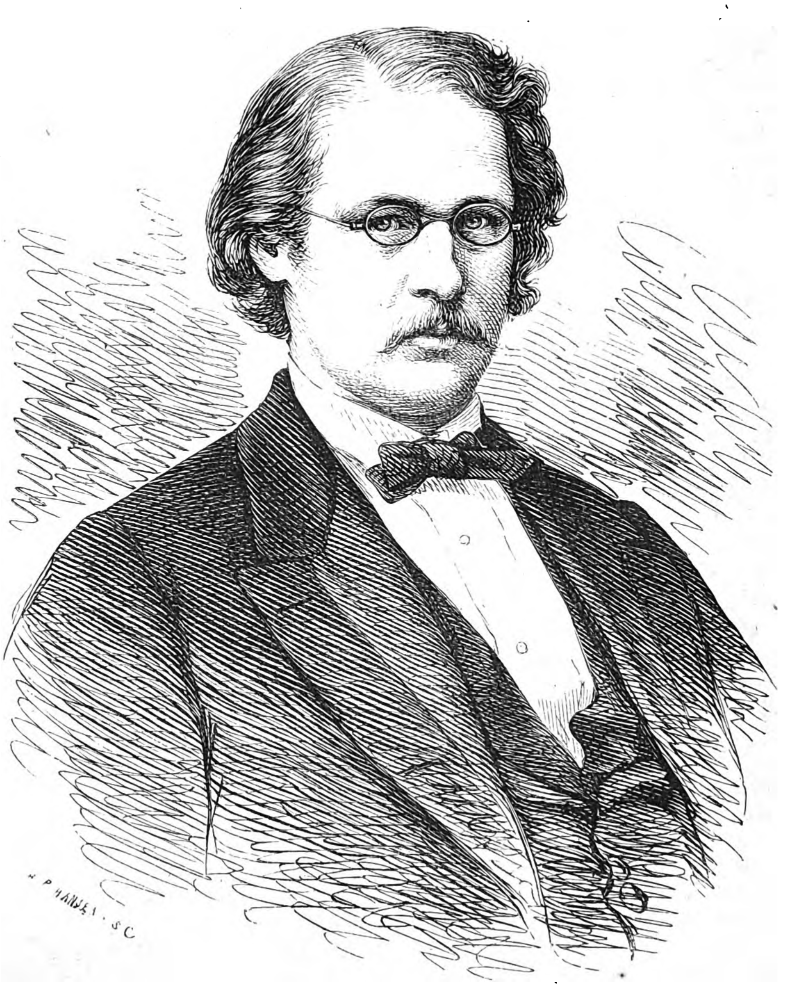

OTTO TORELL.

Ända sedan slutet af sextonde seklet har åstundan att känna landen och hafven kring Nordpolen drifvit de sjöfarande nationerna att utrusta expeditioner till dessa den eviga isens regioner. Sydgrönland och kusterna af Labrador voro visserligen kända långt före Columbi upptäckt af Amerika, men då dessa länder egentligen ej kunna räknas bland polarländerna, torde man rätteligen anse holländska sjöfaranden Barentz' upptäcktsresa till Beeren Eiland och Spetsbergen år 1596 såsom den första. Förhoppningarne att öfver Nordpolen finna en handelsväg till Ostindien och Kina, ginare än den då kända förbi Goda Hoppsudden, sporrade vid denna tidpunkt de engelska och holländska köpmännen till stora utgifter i och för dessa upptäcktsresor. Dessa förhoppningar svekos visserligen, men i stället erhöll man en rik ersättning för de gjorda uppoffringarne genom upptäckten af polarhafvens rikedom på hvalfiskar och skäldjur, och under de tvänne följande århundradena utgjorde hvalfångsten kring Spetsbergen en källa till ofantliga skatter. Såsom bevis på huru vinstgifvande denna fångst var må anföras att mellan åren 1669 och 1778 utgingo 14,167 fartyg på fångst, hvaraf nettobehållningen uppgick till 3,691,066 pund st., en på den tiden i sanning icke obetydlig summa.

Oaktadt tusentals personer årligen besökte Spetsbergens kuster, var dock den kunskap om polarregionens naturförhållanden som genom dem kunde inhemtas ganska knapphändig, och endast en bland de sista hvalfångarne, nämligen Scoresby, som i början af 1800-talet dref fångst i Ishafvet, har riktat sin uppmärksamhet ditåt. Hamburgaren Martens och svensken Martin hade visserligen såsom naturforskare medföljt fångstfartyg, den förre 1671, den senare 1758, men som de högst sällan hade tillfälle att komma i land, kunde de föga uträtta.

I samma mån hvalfångsten mot förra seklets slut började aftaga får man nu se det vetenskapliga intresset alltmer framträda, ehuru hufvudsakligen riktadt på uppnåendet af den gåtfulla Nordpolen. Sålunda se vi åren 1765 och 1766 tvänne ryska expeditioner under Tschitschagoff samt fyra engelska under ledning af Phipps 1773, Buchan och Franklin 1818, Sabine och Clavering 1823 samt Parry 1827, utrustade i ändamål att uppnå nordligare breddgrader än dittills skett. Ingen af dessa lyckades emellertid framtränga längre än till 81° 6′ (Scoresby uppnådde år 1806 81° 30′) med undantag af Parry, som till fots på den fasta isen hann den nordligaste hittills af menniskor beträdda punkt af jordklotet, nämligen 82° 45′. Detta var den sista engelska expedition som afgick till Spetsbergen, ty under medlet af detta århundrade ha utforskandet af den olycklige Franklins öde samt sökandet efter nordvestpassagen öfvervägande tagit engelsmännens uppmärksamhet och krafter i anspråk. Samma år som Parry besökte äfven norske professorn Keilhau landet, och tio år senare gjorde professor S. Lovén i Stockholm en färd dit med en hvalrossfångare från Hammerfest, och i synnerhet denna senares resa kan man anse hafva gifvit uppslaget till de expeditioner som utgått från Sverige och hvilka under ledning af män sådane som Otto Torell och A. E. Nordenskiöld i högst betydande grad bidragit till kännedomen om Spetsbergens geografi och naturförhållanden.

Innan vi öfvergå till en närmare redogörelse för dessa expeditioner, må äfven omnämnas att franska regeringen år 1838 utrustade korvetten La Recherche för att, under ledning af P. Gaimard, undersöka länderna norr om polcirkeln. Bland deltagarne i denna färd må nämnas: danskarne Kröyer och Vahl, svenskarne Sundevall, Lilljehöök, Siljeström och Gyldenstolpe samt norrmannen Kristian Boeck.

De vetenskapliga skördar man under alla dessa expeditioner inhöstat voro dock långt ifrån tillräckliga för en noggrann kännedom om polarländernas geologi, fauna och flora — fysiska undersökningar och geografiska iakttagelser voro nästan alldeles underlåtna — ty då de engelska expeditionerna i allmänhet såsom ett uteslutande mål för sina bemödanden satte Nordpolens uppnående, hade Keilhau, Lovén och äfven den så storartadt utrustade Gaimardska expeditionen ej kommit i tillfälle att besöka mer än några få punkter på landets södra och vestra kuster, der uppehållet till på köpet var ytterst kort. Dock voro de naturalster som de hemfört och de beskrifningar om sina färder de utgifvit tillräckligt hänförande att egga nya forskare att åter företaga den så fruktade färden till isbjörnarnes och hvalrossarnes hemland samt att underkasta sig de mödor och faror som med densamma äro förenade.

I spetsen för dessa stälde sig Otto Torell.

Det var år 1858 som han, nyligen hemkommen från Island, med en resa till Spetsbergen inledde de vidsträckta färder i polartrakterna, som under det sistförflutna decenniet företagits af svenskar. Han förhyrde och utrustade på egen bekostnad en i Hammerfest hemmahörande jakt, Frithiof, och anträdde i början af Juni månad, åtföljd af A. E. Nordenskiöld och A. Qvennerstedt, sin färd mot norden. Ehuru stundom hindrade af is, lyckades de resande efter femton dygns segling nå land vid Hornsund, den sydligaste af de fjordar som från vester intränga i Spetsbergens fastland. Resan fortsattes sedermera längs vestra kusten ända till de vid landets nordvestligaste hörn under 79° 50′ polhöjd belägna Norsköarne. De besökte under vägen flera hamnar samt gjorde rika geologiska, zoologiska och botaniska samlingar, bland hvilka må nämnas åtskilliga förstenade snäckor och musslor, tillhörande stenkolsformationen, samt aftryck af växter från tertiärtiden, hänvisande på att ett blidare klimat en gång klädt dessa numera under fem sjettedelar af året snöbetäckta trakter med en yppig grönska. I slutet af Augusti styrdes kosan till de sydost om Spetsbergen belägna Tusenöarne, men till följd af ogynsamma vindförhållanden måste de resande i stället vända hem mot Hammerfest, der de inträffade den 28 i samma månad efter en ovanligt snabb öfverresa.

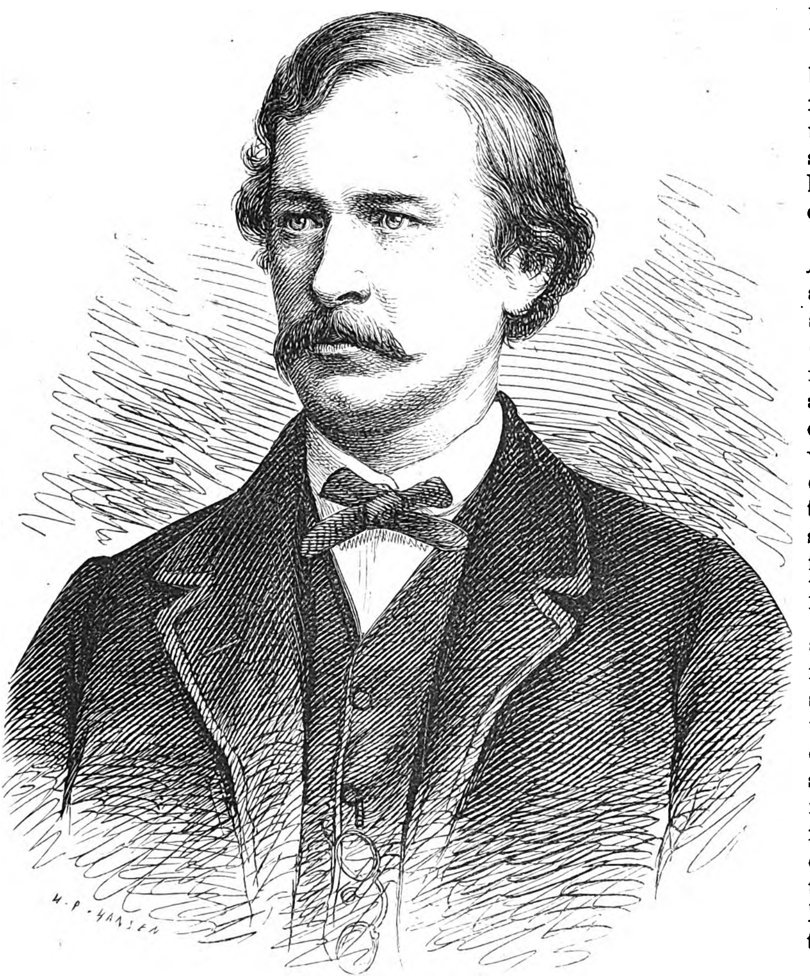
A. E. NORDENSKIÖLD.

Denna expedition, hur oansenlig den än må synas, är dock af stor betydenhet, emedan den med skäl kan sägas hafva gifvit uppslaget till de mera vidtomfattande expeditioner som sedermera utrustats genom det ifriga forskningsbegär och den åtrå att åter besöka de arktiska trakterna som under densamma uppflammade hos deltagarne.

Lifvad vid tanken på sitt älsklingsmål, en noggrann naturvetenskaplig och geografisk undersökning af Spetsbergen, lyckades Torell år 1860 genom kungl. Vetenskapsakademiens i Stockholm bemedling få en expedition bekostad af svenska staten. Tvänne i Norge förhyrda fartyg, skonerten Aeolus och slupen Magdalena, utrustades i Tromsö och förseddes med alla för en polarresa nödiga tillbehör, såsom enkom för en färd på fastisen konstruerade slädar, båtar, Grönlandshundar, pemmikan *), fysiska och astronomiska instrumenter, djuplodningsapparater m. m. Chef för denna expedition var naturligtvis dess upphofsman O. Torell. De öfriga deltagarne voro: A. E. Nordenskiöld, geolog och astronom; N. Dunér och K. Chydenius, astronomer och fysici; C. W. Blomstrand, geolog; A. J. Malmgren, F. A. Smitt, A. Goës och G. O. von Yhlen, zoologer och botanister, samt kaptenen vid kungl. flottan Kuylenstjerna och sekundlöjtnanten B. Lilliehöök, hvilka voro befälhafvare på hvar sitt af fartygen. Dansken C. Petersen, hvilken åtföljt flere af de engelska och amerikanska polarfararne, såsom Kane, Mac Clintock m. fl., deltog mot aflöning i expeditionen. Fartygens besättning, till största delen förhyrd i Tromsö, bestod äfven af män som alltifrån pojkåren voro vana att utstå de mödor och umbäranden för hvilka den norske hvalrossfångaren är utsatt.

Planen för denna expedition var följande: 1:o Spetsbergens geologiska, botaniska och zoologiska undersökning; 2:o anställande af magnetiska iakttagelser och meteorologiska observationer; 3:o en förberedande undersökning rörande möjligheten af en gradmätning på Spetsbergen; 4:o en färd på fastisen så långt nordligt som möjligt.

Sedan läsaren nu blifvit bekant med planen för expeditionen och med deltagarne i densamma, vilja vi i största korthet söka beskrifva deras färd.

Den 7 Maj lättade Aeolus och Magdalena ankar i Tromsö hamn, styrande kosan mot norden, och efter en jemförelsevis kort öfverresa anlände de till Amsterdam Eiland vid nordvestra Spetsbergen. Då drifismassor vid denna tid på året mycket försvårade seglatsen, gingo fartygen till den på norra kusten belägna Smeerenberg bay för att der afbida gynsammare isförhållanden. Dock visade sig snart att detta var att gå ur askan i elden, emedan ett isbälte spärrade fjordens mynning och innan kort uppfylde densamma helt och hållet, så att fartygen under tre veckor lågo fängslade och dömda till overksamhet.

Denna ofrivilliga fångenskap rubbade totalt planen för den tillämnade slädfärden på fastisen, ty då fartygen ändtligen blefvo befriade, var årstiden redan så långt framskriden och isens beskaffenhet så ogynsam för ett sådant företag, att hvarje tanke att på densamma framtränga mot norden måste öfvergifvas. I stället egnade man sig nu med fördubblad ifver åt de öfriga i planen för expeditionen omnämnda arbetena, och för att kunna undersöka så mycket större terräng skildes fartygen snart från hvarandra. Aeolus uppehöll sig hufvudsakligen vid norra och nordösta kusterna och lyckades finna öppet vatten ända till 80° 30′, Magdalenas vetenskapsmän valde de grönskande fjordarne på vestkusten till föremål för sitt forskningsbegär.

Efter tio veckors skilsmässa sammanträffade de båda fartygen åter i Kobbe bay, en liten fjord på Danskön och

---

*) Finhackadt kött och fett, hårdt sammanpressadt i bleckládor, var ett prisadt födoämne under engelsmännens och amerikanarnes polarfärder.

station för de danska fartyg som under hvalfiskfångstens tider besökte Spetsbergen. Den 10. September gingo de till sjös, och gynnade af den i norra Ishafvet vid denna årstid vanliga nordanvinden, anlände Aeolus den 23 och Magdalena den 27 samma månad till Tromsö.

Emedan under 1861 års expedition den påbörjade rekognosceringen för en gradmätning på Spetsbergen blott omfattat landets norra del och man, innan någon verklig gradmätning kunde komma i fråga, måste få visshet om möjligheten för triangelnätets fortsättande öfver den nästan okända Storfjorden till Sydkap, anslogs åter år 1864 af riksens ständer en summa af 10,000 rdr rmt till en ny expedition, hvilken under ledning af professor Nordenskiöld skulle hafva till uppgift att fortsätta dessa arbeten. Till hans biträde utsågs adjunkten Dunér, och genom en enskild persons frikostighet bereddes tillfälle för doktor Malmgren från Helsingfors att medfölja såsom zoolog och botanist. Alla expeditionens medlemmar äro, som vi se, bekanta från 1861 års resa och hade derunder hunnit blifva förtroliga med de svårigheter och egendomliga naturförhållanden som möta forskaren under vistandet i de arktiska trakterna.

Äfven nu valdes Tromsö till utgångspunkt. En liten skonare vid namn Axel Thordsen förhyrdes, och de trenne deltagarne i expeditionen inskeppade sig den 12 Juni för att ånyo börja kampen med Ishafvets stormar och drifis.

Den ungefärligen midtemellan Europas Nordkap och Sydkap på Spetsbergen belägna klippön Beeren Eiland besöktes under öfverresan, men emedan den ej hade någon säker hamn att erbjuda fartyget och ingenting kunde uträttas i land, der snön ännu qvarlåg till flera fots djup, blef uppehållet derstädes ej långvarigt.

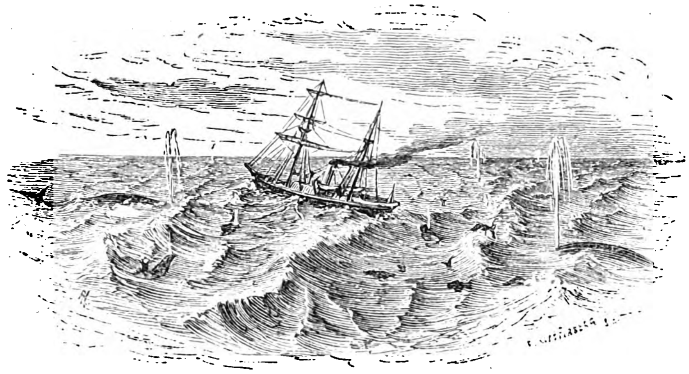

Kronoångfartyget Sofia vid polcirkeln.

Såsom i reseplanen var bestämdt, ämnade man nu uppsöka Storfjorden, ett bredt sund, som skiljer den stora ön Stons Foreland från det egentliga Spetsbergen. Då emellertid väldiga drifismassor hindrade allt vidare framträngande dit, måste de resande vända om och tills vidare uppsöka någon tillgängligare hamn på vestkusten. Efter åtskilligt letande efter öppet vatten lyckades de slutligen slå sig genom till den vid Isfjordens mynning belägna Safe Haven, der de i afvaktan på gynsammare isförhållanden sysselsatte sig med båtfärder till det inre af denna djupt i landet inträngande fjord. Snart afseglade de dock åter söderut, under vägen besökande Bel Sound och Horn Sound, samt lyckades ändtligen i början af Augusti kringsegla Sydkap och inkomma i den nu relativt isfria Storfjorden. Under vistandet i de så litet besökta farvattnen vid östra Spetsbergen gjordes i synnerhet vigtiga geografiska iakttagelser och från ett högt berg pejlades på omkring tjugo mils afstånd det år 1707 af commandeur Giles upptäckta land som bär hans namn, men hvilket, i nyare tider ej återfunnet, blifvit helt och hållet bortglömdt och utelemnadt på kartorna. Dessa arbeten afbrötos dock helt plötsligt i följd af en oväntad omständighet. Besättningarne från icke mindre än tre norska fångstfartyg, hvilka under trenne veckor i båtar drifvit fram och åter utefter kusten i hopp att träffa något fartyg, måste upptagas ombord på Axel Thordsen, och med de knappa förråder man ännu hade qvar var ett vidare uppehåll ej tänkbart, utan man måste, ehuru ogerna, bestämma sig för att återvända till Tromsö, dit man anlände i medlet af September.

Hur mycket under dessa trenne sistnämnda expeditioner än blifvit uträttadt och huru betydligt området för vår kunskap om de arktiska ländernas naturförhållanden än blifvit vidgadt, återstod naturligtvis ännu mycket att utforska.

För att derför Sverige ej genom andra nationers mellankomst skulle gå miste om äran att inhösta de vetenskapliga frukterna af de föregående expeditionerna, gaf sig behofvet af en ny expedition snart tillkänna. På våren 1868 framkastades af professor Nordenskiöld förslag derom, och inom några få dagar voro medel för densamma insamlade bland medlemmar af Göteborgs börs. Då regeringen dessutom för företagets befrämjande utrustade och bemannade ett för ändamålet lämpligt ångfartyg, Sofia, förut afsedt för vinterpostföring på Östersjön, så kunde den nya expeditionen erhålla en vida större utsträckning och omfattning än som först var afsedt.

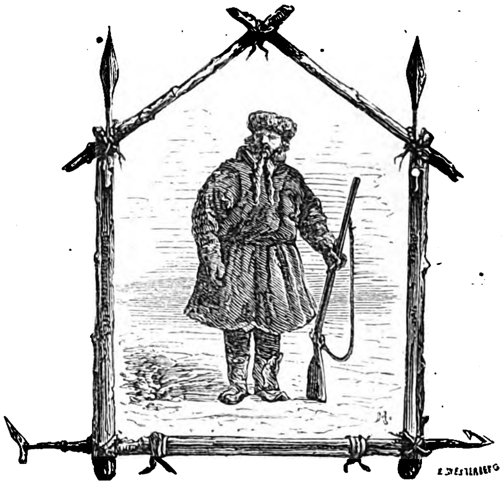

Vinterdrägt på Spetsbergen.

Enligt reseplanen skulle man under sommaren och den tidigare delen af hösten med Sofia besöka Beeren Eiland och Spetsbergen samt noggrannt undersöka dessa länders marina och terrestra fauna, deras såväl fanerogama som kryptogama flora, deras geografi och geologi. Dessutom skulle man sysselsätta sig med djuplodningar, meteorologiska och magnetiska iakttagelser m. m. En koldepot skulle med enkom för detta ändamål förhyrda fartyg nedläggas vid någon lämplig plats på Spetsbergens länge tillgängliga nordvestra hörn, hvilken Sofia derför skulle anlöpa under loppet af hösten och hvarifrån en del af de medföljande vetenskapsmännen med ett af kolfartygen i början eller medlet af September skulle återvända till Norge. De öfriga skulle med Sofia söka framtränga norrut, “*dock utan att göra några barnsliga försök att forcera drifisen*“, och i nödfall öfvervintra, helst i någon lämplig hamn vid gamla verldens nordligaste ögrupp, Sjuöarne.

Deltagarne i expeditionen voro: A. E. Nordenskiöld, geolog och geograf samt ledare af de vetenskapliga arbetena; F. W. v. Otter, kapten vid kungl. flottan, chef på Sofia; A. L. Palander, löjtnant, sekond på fartyget; C. Nyström, läkare; S. Lemström, fysiker; E. Holmgren, A. J. Malmgren, F. A. Smitt, zoologer; Th. M. Fries och Sv. Berggren, botanister, samt G. Nauckhoff, geolog och mineralog. Fartyget var dessutom bemannadt med fjorton man, hvartill kommo en zoologisk konservator, Svensson, och sex i Tromsö förhyrda vid Spetsbergsfart vana fångstmän.

Åt den vetenskapliga materielen egnades naturligtvis all möjlig omtanke, och utom de instrumenter som af kungl. Vetenskapsakademien ställdes till expeditionens begagnande lemnades äfven åtskilliga bidrag dertill af Royal Society i London och af universitetet i Helsingfors.

Sedan Sofia blifvit utrustadt i Karlskrona och provianteradt för omkring sexton månader, anlöptes Göteborg för att taga ombord de vetenskapliga deltagarne och den vetenskapliga utrustningen. Den 7 Juli lyftades ankar och efter nio dagars färd fäldes det åter i Tromsö, der kol, åtskilliga derstädes förvarade persedlar från föregående expeditioner samt de sex fångstmännen skulle tagas ombord.

Resans närmaste mål var nu Beeren Eiland, dit vi*) anlände den 22. Denna lilla ö, hvilken på alla sidor brant uppstiger ur hafvet, utgöres för öfrigt af en nästan jemn platå, endast afbruten af tvänne 1,000 fot höga berg. Ehuru marken nu var i det närmaste fri från snö, fanns dock knappast någon enda af vegetation höljd fläck, utan största delen af ön upptogs af väldiga stenhopar, uppkomna genom frostens inverkan på de underliggande sandstenslagren.

Ehuru ön således ej var synnerligen inbjudande för våra botanister och zoologer, var den af så mycket större intresse för geologerna, ty icke blott fyra mäktiga stenkolsflötser upptäcktes utan i dessa och i den omgifvande sandstenen erhöllos de präktigaste aftryck af jättelika ormbunkar, fräknar (*equisetaceer*) och lummergräs (*lycopodiaceer*), hvilka här en gång bildat täta snår och skogar.

Den 27 Juli lemnade expeditionen Beeren Eiland och kursen ställdes till den af de föregående svenska expeditionerna obesökta ostkusten af Spetsbergen, men redan i närheten af Sydkap möttes så väldiga drifismassor, att Sofia måste vända för att i stället uppsöka någon af de efter all sannolikhet isfria hamnarne på vestkusten. Då i reseplanen hade ingått en noggrannare geologisk och geografisk undersökning af Isfjorden och dess vikar, så valdes densamma till vår första uppehållsort. Under vårt vistande derstädes, som varade fjorton dagar, gjordes talrika båtfärder längs stränderna, hvarunder betydliga samlingar i botaniskt, zoologiskt men framför allt geologiskt hänseende erhöllos.

Af synnerligt intresse är upptäckten af skiffer och sandstenslager, tillhörande trias- och miocenformationerna, hvilka innehålla lemningar af djur och växter i förvånande myckenhet. Under det att ett båtparti färdades genom Forelandsundet för att kartlägga stränderna af detsamma, afgick Sofia till Kingsbay, der båtpartiet efter några dagar inträffade. Den 23 afgingo vi till Kobbe bay och hade der nöjet att erhålla de första underrättelserna från hemmet genom det första af de fartyg som tillförde oss stenkol från Norge. Under det några af expeditionens deltagare qvarstannade derstädes, afgick Sofia vesterut för att göra ett försök att vid denna breddgrad uppnå Grönlands ostkust, men då redan vid Greenwichs longitud ogenomtränglig fastis spärrade vägen, måste man vända mot norr och nordost och lyckades slutligen efter tallösa bugter bland isen framtränga till 81° 9′. Härunder gjordes talrika djuplodningar med en för upphemtande af lera från hafsbotten konstruerad apparat och till och med från det ofantliga djupet af 2,650 famnar lyckades man bringa i dagen åtskilliga underbara djurformer. Sedan de i Kobbe bay qvarlemnade kamraterna den 29 blifvit afhemtade, afgick Sofia till den för sin naturskönhet och herrliga klimat så beryktade Liefde- eller Kjærlighedsbay. Såsom bevis för att Spetsbergens klimat ej är så strängt som man i allmänhet föreställer sig må anföras att under vårt vistande derstädes den 3 September observerades en värmegrad af + 5°, 4 C. i skuggan och + 12° i solen. Som denna fjord ej förut var geografiskt undersökt, åtgingo några dagar till dess kartläggning, hvarunder äfven en vigtig geologisk upptäckt gjordes, nämligen lager tillhörande den på Spetsbergen ej förr kända devoniska formationen. Den 5 Sept. lyftade Sofia åter ankar för att, tagande vägen norr om nordostlandet, uppnå Giles land, under vägen anlöpande Brandewijne bay, der en 1861 nedlagd depot af pemmikan, en jernbåt, hundslädar m. m. hemtades ombord. Hafvet öster om Sjuöarne och Nordkap var dock belagdt med ett fast istäcke, så att Giles land på denna väg omöjligen kunde nås, och vi nödgades derför, efter att för botaniska och zoologiska undersökningars anställande hafva uppehållit oss en kort tid vid Castréns öar och den ännu af en fast isgördel omgifna Parrys ö, söka på en annan väg framtränga till vårt mål, nämligen genom Herlopen Strait. Kursen ställdes till dess södra del.

Under dessa färder hade klimatet med högst få afbrott varit jemförelsevis blidt och marken vid stränderna fri från snö, men nu började vintern nalkas med stora steg och den 10 låg ett fotsdjupt snötäcke utbredt öfver hela landet och termometern visade flera grader under 0. Att under sådana förhållanden inga naturalster vidare kunde insamlas och att botanister, zoologer och geologer voro endast öfverflödspersedlar är lätt att inse. Det bestämdes derför att vi åter skulle vända till Kobbe bay, dit det andra af kolfartygen vid denna tid borde hafva anländt, och att dessa med detsamma skulle återvända till Norge, under det att Sofia skulle på allvar börja sina försök att framtränga mot norden. På den nämnda kolskutan, jakten Severine, som vid vår ankomst till Kobbe bay var oss till mötes, inskeppade sig således Fries, Holmgren, Malmgren, Smitt och Nauckhoff, medtagande de vetenskapliga samlingarne, och togo den 16 September afsked af Sofia och de qvarstannande kamraterna samt anlände den 26 till Tromsö.

Sofia vände i stället norrut och lyckades efter åtskilliga zigzagfärder bland drifisen att den 19 uppnå 81° 42′ nordlig latitud, den högsta hitintills med fartyg uppnådda breddgrad. Sedan fartyget återvändt till Spetsbergen för att förstärka det medtagna kolförrådet, gjordes ännu ett försök att framtränga norrut, men sedan 81° blifvit passerad, råkade Sofia den 4 Oktober ut för en olyckshändelse, hvilken afbröt alla vidare sträfvanden. Under häftig storm och hög sjö slungades fartyget med våldsamhet mot ett stort isstycke, hvarvid en betydande läcka uppkom, genom hvilken vattnet inströmmade. Endast genom ett halft dygns förtvifladt arbete lyckades man hindra fartyget från att sjunka och uppnå hamn vid Smeerenberg, der läckan provisoriskt tillstoppades. Då denna plats emellertid ej var lämplig för fartygets reparation, uppsöktes i den närbelägna Kingsbay en sandbank, der det under flodtid upphalades så högt, att läckan vid inträffande ebbtid var tillgänglig och kunde fullkomligt tätas. Sofia var numera alltför svag att ånyo uthärda en kamp med drifisen, hvarför man måste besluta sig för att återvända hem, sedan dock ännu ett försök blifvit gjordt att sydost om Spetsbergen framtränga till Giles land. Efter att under öfverresan till Norge ytterligare på höjden af Beeren Eiland under tre dygn hafva uthärdat en våldsam storm, ankrade Sofia den 20 Oktober åter i Tromsö hamn, der några dagars uppehåll gjordes, hvarefter resan längs norska kusten fortsattes till Göteborg och Karlskrona.

Då vi nu kanske alltför länge satt våra läsares tålamod på prof genom att följa de svenska polarexpeditionerna på deras färder kring Spetsbergens kuster, torde det äfven vara på sin plats att med några ord redogöra för de vetenskap-

---

*) Författaren hade nöjet att åtfölja denna expedition.

liga resultat som derunder vunnits, under förhoppning att det måtte förlåtas oss om vi, utan att vidröra rent vetenskapliga detaljfrågor, affatta oss så kort och populärt som möjligt.

Mången finnes kanske som skulle vilja påstå att expeditionernas ändamål är till största delen förfeladt, då nordpolen ej blifvit upphunnen. Som svar härpå bedja vi dock att få invända att ett framträngande till polen *med fartyg* aldrig ingått i planen för expeditionerna utan endast *“att söka framtränga så långt mot norden som möjligt“*, och 1868 års expedition har, så vidt det under detta års ogynsamma isförhållanden var möjligt, på ett ganska tillfredsställande sätt löst denna uppgift.

Då af föregående polarfarare endast Scoresby och Parry lyckats öfverskrida 81° och 1868 års tyska expedition uppnådde 81° 5′, så är det ett obestridligt faktum att svenska flaggan är den som *bevisligen från skeppsdäck* svajat nordligare än någon annan, då densamma den 19 September 1868 vid 81° 42′ hissades på Sofia. Att ännu mycket återstår innan den så kallade polarfrågan kan anses till fullo löst medgifves villigt. Dock hafva, såsom vi hoppas, ej ovigtiga bidrag blifvit lemnade till afgörandet af sättet för denna frågas slutliga lösning, då orimligheten af hvarje tanke på att med fartyg uppnå polen numera kan anses tillfullo ådagalagd.

Men detta framträngande mot norden har ej varit de svenska expeditionernas hufvuduppgift, utan Spetsbergens geografiska och naturhistoriska undersökning har ännu mer varit det mål hvarpå deltagarnes uppmärksamhet varit riktad. Såsom bevis för det erkännande de vunna resultaten bland främmande nationer rönt, vilja vi här blott anföra ett yttrande af den framstående vetenskapsmannen professor Oswald Heer i Zürich: “Efter mitt förmenande har den svenska expeditionen*) genom de rika samlingar den hembragt uträttat mera och mera vidgat vårt vetandes horisont än om densamma hade återkommit endast med den upplysning, att Sofia hade hissat flagg på jordens nordpol.“ Härtill kunna vi lägga det smickrande erkännande som Geographical Society i London gifvit genom att till sista expeditionens vetenskaplige chef, professor A. E. Nordenskiöld, öfverlemna sin guldmedalj, hvarvid ordföranden, den för kort tid sedan aflidne sir Roderick Murchison, bland annat, yttrade: “Ensamt de naturvetenskapliga resultat som vunnits genom denna expedition hafva rikligen ersatt företagets kostnader genom det vidsträckta utvidgandet af vår kännedom om Spetsbergens geologi, fauna och flora,“ hvarjemte han tillägger: “på grund af de data vi redan erhållit äro vi berättigade att antaga, att om det ligger inom sferen af det för menniskor möjliga att framtränga inom polarkretsen och bestämma verkliga naturbeskaffenheten af den stora rymden kring nordpolen, så är god utsigt för handen att detta skall blifva utfördt af Nordenskiöld och hans följeslagare.“

Hvad i geografiskt afseende blifvit uträttadt synes redan vid första jemförelse mellan den år 1865 af Nordenskiöld och Dunér utgifna kartan öfver Spetsbergen och något af de förut tillgängliga, så godt som på måfå uppritade engelska och holländska sjökorten. Ej nog med att många öar der äro betecknade som halföar, många sund som vikar och många djupa fjordar knappast finnas antydda, utan de flesta hamnars geografiska läge har äfven behöft rättas med 5′-6′ för latituderna och 40′-70′ för longituderna. Att Giles land under 1864 års resa återfanns och till sitt ungefärliga geografiska läge bestämdes, är redan förut omnämndt.

Hvad åter det påbörjade triangelnätet för en gradmätning på Spetsbergen beträffar, har detta företag, oaktadt de stora företräden landet genom sitt läge så att säga i polens omedelbara grannskap erbjuder, visat sig fordra så ofantliga pekuniära uppoffringar, att fortsättandet deraf måst öfvergifvas. Dock har genom de af Nordenskiöld, Dunér och Chydenius gjorda observationerna utförbarheten af ett sådant företag blifvit bevisad, en plan för detsamma uppkastad och så vigtiga förarbeten undangjorda, att verkställandet är att betrakta såsom en mindre svår uppgift att lösa.

Få länder torde i förhållande till sin areal kunna uppvisa en sådan mångfald af geologiska bildningar som Spetsbergen. Oaktadt en enda sammanhängande glacier höljer största delen af landet, så att forskaren måste nöja sig med att undersöka klipporna och stenblocken närmast stränderna, har man dock, utom de så kallade urbergen, granit och gneis, derstädes anträffat lager tillhörande de flesta geologiska perioder. Mesta intresset erbjuda dock lemningarne från stenkols-, trias- och miocenperioderna. I de förstnämnda har man, såsom redan blifvit omnämndt, funnit lemningar af sigillarier, calamiter och lepidodendron, fullkomligt öfverensstämmande med de i Englands och Tysklands stenkolslager förekommande. Ännu märkvärdigare äro dock fynden af de förstenade lemningarne efter ett slags krokodilartade djur (*Saurii*), hvilka lefde under trias- och juraperioderna och som vitna om att Spetsbergen fordom egt ett nästan tropiskt klimat och naturligtvis en deremot svarande djur- och växtverld. Men äfven ett mera tempereradt klimat har i en, geologiskt taladt, icke så aflägsen tid varit rådande på Spetsbergen. I de miocena stenkols- och skifferlagren vid Bel Sound, Isfjorden och Kings bay har man nämligen funnit en myckenhet särdeles tydliga aftryck efter insekter och växter, tillhörande till största delen ännu lefvande slägten. Dessa urkunder från en förgången tid bevisa, att det land som nu nästan helt och hållet betäckes af en hundra, ja, kanske tusentals fot djup ismassa, en gång varit iklädt en yppig vegetation. Väldiga skogar af barrträd, omvexlande med lunder af ekar, bokar, lindar, popplar, plataner och hassel, frodades på de högländta trakterna. Murgrönan slingrade sig uppför deras stammar och en mängd insekter svärmade omkring bland träden. Sumptrakterna och sjöarnes stränder voro beväxta med cypresser och vattenliljor, och neckrosblad summo på vattenytan. Allt häntyder på en vegetation, ungefärligen liknande den som ännu i dag förefinnes i Virginien och Nord-Carolina.

Sedan vi nu skildrat vegetationen sådan den en gång varit, vilja för jemförelsens skull söka beskrifva den som under nuvarande förhållanden finnes.

Trädväxternas enda representant är den tumshöga polarpilen (dvergbjörken och en annan liten pilart äro endast som stora sällsyntheter anträffade). Af öfriga fanerogama växter har man ej lyckats finna mer än något öfver 100 arter, hvaribland endast några få, såsom smörblomman (*Ranunculus sulphureus*), vallmon (*Papaver nudicante*), fjellsippan (*Dryas octopetala*), ljungen (*Andromeda tetragona*), och några arter af slägtet *Saxifraga* uppnå någon betydligare storlek (ända till 6 tum) och bilda med sina bjert färgade blommor ett behagligt afbrott mot den grå marken. De lägre växterna, mossor, alger och lafvar, äro deremot både till individ- och artantal ganska talrikt representerade, så att man i synnerhet under de så kallade Fågelfjällen stundom får se marken iklädd en liflig grönska. I synnerhet nå tångarterna en förundransvärd storlek af ända till fjorton fot och bilda verkliga skogar på hafsbotten. Före de svenska expeditionernas besök på Spetsbergen voro af fanerogamerna ungefär två tredjedelar och af de lägre växterna knappast en tredjedel kända.

I icke mindre grad än floran har Spetsbergens fauna varit föremål för vetenskaplig undersökning. Utom det att åtskilliga vigtiga bidrag blifvit lemnade till kännedomen om isbjörnens, renens, skäldjurens och hvalarnes lefnadssätt, hafva flera för landet ej förut kända fågelarter funnits häckande inom detsamma, och öfver halfva antalet arter af de i hafven kring Spetsbergen och Beeren Eiland lefvande fiskarne hafva upptäckts. Men i synnerhet utmärka sig de hemförda samlingarne af lägre hafsdjur, såsom snäckor, musslor, kräftdjur, maskar och sjöstjernor, för sin fullständighet och omfattning, så att Vetenskapsakademien i Stockholm kan göra anspråk på att ega den på arktiska former rikaste samling i verlden. Om insektsfaunan sväfvade man före 1861 års expedition i fullkomligaste okunnighet, men tack vare de medföljande zoologernas nitiska bemödanden, hafva nu inalles 64 arter, hvaribland största delen för vetenskapen nya, blifvit uppdagade.

---

*) Med Sofia 1868.

I sammanhang med de zoologiska arbetena kunna vi omnämna djuplodningarne. Vid dessa begagnade man sig ofta af en för upphemtande af bottensats sinnrikt konstruerad apparat, hvarigenom man från djup af 2,000 famnar och derutöfver lyckades erhålla lefvande exemplar af mollusker, kräftdjur, maskar m. m.

Då det förut allmänt blifvit antaget att vid ett djup af några hundra famnar allt djurlif måste upphöra till följd af de ofvan liggande vattenmassornas oerhörda tryck, är denna upptäckt af stort intresse.

Slutligen hafva genom de fysikaliska undersökningarne många vigtiga bidrag erhållits till kännedomen om de jordmagnetiska fenomenen i polartrakterna och om norrskenet, likasom genom de meteorologiska om de derstädes rådande väderleksförhållandena.

Härmed hafva vi i största korthet redogjort för de svenska expeditionerna till Spetsbergen och de resultat som derunder vunnits. Som denna skildring dock är alltför sammandragen och ofullständig, så vilja vi sluta med att hänvisa läsaren till de trenne värderika och intressanta arbeten som behandla dessa färder, nämligen: K. Chydenius, Svenska expeditionen till Spetsbergen år 1861 under ledning af Otto Torell, N. Dunér, A. J. Malmgren, A. E. Nordenskiöld och A. Qvennerstedt; Svenska expeditionerna till Spetsbergen och Jan Mayen, utförda under åren 1863 och 1864; samt Th. M. Fries och C. Nyström, Svenska polarexpeditionen år 1868.

G. N.

Stjerngossarne.

Hvem känner ej till denna stjernlysta klunga
af typer från barndomens jollrande dar,
som börjar på annandag jul att besjunga
patetiskt hur »Staffan en stalledräng var»!
En urbild det är ifrån fornnordisk sed,
som än är med
och lemnats af modernas nyck i fred.

Nyss sänkte sig solen bak' rodnande randen,
och istappen glittrade skönt deremot;
straxt tages den »ledande stjernan» i handen,
och »moriske kungen» behandlas med sot,
och följet begifver sig genast åstad
i ordnad rad
att lysa med »stjernan från Davids stad».

Godt folk der i stugan och salarne, akten
på stjerngoss-aktörernas häfdvunna spel!
»De tre vise männen» med vördnad betrakten;
dess visdom är god — den är finansiel:
»Ju flera oss höra och titta uppå,
ju mera må
vi i vår gemensamma kassa få».

Stor sak om kostymen en smul' miserabel
kan synas er vara på närmare håll;
för dylika kungar den är dock passabel,
och drägten för visdomen: mindre än noll;
dess hofmarskalk kanske — derom är ej tal —
kan vara skral,
men lappri! den saken afhjelpa är smal:

Ett lakan kring skuldran, och manteln är färdig,
en mössa, lik biskopens, fast utaf papp,
som dock är de tre vise männerna värdig,
om en eller annan än blifvit för knapp —
Hvem vill väl den rustkammar' klandra som så
kan straxt förmå
att rusta till kungar med mera de små!

Och sången, den gamla, nog alla vi känna,
som med »goder afton» begynnas ju plär.
Kan vackrare början man önska än denna?
Och hvad det beträffar med slutet, begär
väl ingen det bättre än: »Mången godnatt,
så mång' godnatt,
som fjä'r på vår höna och ragg på vår katt!»

A—st.

◆

Petter Svenssons syn.

Ett bidrag till spökeriets historia, upptecknadt af A—st.

Petter Svensson var son till en hemmansegare der nere i Blekinge.

För dem som någon gång under en färd genom detta täcka landskap besökt Norje gästgifvaregård, belägen mellan Karlshamn och Sölvesborg, må det sägas att Petter Svenssons fosterbygd låg i dess omedelbara närhet.

Den 21 September anno 1850 fylde vår ungersven 21 år.

Kerstin Nilsson, en rosenkindad blekingsflicka om 19 år och dotter af en temligen välbergad fiskare, som på senare åren upp- eller nedslagit (hvilket man behagar) sina bopålar vid den ej långt från Petter Svenssons arfvegård belägna lastageplatsen Pukavik, var hans "allrakäraste".

Vi behöfva icke säga att hon var vacker, ty blekingsflickorna äro ju, som bekant, i allmänhet vackra, och Kerstin utgjorde i detta fall intet undantag.

De tu voro ett, i kraft af deras ömsesidiga löften, och skulle snart blifva det med stöd af såväl den borgerliga som kyrkliga lagens bekräftande ceremoniel.

Väl glunkades det något om att Kerstin Nilssons eller, rättare, Nils-*dotters* — som det vanligen på tal om femininum der nere heter — far mera profiterade af en indrägtig smuggling än ett liknande fiske, men "kärleken är tålig och mild", heter det ju, och Petter Svensson fäste ej mycket afseende vid folkets beställsamma prat, desto hellre som smuggleriet dernere på den tiden hade ganska "täta" gynnare och beskyddare. Hans känsla för sin Kerstin förringades följaktligen ej i minsta grad häraf.

Men Petter Svensson hade också annat att pyssla med än sina idylliska kärleksgriller. Ej nog med att han två gånger i veckan skulle föra till torgs de landtliga produkter som arbete och "god och tjenlig väderlek" i förening bringat inom de fadrens egendom tillhöriga ladorna; han måste äfven understundom göra en och annan legdeskjuts, ömsom

bäst i farten med att transportera sig och sitt fordon till Karlshamn.

Ovanligt nog hade han ej förr än sent på qvällen gifvit sig i väg, men orsaken var den, att han först tidigt påföljande morgon behöfde vara framme på ort och ställe.

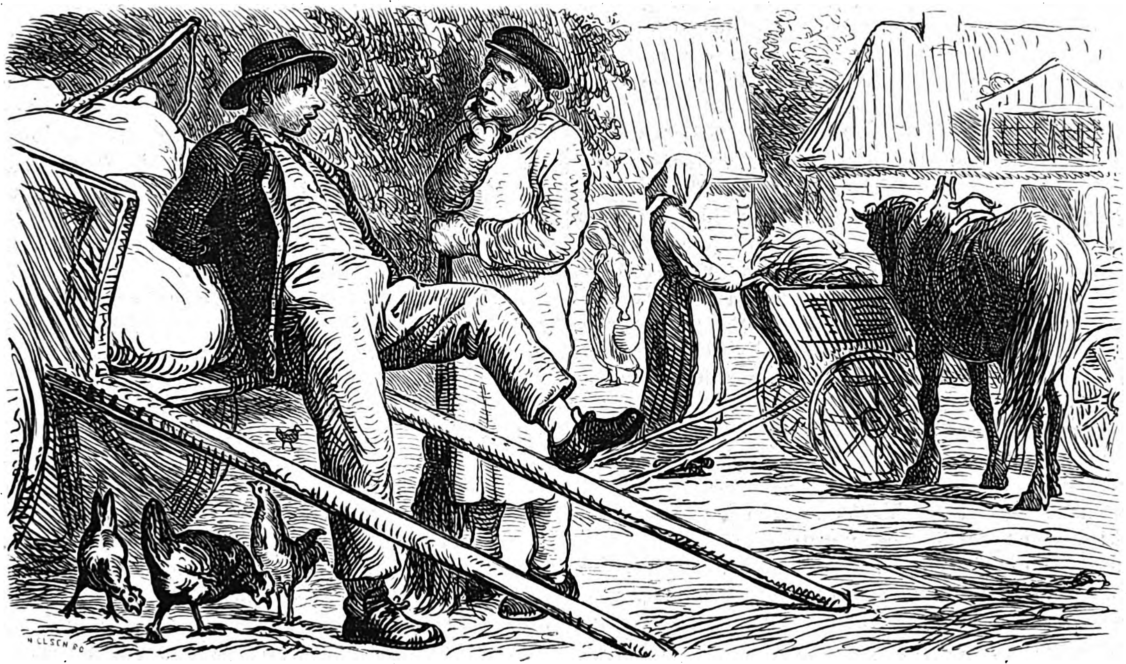

»Och nu började den sluge gubben kringsnärja honom med en mängd frågor om fader Nils.»

Nattens mörka vinge hade redan börjat breda sig ut öfver land och vatten. En kylig dimma uppsteg här och der bland torfmossarne och vid hafsstranden, och den höstliga nattvinden jagade de svarta skyarne med ilande fart fram öfver nejden, tills de likt jättelika vålnader döko ner i hafvet. På landsvägen dansade de torra löfven i fantastiska ringlar hit och dit under det sällsamma prasslande hvilket i mångas öron antager formljudet af en mystisk musik.

Petter Svensson var just inte någon hjelte han mer än någon annan, men så var han också inte mera "håre" han än många andra, och antingen det nu var i följd af det förra eller det senare — nog af: efter några förstulna (man kunde kanske säga: diplomatiska, ty svårförstådda voro de) ögonkast än till den ena sidan och än till den andra, började han rappa på sin "grålle", som efter denna lättfattliga uppmaning begynte kappas med de dansande löfven.

Det blef mörkare och mörkare, och allt som det mörknade följde piskslängarne tätare.

Plötsligt stannade hästen och kunde på inga vilkor förmås att taga ett steg vidare.

Hur det kom sig, visste han inte, men Petter tyckte att hans allra kärastes lilla klappande tillhörighet gjorde ett skutt så högt upp och med sådan fart, att det nästan kändes som hade den kära klenoden råkat i kläm i "tonernas kanal", ett par tum nedom tungspenen.

Hvad var att göra?

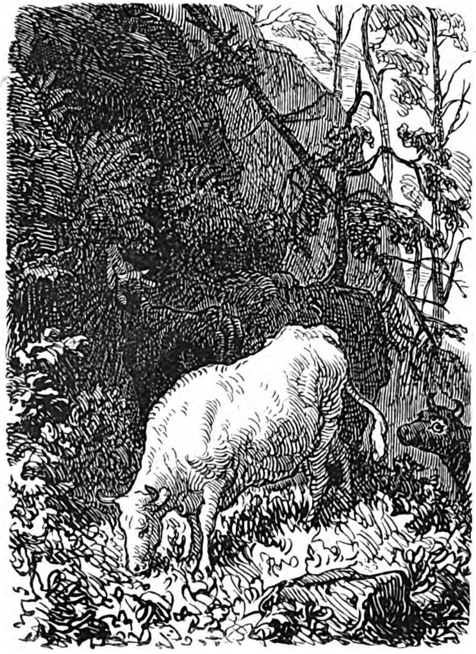

Den idylliska verkligheten som orsakat de spöklika skuggringlarne på pelaren finner läsaren här.

Jo, Petter måste taga mod till sig och se efter hvad det kunde vara för "sattyg" som lade hinder i hans väg, men detta mod stod ej att ta på närmaste hylla.

I trots af sitt fattade beslut, satt han alltså qvar på åkdonet, och då det i natten rådande mörkret var lika litet upplysande som hästens stumhet och trygga om än envisa stillastående, sväfvade han ännu i ovisshet om orsaken till det plötsliga afbrottet i hans färd.

Nu tog han mod till sig och — kastade sin knif ett stycke framför hästen, ty denna — knifven nämligen — innehöll ju stål, och det visste Petter skulle döda all kraft och verkan hos sådant der landsvägs-sattyg.

Men — förgäfves! Knifven slog mot något hårdt föremål, och grålle stod lika still som förut.

I detta kritiska ögonblick höjde sig månen öfver bergstopparne i öster och visade under några ögonblick genom en remna i de kolsvarta skyarne sitt blodröda anlete just lagom för att med sitt dunkla sken förklara för den lika mycket bäfvande som undrande Petter att hindret som stängde hans väg var — ett par beskedliga landsvägsgrindar.

För Petter kändes det vid denna syn som hade en tung sten fallit från hans bröst, och i nästa ögonblick voro grindarne öppna och vägen fri.

Men ännu hade han icke bevitnat allt som här skulle förete sig i hans väg; det värsta återstod ännu.

Just som Petter ämnade sätta sig upp i fordonet igen, kom han att vända blicken åt höger, ett stycke upp åt backen på andra sidan gärdesgården.

Der stodo ännu qvar ett par låga, hvitmenade, fyrkantiga stenpelare, hvilka förr i verlden gjort tjenst som grindstolpar, när landsvägen tog af åt det hållet.

Förunderligt! Petter tyckte sig tydligt se hurusom på den hvita ytan ett svart “*P*“ plötsligt ritades dit af en osynlig hand.

Nu blef det åter mörkt, men när månen straxt derpå tittade fram igen, såg han åter någonting svart som rörde sig deruppe på pelarväggen. Ju längre han tittade på det, desto egendomligare skepnader antog det. Ömsom var det långt och smalt, ömsom kort och tjockt; än slingrade det sig tillsammans i alla möjliga fantastiska figurer, än drog det sig som en tvärlinie öfver pelaren.

Nej, detta gick för långt. “Nu är då bestämdt hin lös,“ menade Petter, hoppade med en katts vighet upp på sitt åkdon och började i skenande fart köra derifrån.

Han såg sig ej om, han hejdade icke sin häst, han for fram som en besatt, och när hästens trafvande ben mot månen afskuggade sig på landsvägen, tyckte han sig åter se de spöklika rörelserna på pelaren, och då bar det af i svindlande fart.

Ändtligen hade han hunnit fram till Hästaryd eller Mörrums gästgifvaregård. Utan att sakta sin vilda körning, rullade han öfver den breda stenbro hvarunder de för hufvudstadens gurmander så välbekanta Karlshamnslaxarne hvarje år tumla om och fram mot gästgifvaregårdens byggning.

Himlen hade nu något klarnat och månen höjt sig, och sannolikt var det derför som gästgifvarens gamle “svarten“, för tillfället körd af ett par veritabla blekings-“herar“*), då han mötte den blindt framrusande Petters grålle, med hvilken han redan för många år tilbaka formerat bekantskap, bums tvärstannade, skakade på sitt långmaniga hufvud och helt förvånad tycktes fråga: “Hvad nu då, gamle tok till grålle, har du blifvit besatt, eller hvarför rusar du på det viset från dina gamla vanor?“

Men Petter låtsade ej förstå svartens frågande min utan körde lika fort fram ända till dörren af gästgifvaregården.

Samma natt som den nyss beskrifna, då Petter begaf sig i väg mot Karlshamn, hade äfven Kerstin Nilsson och hennes far lemnat sitt hem vid Pukavik för att också fara in till Karlshamn.

Fader Nils, som den välbergade fiskaren allmänt kallades der i orten, hade, som han sade, “ett angeläget ärende in till grosshandlaren i stan“, och då visste Kerstin alltför väl hvad slags “gods“ de der omsorgsfullt instufvade balarne innehöllo, äfvensom att hon skulle vara med på färden för att afvända alla närgångna misstankar.

Ingenting anmärkningsvärdt hade förefallit under vägen förr än de kommit en god fjerdingsväg förbi kustroddarens bostad. “Således ingen fara för godset,“ tänkte fader Nils, men hade ej väl hunnit afsluta sin angenäma reflexion förr än han hörde hurusom en gäll och ytterst skrällande röst tillropade honom:

“Stanna, fader Nils! Stanna, säger jag, och var inte ogin nu!“

Den tillropade utstötte ett svagt mumlande och höll in sina hästar.

“Hu då, far, se gamla sigenar-Anna!“ utbrast nu Kerstin, när hon fick se den som anropat dem.

Och det var verkligen den för sin utomordentliga siareförmåga med mera sådant i orten allmänt respekterade sigenar-Anna som nu kom traskande mot dem.

“Guds fred,“ började hon, i det hon närmade sig åkdonet, “nej se, min Gud och nåd, tror jag inte “vackra Kersta“ är med i natta! Hm! hm! kunde väl säja hvad det är för slags “fisk“ som ligger här i vagnshäckarne under halmen, om jag ville; hm! hm! men jag spår aldrig i ogjordt väder. Nå nå, fader Nils, ta inte illa vid sig för det! Jag kan både tiga och tala, jag... Ja, så men, man får lära sig lite af hvarje här i verlden... Apropos, har I nå'n plunta med er, fader Nils, så var inte skenhelig nu! Gamla Anna kan behöfva sig en styrketår... Tack ska' I ha! Det der gjorde ni inte för inte och inte för sista gången heller... Nu vill gamla Anna följa med er fram till Asarum; hon väger inte hälften så mycket som “fisken“ i de här packorna ... Seså, mulna inte till nu, fader Nils, kom ihåg hvad jag sagt: att gamla Anna kan både tiga och tala. Ge nu era hästar en liten snärt, så är allt godt och väl.“

Fader Nils mumlade något om gemena trollpackor, som ingen törs göra emot, och så bar det af igen.

Men dubbelt fortare än förut bar det nu i väg. Hästarne sträckte ut i skarpaste traf och fader Nils tänkte: “Den gamla trollpackan der bak, hon hjelper väl till med trafven, kan jag förstå.“

“Hör på,“ började sigenar-Anna, när de kört ett godt stycke, “nu ska' I göra som jag säjer och inte köra stora landsvägen den här gången utan ta af här borta till venster. De' ä' väl just ingen ginväg, men så är den så mycket säkrare för “fisken“ här i vagnen, förstår I.“

Fader Nils' panna mulnade åter och mera märkbart än förut, men han följde dock den gamla sigenerskans råd.

“Hör I Kerstin,“ ljöd nu åter den gamlas stämma, “om I får se någon besynnerlig syn i natt, så tänk på er hjertevän, ty han är också ute på färdeväg nu, men glöm inte att säga då, när I ser någonting som i inte sett förut: “I både sorger och syner och dagar och nätter står min kärlek fast och hans likaså, ty mitt hjerta är bortskänkt och hans likaså och hören nu det alla trollgubbar små, ty här skolen I intet få!“ ty säjer I inte det, så går det aldrig väl, men annars skall I snart stå brud.“

Vid dessa ord från den gamla sigenerskans mun gick en lätt darrning öfver den vackra fiskarflickans läppar och en nervös ryckning skakade hennes barm, men icke desto mindre upprepade hon flera gånger sakta för sig sigenerskans ord: “I både sorger och syner o. s. v.“, tills hon fästat dem i minnet.

Nu hade de hunnit fram till det ställe der Petter Svensson kort förut sett den märkliga synen på den hvita f. d. grindpelaren.

Just som de passerade förbi backen uppgaf Kerstin ett svagt rop, i det hon, stötande fadern i sidan, sade: “Far, titta på pelaren deruppe, så'na svarta krumelurer der rör sej... De' va' hemskt, far!“

“Anfäkta de “snokarne“, de måtte ana oråd,“ var det svar fader Nils gaf på sin dotters tilltal. Han hade i samma ögonblick som han vände hufvudet åt höger för att se upp åt backen mot grindpelaren fått se en blekblå signalraket kila upp mot firmamentet och efter ett doft kreverande försvinna.

Ett haglande af pisksläng ar på de snabblöpande små ölandshästarne var den lika snabba följden af fader Nils' upptäckt. Det bar i väg, så att vinden darrande och susande delade sig för den stridhåriga och stubbade manen på de frustande ölänningarnes hufvud.

“Hu, så kallt det drar och så det hviner i backarne sen!“ mumlade gamla sigenar-Anna och drog sin ludna skinnkofta tätare öfver axlarne.

Längs sjöstranden, en half mil från Pukavik, red i sporrsträck en af de kustbevakningens upphöjde väktare som vanligen benämnas kustsergeanter.

---

*) »*Here*», blekingsuttryck och betyder pojke eller gosse.

Hästen galopperade så att hofvarne smattrade mot kullerstenarne vid stranden: nitet och belöningen sporrade den spanande kronotjenstemannen, och stålpersedlarne i kragstöflarne hans häst.

Så gick det oafbrutet under tre qvarts timme, då den nitiske kustvakten på en ginväg hunnit fram till Asarum.

Der blef hans första göra att uppsöka den der i trakten allmänt benämnde “Körk-Petter“, en då temligen till åren kommen gubbe, känd under detta namn derför att han i yngre åren tjenstgjort som kyrkvaktare och som äfven understundom kallades “Qvasta-Petter“, antagligen derför att han dels hade en egen qvastbinderifabrik, dels ock plägade mot skälig vedergällning hålla planen utanför gästgifvaregården i städadt skick.

Denne man var nu med om litet af hvarje i “råd och dåd“ och mera sådant, der han kunde vara till nytta och på ett fyndigt men ärligt sätt skaffa en fyrk i fickan och en limpa i skänken.

Resultatet af vår kustsergeants samtal med “Körk-Pelle“, eller Qvasta-Petter, blef också att denne senare noga skulle se efter om fader Nils syntes fara in till staden med någon “långfisk“ (här blinkade Qvasta-Petter förtroligt med ögonen) på morgonen, eller om Petter Svensson från Norje skulle synas till, i hvilket fall han, som ju var en god vän i huset hos fader Nils, borde behörigen examineras och pumpas, allt för den förmodade “långfiskens“ skull.

“Ska' göra mitt bästa i hänna affärden,“ svarade Qvasta-Petter högt. För sig sjelf tänkte han: “Fader Nils brukar betala hederligt, om en kan *tiga*, och de' ä' i alla fulla fall mindre besvär med hä' än att *tala*.“

Kustsergeanten räsonnerade som så:

“Vi få väl se, min kära fader Nils, om ni skall rosa ert påhitt att knappa in på era vanliga dusörer! Ty om ni också tänker slå er i ro nu och lemna “rörelsen“, så har jag dock här ett skönt tillfälle att låta er se er dumhet.“

Den rosiga purpurstrimman i öster bebådade dagens annalkande. Allt blekare blef purpurn och allt ljusare horisonten.

Då stannade Petter Svensson med sitt fordon ett stycke från Asarums gästgifvaregård för att, som det på blekingsspråket gemenligen heter, “beta“.

Hans tankar i detta ögonblick voro:

“Skulle det kunna vara sannt som folket tidtals pratar, att fader Nils begagnar sig af nå'n sorts “trulldom“ eller tocke der för att lättare kunna få godset i säkerhet... Jag vet inte hvad det var som kom öfver mig, men när jag såg den der synen på pelaren, så tänkte jag att kanske fader Nils stält till det der för att ostörd få fara vägen fram der. Och tänk, om Kerstin skulle vara med i spelet!... Ja då...“

Och här började splitets och misstankens smygande demoner ingjuta sin giftiga galla i Petters annars okonstlade och ärliga tankekammare. Fattades nu bara att fördomen och vantron också fått fritt spel, så hade snart bandet mellan de kärliga unga tu varit fläckadt och kanske för alltid slitet.

I detta ögonblick, just som han spänt från sin häst, uppsökte Qvasta-Petter honom.

Och nu började den sluge gubben kringsnärja honom med en mängd frågor om fader Nils.

Och allt bittrare blefvo hans reflexioner öfver Kerstin, hans utkorade, och hennes fader.

Men Körk-Pelle kunde af Petter Svensson intet höra få som till hans upplysning och fromma lända månde.

Då fick Petter Svensson plötsligt se sin tilltänkta brud. Der borta, ett stycke från den plats der han sjelf “betade“, stod hon vid sin faders åkdon, med händerna stödda mot vagnshäcken, liksom ville hon i samma ögonblick söka ett stöd mot detta bräckliga redskap i stället för det kära stödet, som ödet och misstroendet just nu höllo på att rycka från henne genom hans, den älskades, vaknade tvifvel.

Petter tänkte härpå, men då fick han se den gamla sigenar-Anna aflägsna sig från fader Nils vagn, och mörka tankar omtöcknade åter den frambrytande ljusningen i hans själ.

Den uppretade och nitiske kustsergeanten, likaväl som den fintlige och förtroendefulle Körk-Pelle gingo båda miste om ett väntadt angenämt resultat. Fader Nils föredrog nämligen att, i stället för den norra vägen, som visserligen hade varit den *ginaste* men också den *vanligaste*, fara omkring, så att han inkom till staden icke genom Norreport, der den beställsamme sergeanten inväntade hans ankomst, utan genom den s. k. Österport och passerade sålunda lugnt och obemärkt sin väg fram till vederbörlig destinationsort.

Klockan slog nio på morgonen i stadens kyrktorn, men ännu hade den spanande och småsvärjande kustsergeanten icke sett till en skymt af det väntade bytet. Då linkade helt oväntadt för sergeanten (som trodde henne “lurpassa“ vid fader Nils' bostad vid Pukavik) gamla sigenar-Anna fram på trottoaren vid den af höga popplar garnerade landsvägen och yttrade, i det hon på ett visserligen djupt men dock tvätydigt sätt neg för sergeanten.

“Guds fred på morgonkulan, herr sergeant! Får tacka så mycke' för den utlofvade klädningen, som jag aldrig fick se skymten af... Hm, hm!... Går så till här i lifvet... Gåfvor och gengåfvor, herr sergeant ... Lycka till god skörd!“

“Må fan ta' det gamla trollet!“ mumlade sergeanten, som nu såg sig öfverlistad och snopen styrde sina steg norrut igen.

“Petter Svenssons syn“ är ännu icke afslutad. Vi måste först tillägga, att den hade både menliga och goda följder med sig.

Den menliga följden var att en lång tid förgick innan Petter åter besökte sin käraste, som redan börjat sörja bort rosorna på de friska kinderna, och hvilka sannolikt skulle helt och hållet förbleknat, derest icke en ömsesidig förklaring jemte föregående nödvändigt “ljus i saken“ stält allt tillrätta igen.

Den goda följden var den att fader Nils, intalad af sin enda och allmänt afhållna dotter, som ovilkorligen såg i den underliga synen på pelaren en himlens varning för att längre fortsätta med smuggleriet, omedelbart derefter upphörde med sin “rörelse“ och slog sig i ro i sitt välbergade bo.

Knappt ett år derefter afkunnades från vederbörlig predikstol “ett kristligt äkta förbund“ mellan välbergade bondesonen Petter Svensson i Norje och sedosamma jungfrun Kerstin Nilsdotter i Pukavik.

Men synen? frågar läsaren, hur förhöll det sig egentligen med de der svarta rörliga figurerna på den hvitmenade grindpelaren?

Jo, gamla sigenar-Anna, hvilken såsom sigenerska naturligtvis besatt mera klokhet än vanligt folk på landsbygden, har före sin död förklarat saken så: att när en ko på ena sidan om landsvägen i ett mystiskt månsken betar af de sista Septembertufvarne och derunder svänger med sin “flugbortviftare“, så kan dennas skugga i åtskilliga fantastiska ringlar på en hvit vägg lätt komma ett ärligt svenskt odalhjerta att klappa fortare.

Två Raphaels mästerverk.

Det med målarekonstens mästerverk så ytterst rikt utrustade galleriet i S:t Petersburgs Eremitage har äfven att uppvisa en af de herrligaste madonnabilder som framtrollats af den odödlige Raphael Sanzios pensel, nämligen madonnan af Johannes Döparens kors. Teckning och kolorit äro oöfverträffligt natursanna och mönstergilla, liksom hela den stämning taflan andas. Ett mera naivt, mera tjusande barnhufvud har utan gensägelse aldrig blifvit måladt. Detta konstverk utgjorde en gång ett italienskt målningsgalleris för nämsta prydnad, hvarefter det för en temligen obetydlig summa köptes af ryska kejsarinnan Katarina.

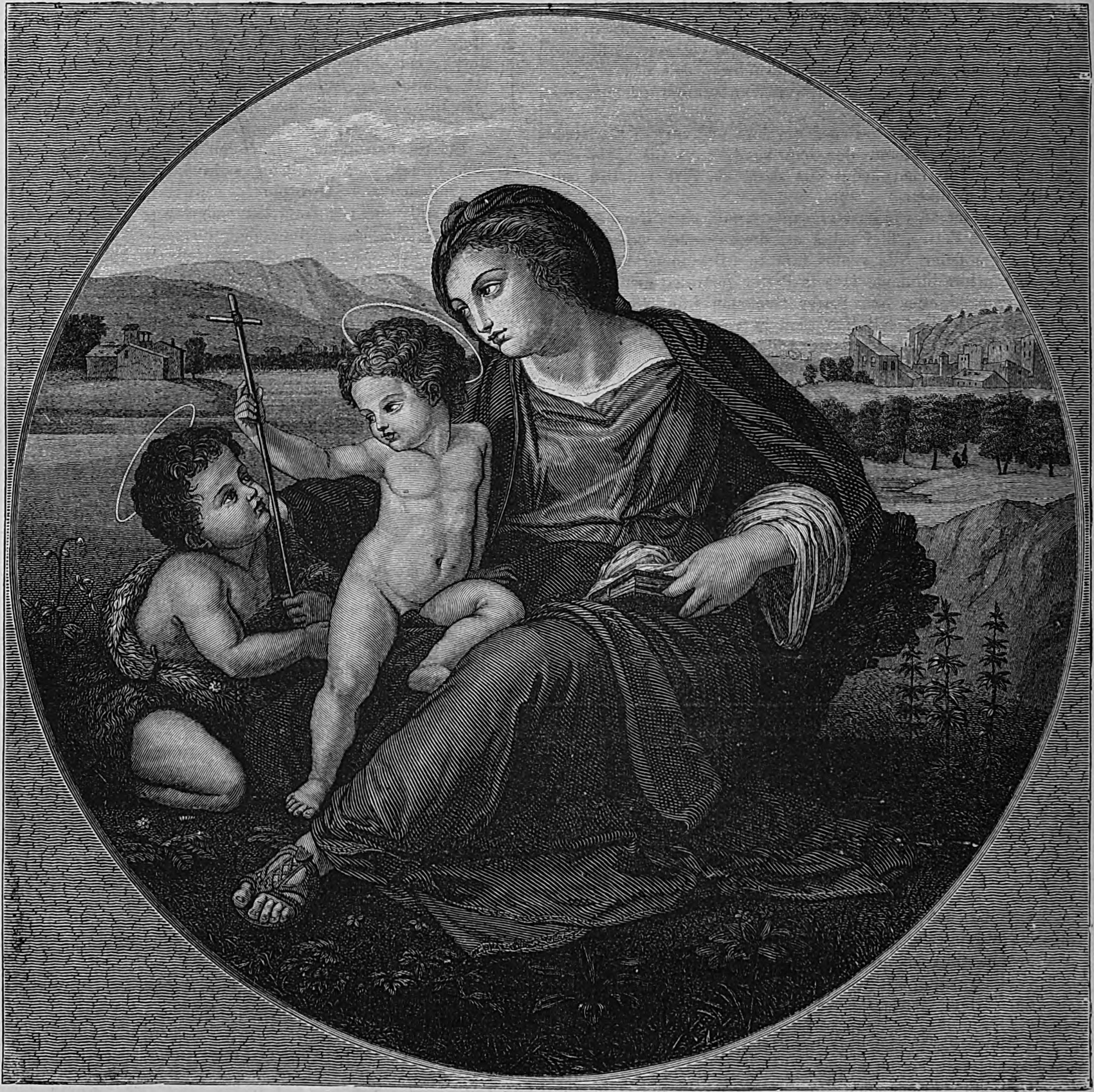

Madonna d'Alba, tafla af Raphael.

huset Alba (*Madonna d'Alba*), hvilken af konstkännare anses intaga tredje eller fjerde rummet bland mästarens Mariabilder. Man kan svårligen tänka sig något älskligare och mera tilltalande än denna heliga moder, denna typ för den ljufvaste qvinlighet och det mildaste moderliga allvar, i hvars sköte synes Jesusbarnet, som griper efter den lille

Bland alla den religiösa målarekonstens alster finnes intet som kan mäta sig med Raphaels Transfiguration, hvilken är den bland hans skapelser som mest låter hans genius framträda i dess fullaste dager. Mästaren afslutade med denna tafla cykeln af sina framställningar ur Jesus' lif och dog innan han hunnit fullborda densamma. Den kan således

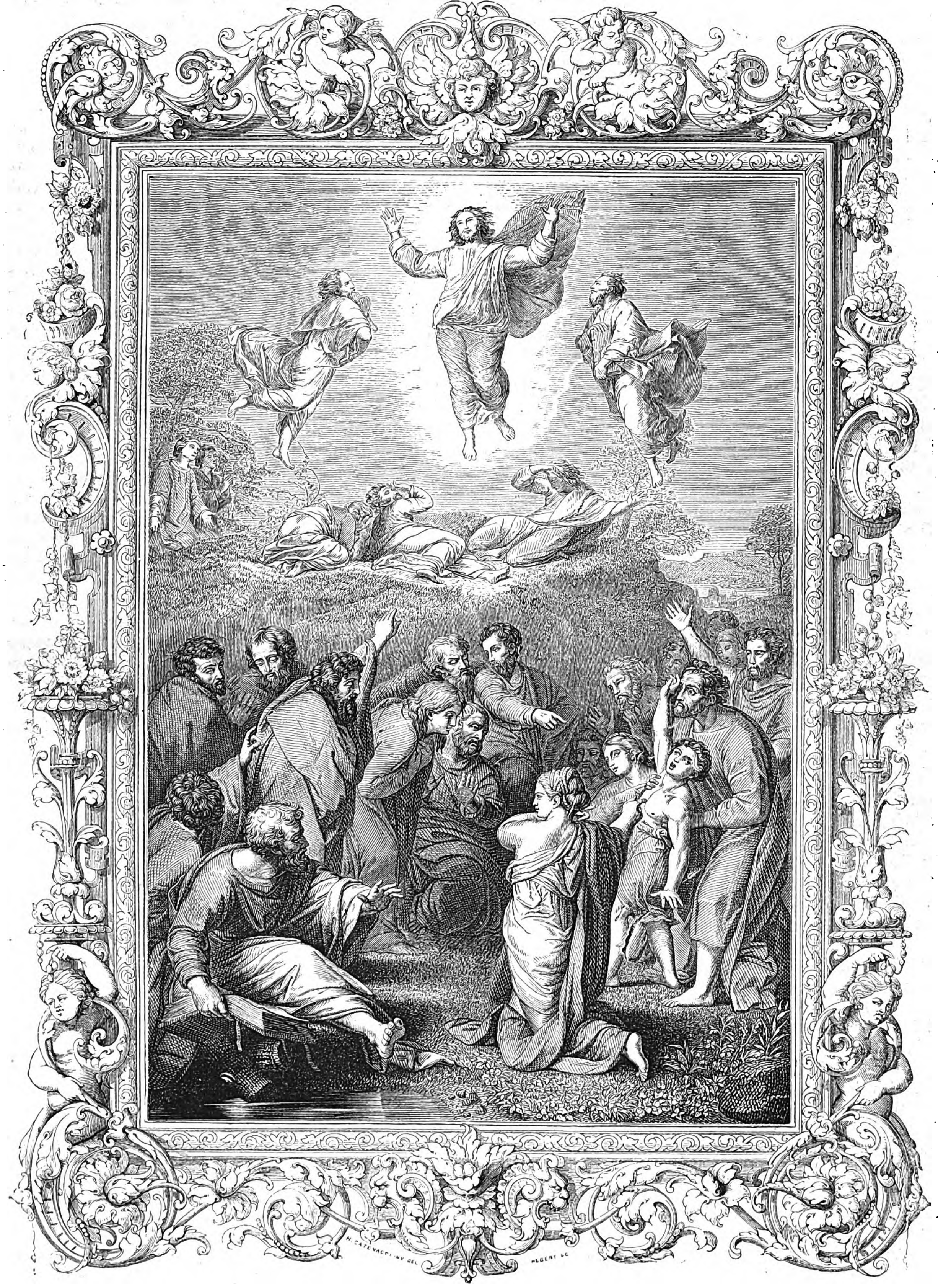
H. CATENACCI INV DEL
HEGERT SC

Kristi förklaring (Transfiguration) af Raphael.

anses såsom det mest fulländade af hans verk. Transfigurationen målades på beställning af Giulio de Medicis (sedermera påfven Clemens VII) för en kyrka i Narbonne, der denne kardinal var erkebiskop; men då Raphael ej hann fullborda densamma, qvarstannade den i Rom och upphängdes på Raphaels dödsdag öfver den katafalk hvarpå han stod lik.

På den öfre, helt och hållet af mästaren fullbordade delen af taflan — obestridligen det skönaste och upphöjdaste den kristliga konsten frambragt — ser man sväfva den förklarade Kristus med Moses och Elias på hvar sin sida. Bländade af den himmelska glansen, ligga under hans fötter lärjungarne Petrus, Jakob och Johannes. Öfver de tre i luften sväfvande hufvudfigurernas ansigten hvilar en gudomlig glans, en öfverjordisk förklaring. På taflans nedre del ser man den ängslade fadern leda fram sitt af djefvulen besatta barn till lärjungarne, hvilka han och den knäfallande modern i förgrunden anropa om hjelp för den lidande, hvars qvalfulla gestalt och häftiga åtbörder lifligt kontrastera med de båda qvinnornas ödmjuka och bönfallande hållning, under det lärjungarne i mer eller mindre upprörd sinnesstämning bekänna sin egen oförmåga och hänvisa de bedjande till sin herre och mästare.

Sedan Raphael dött på Långfredagen 1520 och blifvit bisatt i Pantheon (nu Santa Maria della Rotonda), fick en af hans förnämsta lärjungar, Giulio Romano, uppdraget att fullborda detta den store mästarens sista verk, hvilket för närvarande befinner sig i den Vatikanska samlingen i Rom, hvars förnämsta prydnad det är.

Stormningen af Fredriksodde.

Berättelse af Otto von Schantz.

(Forts. och slut från sid. 230.)

Matts betraktade honom med ett sällsamt uttryck, derpå gick han till tältöppningen och kallade på korporalen.

"Min tappre Kask, den här ynglingen som du tillförde mig är oduglig till krigstjenst; i stället ha vi fått oss en annan i den här göken," sade ryttmästaren, pekande på Stensson, "som är fullvuxna karlen. Jag lemnar honom i dina händer, kamrat, och jag hoppas du icke skall lägga fingrarne emellan. Kom ihåg att du icke har många dagar på dig förr än vi bryta upp mot Holstein."

"Var trygg för den saken, min nådige ryttmästare; jag har en präktig chambrière, som snart nog skall sätta pli i gossen der. Jag svarar för att innan vi bryta upp skall han sitta säkert i sadeln och svänga sin värja, så att det hviner i luften!"

"Ack, nåd, nåd! Förskona mig från hans piska! — Jag duger icke till krigare, jag är rädd!"

"Åh, det har ingen fara! Min piska skall nog lära dig sitta till häst, och visar du feghet i striden, skall en liten kittling af den här," korporalen slog på sin huggare, "nog påminna dig om din skyldighet."

"Nåd, nåd!" tjöt Ersson, i det han kastade sig på knä och förtviflad vred sina händer.

"Tycker du att ditt brott icke förtjenar något straff?" frågade ryttmästaren.

"O, men detta är förfärligt! Att piskas af en rå soldat, att släpas till slagtbänken!"

"Vill du hellre att rättvisans svärd skall göra dig ett hufvud kortare?"

Ersson sänkte hufvudet mot bröstet med en tung suck. Matts gaf ett tecken åt korporalen.

"Se så, min gubbe, inga konster, du skall nog få se att det skall gå som en dans, bara första svedan gått öfver; och har du bara öfverlefvat den första striden, så kommer du att anse mig för din bäste vän och tacka mig i all din tid för det jag gjort dig till en hel karl, ty man blir icke karl förr än man luktat krutrök och hört kulorna hvina kring öronen. Se så, kom!"

Ersson kastade en bönfallande blick på de andra. Men Kristina stod fortfarande med ryggen vänd åt honom och tycktes vara djupt uppskakad, och på Stenssons bistra och Matts' stränga ansigte stod tydligt att läsa det ingen barmhertighet var att vinna.

"Ve mig," klagade han, "det ögonblick jag lemnade min jordtorfva och drefs hit af min kärlek och mitt hat!"

"Hatet är en synd och synden straffas af himlen; du ser sjelf att du icke kan undgå din lön," genmälde Matts, i det han gaf dragonen en befallande vink.

"Kom!" befalde denne, hvarvid han fattade Ersson i armen och förde ut honom.

"Bra gjordt, min son! Jag tror att Ersson gerna skulle vilja ha den här resan ogjord. Men så är det, den illa gör, han illa far, och chambrièren blir honom ingen god vän."

"Hans straff blir långvarigt, liksom den ångest och pina han låtit oss genomgå. — Men nu till dig, min älskade. Din förklädnad måste du aflägga, ty på Erssons tystlåtenhet kunna vi icke räkna och denna drägt skulle således skada dig mera än den nu är till något gagn. Men du måste stanna hos mig! Det är ett alltför lyckligt återseende för att jag skulle tillåta dig att återvända oförtöfvadt. Flere af regementets officerare hafva fått besök af sina fruar, och jag skall hos någon af dem söka utverka att hon tager dig under sitt skydd. Är du nöjd med det?"

"Skulle jag icke vara nöjd med att få stanna i din närhet, hos dig som jag icke egde mer än ett halft hopp att få återse!" svarade Kristina med en öm blick på sin trolofvade.

"Och mig, hvad vill man göra med mig!"

"Ni, min far, stannar väl qvar; ni vill väl icke lemna oss så snart?"

"Fan heller! Är jag hos min son, ryttmästaren, så skall jag också in i en af luckorna i sqvadronen! Det skulle se ut, om gamle Stensson, då hans son på ett så underbart vis blifvit en hög officer, skulle sitta och mögla i spiselvrån. Nej, tack vackert! Vill man icke gifva mig ett rum i ledet, så rider jag bredvid sqvadronen, men med ska' jag!" förklarade den gamle, i det han med en bestämd min vred sina mustascher.

"Nå ja, käre far, har ni icke fått nog af striden, så tag en plats vid min sida, vi skola snart mot danskarne och ni torde då få se hvad er son duger till."

"Hvad du duger till! — Ack, du duger till långt mer än din fader, som blott hann bli korporal. — Gud välsigne kungen som gjorde dig till ryttmästare i stället för till trosskusk, hvilket jag fruktade, men den smäleken hade jag troligen aldrig förmått smälta."

Det var en natt i Oktober månad. Från svenskarnes läger utanför Fredriksodde syntes ännu en och annan lägereld, ehuru deras flämtande flammor tydligen förrådde att äfven dessa snart skulle upphöra att med sitt sken upplysa linien af det svenska lägret.

Framför detsamma, med en del af sina sidor badade af Östersjön, låg staden, mörk, hotfull och orubblig som det mod hvarmed danskarne försvarade sig under den gamle hjelten, som vid stadens slutliga stormning fick sitt banesår.

Stumma reste sig stadens vallar och bastioner mot landsidan, och öfverst på dem stodo uppmärksamma och spejande skildtvakter. Men på stranden, ett stycke på sidan om staden, och under några granar, som här stodo trotsande hafvets stormar och salta skum, syntes en man som forskande betraktade vattenytan, hvilken låg mellan honom och staden. Slutligen gick han ut i vattnet, beväpnad med en lång stör, och kännande försigtigt framför sig med denna, började han helt sakta sin vandring på denna för fotvandrare högst sällsamma väg.

Hvad ville han, denne man? Ville han mäta hafvets djup? Ville han fresta styrkan af sin tro? — Han fortfor att gå mot staden, sökande sorgfälligt de starkaste skuggorna på vattnet, och stod efter en stunds vandring, hvarvid vattnet gick honom under armarne, vid det pålverk som utgjorde ett skydd åt staden för angrepp från sjösidan. Efter något letande fann han en trång öppning, så pass stor att en mindre båt kunde löpa in. Han mätte dess bredd, men icke tillfredsstäld med densamma, började han undersöka botten och pålarnes fasthet, och sedan han med inre tillfredsställelse funnit att dessa skulle gifva vika för en starkare påtryckning, gick han genom öppningen och fann att botten innanför stängslet höjde sig mot staden; snart nådde vattnet honom icke längre upp än till knäna. Han stod midt framför en gata som sträckte sig in åt staden, och öfver hans hufvud reste sig en bastion, öfverst på hvilken de dunkla konturerna af en postande knekt aftecknade sig, och hvilken den sällsamme vandraren tydligt kunde skönja mot den klara stjernhimmeln. Han betraktade knekten en stund med ett sällsamt leende och vände sig derpå helt sakta om samt anträdde återfärden lika ljudlöst och försigtigt. Uppkommen på stranden, uppsökte han sin häst, som stått bunden bakom den lilla skogsdungen, och red i sporrsträck till det svenska lägret.

Efter att ha bytt om kläder, infann han sig kort derpå vid konungens tält.

“Har konungen gått till hvila?“

“Ännu icke,“ svarade den unge pagen. “Hans majestät arbetar.“

“Godt, anmäl mig då; säg hans majestät att jag har någonting högst vigtigt att meddela honom.“

Pagen gick in till konungen och återkom efter en stunds förlopp.

“Hans majestät väntar er, herr generalqvartermästare,“ förklarade pagen, i det han lyftade upp draperiet som hängde för ingången till det inre af tältet.

Vandraren på hafsbotten, han som, stående tätt under skildtvakten, bespejade Fredriksoddes utanverk, gick på denna kallelse in till konungen.

Mannen var den unge Dahlberg — den blifvande fältmarskalken, hjelten och snillet, som nu gick att inviga den djerfve och tappre Karl Gustaf i en af sina många och hugstora planer, bland hvilka tåget öfver Bälten utgör den mest glänsande bragden.

Efter en timmes förlopp återkom Erik Dahlberg från konungen, strålande och glad; det syntes märkbart att konungen gillat hans plan. — Kort derpå spräng de enryttare ut ur lägret; det var ett bud till den på ströftåg utsände Wrangel att återvända.

Den kommande dagen företedde intet nytt i det svenska lägret, allt föreföll der ganska lugnt och ingenting antydde att något nytt anfall så snarligen skulle göras mot staden. Natten kom och med den de sprakande och flammande lägereldarne. Lugna och trygga för ett anfall, gingo danskarne till hvila, så mycket mera säkra för svenskarne som det var allmänt spordt att Wrangel dragit bort med en del af hären. Utposterna sågo eldarne så småningom slockna och allt blef mörkt och tyst i det svenska lägret.

Plötsligen syntes en blixt, en eldstrimma höjde sig från lägret och beskref en mot staden böjd båge. Den sänkte sig ner och upplöste sig i en förfärlig knall, slungande flerfaldiga jernbitar omkring vallarne. Det var en bomb som kreverade. Den efterföljdes snart af andra, och vid skenet af dessa sågo de häpna förposterna den i stormkolonner anryckande svenska hären. Larmtrummorna hvirflade snart kring gatorna, klockornas hemska klang ljöd öfver de förskräckta invånarnes hufvuden och stadens försvarare ilade hän till sina poster.

Svart och djupt låg hafvet nedanför staden, under ett sakta brus sköljande foten af de bastioner som skyddade den på detta håll. Posten på ett af dessa utanverk, det som låg innerst mot dem som vidare utgjorde försvarslinien åt landsidan, hade hela sin uppmärksamhet riktad på den del af staden hvilken nu anfölls af svenskarne och följde med oroliga blickar de oräkneliga kastkroppar som flögo mot staden och hvilka redan antändt ett och annat hus, då ett oredigt buller, som kom från sjösidan, drog hans uppmärksamhet åt detta håll. — Var det en annalkande storm? Var det hafvets vågor som förde detta ljud till hans öron? Han skådade forskande ner mot vattenytan. Han såg en tät och mörk massa som ringlade sig långt ut i sjön och hvars spets närmade sig den gata som strök förbi hörnet af fästningsmuren. Han hörde ett egendomligt fnysande och stönande och såg hur den mörka massan höjde sig ur hafvet och sträfvade uppåt. Var det ett af hafvets troll som steg upp för att skydda den gamla sjöstaden eller mörka andar som hade vaknat af stridsbullret och kommo för att glädja sig åt det fasansfulla skådespelet? Han kände sina knän svigta och ångestsvetten betäckte hans panna. En bomb som kreverade i närheten upplyste för ett ögonblick den mörka taflan, och fladdrande manar, drypande seltyg samt blixtrande svärd visade sig vid detta hemska sken för den förbluffade postens ögon. — Var det hafvets konung som steg ur sjön med sin krigshär? — Lågorna, som i detta ögonblick slogo fram ur taket på ett i närheten stående hus, belyste hela nejden och visade honom den blågula drägten hos det fruktansvärda svenska rytteriet, som dök upp ur hafvet och störtade med lösa tyglar den breda gatan framåt.

Posten kastade helt förfärad från sig sitt gevär och störtade åt motsatt håll. Rytteriet dök upp sqvadron efter sqvadron, och i spetsen red den hurtige Dahlberg, som ifrigt manade framåt.

Likt tysta, outgrundliga vålnader stego de upp ur hafvet och slogo med blixtens hastighet ner på de förskräckta danskarne, som snart drefvos från stadsporten, hvilken öppnades för det svenska fotfolket.

Den sista sqvadron som lemnade det våta elementet var Matts Stenssons. Knappt hade hela sqvadronen kommit på det torra, förrän ett skott lossades bakom teten och Matts sågs släppa tyglarne, höjde båda armarne i luften, vacklade och föll med en suck i armarne på korporal Kask, som red tätt bakom honom.

“Förräderi! Hvem är den niding som skjutit vår älskade ryttmästare?“ röt Kask, i det han vände sig med ljungande ögon mot sqvadronen, som tvärstannade, mållös och häpen öfver denna oerhörda händelse.

Stensson vände sig äfven om med ett sönderslitande rytande och såg Ersson kasta från sig en pistol och hastigt vända om sin häst.

“Der är uslingen, hejda honom!“ ropade han och gaf sin häst sporrarne, hvilket förmådde djuret taga ett språng framåt, och spärrade sålunda Sven Ersson vägen.

“Bof!... Ack, att jag icke fick följa min första känsla och qväfva din skurkaktiga själ då jag upptäckte dig i min sons tält, du hade då icke träffat honom med din förrädiska kula! — Du har nu mördat min son, du har skjutit din förman midt under striden och förtjenar således en tvåfaldig död.“

Han svängde sin värja och med ett kraftigt hugg, som vitnade om all den kraft hans arm ännu var mäktig, sträckte han förrädaren till marken med klufvet hufvud.

“Korporal Stensson och Kask, tagen vår tappre ryttmästare om hand och skaffen honom skyndsam vård! Och ni, kamrater, framåt, att vi må få deltaga i segern!“ manade Stenssons unge löjtnant, ställande sig, brinnande af stridslust, i spetsen för sqvadronen och kommenderande den framåt.

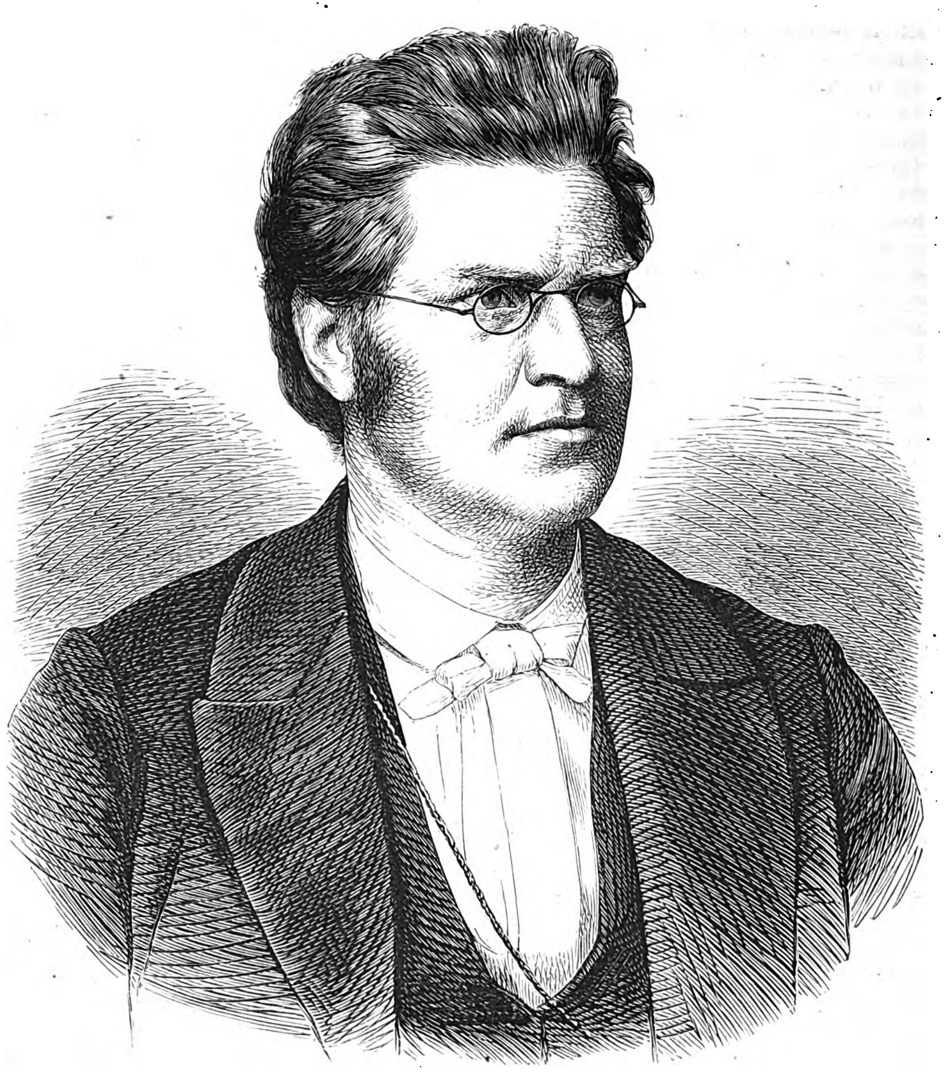

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON.

Det var i Oktober 1657 som Erssons förrädiska kula träffade Matts Stensson i ryggen. Om vi jemt ett år derefter återvända till den lilla byn der Kristina och Matts hade sitt hem, så finna vi att det senare undergått en betydlig förändring. Granarne stodo väl ännu qvar framför förstuguqvisten, men huset hade icke mera det anspråkslösa utseendet af en koja. Det höjde sig nu med en våning öfver de öfriga byggnaderna i byn och hade en prydlig förstuguqvist, täckt af ett grönmåladt tak, och omgafs af en nätt trädgårdsanläggning.

Framför spiselbrasan i ett hemtrefligt hvardagsrum återfinna vi vår tappre korporal Stensson, hvilande i en beqväm karmstol. Ett stycke från honom och stickande på ett sidentäcke, som tydligen var ämnadt till en brudsäng, satt Kristinas moder och på andra sidan Kristina sjelf, med ett öfverlyckligt leende ömsom betraktande arbetet hon höll på med, ett broderi, ämnadt till en jagtväska, och ömsom en ung man, som halfläg i en ländstol och höll sina blickar med ett ömt uttryck fästade på den unga flickan.

“Seså, min kära Kristina, du ser mera på din fästman än på ditt arbete! Kom ihåg att du icke har mer än åtta dagar qvar till bröllopet, då den der väskan skall vara färdig åt din man!“

“Ja, du har rätt, kära mor! Bara jag kunde låta bli att se på Matts, men jag är så lycklig och glad, då jag ser honom här frisk och läkt från sitt sår och påminner mig min hopplöshet för ett år sedan!“ urskuldade sig Kristina, hvarvid hon med ett förtjusande leende räckte sin hand åt Matts.

“Ack ja! Det är en stor lycka, som jag, näst Gud, har din ömma omvårdnad att tacka för. Läkaren förklarade att det var ett stort under att jag blef frälst undan döden,“ svarade Matts, återgäldande Kristinas handtryckning.

“Den skurken, han fick en för hastig och lätt död!“ brummade Stensson. “Han borde ha pinats litet mer.“

“Han blef gjord oskadlig, och det var det väsentligaste. Ack, hvad sorg och vedermöda förskaffade han oss icke genom all sin falskhet! Huru många bittra stunder ha vi icke fått upplefva! Och jag som skulle låta dåra mig af honom och derigenom förskaffade dig så mycken sorg, min stackars dotter!“

“Säg icke så, älskade moder! Nu är allt detta förbi, låtom oss icke mer tänka på det förflutna utan på den ljusnande framtiden! Gud har låtit oss genomgå alla dessa vidrigheter, på det vi desto djupare må känna den sällhet som nu väntar oss!“ Kristina strök smekande moderns skrynkliga kind och skyndade sig derpå i Matts öppnade famn.

“Ja, så har det gått, älskade Kristina,“ genmälde denne, “efter många vexlande öden står jag nu vid det mål jag för några år sedan trodde mig vara så nära, och under tiden ha vår tro och kärlek blifvit hårdt pröfvade; men till belöning för vår tillit och ståndaktighet se vi nu en framtid full af trygghet, kärlek och ömsesidig glädje.“

“Och härför tackar jag Gud!“ inföll Stensson, skickande en tacksam blick mot höjden.

◆

Björnstjerne Björnson.

Brödrariket på andra sidan Kölen kan med skäl känna glädje och tillfredsställelse öfver den utveckling dess andliga lif tagit efter skilsmessan från Danmark. Det utmärkande hos denna utveckling är ett starkt utprägladt sträfvande efter det nationella, det rent norska. Denna omständighet finner sin förklaring deri, att det är endast under skyddet af den politiska frihetens vingar som litteraturen och konsten kunna erhålla ett rent nationelt skaplynne. Så länge Norge i politiskt hänseende var en provins af Danmark, måste det ligga i sakens natur att detta senare land inverkade på dess litterära och konstnärliga sjelfständighet; men å andra sidan kan ej nekas att Norge har Danmark att tacka för att det kunnat med dess litteratur till grundval erhålla en egen. Såsom en af de främste bland det unga Norges nationella diktare framstår den man som äfven hos oss vunnit erkännande såsom en rikt begåfvad lyrisk, episk och dramatisk skald, Björnstjerne Björnson.

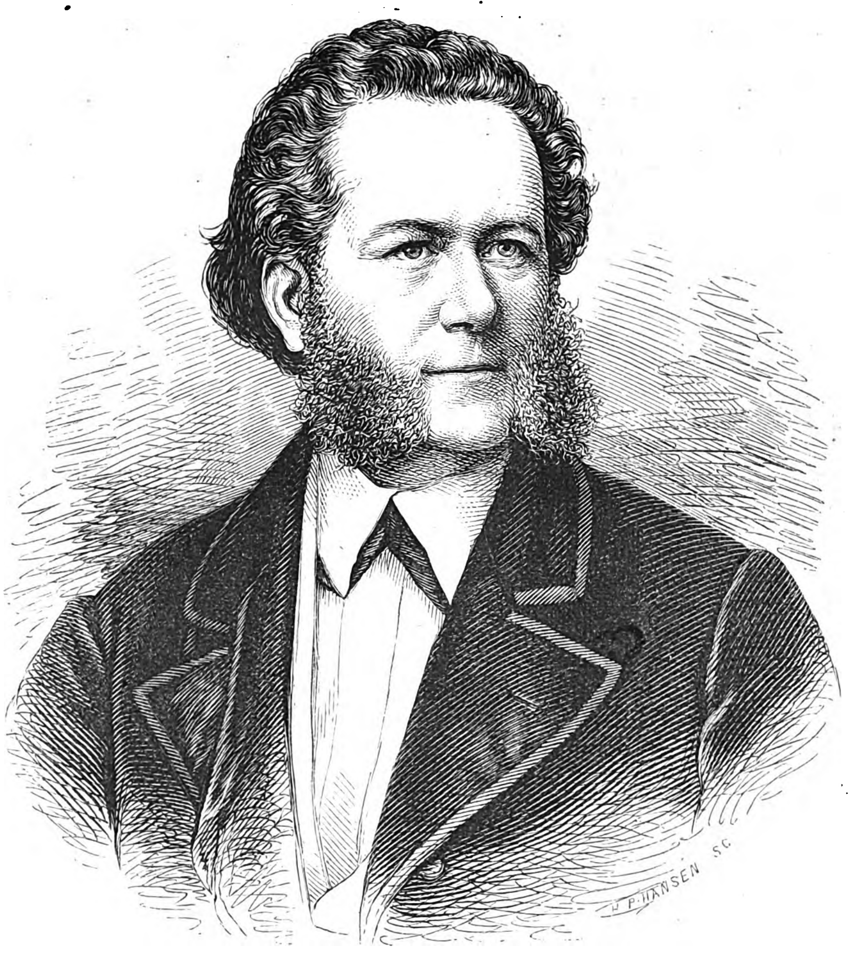
H. P. HANSEN SC.

HENRIK IBSEN.

Han är född den 8 December 1832 i Kvikne bygd, belägen på det vilda och ödsliga Dovrefjället, der hans fader var prest. Från denna allvarliga och sträfva fjällnatur, hvars storartade företeelser måste göra ett djupt intryck på gossens själ, skildes han redan i mycket unga år, då fadern förflyttades till prestgället Næsset i den vackra och lifliga Romsdalen. Vid tolf års ålder sattes han i Molde realskola. Stora framsteg gjorde han icke i bokliga konster, hvilka icke tycktes utöfva någon dragningskraft på honom, och hans tillbakadragenhet gjorde honom icke sällan till föremål för kamraternas skämt; men desto bättre förstod han att i ungdomlig ysterhet vända upp och ned på hemmet under ferierna liksom för att handgripligen öfvertyga sig om sin rättighet att njuta af den herrliga friheten. Modern häpnade nu öfver gossens beteende och tyckte att det var bäst att skicka honom ut till sjös; men hur det var, skötte han likväl sina studier så pass ordentligt, att han kunde taga studentexamen, dock med temligen låga betyg. Nu först var det han lidelsefullt kastade sig öfver litterära sysselsättningar. Han hade ännu icke läst något drama och endast sett två komedier i Kristiania då han skref sitt första drama, *Valborg*, som blef antaget till spelning af teaterdirektionen i Kristiania och förskaffade honom en fribiljett. Snart fick han ögonen öppna för styckets omogenhet och tog det tillbaka igen innan det kom till uppförande. Hans teaterbesök förde honom in på den dramatiska konstens arena, hvarest han genom sin häftighet framkallade strider som icke slutades utan häftiga uppträden och stor förbittring. Hans ståndpunkt såsom kritiker förebådade karakteren af hans blifvande verksamhet såsom skald; då han ifrigt sökte häfda det nationellas berättigande inom konsten, måste hans kritik blifva ett fortsatt och hårdnackadt anfall mot det danska elementet, hvilket på den tiden var så godt som allena herrskande i den norska dramatiken, visserligen i följd af förhållandenas egen natur men derjemte på ett sätt som måste drifva Björnson till en strid på lif och död på den nationella sjelfständighetens vägnar.

Sin kritik riktade Björnson hufvudsakligen mot teatern och skådespelarne, hvilka han uppretade genom sitt hänsynslösa skrifsätt. Han kunde aldrig beherrska sin häftighet, utan allt skulle vara som han ville ha det. Man berättar från denna tid af hans lif en liten anekdot, hvilken vi här meddela. En gammal pratsjuk herre i Kristiania hade i ett sällskap berättat om honom att han städse berömde en viss skådespelerska, emedan han var förälskad i henne. Björnson gjorde några dagar derefter ett besök hos honom. Han gaf visserligen icke sin vedersakare en handgriplig upptuktelse men lexade upp den förskräckte gubben så grundligt, att denne tappade snusdosan i förskräckelsen.

Men här bör äfven omnämnas en annan sak. Teatern i Kristiania hade hittills varit blott en öfningsskola för den danska skådespelarekonstens adepter, hvilka reste upp till Kristiania för att utbilda sig och, när de varit der någon tid, efterföljdes af en ny laddning af konstens lärlingar. Denna omständighet uppretade Björnson i högsta grad. Han förklarade att de danska konstnärerna skulle förderfva de gryende norska talangerna, skämma deras norska uttal och tvinga dem att spela på ett sätt som var onaturligt och onationelt. Detta skulle nu hjelpas genom de danska artisternas landsförvisning. Det kan naturligtvis icke vara vår mening att underkänna det berättigade i Björnsons sträfvanden att få en nationel scen utan endast att påpeka den bakvända metod han valde för detta måls uppnående.

Straxt derefter blef Björnson satt i tillfälle att resa ut på landet genom några frikostiga män i Kristiania, hvilka betalade hans skulder och gåfvo honom en summa penningar, så att han skulle få egna sig åt litterära studier. Nu kastade han sig med ifver öfver alla möjliga dramatiska författare, hvilka han sökte efterbilda, men det ville ej lyckas honom. Missbelåten återvände han till Kristiania, der han blef medarbetare i tidningarne, dels såsom artikelförfattare, dels såsom referent. Nu skref han för allmogen några småskizzer, hvilka vid sidan af omogenheten företedde ställen af stort värde. Härunder var hans ekonomiska ställning betryckt och han kände sig sviken i sina förhoppningar.

En ljusglimt i denna skymning, hvilken verkade alltmer nedtryckande på honom ju mer han efter upprepade fruktlösa anlopp måste uppgifva tanken på att åstadkomma något stort såsom skald, var studentfärden till Upsala 1856, hvilken för honom var liksom en befrielse. Efter den försmak han här fått af ett nytt och herrligt lif, insåg han att han ej kunde trifvas hemma. Han reste till Kjöbenhavn, kände sig här lugnare och gladare samt fann någon tröst i det erkännande man villigt gaf honom på förhand, ty hela hans väsen antydde något ovanligt som en gång skulle komma till utbrott.

Löftet sveks ej heller. I Kjöbenhavn skref Björnson *Mellem Slagene,* hälften af *Synnöve Solbakken* och de två första akterna af *Halte Hulda* samt uppgjorde planen till *En glad Gut.* Efter ett halft års frånvaro återvände han till Norge, vid julen 1856, och utgaf *Synnöve Solbakken* i en illustrerad folktidning, hvars redaktör han blifvit; kort derpå utkom den i bokform (1857) och ådrog sig allmänhetens uppmärksamhet såsom det första förebudet om en originel diktarenatur, hvarjemte den såväl i innehåll som form förespådde uppkomsten inom den norska litteraturen af en period, då folkets egendomliga lif och tänkesätt slutligen skulle finna sin tolk.

Straxt derefter öfvertog Björnson ledningen af den norska teatern i Bergen och utgaf der *Arne* (1858), *Halte Hulda* och *Mellem Slagene* (under namn af *Mellan drabbningarne* uppförd i Stockholm). Efter sitt giftermål återvände han till Kristiania och redigerade en kort tid Aftenbladet, en uppgift som han i fråga om de politiska insigterna knappt var vuxen, medan han genom sina mera af andra inspirerade än på egen öfvertygelse grundade artiklar och sitt hänsynslösa uttryckssätt åter här måste framkalla en häftig polemik, då den på stridsämnen rika ståthållarefrågan förelåg till granskning. På våren 1860 begaf sig Björnson till Kjöbenhavn, samlade under titeln *Smaastykker* några förträffliga folklifsbilder, deribland *En glad Gut,* och reste sedan mot södern. I Rom, der han uppehöll sig omkring halftannat år, skref han dramat *Kong Sverre* (1861) och den storartade trilogien *Sigurd Slembe* (1862). Efter att på hemfärden ha passerat genom Tyskland och Frankrike, återkom han hösten 1863 till Norge, hvilket gaf ett offentligt erkännande åt hans betydelse såsom nationel diktare genom ett af storthinget honom tilldeladt årligt anslag. Året derpå utgaf Björnson sitt, äfven i Stockholm gifna historiska drama *Marie Stuart i Skotland,* som uppfördes på Kristiania teater, hvars artistiska verksamhet han ledde från början af 1865 till sommaren 1867, medan han samtidigt redigerade *Norsk Folkeblad.* År 1865 utkom hans lilla dramatiska arbete *De Nygifte,* hvilket straxt derefter antogs till spelning både i Stockholm och Kjöbenhavn. I den senare staden skref Björnson 1867-68 berättelsen *Fiskerjenten;* 1870 utkom den episka dikten *Arnljot Gelline* och samma år en praktupplaga af hans *Digte og Sange.*

Björnson har sålunda utvecklat en omfattande och, hvad mera är, betydelsefull verksamhet sedan den tidpunkt, då hans begåfning först uppenbarade sig i *Synnöve Solbakken.* Den omfattar alla diktarekonstens hufvudformer: den lyriska, episka och dramatiska, men är säkert egendomligast och fullkomligast på de två förstnämnda diktformernas område. Om än hans lyriska uttryck icke sällan bli något sväfvande genom oklarhet hos bilden och en viss tyngd hos tankens allvar och djup, så äro i stället hans förnämsta dikter och äfven de mindre lyckade på sina bästa ställen utmärkta genom en uppfinningens friskhet och naivetet, hvilka mer än något annat vitna om en sann och ursprunglig skaldenatur. I synnerhet uppenbarar sig detta i de dikter och sånger som genom innehåll och form stå folkpoesien nära, och i samma mån som Björnsons episka arbeten tagit folklifvet till ämne, i samma mån ha de äfven blifvit sanna dikter; derför stå ock hans skildringar ur allmogens lif främst bland allt hvad han skrifvit och ha med fullt skäl jemförts med Auerbachs *Dorfgeschichten.* Som oftast är det hvardagliga ämnen han väljer till föremål för framställningen, men denna är genomförd med så säker blick för det karakteristiska och ett så medfödt förstånd om grunden till fenomenerna och med ett så utvecklat sinne för det plastiska i skildringen, att man ej ett enda ögonblick saknar en mera komplicerad planläggning, utan tvärtom är det beständigt diktens renaste luft man inandas, stärkande såsom sjelfva fjäll-atmosferen. Björnsons blick för karaktererna och hans förmåga af plastisk framställning blifva för honom af synnerlig nytta äfven i hans dramatiska arbeten, men här äro stundom de fordringar hvilka måste ställas på en dikt såsom konstverk ej i så hög grad uppfylda, att de kunna intaga en plats vid sidan af hans episka och de bästa af hans lyriska skapelser. Emellertid ha flera af dem blifvit uppförda på scener utom Norden, liksom äfven Björnsons folklifsbilder genom öfversättning öfverflyttats till främmande länders litteratur såsom vitnesbörd om det aflägsna nordliga landets natur- och folkegendomligheter.

Några af Björnsons första arbeten äro skrifna på allmogemålet, en form som han likväl sedermera öfvergifvit, förmodligen emedan han kommit till insigt om olämpligheten af att gifva sina dikter en nationel karakter genom ett sådant yttre medel. Dermed ha likväl icke inom den norska litteraturen upphört bemödandena att verka direkt på allmogen; några författare — de s. k. *Målstrævere* — söka ännu att med användande af allmogemålet fylla den klyfta som genom den danska bildningens öfvervälde under århundraden frambragts mellan det norska allmogemålet och det litterära skriftspråket. Att nämnda klyfta finnes är att beklaga, men det torde likväl vara möjligt att det medel hvarmed man sökt fylla densamma är ännu mer att beklaga, i det man med detsamma aflägsnar de båda andra nordiska länderna från deltagandet i den nordiska litteraturens utveckling, och detta just vid en tidpunkt, då det synes som om det unga Norge är bestämdt att förnya den nordiska andens lif i diktkonsten, sedan Sverige och ännu mera Danmark tillryggalagt en period hvari detta lif flödat så ymnigt, att ett stillastående synes höra till utvecklingens naturliga gång.

Henrik Ibsen.

En intressant företeelse inom den unga norska litteraturen är den man af hvars litterära verksamhet vi här nedan lemna läsaren en i följd af utrymmets knapphet måhända alltför summarisk öfversigt.

Ibsen är född den 20 Mars 1828 i Skien, der hans fader var köpman. Intill sitt sextonde år gick han i en privatskola i sin födelsestad, der han äfven erhöll någon undervisning i latin, och fick sedan plats såsom lärling på apoteket i Grimstad, hvarmed åsyftades att för honom bereda en genväg till det medicinska studiet och på samma gång förskaffa honom uppehälle. Den ledighet han hade från göromålen i apoteket använde han dels på att förbereda sig till *examen artium,* dels till åtskilliga ungdomliga upptåg, hvarigenom hans jäsande inre sökte gifva sig luft under de triviala förhållanden som tryckte honom, men af hvilka upptåg han ej skördade någon annan vinst än att han mot sig uppretade den lilla köpstadens hedervärda borgare, hvilka visserligen funno hans satiriska verser och polemiska utfall qvicka och roliga så länge de vändes mot andra men tillika, drifna af sjelfuppehållelsens instinkt, slöto en defensiv allians mot det nya, revolutionära element som inträngt i det fredliga samhället. Ibsen lät det likväl icke stanna vid dylika små improvisationer; han fann i ett större ämne en form för den oppositionsanda hvaraf han beherrskades, och så skref han dramat *Catilina,* hvilket, förlagdt af en vän till honom, utkom 1850 och hvaraf såldes ej mer än inemot tretio exemplar, ehuru kritiken egnade sitt erkännande åt författarens begåfning såsom dramatisk skald och Kristiania teater utlät sig på ett mycket smickrande sätt öfver stycket men förklarade sig ej kunna uppföra detsamma.

Samma år Catilina trycktes kom Ibsen till Kristiania för att taga examen, efter att ha blifvit förklarad dertill mogen af en skolkarl, af hvars ledning samtidigt med Ibsen Björnstjerne Björnson och A. O. Vinje (*“Dölen“*) begagnat sig. I likhet med desse unge män kände sig Ibsen mera dragen till läsning af estetiska arbeten och poetisk produktion än till studier för inträde i statens tjenst såsom embetsman; han skref vers, fick ett litet sagospel, *Kjæmpehöjen,* uppfördt, utgaf i förening med Vinje och P. Botten-Hansen veckobladet *Andhrimner,* hvari intogos endast originalbidrag och för hvilket han skref lyriska dikter och satiriska stycken, af hvilka må nämnas *Norma eller en Politikers Kjærlighed, Musik-Tragedie i 3 Acter.* Så rikt än Ibsens inre lif var, så fattigt var och förblef deremot hans yttre, och han dansade icke på rosor i denna sin ungdoms jäsningstid, ehuru hans stolthet dref honom att söka dölja hur bekymmersam hans ställning var.

På hösten 1851 antogs Ibsen af Ole Bull till instruktör vid den nyss upprättade teatern i Bergen och gjorde påföljande sommar en utrikes resa för att studera den sceniska konsten. Han verkade i Bergen i sex år och skref under denna tid skådespelet *Gildet paa Solhoug,* en studie efter Hertz' *Svend Dyrings Hus* men sin förebild mycket underlägsen i alla afseenden. För Kristiania teater, vid hvilken Ibsen anstäldes såsom artistisk direktör, skref han det historiska dramat *Fru Inger til Österåd,* hvilket utvisar ett stort framsteg, i synnerhet hvad beträffar den psykologiska uppfattningen, och liksom *Hærmændene på Helgeland* (1858) vitnar om en lifligt sträfvan efter originalitet i framställningen.

Sommaren 1858 gifte sig Ibsen med en dotter till presten Thoresen i Bergen i första giftet (andra gången var denne gift med den bekanta författarinnan). Från detta ögonblick fick Ibsens inre lif ett rikare innehåll, och de första frukterna häraf voro det förträffliga, med plastisk kraft verkande episka poemet *Terje Vigen* samt den märkliga dikten *På Vidderne* (1860). Den frigörelse som uttalar sig öfverallt i denna dikt fick likväl först sitt fulla uttryck i Ibsens nästa arbete *Kjærlighedens Komedie* (1862). Detta verk med dess dristiga polemik, hvilken klingar trotsande och eggande genom den djerfva versbyggnaden, väckte stort uppseende i Norge, ehuru detta icke var af behagligaste art, emedan man i det lilla samhället i diskussionen inblandade författarens personliga förhållanden. Ibsen sjönk nu mycket i det allmänna omdömet men var för stolt att söka stilla den allmänna meningens förbittring genom lugnande upplysningar. Kretsen omkring honom glesnade med hvarje dag, han blef alltmer ensam men fann just i ensamheten sig sjelf. Derom vitnar hans närmast följande arbete, dramat *Kongs-Emnerne.* (1863).

Denna storartade dikt, en af de betydelsefullaste i den moderna skådespelslitteraturen, visar i hvilken raskt fortgående utveckling Ibsen befann sig. Jemfördt icke blott med hans tidigare arbeten utan äfven med nästan alla den nyare tidens dramatiska verk, måste detta skådespel vinna priset genom den fina psykologiska blick som uppenbarar sig i dess både hufvudmomenter och detaljer; det röjer öfverallt en författare som moget genomtänkt sitt ämne innan han skridit till utarbetandet, utan att likväl detsamma förlorat något af den första ingifvelsens färg och friskhet.

Just som *Kongs-Emnerne* utkom dog Fredrik VII och kriget utbröt. Ibsen skref dikten *En Broder i Nöd* med dess absoluta uppfordring till folket att afgifva sitt ja eller nej. Hans ställning var icke sådan, att man hörsammade hans uppmaning, och nu begaf han sig i ett slags frivillig landsflykt. Då han kom till Berlin, såg han den segrande preussiska hären hålla sitt intåg med trofeer och byte. Under den stämning som härigenom väcktes började han utkasta planen till *Brand,* hvilken han fullbordade i Rom 1866. Här är fordran på det absoluta valet framstäld med en säkerhet som ej lemnar rum för någon öfverenskommelse i godo: allt eller intet! ljuder det här.

Följande år, 1867, utkom den, hvad kompositionen beträffar, något svagare dramatiska dikten *Peer Gynt,* likaledes skrifven i Rom och såsom *Brand* en polemisk fackla. Åt samma mål syftar äfven *De Unges Forbund,* skrifven i Dresden 1869, men här liksom der har satiren den sanna poetiska allmänlighet som gifver den en mission i långt vidare kretsar än der dess föremål närmast kunde vara att söka. Sistnämnda arbete, hvilket i motsats till de två förra är skrifvet med scenens fordringar för ögonen, har blifvit uppfördt såväl i Stockholm som i Kristiania och Kjöbenhavn.

En återblick på dessa arbeten visar att den polemiska anda, den indignation, som från första ögonblicket dref Ibsen till att “göra vers“ ännu är fullt vaken inom honom, och det är uppenbarligen en af hans poetiska kalls vigtigaste uppgifter att verka såsom polemisk reformator; det torde kunna antagas att man häri kan finna ett af motiverna till hans fortfarande bortovaro från fäderneslandet, hvilket erkänt och understödt hans verksamhet genom ett årligt underhåll.

En Upsalabild.

Och qvällen sig sänkte så stilla
i »eviga ungdomens stad»,
fast gasen visst grinade illa,
så blickade månen så glad;
om hjertat då råkar i klämma
vid någon melodisk ballad,
så bör man på flykten ej skrämma
de tjusande bildernas rad.

Se dagen är lyktad och värfvet
— om *»da'n på lektioner»* — också,
till *Flustret* och *Lilla förderfvet*
kom', låtom oss lustliga gå!
det kännes så ljufligt att dricka
ett glas efter trägen lektion,
»det klingar så herrligt» att skicka
mot rymden en dallrande ton.

»Hvad kärlekens makt är gigantisk»
på tonernas böljande våg!
Hvad qvällen är skön och romantisk,
och hvad jag är glad i min håg!
För f-n, der är vackra *Clorinda!*
Hon väntar sig en serenad:
Fort, *»upp genom luften»* att binda
en krans af bevingade blad!

Nu står hon i fönstret deroppe
och lyssnar, det svär jag uppå,
och pressar ur ögat en droppe —
hvad den skulle smaka ändå!
Så låtom oss genast uppstämma
»att sjunga den sköna en skål»;
hvem mäktar väl känslorna hämma
som stiga mot sällhetens mål!

O, du, *»klara stjerna, som strålar»*
från himmelen — en trappa opp,
hvad äro väl visdom och bålar
mot det, när du inger mig hopp!
Se mopsen, så still och förtjusad
han midt för ditt fönster sig satt;
af skenet och sången berusad
han märker ej, att det är natt.

När sången mot himmelen flyger,
»hon slumrar ju redan» ibland,
och lyssnande brandvakten smyger
kring knuten med saxen i hand —
Då, fritt från all tärande smärta
och glömskt af all sorg, allt besvär,
du sväller och känner, mitt hjerta,
att sången en gudaskänk är.

A—st.

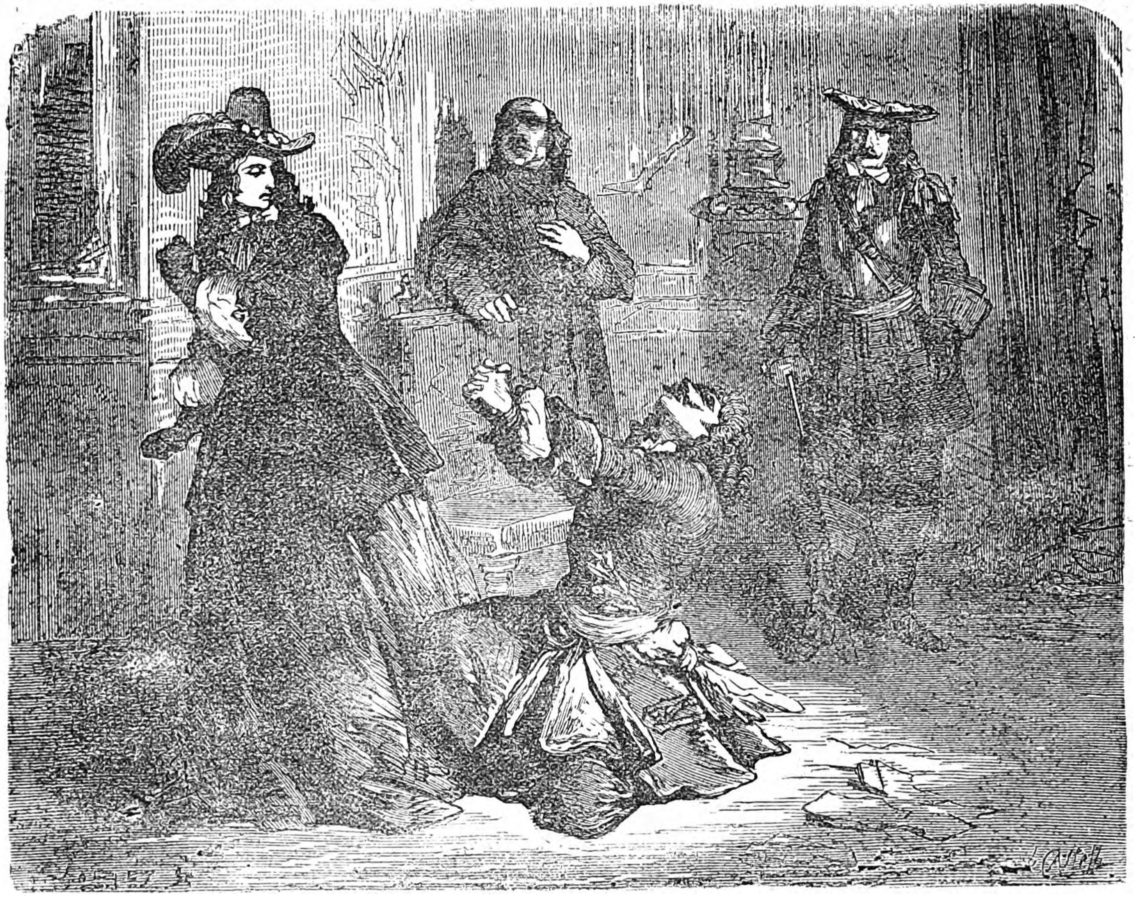

Drottning Kristina och Monaldeschi *).

“Den 6 November 1657 skickade drottning Kristina af Sverige, hvilken då bodde i kungliga slottet i Fontainebleau, en af sina tjenare till mitt kloster med helsning att hon ville tala vid mig. Sedan mannen blifvit förd till mig, frågade han om jag vore klostrets prior och underrättade mig, då jag jakat härtill, att man väntade af mig att jag genast skulle infinna mig hos drottningen af Sverige.

För att ej låta H. M:t vänta följde jag honom genast till slottet utan att medtaga någon af mina klosterbröder. Efter att ha fått vänta några ögonblick i ett yttre rum, infördes jag i drottningens. Hon var allena, och jag såg af uttrycket i hennes ansigte, då jag vördnadsfullt frågade hvad hon befalde, att något oangenämt måste ha inträffat. H. M:t dröjde ett ögonblick med svaret och tillsade mig sedan temligen sträft att följa henne till ett ställe der hon kunde samtala ostördt med mig och der inga lyssnare kunde finnas. Hon förde mig nu till Hjortgalleriet, vände sig der plötsligt om mot mig och frågade om vi någonsin förr sett hvarandra. Jag svarade H. M:t att jag redan förut haft den äran att göra henne min uppvaktning och att hon då visat sig mycket nådig mot mig. Hon nickade med hufvudet, kastade några blickar omkring sig och yttrade derefter, syftande på min klosterdrägt, att den klädnad jag bar uppfylde henne med tillförsigt att hon kunde tryggt anförtro sig åt min heder. Sedan affordrade hon mig löftet att jag skulle hemlighålla hvad hon nu ämnade meddela mig lika samvetsgrannt som om det yttrats i biktstolen. Jag svarade vördnadsfullt att det tillhörde mitt heliga embete att bevara de hemligheter som anförtroddes mig. Jag hade ännu aldrig förrådt någons enskilda angelägenheter och kunde sjelf gå i borgen för att jag var värdig att hedras med en drottnings förtroende.

---

*) Berättadt af pater Le Bel, som vid denna tid var prest i Avon vid Fontainebleau.

Härpå öfverlemnade H. M:t åt mig ett med tre sigill förseгladt, bref och handlingar innehållande paket, hvilket likväl icke hade någon adress eller utanskrift, och befalde mig att sorgfälligt gömma detsamma och vara beredd att återställa det åt någon person genom hvilken hon ansåg lämpligt att återfordra det. Derjemte ålade hon mig att lägga noga märke till den dag och timme samt det ställe der hon gifvit paketet åt mig, hvarefter jag fick gå. Jag lemnade drottningen ensam i galleriet, der hon långsamt gick från mig, med hufvudet nedböjdt mot bröstet och, såvidt jag af hennes uppförande kunde märka, i mycket nedtryckt sinnesstämning samt ett rof för plågsamma tankar.

Lördagen den 10 Nov., kl. 1 e. m., kallades jag åter till Fontainebleau. Jag framtog paketet ur min pulpet, ty jag anade att man skulle återfordra detsamma, och följde budbäraren såsom förra gången. Nu förde han mig genast till Hjortgalleriet. Knappt hade jag inkommit der förrän han slog igen dörrarne bakom mig så hastigt och häftigt, att jag nästan förskräcktes. Då jag lugnat mig, såg jag H. M:t stå midt i galleriet och samtala med en af hofherrarne, hvilken allmänneligen var känd under benämningen “markisen“ och hvilken jag inom kort fann vara marchese Monaldeschi, drottningens af Sverige förste hofstallmästare. Jag närmade mig H. M:t, bugade mig och stannade derpå afsides för att vänta tills hon behagade tilltala mig.

Med ett dystert och strängt uttryck i ansigtet samt med klar och fast stämma uppfordrade mig drottningen nu att inför markisen och tre andra män, hvilka likaledes befunno sig i galleriet, åt henne återlemna det paket som hon anförtrodt mig att förvara. Nu drogo sig två af männen några steg tillbaka, medan den tredje, en officer vid drottningens lifvakt, stälde sig nästan alldeles bredvid henne. Jag öfverräckte paketet åt drottningen, och hon betraktade det en lång stund, försänkt i tankar. Slutligen öppnade hon detsamma, framtog brefven och handlingarne samt gaf dem åt markis Monaldeschi med uppmaning att läsa dem. Sedan han gjort detta, frågade hon honom med samma stränga blick och lika fast stämma om han hade någon kännedom om de papper han nyss läst. Markisen blef likblek i ansigtet och förklarade att det var första gången han läst dem.

“Påstår ni er ej ega minsta kännedom derom?“ frågade drottningen. “Svara mig bestämdt och öppet, min herre — ja eller nej!“

Markisen blef ännu blekare och stammade med nedslagna ögon:

“Jag har aldrig sett dem förr.“

“Påstår ni också att ni icke alls känner till de här?“ sporde drottningen, framdrog plötsligen ett annat paket ur sin klädningficka och höll det under markisens ögon.

Denne förskräcktes, tog några steg tillbaka och svarade icke ett ord. Det paket drottningen gifvit mig innehöll endast afskrifter. Det var originalhandlingarne som hon höll framför markisens ögon.

“Vill ni förneka ert eget sigill och er egen handstil?“ frågade drottningen.

Markisen framstammade några ord, hvari han erkände att sigillet och stilen voro hans, men sökte på samma gång urskulda sig och på andra personer vältra skulden till den skymf som låg i nedskrifvandet af dessa bref. Medan han talade, stälde sig de män hvilka drottningen hade hos sig tätt invid honom. H. M:t hörde markisen till slut.

“Ni är en förrädare!“ sade hon derefter och vände honom ryggen, och i samma ögonblick hon uttalade dessa ord drogo de tre männen sina värjor.

Då markisen såg de blottade vapnen, fattade han genast drottningens hand och drog henne med sig, först till ett hörn i galleriet och derefter till ett annat, derunder i de mest bevekande ordalag anropande henne att åtminstone lyssna till hvad han ville säga och lyssna till hans ånger. Drottningen lät honom tala fritt utan att visa minsta tecken till vrede eller otålighet, skiftade hvarken färg eller bortlade sin stränga uppsyn. Det låg något förskräckligt i den kalla beslutsamheten i hennes blick, medan hon höll ögonen stadigt fästade på markisens ansigte.

Slutligen lösryckte hon sin arm, utan att likväl synas uppretad. De tre männen med de dragna värjorna, hvilka tigande följt markisen under det han förde drottningen från det ena gallerihörnet till det andra, slöto sig åter tätt intill honom, när han stod ensam. Efter en stunds djup tystnad vände sig drottningen till mig sägande:

“Högvördige fader, gif mig ert erkännande att jag behandlar denne man med den största opartiskhet!“

Vid dessa ord pekade hon med en liten ridpiska af ebenholts, som hon höll i handen, på markis Monaldeschi, hvarefter hon fortfor:

“Jag beviljar denne ovärdige förrädare nödig tid — ja, längre än han öfverhufvud eger rättighet att begära — på det han må rättfärdiga sig, om han kan det.“

Då markisen hörde dessa ord, upptog han ur en ficka innanför rocken några bref och en liten nyckelknippa samt öfverlemnade dem åt drottningen; den senare hade han dragit upp så raskt, att några silfvermynt medföljde och rullade kring golfvet. Då han härpå ville åter närma sig drottningen, gaf hon med ridpiskan ett tecken åt de tre männen, hvilka drogo sig tillbaka till ett fönster. Äfven jag aflägsnade mig så långt bort, att jag ej kunde höra hvad som sades. Det samtal som nu följde mellan drottningen och markisen räckte närmare en timme, och då det var slut, gaf H. M:t med ridpiskan de tre männen tecken att åter nalkas, hvarpå hon närmade sig mig.

“Min fader,“ sade hon med klar och tydlig stämma, “jag behöfver ej stanna längre här. Jag öfverlemnar denne man åt edra omsorger. Gör allt hvad ni kan för att rädda hans själ. Han har ej lyckats rättfärdiga sig och jag dömer honom till döden.“

Jag skulle knappt blifvit mera förskräckt, om dödsdomen fälts öfver mig sjelf än jag nu blef vid dessa drottningens sista ord. Äfven markisen hörde dem och kastade sig till hennes fötter. Jag knäföll nu bredvid honom och bad drottningen skänka honom sin förlåtelse eller åtminstone mildra straffet.

“Jag har fält hans dom, och ingen makt under solen kan förmå mig att återtaga den,“ svarade hon nu, vändande sig till mig. “Redan mången man har blifvit lefvande steglad för brott som skulle vara lefvande oskulden sjelf i jemförelse med den förbrytelse som denne menedige, otacksamme förrädare begått mot mig. Jag har anförtrott honom hvad jag knappt skulle yppat för en broder; han har på det nedrigaste sätt svikit detta förtroende, och jag gör endast mina rättigheter såsom drottning gällande öfver en förrädares lif. Bespara er alla vidare böner, ärevördige fader, ty, jag upprepar det än en gång, han är dömd till döden.“

Derpå gick drottningen ut ur galleriet samt lemnade mig ensam med Monaldeschi och de tre männen. Den olycklige störtade på knä för mig och bad att jag skulle uppsöka drottningen och utverka nåd för honom. Innan jag hann svara, omringade honom de tre männen, satte sina värjspetsar mot hans bröst och befalde honom i rå ton att utan uppskof bikta sig. Jag bad dem med tårar i ögonen att uppskjuta exekutionen så länge som möjligt, så att drottningen skulle få tid att besinna sig. Det lyckades mig verkligen att göra ett sådant intryck på anföraren, att han lemnade oss för att begära audiens hos drottningen och fråga om hon ännu stod fast vid sitt beslut. En stund derefter återkom han och sade, skakande på hufvudet, till Monaldeschi:

"Det finnes intet hopp mer, markis! Gör upp er räkning med himmelen och bered er till att dö."

"Gå ni sjelf till drottningen!" besvor mig markisen med hopknäppta händer och knäfallande. "Gör endast ett enda försök att rädda mig! Blott en förbön innan ni låter mig dö!"

Jag frågade de tre männen om de ville afvakta min återkomst, och då de lofvat detta, gick jag till drottningen. Jag fann henne ensam i sitt gemak och kunde hvarken i hennes ansigte eller beteende upptäcka minsta spår af att hon var upprörd. Alla mina föreställningar gjorde ej det ringaste intryck på henne; jag besvor henne vid det högsta och heligaste religionen känner att besinna att den ädlaste företrädesrättighet en suverän har, är att benåda och att en kristens första pligt är att förlåta. Hon åhörde mig lugnt. Inseende fruktlösheten af mina böner, vågade jag nu föreställa henne att hon ej var i sitt eget rike utan konungens af Frankrike gäst och bodde i ett af hans slott. Jag frågade henne äfven dristigt om hon tänkt på de möjliga följderna deraf att hon utan föregående dom och ransakning läte inom Fontainebleaus murar afrätta en af sin svit. Kallblodigt svarade hon mig att det för henne vore nog att veta till hvilket oförlåtligt brott Monaldeschi gjort sig skyldig; hon vore fullkomligt oberoende af konungen af Frankrike, vore öfverallt och alltid oinskränkt herre öfver sina handlingar och ingen ansvarig för sitt beteende mot sina undersåtar och tjenare, egde en suveräns alla rättigheter öfver dessas lif och frihet samt tänkte under inga förhållanden afstå derifrån.

Då jag fruktade att uppreta henne, inskränkte jag mig till att upprepa alla mina föreställningar, men hon afbröt mig tvärt och afskedade mig genom en rörelse med handen. Nu tyckte jag mig märka en liten förändring i hennes ansigte, och det föll mig in att hon kanhända i detta ögonblick ej skulle varit obenägen att uppskjuta afrättningen, om hon blott kunnat göra det utan att synas vankelmodig i sina beslut och behöfva frukta att Monaldeschi skulle undkomma. Innan jag öppnade dörren ville jag derför söka draga fördel af drottningens af mig förmodade sinnesförändring, men redan efter de första orden gaf hon mig en vink att gå, och med tungt hjerta fogade jag mig efter nödvändigheten samt lemnade henne.

Då jag återkom till galleriet, såg jag de tre männen ännu stå omkring markisen med värjspetsarne mot hans bröst alldeles som då jag lemnade honom. "Skall han lefva eller skall han dö?" ropade de mot mig vid mitt inträde, men det behöfdes intet svar, ty de läste det i mitt ansigte. Markisen suckade djupt men sade ingenting. Jag satte mig på en stol, vinkade honom till mig och bad honom, så godt min upprörda sinnesstämning medgaf, att göra bot och bättring samt bereda sig till döden. Knäfallande och med hufvudet i mitt knä, började han sin bikt, men efter en stund sprang han upp med ett anskri af fasa; det lyckades mig dock att lugna honom och åter rikta hans tankar på himmelska ting; han fullbordade sin bikt än på latin, än på franska och italienska, allt efter som i hans upprörda och förskräckta tillstånd han i det ena eller andra språket fann de lämpligaste uttrycken.

Straxt efter det han slutat sin bikt inträdde drottningens allmoseutdelare i galleriet. Utan att afvakta absolutionen, störtade den olycklige markisen honom till mötes i förhoppning att genom dennes bemedling en vändning skulle kunna framkallas i hans öde. De samtalade länge och sakta i ett hörn och fattade derunder hvarandras händer. Derpå lemnade allmoseutdelaren galleriet, dervid han bad anföraren för de tre männen följa sig. Straxt derefter återkom denne och sade till markisen: "Låt gifva er absolution och gör er förtrogen med tanken att ni måste dö." Vid dessa ord fattade han Monaldeschi i armen, nedtryckte honom i yttersta ändan af galleriet under den helige Germani bild och stötte derpå, innan jag hann träda emellan eller knappt bortvända blicken, värjan i hans högra sida. Monaldeschi omfattade klingan med ena handen, hvarvid två fingrar afskuros, men värjspetsen studsade mot hans sida, hvarpå anföraren utropade: "Han har en pansarskjorta under kläderna!" och med värjan gaf honom en stöt i ansigtet. Då Monaldeschi kände sig sårad, vände han sig om mot mig, ropande: "Min fader! Min fader!" Jag skyndade genast till honom, och nu trädde mannen som riktat stöten och de båda andra tillbaka. Med ena knäet stödt mot golfvet, bad markisen Gud om nåd och sade något i mitt öra; jag meddelade honom absolution, tilläggande att han måste dö för sina synders skull och derför förlåta dem som gåfvo honom döden. Derpå nedkastade han sig till golfvet, hvarefter en af de tre bödlarne, som hittills ej anfallit honom, gaf honom en värjstöt i nacken. Markisen föll med ansigtet mot golfvet, reste sig derpå upp litet och tecknade åt männen att de skulle genomborra hans hals och sålunda döda honom på en gång. Samme man gaf honom nu tre stötar i nacken utan att likväl tillfoga honom dödliga sår, ty pansarskjortan gick högt upp om halsen.

Då jag såg detta, närmade jag mig och uppmanade markisen att bära sitt straff med tålamod. Derunder framträdde bödlarnes anförare och frågade mig om jag ej ansåg det vara tid på att gifva Monaldeschi nådestöten. Jag afvisade honom häftigt, sägande att jag här hade ingenting att befalla och att jag, om min åsigt skulle gält något, måste rösta för skonandet af markisens lif och ej för straffets påskyndande. Mannen bad nu om ursäkt och medgaf att han handlat otillbörligt, då han stält en sådan fråga till mig.

I detsamma öppnades dörrarne till galleriet och drottningens allmoseutdelare inträdde åter. Markisen hade hört detta, reste sig upp mot golfvet och igenkände honom. Han samlade nu sina sista krafter och vacklade, hållande sig vid väggen, till slutet af galleriet, der han föll till den andliges fötter och hviskade några ord liksom om han biktat sig, hvarpå almoseutdelaren, sedan han förut bedt mig om tillstånd dertill, gaf honom absolution och derefter återvände till drottningen.

När dörrarne tillslutits efter denne, gaf den man som sårat markisen i nacken honom en väl måttad stöt i strupen med en lång smal värja straxt ofvanför pansarskjortan. Monaldeschi sjönk ned på högra sidan och talade ej mer, men han andades ännu något öfver en fjerdedels timme, hvarunder jag bad med den olycklige. Då blodet upphörde att rinna ur det sista såret, flydde lifvet ur hans kropp. Klockan felades nu en qvart i fyra; den olyckliges dödskamp hade från det ögonblick, då drottningen uttalat hans dödsdom, varat i nära tre timmar. Öfver hans lik läste jag *De Profundis* och en bön, under det de tre männen stucko sina värjor i skidan och deras anförare genomletade markisens fickor. Sedan han likväl icke funnit något annat hos honom än en liten bönbok och en kort knif, gaf han de andre ett tecken, hvarpå de gingo sin väg och lemnade mig ensam med den döde.

Några minuter derefter aflägsnade äfven jag mig för att inför drottningen aflägga berättelse om förloppet. Det tycktes som om hon skiftade färg, då jag sade att Monaldeschi var död, men hennes kalla ljusa ögon blefvo ej mildare och hennes fasta stämma ej vekare än de några timmar förut voro i galleriet. Hon talade endast obetydligt och mumlade blott för sig sjelf: “Han är död! Han förtjente dö!“, hvarefter hon, vändande sig till mig, fortfor: “Min far, jag öfverlemnar åt er att draga försorg om hans begrafning, jag vill bekosta de messor som skola läsas för hans själs ro.“

Jag lät lägga liket i en kista och på en kärra föra denna till kyrkogården, ty den döde var mycket tung, vädret regnigt och väglaget mycket dåligt. Måndagen den 12 November kl. ¾6 e. m. nedsattes markisen i Avons kyrka i närheten af vigvattenskärlet. Följande dag skickade mig drottningen genom två sina tjenare 200 livres för att derför skulle läsas messor för hans själs ro.“

* * *

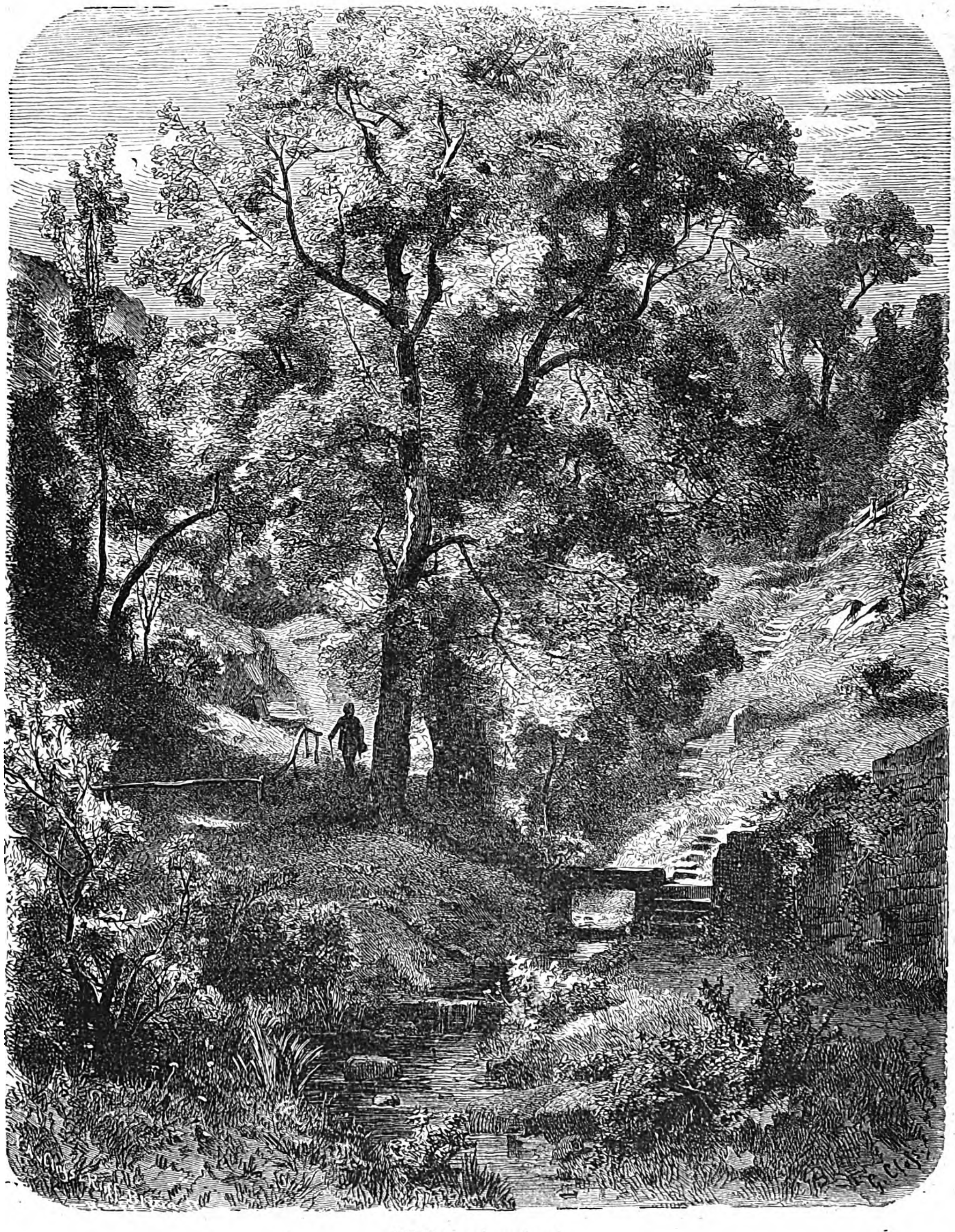

Bilder utan text.

10. **Vid skogsbrynet,** tafla af Gustaf Closs.

Jordskalfsböljor i Stilla hafvet

af R. A. Proctor.

Under det gamla verldens väldiga bergskedja, Himalaya, aldrig störes i sin majestätiska ro, hemsökes dess medtäflare i nya verlden, Andesbergen, tid efter annan af våldsamma skakningar, hvilkas verkningar låta förnimma sig öfver en tredjedel af jordytan. Till dessa skakningar hörer det jordskalf som inträffade den 13 och 14 Augusti 1868 och hvilket i många hänseenden var det märkligaste af alla dem som hemsökt trakten omkring den peruanska delen af Andesbergen. Liksom förhållandet var vid det stora jordskalf hvarigenom Riobamba förstördes år 1797, så synes äfven vid ifrågavarande tillfälle hafva egt rum en ofantlig och vidsträckt höjning af jordytan; men hur förfärliga följderna af den första och de senare vertikala stötarne än voro, var det likväl denna gång jordskalfvets verkningar på hafvet som förorsakade den största ödeläggelsen. Vi behöfva ej erinra om de hemska tilldragelserna i Chala, Arica och andra på Perus kust belägna städer; man torde ännu minnas beskrifningarne om hur hafvet först drog sig tillbaka från kusten och sedan vände åter, med oemotståndligt raseri vräkte sina vågor långt upp i landet, dervid krossande alla de skepp det förde med sig samt alla byggnader som befunno sig i dess väg.

Det var att förutse att en sådan revolution i hafvet vid peruanska kusten skulle fortplanta sig vidt omkring i Stilla hafvet, men det oaktadt intogs man af förvåning vid läsningen af berättelserna om de ofantliga vågor som nådde de aflägse liggande öarne i denna stora ocean. De uppgifter som efterhand meddelades om vågor hvilka passerat Honolulu och Hilo, som vräktes in i Yokohamas och Lyttletons hamnar och äfven upprörde ostindiska arkipelagens vatten ansåg man omöjligt att förklara genom hänvisning till en naturföreteelse som inträffat så många hundrade mil från dessa ställen.

Underkastar man emellertid dessa uppgifter en noggrann jemförelse, visar det sig tydligt att de alla utpeka Sydamerikas kuster såsom det ställe hvarifrån den stora böljan utgått öfver Stilla oceanen. Professor von Hochstetter har samlat alla de beskrifningar som synas sprida ljus öfver de från Arica utgångna stora jordskalfsböljorna, och fastän olyckligtvis böljorna i de flesta fall nådde Stilla hafvets öar och hamnar nattetid, finnes likväl att tillgå tillräckligt material för att klart angifva gången af ödeläggelsen.

Må vi först söka göra oss en klar föreställning om skådeplatsen för denna väldiga naturtilldragelse. Man har ej uppgjort några särskilda kartor öfver Stilla hafvet, och de som finnas i våra vanliga atlaser äro ej egnade att gifva oss ett tydligt begrepp om den verkliga formen och utsträckningen af denna ocean, som med afseende på sin naturliga beskaffenhet otvifvelaktigt är den märkligaste delen af hela jordklotet. Jag har sökt afhjelpa denna brist genom medföljande karta, hvilken i perspektiv återgifver det halfklot af vår jord hvartill Stilla hafvet hörer; genom tillhjelp af densamma skall man, såsom jag hoppas, kunna få en någorlunda klar föreställning om denna oceans utsträckning.

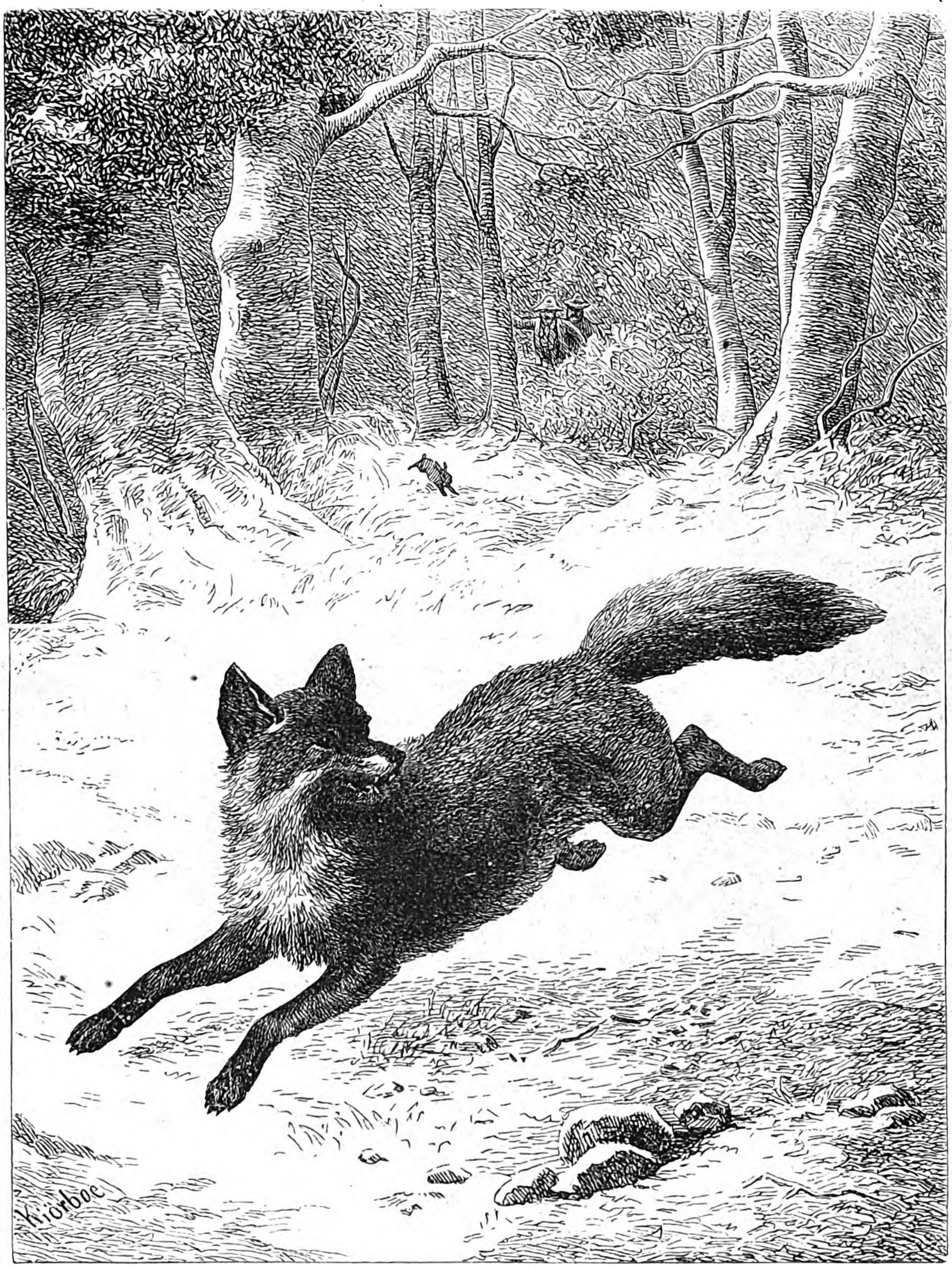

Bilder utan text.
11. **En räf,** tafla af C. F. Kiörboe.

Vid Perus kust har jag genom en hvit rundel angifvit den förmodade medelpunkten för rörelsen.

De stora böljor som utgingo från denna medelpunkt måste genast hafva förlorat sin cirkelform, i det de nämligen i följd af sin ofantliga storlek, så att säga, måste hafva vidrört hafsbotten och derför blifvit mer eller mindre försinkade allt efter som de passerade punkter i hafvet der djupet är jemförelsevis ringa eller betydligt.

I Arica märktes den första starka stöten den 13 Aug. omkr. 5 e. m. Tjugo minuter senare vältade en 50 fot hög bölja in öfver stranden, och det torde få antagas att de böljor som passerade Stilla hafvet sattes i rörelse vid denna tid.

Mot söder gick böljan längs utmed Chilis kust, der den nådde Coquimbo tre timmar efter katastrofen i Arica. En timme senare hann den Valparaiso, och ännu en timme derefter förskräcktes invånarne i Valdivia (1) *), då de sågo hafvet strömma in mot deras stad och hota den med förstöring.

Böljans gång norr om Arica är ej bestämdt angifven. Den 14 Augusti — någon närmare tidsbestämmelse meddelas icke — uppnådde den nya Kaliforniens kust nära intill San Pedro (2) och hade då en höjd af sextiotre fot.

Vid midnatt mellan den 13 och 14 Aug. hann böljan Sandwichsöarne (3), och från detta ögonblick till den 16 Augusti steg och sjönk hafvet på ett häpnadsväckande sätt omkring dessa öar. Det såg ut som om öarne först höjde sig långsamt under påverkan af dolda underjordiska krafter och sedan åter sjönko tills de tycktes uppslukas af vågorna, och derför hade man svårt att föreställa sig det endast hafvet var i rörelse.

---

*) Siffrorna inom parentes hänvisa till kartan å nästa sida.

Yokohama (4) uppnåddes af böljan den 14 Augusti, men tyvärr har ej heller tiden härför blifvit närmare angifven. Hade man vetat något härom, skulle det varit möjligt att bestämma hur lång tid en bölja behöfver för att tillryggalägga en väg i det närmaste lika lång som hälften af jordens omkrets.

Marquesas-öarne (5) hemsöktes af ofantliga böljor före midnatten den 13 Augusti; några bland öarne öfversvämmades fullkomligt af de högsta vågorna.

På Opara (6), der ett kolupplag finnes för de ångbåtar som gå mellan Panama och Nya Seland, observerades nio böljor, som följde efter hvarandra med tjugo minuters mellanrum och af hvilka den högsta spolade öfver kolupplaget.

Kl. ½ 2 på morgonen den 14 Augusti väcktes invånarne i Apiu på ön Opolu (7) ur sin sömn genom ropet att hafvet kom vältande in mot staden, och hela den dagen steg och sjönk hafvet med endast femton minuters mellanrum. Chatham-öarne (8), hvilka ligga ungefär lika långt från Arica, hemsöktes deremot först halfannan timme senare. Tre ofantliga böljor strömmade in öfver dessa öar, af hvilka den ena, den lågt liggande Tupunga, alldeles öfversvämmades. Två till tre timmar derefter hade böljan uppnått Fidjiöarne (9).

Nya Selands küster och i synnerhet vikarne på östra kusten af den längst i söder belägna ön hemsöktes af ofantliga böljor. Mellan kl. 3-4 på morgonen strömmade allt vattnet ur Lyttletons hamn (10) och återvände först efter en timme. Först kl. 5 började hafvet åter draga sig tillbaka, och en timme senare var vattenståndet lägst. Men kl. 7¼, ½9 och 11 rullade stora vågor in öfver hamnen.

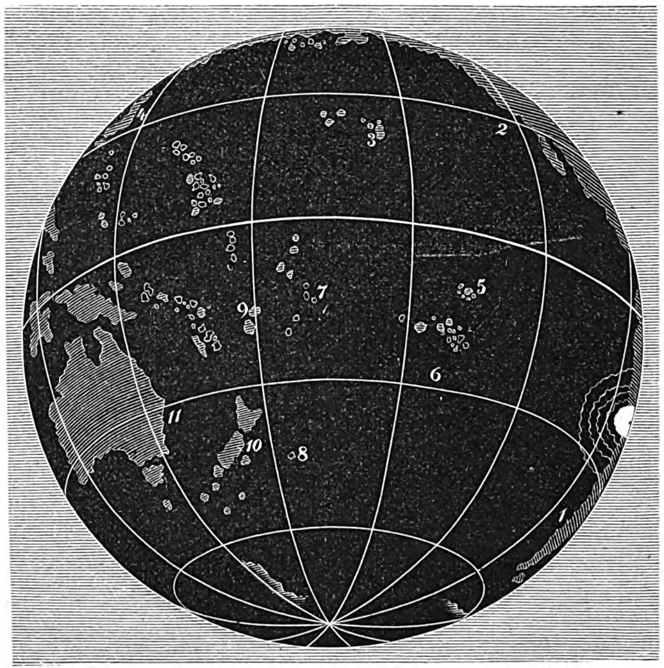

Slutligen nådde den stora böljan Australlandets kuster i närheten af Newcastle (11) omkring kl. ½ 7 på morgonen den 14 Augusti; här blefvo böljorna allt större med hvarje gång de kommo åter tills kl. ½ 12, hvarefter deras storlek minskades.

Hufvudvinsten af dessa resultater är att de sätta oss i tillfälle att bestämma Stilla hafvets djup. Airy, Whewell och andra framstående matematiker hafva visat huruledes hafsböljornas hastighet vexlar efter djupet i den del af hafvet der de gå fram. Der afståndet mellan böljbergen är stort, såsom fallet är med tidvattensböljan, visar sig den lag som angifver förhållandet mellan böljans hastighet och vattnets djup vara mycket enkel. Vältar sig samma bölja fram på ett ställe med dubbelt så stor hastighet som på ett annat, är hafvets djup i förra fallet fyra gånger så stort som i det senare; befinnes hastigheten på ett ställe vara tre gånger så stor som på ett annat, så är djupet nio gånger så stort, o. s. v. Med böljor af olika bredd är förhållandet något olika, men skilnaden blir ej synnerligt stor.

Nu har professor von Hochstetter omsorgsfullt undersökt böljans hastighet på dess väg från Arica till punkterna 1, 3, 6, 7, 8, 10 och 11 på kartan, och det resultet hvartill han kommit är i korthet följande:

Hastighet från Arica till 1 = 284 sjömil i timmen.
» » 3 = 417 » »
» » 6 = 362 » »
» » 7 = 358 » »
» » 8 = 360 » »
» » 10 = 316 » »
» » 11 = 319 » »

Först må man lägga märke till hur noga den ringa hastigheten till Valdivia öfverensstämmer med hafsböljsteorien, i det nämligen denna bölja, som strukit fram längsefter kusten, nästan öfverallt måste hafva passerat vatten af endast ringa djup. Afståndet till Sandwichsöarne tyckes den hafva tillryggalagt fortast, och man kan deraf draga den slutsatsen att Stilla hafvet har sitt största djup mellan Arica och 3. Till punkterna 6, 7 och 8 har böljan äfven gått fort, och vattnet är således djupt äfven här, fastän icke i samma grad som på den förstnämnda sträckan; men på böljans väg vidare mot vester från Chatam-öarne (8) till Nya Seland och Australien har deremot dess hastighet minskats mycket; medelhastigheten är på detta ställe ej stort större än den hade från Arica till Valdivia.

Det är lätt att af dessa resultater beräkna Stilla hafvets medeldjup på de olika linierna. De som på detta sätt vilja använda professor Airys resultater skola finna att följande uppgifter af professor von Hochstetter äro i det närmaste riktiga.

Mellan	Arica och	Valdivia (1)	1,190	famnar.
»	»	Sandwichsöarne (3)	2,565	»
»	»	Opara (6)	1,933	»
»	»	Chatam-öarne (8)	1,912	»
»	»	Lyttleton (10)	1,473	»
»	»	Newcastle (Austral.) (11)	1,501	»

Dessa resultater äro af desto större värde som Stilla hafvet blifvit mindre omsorgsfullt undersökt än Atlantiska oceanen. Visserligen har med tillhjelp af tidvattensböljan uppnåtts ett liknande resultat, men man kunde ej annat än i hög grad betvifla riktigheten af de slutsatser som gjordes med tillhjelp af denna bölja, emedan den nämligen under sin väg öfver oceanen beständigt påverkas af den attraktion under hvars inflytande den tillkommit.

Slutligen kunna vi tillägga att en bölja som den 23 December gick öfver Stilla hafvet från Japan till San Francisco och Diego, eller ungefär från punkten 4 till punkten 2, gifver ett resultat som stämmer väl öfverens med ofvanstående. Enligt Airys teori finner man nämligen att medeldjupet mellan Japan och San Francisco är 2,149 famnar samt mellan Japan och Diego 2,034 famnar.

Bekännelsen.

Jag älskar *tro* uti ett ädelt sinne,
Den tro som lifvets höga mål förstår,
Som ej förtrampar hvarje barndomsminne
Och ej på tvänne skilda banor går,
Den tro som ej sin svurna fana sviker
Men offrar allt för pligtens stränga bud,
Den tro som aldrig svigtar, aldrig viker
Och ej förgäta kan att Gud är Gud,
Den tro som aldrig kan sig sjelf förråda
Och vid hvars sköld ej någon fläck ses låda.

Jag älskar *hoppet!* Skimrande som våren,
Dess herradöme inga gränser har.
Det sträcker sig från vaggan och till båren,
Till tid som stundar ifrån tid som var,
Det gjuter kraft i millioner hjertan.
Den som har hoppet qvar är lycklig än;
Det tröstar sorgen och det döfvar smärtan,
Det ger åt lifvet dödens rof igen,
Det låter rosor än vid grafven knoppas;
Jag älskar hoppet! Det är skönt att hoppas!

Jag älskar lifvets heta purpurflamma,
Den unga *kärleken*, som allt förmår.
Den *var* och *är* och *blir* alltjemt densamma,
Så länge än ett dödligt hjerta slår.
När smärtans tår dess offerbrand besköljer,
Den brinner dock med ofördunkladt sken.
Och när i sorgens natt sig jorden höljer,
Den flammar endast dubbelt klar och ren.
Den gör en kung af tiggaren vid stafven,
Den lefver än på andra sidan grafven.

Jag älskar *oskuld* ren som dalens lilja;
Den värmer sinnet än i lifvets höst.
Jag älskar *kraft* uti en manlig vilja,
Jag älskar *vekhet* i ett qvinnobröst,
Jag älskar *striden* hvar en seger vinnes
På våldets härar och på ondskans makt.
Jag älskas *skönheten* hvarhelst den finnes
I ekens styrka eller rosens prakt,
I källans sorl, i daggens silfverdroppe,
I Karlavagnens stilla gång deroppe.

Jag älskar *dessa gröna furulunder*,
Som susande för nordanvinden stå,
Jag längtar hem till hyddorna derunder,
Till dessa klippor med sin snöglans på.
Jag älskar nordens skygga näktergalar,
Hvars ljufva toner ofta frid mig gaf,
Och bautastenen i de kända dalar
Och marmorkorset på min faders graf.
Jag älskar forsens dån i vinterqvällen
Och norrskensflamman kring de öde fjällen.

Jag älskar själens ljufva barndomsdrömmar;
Förgäfves tiden strör sitt stoft derpå.
När natten tyst på stjerneskruden sömmar,
De åter klart inför mitt öga stå.
Jag älskar *dikten* och dess broder *sången*,
Jag älskar *ärans* rika segerchar,
Jag älskar solen, äfven nedergången;
Ty *minnet* ock för mig sin tjusning har.
Jag älskar allt det herrliga på jorden —
Och först och sist — mitt fosterland i norden!

Aslög.

* * *

En svensk sjöofficers reseminnen.

Ett besök i Japan och Kina jemte bilder från vägen dit öfver Goda Hoppsudden, Bourbon, Nya Kaledonien, Manilla och Kokinkina. Anteckningar och minnen från en treårig tjenstgöring i franska flottan af A. Bæckström.

Det är i allmänhet en sällsynt företeelse att vår resebeskrifvande litteratur riktas med arbeten af landsmän som varit i tillfälle att besöka aflägset belägna länder och på samma gång ega en öppen blick för de företeelser som der möta främlingen, förmå deraf bilda sig en riktig föreställning om folkens skaplynne och lefnadsförhållanden. På senare tiden har ingen svensk vetenskapsman företagit någon resa i dylikt ändamål, utan har det hufvudsakligen varit officerare vid flottan som medföljt främmande mariners fartyg som riktat vår litteratur i detta hänseende. Den nyaste företeelse på detta område är ofvannämnda ganska digra arbete af löjtnanten vid kongl. flottan, hr A. Bæckström, som icke allenast fängslar genom skildringens liflighet och ej sällan humoristiska kolorit utan derjemte erbjuder en ganska rik fond af faktiska meddelanden och iakttagelser, vitnande om säker uppfattning och förmåga att skilja det hufvudsakliga från det mindre väsentliga och sålunda gifva läsaren en karakteristisk och kortfattad bild af de folk och länder han skildrar. Det kan ej vara vår afsigt att utförligt genomgå förf:s arbete utan endast att i korta drag gifva våra läsare en öfverblick af hans resa och hvad han derunder kommit i tillfälle att se.

Förf. gick ombord på fregatten la Sibylle, hvilken i slutet af April 1867 lemnade Toulons redd för att afgå till Nya Kaledonien med dessa det franska samhällets olycksbarn som kallas *forcats*, hvarjemte medföljde åtskilliga embetsmän och läkare, hvilka med sina familjer skulle begifva sig till kolonierna. Efter nära tre veckors hård segling varskodde utkiken slutligen Teneriffas bländhvita Pik och fregatten anlöpte Santa Cruz, som likväl lemnades efter förloppet af tjugofyra timmar i följd af det mindre vänliga mottagande man rönte der. Inom kort var la Sibylle ute på Atlanten. Sedan man medelst de sedvanliga karnevalsupptågen vid passerandet af linien och hvarjehanda förströelser sökt göra det enformiga lifvet ombord så angenämt som möjligt, länsade fregatten för frisk nordlig bris undan mot Kap, och inom kort syntes yttersta udden af gamla verlden, Bartholomeo Diaz' *Cabo del totas tormentos*, sedermera Goda Hoppsudden. Det väldiga Taffelberget, vid hvars fot två oceaners vredgade vågor brottas i vild kamp, helsades naturligtvis med allmänt jubel, och snart derefter kastade la Sibylle ankar i Simons bay.

Förf. lemnar härefter en koncist affattad redogörelse för Kap- och Natalkoloniernas mycket blandade befolkning, produkter, in- och utförsel, hvartill sluter sig en öfversigt af Kap-koloniens historia, dess större städer, Kap-staden med dess offentliga byggnader och lifvet der samt de verldsbekanta vinplanteringarne på Constantia-berget, hvarförutom han meddelar ett och annat af intresse om der bosatta landsmän, hvilka der åtnjuta stort anseende och ej glömt bort den gamla nordiska gästfriheten, liksom om våra norska och danska bröder som slagit sig ned derstädes.

Efter några veckors angenäm vistelse i Kap hissade la Sibylle åter segel, och sedan man haft att på Indiska oceanen utstå en flere dagars hård kamp mot de rasande vågorna, sekunderade af regn, åska och hagel, förde ljumma fläktar fregatten mot den cythereiska ön Bourbon, på hvars redd ankaret kastades fjorton dagar efter sedan Kap lemnats. Läsaren får nu en beskrifning af denna intagande och fruktbara ö med dess helsosamma luftstreck, hvartill sluter sig en öfversigt af dess historia. Ett särskildt kapitel egnar förf. åt Bourbons hufvudstad, St Denis, med dess blandade befolkning af lata kreoler, gravitetiska malabarer, negrer, mestiser, mulatter i de befängdaste toaletter, barnungar af alla raser i paradiskostym och malgascher, hvilka sistnämnde pläga på St Denis' gator uppträda såsom gycklare och kringvandrande musikanter, men hvilkas musikaliska prestationer för europeiska öron äro allt utom sköna. St Denis eger äfven två promenadplatser, *Jardin du Roi* och *Jardin aux Camélias*, af hvilka den förra är den företrädesvis fashionabla och den senare utmärker sig genom sina vackra anläggningar, hvilka likväl befinna sig i förfall. Under Bourbons lysande tid firades här fester, i jemförelse med hvilka de i Vincennesskogen voro ett intet, försäkrar den gamle portvakten. Då la Sibylle låg på St Denis' redd i fjorton dagar, fingo stadens gästfria invånare god tid att genom ett förekommande mottagande visa befälet sin välvilja, och förf. hade på flera bjudningar tillfälle att studera sällskapslifvet och beundra de förtjusande kreolskorna, hvilka dock för en europé måste förlora något vid en närmare bekantskap, då deras uppfostran är i hög grad ytlig. Icke desto mindre är det mycket vanligt att franska sjöofficerare gifta sig från Bourbon.

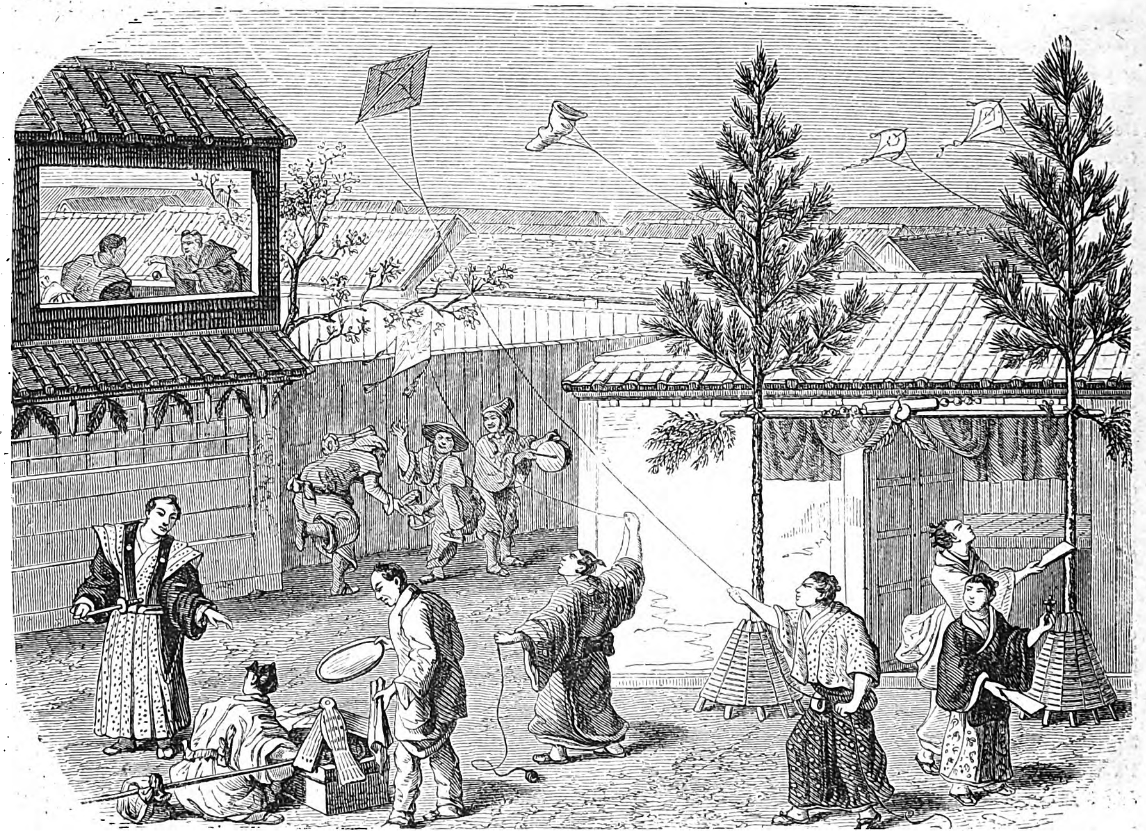
Nyårsfest i Japan. (Lek med pappersdrakar.) (Illustr. ur Ant. Bæckströms resa.)

Med en känsla af saknad skildes la Sibylles befäl och besättning från den gästfria och vackra ön, och kosan styrdes vidare mot öster. Den 5 Sept. passerades södra udden af van Diemens land, hvarefter kursen sattes nordligare och det sund passerades som skiljer Australien från Nya Zeeland och af fransmännen i anseende till den ostadiga väderleken och de vexlande vindarne derstädes fått den mindre smickrande benämningen *cochon de mer*. Sexton dagar efter det man dubblerat Australiens södra udde, fick man i sigte det aflånga Nya Kaledoniens höga bergsträckningar och de detsamma omgifvande korallbankarne, mot hvilka bränningarne sönderpiskas till ett fradgande hvitt skum. La Sibylle passerade derefter inloppet till öns hufvudstad Numea, och det sceneri som här utbreder sig för ögat erinrar stundom om Stockholms skärgård, endast med den skilnaden att vegetationen der har ett förbrändt utseende. Nya Kaledonien togs i besittning af fransmännen år 1854, dels emedan man ville ha en förvisningsort med ett helsosammare luftstreck än Guyanas, dels med anledning af de närbelägna engelska besittningarne Australiens och Nya Zeelands tilltagande vigt. Fransmännen äro i allmänhet inga kolonisatörer; de känna sig illa till mods, skilda från *la belle France*, och lefva derför i sina kolonier såsom befunne de sig på resande fot, i hvilket afseende de bilda en stark kontrast mot engelsmännen och tyskarne. I sex kapitel lemnar förf. oss en liflig skildring af kanakerna, eller infödingarne på ön, hvilka endast i så måtto påverkats af den europeiska civilisationen, att de låta bli att äta upp hvarandra samt att de oberoende stammarne bland dem föredraga *hvitt* kött framför *svart*. För öfrigt har med dem gått såsom med Amerikas indianstammar, nämligen att de med begärlighet tillegnat sig alla de civilisationen medföljande lasterna men högst få af dess välsignelser. Af intresse är äfven hvad man får veta om deras fester, de s. k. *pilou-pilou*, och krigsdanser, de olika stammarnes strider sinsemellan och de expeditioner som måste företagas för att hålla dem i tygeln, de europeiska nybyggarnes lif och förhållanden till infödingarne o. s, v.

I början af Dec. lyftade la Sibylle ankar och passerade i första dagarne af Jan. 1868 Karolinerna och Marianerna, hvarefter den den 15 ankrade utanför Manilla, hvilket en gång varit dessa trakters hufvudstad i industrielt och kommersielt hänseende, innan Hongkong och Shang-hai togo lofven af detsamma. Nu är förhållandet helt annorlunda. Dess befolkning, som förr uppgick till ett par hundra tusen själar af alla raser, utgöres nu af blott omkr. 120,000, hvaraf knappast 20,000 äro spaniorer och kreoler, resten kineser och tagaler. Dess redd, hvilken är så stor, att alla Europas flottor icke blott skulle kunna ankra utan äfven manövrera derå, ser nu jemförelsevis tom ut; stadens praktfulla kyrkor och palatser ligga i ruiner efter den förfärliga jordbäfningen 1863 och en dålig lagstiftning har fullbordat naturkrafternas förstörelseverk. Manilla sönderfaller i två, af den lilla floden Passig skilda delar, den gamla och den nya staden, till hvilken senare all handel och rörelse på senare tiden dragit sig. Manilla är likväl af intresse för främlingar just genom sina ruiner, öfver hvilka, utom en åt Fernando Magelhaens minne uppförd stor obelisk, reser sig en präktig staty af Karl III, som med fältherrestafven i sin utsträckta hand stolt betraktar förödelsen omkring sig och utgör en träffande bild af förgången spansk storhet. Förf. låter oss sedan göra bekantskap med Manillas idoga kineser, när de efter dagens mödor besöka sina aftonunderhållningsställen, der unga döttrar af den blommiga midtens rike under ackompagnement af ett slags sittra, tamburer och andra instrumenter utföra hela kinesiska romaner, samt förer oss äfven till de vedervärdiga opiumrökningslokalerna och de eländiga och osnygga tagalqvarteren. Han var äfven i tillfälle att bevitna en kyrklig fest som firades till minne af den helige Sebastian, ett temligen obskurt helgon för resten. Festen räcker i tre dagar och hvarje morgon anordnas stora processioner, hvari tusentals menniskor åtfölja teatraliskt utstyrda prester med hela deras tross af vigvattenbärare, korgossar, munkar och nunnor med standarer, krucifixer och brinnande ljus. På aftnarne äro gatorna närmast intill helgonets kyrka, den vackraste i staden, praktfullt illuminerade.

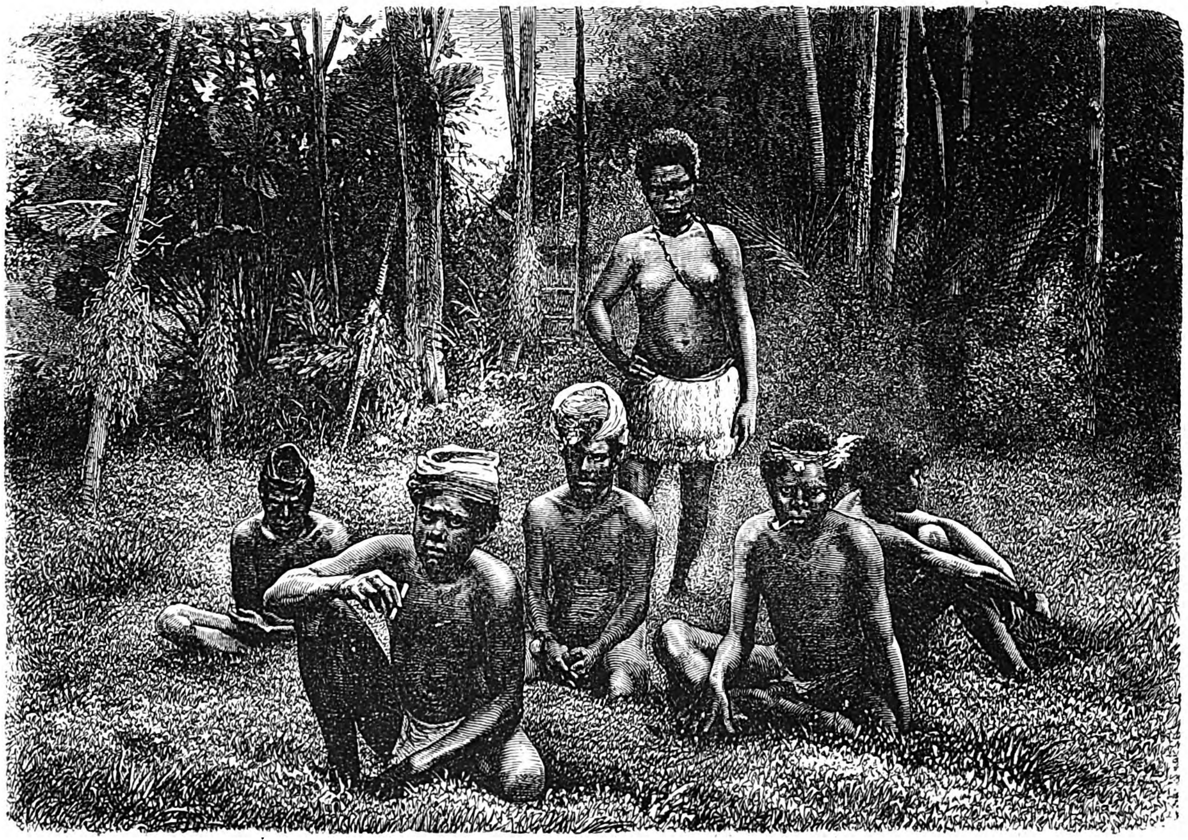

Infödingar på Nya Kaledonien. (Illustr. ur Ant. Bæckströms resa.)

La Sibylle afgick härifrån till Saigon, hufvudstaden i den franska kolonien Kokinkina, hvilken har ett ytinnehåll af omkr 15,000 geogr. qvadratmil och som fransmännen hoppats kunna göra till hvad Indien är för England, ehuru detta icke lyckats dem. Första början med eröfringen gjordes 1858 genom intagandet af Turane, en befästad stad nära kusten, 1861 utsträcktes det franska väldet längre åt vester, 1862 intogs den betydliga staden Vin-Long och 1863 afslöts med konungen af Annam traktaten i Saigon, hvarigenom stadfästes Frankrikes eganderätt till det ganska betydliga eröfrade området. De tre vestligaste af Kokinkinas sex provinser togos sedermera år 1867, nästan alldeles utan svärdsslag.

Invånarne ha emellertid litet emellanåt af de kinesiska mandarinerna drifvits till uppresningar, hvilka måst undertryckas med våld. Det fruktbara landet har dock gått framåt under franskt välde och eger en befolkning af 1,200,000 invånare, hvaribland infödingarne, annamiterna, äro de talrikaste; dertill komma kineser, 600 europeer (utom militär, tjenstemän och tillfälliga resande), malabarer och indier. Kolonien styres af en guvernör, under hvilken lyder en befälhafvare i hvartdera af de sex militärområden hvari fem af landets provinser äro indelade samt en öfverkommendant i Vin-Long. I civilt hänseende är hvarje provins indelad i s. k. inspektioner, hvilkas inspektörer mottaga order från kolonialsekreteraren, guvernörens närmaste man i civilväg. Förf. ger härefter en intressant skildring af de godmodiga annamiterna, hvilka dock i grymhet öfverträffa sjelfva tigern, när de retas, deras lefnadsvanor och klädedrägt, landets naturliga resurser samt dettas ytterst rika flora och fauna, hvari tigern framstår som dessa trakters plågoris men på samma gång såsom ett föremål för infödingarnes stora vördnad. Den starka hettan och de ständiga farsoterna göra emellertid Kokinkina föga omtyckt af europeerna. Läsaren får derefter göra bekantskap med hufvudstaden Saigon samt de förströelser som der erbjudas europeerna och åtfölja förf. på åtskilliga intressanta jagtpartier både till lands och vatten på de kanaler hvaraf landet genomskäres i alla riktningar. Med ångbriggen le Goëland — la Sibylle fick nämligen order att återvända till Frankrike — företogos derefter några expeditioner utefter Kokinkinas kust till der befintliga militärposter och för att bekämpa några annamitiska upprorsförsök, angående hvilka och de utflykter som i sammanhang dermed gjordes vi måste inskränka oss till att hänvisa till hvad förf. derom meddelar.

Le Goëland afgick sedan till Japan, åt hvilket förf. egnar nästan hela senare hälften af sitt arbete, hvilken också är af det jemförelsevis största intresset, såsom innefattande de fullständigaste meddelanden vi på vårt språk ega af en landsman som med egna ögon sett detta märkvärdiga land och dess egendomliga förhållanden, hvilka äfven synas ha särdeles intresserat honom. Att mycket finnes som han ej varit i tillfälle att se och lära känna faller naturligtvis af sig sjelf, men hvad som erbjudes är emellertid ganska betydligt, när man besinnar de svårigheter af hvilka främlingen mötes, då han vill närmare intränga i de japanska förhållandena.

Japans afskilda läge har gjort att det under mer än två århundraden åtnjutit en ostörd fred — hvaraf blifvit en följd att dess folkmängd ständigt ökats liksom dess produktionsförmåga, hvarför med skäl kan sägas att det är ett af de bäst lottade länder i verlden. Öfverallt i det stora riket råder den lifligaste och idogaste rörelse, i verkstäderna, på fälten och landsvägarne, och japanarne kunna också med rätta betraktas såsom ett i industrielt hänseende mycket högt stående folk, hvilket redan i en aflägsen forntid kände flera af de inrättningar som man anser ha blifvit uppfunna af europeerna. En märkvärdig omständighet med detta industriösa folk är den afvoghet det hyst och i viss mån ännu hyser mot andra nationer, i följd hvaraf det slutit sig inom sig sjelf och ej velat träda i handelsförbindelser med andra stater. De enda europeiska nationer som i äldre tider fingo ega någon gemenskap med Japan voro portugiserna och holländarne. Tre portugiser voro nämligen de första europeer som 1542 af eqvatorialströmmen drefvos till Japan; och tre år senare kastades den portugisiske äfventyraren Pinto i land på Kiusiu. Desse mottogos gästvänligt af det japanska folket, förbindelser inleddes och ett portugisiskt faktori upprättades vid Hirado, dit äfven några år senare anlände missionärer, hvilkas verksamhet kröntes med sådan framgång, att en katolsk kyrka fick uppbyggas i sjelfva Kioto. Kristendomen började likväl gripa omkring sig så starkt, att den dåvarande sjogunen Fide Yosis oro väcktes deraf, och år 1587 anstälde han mot de kristna och de japanare som antagit den nya läran häftiga förföljelser samt befalde att deras tempel skulle nedrifvas, skolorna stängas och missionärerna lemna landet. År 1611 fingo holländarne tillåtelse att inrätta ett faktori på den lilla ön Desima vid Nagasaki. Fide Yosis förföljelser mot de kristna, hvilka afbrötos genom de krig denne måste företaga mot Korea (1592 och 1597) för att sysselsätta de oroliga länsherrarne, upptogos åter af Toiodomo Jemitsu 1638, hvarefter kristna läran alldeles undertrycktes och inga andra nationer än holländarne och kineserna, hvilka senare hade ett litet faktori i Nagasaki, fingo inlåta sig i affärer med Japan. Det var först i början af detta århundrade bemödanden gjordes af England och Ryssland att med detta land knyta handelsförbindelser, hvilka likväl misslyckades. Dessutom anstäldes äfven af amerikanarne försök i samma syftning, ehuru länge förgäfves, och var det först genom kommodor Perrys expeditioner 1853, 1854 och slutligen 1858 som ett slut gjordes på Japans otillgänglighet för vestern. Sistnämnda år afslöts äfven en traktat med England, och straxt derefter kommo dylika till stånd med Frankrike och Portugal m. fl. europeiska länder och 1868 undertecknades ett handelsfördrag äfven mellan Sverige-Norge och Japan genom bemedling af holländska sändebudet.

Den af författaren gifna öfversigten af Japans historia är oaktadt sin sammanträngda form ganska innehållsrik och ger oss en totalbild af landets statsförfattning och öden från äldsta tider. Japan styres, till namnet åtminstone, af en andlig regent, mikadon, hvilken är gudarnes afkomling och jemte sitt hof står öfver alla andra dödlige. Den verklige regenten är taikunen eller sjogunen, under hvilken lyda daimioerna, som af mikadon mottaga län, der de herrska med oinskränkt makt, endast underkastade Gogensamas lagar, Japans konstitution, hvarjemte de äro förbundna att tillbringa sex månader af året i hufvudstaden, der de, när de återvända till sina provinser, måste qvarlemna sin gemål och sina barn såsom gisslan. Dessa äro de s. k. stora daimioerna, hvilkas antal uppgår till aderton. Den andra delen af Japans adel utgöres af de 344 små daimioerna, hvilka visserligen icke kunna i rikedom, makt och privilegier mäta sig med de stora länsfurstarne men dock bland sig räkna många mäktiga herrar. Till adeln höra äfven alla regeringens officerare och den ofantliga massan af lägre embetsmän, de s. k. yakuninerna. En egen klass af adeln äro loninerna, hvilka utgöras af personer som antingen förlorat sina befattningar eller ruinerat sig genom öfverdådigt lefnadssätt, hvarefter de bilda röfvarband eller såsom ett slags bravos låna sin arm åt de daimioer som behöfva deras hjelp i någon ruskig affär. De stora och små länsherrarne samt de lärda äro de privilegierade samhällsklasserna och de enda som få begagna två sablar. Ett slags statsråd eger Japan i *gorogio*, riksrådet, som är sammansatt af fem ministrar och hvars beslut för att blifva gällande skola vara underskrifna af sjogunen. Dessutom finnes ännu en församling, kalladt *kojuki*, hvilken består af aderton daimioer tillhörande de äldsta slägterna. Den pröfvar alla nya lagar och öfvervakar att grundlagens stadganden ej öfverträdas samt anses såsom en representant för mikadon och hans rättigheter. Då någon fråga af stor vigt förekommer, eger denna församling rätt att sammankalla ett allmänt möte af alla daimioerna. Ett slags officiella spioner äro *ometsk*erna, hvilka i provinserna öfvervaka att författningarne efterlefvas.

En intressant afdelning af förf:s bok är den hvari han skildrar Japans tre religioner, nämligen kamikulten (sintismen), buddhismen och confucianismen, och gör läsaren bekant med den japanska skapelsemyten, sedebuden, de buddhistiska templen med deras *mikosi*er, eller helgonskrin, de högre och lägre gudomligheterna, de 10,000 urämnenas uppkomst och geniernas skapelse o. s. v. Japanarne äro mycket toleranta i religionsväg och taga ingen anstöt af att deras lägre gudomligheter karrikeras på det mest löjliga sätt. Förf. egnar dessutom stor uppmärksamhet åt de religiösa festerna, eller *matsurai*, processionerna, *goseki*erna, hvilka äro ett slags karnevaler och af hvilka må såsom de förnämsta nämnas Dockornas fest, Standarfesten och Lyktfesten.

Japanaren är i allmänhet reslig och välväxt samt besitter mycken fysisk styrka, har svart hår och svarta ögon, aflångt ansigte, rak näsa och liten mun. Liksom kinesen, håller han starkt på de bruk och inrättningar han ärft från förfädren och är derför mycket obenägen för alla nyheter och förändringar i det bestående samt för förbindelser med främlingar. Men har han en gång ingått sådana, så kan man lita på honom. I synnerhet är han mycket tacksam för bevisade tjenster; han glömmer aldrig det goda man gör honom men också icke heller en oförrätt. Ett utmärkande drag hos honom äro hans stolthet och starka hederskänsla, hvilka gifvit upphof åt det sjelfmord som är kändt under namnet *hara-kiru* och består i magens uppskärning. Japanarne äro de höfligaste menniskor under solen, och det är en högst komisk syn att se två sådana helsa på hvarandra, hvarvid händerna gnidas mot låren under upprepade böjningar på hufvudet och knäna och framstammandet af en massa höflighetsformler mellan de sammanbitna tänderna. Dertill är han intelligent och energisk. Han eger en öppen blick för hvad europeerna ha utmärkt och gör efter det, om det behagar honom; sålunda har Japan skaffat sig en flotta efter europeiskt mönster, omorganiserat sina trupper samt beväpnat och disciplinerat dem på europeiskt sätt. I Yeddo finnes en undervisningsanstalt der de vesterländska språken studeras, europeiska läkare ha blifvit inkallade och å de japanska varfven byggas förträffliga fartyg, hvarå beställningar ingå från Kina. I sitt hemlif utmärker sig japanaren genom stor enkelhet, måttlighet och gästfrihet, och såväl hos den fattige som den rike råda ordning och renlighet. I umgänget är han älskvärd, och de förnäma utmärka sig genom ett fint och bildadt sätt.

Hvad som hos japanskorna genast ådrager sig uppmärksamheten är deras små och välformade händer och fötter, utsökt vackra tänder, milda ögon, svarta, fint formade ögonbryn, rena och ovala ansigtsform, gratiösa former och smidiga växt, hvarjemte de stundom besitta stor bildning. Deras drägt är mycket kokett, det rika svarta håret uppsättes på många besynnerliga sätt medelst långa nålar. De sminka sig i högsta grad, och till och med landtmannens på risåkern arbetande hustru betäcker panna, hals och kindben med ett tunnt lager af smink. Hvad som i hög grad vanställer den gifta qvinnan är att hon afrakar ögonbrynen och svartmålar tänderna. Qvinnans ställning i Japan är mycket bättre än i Kina, ty hon eger större frihet, men fastän det ej är mannen tillåtet att ha mer än en hustru, får han dock taga så många bihustrur han vill, och det påstås att det är den lagliga hustrun som utser dessa, hvilka blifva hennes tjenarinnor, liksom deras barn blifva underdåniga hennes egna.

En omständighet som kommit europeerna att fatta en låg tanke om japanarnes blygsamhetskänsla är att japanskorna ofta göra sin toalett på dörrtröskeln inför allas ögon samt att personer af båda könen bada tillsammans i de allmänna baden. Detta bruk, som är så rakt motsatt europeiska begrepp om det passande, har derför också varit föremål för olika förklaringar. Somliga anse att det härflyter af naturlig naivetet och icke af verklig moralisk osedlighet, andra deremot uttömma sin vredes skålar öfver de stackars japanskorna och påstå att de sakna all känsla för det anständiga och passande. Att afgöra hvem som har rätt är mycket svårt, men det torde kunna få antagas att denna paradisiska oskuld, om den verkligen existerar, skall med tiden komma att rodna öfver sin naturliga nakenhet inför de civiliserade europeernas högst tadelvärda nyfikna närgångenhet. Förf. tyckes luta åt deras åsigt som anse blygsamheten vara ett i Japan “okändt sinne“. En sorglig sida af qvinnans ställning i Japan är det lif unga flickor såsom *geko*er föra i tehusen, hvilka de dock mången gång lemna för att blifva aktade mäns hustrur.

Ett särskildt erkännande förtjenar den omsorg hvarmed den japanska ungdomen uppfostras, ty öfverallt på landsbygden ser man skolor der barnen af bonzerna undervisas i skrifning, räkning, fäderneslandets historia och geografi.

Vi ha i så stor mån utrymmet medgifver sökt gifva läsaren en öfversigt af förf:s arbete, men måste för öfrigt hänvisa till hvad det eljest innehåller om folkets lif och förhållanden, om de stora städerna Nagasaki, Yokohama, Yokotska med det i dess närhet belägna Kamakura-templet, hufvudstaden Yeddo med dess taikun-palats, daimio-qvarter, rörliga gatulif, magasiner för sidenväfnader, porsliner och lackerade arbeten m. m., Osaka, Kobé och Hiogo, hvilket allt torde komma att skänka läsaren lika stort nöje som det vi erfarit.

Le Goeland afgick derefter till Kina för att sedan återvända hem. Då man låg endast en kort tid i hvarje hamn, fick förf. ej tillräcklig tid att sätta sig närmare in i de kinesiska förhållandena, hvarför också hans meddelanden om detta land äro mycket kortfattade, hvilket dock är af mindre vigt, då vi redan på vårt språk ega flere goda arbeten om Kina. Det lilla han ger oss är dock af intresse, och läsaren skall säkert med nöje följa honom på hans ströftåg genom Shang-hai, Fu-tchu-fu, Amoy och Hongkong, Wampoa och Kanton samt på hans utflykter i sampan på några af de kinesiska floderna och kanalerna, äfvensom finna intressanta de reflexioner han gör angående åtskilliga kinesiska förhållanden samt invånarnes karakter, seder och bruk.

Le Goëland styrde derpå åter kurs till Saigon. Den 18 November 1868 anträdde förf. från denna stad hemresan med transportfartyget l'Orne, och inom kort varseblef man Bintangöns höjder och straxt derefter kastades ankar på Singapores redd, hvars fysionomi m. m. förf. angifver i några raska drag. Hemlängtan gjorde att l'Orne låg endast några dagar i Singapore, och efter att ha anlupit Bourbon och Goda Hoppsudden, passerades St Helena. Den 16 Febr. 1869 ankom l'Orne till örlogshamnen Rochefort, der förf. tog ett hjertligt afsked af sina franska vänner, hvilka åt skilda håll uppsökte det länge saknade hemmet.

Beklagande att det knappa utrymmet tvungit oss att endast angifva gången af förf:s resa samt blott i förbigående påpeka hvad som i hans bok slagit mest an på oss, kunna vi ej annat än på det varmaste anbefalla densamma hos våra läsare, hvilka säkert icke skola ångra den angenäma bekantskapen dermed, hvartill äfven kommer att arbetet utmärker sig genom prydlig utstyrsel och ett stort antal goda illustrationer i stentryck och träsnitt, af hvilka senare vi här äro i tillfälle att meddela åtskilliga prof.

* * *

Charlotte Corday

af Sophie Bolander.

1. Charlotte.

Charlotte Corday var född den 28 Juli 1768. Hon var af en gammal adlig slägt som råkat i fattigdom och oansenlighet. Hennes fader, Jean François Corday d'Armans, vacklade mellan hoppet att se sin familj åter insatt i alla dess fordna privilegier och tidens nya anda, som förnekade alla bördens företrädesrättigheter. Så tvekande förmådde han lika litet att genom erkännande af medborgerliga tänkesätt bestämdt och utan att rygga tillbaka uttala grundsatser som stridde mot hans börds intressen som att uppträda för desamma tvärt emot de meningar som dagligen gjorde sig mera gällande.

Charlotte framlefde sin första ungdom i sitt fädernehem; de första intryck hon erfor framkallades vid åsynen af en bekymrad och ofta svårmodig fader, behöfvande syskon och alla dessa tusende plågsamma och tryckande trångmål som uppstå inom en familj den kärleken förenar men fattigdomen betungar. Så stod Charlottes vagga midt ibland föremål som ej illa uttryckte bilden af hennes tid: midt i panoraman af en verld i smått, hvars alla medlemmar, i känslan af de polyparmade band som omsnärjde dem, krampaktigt ansträngde sig för att lösgöra sig. En sådan atmosfer verkar nedslående och förslappande på svaga naturer, men elektriskt och spänstigt på varma, känsliga själar.

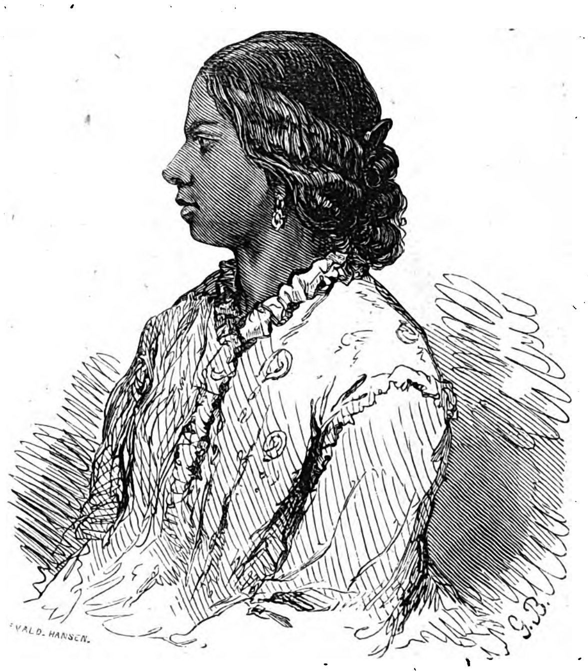
Malay-qvinna på Manilla. (Ur Bæckströms resa.)

Vid tretton års ålder kom Charlotte i ett kloster i Caën i Normandie, der en hennes tant, en fru de Bezance, var abbedissa. Denna fattade mycken kärlek för sin unga nièce, och här fick Charlottes andelif en friare riktning. Den tidens nya filosofiska anda trängde sig till och med in i klostren; man läste öfverallt Rousseau, Voltaire, Montesquieu, Diderot och de af dem framkallade revolutionära skrifter. Charlottes kraftiga och heroiska sinne fästade sig dock med öfvervägande förkärlek vid gamla tidens hjeltekarakterer; Brutus och Judith talade mäktigt till hennes själ, romerska historien med sin rikedom på stora handlingar, den stoiska fosterlandskärlek som alstrade män sådane män som Horatius Cocles och Mucius Scævola, och som lät en hel slägt, Fabiernas, med gods och blod offra sig åt upprätthållandet af sitt lands ära och rykte — sådana bilder eldade hennes själ och gaf hennes ande denna spänstighet och kraft som blef grunden till det lugn och den sinnesnärvaro med hvilka hon midt under de lösgifna passionernas stormar gick fram på sin skarpt utstakade bana. Denna sinnesstämning stadgade sig ännu mera under Charlottes vistande hos en annan tant, en gammal adlig dam som bodde i Caën och som upptog henne vid nitton års ålder i sitt hus och lemnade henne den fullkomligaste frihet att tänka och sysselsätta sig efter egen håg och smak.

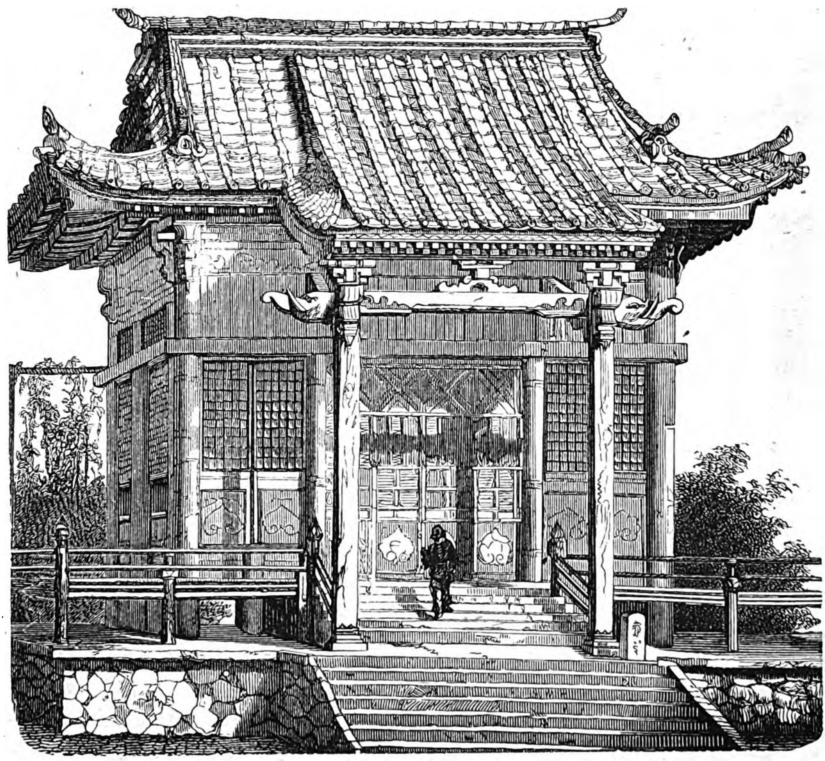
Buddhistiskt tempel. (Ur Bæckströms resa.)

Fru de Bretteville, så var denna tants namn, lefde väl i förtroligt umgänge med adeln i Caën, men det oaktadt hade Charlotte tillfälle nog att draga sig inom sin egen verld. Der lefde hon blott i sina böcker och sina ideer. Dagarne igenom kunde man se henne gå ensam tankfull omkring i trädgården eller sitta i en löfsal och lyssna till springkällans enformiga men oroliga brus; då lefde hon med sin själ i fantasiens drömverld. Liksom jungfrun af Orléans under det underbara trädet hörde Guds moder tillropa sig, så måste också Charlotte i sin ensamhet hört mången kallande röst från de stora andarne af sin själs idoler. När hon från sin sjelfskapade verlds skönhet, uppfyld af höga och heliga tankar, trädde ut i den verkliga, låg alltid ett leende, som hade något öfverjordiskt i sig, på hennes läppar och med en englalik välvilja lånade hon alltid sitt öra till ögonblickets fordringar.

2. Anarkien.

I de i många tusende exemplar spridda skrifterna af Marat, Camille Desmoulins och andra republikanska så kallade folkvänner qvarstod skenet af den konstitutionella monarkien endast som en liten punkt i den vunna folkfriheten. Man rasade icke mera mot det öfvervunna konungadömet utan blott mot dem som misstänktes att hysa önskningar om ett konungadöme i Frankrike. Bland dessa senare hade man alltid ögat fästadt på girondisterna. Ehuru dessa ville skydda konstitutionen, hvilken de besvurit, voro de likväl republikaner; många bland dem öfverensstämde till och med i jakobinernas grundsatser och voro endast den lagliga ordningen tillgifna med hela vigten af sina talanger.

Den 10 Augusti 1792 hade ändtligen tronens sista spillror ramlat. Den segrande fienden vid landets gränser, med hvilken den kungliga familjen stod i hemliga förbindelser, och framför allt de hotande proklamationer genom hvilka denne fiende förklarade sig färdig att förstöra stad och land, derest man ej insatte konungen i hans *fulla rättigheter*, jemte tusende andra faror, bringade de till det yttersta drifna folkmännen till förtviflans åtgärder och en kamp på lif och död för friheten. Robespierre, Danton, Marat och andra af monarkiens oförsonligaste fiender behöfde icke många vinkar för att sätta den redan förberedda hämnden i verket, och folket samlade sig den 10 Augusti, bättre beredt på och organiseradt för Tuilleriernas intagande än trenne år förut för Bastiljens.

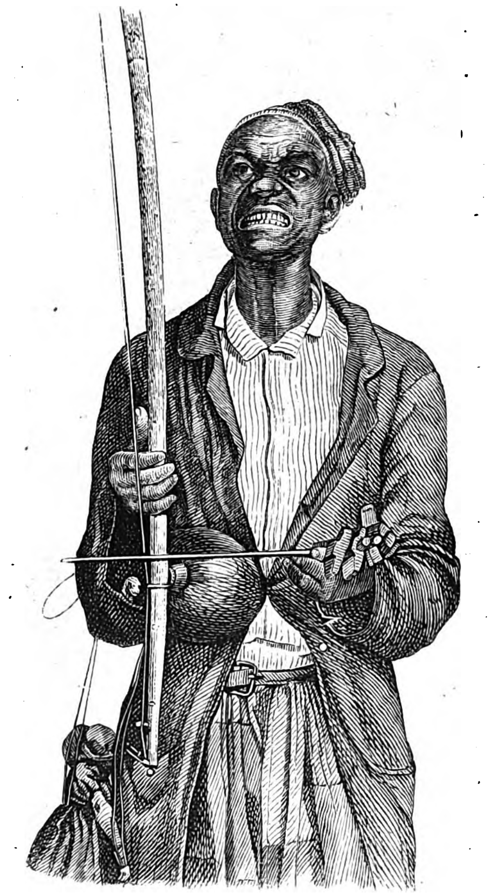

Musicerande malgasch. (Ur Bæckströms resa.)

Konungen flyktade med sin familj i nationalförsamlingens sköte för att i egen person bevista sin tronafsättning och bli behandlad som statsfånge.

Från detta ögonblick svämmade anarkien som en uppdrifven och ohejdlig ström öfver hela landet. Men faran för republiken var, trots dess segrar, lika stor som för konungadömet. Adeln och det högre presterskapet, emigranterna och hela krigsmakten, alla stredo öppet eller i löndom för monarkien, och monarkien i dess fulla omfång. Alla stredo för att få se den gamla regimen tillbakakomma. Detta, hvari vi måste se anarkiens innersta orsak, kallade alla frihetens vänner, äfven de mest moderata, till motstånd, hur mycket mer då sådane som Robespierre, Danton och Marat, hvilka gjort friheten till sin gudstjenst, den der kräfde menniskooffer och för hvilken de slagtade frihetens fiender, som fordom hedningarne fäderneslandets.

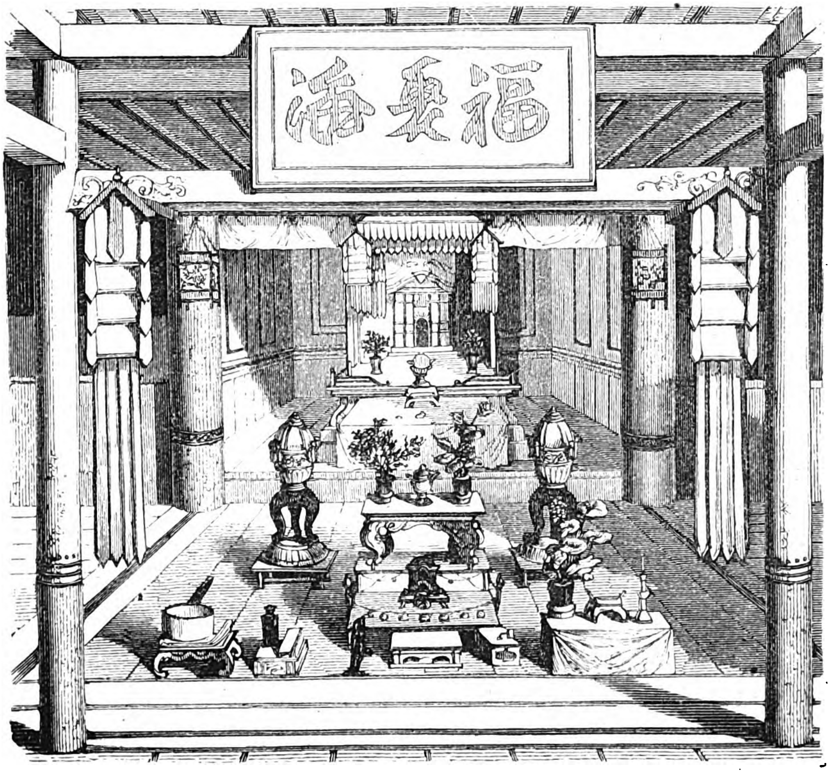

Det inre af ett buddhistiskt tempel. (Ur Bæckströms resa.)

Den 10 Augusti var Bergpartiets jubeldag och girondisternas dödsknäck. Nationalkonventets tilltagande trångmål, som nu mera lika mycket förorsakades af det inre borgerliga kriget som af det vid gränserna, den hotande hungersnöden, de lägre folkklassernas arbetslöshet, nyheten, dunkelheten och ensidigheten af det nya lagliga tillståndet och dess tilltagande lutning mot en fullständig anarki, detta allt tillsammanlagdt bragte partierna till en skiljokamp. Revolutionens trenne fältherrar, själarne bland Cordelierna och i jakobinerklubbarne, organiserade med tillhjelp af de senare folkets beväpnade och obetingade insteg. Den i klubbarne förberedda tribunmakten gjorde sig nu gällande i nationalkonventet; den bragte genom sin skarpa och stormande censur alla moderata till tystnad. Girondisterna gjorde oerhörda ansträngningar. Med ett mod och en sjelfförgätenhet, sådana endast den stora kampen för mensklighetens väl kan uppvisa, sökte de ännu i det yttersta att upprätthålla en ordning som ej mera kunde upprätthållas och dymedelst efter sin öfvertygelse rädda republiken. Förgäfves! De dukade under, icke för menniskor utan för ödet. Insurrektionen den 31 Maj 1793 bragte dem som fäderneslandets förrädare och fiender i fängelse; och hvad voro de? Kärnan af de beslutsammaste bland de deputerade, snillrika hufvuden, stora talare och republikens sannast tillgifne män. De flesta flydde till provinserna, men många trodde sig kunna verka ännu genom exemplet och de föredrogo att låta brännmärka sitt fall genom schavotten.

Då Robespierre och Danton, fullföljande sina grundsatser i deras möjligaste utsträckning, drefvos till de ytterligaste konseqvenser, så voro deras handlingar mer eller mindre dem påbjudna af nödvändigheten, under det Marat från början visade sig med djefvulsk grymhet endast törsta efter blod och fordrade för att tillfredsställa folket, hvars hämnare han åberopade sig vara, 300,000 hufvudens fall. Ville han genom de, om ej oförtjenta, dock öfverdrifna beskyllningarne i sitt blad, *Ami du peuple*, begrafva monarkien och aristokratien under lavaströmmar, så syntes vid en tilltagande fara hämndens andar till tusental fatta honom sjelf som sitt rof

4. Beslutet.

Man fattar lätt att hela Frankrike skulle fästa sina blickar på denne Marat, och synnerligen provinserna, i hvilka man mera hyllade revolutionens teorier än beräknade antalet af de offer det praktiska utförandet af en statshvälfning fordrar; här betraktade man Marat, som högt och oförtäckt fordrade menniskooffer, såsom upphofvet till alla blodsscener, som driffjedern till all anarki och undergräfvaren af republikens bestånd.

Charlotte följde med spänd uppmärksamhet alla rörelser och vexlingar på revolutionens härd. Hon var färdig att offra sig för fäderneslandets stora sak och spanade endast efter det egentliga ögonblicket. Det gifves naturer som behöfva att glömma sig sjelfva för att kunna lefva sig sjelfva, som, fattade af en mäktig idé och införlifvade med denna såsom med en del af sitt eget väsende, måste göra den gällande i handling eller bryta bojan som fängslar den mäktige anden. Det gifves naturer som likna förkroppsligade ideer, den fortskridande tidstankens symboler, som, mätande sitt eget väsende på den måttstock verkligheten ger vid handen, finna den så ringa och otillräcklig. De måste antingen hemfalla åt en obotlig melankoli eller, om de äro såsom Charlotte Corday utrustade med en öfverlägsen karakterstyrka, med magnetisk kraft inryckas i hvirfveln af sin tid. Sällan kan man förutse deras väg, ty sådana andar likna en osynlig gas, den ingen vet af förr än den tändande gnistan träffar honom i hvilken han upplågar och förtäres.

Ögonblicket var för handen och Charlotte kände sitt mål. Girondisterna, hvilka hon betraktat som Frankrikes förhoppning, stolthet och räddning, flydde hoptals, föregångna af vördade och ärofulla namn, till Caën, der stadens styrelse mottog dem med öppna armar. Departementet hade redan lyssnat till de öfrigas uppmaningar att med en här frivilliga som invigt sitt lif åt fäderneslandets räddning tåga mot Paris. De deputerade församlade sig dagligen på stadshuset, dit man såg invånarne beledsaga dem, berusade ända till hänryckning af deras blotta åsyn. Charlotte var ofta med bland mängden. Hon var stilla och tankspridd men hennes beslut var fattadt. Hon ville blott lära känna de män hvilkas modiga ståndaktighet bringat hennes till sin fulla mognad, hon ville se dem som för henne framstälde sig som bilder ur hennes egna tankar; deras anblick skulle framkalla för henne hela hennes hjertas historia, skulle, icke stadga hennes beslut, ty det behöfdes icke, nej, men liksom besegla det med ett heligt, ett oåterkalleligt insegel. Ty i dessa deputerades fall såg hon republikens och i deras återställande frihetens segrar vunna.

Hon vexlade icke många ord med dessa män, men bland dem tillvann sig Barbaroux, den yngste och mest entusiastiske af desse frihetens försvarare, i hög grad hennes förtroende och hon talade med honom ganska öppenhjertligt utan att dock inlåta honom i sin själs hemlighet.

Och likväl kunde småsinnet icke vid ett förhållande som detta, så upphöjdt öfver de alldagliga och så obemängdt af de beräkningar och intressen som tillhöra dessa, undertrycka sina profanerande anmärkningar; i sin oförmåga att höja sig till de regioner i hvilka de ädlare naturerna ha sitt lif och sin varelse, kunde det ej tänka sig någon annan bevekelsegrund till tvänne unga älskvärda personers förtrolighet än kärleken.

Det skulle vara lika löjligt att bannlysa menniskan från hjelten som att skrifva hans heroism på räkningen af hvardaglighetens ingifvelser. Om än Charlotte känt hvad man af hennes ålder kan vänta, om hon ock på personen öfverfört det deltagande som allt högt och ädelt tillvann sig af hennes varma själ, så hade ändå aldrig, hos ett väsende sådant som hennes, kärleken kunnat bli den öfvervägande drifkraften, ja, blott genom den fullkomligaste misskännedom af person och föremål kan den känslan hafva blifvit stäld i förbindelse med hennes handling. Många känslor genomkorsa hvarje menskligt bröst, men det finnes blott en själ till hvilken alla strömma. Charlotte var en uppenbarelse af en oafbruten sträfvan till frihet, hvilken åter står i en fullkomlig motsats till den i sig sjelf blott lefvande och med sig sjelf blott sysselsatta kärleken.

Om, såsom lågsinnade utläggare gerna söka framställa det, hämnden öfver en älskares död haft del i Charlottes beslut, så blefve hennes handling föga annat än ett mord och hon sjönke sjelf ned från den höga ståndpunkten af den ädlaste uppoffring till en ganska torftig natur; hon blefve en vanlig qvinna, en af dessa afhängiga väsenden som sakna kraft till en egen sjelfständig tanke och ej förmå att gripa in i mensklighetens högre utveckling; med ett ord, en af dessa hos hvilka kärleken är driffjedern till allt, som af honom högst låta leda sig till en vacker sjelfförgätenhet och lägst till en rasande furies hån och hämndlust. Från en föresyn af den ädlaste heroism skulle hon bli ett bidrag till profkartan på hvardagsnaturerna. Ack, menniskorna må skylla sig sjelfva att så få uppoffra sig för dem! Förtjena deras lumpna uppfattning och deras skefva bedömanden annat än — förakt? Förtjena de att man visar dem hvad de inom sig sjelfva trampa i stoftet? Förmå de mäta svalget mellan hvad de äro och hvad de kunde vara?

Charlotte tog afsked af sin far, under föregifvande att resa till England för att der afbida utgången af fäderneslandets bedröfliga öde. Hon skänkte bort sina böcker, bjöd sin tant farväl och skildes för alltid från det ställe som varit henne en gästvänlig vistelseort, allt detta likväl utan denna slitande afskedssmärta som endast alstras af fängslande minnen, hvilka stå i sammanhang med vårt väsendes ömmare känslor. Charlotte hade hvarken med det förflutna eller framtiden något att göra som kunde väcka några lefnadsglada minnen i hennes själ. Allt hvad i hennes ögon var af värde gick under för makten af det rådande våldstillståndet, hvilket hon ansåg som en följd af den politiska despotismen. Och denna såg hon förkroppsligad i en tyrann, grymmare än Nero och Tiberius, i en tyrann som öppet förkunnade sin mordlystnad, och detta just i ett ögonblick då man i hennes tanke fattat den sanna frihetens banér och var nära målet för afskaffandet af allt ovilkorligt och godtyckligt öfvervälde.

4. Charlotte och Judith.

Charlotte var alltför djupt fattad af en enda känsla för att ha någon uppmärksamhet öfrig för det hvimlande lif som rörde sig i hufvudstaden, den hon nu för första gången såg. Utan att fängslas af nyhetens intryck, sökte hon gå sitt mål på rakaste vägen till möte. Hon sof första natten lugnt på ett värdshus i denna åt alla lidelser prisgifna stad.

Sedan hon förgäfves sökt öfvertala en af de deputerade girondisterna, en vän till Barbaroux, att fly, köpte hon sig en skarp, dolklik knif och begaf sig derpå till trädgården vid Palais royal, der hon öfverlade med sig sjelf hur hon borde ändra sin plan, ty hon hade fått veta att Marat icke mera gick i konventet, der hon annars ämnat att träffa honom med banesåret.

Högst märkvärdigt är det själslugn med hvilket hon tog alla sina mått och steg. Hon hade redan med sitt klara förstånd och sin naturliga skarpsinnighet afmätt handlingen till alla dess delar och hela dess omfång och var nu endast villrådig om sättet att utföra den. Aldrig kan man märka att hennes samvete gjort något inkast mot hennes beslut. Endast den omständigheten att hon skulle nödgas taga sin tillflykt till en lögn, för att vinna inträde i Marats hus, var henne högst motbjudande och svår att underkasta sig. Ur hennes rena känsla framgick beslutet till hennes handling rent, och som sådant stod det alltid för hennes egna ögon, men lögnen — den var henne afskyvärd, ja, långt afskyvärdare än mord — dock, hon ville icke mörda, utan blott nedlägga ett odjur som förhärjade stad och land. Hon gick som en äkta Judith sitt mord till möte, icke anropande sin Gud om bifall utan om välsignelse, bistånd och lycka till utförandet af ett verk som hon företog i hans namn och till hans ära.

Judith dödade Holofernes, sitt lands fiende, på det sätt att hon tvänne gånger skar honom i halsen och derpå afhögg hans hufvud, det hon sjelf förde framför sig, för att triumferande visa det för folket och sjelf bli förd i triumf af detsamma. Charlotte köpte sig en tväeggad knif för att ge banesåret och sedan sjelf dö. Årtusenden ligga mellan dessa båda handlingar, ett långsamt steg framåt i mensklighetens utveckling men dock ett steg *framåt*. Judith smyckade sig i tanke att locka sitt offer genom sina behag, hon fordrade af sin Gud, af sitt folks Gud, hvars namn hon brukade till lögner och med hvars vrede hon bedårade sitt folk, ja, hon byggde på att denne Gud, till hvars pris hon sammanspunnit en väfnad af all slags falskhet, skulle bistå henne. Charlotte trodde sig ohelga sitt värf, om hon satte det i förbindelse med en osanning; hon tänkte icke på makten af sin skönhet och sin ungdom. Hade hon också utan all fara kunnat vinna sitt mål, hade hon aldrig sökt det på så låga vägar och med så råa medel. Friheten var hennes Gud och alla menniskor hennes gudomlighet; det ädla i menskligheten var hennes Gud och hon kunde ej tillåta att befläcka sig hvarken med skrymtaktighet eller ens skenet af orena seder. Det högsta Judith förmådde tänka sig var att vara sitt folks beskyddare, men hedningarne voro uteslutna från beskyddet och om Jehovah icke begärde några menniskooffer på sitt altare, så såg han dock med välbehag blodet af sitt folks fiender. Det ideal till hvilket Charlotte höjde sig fördömde icke allenast menniskooffer af vän och fiende, utan också hvarje osanning, ja, hvarje tanke som stred mot de ädlare begreppen i menskligheten. Marat var dock fördömd af denne Gud... Men hvarifrån denna motsägelse hos henne att hata allt oädelt och likväl godkänna tanken på ett mord?

---

5. Marats mord.

Sedan Charlotte beslutit sig till att bringa förställsamheten det offer nödvändigheten kräfde, gick hon till Marats boning. Hon blef afvisad. Hon visste icke att Marat iakttog den största försigtighet mot de dolkar af hvilka han trodde sig hotad på alla sidor. Hans hushållerska, som gick och gälde för hans fru, hade ett vaksamt öga och lemnade endast förtrogna och länge pröfvade personer, med ett ord, sådane som stodo i hans sold eller stallbrödralag, tillträde till hans person. Charlotte lemnade nu ett bref till Marat, deri hon sade sig nyss vara anländ från Caën och hafva vigtiga underrättelser att meddela som rörde både honom och fäderneslandet.

Den följande dagen, den 14 Juli 1793, gick hon mot aftonen åter till Marats hus men lät denna gången icke afvisa sig. Genom hennes enträgenhet att nödvändigt vilja intränga till Marat uppstod en ordvexling, som hann till hans öron; han lät göra sig underrättad om anledningen dertill, och då han fick höra att den angick samma person som hade de vigtiga underrättelserna att lemna honom från Caën, befalde han att Charlotte skulle släppas in.

Marat, denne pöbelns heros och martyr, älskade att visa sig snuskig och trasig som sina klienter. Han betraktade sig sjelf som en personifikation af folket i dess yttersta fordringar på frihet och jemlikhet; men han var det blott i dess yttersta styggelse och den mest radikala utöfningen af dess grundsatser. Allt i hans hus bar samma stämpel, oordning och orenlighet visade sig öfverallt. Skrifter och papper af alla slag lågo öfver golf, stolar och bord. Hans tidning, den beryktade *Ami du peuple*, förkunnaren och utspridaren af hans mordpredikningar, jemte de talrika listorna som hans kreatur ingåfvo med förteckning på de anklagade, lågo öfverallt; han brukade skicka tidning och listor sammanhäftade till revolutionstribunalet, sedan han ej mer i egen person der kunde fordra de hufvuden han kräfde. Med listorna kom vanligen ett hagel af hotelser och det giftigaste ovett, som lika mycket gälde den i hans tycke alltför senfärdige bödeln som de närmast antecknade offren.

Förföljd af döden och förtärd af sin osläckliga blodtörst, påskyndade han, stödjande sig på sin allmakt hos folket, sina blodiga anklagelser och hotade, skymfade och rasade mot allt som sökte sätta sig mot honom, ja, till och med mot Danton och Robespierre, hvilka föraktade honom och i honom blott skonade populariteten, som de så väl behöfde för sina ändamål.

Då Charlotte inträdde, satt Marat i badet, der han tillbringade en stor del af sin tid, betäckt med smutsiga skynken. För att icke förlora de kostbara ögonblicken af sin tid, brukade han att på ett öfver badkaret lagdt bräde utskrifva sina mordbefallningar. Vid grafvens rand och med öfvertygelse om sin nära förestående död växte hans hat och hämdtankar, och för att här göra honom rättvisa, Marat såg med samma själslugn och med samma öfvertygelse om sin högre kallelse tillbaka på sin lefnadsbana som Charlotte på sin förestående handling.

Marat frågade henne noga efter namnet på de sig i Caën uppehållande deputerade samt deras afsigter och sträfvanden o. s. v. Han antecknade allt och sade: “Vänta bara! Inom trenne dagar skola de ha sin lön.“ Detta var lösen för hans död. Vid det sista ordet grep Charlotte den inom hennes halsduk förborgade dolken och stötte den i hans bröst. Med ett nödrop sjönk han tillsammans. De i ögonblicket inträdande gensdarmerna skyddade Charlotte för den inträngande folkmassans raseri, som gaf sig luft i de fruktansvärdaste förbannelser och hotelser. Vid allt detta visade hon sig kall och likgiltig; endast hushållerskan, hvilken hon beröfvat sin ende beskyddare och stöd, rörde henne genom sin smärta. Charlotte hade aldrig förestält sig att någon kunde känna ett uppriktigt deltagande för Marat eller fästa sitt lif och sin lycka vid hans.

Charlotte blef förd in i ett större rum och återtog der, vid den undersökning som genast företogs, hela sin fattning. Hon tillstod utan betänkande och utan förbehåll att hon med full afsigt och enligt ett länge moget beslut utfört sin handling samt svarade på alla frågor och anklagelser med en stolthet, sådan blott öfvertygelsen att ärofullt ha bestått ett hjelteprof kan inge. Då hon skulle bortföras, satte sig flera af konventets deputerade i vagnen för att skydda henne mot folkets utbrytande raseri. Nu svek henne modet, hon kände sig redan sliten i stycken. Åsynen af en uppretad folkmassa med mordlust i sina flammande ögon och medvetandet att vara föremålet för dess vilda vrede öfverväldigade henne till den grad, att hon förlorade allt medvetande. Då hon framkom, utstod hon vidare ett förhör, och detta med samma fattning och ståndaktighet som det första. Den oförskräckta frimodighet med hvilken hon aflade sin politiska trosbekännelse satte hennes anklagare och domare i förvirring. Man visste icke hur man skulle bete sig vid denna sällsamma rättegång. Flera deputerade infunno sig af nyfikenhet och hörde henne med stigande deltagande. Alla frågor som stäldes till henne stödde sig på förutsättningen af låghet, men alla hennes svar vitnade om det mest höghjertade och ädla sinnelag.

I hennes ficka fann man en vexel på några hundra livres, ett pass och en doppattest, allt noga bestyrkande hennes egna gjorda uppgifter. Tillfälligt och olyckligtvis kom hon att upptäcka en uppmaning till folket att resa sig mot de tyranner som under frihetens mask förtryckte det.

En allmän bestörtning rådde i konventet. Marats död var visserligen önskad af många, men sättet hvarpå den skedde och det allmänt gängse ryktet att en komplott var stiftad af några af de undkomne deputerade mot konventet eller, rättare, mot det rådande partiet ökade intrycket af den öfverraskande händelsen. Danton, Robespierre och deras förtrogne voro glade att se sig befriade från den öfverflödige uppviglaren och släppte ej tillfället ur händerna att bemäktiga sig den efterlemnade folkgunsten, för hvilket ändamål de upphöjde den dödes förtjenster och styrkte folket i den tron att det gjort en oersättlig förlust. Man firade Marats begrafning med de största högtidligheter. Charlotte hade ingen aning om denna vändning i sakernas tillstånd och omständigheternas sammanfogande, som dels lät Marat synas som en verklig folkets vän och frihetens befrämjare och dels gjorde honom nödvändig till den grad, att tiofaldiga Marater uppstodo genom hans död. Hon trodde att hon skulle störta anarkien och hade deremot endast gifvit den en stöt som bringade den till centern af sin makt. Hennes förtjenst är att ha påskyndat krisen.

Till hennes fängelse trängde sig från gatan ljudet af visor och berättelser om hennes mordgerning, uppblandade med de orimligaste dikter om de skamligaste missdåd och afbrutna af folkets verop och förbannelser. Vid allt detta log hon medlidsamt öfver det bedragna folkets förvillelser. Den lyckliga tron att allt snart skulle återvända till ordningens skick öfvergaf henne icke ett ögonblick.

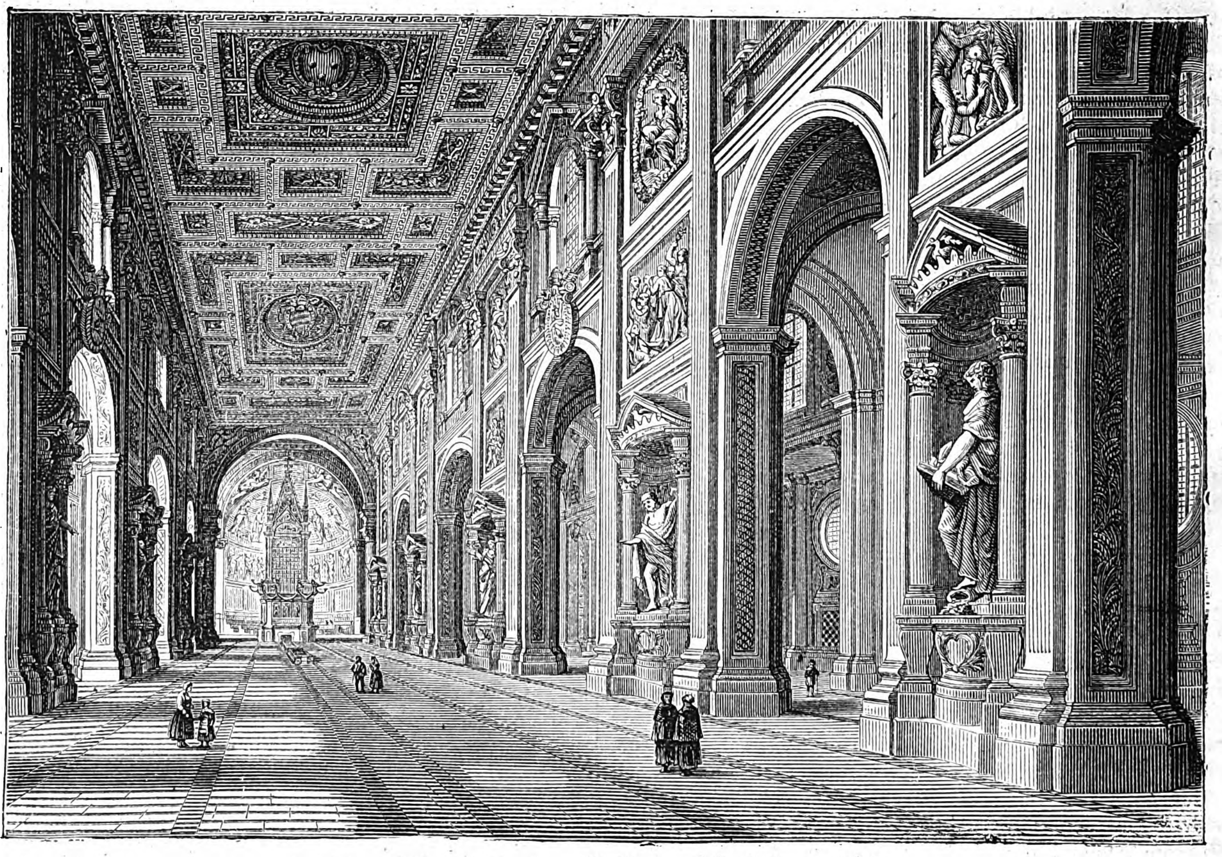

Det inre af Laterankyrkan (S. Giovanni in Laterano) i Rom.

---

6. Utdrag ur Charlottes bref till Barbaroux.

— — — Man är ganska olycklig här att icke kunna bringa *en stor mans* skugga annat offer än en obetydlig qvinna. — — Jag tror att man har låtit trycka hans sista ord, men jag tviflar på att han talat några — — I Paris finner man det obegripligt hur en qvinna, *hvars lif om än så långt skulle varit nyttigt till intet,* så kallt kan uppoffra detta lif för att rädda sitt fädernesland — — Jag var beredd att dö på stället. Endast modiga och beslutsamma män förmådde försvara mig för några olyckliga qvinnors raseri. Jag var kallblodig nog för att uthärda detta larm, ty den som vill rädda sitt fädernesland får icke räkna på hvad det kostar. — — En stor bof är icke mer. Måtte friden snart återvända till oss! Jag är sedan tvänne dagar i åtnjutande af den. Mitt fäderneslands sällhet utgör min egen. Jag fruktar blott att man plågat min far, som redan måste lida tillräckligt af min förlust och min död. — — Hvem som kommer att sakna mig bör trösta och fröjda sig vid den tanken att en gång återfinna mig i de saligas boningar vid sidan af Brutus och med honom befryndade andar från den höga forntiden. Af dem som tillhöra den nya väntar jag icke mycket deltagande, de äro så småsinta och lumpna. Det gifves blott få äkta patrioter som skulle kunna dö för sitt fädernesland; *de flesta menniskor äro egoister!* — — Man har gifvit mig tvänne gensdarmer till bevakning. Jag har förgäfves besvärat mig öfver detta säkerhetsmått såsom någonting högst opassande, men man har ej lyssnat till mitt klagomål. Det är säkert ett streck af Chabets uppfinning, ty blott en kapucinermunk kan ha sådana infall — — Nu för man mig till Conciergeriet. — Jag måste utstå ett långt förhör. — I morgon klockan 8 skall min dom fällas. Klockan 12 lärer jag ha *lefvat ut*.

7. Förhöret.

Charlotte visade sig inför revolutionstribunalet i glansen af hela sin medfödda ädla värdighet. Hennes hållning försatte också här många af hennes domare i en brydsam förvåning. Man kunde på intet sätt bringa henne till förödmjukelse; hennas svar blefvo dräpande för de frågande, i det hon med en träffande och sinnrik korthet bestämdt tillintetgjorde de beskyllningar genom hvilka man sökte nedsätta henne i folkets ögon.

ALTIUS·CAETERIS·DEI·PATEFECIT·ARCANA
IOANNES EVANGELISTA

Evangelisten Johannes af Correggio.

Då presidenten frågade henne: “Hvem har förmått er till detta mord?“ svarade hon: “Hans brott.“

“Hvem har ingifvit er detta hat till Marat?“

“Jag behöfde ej ingifvelse af någon annan; hade nog af min egen.“

“Hvad hoppades ni vinna genom Marats död?“

“Mitt fäderneslands väl.“

“Biktade ni er för en beedigad eller obeedigad prest?“

“Icke för någondera.“

“Sedan hvilken tid fattade ni ert beslut?“

“Sedan den 31 Maj, då man här arresterade folkets ombud. Jag bringade döden åt en menniska för att rädda tusende. Jag mördade en bof för att rädda de oskyldigas lif; jag stack ner ett vilddjur för att ge mitt fädernesland lugn. Jag var republikanska långt före revolutionen och kraft till handling har aldrig fattats mig.“

“Hvad förstår ni med kraft till handling?“

“En känsla som så uteslutande fyller vår själ, att vi förbise alla enskilda intressen för att ernå det mål vi föresatt oss.“

Då man anmärkte att hon hade fört sin dolk på ett sätt som förrådde en öfvad hand, utbrast hon, uppskakad, med dessa ord:

“Missfoster! Håller ni mig för en mörderska?“

Oaktadt faran och den ogynsamma sinnesstämning hvaraf alla på förhand voro intagna mot Charlotte, hördes från alla sidor uttryck af beundran. Hennes blotta åsyn verkade på alla; från det mest poetiska lynnet till den kallaste juristnaturen, från den mest bildade menskoanden till det råaste sinnet kände sig alla rörda. Hennes skönhet och ungdom, hennes varma hänförelse och fosterlandskärlek, hennes hjeltemod och uppriktighet, hennes ädla hållning och framför allt hennes bildade och klara förstånd, som så bländande framlyste under hela detta förhör, allt uppväckte ett allmänt deltagande och förorsakade flera sällsynta scener.

En ung man, som syntes vara utlänning, fästade sina ögon stelt och stadigt som en bildstod på henne; han kunde ej ett ögonblick bortvända dem och tycktes, intagen af beundran och förtjusning, glömma både sig sjelf och stället der han befann sig. Han var tysk och detta ögonblick skulle bli afgörande för hans öde.

Sedan förhöret var slut, tillät man Charlottes försvarare att taga ordet. Man hade tillåtit henne att sjelf välja den hon önskade; det var herr Pontecoulant, hvilken hon lärt känna hos sin tant i klostret. Då han likväl icke visade sig tillstädes och hon icke var bekant med någon annan, valde presidenten sjelf och med afsigt en talare som genom sitt försvar för drottningen vunnit ett utmärkt rykte. Presidenten sökte göra allt hvad möjligt var för henne.

Den nyvalde försvararen, herr Cheveaux Lagarde, stod upp och talade:

"Den anklagade tillstår sitt brott, hon tillstår sin längesedan och med full öfverläggning fattade afsigt, hon tillstår intill de obetydligaste biomständigheter. — Medborgare, häri ligger ju tillika för henne ett fullt försvar! Detta orubbliga lugn, denna fullkomliga sjelfförnekelse, ehuru i ett afseende så sublim, är dock icke naturlig, den kan endast förklaras genom den öfverspända sinnesstämning hvari den politiska fanatismen försatt henne och låtit henne gripa den mordiska dolken. Det tillhör er att afgöra hvilken vigt denna moraliska åsigt af saken kan ega i rättvisans vågskål. Jag vänder mig till edra samveten."

Domrarne uttalade enhälligt "skyldig" öfver henne. Hon hörde sin dödsdom utan det ringaste tecken till öfverraskning. Hon hade utfört sitt verk utan hopp om räddning, eller om det ej är möjligt att alldeles uttränga hoppet så länge man ännu lefver, hon hade så införlifvat sig med tanken på sin död, hennes själ och hjerta voro så innerligen genomträngda deraf, att hon med det största lugn hörde den förkunnas sig. Hon hade fylt uppgiften af sin tillvaro, hon hade inte mer att göra i lifvet, det återstod henne endast att ståndaktigt lemna det. Hon vände sig nu till sin försvarare och tackade honom för det fina, enda möjliga försvar för hennes handling som han vetat använda och för den efter omständigheterna så väl afpassade förklaringen öfver hennes egendomlighet.

"Min herre," sade hon med en klar och genomträngande stämma, "ert försvar var sådant som jag blott kunnat önska det, jag är er stor tacksamhet skyldig, ni har lika finkänsligt som ädelt talat till mitt försvar. Jag önskar att jag kunde skänka er ett tecken af min aktning sådant det vore er värdigt. Jag har nyss hört att min lilla obetydliga förmögenhet är indragen, jag har satt mig i en liten skuld sedan jag kom i fängelset, den ber jag er att godtgöra."

---

8. Afrättningen.

Exekutionen följde straxt på domen den 17 Juli 1793. Under de få ögonblick som hon ännu hade att lefva tillät hon en målare, som under förhöret hade börjat ett porträtt af henne, att afteckna henne. Hon önskade att skicka sitt porträtt till Caën. Då bödelsknekten i sin röda blodsdrägt och med bilan blef henne synlig, bad hon om några ögonblicks uppskof och skref följande rader:

"Till Doucht de Pontecoulant.

Doucht de Pontecoulant är en feghjertad man, då han vägrat att åtaga sig mitt försvar, hvilket likväl var så lätt; den som utförde det gjorde det med största värdighet. Till mitt sista andedrag skall jag känna mig tacksam derför."

Hon hade dock med orätt misstänkt herr Pontecoulant, emedan han just nyss hade lemnat Paris. Denna sista helsning med hvilken hon skildes från verlden och hvari hon så oförtäckt uttalar sin innerliga aktning för ett oförskräckt och upphöjdt sinnelag, liksom sitt förakt för allt klenmod, är emellertid ett högst utmärkande drag i hennes karakter. Lika så värdiga äro henne den sjelfkänsla och det medvetande af renheten af sin vandel som läto henne ända in i sista ögonblicket försaka allt annat stöd än det af sig sjelf.

Den andlige hvilken man sändt henne för att tilldela henne religionens tröstemedel bortskickade hon med dessa ord: "Tacka i mitt namn dem som haft den uppmärksamheten att sända er till mig. Jag behöfver er icke."

Utanför hennes fängelsedörrar väntade guillotinens furier, mensklighetens och Parispöbelns afskum, för att ännu till det sista skymfa henne; dock tycktes vid hennes åsyn det råa vildsinnet till en del lägga sig och ge rum åt en viss omedveten aktning.

Under vägen gåfvo många henne sitt deltagande tillkänna; herrar togo af sig hatten, man vinkade från fönstren och tusende tecken till bifall och beundran följde hela hennes väg. Till och med bravorop och handklappningar läto höra sig. Folket, hvars känslor allt sedan Greklands och Roms tider varit prisgifna åt dagens vexlande vindar, förgudar och upphöjer det ena ögonblicket hvad det det andra fördömer och trampar i stoftet.

På afrättningsplatsen helsade hon med frimodiga och strålande blickar folkmängden och behöll till sitt sista andedrag sin friska färg och lade sjelf sitt hufvud rätt under bilan.

Charlottes död fylde måttet af den unge tyskens beundran och hänryckning, som redan vid förhöret fattat honom till den grad, att han syntes förlora allt välde öfver sig sjelf. Hans namn var Lux; han kom som deputerad med Forster (verldsomseglaren) till Paris, der båda trodde sig finna en efterlängtad frihet, men deremot gingo sin död till möte. "Större än Brutus!" ropade den unge mannen på afrättsplatsen med hög och genomträngande stämma. "Större än Brutus!" upprepade han åter, betagen vid Charlottes åsyn. Liksom berusad af en själshöghet sådan som hennes, blef han från det första ögonblick han fick henne i sigte ända till det då hennes hufvud föll ett rof för de mest uppskakande lidelser, hvilka läto honom glömma eller förakta alla guillotinens fasor, liksom det ideal som så öfverväldigande beherrskade hans själ. Sin ända till vansinne gränsande smärta och sin glödande beundran nedlade han i en skrift, i hvilken han afgjorde sin egen dödsdom. Han önskade intet annat än att få dö som hon och kunde ej på ett mera talande sätt uttrycka sina sympatier än genom att deri sätta sin ära.

Charlotte dog för friheten sedan hon lefvat för densamma; han dog för Charlotte sedan han sett henne med martyrkronan.

* * *

Laterankyrkan i Rom.

Främst bland alla Roms tempel står Laterankyrkan, den äldsta och förnämsta inom hela den katolska kristenheten och hvarest påfvarne högtidligen invigts i sin värdighet, der redan flere koncilier och allmänna synoder (nämligen åren 1123, 1139, 1179, 1215 och 1512) hållits. Grunden till denna kyrka lades af kejsar Konstantin omkr. år 324 på det ställe hvarest stod det hus som tillhörde Plantius Lateranus, hvilken den romerske historieskrifvaren Tacitus uppgifver såsom hufvudmannen i sammansvärjningen mot Nero. Sedan kyrkan blifvit färdig, skänkte kejsaren densamma åt påfven Silvester I, och sedan dess kallades den ända till midten af tolfte århundradet Konstantins basilika. Under nära ett årtusende betraktades den af påfvarne såsom den katolska verldens moderkyrka och utsmyckades derför flitigt af dem, tills den i Maj 1308, sedan det påfliga residenset blifvit flyttadt till Avignon, nästan helt och hållet nedbrann. Påfven Clemens V lät återuppbygga den med egna medel, och icke blott hans efterträdare Urban V, Hadrian IV och Martin V bemödade sig att på det skönaste och dyrbaraste pryda denna kyrka, utan ännu 1650 under Innocentius X och 1734 under Clemens XII arbetade den tidens förnämste byggmästare på dess förskönande. Nu står den också der i sitt majestät, till det yttre imponerande genom den praktfulla fasaden med loggian, hvarifrån hvarje ny påfve utdelar sin välsignelse åt folket, och med de herrliga hvalfven af hvit och frygisk marmor, öfverväldigande betraktaren genom sina ädla former och storartade proportioner, hvaraf läsaren får ett ungefärligt begrepp genom hithörande illustration, som föreställer midtelskeppets östra del med högaltaret. Det skulle föra oss för långt utom gränserna för denna korta uppsats, om vi uppräknade blott de väsentligaste konstskatter af skulptur och målning som finnas i Laterankyrkans tre stora skepp, tvärskepp och kapeller. I synnerhet råder ett verkligt slöseri med de dyrbaraste marmorslag. I sakristian, Leoniska och Sixtinska portiken och Borghesekapellet, liksom kapellerna i första sidoskeppet till venster förvaras oskattbara taflor och freskomålningar. Såsom Lateran-basilikans perla anses likväl Corsinikapellet, hvilket påfven Clemens VII (af huset Corsini) lät arkitekten Galilei uppföra och som är det skönaste och smakfullaste af Roms kapeller. Det skiljes från den öfriga delen af templet genom ett mästerligt utfördt bronsgaller, är rikt smyckadt med mosaiker, fresker, basreliefer och bilder, hvarjemte der förvaras den berömda antika porfyrurna som nu gömmer ofvannämnde påfves aska. Orgeln är den största i Rom och byggd 1599 af Lucas Blasi från Perugia.

Utom ofvannämnda påfvarnes invigning i sitt embete hålles här af Petri efterträdare ett kapitel årligen på Kristi Himmelsfärdsdag. Vid påsken och pingsten döpas här omvända judar och hedningar af kardinalvikarien, och den 9 November, invigningsdagen, eger här rum en stor högtidlighet, så att den helige Johannes Lateranus' basilika nästan kan uppvisa det största antalet högtidsdagar bland alla Roms kyrkor, liksom den anses såsom den ärevördigaste och förnämsta i hela den katolska kristenheten.

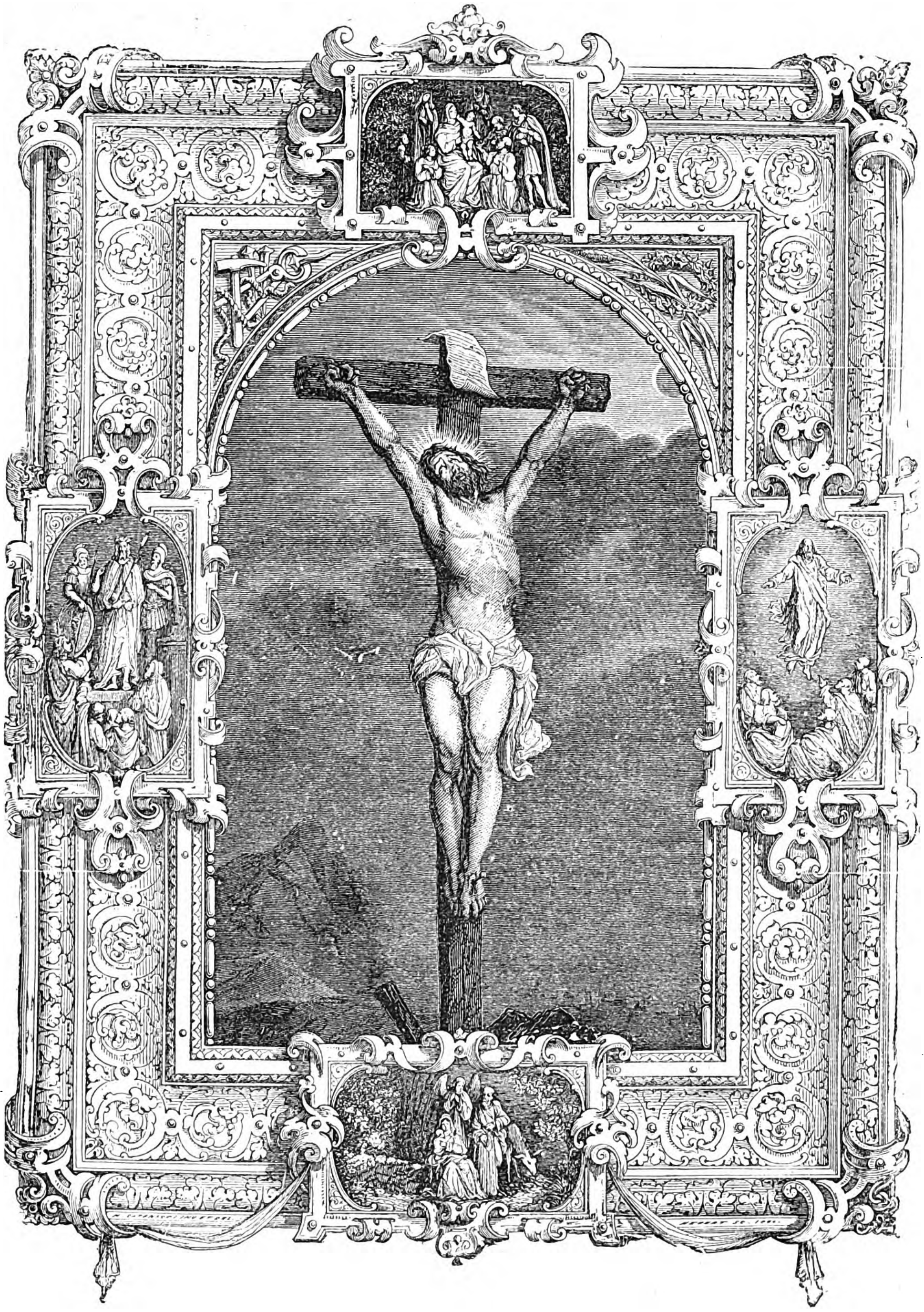

Kristus på korset af A. van Dyk.

St Johannes af Correggio.

I den nu så tysta och borgerlig vordna f. d. residensstaden Parma, hvilken dock genom sina invånares idoghet söker taga ersättning för förlusten af sitt fordna lilla hof, har konstvännen tillfälle att beundra några af de mästerverk som skänktsverld en af Correggio (Antonio Allegri, född 1494, död 1534), hvilken tidtals lefde i denna stad och smyckat flera af dess kyrkor och kloster med herrliga fresker. Främst bland alla Parmas tempel har likväl den genom sitt höga torn utmärkta kyrkan San Giovanni att tacka denne mästare i färgbehandlingen för sina prydnader. I kyrkans kupol har han, 26 år gammal, målat sina första fresker, och öfver en liten port, som i samma kyrka från ett sidoskepp leder ut i korsgången, är i fresko målad evangelisten Johannes, framstäld i det ögonblick då han ämnar börja skrifva sitt evangelium. Vi gifva här läsaren en efterbildning af denna fresk såsom varande en bland de förnämsta af mästarens skapelser och karakteristisk för hans stil och uppfattning af den sköna konst bland hvars heroer han i alla tider kommer att räknas.

Van Dyks Kristus på korset.

En bland målarekonstens ädlaste, herrligaste och effektfullaste framställningar af den korsfäste Frälsaren är den tafla öfver detta ämne som målats af van Dyk och hvilken tillika är den mest fulländade af den store mästarens skapelser. Denne korsfäste Kristus verkar på åskådaren hufvudsakligen genom den enkla ädelheten och den lugna, upphöjda storheten, ty smärtan i den döendes drag är mindre en följd af kropps- än af själslidanden — den är en ädel, upphöjd själens smärta. Kroppen är i det närmaste död, beröfvad sin färg och kall; allt hvad som återstår af lif är koncentreradt på hufvudet med det upphöjda uttrycket af den sista kampens smärta. Herrligt modellerad, afsticker Frälsarens gestalt mot den mörka bakgrunden af dystra moln. Verksammare än alla såsom bifigurer anbragta sörjande anhöriga eller allegoriska personer är den döende korsfästes ensamhet.

Vi erinra här i få ord om detta konstverks skapare.

Anton van Dyk, den berömdaste och förnämste porträttmålare som lefvat och jemte Rubens den mest betydande af brabantska skolans mästare, är en alltigenom ridderlig företeelse i konsthistorien, ehuru han föddes af en obemedlad glasmålare i Antwerpen 1599. Sin första undervisning i konsten erhöll han i fädernehemmet, ty familjen omfattade ifrigt det sköna: fadern var en öfvad glasmålare, modern berömd såsom en bland de skickligaste att sticka landskaper och figurer. Med god underbyggnad i teckning kom Anton till historiemålaren Henrik van Balen, hvilken var i besittning af stor teknisk skicklighet. Det dröjde icke länge förrän lärjungen öfverträffade alla sina kamrater och derför sökte komma till den berömde Rubens, hvilken mottog honom beredvilligt såsom sin lärjunge och inom kort åt honom anförtrodde utförandet af flera stora teckningar, hvartill han utkastat grunddragen. Van Dyks lyckade lösning af sina uppgifter kom snart mästaren att erkänna hans betydelse och talang, och sålunda blef han sin lärares medhjelpare.

Det påstås att Rubens i viss mån intagits af afundsjuka mot sin lofvande lärjunge och tillrådt honom att uteslutande egna sig åt porträttmålning. Det torde vara svårt att afgöra huru härmed förhåller sig; det kan ju äfven få antagas att Rubens utan någon elak biafsigt gifvit van Dyk detta råd, då ju denne verkligen blef verldens störste porträttmålare. Det var dessutom äfven öfverensstämmande med van Dyks både fördel och önskan att få se Italien och der studera de stora mästarne, såsom Rubens uppmanat honom. Vid afskedet från Antwerpen öfverlemnade lärjungen åt sin lärare tre af de bästa taflorna från sin ungdomsperiod, hvilka Rubens alltid satte högt värde på, och denne gaf honom såsom gengåfva en vacker ridhäst för resan och ett rekommendationsbref till Italien. Men redan under vägen såg van Dyk i närheten af Brüssel en vacker bondflicka, i hvilken han förälskade sig, hvilket hade till följd att han stannade i byn Savelthem och åt dervarande kyrka målade två herrliga altartaflor: en helig Martin och en helig familj. Då Rubens fick höra detta, gjorde han allt för att återföra sin lärjunge på rätta vägen och skickade till Savelthem en konstälskande romersk riddare vid namn Girolamo Nanni, hvilken lyckades öfvertala van Dyk att i hans sällskap fortsätta resan till Italien. Nu begaf sig van Dyk till Venedig för att studera de stora mästarne i koloriten Tizian och Paolo Veronese. Då hans reskassa började taga slut, for han till Genua och förtjenade der ansenligt med pengar på att måla porträtter. Härifrån begaf han sig till Rom och fann en ädel beskyddare i kardinal Guido Bentivoglio, hvilken lät honom inrätta sin atelier i hans palats. Nu studerade han med stor ifver, besökte sedermera Florens, Turin och Sicilien och efterlemnade öfverallt alster af sin rastlöst skapande mästarehand.

Van Dyks namn hade redan blifvit berömdt inom konstverlden, då han 1626 återvände till Antwerpen, der han på beställning målade några större taflor med religiöst ämne, men der han äfven hade att kämpa mot sina afundsjuka kollegers intriger. För att undkomma dessa och emedan han skall ha vägrat att mottaga Rubens' äldsta dotters honom erbjudna hand, lyssnade han till prinsens af Oranien, Fredriks af Nassau, uppmaning att komma till dennes hof i Haag, der han målade många furstliga personers och ansedda köpmäns porträtter. På en resa till London 1627 lyckades det honom att blifva presenterad för konung Karl I, och han återvände nu öfver Paris till Antwerpen, hvarest han målade många religiösa taflor, bland andra den berömda korsfästelsen i kapucinerkyrkan i Dendermonde.

Emellertid hade Karl I:s uppmärksamhet blifvit fästad på den berömde konstnären, hvaraf blef en följd att konungen inbjöd honom att komma till England, hvarest van Dyk inträffade 1632 och mottogs med så stor utmärkelse, att han nedslog sina bopålar der. Han hade nu kommit på modet och blifvit den förnäma verldens porträttmålare. Alla som egde rikedom och anseende skulle låta porträttera sig af van Dyk, och han lefde helt och hållet i den förnäma verlden samt på verkligt stor fot, ty konungen hade utnämnt honom till riddare, gifvit honom en hederskedja och ett årligt underhåll af 200 pd st. Det oaktadt arbetade han likväl temligen flitigt, hvarvid hans utomordentliga tekniska färdighet kom honom väl till pass, ty ehuru han såsom porträttmålare innehar en hög ståndpunkt och kan täfla med Tizian, då han med värme och känsla kunde uppfatta sina modellers individuella lif och åstadkomma den fullständigaste porträttlikhet, arbetade han dock sällan längre än en dag på ett hufvud. I afsigt att kurera van Dyk för hans passion för könet och få honom att föra ett ordentligt husligt lif, förmådde honom hertigen af Buckingham att gifta sig med den sköna men fattiga dottern till den skotske grefven af Govry, lady Maria Ruthven, med hvilken han lefde i ett lyckligt äktenskap. Då det allmänna tillståndet i England förebådade en annalkande revolution, begaf han sig straxt efter sitt giftermål, år 1640, till Antwerpen och derifrån till Paris för att söka få större beställningar, hvilket likväl icke lyckades honom, hvarpå han återvände till England, der emellertid revolutionen inträdt i sitt första stadium, konungafamiljen blifvit skingrad och Stratfords hufvud fallit. I början af 1641 insjuknade han, och hans brutna kraft och helsa bidrogo så kraftigt till utvecklandet af det frö till hans död han bar inom sig, att han lemnade detta lif redan den 9 December, hvarpå hans lik med stor högtidlighet bisattes i den gamla St Paulskyrkan.

Såsom historiemålare kan van Dyk visserligen icke fullt mäta sig med sin lärare Rubens, men han öfverträffar honom obetingadt i natursanning, enkelhet, innerlighet och gratie. Ämnet Kristi korsfästelse har han mycket ofta behandlat på många sätt men likväl aldrig så upphöjdt som i den ofvannämnda taflan. I produktivitet ha endast få målare upphunnit honom, och häri ligger orsaken att man af honom eger en så ovanligt stor mängd äkta taflor, af hvilka ett otroligt antal af de bästa porträtterna finnes endast i Storbritannien. Alla större målningsgallerier kunna af honom uppvisa mästerverk, hvilka lätt igenkännas genom sin korrekta teckning, uppfattningens adel och gratie samt den sällsynta föreningen af vekhet och kraft i koloriten, hufvudets och händernas mästerliga behandling och öfver allt beröm höjda karakteristiken.

Uttydning af gåtan i tionde häftet: **Girigheten.**

Bihang till Dagens Nyheter den 21 December 1871.

Nyare literatur, utkommen på Albert Bonniers förlag i Stockholm,

till salu i de flesta boklådor i Sverige och grannländerna:

SVEA.

FOLK-KALENDER FÖR 1872.

28:de årgången.

Med bidrag af **Anna A, Arv. Ahnfelt, Joh. Arrhenius, Bias, Fr. Hedberg, Axel Krook, Claes Lundin, Mattis, P. Fr. Mengel, C. H. Rydberg, fru M. S. Schwartz, Elias Sehlstedt, Sylvia,** m. fl.

samt illustrationer i stålstick och träsnitt.

Pris: i boktrycksomslag 1: 50, i stentrycks d:o 1: 75, inb. i pappb. 2 Rdr, inb. i clothb. 2: 50, eleg. band med guldsnitt 3 Rdr.

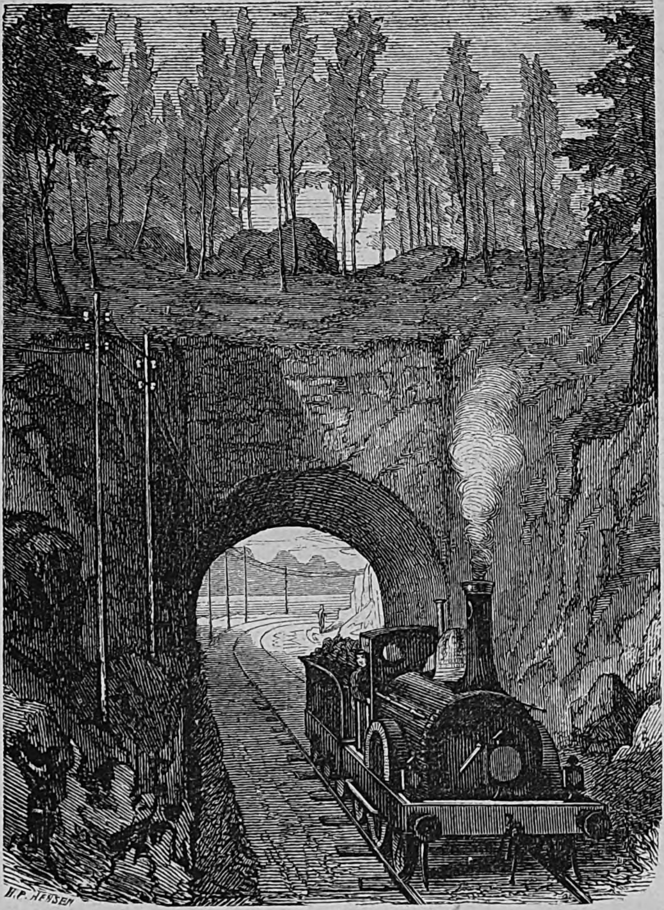

Stens Tunnel på Östra Stambanan.

Denna årgång af Svea erbjuder flera utmärkt vackra planscher, hvaribland torde få nämnas:

Porträtt af **H. M. Drottning Lovisa** i stålstick.
Konung Heimer och Aslög, tafla af Aug. Malmström.
Taflor af Joh. Höckert och Amalia Lindegren.
Vyer af **Nya Riksbiblioteket, Centralstationen i Stockholm** och **Stens Tunnel** på Östra Stambanan.
Jemförande karta öfver Sveriges floder, utförd i litografiskt färgtryck.

I textinnehållet förekommer bland annat:

Ett blad ur Drottning Lovisas välgörenhetshistoria af M. S. Schwartz.
För hundra år sedan. Historisk skildring från Gustaf III:s revolution 1772 af Mattis.
«Maj i byn«. En tafla från slättbygden af Sylvia.
Svenska vattendrag. Efterlemnad skizz af Gustaf Thomée.
Skeppar Olof. En skärgårdshistoria på rim af Fr. Hedberg.
Om ungdomens bildning af Professor Joh. Arrhenius.
Svenska Riksbiblioteket af Arv. Ahnfelt.
Joh. Fredr. Höckert. En lefnadsbild af Claes Lundin.

Dödsrunor öfver **Billmark, Rabe, Tongberg, Hedengren, Lilja, Hazelius, Hamilton, Wachtmeister, Stedingk, Sparre, Afzelius, Bonde** m. fl.

SVERIGES RIDDERSKAPS OCH ADELS KALENDER

för 1872.

8:de årgången,

redigerad af

GABRIEL ANREP.

Inb. i clothb. 6: 50. Eleg. band med guldsnitt 7: 50.

Denna årgång af Adelskalendern är några ark större än de föregående. Priset är dock oförändradt som förut.

Nyare vittra arbeten för året.

DANIEL KLOCKHOFF,

EFTERLEMNADE SKRIFTER.

Efter förf:s död utgifna af

VICTOR RYDBERG och P. N. ÖDMAN,

med en inledning af C. D. af WIRSÉN.

30 ark 8:o med Klockhoffs porträtt. Häft. 4: 50. Inb. 6 Rdr.

Bland de flerfaldiga förluster vår literatur erfarit genom yngre lofvande författares förtidiga död, torde Daniel Klockhoffs bortgång kunna räknas som en af de största. Det har derföre så mycket mera varit en pligt att samla och utgifva hans efterlemuade skrifter.

Klockhoff hade af naturen blifvit utrustad med ovanliga gåfvor. Med den lyriska skaldens varma hjerta förenade han en klar till och med djup tankeförmåga. Han var endast tjugo år, då han första gången i förening med några kamrater i kalendern «Isblomman» framlade några poetiska försök inför allmänheten. Här utmärka sig Klockhoffs stycken för en innerlighet och inre sanning, för en enkelhet och sångbarhet, som kanske göra dem till samlingens bästa. Några af dem njöto till och med den uppmuntran att, uppburna af Kjerulfs sköna melodier, göras till äfven den musikaliska allmänhetens egendom.

Mest betydande voro likväl Klockhoffs arbeten på det vetenskapliga området. Hans afhandlingar för doktorsgraden och docenturen i estetik vittna om omfattande teoretiskt-estetiska studier och ett mindre vanligt skarpsinne. Hans uppsatser i olika ämnen ur «svensk Literaturtidskrift» äro uttryck för ett lefvande intresse, för en alltmer klarnande blick in i *lifvets högsta frågor.»*

Uti särskildt aftryck härur har utkommit:

DIKTER

af

DANIEL KLOCKHOFF.

Prydligt utstyrd upplaga i beqvämt fickformat.
Häft. 1: 25. Inb. i eleg. band 2: 50.

VINTERBLOMMOR.

Ett häfte Dikter

af

G. H. MELLIN.

Innehållande endast nya ej förut tryckta dikter, hvaribland flera större stycken.

Eleg. tryck och papper. Häft. 1: 25. Inb. 2: 50.

Pehr Sparres historiska Romaner.

Ny af författaren genomsedd upplaga.

Utgifvandet af denna upplaga är nu fullbordad med samlingens fjerde och sista del, innehållande:

SJÖKADETTEN

i Gustaf den tredjes tid.

624 sidor. Häft. i litogr. omslag 3 Rdr. Inb. 4 Rdr.

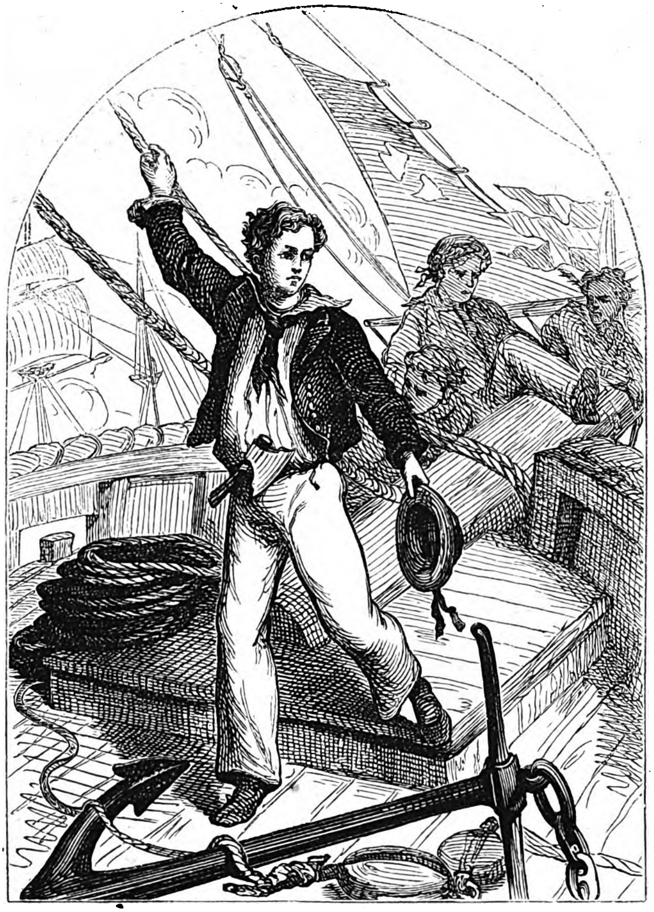

Denna historiskt-romantiska tidsbild har af många konstdomare ansetts som Sparres ypperligaste arbete. Sålunda säger en recensent:

I Sjökadetten, hvars händelser sammanlänkats med Gustaf den tredjes historia, har författaren till verkligt mästerskap uppbringat skildrandet af krigets och hafvets värf, med en hög grad af åskådlighet och klarhet i teckningarne.

En annan anmälare af våra historiska romaner yttrar:

Det blåser en frisk vind genom hela denna berättelse, och oss veterligen finnes ingen svensk författare, som med Sparre kan täfla i skildringar af sjölifvet, om vi måhända undantaga Gosselman. Sådana scener som vi i detta arbete ofta påträffa, t. ex. striderna vid Hogland och Svensksund, äro verkliga mästerstycken.

De föregående 3:ne banden af Pehr Sparres förträffliga historiska tidsmålningar innehålla:

I. **Den siste Friseglaren.** (Sigismunds och Carl IX:s dagar.)

Af denna del finnes för närvarande endast få exemplar qvar, men den utkommer i nytt aftryck i början af 1872.

II. **Adolf Findling** eller *Tre år under Drottning Kristinas regering.*

III. **Standaret.** En skildring från Snapphanekriget i Skåne.

Hvarje del säljes särskildt och kostar i litogr. omslag 2: 50, samt inb. i clothband 3: 50.

August Blanche's Samlade Arbeten.

Ordnade och utgifna efter hans död jemte författarens lefnadsteckning af AD. HEDIN.

Af denna i fjol började nya upplaga af August Blanche's samlade arbeten äro nu 15 häften utkomna, omfattande följande arbeten som äfven säljas särskildt hvar för sig.

Sonen af Söder och Nord. Romantisk skildring från revolutionen i Paris 1848. 2:ne delar. 5 Rdr. Inb. 6: 50.

Banditen. En berättelse. 2 Rdr. Inb. 3 Rdr.

Första Älskarinnan. Romantiserad skildring. 2 Rdr. Inb. 3 Rdr.

Dramatiska Arbeten. 2:ne delar. 4 Rdr. Inb. 5 Rdr.

Denna nya upplaga utmärker sig genom en vårdad utstyrsel, så till tryck som papper. Såsom ett bevis på huru billig den är, torde få anföras att Blanche's Teaterstycken kostade i föregående upplagor öfver **10 Rdr,** hvaremot man nu erhåller dem här för endast **4 Rdr.**

I lika format och utstyrsel finnes äfven

Bilder ur Verkligheten. 5 delar. 12 Rdr. Inb. i 2:ne band. 14 Rdr.

Taflor och Berättelser. 2:ne delar. 5 Rdr. Inb. i ett band. 6: 50.

Under loppet af 1872 blifver hela verket fullständigt medelst utgifvandet af romanerna **Flickan i Stadsgården** och **Vålnaden,** samt förf:s berömda **Minnesbilder** (Nekrologer.)

Nyare inhemsk romanliteratur.

SYLVIA, **Agatha Denkwart.** *En familjhistoria.* 309 sidor. Häft. 1: 50.

Bland våra nyare inhemska romanförfattare intager onekligen SYLVIA ett framstående rum och hennes arbeten hafva tillvunnit sig rättvist bifall. Af denna förf:na har förut utkommit:

Fosterbarnet. — Medaljongen. Tvenne berättelser. 1 Rdr.

Aurora Trampe. En berättelse. 1: 25.

MATTIS, **Skal och Kärna.** Skildringar. II. Innehåll: 1. *Doktor Fabian.* 2. *En målares minnen.* 3. *Förmyndare och myndling.* 4. *Gustaf III och General Rudbeck.* 5. *En folkfest.* 1: 50.

— **Baronerna Delvi.** *Fria teckningar ur fantasi och verklighet.* 2 Rdr.

«Denna roman, hvars handling rör sig i Finland och S:t Petersburg, är af ett spännande intresse«. *Dagl. Alleh.*

«Ett särdeles fängslande arbete, icke blott med hänsyn till det dramatiska sceneriet, utan jemväl med afseende på den psykologiska reflex, som genomgår det hela,« o. s. v. *Östg. Corresp.*

H. AF TROLLE, **Sjöofficeren.** Historiskt-romantiska skildringar från Adolf Fredriks och Gustaf III:s tid. 2:ne delar. 4 Rdr. Inb. 5 Rdr.

Friska och nationella taflor från sjömannalifvet ombord på örlogsflottan. Författaren, sjelf sjöman, har redan förut med framgång uppträdt som skriftställare och visar sig i detta arbete i stånd att kunna intressera, roa och fängsla sina läsare.

PEHR THOMASSON, **Klockarens Mari.** Pennteckning med 2:ne illustrationer. 25 öre.

— **Tvenne Pennteckningar.** 1. *Ryttmästare Silfverlod.* 2. *Ett ovanligt frieri.* Med 4 illustrationer. 25 öre.

Dessa båda sistnämnde skrifter utgöra häftena 42 och 43 ur samlingen «**Öreskrifter för Folket**», bestående af smärre *berättelser, noveller och taflor ur lifvet* af PEHR THOMASSON, KJELLMAN-GÖRANSSON, ONKEL ADAM, FRU SCHWARTZ m. fl. *Sagor* och *folkäfventyr, historiska skildringar* af JUL. MANKELL, G. STARBÄCK m. fl. Hvarje häfte är försedt med illustration och säljes särskildt till ett pris af 20 eller 25 öre. — Samlingen kommer att fortsättas.

INTERNATIONALENS MYSTERIER

af

PIERRE ZACCONE.

Verlden är sedan några år tillbaka vitne till en lika sällsam som fruktansvärd företeelse, hvars rätta art det först varit den aldra sista tiden förbehållet att genomskåda och blotta. Ett hemligt sällskap — hemligt åtminstone i den meningen att det insveper sina rätta tendenser och planer i mörkret, värfvar hvarje år hundratusentals anhängare bland Europas och Amerikas arbetarebefolkning; det har upptändt och underblåst ett bland de ohyggligaste inbördeskrig, som historien vet att omtala och som varit nära att lägga den moderna civilisationens hufvudstad i aska; och det talar ännu efter allt detta i sina möten och tidningar öppet om «nödvändigheten att lägga den gamla verlden för sina fötter«.

Detta sällskap, som kallar sig *Internationalen*, har funnit sin skildrare i Pierre Zaccone, de «hemliga sällskapens» bekante historieskrifvare.

Internationalen, dess uppkomst, utveckling, verksamhet, dess hemlighetsfulla ledare, dess förfärliga medel, dess lika förfärliga mål — allt detta är i sig sjelft en roman, och författaren har derföre lämpligen valt romanens form för att teckna detsamma. Han har också, att döma efter början, åstadkommit ett arbete, som i afseende på spännande intresse knappt haft sin motsvarighet, sedan *Eugène Sue* skref «Parisermysterierna» och «Den vandrande Juden».

Öfversättningen, verkstäld af en skicklig hand, utkommer i 2:ne delar samtidigt med originalet, hvilket hela Frankrike följer med otrolig spänning. Första delen, pris 1 rdr, har nyss lemnat pressen.

Skrifter om Fransk-Tyska kriget
1870—71.

Belägringen af Paris. Intryck och minnen af Francisque Sarcey. Öfvers från franskan af *G. Renholm.* 318 sidor 8:o. 2: 50.

Detta arbete är en liflig och pikant skildring af tillståndet i den innestängda franska hufvudstaden, befolkningens känslor, tänkesätt och sysselsättningar under belägringstiden, de styrandes åtgärder, pressens hållning m. m., allt berättadt med stor talang af en ung fransk publicist.

Arbetet är det mest framstående bland det stora antal skildringar af samma ämne som sett dagen i Frankrike och har redan på franska upplefvat **20 upplagor** samt är öfversatt på flera språk.

Såsom på sitt sätt utgörande en fortsättning till ofvannämnde arbete har senare utkommit:

Andra belägringen af Paris. Kommunen och Centralregeringen. Skildringar och intryck från insurrektionens dagar 18 Mars—29 Maj 1871 af Ludovic Hans, medarbetare i franska tidningen «Opinion nationale«. 200 sidor 8:o. 1: 50.

En opartisk och underhållande skildring af denna märkliga tid, berättad af ett ögonvittne.

Slagsmålet i Fru Europas Skola eller *hur gossen Wilhelm skamfilade gossen Louis samt huru gossen John stod och såg på.* Öfvers. från engelskan. Andra uppl. 25 öre.

Denna lilla satiriska och qvicka skrift har i England, Frankrike och Danmark gjort stort uppseende och läses öfverallt med bifall.

De tyska armeernas utpressningar, röfverier och grymheter i Frankrike. Efter ögonvittnens berättelser och officiella dokumenter. 4 häften à 25 öre.

Större delen af innehållet i dessa häften har icke förut varit i tidningarne synligt, emedan många som varit lidande af tyskarnes betryck först efter krigets slut vågat meddela sina iakttagelser derom.

Fransk-Tyska kriget 1870-71. Kronologisk öfversigt af händelserna ifrån krigsförklaringen intill fredsslutet. 35 öre.

En sammanställning af de vigtigaste telegramer rörande krigshändelserna.

ALLMÄN VERLDSHISTORIA

framstäld med afseende å Kultur, Literatur och Religionsväsende

af **GEORG WEBER,**

Professor i Heidelberg.

2:dra sv. uppl. Öfvers. af **Gust. Thomée** och **B. F. Olsson.**

160 tättryckta ark i 3:ne band. Häft. 12: 50. Inb. i vackra band. 15 Rdr.

Oaktadt vår literatur icke lider brist på Verldshistorier, den ena fullständigare och grundligare än den andra, torde dock ett verk sådant som WEBERS aldrig kunna anses öfverflödigt eller ens umbärligt. Utom sitt eget inre värde, den frisinnade uppfattningen, den ädla, behagliga stilen, den takt hvarmed det väsendtliga blifvit utgallradt från det mindre väsendtliga samt den politiska historien blifvit ställd i förbindelse med religionen, literaturen och kulturen — utom dessa inre företräden erbjuder detta verk fördelen, att med en fullständighet, vida öfverträffande de vanliga historiska läroböckernas, dock icke på långt när uppnå det omfång, som göra en Rottecks, en Beckers, en Schlossers arbeten på en gång så svåråtkomliga och olämpliga att användas som historiska *handböcker*.

Det lider intet tvifvel att det är dessa yttre och inre företräden, som förskaffat Webers Verldshistoria den ovanliga framgång, att hon sedan 1846, då hon först utkom, hvartannat år måst utgifvas i för hvarje gång förstorade upplagor, och det torde ej heller vara för djerft att i detta arbetes förträfflighet finna skälet till så väl den ifver, med hvilken flera af Europas mest bildade nationer skyndat att i öfversättning tillegna sig densamma, som det varma bifall, med hvilket det mottogs äfven i vårt land, då det 1853 först utkom i Svensk öfversättning, och som gjorde att en ganska ansenlig upplaga på en jemförelsevis kort tid utsåldes.

Den lifliga efterfrågan arbetet rönt under den tid det varit utgånget ur bokhandeln har föranledt förläggaren att föranstalta om utgifvandet af närvarande upplaga, den **andra** Svenska, hvilken, utgörande en öfverflyttning af originalets **13:de**, sträcker sig ända till 1868 och sålunda afhandlar icke blott det senaste Danska kriget, utan äfven de blodiga fejder, som under de sista åren rasat på olika punkter af Amerikanska kontinenten.

Den nya upplagan är äfven tillökad med ett fullständigt *sak-* och *namnregister* till hela verket.

Detta är den *billigaste större Verldshistoria* vårt språk ännu eger.

Uti särskildt aftryck af förestående arbete har utkommit:

Våra dagars historia. Kortfattad skildring af verldstilldragelserna frår 1854 intill 1868. 222 sidor. Pris: 1: 75.

Bland de stora händelser. som inträffat under denna tidrymd och här finnas skildrade, behöfva vi blott anföra Vestmakternas krig mot Ryssland, Garibaldis underbara tåg till Sicilien, enhetsverket i Italien, krigen i Nord-Amerika och kriget mellan Preussen och Österrike.

Tyska Literaturen, dess uppkomst, utveckling och historia, ifrån äldsta tider intill våra dagar. Kort sammandrag. 180 sidor. 1: 25.

Den tyska literaturen intager genom rikhaltighet och inre värde, kanske den främsta platsen bland alstren af folkens andliga lif, och dess kännedom är af särskildt intresse för oss Skandinaver, hvilkas hela bildning, såväl till konst som vetenskap i mycket hvilar på tysk grund. Af detta skäl torde detta förträffliga lilla arbete förtjena en mycket allmän spridning. Priset är särdeles billigt.

Ny illustrerad Resebeskrifning af en svensk Sjöofficer:

Ett besök i
Japan och Kina

jemte bilder från vägen dit öfver

Goda-Hoppsudden, Bourbon, Nya Kaledonien, Manilla och Kokinkina.

Anteckningar och minnen från en treårig tjenstgöring i franska flottan

af ANTON BÆCKSTRÖM,
Löjtnant vid K. Maj:ts Flotta.

25 ark stor oktav. Eleg. tryck och papper. Med 63 illustrationer i litografi och träsnitt.

ℨ Häft. i kulört omslag 6: 50. Eleg. inb. 8 Rdr.

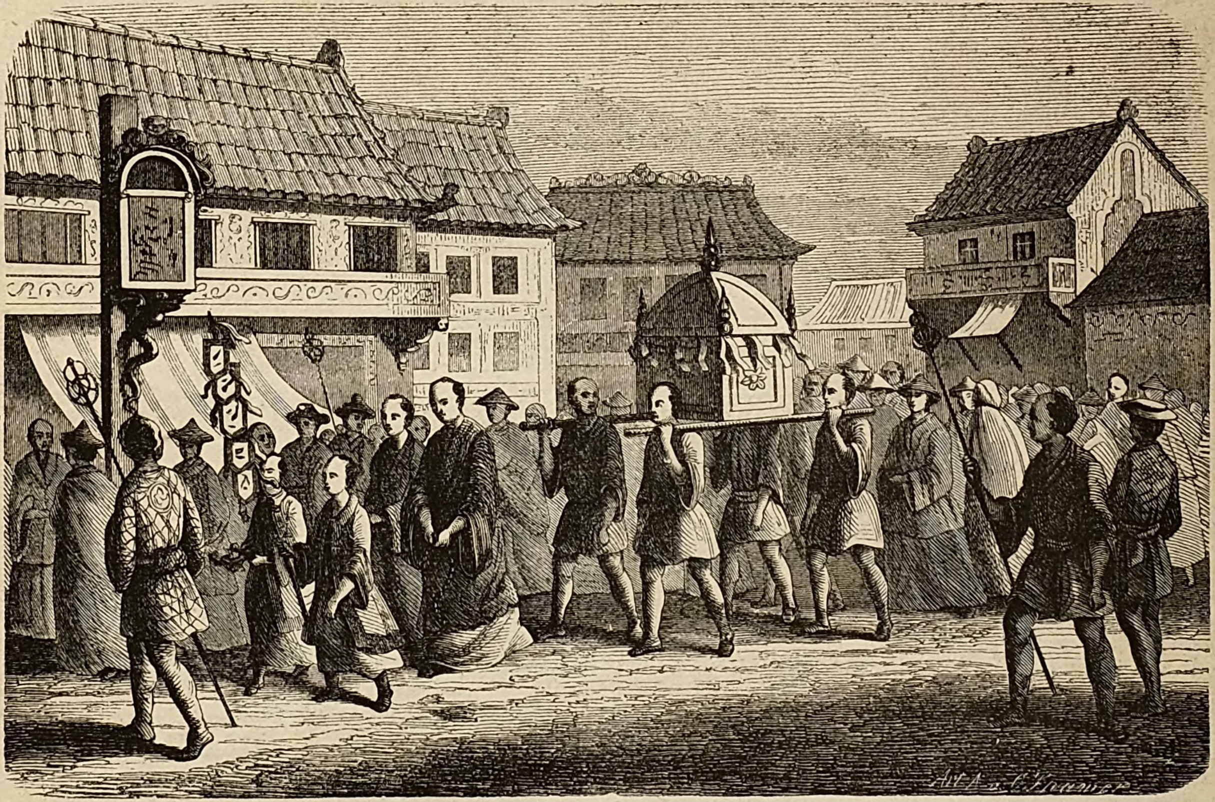

Japanskt begrafningståg.

Japan, det i årtusenden tillslutna men nyss åter öppnade underbara landet, utgör det förnämsta föremålet för dessa anteckningar, hvilka, såsom titeln angifver, äfven omfatta en mängd andra orter uti aflägsna verldsdelar som den unge förf. haft tillfälle att besöka under sin tjenstgöring i franska flottan åren 1867—69.

Förf. uppträder blygsamt och utan pretentioner, men vi våga tro att just den enkla sjömannens flärdlösa skildringar af hvad han upplefvat och sett i dessa aflägsna trakter skola tilltala läsaren och bereda honom ett nöje. Genom ett betydligt antal illustrationer, till en del utförda efter originalteckningar och fotografier som förf. fört hem med sig, föras inför läsarens öga en rad bilder af lifvet, folkdrägter, minnesmärken och utsigter från de af författaren skildrade länder, och dessa afbildningar bidraga att gifva ett ökadt intresse åt denna bok, som till sitt yttre är utstyrd med omsorg och en prydlighet, som gör den till en särdeles elegant julgåfva vid den nu instundande jultiden.

Nya böcker för Ungdom.

Zach. Topelius,

Läsning för Barn. 1872. (IV serien.)

Med illustrationer af Prof. AUG. MALMSTRÖM.

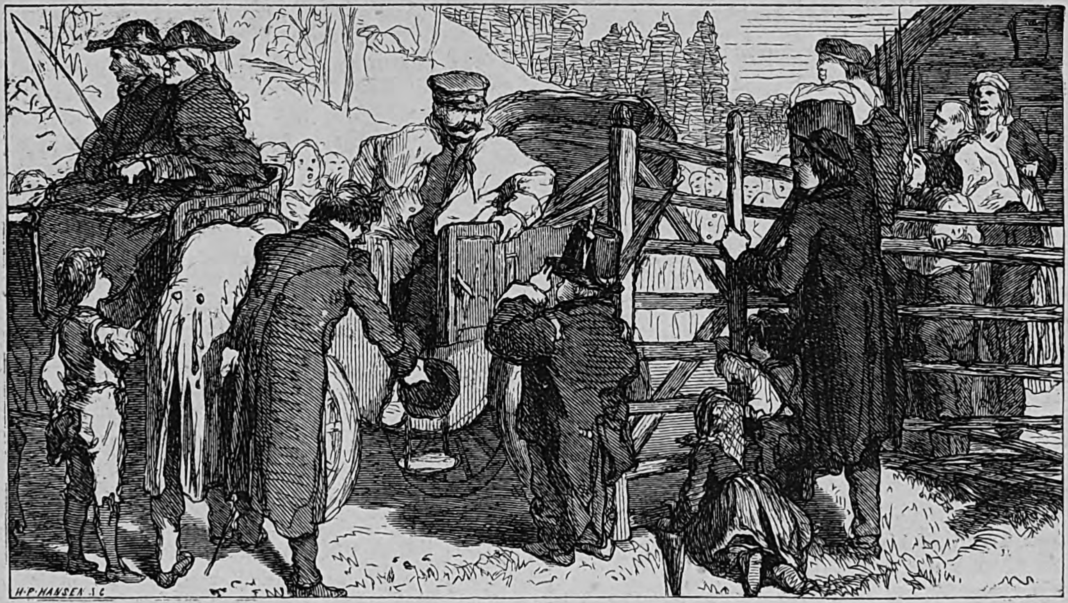

Landshöfdingens besök.

Innehåller **Lekar, Visor** och **Sagor,** ej förut utgifna.

Häft. expl. 2: 50. Kart. 3 Rdr. Inb. i clothb. 3: 50.

En ny del af Zach. Topelius' *Läsning för Barn* torde vara en så välkommen företeelse i vår julkatalog, att den icke erfordrar någon särskild rekommendation, helst som nu flera år förflutit sedan skalden skänkte oss de föregående delarne af dessa förträffliga böcker, som obestridligen intaga främsta rummet i denna gren af vår literatur.

Nordiska Skymningssagor

berättade af **C. L—g.**

Med fyra originalteckningar af C. G. Hellqvist.

Innehåll: 1. Lasse Orädd. 2. Stjernemor eller lille Amos öden.
3. Pelle Båtsman. 4. Prinsessan och Sanningens Perla.
5. De tre kungasönerna på friarefärd.
6. Konungaparet och Hafstrollet.

Inb. i färgtryckt, litogr. omslag. 1 Rdr.

Konsten att roa sig.

Kort anvisning att göra smärre samqväm underhållande och roande.

Efter amerikanska originalet "The art of amusing".

Med 63 illustrationer. Inb. i pappband. 1 Rdr.

Bilderböcker för små barn.

Ny samling med praktfullt utstyrda taflor.

N:o 7. **Hunden Trogen.** Med 6 stora taflor. 1: 25.
N:o 8. **Min dyra mor! Mitt allt på jorden!** Verser med 6 stora taflor. 1: 25.
N:o 9. **Sagan om Tummeliten.** Med 6 stora taflor. 1: 25.

LÄSNING FÖR UNGDOM

af utmärkta Engelska författare.

Detta nya bibliothek för ungdom, särdeles för den qvinliga, har redan vunnit stor uppmärksamhet och bifall för de deri upptagna goda skrifter, hufvudsakligast valda ur den förträffliga samling «Series for the Young», som utkommer hos B. Tauchnitz i Leipzig. Samlingen fortsättes med några band hvarje år.

De till denna Jul utkomna 2:ne band äro:

V. **Kenneth** eller *Återtåget från Ryssland.* Berättelse för ungdom af förf. till «Arfvingen till Redclyffe». Med en titelplansch. Inb. 2 Rdr.
VI. **Unga Qvinnor** eller *Margret, Hanna, Betty* och *Amy.* En tafla ur lifvet i hemmet af Louisa M. Alcott, förf. till «En Krona bland flickor». Med en titelplansch. Inb. 2 Rdr.

Louisa Alcotts arbeten hafva tillvunnit sig ett stort bifall i Amerika och England och säljas i ofantligt antal. De erinra ganska lifligt om Fredrika Bremers bästa teckningar ur hvardagslifvet och skola säkerligen väcka samma glädje i ungas och äldres hjertan, som i sin tid kommo Fredrika Bremers intagande berättelser till del.

De föregående band innehålla:

I. **Ruth och hennes vänner.** En berättelse för flickor. Svenska öfversättningen försedd med ett förord af A. W. S. Karton. 1: 50.
II. **Berättelser för Barn och Ungdom** af Mary Edgeworth. Ny svensk öfvers. 1:sta delen. 1: 50.
III. **Hemligheterna på Stokesley.** En berättelse för unga flickor af förf. till «Arfvingen till Redclyffe». Med illustration. 1: 50
IV. **En Krona bland flickor.** Öfvers. från "An oldfashioned girl" af Louisa M. Alcott. Med illustration. 2 Rdr.

Benjamin Franklins
smärre skrifter
ånyo utgifna och försedda med upplysningar och förord af
Ed. LABOULAYE.
Öfversättning från franskan. Pris: 1: 50.

Benjamin Franklins
sjelfbiografi och brefvexling ånyo utgifna af
Ed. LABOULAYE.
Öfversättning af *Herman Hörner*. Med porträtt och planscher. 2 Rdr.

Dagligt Allehanda yttrar i en anmälan om denna bok:

«De böra blifva i högsta måtto välkomna för den läsande allmänheten, dessa «den amerikanska Sokrates« memoirer och brefvexling, som innesluta en så rik fond af sund och godmodig lefnadsfilosofi. Vi hafva läst dem med särdeles stort nöje och kunna derför, då vi önska att på dem fästa den allmänna uppmärksamheten, icke bättre göra än att af fullaste hjerta instämma med den utmärkte utgifvaren, då han i sitt företal anmärker, att det, som utgör memoirernas trollkraft och erbjuder en stärkande läsning för alla åldrar och stånd, icke är skildringen af händelserna, hvilka äro högst vanliga, utan de reflexioner, som beledsaga skildringen. Franklin är född moralist. Huru många moraliska lärdomar i hans bref, framstälda med lika mycken friskhet som styrka! Hur många fördomar han skakar! Han är en följeslagare, som fattar oss vid handen och som småningom, under förtroligt samspråk, kommer oss att rodna öfver våra svagheter och meddelar oss något af sin egen värma och godhet.

Den i inre afseenden särdeles vårdade öfversättningen framträder äfven till det yttre i en särdeles prydlig form «

* * *

Smärre Skrifter
i politiska och sociala ämnen
af EDUARD LABOULAYE.
Öfvers. af O. W. ÅLUND.

Innehåll: 1. *Om gränserna för statens makt.* 2. *Friheten i den gamla och nyare tidens mening.* 3. *Alexis de Tocqueville.* 4. *Channing och hans lära.* 5. *Framåtskridandet.* 3:ne häften i ett band. 2: 25.

AD. FRANCK, medlem af franska Institutet, Prof. i Paris, **Menniskans sedliga lif.** Sedelärans hufvudpunkter, populärt framstälda. Öfvers från franskan. 1 Rdr.

Tidningen *Dagligt Allehanda* yttrar om detta arbete: «Åter hafva vi att anmäla ett från franskan öfversatt moral-filosofiskt arbete! Vi göra det med verkligt nöje, med liflig tillfredsställelse. Det är utan tvifvel ett bland de bästa af detta slag, hvilka på senaste tiden hos oss utkommit i öfversättning.«

* * *

Själen och Själavandringen.
En historik
af äldre och nyare filosofers forskningar om Själen, dess odödlighet och dermed i sammanhang stående frågor
samt
i enlighet med läran om bebodda verldar,
populärt framstäld
af ANDRÉ PEZZANI.
Från 5:te upplagan af «La pluralité des existences de l'âme«. Pris 2 Rdr.

Öfversättaren yttrar i sitt förord om denna bok:

«Detta arbete är ett sidostycke till Camille Flammarions allmänt lästa «Bebodda verldar«. Det eger ungefär samma förtjenster som detta arbete, men delar äfven ett och annat af dess fel, hvartill förf. kanske mest förledts af det lifliga intresset för sitt ämne. Men med de obetydliga fel, som «La pluralité des existences« möjligen eger, har det tillika förtjenster, som mångdubbelt öfverväga dess möjliga brister, och det har framför allt den stora förtjensten att rikta uppmärksamheten på ett ämne, som hittills blifvit föga behandladt, men som dock eger ett obestridligt intresse. Öfvers. har ansett att ett arbete, som i utlandet väckt så stor uppmärksamhet, ej vore oförtjent att framläggas för den svenska läsande allmänheten, hvilken med intresse omfattat hvarje nytt arbete, som, i motsats till hvardaglighetens produkter, vågar att kasta en blick på de stora och allmänna frågor, hvilka ej kunna underlåta att lifligt anslå hvarje sinne, som vaknat till medvetande af sig sjelf och sin tid.«

Historisk Läsebok
för
Skolan och Hemmet.
Allmänna Historien framstäld i lefnadsteckningar.
Öfversättning och delvis bearbetning efter STACKE's «Erzählungen aus der Geschichte in biographischer Form»
af J. SPILHAMMAR.

Iakttagelsen har länge visat, att det mest tilltalande sätt att skrifva verldshistorien är att behandla den uti fristående lefnadsteckningar af dess ryktbaraste personligheter och i afrundade skildringar af vissa framstående händelser och epoker.

Vår literatur har icke på länge blifvit riktat med något nytt arbete, som på ett tillfredsställande sätt uppfyllt detta ändamål och vi tro derföre att ofvannämde verk, hvars original eger vidsträckt spridning och åtnjuter stort anseende synnerligen i det protestantiska Tyskland, äfven hos oss skall vinna bifall. Det utkommer i 5 delar, hvilka säljas hvar för sig och hvaraf den första delen nu är utkommen.

Dessa fem delar komma att innefatta följande:

I. Berättelser ur **Greklands Historia.**
II. „ „ **Romerska Historien.**
III. „ „ **Medeltidens Historia.**
IV. „ „ **Nyare Tidens Historia**
V. „ „ **Nyaste Tidens Historia (1815—69).**

Genom en vårdad utstyrsel och ett särdeles billigt pris skall detsamma bemöda sig att vinna spridning äfven i Sverige.

Pressens omdömen om originalet till denna bok:

«Författaren har mästerligt träffat den ton, hvari ungdomen älskar att få höra historiska händelser berättade, och har så förträffligt lyckats finna medelvägen mellan vidlyftig omständlighet och en alltför stor och begripligheten skadande torftighet, att både lärare och lärjungar kunna med samma nöje följa hans berättelser.» *(Allgem. Lehrerzeitung 1868. N:o 48.)*

«Arbetet och dess mångfaldiga goda egenskaper äro redan så kända, att det här endast torde behöfva omnämnas, att det ånyo utkommit.»
(Leipziger Illustrirte Zeitung.)

«Att det föreliggande arbetet hör till de värdefullaste undervisningsböcker i sitt ämne, är redan temligen allmänt erkändt bland skolmännen.»
(Lüben, Pädagog. Jahresbericht.)

1:sta delen, *Berättelser ur Greklands Historia*, har utkommit och kostar 1 Rdr samt inb. expl. 1: 25.

Köp af denna del medför ingen förbindelse att taga fortsättningen af verket.

Menniskans Urtillstånd
eller den förhistoriska tiden belyst genom fornlemningarne och seder och bruk hos nutidens vildar
af Sir JOHN LUBBOCK.
Öfvers. af C. W. PAIJKULL. Med förord och inledning
af Professor **SVEN NILSSON.**
Med 156 träsnitt och 4 vackra färgtrycksplanscher.
Pris: häftade expl. 5 Rdr. I vackra clothband 6: 50.

Om detta arbete yttrar Stockholms Dagblad:

«Åt den, som icke är tillfredsstäld med de läror angående menniskoslägtets uppträdande på vår jord, hvilka vi inhemtat i barndomen, rekommendera vi detta arbete, som är hållit i populär form, men dock af vår frejdade archäolog, Prof. Sven Nilsson, kalladt «vetenskapligt». Professor Nilsson har till detsamma skrifvit en värderik inledning och mycket lofordat boken i ett företal, hvari han, efter att ha redogjort för förf:s mångsidiga kunskaper och bokens rikhaltiga innehåll, yttrar: «Jag anser den svenska öfversättningen vara en vinst för vår literatur, som visst icke har öfverflöd på goda dylika verk«.

Då arbetets pris är ganska billigt och det dessutom är prydt både med 4 litogr. planscher och mer än halftannat hundrade träsnitt, kunna vi ej annat än på det högsta rekommendera det i allmänhetens åtanka såsom en värdefull acquisition.

Utländsk skönliteratur i goda öfversättningar.

JULHISTORIER AF CHARLES DICKENS.

Andra Serien, innehållande **Lifvets Strid.** — **En Jul-fantasi** om en man som hemsöktes af ett spöke. — **Ön i floden.** — **Mrs Ranfords Nyårsmiddag.**

Ny genomsedd upplaga. Häft. 1: 50. Inb. 2 Rdr.

Af första serien af Dickens Julhistorier, som i lika format och utstyrsel utkom förra julen och blef emottagen med så stort bifall att upplagan genast utsåldes, har ett **nytt aftryck (den 3:dje upplagan)** äfvenledes nyss utkommit. Denna första serie innehåller:

Julaftonen. — **Nyårsnatten.** — **Syrsan vid Spiseln,** en lefnadsteckning af Ch. Dickens samt hans porträtt.

Pris: 1: 50; Inb. i clothband 2 Rdr.

Båda serierna finnas äfven sammanbundna i ett elegant band för 3: 50.

Bland den store Brittiske författarens många förträffliga arbeten framstå hans **Julhistorier** (*Christmas Tales*) såsom några bland de allra yppersta. Dickens talang är just allra störst i skildringar af hemmet och den husliga härden och denna valda samling af hans Julberättelser, som nu utgifves i en vårdad och förbättrad upplaga, skall säkert finna ingång och väcka glädje i månget hem.

SVENSKARNE PÅ KRONBORG.

Historisk roman

af

H. F. Ewald.

Svensk, med författarens samtycke utgifven, öfversättning.

Pris 3 Rdr.

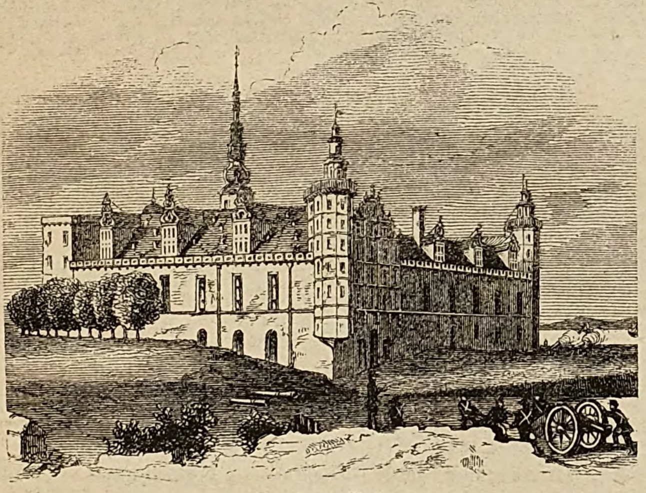

Kronborgs Slott.

Pressens omdömen om denna bok:

"— Vi måste tillerkänna denna bok en hög rang bland fjolårets inhemska literatur. — Det lugn och den orubbliga jemnhet hvarmed berättelsen framskrider, den fullständighet i skildringen, som visar att förf. egnat tid och källstudier till sitt arbete, göra ett välgörande intryck och påminna i flera häuseenden om de historiska romanförfattarnes konung *Walter Scott.* —" (DAGS-TELEGRAFEN.)

"— Jemte det att Ewalds arbete är en värdefull företeelse i vår literatur, derför att den skildrar en märklig och skickelsediger tidpunkt i Nordens historia, erhåller det ett om möjligt ännu större intresse derigenom, att det deri erbjudes oss ett stort, vackert och helgjutet konstverk, rikt på poetiska skönheter och klart genomfördt från början till slut. —" (ILLUSTRERET TIDENDE.)

"Denna historiska roman kan anses som något af det bästa den danska literaturen i denna riktning har att uppvisa." (DEN CONSERVATIVE I CHRISTIANIA.)

"Hvad det vill säga att framställa en historisk händelse som en tidsbild kan man lära af Ewalds roman. Den är hufvudsakligen en kulturbild, och som en sådan högst förträfflig. Stilen är beundransvärd och karaktersteckningen utmärkt." (FÄDRELANDET.)

"Det är en omfångsrik roman, 2:ne delar med tillsammans mer än 800 sidor, men en roman som man från första till sista sidan läser med oförminskadt intresse." (MORGENBLADET I CHRISTIANIA.)

BERÄTTELSER

af

FRITZ REUTER:

"Från Anno Tretton." En berättelse från Tiden för Napoleonska arméns återkomst från Ryssland. Öfvers. från «Ut de Franzosentid», 5:te uppl., af H. Hörner. 1 Rdr.

Under lås och bom. En politisk statsfånges lif på en kungl. preussisk fästning. Öfvers. af Axel Krook. 1: 50.

Smärre berättelser. Öfvers. af Axel Krook. Pris 50 öre.

Innehållande: 1. Huru jag fick mig en hustru. 2. Onkel Mathias berättelse om en öfverraskning. 3. Hvem skall bära hem pannkakspannan. 4. Hönspigan.

Gamla Històrier. Öfvers. från plattyska originalet *"Olle Kamellen"* af Axel Krok. I. Hans Höghet. Pris 1: 25. II. Resan till Konstantinopel eller de mecklenburgska Montecchi och Capuletti Pris: 1: 50.

På många år tillbaka har det icke händt att någon utländsk förf. så hastigt tillvunnit sig en så stor och allmän popularitet hos oss, som fallet nu inom ganska kort tid blifvit med Fritz Reuter. Hans godmodiga satir och aldrig svikande humor har gjort honom till en älskling inom höga och låga kretsar och man kan utan öfverdrift säga, att han med storm har eröfrat vår läsande allmänhets bifall. Det måste ock erkännas att hans skrifter för sitt godmodigt glada och derjemte sedligt rena innehåll förtjena att läsas i hvarje familjkrets.

VICTOR CHERBULIEZ, **Josef Noirels Vedergällning.** Öfvers. från franskan af C. J. Backman. Häft i eleg. omslag. 1: 75.

Victor Cherbuliez' arbeten utgöra glanspunkterna i den nyaste franska literaturen. — Arten, värdet och betydelsen af denna från Genève utgångne skriftställare skiljer sig i en väsendtlig grad från den öfriga ny-franska literaturen och höjer sig betydligt öfver den största delen deraf. Cherbuliez namn är äfven hos oss redan kändt och värderadt genom flera föregående, äfven af samma skickliga hand verkstälde, öfversättningar, såsom Ladislas Bolskis äfventyr, Grefve Kostia m. fl. Det nu utkomna arbetet «Josef Noirel» är obestridligen bland det mest utmärkta af den nyare literaturens alster.

Fr. SPIELHAGEN, **På Sandreflarne.** En novell. Öfvers. från tyskan af C. J. Backman. 1 Rdr.

Fr. Spielhagen eger i Tyskland ett högt och ansedt namn som roman- och novellförfattare, och det kan icke nekas att denna förf. eger ett tankedjup och en rikedom af poesi, som göra hans arbeten i hög grad läsvärda. Den närvarande berättelsen är bland hans bästa — den är liflig och intressant och har icke blott i förf:s hemland, utan äfven i England och Danmark, der den blifvit spridd i öfversättningar, väckt stort bifall.

E. MARLITT, **Berättelser**. Öfvers. från tyskan. *Tant Cordulas hemlighet.* 1: 50. *Gullvifva.* 1: 50. *Riksgrefvinnan Gisela.* 2 Rdr. *Berättelser från Thüringen.* 75 öre.

Dessa berättelser hafva redan tillvunnit sig så stor uppmärksamhet att flera utaf dem äro nära utsålde. — De utgöra en omtyckt lektyr för damer.

MARIA NATHUSIUS, **Langenstein och Boblingen.** En berättelse. Öfvers. från 5:te tyska originalupplagan. Häft. 1: 25.

Denna utmärkta författarinnas arbeten äro längesedan väl kända och välkomna gäster inom hvarje familjekrets. Den nu utkomna berättelsen är en af hennes bästa, eger ett stadgadt anseende i Tyskland och är öfversatt både på franska och engelska. — I samma format och som pendant till denna finnes förut utgifven *Joachim von Kamern*, en lefnadsteckning af Maria Nathusius (75 öre) och båda dessa finnas sammanbundna i vackra clothband. — Förut har äfven utkommet af samma förf. *Elisabeth,* öfvers. af Th. Knös (2: 50) samt *«Den Ogifta»* (75 öre).

ETT NYTT HÄFTE! SAMLADE SÅNGER OCH VISOR

af Elias Sehlstedt,

utgörande 4:de delen af Samlade Sånger och Visor af Elias Sehlstedt.

Pris: 2 Rdr. Inb. 3 Rdr.

En tidning yttrar jemte underrättelsen att denna del af Elias Sehlstedts Dikter utkommit;

"Man återfinner här samma drag af skälmsk uppsluppenhet, af naiv godmodighet, af godt lynne, af glad humor, genom hvilka förf. i så rikt mått tillvunnit sig sina läsares, d. v. s. hela vårt folks, lifligaste sympatier."

De föregående 3:ne banden finnas att tillgå I—II à 2: 50; III à 2 Rdr, eller inbundna för 8 Rdr.

Nyare Originalarbeten i Vitterhet.

Acharius, *Luisella.* En qvinnomodells öden. Teckningar ur konstnärslifvet. Tillegnad Joh. Fr. Höckert. Häft. 2 Rdr. Inb. 3 Rdr.

— *Noveller*, berättade på Ottave Rime. 1. Vapensmeden. 2. Ateliern. 3. S:t Hubertsfesten. 4. Rosina. Häft. 2 Rdr.

Acharius' Luisella, äfvensom hans Noveller äro bland de mest framstående företeelser i vår nyare vitterhet.

Axelson, Maximilian, *Dikter.* (Innehåller bland annat Saimi, en dikt ur Finnskogen.) Häft. 2 Rdr. Inb. 3: 50.

Björck, Ernst, *Valda Dikter.* Utgifna efter förf:s död, med en inledning af Carl af Wirsén. 8:o-format. Häft. 2: 50. Inb. 3: 50. Uppl. i mindre format. Häft. 2: 50. Eleg. inb. 4 Rdr.

Brudens krona. En Dikt af "Esbern Snare". I. 1: 50.

Hedberg, Frans, *Dikter.* Oktavuppl. 3 Rdr. Mindre format, häft. 3: 75. Eleg. inb. 4 Rdr.

Orvar Odd, *Samlade Ax.* Nya Dikter, utkomna efter förf:s död 3 Rdr.

Rancken, Osc. och Dietrichson, *Runeberg och Fänrik Stål.* Lefnadsteckningar m. m. Med illustrationer. 3 Rdr.

Scherini, P. H., *Dikter.* 2: 50. Deribland flera af Svenska Akademien prisbelönta.

Talis Qualis, *Dikter.* 3:dje uppl. 1: 75. Inb. 2: 75.

Thomasson, Pehr, *Dikter*, med förord af Fredrika Bremer. 2 Rdr. Inb. 3: 50.

Topelius, Zach., *Ljungblommor* (Sånger). 4:de upplagan. Stor 8:o. 3 Rdr; inb. 4 Rdr. Fickupplaga. Häft. 2: 50; inb. med guldsnitt. 4 Rdr.

— *Dramatiska Dikter.* I. 2: 75; inb. 3: 75. Innehållande: *Titians första kärlek. — Ett Skärgårdsäfventyr. — Veteranens Jul. — Prinsessan af Cypern.*

— *Nya Blad.* (Sånger II) 1870. 3 Rdr; inb. 4 Rdr; med guldsn. 4: 75. Fickupplaga. Häft. 2: 75; inb. 4 Rdr.

Vitterhetsstycken, Smärre, af yngre författare, 3 häften:

1. *Herjulf*, af A. H. Ölander. (Prisbelönt af Svenska Akademien.) 50 öre.
2. *Kungabarnens möte*, af A. H. Ölander. 35 öre.
3. *Fjellbruden* af Joh. Jolin. 3:dje uppl. (Prisbelönt af Svenska Akademien.) 35 öre.

Öman, Vict. Em., *Riddar Herburt och Jungfru Hilde.* Kärlekshistoria i åtta äfventyr. 80 öre.

Julbetraktelser

till andakt och uppbyggelse af svenska prestmän: Beckman, Colliander, Emanuelsson, Fallenius, Grafström. Lindblad, Olin m. fl. Med stålstick.

I pappb. 1: 50. I clothb. 2 Rdr.

Svenska Sångboken.

Vald samling af äldre och nyare Visor och Sångstycken,

innehållande: Fosterländska sånger, Kärleksqväden, Ballader, Stycken ur operor m. m., Jagt-, Soldat- och Krigssånger, Sjömansvisor, Sånger för barn, Vaggvisor, Studentsånger, Serenader, Folkvisor, Lekar och dansar, Skämtevisor samt Sånger i glada lag.

Nära 500 sidor i trefligt fickformat. Kart. 1: 25. I clothb. 1: 50.

NORDISKA TAFLOR.

Pittoreska utsigter från Sverige, Norge och Danmark.

I träsnitt med text.

Af detta verk äro nu 4 band utkomna med tillsammans *288 afbildningar* hvaraf nära 100 med *svenska* prospekter. Med tillfredsställelse kunna vi säga att detsamma vunnit bifall uti alla de tre nordiska länderna, der det funnit en ganska vidsträckt spridning; men också torde det medgifvas att vår publik aldrig förut erhållit ett så värdefullt arbete för ett så ofantligt lågt pris.

Hvardera bandet innehåller **72 taflor** i stort qvartformat och kostar uti 12 häften 4 Rdr 20 öre, men finnes äfven inbundet i styfva permar för 5 Rdr samt i eleganta clothband för 6 Rdr 50 öre.

Till ett så billigt pris har aldrig förut ett så pass vackert planschverk kunnat erbjudas allmänheten, och möjligheten dertill berodde på en större uppmuntran, hvilken äfven blifvit detta företag till del.

Af denna orsak kommer äfven verket att fortsättas och subskription emottages på *5:te Bandet*, som utgifves i *12 häften à 35 öre* häftet. Hvarje häfte innehåller *6 taflor* med text.

Till beskaffenhet och prydlighet kunna dessa taflor godt uthålla jemförelse med såväl fordna dagars koppargravyrer som med sednare tiders litografier. Men hvilken enorm skilnad i prisbillighet! Man erhåller nu här ett häfte med **sex** taflor för mindre än hälften mot hvad i fordna dagars planschverk **en** tafla kostade, och medan det derföre i fordna dagar var förbehållet den rika mannen ensamt att glädja sig vid åskådandet af konstnärernas verk, är det nu möjliggjordt äfven för den tarfligaste familj att hos sig ega ett verk som skänker detta förädlande nöje. — Hvarje band säljes särskildt.

NÄR OCH FJERRAN.

Illustrerad Månadsskrift.

3:ne band i högt qvartformat.

1:sta bandet, 57 illustr. 2:dra bandet, 127 illustr.
3:dje bandet, öfver 160 illustrationer.

Innehållet af denna tidskrift erbjuder ett betydligt antal intressanta och läsvärda artiklar, synnerligast af lärorikt innehåll såsom reseskildringar, lefnadsteckningar af ryktbara personligheter, uppsatser i kulturhistoriska ämnen, samt derjemte i tredje bandet noveller, poemer m. m. af talrika svenska författare, såsom *Hedberg, Krook, Lundin, Sehlstedt, v. Schantz, Wilhelmina* m. fl. — *Priset för hvarje band är 6 Rdr samt inb. i clothb. 8 Rdr.*

PANORAMA.

Ett prisbilligt Bilder-Album
för vänner af jordbeskrifning och naturskildring
i 80 taflor med text.

Stort qvartformat. Elegant tryck och papper. Pris 2: 75. Häft. i vackert omslag, samt inb. i clothband 4: 50.

Detta är en både värderik och vacker gåfva för Julbordet i hvarje familj, underhållande och njutningsrik för gammal och ung och tillgänglig för ett ovanligt billigt pris.

Litografiskt Praktverk.

Svenska Herregårdar, Slott och Borgar, 1:sta Serien,

Herregårdar uti Södermanland,

beskrifna af OLOF ENEROTH.

Med **57** *utmärkta litografier* tecknade efter naturen af Fr. RICHARDT.

Utförda i litografiskt ton- och färgtryck hos *Tegner och Kittendorff* i Köpenhamn.

Ett digert band i aflångt qvartformat. Praktfullt bundet. Pris 55 Rdr.

Detta arbete är obestridligen uti alla afseenden ett bland de vackraste hos oss utgifna planschverk. Texten är en sakrik, på forskningar grundad kulturhistorisk skildring öfver de sörmländska gårdarnes odlingshistoria, den första i sitt slag inom vår literatur.

Den som önskar förskaffa sig detta verk efter hand, kan erhålla detsamma i 19 häften till subskriptionspriset 2: 50 för häftet.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1871.

Vestra och mellersta Europas korallref.

Professor Duncan, en af vår tids mest framstående forskare i de lägre djurens paleontologi, har för någon tid sedan i Geografiska sällskapets i London tidskrift offentliggjort ett arbete öfver de korallfaunor, i synnerhet de refbildningar, som funnits i Europa sedan mesozoiska perioden*); häri gör han en utförlig sammanställning af geologiska fakta och drager ur detta material en serie slutsatser sådana de framgå ur en jemförelse mellan de nu befintliga korallernas utbredning och lifsförhållanden samt de motsvarande vilkoren i forntiden så långt vår kännedom derom utsträcker sig. I det följande vilja vi i korthet meddela några af de faktiska uppgifter han gifver och framlägga de vigtigaste på dem grundade följder.

De koraller som befordra refbildningar utmärkas genom en egendomlig organisation och kunna i följd deraf äfven i fossilt tillstånd utan svårighet skiljas från de nu lefvande. Frånvaron af kalkmassa som i nästan alla korallref omgifver de små djurens bostäder och sammanbinder hela kolonien, samt en egendomlig förgrening och knoppning äro det karakteristiska för djuphafskorallerna och skilja dem från refkorallerna. Men vid bedömandet af de båda gruppernas geologiska uppträdande är det i de flesta fall tillräckligt att hålla sig till refvens yta, den mängd sammanpackade korall-, mussel-, sjöigels- och hafsliljelemningar som, tätt hoppackade, bilda hela stenen, och blott då det är fråga om att igenkänna enstaka korallref såsom sådana (och fall gifvas då detta är af vigt), är man nödsakad att tillgripa finare distinktioner. De europeiska ref som omnämnas i det följande kunna nästan utan undantag genom sitt yttre utseende igenkännas såsom sådana.

I triasperioden, den tiderymd under hvilken i mellersta Europa, i synnerhet i Sydtyskland, mäktiga lager af brokig sandsten och musselkalk uppstodo, funnos endast på få ställen i Europa tidtals korallref och företrädesvis endast i öster om Vogeserna belägna trakter, i synnerhet i Alperna. Till dem sällade sig vid juraformationens början (betecknad genom liasaflagringen) äfven på engelsk, tysk och fransysk botten utbildade ref, men hvilka ännu före oolitbildningens början, d. v. s. den andra fasen af juraformationen, åter försvunno; äfven de sedan triastiden i det nuvarande alplandet befintliga ref försvunno vid denna tid, under hvilken de yttre vilkoren för refbildningen synas ha varit ogynsamma i hela det europeiska jurahafvet. Men med perioden för oolitaflagringarne inträdde en ny lyftning i korallrefsfaunan, som ledde derhän att hela vestra Europa blef ett korallhaf, hvarest i mängd förefunnos de mest olikartade former af ref och refartade byggnader; refven i de schwabiska, frankiska och schweiziska jurabildningarne tillhöra denna tiderymd. Under kritperioden saknade de områden hvari den för denna formation karakteristiska stenarten, kritan, aflagrades helt och hållet ref; detta är af vigt, emedan ännu i dag, såsom i djupa sjöar anstälda forskningar utvisat, bildningen af kritartade stenarter försiggår på mycket stora djup, då deremot korallrefven i allmänhet angifva grundt vatten. Deraf torde man med skäl kunna draga den slutsatsen, att England, norra Tyskland och Belgien under denna tiderymd varit betäckta af ett djupt haf, under det alplandet, Frankrike och Spanien utgjorde botten i ett mindre djupt, med ref genomsådt haf. Under tertiärformationen fortfor refbildningen i olika delar af Europa, och ännu i mellersta (miocena) afdelningen af densamma pågingo sådana i sydvestra Frankrike, norra Italien, Spanien, Ungern och på Malta. Men här började plötsligt en förändring inträda i afseende på de hittills för deras utbredning gynsamma yttre vilkoren, och redan under nästföljande tiderymd, den istiden föregående s. k. pliocena, visade sig i hela vestra Europa en korallfauna som var analog med den i denna del af vår verldsdel nu befintliga. Refven voro försvunna och drogo sig tillbaka till de regioner der de nu finnas öfverallt och hvarest de, om också genom andra arter, likväl på samma sätt, genom samma medel som redan i juratiden från botten uppbyggts till hafsspegeln, till de varma delarne af Vestatlantiska, Stilla och Indiska oceanerna; de hvilka stannade närmast det af dem en gång i så stor utsträckning intagna Europa äro de i Röda hafvet.

Detta korallrefvens försvinnande från en vidsträckt yta, hvarpå de nästan beständigt förefunnits å en eller annan del under de millioner år som förflutit sedan triastidens eller den mesozoiska periodens början i Europa, är vigtigt för kännedomen om de orsaker som framkallat uppträdandet af nya och undergången af gamla djur- och växtbefolkningar. Det sammanträffar med en serie af nya bildningar på den europeiska kontinenten och de angränsande hafvens område, och säkert är att detta sammanträffande ej var någon slump. Alpernas uppstigande, de vulkaniska företeelserna i Rhenlandet och mellersta Frankrike, Medelhafvets tillbakaträdande från vestra Asien, der Aralsjön och Kaspiska hafvet utgöra de sista lemningarne af detsamma, äro i detta områdes konfiguration djupt ingripande revolutioner. Men i hvilken riktning inverkade de på korallfaunan? Hur beskaffadt var deras inflytande på lifsvilkoren för dessa djur, af hvilka samtliga refbyggande arter lemnade Europas haf med slutet af miocenperioden, hvarunder just dessa förändringar egde rum? Vi se att de från alla håll dragit sig tillbaka till de varmaste delarne af jorden, till ett område som hvarken i norr eller söder är mer än tretio breddgrader aflägset från eqvatorn. Häraf framgår otvifvelaktigt att åtminstone för närvarande ett varmt luftstreck erfordras för deras trefnad, ty eljest skulle väl en del af dem ha fortlefvat i norra och södra Europa. Men vid den tid de försvunno från vår verldsdel var i sjelfva verket dennas luftstreck, såsom bevisas af den öfriga djur- och växtverlden, varmare än för närvarande, och det torde få anses temligen säkert att Europa vid tidpunkten för refvens försvinnande ur dess haf inträdde i en period af fortgående afsvalning, som uppnådde sin höjdpunkt i istiden. Häraf torde få dragas den slutsatsen att det måste ha varit klimatiska förändringar som ur vår verldsdel aflägsnat dessa numer exklusivt tropiska organismer, och det är nu för vetenskapsmannen en intressant uppgift att undersöka om äfven samma orsaker ligga till grund för de upprepade återtåg af de europeiska korallrefven som vi i det föregående nämnt ha egt rum i äldre perioder. Det är endast genom en jemförelse mellan de dem åtföljande lemningar af djur och växter som man kan vinna upplysning härom.

---

*) Den tiderymd af vårt klots utveckling hvars djur och växter voro mera utvecklade och närmade sig de nuvarande. Den innefattar trias-, jura- och krit-formationen.

En episod från Fredrik VII:s ungdom.

Berättad af O—a.

Nära Bodensjön i Schweiz ligger ett litet värdshus, hvars namn jag glömt, men icke så lätt glömmer jag den massiva silfverdryckeskanna som stod på det blankpolerade ekbordet i det lilla vänliga gästrummet. På kannans lock såg man en dansk dubbel fredriksdor infattad. Vi voro ett sällskap turister, som voro både hungriga och törstiga, och begåfvo oss derför skyndsamt till det lilla värdshuset som så vänligt inbjudande ligger på en liten sluttande höjd, och gladt tyckes nedskåda på de resande. Framför värdshuset befann sig en påle med en skylt på hvilken egarens namn stod med stora förgylda bokstäfver. En vacker, knappt tjuguårig qvinna, klädd i landets fördelaktiga nationaldrägt, mottog oss med naiv munterhet och vänlighet. Snart var den snöhvita duken utbredd på det stora bordet i gästrummet, och för oss framsattes det bästa huset kunde prestera. Vi fingo nybakadt bröd, majfriskt smör, god ost, aptitlig skinka, oskummad mjölk, ypperligt körsbärsvin, och allt detta smakade oss förträffligt. Emellertid väckte den stora silfverkannan, hon stod på ekbordet i ett hörn af rummet, vår synnerliga uppmärksamhet, och då den täcka värdinnan i det samma inträdde, begärde en af sällskapet, en ung talangfull *svensk* målare, att få den högtidligt blänkande silfverkannan fyld med landets bästa vin. Värdinnan efterkom leende hans begäran, och snart stod kannan med doftande rhenskt vin på vårt bord.

"Men, fru värdinna", frågade målaren, "huru har det utländska myntet kommet på detta lock?"

Då berättade hon följande:

"Det var år 1826, då bodde min far i Tyrolen och hade der ett värdshus nästan lika med detta, som min mor nu eger. Det låg i en underskön trakt, som derför besöktes af många resande. En dag var det ett af dessa fruktansvärda oväder som man endast känner till emellan bergen. Då ankommo flera resande och bland dem en ung herre, åtföljd af en äldre man och många tjenare. Den unge mannen var mycket glad och lefnadsfrisk och gycklade äfven med mig, som då ännu var ogift. Förnäm måste han ock ha varit, ty jag hörde en af hans ledsagare kalla honom "Kongl. höghet." —

Senare på dagen stillades ovädret. Solen framglänste, och nu bestego de resande, beledsagade af mig och min far, en af de närbelägna alperna, från hvilken man hade den herrligaste utsigt. Den unga prinsen — ty den resande var prins Fredrik af Danmark — sökte efter blommor och mineralier och han sade till mig: "Om du, sköna flicka, kan åt mig plocka en alpros, skall du af mig erhålla en liten gåfva." Efter mycket sökande fann jag en af dessa sällsynta blommor och gaf honom den. Han tackade rätt hjertligt och stack den i sitt knapphål. Derpå återvände vi till min fars hus, och då de resande följande dagen skulle resa vidare, skänkte mig den unge prinsen detta vackra guldmynt, som ni ser der på kannans lock, och sade till mig på skämt, att om jag någon gång kom till Danmark, så skulle jag fråga efter prins Fredrik och besöka honom. Och sedan reste han.

Min far förvarade guldmyntet och på min bröllopsdag skänkte han mig kannan der, och på dess lock satt myntet. Jag har sedan dess ofta tänkt på den vänlige unge prinsen och undrat om han ännu lefver eller om han kanske redan är död och begrafven."

"Nej, min goda värdinna," afbröt henne målaren, "han lefver ännu, men *prins* är han icke mer. Han är nu konung, och en ädlare, folkligare furste har aldrig setat på Danmarks tron. Lefve Fredrik den sjunde! slöt den unge målaren, och drack ett djupt tag ur kannan och räckte den sedan till oss andra att äfven derur dricka en skål för kungen af Danmark.

"Ack, är han nu kung!" ropade värdinnan och syntes hjertligt glad. "Skulle någon af herrarne," återtog hon, "någonsin finna tillfälle att tala med konungen, så helsa honom från *Rosa Benthua* och säg honom att hon förvarar hans guldmynt såsom ett heligt minne och ofta tänker på honom."

Detta var dock icke någon så lätt kommission. Emellertid är det visst att den lilla Rosa, som konungen kanhända snart glömde och hvilken en gång åt honom plockade en alpros, som snart vissnade, ännu länge med barnslig glädje erinrade sig den unge prins som för flera år sedan bodde i hennes fars lilla hus vid foten af en af Tyrolens alper.

På **Albert Bonniers** förlag utkommer:

Nya Följetongen,

tidskrift för romanliteratur.

Denna tidskrift utgifves äfven under nästkommande år, 1872, uti 50 veckohäften, hvardera innehållande 48 sidor.

Årgången 1872 kommer att öppnas med

Den gamla Porslinsfabriken.

Berättelse af

VILHELM BERGSÖE.

Öfversättning från danskan af AXEL KROOK.

Derefter följer:

Lilla Prinsessan från Heden.

Berättelse af

E. MARLITT.

Förf. till «Gullvifva», «Riksgrefvinnan Gisela» m. fl.

Öfvers. från tyskan.

Uti årgången kommer äfven att meddelas ett nytt originalarbete af förf. till den omtyckta romanen "Sjö-Officeren", **H. af Trolle.** Detta nya arbete heter:

Kapten Thomas Darell.

Historiskt-romantiska skildringar från Gustaf IV Adolfs tid, och är af en högst fängslande beskaffenhet.

Årgångens öfriga innehåll har naturligtvis icke ännu kunnat bestämmas, men likasom hittills skall det blifva utgifvarens bemödande att ständigt söka erbjuda sina läsare det bästa af det nyaste inom utlandets romanliteratur.

Första häftet af 1872 års årgång utkommer vid Jultiden innevarande år och blir då tillgängligt i alla boklådor. – Priset på Nya Följetongen förblifver fortfarande 25 öre häftet för subskribenter och 10 Rdr för prenumeranter på hela årgången.

DRAMATISKA ARBETEN

af

AUGUST BLANCHE.

Ny samlad upplaga, 2:ne band 4 Rdr. Inb i ett elegant clothband 5 Rdr, i 2:ne band 6 Rdr.

I betraktande af den betydande plats som August Blanche onekligen innehar såsom grundläggaren af **det nyare Svenska lustspelet,** har otvifvelaktligt en **samlad** upplaga af hans teaterstycken länge varit efterlängtad. Den föreligger nu här i ett vårdadt skick, omfattar alla hans större arbeten, ordnade efter tidsföljden, och de smärre (tillfällighetsstycken och monologer m. m.) i slutet af verket som utgör öfver 50 ark. Huru billigt pris denna nya upplaga säljes till, framgår bäst derutaf, att dessa teaterstycken i föregående uppl. kostat öfver **10 Rdr medan man nu** får dem för **4** Rdr.

I bokhandeln har nyss utkommit:

HEMLIF PÅ LANDET.

EN HVARDAGSBERÄTTELSE.

SVENSKT ORIGINAL.

Pris: 1: 75.

Till våra resp. Prenumeranter och läsare.

Förläggaren till denna tidskrift ser sig på grund af flerfaldiga större företag föranlåten att med detta häfte tillsvidare låta utgifvandet af denna tidskrift afstanna för någon tid. Det smickrande och uppmuntrande bifall, som tidskriften haft lyckan tillvinna sig, torde dock föranleda honom att framdeles ånyo fortsätta densamma och hoppas han att då åter få påräkna samma välvilliga emottagande hos tidskriftens läsare. — Närmare skall då genom annonser blifva tillkännagifvet.

Angående Premieplanschen till När och Fjerran 1871.

Den utlofvade Premieplanschen till denna tidskrift expedieras med detta dubbelhäfte till alla Prenumeranter som ej redan förut erhållit densamma och till alla Subskribenter som hafva uttagit och betalt årgångens 10 häften. Utdelningen sker genom de respektive kommissionärer som haft subskriptionen om hand. *De respektive Prenumeranter som tagit tidskriften direkte på Postkontoren ega att reklamera Premieplanschen hos hrr Postförvaltare.*

Färdiga ramar till Premieplanschen

erbjuda vi oss fortfarande lemna till följande priser:

1) Planschen uppfodrad, fernissad och spänd på väf samt insatt i vacker förgylld ram (sålunda fullständigt i ordning att uppsättas på vägg) .... 5: 50.
Låda till emballage .... — 75.
Rmt Rdr 6: 25.

2) Planschen infattad uti en prydlig guldlistram af $1\frac{1}{2}$ tums guldlister samt försedd med hvitt glas 2: 75.
Låda till emballage .... — 75.
Rmt Rdr 3: 50.

Fraktkostnaden från Stockholm betalas äfven af reqvirenten. — Hvarje reqvisition bör åtföljas af kontant liqvid och ställas till

Expeditionen af NÄR och FJERRAN,
Ålandsgatan 17, Stockholm.

STOCKHOLM. ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1871.

059172114995349